

SLAVONAC.

ZABAVNO-POUČNI LIST.

Tečaj prvi.

1863.

Urednik i izdavatelj

MIROSLAV KRALJEVIĆ.

U POŽEGI.

TISKOM MIROSLAVA KRALJEVIĆA.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. siečnja 1863. Broj 1.

SLAVONAC BRATJI!

1.

Surodnici, da ste zdravi,
U čas dobri u čas pravi
K vami duhom hitim, hrlim,
Da vas punim srdcem grlim,
Da vam reknem: pomoz' Bog!

2.

Iz slavonskih bratskih strana',
Naške lipe ja sam grana,
Naško mlieko mene doji,
Naška ljubav dušu poji,
Vruća ljubav doma svog.

3.

Ako nisam tu baš prvi,
Al s vami sam jedne krvi, —
Primite me ljubite me,
Moje 'e srdce dobro sjeme,
Obilan će plodit plod.

4.

U srdcu mi samo jedna
Misao klije, misao vredna:
Ljubit stabla našeg grane,
Ljubit redom sve Slavjane
I za mili djelat rod.

5.

Spravnu vami pružam desnu
K djelu dičnu, djelu čes'nu,
Pa kud ciela družba krene
Eto duhom tud i mene
Skladna brata u vaš krug.

6.

S vami bit ću duhom jedan,
S vami sretan, s vami biedan,
S vami ja ću cvasti nadom,
S vam' bjedovat gorkim jadom,
Jedinstvenih drugah drug.

7.

Al bez obće buduć sloge
Nigdje nejma sreće mnoge;
Čujte zato svi Slavjani,
Koje naški jug odhrani
Glas iskreni srdca mog:

8.

Kanimo se strasti svake,
Gorka jala, zlobe pake;
Bud'mo skladni, skladom složni,
Pa bit ćemo tad i možni,
Jer nad nami bdit će Bog!

PATULJAK.

od

Vladimira Nikolića.

I.

Pakao.

Liep je priedjel, u kojem leži stari „slobodni i kraljevski grad Požega.“ Ovaj napis možeš na ulazu svakog u Požegu vodećeg predgradja na maloj tablici čitati. Divan ti se izgled predstavlja, kad se popneš na „Kalvariu“ ili kad sa „Sokolovca“ sa „Velikog kamena“ ili sa „Vranovca“ okom svratiš na kaptolačko polje i pogledaš one ravnice i dolove, preko kojih se je Orljava kao kakova sreberna pantljika razvila. „Sokolovac, Veliki kamen i Vranovac“ vinova su brda, koja Požežanom, kad godina urodi, u izobilju izvrstna vina donose; tko se pako prošetati želi, nek, razumieva se u ljetu, ide u „Jagodnjak“ malenu šumicu i tamo će se nasladiti krasnim naravskim izgledom, i skladnim ptičijim pojem.

Jedan sat od prilike od Požege u brdu leži selo Laze, od kog su valjda izvrstne kruške Lazanke svoje ime dobile, jer jim je upravo tude njihov „majdan.“ Sela ovog kuće razpršene su na tri strane, ili kao što se kaže na tri male, jedna od druge podosta udaljena i Lažani su sliedbenici pravoslavnog vjerozakona, ili kao što se obično čuje, vlasi.

Slavonski seljak rimokatoličkog zakona, zove brata svog pravoslavnog vjeroizpoviedanja vlahom, a ovaj onog u kratko šokcem, no u nazivu tom neleži nikakva sprdnja, nit pogrda, kao što to u njekih gradovih naše domovine biva, gdje se ovim izrazom izobraženi služe, da mržnju, koju medjusobno goje, izkažu, i kod kojih rieči „vlah“ ili „šokac“ izrazi pogrde i sprdnje postadoše.

Put koj iz Požege u Laze vodi, jest kamenit, penje se uz veliko brdo, i nemala smetnja porodi se, kad se dvoja kola sastanu, jer put je tako uzak, da samo jedna kola proći mogu.

Od Požege u Laze idué diže se uz taj put s lieva pećine i stiene, mahvinom odjevene, na kojih granje i druge šikare rastu, a s desna zieva ponor kom dna nevidiš, i kad se naviriš, zavrti ti se mozag od velike dubljine i strešna ponora, iz kojeg nizine dopire šum potoka, koji preko kamenja i drvetja šušti i svom cilju hrli, što mu ga udes opredieli.

Ovu okolicu, a naročito ovaj jaz zove narod „Pakao.“

No kad se preko kamenita, strma i vrlo hrdjava puta na vis brda popne, tad se okolica izravna, i nije tako grozna kao ona „u Paklu.“ Ljetom lista tude šuma, i zeleni se mirisna trava; ovamo narod svoju marvu na pašu tjera.

Svršio se je sparni dan na svršetku mjeseca srpnja. Za nesnosnom vrućinom nastupi ugodna večerna hladovina, i noćni mrak stadè zastor svoj razvijati, čim za gore posljednji zraci sunca utonuše. Tišina vlada svud, ptičiji poj zaniemi i samo se je čuo šum potoka, koji je iz dubljine „Pakla“ šuštio.

Uz strmo to brdo penje se jedan čovjek, ili bolje reći mladić, jer mu je najviše 24 godine bilo, kriepak, snažan i čil momak, kakovih se dosta po Slavoniji nalazi, odielo mu sastoji iz plavetnih, uzkih čakširah, u velike čizme utaknutih, kratkim do pojasa dosizajućim gunjčićem iz darovca od zagasite, sa uzkim obrubom od crvene boje, malom plavetnom kapom, a o ramenu visila mu je kratka puška na kožnatom remenu; momak jè ovaj bio pandur kod poglavarstva Požežkog, te je sad po zapoviedi ovog njeku službenu viest „abar“ u Laze nosio.

Čim je polovinu ovog strmog brda prevalio, stane da se odmori, i posadiv se na jedan panj, skine kapu i tare si krupne kaplje znoja, koje mu nagli hod na visoko čelo dotjera.

U isti mah začuo je njeki poj, koji sa visine brda do njega dopiraše; bio je umiljat, gibak, ali pri tom čvrst i blagozvučan glas, a pjesma prosta i žalostna, kakove si naš narod sam slaže i izumljuje, i kod stada na paši, ili u šumi drva siekuć, da vrieme pokrati, pripieva si.

Sa dopadnostju slušao je pandur taj poj, i dok je trajao, negane se sa svog sjedišta, a čim pjesma umuknù, podiže se, te obiesiv s nova pušku o rame, podjè dalje uz brdo.

Popevši se na vrh brda, opet se, i to posve blizu, piesma zaori, pandur ugodno ganjen stane, te veselim pogledom motri, što mu u oči pade.

Njekoliko korakah od njega pod jednim hrastom stajala je djevojka sa švelom u ruci; bila je 16 do 17 godinah, srednjeg uzrasta, crnih svietlih očiuh i kose gavranovom svietlom perju slične.

Odielo je bilo onakovo, kakovim se narod u ovom priedjelu odievati običava, prosto, no čisto.

Pred njom i oko nje paslo je raztrešeno stado bielih ovacah.

„Pomozi Bog!“ pozdravi momak djevojku.

Djevojka, čim nepoznatog momka smotri, prestade pjevati, i na njegov pozdrav mu „Bog pomogó“ odvrati.

Pandur se je prvi put možebiti sada u smetji i zabuni spram jednoj djevojci nalazio; nije znao, što da dalje progovori; nemogaše naći riečih, kojimi bi besjedu zametnuo, a da mu to bjaše u ovom trenutku velika želja, moglo mu se je čitati iz očijuh, koje sa krasnog ovog djevojčeta neskidaše, a da dalje odmah poći nehtjedè, bio je dokaz taj, što se s miesta nemaknù.

Ćutanje je s jedne i s druge strane njekoliko trenutakah trajalo.

Zatim se pandur, kao da se je čemo dosjetio, djevojci približi.

„Hočeš li dopustiti, liepa djevojko“, rekne on, „da ovdje uza te sjednem, i odmorim se, pak za vrieme odmora koju rieč s tobom podivanim?“

„Drage volje“, odgovori djevojka, „znam da si se uz to strmo brdo idué vrlo umorio.“

„Zato ću sad sladje odpočinuti. — No kaži mi, od kuda si ti?“

„Sa Lazah.“

„Sa Lazah? kako to, ta ja često onamo dolazim i malo ne svako diete poznam, a ti si mi nepoznata — a iz čije kuće?“

„Iz kneza Vase Stanića“, — odgovori djevojka, te zatim produlji „vjerujem ti, da me nepoznaš, jer nejma njekoliko mjesecah, što sam ovamo s mojom materom došla, koja je netjakinja kneževa, u krajini udata, po smrti mog dragog otca, opet u svoju rodnu kuću na želju sviuh srodnikah vratila se.

I djevojci, koja se pokojnog svog otca spomenù, potekoše dvie suze niz liepo lice.

„A kako je tvoje ime?“

„Cvieta.“

„Liepo ime, liepo, kao što si i ti liepa.“

Pandur je u gradu naučio bio liepim djevojkam laskati.

Cvieta stidjlivo obori svoja dva crna oka na zemlju.

Imade u čovječjem životu takovih trenutakah, gdje se u grudih čuvstvo podpune sreće i zadovoljnosti makar za najkratji časak pojavi; tako se je pandur Stojan sretnim i podpuno zadovljnim osjećao, gledajući liepu ovu djevojku pred sobom, s kojom se prvi put u životu po zaključku nepostižnog i nedokučivog udesa sastadè. Obuze ga čuvstvo do sad još nepoznato, čuvstvo koje mu srce i dušu osobitom njekom slasti napuni.

Nastane opet kratka stanka, i mladić i djevojka bjahu u smetnji.

„Sjedi do mene Cvieto“ rekne Stojan po tom molećim glasom.

Iz početka se nemogaše odvažiti Cvieta odmah, da mu želju izpuni, no neodvažnost ova netrajaše dugo, te i ona se uz Stojana na travu posadi. Ovaj uhvati njezinu ruku, koju mu ona izvinuti htiedè, al Stojan se nedade nadvladati, te poslie kratke borbe ostavi djevojka svoju ruku u njegovoj.

Komu su običaji u Slavoniji i najmanje poznati, neće se tomu čuditi, da je Stojan sa Cvietom postupao tako, kao da ju je već dulje vremena poznavao. Mladić, koj se ženiti namjerava, dolazi na hramove, na zborove, na vašare, te kad smotri koju djevojku, koja mu se dopada, približi joj se bez svakog okolišanja, i odkrije joj na kratko, ali očito svoju namjeru, a djevojka mu, ako joj se mladić mili, na isti način svoje privoljenje dade, ili u protivnom slučaju njegovu ponudu odbaci. Kod prostog naroda nejma oklievanja, niti odvlake, kao što u izobraženom svietu biva, gdje djevojka — to jest gospodična — svog štovatelja duže vremena s praznim obećanjem zaslieplјuje, pak konačno opet ostavi.

„Koliko ima tebi godinah Cvieto?“ upita Stojan.

„O maloj Gospi navršit ću sedamnajstu.“

„A sad ću te dalje nješto pitati — no moraš mi obećati, da ćeš mi pravu istinu kazati, hoćeš li Cvieto?“

„Od pitanja zavisi odgovor, ja nisam navikla neistinu govoriti.“

„Kaži mi dakle, imadeš li već —?“

I Stojanov glas zape.

„Što da li imadem? —

„Ljubeznika“ — rekne Stojan poslie njekog napora i oklievanja.

Cvieta se bjaše u licu sasvim zažarila.

„Dosad neljubljah nikog izvan moje majke i pokojnog svoga otca“, odgovori djevojka kratko i smireno.

Stojanu bjaše po ovom odgovoru odlanulo, učini mu se, kao da mu se težki kamen s grudih strovali.

„Ja sam sin imućnih roditeljah, Cvieto, jedinac u njih i oni žele, da jim što prije milu kćerku pod krov dovedem. Kad bi ja Cvieto došao, i tebe u tvoje matere zaprosio, bi li me odbacila, bi li mi ovu tvoju ruku, koju u mojoj držim, bi li ju, velim, meni uztegnula, Cvieto?“

Djevojka neodgovorì ništa, zastidjena obori svoj pogled preda se, ali nit ruke, koju Stojan vatreno svojom stiskaše, natrag nepovuče.

Valjda je Stojan niemi ovaj odgovor razumio, jer vatreno skoči na noge, i uzhitjeno progovori: „Sad te moram ostaviti Cvieto, jer mene služba zove, a nisam nikad ovu zanemario; no vidjet ćemo se s božjom pomoćju skoro, i onda ćemo se pobližje porazgovoriti i sporazumjeti, a do tog budi zdrava i ostaj s Bogom.“ I niz dolac odleti skokom prama selu poslie kako je u sredini „Pakla“ jedan kratki sat rajskog blaženstva uživao.

Cvieta nezapjeva više; zamišljena i njekim blaženim čuvstvom opojena promišljavaše sve ono, što je u tom kratkom satu proživila.

Dalje će sliediti.

HAJDUKOVA SMRT.

Istinit dogadjaj bugarski iz naše dobe.

Iz českoga od Prokopa Chocholouška.

Oj te njive bugarske, okružene vienci gorah balkanskih! kako se sad krasno, sad pusto razprostiru, kad sunce na nje siplje trake svoje; kako veličanstveno i tužno pred okom trepte, kad mjesec po čimenu poskakuje i zviezde se moče u rosi, koja se lješka na cvieću, što krije te krasne, te puste, veličanstvene i tužne ravnice bugarske.

Ondje, gdje se Ture nastanilo, tu sve izumrlo, šume izgorjele ognjem, voćke časom osušile, usiev i poljsko cvieće pogazila kopita konjska, Ture izvrglo krasne ravnice bugarske u pustare južne Arabije i oko bježi po tih pustinjah, nenalazeć nigdje stanka; samo tamo u daljini dižu se u visinu minareti mečitah i opet je sve pusto i tužno. Dalje i dalje nosi te tvoj niemì prijatelj, tvoj Alogon, *) i obilaziš mogile bugarskih vojvodah i knezovah, koje mogile Ture Tepe zove, a Bugar Hunkami **) Al davno minuše ti časovi, kad je Bugar svojim vojvodam takove grobove stavljao, sad mu ništa nepreostadè, dà ni uspomena slavnih činah otacah njegovih; pitaš li ga „tko podiže one humke?“ veli ti „Ruka otacah naših.“ — „A u koju svrhu?“ — „Bog to zna!“ Al Ture ti veli, da su to načinjeni humci, s kojih se je vojska pregledavala i na njoj se konjski repovi vijali. Tako oduzima okrutni silnik Bugaru i spomen na grobove otacah njegovih.

Novi pojav okiva oko tvoje! poznajes, da tu djela radena ruka Bugarova, jer već si izašao iz pustarah sličnih pjeskovitim nizinam azijatskim; tvoje oko bludi u nepreglednu daljinu, ali kamogod gledneš, talasa se pred tobom usiev, koj vjetrić diže i prigiba; tamo opet vesele oko tvoje šarene boje poljskoga cvieća po livadah, koje se steru ća do podnožja Balkanova, koj bježeć sredinom Bugarske s veće strane osniežene vrhove svoje k nebu upinje. Kao gusti mrak pokaže se Balkan na obzora, pak pruži moguće rame svoje i osniežna tjemena njegova rude se bojami požara u bliesku sunca; — počimaju zatim brečuljci i dolice sve gušće i divjije, dok te neobkoli sva divjač gorskoga kraja. Visoko nad tobom huče omorični luzi, dok se neizgube u turobnih grmušcih, i toga nestane i crnkaste stiene srše gore; još više, i sniežni vrhunci penju se u visinu. U duboкoj propasti, nad kojom te uzka staza vodi, valja jekovito potok vijoraste vale svoje kroz brvi i pećine, kud si je cestu dubsti morao, da se uzmogne zatim na ravnici rastvoriti u tisuće zavojah ì svodićah. Takov je po prilici površni obraz Bugarske, on obuzimlje srdce i vabi ga k sebi, puni ga raznim čuvstvom, sad radostnim, sad žalostnim — žalostnim, sjeti l' mo se na gorki udes naroda bugarskoga.

Tko nije što čuo o Bugarih, o tih kršćanskih Slavjanih, koji cvile pod jarmom ljutih Turakah i još okrutnijih poturicah. A tko, čuv o njih, neprosuzi suzom sućuti za te slavjanske kršćane, koji od svud pritisnuti, sve muke trpljivo snašaju za spomenu otacah svojih, za vjeru Krstovu? Bugarom nestade slave zemaljske, njihovi carevi žive samo u pripoviestih; na razvalinah Bogu trojedinomu posvećenih hramovah podiže Ture krvavu zgradu svoje vlade, zgradu, od koje kamen po kamen odpada, dok se valjda sasma nerazpane? Tko to zna? Al Bog je pravedan i neće dopustiti, da bi samo Bugar uviek trpio za griehe, koji se u svem širokom svietu čine, smilovat će se zaisto i njemu i privinut ga ko vierno diete k milosti svojoj, da mu se zajasni zasuzeno oko njegovo.

Jasno ogranù sunce nad dolinom bugarske Morave, koja je svoje g. 1841. proljetnimi vodami pomnožane vale k srbskoj medji letom strelje gonila, kan da se žuri, da brzo izajde iz zemlje, koju suze podjarmljena naroda isto tako vlaže, kao rosa nebeska; spiešila je, da bi vale svoje razviti mogla po slobodnoj, samostalnoj Srbiji.

Po njezinu briegu, sličnu cvietnu sagu, koracaše početkom mjeseca Travnja nekoliko muževah, njihovo oružje, kao i to, što pješki idu, nebi dalo, zaklučiti na Bugare;

*) Alogon — tim imenom zovu Jugoslavjani konja svoga, niema prijatelja. Kao Beduin tako je i Bugar nerazdruživ prijatelj svoga konja, š njim vazda razgovara, kad samodrug putuje i čini se, kao da bi konj gospodara svoga razumio. Bugar pusti svoga konja posve slobodno na pašu, a kad mu zazviždne, dokaše konj ko vieran pas k svomu gospodaru.

**) Hunke — su od 10—15 stopah visoki humci, okrugljasti. Najviše ih je u Konici (Tatar-Pazardžiku) i Filipopolu u Samokovskoj dolini. Na gdjekih mjestih kao n. p. u dolini Gomela-voda zvanoj med Zelengradom i Ternom, još su na nje turski grobovi nagomilani. Velika sličnost vlada medj timi humci i onimi, što u Ruskoj kraj Volge leže i koji su u Pelasgu, Troji i Maloj Aziji. To nam dokazuje, da ti narodi, tad na jednakom stupuju naobraženosti stojeći, jednaku takodjer ćut za umietnost i za sustav družtvenoga života imadoše.

jer Bugar nesmije da imade ikakva oružja, da ni rtasta noža; a povrh toga nikad neide doma pješke, uviek je na konju, pa bilo to samo sto korakah od doma i nazad.

Al ostala spoljašnost muževah ovih nedadè dvojiti o izvoru njihovu. Svi skoro bijahu gorostasne visine, junačka izgleda, jer premda Bugar pod najtežim jarmom cvili, ipak ga nesnizi robstvo njegovo. Vunena njihova oprava tamne boje, uzko uz tielo prijanjajuća, dala je sudit na krasni satvor i sumiernost udah njihovih.

Na čelu im koracaše muž, od prilike petdesetoljeti, kapa njegova bijaše okićena čapljinim perom, znakom tim njegova vojvodstva. Ronio je u dubokih mislih, bezdvojbeno premitajuć u pameti, odkud ipak to, da je Bugar na to odsudjen, da bude mučen i tlapljen za to, što neće, da se odreče viere otacah, već se vierno drže pravoslavne vjere Kristove, i zašto Bog tako dugo okleva, osloboditi vierne svoje? — Tu baci glavom, oglednù se okolicom, zaustavì korak, snimì dugu šaru s ramena i zaraziv ju o zemlju, obratì se k svojim: „Vidjesmo za rana Korvingrad. Kakov je pàs to Ture; takvo krasno mjesto, Morava skače veselo oko samih zidovah, a on si učini pustoš iz krasnih livadah i poljah oko gnjezda svoga, i gnjije na lienoj koži, kad već sunce prieko ure na nebu sja. Kažite — der, nije li to pàs, to Ture?“

„To je istina harambašo,“ uzvà se jedan iz hrpe, dočim drugi pokimaše glavom — „a zato mi se na žao dadè, da ih neprobudismo njekolikimi hitci iz pušakah, kad već i te liene straže usnuše.“

„Misliš li?“ vrtio se je harambaša na jednoj nozi, budué je bio drugu na oroz šare postavio. — „Što pak, da bi bio rekao: momci, razveselite se streljbom i postreljajte njekoliko pitomih Turakah, što tamo na straži spavaju, a vi da biste bili sborili hukom streljbe, da je Miloš harambaša na blizu sa svojimi hajduci — no a što za tim, mi bismo se morali ugnuti u gore, a nebi kao sad mirno kraje obhodili, naviešćajuć rodu, da je blizu čas ustanka za vjeru Krstovu, gdje valja moriti dušmane njezine, te ih goniti ća do Carigrada, da predadu hram sv. Sofije pravoslavnim kršćanom.“

„Da Bog daj!“ povikaše svi ganuto i podigoše kape.

„Dati će to!“ zavapi Miloš harambaša sjajućim se licem i velikim glasom, „ko što sunce dnevice po nebu pliva i nigdje neposkljizne sa svoje ceste, tako zaisto ustane narod s obje strane Balkana, od crnoga mora do briegovah Morave, čije se briezi pred nami crvene, ustane za sveti križ, da ga više negrde pogani i da pravoslavni kršćani zadobe baštinu otacah svojih. O da bi bio još onda poslušao ov narod, kad je Kara-Gjorgje klao pogane po poljih srbskih, da bi bio poslubnuo mene, i još pred trideset ljetah mogao bi se sjati sveti križ na svih gradovih, svih mjestih i tvrdjah bugarskih; braća naša nebi se već pokoravala takovu Turčinu iz pasjega pokoljenja, nebi im Ture kihalo u lice, kad mu se svidi, a i još mnogo šta gorega.

„Dozvoli harambašo!“ ozvà se opet jedan iz hrpe u godinah vodji najbliži, „da ti zajedno kažem, zašto tad nedigosmo se na oruže, da neprospeš sve krivde na naše glave. Ta i ja sam čuo za poraze turske, pa sam ipak marljivo djelao na otčevu polju, nebrinuć se za buku vojničku, jer nam kletvom crkve zagroziše vladike, — ha ti vladike; ti Fanariote, da nebi ovih bilo, davno bi već nestalo Islama s dolinah i poljah Bugarskih.“

„A kako to, da sada tekar takovu istinu pojmiš?“ pitao je harambaša.

„Jer mi Turci oteše svu imovinu, i ja prhnuh u hajduke“, glasi odgovor, „jer sam slušao glase domorodnih popovah, koji su apoštoli nebeske Triadice sv. Sofije, te idu od sela do sela i sbore ka kršćanom slovi vatrenimi, da je čas gubiti vragove vjere Krstove. To uznesè moju dušu, da odlučih vojevati i umrieti za sv. križ, za vjeru Krstovu i za slavu nebesku.“

„Amen, amen!“ primjeti Miloš nabožno oduševljen; jer riedko se razgrije tihi, razboriti Bugar u rieči i djelu, kao susjedi njegovi Srbi; kad se pak to sbude, ima mu rieč vatreniji izraz, i svi hajduci šaptali su za vodjom svojim: „Amen, i mi tako učinimo!“

i tiskahu si ruke k srcu, kao na prisegu izpoviedi svoje, a oči jim planuše, kao da bi već vidjeli široku i dugu dolinu Moravsku oslobodjenu od 'iga krvožednih progoniteljáh kŕšćanstva.

„I tako dakle sbilo se!“ govoraše Miloš po kratkoj stanci „ciela je domovina spravna podići križ, dobru zemlju pripraviše sveti muževi, tumači božjega pisma, mi ćemò samo zaplužiti, da se iztrgne iz korjena prokleti polumjesec i da zemlju našu ostave svi, što vjeruju u toga vražjega proroka, da se u krvi umiven zasvieti križ sveti slavodobitnò na gorah naših, — dà tako budi! — „Gledjte dakle!“ opetovà rieč svoju i baci šaru preko ramena, „tamo za obrubom gorah je Leskovac, gdje pop Gavra, uznešena duha, nam pripravi stan. K večeri se tamo svi sajdimo, da za dana pozornost Turakah neprobudimo, jer znate, danju se naganjaju poljem na konjih nemareć, hoće li usieve i ljetine pogaziti. Al oprezno mi stražite sve ceste, da vam nista neubjegne, što se u okolo sbira. Ja ću zatim s popom ugovorit dan, u koji da se dignemo na dušmane Bugarske, da im jedna ura pogubom bude od bregovah Morave do crnoga mora, po cieloj, cieloj Bugarskoj. Bog s vami!“ pridodadè i brzim korakom udalji se.

„Dobar šćast!“ zaželiše mu hajduci sreću, i razidjoše se, po kratku dogovoru po jedan, po dva, na više stranah. Dvojica samo ostadoše na mjestu, da straže cestu k Leskovcu. Popojdoše do sama briega, izabraše si gustu šaš i sakriše se u nju, da bi sve okolo i na prijašnji brieg motreć, sami nespaženi bili.

(Dalje će sliediti).

Zakonoša.

Mi za sad nemamo ustavna zakona glede novačenja, nego onaj zakon, što je godine 1858. mjeseca rujna izdan, ima svoju valjanost. Pošto se pako baš sada novaci stavljaju, to njekoja o tom:

Obće je poznato, da narod naš prigodom svakogodišnjeg novačenja radi izbavljenja u popisnu listinu uvrstjenog sina, brata, rodjaka itd. obilazi svakojake ljude, i timé ne samo vrieme trati, nego si i troška nepotrebna bez uspjeha nameće, s kojim bi mogao javne daće namiriti a i kućne potreboće pokriti, zato je veoma nuždno, da se neuku u tom bar ona stran zakona o novačenju za sad saobći, koju bi trebalo da znade: a to je:

a) Svaki, koji je navršio 20 godinah podvržen je vojničkoj dužnosti, i mora da 10 godinah u vojsci služi, i to 8 godina kao aktivni a 2 godine kao reserva; ove dvie godine ako nije rat nahodi se kod svoje kuće, ili dotle, dok se obiteljske okolnosti nepreokrenu, radi kojih bi morao odpušten biti.

Od ove dužnosti oslobodjeni su;

1. Koji polože oprostnu taksu od 1200 for.
2. Jedini sin otca ostarjelog preko 60 god. i udove matere.
3. Po smrti roditeljah jedini unuk ili netjak ostarjelog djeda preko 60 godinah.
4. Jedini brat sirotčadi.

Ovo oslobodjenje pripada pod 1. 2. 3. i 4. naznačenim onda samo, ako ovi zaisto obitelj i kuću uzdržaju u protivnom pako slučaju ne.

5. Ako otac ili djed nije prevalio 60 godinah, valjaju razlozi za oslobodjenje u gore spomenutom slučaju i onda, ako su ovi radi tjelesnih ili duševnih mahnah za djelo i uzdržavanje kuće nesposobni

b) Takodjer i onom bratu, unuku i netjaku pripada oslobodjenje, ako je drugi brat 1. vojnik. 2. izpod 18 godinah. 3. duševno il tjelesno nesposoban.

c) Koji se je, prevalivši drugi razred, ili još prije sa dozvolom županije oženio, pa drugi razred prevalio, te u obih slučajevih žena ili 1. diete u životu jesu, i on za uzdržavanje kuće neobhodno potreban jest.

d) Vlastnici posjedah nasliedjenih, razdjeljivih i nerazdjeljivih selskih gospodarstvah, ako su ista dovoljna samostalno hraniti i uzdržavati obitelj od 5 osobah, i ako kod posjeda razdieljivih nenosi četiri puta više od takova prihoda.

e) Jedini sin ili u pomankanju ovoga, jedini netjak il unuk vlastnika ili udove selskog gospodarstva, ako bi u slučaju stavljanja takovog gospodarstvo propasti moralo.

Koji želi na temelju ovich ustanovah oslobodjen biti, mora se kog dotičnog kotarskog suda ustmeno ili pismeno u postavljenom za to roku po svršetku i proglašenju popisa vojničkoj dužnosti podvrženih momakah najaviti, i doprineti sledeće dokaze:

na a) 1. Oprostna taksa ime se položit do onoga dana, kada se reklamacija po županijskom povjerenstvu započme.

na a) 2. 3. 4. Izvjestnicu župnika vrhu stanja dušah, svjedočbu po obćini izdanu, da je dotičnik za uzdržavanje obitelji i gospodarstva neobhodno potreban, i da zaisto kuću i obitelj uzdržaje, tu svjedočbu imaju podpisati dva starešine, koji u vojsku pozvane momke imadu, al za oslobodjenje takovih nemole.

na a) 5. Izvan očevidne nesposobnosti radi konštatiranja duševnih i tielesnih mahnah mora se dotičnik pred županijsku reklamacie riešavajuću komisiu osobno staviti.

na b) 1. i 2. Ima kotarski sud ureda radi izviditi.

a na b) 3. Valja ono, što je kazano na a) 5.

na c) 1. krstni list dotičnika i djeteta ako ima,

na c) 2. vjenčani list.

na c) 3. Ako je vjenčanje sljedilo prije, neg što je dotičnik stupio u tretji razred ženitbenu dozvolu od političke vlasti.

na c) 4. Potvrdu od župnika, da žena il diete jošte u životu jesu.

na c) 5. Svjedočbu od občine kao što je pod a) 2—4 naznačeno.

na d) 1. Izvadak iz gruntovnice, da je nepokretnost na dotičnika upisana i da je selsko gospodarstvo, 2. da je isti posjed dovoljan za uzdržavanje 5 osobah, kao takodjer da dotičnik na istoj nepokretnosti obitava i sám gospodarstvo vodi. Svjedočbu pod 2. ima izdati obćina kao što je pod a) 2—4. naznačeno.

na e) Izvjestnicu od župnika, svjedočbu od obćine, kao što je pod a) 2—4. naznačeno.

Radi gore napomienjenog djelovanja nije dotičnik nikomu pod nikojim uvjetom dužan ma šta platiti, izim jedino župniku za izvjestnicu u smislu naredbe vis. kr. namjestničkog vieća od 16. rujna 1862 br. 1846. pristojbu od 2 for. a ako je stranka siromašna ni u to ime nikakova pristojba uzeti se nesmije.

Proti rešitbi oprostne županijske komisie slobodno je utok za 14 danah na vis. kr. namjestničko vieće ustmeno il pismeno kod kotarskog suda uložiti.

Osim toga ima svatko pravo najaviti kod oblasti, ako je tko kod popisa izostavljen, ili možebiti u drugi koji red nego kamo spada uvršten.

Po dovršenu popisu, i po dokončanih oprostninah (reklamaciah) sliedi stavljanje. Kod tog stavljanja pregledaju se novaci po dvajuh liečnikah, ter budu ako su sposobni primljeni, ili pako, ako su slabi, za vrieme oslobodjeni, ali ako imadu velike mahne tjelesne za naviek oslobodjeni.

Koji su za navjek oslobodjeni, ti već više nemaju se starati, da bi u vojnicu stavljeni bili; koji su pako privremeno oslobodjeni, ti dolaze opet dojduće godine na pregledanje.

Obstoji neustavni, ali za nas još uviek podpuno valjan zakon o biljegovini i pristojbami dne 9. veljače i 2. kolovoza 1850 izdan. Ovaj zakon je dne 13. Prosinca 1863 stranom promienjen, i već se ota promjena uživotvorava, — premda obćinstvu dosad još proglašena nije! — — Mi ćemo doskora te promjene u ovom listu priobćiti obćinstvu, da se znade ravnati. —

Izišla je naredba vis. c. kr. fin. zem. ravnateljstva od27. prosinca 1862 br. 1176. u kojoj se c. kr. poreznim uredom nalaže: da kod prisilnog utjerivanja poreza, veoma oprezno uporavljuju razpoložive vojnike, svakako pako da bez obzira na stališ veće zaostatke ovršbom izvjeruju, a gdje to hasnilo nebi, bez otezanja neka plenitbu i prodaju pokretninah preduzmu. Ovo zato stavljamo ovdje, da narod nastoji po mogućnosti od sebe odvratiti tu nepriliku.

Seoski knez.

Moj prijatelj Slavonac pozvà me, da dodjem k njemu prije nego se po našoj domovini i inom vilajetu uputim, i svoj posao započmem; a tom prigodom da i zakletvu položim. Poslušan svakomu a osobito svomu prijatelju, dadoh se na put; i evo mi u slobodnom kralj. gradu Požegi. Vozeći se putem od Orljave prama Požegi, opazih da veliki most na Orljavi popravakah treba; nu još većma pobudi moju pozornost brana, što je kod tog mosta. Ova toliku škodu čini bližnjim zemljištom, da će za koju godinu posjednici otih zemaljah sasvim svoja zemljišta pogubiti. Ele pomislim si, sami su si krivi, kad neištu pomoći u dotične oblasti. Nu još više mi je bilo mučno to, što sam opazio, da ako se ta brana skorom nepreustroji, da će danas sutra Orljava cestu (drum) tako predrti, da će onda popravak mu potrebovati mnoge novce i mnoge težake.

Odtud se dovezoh u varoš. Baš bijaše kišovito, i tako veliko blato po cesti, da mi prepriečі, da se na mojih vatrenih konjih nemogoh uvesti, kao što običajem; nu kako je tako, dojdoh ipak do kamenitih vratah. To je gostiona, gdje sam obično samo svoja kola i konje ustavljao, navadno sam ručavao u krčmi kod Kraljevića Marka. I ovaj put htjedoh da po običaju u dvor utjeram, nu kapija bijaše zatvorena, a vrata dvorištna zaključana. Uplašim se, što je to, da nije ondešnji krčmar i moj dobar prijatelj, obično „Vetter Štagl" nazvan, možebit umro, te stavši s koli na put, počmem lupati na dvorištnih vratih. Za kratko otvore se vrata i ja opazih njeko žensko stvorenje u crnoj odjeći, na glavi velikim bielim rubcem uvezano, i s velikimi o bokuh visećimi patricami. Presenetim se ja i pomislim si: „Bože moj, kud sam ti ja zalutao!" ter sasvim zapanjen stanem tu osobu gledati, niti bi se dugo razabrao, da me ta ženska sama neupità, što bi ja rada i što tražim. „Zar nisu ovo kamenita vrata, i nestanuje li ovdje krčmar Vetter Štagl?" zapitam ja nju. Ona me začudjena pogleda, pa mi reče, da to nije više gostiona i da se je bivši gostionik izselio, ter gostionu otvorio na trgu sv. Terezie i nadeo joj ime „ka Danici", sada pako da je to zdanje školsko, u kojem se ženska mladež obučava, i gdje ona sa svojimi sestrami obitava. Ja sam hotjeo, da znam s kim imam posla, pa upitam: „Tko ste vi, gospojo il frajlo?" a ona mi odgovori, da ona nije ni gospoja ni frajla, već da je milosrdna sestra, duhvna reda sv. Vincentie a Paula, te da s inimi svojimi sestrami žensku mladež obučava. To meni nije bilo dosta, ja sam hotjeo da saznam obširno odkuda i kako su te milosrdne sestre došle, koje su im dužnosti, što one uče itd. pa počmem izpitavati: „Recite vi mene dobra sestro, kakovim načinom, i odkud ste vi ovamo došle?" Ona na to nehtjè da odgovori, već mi reče: „Nije prilika, da se ja s vami ovdje u dvorištu pred vrati razgovaram, ako vi o nas želite što saznati, vaš gospodin župnik sve će vam potanko izpripoviediti; on je dobar, pa otidite do njeg i pitajte ga" i hoće de se udalji. Na to se ja malo dostojanstveno ukučim i kažem; „Oprostite, ja sam seoski knez, onaj isti,

o kojom je Slavonac na dan neuskvrnjenog začeća b. d. M. naviestio, ja sad idem k njemu na zakletvu. Vidite, da sam pošten čovjek a još k tome moja zadaća je, da sve saznam, i svietu odkrijem. Ajdete vi dakle meni pokažite, gdje su te vaše škole, i kako to sve izgleda u vas.“ Vidila je ta mirna i dobra sestrica moju, mal da nereknem, drzovitost, ter mi kazà: „Hodite u hodnik, ja idem da našoj sestri nadstojnici javim vašu volju, pa što ona odluči, tako će biti.“ Ona preko skalinah otide, a ja ostadoh sam.

Stanem se malko u tom hodniku razgledavati, al ono iz kuhinje izidje jedna ženska u seljačkom odielu. Pogledam ju, a kad tamo, a ono je ukućanka jednog mojeg dobrog prijatelja sa Selacah. I ona mene odmah upoznà, te zapita: „A šta vi, čiča kneže, tud tražite? Ja pako na to ni nepazeći, zapitah nju: „Šta ti, seko, tu radiš?“ jesi li i ti možebiti milosrdna sestra?“ „Nijesam još“, odgovori ona, „ali ako Bog dade, da sve izučim, što moraju milosrdnice znati, i ako izvršim uredno izkušenja postat ću i ja milosrdnicom. Bio bi se š njom još u dublji razgovor upuštao, al kad mi najbolje propoviedati stadè, kako je u njih dobro i liepo, i kakovu svetu i za čovječanstvo nepreciенjenu zadaću one imaju, eto ti iste sestre s kojom sam se prije razgovarao sa još jednom drugom, te mi otu novu predstavì kao njihovu nadstojnicu. Pomislim si ja, da to kod tih sestarah mora da je, što je u selu knez, najveći gospodar, i zato uljudno joj se naklonim i zamolim, da meni pokaže, kako je to kod njih u tom obitalištu. Svom pripravnošću provede me ona kroz njihov stan, izpripovjedì mi, kakove su im dužnosti, i kako su u Požegu došle najviše milošću preuzoritog gosp. nadbiskupa i kardinala, zatim dobrom voljom i nastojanjem gradskog poglavarstva i dotičnog zastupničtva. Medjutim čujem žamor u hodniku i oko kuće, te upitam: „Šta je to?“ a nadstojnica mi reče, da djeca u školu dolaze. Meni se prohtjedè, da i škole vidim, te ju umolim, da me odvede i da mi pokaže, gdje se ta djeca nalaze. I u istinu niesam nikad vidio toliko ženske djece u jednom sakupljene, što sada vidjoh, djece i gospodskih i gradjanskih i seljačkih roditeljah. Sve ti liepo u miru po klupah sjedjahu, ali ujedno i vesela i bistra, te u tri sobe razredjena. Kazaše mi i to, da će se do godine djeca u četiri razreda porazdieliti, — te da će tako podpuna ženska glavna škola biti.

Kad sam sve to izvidio i proučio, zahvalim se na uljudnosti nadstojnice, da prvo nego do Slavonca dojdem i u crkvu dospiem, kuda sestre sa djecom odoše. Idući onamo u sebi sam mislio, kako je sretan ovaj grad, jer mu Bog dadè sjemenište za sretniju budućnost svojih potomakah. Proučio sam potanko, kako se i što se tud radi i barаće, nemanje na kako lahki način je grad do tako spasonosnog zavoda došao, i želim o tom ocširnije pripoviedati doskora, ali na takovu mjestu, gdje obćinstvo još nije dobro ubavиešteno, od kakove su neizmierne koristi te meni dosad nepoznate bivše milosrdne sestre. To ću pako učiniti baš u našem glavnom gradu kraljevine Slavonske, najme Osieku, kad onamo prispijem, da uvidi onaj njeki pisac, da je krivo imao, što je u čestitom našem listu Pozoru toga radi, što su milosrdne sestre ovdje uvedene, nasrnuo na poglavarstvo gradsko. Ima svuda na svietu manah, sigurno će jih biti i u milom gradu našeg Slavonca. Prave mane na vidik donositi, lieka jim tražiti i pružati, to je pravo; ali dobro i plemenito preduzeće kuditi, to je grieh. Ja mislim: Slava onomu, koji je tu sretnu ideu potaknuo i pobrinuo se, da u Požegu dobavi milosrdnice radi uzgoja i obuke ženske mladeži, a to je slavno zastupničtvo gradsko; a hvala, i od Boga blagoslov onomu, koji je darežljivom rukom svojom

pripomogao, da se je ta idea oživotvoriti mogla, a to je preuzoriti gospodin kardinal Juraj Haulik!!

U takovu razmišljavanju stupajuć, te i o tom razglabajuć, kako mi se te sestre pohvališe, da jih ovdje skoro svi osobito ciene, i gdje mogu, da jim nastoje ugoditi, te da se one opet trse, da zadovolje takovim plemenitim gradjanom odhranjivajuć jim dječicu u strahu božjem, u pravom narodnom slavjanskom duhu i u svih potrebitih znanostih, velim u tom razmišljavanju prošao bi bio župnu crkvu i odputio se do stana Slavončeva, da me mili glasi iz svetog doma razliegajući se obustavili nijesu, i njekim načinom opomenuli, da i ja u hram božji pojdem i ondje se Bogu pomolim, da me u mom velikom preduzeću okrepi, i podpomogne. Unidjem ja u crkvu; svetac veliki bijaše, veselje se narodu navješćivaše o malom novorodjenom kralju, a crkva dubkom napunjena dobrimi kršćani. Krasna li tu opet bješe na koru svirka i pjevanje! Mili glasbeni i pjevački zvuci podpališe u srcu mome još većma goruću bogoljubnost. Kod sveg mog uznešenja ipak sam kad i kad pomislio si, od kud da je Požegi takova krasota, te kad se služba božja svrši, stadoh ja pred crkvena vrata, da upitam koga iz crkve izlazećeg, kakova je to glasba, kakovo li krasno pjevanje i tko to u Požegi ustanovì? Prolažahu pokraj mene iz crkve mužko i žensko, nitko se na me ni neobazrà, a da znaše, da sam ja Slavončev knez, kako bi mnoga i mnogi me liepo pozdravili, i tim me podmititi htjeli, da nedivanim na sva usta o njih i njihovih djelih. Pustim ja prolazeće u miru, misleći si, da ću izmedj stražnjih već koga tog sustaviti, koji će mi šta kazati o toj liepoj crkvenoj slavi. Prodjoše već svi i mišljah, da sam promašio svoju cielj, al najednoč izadjè jedna gospoja ili gospodična, po izgledu rekao bi, da je gospodična, upoznam, da sam ju vidio u crkvi, gdje se je pobožno molila, i to me ohrabri te ju sustavim i učtivo zapitam; „Bi l' vi meni, milostivna gospodjo, kazali, kakva je to u crkvi danas bila liepa glasba i pjevanje; jesu li ti ljudi došli iz Zagreba ili Djakova, gdje se biskupi nahode, i gdje sam ja takova šta vidio, i čuo?“ Ona mi posve naprasito odgovori: „A da, još nješta, iz Zagreba ili Djakova! — To su sve naši domaći pjevači i muzikaši, i to dobrovoljci.“ To mi je drago bilo, da se je odmah upuštala u stvar, i da me nije od sebe odrinula. Dobro je, u sebi pomislim, sad ću ja saznati sve to, i u istinu ona me liepo i ljubezno o svem uputi. Potanko mi razloži, da je u Požegi pjevačko družtvo, da tim družtvom upravlja njegov vriedni predsjednik sa upravljajućim odborom, koji se brini za povekšanje družtva i za potrebite novčane sile, da svaki član tog družtva, koj nepjeva ili nesvira, svaki mjesec po 50 novč. prinaša; nemanje da taj pjevučki zbor svakog velikog svetca, ili pako prigodom svečanosti kakove, n. p. na narodjeni dan premilostivog kralja, u crkvi pod velikom misom pjeva i glasbu izvodi. Osim toga da to družtvo kadkada i koncerte daje na dobrotvorne svrhe, kao što je to već dalo za jugoslavenku akademiu, za popravak tornja, za kapelu sv. Filipa, itd.; i da će do skora i za sinagogu Izraelitah, koja će se u Požegi zidati, predstavke u glasbenoj i pjevačkoj struci davati. Napokon, da je za obstanak družtva jako zaslužan upravitelj muzikalni g. Vilim Just; njemu je sva dika i slava, da se ta ugodna umjetnost u ovom gradu razširuje, te ga zato svi rada imadu i diče. — Kad sve to saznadoh kazah opet: Sretnog grada, gdje obitavaju takovi stanovnici, koji čuvstva imaju za tu plemenitu umjetnost, što nam blaži čuvstva naša! Napred, napred, slavni gradjani i u tom plemenitom preduzeću! Nu mal' da ne zaboravih još nješta, što mi vriedna ta osoba kazà, da će se naime to družtvo s čitaonice

družtvom sjediniti. Upitao sam ju, obstoji li dakle čitaonica, a ona mi reče, da je doduše još neima, al da se o tom svojski radi, te da će se bez sumnje skoro oživotvoriti. Na to joj malo užežen odvratim: „Alaj to je baš već i sramota, Požega slavan grad, pa neima čitaonice, a Kobaš mnogo manje mjesto, pa ima narodnu čitaonicu!“ Tomu ona još stražnju dodà: „Ta Kobaš nije baš nigda mjesto takovo bilo, koje bi se zametavati moglo; zar vi neznate, da su Kobašlije od starine na glasu junaci, pa da je iz Kobaša rodom i slavna junakinja Mara Margetića!“ Tim mi reče: „S Bogom čiča!“ i ode k svetom Florianu i skrenu se na desno u sokak; ja pako pokraj mirane namjerih u Aršlanovce, da se već jednoč sa Slavoncem sastanem.

Ali opet bjeh na mom putu zaustavljen, opazih bo na mostu blizu gimnazie njekoliko dječakah, gdje se pravdaju. Stanem ja tu, ter slušam, a ono imam žaliboże šta i čuti. Jedan od tih djakah veli: Kakovi slavonski jezik, zar nisi čuo, da je proglašeno, da se zove hrvatski, i da će u svjedočbah o narodnosti stajati: „Hrvat“, a ne više „Slavonac.“ Na to mu drugi odgovori: „Meni je moj otac kazao, da su starji Slavonci ili Slovjenci, što je jedno i isto, nego li Hrvati, jer Slovenci već bijahu u istoj sadašnjoj Dalmaciji i Hrvatskoj i u Slavoniji kad Slavjani iza Karpatah, od kuda smo i mi, jedni pod Crobatom, Hrvatom, a drugi pod Serabom, Srbom u ove zemlje dojdoše. Mi smo dakle starji nego li oni, premda smo od jedne matere i od jednog otca rodjeni, pa zato da se nesmijem Hrvatom nazivati.“ Drugi njeki snuždeu djak, koji dosad mučaše reče: „Meni je moj otac kazao, da je bolje, da se Hrvati zovemo, barem kod imenovanja službenikah bit će bolje po nas; pa ja ću odsele uvjek kazati, da sam Hrvat i da hrvatski divanim, ako mi moja mati to i zabranjuje, te veli, da je ona Slavonka, i da slavonski divani, pa me je ona rodila.“ Na to se izbode mali Pantelija: „Šta vi hoćete Hrvati i Slavonci da ste! Mi smo svi Srbi; ja neću bit drugo već Srbin; ja sam unuk silnog Dušana!“ Udariše u viku i pravdu: „Ja sam Slavonac! ja sam Hrvat! ja sam Srbin!“ Kad to razumjeh, a ono mi gorke suze niz lice potekoše: „O nesretni moj narode, kako ćeš napredovati, kad ti već u razsadi tvoga plemena takovi razdor vlada! Što će biti, kad ta djeca postanu ljudmi i u družtveni život stupe; jao nam! zar se nećemo osviestiti i jednoč tog cjepkanja okaniti?„ Pun suzah a razjaren u svom srcu dotrčim medj djecu, i dignem svoj štap, pa viknem: „Šta se pravdate? kući odlazite, vi nesretnici; zar će te tako maleni već razdor sijat, i srca vaša nepotrebnim čemerom zalievati; kući se kupite!“ Pogledaju me djeca, pa nješta valjada djački rekoše: „Quid iste rusticus vult.“ Na to ja djakom; „Rustio se ja ili ne, ja ću vas sve najaviti Slovoncu!“ Da li su se moje rieči ili pako, da ću jih Slavoncu najaviti poplašili, to neznam, ali odoše mahom svaki svojim putem.

Meni taj prizor neide iz glave. Moram ja, pomislim, sa Slavoncem se prodivaniti, da sa svimi silami nastojimo to cjepkanje ukinuti. Ajde žurnim korakom sad dalje, al opet nesretan potepem se kod Türkova kućišta, ter uvidim, da se ondje lako nesreća dogoditi može a osobito s djecom, jer na briegu stojeći temelji bivše kuće, kad je kišovito hrunu se i kamenje pada. Bože moj, pomislim u sebi, dobro li bi bilo, da se tu plot stavi ili to kamenje sasvim povaditi dade!“ Već skoro jedan sat po podne, kad ja stigoh do Slavončeva obitališta. Smotrim ga na prozoru i čujem, gdje mi viče: „Hodi kneže, za Boga, gdje si tako dugo!“ Požurim se, i tako niesam mogao mnogo razmišljavati o onih hrpah kamenja, što su na putu u tom sokaku,

možebit najgrdjoj strani varoša, a baš kod Slavončeva obitališta. Stupiv u sobu, vidjoh da se medj samimi ormari nalazim, i da su tu svakojaka gvozdena slova. Htjedoh baš upitati, što je to, kad mi u kratko Slavonac reče, da je ovo tiskarna; o kojoj ću vam drugiput pripoviedati. „Kneže", reče mi Slavonac „ja misljah da ćeš ti s veseljem k meni dojti, a ti si sav zaplakan, eto ti suzah i po tvojih brkovih. Što ti se je dogodilo?" „Nepitaj me; tužnu ti žalost do znanja stavljam: slušao sam kako se školska mladež pravda, jednomu se nedopada biti Hrvatom, drugi neće da se Srbinom naziva, a treći veli, neće Slavonac da bude te se pravdaše kakovi jezik govore. A još da su znali, da u mojoj velikoj kneživji ovaj krasni naš jezik i rackim nazivaju, još bi veće pravde bilo." —

Po tom sam sve izpripoviedao Slavoncu, što sam čuo i vidio, te je i njega tuga i žalost obuzela radi razgovorah djačkih. Mučà jedno vrieme i smotrih, da mu takodjer suza niza lice kapnù, pa uzdahnuv reče: „Kneže, kod takova stanja stvarih Bog zna, hoćemo li mi igda uspjeti. Medjutim mi smo se dali na javno polje, naša je težnja plemenita, mi zidjemo na dobru temelju, na pravdi božjoj, i naša je geslo, bolja budućnost naroda našeg; mi ćemo dakle s božjom pomoćjom ipak svrstvovat, a neizpade li nam za rukom onako kako hotjesmo, to valjda sám dragi Bog nije hotjeo, da bude tako; tebi pako kažem, kud god išao budeš, svagdje reci ljudstvu: „Daj da uzdignemo jugoslavensku akadamiju, liep kamen je položio njezin početnik, pravi Slavonac, preuzvišeni biskup Juraj Strossmayer." — Išti od svakog pa bilo najmanji dar u tu svrhu, i šalji onamo, gdje se zgrada zidje. Ova akademija će znanstveno prosuditi i pravo nam ime označiti; dotle ti sva imena moraju prava biti; ti samo gledji slogu da svagdje uvadjaš i ljubav k narodu, a osim akademie svuda viči: Ljudi, molite za sabor, da se jednoč skupi narod i ozbiljno budućnost svoju utemelji." Sad pako reče meni Slavonac: „pripravi se moj kneže, da položiš zakletvu." Ja metnuh svoj štap na stranu i rekoh mu: „Imam evo zakletvu, doneo sam ju sa sobom. Izvadivši ju iz svoje torbe, predam Slavoncu, da ju pročita. „Evala", reče Slavonac, te ju pred menom stane čitati, a ja dignuvši tri prsta u vis za njim evo ovako govorah:

„Kunem ti se, otačbino mila,
Onim svetim domorodnim plamom,
Kojim si me mlada nadahnula,
Rastavila sa žalostnom tamom:
Da te ljubim, da te grlim,
Kô najdraži amanét,
I da ću te ljubit vierno,
Dok mi traje danah let!

Kunem ti se, otačbino mila
Tvrdom vjerom praotacah moji',
Kojom nikad nepokrenù sila,
Da mi vazda riječ spremna stoji:
Roda svoga širit slavu,
Branit prava — djelat spas,
I da takvu uz zastavu
Najveća je bit mi slas!

Kunem ti se, otačbino mila,
Junačkijem duhom djece tvoje,
Da kad bi mi u nevolji bila —
Štedio ti nebi krvce svoje;
A da smrtni hit zgodi me,
I mom ziću dojde kraj:
Tvôe bi sladko bilo ime
Moj posljednji uzdisaj! —

Po ovoj zakletvi padnemo si, ja i Slavonac, jedan drugomu u naručaj. Srca naša kucahu nam živo, razblažena njekim sladkim i ugodnim čuvstvom. Grleć i ljubeć se uzdahnusmo: „O otačbino draga, o mili narode, da li ćemo vas igda sretne vidjeti!“ i odtrgnemo se zatim jedan od drugoga i ruke si pružimo. Držeć se tako, reče mi napokon Slavonac: „Putuj sada, kneže, radi po zakletvi svojoj! Božji blagoslov neka te prati, pa ili mi sam dojdi više putah, ili piši.“ Ja nemogah više da govorim, sav tronut rekoh mu samo: „S Bogom moj prijatelju, neću te nikad ostaviti ni zaboraviti, i do skora ćemo se opet vidjeti“, — te u ime božje odoh. Slavonac ostadè milo me gledajuć i za menom još kličuć: „S Bogom ufanje moje!“

Svaštice.

Iz Požege. Poznato je našemu občinstvu, da g. Miroslav Kraljević daje krasno djelo Kanižlićevo najme sv. Rožaliu na novo tiskati i čisti dohodak odtud da žrtvuje na popravak požežke župne crkve. Predplatni poziv na to djelo razglašen je već u svih naših novinah. Poglavarstvo kr. grada Požege podnielo je i na preuzoritog gosp. kardinala molbu glede tog preduzeća i preuvoriti g. karzinal je izvolio uslied toga rečenomu gradu velikodušno pokloniti suamenitu svotu od 1000 for. a. vr. Tom prilikom upravila je nj. uzoritost sljedeći dopis na gradsko poglavarstvo: Slavnomu gradskomu poglavarstvu u Požegi! Želji slavnog gradskoga poglavarstva, štovanim dopisom od 26. rujna o. g. br. 525. izraženoj zadovoljio sam, preporučiv sveštenstvu nadbiskupije zagrebačke, da ako ne iz drugog obzira, a ono bar radi dobre svrhe, koju izdavatelj knjige ovim načinom postignuti namjerava, na to djelo predbroji. Pozivnice na predbrojenje, kad ovamo iz dalješnih kotarah stignu sa podpisi i novcem, dostaviti će se sl. gradskomu poglavarstvu u svoje vrieme. Želeći pako i ja na dobrotvornu svrhu štogod doprinieti, evo predstavljam sl. gradskom poglavarstvu 1000 for. a. vr., ništa nedvojeći, da tu svotu na popravak župne tamošnje crkve svrsi shodno upotriebilo bude. U Zagrebu dne 24. Listopada 1862. Juraj, kardinal-nadbiskŏp. Na ovoj previsokoj milosti i darežljivosti, koju je grad ovaj već višeput od preuzoritog kardinala i u drugim sgodam izkusio, stanovničtvo grada tog, uz preduboku zahvalnost, šalje prošnje svoje k Svemogućemu, da takova dobročinitelja na mnoga ljeta u podpunoj zadovoljnosti na utjehu sirotah uzdrži. — Kakova je dosad uspjeha predbrajanje na Rožaliju, vidjet će občinstvo iz posebnog naznačaja predbrojnikah, kojih imena ćemo u ovom listu u budućih brojevih priobćivati. —

Ovomjestno gradsko poglavarstvo sa zastupničtvom je i ove godine po starom običaju za božićne svetce 12 hvatih drvah na siromašne udovi ce podielilo. —

Iz Nove Gradiške razumjeli smo radostnu viest, da se presv. g. pukovnik gradiške pukovnie Pesić, kao u obće za blagostanje puka skrbeći se, — veoma zauzao, da se u Novoj Gradiški realka podigne. Ova spasonosna idea donieti će ne samo granici već i obližnjem provincialu takovu blagodat, koja se opisat nemože, jedino usudjujemo se opaziti, da dočim iz sveg srdca i duše plemenitu poduzeću presv. g. pukovnika dobar uspjeh želimo, ujedno bi i to rad dočekat, da taj zavod nebude izključivo njemački, već da se na narodnom slavjanskom temelju osnuje. Ta i graničari su čisti i ovijani Slavjani!

F. **Iz Požege.** Do skora će se naš grad opet obogatiti jednim promicalom narodnoga duha i narodne knjige; otvorit će se naime do nedugo narodna knjižara po poslovodji ovdašnje tiskarne g. Jos. Senečiću. Isti je gospodin već ove jeseni svoju molbenicu na vis. namjestničko vieće podneo i mislimo, da se nevaramo, ako reknemo, da visoka naša vlast tomu rodoljubivomu preduzeću nikakove zapreke stavljati neće, te da će nam se dakle ta knjižara sbiljam do skora uživotvoriti. — G. Senečić stupio je već u savez sa svimi našimi i tiskarami i knjižarami, te se u njega već dobiti mogu svi najnoviji književni proizvodi kako latinicom tako i

ćirilicom, a budué da ga poznamo nesamo kao rodoljubiva nego i kao poštena i okretna muža, to ga preporučamo i svim našim književnikom, da se nanj u prodajnih stvarih obraćaju. Našemu pako gradu i ovdašnjoj cieloj okolici čestitamo na tom preduzeću, jerbo nam je u sadanjem napredujućem vieku potrebno kao gladnomu komad kruha i jerbo smo osvjedočeni, da će ono trudom i nastojanjom g. S. u istinu postati promicalom narodnoga duha i narodne knjige.

Nikako nam se nemože, da ovoj viesti još dva tri redka nedodamo. Staro je jadikovanje, da nam naše knjige slabo prolaze, i da je s toga već mnogo književno preduzeće propalo i osujećeno. Da se tomu doskoči, činjeni su već i svakojaki predlozi i pokusi, jer napokon, čemu da se knjige i pišu i izdaju, ako nije kupacah i čitaocah. Ele svim se tim nije uspjelo, i mi bi rekli, da se neće ni uspjeti, do jedinim urednim knjigarstvom: bez urednih trgovinah, koje će se izključivo prometanjem i razšiviranjem književnih proizvodah baviti i brinuti, nije napredka našoj književnosti. I tu drugog lieka nije, nego da svi zajedno nastojimo i gledjemo nagovaranjem i podticanjem k tome sposobnih ljudih, da u svakom povećem mjestu što prije dobijemo, pa ma i u malom uredjene knjižare. Poznato nam je, da za sad uredjene knjižare u Slavoniji ima samo Osiek, u Sriemu Zemun i Karlovce, a sad će ju dobiti i Požega. Neima pako sumnje, da bi s probitkom u ovih stranah takove knjižare obstojati mogle u svakom povećem mjestu, kao što je to Nova Gradiška, Brod, Djakovo, Vinkovce, Vukovar i Mitrovica. Gradiška pukovnija odlikovala se je od uviek nesamo svojim rodoljubivim nego i naobraženim častničtvom; Brod je pun gradjanstva oduševljena za narodnu slobodu i napredak; Djakovo je sjedište prvog našeg domorodca, mecene i prvosveštenika, kojega je — skupa s njegovim svećenstvom — poslovica: „sve za vjeru i za dom"; Vinkovce ima višju gimnaziju punu domorodna duha; Vukovar je središte sriemske županije, u kojoj se nahode najumnije srbske glave, a Mitrovica je poznato gniezdo srbskih sokolovah. Sva ta mjesta odlikuju se i naprednim i imućnim stanovničtvom, svuda okolo tih mjestah ima puno svakojakih školah, pa je i isti puk u svakom pogledu naprednijih, nego li u mnogom drugom kraju naše Jugoslavije. Uvjereni smo dakle, da bi u spomenutih ovdje mjestih knjižare jako krasno obstajati mogle, te da bi nesamo narodu, nego i svojim podhvatnikom u dobar prilog bile. Mi dakle s ovo njekoliko redakah nesvrćemo na to pozornost samo našeg domorodnog obćinstva, nego smo osobito rada da ovim upozorimo i one mlade ljude, koji su se toj trgovačkoj struci već posvetili, pa i one naše roditelje, koje je Bog potomstvom blagoslovio, te su u smetnji, kamo bi sa svojimi sinovi okrenuli. Ovo je polje u nas još pusto, na njem bi zaista mnogi mogao doći do ugodna, poštena i rodu svomu koristna života!

— Po običaju već od više godinah jesu i ovdje oprostnice od čestitanja na novu godinu sa 35 novč. od komada razprodavane. Dohodak taj opredieljen je za požežki ubožko-bolnički zavod; a sljedeći uzeše dosad te oprostnice: g. J. Prikelmayer, sudac 2; F. Thaller, satnik 2; A. Malešić, starešina 2; St. Karakatić, blagajnik 2; J. Golub, protstavnik 2; Iv. Thaller, župnik 3; Dr. Jakob, nadbilježnik 1; A. Šporšić sa obitelj 2; A. Miljević, pisar 1; Mato Nezić 1; V. Gashy, c. kr. major 2; A. Čollić, c. kr. satnik 1; I. Sulić 1; A. Smolčić, c. kr. satnik 1; V, Just, nadšumar 1; Fr. Mudrovčić, odvjetnik 1; Dr. Ferk 1; F. Kempf 2; J. Wolf 1; P. Catomio 3; M. Koren 1; I. Vojvodić 1; Gj. Kojkić 1; J. Gjurgjek 1; J. Mravak 2; M. Turelly 1; Iv. Ninković 1; N. Čop 1; Fr. Jurišić 1; Iv. Štimac 1; M. Špun-Strižić, vel. župan 6; P. Maljevacz, I. podžupan 3; V. Bunjik, žup. nadbilježnik 3; V. Heimb, žup. blagajnik 3; Gj. Stručić 2; Dr. Galac, kr. žup. suda predsjednik 3; V. Seunig, kr. žup. suda sav. 2; A. Theodorović, kr. žup. suda sav. 2; Dr. Lobe 3; M. Kraljević sa obit. 3; Dr. Ios. Jellačić 4; Danilović, žup. miernik 1; Dr. Csillag 1; M. Rogović sa obit. 3; M. Utiešenović 3; Sk. Vincianović 1; St. Tomašević 1; M. Mirković 1; A. Kajganović sa obit. 2; Iv. Sadill 1; A. Meršić 1; Gj. Haidvogl 1; I. Lobe sa obit. 2; Ath. Bogić 2; F. Folk 2; J. Illić 2; G. Illić 2; G. Kušević 2; N. S. Kušević 2; J. Konjević 2; S. Singer sa obit. 3; A. Bošnjak 1; S. Konjević 1; Sp. Kušević 3; Iv. Trnka 1; Tob. Sternberg 1; L. Ballogh 1; R. Kraus 1; F. Šlissler 1; L. Kober 3; Dr. Josefi 1; M. Bertalan 1; Gj. Ristić 2; Fr. Erlinger, kr. žup. suda saviet. 3; Fr. Rumpl 1; Mar. Kušević 2; St. Quatternik 1; Stj. Rittig 2; Ig. Innfeld 2; St. Keverin 3; Fr. Špandović 1; J. Mehrle 2; Iv. i Roz. Vlahović 3; E. Sternberg 3; Fr. Svoboda 1; A. Geršić 1; L. Rosenberg 4; Fr. Stipanić 1; J. Lehrmann 1; Iv. Klammert Iv. Tischlor 3; A. Dimić 1; D. Kohn 2; Sav. Ninković 2 komada. Ukupno 168 komada iznosi 58 for. 80 kr. a. vr.

Smješice.

Išao sin s otcem u lov. Otac pojde na jednu sin na drugu stranu. Za mala javi se sin: „Ej otče, evo ja uhvatih hajduka" (htjeo je reći: evo uhvati me hajduk). Otac: „dovedi ga amo!" Sin: „e neda se!" Otac: „A ti ga pusti!" Sin: „Pustio bih ja njega, al neće on mene."

Jedna nagluha žena žela raž; dojde od njekle čovjek i nazvà joj: „Dobro jutro." Žena, misleć, da ju pita, čija je to raž, odgovori: „Naša raž." Čovjek: „Ženo, ti si luda." Žena: „Sva do kraja." Odgovori ova pokazav rukom, dokle se raž proteže.

Zagonetka.

Lik šarena nosim slavoluka,
Koga ljudska nepodiže ruka.
Dva protivna življa mene rode,
I divotno preko zemlje vode.
Znak sam božje otčinske ljubavi,
Koju davno on svietu izjavi.
Kad me pako prosti ljudi gledju,
Vele tada, da si gasim žedju —
I iz moga nakita šarena
Kob' čitaju budućeg vremena.

Odgonetke kao i imena onih štovanih čitaocah, koji nam odgonetke poslali budu, priobćit ćemo u drugom kojem broju ovoga lista.

Poziv.

Odbor, što je izabran, da izradi osnovu pravilnika za ustrojit se imajuću narodnu čitaonicu u Požegi, dovršio je njemu povjereni posao, te bi valjalo, da se sada konstituirajuća skupština sastane. Da se toj obćoj i potrebi i želji što prije zadovolji, pozivlju se ovim najuljudnije sva p. n. gospoda domaća i vanjska, koja članovi čitaonice biti žele, da se 18. ov. mj. oko 4 sata poslje podne što mnogobrojnije potrude doći u županijsku dvoranu, gdje će se spomenuta skupština držati.

U Požegi 6. siečnja 1863.

Miroslav Špun-Strižić.

OGLASI.

Javna jeftimba. 1.

Za opravljanje tornja i župne crkve svete Terezije u slob. kr. gradu Požegi razpisuje se ovime javna jeftimba na 26. Siečnja 1863 u 10 satih prije podne u pisarni magistratskoj.

Fiškalna ciena iznosi i to za sljedeće poslove:

1. zidarski bez gradiva . . .	473 fr.	40	nvč.
2. tesarski stranom sa potrebitim gradivom stranom bez gradiva	1233 „	81	„
3. stolarski sa gradivom . . .	202 „	—	„
4. limarski „ „ . . .	1224 „	—	„
5. kovački „ „ . . .	245 „	—	„
6. bravarski „ . . .	143 „	—	„
7. staklarski „ . . .	34 „	20	„
8. kotlarski „ „ . . .	42 „	—	„
9. pozlaćivanje „ . . .	666 „	—	„
10. munjovod „ . . .	135 „	56	„
dakle ukupno sa	4393 fr.	97	nvč.

koje će se budi posebno ili poleg okolnostih ukupno jednoj osobi izdati. Svaki ličbenik imati će žaobinu sa 10 procentah od pojedinih svotah ili po potreboći od odkupne ove svote prije početo jeftimbe povjerenstvu na to ovdale odredjenomu položiti.

Primat će se pismene zapečaćene ponudbe, ako se iste prije početka jeftimbe ovamo predadu i propisanom žaobinom provide.

Dalnji uvjeti mogu se svakiput u ovogradskoj pisarni u običajnih uredovnih satih uvidjeti.

U Požegi 20. Prosinca 1862.

2—1. Gradski sudac
Josip Prikelmayer v. r.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim biljarine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. siečnja 1863. Broj 2.

SLAVONAC RODU SVOMU:

Napried!

Ustaj, ustaj, mili rode moj!
Bog te zove na duševni boj,
Da prosvietiš djedovinu,
Proslaviš si domovinu!
Vjekovi su pali već,
Čuj slovinsku s neba rieč:
Napried!

Zora pùca i tvoj eto dan,
Driem, neslogu i mržnju na stran; —
Na duševno polje, rode,
Da te minu krvne sgode; —
Na ročište, rode moj,
Da prosine slavi tvôj!
Napried!

Vieci jêkli, ti si bio boj,
Slavno svladô, slavan mi obstoj! —
O! tà borno srce moje
Svedj narječe slavje tvoje:
Za narodnost, jezik — sve —!
Složno rode doba je:
Napried!

Sad, kad sviet se osviestio sav,
Stieg si razvij crven — bio — plav!
E da Bog dâ sretno sada,
Oj sretnije neg ikada
Da sljubivši bratca brat
U glas mogneš zapjevat:
Napried!

Čujem, — svietom tvoj se ori glas,
Svietom, rode, komu doniè spas!
Aziatsko crno sjeme
Kad Evropi stà na tjeme,
Na mač ti ga dižè, strê,
Sve pred tobom rode mrê:
Napried!

Što dušmanah tvojih — sve u rog,
Pa pod pete! — pomoć će ti Bog!
Živi! živi vieke nove,
A nedaj se u okove,
U duhu ti groma luč,
Tebi sunce ima puć:
Napried!

Od Bospora do Kotora dilj
Jedan glas nek jedan vlada cilj:
Za slobode jêk mileni
I svoj jezik neprecjeni —
Na duševni ustaj boj,
Mili, slavni rode moj —
Napried!

Vodje imaš, bolji nem'ru bit,
Prot navalam sviem su tvrdi štit:
Grom nek treska, zemlja puca,
Za tebe jim srce kuca,
Svedj za njimi oje! oj
Na junački, rode, boj!!
Napried!

Dobar župnik.

Po želji svojega prijatelja Slavonca dojdoh ja med vas braćo, Slavjani na jugu, da se bratski porazgovorimo, i da vam štogod kažem, od kuda bi crpili utjehe za srce, a koristi za dušu i tjelo. U toj namjeri stupam na pozorište, i prije svega nosim vam dar, dar božji, koji ako budete si u srce zasadili, naviek ćete sretni biti, te ni u smrtni čas nećete osjećati nikakove poteškoće. Znam da ćete biti ljubopitni, da čujete, što je i kakvi je to dragocjeni dar; i neću vas dugo u neizvjestnosti držati. Objavljujem vam dakle, da sam med vas došao s nakanom, da vam pokažem, kako možete zadovoljni biti. Ja mislim, braćo, da nam je to najveće blago ovog svieta, i najveći dar, koji si samo pomisliti možemo, jer ako si znamo zadovoljnost pribaviti, mislim da smo si tada sve pribavili!

Od pamtivieka su se ljudi o tom ponajviše brinuli, da pronajdu put ili stazu, koja vodi do zadovoljnosti; mučili su se, da iznajdu način kako bi uz nestalnost i nemir, što u životu čovječanskom vlada, pokoj srca i zadovoljnost postigli. Braćo! Mi smo nebrojnim nepogodam izpostavljeni. Čim stupimo u sviet, već nas nemir obuzme, i neokani nas se dok utrudjeni duh naš sviet ovaj neostavi. Naravna nesavršenost stvarih što nas okružavaju; nepravedne težnje ljudih med kojimi stanujemo; opake presude vremena u kojem živimo, slaboća našeg vlastitog tiela i neuredna pohlepa, to su sve neprijatelji našeg spasenja i pokoja. Tek da smo se oslobodili jedne nužde već se plašimo drugog nepovoljna slučaja; još jedan neprijatelj nije predobiven, već mora da smo pripravni proti drugomu vojevati. Svim tim nepogodam ako bi se sasvim ukloniti hotjeli, to bi se morali s ovog svieta udaljiti, i preokrenuti po Bogu opredieljeni tečaj naravi. Doklegod smo na svietu, koj je po svojoj naravi nestalan, doklegod moramo živjeti med ljudmi, kojih su nagnuća od naših različita i doklegod će naša duša posjedovati ograničen úm i nesavršenu volju, dotle ćemo badava u ovom životu izgledati savršenu dobru sreću. Jedino što nam preostaje to je: da potražimo sredstva i načine, kako bi mogli nepovoljne slučajeve laglje podnositi, i tako našoj duši pribaviti pokoj, što je s blaženstvom uzko skopčan. Najmudriji ljudi ovog svieta držali su si za najvažniju zadaću baviti se iztraživanjem toga sredstva. Ako sva ona, koja su oni do sad za našu utjehu pronašli — dobro promotrimo, to neznamo, bi li u tom iztraživanju prije priznali slaboću, ili pako ocienili iztrajnost čovječanskog uma. Liepih tu ima riečih, kojim ipak duh i život manjka. One su kriepke samo za one, koji ih nikada potanko prosudjivali niesu, i kojih sjena samo tako dugo nas umiruje, dokle što drugo pokoj naš nenapadne. Ali čim se ukažu okolnosti, koje nam život oteščaju, to izčezne odmah sva igra uma, i srčani mudrac postaje u času napasti malodušnim, nespokojnim i skršena duha, kao i najprostiji i najslabiji čovjek. Da možemo umjereno i odano neizbježime nesreće podnositi, to moramo da smo prije svega podpuno osvjedočeni, da svaki nepovoljni i neugodni slučaj, svaka ma kako velika i nesnosljiva nesreća, ništa drugo nije, već ili predupredjenje još veće i ubitačnije nesreće, ili je pako sredstvo za buduću pravu našu sreću. Bez ovog osvjedočenja, bit će nam svi drugi razlozi silovitimi izmišljotinami, uz koje će nam srce ostati ipak i nemirno i neutješeno. Da čujemo, koji su to razlozi, kojimi se hoće naš um da tješi. Ovi su: Nemože drugačije da bude; naša nesreća je posljedica vječnoga sustava ovog svieta; zaman je jadikovanje o stvarih, koje se nedadu promieniti; moramo se priučiti, da postanemo neosjetljivimi. Liepih riečih! Kukavne utjehe, koja nas istom nesrećom tješe, radi koje uzdišemo! Naš nemir se u tom sastoji, da neznamo kako bi se nesreće oslobodili, a ona nas hoće potreboćom iste da umiri! Je li našemu srcu lakše, kad znamo, da se nikakovoj pomoći više nadati nemožemo? Da se naučimo neosjetljivimi biti! Al hoće li pravi bol izmišljenom neosjetljivošću pristati, i da li ga sbiljam nećemo osjećati? Možemo li mi našoj namišljenosti dati toliko snage i to baš onda, kad je duh iznemogao i vatra već utrnuta?

Bi li nam tim šta bolje bilo nego li bolestniku, kojemu bi liečnik svjetovao, da se jedino sigurno izliečiti može, ako si predstavi, da nikakave boli neosjeća?!

Nauk vjekovječne istine je u svaka doba, a bit će i u buduće isto tako potrebnim za polučenje vremenitog blažcnstva, kao što je potreban i za spas duše! I u ovom pitanju, kako da naime postignemo zadovoljnost, mora da našoj slaboći i otaj nauk u pomoć pritekne, i pruži sredstvo, što ga badava naš úm traži. Sv. Pismo odkriva nam pravi izvor naših nezgodah, i pokazuje nam u svojoj dovidnosti uzroke i posljedice, koje nas dosižu.

Bog je početnik svega, dakle i onog, što mi srećom i nesrećom označujemo. Pred njim na ovom svietu nije ništa sakriveno, ni jedan korak nebiva bez njegove volje, najneznatnije i po ljudstvu zametavane stvorove štiti njegova providnost i to tako kao i najplemenitije i najsavršenije, i bez njegove volje nepane ni vlas na zemlju. Mudrost i ljubav, obodvoj je temeljni zakon njegova carstva. Blaženstvo njegovih stvorovah, to je jedini cilj njegov, i zato nemože on poleg svoje mudrosti za svoje svrhe upotrebiti šta drugoga, nego li najbolja i najspasonosnija sredstva. Doista ništa nemože kao ovakove misli u nepovoljnostih i nezgodah ovog svieta nas bolje utješiti i pokoj nam našoj duši dati! —

Naši jadi dolaze od dobrostivog Boga, koji nas ljubi, koji nas je za blaženstvo stvorio, koji blaženstvo svojih stvorovah svojom časću nazivlje. Naši jadi dolaze od premudrog Boga, koji nemože druga već savršena samo sredstva uporabiti za naše blaženstvo, koga ništa nemože zaprečiti u njegovih namjerah. Takovi jadi dakle nemogu nam na nesreću biti. Ako su posljedice naših griehah, to moraju sigurno za naše poboljšanje služiti. Ako su slučajni, da mi tomu nismo ništa predonieli, to neće Bog nas bez naše krivnje u veću nevolju stavljati, nego li zaslužujemo. Mi trpimo! to trpljenje je možebit sredstvo, kojim Bog hoće da nas sačuva od veće nesreće. Mi plačemo! možebit su naše suze izvor naše buduće radosti. Mi niesmo uslišani! ali možebit molimo za našu propast; možebiti nije vrieme još došlo, da se naše želje uslišaju. Kako bi mogli olakšati si breme, koje nosimo, i koje nam se nesnosljivim čini; kako li bi si mogli pribaviti spokojne dane za kratkog našeg života, što ga u žalosti i zdvojenju probavljamo, kad bi uviek prenapomenuti uzroci pred očima bili, i kad mi nebi samo njihovu jakost svojom tvrdokornostju oslabljivali! Al naše srce, koje nikada nije osjetljivije, već kad u propast svoju ide, pronašlo je tu nesretnu umjetnost, proti svim tim predstavkam nećutljivim da bude, — trsi se da si svojim prividnim izkustvom samo uzkrati svoj vlastiti mir; a naš slabi úm, koji nemogaše da si sam iznadje sredstvo za zadovoljstvo, traži da jakost svoju dokaže oprovrgnućem pravoga sredstva. Ako je ovaj sviet — tako nevjernici divane — djelo premudre providnosti; odkud onda biva, da su dobra njegova nejednako razdieljena? Neimamo li mi svi jednako pravo na njenu dobrotu? Odkud to, da bogataši u izobilju žive, a siromak da uz sav svoj trud i muku ipak nuždu trpi? Odkud to, da ovaj u znoju lica svoga kruh si pribavlja, onaj pako svoje dane u ljenarenju i bludnji provodi? Odkud to, da ovaj u jednom satu za svoju nasladu može više izdati, nego li što bi stotina drugih za uzdržanje svoje potrebovala, a medjutim od glada umire? Od kud dolazi, da tolike hiljade svoj mir, svoju slobodu, svoj život žrtvovati moraju radi jogunluka i samovolje drugog, s kojim ipak, poleg naravi, jednaka prava imaju? Ako je mudri Bog početnik svih dogadjajah na ovom svietu, zašto da to sve nije u suglasju s njegovom promisljenošću? Zašto baš bogatstvo u ruke škrtacah dolazi, ta šta je svietu pomoženo velikodušjem siromakah? Zašto obitava živan duh u slabu tielu? Šta koristi lienčini jakost tjelesna? zašto redko nalazimo oštroumnost skopčanu s kreposću? zašto nije uviek srčanost sa snagom spojena? Zašto je tolikoput pravo od sile razdieljeno? Zašto su tako riedko sreća i zasluge združene? Šta koriste znanosti onomu, koji nje nezna uporabiti? A šta koristi umnost mudracah svietu, kad ju utmičavaju i na sviet neizdaju? Ako je pravičan i

*

sveti Bog, koji sudbinom svieta upravlja, odkud dolazi ta golema nepravda, što na svietu biva? Bezbožnik zeleni se kao lovorika a pravednog u prahu gaze. Nadutnik zadobiva sve, što mu srce ište, a molbe krotkog ostaju neuslišane. Nepravedni umno žaje svoju udobnost dobrom siromakah, a pogaženi gine u svojoj tugi. Onaj se hrani i biva debeo sirotinskimi suzami, a poštenjaku su hrana danju noćju vlastite suze njegove, Nevriedni sin dočekuje se sa sjajnošću i veseljem, a pokorni neimade toliko, da bi prijatelje si razveseliti mogao. Bezobrazni grešnik ostari uz svu svoju zlobu, i još u cvietu svome doživi sreću potomakah svojih, dočim pravedni ostane osamljen, te gleda kako mu odvetki njegovi kruha prose. Mogu li takove opreke dolaziti od bića, koje je savršena mudrost, ljubav, i pravednost? Bil već oprekah većih bilo u svietu sliepom srećom ravnanim? Par zar nas nehrane samo liepimi riečmi, kad nas u ovakovu svietu tješe njekom providnosti? Kako se možemo nadati, da ćemo možebiti kad bolje uslišani biti? Kakovu ljubav možemo očekivati, i možemo li se uz to u višju pravdu ufati? — To su prigovori, što jih je pronašla naša nevjera da oprovrgava temelje našeg mira. Svi se pako dadu u dva sljedeća stavka spojiti.

1. Neima nikakove providnosti, jer zazivajuć božju pomoć, nebivamo odmah uslišani.

2. Neima providnosti, jer su nejednako podieljena dobra ovog svieta.

Nauk vječne istine, sv. pismo, daje dokaze, kojimi te dvoumnosti, sumnje i ta potvaranja oprovrći možemo, i zato ćemo po uputi istog dokazati, da je povjerenje i zaufanost u providnost božansku u svako vrieme pravo sredstvo, da se u našoj nesreći utješimo i umirimo. Nu dva svojstva zahtieva ovakovo povjerenje; prvo: naše povjerenje i zaufanje mora da je stalno, a drugo: naša zahtievanja nesmiju da budu u opreci s mudrošću božanskom.

O prvom svojstvu ćemo progovoriti. To naše povjerenje i zaufanje u providnost božanjsku mora da bude trajno i stalno. U tom smo svi složni, da nije uviek ono najbolje, što nam se na prvi pogled najkoristnijim čini. Pod uzoritom sjajnošću naše sreće leži više put sakrivena naša nesreća, a u onom, što nesrećom smatramo, više put je temelj svega budućeg blagostanja našeg: to nam sve bolje potvrdjuje svagdanje iskustvo našeg života. Naš úm je ograničen, a naše pohlepe nedopuštaju nam višeput, da ono malo kreposti što imamo, uredno uporabimo. Mi sudimo po obsjeni, i kako nam se u prvi mah što svidi. Kako je pako nemoguće kod nesavršenosti úma našeg temeljito razsuditi svoju sreću! Nećemo li višeput štogod našom nesrećom smatrati i tog se plašiti, dočim je to upravo jedino sredstvo našega blagostanja; nećemo li suprotivno opet isto tako višeput težiti za takovimi stvarmi, koje ništa drugo već propast i nesreću našu promiču! Kakova nam je razsuda takove su nam i želje; što nam se čini za sretno, to od Boga molimo; što nam se vidi neugodnim, to predstavljamo kano nesreću u naših molitavah, i prosimo, da toga oprošteni budemo. Nije ništa naravnije, već da se čovjek u svih svojih potrebоćah, najprije svomu tvorcu utiče. Bog sám to od nas zahtieva kao prvu dužnost, te ujedno s tim skopča najmilostivnija obećanja. Al ako mi neposredno izpunjenje naših molitavah smatramo kano jedini dokaz božanjske providnosti, tada koliko i kolikoput morao bi nas Bog uslišati upravo na našu sobstvenu propast? Istina, ja priznajem, da bi mi tada neposredno osvjedočeni bili, da smo uslišani; ali naša nesreća bi jedini dokaz otoga bila. Mi sudimo po obliku, a Bog proniče u nutrnost stvarih. Mi samo gledamo na sadašnjost a pred njegovima očima od uviek su odkrivena sljedstva budućega vremena. Kada indi Bog poleg svog sveznanstva uvidja, da ono, što tražimo, našemu blagostanju neprudi, da bi nam to zapriekom mnogo veće sreće bilo, ili pako da u onaj par, kada potražujemo, nebi nam koristilo, — nemora li onda on po naravi svoje mudrosti i dobrote naše želje neuslišanimi ostaviti? O, kako smo mi sretni, da je sveznajući Bog na se uzeo skrb za takove sliepe stvorove kao što smo mi! O koliko je putah naš božantsveni dobrodetelj u istom

položaju, u kojem i roditelji, kada slušaju jogunastu viku nerazumne djece, koja hoće, da se igraju škodljivim i pogibeljnim orudjem! Sjajnost i boja jim se dopada, i ona nevide kakovu bi si škodu njim naniela. Bi li tko hotjeo tvrditi, da takov otac svoje diete sbiljam ljubi, koji bi još neuku s nezrele privrženosti dao pušku u ruke, i tako ga u pogibelj stavio, da se osakatiti može? Nebi li dakle i to u oprieci s ljubavju božjom bilo, ako bi on naše molbe uslišao i onda, kad naprvo vidi, da bi mi tim nesretnimi postali? Nebi li to značilo kamen pružiti djetetu, koje kruha prosi, ili u mjesto ribe zmiju mu dati? Možemo li mi rad ote mudre, dobrostive brižljivosti nestrpljivimi biti? On se uzteže, da nam dade, što bi nam škodljivo bilo; pa je li to nemilosrdje? On nam stavlja križ, da nas k spasenju dovede; je li to okrutna šta? On predpostavlja pravo blagostanje naše obsjenam pukim: zar nas dakle zato neljubi? On odgadja izpunjenje naše prošnje, jer on zna i vidi, da je nezrela, te štedi dobročinstva svoja za vrieme gdje će nam koristnijimi biti: jel nam to daje pravo, da tajimo providnost njegovu? O Bože, kako sliepo razsudjujemo mi putove tvoje! kako su nepravedna naša ogovaranja dobrote tvoje!

Dopustite, da promotrimo dogadjaje našeg vlastitog života, da se osvjedočimo o dobrostivoj nakani božjoj. Sjećate li se stvarih i dogadjajah, koje mi njekoje krunom našeg blaženstva smatrasmo, kako vatrene bijahu naše želje, kako silovita požuda, da namišljeno blaženstvo postignemo! Mi uzdisasmo, mi moljašmo, mi suznim očima prosiasmo da nas usliša; te kako malovierni, kako nestrpljivi bijasmo prama Bogu, što nas neusliša. Da je Bog onda manje poznavao bio, što je za nas spasonosno, i da se je na naše prevruće želje sklonio, i uslišao nas, bi li mi sada bez groze misliti mogli na onu nesreću u kojoj bi se sada nalazili? Pa zar nemoramo njegovoj dobroti zahvalni biti, da on našu obiestnu želju za onda uslišao nije. Mi od sveg toga nemožemo imati podpuna iskustva; imajmo samo uztrpljenje, neće nam i poslie osvjedočenje uzmanjkati. O naših nepogodah i nesrećah drugačie suditi niti umiemo, niti možemo. Koliko jih ima, koji svoje sadanje blagostanje zahvaliti moraju slučaju takovu, koji za najveću nesreću smatraše! Koliko jih ima, koji su preranom smrću roditeljah izbjegli pokvarenu uzgoju, koji bi jih zaista nesposobnim učinio za bolje šta! Koliko jih je, koji su siromaštvom i oskudicom na marljivost i krepost prisiljeni, baš tim postali stupovi države, gdjeno bi u boljih okolnostih ili kod izobilja možebit samo bezkoristnim joj teretom bili!

(Dalje će sliediti).

PATULJAK.

od Vladimira Nikolića.

(Dalje.)

II.

Patuljak.

Jedva Stojan u dolu medju šikarami izčeznù, kad se na njegovu mjestu čudna osoba pojavi, koju u misli udubljena Cvieta prije nesmotri, dok se joj sasvim nepribliži, „Gojko, ti ovdje?“ kliknù uplašenim glasom djevojka, i zadrhta na svom tielu, — da se običnim izrazom poslužim, — kao šiba na vodi. Osoba ta čudno je pojavljenje, kakovo se je u prijašnja, starija vremena gustje nalazilo, no u današnje doba sve to riedje biva. Bio je ovo patuljak, čovječac od najviše četiri stope visine, gornja strana tiela bila je priekomierno krupna, sa kratkim vratom, na kom se ogromna glava sa crvenom bodljivom, štetinji sličnim kosam lulja, oči malene škilje uvjek, da jim se prava boja razabrati nemože, usta velika, ruke dosizahu do izpod koljenah a noge bjahu toli slabe i tanke, da je za čudo bilo, kako su u stanju gornju ogromnu stranu tiela nositi.

Nemože si čovjek ništa gnjusnijeg i gadnijeg predstaviti od tog patuljka, koj je od prilike 26 godinah imati mogao. Odielo mu sâstajaše iz gaćah, košulje, crna prsluka,

okruglog već iznošenog šešira, zatim mu preko ramena visjaše kožnata torba a u ruci imadjaše velik bič.

„Šta ti radiš, Cvieto?“ upita ovaj čovječac djevojku hrapavim glasom, i dočim se zlobno i pakostno nasmije, razvukoše mu se usta od jednog uha do drugog.

„Kao obično čuvam stado“, odgovori djevojka razabravši se, nu ipak svoju zabunu sasvim sakriti nemogaše.

„A skim si ti malo prije divanila?“ zapita dalje patuljak, „ja sam tvoj i još neki meni nepoznat glas čuo“, i pri tom upre svoj ugašeni pogled u djevojčino lice.

„Bio je njeki strani momak, kog ja nepoznam“, odgovori djevojka u smetnji, i oči k zemlji obori.

„Nepoznaš, nepoznaš, ha, ha“, odazvà se grohotom se smihuć Gojko, „pak zar se može sa stranim momkom, kog prvi put u životu vidimo, tako nježno i o ljubavi govoriti?“

„Ti si nas prisluškivao dakle“, rekne Cvieta srdito.

„Pak zašto nebi, kad me je liepi slučaj doveo do vas, da čujem, kako ti taj nepoznati delia kao golub o svojoj ljubavi guči, da gledam kako ti ruku stišće, a krotka golubica se tomu neprotivi, već mu svoj kljun malo ne pruža, da ga taj momak poljubi.“

„Tebe nije nitko postavio, da korake moje nadgledaš i o mojih činih račun vodiš,“ odgovori još gnjevnije Cvieta.

„Nije, nije, ali što ću, kad se je baš tako pridesilo, da sam naići morao, kako se liepa Cvieta, koja se inače kao sveta u selu drži, sa stranim momkom grli; nekaže se u zalud, da su tihe vode najdublje.“

Cvieta, koja se od jarosti u licu zažari, po čem u tom času još liepša bjaše, neodg ovori ništa, već se preziruć od Gojka odkrene.

„Sad ja znadem“, produlji ovaj nehajeć za odurnost, koju mu Cvieta svojim ponašanjem dovoljno očitovà, „sad ja znadem, zašto se ti uztezeš, za mene poći.“

„Ja nisam liep i onako krasna uzrasta kao taj pandur, nit nosim varošku odjeću kao on, koja doduše ni njegova nije; samnom je narav kao maćuha sa svojim pastorčetom postupala, nesamo da me ili pristalim, ili posve liepim nestvori, već me baci na zemlju, da svietu na pogrdu služim; ova moja glava, koja kao i svaka druga a možebiti i više proniknuti može, moje malene oči, koje, akoprem su više zatvorene već otvorene, ipak dalje dosižu, nego mnoge druge, ovaj moj čitavi stas, dakako tebi se dopasti nemože, to je naravno; ali, ali, dojti će voda i na moju vodenicu, ti si Cvieto igru započela, a ja, Cvieto, ja Gojko, koga ti odbacuješ, kao što se poderani i iznošeni opanak odbacuje, ja, kog sviet ruži i izsmjehava, ja ću tu igru dovršiti, a kako će ta igra po kog izpasti, to će se kasnije vidjeti.“

I baciv još jedan pakleni, pakostni i slobni pogled na djevojku ode, što brže mogaše, puckajući bičem, kao da je tim jarost i ona gadna čuvstva, koja mu crnu dušu u ovom trenutku zabavljahu, raztjerati hotjeo.

Liepa ljetna noć nastade, i mjesec razsvietli svojim bliedim zrakom brieg i dolinu, lug i goru. Cvieta bjaše svoje raztrešeno stado ovacah skupila i podje kući. Koliko je danas preživila, ne danas već u njekoliko kratkih časah. — Po odlazku Stojanovu osjećala se je sretnom i zadovoljnom kao nikada, i to bi blaženstvo trajalo i dulje vriemena, i bila bi snivala o njemu cielu noć, da joj se u taj liepi sanak Gojko sa svojim pojavljenjem, sa svojimi pakostnimi, zlobnimi i jarostnimi riečmi neumieša.

Stojan pako, koj isto tako osjećaše, obaviv kod Lazanskog kneza službeni svoj posao, vrati se kasno u Požegu, upravo kad je kod „trojstva“ noćobdilac običnom svojom pjesmom:

deseti sat naviestio bio.

„Gospodaru i gospodarice,
Deset satih udarilo,
Zapretajte vatru i svieće,
Da se vatra nedogodi.
Hvaljen Isus!“

(Konac će sliediti.)

HAJDUKOVA SMRT.

Istinit dogadjaj bugarski iz naše dobe.

Iz českoga od Prokopa Chocholouška.

(Dalje.)

To je značaj hajdučtva u Bugarskoj, — štitenje podjarmljene braće. Ovdje, jedino ovdje u gorah i visih Balkana uživa Bugar slobodu, kao nigdje drugdje. Ovdje sačuvà Bugar neporušenu cielu važnost svoju: život, junačtvo, vatrenu ljubav k svomu rodu i romantičko-heroičnu bulazan; jer ovdje je štićen strašnom po Turad moći, — Hajdučtvom. Malo je većih porodicah, koje nebi imale njekoliko svojih medj hajduci. „Paša me je oglobio, a ja poslah sina svoga u hajduke“, veli otac obitelji. To je značaj balkanskih Bugarah; a Ture se neufa približiti takovoj porodici, jer zna, da mu je hajduk za ledji, a zrno hajdukovo malokad promaši cilja. No dugo se neoglasiše u nizi hajduci, Turci s nova postašè drzoviti, plieniše po krajevih, skvrniše žene i djevojke bugarske, pa se ipak neukazaše hajduci. „Alah! Alah!“ klicahu Turci, „gazite robove po tjemenu, nek se valjaju u krvi i prahu psi kršćanski, njihove žene nek služe našim ugodnostim a dieve nek cvatu za nas, da potrgamo cviet djevičanstva njihova.“ Okrutniji od svih činjaše se Mehmed paša Niški, a Husein vezir Vidinski gladio bi si bradu, govoreć: „Posjekosmo hajduke i kako su ti psi kršćanski sada krotki! Toliko i toliko sam ih dao nabosti na kolac, toliko i toliko ih poginù pod mačem — Alah je jedini Bog a Mahomed njegov prorok — sve u slavu njegovu!“ Razašilja telale na sve strane, namičuć još teže okove psom kršćanskim, nalažuć, da se vlada njimi železnim prućem, da nebi zaboravili, da je Moslemim gospodar, on pravovjerujući da je vladar svieta, i da mu se u prahu moraju pokoravati Gjauri. Najvećim veseljem pozdravi Mehmet paša Niški volju vezirovu i činjaše po savietu njegovu; jer „čega bismo se bojali? govoraše, već nejma nikakvih hajdukah više!“ Al hajduci stajahu u gorah, gledahu jaram braće svoje, škripahu zubmi, al nedaše nijednim hitcem na javu, da su hajduci još na životu: „Dojde čas, kad će se sve u jedno sbrajati, prokleto Ture!“ govorahu medju sobom i čistiše oružje svoje.

Dvanajst popovah hodjaše po krajevih Bugarske od sela do sela, od doma do doma, navješćajuć boj za sveti križ, za Krst i svetu vjeru njegovu; da je čas jurve, da Osman ostavi hram sv. Sofije u Carigradu, čas, da se razvali krvava vlada Turakah i da nestane vraga vjere Krstove od briega Dunaja ća do zidovah Carigradskih, il da u biegu gleda spasa svojega života. Za svećenici pridojdoše hajduci, ugovarahu sa starešinami dan ustanka, označiše svakoj obćini stanovište, predobiše svakoga k čuvanju tajne, da se Ture tako u sigurnost uziblje, al ga i tim sigurnije poguba stigne, i zato se nepokazivahu hajduci, tako da ludo Ture već mišljaše, da više hajduhah nejma; zato bijahu Bugari tišji, idjahu gledat, kad su im se braća mučila, da ojače sile svoje i da se osile u svom preduzeću: „Idite do vratah nebeskih, mučenici za vjeru božju i slobodu našu!“ moljahu se oni tišje, kad je žrtva turske okrutnosti dušu izpuštala.

„Haha! kako brzo slomismo nadutost rajinu, tih pasah kršćanskih!“ smijahu se opet Turci. Ti biednici neslutiše bližnje svoje pogibelji.

Tako nastadè proljeće g. 1841. Najviši harambaša ili vodja hajdukah, Miloš, sajde sada s gorah i slovo njegovo: „Spremajte se na boj!“ letjelo je po cieloj Bugarskoj.

II.

Selo Leskovac na lievom briegu bugarske rieke Morave ležeće, bijaše današnjega dana zanimivim pozorištem. Cienjeni pop Gavra ima danas znamenita gosta u sebe, a k večeri izčekiva još više gostih. Svaki jih je pozivao, nepitajuć ih za imena, dost na tom, kad znadoše, tko je u popa, s kojim se starešine savietovahu. Po podne letjela je ta viest od kuće do kuće, a mladići i muževi uzeše pregledati oružje svoje, kose, ralice, njeki i staru pušku, koju je od straha pred Turci u zemlju zakopao bio.

„Dok mjesec po drugiput pun izadje, nabrušene će biti kose naše!" govorili su zatim sami a pogledi im se upališe. Skupiše se za tim pred stan popov mladići i dieve, majke i starci. Pop Gavra izšeta pred dom svoj s gostom Milošem i dade razdavati medju sakupljene rakiju i po koju čašu vina.

„Pijte braćo u sreću poduzeća našega!" poče Miloš skinuv kapu; „da nam blagoslovi Bog u dan boja!"

„Da Bog daj!" rekoše sakupljeni pridušenim glasom, jedoše i piše i u brzo se svrši oskudna gostba; a mladići stupiše u krug, svaki njih uzè jednu od djevojakah za ruku. i narodni ples „kolo" poče se kružiti pred Miloševima očima na čast njegovu, sprovodjen melankoličkim pjevanjem, koje ovdje doslovno stavljamo:

Niti ovce nit usieva,
Niti vola niti polja,
Niti loze niti sada,
Niti kuće, biedna dievo,
Moreš svojom zvat.

A djevice odgovarale slavuljevim biljisanjem:

Ni usieva, niti polja,
A ni stada imat želim,
Ti ćeš ovcom mojom biti,
Ustne su mi tvoje lozom,
Tvoje srce samo želim.

Mladići na to prihvatili:

Vreten ću ti, o Bugarko,
Krasnu vunu darovati,
Da košulju k svatbi spredeš
I ponjavu na postelju
Gdje će moja ženka sladko snit.

Krasan bijaše to pogled na te divne uzraste mladih Bugarah i Bugarkah. A te dieve bugarske! tko ih može gledati neužasnuv nad krasotom njihovom. Prem visoka uzrasta spaja Bugarka s muževnom skoro silom opet toliko dražesti, da čovjek začudjenjem za njimi gleda, kao za hitrom gazelom pustinje il za labudom jezera. Slikari, koji najistinitije obraze Perugina, najzanimivije tvorine Fiesola i škole Florentinske u zbiljnosti gledati žele, nek idu na Balkan. I Bugari to znadu, da se malo koj narod može ravniti krasoti ženah i dievah njihovih. Dopadno gledahu na ples, a starji pritežuć páse: „Krasan je to narod, ta djeca naša!" govorahu medju sobom, „pa da bi ona cvala za sljedbenike toga vražjega proroka? Nikad više!"

„Tako valja!" stupi med nje pop Gavra, „da neskvrni više Turc krv bugarsku i hrame gospodnje."

„O, to ćemo se postarati!" odvratiše muževi.

„Za Boga i domovinu", reče Miloš pristupiv bliže k hrpi, „za rodbinu i čest ženah i kćerih naših svaki uloži život svoj. Gle! tko igda vidjè toliko krasote u Turkinjah, tih robinjah harema. Sve robkinje cara u Carigradu nemogu se priravnati Agapiji, koja ta-

mo po boku vjerenika svoga medj inimi kao sunce medj zviezdami svojom krasotom sja. U istinu nevidjeh ljepše djevojke u cieloj Bugarskoj.“

„I vjernije Bogu svomu težko bi našao, Milošu junače“, reče Gavra. „Nedavno dojezdi simo mlado Ture, bogat i čašćen u Musulmanah, — valjda ćeš poznavati sinovca okrutnoga paše Niškoga.“

„Poznam toga djavola“, reče Miloš, „velik ćemo račun imati, kad se sastanemo. No a što dalje?“ upità

„Ej, nagovaraše ju, da se odrekne Boga svoga“, nastavi Gavra dalje, „da proda vragu dušu svoju; a zato joj obeća sjajnost i slavu zemaljsku, ta budala! — Mnogu bi lahko takve rieči zamamile, jer krasan je taj djavol, i slova mu sladko teku iz ustah, al Agapija ga nehtjedè slušati, te on, škripajuć zubmi i osvetom se grozeć, ode. Ha, prije neg ta njegova osveta pride, stignuti će ga jurve naša?“

Miloš se zamisli: „Čuj me častni otče! dobro bi bilo, da se skrije do to doba.“

„A zašto to?“ umieša se u rieč starac, koj je za razgovora obih tih muževah u radostnoj nasladi bud kapu s jedne strane na drugu naherivao, il pojas sad si pritezivao, sad popuštao: „Zašto to? Gdje će biti sigurnija, neg u otčinskom domu? Nek samo dojde, pokazat ćemo mu put kojim je došao, a osim toga odvesti će brzo Jovanica nevjestu u kuću svoju, a pogledji nanj harambašo! zar nije vriedan, da ju od oskvrne obrani?“

Jovanica bijaše mladić od prilike dvadeset i četiri godine, visoka uzrasta, silnih i sumiernih udah i mora se reći, da bi se jedva ljepši muž za krasnu Agapiju mogao naći. Njegove iskrovite oči počivahu razkošno na nevjesti, koje ljepota pod bielim do talah se vijućim zavojem, na kom se nad tjemenom crvena ruža rudjaše, još više odsievaše. Ostale djevojke, nebuduć jošte nevjeste, imahu guste krasne vlasi u perčine spletene, a na glavi ružene vience. Miloš pogleda dopadno na krasnoga muža, nu najednoč pograbi ga pop Gavra za ruku pokazujuć u daljinu. Buduć su bugarske kuće nizke i pojedine jedna od druge porazstavljene, nepači ništa oku, da na daleko vidi.

„Turci!“ povikà hajduk.

Najednoč utihnù pjevanje, prestà ples, lice djevicah probliedi, i zabunjeno gledahu muževi na sebe, tišćući se k popu svomu i vodji hajdučkom, kao da od njih svjeta očekuju, što da počmu. Mladići povikaše, da se sve lati oružja.

Miloš medjuto bijaše pokojan, tih; očevidno, da je privikao sličnim zateknućem, jer hajduk spreman je svaki čas na boj; bio on iz sna prenut, bio odzvan od radovankah, uvjek zna, što ima činiti bez mnoga razmišljanja.

„Jezde od Korvingrada“, govoraše poluglasno. „A što se ta pogan nemože da drži običajne ceste, već eno gaze travu i usiev, da srce boli! — Škoda, da nisam zapovjedio momkom svojim, da jim u takovu slučaju šarom pokažu pravu cestu, baš su na udaru. — Ej, što to rekoh, tim bi se izdali hajduci. No, no, nije l' vas više. — Nuder momci!“ obrati se na to k ostalim, „nedajte na sebi ničesa znati, s nova začnite kolo, samo ih je šest!“

I opet uhvatiše se mladići i djevice za ruke, i imajuć ruke spletene, gibahu se uz tamno pjevanje.

„A vi“, obrati se Miloš k starcem, „budite tako pokorni, kao nigda drugdje, skuhati ćemo ipak mi tim poganom poparu. Čovjek se mora ulagivat vragu, želili ga popast za rogove. — Ah, aha! Gavro, pope Gavro!“ zavapi najednoč, opet pogledauv na bližeće se Turke, „to je Ismail, sinovac Mehmeta Niškoga.“

„Taj djavo sveudilj sliedi stopu duše čiste?“ govoraše Gavra ogledauv se na stranu, gdje stajaše otac krasne Agapije.

I ovaj spoznade Ismaela, te se zarudi; al opet dosjetiv se, gledaše spokojno na dolazeće, mrmljajuć sam sebi: „Pogledne li samo nečistim okom na diete moje, razciepat ću mu lubanju, pa imao ja biti izgubljen za sve vieke vjekovah!“

Turci malo za tim dojezdiše do same hrpe i Bugari spoznadu sad u tih nježnih i suhih Musulmanih usahla obličja i upalih, ko ugarštica se iskrečih očiuh, visoke spahije iz Niša, prijatelje Ismaelove.

Ustaviše konje, kanda zateknuti, bud da ih nitko pritomnih plazeć po zemlji nepozdravlja, bud da ih je krasni ples, izvadjan ljepotami Balkana začudjenjem napunio, jer toliko čara nemaju na sebi saltimbanke njihovih haremah.

Al na mig hajdukov, koj naglo s kape svoje čapljino pero skinù, bližahu se starješine obćine k zemlji oborenima očima i prignutim tielom k Turkom, plesačice prestaše i svi se izrazom najdubljega štovanja obratiše k svojim dosadanjim gospodarom i mučiteljem. Nu potajno mnogi zub škripnù i mnoga piest se shrustì. Mnogi bi Turkom radje bio davao krvave rane, nego sladke rieči; al još nekucnù sat, a mudri Bugar nepušta odmah uzdu prvomu zanešenju.

„Aj tu se vidi“, govoraše Ismael, „kako je milostiva vlada velikoga Mehmeta paše, pa ipak viču ti Gjauri, da na njih toliko leži. Tko ipak to još vidjè“, obori se zatim na starješine, „da raja, robje, živuća iz milosti pravovjerujućih, da takova paščad pleše, mjesto da se vije u prahu, kad joj se gospodari bliže?“

„Oprosti gospodaru!“ reče najstariji starješinah, „mi znamo, da je Osmanli —“

„Alah!“ povika jedan od spahijah, „taj gubavi rob nezna, kako se sbori s pravoviernim! Alah! Bismalah! ja ću te naučiti jataganom, kako imaš govoriti sa svojim tšorbadčiom, *) stari psu!“ i trgnù jatagan, al jedno jedino ganuće u cieloj hrpi zateče ga, a Ismail mu šapnù u uho: „Uztegni se, neznaš zašto smo ovdje?

Spahija mahnu samo po zraku jataganom i opet ga turi u korice.

„Aj, mi znamo“, umješa se u rieč Miloš, pristupiv bliže, „da je sljedbenik velikoga proroka onaj, komu svieti lice Alahovo, velikoga Boga, gospodara životah naših, a zato oprosti gospodaru! jer znaš, da je oko kršćansko obastrto sljepotom.“

Svi Turci oglednuše se na tog novog govornika, koj im oštrim okom u lice gledaše. To što reče, ljubjaše im se, prem bi ih bio mogao njegov smieli pogled, izpravno stajanje drugačie podražiti; spahije si gladiše brke, samo Ismail mišljaše u sebi: „Lija je hitra, pa ipak odnese svoju vlastitu kožu krznaru. Tvoja sreća Gjaure, što imam drugo na misli.“

I na oko, ko da bi s odgovorom takovim sasvim zadovoljan bio, reče: „Alah kerim! Bog je milostiv i tko vjerujuć u njegova proroka bi napojen vrelom milosrdja njegova, — za to i mi oproštamo vam. Dobro reče, Kosroe,“ obrati se hajduku, „da je kršćan obustrt sljepotom, jer inače nebi se bio umiešao u rieč tudju, buduć si sâm tudjin ovdje.“

„Meni je neznano, da je rodjak u rodjaka tudjinom“, odgovori Miloš.

Nisi čuo za ferman velikoga Mehmet-paše?“ obori se Ismail nanj s nova: „tko se usudjuje reći: ja neznam, kad je on govorio? Tko te je primio pod krov svoj bez privoljenja pašinoga? *)

„Ja gospodaru!“ stupi pop Gavra napried, „al reci sám, mogao li sam odagnat od vratah rodjaka svoga, gladna i žedna?“

„Nek krepa takov pàs!“ zakipi srditošću Ismail; al i u Milošu uzavri krv; on, hajduk, bijaše naučan, da Turci pred njim klecaju proseći za život, kad jih je u boju stizao i sužnjio; osvetitelj potlačene i mučene braće svoje, koj je obikao s Turci ne inako, van praskom šare svoje i blieskom handžara svoga govoriti, sad mora, poslie trideset ljetah, da sluša, gdje ga Ture psetom krsti, a on se osvetiti nemože, ni upokorit nadutost

*) Tšorbadčia — gospodar života. To je naslov, koj paše i odličniji Turci od ubogih kršćanskih Bugarah žele.

*) Gostoljublje, koje Bugari za dužnost svoju drže, zabranjeno im je od Turakah. Tko hoće, da gosta pod krov primi, mora prije dozvolu od paše kupiti, drugčje ga potabanice nemiue.

zaledjice Tureta; oko se njegovo zaiskri, crvena vatra nagle srdžbe obojadisa mu lice, odstupi korak nazad; grčevito mu svirahu piesti. Svi muževi i mladići obratiše grozeće poglede proti Turkom. Tišina nastadè, da se je čuti moglo, kako lahak vjetrić po doli lahori. Spajihe vidiše, da se potlačena raja pred njimi netrese: „Lagano, da još hajduci žive i da su na blizu!“ govorahu jedan drugomu i probliediše.

Miloš medju to dojde k sebi: „Najveću žrtvu prinesoh ti u taj čas, domovino moja!“ šaptaše turobno, pak digav glavu pristupi bliže k spahijam: „Gospodaru!“ govoraše mirnim al čvrstim glasom, „mogao si vidjeti, koliku bi nesreću svaliti mogla nepromišljena rieč na okolicu ovu. I u oduravanoj raji zakipi gdjekad krv i tako bi sva okolica mogla pasti žrtvom osvete pašine. A što! zar vam vaš prorok zapovieda, da kršćane nemilosrdno na stratište gonite? Ti si sam rekao, gospodaru! da je Bog milosrdan!“

Zatečeno gledahu se medjusobno spahije. Dva mjeseca već nije š njim tako nijedan Bugar govorio, nitko im se tako dugo nije opirao i zato pomisliše za zbilja, da je hajdučtvo opet glas podiglo, pa s toga popustiše najednoč od oholosti svoje. — Oh, hajduk je strahovit Turčinu! —

„Tako sam govorio, Alah kerem!“ reče sad Ismael zagriznuv u usta, „i zato zaboravljen budi grieh tvoj, jer puni su milosrdja pravoviernici.“

Duboko se pokloni Miloš, a za njegovim primjerom poklonuše glavu i ostali. Upokojen takovom pokorom, mlasknù *) Ismail i nastavi dalje: „Komu ipak svitne svjetlost milosti Alahove, tomu teče pramen njezin, dok ga neoblije, kao morje lahku ladjicu — i ja želim činiti po primjeru tomu i izasuti ću nad vami punu posudu milosti svoje; zato nastavite veselje svoje, prem je nečuveno, da bi raja pred pravoviernimi na pogrdu njihovu svoje pasje plese izvodila, van kad jim to njihov gospodar rekne, da ga svojimi šalami zabave.“

No nitko se neganù s mjesta i prkosno gledahu mladići u ohola Turčina.

„Aj, što oklevate užiti se milostive dozvole?“ govoraše Miloš. „Jasni i veliki paša biti će osvjedočen, kako vierna raja živi u Leskovcu, sjeti li se samo ljubimac njegov Ismail-beg toga dana?“

Na te rieči stupiše mladići s djevojkami u krug, i uhvativ jedno drugo za ruke, započeše s nova krasno kolo, koje najljepše pojam sveobće, složne volje predstavlja.

Jovanica samo uzev nevjestu svoju za ruku, odstupi s njom na stranu: „Nek se sve shrusti, sbilo se što mu god drago, no ja neću da izpunim volje ovih poganah. Što, da na ljepotu tvoju gledju okom nečistim, ti razkošnici, opiti driemkom i ljubavju, biednom i putenom ljubavju haremah svojih? Nikada, to se nesbude, srce moje!“ nagnù se k Agapiji, koja, posvjedočiv mu rieči sklonućem glave, uplašeno na Ismaela pogleda.

„Aj ti blediš kao sniežan cvietak na tjemenu Balkana!“ smete se Jovanica, „blediš i treseš se, kô da bi se kuga nad tebe dizala? Kaži Agapijo, ljubavi moja, što je to? Duri li ti se pogled toga zavoditelja Ismaela, il teče iz oka njegova i spahijah njegovih kužan jed, pa rani tebe, srce moje?“ pitaše brižljivo Bugar, kojega duh pjesnički u slovu i djelu ljubav, a kojega strast samo sljubavnost razplameni.

„Meni je tako tiesno“, šaptaše djevojka, „prsa mi se tako sužuju, ko da mi se velika nesreća nad glavu diže. Al to prodje, ljubimče moj, još sam ti diete.“ i nasmijà se, al posmieh njezin bijaše usiljen, trpak.

„Slutnja dolazi od angjela čuvara“, zamisli si Jovanica, „i u svakom čovjeku, koj je pravoviernik kršćan, počiva angjel njegov i nad njim vladaju dusi!“ Oglednù se zatim okolo: „Hm! kakva tu pogibelj? Bolest će to biti, koja crvene ruže tvojih licah u biele mienja.“

---

*) Turci, hoće li koga pohvaliti mlašću jezikom, svejedno kao što kod nas rukama plešću.

„Ha, tu stoji tupi raja“, približi se jedan od spahijah k Jovanici, „stoji tu, kao da bi htjeo prkositi gospodarom svojim i ima po boku djevojku, koja bi vriedna bila, da bi ko huriska edena blažila ljubimce Alahove, a ne Kosroa nečistoga.“

Jovanica pogledav plamenim okom pogrditelja svoga: „Ja ti nezavidim huriskah tvojih, a što tebi do kršćanske djevojke?“ reče smjelo.

„Hoj robe mrzki!“ dreknù spahija, „blatiš bradu prorokovu, uzimajuć u nečista usta ime huriskah njegovih?“

„Ja sam kršćan, koj vjerujem u pravoga Boga i u Isusa Krsta“, odvrati Jovanica oporno, „ti pako proklet si od početka svieta, ti si privrženac vražjega proroka!“

Rieči ove, glasno izušćene, čuše svi. Bugari užasnuše se, isti se Miloš smete; no Turci povukav jatagane nagnu na Jovanicu: „Ubijte toga psà, on pohulì proroka!“

„Na oružje!“ povikà Miloš. „Hajduci i Miloš!“ povika još jednoč i poteče u popov dom po šaru svoju. „Hajduci i Miloš“ vikahu Bugari tiskajući se k spahijam. Metež nastade, muži siliše napried, a žene gledahu, da se izvinu van. Jovanica pako izustiv rieči uhvati spahijinova konja za uzdu i konj se jur kolebaše na zadnjih nogah, tako, da je čudo bilo, što Ture nespade; nu u to zviždnu jatagan po glavi Jovaničinoj, al promaši cilj: Jovanica kao bliesk uskoči smrtnomu udarcu; — tu se razlegnù krik, kakov se čuje, kad čovjek nenadano u propast srne, kad se zemlja pod njim rušiti začima; bijaše to vapaj zdvojenja, kakov se otimlje prsima brodara, kad se brod pod njim lomi, kad mu posliednju dasku valovi iz rukuh otimlju.

Na konja Ismaelova dospiè Agapija; on ju je bio u sveobćemu metežu k sebi na sedlo trgnuo i podbo konja na divji skok. Vierno dobro zviere propnù se, al nemogav pod dvojim terahom preskočiti glavah okolo stojećih, nad tim nenadanim činom skoro onesviešćenih kršćanah, strgnù ih njekoliko k zemlji i posrnuv izpadè iz sela.

„Ismail neprosi zaludu“, govoraše ov u biegu, „Alah, Alah!“

„Smrt vam Gjauri!“ ciknuše spahije, prolomljenom živom cestom pognav za Ismaelom; no konji njihovi nepreskočiše k zemlji palih, već gaziše po njih: tu štrcnu mozag gore, tamo pak vuče konj na kopití svojoj creva ko krvave konopce.

U to doleti Miloš, jednim pogledom poznav, što se je sbilo, sgladi si vlasi s čela, nastavi šaru, odapne, — i prem Turci do dvjesta korakah udaljeni bješe, zavapi jedan od njih, zaljuljà se u sedlu i spadè na zemlju ko — lješina. Za časak ustaviše se Turci, gledeć na sudruga svoga zablenutim, uplašenim okom.

„Hajduci i osveta!“ kliknù Miloš s nova opet nabijajuć.

„Alah kerim!“ govorahu Turci, „više ti netreba momah kršćanskih, što nas čekaju u Nišu, Asrael *) zatreptao je nad tvojim životom!“ I podbodav konje dvostrukim poletiše trkom, opominjuć se na brzinu riečmi: „Hajduci su u petah za nami!“

Na konje, na konje!“ povikaše Bugari došav k sebi od užasa svoga, i u čas sjediše već svi na konjih, samo Jovanica gledaše biesnim okom za bježećimi Turci, za otmičari njegove ljubeznice, nevjeste. Podkova ga je konjska ranila u glavu, krv mu struji po licu, nu on za to ništa nemari; njegovi pobratimi sjedaju na konje, da gone otmičare nevjeste njegove — i ni to ga nedira; bezsviestan, izbuljenim okom gledaše za nevjestom svojom, pak riknù toli silno, ko da bi si tim jedinim rikom prsa razkinuti htjeo; padnù zatim k zemlji i zagnav u tlo ruke vapijaše u divjoj bolesti: „Agapio! Agapio! izgubljena! Bog mi budi milostiv!“

„Dovest ćemo ju nazad, Jovanico!“ govorahu mladići bičujuć konje, da ih puste u skok.

„Stojte!“ zagrmi Miloš. „Gledajte na prostor, koj pogana od vas dieli — gonite orla na Balkanu!“ Vidiv, da ga svi posluhnuše, osovi o zemlju šaru i gledaše za bježećimi. „Momci moji znadu glas moje šare, da bi samo Bog ravnao olovo njihovo!“ I u daljini

*) Asrael — tajni angjeo mira u Turakah

blisnù, Turci opet stadoše za čas, opet bliesak i prasak i vidjaše se, kako Turci dalje bježe, al manja bijaše družba njihova, neg kad pojde iz Leskovca. Bieli zavoj Agapijin vijaše se ipak na konju i crveni kaftan Ismailov mogao se je dobro vidjeti, dok neizniknù, — i neostadè iza njh stope, van u travi, koju pogazì kopita konjska. Tri konja, bogato osedlana uresnimi čapraci trkahu po ravnici.

„On je očaran", govoraše Miloš u sebi, „hajduci puknuše dvaput, dva pogana izrigaše dušu svoju, al Ismail je očaran, njega nijedno tane nedirnù."

Dalje će sliediti.

Seoski knez.

Poslje kako sam od Slavonca izašao, vidim gdje vriedni domorodac naš, mnogoštovani otac Kajo Agjić exprovincial, ide k Slavoncu. Pozdravim starinu i nazovem mu „Hvaljen Isus, oče!" a on mi kazà: „Bog te pomogao, kneže, ti valjda ideš od Slavonca!" — Odgovorim mu: „da kako, rastalismo se, da se doskora opet sastanemo; A mnogoštovani oče, kuda Vi?" „I ja idem k Slavoncu, da mu izručim, što mi je prijatelj puka izpripovjedio, a ja napisao, neka našemu dragom narodu priobći." Imadè dobri taj otac dobrotu i pročità mi. Krasno li je o našem narodu tu pisano! Umolim ga sljedećimi riečmi: „Oče poštovani, vaš prijatelj puka zaslužuje, da bude i prijatelj Slavonca. Ja mu drage volje ustupam svoje mjesto, što više, ja vas molim, imajte dobrotu, te višeput pohodite moga brata Slavonca!" Na to mi prerečeni otac ovako kazà: „Ja Slavonca rad imam, zato ću mu sve, što mi prijatelj puka s'obćivao bude napisati i dostavljati. Ali neću da i tebe od Slavonca odtudjim, te ću zato učiniti, da dok si ti na putu, ili dok si inače peprečen, neka prijatelj puka u Slavoncu divani." To mi milo bijaše, zahvalim mu se i kažem mu, neka se odmah narodu ukaže prijatelj puka, i zato evo ga:

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

I.

O njegdašnjem družtvenom životu slavonskom.

Kanogod slavjanski narod u obće tako i puk slavonski živio je već od prastarih vremenah u zajednici, t. j. u družtvu tako, da se bratja i stričevići, makar jih koliko bilo, nikada nisu razstavljali niti medju sobom dielili, nego su oženivši se u kući otčevoj pod njegovom upravom skupa živili, djecu radjali, i poslje smrti mjesto sebe u kući ostavljali. Dok bi jim otac živio, slušali bi ga i poštivali, kao božjeg u kući namjestnika tako, da jim je njegova rieč bila vazda sveta, niti bi se ikada koji usudio njegovu zapovied i naredbu prikršiti. On je dakle podpunom vlastju kućom i djecom svojom upravljao, nju u strahu božjem odhranjivao, poslove učio, na čednost i poštenje svjetovao, pa dajuć jim i riečju i djelom dobar izgled, od svakakva zla odvratjao. Ako bi se pako kadkada dogodilo, da bi sin ili makar koje u kući čeljade štogod sgriešilo, tada bi otac, kao kućni gospodar, takova odma pedepsao, bez da bi mu se itko oprieti ili suprotstaviti smio. Tako je otac svoju družinu u liepome redu i zaptu držao, pa je na taj način bio u kući mir i božji blagoslov, a kuća je u svemu cvala i napredovala.

Kada bi se pako starcu približio konac života njegova, sazvao bi sinove i svu svoju čeljad k sebi, pak bi jim tihim glasom a suzami oblivenim

licem od prilike ovako progovorio: „Djeco moja! meni se približuje konac života moga, zato prije nego oči zaklopim, i od vas se razstanem, hoću da vam posljedni put još njekoliko otčinskih riečih progovorim: Vi ste vidili, da je dosada pod mojom upravom u našoj kući mir vladao, poslušnost i ljubav medju nami bila, božji blagoslov bio, pa je sve napredovalo; naša je kuća uviek u poštenju bila, niti ju je od vas itko, hvala dragomu Bogu, ružnim i nedostojnim kakvim djelom osramotio; s toga ja mirnim srcem umirem i s poštenjem u grob odilazim. Da pako kuća naša u ovakovu stanju i poštenju i na dilje ostane, treba joj valjana i čestita upravljatelja; ja pako nalazim: da će za taj posao biti nalbolji moj sin, a vaš najstarji brat n. p. Antun, Marko, ili Trivun. Slušajte ga onako, kao što ste i mene slušali, a slušajte se i medju sobom, nemojte se svadjati, klati i čupati, nego slažite se, Bogu se molite, i složno radite, pa će vam Bog i nadalje blagosloviti. A ti sinko Antune, ili Trivune! vidio si takodjer kako sam ja kućom upravljao, kako sam mir i slogu u kući uzdržavao, kako sam svim pravično činio; vidio si„ da sam teko, a nisam nikada razsipao niti sam sebičario, niti išta sebi prisvajao, nego sve za kućno dobro i blagostanje nastojao. Tako, sinko, i ti radi, pak ćeš vidjeti, da će božji blagoslov biti, i da će kuća u svemu napredovati. — Sada svi kleknite, da Vam dadem posljednji svoj otčinski blagoslov!“ Svi bi kleknuli, i on bi je blagoslovio; a kad bi je blagoslovio, rekao bi: „Sada, djeco, moja ja se preporučujem u vaše svete molitve, idite svaki za svojim poslom, a ja hoću, da posljednje čase života svoga s Bogom provedem.“ — Na to bi sva čeljad udarila u plač, i iščuć od starca oproštenje plačuć se razišla.

Kada bi najposlje starac, obskrbljen naravno već za vremena svetimi sakramenti blaženo s ovog svieta preminuo, čeljad bi ga onako sahranila, kako se pristoji nezaboravljenomu svomu otcu i starešini, čuvajuć vazda u srcu i pameti svojoj njegove posljednje rieči i blagu njegovu uspomenu.

Poslje otčeve smrti i njegova ukopa opredieljeni nastupnik kućnog ravnateljstva sazvao bi svu čeljad k sebi, pak bi jim ovako prosborio: „Draga bratjo i mila družino! Vi ste čuli rieči pokojnoga babe našeg, koje je na smrtnoj postelji svojoj nami reko; čuli ste takodjer, kako je mene kao medju vama najstarijega ostavio za svoga nasljednika i kuće ravnatelja; čuli ste, kakvi nam je nauk dao, i što nam je priporučio, da se Bogu molimo, da u miru i ljubavi živimo, da se slušamo, i da složno radimo, pa tako da kuću našu u poštenju i dobrom glasu uzdržimo. Ja dakle s božjom pomoćom uzimam danas na se brigu i teret kućni, nastojat ću sa svom snagom, da ne samo sačuvam ono, što nam je babo ostavio, nego ću gledat, da i više štogod prigospodarim. Buduć pako da bratjo i družino moja, ja sám sve neću moći učiniti, nego skupa s vama, s toga evo odma u početku moga gospodarstva pozivam vas, i Bogom zaklinjem, da me slušate, i da moje naredbe, koje budem činio, onako kako valja izvršujete, ja ću pako prama svim vama biti jednako pravedan tako, da se na me nitko potužiti neće.“

Na ove rieči sva bi družina odgovorila: „Dragi baćo! mi znamo, što nam je pokojni babo na čas smrti rekao, pa sve da i nije rekao, znamo, da kuća mora imati svoga ravnatelja i gospodara; zato mi tebe kao najstarijeg i medju nami najizkusnijeg za našeg starešinu priznajemo i obećajemo, da ćemo ti vazda biti vierni i poslušni, samo ti prama nam budi onakav, kakav je bio mili i nikad nezaboravljeni pokojni babo naš.“

Ovaj dakle novi kućni gospodar vierno sliedeć stope otca svoga, mudro bi i pametno kućom upravljao, razborito s družinom postupao, potrebiti red

u kući držao, kadgod bi mu vrieme i snaga dopustila, išao bi s družinom k poslu, njima bi u radu i pomnjivosti prednjačio, i zajedno š njimi krušac blagovao, od kućnog dohodka i potroška sdušni bi račun bratji davao, jednom riečjom, sve bi tako uredjivao i udjeljivao kako da mu nitko u ničem nebi mogao prigovoriti, niti se na njega potužiti; tako je družina bila zadovoljna, pjevajuć k poslu, pjevajuć s posla išla, i kao u kakvom raju blaženi život provodila.

Ovako je dakle bilo njegda; a kako je sada, t. j. kakvi je od jedno dvadeset, trideset li godinah družtveni život u puka slavonskog, a kakvi bi imao biti, to ćemo u budućih listovih vidjeti.

(Dalje će sliediti.)

Svaštice.

Iz Požege. Dana 8. siečnja sastalo se je zastupničtvo sl. i kralj. grada našeg, da se posavjetuje o blagostanju i potrebočah grada; tom prigodom usreći sakupljene gradjane svojom nazočnošću presvietli gosp. Svetozar Kušević, vel. župan sriemski i gradjanin naš. Krasno prozbori njihova presvjetlost i razloži uzrok svog osobnog dolazka, da je najme velemožni gospodin Ivan Buratti-Saksić, namjestnički savjetnik u Trstu, sjećajuć se ovdašnje krasne okolice, i znajuć da ima grad dosta potrebočah, poklonio istomu gradu na dobrotvorne svrhe 500 for. a. v. Ovu novčanu svotu je spomenuti darovnik na razpolaganje izručio presvietlomu gosp. vel. žup. sriemskomu, a on porazumievši se sa njekojimi odličnimi gradjani opredielio je, da se 200 for. prida glavnici gradske bolnice, 200 for, pako da se upotrebi na popravak najstarije crkve u Požegi, najme sv. Filipa, a 100 for. da pripadne ovdašnjoj crkvi istočnog vjeroizpoviedanja za nabavljenje zvona. Po tom izruči presv. g. prerečenu svotu, a u daljnem svom govoru obznani kakov je gospodin Burratti zaslužan muž za napriedak Slavenstva, te da je zato, što se je u Dalmaciji bivši, zauzimao za združenje s kraljevinom Hrvatskom, progonjen bio i iz svog zavičaja da je bježati morao, i cielu godinu od svoga doma odsutan bio. Ova razumievši zastupničtvo grada pozdravi rieči gosp. vel. župana srdačnim „Živio", pa na predlog gosp. gradskog sudca bje odlučeno, da se gosp. Buratti u znak uvaženja zaslugah, koje si je stekao ponajprije promicanjem Slavenstva, zatim u zahvalnost učinjenog dara, počastnim gradjanom imenuje, i povelja gradjanstva da mu se pošalje. Presvietlomu gospodinu vel. županu sriemskomu pako, kano poznatom domorodcu a osobito zaštitniku i promicatelju svega, što bi smieralo na korist grada, izražena je za ovo postaranje duboka zahvalnost, ter na želju cielog gradjanstva bje po zastupničtvu gradskom postavljen odabranim gradjanom, o kojem će se izvanrednom izboru izviestiti vis. namjest. vieće. Tako se svrši ta sjednica i presvietli gospodin veliki župan sriemski, naš gradjanin Svetozar pl. Kušević, praćen je blagoslovom svih nazočnih svojih sugradjanah, koji ga kao svoga iskreno ciene i ljube. Bog ga i u svem pomozi. —

Iz Požege. Kako smo iz naših listovah saznali, sastavljen je u Zagrebu odbor, koji će god. 1864. prirediti izložbu plodinah i tvorinah naših, i već je dotični program za odobrenje podnešen višjim vlastim. Buduć znamo i vidimo kod drugih naobraženih narodah, kakove blagotvorne posljedice takove izložbe sobom donose, to s najsrdačnijim veseljem pozdravljamo taj podhvat i želimo mu što je moguće sjajniji uspjeh. To pak tim iskrenije želimo, što mislimo, da bi upravo bio moralni poraz po naš narod, kad mu ta izložba sada dostojno i sjajno prema njegovim okolnostim uredjena nebi bila. Nesumnjamo zato, da će nas svaki i sljedni trsiti se i nastojati, da nam to narodno preduzeće lice osvjetla na divanu narodah prosvećenih; da nam bude svjedokom naše narodne jedrine, snage i odvažnosti a ne narodnjeg truleža, razdora i ništavosti. I iz tih razlogah veoma nam je dakle žao, što se je odmah u početku zametnuti morala prepirka radi naziva izložbe same,. Mi bi rada, da se takovimi uzgrednostmi nesmućuju velike pomisli, i narod neprieči u svom uzletu k slavnijoj budućnosti, te molimo svoje sunarodnike, da, neobziruć se na takova intermezza, pred očima imaju samo veliki narodni cilj, koji se postići namjerava. A naše prednjake molimo ozbiljno, da neka nečine javne sablazni medjusobnom grdnjom, sumnjičenjem i potvaranjem. Šta će reći drugi narodi, kad čuju, da se mi medjusobom svadjamo radi imena hrvatskoga i srbskoga? Šta oni dobra od nas očekivati mogu, kad vide, u kakvom smo razdoru? Šta li nama hasni ime i hrvatsko i srbsko, ako smo mi kraj toga sluge i podnožja drugih narodah? Okanimo se prepiranja radi imenah; sama imena neće nas nigda usrećiti, ako mi stvar nepostignemo! A buduć da je stvar velika, za kojom težimo, to se ona postići može samo velikimi sredstvi, koja mi imati možemo opet samo u ljubavi svijuh nas i Srbah i Hrvatah i Slavonacah itd. Samo u velikoj zajednici Srbah i Hrvatah može iz nas šta biti; inače sav će nam trud bit badava, niti će nas itko od sigurne propasti spasiti! Il zar mi sbiljam nevidimo, što drugi narodi čine? — Tad nas, Bože, prosvietli svietlom svojim, a ugrij nas žarom ljubavi kršćanske i bratinske!! —

— Dobili smo iz Osieka poziv na utemeljenje štedionice u Osieku. S veseljem ga ovdje do obćeg znanja stavljamo, i želimo, da se sva poveća mjesta naše domovine u taj primjer ugledaju, pošto takovi zavodi donose kako bogatašem, tako i sirotinji neizmiernu korist, a u narodno-gospodarstvenom pogledu su upravo neprocienjivi. Nu buduć su naše okolnosti u pogledu novčanih silah veoma loše, to u brzo ina mjesta neće do takove blagodati dojti; nebi l' indi moguće bilo, da se ta prva u Slavoniji štedionica tako ustroji, da može svoje podružnice imati n. p. u Vukovaru, u Požegi itd. njekoliko godinah pokušalo se je ovdje štedionicu na dionice utemeljiti, no dozvola se k tomu nije podielila zato, što je novouvedeni austrijski zakon o štedionicama te zavode samo kao dobro-

djeteljne smatrao, i s toga ustrojenje dioničarskih družtvah, kao ni dividendah nije dopuštao.

Sad gdje su se okolnosti znatno promienule, temeljita je nada, da će se ustrojenje štedionice na temelju dionicah od višjeg mjesta dozvoliti. Doba bi dakle bilo, da se taj posao ozbiljno preduzme i koncu privede. U tom osvjedočenju podpisani odbor svoje sugradjane silno pozivlje, da podpisanjem potrebite glavnice utemeljenje toli važnog zavoda u Osieku podpomognu.

Za podpisivanje sljedeća su odredjena: cjelokupni iznos dioničkog kapitala predhodno je ustanovljen na 40.000 for. a. v., koji se ima pokriti sa 400 dionicah po 100 for. a. v.

Ali ako bi taj kapital samo i na 20.000 for. narastao, imalo bi se poduzeće izvesti. Svaki podpisatelj obvezan je odmah pri upisanju 5 proc. upisanog iznosa kao jamčevinu i fond za pokritje prvih troškovah položiti. Ostatak ima se onda stopram platiti, kad dozvola za utemeljenje štedione stigla bude. No niti onda neće se morati cieli podpisani iznos na jedanput platiti, nego najmanje u deset mjesečnih ratah. Platjena jamčevina od 5 proc. uračunat će se u prvu ratu. Moguće je, da se znatniji diel upisanog iznosa predhodno niti neće uplatiti, nego za pokritje buduće potreboće kod upisateljah ostaviti, o čemu će naravno glavni skup dioničarah odlučiti imati.

Kao zaporni rok za upisivanje postavlja se 31. siečnja t. g. ako bi se do toga dana najmanje 20.000 for. podpisalo, to će podpisani utemeljiteljni odbor podpisatelje odmah u glavni skup pozvati, koji će glede preduzetja daljnjih korakah odlučiti. Kod prvih glavnih skupovah, dok se ne ustanove štatuta, ima svaka pojedina dionica po jedan glas.

Upisivanja se primaju u gornjem gradu kod g. Thürnera, u nutarnjem kod g. Medića, a u dolnjem kod g. Dim. Tajčevića, gdje se i jamčevina platja, i vrhu toga privremene namire izdavaju, koje će kod glavnih dioničarskih skupovah legitimaciom služiti.

Kao što je već napomenuto; izkustvo nas uči, da štedionice znameniti godišnji dobitak pružaju, s toga dioničarima znatne dividende obećavaju. Učastvovanje pri takvom poduzeću dakle jeste nesamo domorodni čin, već ujedno sa svim sigurno i koristno ukamaćenje novca.

Počem podpisani odbor na podpisivanje pozivlje, izražuje ujedno svoje uvjerenje, da će podpisivanje mnogo prije konačnog roka cieli iznos od 40.000 for. dostići. U Osieku dne 4. siečnja 1868. Odbor za utemeljenje štedionice. Ljudevit pl. Sallopek, predsjednik. Dr. Atanasijević. Blau. Csordašich. Fözmayer jun. C. Hermann. L. Hiller. Landsinger. Meditsch. C. Morgenthaller. Dr. Posner. Prukner. E. Reisner. A. Schmidt. M. Spiller. M. Stojanović. D. Tajčević. Thürner. Weichinger. Weinmiller.

— Pišu nam iz Babinegrede, da u Bosnoj kuga mori i marvu i sviet; uslied toga nitko nesmije ni ovamo ni tamo. U Svilaju pako, Klakarju i još njekojih župah brodske pukovnije udarila je njeka strašna bolest na sviet; napnu se žile na vratu, čovjek pocrni, i za njekoliko satih je mrtav.

Na brzu ruku javljamo, da je 18. obdržavana bila skupština za osnovanje narodne čitaonice. Občinstvo se je u izvanredno velikom broju sakupilo, je veoma ugodno moralo biti za svakog prijatelja narodnog napredka, jer je najjasniji dokaz krasnog domorodnog duha u ovom gradu. Pravionik po odboru ad hoc sastavljen, primljen je s vrlo malimi promjenami i primjetbami; a iza toga izabran je privriemeni ravnajući odbor, koji će daljne korake učiniti, da taj zavod što prije u život stupi. Za pokrovitelja izabran je pr. g. M. Špun-Strižić, za predsjednika Dr. Galac, za odbornike g. Fr. Erlinger, F. Thaller, Gj. Haidvogel, A. Bogić, I. Filipović, Š. Teodorović, namjestni V. Bunjik i g. A. Trnačić; za tajnika Zako Jovanović, a za blag. S. Weis.

OGLASI.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim biljarine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 31. siečnja 1863. Broj 3.

Pozdrav s onog svieta našemu Slavoncu.

U Krndiji gori ponositoj
Uzorite naše Slavonije,
Zasjela mi Slavonkinja vila
Izpod vite i zelene jele.
Zlatnu kosu svu razbarušila,
Sjajne oči k zemlji oborila,
Na desnu se podnimila ruku,
Nujna sjedi, uzdišuć besjedi:
„Bože mili, što ti jadna sgrieši
Slavonija naša plemenita,
Toli liepa, toli uzorita,
Da joj željne prosvjete sunašce
Još do danas ogranut nemogà,
Te obasjat blagonosnim žarom
I naš prosti dobroćudni narod?
Nećudim se, da za ono doba,
Dok mi jadna pod zulumom stenjà
Nekrštenih turskijeh silnikah,
S njimi s' boreć i lijući krvcu,
E da bi se kletih ih otresla, —
Nemogaše osviestit se biedna;
Al što od tad žalostnica čami
Bez duševne hrane i napredka,
To mi tugom napunjuje srce.
Ta zar nije dosta jadovala?
Nije l' dosta propatila tužna,
Da do sada dar taj nezasluži?
Da za ništo, za junačku borbu,
Kojom bjaše bedem čvrst krè-
ćanstva,
Oj! kršćanstva pak i čovječan-
stva; —
Da za ništo, — za toliku krvcu,
Kom nakvasi i posveti zemlju,
Veće ga je davno zaslužila ....
Ima tomu više od stó lietah,
Što s' prebijam brdom i dolinom,
Što mi tužan tud se glas razleže,
Budeć rod svoj iz duševna sanka,
Pa jedva mi po gdjekoji sinak
Mom se tužnom odazvao glasu.
Katančić mi sav viek svoj
sprovedè
Odkrivajuć našu staru slavu
Iz prastarih prašnih knjižurinah,
Al na žalost u jeziku tudjem —
Po učenih tada običaju, —
No i naški miloglasu pjeva,
I prevedè sve nam sveto
pismo,
E da bi se osviestili sinci; —
Kanižlić mi, mojim dojen mlie-
kom,
Sladko pjevà glasom vilinskime,
Najnježnije izliv srca ćuti
I svu dražest jezika našega
U bezsmrtnoj svojoj Rožaliji,
E da bi ga sinci priljubili,
E da bi ga srcem njegovali,
I dali mu ono mjesto slavno,
Što ga ide medj jezici ini; —
Relković mi glasom brižne
majke,
Il kó jadan guslajući sliepac,
Slavoniju pojuć obilazi,
Nabrajajuć one grdne mane,
S kojih ona i naš narod gine, —
Moljà, prošnjà i svjetòvà milo,
E da bi ga sinci poslušali,
I liepi mu savjet sljedovali; —
Al od svih tih naporah sinov-
skih
Malanoga ja ugledah ploda:
Slavonci mi ostaše nesvjestni
Za svoj jezik i za staru slavu,
Pa težahu više za tudjinstvom ...
Što sam suzah radi tog prolila,
Sám Bog znade i gorica moja, —
I bila bi jadnica zdvojila,
Da me opet u kasnije doba
Novom nadom, a sinovi novi
Nedigoše, jadnu podkriepiše.
Medju njimi dva kó četovodje,
Kad mi grlcem zapjevaše jasnim,
Koli jasnim, toli miloglasnim,
Sva zaori gora i dolina,
A jeka mi daleko odjeknù,
Mnogo srce tonjà u milinah,
Samosviest se u rodu pokrenù,
A za njimi potegnula mladež.
Divila se Horvatica vila
Njihnom krasnom i sladjanom
pievu,
Ljubila ih kano braću svoju,
A oni ju često pohadjali
I sladjanim pievom zalagali ....
U njezinih zelen gaja dvorih. —
Jer men' biednoj od drugih sino-
vah
Plemenitih i blagom mogućih —
Nehtjè nitko podignuti dvore,
Što bi bili prosvjete stečište ...
Al kraj toga svega jada moga
Opet mi se veselilo srce
I takovu narodnom napredku.
Tako srce dvadest i šest lietah,
U njima mi sladko uživalo,
Pak tad opet zavi se u tugu;
Jer baš tada kad ih ponajviše
Potrebovà Slavonije korist,
Smrt nemila okrutnica svieta,
Najpre jednog pokosi mi kleta,
A ne dugo i drugi za njime
Za viek glasom zamuknù miline.
Oj Stjepane vrli Brodja-
nine!
Slavonije majke dični sine!

Oj! pjesniče, razni umjetniče*)
Joj! za tobom srce mi nariče!
I ti Mato iz Zdenacah zlato!
Slavonije blago prebogato!
Sladjan pjevče sve slavonske slave,
Štovatelju i njen branitelju!
Živa vatro za prastara prava,
Za čistoću jezika miloga,
Pak za sve to užgat mlada srca!
Tko će za to sad revnovat Mato?
Tko l' Stjepane buditi sanane?
Joj! vi moje dvije rane ljute,
Kako ću vas jadna preboljeti?
Da mi vas je uzkrisit iz groba,
Mislim da bi srcu odlahnulo,
A milenoj našoj Slavoniji
Oj, prosvjete sunce ogranulo!"
Tako vila naričući sbori,
Pak podiže k nebu suzne oči
Kó da odtud utjehe potraži, —
A čim opet preda se ih spusti
Nuto čuda što joj ugledaše?
Stjepan s Matom pred njom željnom stoje.
Skoči Vila od radosti puste,
Nemogavši proslovit ni riečce,
Već ih grli i ljubi ih samo.
Al će Stjepan riječ da prihvati:
„Posestrimo Slavonkinjo Vilo!
Jadovanje tvoje to nemilo
I do nas je umrvših doprlo,
Pak je i nas razžalilo vrlo.
Digosmo se, potekosmo k tebi,
Da nam s' jada ti zdvojila nebi.
Nezdvoj seko! kó što misliš, tako
Po Slavonce nije naopako.
Oni su se sad već osvjestili
Za svoj jezik i rod svoj premili.
A što dugo čamiše u tami,
To ne biše sebi krivci sami,
Već tudjinski onaj upliv kleti
Smetaše jim željanoj prosvjeti...
Prosvjeta je sestro riedko bilje,
Pa joj mnogo treba godinicah,
Dok se primi i dok pusti žilje,
Dok procvjeta i donese ploda, —
Mnogo treba znojna njegovanja
Dokle dopre prostog do naroda...
Zato seko nejadaj se jadom
Već podigni i hrani se nadom;
Jer prolazeć našom Slavonijom
Iz mojega Broda k tebi amo,
S radostju se, seko, osvjedočih,
Da njegdašnja moja „Opomena"
Kó i „Tužba"**) kod miloga roda
Nij' ostala bez željnoga ploda."
„Nije! nije!" prihvatit će Mato,
Nije sestro ni moj „Odziv" mali
I u njemu razvijene misli,
Sjeme bolje roda budućnosti,
Bez odziva srdacah slavonskih
Ostao mi, kó glas u pustinji.
Što sam snovó, za čim viek težio,
To osnovà evo izza mene
Slavoniju i naš mili narod
Milujuća dobrotvorna ruka —
Zato vječnim Bog dó cvietom cvala!...
Iz Požege staroslavnog grada
Slavulj-gniezda Kanižlića medna
I Mandića biskupa velika,
Evo tebi živoga dokaza."
Na što Mato i Stjepan se maše
U njedarca izvadiv „Slavonca"
Onaj prvi ovaj broj mu drugi,
Pak daju ga svojoj posestrimi.
Razvedri se posestrime lice,
A niz lice kanuše suzice.
Nezna što će od dragosti vele,
Neg listove Slavonca mi ljubi.
„Na što opet prosborit će Mato:
Sad već nezdvoj posestrimo naša,
Jer evo ti vilinskijeh dvorah
Iz kojih će iznosit se blago,
Umno blago za prosvjetu roda.
Evo tebi prosvjete stečišta,
Za radine sinove slavonske,
Kojih ima u rodu dobričko,
I za našu ovejanu mladež,
Koju smo ti iz sna probudili.
Mene tješi već unapried nada,
Da Slavonca svog će prigrliti,
I svojim ga njegovati umom,
Za prosvjetu podić u svom rodu.
A nadam se i Hrvatska Vila
Da i ona izostati neće,
Već na pomoć priteči Slavoncu,
A za staru uzajemnu ljubav. —
Pak i onaj tvoj preslavni sinak
Jugslavije sve ponos i dika,
Za života mog mezimac srca, —
Koji blago na sve strane sipa,
Podupiruć svaki podhvat roda,
I on na njeg' kó rodjen Slavonac,
Bez sve sumnje zaboravit neće. —
U toj sladkoj sestro živi nadi,
Zaboravi sve o starih jadi',
Pak poteci letom vilinskime
Po krasoti našoj Slavoniji,
Te Slavoncu i svem rodu našem
Pozdrav ovaj još od nas izruči:

Oj! Slavonče! željo davna,
  Dobro došo u svoj rod!
Da odbjegne tmina tavna,
  Prosvjete nam rodi plod;
Da sva mila Slavonija
Novom slavom već zasija!
  Dà Slavonče mili moj,
  To zadatak sad je tvoj.
    Haj de! haj no!
    Haj Slavonski brajno!

Samosvješću da osili
  Naš najviše prosti puk,
Da mu naško sve omili,
  Nad svim naške rieči zvuk,
Te da nam se i on digne,
U prosvjeti druge stigne.
  Dà, Slavonče mili moj,
  To zadatak sad je tvoj!
    Haj de! haj no!
    Haj Slavonski brajno!

Da nemrzi na svog brata,
  S kim je iste krvi plod,
Ni na Srba ni Hrvata
  Što s njim jedne majke rod.
Te da raznog prem imena
Budu braća svi milena.
  Dà Slavonče, mili moj
  To zadatak sad je tvoj!
    Haj de! haj no!
    Haj Slavonski brajno!

Da slavonska omladina
  Sva prione uz tvoj glas,
Neumorna i radina,
  Da za roda radi spás:
Umom, riečju, pera djelom
I mišicom kriepkom, smjelom.

*) Naš Stjepan Marjanović bijaše osim pjesnika takodjer vješt slikar, miloglasan pjevač, vješt u glasbi na razni nastroji, vješt rezbar, urar — i to sve samouk. Slike njegove vidit se mogu na Žrtvenicih u Zemunu i u Slankamenu gdje je župnikom bio. Naslikà takodjer na pamet Vučića, Jelačića bana, obojicu u naravnoj veličini. I mnoge druge manje stvari, što je sve valjda kod njegova roda sačuvano kao mila uspomena.

**) Vidi Stjepana Marjanovića „Vitije" knj. I., str. 27. i 32. i Mate Topalovića „Odziv" sav.

Dà, Slavonče mili moj
To zadatak sad je tvoj!
Haj de! haj no!
Haj Slavonski brajno!

I da mile ljepotice,
Što nam draže očih vid,
Rod obljube jatomice,
Da ih svoga nije stid,
Ni oprave, nit jezika,
Već da budu roda dika!
Dà, Slavonče mili moj,
To zadatak sad je tvoj!
Haj de, haj no!
Haj Slavonski brajno! *)

To s' Slavonče naše želje,
A uz pozdrav srčan, mil:
Rodu bio na veselje,
Vekovò mu kriepak, čil!
A mi ćemo s' molit Bogu
Za napredak tvoj i slogu,
Dà Slavonče mili moj,
Ti zadatak riešiš svoj!
S tebe da nam Slavonija,
Novom slavom sva zasija,
Dično, sjajno,
Naš Slavonski brajno!""

Kad dovrši Mato srčan pozdrav,
Sa Stepanom grli poscstrimu,
Pa iz pred nje izčeznuše zrakom.
A ona mi mahom pohitila
U Požegu našemu Slavoncu,
Donela mu pozdrav s onog svieta,
Kog on tebi sav naš rode, istom
Sad izručà srca željom čistom.

Ilija Okrugić,
Sriemac.

Dobar župnik.

(Dalje i konac.)

Predjimo sad od materialnog ili tjelovnog blagostanja na blagostanje duhovno iliti blaženstvo dušah naših. Koliko ih nebi došlo bilo do blaženog spoznanja Boga, da jih nije križem k sebi privukao? Koliko putah mora da nas slabo zdravlje i nemoćno tielo čuva od griehah, koji bi inače našu dušu u ponor povukli? Koliko putah čuva nas oskudica od griehah, koji su uredno skopčani sa izobiljem? Kolikoput slab úm nam prepreči, da u većanje bezbožnjakah nedojdemo, i sa posprdljivci se nedružimo? Kako bi se kasno mi višeput na pokoru obrnuli, kako bi riedko mislili na konac i sudnji dan, da nebi težka bolest divju vatru naše upaljene krvi utaložila, i nas za strasti ovog svieta nećutljivimi učinila? Kad tako mi ne samo osvjedočenje pred očima imamo, da Bog mora bolje znati, što nam je koristno, nego li mi sami, — već takodjer neizmierno izkustvo zadobismo, da se je Bog do sad, i u svako vrieme za naše blagostanje najmilostivije brinuo, premda su nam putevi njegovi skromni bili: — što nas onda može u naših sadanjih jadih i žalostih skloniti na nepovjerenje i na neuztrpljivost? Bog neće da nas usliša: a je li to prvi put, da ga za našu nesreću molismo? On nam je križ nametnuo: je li to prvi put, da nas je s njim od propasti oslobodio? Ili je naš úm sada postao savršenijim, nego li što je prije bio? Jesmo li mi sad izvrstniji, da bitnost stvarih i njihove posljedice bolje uvidimo, nego li prije? I kad je Bog prestao mudrim i dobrim biti? Kad se je on odrekao upravljanja svieta, kad li je sudbinu svojih stvorovah izručio sliepomu slučaju?

Kada ćemo prestati raditi o našoj vlastitoj nesreći, kad li ćemo prestati naše dneve, koji su nam brojeni, ogorčavat si, uznemirivati i nevoljnimi činiti?

Nejednakost, koju po vašem namišljaju u svietu nalazimo, podpiruje još nevjeru našu. Ako s nami gospodari mudri Bog, kažete vi, odkud dolazi ta nejednakost? ako gospodari pravedni Bog, od kud ta razlika medj ljudmi? ako smo mi svi djeca božja, odkud dolazi, da su samo njekoji kao djeca njegovani, a ostali kao da su stvorovi sasvim niže kakove vrsti? Mi ćemo tim prigovorom odgovoriti, kada razložimo ono drugo svojstvo, koje je skopčano s pravim povjerenjem i pouzdanjem u providnost božju. A to je: Mi nesmijemo od Boga ništa zahtievati, što je u opreki s njegovom mudrošću.

Jednim i istim načinom nemožemo svi sretni biti. To dokazati mislim da nije od potrebe. Ovaj sviet poleg sadašnjeg svog položaja nemože bez raznoličnosti obstajati ni jedan čas. Tko bi mogao opisat nered svieta, kad bi mi svi imali jednak imetak, jednake časti, jednaku snagu duševnu i tjelesnu! Sviet bi tada naličio kući, u kojoj su sve sami gospodari, a sluge ni jednog. Raznolikost čovječanska jest véz čovječanskog družtva, i jedno od glavnih sredstvah njegova blaženstva. Kad bi mi svi na jednak način sretni bili, tada nebi nitko sretan bio; zato moraju, kako mudri Salamon veli, na svietu pomiešani

*) Vidi ovaj pripjev u Mate Topalovića: „Veselje Slavonije."

biti siromaci i bogati. Jedan mora zapoviedati, drugi mora slušati; opet ovaj mora jak biti, a onaj slab; jedan mora više duševne jakosti, a drugi tjelesne snage imati. Ta raznoličnost uzdržaje obodvoje siromaka i bogatca; tiem je podajnik sretan kao i vladaoc; tako živi i mudrac i nadničar. Raznolikost neodstranuje ni ljubav božju ni blaženstvo ljudih. Blaženstvo nije izključivo privezano uz nijedan stalež; zadovoljstvo obitava isto tako u palačah kao i u kolibah. Ako mi držimo velikaše mnogo sretnijimi od nas, to dokazuje, da niesmo imali prigode njihova obstojateljstva tako potanko da proučimo kao naša.

Ima li bogati više imetka, to siromak ima više pokoja. Živi li onaj u izobilju, to je ovaj siguran od bolih, koje uredno izobilje sliede. Ima li onaj više časti, to nižji ima manje odgovornosti. Živi li onaj u veličanstvu i u ugledu, to je prosti u svom kutu siguran od nenavisti, i progonstva. Je li mudrac dospije do višeg znanja, to priprosti ima manje dvoumja! — U kratko: svaki stališ ima svoje dobro i svoje potežkoće, i ako jih uzporedimo, to nalazimo, da ta velika razlika najviše je samo u našoj razmnivi (mašti) Da mi jedan stališ smatramo sretnijim, a drugi nevoljnijim to čini nenaviklost. Mi držimo stališ poljodielca i težaka za nevoljan, jer bi mi, koji mu niesmo učni, u tom se stališu smatrali nevoljnim. Mi cienimo udobnosti velikašah za izvanrednu sreću, jer su nam riedke. Nu navada izjednačuje sve te različnosti. Ona čini da prosti neosjeća svoje neudobnosti, — a bogati da je nećutan za svoje naslade. Onaj netreba toliko, da se zadovolji, jer njegova ćutila niesu raznježena. I uprav zato bogatcu sva nasladjivanja nepružaju živana udovoljenja. A ovu prepirku nemože ništa bolje obrazložiti, već baš samo izkustvo. Kada mi težaka vidimo tako zadovoljna, kao i državnika; — kada mi odličnijeg čujemo tužiti se kao i prostog, kad je sluga uprav tako veseo kao i gospodar; — nemoramo li mi otud zaključiti, da nečini razlika stališah i imetka ljude sretnim ili nesretnim? O premudrosti božanstvene, koja je ovaj sviet tako savršeno uredila, da najkrasniji red u njem vlada, a blagostanje i blaženstvo čovječje najmanje pati! Vi, koji ste s božjim uredbami nezadovoljni! kažite, šta možete više i boljeg tražiti? Vi išćete, da vas Bog u drugi stališ stavi, jer vam je vaš premalen. Nepravedna traženja! Bog vas je stavio u onaj stališ, koji je najkoristnijim smatrao i po vas i po ovaj sviet. Pa taj krasni red svieta da Bog preokrene? sve te savršenosti da Bog pokvari? A zašto? Valjada za to, da možete nositi haljinu, koja još jedanput toliko vriedi, što vam vriedi sadašnja; da možete njekoliko sjajnih kamenčićah na se staviti, što su malo težji od sadašnjih. — — Ili možebit za to, da tri put više jelah na vašem stolu imate, nego li pojesti možete! Ili da valjda vaša imena uzmnožati možete s njekoliko prikrpakah, koji svoju vriednost samo u namišljaju neuputnih imaju! O oholosti, o manitosti, o bezbožnosti! možete li se vi potužiti, da vas je Bog postavivši u sadašnji stališ ostavio bez najpotrebnijih stvarih? Mi smo protivno dokazali. Na čem se dakle osniva to vaše pravo, da od drugih boljimi biti hoćete? Je li vam Bog više obećao? Ili ste šta više zaslužili? Bog vam je potrebna sredstva za vaše blagostanje obećao, to imate. Ako hranu i odielo imamo, budimo tad zadovoljni! —

Ako se mi tim nemožemo da zadovoljimo i umirimo, to će naše požude nezasitne ostati. — Il smo možebiti s nami na sviet donieli dobra, na koja bi kakovo pravo imali? I gdje su naše zasluge, na koje se oslanjati možemo? Možebit je ono malo dobrih svojstvah što ih posjedujemo? Ali od koga to imamo? Nije li to već dar božji? Šta imaš čovječe, što niesi primio! — Imamo li mi možebiti tim veće pravo, da od Boga više tražimo, što nas je već toliko odlikovao?

Dolazimo već na pravi uzrok, vaše nestrpljivosti. Vi priznajete da nemožete od Boga više tražiti, nego što vam je već podielio; ali velite, šta su drugi od nas bolje zaslužili, pa su sretniji! To smo očekivali da kažete — Vi ste dakle kao i oni, što su mrmljali, što je Bog one, koji su u vinogradu jednu uru radili, jednake učinio s onimi, koji su čitav dan žegu i težkoću djela podnosili. Ali slušajte, što je tim poslenikom odgovorio kuće gospodar. Moj prijatelju, ja ti ništ neprava nečinim, niesmo li se mi tako pogodili, da ćeš

po groš raditi? Uzmi što je tvoje, pa odlazi! Ja ću ovim posljednim toliko dati kao i tebi. Zar ja nemam vlasti činiti sa svojinom, šta hoću? — Vidite li vašu nepravičnost! Vi dopuštate, da od Boga više tražite nemožete. Ali vas boli, što su drugi sretniji od vas. Vi kažete, oni nisu bolji od nas. Pa zašto su baš ovi ti otmjeni; pa baš ovi, da su bogati? Niesmo li mi svi jednaki? Što hoćete tim da dokažete! Hoćete li, da vas Bog sve velikašim učini; ili ćete, da nje vami izjednači, najme ponizi? Prvo je ludorija, a drugo vam nebi koristilo. Ako vi hoćete, da Bog različitost stališa zadrži, što sliedi tada iz vašeg jadikovanja? To: da vam Bog mjesta odličnijih i dobra bogatijih podieli. A zašto vi želite te prednosti pred vašimi iskrnjimi? Koji je izmedj nas tog srca, da može kazati, da je kod Boga zaslužniji nego li njegov bližnji? Mi si predstavljamo, da bi mi više dobra s našim imetkom učinili, nego li onaj škrti bogatac; — da bi mi naše dobro bolje uporabili, nego li onaj razsipnik; — da bi mi bili pravičniji i krotkiji, nego li onaj oholi. Moji prijatelji! mi se nepoznamo, mi u tom položaju nebijasmo. Nezadovoljstvo, koje mi rad sadanjeg položaja pokazujemo, nije ništ drugo već nenavist, s kojom dobra bogatijih gledamo; i svakdanje jadikovanje preko oholosti velikašah izdaju nas, da sjeme ote oholosti i sjeme ote škrtosti, i u našem srcu sbiljam leži, i da ono kod nas nemože da iznikne, jer nema dovoljna zemljišta. Bog nas bolje poznaje, nego li što se mi sami poznajemo, i da on predvidi, da bi njegova dobra kod nas bolje sahranjena bila, sigurno bi jih nam podielio bio. Pa šta mi znamo, kakovu namjeru Bog ima kod razdjeljenja svojih dobarah? Morda su škrinje i kovčezi onog škrtca božje spremnice, gdje on svoja dobra čuvati daje dotle, dok jih u sgodno vrieme bude htjeo razdieljivati. Možebiti moraju ta dobra kroz one rasipnike u prave ruke dojti; možebiti je nepravični samosilnik (tyran) božje orudje, kojim on hoće da griehe svieta pohodja, možebit se onaj oholi tako visoko penje zato, da njegovo padnuće nas opomene, i opreznimi učini! I zašto da se mi mučimo razsudjivanjem, kako Bog svoj sviet ravna? Je li da zemlja lončara na račun zove, što on iz ovog komada zemlje pravi posudje, koje služi na časti, a iz drugog, koje nestoje u tolikom proštimanju; ali je koristno oboje? Hoćemo li mi božji suci da budemo? Hoće li on nas na račun zato pozivati, kako drugi svojim dobrom baraću? Moj prijatelju! niesi ravnatelj koji sa svietom upravljaš.

Na vas, moji dragi, kod kojih se sbilja čini, da vas je providnost više nego li druge zanemarila, imam dvie rieči za utjehu! Vi višeput neimate stvarih, koje su potrebne za ovaj život. Vas često pohadjaju bole i bolesti. Vi živite u progonstvu i u nuždi; molite Boga za oslobodjenje i pomoć, a on vam nepomaže. Vi zazivljete Isusa, a on vam neodgovara. To neka vas nesmuti, i nebudite zato niti nestrpljivi, niti nesdvojte! Vi ste čuli sve te uzroke, zašto vas Bog nije uslišao. Vi trpite nuždu na zemaljskom dobru; uvjereni budite, da je Bog unaprvo vidio, da bi vam ta dobra smetala spasu vašemu. Uzmite si primjer u tom, kako izobilje u napast vodi, i kako mnogi padnu. Šta bi vam koristilo, da zadobijete čitav sviet, a duša bi vaša patila! Bog vas pohadja s jadom i bolestmi. Stalnost božanstvene ljubavi mora vam dokazati, da su to vezi, kojimi vam proprečuje put k propasti. Križ vaš doveo vas je k spoznanju vašeg odkupitelja, i prebudio je u vas vjeru. Blažena li dobitka po vas! Jel' se može neznatno blagostanje, koje vam ovdje manjka, uzporediti s vjekovječnim spasom? A što je vremenito trpljenje prama onomu veleliepju, koj će vam se jednoč otvoriti? Za vječna vremena postavljena vam je kruna pravednosti. Eno čekaju na vas dobra, koja vam je gospodin priugotovio! Vi ovdje nieste toliko sretni bili, ondje ćete glas čuti: Ej vi krotki i vierni sluge, hajdete u radost vašeg gospodina! Vi pako veliki i bogati ovog svieta, tko su ti jadni, ti goli, ti gladni, kojim govorismo? Vaša braća su to! To su djeca jednog i istog kraljestva. A zašto su oni tako jadni prema vami? Mudrost božja morala je njekoje izmedju vas malenimi i ništetnimi učiniti, da njekoji izmedju vas sretni budu, a sviet da je savršen. Ova dakle braća žrtva su vašeg pokoja, vaše udobnosti, vaše imućnosti. Bog je mogao vas staviti na

njihovo mjesto, a nje na ono, gdje ste vi sada — šta je dakle pravednije, već da vi po mogućnosti olakšate položaj onih, koji rad vas pate? Što je pravednije, već da jih vi vašim suviškom okriepite? Ako oni moraju za vas da ulože svoj mir, svoje potreboće, svoje blagostanje, što je pravednije, već da se vi pobrinete za njihovo veselje, za njihovo uzdržanje, što vas tako malo stoji? Oni su božja djeca isto tako kao i vi, i Bog nji isto tako ljubi kao i vas. Kako bi to nebeskog otca boljelo, da on tu svoju djecu nije mogao iz svete svoje nakane vam jednakimi učiniti, kad bi jih vašom ohološću i nećutljivošću još većma pogaženimi gledati morao! — A promislite, da će jednoč ta vaša ništetna braća odsudu izreći o vašom vječnom spasu! O kako ćete blaženi biti i kako će vam to goditi, kad budete sliedeće svjedočanstvo od njih čuli: „Gospodine! Ovo su oni, koji su nas, premda sirote i maleni bijasmo, kano svoju braća njegovali. Tvoja premudrost morala je nas manjimi učiniti od njih, ali njihova ljubav učinì, da neudobnosti našeg stališa neopazismo. Mi smo gladni bili, a oni su nas obilno nahranili. Mi smo žedni bili, a onì su nas napojili. Mi smo goli bili, a oni su nas zaodjeli. Mi smo u uzi bili, a oni se niesu nas stidili; oni su nas pohadjali, oni su se za nas pošteno zauzeli.“ O kako će blaženom nagrada vaša biti, kad na otaj glas vašeg odkupitelja čuli budete: „Ajdete u nutra vi blagoslovljeni otca mojega; ja sam, koga ste nahranili, — ja sam, koga ste napojili, — ja sam, koga ste okriepili, koga ste zaodjeli, koga ste pohodili i tješili! Ajdete unutra, nasljedite kraljestvo, što vam je pripravljeno još od početka svieta.

O Bože, podieli svemu čovječanstvu u obće, a napose svim Slavenom, mojim sunarodnikom, da ova čuvši zadovoljni budu; da tvoje odredbe krepko i sretno ovršuju, a napokon da sa mnom skupa postanu dionicim vječnog kraljestva i blaženstva!! —

PATULJAK.

od Vladimira Nikolića.

(Konac).

III.

Na hramu.

Jedan sat od Lazah, dublje u šumi leži selo Vrhovci, razdieljeno u dvie male, u kojoj jednoj na brežuljku dižu se razvaline starog grada njekog; narod ove razvaline „Gradina“ zove, u drugoj maloj nahodi se mala pravoslavna crkvica. Prije bijaše ovdje i sjedište pravoslavnog župnika Požežko-Vrhovačkog, no isti je u novije vrieme u Požegu premješten, i stanovnici ovog sela Vrhovci su sljedbenici pravoslavnog vjeroizpoviedanja, a medju drugimi seli i Laze spadaju na župu Vrhovačku.

Liep i divan izgled predstavlja se oku gledaoca s mjesta onog, gdje se crkva Vrhovačka diže. Pred njim se razvijaju doline i bregovi, njive i livade, šume ì gajevi stranom u provincialu, a malo dalje tamo u gradiškoj pukovniji vide se sela i crkveni zvonici, a kad dalje opet tamo okom svrneš preko Save u našoj liepoj, al biednoj Bosni, vidi se kadkad posve čisto, à gdjekad kao u magli ponosna Motajica, koje podnožje talasi Save peru, i o istom kidaju i u korito svoje vraćaju se.

Svanù dan 27. ili po pravoslavnom koledaru 15. dan kolovoza, dan krasan i sjajan, kakova ga je mjesec kolovoz najljepšeg u stanju donieti.

Dan je ovaj veliko gospojine iztočnog vjerozakona i hram u Vrhovcih.

Na dan ovaj stica se narod iz obližnjih paurskih i krajišnih selah, iz Požege, rečju iz sve okolice u Vrhovce; imade tuj otmjenih i odličnijih osobah, i prostih ljudih, pred crkvom razapinju licitari svoje šatre, naravno bez njih nesmije nit hrama nit vašara biti, u svakoj kući imade stranih i gostih, jer svaka slavonska kuća imade ma u kojem drugom selu, kuma ili rodjaka, znanca ili prijatelja, te kod takovih prigodah polazi jedan,

drugog, pročaste se i povesele; daklc tako i danas u Vrhovcih bijaše, odličnije pako i varoške osobe skupiše se u župnom dvoru.

Pod jednom licitarskom šatrom stoji momak i djevojka, momak čil i liep, pandurskom odjećom odjeven, a djevojka nakićena, čisto i svečano obučena. Momak kupuje po slavonskom običaju djevojci medenjake, — liepa su oba ta čeljadeta: Stojan i Cvieta.

Zvonce na zvoniku male crkvice naviesti stekavšemu se narodu začimajuće se bogosluženje, narod povrvi u božji hram, medju njimi Stojan i Cvieta.

Kad se služba božja dovrši, svrnu ovo dvoje u drugu malu Vrhovačku, gdje oboje prijateljah imadoše, kojim u goste i dojdoše; no prije nego što se u kuću svojih prijateljah svratiše, uze Stojan Cvietu za ruku, te mukom mučeć povede ju prama staroj „Gradini.“

Djevojka sliedi mu začudjeno ga motreć, te si nemože ovo ponašanje Stojanovo, kog obličje do sad još neopaženu ozbiljnost izdavaše, razjasniti.

Došav k podnožju brda, na kom se „Gradina“ diže, zaustavi se Stojan, te se djevojci okrene.

„Cvieto“ rekne on svečanim glasom, „dovedoh te ovamo, jer ti nješta odkriti imadem, što mi na srcu leži; a što ti kazati hoću, netreba drugi da čuje. Od onog dana, Cvieto, kad te viš pakla uz plandujuće stado prvi put vidjoh, preokrenulo se je sasvim čuvstvo moje, i ja sam posve drugi, već što sam prije bio; a uzrok je tomu, Cvieto, što si mi ti srcu prirastla, i duši omilila. Ja sam sa svojim ocem i sa svojom staricom majkom o tebi govorio, i oboje će te rado prigrliti, da u tebi nadju kćerku, i pod starost svoju utjehu, podporu i zamjenu. Pitam te, Cvieto, hoćeš li mojom da budeš? Kaži mi odprto, i kad povoljan odgovor iz tvojih ustih čujem, tad znadem, što mi je činiti; a i sveta Kata nije daleko, pak si ti onda za ciel život moja.“

Cvieta pocrveni kao ruža, štono ju u ruci držaše, te zabuniv se ponudom Stojanovom spusti oči preda se, bez da u stanju bijaše koju prosloviti. Ovo mučanje ponješto raztuži, a i uvriedi Stojana, koj vidivši, da poslie poduljeg mučanja odgovora nedobiva, s njekim ogorčenjem započetu besjedu nastavi.

„Ti nenalaziš za vriedno, da mi odgovoriš; oprosti mi daklc, što sam ti zasliepljen svojom strašću ponudio ljubav i srce! Vidim da tvoje srce za moje nekuca, valjda je veće drugomu namienjeno.“

Na ove rieči djevojka se sasvim preobrazì, prijašnja zabuna sasvim izčeznù i bojazljivost pretvorì se u odvažnost, koja čare njezine uzvisì. Pogledavši ga pogledom nježnim i umiljatim rekne mu glasno:

„Stojane! ti me krivo potvaraš, srce moje nebijaše dok tebe nepoznah ničije, a evo sada ga ti poklanjam, evo ti moje ruke i rieči, da sam tvoja, i zakljinjem ti se današnjim praznikom, da ničija izvan tvoja biti neću!“ —

Hrapavo smijanje padè djevojci u rieči, koje svečanim glasom izrečè. Stojan i Cvieta trgnu se, i vide pred sobom patuljka Gojka, koji je nje neopažen sliedio, i svjedok ovog prizora bio, smijuć se posprdne razširivši usta svoja od jednog uha do drugoga.

„Što se zakljinješ Cvieto“, rekne Gojko, „što držati nemožeš? Što zadaješ rieč i obećavaš ono, što izvršiti nećeš? Oh da kratke i plitke ti pameti, a još kraće i pliće onomu, koji tvomu ludomu obećanju vjeruje!

Na ove rieči upali se srce Cvietino, i djevojački se ponos probudi. „Bezsramniče“ rekne ona „zar me svuda s tvojim gnjusnim prisluškivanjem proganjati moraš! Ti me nemožeš prisiliti onomu, čemu nikad privoliti neću; a ako sam onomu, kog mi srce izabra, vječnu i viernu ljubav zaklela, to se evo tebi zaklinjem s nova, da će me prije hladna smrt, nego ti ogrliti.“

I bez svakog okljevanja uhvati za ruku Stojana, koj uzplamtiv spreman bijaše na patuljka baciti se, da ga za njegovu bezobraznost pedepsa, u čemu ga Cvieta svojim umiljatim pogledom obustavì, te ga za sobom povuče, pak za malo oboje izčeznuše.

Kako bi Stojanu i Cvieti prekrasno ovaj dan minuo bio, da jim se patuljak u njihova odnošenja neumiešà, što je sjetnimi učini; al se malko razbistriše i kod ručka uz čašicu vina s prijateljem i njegovom družinom pijući na neugodni taj prizor zaboraviše.

Poslie ručka i po dokončanom popoldašnjem bogosluženju hvata se mladež obojeg spola u kolo. Kolo se vrti i okreće, a mladež pripieva.

Tek da se je kolo okrenulo njekoliko putah, eto dojdè Stojan i Cvieta, pak se i oni u kolo uhvatiše, a prijašnji plešući zapjevaše odmah:

Igra kolo u dvadeset i dva,
U tom kolu liepa Cvieta igra,
Kakva Cvieta medna usta ima,
Da me hoće poljubiti s njima,
Volio bi neg dvadeset i dva
Ljubi, Cvieto, koga tebi drago!

Pak pociknuv i poskakujuć predjoše na drugu pjesmicu:

Čije li su tarabice?
Čija li su vrata?
Čija li je liepa Cvieta?
Od suvoga zlata.
Stojana su tarabice,
Stojanova vrata,
Stojana je liepa Cvieta
Od suvoga zlata.

Tako se dovrši ovaj dan, a s njim i hram na Vrhovcih.

IV.

Svatovi i smrt.

Prispjè vrieme svete Kate, i š njim vrieme ženitbah i udajah. Mladić, koji si nadje srcu milo i drago, hiti da se s ljubom po crkvenom obredu skopča i da si vjerenicu kući dovede, stvar bo je prešna, vrieme leti, jer eto skoro i božićna posta, pak bi zakasnio.

I dan Stojanova i Cvietina vjenčanja ustanovljen je. Svanù liep i prijatan dan, rekao bi, da se ista nebesa svečanosti toj vesele, jer se svietle u podpunoj svojoj modrini, a sunce sjaje toplo i žarko, kao u sried ljeta.

Kićeni svatovi dodjoše u kuću Cvietinu po mladu, da ju vode u crkvu na Verhovcih: kum i kuma, djeveri i djeveruše, drugovi i druge mladenacah, — a bez čauša nejma u Slavoniji svatovah, on izvadja svoje lakrdie i šale, i zabavlja čitavo svatovsko družtvo.

Krenuše se svatovi na put uz pucnjavu iz samokresah; zaručnica liepo nakićena, s oborenima očima, al blažena srca, a mladoženja sretan kao što u svom životu još nebjaše. Skinuo je svoju pandursku odjeću, jer je i službu ostavio, pak se posvetio stališu seljačkomu, u kom je i rodjen i obukao odjeću seljačku, koja mu vrlo liepo dolikovaše.

Svatovi hite u crkvu; konji se tjeraju, nit se tuj pazi na hrdjavi put. Na izvršenje ovakova vesela crkvenog i zakonskog čina hiti se, i samo se onda spori i lagano ide, kad se nosi mrtvo tielo na groblje, da ga u hladnu postelju polegnu, iz koje ustanka nejma.

U crkvi Vrhovačkoj služi se služba božja, jer je nedjelja; a kad se ova dovrši, pristupiše Stojan i Cvieta k oltaru. Za četvrt sata bješe skopčani za cieli život, i svatovi se vratiše djevojčinoj kući u Laze.

Sad istom začè veselje i graja, gostenje i pjevanje! Jede se to i pije, tko što više može, kao da se već godinu danah hlieba neokusi, nit vodicom usta neokvasi. Rakija najmilije pièe Slavonca, srče se kao voda; al što velim voda, kad njoj kod ovakovih prigodah na stolu ni mjesta nejma. Rakijom napunjene bukare i posude idu iz jednih

rukuh u druge, obredjuju stol, svaki dobro povuče, pak daje drugomu posudu, da ovaj opet s nova okružnicu započme.

Svatovi i gosti daruju mladu novcem, a ova nje otarkom; čauš svakako izkićen provodi svoje svakovrstne lakrdije i uveseljava družtvo dosjetkami.

Obično traju svatovi po Slavoniji po dva ili tri dana. Nečuveno je, što jedna ženitba stoji, jer u kuću svatovsku nesvraćaju se samo pozvani, nego i nepozvani prijatelji, susjedi i znanci i ini; a oni bogme nedolaze da samo gledaju, gdje se pije i jede, već da se jelom i pićem pokrepe.

Al dojde vrieme, da se i razstati treba, jer ništ vječno netraje. Tako eto prispije čas, da Stojan Cvietu kući vodi. Dan izmiče i noć se približava, a bilo mu je poći strminom onom preko „Pakla.“ Otezanja nejma i mladenci krenuše. Nastupila je noć hladna, al jasna i vedra, zviezde trepte, a mjesec blista sa svom sjajnošću.

U okolici „Pakla“ vlada tišina, koju samo šum potoka na dnu jaza tekućeg uznemiruje.

Uz uzki put, koj „Paklom“ vodi, čučnuo bijaše za jednom šikarom čovjek kabanicom omotan, kao da nepoznat hoće da bude, te kao da njekog očekuje. Prisluškuje i napinje sluh; gleda, al nit što čuje, niti vidi, izim šuma potočnog i liepe jesenske noći.

Gojko je, čitatelju! Gojko, kog veliku težku glavu crne misli, misli osvete i zločina prosiecaju, kog gadnu dušu još gadnija čuvstva napunjuju.

U ruci drži samokres i čeka samo onaj trenutak, da ga upotriebi i upravi pram onomu, komu je tane namienjeno bilo.

Eto sad mu se učini, kao da kola se približuju; prisluškuje, nije ništa, al sluh ga nije mogao prevariti, doista, kola su — nedvojbeno je.

U kolih sjedi sretan Stojan sa svojom mladom; sretno oboje, o ljubavi svojoj zboreć, nesluteći nesreću, koja im prieti, nesluteći udar, štono jim ga sudbina patuljkom nameti namjeravaše.

Kola se približiše onomu mjestu, gdje je Gojko za šikarom skriven bio. Cvieta, neznajuć sama zašto, uplašena pritisne se na grudi svoga Stojana, koj ju ogrli, i liepu joj glavu na svoje desno rame nasloni. Ali eto čas odsudni udari, puška opali, i Stojan, pustiv onesviestenu Cvietu, maši se desnicom za lievo rame, gdje silno ranjen bijaše, te mu krv iz velike rane potokom posuklja.

Konji poplašeni potegnu, ali je srećom čvrsta ruka kočijaša pritegne i uzdrži, inače bi se svi jamačno u „Pakao“ strmoglavili bili.

Stojan bijaše u prvi mah zapanjen, ali se u hitrom osviesti. Vidio je šikaru gibati se, pak zatim jednoga čovjeka bjegati. Skoči on s kolah, te pohiti za bježećim; ovaj malen i imajuć kratak korak, nemogaše svom progonitelju izmaći. Za dva za tri skoka podje Stojanu za rukom dostići i uhvatiti ga.

Sad nastadè okršaj i borba izmedju Stojana i Gojke; jedan se radi dobivene rane, drugi iz ljubomornosti, osvetiti htjedè. Nastade hrvanje, nebi mislio, da u tielu patuljka toliko snage i jakosti imade.

Nije dugo to hrvanje trajalo, jer Stojan prem mu mnoga krv izcuri, nadvladà svog protivnika i dotura ga do jaza, da ga unutra strovali; ali Gojko ovio se oko tiela Stojanova a nesretni udes htiedè, da se Stojan o jedan panj potepè, te se Stojan i Gojko onako, kako se u hrvanju uhvatiše, svališe u ponor „Pakla.“

Mrtva njihova tjelesa nadjena su drugi dan, i hladnoj zemlji izručena.

* * *

Uboga Cvieta nepreživì za dugo ovaj grozoviti čin i težki udarac udesa; za njekoliko danah:

Mrtvo leži složeno tielo,
Skrštenijem rukam kan da s' moli;

Snužden lijer blijedo je lice,
Nebi reko da je smrti plijen,
Već bi rekó, nevinost počiva
Što j' nesretnoj najmilije bilo.
Cvijećem je posuta nedužnim,
A vrh glave bijelich ružah
Izpleteni položen vijenac. *)

Zakopaše ju u župnom groblju. Dao joj Višnji miran počinak!

HAJDUKOVA SMRT.

Istinit dogadjaj bugarski iz naše dobe.

Iz českoga od Prokopa Chocholouška.

(Dalje.)

III.

Silni čopor Arnautah s odjelom Nizanah **) izajde još istoga dana iz Korvingrada, il kako tu tvrdju Ture naziva, iz Drbenta, i zaputi put Leskovca, da kazni raju, što se osmieli strieljati na pravovierne, koji im samo jednu momu oteše, kad po mnienju turskom takovi psi kršćanski zahvalni biti moraju, kad iz milosti na njihove žene pane oko pravoviernoga. Tri spahije, odlikovani i gledani u niškoga paše, velikoga Mustafe, kojega brada mudrošću miriše, ko ambra Mascata, iz koga ustah rieči ljubavi teku, ko iz zenice oka Alahova, koj traci svojimi ogrieva krajeve napučene viernimi svojimi, pod koga toplim dahom voće bostanah i njedra djevojakah crnookih zriju; takovoga paše tri ljubimca oniemiše s olova pasah gjaurskih; ej, to se mora strašno osvetiti.

„Leskovac će se u pepeo obratiti, žene i djevojke biti će dangubom nepobjedivih bojnikah Kurana, muži će poginuti pod mačem ili u plamenu, djeca će se u robstvo prodati.“

Tako je glasila zapovied Kyaje ***) paše, koj je sjedio u Derventu — i divji čopori Arnautah i Nizamah hitiše radostnim krikom: „Ya gaza, ya bžedid ****)“ napried, već unaprvo uživajuć razkoši, koje će im dopustiti naručja krasnih Bugarkah u Leskovcu.

Al čim dalje stupaju, tim su im manji koraci i na sve strane bacahu oči, jer čuše, da su hajduci na blizu.

Pridoše do mjesta, gdje su dva spahije pala, s konja pogodjena olovom, koje poslaše dva hajduka Miloševa, što se sakriše u šaš na briegu Morave, da cestu straže.

Na dva mjesta rumenila se je krv a i zemlja bijaše u smrtnoj borbi razgrebena pokazujuć mjesto, gdje je razuzdane spahije pravedna smrt stigla.

Sunce se nagnù već k zapadu, posljednji njegovi traci upršе se o površje Morave a pred čoporom Turakah rudjaše se selo Leskovac. „Napried, napried!“ vapijaše Kyaja, „nek se napije osveta u krvi oholih Gjaurah prije zapada sunca!“

I pogledom na krv, koja izteče iz griešnoga tiela spahijah, razdraženi čopori musulmanski zatiliše velikim krikom dalje, jedan pritičuć drugoga; odiel Nizamah pomješà se s Arnauti, jer Turčin nije vičan redu, — i tako bježahu ko razpršeno stado.

Al najednoč se zabuniše; Leskovac je doduše pred njimi; mjesto veselja i razkošja, koje su steći mislili u stenjanju umirajućih i u naručju krasnih Bugarkah, sad ih očekava olovo hajdučko, oštre kose i težke sjekire Bugarah.

---

*) „Bijedna Mara“ od L. Botića. Piesma V.

**) Nizam — tako se zove turska vojska na evropejsku vježbana i odjevena. Smiešan je višeput pogled na te poderane, bose čete, kako liepo s vježbališta odilaze, kao stado po starom običaju bježeći.

***) Kyaja — mjestodržac pašin. Svaki paša ima još barjaktara, koj pred njim konjske repove nosi.

****) Il smrt il pobjeda.

Miloš je znao, što će od prilike Turci djelati; a što hajduk nezna? — Hajduci po svih cestah i bližnjih gorah razasuti, čuše glas puške svojega harambaše, i kao orlovići sletiše dole s gorah, i prije neg se Turci k Leskovcu približiše, stajaše već petdeset hajdukah po boku njegovu.

Tuj izstupi Miloš iz sredine svojih i popoišav tako daleko, da ga Turci čuti mogu, povikà: „Čujte me, vi otmičari djevicah bugarskih i ti Kyajo toga vražjega paše, krvnika Bugarah, što se tamo u Nišu opìt driemkom u svom haremu valja, ovo mu poručuje Miloš, harambaša 300 hajdukah: sjutra doći će otac i majka Agapijina, koju je onaj pàs Ismail ukrao i nudit će mu 5000 piastrah u odmjenu njezinu, pa ako ju neda, il ako joj se čast oljaži, govoriti ću š njim na hajdučku!“ udari za tim na svoje oružje.

„Hoj ti pseto!“ zakipi srditošću Kyaja izišav pred svoje čete, „kako se usudjuješ pogrde bacati na bradu pašinu, ti kujin sine?“

„Što mi do tvoga paše?“ odvrati Miloš nazad, „on je pàs i ti š njim, vražja ste pogan vi, ništa drugo. Al čuj što ti kažem, ti izrode pakla, ako se Gavrilu otcu Agapijinu i njezinoj materi po krivdi toga pasjega paše i jedan vlas na glavi povriedi, baciti ću lješine spahijah pred pse.“

Svoobće gibanje nastade u prepadnutih tom pretnjom *) musulmanskih redovih, sam Kyaja, koj je već usta k novom odgovoru il novomu hulenju otvorio, zabuni se i jedva reče: „Alah kerim! biesni rajetino, što brbljaš?“

„To ću učiniti tako stalno,“ potvrdjivaše Miloš, „kao što vjerujem u Isusa Krsta i svetu vjeru njegovu. — Al sada“ povika, „obrnite pete i ti Kyajo pospješi do Niša. Htjedoste biesi poganski nasladovati se u Leskovcu, al sad vidite, da biste žderali olovo hajdučko dotle, dok se nebi zatušili; pospješite dakle nazad, dok vam moji momci nepodbrusiše petah.“

Jedva to izrečè, već odskoči na stranu, hajduci nanišaniše puške, a Musulmani, nečekajuć dalje, obrate se najednoč i dadoše se u junačtvu svom u bieg, neustavivši se prije, dok neumakoše domahu zrnja hajdučkoga. Sad tekar se obratiše olakšavajuć razjarenost svoju hulenjem.

(Dalje će sliediti).

Seoski knez.

Po položenoj zakletvi bijaše mi prva misao, što da bi najviše trebovao narod naš, da se medju se upozna i da bolje živit uzmogne. Procsapih, da nam je željeznica od Jadranskog móra do Zemuna, to bi nas usrećilo, da postanemo u pravom smislu trojedna kraljevina. Al za takova šta treba puno novacah, pa odkuda nam novacah, kad je u nas velika sirotinja? A tko je dao novacah za že ljeznicu preko Sjevernika (Semering), valjda bi onaj i nam mogo dati; ta i mi smo jednog oca djeca, pa i mi bogme debelu porciu plaćamo. — Nu čuo sam već odavna pripoviedati, da je naše carstvo mnogo dužno, a tko je dužan nediraj u njeg, nek se brine, kako će se te nevolje oslobodit, premda bi ta željeznica, kako mi vješti ljudi pripoviedaše, a naročito pošten jedan trgovac iz Karlovca, zet pokojnog Jefte iz Požege, kazà mi, takovi bi probitak dala, da bi carstvo za njekoliko godinah dobro se okrpariti moglo.

Dakle kažite mi tko god, kako ćemo; ja bi rad sve knezove pozvao, da svaki ponješto doprinese! Ali to je sve malo, to su troškovi od milijunah!

---

*) Muhamedani misle, da duše nedojdu u nebo, ako se tielo u zemlju nesahrani. Glava pri njem nemora da bude. Najveća je to pretnja Turkom, da im se tielesa neće sahraniti; i zato su im hajduci strašni, jer znadu, da toga učiniti neće.

Da sbiljam ja znam za jednog kneza, koji bi nam u tom mogao dobro u kola podaprti, nego žalibože, taj knez rad je, da ide željeznica drugim pravcem, nego li bi to cielom narodu trojedne kraljevine prudilo, a neće sredinom Slavonije. I vele ljudi, da je on uzrok, što neće bogataši da se odvaže sklopiti družtvo, koje bi tu željeznicu gradilo; a ako se gdje koje i pojavi to bi po naški govoreć sa naroda kožu sgulilo. A bez takova družtva dakako da nije ni misliti, da će se igda sagraditi. O tom razmišljavajuć padne mi na úm, da ja otidem k tome knezu, pa da se š njim kao s mojim sudrugom bratski porazumijem. Al nuto mene ludaka, ta nije to slavonski seoski knez, to je veliki i preveliki knez, to je sjajni knez, koji smije s carem večerati; taj ima kraljevinu, taj posjeduje, osim druge slave i sjajnosti, i puno novčetine. Nu šta me briga, pomislim, neću ja ići k njem na dogovore, Bog zna kakove, nego idem ja u tu našu slavnu Viroviticu, te ću sjajnomu knezu kazati: ciela domovina želi, da ta željeznica ide sredinom Slavonie, pa može dotaknuti i glavni grad Osiek, pa i Vukovar; pa da će, ako tuda ide, devet desetinah našeg naroda sretnim biti, a i ona jedna desetina neće biti nesretnom, jer može po Dravi, a i po željeznici preko Drave, što će joj u blizini od $1\frac{1}{2}$ sata teći, prometati sve svoje proizvode. Ako pako željeznica išla bude onuda, kuda je naumio sjajni knez postat će devet desetinah naroda prosjaci, a i ona desetina neće presretnom biti, jer će ju uviek moriti tuga, da joj ina braća u nesreći čame. I ako budu, iole dobra srca, te budu braću svoju hotjeli pomagati, od samog davanja tolikoj sirotinji, neće ni njim ništa ostati. — A sjajnomu knezu kao dobroj kršćanskoj duši srce će nemirno biti, što bi njegovim nastojanjem propadao toliki narod slavenski. Zato ću mu reći: „Sjajni kneže! Bog te je blagoslovio, možeš mnoge sretnimi učiniti; kad ti se već dopada u našoj zemlji, budi naš, budi prijatelj cieloga naroda našeg, pa odustani od svog namišljaja! Sdruži i sjedini se s onimi, koji bi ono rad, što je banska konferencia odlučila. A da pokažeš, da dobro želiš i svojoj okolici gdje stanuješ, moguć si, pa podaj sagraditi od Virovitice do Bračevacah željeznicu, tada si učinio za vas narod uslugu takovu, da će te spominjati i najmanje diete do vieka.“

Kad sam si tu osnovu u pameti sastavio, pojdoh da tražim svoga kočijaša i svoja kola, da odmah u Viroviticu idem. Idué tražiti svoju priliku podjoh izpod grada, nu kad otaj grad smotrih, čudno se čustva u meni uzburkaše. Pomislim si, Bože, na toj pećini stajala je tvrdja, ja se sjećam još kao mali dečko na kule, koje tu stajahu, a sad toga svega nije. Još samo stari ključ tog grada nalazi se u gradskoj viećnici. Bože mili, kvar da ta stara uspomena uginù; uspomena tužna, ali takova, koja bi nas opominjala, da su tu turski barbari stanovali, iz koga grada po njihovoj samovolji zapoviedi su izlazile, da se naši pradjedovi nemilo ubijaju, naše prababe oskvrnjivaju, da mi još do danas u tmini i mraku biti moramo. Te bivše zidine svaki dan bi nas opominjale, da još ima naše braće kršćanske, koja uviek trpe i podnose, što mi prije trpijasmo — te da smo zato dužni, ako drugo ne, a ono Boga dragog barem moliti, da se braća ta naša oslobode, i ti njihovi i naši bivši tlačitelji daleko daleko od nas se udalje. Ali to do skora težko da će biti, kad ima kršćanah na svietu, što volje turetu neg krštenoj duši, a to su takovi, kojih predji u ono doba, kad se vijaše Alaj barjak i polumjesec sjaše na gradu požežkom, u blagom miru mogoše se izobrazovat i novce teći, te su sad najbogatiji na svietu. Ele neka, pravda božja nemore izostati; ona će prije il potle toj našoj nesretnoj braći dati osloboditelja i osvetitelja! Burkanje takovih čustvah učini, da ja opet zaokrenuh istim putem, kojim sam i prije

išao, tim još više, što je i pogibelno ići izpod grada, jer kamenje, što se na gradu kopa, moglo bi se koturnuti i mene po nogama čvaknuti. Ojdoh dakle opet, da udarim nuz školsko zdanje, pa na glavni trg, morda ću ovdje kočijaša si najti.

Prolazeć nuz gimnaziju vidim u školsko to zdanje ulaziti puno poštovanih otacah, te zato držao sam, da tu mora da je puno školskih razredah. Sustávim jednog od otih otacah, i po starom običaju duboku mu se naklonim, i upitam: ima li tu puno školskih razredah? Odgovori mi on: ima četiri gimnazijalne škole. Kako to? ja znam, da je bilo šest, gdje su još dvie? Raztumači mi vriedni otac, da su sad dvie vrsti gimnazijah, sa 8 razredah i sa 4 razreda, te da radi velikih troškovah što jih država ima, nije se moglo uvesti u Požegi veća gimnazija. Meni je to žao bilo, što tu nema podpune gimnazije, a znao sam, da za te troškove ima i dohodka, pa malo glasnije zaviknem: „Kakvih troškovah! Šta nema troškovah? a gdje je gospoština kutjevačka? Ja sam bio pandur varmedski, i puno sam bio u kući pokojnog Čoke vicišpana; taj je bio čovjek pametan i puno je znao o jezuitih, o patrih našeg reda.“ Bijaše dugo čekati napomenutomu ocu, jer skoro da je već bilo tri sata, kad je s djaci na večernje pojti imao, pa mi reče: „Moj dragi, ta ja sam bolje poznavao pokojnog Čoku, nego li ti; on je bio naš sindikus, — nu kažem ti, ako želiš s menom se razgovarati, dojdi u praznik k meni, jer sad moram na večernje, eto odmah tri sata.“ Ja mu rekoh: „Molim vas samo malo uztrpljenje, da vam nješto o tom kažem. Gospodin vicišpan je pred mnogo gospode čitao jedno pismo, koje je glasilo, da je njeki Babić ostavio po smrti ocem ježuitom gospoštinu Kutjevu, da ju oni uživaju, i zato da obučavaju mladež med Dravom i Savom. Usljed toga su oci jezovite škole držali i za crne djake; kašnje kad su prestali oci jezuite to je dobro prešlo u istu svrhu na oce Pauline, a kad su i ovi prestali, te je kraljestvo sasvim sa spailukom počelo upravljati, to su i tad od tih dohodakah učitelji plaćani. Ja se sám još sjećam, da su drva iz kutjevačkog spailuka badava davana za ogriev; moji rodjaci su jih vozili. Pokojni vicišpan Čoka je i to pripoviedao, da je njekakova razpra bila, kako se ta volja Babićeva ima razumievati, jeli baš u Požegi moraju škole biti; pa je odlučeno po vis. konsiliumu, da je za obučavanje sve mladeži med Dravom i Savom, i da se razumieva, da ta obuka u Požegi ima biti. Spailuk taj kutjevački ima liepih dohodakah, a kad bi se još čestito uredio, to bi moglo biti i 12 školah, a kamo li da se nebi uzdržavati moglo osam razredah.“ „Moj dragi“, na to mi reče taj otac, već je o tom pisano i u sadanje vriema, nu visoka vlada znade najbolje, što i kako mora biti.“ Uz to čujemo najednoč djačko zvonce, na što mi reče: „s Bogom dragi!“ i otidè u gimnaziju.

Ostadoh sam pa pomislim: O moj dobri Babiću! ti si dobro hotjeo, al eto vremena nedopuštaju, da se izpunjuje tvoja volja. Za njekoliko časovah izidjoše djaci i odoše na večernje u crkvu sv. Lovre; a ja put glavnog trga. Kad projdoh poleg ljekarne, padne mi na úm, kako je prvo njekoliko godinah, kad sam se na Antunovskom vašaru u Našicah bavio, došavši jedan gospodin iz Požege pripoviedao, da u požežkih ljekarnah nije mogao dobiti mnogo tih liekovah koje je tražio. Pomislim si, da imam kakova liečnika, jer se u to nerazumiem, išao bi u nutra i dao bi si razložiti, je li tako sada. Nu po duši mogu kazati, da za mog od njekoliko satih u Požegi bavljenja niesam naišao na nikoga, koji bi se u tom potužio bio. Valjada je sve dobro, i Bože daj, da tako bude uviek. Smotrih otud krčmu „ka Kraljeviću Marku“, al pred njom

nevidjoh svojih kolah. Ojdem upravo onamo, da upitam gospodara Gjuru za mog kočijaša. Prolazeći poleg sirotišta biskupova skinem svoju kapu, pa u sebi izmolim oče naš i zdravu Mariu za blagu dušu pokojnog biskupa Škendra Alagovića. Dobri pastiru, liepu li ti prigodu postavì, da mnogi i mnogi mladić, koga bi krasna svojstva zakopana ostala, na svoju i domovine sreću sredstvom tog zavoda zaslužnim mužom postadè. Kad tako dojdoh do gospodara Gjure, upitam ga za kočijaša, a on mi kazà, da je tud ručao i kući otišao, rekavši da njegov gazda Bog zna kad će kući ići. To je liepo, pomislim si, sad mogu u Požegi dugo ostati; nu šta ću raditi, ako budem u svem sve i na sva usta govorio. Brzo će mi skuhat čorbu, nu ništ za to! Oprostim se s gospodarom Gjurom i reknem mu, da bi bilo vrieme već, da on stan „Kraljevića Marka“ malo poljepša da tako krasni trg nebude nagrdjen. Reče mi, da on to i sám već odavna želi, nu ovog proljeća ako Bog da, krasnu će kuću zidat. Dobro stari prijane, rekoh mu, — i odoh uprav na ćošak Cillagov, tu ću da promislim, kuda ću se krenuti. Razveselì se srce moje, kad vidjoh kako je spomenik sv. trojstva liepo uredjen i ogradjen gvozdenom ogradom. To je krasno, to je pošteno! Začuh odmah ondje, da je tako liepo popravljeno iz dobrovoljnih prinesakah, što su ih po varošu sakupili gospoda gradjani Rus i Folk.

Sad mislim, kuda da se krenem? bi li išao malo u varošku ili u varmedsku kuću? Nu bil me u varošku kuću i pustili; ja sam knez sa sela, al slučajno ne iz sela, gdje obitavaju bivši varoški kmeti, s kojimi još i danas varoš posla ima. — U varmedskoj kući su mi sad moja gospoda. Upoznala me medjuto jedna gospoja, stara moja poznanka; te se približi i reče mi: „gle slavončeva kneza, idi u varmedsku kuću, pa vidi, što je sve ondie, mi ženske smo ljubopitne i rada bi saznati sve, što se tu sbiva.“ Jedan pako stari gospodin u plavoj kabanici čuvši to, reče mi, da idem u varošku kuću.

Baš se htjedoh da odlučim što sam čineći, kad al eto ti iz varmedskog sokaka tjera jedan Hrvat 4 čila konja. Pozurim ja malo, te gle, upoznadoh starodavnog sudruga svog, seoskog sudca iz Husaina. Vidi moj prijatelj mene, sustavi kola, sajde, rukuje se i poljubi s menom. Odma ga upitah za svoje prijatelje Kramarića, Peterkača, Repaja itd. Kazà mi, da su zdravi, pa da bi me rad vidili, i da bi mnogo imali mi pripoviedati. Ja ni pet ni šest, već mu rekoh: „Znaš ti sudruže šta, idem ja s tobom; samo ćemo stati nuz kuću mog jednog znanca, što obitava izza crkve sv. Roka na lievoj strani, i krčmu drži, da pozajmim opakliju na tako daleki put i da mu kažem, da nisam ja kriv što Kajnov brat, a knežev prijatelj u Karlovcu neima povoda, da svoje gniezdo rešeta, ta i ja bi rad doživio, da o mojem najdražjem gradu a i cieloj domovini svojoj sve samo što je slavno, dično i dobro razgovaram, i baš zato kadkad odkrivam rane, koje treba vidati. Svatko pak zna, da kod te ranarničke operacie ma kako se nježno postupa ipak ponješto i samog kneza zaboli, ali rana zacieli. — Moj sudrug Šestok kad razumi moju nakanu neizmierno se radovaše, i ukaza veliko veselje i primi me u kola, reče mi, da će to biti ne samo slavnom kutinskom polju drago, da tamo idem, već da će se veseliti i Hrvati preko Tucilače, te da će kad budemo kod Kramarića u Repušnici, onamo dojti iz Moslavine seoski sudci, i odonud će nas Svetec iz Okolih u dičnu Posavinu odvezti, gdje me čeka jedan posavački seoski sudac, koji ima s menom puno divaniti. Čuvši ova ja još mojoj prijateljici i onomu staromu gospodinu rekoh, „dok se vratim iz pohoda volju ću vam izpuniti, samo jedno“, — okrenuvši se pram prijateljici svojoj „bi vas zamolio, da kad pojdete

porez plaćati, recite ondie, kako ste vidili, kakvi sam dobar prijatelj s ovim čovjekom, koji je Hrvat, i da se ja ništ nebojim Hrvatah, da su to moja najmilija braća, koja mi neće ništa učiniti, što sam tako nesretan bio, i one žalostne djačke razgovore slušati morao. — Zagrljeni zapjevasmo si „Kraljevića Marka“, i odjezdismo uz sve blato i zločesti drum kao na željeznici. — —

Svaštice.

Iz Požege. Veoma nas žalosti, što se sve do sad još nije sklopilo družtvo za našu željeznicu, nu zato ipak nadu posve negubimo, da će se to poduzeće napokon oživotvorit. Nu zato nas s druge strane tim više razveseljuju najnovîji glasovi iz našeg glavnog grada Zagreba, usljed kojih se podpuno nadati možemo, da će se u našoj domovini veresiona izbiljam utemeljiti. U svakom domorodcu mora srce da zaigra, kad vidi, kako su se revno i ozbiljno za to zauzela u tu svrhu izabrana gospoda. A osobito mora nas Slavonce da uzhiti, što su dva slavonska vlastela cielomu podhvatu tako rekuć temelj postavila, ubilježivši prvi znamenit broj dionicah, to su: poznati podupiratelj i promicatelj svega, što je naše, najme preuz. g. biskup djakovački i naš zač. gradj., koji je zapisao 200 dionicah u iznosku od 40.000 for., te nam tim iz nova dadė nesamo krasan i upravo divan primjer neizcrpivog svoga rodoljubja već takodjer, kako kat. list u br. 4. dobro opazuje i to dokazà, da sbiljam imovina svećenička nije u rukuh mrtvih. — Drugi je naš vlastelj i ovoga grada odabrani gradjanin, g. grof J. Janković; on takodjer priteče tom preduzetju sa 50 dionicah iliti 10,000 for. a. v. Grad ovaj poznaje njega kao svoga najvećega dobrotvora u svemu, što promiče narodno blagostanje i prosvjetu. A i gdje se sirotinji u pomoć pritiče, i tu je on poznat sa svoje darežljivosti cieloj našoj domovini. Mislimo pako, da se dvojstruko naš grad tomu radovati može, u obće što se veresioni sbiljam nadati možemo, a napose, što joj temelj postaviše častni gradjani naše dične Požege. A to veselje naše bit će podpuno i neograničeno, ako se ti naši velikodušni sugradjani kod konačnog uredjenja veresione i na naš premda divan nu inače siromašan kraj obazru i spomenu, te nam izposluju, da i Požega dobije podružnicu veresijsku. Od kakve bi koristi i potrebe takov zavod ovdje bio, kako bi se tim poslovanje i nam i veresioni olakotilo i pospješilo, o tom bi mislimo i svaka riečca suvišna bila. A napokon da bi to bila i jedna sveza više izmedju Hrvatske i Slavonije, i to valjda nije potrebno natucavati. — Molimo dakle iz svih tih razlogah, neka mi nebi jedini kod bratske diobe kratkih rukavah ostali! —

— Dana 25. o. m. imali smo sjajnu crkvenu svečanost. Naš domaći župnik i konst. savjetnik Ivan Thaller je obdržavao 25 godišnjicu svoga misničtva. Crkva biaše dubkom napunjena, a ovdašnje pjevačko družtvo je na koru glasbom i pjevanjem tu svečanost uzveličalo. — Taj dan bilo je kod g. župnika veliko goštenje i večernja zabava. —

S a v e l i k o m r a d o š ć u č i t a s m o u „Glasonoši“ d a j e nj. c. kr. apošt. veličanstvo naš premilostivi kralj našem muzeumu poklonio 2000 stot. Dubokom harnošću i podajničkom odanosti pozdravljen je taj premilostivi dar i po svih Slavoncih.

Iz Požege. Književnost. Prije nje koliko danah dotiskana je ovdje „Heppova crkvena poviest“, koju ponaši sbor duh. mladeži djakovačke a na svjetlost izdadė darežljivošću preuzvišenoga gosp. biskupa Strossmayera. Ova knjiga nije puki prevod Heppova dielca, jer kao takova male bi važnosti bila, buduć izvornik ništa neima, što bi nas napose kao Slavene zanimalo. Hepp nas posve mimoilazi, kano da nas nije ni na svietu; mi smo njemu, po navadi njemačke duboke učenosti, posve nepoznati faktori u razvoju svjetskih dogadjajah. Ele tomu golemomu nedostatku ovdje je doskočeno, i to perom glasovitog našeg učenjaka g. F. R., koji je svagdje pridodao, što se je i u našem narodu na tom polju važnijeg djelovalo i dogodjalo. A da su svi ti dodatci napisani ne samo temeljito nego takodjer i veoma oprezno, za to može svim jamčiti nesamo poznata učenost nego takodjer i poznato žarko rodoljubje g. F. R. Timi je dodatci Heppovo dielce prema svomu sadržaju dostojno popunjeno, i za nas je kao Slavene postalo zanimivim i važnim; a k tom je i prvenac svoje vrsti na polju narodnog knjižtva, pa ako se nevaramo i prvenac književnog djelovanja sbora duhovne mladeži djakovačke. Pozdravljajuć dakle radostno i ovaj književni prvenac i ove nove radioce u vrtu gospodnjem i narodnjem, preporučujemo napose iskreno i srdačno ovo dielce našoj učećoj se omladini, kojoj je namienjeno, pa i svim odraslim, koji neznalice neće da budu u toj struci čovječjeg znanja. Od kako je svieta i vieka nije ništa tako silno, tako blagotvorno i tako odlučno na razvitak čovječanstva djelovalo, kao kršćanstvo. Nu ne samo da je djelovalo, nego ono i dan danas i uviek djeluje na sav naš javni i privatni, tjelovni i duhovni život, više nego li išta drugo. Zato mislimo, počem je djelovanje kršćanstva tako obćenito, da je i za

svakog kršćanina potrebno, ako i ne obširno ali barem pregledno znanje razvitka i djelovanja te božanske nauke. A za pribavljanje takovog preglednog znanja ova je Heppova poviest posve sgodna. Mi rad čitamo kojekakve mitologičke bajke starih Grkah i Rimljanah; željni smo znati, postanak, sadržaj i razvitak svakojakih vjerozakonskih bludnjah: kud i kamo dakle, da nas nebi zanimale zgode i nezgode crkve, koja je izključiva njegovateljica i hraniteljica vječne istine i pravde! Zato priporučujemo svim našincem to djelce i to tim više, što će iz njeg svaki osim nabožne i ćudoredne koristi crpiti još i to osvjedočenje, da je crkvena prošlost našega naroda nemanje dična i slavna, nego li ma kojeg drugog naroda. Učimo se poznavati prošlost svoga naroda i u ovom pogledu: bez svestrana poznavanja prošlosti neima uvažavanja sadašnjosti, neima proracuna za budućnost! —

Što se jezika tiče, to nam knjiga ova i u tom pogledu zadovoljava, buduć je pisana jezikom posve čistim i pravilnim. Samo bi primjetili, da bi slog mjestimice mogao biti ugladjenijim i naravnijim. Nu to su mahne, koje ne riedko nalazimo i u spisih starijih književnikah, a kamo li ne u spisih početnikah, i zato im rado kroz prste gledjemo buduć nam dielce drugimi svojimi prednostmi podpuno zadovoljava. A i spoljašnost mu je povoljna, tisak oštar, papir liep, vez krut, ciena posve nizka. Prodaje se iztisak po 40 novč.

Zagonetka.

Prestolje je moje
Uzvišeno jako,
A klanja se meni
Na tom svietu svako.
Blago onim, koji
Blizu mene stoje,
Jer ti pričuvaše
Viekom ime svoje; —
A još blaže onim,
Što mogu kazati,
Da sam ja im stara
I ljubljena mati!

Odgonetka zagonetke u prvom broju „Slavonca."

Duga nosi lík šarena lúka,
Koju ljudska nepodiže ruka,
Sunca zrake i voda ju rode,
I divotno preko zemlje vode.
Znak je božje očinske ljubavi,
Za potopom koju Bog izjavi.
Kad ju pako prosti ljudi gledju,
Vele, s vodom da si gasi žedju;
Proricaju (jerbo sam šarena)
Puno svega, obiljna vremena. —

Odgonetnuli su gg. Škender Peičić, Nikola Thaller, Stjepan Thaller; gospdj. Petronila Rumpel, Maria Turelli, Anna Ballogh, iz Požege. Vladoje Selinger iz Podgorača. — O. Dominik Kirchmayer iz Maria Lancendorfa. Ivan Brkić iz Kobaša. Ante Kovač iz Kutjeve. Franjo Škarić iz Zagreba. Mio Lukić iz Virovitice. F. Valpotić iz Ludine i Pavo Kovačević iz Tovarnika.

OGLASI.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim biljarine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. veljače 1863. Broj 4.

PERIVOJ!

1.

Devet gorah, devet voda'
Od tebe me diele mila
I junačkog moga roda;
Al svedj tajna njeka sila
Vuče me do perivoja
Gdje mi reče: ja sam tvoja!

2.

Noć bijaše — baš razstanka,
Noć razstanka puna biede,
Kad izmaknuv mrežam sanka
Uz mjeseca trake bliede
I uz pjesmu slavulj ptice
Ljubih suzno tvoje lice.

3.

Mila ptico! kô da s' znala
Bol, što para srca mlada,
Pa si zato nam pjevala
Melem-pjesmu punu nada' —
Kô da s' znala od razstanka,
Da neima hudjeg danka!

4.

Desna moja se ovila
Oko tvoga tiela vita,
A ti čudne sne si snila
Na grudih mi naslonita.
Duh mišljaše moj pun jada
Kad ću tebe vidjet kada?

5.

Nut najednoć ti se ote
Iz naručja vrućeg moga,
Pa mi reče: „moj živote!
Ti ić' moraš hipa toga. —
Ja sam tvoja — navjek tvoja —
Spomeni se perivoja!“

6.

Ja otidoh, oj Milice!
U daleke svieta strane,
Neljubim ti bielo lice,
Nevidim ti oči sjajne:
Al' vjek slušam slova tvoja,
Vidim sliku perivoja.

7.

S tog prem devet gorah — voda'
Od tebe me diele mila
I junačkog moga roda;
Ipak tajna njeka sila
Vuče me do perivoja,
Gdje mi reče: ja sam tvoja!

HAJDUKOVA SMRT.

Istinit dogadjaj bugarski iz naše dobe.

Iz českoga od Prokopa Chocholouška.

(Dalje.)

IV.

U Nišu u serailu Mustafe paše ležaše Agapija na divanu u liepoj sobi. Pod bijaše uresnimi sazi pokriven, a skupocjeni zlatnimi resami urešeni zastori pokrivahu rešetke. Dvie alabastrove svjetiljke parižkoga ukusa visjahu s grede, uza sve to razsvjetljujuć tamnim samo svietlom sobu. Dvie žene, robinje harema, trudiše se, da onesviešćenu djevojku k sviesti privedu i konačno uspješi trud njihov, lierovo lice njezino obli bliedo rumenilo, prsa se začeše nadimati, ko talašci na gladini jezera.

„Mahalah!“ *) govoraše sućutno jedna od ženah, rumena obličja kakovo sunce egipatsko bojadiše. Bilo je na njoj vidjeti, da joj duboki, nutarnji bol mladost preranom starošću obsjeni, ugaslo oko njezino, duboki nabori na čelu svjedočiše to. „Mahalah!“ govoraše „bolje bi u istinu bilo po te, da bi te Asrael za vieka obsjenio svojom peruti i da se nikad neotvori zastor očiuh tvojih, jer prije nego se probudiš, uvehnut ćeš, ko palma na pustinji. Sad bi bila krasna Peri**), a džinovi ***) bi ti služili u blaženih rudinah Edena.“

„Što to govoriš Zulmo!“ reče druga zlovoljno „kako će neviernica u Eden doći medju Pere, da joj džinovi dvore? — A kakva ju nesreća očekiva? Ismail će ju nositi na rukah svojih, uživati će u ljubavi njegovoj, plivati u razkoši i sjajnosti — je l' to nesreća? Ah! i ja bijah jednoč tako sretna, al zloduh poharà ljepotu moju, ona prodjè i nevratì se više — a sreća moja zajde s krasotom mojom.“

„Ljubila si Emino?“ upita Zulma blago.

„Što mi do ljubavi“, odgovori ova, „uživala sam razkoš u haremu, gdje bijah neograničenom gospodjom i dva paše vidjeh meni podložene.“

„A sada?“ upità Zulma.

„Sada?“ opetovà gorko Emina i ustadè a oko njezino, davno već ognja lišeno, planù žarom ugarštice vjetrom razpirene: „Sada?“ — sad sam robkinjom ondje, gdje prije bijah vladalicom. Zato zavidim svakoj, koja stupi na ono mjesto, koje sam prije ja zauzimala, pa još k tomu se imam sad pokoravati ženi, proizašloj iz krila kršćanke, ja drugda gospoja neograničena, moram robovati kršćanki, ha!“ —

Zulma uhvati takovimi spomenami razdraženu ženu za ruku, položi prst na usta i kazà pogledom na vrata.

Lahke korake bijaše čuti, kako se k sobi bliže. Emina najkrasnija njekoč odaliska i gospoja harema uzdahnù, zarumeni se i padnuv na pod na koljena, pokri si rubcem lice. Zulma se pako nagnù k Agapiji, koja se, imajuć jedan čas otvorene oči, po nepoznatom mjestu ogledavaše.

„Jur rasjaše zviezde na modrom nebu očiuh tvojih?“ uzradovà se dobra žena, prem prije željaše, da se neotvori zastor očiuh njezinih.“

„Gdje sam?“ pitaše šapćuć Agapija i pokušà ustati s divana.

„U serailu jasnoga paše Niškoga“, ubaviesti ju Zulma, „u haremu ljubimca njegova Ismail-barjaktara.“

„Najsvetija gospo, pomozi mi!“ užasnù se Agapija i dignù se na polak.

„Tiho!“ šaptaše joj Zulma u uho, baš kad se vrata otvarahu: „Privoli na sve, neželiš li biti mučena“, primetnù još što najbrže, jer u soba unidje — Ismail.

Obje se žene trgoše i očima k zemlji oborenima i prekršćenima na prsih rukama čekahu robinje na mig njegov.

---

*) Mahalah — Bog ti pomozi.
**) Peri — angjeli ženskoga spola.
***) Džinovi — blaženi dobri duhi.

Jedan mahaj ruke odstrani jih iz sobe, na vratih se još jednom obrati Zulma i izpruženom k Agapiji rukom i kimanjem glave davši joj razumjeti, da na sve privoli, izčeznù.

Agapija ju doduše vidje, al jedno što još sasma k sviesti nedojdè, a drugo što joj nove groze dušu pritisnuše, nerazumì ona miga njezina. Ona vidje samo dvije ženske sjene iz sobe izlazeće, vidje tudju, neznanu sobu, nevidjenu sjajnost, sve se joj činjaše snom, glava joj idjaše u okolo. Al tu pred njom stajaše Ismail, otmičar njezin; ne, to nebijaše san, strašna bijaše to istina, i kao da bi divja zvier pustinje na nju pogledala, kriknu ona uplašena, prem nemogaše s njega skinuti očiuh, kao da bi mu oči očarane bile.

„Agapio!" progovori tresućim se glasom, u kom ciela strastna ljubav, kakovu samo Musulman imati more, počivaše, al budué da u toj strasti samo lebdenje za putenošću počivaše, — od toga porumeni Agapija.

„Najprvo znaj", nastavi Ismail, „da sam ja, barjaktar jasnoga paše Niškoga, prosio jedini pogled ljubavi tvoje; pred tobom, pred robinjom, pred kršćankom, ležao sam ja, gospodar tvoj, pravoviernik, u prahu, da bi samo jedna kap ljubavi tvoje, kanula na me, da mi duša oživje, kao što oživljuje cvieće kapljami rosnimi, znaš, što si mi odgovorila? — Odbacila si me od sebe, nazvala sinom tmine, uzvisujuć vjeru Issa Krsta *), — ha!" razpali se, „tako si govorila onda s menom, a što je taj tvoj prorok prama Mahometu, što tvoja vjera prama Alkoranu? Kaplja, pala na stienu, prama orjašu moru, kljuć i ugljen i prama suncu poludnevu. Zato ste vi Kosrovi biednici, odbačeni od lica Alahova, rodjeni na službu ljubimacah njegovih, i ti si me odbacila, prezrela si me, ko što prezire brzi konj Arabije slamu, hranu magareću, gledala si na me puna oholosti, ko što gledje gospodar na roba, koj mu cjeliva prah s noguh njegovih, a ja ti se zakleh — osvetom." I umuknù za čas, pronicavo uprè oko u Agapiju, koja je za riečih njegovih više prisebnosti i odvažnosti dobila; gledaše na nju, kô da bi htjeo izpitati, kako će djelovati rieči ove na djevojku; u njezinu mirnu oku i tihu, skoro mramornu licu nebijaše nikakova nutarnjega ganuća vidjeti. „Vidiš!" govoraše smješeći se dalje, „u mojoj si moći! — Mogao bi se osvetiti, mogao bi život tvoj žrtvovati osveti svojoj, il ju u svojinu dati robovom svojim. Ali neću — ja sveudilj hlepim za ljubavi tvojom, želim se napiti iz čaše ljubavi tvoje; ako mi ju voljno k ustima prineseš, hoću da te obaspem sjajnošću, kakovu samo uživaju robkinje sultana u Carigradu, padišaha, namjestnika Kalifova; jer krasna si i ljubezniva, da bi ti huriske prorokove zavidjele dražest tvoju; i zato si neima ugadjati rob u naručju tvom, vriedna si, da bi blažila pravoviernika. Odreci se Krsta, koj te zato, što u njega vjeruješ, u robstvu ostavlja, odreci se pasje vjere njegove, nasljeduj Mahometa i Alkoran njegov. Alah je jedini Bog, a Mahomet njegov prorok, kojega ime veličano budi na vieke. On u moć našu dade sav sviet i sve narode na njem; on nam dade vlast nad svim stvorenjem, a kad nas udes svlada i smrt nam život nadbije, tad zapane sedmo nebo ljubimce njegove. Pravoviernik će uživati nekušane slasti, vječne, krasne huriske stiskati će ih k nedru svom, huriske, kojih obraz sja kao mjesec za proljetnih danah, kojih oko svieti kao bliest sunca, i piti će pravoviernik iz čaše ljubavi do opojenja, a Peri će mu dodavati hranu i napoj neumrlosti, koj miriše ko nafta Bagdadska, ko ruža Balbeka. — Ha, to su radosti i radovanke naše! žene i dieve naše promienit će se i podići iz grobovskih sienah u vječne, nikad nevidjene krasote, da ko huriske blaže Farise i da blažene budu s njimi. To će biti, ko što je Alah bog jedini, a Mahomet pravi njegov prorok. Što krzmaš dakle, da ga nesliediš, koj toliku razkoš dozvoljava štovateljem svojim? Ovdje ću te oblaženiti ljubavju svojom, učiniti te gospodjom harema, svojom gospojom, gospojom svega i nad svim, kamo samo moja moć seže. A po smrti? Ha! tamo u Edenu očekuju

*) Isukrst.

te radosti, o kakovih još ni čula nisi, u kojih se sve razkoši zemaljske izgube kao zrno pieska u pjeskovitih pustarah saharskih. Odreci se Krsta, koj nasljednikom svojim samo robstvo u baštinu ostavì, koj vam ničesa neostavì, što bi srce vabilo a miso opajalo; budi Musulmankom, budi ženom mojom, gospojom mojom i voljom mojom i blažen ću biti, kad mi zasvieti plam ljubavi tvoje!"

Kod tih riečih prignù glavu i pruži ruke, da bi objeti mogao tielo djevice; al ova mu se ugnù i skočiv s divana, stajaše pred njim u svoj krasoti i dostojanstvu djevičanskom. Obraz njezin orumeni, oko se zaiskri vatrom svetom i dignuv proti njemu desnicu planù u ove rieči: „Turčine! ja te odurjavam kao smrtni grieh, a ti želiš ljubav moju? Ljubav sam svoju zadala vjereniku svomu, komu si me ti ukrao. Al čuj! sve ti odpuštam i zahvalno ću te spominjati u svojih molitvah, ako me natrag odvedeš, jer vjeruj, tebe sliepoga štovatelja lažljivoga proroka nikada neću ljubiti. Ha, ja kršćanka da zaboravim na ubojstva, koja si ti s tvojimi suviernici mojoj braći i sestram učinio? Ja da se odreknem pravoslavne svoje vjere, i za sjajnost ovdješnju da vječnu slavu prodadem? — Dok u meni srca bude, oduravat ću te, a ti hoćeš ljubav moju? Zaslieplјeniče! Ja vjerujem u Isukrsta, a ti — u biednoga proroka." —

Divji rik tržè se iz prsih Turčina iza tih riečih, mrtvačka bliedost obuzè mu obličje, sad opet zažarì se crvenom vatrom, oko mu se krvju zalì, usta mu se zapjeniše, — i strašan bijaše u ovom trenutku; al bez straha gledaše ga Agapija, mirno očekujuć proval strasti njegove.

„Kujina kći si ti!" bukne sada, „biedna kršćanko! Ne više gospoja, robinja harema moraš biti, posuda gnjusa, iz koje i najniži od mojih podvrženikah zaimati može. Hoj, ti grdiš proroka", i smijaše se demonički, „no vidjeti ćemo, nećeš li biti, još prije neg sunce grimizom obzor obojadiše, štovateljkom njegovom; vidjeti ćemo, kako će čvrsta biti vjera tvoja, kad ti na škripcu alkoran tumačio budem. Pak ću te odbaciti, ko jabuku crvom najedenu, al prije" — i pronicavi pogled igraše mu u oku, „prije ću te objeti, ne kao gospoju svoju, gospoju srca svoga, — već kao — hahaha!" regetao se je. „Tako mi brade prorokove, tako mi svete Kabe, to ću učiniti, osveta te moja nemine!"

Kod tih riečih uzdrhtà Agapija, mukah se tjelesnih nebojaše, al on se joj zagrozi oskvrnom; a što nebi Turčin učinio?

„Treseš se?" pitaše Ismail smješeći se.

„Misliš, da će me grožnje tvoje odtudjiti Bogu momu?" odvrati Agapija; vidjeti ćeš Turčine, jesu li dostatne muke tvoje, da zatajim spasitelja svoga!"

„Vidjeti ćemo, hoće li te spasiti", posmjevahaše se Ismail, a glas njegov bijaše hladan, dà strahovit sa svoje mrazne hladnoće: „Alah kerim! Bog je milosrdan, al ja neznam nikakva milosrdja, izsrkati ću sok oraha kokosova, a zahititi ću ljusku, da se valja u blatu oskvrne i gnjusa. — Razumiješ me, kćeri kosrova, pasjega pokolenja?"

Djevojka probliedi, crna magla navuče se na oči njezine; bijaše pripravna na muke, na sve, što tielo sakatiti i ranami pokriti može, i bila bi sve pretrpila, tješeći se, da će Bog njezinu muku vidjeti, i njezine zasluge narodu priračunati; al na to nebijaše pripravna, to bijaše nješto gorjega, neg sva muka i ma kako okrutna smrt, i zato uzdrhtà, zato u stiski skoro van sebe povikà: „Ne, radje ću biti Musulmanka!"

Ismail čuvši rieči ove, trgnù sobom, biesna strast zlobe izčeznù najednoč iz oka njegova i baciv se k nogama njezinima: „Alah unide u dušu tvoju i nad tobom počiva milost njegova. Hosudarko, tu me vidiš sebi pod nogama! Oprosti, što sam u sliepoj strasti proti tebi govorio. Ah! digni zastore, zakrivajuće zvievde očiuh tvojih, da na me zasvieti nebo, koje se pod obrvama tvojima sakriva, učini tako hurisko moja!" prosjaše blagim glasom.

I Agapija pogledà nanj, al pogled njezin bijaše bezživotan, staklen, pogled umirajućega.

Ismail se stresè: „U oči tvoje zasjedè škodni duh“, govoraše poluglasno, „valjda nevehne ruža Balkana?“

Najednoč nov život unide u Agapiju; tmine, koja je svjedok raznih mislih, nestadè s njezina lica, duboki uzdah tržè joj se iz grudi a usta joj se gibahu i šapću: „Možebit ću biti tako orudjem oslobodjenja svoga naroda?“

Dobar čas trajaše još mučanje, tu se ohrabri Agapija i pruživ Ismailu ruku, reče: „Čuj Ismaile! biti ću tvojom, al samo ako kršćani odahnu od progona, i ako još jednoč vidjela budem oca i dobru majku svoju!“

„Sve, sve!“ zaklica Ismail trgnuv se sa zemlje i obuzè djevojku, koja nit se uztezaše a niti odvrati ogrljaja; al strastni, za zasićenjem samo hlepteći Turčin neželjaše si više; on, koj neznavaše ine ljubavi, do odaliskah, robkinjah harema, nije umio učiniti razlike: „Dokle seže moja moć, nepoginù nijedan rajetin, pa ma bio što ljući Gjaur. I oca s materom želiš vidjeti. I to bude, hosudarko, akoprem sudim, da bi bolje bilo, kad nebi vidjela lica njihova. Al ti to hoćeš, i sbude se tako!“

To rekav odhiti, upraviv korake uprav k pašinom konaku.

V.

Već se je ponoć približavala, a Mustaja, paša Niški sjedjaše još u svom divanu.

Njegov Molah, age, ulemi, cielo vieće njegovo, bijaše sakupljeno. Kyaja pride iz Korvingrada na uznojenu konju, da naviesti poslanje harambaše Miloša, a Mustafa proklè hajduke, prokune sve kršćane, zapovjedi da se sakupi divan njegov, da se š njim posavjetuje o toli važnoj stvari. Ljubimac njegov i sinovac Ismail-barjaktar planù ljubavju prama kršćanki, a ta potištena, mjesto da od zahvalnosti nica pade, što je na nju pala ljubav pravoviernika, njega prezriè, kao prosta Gjaura, psa kršćanskoga. Al on ju silom otè, kao vierni sin Islama, a ti robovi, biedni rajetini, usudiše se njemu opirati i pucati na moćne spahije, da trojica od njih izgubiše život, a duše im još neunidoše u nebo Mahometovo, jer jim tjelesa još nisu sahranjena. Kakav je to prestupak, koj se samo u krvi Gjaurah popraviti može, i taj pas hajduk, utušio se u kalu, još se usudjuje tražiti, da se na slobodu pusti ta Gjaurkinja, koju jedan od najotmenijih Turakah obljubi? — Al on zaprieti, da će tjelesa spahijah baciti pred pse, da im dùše nikad nedopanu neba, koje je Mahomet svojim ljubimcem obećao, neg da vječno blude po zemlji, kao crne sjene, kao kameni dusi, jer jim se tjelesa nesahraniše u zemlji, — a te spahije bijahu moćni, gledani u jasnom Stambulu, bojat se je, da se puk nepobuni, da ulemi neizreknu kletve nad pašom, a Padišah, koj izdade hattišerif gulhanski na obranu kršćanah, da mu nebi oteo konjskih repovah, te obdariv ga znatnom bastonadom, da ga nezatvori u sedmu kulu? — Pa opet, — a to bijaše najveća čarolija u lakomoga Mustafe, — dati 5000 piastrah — Alah Akbar! Bog je velik! to takodjer nije zato, da se zahiti. Paša misli, brzo se sklanja na tu, brzo na onu stranu, tamo želja za tlačenjem i sramoćenjem raje, ljubav k sinovcu svomu; tu nezgoda velika ili dobit — paša je već obvijen dimom, jer za premišljavanja svoga dimi silno, da ojači mozag, al prem mu brada mudrošću miriše, nedaje mu ipak nikakva savjeta, kako da se najbolje vlada. On bi rad bio dobio tjelesa spahijah, novce, djevojku kršćansku, a želio bi opet, da jednim udarcem uništi svu raju i hajduke.

„Sazovite divan!“ odluči konačno. „Bog je velik a Mahomet njegov prorok, vidjeti ćemo, što ćemo učiniti!“ i novi dimovi sukljahu iz ustah njegovih, koje je on silnimi potezi iz čibuka svoga usrkivao.

„U ime Alahovo,“ začè Mustafa paša, kad se je sav divan oko njega sakupio, „Ahmed Kiajo, govori, što hoće ti psi od nas?“

Kiaja složi ruke u križ — znak je to u Turakah najdublje pokornosti: — „Alah! Alah!“ zaće, „nek pada milost njegova na krajeve pravoviernikah ko mana nebesah i nek prosvieti svojom mudrosti jasni divan te produži i oblaži dane tvoje Mustafo pašo Niški, gospodare naš velemožni! Ismail-barjaktar, srećan bio na vieke! — izajde danas s njeko-

liko prijateljah, kojih imena nisu najnižja u knjizi života, do Leskovca, da milosti svojom oblaži podložnu raju, odabrav si iz sredine njezine djevojku, koju Alah stvori, da blaži pravoviernika, a ne nečistoga kaura; da učini tu djevojku kadunom svoga harema, al ti se psi oprėše, nu tko može odoljeti sili i hrabrosti pravoviernika?"

„Dobro sborì, Mahalah!" razlegnù se po sbornici iz svijuh ustah.

Kiaja upokojen pohvalom nastavi: „Tri ipak od pratiocah Ismailovih padoše smrću junačkom u boju za sveti Alkoran."

„To onda piju napoj neumrlosti iz rukuh Periah u Edenu", govorahu ulemi, gladeći si brade.

„Tko bi se protivio mudrosti vašoj, tko nevjerovao rieči tumačah Korana?" obrati se Kiaja k njim, „tko bi od vas bolje znao, hoće l' onaj, kojega tielo nesahrani rodna bašča, sedmo nebo pravoviernih vidjeti?"

„Nepljuj proti suncu i nećeš popljuvati brade svoje," ozvà se kadija; „kako može onaj u raj doći, kojega se duh za grobom ogleda?"

„Veliš to", reče Kyaja, „tako dakle još nevidješe naši prijatelji vratah edenskih! I ako se djevojka neizda na slobodu, nikad jih neće vidjeti."

„Čim se usudi zaprietiti raja tebi, Ahmed-Kyajo?" upita Molah, „koj si stajao na čelu nedobitne vojske pravoviernikah?"

„Što, zar sam njihov pas, da žderem blato, kad se njim svidi?" odvrati Kyaja, „nek ga žderu sami, ti psi! al oni se pozivahu na hatišerif gulhanski, koj izdade padišah, namiestnik kalifah, da bi u sjeni milosti njegove raja obdjelavala polja svoja i vierno nam služila. Što je imao činiti sluga jasne porte?"

„Negadi si brade!" obori se paša nanj, „ja sam sluga jasne porte, ti si rob moj!"

„Nek vječno traje vlada i sreća tvoja", obrati se Kyaja k paši, „i nitko nesegao u pravo tvoje, velemožni gospodaru! — Al reci, što imadjaše činiti rob tvoj, kad se pozivahu na milost tvoju i nudjahu odmjenu? Mogah li mačem gnjeva zatrieti kajuće se, što dolaze prosit tvoje milosrdje? Alah kerim — Bog je milostiv, i tko koraca putem, koj nam naznačuju tumači Korana, toga srce obiluje milosrdjem. Zato sam se obratio k tebi i jasnomu divanu tvomu, kojega mudrost daleko seže preko okruga svieta, da me poučiš, što činiti imadem?"

Kyaja zamuknù, paša, kadija, ulemi, age gledahu se medjusobno, prem bi po riečih Kyajovih suditi mogli, da se nije bojati prietnje hajdučke, i da ovi jedino iz njihove milosti žive. Al oni shvatiše, što rieči hoće, i makar u najvećoj biedi, hvali se ipak Turc svojom nedobitnom silom.

Divan razumì hvalisave rieči Kyajove, i znadjaše, što se za njimi skriva; ta tako je činio svaki od njih, i grieh bi bio, kad bi tko od pravoviernikah u sličnu slučaju inače govorio.

„Što sudiš ti, kadijo?" oslovi paša toga, „kojega je mudrost neizmierna, svjetuj tu, visokoučeni, koj naznačuješ svetu cestu predanja*), od svetih dobivena, koj si tumač učenosti, blagoslovljena budi svaka riečtvoja!"

„Djevojka se vratiti mora, rekao sam!" reče ovaj dostojanstveno i na potvrdu izreke svoje uhvati se za bradu.

„Bog te uzdrži pri razumu, kadijo!" povika paša, „neznaš, da ima biti kadunom moga Ismaela?"

„Imamo hattišerif", ozvaše se ulemi, „djevojka se mora vratiti."

„Zar gledaste u knjige, ko mazgov u sunce, dok vam razum neoslиepi?" obori se paša na nje i udari čibukom o zemlju. „Neće li nam htjeti ti psi kršćanski magarečju kožu na uši navući, ako jim sada popustimo. Što sudiš ti Jusuf Molah i vi age?"

---

*) tradicija.

Ovi mučahu, paša nehtjedè da posluhne kadije i ulemah, a i kako da se ravna po savjetu njihovu? Svi dojdoše u nemalu smetnju.

„Tko je taj, koj bi htjeo svjetovati tebe, jasni gospodaru?“ oglasi se konačno Molah, „tebe, koji si pramen sve mudrosti? Veleučeni kadija, blagoslovio ga prorok, i tumači Korana sboriše, ja pako sudim, da nesmijemo prepustiti, da duše pravoviernikah blude, kao pasah kršćanskih.“

„Kad daju priličnu odmjenu“, — umieša se bojazljivo u rieč prvi od agah.

„Koliko davaju?“ upita paša Kyaju, videć, da sveobći odpor proti njemu vojuje.

„Pasja je to odmjena, gospodaru!“ reče ovaj, „da je čak sramota to pred tobom reći, samo 5000 piastrah.“

„Nek dodadù još tisuću pa nek si ju nose, ti psi!“ odluči konačno paša.

„Alah akbar! Bog je velik!“ povikaše svi, tko da se sravni s mudrosti tvojom?“

„Zovnite Ismaila!“ zapovjedi paša, jer ovaj, koj bi se u divanu nalaziti imao, bijaše, ko što znamo, u Agapije, odkud se je upravo vraćao, kad paša zapovied dadè, da ga zovnu.

Stupiv Ismail u vieće i čuv zaključak divana i odluku pašinu, porugljivo se nasmije: „Nije to već u mojoj moći, veliki pašo, da predam djevojku u ruke neviernikah.“

„Zar si se zaboravio?“ trgnù se paša.

„Nipošto“, odvrati Ismail, „al onaj, koj ti tako svjetovaše, je sliepi krt, koj je pronaći htjeo, zašto mjesec ob noć svieti, a ne ob dan.“

„Zar sam ja rob tvoj, da mi gnjusom u oči štrcaš?“ razgnjevi se Kadi, zaboraviv na dosadanju uglednost, kakovu si je prisvojiti znao.

„Alah budi s tobom, velemudri Kadi?“ posmiehavao mu se je Ismail, „al reci mi, jer si tumač učenosti, pramen mudrosti, reci mi, je l' se može učenica Alkorana predati u ruke neviernih Gjaurah?

„Hoćeš da se podsmiehivaš svetim, kad tumačiš tajne rieči njihove, koje samo tumači Alkorana razumiju?“ srdio se je jedan od ulemah, „kakva učenica Alkorana?“

Djevojka, koju želite vratiti Gjaurom“, tumačio je Ismail, „nije više kršćanka, odrekla se je pasje vjere, hoće da bude pravovierkinjom.“

„Bog je velik!“ viknu Kadi a za njim ulemi „i čudesom njegovim nije kraja.“

„Čuj Ismaile!“ uze paša, koj nerado popuštaše od sadanjega svoga preduzeća, al tri pravoviernika moraju bluditi pred vrati Edena na vieke!“

Tko preda pravoviernoga u ruke neviernika, proklet bude do sedmoga pakla!“ povika Kadi velikom pretnjom.

„Alah Akbar! dodaše ulemi.“

„A duše naših prijateljah?“ pitaše još bojazno Molah.

„Tko će proti udesu?“ reče Kadi. „Alah Bismillah!“

Divan se svrši, sudba Agapijina š njim se odluči.

„Ja izgubih šest tisućah piastrah“, mrmljaše zlovoljno paša, „nu još nije sva raja pomrla, Bismillah!“

VI.

„Bog jest velik! a tko će proti udesu?“ — Timi riečmi odluči se kob Bugarke. Drugi dan stajahu roditelji krasne Agapije pred serailom pašinim, jedan Arnaut stajaše uz nje, da jih brani od pogrdah moslemimskih; jer Ismail izpuni rieč svoju i pobrinù se, da bez sukobe do seraila dojdu i odaslà odmah k vratam Arnauta, koj bi jih kroz mjesto sprohodio. Obzirnost ta nebijaše zaludna, jer hrpa Turadije sbježavala se je na ulici, kupila kamenje i blato, da se baca njim na pse kršćanske. No sprohadjajući Gjaure Arnaut zaprieči taj nabožni izraz pravoviernikah tako, da je hrpa samo psovkami usi ljena bila svojoj vjeri zadovoljiti.

Al kako se je jaki inače Gavrilo za tu jedinu noć promienio, kao da bi za deset godinah ostario. A ta stara majka, kojoj jedino diete odnesoše, kakav je to obraz bolesti i jada. Potoci suzah presušiše, usta joj se tresu, a cielo joj je obličje takvo, kao da ga grčevi lome.

„Alah Akbar! Bog je velik a tko će proti udesu? Alah Bismillah! — Roditelje pustiše u serail, oni vidješe svoju Agapiju, majka i kćerca poplakaše, isti otac nemogaše se uzteći od suzah, i njemu pade kćerca oko vrata, šaptnù mu nješto u uho, stari se otac prenù, otare si suze i uze sada sam nagovarati ženu na odlazak. Al tko da umori ljubav k djetetu u srcu materinskom? — razstadè se s kćerjom svojom, opet si padoše oko vrata, dok nedojdoše kavazi; — uhvatiše mater i odvukoše ju, a kad se za otcem i za materom zatvoriše vrata, klonu Agapija na zemlju. Robinje pritekoše i odnesoše kadunu u harem, a Ismail traše si od radosti ruke, veseleć se, da će piti iz čaše razkoši i ljubavi krasne Bugarke do opoja. Kratkovidi!

Medjuto se Mustafa nestrpljivo valjaše na svojih sazih: „Žao mi je, što taj stari pas odnaša novce sa sobom“, govorio je sam u sebi. „Ali“ zasja mu najednoč lice i zapleska rukama, a na znak taj unišavšemu robù zapovjedi, da Molah namah dodje. „Tko svagda gleda mudrost u vrelu, često se prevari, nadje bo ju kadkad i u naprsnjaku, i u okatrenuću zateče čovjeka“, naloži prišavšemu Molahu „dotjeraj mi staroga Gjaura, otca kadune barjaktarove, uzmi mu novce, a bude li ti se prohtjelo, daj mu malo po tabanih.“

„A tvoja rieč gospodaru! —“ leenù se Molah nad tim nalogom, prem u drugom slučaju nebi ni časa počasio izpuniti zapovied gospodarovu, ali Ismail ljubljaše kadunu svoju, a uz to bijaše ljubimcem pašinim, koji mu je sve za volju učinio, pa zato se je bojaše, učini li kako je paša rokao, da će mu se osvetiti Ismail, i iskati glavu njegovu, a paša će mu ju dati, kao da bi se radilo o lupinji kestena, zato se leenù Molah i opominjaše pašu na danu rieč.

„Zar sam ja kaur, da bi bio robom svoga slova?“ zagrmi paša: „Idi i učini kako sam ti zapovjedio!“

Stari Gavrilo već je bio prošao sa ženom svojom gradska vrata. Uboga! više se je vukla nego što je išla, i muž ju više putah morade u naručje uzeti:

„Kćerko moja! zlatna kćerko! drago diete moje!“ tako vapijaše neprestano zazivajuć pri tom ime spasiteljevo i majke njegove.

No Gavrilo išao je i sada ukočeno, koracao je oholo i odvažnim pogledom motrio je oko sebe; ono, što mu je Agapija prišaptnula, to je na njeg tako silno djelovalo.

„Prestani jednoč naricati“ poče napokon ženu tješiti, približavaše se bo već goram u kojih japagah očekivaše ih Miloš sa svojimi hajduci, koj ujedno i na Turke kao sokol na zvier vrebaše. „Prestani jednoč naricati“, govoraše joj Gavrilo, „istina, kćer nam oteše, ali tamo gor na nebu vidjeti ćemo se sigurno, jer znaj, da je njezino srce Bogu vierno ostalo a — ali što bi ti o tom govorio — gledj na me — vidiš ja sam miran, pa kaži mi, nije li ona tako dobro moja kći bila kao i tvoja?“

„Ah ti je nisi pod srcem nosio, ti je nisi svojimi prsi dojio! otac nikad nezna, što je to ljubav materina“, odgovori ubogu mati, ali ipak prestade naricati, samo te tužne i bolne uzdisaje nemože zatajiti, a niti može osušiti suzah, prem ako ih s očiuh tare, ali joj opet i opet iznova viraju.

Već su se dosta visoko na Balkan uzpeli i sad opaze pred sobom Jovanicu, po boku mu harambašu Miloša, koji su ih izgledali. Ovi su već davno ugledali dolazeće, ali opaziv da idu sami, nepojdoše im u susret; vidiv ih tako same, već su znali, što to značit ima.

Jovanica nije zdvajao više kao sinoć kod otmice nevjeste svoje, na licu mu ipak vidjaše se duboka bol, nu on ju snašaše muževno, što više, smotriv da roditelji nevjestini sami dolaze, planu mu oko, i stisnuv samo grčevito ruku Miloševu očitavà, kakva mu

bol srcem vlada, nu ipak zagroziše pjesću prama Nišu, i stajaše mirno, ništanemanje oko njegovo sjaše divjom vatrom, vatrom osvetnom. Na plećih mu se nihaše duga puška, za pasom kratak ali oštar handžar, kano u svakoga dobroga hajduka.

Kad se je već bio Gavrilo sa svojom ženom k njim na goru popeo, Jovanica još ni tada neprogovori rieči, a i Miloš upre u Gavrila samo pitajući pogled.

„Agapija ostala je u Nišu“, reče ovaj mirno, — „postala je Turkinjom.“

„Zabacila Boga?“ viknù sada Jovanica na pol u bolesti, na pol u jalnoj biesnosti.

„Srce njezino nezna ništa o tom, što su usta izreći prisiljena bila“, odvrati stari Gavrilo, ona je postala -- morala je postati Muhamedankom — na propast Osmanlijah. Ja se ponosim s kćerkom svojom, vjeruješ mi Jovanico?“

Mjesto odgovora pruži mu mladić ruku, zagrli majku, ali rieč neizajde iz ustiuh njegovih.

Miloš pako stajaše zamišljen, premitajuć amo tamo po glavi; važna poduzeća poniknuše u misli njegovoj, on ih sad poprimi, sad zavrže, kako ih već dalje u sebi pretresivaše. „Hajde dakle u ime božje!“ reče konačno glasno obrativ se k Gavrilu: „Reci mi“, pitao je — „kako misli kćer tvoja uništiti vragove vjere Krstovo?“

„Kratke bijahu njezine rieči“ odvrati upitani. „Ja sam oružje u rukuh božjih, sa mnom će sigurno Gospodin utamaniti neprijatelje naše. To su njena slova, a ja svoju kćerku poznajem i vjerujem rieči njezinoj, kano svetomu evangjelju.“

„Svakako su to otajstvene rieči“ progovori opet Miloš za sebe, tko bi mogao prodrieti do ciele osnove — do svih namjerah, u koje su rieči ove uvijene. — Ali bilo kako mu drago, izdani su hajduci, da živè i ubijaju Turke; jer i onako dosta su se već natrpila braća; za četrnaest danah kasnije ili prije; Gospodin Bog naš neka nam bude u pomoći, početi ću sada.“

Na ovo skine kapu, a primjer njegov nasljedovahu oba muža, stara pako majka Agapijina baci se na kolena i zavapì: „Gospodine smiluj se nam ubogim materam, kojih sinovi pogibaju u boju tom!“

Nad njimi, na granitovom doksatu, koji je kao od drugih pećinah nasilno odtrgnut upravo ovisno u vis stršio, te odkud se je vidjeti moglo na veliki drum i na sve pogranične staze, koji se uzkimi klanjci kao stope divokozah gore vuku, s te pećine ozva se njetko promicavim, otegnutim zviždanjem, Miloš skoči, pogleda pred sebe i vidi hrpu konjanikah, kako uzagrabce od Niša gone i već se podnožju gorah približuju.

„Hoj, to su Turci!“ povika harambaša, „te lude misle valjda prepadnut hajduke? Haha!“ nasmija se. „Ali ne, oni gone tebe Gavrilo i ženu tvoju, možda želi lakomi paša novacah, što ih ti je izplatio, pa te zato gonit daje? Ej, mi ćemo mu platit olovom hajdučkim. Žurno Gavrilo, idi sa svojom babom spokojno cestom gor, kao da ništa opazio nisi. Da nam pogani dojdu na hitac, nebi više nijedan izmedju njih tvrdje Nišške ugledao.“

Gavrilo učini kako mu bje rečeno; ženu svoju podupiruć stupao je gore.

„Jovanico“, — govoraše k mladiću, — danas češ zaslužiti krvavi krst hajdučtva, sagni se i pospješi k našincem, što nam obalu desnoga krila brane, da napanete to pogane iza ledjah. Za pol sata može se biti na hrbtu, a ni oni tu neće biti za to dobe.“

Jovanica snimi pušku s plećah, zatvori ju čvrsto, pa se baci na lievo, skačuć sa stiene na stienu, i izčeznù brzo očima harambašinima, koji je za onaj pećinasti strmen stao, gdje silna hrpa hajdukah sakrivena bijaše.

Malo zatim bilo je vidjeti, kako su se odtuda plazeć po zemlji na obe strane puta razilazili, i za mali čas bio je svaki na svom mjestu, i već više nemogaše se nijednoga opaziti, kano da nebi žive duše u tih pećinah bilo, tako da se je isti jastreb, koji se je u povjetarcu vrhu pećinah vijao, za sigurno letom umoren, na kamen usried hajdukah spustio.

Na gori vidjahu se brzo gori koracajući roditelji Agapijini; već je nestajalo gole

pećinaste zemlje, i brzo moradoše zamaći u šumu, koja je sljeme tih gorah ovjenčavala, s druge pako strane nagibala se je cesta dolini Moravskoj.

„Nečuvajte konjah, ako su vam dragi tabani vaši!“ vikaše Molah na svoje jezdce, „ti nečisti Gjauri imaju takove noge, da mogu i toga najljepšega konja urušiti. Skokom za njime, prije nego ih nestane u šumi i sakriju se u njoj; skokom, skokom!“

I Turci podbodoše konje svoje, koji otvorenimi nozdrvami po zraku hvatajuć moradoše uzagrab potrčati na strmu pećinu.

Već su na mjestu, gdje su ih hajduci sa obih stranah obkolili, i u tom samom okatrenuće pade pred njih i Miloš, zakićen perom čapljinim, te s odapetom puškom zagrmi im: „Stojte! ne novce već olovo hajdučko donesite paši! — Za Hrista Boga i pravoslavnu njegovu vjeru! Hoj!“ zahukne silno. „Hoj!“ odhuknuše hajduci, podigoše se sa zemlje, naperiše, spustiše, tresk pušakak, jauk na smrt ranjenih Turakah razlegaše se povjetarcem — polovica Turakah valjaše se na zemlji.

„Meni se čini, da smo blato žderali!“ povika sada Molah, koji je čitav ostao, pa obrativ konja odtisnu se skokom k Nišu, jedno dva ili tri nasljedovahu primjer njegov, ostali se opet strovališe s konjah, zahvaćeni pojedinimi hajdučkimi hitci.

Miloš spusti sada pušku na zemlju i gledaše za bjegajućimi. „Gonite, gonite!“ govoraše sam sebi: „svakako ćete još jedanput blato jist.“ A jedva to doreče, već zazviždaše dol taneta, trupak konjah prestade, samoradostno klicanje: „Za Hrista i svetu vjeru njegovu!“ zaori odozdol, a hajduci ga Miloševi opetovahu.

Malo poslie toga sjedjaše harambaša na kamenu, naslonuv se na stienu, hajduci njegovi okolo njega, u sriedini njihovoj Molah, s rukama otrag svezanima, grozoviti pogled njegov bio je svjedokom, da očekiva strašni sud osvete hajdučke. Konja mu pod njim ubiše, te se je skupa s gospodarom na zemlju svalio, a izpod njega izvukoše hajduci Molaha živa, izim ono malo izčašene desne noge, na koju se je konj sa cielom svojom težinom svalio, sasma zdrava, svezaše mu ruke na ledja, i povukoše ga gor. pred harambašu na sud. Jovanica stajaše prvi uz harambašu, a oči mu počivahu tako strašno na Turčinu, kao da bi ga njima probosti htjeo, zatim bludjaše oko njegovo po malom bojištu, a radostni usmjeh igraše oko ustah njegovih. „Prva osveta obezčašćenja tvoga Agapio!“ šaptaše, „ali još taj biednik živi!“ pak obrativ se opet k Turčinu tako ga grozovito pogleda, da se je ovaj sav uzdrhtao i poviknuo: „Život mi darujte, život! dati ću vam i zlata i srebra! mnogo bogatstva leži u konaku mom, dati ću vam sve za život. Alah kerim!“ zavapi.

„Šut'!“ zagrmi mu Miloš. Lahko je razdavati ono, što u znoju lica svoga skupio nisi, sve je to bogatstvo jadnih kršćanah i po božjem pravu pripada nam. Nu mi tražimo više, razumiješ me Turčine? saznati ćeš doskora odsudu svoju.“

Na to promišljavajuć njekoliko trenutakah zafrči si brkove ovimi riečmi: „Da, tako će biti — Jovanico!“ obrati se k ovomu: „ti si učio u popa Gavre slova slikati, uzmi namah pero, ako neimaš nikakova pri ruci, a ti uzmi moje čapljino, valjda češ iz njega učiniti štogod, namoči ga u krvi poganskoj, pa piši mi, što ću ti predkazivati, piši na taj pergamen!“ na ovo izvadi iz njedarah njekoliko listovah prgamenah, dade mu jedan i čekaše, dok bude Jovanica s pripravami gotov.

Za čas pripremi Jovanica sve, poklekne na jedno koljeno, a na drugo položi pergamen, prinesoše mu obrijanu tursku glavu napunjenu krvju, što izteče iz poganskih tjelesah, Jovanica namoči pero i obrati glavu k harambaši.

Na sve te priprave gledaše Molah s užasnim pogledom, zubi mu drhtahu, njegovo inače bliedo, s putenosti i opija izušeno obličje oblivaše tamno rumenilo. Miloš zače predkazivati ovako: „Mustafo, pašo Niški! ti biedni sljedbeniče pasjega proroka! Ovo ti pisati zapovjedi Miloš harambaša krvju takovih vražjih poganah, kao što si ti. Nećeš više otimati novacah od raje, koji su pravoslavni kršćani, ali žderati ćeš olovo hajdučko, ti i

tvoji bezi, age, kavazi, subaše, nizami i Arnauti i kako se svi ti psi imenuju, tako dugo, dok posljednji dušman vjere Krstove nepogine u tvojem pašaluku. Jer nisi sluga svietloga cara u Carigradu, koji nam je dao hatišerif i ljubi raju, već ti si pas i rod vražji. Ovo će ti doneti tvoj Molah, i kazati će ti, kakve novce daju hajduci, kazati će ti kako dobro davi pogane olovo njihovo. Ali donesav ti to, donieti će ti takodjer i dvadeset glavah, tvojih dvadeset momakah, tjelesa njihova baciti ćemo psom i puštati ćemo ih ležati, da budu hranom grabežljivih pticah, da ih kljuju i žderu, kao što će žderati smradna tjelesa spahijah. Molah sam imati će odrezan nos, da rieči mojoj vjeruješ. To ti kazuje harambaša, koji na te pljuje, Mustafo pašo Niški. Amen."

„Kao što je Miloš pisati zapovjedio, tako se je i sbilo, odsjekoše dvadesetorici padših Tarakah glave, odrezaše Molahu nos, baciše ga skupa s glavami u torbu, pak ju privezaše Turčinu na ledja i odtjeraše ga k Nišu.

Sveobći strah zavlada Nišskimi Moslemini, tko stanovaše izvan gradskih vratah, pobježe unutra, skrivajuć se za obkope Nišske, tko je izišao, da bi se na konju po pustinji utrkivao, kakvu Turci okolo gradovah i naselbah svojih počine, okrenu se brže bolje natrag; trgovci ustaviše karavane svoje, koje prolećem do Carigrada, Varne a i drugamo na trgove šalju, i to sve iz straha pred hajduci.

Nu Mustafa-paša, uočiv nakažena Molaha svoga i pročitav pismo hajdučko, škripaše zubmi, valjaše se u nemoćnoj biesnosti po suzih, čupaše si bradu, da se njemu, paši takovi psi kršćanski usudiše tako sramotan list pisati, njegovu častnu bradu takovim blatom okaljati; zakune se bradom prorokovom, Kaabom njegovom, na Alkoran i Allahom, da će se osvetiti, strašno osvetiti hajdukom, svim kršćanom i sazvà begove, age i uleme na divan svoj, na što ubrzo idjaše zapovied po Nišu, svatko, tko može nositi oružja, da se pod strogu kaznu, stavi kao dobrovoljac k vojsci.

(Dalje će sliediti).

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

(Dalje.)

II.

„Bolje je, da te prijatelj opomene i ukori, nego da te hrdja do kraja izjede." Vele mudri.

Kada čovjek stane promatrati sadanji družtveni život puka Slavonskog, i njega uzporedjivati s onim, koji je njegda bio, opazit će doista veliku razliku. U sadanjem družtvenom životu neima ni poslušnosti, niti ljubavi, ni sloge, niti potrebita u kući reda. A koji su tomu uzroci? Uzroci su mnogi; i to jedni od strane gospodarah, a drugi od strane družine. Od strane gospodarah uzroci su ovi: gospodari nisu više onako pobožni, niti onakva vladanja, kakva su bili njihovi stari, nego su s malom iznimkom podani različitim opačinam, kano ti: lienosti, nemarnosti, sebičnosti, pijanstvu, psovkam, a gdjekoji i istoj bludnosti; te s toga gube i ugled i proštimavanje u svojoj družini. Povrh toga zabacili su pravičnost, bez koje nemože biti u kući sloge ni zadovoljstva. Mnogi bo gospodari gledju samo, da ugode sebi i svom trbuhu da potrebno nabave samo svojoj ženi i djeci, a za ostalu čeljad malo ili ništa nemare. Od kućnjeg dohodka i potroška nikada družini računa nedaju, niti itko znade kuda što ide. S ovih uzrokah mora da se u družini porodi nezadovoljstvo, da poslušnost klone, a mržnja, kavga, i nered u kući nastane.

A imade uzrokah ovakva neskladа i od iste družine. Gazda višeput nastoji, i rad bi, da kuća napreduje; hotjeo bi, da je družina poslušna, pa

da se kućanski poslovi u svoje vrieme svršuju, i tako da družini ni hrane nemanjka, a da se i porcija imade odkuda izvaditi, i na vrieme platiti; .ali su kućani neposlušni, i za obće dobro nemarni.' Svaki gleda samo, gdje može za se štogod da dobije i zasluži, a za kuću i kućansko dobro najmanja jim je briga: ostalo, propalo. Ovamo dolazi, da osim što jezgra momakah mora u vojnike, još mnogi i od onih, koji doma ostaju, hlepteć za masnijimi zalogaji i za novcem, bježe od kuće, pa se, koje po panduriji koje po službah razilaze, a kod kuće neima tko da radi. Takvim načinom mora da se kuća razpade i uništi, kao što se je na mnogih mjestih već i dogodilo. Neima bo u Slavoniji sela, gdje nije njekoliko kućah znatno natrag posrnulo a njekoje i sa svim propale. Odprija su u Slavoniji sluge bili sami Hrvati, Kranjci i Ličani, koje je sirotinja i nužda amo tjerala, a Slavonca nisi mogao ni za kakve novce dobiti, da ti služi, on bo si je za sramotu držao da bude tudjim slugom. A sad se jatomice nude, niti mare, što kuća brez poslenikah ostaje, i što dan na dan propada. Ako to bude i na dilje tako išlo, pokraj svih krasnih zemaljah, vinogradah i šljivikah, za kratko vrieme nastat će u Slavoniji velika bogčija.

Zato bi trebalo, da se kako gospodari, tako i družina za ranije osvieste, a da i ista politička oblast ovdje oči otvori, pa da gleda tako stvar urediti, kako narod neće natražke ići, i kuće propadati, nego kako će se dizati i napredovati.

Od strane gospodara ponajprije treba: da on sebi pribavi kod svoje družine potrebit ugled, proštimavanje i povjerenje: pribavit će si to pako tek onda, ako bude čovjek bogabojeći, razborit, radjen, triezan i pravičan.

Prvo; daklem bogabojeći, t. j. da ništa nečini, što Bog i zakon zabranjuje, a da sve ono sliedi, što vjera i zakon naredjuje, t. j. da Boga štuje i ljubi kao najvećega svih nas gospodara i najdobrotnijeg oca, pa se njemu moli, nedjeljom i svetkovinom zapovjednom u crkvu ide, svake godine barem jedanput i to o uskrsu izpoviedi se i pričesti, od svakakvih ružnih riečih, i psovkah da se pomnjivo čuva, pa da pazi, da i kućani tako čine*).

Drugo, da bude radjen, t. j. da nesamo zapovieda i naredjuje, nego da i on, osobito ako je još u snagi, s družinom zajedno k poslu prione, nju predvodi i oduševljava; a ne da se od posla uklanja i pod različitim izgovorom kojekuda šalabaza; jer kad kod poslenikah neima gazde, onda posao odmah sporije ide, pa što bi se moglo svršiti za dan, na to se potroše i dva i tri dana.

Treće, da bude vazda triezan, t. j. da se od pijanstva, kao od kakve otrove čuva, jer čovjek pijanac izgubi najprije kod drugih ugled i proštimavanje. Pa onda il on pije u kućanskoj pivnici ili u krčmi, kućanom nikako nemože biti pravo; u prvom slučaju mogu reći: „zašto da mi radimo, a da on samo pije?“ u drugom pako slučaju kućani pitati će,: „za čije novce pije on u krčmi?“ Sigurno za kućanske, jer svojih neima, niti može imati, kanogod što ni mi neimamo.“ I onda eto ti gotove u kući kavge i nemira.

Četvrto, valja da kućni gazda bude prama svakomu čeljadetu razborit i pravičan, da kao što svakog k poslu tjera, tako da svakomu jednaku hranu i odielo dade. Ako bo on samo sa svojom ženom i djecom pojede sve, što je bolje, te samo sebe i svoju ženu i djecu zaodieva, a druga čeljad bosa i poderana hodaju, kako ćè mu onda poslušnom biti, kako li će hotjeti, da radi?

*) Glede psovke vrlo budalasto rado oni gospodari, koji, kad hoće da družinu ili koje čeljade pokaráju, udare u psovke kano da će jih s psovkama uplašit i u red dotjerat; a neznadu kakavice, da time čeljad još većma razdražuju, i sebe najposlje smiju i sprdnji izmeću.

Svaki će mu u obraz kazati, kao što i kažu: „tko bolje jide i pije, i bolje se odieva, nek onaj i radi.“ Zato rekoh, treba da je kućni gospodar bez najmanjeg prikora pravičan, pa u koliko kućna snaga dopušta, da svakog jednako namiri.

Najposlje, da nebude u nikakvoj sumnji kod svoje družine, od potrebe će biti, da njoj od svakog dohodka i potroška dade točan račun, i da ništa važnijeg neprodaje i nekupuje, a kamo li kuću da zadužuje bez znanja i privoljena družine.

Što se pako tiče družine, ona je svakako dužna slušati gospodara, makar on bio malo i oštriji, i makar da nije bez svake máne. Zatim ima na posao raniti, a ne kod kuće otezati se, dok sunce, ididi! odskoči; niti treba uviek da očekiva, da ju gazda k poslu vodi, i š njom uzporedo radi, navlastito, ako je on čovjek već u godinah, i slabije snage. A taj se obzir ima uzeti i na druge starije i slabije kućane, koji naravno nemogu onako i onoliko raditi i izadirati, koliko mogu mladji i krepčiji.

Kod posla treba da se svojski radi, a ne kao ni sebi ni svomu. Kućno dobro valja smatrati kao svoje dobro, a ne kao tudje ili Bog zna čije. Kad se domaći poslovi svrše, onda netreba ljenčovati, nego tražiti u drugih ljudih posla, osobito u varoših i u spahilucih, gdje se posla može nemalo uviek naći, samo ako se hoće raditi*); a tim načinom zasluženi novac nevalja sebi zadržati, nego u kuću dati, kojim se može porcija namiriti, nečekajuć, da dojde u kuću šekucija, pa da se hrana ili marva bud zašto prodaje, i tim načinom kuća siromaši. Hranu treba čuvati, jer ako nastajuća godina ománe, onda je dobro, kada stare hrane imade; a tako isto ako marvu izprodaješ, kuda si onda prispio?

Najposlje, kao što nijednomu gospodaru, tako i nijednomu kućaninu nebi trebalo dopuštati, da ima kakvu prćiju, t. j. vlastitu njivu, vinograd, ili marvu. Takvi ljudi samo oko svog nastoje, a kućansko dobro više kao tudje nego kao svoje smatraju, pa ga lieno i nemarno njeguju i obradjuju.

U slučaju pako ako bi kućni gazda bio nemaran i razspikuća, onda u ime božje neka izmedju sebe drugog valjanijeg i čestitijeg izaberu, koji će boljma nastojati i kućne stvari čuvati.

Ako li bi se pako tako golema mržnja i nesloga u kući uvriežila, da ju nebi bilo moći dokinuti, onda je bolje, da se podiele i rastave, nego li da se medju sobom pokolju i izkrve, kao što se je žalibože na mnogih mjestih već i dogodilo. Istina je doduše, da se kuće dieljenjem slabe, al oslabile bi i onako, kad u njih neima sloge ni ljubavi. A ovako kad se podiele, svaki ono, što mu u dio pade, smatrat će kao svoju pravu vlastitost, pa koji iole bude zaseban, taj će se podići, a koji nebude, taj će pasti, kao što i druge lienčine i kukavice padaju, i od gazdah tudje sluge i bećari postaju.

Dalje će sliediti.

U prvom članku nalaze se dvie znatnije pogreške: jedna je čupati mjesto ciepati; a druga udjeljivao mjesto udesivao.

---

*) Godine 1860. mjeseca lipnja vozeć se iz Požege u Našice dojdem do Orljave, i stupim na ćupriju kod sv. Ivana, kad al puna ćuprija seoske čeljadi koje mužke, koje ženski stoji s motikama i razgovara se, a bilo je oko osam satih pred podne; upitam ja njih, što vi čeljadi tud radite? odgovoriše mi: pošlismo na radnicu, pak eto neima posla; a oni nisu ni zavirili u varoš, nego su njeko vrieme čekali, pa su se kući povratili, slagavši, da neima posla, te tako su gazdu privarili, neprivridivši na onakom dugom ljetnom danu niti štogod sebi ni drugom.

Domaći liečnik.

Čovjek u obće.

Čovjek kao stvor u obće ima sve mrtve mekaničke sile, što ih drugi stvorovi imaju. Poleg toga ima on:

1. Težu (Schwerkraft), t. j. on teži, da se komo (senkrecht) prema središtu zemlje giblje, ili da podlogu, koja ga u pádu prieči, komo tlači (drücken). Zato se tekućine (Flüssigkeiten) slievaju u dolnje strane tiela, dugo viseće noge podbuhnu (nateknu) a uzdignuta uda teže dole. Zato je stupce stojeći čovjek na večer kraći za koju crtu, jer težina gornjeg tiela tlači izmedju kralješah (Wirbelbeinen) nalazeću se sočnu i pruživu hrskavicu (Knorpel), te ju raztanji; i tek preko noć dodje opet do navadne svoje debljine položitim (horizontal) ležanjem, i tielo je u jutro u pravoj svojoj duljini.

2. Spojnost (Kohaesion), kojom se sve čestice tiela spajaju, raztegnute stežu a sgnjetene stvari prvašnji položaj i obseg opet zauzimlju; svojstva, koja još u većoj mjeri posjeduju tecive i mehke, nego li tvrde česti.

3. Odredjen razvoj, i najsgodnije ustrojstvo za tvorenje najjednostavnijih tvorinah i najsastavljenijih udah.

Kao ustrojno (organisches) biće ima čovjek u sebi svih sastavinah ustrojnog svieta, naime: kiselika (Sauerstoff), dušika Stickstoff), ugljika (Kohlenstoff) i vodika (Wasserstoff); zatim stvarih postalih iz tih počelah, kao: željeza u krvi mu nalazećeg se, vapnjače (Kalkerde) najglavnije sastavine kostih, uzdušna zraka, luživah (Alkalien), sumpora u kosi i noktih, pranika (Phosphor) u kostih, hrskavici, žilah itd.

Nadalje ima čovječje tielo pàčetine (hladnetine), bjelankovine (Eiweissstoff), vlaknine itd., što se ustrojnim djelovanjem proizvadja. Ali je čovjek podvrgnut i udesu svih zemaljskih stvarih, njegovo se tielo kao i sve druge stvari neprestano promjenjuje i samim sobom razorava.

Kao biće naličan je čovjek sisavcem, jer ima crvenu, toplu krv, toplotine od 27½ stup. po Reaumur-u, srce sa dvie klietke i usice, pluće u dva krila, prsa razdieljena od trbuha ošitom (Zwerchfell) i mozak raznoličnije stvoren; radja takodjer žive mlade, koji se majčinim mliekom hrane.

Nu čovjek, u najužjem smislu uzet, razlikuje se od svih drugih stvorovah:

a) svojim ustrojstvom, točnim sumjerom (Ebenmass) svih svojih udah i krasotom svojega tiela, koja tom sumiernošću postaje. On ima dvie s palcima providjene ruke, i izključivo njemu pripadajući upravni hód; jer opice mogu samo s velikim naporom njeko vrieme upravo stajati na stražnjih udah. Mozak mu je prama množtvu živacah veći nego li u ikoje živine. Ćutila su posve sgodno stvorena za duševno njegovo djelovanje. Poleg savršenog svog ustrojnog sastava živi, raste i plodi se on pod svakim podnebjem, počmav od najstudenijeg sjevernog kraja do najtoplijeg izpod sunca ležećeg. Premda s prevelike studeni i isti sjeverni medved obamre, a s goruće žege i sám bilinski život prestane, to se je ipak čovjek razširio po svoj poznatoj zemlji, i hrani se svojimi sretno udešenimi probavili (Verdauungsorgane) i životinskom i bilinskom hranom.

Nu još se više odlikuje čovjek

b) svojimi duševnimi sposobnostimi. Njegov tvarni i zakučasto sastavljeni tjelesni stroj (sprava) ravna i upravlja njeka netvarna, duhovna radinost, i na tom se osniva čovječja visost i mogućnost višeg obrazovanja njegovih sposobnostih.

Iz tog uzajamnog djelovanja i medjusobnog saveza duhovnog načela s tjelovnimi dieli čovjeka proizhode sva ona svojstva, koja ga uzdižu nad sve ostale životinje. Odavle dar úma i sviesti, čim je u stanju, da svoje bistvo pojmovi spozna, poleg nazorah djeluje, svoju volju njimi opredjeljuje, nad svojimi naravnimi nagoni gospoduje i sebi u prilog ih ravna. Rukovodjen po njih bavi se on umjetnostmi i znanostmi, razvija svoje izume do

uzorne umjetnosti i primiče se vjerozakonom do najvišeg bića; dočim ostale životinje, nesluteći tvoreće svemožnosti, sliepo se svojim nagonom podlažu, te samo čuvno (sinnlich) ugodno traže a odurno izbjegavaju. One se doduše već radjaju odielom, oružjem i nagoni, te se čini, da su u tom pogledu naprednije od čovjeka, koji nag i nemoćan na sviet dolazi, te samo lagano svoje usnule sile obrazuje. Nu tom se nedostatku dovoljno doskoči pravom porabom úma, koji je čovjeku, kraj sve njegove nemoći, pribavio gospodstvo nad svimi ostalimi stvorovi. Već Aristotel krasno se je o tom izrazio, rekavši: da nijedan poznati stvor toliko od božanstva na sebi neima kano čovjek, komu je sve pod suncem podloženo, koji pako nikomu služiti nemora, nego sámo svômu bližnjemu.

c) Izključivim posjedom govora zaodieva on svoje pomisli (pojmove) u razgovetne glasove ili u povoljne znakove, što je jedino moguće sredstvo, da može svoja čuvstva drugomu priobćivati, u stalnom družtvu živjeti, i umne sile usavršavati. Nadalje

d) čovjek nije izključivo samo jedne ćudnosti (Gemüthsbeschaffenheit) kano živine, on ih sve može u sebi da ima. Izvanjsko njegovo sigurno je zrcalo njegove duševnosti. On se smije ili plače poleg toga, kako mu je duša poprimila ugodne ili neugodne utiske ili predstavke. Druge pako životinje razvlače samo nagonice (instinktartig) oblične mišice, kad poprime povoljnih ili nepovoljnih čuvnih utisakah.

Premda se čini, da je ovimi i još mnogimi drugimi prednostimi čovjeka prema drugim živinam, kano raztrgnut postupni i neprekidni lanac naravi, to nalazimo ipak, ako pozornije stvar razmotrimo, da je od najsavršenijega čovjeka do surovog divljaka umetnuta mnoga i mnoga karika, te da mnoge očevidne razlike izmedju ljudskih plemenah prividno samo raztrgani lanac podpuno opet spajaju. Ništ nemanje ipak se sve te razlike izmedju ljudskih plemenah osnivaju samo na izvanjskom obličju, veličini, jakosti, boji, kosi, i razvoju duševnih silah. Nu to je sve opet slučajno, buduć od raznih okolnostih dolazi; — te svud jednaki nastroj čovjeka, skladno djelovanje njegova tiela, jednakost više ili manje usavršenih duševnih silah, zatiem razplodivost raznih suvrstih, to su ipak neizbrisivi znakovi jednog i istog začetka, te priznati moramo, da je kaukazki čovjek isto tako kao i žuti Mongol, crni Etiopljan, mrki Malaj i crvenosmedji Amerikanac jedno i isto istovetno biće.

Životna radinost.

Čovječje tielo, sviet u malom, sjedinjuje u sebi sve zakone ostale naravi. Njihovim spójem i ukupnim djelovanjem razvija se pomisao životna načela, koje radi svoje pobudivosti na učinke inorodnih podražakah samoradno natrag djeluje, te posebne pojave u ustrojstvu proizvadja, iz čeg se pojam nutrnje djelatnosti razvija. U tom uzajamnom djelovanju oprečnih silah ima se takodjer tražiti razlog polah ili skrajnikah.

Odredba djelatnog načela životnog jedino mogući je savez izmedju duha i tiela, čim čovjek sposobnim postane da živi, i da svoj život djeli označi. Na tom se osniva i hranjenje tiela, trajanje svojevoljnog gibanja, djelovanje nižih i viših ćutilah, kao i razplodjenje svoje vrsti.

Različiti podražci, što na čovječje tielo djeluju, da ga pobudom djelatnosti njegove prinukaju na takove životne pojave, temelje se stranom na njegovoj nutrnosti, kao na mišljenju, djelatnosti viših ćutilah, uobraženosti sa množinom nagnućah i strastih, živčanom djelovanju, magnetičkoj i munjevnoj tekućini, napokon na uzajamnom djelovanju ustrojah i na svih njimi proizvedenih sokovih; kao što je krv podražak za srce, i crievlje, a mokraća za mjehur (bešiku). Stranom opet temelje si ti podražci na svem izvanjskom čuvnom svietu, i amo spadaju: svi mekanički učinci na spojnost i lík ustrojstva udarom i tlakom, svi lučbeni podražci, koji teže, da promienu spoj počelah čovječjeg tiela, kao što su svietlo, zrak, toplina, hrana itd.

Stanje životnog načela i opredieljenog stupnja njegove djelatnosti, proizvod je raznog ustrojenja tjelesnog. Ono se odmah kod začetka osnuje kao osobna sposobnost novoga

čovjeka, i odvisi od bolje ili lošije smjese ustrojne tvari. Da na to najvećeg upliva ima krepkoća ili slaboća začetak tvorećih roditeljah, staro je i neoborivo izkustvo; a to je i uzrok mnogostrukih postupnostih slabe i jake tjelesne naravi kod novorodjenacah, što se zatim u prvih godinah još boljma razvija i učvrsti.

Poleg različnog tjelesnog sastava, hrane, dobe, podnebja i drugih navadah i okolnostih, u kojih se čovjek nahodi, razvijaju se zatim razne ćudi (Temperamente), čim se označuje stanje životne radinosti i djelatnosti, razna prihvatljivost za vanjske učinke, kao i način čuvstvovanja, mišljenja i djelovanja raznih ljudih. Zato i može zdravoslovje samo malo postaviti obćih načelah, koja bi za sve ljude jednako dobra bila; i ta istina, treba da se dostojno uvaži, ako nećemo, da tu znanost žrtvujemo veoma nespretnu i škodljivu izkustvu.

(Dalje će sliediti.)

Svaštice.

Iz Požege. U sadašnje mesopusta doba kao svuda, tako i u našem gradu sve se zabavlja, i po maškarah i balovih hoda. Moram opaziti da u nijednom mjestu naše domovine nisu u običaju maškare kao ovdje. S čim se zamrači, kroz cielo vrieme pokladah vidiš čopor za čoporom u maškarah hoditi, i iz jedne kuće u drugu unilaziti, a to neodnosi se samo na jednu klasu ljudih, već svi razredi tu zabavu miluju, i to je požežki starodavni običaj. Tako zvani maskirani balova ovdje nema. Inih balovah bijaše više, imalismo dne 1. veljače kod parobroda vrlo veseli i zanimivi bal. A biti će još raznih zabavah, 10. o. m. daje družtvo pjevačko koncert i bal, a 12. o. m. hoće se sa balom čitaonica otvoriti, koja dosad već preko 100 članova ima. Omladina požežka daje 16. o. m. ples. Samo glede prostorija je ovdje zlo, kad družtva hoće zabave da daju jer imamo takovih gostioničarah koji za jednu večer od jedne jedine svoje dvorane bez prosviete i bez muzike, zahtievaju 100 for. Zabave nemanjkaju ni kod privatnih. Medj svimi je ona što ju presvietli gosp. veliki župan 7. o. m. dao, naj sjajnia bila. Naše narodno kolo, i u javnim i privatnim zabavami prodrlo je, ali i vrieme je, da se starih običajah opet latimo, to velimo zato, što u ne tako davna vriemena, u Požegi nije bilo zabave, da se nije kolo igralo, osobito tako zvani zavračanac.

— Ovi danah dogodila se je velika nesreća u gradu. Dva bećara se kod pitja zavadiše, i u pravdanju lupi jedan svog sudruga sa toljagom po glavi, koji odmah mrtav ostade. Krivac je žup. sudu jur izručen.

Iz Vinkovacah dobili smo dva dopisa, gdje nam se priobćuje, kako je sudjelovanjem gym. kathekete g. G. Babica koji je o svom narodnjem djelovanju poznat, a nastojanjem gymn. mladeži Vinkovačke, osobito 8 razreda u Vinkovcih za neumrlog, i po narodu našemu veleciənjenog spisatelja Matiju Antuna Relkovića zadužnica obdržavana. Nadalje javljaju nam, da se je sastao zbor mladeži za promicanje narodne književnosti. Clanci o tom stigavši obširni su, nu jer naš list samo tri puta u mjesecu izlazi, tako su nam prispili onda već kada je „Glasonoša" o tom obširnu vjest doneso; s toga u kratko ovdje te domorodne pojave napomenusmo, svakako radujuć se neizmjerno, da i u našoj predragoj, ali njemštinom okovanoj granici narodni duh svoje pravo ovršivati započimlje.

Prispio je ovamo oglas našeg u svetu Slavjanskom poznatog izvrstnoga i miloljubkoga pjesnika Ilie Okrugića. On namjerava svoje pjesme putem prenumeracie izdati. Mi mislimo da će ovo svaki domorodac pozdravit najvećim uzhitjenjem, i sebi priskrbiti to neprocienjeno blago. Mi ćemo oglas u budućem broju priobćiti a njedno u našem kraju drage volje predbrojnike sakupljivati.

Sljedeća gospoda dosad predbrojiše se na Kanižlićevu sv. Rožaliu: J. grof Janković 25; L. Vukotinović 2; L. Dabić 1; Šk. Mandt 1; M. Šlivarić 1; P. Cačić 1; V. Babić 1; B. Večerin 1; A. Tomić 1; J. Gregurievié 1; B. Modrušić 1; J. Sić 1; R. Ivanšić 1; A. Fran 1; Fr. P. Knežević 1; B. Radonić 1; M. Belas 1; Gj. Matosović 1; A. Akšamović 1; J. Tomić 1; I. Maletić 1; J. Šoštarić 1; I. Čovličar 1; M. Kolarić 1; P. Brantner 1; M. Stipić 1; M. Fogl 1; J. Kolarić 1; D. Mračić 1; Gj. pl. Šimončić 1; A. Friš 1; F. Tumpić 1; V. Srkulj 1; F. Starčić 1; K. Ilić 1; S. Suk 1; F. Pupek 1; A. Lobmayer 1; Gj. Apić 1; S. Kršnjavi 1; F. Sebastianović 1; G. Babić 1; B. Bolthauser 1; T. Matić 1; St. Jugurcić 1; A. Knežević 1; J. Palmar 1; Fr. Š. Erlinger 1; Fr. Taglieber 2; L. Užarević 1; M. Lacković 1; Fr. Pisačić 1; K. Živić 1; I. Miškić 1; J. Hajnović 1; S. Maršov 1; A. Regen 1; H. Anker 1; J. Vlašić 1; I. Čepeli 1; Gymnazialna knjižica u Vinkovcih 1; L. Pregl 4; J. Herović 1; J. Kovačević 10; A. Adamović 1; Stein Direktor iz Pakraca 10; Gj. Stručić 1; K. Bedeković 13; Lj. Szallopek 1; A. Franković 1; V. Gregec 1; J. Dunković 1; J. Žunić 1; Fr. Gregec 1; Ivan Švager 1; Fr. Fabian 1; Fr. Malin 1; Gj. Miaković 1; K. Grginčević 1; J. Levanić 1; Samostana Požežkog upravitelj 1; St. Iliašević 5; J. Hercer 1; A. Ferber 1; I. Thaller 3; I. Grgesina 1; P. Obrovac 4; L. Rumpler 5; Fr. Radočaj 4; L. Pregl 1; M. Cekuš 1; I. Tučić 1; V. Stephany 1; St. Korajac 1; M. Ulses 1; Juraj Tordinac za više 68 komada.

Pošto nam još ni do danas uspjeh prenumeracie na Rožaliu sa svih strana stigao nije, to nismo mogli tiskanje djela tog započeti, i zato će predbrojitelji tek u mjesecu ožujku knjige dobiti.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. veljače 1863. Broj 5.

BOGOMOLJA.

Njeki čovjek svo usrdno
Boga moli i klanja se,
Tuče prsi svoje grdno —
Šaljuć k nebi svê uzdase.

Usnice mu viek posluju,
Kao malin vesma melju —
Samo jedno viekom snuju; —
Jednu samo srca želju!

Pa tiem više stišće ruke —
Oplakuje griehe svoje: —
Kô da mećeš ga na muke,
Sva se uda mu uzznoje.

Tašta svieta i varava
Mrzi djela ponajveće,
Himbi tlapnji sluh nedava,
Van se k Bogu više kreće.

Plače, cvili, viče, huče,
Vapi: prosti, bože prosti!
Viek u Hramu moli vruće
Božanstvene si milosti.

Al bližnjega kada vidi,
I kad dojde mu na oči
Korake mu mierom slidi
Te nanj mrkim okom skoči.

Sav u sebi pozeleni
I uzprži srce jadno;
Što moljaše, nij' u cieni;
Što željaše, sve je gadno!

Jad i čemer što mu kuha,
Na obrazu mu se kaže
Duša mu je niema gluha,
Što moljaše, nezna vraže!

Sve prevrće mrzko oči,
Gadno gleda izkrnjega,
Tielo mu se sve ukoči,
Rad bi trenom skršit njega.

Bogomoljo! hod' odtale,
Srce najpre si pokori
Omiekšaj ga, Bogu hvale
Tad slobodno davaj gori;

Jer koj ljubit neće brata,
Koj ga mrči, i nazlobi,
Tom se pripru rajska vrata
Na posliednoj Žtća dobi.

Gorski.

NUZLJUBI.

Od X+Y u Z.

Nedaleko od grada P— leži liepo dobarce M—s krasnim gradom. Vlastnik mu je vlastelin Gabrović, muž štovan u svoj okolici. Do grada vodi drvored iz visokih jablanovah, a sam grad obkoljen je, rek bi, krasnim englezkim vrtom.—Bijaše to jednoga krasnoga proljetnoga jutra g. 185*.

Na graskomu shodu (altani), gdje su cvatući oleandri ukusno ponamješteni, sjedi krasno djevojče—uzor svih crnkah! Kosa joj je vrana, ko krila gavranova, crno oko živo, ko žeravka, a ustnice—Talijan bi rekao, da su „tumidette“—a takove ustnice izdaju većinom razbludnu dušu. To je Milica, kćerka Gabrovićeva.

Djevojka marljivo veze, nu još marljivije podiže liepu glavicu i baca vatrene oči pravcem grada P—. Svaki takovi pogled pratio bi lagan uzdašac. Nu to dugo nepotraja. U drvoredu ču se topot brza konja i zveket sablje. Za mali čas ujezdi u dvorište na vrančiću mlad vojnički častnik, krasan plaviš! Djevojka trgnu se brzo sa sjela i još živjim ognjem planu joj krasno oko. Mladi častnik pozdravi ju odozdo po vojničku, a ona mu veselo odzdravi sniežnom, malahnom ručicom i odmah izčeznu u dvoranu.

Mladi taj častnik bijaše Kažimir Jasinski, rodom Poljak, poručnik kod odiela, koj je u gradu P—ležao. Buduć je pako Jasinski s mladim Gabrovićem kod jednoga puka služio, to je po želji istoga, došav u grad P—pohodio i njegove roditelje. Ovi ga na to umolište, da ih češće pohadja, što je Jasinski vrlo rado činio, ako ne rad roditeljah, a to bar rad liepe Milice. Na taj način porodi se medju Milicom i Jasinskim ono uzko čuvstvo i sporazumljenje, koje ljubavju zovu. Nije dakle čudo, što je Milica toli nestrpljivo i željno gledala pravcem grada P—.

Medjutim Jasinski sidè s konja i predade ga slugi, koj ga u konjušnicu odvede. Brzim skokom poleti na to u grad. U dvorani dočeka ga Milica.

„Gospodine Jasinski“, reče djevojka sladkom ironijom, „vi kan' da se sa suncem natičete, tko će prije u M—osvanuti!“

„Što ću si, odgovori mladić isto tako, kad me u M—dva sunca griju, to moram hititi.“ I spusti gorući cielov na Miličinu ručicu.

Na to poskoči u bližnju sobu, da se javi roditeljem djevojke.

Za tili čas vrati se nazad, a Milica uhvativ ga pouzdano za ruku odvede ga k glasoviru, za koga sjede. Jasinski sjede uz nju, dočim desnu ruku na njeno rame stavi.

Milica poče tada uprav viestački izvoditi i udarati krasni quodlibet iz naših narodnih napievah sastavljen.

Jasinski je najvećim uzhitom slušao krasne melodije i vladao se pri tom kao glasoviti Šiler u pjesmi „Laura am Clavier.“

U to doruži u dvorište karuca. Nu toga ljubovnici nečuše.

Za mali čas iza toga, pokuca njetko na vratih. Nu i toga ljubovnici nečuše.

Sad se otvore vrata i u sobu stupi mlad, a sudeć po vanjskom i odlična roda, čovjek, blieda, zanimiva lica. Vidiv djevojku uz glasovir i uz nju mlada poručnika. koj je sveudilj ruku na njezinom ramenu držao, stade ko okamenjen.

Milica, čuvši, da su se vrata otvorila, trgnu se a pogledav unišavšega, porumeni prieko ušiuh i smete se prieko mjere.

„Gospodin Dolinić!“ poviknú na to, sabrav se ponješto i odbježa, svedilj zabunjena, u bližnju sobu po majku.

„S kim imam čest?“ pristupi sad unišavši k poručniku.

„Poručnik Jasinski.“ Nakloni se Poljak.

„Vlastelin Dolinić.“ Odvrati hladnokrvno unišavši.

Nikola Dolinić bijaše čovjek mlad, bogat, uz to stalna i poštena značaja. Stano-

vao je uviek u gradu P— a odtuda nebijaše mu daleko imanjce, koje mu su roditelji ostavili.

Sa starim Gabrovićem uviek se je dobro pogadjao i često ga pohadjao. Dolinić bijaše povrh toga — prva ljubav Miličina, nu otišav u gospodarstvenih stvarih na tri mjeseca u Njemačku, iztisnu ga za to vrieme mladi Poljak iz srdca djevojčina. Od toga dakle dojde to, da se je Dolinić snebio, zatekav svoju dragu od drugoga pouzdano ogrljenu; od toga dojde to, da se je Milica u toliko smela i zabunila.

U to unide Milica s materom svojom.

„Držao sam si za dužnost, pojde Dolinić unišavšoj na susret, da, povrativ se s puta, pohodim, što brže onu obitelj, koju veoma cienim.“

„Dobro nam došli“, reče veselo Gabrovićka, „veoma nam je milo, da ste se nas tako brzo sjetili. Izvolite sjesti.“ Ponudi zatim stolicu Doliniću.

Tek što posjedoše unide stari Gabrović u sobu.

„Bonaventura, bonaventura“, vikaše šaljivo vedri starac, „kako ste mi prijatelju?“ I ogrli svoga mladoga znanca.

„Vidi Bog“, odgovori na kratkom Dolinić.

Što ste tako hladni?“ primieti Gabrović. „Nu nije ni čudo, ta bijaste na sjeveru!“ dodade zatim šaljivo.

Ledeni smieh preleti bliedo lice Dolinićevo.

„Kako ste putovali gospodine?“ upita sad gospodja Gabrovićka Dolinića.

„Hvala Bogu dobro i sretno“, odvrati ovaj.

Sad se razgovor razveza. Dolinić je pripoviedao o svom putovanju, nu vidjaše mu se na licu i govoru, da prisiljeno pripovieda. Na pitanja odgovarao bi na pole samo i to, hladno i zabunjeno.

Neprojde razgovoru ni pol sata i Dolinić se diže na polazak.

„Zašto tako naglite“, govoraše g. Gabrović, učinite nam tu ljubav i ostanite preko objeda. A poslie kako Bog dâ.“

„Odlučio sam svakako još prije pôdneva vratiti se“, odgovori Dolinić i bez ikakva otezanja preporuči se. Na vratih baci zadnji pogled na Milicu. Pogled taj bijaše strašan kao pogled umirućega. Djevojka se sgrozi. Taj pogled bijaše dvosječni mač za njezino srce.

II.

La bella mia nemica
Sia fiera e sia crudel;
Ingrata ed infedel
Mi piace ancora.
Metastasio.

Od toga dana poremeti se duševni mir Miličin. Sviest joj predbacivaše nevjeru, kojom je mogla tako vriedna čovjeka, kao što bijaše Nikola Dolinić, iztisnuti bez ikakva uzroka iz svoga srca i uzstupiti u njem prostora drugomu. Dolinićev pogled treptio joj je uviek pred duhom i veoma ju uznemirivao i žalostio. Ona se poče sjećati krasnih danah ljubavi, koje je s Dolinićem provela, poče se sjećati zadane rieči, kojom mu, prije nego u Njemačku pojde, obeća, da će mu uviek vierna biti. Ujedno se poče i sramiti, što ni tri mjeseca nemogaše održati zadane rieči.

U vječnom nemiru i pečaljenju dojde i rodjenidan g. Gabrovića. Ovaj je običavao toga dana goste dočekivati. Kao vazda tako i sada dojde mnogo pozvanih iz grada P— u M—, imanje Gabrovićevo. Medju njimi bijahu Dolinić i Jasinski.

U jedan sat po poldne sjede liepa kita gostih za nakićen stol, što cviećem, što vinovom lozom u extraktu.

Obied se je držao uprav po slavonski. Kod zelja diže se domaćina i imenova stola ravnitelja. Ovaj je na to nazdravio zdravicu najprije godovnjaku, pa onda zareda i ostale

goste. Jasinski je sjedio uz Milicu, a njim vis à vis Dolinić. Pri nazdravljanju zapade Milica Jasinskoga. Gosti povikaše, malo već ugrijani, — „živili!“ Njeki šalivdžije dodaše još: naviešćuju se prviput. Sav stol udari u smieh, više manje, jedini Dolinić mučao je kao zid; ovaj smieh učini mu se zlobnim cerenjem vražjim. Pri kraju već objeda očitovà domaćina želju, da svaki gost po koju pjesmu sam pjeva. Buduć to češće u slavonskih družtvih biva, to se nitko tomu neoprie. Sad otvori domaćina sam taj koncert pjesmom: „Kad ja pojdem draga, iz Požege grada.“ Gosti su se dobroćudnu starcu smijali, nu on se je sam sebi najviše smijao, jer je znao, da nije pjevač od struke. Za njim nastaviše drugi. Koi kako. Milica pjevala je: „Kamenu dievu“, a kad dojde red na Jasinskoga, izraziše se gosti željom, da poljski pjeva. Jasinski privoli. Milica sjede na to uz glasovir i Jasinski pjevaše oduševljeno onu krasnu pjesmu: „Jeszcze Polska.“ Zadnji je pjevao Dolinić. Buduć je pako poznat bio u svoj okolici sa zvučna i ugodna glasa, kao i s toga, da je viešto znao guitaru prebirati; bude umoljen, da uz guitaru šta zapjeva. Guitara bude donešena i Dolinić zapjeva tužnim glasom i izrazom pjesmu „S Bogom neharna dušo.“ Premda gosti već kako treba razigrani bijahu, to su ipak svi mramorkom slušali pjevača. Možda najviše s toga, jer je iz srca pjevao i jer su njegovi odnošaji s Milicom gostom poznani bili.

S tom pjesmom svrši se i obied.

Njekoji gosti, većinom dobniji sjedoše pušeć za karte, da obljubljeni „makao“ igraju. Mladji se pridružiše zabave radi liepomu spolu. Jasinski sjede s gospodjom Gabrovićevom za šah, a Dolinić uzam škrljak ode u gradski vrt.

Došav u vrt sjede u ugodnu sjenicu, uz koju se je loza mirisavka verala. Tužne misli obuzeše sad grudi njegove. Ovo bijaše sjenica, gdje je najsretnije dane s Milicom njegda sprovodio; ovdje mu je, sramežljivim rumenilom, prviputah rekla, da ga ljubi, ovdje je kušao mednu slast prvoga cjelova, ovdje joj oduševljeno bjesedio o svojoj ljubavi i viernosti, ovdje napokon oprostio se je š njom prije tri mjeseca, kojom prilikom mu ona suznim okom obeća vječnu ljubav i viernost. Suze mu zasjaše u očiuh, kad se sjeti svoga sadanjega stanja. Draga mu se iznevjeri, bez ikakva uzroka prognà ga iz svoga srca, koje drugomu pokloni; otac i majka mu umrieše za rana, a ona o kojoj mišljaše, da će mu budućnost osladiti, da će mu vierna drugarica u životu biti, odbi ga od sebe i otrova mu mladjano srce.

Dok je on ovako duhom tugovao, nanese put Milicu, koja je takodjer u vrt sišla, kraj sjenice. Pogledav unutra opazi Dolinića tužna i zamišljena. Vidivši, da je opažena pojde i ona unutra.

„Zašto tako sami gospodine Doliniću?“ reče Milica nesigurnim glasom unišav u sjenu.

Dolinić se ustade i dade joj mjesta uza se. Milica sjede.

„Zašto tako sam, pitate“ odvrati sad Dolinić tužno gorkim glasom, „neznate li, da tužan uviek samoću ljubi?“

To rekav upre svoj niemi pogled u djevojku. Ova nemogav ga snesti obori mučeć oči nice i porumeni kao krv.

Oba muče. Smetnja sve više nasta. U Doliniću počeše se strasti dizati, spomen, njegdanje sreće oživi što silnije u njegovoj grudi, po bliedu licu proli mu se slabo rumenilo i — desnom rukom uhvati on grčevito ručicu svoje nevjerne, al ipak nad sve ljubljene Milice.

„Milice!“. progovori on tresućim se glasom, „oprosti, što te još tim imenom zovem — zašto me odbijaš, što ti je ovo srce skrivilo, da si ga zavrgla, odbacila, a drugo prigrlila. U tudjoj zemlji, udaljen od tebe, tješio sam se, da me vierno ljubiš, al vrativ se domu svomu morah čuti a i osvjedočiti se, da nehajaš za me. Angjelu moj! tako ti sreće njegdanje ljubavi naše, neodbijaj me! Ovo je srce vierno za te kucalo, a i sada za

te bije, zašto ga dakle preziresˇ, zašto si mu mrežu plela, da ga umoriš? — Ti glediš nica, — ti si porumenila, — ti plačeš — — —“

Dalje nemogaše, — djevojka mu se baci u naručaj,

„Oprosti ljubezni!“ govoraše ona plačnim glasom.

„I ti me dakle ljubiš?“ pitaše ganuto Dolinić.

„Ljubim — al mi oprosti“, jecašo dalje djevojka.

„I ti ćeš biti moja?“ nastavljaše sveudilj mladić kô izvan sebe od velike sreće.

„Do groba!“ odlučno reče Milica.

Dosta bijaše! Ljubovnici se vatreno ogrle, a ustne im se stope u — dugi, gorući cjelov! Bijaše to cjelov pomirene i ponovljene ljubavi.

Vedrim licem pojdoše sad pomirenici u grad i prispješe najbolje na — kahvu.

Iza toga poćeše se gosti razilaziti, medju ostalim i Dolinić. Na polazku stisnu mu Milica pouzdano ruku.

Dolinić je možda najzadovoljniji ostavio dom Gabrovićev, dočim je za stalno tamo najtužnjiji došao.

III.

Nu već „s Bogom ostaj!“ cvili moja duša;
Evo raj ostavljam bez krivnje i grieha.
St. Vraz.

Dvie nedelje projdoše od rodjendana Gabrovićeva. Milica sjedi u onoj istoj sjenici, gdje je prije dvie nedelje s nova se zavjerila svojoj prvoj ljubavi. Nije dugo tako sama sjedila i Jasinski, koj je dva dana izasebce boravio u domu Gabrovićevu, pristupi k njoj. Na licu zrcalila mu se je ljubav, al i njeka vrst ozbiljnosti.

„Gospodično!“ progovori on polu svečanim glasom, „mislim da ste dovoljno osvjedočeni o mojoj vrućoj ljubavi, a ako se nevaram, moja je ljubav našla u vašoj odziva. Čini mi se, da mi je bez vas živjeti nemoguće, i zato odlučio sam, da vas izprosim u vaših roditeljah. Al prije svega, želio bih znati, što vi o tom mislite.“

To zateče Milicu. Ona doduše znadjaše, da ju Jasinski goruće ljubi, al da će ju tako naglo htjeti snubiti, — nije joj ni s daleka bilo na umu.

„Gospodine!“ odgovori zato žalostnim glasom, priznati mi je, da nisam s vami plemenito postupala. Al oprostite, uvažite bar nješto slabost moju. Prije već neg što sam vas i vidila, poklonila sam srce svoje drugomu. —“

„Drugomu?“ uzdahnu poluglasno Poljak.

„Jest — Doliniću. Nu on je medjutim odputovao u Njemačku. a u to vrieme dojdoste vi u P—, odklje ste nas češće pohadjali. Ja sam tako slaba bila, da nisam mogla pridušiti onoga čuvstva, koje se u meni porodi prvim mahom, odkako sam vas vidila. Jest gospodine, ja sam vas ljubila, ljubila sam vas iskreno, nedvojte o tom. Dan za danom projde i Dolinić se vrati natrag u svoju domovinu. S njegovim povratkom poče se u meni buditi stara ljubav, a odkad sam čula njegovo pravedno tugovanje i biedovanje, — obljubih ga novim žarom, zavjerih mu se novom viernošću.“

Jasinski uzdahnu.

„Oprostite, velim vam i opet,“ nastavi djevojka, „bijah slaba, te se nisam mogla oprieti vašoj ljubavi. Doisto, kad bi mogla srce svoje medju dvojicu razdieliti, vas bi jedna pola zapala. Al ovako nije mi moguće. Komu sam obrekla srce, — tom ću pružiti i ruku.“

„Meni je dakle otiti“, progovori tužno mladac, uklanjat mi se je vašem licu, al vaša spomen — —“ Dalje nemogaše, zadnji cjelov spusti joj na ruku, koju obilnimi suzami pokvasi. Milica se odkrenu, zašto? U očiuh joj zasjaše — suze!

Oprostite“, govoraše plačuć djevojka, „ja ćutim vaš položaj!“

„Co czuje, inni uczuć chcieliby daremnie!*)“ poluglasno izusti čuvstvene rieči Miczkieviczeve i udalji se. Milica ga je zadnji putah vidila!

* * *

Više nego godina danah projde iza toga. Milica postade suprugom Doliničevom i njihaše već na koljenih mužko čedo, imenom — Kažimir!

Jednoga dana, poslie one glasovite bitke kod Solferina, dojde Dolinić s novinami tronut u sobu, gdje se je Milica s malim Kažimirom zabavljala.

„Kažimir Jasinski, poručnik, pade kod Solferina!“ reče Dolinić mladoj svojoj supruzi.

„Jasinski pade?“ opetovà poluglasno i saćutno Milica.

„Novine pišu,“ odvrati isto tako Dolinić.

„Ubogi!“ dodade Milica, „on je doisto bolje kobi zavriedio“, — i dvie suze odroniše joj se niz lica. Bijahu to zadnje suze, prikazane spomeni nesretnoga Poljaka.

HAJDUKOVA SMRT.

Istinit dogadjaj bugarski iz naše dobe.

Iz českoga od Prokopa Chochouška.

(Dalje.)

VII.

Hajduci medjuto znadoše, kakve će posljedice imati njihov list. Tamo na gori Balkana, nedaleko od maloga bojišta, koje več grabežljivćad kračuć obletavaše, držahu hajduci važno vieće. Kad se ovo svrši, zataknù Miloš čapljino pero, na kom se još ustinuta krv Turakah crvenaše, za kapu i mahnu rukom, na što svi hajduci obnažiše glave svoje.

„U ime Boga otca, sina njegova Isukrsta i duha svetoga!“ zavapi harambaša velikim glasom, „proglasujem rat proti Turčinu, vragu vjere Krstove, proglasujem boj proti Turčinu u ime podjarmljena naroda bugarskoga, kojega tužbe nedopiru do ušiuh čestitoga cara u Carigradu; narod bugarski ustaje, da brani vjeru svoju, žene svoje i djecu svoju od pogrde i robstva, da kazni nevierne službenike cara svoga, koji nevrše volju njegovu, neg volju vražju; narod bugarski ustaje, da sopere tisućstruku pogrdu, muku, biedu koju nanj prokleti Musulmani navališe. U pomoć nam budi gospodin Bog naš i svi sveti njegovi.“

Hajduci dodaše u svetom oduševljenju triput zasebice: „Amen!“

Taj proglas bune na pećini dugoga, nebotičnoga Balkana, koja pećina Balkanu nalikovaše, kao jedan trun pieska pustoši Arabske, taj proglas bune od vodje hajdukah, prostih i svih pravah državljanskih lišenih ljudih, od Turakah za razbojnike držanih (na kojih glave visoka ciena stavljena bijaše), al zauzetih za vjeru svoju, za narod svoj, plamtećih za dobro domovine svoje; taj njihov proglas bune razlegnù se po svi gorah i lugovih, po svih koljebah i seocih bugarskih.

Već prvih danah grnuše k Milošu glaviti, sigurniji i domoljubljiviji stanovnici gorskih stranah medju Nišem i Vidinom. Pop Gavra krenu iz Leskovca u čelu ciele svoje župe. U ljevici nosjaše visoko dignut križ, a u desnoj goli mač, za njim idjahu dječaci od deset, dvanaest godinah, noseći slike svetih, zatim žene s plačućom dojenčadi na prsih, a ostale manje za ruke vodeće, djevojke s hranom, a najpak muževi i momci oružani puškami, sjekirami, kosami, ralicami, koracahu za vodjom svojim. Ov podiže križ sebi iznad glave, da ga je svatko vidjeti mogao, i poče pjevati: „Gospodi pomiluj!“ „Gospodine smiluj se nam!“ I čitavo to množtvo, muži, žene, djeca digoše glas svoj: „Gospodine smiluj se nam!“

---

*) Što ćutim, drugi ćutit zaludu bi htjeli.

Tako dojde k Milošu, koj bijaše zasjeo u klanjcu Kotna-Bogaz, medj pašalukom Vidinskim Niškim i Šerkovskim. Sve stanovničtvo od Niša i Vidina do Vrane Šerkove ustade na prvi znak hajdukah, i krenu u gore, tako da su hajduci sve gore i prolaze za Drinopoljem u svojoj moći imali i ujedno svezu Carigrada sa sjevernimi mjesti pretrgli.

„Buna je proglašena; tko je pravoslavni kršćan, hajd na oružje!" tako naviešćivahu hajduci od sela k selu idući, al samo u gorskih krajevih nalažahu sklona uha. Dalje niže na postranih ravnicah oko Škopja govoriše im: „Mi jesmo pravoslavni kršćani, al sad da na oružje skočimo? — ne — to je nemoguće!"

„Kako? neprisegoste li, da ćete u jedan dan ustati i umrieti za vjeru Krstovu, kad bi triebi bilo", predbacivaše im se.

„Prisegosmo", glasijaše odgovor, „al tko bi to znao, da to neće biti tamo k jeseni." Samo vidi, brate, kako mi krasno cvatu stabla u vrtu, kako mi krasno stoji kukuruz na polju, a osim toga, moja je obitelj ovdje već tako obikla!"

Turobni odoše viestnici bune, proricajuć jim, da će se kasno kajati za svoje nemarnosti.

A Miloš, kad bi šta takova razumio, klonuo bi glavom i gorko izustio ove uspomene vriedne rieči: „Ne, moji zemljaci neljube domovine svoje; a kad bi se sve to i zavietovali, da će se žrtvovati za dom svoj; žive ipak samo za svoju obitelj i za svoje vrtove. Što će iz toga biti?"

A hajduci, naviešćujuć braći oko Škopja dane biede i muke, predvidjáhu duhom proročanskim.

Divji čopori pašah poplaviše ovu okolicu; u njekoliko danah sazgaše 150 selah, ponaticaše ljude na kolje, a žene, kad jih oskvrnuše, pobacaše u njihove goruće koljebe, il jih odvedoše u robstvo.

Sad istom povikaše Bugari: „Hajd na gore, medj hajduke!" I od svih stranah sticahu se u gore, umnožajuć silu Miloševu.

Dvie tisuće konjikah usudi se, da ih i u gore progone; tu Miloš ribajuć si od radosti ruke poskakivaše: „Baš u dobri čas dojdoše ptice na zob!" — I od svih tih junačkih spahijah utekoše jedva njih trideset hajdukom.

Sad se diže Miloš; ostaviv u Kotna-Bogazu dostatnu zasjedu, osvoji Korvingrad, pa nahrupiv na tvrdju Bielu Palanku, koja se oda svih za nedobitnu držaše, osvoji ju, zarobi u njoj 600 Arnautah i najde dva topa, s kojimi se odputi na obsadu Niša i 10.000 hajdukah i težakah stajaše već pred Nišem pod njegovim zapoviedničtvom.

Na galeriji harema stoji Agapija, sad kaduna Ismaila-barjaktara i gledi u daljinu, a duša joj leti za pogledom tamo do tabora kršćanskoga, medju braću njezinu; jer srce njezino ništa nezna o vjeri Mahomedovoj, a i nitko ju za to i nepita, dosta to, što reče, da je Musulmanka, kad isto tako veći diel pravovierujućih ništa više nezna do toga, a ipak su gorljivi u progonu kršćanah.

Uz noguh kadune sjedi Zulma, ona ćutljiva žena, koju prije kod Agapije vidjesmo. Nju jedinu uze si Agapija za služavku, no više za drugaricu iz velike hrpe robinjah, koje joj je Ismail na poslugu nudio.

Dugo gledaše Zulma na gospoju svoju, čekajuć, nebi l' se k njoj obratila, al kad se je već dugo načekala bila, ustade i pristupi tihim korakom k boku njezinu i gledaše takodjer preko ravnih krovovah mjesta, preko minaretah mečetskih na tabor kršćanah, no njezin pogled nekrzmaše dugo ondje, već bludjaše dalje tamo k Balkanu, dà trsjaše se, da prodre i rub ovih gorah. Uzdahnù i kao utopljena u svojih mislih prosbori: „Svakako rado gledìš prieko zgradah mjesta toga na lugove domovine svoje, gospojo moja! nù ti ipak vidiš zavičaj svoj; al ja — ja davno nevidjeh koljebice, drvom palmovim obsjenjene, daleko odtuda za gorami, iza mora u južnom Egiptu leži ona. I još kao-

danas sjećam se svega. Palma steraše hladak na koljebicu otčinsku, široka oaza krijaše stazu zelenim sagom, kad bi oko plivalo po tom velikom morju zlatosjajna pieska. Gledah jednoć na to more prisluškajuć, kako ti pjeskoviti vali vjetrom toplim gibani tajno medju sobom šapću, čudna tuga napunjavaše dušu moju, ja si zaželih, da budem Peri i tako da preletim to pjeskovito morje, da vidim, kakva se čudesa za njim sakrivaju; ah to željeć sgriešila sam i Alah me pokara u isti čas. A ja samo poželih, da bi mogla vidjeti ta čudesa, i o njih šta pripovjediti ženiku, koj je već dvie ovce za me dao bio i otišao, da i dèvu dovede, bez koje mu strogi otac nehtjede kćerke da dade. Tu se pokazaše najednoč Bedu-ini susiednoga nam neprijateljskoga puka, uhvatiše me — a što se poslie s menom dogodi — nesjećam se. Kad sam k sebi došla bila, bijah daleko od zavičaja svoga, dadoše me na morje na veliku ladju, zatim na veću, al kakove po Nilu plove, prodaše me na to u Carigrad, gospodar moj učini me gospom harema, al bol mi brzo odnese krasotu i tako bijah brzo prodana za robinju u harem paši Niškomu, a ovaj me pokloni ljubimcu svomu Ismail-barjaktaru, da bi mu čuvala žene i dvorila samovolji njihovoj. Nikad više nevidjeh zavičaja svoga. Bog je jedini velik!“

Prem je Agapija tolikoput već i timi istimi riečmi to slušala, slušaše ipak pozorno i sučuvstveno, bud' jer je Zulma umjela svojim glasom pozornost probuditi, bud' što je Agapiju zanimala sličnost udesa.

„Bog je svakako velik i čini čudesa na slabih“, govoraše, kad je Zulma završila. „Gledji tamo Zulmo!“ pokazà na tabor kršćanah, „tamo su osvetnici moji i tvoji, tamo su braća moja, a on — moj Jovanica takodjer je medj njimi“, šaptaše. „Al ja ću jim za-svjedočiti, da nezatajih Boga svoga, da sam orudje u rukuh njegovih“, govoraše oduševljeno. „Zulmo, jesi l' promotrila namišlaj moj?“

„Promotrila sam“, veli ova, i za tebe, za svoju milostivu kadunu činit ću sve. Kad moram biti spremna?“

„Danas, Zulmo moja, danas!“ ogrli ju Agapija.

„Tko zna, neće l' već sjutra braća prodrieti u mjesto, al mene naći nesmiju, nu moje ime mora da bude u dobroj uspomeni u njih; dignut ću si spomenik, kakova još neimade nijedna Bugarka.“

Zulma položi prst na usta, Agapija umuknù i obrati se na ulaz. Ismail stupi, jedva što je umukla, na galeriju i tamnim pogledom bližaše se k njoj.

„Uviek samo tu gore“, govoraše zlovoljno. — „Alaha mi, nije drugčje, neg kano da bi gledala na te pse, radujuć se, što nas drže u škripcu ko štakore u stupici. Al brzo bude kraj svemu i prevući ćemo tim Gjaurom kožu prieko glave.“

„Neznam, čim sam razdražiti mogla misao tvoju, gospodaru!“ odgovori pokorno Agapija, „il me valjad nenavidiš, što gledim na sunce, na jasni svod nebeski? Je l' tako tomu, kaži“, nastavi, kao da bi uvriedjena bila, „a ja ću dat na znanje paši, da me Ismail odurava.“

„Tko tebe odurava?“ zavapi strastno Ismail. „Ja te štujem ne kao kadunu svoju, neg ko što se štuju huriske nebesah. A što veliš o paši? Da je on videć te, planuo ljubavju? Alaha mi! nije čudno, al prije bi čudo bilo, da tomu nije tako. Nu nedozvoli mu te razkoši, da ga obuzme naručje tvoje, prije bi si razkinuo njedra, da mi izteče život moj, a tvoja duša da me obletava.“

Agapija mu pruži ruku: „Ti me ljubiš i ja sam mirna!“ govoraše hladno; Ismail ju stisnu u naručje svoje: Grom i pako! ja znam da u srcu tvom Eblisa na me vreba, pa ipak te ljubim, al mogu l' drugčije?“

„Kad me ljubiš, ko što veliš“, reče Agapija, „daj mi dokaži.“

„Dokaži? jošte dokaži?“ zakipi srditošću strastni Ismail. „Zar ti nedadoh dosta dokazah? Nisi l' mi izvinula iz ruke jatagan, kim sam drugda sjekao glave Gjaurah? A sad moram gledati, kako se moji prijatelji na bojištu proslavljuju, a na me svako prstom

pokazuje, da i ista prostačija pogrdom govori: Ha taj barjaktar! Alaha mi, toga neću uzdržati duže!"

„Umiri se gospodaru!" odgovori Agapija. „Dajem ti rieč, da će to biti stražnja kušnja ljubavi tvoje i da ćeš biti takodjer svih sponah za vazda lišen."

„Mudrost prorokova stupi u srce tvoje i ljubavju diše vjetrić, koj zatitra na ružičastom kaležku ustnicah tvojih, hosudarko!" uzkliknù Ismail radostno. „Kaži, što želiš, rob tvoj tebe sluša."

„Znaš, da sam Bugarka", govoraše Agapija, nevikla, da se od mužkih sakrivam, ko Turkinje. Danas u večer rad bi vidjela najuzvišenije spahije i begove Niške u jednom velikom sboru, samo jedan jedini put, i nikad se ih već neželim vidjeti. Čula sam mnogo toga o okrutnosti njihovoj tako, da sam si davno željela, vidjeti ih s bliza, kako strašno izgledju. Ti ćeš mi svakoga imenovati i kazati, što je koj za Islam proti raji slavna izveo, da ih i poimence znadem. To je možebiti u tvojih očih djetinska želja, al meni je mnogo do toga stalo, da bi najslavnije podpore Islama u jedan čas pred sobom vidjela.

Ismail se za časka začudi nad tom čudnom željom, pa se zatim nasmijà: „Nek bude, ko što želiš, hosudarko!" reče, pa pritisnuv k sebi Agapiju požuri se, da učini priprave za svečanost, dosad nečuvenu u Turakah.

Agapija na to pade na koljena i uzdignuv ruke k čistomu svodu nebeskome moljaše se tiho, tronuto, zatim ustavša, gledaše dugo, dugo na tabor kršćanski: „S Bogom majčice moja! Bog te občuvaj oče! i tebe Jovanico! ostajte s Bogom i vi bojnici Krstovi za vazda, na vieke!" Dvie suze kaniše joj niz lišca, zatim si prikri rukama obličje, i plakaše tiho, pak se okrenu i, poljubiv i ogrliv još jednoč Zulmu, sigurnim korakom ode s galerije.

(Konac će sliediti.)

Kućnik ili mali gospodar.

Voda služi čovjeku.

Dao Bog, te i voda, kao i mnoge druge stvari na zemlji vierno služe čovjeku od zamande. Načiniše ljudi suvaču, upregnuše volove ili konje, te nemoradoše trudno sami svojom snagom žrvnati brašno; načiniše i žličarke i potočnjare, vodenice, i mjesto marve upregnuše vodu, da jim melje brašno. Domalo načiniše ljudi i olajnice i pilenice. U prvih se iz olaja, gorušice i drugih uljastih sjemenjah iztžima ulje, u drugih iz stabalah i panjevah pile daske itd.; težki i trudni poslovi, koje odprije samo jaka čovječanska mišica obavljati mogaše. Voda je u tom izmienila čovjeka, izbavila ga onolikog mučnog napora, te je mogo latiti se plemenitijeg rukotvorja, dočim je odprije sam bio stroj ili makina. S maloga prišlo se je brzo k velikomu. Načiniše ljudi tvornice i voda moradè okretati točkove od strojevah. Čovjek je odprije i to morao obavljati težkim trudom, u znoju svoga lica. Skupa bijaše odjeća i tkanine; sad se silom vode proizvode i ljepše i jeftinije stvari i mnogo bržje. Voda je odjenula siromaka. Zavede se tkanje u velikom pomučnih, lanenih i vunenih tkaninah. I prosti ljudi sad se već odjevaju liepšimi i finijimi košuljami i haljinami, nego njekoč velikaši u ono vrieme, kad su kraljice i banice prele i tkale kao i prostakinje. Sad je prostak glede odjeće kao onda kakav velikaš. Bogatiji ljudi sad se odievaju, osobito žene, svilom i kadivom, a bijaše njekoč vrieme, kad je kralj francezki pozajmio svilene čarape za njeku veliku predstavku dvorsku od njekog svojih podanikah. Jedan čin, jedno djelo poradja drugo, kao što gurnuto jedno tielo u prirodi uviek gane i drugo. Veća potreba odjeće ganula je i poljodjelstvo. Počelo se sijati više lana ili kudjelje i konoplje i sve više pamuka. Tako su se i surovi, divji narodi probudili za obrtnost, daljne strane svieta napučiše se. Sluga, koga si čovjek, kao gospodar na tom

svietu, nakani odgojiti u vodi, postadè iznenada njegovim velikim dobročiniteljem, bez koga sad već nemože čovjek biti.

U domaćem gospodarstvu voda je neobhodno potrebita kao i kod mnoge struke obrtnosti i kod mnogog zanata. Pogledajmo samo varenje piva i pečenje rakije. Obadvoje, ponajviše skopčani sa poljodjelstvom, bijahu od zamande jake poluge pametna ratarstva, s kojim je skopčano odhranjivanje marve. Liepo je, kad ništa negine, nepropada, jerbo i priroda uzkrisava iz gnjoja žito i liepo cvieće u vrtu. Cunje, tralje, kojimi se odieva prosjak, kad se već posve razpadnu, uzme obrtan čovjek, odnese u tvornicu, gdje se načini iz njih artia (papir), kojim se poslje služe učenjaci i vladari. Tako se služi i ratar kominom i droždinom od piva i rakije. Marva se odgojiva u veliko, odkud postaje gnoj, kojim se zemljište oplodjava, te rodi bielica pšenica, kojom se hrani i crvak i mravak i čovjek. Bez vode nebi bilo svega toga, nebi bilo sredstvah, kojimi se postiže viša, ćudoredno plemenita svrha čovječanstva. Rekosmo, čovjek je učinio vodu svojim slugom, pa tko je napokon gospodar, tko sluga? U velikom kršćanstvu priroda neima služinstva, robstva. Svatko je sluga i svatko je gospodar oplemenjujući se medjusobnim radom. Evo jos primjer. Iz šljunače i pepeljika (potaše) nauči se čovjek praviti staklo. Kasnje oplemeni čovjek istu tvar, naime staklo, dočim ga umjetno izoštri i po matematičkih zakonih upotrebi kao sitnozor i približalo. Prost misao bijaše položio čovjek u ubogo staklo, i milijune drugih mislih i pomislih povrati mu oplemenjeno staklo. Sad si tek otvori čovjek neizmierne nebeske prostore kao i nutarnji ustroj biline i živine. Onaj prostì misao položen čovjekom u staklo, stvori novi viek najčudnovatijih iznašašćah i izumah, razori bludnju prošastih vjekovah, te se sada predstavlja priroda čovjeku u većemu skladu. Sve čovjeku biva srodnije, sve mu služi na dobro. Ciela priroda postaje za čovjeka velikim hramom gospodnjim, u komu najmanja stvar propovieda i navješćuje čudesa božega svemogućstva i njegove mudrosti i milosti. Cieli stvoreni sviet, svemir postaje jednim očinskim domom, u komu pod okriljem i zaštitom jednakih zakonah vječnih vlada mir, koje zakone nemože bez kazni prestupiti nijedna tvar.

Parni stroj je noviji izum. Godine 1699. izumjeo ga je Savary, a 1764. Ivan Watt tako popravio, da se počè rabiti u tvornicah. Sad je voda, kao para položila temelj za novu dobu, to vidimo gledajući parobrode i željeznice.

Parobrode izumjeo je Amerikanac Robert Fulton, rodjen u Pennsilvaniji ljeta 1766. Već godine 1793. počeo je pokušavati, kako bi se parni stroj udesio na brodu, ali tek 1803. nastavio je svoje pokušnje u Parizu pomoću amerikanskoga poslanika u Parizu Livingstona. Tek 1807. gradiše njih dvojica sdruženi u Ameriki prvi parobrod, koji poče ploviti potokom Hudsonom izmedju New-Yorka i Albanya ploveći po pet englezkih miljah na uru. Nepoznadè sviet velikog izumljenika, nego izsmejan i porugan preminù godine 1815. Isti Napoleon čuvši o Fultonovih pokusih s parobrodom na Seni, nazvà ga ludjakom. Ali šta ćemo kad su takvi ljudi. Zar nisu rugali se i Kolumbu? Mužu, koj je odkrio i pronašao nov sviet. Fulton je još više učinio, preobrazio je sviet. Domalo zavede se parobrodarstvo 1811 na Missisippiu, u Englezkoj 1812 po Klydeu u Škociji. Godine 1814. zaplovi prvi parobrod mjeseca Lipnja po Themsi. Sad je već puno parobrodah po moru i po riekah, i skapčaju cieli sviet. Parobrodom putuje se lahko i udobno u najudaljenije strane svieta, te tako su i strane svieta i zemlje i narodi primakli se jedni drugim, duh je čovječanski održao pobjedu. Nestalo je strahotah i mnogih pogibeljih daleka putovanja. Tko neće da se šeće po krovu od broda, ide u dvoranu, pak sjedi ili planduje, ili spava, ili se razgovara, zabavlja, čita, piše, jede, pije, a medjutim sve dalje putuje i primiče se sve bliže k svomu cilju. Vjetar je skoro pobiedjen, nestalo strahotah morskih. Čovjek stvara sam svoju sudbinu, dokaz da je višega, nebeskoga roda i porekla.

Po kopnu pruža se uz parobrod željeznica i takmi se sa paroplovom. Skoro u isto vrieme s Fultonom gradjahu godine 1802. Tredishik i Virian prvi parni stroj za kola. Tek

glasovitomu graditelju strojevah Stephensonu u Englezkoj podje za rukom, pobudjenom u Englezkoj postavljenom velikom ucjenom, urediti parni stroj tako, kako bi u stanju bio upotrebiti se za željeznice. Često se čuje govoriti: „Kad bi to vidili stari naši, kako lete kola tarjena silom pare po željeznici.“ Čudnovato je, kako rado čovjek sravnjuje staro vrieme i sadašnje; očevidno je, da smo napredovali, samo dao Bog, da nebude jednostrano, da se nezaboravi, da osim tvari i duha ima, osim ovoga svieta i drugi, osim vremena i vječnost. Svako stoljeće, svaka doba ima svoje ogromne spomenike. U Indiji i Mesopotamiji bijahu hramovi i dvorovi, u Misiru piramide, u Grčkoj kipovi, u staroj Evropi crkve i sgrade, kao što je u Rimu crkva sv. Petra, u Carigradu Sofia, recimo i kod nas u Zagrebu i u Beču crkve sv. Stjepana itd. Spomenik sadašnjega vremena, sadašnje dobe parostroj i brzojav. Sad se razvija povjestnica brže. Ljudi su izumjeli željeznice, kojimi brža valja da utemeljivaju svoje blagostanje. Kad će preko naše mile domovine od Zemuna do jadranskog mora pružit se željeznica! I to će dati Bog, koji vedri i oblači nad nami. Sad već zaostaje onaj narod iza drugih, kojih neima željeznicah. Dao Bog, te mi nezaostali. — Sad je laglje i jeftinije putovati, zato se i više putuje. Sad je isto onako sa putovanjem, kao što rekosmo kod odjeće. Parobrod i željeznica vabe ljude, da sami vide, čuju i izpitivaju, što biva po svietu. Kako je parostroj unapriedio trgovinu, o tom netreba ni govoriti, to svatko vidi. Ali vodena para raznosi takodjer prosvjetu i naobraženost po svietu. Već i naš Slavonac, mladenac vozi se brodom parnim i željeznicom, sretan nam bio, kud god hodio; širi prosvjetu po milom rodu, nebi li nam nezaostao mili rod iza ostalih narodah. Pored željeznicah pruža se brzojavna žica. Okanit ću se za sad pisati dalje; jerbo sad je još upravo razvitak povjesti čovječanstva, još nije sve gotovo. Još zastira koprena budućnost, još će se mnogo koješta promieniti, pobudjeni življi (početci) još će služiti čovjeku sve više i dalje. Bilo što bilo, sve će napokon na to smjerati, da postane čovjek slobodnim u najplemenitijem smislu rieči. I para je vodena sredstvo oslobodjenja. Njezina velika budućnost pokazuje se iz velikih učinakah njezinih srodnikah naime iz oblakah kiše, izvorah, potokah, iz mora i iz istoga leda.

Mijat Stojanović.

Seoski knez.

Svi misle u Požegi, da je knez već odavna preko brdah i dolinah prošao, i da se kod svoje braće u slavnom polju kutinskomu nalazi. Ali nije to tako lasno oprostiti se Požege; ta sa velikom mukom i otezanjem Nemškutarići ostaviše Požegu, a gdje bi knez baš na prečac bježao od svojih milih i dragih. Eto šta me zadrža još njeko kratko vrieme u Požegi: Kad se odvezoh sa mojim prijateljem, dojdosmo do našeg znanca kod sv. Roka, ja unidoh u sobu da ga zamolim za opakliu; a ono ti vidim gdje sjede oko trpeze izabrani gosti, sve sami dični gradjani; tu ti je gospodar Ivan, gospodar Slavomir, pa opet drugi Ivan, zatim dva Antuna, jedan Josip, jedan Hugović i jedan Klaudić. Svi veseli, pjevaju, i o narodnih stvarih se razgovaraju. S čim me opaziše to ti po našem običaju zakliknuše „Tko je to došo“ E nema tu prigovora, već ti se ja sa punom čašom najavim i reknem „hvaljen Isus. Kako je tom običaju udovoljeno bilo; to svi povikaše: „Ta to je naš knez.“ Kuće domaćin silom hoće da si sjednem, i da u družtvu ostanem. Ja mu kazà, da sam za putom, da mi je sudrug s kolih na sokaku, pa da moram dalje da idem, samo neka mi pozajmi svoju opakliu, pa onda „s Bogom.“ Moj poznanac reče: jok valah! „Nikuda ti dalje, već sam ja uredio, da tvoj sudrug utjera u moj dvor: eno mu za konje štala i sieno, pa i on će taki ovamo u sobu dojti. — Tako je i bilo, za njekoliko časovah kako je namirio svoje blago, stupi moj sudrug

Gjuro u to veselo družtvo. Dakako da su i njega pitali: „tko je to došo.“ A i on udovolji dužnosti svojoj. Sad sjedosmo, te jednu zdravicu za drugom i za nazočne i za odsutne nazdravljasmo. Stola ravnateljem bio je gospodar Slavomir, a gospodar Klaudić nam je u sviralicu svirao. Vino je u mog poznanca baš staro, vrlo dobro, on je bio ljubezan, njegov sin na sva opazan, a stola ravnatelj brinio se, da nitko neostane žedan.

Kad se dobro ugrijasmo, u svakake divane se upustismo. Po najprije pretresivasmo načine i sredstva, kako bi se naš grad mogao u bolje blagostanje staviti, zatim kako ćemo, i kada ćemo ugledati da nam naš cieli narod procvate i sretnim bude. Napokon došo je divan i o Beču: Upitamo prijatelja našeg Klaudića, — jer je on ondje poznat: jel da poznate g. Salovnikovića, — kaže da ga pozna, i da kažu Bečljani, da je taj gospodin sagradio kazalište, u koje sve narode poziva, a da je u njemu bio. Mi na njega udarimo; što je on tamo radio, pa šta on ima polaziti njemačko kazalište, kad mi imamo u Zagrebu naše narodno. Ali on reče nam, nemmojte na mene udarati braćo; ja u Beču živeći, morao sam da vidim kako je u tom kazalištu. Ja nisam na daskami bio, ja sam samo sa strane gledo, pa sam tudie dičnu našu slaviansku braću vidio, čestitoga Ukoriteljića iz Češke, pa Tomu iz Slovenske nama drage zemlje, pa iz mile nam Dalmacie Ljubu itd. Nije tudie baš zlo. — a g. Salovniković pripravan je, i očekuje da dojdu onamo i naši ljudi. Na to će moj sudrug selski sudac reći: „Nekak baš ondje treba Hrvatah. Ja znam da se kod tog gospodina njemački razgovara, pa to mi nebi ni razumjeli. Shvati rieč na to gospodar Ivan. „Ja znam kako je ondje, ja sam vidio, stoji vam poredato najprvo deset Njemacah, ili kako mi ovdje zovemo Švabah, pa onda jedan Slavianin, zatim opet deset do dvadeset Švabah, pa onda jedan pošteni slavianski čovjek. U tom kazalištu svašta razgovaraju, baš i o nami; sve se mora da izpuni po volji g. Salovnikovića; a kako i neće, — kad su Slavjani ondje samo za znamenje. Taj gospodin Upravitelj kazališta postupa ovako: svu ti gospodu razdieli na dvoje; na sitnu i krupnu gospodu. Vidi li da bi se sitna gospoda u čemu složila, što mu nije po volji, nastoji da krupna gospoda pokvare, a ako i ondje vidi, da će proti njegovoj volji što izpasti, a on ode, pa moli gospodara da još više krupne gospode bude, da se tako predstavlja baš onako i ono kako on hoće, a ne kako većina zahtjeva; — ja mislim, da u takvo družtvo mi neidemo, jer ćemo samo kao tako zvani štatiste tudie stajati.

Slušajuć ja te divane velim, a ima li kod tog gospodina braće naše Slovakah, Srbaljah, zatim komšiah naših Rumunjah i Magjarah, kazaše mi da jih nema. Na to ja odluči: dok je to tako uredjeno, da bi mi morali onako igrati kako se ondje svira. to ja mislim da nijedan od nas nemože u to družtvo da ide, jer sigurno je, da se tudie nebi došlo nikad do Kola, već uviek bi bio Valćek, ili za izmjenu kakovi Landler. Antun će s onog kraja, braćo! Moćan je to gospodin taj Salovniković, on si je preduzeo, da u Beču mora takovo kazalište da bude, u kojem svih narodah mora da ima. U Beču je sredotočje od svih narodah. Ja kao prosti knez velim: da kad je on moćan, on može i bez nas svoje igrokaze i plese izvoditi, dakle što bi nas silovao da idemo onamo, gdje nemožemo za nikakovu porabu ni njemu, ni nami biti. — Ako je takovo kazalište za njegova vlastnika, i za sve narode koristno, i neobhodno potribito, to nek dopusti g. Salovniković da se najprie mi s onima kojih ondie neima dogovorimo, a zatim da s vlastnikom tog kazališta u medjusobnu pogodbu stupimo, tako su barem

naši stari radili. Mi smo, u našem kazalištu mnogo slobodniji, i bolju imamo plaću, — ako nami je za sad uztegnuta po g. Salovnikoviću; ali zato nebojimó se, da nećemo danas sutra naš proces dobiti, pravda bo je pravda. Po ovom razgovoru odlučismo svi ukupno: da ako bi bila pogibelj, ili potriboća za vlastnika tog kazališta, u kojem je g. Salovniković upraviteljem, da ćemo sve žrtvovati da se on i imovina njegova uzdrži. Tako su naši stari radili. Ali u kazalište, što ga je g. Salovniković sazidao, dok ovako obstoji nemožemo ići. Tad Hugović progovori i reče Klaudiću zapamti što smo rekli, i pozdravi g. Salovnikovića, da u ostalom neka primi znake našeg dubokog štuvanja.

Opet na novo započmu zdravice i ja si operem jezik ter počmem. Braćo vriedno je, da se spomenemo onog muža i obitelji njegove, što je kod sagradjenja spomenika sv. trojstva na pijaci u Požegi najviše doprineo, i više stotina u tu svrhu žrtvovao, a to je gospodar Gjuro sin Lazin Svi su sa radostju tu zdravicu primili. A meni je godilo što je obćinstvo naše priznateljno se izjasnilo. Sad je kuće gazda odredio da svaki po jednu zapjeva. Moj sudrug odmah zapjeva „Nije vino voda.“ itd. Kad se svi izredaše dojde da i ja jednu zapjevam. Ja sam se izgovarao da neznam pjevati. „Moraš, moraš“ svi rekoše, no hajde, te jim reknem, evo dakle pjesme, koja se zove: „Naša mora biti pobjeda.“

Kad smo roda za slobodu
U boj ljuti poletili,
Mi smo braćo o izhodu
Novog sunca svedj mislili

Ali nebo naših nada'
Grozeć prikri oblak gusti
A iz njega težka gràda
Množ se na nas biedne spusti.

Od onieh neljubljeni —
Ko'e od pada sačuvasmo,
Okrnjeni i prezreni
Roda tužnu kob plakasmo.

Ali znajuć pravda sveta
Krivde gledat da nevoli,
Junački smo sva ta lieta
Podnašali težke boli.

Pa kao što o pećinu
Zaman biesan val udara,
Kada njenu o čvrstinu
U ponor se tmast obara:

I o naše tako grudi,
Vikle tuzi i nevolji,
Razbiše se kleti trudi
A nam svanu danak bolji.

Sa uzhitom i radosti
Svaki od nas njeg pozdravi,
Ali težke oj žalosti
Naše nade zloba stravi:

Jer užgana luč slobode
Neveselo nami blista; —
S tog i sad stoj čvrsto rode
Kô za onih jadah trista!

Jedna'e samo domovina;
Za nju složno radit treba,
Da docielo mine tmina
Sa obzorja njena neba;

Te da sunce nove sreće
Nove sreće i miline,
Spoji djecu jednoč veće
Trojedine kraljevine.

A povrati naša prava
Cielovita neokrnjena,
Kano što se za njih stara
Čest naroda uvriedjena.

Oj da krasna za nas spasa
Kad se ova jednom sbudu,
A da budu niti časa
Netratimo mi uludu.

Već si dajmo bratske ruke,
A na sveto svima djelo,
Da snimimo gorke muke,
S kojih domu lice'e svelo.

Pri tom će nas, braćo mila,
Jošte mnoga snaći bieda,
Al ma sto nas trlo sila:
Naša mora bit pobjeda!

Kad sam svoju pjesmu dovršio, to ti bijaše sa uzhitjenjem klicanja živio, živio. I svi u jedan glas rekoše: „Naša mora biti pobjeda.“

Na jednoć čujemo pucati, svi skočimo i upitasmo se, što je to? Ali pade gospodaru Ivanu na úm, i kazà nam: „to vam se braćo čitaonica požežka otvara.“ Na to ja reko mome sudrugu: „sad brate hajdemo, sad ćemo s veseljem otići jerbo žudjeno očekivani zavod mili grad nam u istinu zadobi. Bog daj da bude dugotrajan, i da š njim uz promicanje narodnosti sloga i ljubav uvrieži se, nek mu nebude tako kratak život ko što bijaše onoj čitaonici što je prvo 18 godinah ovdje cvala. Spremiše se nazočni gospodari u čitaonicu na sjajnu zabavu, a ja i zbiljam dobivši od poznanca mog bundu, sa sudrugom svojim put Brestovca odoh.

Kad ti se vozismo uz Završje progovorim svome sudrugu: „Vidiš brate ovo ti je Brestovačka gospoština; — tudie su ti bili gospodari, naši slavni Strižići, Garići i po tankoj krvi i Maljevci. Nu: jer od debele krvi sve izumrie, to ti padne taj spajluk u druge ruke: slavne obitelji Feštetićah. Ta obitelj se izvadja od bosanskog dičnog plemena Sestrićah, nu žalibože to su ti sad Madjari. Nema kod njih naške rieči, ni naškog slova‘ ni naše knjige. Više takovih ima naša domovina, što se kroz okolnosti vremena ili pomagjariše, ili u Njemce pretvoriše. Nu budi hvala svemogućem, što je učinio, da narodni duh, podpirit kroz male ljude, već se sada i u velikaških palaćah počima širiti. Ipak bi za želiti bilo, da oni naši boljari, koji i u Ugarskoj ili njemačkim državama posiede imadu, da su dužni jedno vrieme u našoj domovini na svojih imanjih obitavati. S otim bi se dvostruka korist porodila, jer bi oni i našu narodnost obljubili i njegovali, a i ostalo bi nješto novca u našoj domovini.

Tako razgovarajuć dojdosmo na križoput kod Brestovca. Moj sudrug htjede zakrenuti put Kamenske, ali ga ja zamoli da tim krajem neidemo, nego da preko krajne do njegovog doma udarimo, da tako našu milu i dragu braću Graničare posietimo. Drage volje primi sudrug moj tu izjavu, i tako put Nove Gradiške nastupismo tom namjerom, da ćemo u Rajiču, kod mog dobrog starodavnog prijatelja prinoćiti.

Životopis Daniela Emira Bogdanića.

Prvi pristav kr. ugarske zviezdarnice u Budimu, rodì se u Virovitici u Slavoniji godine 1762., umre pako 31. Siečnja 1802. u najkriepčijoj dobi i cvietu svoje slave.

Žalostne okolnosti njegove mladosti nebijahu kadre, udušiti mu duha, a i niti nagnutja prama matematici, uz koju se barem u Ugarskoj nikakvu koristonosnu stanju nije nadati mogao.

Matematične znanosti učio se je neumornom revnosti i živahnosti vatrena duha, stranom na ugarskom sveučilištu (za onda u Budimu), stranom opet privatnom marljivosti, tako, da je s vriemenom do znatna stupnja savršenosti dotjerao. God. 1785. bi naimenovan izvanrednim učiteljem matematike na kr. akademiji u velikom Varadinu, gdje je takodjer svoje djelo: „Formulae pro spatiis rectilineis, aut quae in haec resolvi possunt, per lineas parallelas dividendis“ izradio te u Pešti 1786. u 8. izdao. Težnja za većim usavršenjem bijaše uzrokom, da se je za tim preselio u Beč, nadajuć se, da će ondje naći veću pomoć za razširenje svojega astronomskoga znanja. Ovdje dade tiskati jedino svoje naško djelo: „Dogadjaji svieta,“ god. 1792. God. 1796, bi pozvan za drugoga pristava na kr. ugarsku sveučilištnu zviezdarnicu, u Budimu, a god. 1798., po imenovanju tadašnjega prvoga pristava, P. Brunea, za učitelja višje matematike na kr. sveučilištu, bi imenovan

prvim pristavom. Ovdje je više učenih radnjah preduzeo, priobćivajuć pokraj toga svake godine svoja astronomička promatranja u bečkih zviezdoznanskih ljetopisih (ephemerides astronomicae Vindobonenses) a sastavljati poče tako zvanu: „Mechanicam coelestem“ i to u duhu la Place-a, nu do svoje smrti zgotovio je samo 10 arakah. U Prosincu god. 1798. nastupì svoje astronomičko putovanje, koje mu je sám car na korist zemljopisnoga poduzetja velezaslužnoga konjaničkoga kapetana, Ivana pl. Lypskoga, zapoviedio bio a nadvojvoda palatin revno podpomagao, da naime širinu i dužinu raznih graničnih miestah astronomičnim načinom uglavi. Kolika je pako korist za domaće zemljopisce odatle proiztekla, to su dovoljno i potanko razložili znanstveni listovi, a i izvrstne Lypskove karte dovoljno dokazale.

Škoda velika, što mu njegova bolest upravo sada, kad je od barona Josipa pl. Podmanickoga izvrstan jedan Hadleyev šestar sa zrcali, a od grofa Franje Sečenya točan jedan englezki žepni časomjer za porabu dobio bio, nije dopustila, da još veći, i znamenitiji i silniji napredak u svojih zviezdoslovnih težnjah učini.

Od Veljače god. 1801. biaše neprestano boležljiv, u Ožnjku oboli s hrakanja krvi, koje se pokraj sve skrbi razboritih njegovih liečnika izmetnu u pravu jektiku (sušicu), u kojoj i umre 3á. Sečnja 1802. U prosto vrieme zabavljaše se on rado, a baš i dobrim uspjehom latinskim pjesničtvom; nu tiskom izadje samo njekoliko prigodnih pjesamah. Njegova temeljita učenost, poštena i dobrohotna ćud, s nježnostju sjedinjena jakost njegova duha učini ga svim priateljem dragim i milim. — P. —.

Svaštice.

Iz Požege. Zabave i veselja ovdje sve udilj traju. Sjajni, da velim najsjajni bal, što je kod presvietlog g. vel. župana 7. o. m. obdržavan, i gdje sve veselo i srčano bijaše tako, da je do drugog dana jutra do 8 satih trajao, — gdje se nije dalo razabrati, je li domaćin, ali domaćica, ili domaće gospodične usrdnije, jer su svojom ljubeznošću svakog susretali, i da svaki što veseliju, i što ugodniu večer ima bdili i nastojali, gdje nezna čovjek bi li krasotu, u posve narodnom ukusu uredjene dvorane, ili bi izbor družtva, oli pak red, oli izobilje okriepe hvalio i slavio, minu.

Velim ta ugodna zabava minu, kao jedan časak; za njom eto 10. biaše koncert i ples, što ga pjevačko družtvo dade. O toj zabavi mnogo nenemožemo pisati, jer nije baš onako izpalo, ko što smo navadni, da takove zabave ovdje bivaju. Uzrok tome je što nam oboliše pjevaći, i što mjesto gdje je zabava bila, nije posve svrhi odgovaralo, — al uz to sve dvorana biah dubokom napunjena, a mladež bijaše posve zadovoljna, jerbo se zabavljaše po zahtievu svoje dobe, veoma dobro i to do ranog jutra.

Ota zabava još nije prospavana bila, al eto ti 12. svečano otvorenje narodne naše čitaonice. Već popodne oko 4 sata javiše nam gruvanje topovah otu narodnu svečanost. Zastave bijahu na mjestu veselja izpostavljene, i u pol 8 započe se ples u dvorani gostione „kod zlatnog jagnjeta.“ Dvorana bijaše ukrasena sa narodnimi zastavami, sa kipovima naših zaslužnih narodnih mužovah, i sa shodnimi napisi. Gospodin predsjednik čitaonice Galac, otvorio je krasnim govorom, smirajućim na medjusobnu slogu, i podupiranje narodnih težnjah ovu zabavu. Gostiuh biaše prilično. Družtvo je srdačno i veselo bilo.

Drugi dan poklada t. j. 16. o. m. bio je ples što ga je omladina požežka dala. Ovaj je bio vrlo pohodjen i dvorana tako dubokom napunjena da su težko plesaći imali mjesta da se zabavljaju. Dekoracia dvorane je neizmjerno liepo i posve ukusno po mladeži prīredjena; da je to najveselija zabava bila, neće nitko dvojiti, kad pomisli da je omladina njezin početnik i ureditelj; tim se svršiše naši balovi, i poklade su veselo zaključene.

Nu mal da nezaboravih napomenuti, da je osim običajnih balovah u gostionami kod „Parobroda“ i „željeznice“ još jedan vrlo zanimivi bal bio, koga je mladež I. njemačkog zbora dala. Tudie je vrlo krasno i veselo bilo, sasvim narodna zabava tu bijaše, jer požežki gradjani i gradjanke, i njihove liepe kćerke, nisu ni najmanje njemkinje kao što je naslov zabave glasio, i zato se nemožemo dosta načuditi, da u Požegi ima nazivanje prvog i drugog njemačkog zbora, jer oni koji ga sačinjavaju, jesu pravi i čisti Slavonci.

Nemože biti u naravi nikada izključivo samo radosti, i veselja, uviek je to pomišano sa njekim neugodnostima, tako je i ovdje. Kroz 8 danah bila se je na tri mjesta vatra pojavila, i od tog strašila već i onako strepteće požežane poplašila, nu hvala Bogu odmah je i ugašena, jer su stanovnici ovdašnji taki u pomoć pritekli i nikakovog kvara nebijaše. Osobito se je odlikovao gradjanin Gjuro Agjić, koj je prvi, kad se je u gostioni „kod parobroda“ vatra pojavila svoje konje pod

špricaljku upregnuti dao, i na mjesto pogibelji odvezo ju. Tek što se toga straha oslobodismo, a i lakše nam bijaše što je glasoviti razbojnik Mato Petrović ubijen — što imamo opreznim naredbam g. vel. sudca Škendra mladjeg Peičića zahvaliti se — eto ti glasovah da su bošnjački bjegunci kod Pakraca kao razbojnici se pokazali da jih je 16 na broju da su ondie već grozovita razbojišta ponačinjali, — nu tako se stvar u istinu neima, jer na mjesto 16 bilo je njih, 5 koji su u Branežcu jednog seljaka na razbojnički način porobili, ali sreća je poslužila žandarima Eduardu Dedeku i Mlakaru da su već dvojicu i to po imenu Simu Todorovića i Vuju Vukovića uhvatili i sudu pakračkomu predali sa novci, što su oteli u Branežcu. Medjutim su sada u potjeri za drugima i četnici i žandari, ufanje je da će i druge pohvatati. Ovaj čas dobismo viest, da je još jedan uhvatjen i sudu predan.

— Evo oglas našeg pjesnika Ilije Okrugića o kojem smo u broju 4. napomenuli upravo onako, kako nam je stigao:

Ima tomu desetak godinah, što sam prve moje pjesmice, što tiskane, što netiskane, u struk sabrao, s namjerom izdati ih; ele moje siromaštvo nedade mi tu želju udjelotvoriti. Toga radi kasnije utekoh se njekojim mogućnijem našincem, ali i to ostà bez uspjeha. Zato evo odlučih putem predplate rodoljubno obćinstvo samoliti, da mi u tom poduzeću u pomoć priteče, te mi prvi taj korak olakša. Ja nikakova dobitka netražim, samo toliko podpore, da tisak izplatim. A da kakvi takvi obrazac mojih pjesamah sl. obćinstvu predstavim, evo proti oglasnom običaju stavljam u mjesto poziva i za rasudjenja kakvoće drugih pjesmicah, ovu prvu iz moga struka:

Oj! vi pjesme moje, vi moje veselje,
Utjeho jedina mladom srcu mom:
U vami su moga srca ćuti, želje,
U vami je ljubav za premili dom!

Ljubav nježna, čista prama rodu svomu,
Majka jeste vaša, vi ste njezin plod;
Ja vas pak odgojih na srdašcu momu,
Pa vas evo šaljem sad u mili rod!

Niste tol' umjetne, ili uzvišene,
Da vam ja izvrstnih slavno ime dam;
Već ste samo slabe iskrice malene,
Što ih domoljubnog srca sipa plam . . .

Vi ste kó potočić u oči prolietja,
Što žubori slabo, jer ga skriva led, —
Od mladih ste pčelah, kad dost' nema cvietja,
Prvi sakupljeni još neslatki med. . . .

Istom proletivše ptica omladine
Vi ste glas neskladan i prekratak lét,
Najtiša ste jeka nizke iz doline, —
Od još slabih žilah vi ste slabi cviet. . .

Majka ljubi čedo, kakvo takvo bilo,
Jerbo ga odgoji materinja grud;
Tako ste mi i vi moje čedo milo,
A kakve ste da ste, — mog ste srca trud.

Vas nemogu bacit, Vas moje prvence,
To mi nedopušta srca nježna ćut,
Nebaci ih ni ti, kano prve štence,
Već ih primi rode u svoj blagi skut!

Po ovoj pjesmi nek sudi sl. obćinstvo o drugim. Ako mi dakle dostatna podpora priteče, ugledat će svieta moje pjesmice pod imenom:

„SRIEMSKA VILA."

GG. sabirateljem poklanjam jedanajstu knjigu, moleć ih da mi do svrhe Veljače imena predplatnikah u frankiranih listovih pošlju. Ciena knjige je 60 kr. a. vr.

U Sarvašu kraj Osieka dne 25. Siečnja 1863.

Ilija Okrugić, Sriemac.

Zagonetka.

Čedo sam divno
Prosvjete nove
Vrelom bogatstva
Sviet mene zove;
Svi moji puti
Prometom rode
I liepu sreću
Za ruku vode.
Trup mi sastoji
S različnih kovah,
A duša silna
S parnih dimovah.

Odgonetka zagonetke u trećem broju „Slavonca" jest: **„Slava."**

Odgonetnuli su: gdčn. Anka Ballogh iz Požege, i Šandor Jellačić, učenik V. gimn. razreda u Zagrebu.

☛ Prvi brojevi Slavonca iztekli su nam, s toga jih sada predbrojećim se pošiljati nemožemo.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 28. veljače 1863. Broj 6.

SLAVJANSKA GOSTOLJUBIVOST.

„Illyrios piissimos ferunt justosque, et hospitibus bonos, civilem amare societatem, maxime studere vitae et moribus cultissimis.“

Scymnus.

Oj! putniče sad se već nebrini,
Ma ti kog mu drago roda bio, —
Kad slavjanskoj našoj domovini
Korake si svoje upravio;
Jer znaj da ovdje puk oni živi,
Koji se zove: „gostoljubivi!“

*

Pokucati na njegovih vrati'
Vjeruj prava to ti je milina,
Radostno će svakog dočekati,
Bilo svoga il bilo tudjina.
Rado dočika, koji tu živi,
Narod slavjanski gostoljubivi!

*

Njegova su vrata otvorena
Svakom, uviek k njemu možeš doći,
U sried dobra ili zla vremena,
U pó dana kó i u pó noći.
Uviek rad prima, koji tu živi,
Narod slavjanski gostoljubivi.

*

Odmah skače noge na lagane,
Pozdravlja te tako već na vrati':
„Dobro došo! zdrav bio prijane!
Što imadem, to ću rado dati!“
Tako pozdravlja, koji tu živi
Narod slavjanski gostoljubivi.

*

Tada tebe služi, časti, gosti,
Štogod može više, ljepše, bolje,
Nezna što će počet od radosti,
Zaboravlja na sve tad nevolje. —
Tako viek gosti, koji tu živi,
Narod slavjanski gostoljubivi.

*

Začinja ti jela dobrom ćudi
I iskrenim srdcem bez prevarka',
Tebe tužna na veselje budi,
Pjevajuć ti Kraljevića Marka.
Tak' gosta veseli, koji tu živi,
Narod slavjanski gostoljubivi.

*

A kad smisliš već razstat se s njime
On ti s hranom za put torbu spravi,
Veleć: „s Bogom pošo pobratime!
Srietno putuj, nas nezaboravi!“
Tako s' oprašta, koji tu živi
Narod slavjanski gostoljubivi.

*

Što još više, da te on na putu
U opasnoj ugleda nezgodi,
Pregoret će i pogibel ljutu,
Samo tebe 'z nje da oslobodi.
Gosta tak' ljubi, koji tu živi,
Narod slavjanski gostoljubivi.

*

Kó svetinju i kó zadužbinu
Uvjek Slavjan gostoljubje štovà,
U njem rajsku sjetjaše milinu,
Zanj, radostno svoje sve žrtvovà.
Uvjek bijaše od kako živi,
Narod slavjanski gostoljubivi.

Zato dakle ništa se nebrini
Oj! putniče, tko mu drago bio, —
Kad slavjanskoj našoj domovini
Korake si svoje upravio;
Jer znaj da ovdje puk oni živi,
Koji se zove: „gostoljubivi."

Ilia Okrugić, Sriemac.

HAJDUKOVA SMRT.

Istinit dogadjaj bugarski iz naše dobe.

Iz českoga od Prokopa Chocholouška.

(Konac).

VIII.

Mustafa paša sedi udobno na divanu, radostju plamti obličje njegovo. U ruci drži otvoreno pismo, koje je već dva i triputah bio brižno pročitao, i svakiput uzplamti još jasnije oko njegovo.

„Alaha mi!" govoraše, „već sam mislio, da će nam ti psi kršćanski počupati bradu. Bog je velik! nejma ništa nad mudrošću pravoviernika, a duh rajin plazi ipak samo po zemlji. A kako bi drugčije i bilo. Bog je velik i veličano budi ime Mahometovo."

Tako se radovaše paša, a kako i nebi? U listu ga izvieććuju, da se Husein, vezir Vidinski s njekoliko pukovah Nizamah, a Jakub-paša sa šest tisućah Arnautah njem u pomoć bliže, da protjeraju hajduke od Niša i da se osvete opornoj raji proti tlačenju i plienjenju pašah na njoj samoj, na njezinih ženah i na njezinoj djeci.

List taj donese mu jedan Evropljan, kršćan, kog su Bugari gostoljubivo pod krov svoj bili primili, i, nemisleć na izdaju od tabora do tabora propušćivali. Ah što sve nije poduzimao narod, komu taj biednik pripadaše, za volju dobitka.

U Nišu se sve pripravljaše za navalu, da hajduci, s dvih stranah napadnuti, što sigurnije propadnu. Paša sam zasjede konja i rukovodjaše sve priprave.

Nu bezi i spahije Niški činiše takodjer priprave i to za čudan posjet u Ismaila barjaktara, koj razglasiti dade, da će danas opet iza duga vremena ponesti barjak pred pašom, a tomu za volju, da ih zove na čibuk i čudotvorni napoj Moccaški u svoj konak.

U najuresnijih kaftanih, u bogatu oružju dolažahu zvani u konak njegov. Paša, čuvši, za preduzeće svoga sinovca uzradova se s nova: „Alah izli punu posudu ljubavi svoje na moju glavu u ovaj dan. Ti psi hajduci žderat će blato, a Ismail se već zasiti ljubavi. Pravi je to Tšelebi *), al ipak mi je usko k srcu prirasto. Kadunu njegovu ću kupiti."

Prosti pako puk, videć takove priprave za sjajni sbor u barjaktara, nemišljaše inače, neg da paša i ljubimci njegovi, svega do sitosti imadu, a oni sami da moraju gladovati, kao da su kakvi psi kršćanski. I nastade veliki sbjeg oko konaka Ismailova, a kad bi koi beg ili spahija u njeg ulazio, vikahu: „Tšelebi! strašilo pasah ne hajdukah!" i hrustjaše se sve više i više, tako da to aga seraila morade obznaniti paši.

„Nek žderu blato, kad nejma hljeba!" razljuti se paša, i aga bude odbijen. „Imam ja bolje?" pridoda još na to.

I zbilja hajduci stražiše tako dobro cestu k Nišu, da je već veliki glad u mjestu zavladao bio i sam paša sudio, da je bolje, ako tako uztraje, predati se psom gjaurskim i dati si pogrdit bradu, neg duže glada trpjeti.

*) Tšelebi-fintet. Tu rieč rabe turci u porugljivu smislu.

Sjajno bijaše to družtvo u Ismail-barjakiara. Dostojanstveno sjedjahu bezi na franceezkih *) divanih, pušeć na čibuke i važno gledahu jedan na drugoga, al premda se veliko množtvo uzvišenih begovah i spahijak u sjajnih palačah konaka barjaktarova sakupi, čula bi se ništanemanje samo kadkad koja i to jednostavna rieč. Tamno gledaše svaki preda se, ugadjajuć si time, da nemora sada na ništo misliti.

Tu najednoč otvoriše se vrata i Ismail stupi u sobu, imajuć po boku kadunu svoju, krasnu Agapiju, koja, u najrazkošnijem odielu Orientalakah ko boginja iz čarovnih krajevah u družtvo stupi. Robinja njezina, Zulma, i tad ju, kao vazda, sliedjaše, al neprekorači praga, već zatvori vrata za gospojom svojom, zasuni jih i zaključa, pa uzev ključ k sebi i odhiti odtale. Grud njezina dizaše se ne toliko s hitnje, koliko s nutarnje bure duševne: „Vidit ću te brzo, ah brzo zavičaju moj! kad prieko tebe poletim u kraje Perijah!" šaptaše, a zatim izčeznu u strmom dugom triemu, koji se k podzemnim svodištem svijaše.

Sveobće gibanje nastade medj bezi i spahijami, kad Ismail s krasnom svojom kadunom unide. Odkad sviet stoji, od početka Hedžire **), nitko još nije čuo, da bi Moslemim pokazao ženu svoju tudjima očima, što to ima znamenovati?

Turci razvališe oči, zaboraviše na čibuk i buljahu ko ludi na krasnu Bugarku; njezine nevidjene dražesti, koje samo u raju Mahometovom, medj huriskami vidjeti mislište, pometoše im mozag.

Pojav taj poče se ljubiti i Ismailu samu, te vodjaše kadunu svoju od jednoga do drugoga, imenovà svakoga, napomenuv, koliko je taj i taj zarobio ženah i djevojakah kršćanskih, dok nedojdoše do posliednjega.

Tu odstupi Agapija, na kojoj se neprestano njekakvi skoro grozničavi žar vidjeti mogaše, do na sried sobe: „Htjela sam poznati te najokrutnije dušmane braće i sestarah mojih. Tu su svi u skupu i ja bar pred smrt vidjoh lica njihova. Ismail-barjaktaru!" obrati se sad k ovomu, koj ravno drugim omrači se nad njezinimi riečmi. „Rekla sam ti, nediraj česti moje drzovitom rukom, jer ćeš propasti. Ti si tako htjeo, budi dakle volja tvoja! A što misliš da sam Mahometanka? Ja se njim rugam, ja vjerujem u Boga otca sina njegovoga jedinorodjenoga i duha svetoga, u Boga u trojstvu jedinoga. Ja sam bila i ostajem krščankom."

Rik, kakovi samo najveća biesnoća iz prsah trgnuti može, razlegnù se po sobi, bezi skočiše na noge, sam Ismail trgnu u biesu svom jatagan, htijuć glavom da kazni rieči takove, al mirno stajaše Agapija u toj buri, mahnu samo rukom i svi, imajuć oči na nju izbuljene, utihnuše, ko da bi višja moć njim zapoviedala.

„A što vam prudi vaš gnjev i bies?" govoraše Agapija, „znajte pod nami su svodišta s prahom, u mah biti ćete pokopani pod razvali ovoga zdanja."

Kao snebiveni stajahu bezi, jednolične, hladno izuśćene rieči djevojčine imadoše nješto u sebi, što glasijaše kao glas smrti, u slovih njezinih mišljahu da čuju šum peruti Asraela, i kao snebiveni bud teturahu nazad, bud se jače prišćvršćivahu k sjedalom.

No Agapija kleknu i sklopljenima rukama poče moliti: „Najsvetija gospo! majko Isukrstova."

„Alah, Alah!" riknuše Turci i grnuše k vratam. Kao tresk groma zagrmi hitac, konak barjaktara i najbližnja zdanja poletiše u zrak, gorućim slovom na noćnom nebu naznačujuć, kako kršćanka, lupeže vjere i česti svoje osvećujuć, umira. Sto i dvadeset najotmenih begovah i najgledanijih spahijah poginú najednoč u konaku barjaktarovu.

* * *

*) Ta civilizacija u Turakak o kojoj njihovi najvrući prijatelji Englezi govore ograničuje se samo na to, da imadu tvorinah iz engleskih i francezkih tvornicah.

**) Hedžira doba od bjega Mahometova.

Kršćani trieskom takovim uplašeni, pomisliše, da je danas sudnji dan i da se zemlja boriti počima.

„Bog je s nami braćo!" povika Miloš, koj bijaše uzrok takova pogodio, „poganom ode prašnica u zrak!"

Radostno klicanje ozva se po taboru i već začeše oriti pjesme u hvalu Gospodina, kad, kad najednoč jim zagrmiše topovi odzada.

Novi strah zavlada medj kršćani, spoznaše, da su izdani, napadnuti, jer kako bi Turci mogli prieko tih gorah preći, gdje hajduci toliko stražah imadoše. Ništanemanje oboriše se sa svom hrabrošću na dušmana, al kose i ralice slabo je oružje proti puškam, a ovimi bijaše jedva polovica vojske kršćanske oružana.

Miloš uvidi, da bi zaludno bilo prolievanje krvi, kad bi htjeo, da pobjeda bude na kršćanskoj strani, uvidi takodjer, da je sve izgubljeno i da Bugarska opet mora da cvili pod težom jarma pašah turskih, zato viknu jakim glasom, da je ćak i buku vojnu prekričao: „Hajduci Niški i Vidinski amo:"

I petnajst stotinah silnih muževah, dobro oružanih i na sve spravnih skupi se na glas taj oko njega.

„Razstanite se s Bugarskom, braćo!" vapijaše još jače od prvog puta, „krenite k medji srbskoj, k Srbiji, i nebrinite se za nas!"

Glas njegov ču ciela vojska i žalostan vapaj razlegao se je po bojištu: „Gospodine smiluj se nam!"

I obratiše se, da naznačenom cestom bježe i u bližnjoj, susjednoj Srbiji utočišta najdu.

Miloš pako reče svojim hajdukom, da napried stupe i gle! prvi red spahijah uze progoniti bježeće, u trenutak nanišane hajduci šare, odapnu i konji spahijah lete bez gospodarah natrag, — gospodare njihove satuši olovo hajdučko. Poleti druga i treća vrsta, htijuć si prokrčiti cestu k tjeranju bježećih, — al zaludo.

Husein vezir Vidinski videć, kako cviet njegove vojske gine od hrabrosti hajdučke, reče, da se na nje iz daleka namjere topovi, ždrela njihova siplju smrt u vrste hajdukah, al ipak nisu kadra slomiti silu hajdučku.

Pomalo samo uzmiče Miloš sa svojimi, da ostali dobiju vremena dostići medju srbsku, i tako stigne u tvrdju Kamenicu, dvie ure samo od Niša udaljenu. Jedva tisuća vojakah mu ostade, al i od tih polovicu odasla u Srbiju, zadržav si samo stare svoje drugove i Jovanicu, koj se od njega nikako odieliti nehtjede.

I baci se u tvrdju, čekajuć sutra dan juriš Turakah i smrt kajdučku, smrt u boju s vragom vjere Krstove.

Prem je ta tvrdja iz drva samo sagradjena bila, neosmieliše se ipak Turci, da na nju jurišaju; već iz daleka kružiše oko nje, gledajuć, kako taneta topovah njihovih na tvrdji haraju.

Opaziše to hajduci, opazi to i Miloš, al ujedno i zagubu svijuh. Omililo mu se je njih, mililo mu se je tih silnih muževah, tih glavitih momakah, koji tako zgodno okok pušci imadu, i tako silne piesti u pogubnoj sječi, što će poginuti, a nemogu da si prostru ležaj iz liešinah neprijateljskih, ko hajduci, već iz daleka leti na nje smrt i jedan za drugim pada kao pas, nedostojan, da ga gurneš nogom.

„Oni me neće ostaviti, to znam!" tugovaše harambaša, „a ja nemogu opet ostaviti Bugarsku, nemogu ostaviti drage domovine ove, za koju sam skoro trideset godinah radio, Al Bugari neznadu, što je domovina. Škoda! škoda!" biedovaše dalje. „Al znam što ću učiniti, da oni izmaknu smrti. Jovanico!" obrati se k ovomu, koj sve dosad, prem bi se na udar vazda stavljao, neosliedjen ostade. „Brzo ćemo se razstati jedno od drugoga, al kad sve misli u jednu skupim, mislim, da si je Agapija ono u Nišu na pokop zasvietila.

Otac njezin pade po boku Gavre za vjeru, majka ti već davno izplaka dušu, ti si jedini, komu svoje mnienje sobćiti mogu. A sad s Bogom!“

Jovanica mu muče stisnu ruku.

„Braćo, čujte što ću vam reči!“ prosbori sad Miloš k hajdukom svojim. Čujte sad zadnjikrat harambašu svoga! — Nije sada druge, već moram umrieti, da više neboravite uza me, što ništa neprudi. Al da se bar Ture nehvali mojom glavom, kad bi ju dobio, zapalite zato svod, da me nestane, a vi ćete u Srbiju, morate tamo. Hvala vam braćo za ljubav vašu, za vašu pripravnost i volju u punjenju nalogah mojih; bijaste dobri hajduci, to vam sviedočanstvo daje vaš harambaša. Molite se za me, za palu braću, za sve pravoslavne kršćane i za domovinu, za dragu domovinu, koje zemljaci naši nepoznaju, da bi gospodin š nje skinuo jaram robstva. A sad s Bogom braćo mila!“

Hajduci slušahu zadivljeni rieč harambaše i nerazumješe ga, al on jim brzo razjasni, trgnu samokres iza pása, namjeri ga u srce, pogleda k nebu, šaptnu još kratku molitvu, i odapnuv čvrstom rukom, bez rieči padaše k zemlji. Jovanica ga prihvati, da bi lakše klonuo k zemlji harambaša, al tane tursko udari mu u glavu, pribi ju razlupanu k svodu i pod Milošem ležaše trup Jovaničin.

Zatužiše hajduci, al učiniše, kako im harambaša zapovjedi, brzo goraše tvrdja, a oni umakoše nestignuti u slobodnu Srbiju.

Hrpa pepela ležaše na mjestu, gdje je tvrdja stajala, nad pepelom počivaše pokoj, pokoj počinu i nad cielom Bugarskom — pokoj grobu.

USPOMENA IZ VOJNE ŠPANJOLSKE.

S poljskoga.

Silna francezka armada, koja je imala, narivajuću se Evropi porodicu Bonaparta i na španjolski prestolj u osobi Josipa posaditi, provuče se jur nemalim trudom kroz klanjce, kroz guste lugove i nepristupne rek bi gore, koje dugim lancem Španiju od Francije diele. Armada ta, noseća ime francezke, bijaše složena iz Francezah, Taljanah, Švajcarah, Niemacah i Poljakah. Poljski ulani zauzimahu kô obično prednje straže, van ako im nebijahu opredeljena stanovišta tokova, koja su više uztrajnosti i neustrašne odvažnosti zahtievala, neg mnogobrojne sile. Glavna armada napriedovaše neprestano, al lagano. U njekoliko danah poslie prelaza prieko Pirenejah, približi se k briegovom Gvadalkvivira; taj kraj bijaše najviše pogibeljan, jer najviše uzburkan i opreznost zahtievaše, da se zauzmu tvrda mjesta u okolici. Maršal Soult, upravitelj te vojne, izdade shodne mjere. Odiel ulanah pod prevodničtvom poručnika Osinskoga, moradjaše izvidljivati u gorah Sierra-Morenskih.

Poručnik Osinski vojak odstruke, a uz to mlad, pun života i sjajnih nadah, shvatio je pogibelj naloga svoga, al ga se zato neuplaši. Križ začastne legije i drugi mu uresi vojnički urešivahu jurve grudi njegove. Odielo ulansko, vitku struku još više dražesti pridodavajuće, muževno lice, al uz to mirno i prijazno, oko puno izraza, ostaviše za vremena neprestanog putovanja po Evropi u gdjekojem ćutljivom srdcu uspomenu sladku na kratki čas boravenja okretna ulana, na čas, koj je možda prvi i posljednji bio.

Na čelu vojenoga odiela dojde dakle Osinski u mjesto svoga poslanja. Dan se je već bio nagnuo žarko popoldnevo sunce bacaše još izza obzora, za koj zapade stražnje trake na visoke vrške gorah, dočim ih s druge strane puni mjesec srebrenim svetlom obli; no u japagah, po kojih se oni provlačivahu, bijaše tavno i hladno, a rosom razhladjeni zrak predstavljaše čudnovitu slogu dana s noćju, kakve ulani u svojih krajevih nepoznavahu.

Ponoć već nebijaše daleko, kad, uzeti iz bližnjega sela predvodnik, stari seljak španjolski, ustavio mulca, pokaza ulanom na ravnimi samotno stojeći grad, koji po njegovu

kazivanju brojaše se medju najtvrdje, a sagredjen u staro doba od Mavrah, pripadaše tada Don Alonzu Lopezu de Gama, vlastniku silna posjeda i potomku jednoga, od najznamenitijih, roda u Španiji. Gluha tišina vladaše oko spoljašnih visokih bedemah, koji providjeni steljnicami (Schiesshaus) na vrhu, zakrivahu nutarnju zgradu. Za bedemi stršjaše visoka kula, oholo se ogledajuć po cielom okolišu i činjaše se, kano da se grozi ulanom, približavajućim se k gradu. Došav Osinski sa svojim odielom do vratah, koja bijahu dugačkimi lanci i zasunci zaštićena i do kojih ujedno bijaše pristup, na pol u vis dignutim mostom otežčan, nehtjede, da sile upotriebi, već odpravivši nagradjena predvodnika, reče ulanom, da sajdu s konjah i da na oprezu sprovedu još preostatak noći. Naskoro poče svitati. Zvono na kuli obznani stanovnikom grada, da je jurve čas, da se na djelo ide. Odmah na to ču se gibanje, hod i razgovor i u kratko na to škripnu do triputah zasuva ogromnoga grada. Dva kriepka čovjeka već raztvaraju krila od vratah, i rivaju most na protivni brieg, kad najednoč k vratam nutarnja straža naglo viknu: Enemigo! (neprijatelj.)

Osinski nije umio biti neprijateljem, gdje mu toga nebi dužnost nalagala i zato je uviek s ljudmi liepo postupao, pa i taj put nije od svoga običaja odstupio.

„Htjeo bi,“ ozvà se prijazno, „porazgovorit se s vlastnikom gradà Donom Lopezom.“

Ponosni velikaš nesadje pred vrata, nu buduć preveć predvidan i oprezan, neg da bi se bezuspiešno oprieti htjeo, reče, da se posada pusti u grad. „Na konje“ zapovjedi poručnik, trubljaš zatrubi, zastave sagnuše se pod vratima i odiel stajaše u dvorištu gradskom.

Vodja, imajuć na umu prije svega svoju dužnost, razaslà izvidljivce i naredi potrebne straže, pa onda tek pojde u grad. Ulazeć susriete Lopeza. Kriepki starac pojde mu u susret laganim korakom, nakloni malo glavu, koju pokrivaše šešir peri urešen. Mač o boku visjeći i njeki izraz ponosa, davali bi znati da se za uznika nedrži. Naš poručnik ćutjaše i razumi skroz podražljivi položaj gospodarov, a štujuć u njemu ne samo starca, nego i Španjolca, izpričavaše se, što je žalostnoj nuždi i poslušnosti pram svojim poglavarom za volju, proti volji vlastnika grad zauzeti morao; uvjeravaše ga uz to o neprikornom ponašanju svojih ulanah. Lopez znadjaše cieniti uljudnost poljskoga častnika, odgovori mu zatim istom uljudnostju.

U razgovoru dojdoše u ogromnu, liepo urešenu dvoranu gradsku. Pod bijaše iz mozaike, a konkavni strop (Stubendach) opiraše se o čvrste stupe mramorne, na kojih visjahu slike, neobične veličine, okvirene zlatnimi okviri. Don Alonzo zamieti, da gost njegov ljubopitnim okom na nje gledi.

„To je“, reče uljudno al ponosno, „duga povorka mojih predjah. Ta slika predstavlja onoga Lopeza, koj se je god. 1236. proslavio u ratu proti Mavrom; ondje vidite svladatelja Orana u Africi, koj je iz rukuh kardinala Ximensa primio taj zlatni lanac, koj mu prsa resi, a nitko u Španiji osim jedinoga ministra, nejma takova lanca, dalje vidite junačinu, koj je u ljutoj morskoj bitki kod bregovah Malage, svoj brod prahom u zrak dignuo, da samo nedodje o ruke dušmana; a to vam je neumrli Vasco de Gama, koj se izkrcà na briegove Malabara god. 1498.“

Dok je tako gospodar mladomu častniku pokazivao proslavljene svoje predje, zbjegoše se iz susjedne sobe ženske, željne vidjeti nenadana gosta. S početka ih je strah držao u odstranjenih sobah; al buduć je i u Španiji, svejedno ko i kod nas znatiželjnost ženskih napokon jača od straha, to se one sve više približivahu, da vide neprijateljskoga častnika. Lopez bijaše udovac, no htijuć jedinici omiliti život u samotnom gradu, zamoli dvie rodjakinje, da uviek uz nju budu, a povrh toga doprineo je još jedinčetu za družtvo, njekoliko ubogih al otmenijega roda djevojakah, koje je pram njihovoj obiteljskoj veličini, akoprem već prošloj uzdržavao.

Izidora, slobodnija neg druge u domu otca svoga, a možda i nestrpljivija, otvori vrata i unide u dvoranu. Bieli duvak, koj je nebrižno na ramena zabacila, još je čarnijimi činio njezine svione vlasi, koje izpod njega u dugih viticah puzijahu na sniežna, na po nâga ramena. Njezino zanimivo i dražestno držanje, lagani al dostojanstveni hod, naklon pun dražesti al i dostojanstva, pogled budeći ljubav, al ljubav bojazljivu i tajnu, s daleka već dadoše suditi, da je Izidora ženska južnih krajevah, al i kćerka španjolskoga velikaša. Osinski upre s početka u nju svoj pogled, al kad Izidora svoje smione, ponosne i nebrižne oči na njega svrnù, nemogaše uzdržati njezina pogleda.

„To je krćka moja", — reče Lopez. — „U njoj, žalibože, izčezava rod Lopezah de Gama;" pa obrativ se k ćerki, dodade: „Taj gospodin je jedna od mnogih žrtvah, koje car Francezah u nezauzdanoj težnji, da sebe i svoje povisi, žrtvuje. On spada medj takove ljude, koji su sbiljnost žrtvovali varki, a život s imutkom maloj zraki nade; Poljak je rodom, častnik u francezkoj vojsci.

Poslje kratka razgovora naloži gospodar slugi svomu, nadzorniku gradskomu, da odvede gosta u naznačenu mu za počinak sobu. Opraśćajuć se š njim, reče: „Možete gospodine mirno i sigurno odpočinut u našem domu."

„Dakako!" dodade Izidora, „mi primamo vas kao Poljaka, a ne kao častnika francezkoga. Za sigurno da vi gospodine u mislì ste s nami jedini! To rekav, nakloni se pouzdanije nego pri ulazku, zatim se udalji, ostaviv svoj lik u srcu ulana, a možda i ponesav u duši svojoj uražene poteze njegove. Osinski ode u naznačenu si sobu počinka.

Mjesec danah već prodje, što poručnik nije pod krovom spavao, a dvije zadnje noći sprovede bdijuć. Prevraćaše se dakle na sofi, al san je bježao oči njegove. Doisto čudna stvar! Ima časakah u životu ljudskom, kojih on sam nepojmi, ima ćućenjah, koje silom munjine proniču cielo biće njegovo, a njeka srca, kao da bi jedno za drugo predoznačeno i stvoreno bilo, najdu se u svietskoj tišnjavi, slože se mah za prvim sukobom i srastu u vječnu harmoniju.

To izkusi i naš Osinski; i zato, kad bi k objedu pozvan, zahvali se, hoteć izbjeći novi sukob kod stola, jer ćutjaše, da je prestao biti svojim gospodarom u ćas, kad ga velike dužnosti drugamo zvahu.

Dan prodje u nemiru, razdieljen bez reda na samotno razmatranje i službene dužnosti.

Nu i noć nebijaše pokojnija. Nemoguć se sna dočekati, izajde izmučen na gradski triem, da stravljenu grud svježim zrakom osili. Nebo bijaše vedro; mjesec i zviezde razsvietlivahu prostrane ravnice oko grada, lagan vjetrić tresaše lišćem uljikah i šuštjaše u kesteniku. S daleko vidjahu se vatre guerilah, a pod gradskimi zidovi čuo se je kadkada glas ulana, odgovarajućega daljnim stražam sa „tko ide!"

Sried te tišine rani Osinskovo uho žensko pjevanje; pojde k onoj strani, od koje ti djevičanski glasovi dolažahu i učini mu se, da poznaje glas Izidorin. Ona to bijaše! lahka al vješta ruka izvadjaše iz strunah španjolske guitare te mile zvukove, a melodični glas njezinih prsah, izlievajući boli čeznuća i želje, izčezavaše koncem svake kitice u turobnom „Tierra nativa." *)

„Tierra nativa!" opetovà Osinski, „o ti bi bila angjelom kao u Španjolskoj, tako i u Poljskoj!"

U sličnih borbah, nješto tajnih, nješto očitih prejde njekoliko danah, a bojna vreva neporuši ni najmanje mira, koj je u tom kraju vladao. Guerili su radje napadali tabor ili na transporte, a čete francezke kretahu se neprestano prem jugo-izhodu. Izidora bivaše sve smjelijom i pouzdanijom; otac takodjer priviknu tudjincu i činjaše se, da je njegov plemeniti značaj, njegovo dobro i odprto srce, priskrbilo mu iskrenu sklonost Lo-

*) Rodna zemlja.

pezovu, koja bi se sklonost najlaglje u prijateljstvo pretvoriti bila mogla. Izidora je često na prošnju Osinskovu ponavljala pjesmu, koju je slušao prve noći. A kad bi ona višeput išla s otcem na šetnju, prosila bi poručnika, da jim se pridruži.

Osinski je već to u njezinih očih čitao, da ju njegova osoba zanima; njezini pogledi nebijahu običajnimi pogledi, njezin najjednostavniji govor odkrivaše ono, o čem nije govoriti smjela, nu što bi jako rado bila slušala. I sbilja Osinski nije više skrivao svojih čuvstvah, jer ova jača bijahu od njega. Preporučujuć Bogu budućnost, odluči da se neće iznevjerit svojim svetim dužnostim, a niti se opirati neodoljivoj ljubavi.

Od to doba postade Izidora još smionijom. Osinski izjezdio bi često na pregledanje ponamještenih stražah. Jednoć mu se u tom poslu pridruži Izidora, po navadi kraja rodnoga, jašeć na malom, al punom sile i ognja konjicu, mlječne grive, koj joj je veoma mil jahač bio. Kako mila bijaše za oboje ova jezdba! Sad bi jašili laganim korakom, blaženi srećom, koju uživahu i nebrinuć se za budućnost, izmienjujuć rieči pune slasti, brižljivosti i razkoši, tražeć u uzajemnih pogledih saznati, koj im je udes dosudjen; sad opet pustili bi uzde konjem. kan da bi lovit htjeli sreću, koja im se je neprestano iz rukah izvinjivala.

Izidora osvjedočena, da Osinski za nju živi, da će za nju živjeti, baca se otcu pred noge i odkriva mu to, što je izkusni starac već davno opazio.

„Diete moje!“ — reče ganuto, — „ja nikoga nemam do tebe; vruće želim sreću tvoju, al sreća, koju si ti proričeš, može biti kratkotrajna zavara! Promotri položaj svoj i njegov, sjeti se odnošajah dvih narodah političkih, njihovu udaljenost i razliku. Ufaš-li se, da ćes ga skloniti na to, da ostane u Moreni? Il pak hoćeš, podav se tudjini, kog nedavno nismo ni poznavali, ostaviti svoga staroga otca, dom svojih predjah i bacit se na protivni kraj Evrope, gdje će ti ljudi, podnebje, jezik, običaji, sve tudje biti; gdje će ti možebiti sa stiske i žalosti ohladnjeti ona čuvstva, koja ti se sad čine trajnija od tebe same?“

„Ah! otče!“ uzdahnu liepa, a s razlivene na licu žalosti, ljepša neg ikada Izidora, — „ah! otče! volja tvoja je za me odsudna, al ti valjad nećeš otrovati moga života!“

Izidora već nevidjaše taj dan svoga ljubovnika. Noć je sprovela u sobi svojoj brojeć ure i četvrte, koji u susjednoj sobi otca njezinoga udarahu. Nikad joj još vrieme duže nebijaše; nikad nije mislila, da bi jedna noć tako bez konca trajati mogla. Sad je ugasila svieću, i bacila se na postelj, u nadi, da je potreba sna silnija od nutarnjega nemira, sad se je opet naglo trgla, zapalila svieću na novo na svietiljki, blistajućoj bliedim svjetlom pred slikom bogorodice.

Jutrom pozovu se svi na zajutrak. Unišavša Izidora zateće već otca sjedećega pri stolu; u njezinih očiuh slikaše se čuvstvo skrbi i sreće, to stanje neizviestnosti, o kom čovjek vehne s nade i nestrpljivo očekiva odlučni udarac. Pozdraviv otca s dobrim jutrom sjede mu nasproti i kušaše, nebi li mu iz pogleda saznati mogla svoju budućnost. Kratkotrajno mučanje prekinù na protivna vrata unišavši Osinski.

Taj dan nitko više nedojde na zajutrak. Drugarice Izidorine, koje su većinom uz nju uviek bivale, danas su posebno blagovale. Jedva što je Osinski zauzeo označeno si mjesto, pruži mu Lopez de Gama ruku i reče:

„Poručniče“, — reče iza kratke stanke, — „ćerka moja izjavila mi je jučer želju, koju bi ja morao bio iz vaših ustah čuti. Al pustimo tu pojedinost. Stavljam se u vaš položaj i shvaćam, da bi mnogo teže bilo inostrancu, koga od nedavno poznasmo, izjaviti ono, što je od strani moje kćeri bilo samo posliedicom pouzdanja djetinskoga u svoga otca. Nepredusretajte ipak mojih mislih; nisam ja tako surov, — a povrh toga sreća Izidorina, je zadaćom moga preostaloga života.“

Na te rieči dignuše se s duboka uzdaha grudi liepe Izidore; njezine trepavice orosi suza, koje sakriti nemogaše.

„Dvie su pogodbe“, govoraše dalje, pod kojimi ću vašu želju izpuniti; prvo morate ostati u Moreni i nikada iz rukuh pustiti ovu starodavnu baštinu predjah mojih; drugo, buduć se pleme Lopezah de Gama na meni svršuje, to ćete do pridievka svoga i moj priklopiti.“

U taj odlučni čas zaboraviše svi na zajutrak. Osinski nedajuć na javu nutarnje uzbune, prikova nepomičav oči k zemlji, kao da bi htjeo dalje slušati. Izidora neizrecivom skrbi gledaše na njega, željna da napetim uhom čuje odgovor, koj je izustiti imao. Lopez — čovjek — razborit i razuman, ćutjaše važnost stavljenih pogodbah i zato dobro shvati paložaj našega častnika. S toga nastavi odmah svoj govor, preudsretnuv svaku izjavu od strane častnikove i reče:

„Zaboravio sam na treću pogodbu, da mi, neprosudiv dobro stvari, neodgovorite na toli važne pogodbe. Promatrajte dakle sve dobro, a odgovor ćete mi donieti tek za tri dana.“

„Tri?“ opetovà djeva poluglasno a mimovoljna rumen sjeti ju na sramežljivost njezine spola i okova rieč u ustih. Otac na to ustade, nakloni se dostojanstveno i svaki se po običaju udalji na svoju stranu.

Tko bi rekao, da već Osinski neće sjediti pri stolu uz svoga angjela, da je taj njihov niemi razgovor, i napokon to njihovo vidjenje — posliednje! Osinski došav u sobu prošeta njom njekoliko putah gore i dole brzim korakom, zgrabi zatim drhćućom rukom pero i papir i piše list pukovniku Kozietulskomu, pod kojega je upraviteljstvom služio i koji je s ostalim konjaničtvom njekoliko miljah od Morene stajao: „Pukovniče! nekrivite me s pomanjkanja uztrajnosti i odvažnosti ili sa zametavanja vaših nalogah; prošlost moja brani me od te krivnje. No primoran sam što najsilnije uprosit vas, da me što skorije izmienite drugim odjelom. Nemolim vas za to kao poručnik pukovnika, već kao Poljak Poljaka, kao čovjek čovjeka. Uzroke toga silenja kazat ću vam ustmeno i uhvam se da će ih opravdati muževno i čovječno srce.“

Ulan stojeći dan i noć uz osedlana konja na službu, sjede i odjezdi s depešom.

Osinski oslabiv na duševnih silah, lahko je mogao hiniti bolestnoga i neizlazaše već iz svoje sobe. Tko je u stanju opetovati i opisati, što se je sve sbivalo u njegovu srcu i u srcu nesretne djevojke! Bi li ga pohodila trpečega? Je li nenadana sreća il crv sviesti sbog hinjene ljubavi otrovala mu zdravje? Rumenila neztade s njezina lica, koraljna usta izgorieše s grozničava ognja: požutjele oči, nabreknute, opasane crvenim obručcem izdavahu množinu prolitih u tajnosti suzah. Višeput je, dignuv zaslonu s prozora svoga, gledala u vrt k strani, gdje su se skupa šetali, k goram, gdje su porazmještene objezdivali straže; sad opet gledala bi na shod (altana), gdje joj je prviputah rekao, da ju ljubi. O! da bi ga još i dalje vidjati mogla! Al ne! Osinski ti više neće pokazati lica svoga i on tvoga vidjeti već neće. Njegov je udes sažaljenja vriedan. Ta dva dana izmučiše ga više, neg deset godinah taboravanja, glada, nevolje, zime i žege. Bliodoća stenujuća na njegovu južnim suncem opaljenu obličju, učini ga žutim, bolestnim, nesličnim samomu sebi. Ovdje ga tlapjaše ljubav, koja prviputah u životu zavlada njegovim srcem, a tamo čast i uzdane nade.

Dojde i druga noć te strašne borbe srca, razuma i sviesti. Ponoć je već minula. Od onda, kako je posada u grad ušla, bijahu gradska vrata uviek otvorena, jer na njih su izlazile i ulazile mienjajuće se straže.

Svjetlo treptjaše u gradu. Svi već spavaju, izim ulanah na straži i izim Osinskoga, a možda i nesretne djevice.

“Tko ide!“ viknù kraj mosta na konju sjedeći vojak.

„Na noge! spremajte se!“

Bdijući u svojoj sobi poručnik, razumiv ove rieči i čuv tutanj izlazećih iz konjušnice ulanah, sajde dolje. Konj njegov stajaše već pripravan. Bijaše to odiel, koj ga je izmieniti imao. Stare straže zamieniše s novimi; dva častnika prosboriv nješto na tihom na strani, valjda u predmetu svoje službe, podaše si ruke.

„Dok se vidimo!“ viknù jedan od odilazećih ulanah. „Ako ne na ovom, a to bar na drugom svietu!“ dodade mnogi od ostajućih.

Krenuše se bez trubenja; za malo nebijaše već ćuti kopitah konjskih, — odiel izčeznu u prostranoj, neprevidnoj ravnici.

Bog zna što se sbi, u Lopezovu domu, kad se sutradan opaziše drugi ljudi.

Iza njekoliko danah, odkako je Osinski k svojoj pukovniji došao, približiše se guerili znatnom silom k francezkom taboru; zatrubi se, da se na konje sjeda; dvie zastave ulanah stajahu u bojnih vrstah, a njim na čelu neustrašeni Kozietulski. Neprijatelj prvi navali. Osinski stajaše na lievom krilu. Jedan od guerilah, ogrnut u široki plašt, namaknutim škrljakom na oči, ponješto naprvo prignut, poleti, izpruženom rukom u kojoj samokres držaše, proti Osinskomu. Puče, — tane proljeti ulansku kapu i ponješto vlasi okresa. Ulan, stojeći uz poručnika turi sad oštri rt svoje sulice u rebra napadateljeva i sruši ga s konja. Tielo njegovo, jamačno još živo, pomieša se s drugimi liešinami te kratke al krvave navale; mali njegov konjič, mlječne grive, letom strelje odleti put grada Morene. Bijaše to nesretna Izidora, koja vidivši, da je ostavljena i zametnuta, odluči se osvetiti Poljaku. Osinski njekoliko godinah iza toga, pade junački pod Smolenskom.

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

(Dalje.)

III.

Kuće, pokućstvo i način življenja u puka slavonskog.

Kuće i ostale zgrade u puka slavonskog, izuzamši krajinu osobito Brodsku (al ne Brod), u koju bi se provincialni Slavonci zaista u tome mogli ugledati, nalaze se navlastito po zakutnih selih još u prvobitnom stanju prostoće. One su ponajviše drvene, blatom omazane, a pokrivene slamom, trskom, riedko koje daskom, a još redje criepom; gdjekoje su bez dimnjaka i neokrečene, imadu pako po jedan, po dva prozorčića, koji se svagdje nemogu otvorit; jednu kuhinju i jednu sobu, riedko da se u gdjekojima najde još jedna sobica. U kuhinji nećeš ništa viditi, osim kotla, tave, i po koji lonac na polici i zdjelu, a riedko sadžak i tepsiju. U sobama, koje se nekreče po više godinah, neima ništa osim ob zimu dvie tri proste postelje natrpane slamom ili sienom bez ikakve slamnjače, pokrivene ćepetom ili debelom ponjavom sa dva ili tri jastučića; zatim viditi je još trpezu, ili siniju na klin obješenu, koja kad je jesti, skine se, a poslie jela opet na klin objesi, ili u kut prisloni; visokih stolicah riedko je takodjer viditi, već su sve nizke i malene na tri nožice. Čeljad sgrne se samo u zimno doba u sobu, koju običaju tako ugrijat, da nemožeš u njoj dihati od vrućine: pak budnć da se sobe nečiste i nekreče, pune su stinicah, i kojekakva gada. Za posviet upotrebljava se criep, koji osim što uzrokuje smrad u sobi, još tako slabo svietli, da jedva jedno čeljade drugo vidi; a u njekima kućama negori ni criep, nego od naparenog na plamenu mladog rastića iztesane i na peći osušene skale, oliti baklje, koje svojim dimom

guše čeljad, i sobe kao u kakve čadjave pecare obratjaju. S večera skupi se sva družina i staro i mlado u vruću sobu, tamo večeraju, a poslie večere izuju se, pa povješajuć oko peći mokre i blatne obojke i opanke a i gunjce ako su mokri, stari s djecom legnu u sobi, a mladež bosa iz vruće sobe odterči u kiljere, i tamo se u ladnu postelj smjesti, nemariv što kroz krov ladan vjetar puše, i kroz nevaljana vrata u nutra zima zuri; pa kad je jačja studen, da si mogu razladjene do kiljera noge ugrijat ponesu gdjekoji kadikad sa sobom u kakvoj šerpenji ili razbijenom loncu žeravice, koju ugrijav noge metnu il pod postelj, ili gdjegod u kut: a u jutru rano skočivši s kreveta opet onako bosi trče u sobu obuvati se i oblačiti. Kad prestane zima, i otvori se proletje, onda sva čeljad bježi iz sobe, i preseli se u kućare, tako da soba posve prazna ostane; preko cieloga dakle ljeta stoji soba pusta, koja za to vrieme nalièi više marvinskoj pojati, nego ljudskom pribivalištu; nestoji doduše u njoj marva, ali ćeš ipak viditi guske, piliće, a i prasce; kroz cielo pako ljetno vrieme čeljad ruča i večera pred kućom u avliji ili u trimu. Što se tiče marvinske štale, ta je takodjer većom stranom kukavna, slabo omazana tako da vjetar kroz nju na sve strane duše i snieg zanosi, ljeti marva običaje po avliji, i oko kuće noćivat, gdje ostavlja balegu do balege tako, da ako hoćeš prieko avlije preći, moraš dobro paziti da neugaziš. Ovakvo je u obće stanje kućah, zgradah i njihovo uživanje. Ajdemo sada da vidimo, bi li sve to moglo biti drugčije i bolje.

Buduć da je kuća takvo ljudsko prebivalište, u komu čovjek prinuždenje veći dio života svoga provesti, zato bi trebalo, da je ona tako uredjena, kako će čovjek u njoj i ugodnost imati, i svoje zdravlje uzčuvati. S toga kuća ako svagda baš i nemože biti zidana, nego drvena, ili nabijena, morala bi ipak biti tako napravita, da je svakako providjena dimnjakom, i da imade jednu veću a jednu manju sobu; zatim kuhinju, i do kuhinje jedno spravište oliti skladište za držati u njemu brašno, kruh, sol, mast, meso, kupus, krompir, i druga za hranu potrebita.

Dalje: kuća morala bi biti tako visoka da njezine sobe uzimadu barem osam cipelah u visini, i da je veća soba obskrbljena dvama ili trima prozori a sobica makar samo jednim; nu prozori morali bi biti oveći, da soba dobije dosta svjetlosti, i tako načinjeni, da se mogu otvoriti i zatvoriti. Kuća treba da je i s dvora, i iz nutra dobro omazana, pa da se svake godine barem jedanput duvarovi okreče, da se u njima stinice, i drugi gad neleže, i nezadržaje.

Na dilje: kanogod je ribi voda, tako je čovjeku čist zrak život i zdravlje, zato u sobi, gdje čeljad prebiva, ništa nebi trebalo držati, što bi svojim izparivanjem moglo zrak pokvariti; pa buduć da i isto ljudih dihanje i izparivanje, kako takodjer i pušenje duhana sobni zrak kvari i usmradjuje, zato treba prigodom metenja sobe svaki dan prozore i vrata otvoriti, da pokvareni zrak izadje, a čist unidje. Pa buduć da je takodjer izparivanje od bolestnika osobito tišikavog i ranjavog drugima veljoma škodljivo, s toga treba bolestnika jamiti iz čeljadske sobe i metnuti ga u sobicu, gdje će i on imati čistiji zrak, i veći pokoj. A mokre i blatne obojke i opanke nevalja niposto vješati u onoj sobi, gdje čeljad noćiva, jerbo je i od njih izparivanje za zdravlje vrlo škodljivo. Što se tiče posvieti: najbolje bi bilo upotrebljavati od čistog loja svieće, ili olaj; ovo bo gorivo nečini toliko smrada, koliko criep, niti toliko dima, koliko baklje.

Dalje: Za mladje je doduše zdravo u ladnom spavat, ali takovo mjesto treba da je dobro utvrdjeno, da u njega vjetar odnikud nepropuhuje niti

studen ulazi, a pokraj toga treba dobrih pokrivačah, da se noćom spavajući nerazlade, a ovakva razlada može se najprije dogoditi onda, kada iz vruće sobe bosi i neobučeni odilaze u kiljere; s toga valjalo bi uviek nješta toplog na noge navuć, i tielo čimgod zaogrnut; žeravicu pako sa sobom u ladno mjesto nipošto nevalja nosit, jer ona može čeljad u snu ugušit, i konačno smrt uzrokovati, kao što se je takva nesreća već toliko putah dogodila.

A ružan je borme i onaj običaj kućnu sobu ob lito tako opustiti, da u njoj ništa na svietu neostane; pristoji bo se za svaku urednu kuću, da je soba u svako doba godine čista i tako urešena, da u nju može pošten čovjek unići; da se dakle svagda u njoj nalazi po koji čist krevet, trpeza i koja čestita stolica, a i po koja sveta slika i propetje na duvaru.

Naši ljudi imali bi se zaista ugledati u Švabe, u kojih je kuća u svakom obziru urednija nego u našeg svieta, tà svaki i nehotice opaziti mora veliku razliku medju naših i švabskih selih; pogledajmo u požežkoj županiji švabsko selo Kulu, pa uzporedimo š njom Kaptol i Vetovo, u Sriemskoj županiji Jarminu i Ostrovo, kolika je tud razlika! pa eno i kod Vinkovacah švabsko, i to još luteransko selo Neudorf, kome jedva imade četrdeset godinah od kako je ondje, pa kakve su u njemu kuće, kakve zgrade, kakva li čistoća! a to je isto opaziti i izvan Slavonije, n. p. u Bačkoj Baranji i Banatu: kolika je razlika medju srbskim selom Staparom i švabskim Hodžakom; pa tako je isto i u onima mjesti, gdje je polovica jednih, a polovica drugih, n. p. u Muhaču, Palanki, Futoku itd. Pa ne samo da su švabske kuće s dvora čiste i ugledne, nego su i u nutra liepimi kreveti, trpezama, visokima stolicama, ormari i slikama narešene, tako da je milina viditi, a u naših sve traljavo i kukavno; tà što po Bosnoj naš narod tako da kažem u čadjavima kolibama stoji, i što Bugari u zemunicama prebivaju, nije se toliko čuditi, jer za bolje neznadu, a i okolnosti su tamo druge; al Slavonci, koji Švabe pred nosom imadu, i vide kako je u njih, pa ipak neće, da ih sliede, to je zaisto čudo i neoprostljiva nehatost, ovdje je u njih upravo na svom mjestu ona poslovica: pleti kotac, kao ti i otac.

Nu kako je to da je švabski narod u svačemu ugledniji i bolje napreduje nego naš? pa da još stavim koje pitanje: kako je to, da se u Švabah neiztjeruje carska porcija šekucijom, kao kod naših? kako, da se kod njih neprodaju izpred kuće krave, svinje i vino iz podruma za porciju kao kod naših? eto tako; jer su Švabe posleniji, pomnjiviji i brižljiviji nego naši, jer oni gledaju sve na vrieme namiriti, i kuću svoju obskrbiti različitima potreboćama, a i drugima bilo caru, bilo varmedji, bilo popu, bilo meštru u svoje vrieme ono dati, što se dati mora, a naši niti nastoje sebe obskrbiti, niti druge namiriti, nego čekaju dok dojdu vìle k očima, pa onda na vrat na nos i to budzašto prodaju, il jim se prodaje iz kuće ono, bez čega sami nemogu biti. Zašto daklem naši ljudi jedanput neotvore oči, pa negledaju što i kako Švabe rade? tà nisu ni oni drugi stvorovi, nego su ljudi kao i naši ljudi, pa kad oni mogu, zašto nebi i naši mogli? tko je ikada vidio, da kod Švabah u sobama baklje gore? nije zaista nitko vidio, nego gore svieće ili olaj; e al naši kažu: tko bi nasmago sviećah i olaja? a tko nasmaže Švabama? tà nerastu ni njima svieće na vrbi, niti pada olaj iz oblaka, nego ili sami prave, ili za novce kupe; a da se to i druga potrebita mogu smoći, treba borme drugčije u kičmu uprt, i drugčije se okretat, nego što se naši okreću.

IV.
Hrana i pitje.

Hrana u Slavonacah jest kruh i proja, zatim grah, krompiri, kupus, sir, svinsko meso i slanina; nu sa svinskim mesom tako se žure, da ono traje obično samo do pokladah, a kad projdu poklade, onda i tavan ostane prazan; riedko ćes dakle naći, da koja kuća i ljeti imade suha mesa, najviše ako štogod od slanine ostane; sve ti to oni kako rekoh, do pokladah smire. A većom stranom dotle potroše i ostala za hranu pripravljena tako, da kad se otvori proletje, ništa drugog u kući neima osim kruha i proje. Kako ti biva s hranom, tako isto i s pitjem; dok teče vino i rakija, dotle se pije, neobziruć se nimalo na ostali dio godine. Kad se dakle u ljetno doba radi, onda jedu kruh, luk i taranu, a žedju vodicom gase.

A zar nebi bilo bolje, zimu, kad se tako rekav neradi ništa, čimgod provesti, n. p. projom, taranom i krompirom, a smok, vino i rakiju čuvati za ljeto, kad se rade težki poslovi, da se čovjek ima čime pokriepiti, pa da je jači i snažniji. Jer kako će onaj poslenik na dugom ljetnom danu moći motikom, sikirom, i kosom mahati, navilke na voz ili plast bacati, snopove vezati i na kola dizati, itd. koji neima nikakve pokripe, koji samo o kruhu i luku živi, a u večer kusa kiselicu? doista od takva čovjeka neima poslenika; u poslu treba snage, a snagu daje krepko jelo i pitje. Nečini tako Švaba ne, on ti provede cielu zimu s krompirom, koga običaje dosta nasijati *) a smok i pitje štedi za ljeto, kad se ore, kopa, kosi, žanje, snopovi vežu, vrši, i sieno svaža, a naši smàžu sve ob zimu u vrućoj sobi, pa dok teče ni car bolje, a kad nestane onda ni pas gorje. I ovaj način življenja dokazuje, da je u kući nered i neposlušnost; gazda bi višeput rad, da se ostavi smok i pitje za ljeto, al čeljad kao kakva nerazumna djeca neprestano viču: zašto nedaš, da se jede, i pije kad ima? a gazda, kad mu već dosadi njihova vika i mrmljanje onda najposlje otrese ruke, pa kaže: „eto vam! pa žderite i ločite dok ima, a poslje ćete bronzat.“ A kad on to izrekne, onda i malo i veliko bez svake mire i obroka udri jist i pit, dok teče, te tako ti za kratko vrieme sve projde kao na jagmu, a ob ljeto, kad bi se trebalo osmočit, onda pljuckaju. Ej narode! kad ćeš se jedanput pomaknuti iz tvog djetinstva?

Preporuka. Buduć da su svi članci od prijatelja puka namienjeni prostom našem narodu; zato šteta bi bila, kad nebi doprli do njegovih ušijuh, nego bi ostali kao glas vapijućeg u pustinji, s toga će svaki onaj učiniti veliku zadužbinu, koji bude rečene članke našemu puku il proštio, il kakvim mu drago načinom priobćio.

Dalje će sliediti.

Smrt Ladislava Hunyadia bana dalmatinsko-hrvatskog.

Mislimo, da neće biti s gorega, ako malo obširnije sobćimo čitateljem tragičnu svrhu nesretnoga Ladislava Hunyada, koja je porodila onu krasnu magjarsku operu „Hunyady Làszlo.“ Članak vadimo iz povjesti tamiškoga Banata, koju je g. Leonhard Böhm na Lipskom izdao:

O promienah i slučajevih, kojim bijaše temiški Banat od starodavnih vremenah, pa sve do polovice petnajstoga stoletja, podvržen, govorasmo u prvom dielu ove knjige. Sada gledjemo istu zamlju pod knezom, komu loša sreća posluži. U istinu, mnogo je truda stajalo, počamši od vladanja Ladislava Korvina, jedno cielo stoletje, Turke od granicah

*) Pitao Vlah Švabu, komšija! imaš li dosta žita ove godine? O tosta šita, tosta. Koliko? petnaest mirovah. A krompirah? Borme malo krompirah, malo; Koliko? Samo osamteset vrećah.

samo suzbijati, dok je napokon, poslje mnogo znamenitih činah i krvoprolitjah, ova pokrajina pod njihovo samosilje pala.

Prekinusmo našu pripovjedku kod velikog poraza Muhameta II. Sada, kad su se ugarske zemlje pomalo umirile, dodje kralj Ladislav V. iz Beča prieko Budima u Futok, da prisustvuje ovdje sazvanomu saboru. Ovdje ga pozva sin i naslieddník neumrloga Hunyada, da pregledje bojno polje, na kojem je ugarski narod mnogo slave stekao, i ostanke osmanskih beogradskih dielah. Kralj primi tu ponudu poslje dovršena sabora, koji, bijaše sasma kratkotrajan i koji druge zadaće nije imao, osim izabrati grofa Ulrika Celjskoga za prvoga ministra.

Svi povjestničari ugarski pišu, da si je ovaj, primivši tu novu čast, za glavnu zadaću preduzeo, otu, njemu tako omržnjenu kuću Korvinah izkorjeniti, koju on u svom preziranju pasjim pokoljenjem nazivati običavaše. On je znao kralju viernost Ladislava Hunyada tako sumnjivom opisati, da bi ga ovaj, da se nije prije pismeno i zakletvami o njegovoj viernosti osigurao, zahman u Beogradu očekivao. Dapače, kod sama ulaza u tvrdjavu, pokaza se kraljević, kad je opazio da mu garda zaostaje, brižljivim, i Korvin je lasno uviditi mogao, koj je uzrok toga nepovjerenja.

S toga, da daljnim posljedicam doskoči, umoli on Ulrika sliedeći dan da k njemu dojde, da se o predmetu posavietuju, koji se mira obojice tiče. Grof pristane na to; al ipak dodje, oboružan, u sjajnom odielu sa šćitom, izdajicom nečiste savjesti, odjeven. U Hunyadovoj kući i u svih sobah bijahu oboružani vitezi stavljeni. Ladislav ga pako Hunyadi dočeka sàm i neoboružan u prednjoj sobi. Govor se započe s predbacivanjem grofova neprijateljstva proti Hunyadu i njegovim baštinikom. Ulrik, koj je možda pravednost predbacivanja osjećao, uzpali se i odgovori uvriedno. Bistrički mu pruži jedan list; Celjski mu uzkrati ruku i rasrdi se. Tad mu Ladislav zapovjedi ozbiljno i svetčano, da se svojih silom prisvojenih častih i dostojanstvah odmah odrekne, te da pod pokroviteljstvom Hunyadovih vojnikah Ugarsku bezodvlačno ostavi. Ulrik pako, bez svakoga odgovora, izvuče mač, da na neoboružana Ladislava navali. Sretno odbi ovaj smrtonosni udarac od svoje glave, i boraše se s neprijateljem; na njegovu viku za pomoć priskoči Silagyi i ostali vitezi; šćit ga nemogaše obraniti od više nego četrdeset sabaljah i mačevah; glava bude mu razsiečena, uz strahovite psovke i kletve izpusti on svoju griešnu dušu u noguh osvetiteljah. Tako dokonča grof Celjski. Aeneas Sylvius Piccolomini izrazuje se u jednom listu na kralja aragonskoga, da Ladislav Hunyady ništa manje nije koristio kršćanstvu ovim činom, nego li mu otac s pobjedom nad Mahometom. *)

Ova viest probudi u kralju novo nepovjerenje. Još je dvojio, kojim putem da udari, kad je Korvin došao, te mu strahoviti prizor tako predočio, da je osviedočen bio, da si je Celjski sam smrt pribavio. U znak svoga prijateljstva prama obitelji Korvinah, odputova on poslje njekoliko danah iz Beograda u Budim preko Temešvara, koje bijaše znamenito dobro obitelji Hunyadah, da ih posjeti.

Kod dolazka kraljeva u Temešvàr, dodje mu udova neumrloga junaka, sestra Szilàgyeva, Elisa Hunyadova, u pratnji gospodičnah, u crno zavitih, u susret. Ona ga dočeka pod vratima svoga grada (današnja oružana). Na koljenih klečeć i suze roneć moljaše za milost i oproštenje za svoje sinove. On ju milostivo zagrli, i trsjaše se na svaki način, da se pričini ganutim. Na mjesto da na njezine molbe odgovori, proglasi joj supruga svetcem, dade krasne oprave grimizom i zlatom vezene donesti, obdari š njimi zabrinutu majku, bezbrižnim sinovom zapovjedi sve žalostne oprave svući i svetčanom se bojom veselja zaodjeti. Sjajne gostbe pripravljahu se sada, provožnju i lov izmienjivahu plesi i vitežke igre, u bučnih radovankah izčeeznuše dani; samo stidljiva udova, strašljiva

*) Obće je mienje, da je sin ubojstvom grofa uprav toliko domovini koristio, kano i otac, koji je Turke pobjedio, jer su Turci kano i grof neprijatelji vjerozakona; oni javni a ovaj domaći neprijatelj. Aeneas Sylv. Epist. 253.

mati Bistrićah, činjaše se kano da se je svakoga veselja odrekla. To pade kralju u oči; možda je bio brat Gavro Veronski inače blaženoga Kapistrana prijatelj i drug, po svetčevoj smrti Elisin duhovnik i savietnik; a možda i Mijo Ország Gutski, dvorski maršal i pravedan čovjek, koj je kralja na zabitnost žene opomenuo i razjasnio mu, kako nježno, ćutljivo žensko srce drhtaše pred vladarom, koj je obojicu svoga ljubimca smiešeć zagrlio, i njezinu žalostnu majku, kad je milost za nje molila, sjajnimi odorami umiriti mislio.

Ovo ganu kralja na svetčano pomirenje, koje je prijalo namišljajem Gare, koj je bio strio Ulrika Celjskoga. U tu svrhu bi 23. Studeni, dan sv. Klementa ustanovljen. Velikom sjajnošću podje kralj u dvorsku kapelu, grofovi Bistrički, Elisa s kćerju Garinom, zaručnicom starijeg Hunyada, — Jelisava, Celjskoga kći, Matijina zaručnica, već je prije bila umrla, Gara, Ország, Banfy i ostali velikaši sačinjavahu njegovu pratnju. Gabriel Veronski služio je misu; pred žrtvenikom gospodnjim zagrli kralj Elisinu kćer, metnu ruku na sveto evangjelje i zakle se Bogom i svim svetim, da Hunyadom opraštja, da mu je srce čisto od svih neprijateljskih mišljenah, i da neće nikada smrti Ulrika Celjskoga pod nikakovom izlikom osvetiti. Ujedno proglasi gospoju Elisu Hunyadovu za svoju majku, a njezine sinove za svoju braću; oba budu s kraljevskimi odorami obučena i pod rukom s kraljem k stolu svemogućega vodjeni, gdje tielo i krv Isusovu iz Gabrielovih rukuh primiše.

Iza toga odpratiše Ladislav i Matija Hunyady kralja u Budim, gdje ipak zlikovcu Nikoli Gari palatinu za rukom podje mladoga kralja nagovoriti, da oba Hunyada dade zatvoriti. U isto vrieme bijahu njihovi u Budimu pribivajući prijatelji uhvaćeni; bijahu sliedeći: Ivan Vitez, biskup Velikovaradinski, Sebastijan Rozgonski, Ladislav Kaniški, Gašpar Bódonski, Gjuro Modrár Madaražki, Pavao Horváth i Pavao Fradnahar. Tako mnogobrojne i plemenite žrtve poželiše Garini surotnici, ali ipak samo jednu dade prevareni kralj njihovoj mržnji žrtvovati, još isti dan, 16. ožujka 1457, odsudi on bana Dalmatinskoga i Hrvatskoga, Ladislava Hunyada, grofa Bistričkoga, bez dovoljna saslušanja na smrt.

Odsuda bi poslje zahoda sunca izvršena; sunce nesmjede da svieti toli gadnomu činu, s kojega bi se svaki Ugrin sgrozio i na osvietu proti njihovim početnikom uzpaliti morao. Grimiznom kraljevskom odorom odieven, svezanih na ledji rukuh, stupaše on sigurnim korakom i mirnom savjestju na smrt. Duboko mučanje vladaše medju skupljenom svjetinom; samo gdjegdje obratilo bi se obće začudjene u tiho mrmljanje u glasno jecanje i jaukanje. Na sv. Gjurgja trgu, pred Sišmanovom palačom, predade ga kastelan krvniku, ondje opazi Ladislav kralja, od svojih progoniteljah obkoljena. „Bog mi je“ reče on „svjedok, pred čijim sudom ću još danas stajati, da sam uvjek pripravan bio za domovinu i za kralja život dragovoljno žrtvovati, tako čisto mi je srce od svake krivnje. On, čija mudra svemogućnost udes umrlih uredi, neka oprosti kralju i mojim neprijateljem, kano što im ja opraščam.“ Na krvnikovu rieč pade na koljena i podvrže vrat udarcu. Viestnik smrti objavi: „Tako se buntovni neprijatelji kraljevi kazne!“ — i sada trže krvnik mač. Triput promaši; poslje treće rane dignu se Hunyady i potrčà prama palači. „Kralju“, poviče on, „krvnikova ruka spočituje laž vašem viestniku; najvećem se je zločincu po staroj navadi, kazna zločina praštala, ako pretrpi treći udarac; tko se usudjuje meni nedužnomu i četvrti dati!“ Začudjen i omamljen sjedjaše kralj u sredini svojih velikašah; vitežki mladić držaše kraljevu tvrdokornost zaganuće i htjede bliže pristupiti, možda da se zahvali; ali u svoju dugu odjeću upleten, sruši se na tle; na priteće mige od palače udari ga krvnik zadnji put. Mrtvaca, u crno sukno zavita, odnesoše u crkvu sv. Magdaljene, a zorom na orlovom briegu u tielovskoj crkvici medju tjelesi veleizdajah i državnih žrtvah bì pokopan.

Svaštice.

Iz Požege 26. Nemila smrt, koja negledje ni milo ni drago, ni staro ni mlado, ugrabi nam ovih danah jednog upravo srcu priraslog nam domorodca g. Matu Tuškana, rodom Karlovčanina a pristava ovdašnjeg županijskog suda. Pokojnik, tek razvijen mladić, umr sa suhe bolesti 23. o. licem na svoju godovinu, u oči svoje svetkovine, navršiv 26. godinu života svoga. Premda je tek njekoliko mjesecih medju nami bio, to on ipak ovdašnjemu občinstvu tako omili, da se do skora nesjećamo, da bi ičija prerana smrt ovdje tolikog saučešća pobudila bila, kao što njegova pobudi. Nu pokojnik i bijaše u istinu mladić u svakom pogledu čestit i valjan, kakove si mi samo rodu svomu poželiti možemo. Pa s toga uprav i bijaše žalost tako obćom, što nam se takva liepa mladost, takav bistar úm, takvo rodoljubno srce, takav pošten značaj prije reda sleči moradè pod težku i studenu zemlju! A to se najsjajnije pokazà jučer 25. kod sprovoda, koji je upravo veličanstven za Požegu bio. Činovničtvo, omladina, mladež gimnazijalna i glavne škole sa svojim učiteljstvom, krasni spol, sve je to bez razlike vjere, staleža, nanizano u nepreglednoj povorki, dragovoljno pohrlilo, da pokojniku izkaže zadnju počast kršćanske i bratinske svoje ljubavi, da ga doprati do tužnoga vječnog počivališta, gdje mu svi težkim srcem uzdahnusmo: „Lahka budi crna zemljo kostim, koje tebe za života svog ljubljahu!“ Mi nevjerujemo, da bi pokojnik u samom svom zavičaju, izim od žalostne mu stare majke, srčanije od kog sažaljen i ljubeznije podvoren bio, nego li ga upravo divno podvori i izpokoji plemenita obitelj g. Gjure Stručića; da bi ljepše izkićen i odpravljen bio, nego li ga nakitiše naše milokrvne požežkinje, a na čelu im presvjetla supruga našeg župana sa svojimi domorodnimi kćerami i vredna gospa Tinka Rifferova; da bi sjajnije do groba sprovodjen bio, nego li ga mi svi Požežani sprovedosmo! To za slabu utjehu ucviljene majke i ožalošćene rodbine. —

Nu koliko za pokojnikom žalimo, to moramo reći, da nas je sav ovaj čin s njeke strane opet toliko i obradovao. Ovom zgodom naime pokazalo je naše obcinstvo najsjajnije, kakova se bratinska čuvstva ovdje goje prama hrvatskoj svojoj braći, kako su neosnovane klevete dnevnikovih zlobnikah, koji bulazne o njekakovoj razdraženosti Slavonacah prema Hrvatom, te da u našem gradjanstvu doista ni traga neima kakovoj bogomrskoj težnji, da se sa svojom jednokrvnom braćom zavadjamo ili od njih oddružujemo. To mi evo činom dokazasmo na grobu milog nam hrvatskog brata, a to smo pripravni i krvlju svojom dokazati, ako se tko sbiljam drznuo bude, da raztrgava stare naše bratinske veze. To nek si na úm uzmu smutljivci i zlotvori našeg roda od crnog do jadranskog móra.

Javna zahvala

blagorodnoj obitelji **Stručićevoj**, koja je u kući si stanujućeg pokojnog sudbenog pristava **Matiju Tuškana** u dugotrajnoj bolesti s izvanrednim požrtvovanjem i pravom krstjanskom ljubavi tako nadgledala i njegovala, kao da joj je rodjeni sin bio, izražuje se oviem javno u ime rodbine i prijateljah pokojnika, kao i od strane činovnikah kr. županijskog sudbenog stola požežkog najsrdačnija zahvala.

U Požegi dne 25. Veljače 1863.

Dragutin Galac s. r.

Javna zahvala.

Podpisani priredio je za dan 9. veljače u svojih prostorijah večernju plesnu zabavu. Nije žalio ni truda ni troška, da p. n. občinstvu zadovolji toli u pogledu izkitjenja zabavnih prostorijah i točna posluženja, kao i glede ukusno zgotovljenih jelah i dobra pitja. Neda mu se na ino svoj onoj p. n. gospodi i gospojam, koje ga njihovom prisutnostju počastiše, ovim najtopliju svoju zahvalnost javno izjaviti, najveću pako harnost svoju dužnim i obvezanim se sietja izjaviti poglavitom gos. Benjaminu pl. Kraljeviću sudcu u Bektežih, koj je svimi mogućimi silami nastojao, da zabava ta što sjajnie izpadne, i trudio se o tom, da podpisanom velikim troškom ova odredjena večernja zabava nadoknadjena bude. Žahvaljujući ponajprije pogl. g. sudcu, kao i drugom štovanom obćinstvu, koje posietom svojim zabavu tu udostoji, neda mi se na ino, već još pridodati, da jedino to podpisanom žao se vidi, što njekoja od domaće gospode krasnom vincu sabravše se gospode pridružiti se propustiše.

U Kutjevu 17. veljače 1863.

Filip Rott, gostionik.

☞ **Prvi brojevi Slavonca iztekli su nam, s toga jih sada predbrojećim se pošiljati nemožemo.**

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. ožujka 1863. Broj 7.

PJESMA O SOKOLOVCU

u slavu Grgureva-dana spjevao Napoleon Špun-Strižić.

U bostanu lijepa mi dieva,
Do nje bratac vit junače stáo,
Da je čuva, kad slavulj pripieva,
Da je nebi pjesmom urekao,
Urekao, srce otrovao:
Bostan ti je poljana ta ravna,
U njem dieva — Požega je slavna,
A junak mi — Sokolovac brdo,
Što Požegu uz koljeno tvrdo
Kano sestru čuva — nepomičan,
Svedjer vieran, svedjer liep i dičan.

Potamnio polumjesec kleti,
Zastrt mrenom dušah junačkijeh;
Pobjegao paša — zmaj sapeti,
Gnjusan, trul, kó zastarjeli grijeh;
A pitomo nicat začè cvieće,
Gdje sám korov bjaše davno veće.

Ah tek niknù po krvavoj stazi,
Nov dušmanin da ga — opet sgazi! . .

Grozom opet tužna zemlja strnù,
Jer otrovan samum — vjetar dunù:
„„Eto Turčin, nove nosi dare,
Nove dare, vama muke stare!""

Al gle sveca! — Sokolom ga zovu —
Iz tihoga pojde samostana,
Nosi rodu liek od težkih rana',
Učeć vjeru staru a svedj novu:
„Za krst častni i slobodu mrieti,
Amanet je vama djeco sveti!"

Tako Sokol svešteniče hodi,
Kudgodj hodi, stado tvoje budi,
Kriepi plahe i nejako grudi —
A riječ mu čudesa izvodi.
No kad bješe stado okriepio
I na velje djelo pripravio:
Povedè ga na vrh čarnoj gori —
A sveštenik vojvodom se stvorì.

Pa to sveto krstovo znamenje,
Štono njokoč sirotinju kriepì,
Da joj zulum i ljuto sdvojenje
Živo srce nerazciepi . . .
Sad je barjak Sokolovoj četi,
Barjak svetog za nevine spása,
A pun groze i užasa
Za silnike, kiem zaprieti!

Jezdi Turčin . . . izpod biesnih ata'
Drhće zemlja — strah ju, rék' bi, hvata,
Al nedrhće Sokol-četa mlada —
Bjehu janjad, al su risi sada!
Juriš čini, zvijer razjarena . . .
Tvrda ti je ta planinska stiena,
Al su tvrdje još junačke grudi,
Kad se tigar osvetnik probudi!

Do dva dolom zagrmiše groma —
Jedan bješe k'o da crni pakó
Od bjesnila zariknù užasno;
Drugi bješe: k'o da nebo jasno
Planù gnjevom na pleme opako . . .

A crn dim pod tamné sakri skute
I turad i kršćanske junake,
Te sad ćorde zasievnuše ljute,
Kano noćju munje kroz oblake.

U turčina britkà demeskinja,
A raja se, tužna sirotinja,
Tek oružjem sirotinjskim bije —
A u svakog ni takova nije.

Al tko nejma gvoždja ubojita,
Golom rukom na turad se hita,
Ili ruši medj dušmane stiene,
Tvrde stiene, krvcom porošene;
Tko l' oružan s dušom se razstaje,
Mrijuć bratu još oružje daje,
Nek' njim sveti i brata i sebe . . .

A vrh čete sred najljućeg boja
Dična Sokol krila širi svoja.
Sad ga vidiš krotka sveštenika,
Gdjeno grede izmedj ranjenika'
I melema dieli nebeskoga,
A u ime Boga velikoga.
A kada se vrgne medj dušmane —
Misliš da je andjeo sioni,
Gdje griešnike krivnjom okaljane
Iz svetinje božje mačem goni!

I Bog djelo pomilovà sveto
Djelo tvrdom vjerom započeto!
A zaman je bjesnilo Turakah,
Jer urastè raja sred kamenja,
Te nit jednog uzmaknù koraka,
Nit izdadè krstova znamenja.

Al sad rieči vojvodske zaore:
„Juriš djeco, a s božjom pomoći!"
A kó búra usred crne noći
Srnù četa s ćarne gore.
A kano što vihor lišćem vrši
I siono granje biesno krši:
Tako hrabra četa sa svih straná
Mrvi kletog dindušmana . . .
Groznim plamom novi bojak buknù —
Al se Turad — k'o da Višnji huknù —
Razpršila.

A kad noćca na zemljicu sadje
Tek još krvav trag od Turak' nadje.

A tkododj je Sokolove krvi,
Junačku mu sjenu blagosivlje,
Liepu goru, gdje dušmane smrvi,
Sokolovim imenom nazivlje,
Nek se Sokol spominje i znade,
Kad unukom liepši čas nastade.

Rod Sokolov slobodan je danas,
A sred njega Sokolovac slavni
Čelo diže — iz vremenah davnih
Svjedočeći zlatne uspomene,
Pradjedovskom krvcom posvećene.
I dizat će čelo u vjekove,
Tvrd spomenik slave Sokolove.

Dobar župnik.

Dobio sam brzo iz našeg glavnog grada Zagreba od visokog jednog sveštenika bielu knjigu, gdje mi šalje liep nauk za mladež; nu nauk taj dobar i liep je za svakog, a da si ga svaki lakše upameti u liepe štihove složen je. Slušajte ga dragi i po njem se vladajte, evo ga:

Dok si mladih lietah,
Ovo si predoči;
U srce zasadi,
Djelom zasvjedoči!

Prije sveg' štuj Boga,
Roditelje cieni;
I one, kojimi
Bog ove zamjeni.

Lagat' nemoj nikad,
Laž nikom' nehasni,
Kad sgriešiš pokaj se
Oprost ti nekasni.

Uči se, učeći;
Pčele sljeduj svojstvo;
Znanje nosi blago,
Čast i zadovoljstvo.

Ako ti od koga
Grieh ukor pribavi;
Korećem zahvali,
A sebe popravi.

Tko t' u lice laska
Znaj da se pretvara;
Neljubi, već mrzi,
Koji grieh nekara

Neobzirnu tko što,
Udvorno nalaže;
Prevàrit će opet
Kad se zgoda kaže.

Vjeruj al ne svakom
Bez mozga i mjere;
Koji jednoč slaže,
Više nejma vjére.

Kad ma kako tajno
Na zlo makneš nogu,
Nek svima tajna
Znaj da nije Bogu.

Nekaž tajne drugu
Dok ti poznat nije;
Ako š' da se šuti?
Šuti i sam prije.

Čini samo ono
Što ti dolikuje;
Ružan primjer najviš
Mladu pamet truje.

Ružnoj rieči nemoj
Nikad uho dati,
A s nestidnim nemoj
Nikad drugovati.

Početak nauka
Nikakva negodi
Ali plodom kašnje
Ugodnime rodi.

Igraš se! za igrom
Veselja nestaje
Ali kada čitaš
Korist ti ostaje.

Umjeren počinak
Um i tielo jači;
Spavalo se slabi
I pamet si mrači.

I sebi koristi
Drugim hasnit vikô;
Tko neljubi nikog
Neljubi ga nitko.

Čuditi se nemoj
Kad zlog' sreća diže;
Polahko Bog ide
Ali svakoga stiže.

Ako pokoj ljubiš
Dok si mlad još radi;
Pošten rad za starost
Drvo mira sadi.

Ako te mat narav
Ljepotom posluži
Pazi da ju ružan;
Život nenaruži.

Al ako si ružan
Od iste naravi,
Liep razum naravi
Mahnu nek popravi.

Što znaš da je ružnó
To nikad nečini
Dost da si sam svjedok
Ma neznali ini.

Da mlad manje slovit!
Vise čut imade;
Bog mu jedan jezik
A dva uha dade.

Što imaš pripážaj,
I straži na vrati'
Pažena se dobra
Rado klone tati.

Lienost biva lahka,
Ali kruha prosi;
Radinost je težka,
Al sva dobra nosi.

Ili nepij vino,
Il ga vodom kvasi;
Pijući ga sámo,
Vatru vatrom gasi.

Želiš prijateljstva
Izkazat se vriedna;
Bud' lica prijazna;
A govora čedna.

Siromaštva radi
Nékog neuvriedi,
Jer što god imućtvo
To i nužda vriedi.

Nad bogatstvom kriepost
Neka ti je draga;
Kriepoštjom se samo
Prava tekü blaga.

Uči se! Što učiš
U pamet usadi;
Šupljim vodu grabi
Tko drugčije radi.

Što bi ti na štetu
Il sramotu bilo;
Nečini ma kako
Srcem ti se slilo.

Nemoj se ljutiti,
Ljutost svakog ruži;
Te bježi od svašta
Što na ljutost služi.

Bura trese hrastom
Na visokoj gori;
U dolu ni trsku
Nemož' da obori.

I bogatstvu veće
Pogibeli priete;
Koji je bez njega
Toga strah nesmete.

Rieč riedka i sgodna
Hvali se u mlada;
Gdje je to, bistar úm
I stid tudjer vlada.

Želiš li put znati
K slavi doći brže;
Budi kô što želiš
Da te drugi drže.

Tko nesluša razum
Nek se boja boji;
Jedan ali drugi
Svakom život kroji.

O sretna mladića,
Kojeg mlada léta;
Nadkriljuje kriepost,
Tomu slava cvjeta!

Tog svak cieni, hvali,
I sreću mu želi;
A zlu su odavna
Svi vienci uvehli.

Tom' cvatu koprive
Trnje i gloginje;
Jer ga bolji mrze
A sav rod proklinje.

Kô dobro tako zlo
Navadom se uči;
Na oba s početka
Svakog borba muči;

Pobjeda na dobro,
Pobjeda je slavna;
A na zlo, uboga,
Jadna i kukavna.

Hvalno pamti sebi
Učinjeno dobro;
Što sam dobro činiš
Zaboravljaj pobro.

Često ti se čini,
Sve, što korist nosi;
Da se sa poštenjem
Uviek neponosi.

Često kriepost; ruho
Izdrto pokriva;
Dočim na živini
Svila zlatom siva.

Nemoj činit ništa
Da te hvale ljudi.
Al što hvale ljudi,
To ti posô budi.

Nemoj ljubit blago
Nad blaženstvo neba;
Al' ga ni nemrzi
Jer za život treba.

Budi zadovoljan
Što t' udieli sreća;
Ali nastoj opet
Da postigneš veća.

Sve ovdje za čas je,
Ti u mieni ovoj;
Sretan se ne visi
U nesreći nezdvoj.

Ovo je što rekoh
Sve doduše malo;
Al plodno, ako se
Bude poslušalo.

Mladiću! Bog, kojeg
Sviet mudrošću slovi;
Početak na dobro
Nek ti blagoslovi.

Njemu se pokloni
Š njim pamećn budi;
Kad te noć uspava
I zora probudi.

On ti pamet bistri,
On ti tielo jači
I još druga dobra
Daje i trojači.

Što činiš, kad činiš
Njemu sve na slavu;
Znaj da si tad odbro
Žića stazu pravu.

ŠPANJOLCI U HRVATSKOJ.

Historička pripoviedka iz XVI. vieka od M.

I.

Kobna godina 1529. nastà. Tužno plače majka domovina, njezini razoreni gradovi, sažgana sela i opustošena polja niemi su svjedoci njezine nesreće. S jedne strane neprijatelj kršćanstva, gadni Turčin, baca svoje smrtonosne strielje u srce mile matere, a s druge paraju joj grudi vlastiti njezini sinovi. Brat ustade proti bratu, jedan turaše nož u prsa drugomu! Al to nije sve; — kada jedan nebi dorastao drugomu, pozva si na pomoć tudjinca, da tako uništi onoga, koga bi ljubiti morao. Po čitavoj Hrvatskoj vrvljahu Španjolci, poslani od kralja Frdinanda na pomoć stranki, koja je njega na prestolje podići naumjela. Težko ćutiahu Hrvati ruku ovih gadnih plaćenikah, kamo goder jih nesreća zanese, svagdje ostavljahu za sobom užasne tragove svoje okrutnosti i grabežljivosti. U vrieme, u koje se pripoviest naša počimlje, ležahu oni pred gradom Zagrebom, kojega su već čitavu gornju i doljnju stranu i kaptol u svojih rukuh imali; jedini biskupov grad, pod zapovjedničtvom hrabroga starca Vagerovića opiraše jim se više mjesecah. Badava je napinjao general Turian svu svoju vojničku vještinu — zidine grada još uviek odoljevahu četam njegovim, a što više, stari Vagerović čestoput je i to velikim uspjehom iz grada na njegove čete navaljivao.

Bijaše dosta hladna večer prve polovine mjeseca Travnja. Mjesec izadjè i razsvietì svojom bliedom svjetlošću tamne obrise razvalinah grada Zagreba. U razvaline najme pretvorena bi veća strana našega glavnoga grada — kaptol, opatovinu, jednu stranu laške ulice i gornjega grada, obrati nemila ruka tudjinacah u prah i pepeo! Hrpe kamenja i koji razrušeni zid označivaše mjesta, gdje su se prije sjajne palače kočile. Najbolje pako postigne taj nemili udes kaptol, koj bi skoro posve sa zemljom sjednačen; nebijaše tu ni traga ikakovoj ulici, ništa nego golo kamenje, prah i na pó izgoreno drvlje moglo je opaziti oko motritelja. Jedino samostan fratarski, kapelica sv. Martina i još jedna, uz nju stojeća poveća sgrada bi sačuvana od obćega razsutja, te služaše Španjolcem radi svojega izvrstnoga položaja, naproti biskupovom gradu, za glavnu stražarnu.

Pred vrati stupa gore dole stražanin, te se pomno na sve strane obazire, kao da želi štogod sumnjiva opaziti; u sobi tik do vratah sjede uz dugačke stolove više vojnikah, koji podbočiv glave rukami driemajuć čekaju izmjenu stražah. Još veći mir vladaše u gornjem katu ove kuće; samo iz jednoga jedinoga prozora titraše slaba svjetlost. Zavirimo dakle unutar. U ukusno urešenoj sobi sjedi kod pisaćega stola jedan španjolski častnik. Ponosito njegovo držanje, bogata oprava označivaše ga višjim častnikom. On je zamišljeno prekrstio ruke i čestoputah uzdisao.

„Dakle ću ju opet vidjeti“, govoraše poluglasno, „opet će se ponoviti ljuta moja rana i uzbuniti na pó uzmireno srce!“

Tajna njeka tuga, koja mu prsa stezaše, pokaže se na krasnom obličju njegovu.

Ustavši prošeta se njekoliko putah po sobi i stane pred prozorom te upre zamišljene oči svoje pram tornju, mjesečinom razsvietljene stolne crkve.

U to nastà trka i buka na dvorištu. Nju začu i naš častnik, te htjedè uprav otvoriti prozor, da se izviesti o uzroku toga noćnoga nemira, kada u sobu stupì jedan vojnik. Ovaj nakloniv se po vojnički, stane kod vratah te reče:

„Excelenca, naše straže ulovile su na sjevernoj strani jednoga fratra, koj se je tajno uz grabe gradske provlačio, te našim stražam izbjeći htjeo. Tvrdi, da je iz samostana kaptolskoga, nu vojnici sumnjaju, da se nije iz grada spustio.“

„Dovedite ga pred mene;“ reče častnik.

Vojnik ode, a za njekoliko časovah dovedu dva oboružana vojnika siedoga redovnika u sobu.

Na obrazu toga siromašnoga starca zrcalila se je prava duševna dobrota, skopčana sa ljubavlju Boga i bližnjega, pogled bijaše mu pun ljubavi i prijaznosti, držanje pako poniznosti kršćanskoj primjereno.

Stupiv pred častnika, pogleda ga svojim mirnim prijaznim pogledom; nu u taj hip, kao da ga je kakova električna sila udarila; preobrazi se on, oči mu sinu njekom izvanrednom vatrom, lice mu obli rumen, te kao začudjen šaptaše njeke nerazumljive rieči. Isto to sgodi se Španjolcu; nevjerojatnim njekim začudjenjem upre svoji oči u patra, kao da se želi osvjedočiti, da li je zbilja, koj mu se predoči, ili možebiti samo sjena njegova.

„Odstupite“, reče on vojnikom, trgnuv se iz radostnoga zapanjenja. Vojnici se uklone.

„Oče Andrija!“ zavapi častnik, te pohiti pram patru.

„Vladislave!“ šaptnu pater zagrliv Španjolca.

„Jeli je moguće, nevaraju li me oči moje? Vladislave, mili sine. Ti medju neprijatelji domovine svoje?“

„Tako je oče“, odgovori mu gorkim glasom častnik, „tjeran nemilim udesom proletih krajeve svieta, a sada eto me u odjeći kletih krvnikah doma svoga.“

„Siromašni Vladislave, tebe odabrà nesreća za ljubimca svoga . . . Tko bi mislio prije njekoliko godinah, da će najkrasniji, najhrabriji od mladih vitezovah hrvatskih, uz sva svoja svojstva i bogatstva za njekoliko godinah častnikom tudjih plaćenikah biti, tko bi slutio, da će ljubimac isto tako plemstva, kao i puka, koj toliko lovorvienacah na bojnih igrah zadobi, koga puk na rukuh svojih po ulicah nosaše, u kratko vrieme bez domovine biti . . . . . Prevareni smo Vladislave u nadah svojih!“

„Pravo kažete učitelju mili“, reče gorko Vladislav, „da smo prevareni u nadah svojih . . . . Snivasmo njekoč o boljoj budućnosti, o blaženosti — a protivno se tomu sgadja! . . Nu volja božja neka se izpuni, providnosti božanskoj moramo se pokoriti.“

Bog te blagoslovio sinko! Iz ovih riečih vidi se kriepost duše tvoje, ona je svjedok, da se tvoja plemenita duša niti za korak od staze pravice odaljila nije . . . . Ta o tom nisam niti ikada dvojio, nu da budem još stalniji u svom mnienju, želio bih, da iz tvojih ustah čujem nezgode tvoje, od onoga kobnoga časa, odkako se više, poslie bitke kod Brinja grada, do ovoga trenutka, u kojem sam ja tvojim uhvaćenikom postao, nevidismo.“

„Mnogo tražite od mene, oče; otvorit ćete naime na novo gorke rane, koje su jedva pomalo zacielile; nu ipak uslišat ću Vam želju, kao svomu starom učitelju.“

Vladislav podsuniv prije vrata od sobe sjedne si kraj učitelja svoga, te mu stane pripoviedati nezgode svoje.

A tko bijaše taj Vladislav? Iz govora njegova sa patrom zaključili bi, da je sin hrvatskoga naroda; nu kako da bude Hrvat španjolskim častnikom, neprijateljem svoga roda? Recimo dakle koju pobližju o životu njegovu.

Vladislav bijaše Hrvat, i to potomak slavne, za našu domovinu toli zaslužne porodice Berislavićah. Rodio se je u vrieme obitelji svojoj veoma neprijatno; stric bo njegov slavni Bartol Berislavić, obtužen kao početnik urote proti kralju Vladislavu II. padè od krvničke ruke, otac mu pako kao suurotnik izgubi sva dobra, te bio bi jošte prognan iz domovine, da mu nije bio na ruku mogući Ivan Korvin. Ovaj sjetiv se žrtvah, koje su za njega prinesli Berislavići onda, kada se je nalazio u najvećoj stisci, poklonio im grad Medvedgrad. U ovom gradu proživi naš Vladislav sve do smrti oca svoga, a poslie ove uze ga k sebi najslavniji Berislavić Petar, ban i biskup. Ovaj, akoprem je maloga dječaka kano sina ljubio, misleć ipak, da se za njegovo odgojenje, buduć obtrašen tolikimi državnimi poslovi, dostatno briniti neće moći, preporuči ga svomu prijatelju knezu Karloviću. Knez uze ga s veseljem, te ga za kratko vrieme obljubi kao sina. Učitelj mu bijaše jedan učen fratar imenom otac Andrija. Ova dva vriedna muža ljubio je Vladislav sinovljom ljubavlju, a bratska čuvstva prenese na vršnjakinju svoju, mladu knjeginjn Ivanu, kćer Karlovićevu. Ponarasav do mladića odlikovao se osobitom krasotom tiela i vještinom u oružju. U prvih vojnah stekao si je hrabrošću svojom veliku slavu, sve ga je dičilo, sve mu se je veselilo, a najviše otac Andrija i Ivana, koja ga je vrućom ljubavlju ljubila. Do 24. godine dobe pratila ga je sreća, nu sada odstupi ona mjesto nesreći. Godine 1526. bukne strašni rat turski. Kralj Ljudevit pade na Mohaču, a nebrojene čete turske prodru u srce Ugarske. Slavonija pade pod jaram turski, a to isto bi i Hrvatskoj namienjeno. Vladislav branio je Karlovićeve gradove onkraj Une, i to s početka hrabro, nu kasnije, ostavljen od svijuh, izdan od zavidnikah svojih, morade tražiti u biegu spas. Prvi taj poraz kosnù ga se živo, a još više, kada začù, da sabor skupljen u Križevcu, gubitak Karlovićevih gradovah, njegovoj nemarnosti pripisuje, htjede skoro zdvojiti. Sve svoje sile sakupi, da barem njekoje Karlovićeve gradove obrani, nu uzalud — izdajstvom njekoga podvodje padu u ruke turske. Neprijatelji njegovi pripisavahu njemu izdajstvo, a on, nemogav toga podnašati, oprostiv se sa Karlovićem i ljubljenom si Ivanom, ode iz Hrvatske, da drugdje bojnu slavu potraži. Badava bijahu opomene kneževe, suze ljubovce, on nehtjede da ga drugovi izdajicom zovu, pa zato reče Hrvatskoj s Bogom, i otide u Italiju k Španjolcem, kojim za onda na čelu bijaše Karlo Burbon. Berislavić uze pogriešno ime Don Alphonsa i govoraše, da je iz plemenite obitelji španjolske. To mu je svatko vjerovao, jer se je veoma brzo naučio španjolski, prije neg je pošao k Burbonu, a novca je imao u izobilju. U mnogih bojevih izkazà se na toliko, da ga je nasliednik Burbona, Philibert Chalonski veoma obljubio i uzeo si ga za svoga pobočnika. Ovdje dobi njegovo djelovanje drugi smier.

Turjan najme, general španjolski, koga poslà još Karlo Burbon u Hrvatsku, izviešćivao bi češće glavnoga vodju španjolske vojske o uspjehu svojega obsedanja, te uz to bi ga uvjek za pripomoć molio. Iz ovih izviešćah saznade Vladislav tužno stanje domovine svoje, te stane promišljavati, da li je dobro učinio, što je domovinu u tako pogibeljnom času ostavio; — promatrajuć ovo uvidi, da je krivo radio, saviest stane ga peći, suze i opomene Karlovića i Ivane predoče mu se živo, te on odluči vratiti se u domovinu, da joj pomogne. Zato mu dobro dodje jedan list Turjanov u kojem ovaj silno moljaše od Philiberta Chalonskoga pomoć. Na ovaj list odluči vojskovodja poslati Turjanu jedan odiel vojske, te kaže to Vladislavu. Čim ovaj to začú, ponudi se tomu odjelu za vodju, moleć zaštitnika svoga, da mu tu želju usliši. Philibert Chalonski opre se tomu, nu na opetovane prošnje Vladislava prištane nepokon uz to, te ga učini vodjom onoga odjela, a prvim podvodjom vojske u Hrvatskoj. Zadobiv jošte mnoga privilegija od svog zaštitnika, odputi se u Hrvatsku, kamo i sretno prispije.

Vrativ se u domovinu, nadje sve u žalostnom stanju. Karlovića veoma razveseli njegov dolazak. Nu ubogoga Vladislava zateče sad kobna viest, da je Ivana zaručena sa mladim vitezom Ivanom Alapićem. To ga raztuži: on odluči izčupat sva nježnija čuv-

stva iz srca svoga, te se posvetiti jedinoj domovini. U takovu stališu nalazio se je u ovo vrieme, u kojem ga uočismo.

Vitez pripoviedaše patru sve sgode i nesgode svoga života od onoga časa, odkako su se zadnji put vidjeli. Pater ga je pazljivo i pomno slušao.

Izpripovjediv ušuti te duboko uzdahnù. Pater pako podigne pobožno oči pram nebu, te oduševljenim glasom reče: „Vladislave, zar nevidiš u svih tvojih nesgodah providnost božansku, koja te je odredila, da budeš spasom ovoga nesretnoga grada? O Bože tvoji putevi su nedokučivi! Nesgode tvoje, Vladislave, protjerale su te iz domovine, a Bog je odredio, da se još jači, još mogućniji natrag vratiš! Mi nismo prevareni u nadah svojih, Vladislave.“

„Bog bi dao“, odvrati mu još uviek tužno Vladislav, „nu do sada, nebijaše mi jošte nigdje moguće koristiti domovini; al izbilja, oče Andrijo, kako vi zabludiste u naš tabor? Što ste sve preživjeli od našega razstanka?“

„Moj je život jednostavan, sinko dragi; — od kako smo se razstavili, bavio sam se najviše u zagrebačkom samostanu, a kad Španjolci dodjoše pod Zagreb, povukoh se u biskupov grad, kojega stranku držim i tu me Španjolci skupa s drugimi obsjednu. Već prije čuo sam od kneza Karlovića za tvoj dolazak i gorke sam suze ronió nad tim tvojim činom, nu sada blagodarim Bogu; jer da ti toga učinio nisi, da tebe u ovaj trenutak nije ovdje, za stalno grad ovaj postao bi plienom Španjolacah.“

„Kako to mislite, oče?“ upita Vladislav.

„Dà, ti toga nemožeš jošte razumjeti, buduć ti jošte nisam kazao, što me je ponukalo, da sam ostavio grad. Naše nevolje u gradu su velike, nam je nestalo hrane, praha, i olova, momčad gine sve većma, i to tako, da ako potrebna pomoć za njekoliko danah nedodje, da ćemo biti prisiljeni predati se. Ove nevolje napisà Vagerović biskupu Šinci, te ga moli za brzu pomoć. Nu tko da se odvaži to pismo odnesti biskupu Šinci? Ja se odlučih kud puklo da puklo, poći iz grada i neopažen krenuh prama ribnjaku; nu tamo opaze me vaše straže, ulove me, te me hvala budi Bogu k tebi dovedu.“

„A tko će ovo pismo dalje nositi?“ upita Vladislav. „To će biti za vas nemoguće; ja vas doduše mogu, pod izlikom, da ste fratar, koj ide k bolestnom iz tabora izvesti, nu kako ćete dalje? Oko Zagreba su svi putevi napunjeni španjolskimi stražami, a svim tim uklonit se je težko.“

„To veliko djelo izvesti će knez Ivan Alapić“, odgovori mu pater, „plemeniti ovaj vitez nam je od največe pomoći, da njega nije, za stalno nebi se mogli tako dugo održati. Čim začuje, da Španjolci žešće na naš grad jurišaju, izleti on sa svojimi vragometnimi četami iz tvrdoga Susedgrada, pa padne Španjolcem za ledja. To isto učini on prije njekoliko danah, kada smo mi iz grada provalili, te skoro svoju preuzetnost skupo platili, nu on iznenada nahrupiv na nje, oslobodi nas sa svijuh stranah obkoljene. Tom prilikom sastasmo se u Kreševu i ja mu rekoh, da me na cvjetnu nedjelu na večer čeka u Remetah, gdje će dobiti pismo Vagerovićevo.“

„Čuo sam mnogo o njegovoj skoro nečuvenoj hrabrosti, on je strah i trepet svih Španjolacah te vriedan ruke Ivanice;“ doda Vladislav njekim otezanjem.

„Doista vriedan, najvredniji je medju svimi vitezi hrvatskimi, da bude nadaren onim angjelom, —“ reče fratar, neopaziv izraženu tugu na licu mladićevu, niti znajuć, kako mu duboko ovimi riečmi u srce zasieče.

„Sretno mu za rukom pošlo to poduzeće, što mu ja iz svega srca želim“, reče nadvladav se malo Vladislav — „premda veliko prijateljstvo nevladaše već od prije medju nami.“

„Dà, dà, izbilja vi bijaste si još od njekoč neprijatelji i rad onoga mejdana na vitežkoj igri u Greču, u kojem si ti lovorvienac zadobio; što bijaše za onda hvalevriedno; nu sada, kada se o koristi domovine radi, prestaju svaka posebna odnošenja.“

„Da bi barem svi tako mislili“, reče uzdahnuv Vladislav. „Da nije u najpogibeljnijih časovih za domovinu jala i mržnje medju braćom; da bar onda oprosti jedan drugomu uvrede — za stalno naša domovina bila bi u najljepšem cvietu, dočim sada sve više i više gine.“

„Imaš pravo Vladislave“, reče pater, „to je staro prokletstvo naše; nu zato se ipak nadam, Vladislave, da ti pomoći svoje hrabromu Alapiću, kod povratka njegova, uzkratiti nećeš; ali nemogu ti jošte ništa o njegovu povratku isvjestna kazati, buduć se jošte sa Alapićom razgovarao nisam. Gdje dakle, da urečemo sastanak?“

„Na Medvedgradu“, odgovori Vladislav, — nu tamo ćete moći jošte ove noći, sutra više ne, buduć će čitava okolica puna stražah biti.“

„A možeš li ti onamo?“

„Mogu. Ban Karlović sazvat će mnogo velmožah hrvatskih, privrženikah Ferdinandovih, da viećaju, kako da se doskoči domaćoj razpri. Od strane Španjolacah umoli Turjana, da mene pošalje, što ovaj dozvoli. Taj sastanak bit će preksutra.“

„Vrlo dobro“, reče razveseliv se pater, „tamo dakle ćemo naše daljnje govore nastaviti.... Sada pako, Vladislave moram se žuriti, da prije u Remete stignem. Bog te blagoslovio sinko, dok se vidimo.“

„S Bogom oče;“ reče Vladislav i poprati patra iz sobe, naloživ vojnikom, da ga kao izpovjednika mirno sprovedu iz grada. Za njekoliko trenutakah vrati se Vladislav natrag u sobu i stane se gore dole šetati:

„On će dakle“, govoraše poluglasno, „izvesti ovaj junački čin, rad kojega će ga slaviti potomstvo i rad kojega će biti rukom krasne Ivane nagradjen, a ja ni tu nisam kadar, da se suprotivim tomu.“

Sad se baci na naslonjač i duboko se zamisli. Dugo je u takvom stanju sjedio. Straže su se ozivale i mienjale, al to ga ništa neprobudi iz njegova sna. Na jedanput udari muklo na tornju stolne crkve pónoć. U isti čas začu se strašan topot konjanikah. Vladislav se trže i otvori prozor i pogleda van: „To je Don Pedro sa svojimi drugovi!“ Na to zatvori prozor. „Bože!“ poče sada iz nova, „siromašni Alapić naletit će uprav na ove zlobnike, i izgubit će glavu. — Nu ja ga moram spasit, puklo kud puklo!“ To rekav pripasà mač, ogrnù se kabanicom i izletì van.

Dalje će sliediti.

TALIJANSKE NOVELETE.

I.

Eloisa.

Ritornata a nuova via
Il suo sponso domando:
„Che facevi, sepellita?“
„Aspetava!“ ella sclamo.

Još se nije Mesina od strahovitoga potresa g. 1744. oporavila, još se nepodigoše gorostasne palače, kad je opet 5. Veljače g. 1783. još strahovitiji potres snadje. Njekoje samo kuće poštedi bič, i bez nade, da će se naneseni gubitak ikada naknaditi moći, tumarahu tisuće nesretnih stanovnikah po razorenih ulicah bez kuće i kućišta. Ubogi! oni su već mnogo toga izgubili, udes im je već toliko ranah zadao, što više, nemogahu se već bez mrmljanja podvrći božjoj volji, pak ipak još nisu gorki kalež do dna izpraznili.

Bijaše 18. ožujak pomenute godine, oko tri sata poslje podne. Liepo odjevena djevojka, koja bi sudeć po vanjskom 16. godina imati mogla, od naravi svimi dražestmi nadarena, sjedjaše na prozoru; gledajuć u njegda toli živahne, a sada porušene ulice mesinske, pokraj nje stajaše mlad čovjek, koj ju tihim začudjenjem promatraše. Da ti je vidjeti bilo, kako im se pegledi češće susreću, kako im žalostno smiešenje sprovodi polu-

glasni razgovor, kojega često poduže stanke prekidaju, lahko bi pogodio, da njekakov sklad medju njima vlada, koj se je na nježnijem od prijateljstva čuvstvu temeljio.

„Zašto mi ogorčavaš razstanak?“ govoraše on, „ti poznaješ moje srce, znadeš, kako mi je težak ovaj razstanak, znadeš, da o ovom putu u Napulj visi naše sdruženje; njega dakle odgadjati, značilo bi svojevoljno odvlačiti onaj dan, koji bi nas za uvieke imao sjediniti. U istinu mi i naši smo kao njekim čudem poštedjeni od ovoga obćega zla. Vidiš tvoj mili otac ostaje s tobom u toj kući, koja tebi i njemu sigurnim prebivalištem služi, dočim toliki nesretnici, zdvojno, kao žive sjene po ulicah blude. Ovaj žali svoju viernu suprugu, onaj pako milu dječicu, koju se nada, samo na drugom svietu viditi. Drugi pako ležeći na zemlji, koja im sve blago i drago proždre, zahman vape za napitkom, dočim mi —“

„Dosta je! zaklinjem te, moj Lavoslave, negovori dalje; razumijem te, u istinu ja sam nezahvalna providnosti, kojoj toliko, kojoj sve dugujem — pak ipak sva drhćem, kad pomislim na tvoj odlazak. Ostani samo još jedan dan; samo još njekoliko satih, moj Lavoslave, ostani —“

Suze utušiše njezin glas, ona mučaše, i kano da od Lavoslavova odgovora njezin život zavisi, ogrli ga glasno jecajuć i pokri mu usta vatrenimi cjelovi. Najednoč se trgne od njega, i kano božjim duhom nadahnuta reče: „Neka bude, dakle povedi i mene!“

„A tvoj otac?“

„On će dakako s nami.“

„Ti si već zaboravila, da on već njekoliko danah nikuda nemore, da bi ga morsko putovanje života stajati moglo.“

„Žalibože je istina!“ reče Eloisa u ljutoj boli: „težko meni, kad u svojoj ljubavi na sve, pače i na istoga dobroga, štovanoga oca zaboraviti mogu, koji je mnogo za nas učinio i žrtvovao. Nek bude, ja odustajem, putuj, moj ljubezni, ti ćeš se naskoro povratiti, što ne, nečeš dugo izostati?“

U tom trenutku stupi ljubezan dvogodišnji dječak u sobu i potrči smiešeći se k Eloisi: „Majko! majko!“ poviče on djetinski i ljubezno i savi svoje ručice oko nježna vrata.

A Eloisa pritisne Lavoslava sinčića na svoju grud. „Ostavi mi bar ovo diete, koje će skoro u meni drugu majku pozdraviti, koje ja već sada kano vlastito diete smatram i ljubim, ostavi ga, moj Lavoslave, za tvoga odsuća kod mene, ja ću ga čuvati kano najsvetiji zalog, braniti ga kano najdragocjenije dobro moga i tvoga života, ovdje na mojih rnkuh neka leži, na mojih prsih neka počiva. „Zar ne, moj Adolfo!“ govoraše ona djetetu, „zar ne, ti ćeš rado kod mene ostati?“

Diete smiešeč se gledaše nedužno sada na nju, sada na Lavoslava i mučaše.

Lavoslav je bio jako ganut, i zalud je nastojao da svoje tronuće sakrije. No uvidiv potreboću brze odluke, zagrli i poljubi vjerenicu i diete i ode.

„Zašto sam tako slab, zašto drhće moje srce tako jako pri odlazku, koji je samo vrlo kratak?“ uzdahnu Lavoslav, zaputiv k luci,

---

Dva sata kašnje sjedila je Eloisa još u sobi s malim Adolfom. Sunce se je krvavim žarom žarilo; i kao u trenutku smrči se obzor, munje prosiecahu zrak, grom se strašno orjaše, kiša se obori kao iz kabla, strahovito bučaše morje, biesniaše bura, činjaše se kao da je sudnji dan došao. Najednoč se oćuti podzemni tutanj; kuće se počeše na temeljih nihati, i praskajuć srušiše se: Eloise i Adolfa nestadè za uviek.

Tko da opiše Lavoslavov strah i tugu, kad je drugi dan to dočuo! Nesretni pohiti odmah u Mesinu, gdje je jučer obožavanu zaručnicu i ljubezno nadepuno diete ostavio. Punih osam danah i osam noćih bludio je po razvalinah, kušajuć stalnošću zdvojenja, da samo kaki trag svojih ljubeznih najde. Prva tri dana ravnao se je po vrisku maloga dje-

teta, koj je sve to slabiji bivao, dok napokon četvrti dan sasma prestadė. Lavoslav nit je što govorio, niti je ikakov znak žalosti na javu davao, samo bi svakiput, kad bi čuo vrisak, turio ruku u zemlju i svu shrušćenu i krvavu izvukao. Deset danah je već bilo prošlo poslje ove katastrofe, kad je napokon Lavoslav pomoćju svoga viernoga sluge veliku hrpu kršja odkopao. Slabo jecanje dopre im u uha. Strahovita prizora! Eloisa stajaše s Adolfom medju razvalinami, koje su ih odsvuda ogradile. Lavoslav pohiti k njoj, hoće da svoje diete uzme — al trgnu se natrag; on osjeti mrtvačku duhu, jer je diete već truniti počelo. Eloisa je još živila. „Eloiso! Eloiso!" zavapi nesretni suprug, „što si ti ovdje činila?" „Ja?" (odgovori ona slabim glasom) „na te sam čekala!"

Lavoslav je ostavio Mesine, i otišao u Napulj s Eloisom, no niti znanosti liečnikah, niti njegova skrb mogaše ju oporaviti; ona nije baš s uma sišla, no prošlosti se već nije sjećala: Dok god je još živila, nigda se nije nasmijala, niti šta govorila. Samo kad bi opazila koje diete, obrnula bi se s neobičnom grozom odanj. Eloisa umrie u 22. godini života svoga.

Seoski knez.

Oprostiv se od miloga svoga prijana u Požegi, posjetiv svoje poznance u Cerniku, u Novoj Gradiški i u Raiću, stignem jednoč u poljane Kutinske, i skršen od putovanja poduljega, htjedoh da si počinem, i da odmorim od treskavice, al ne željezničke, jer ti Bože znaš, bude li razlogom strategičkim, bude li prilogom moćnoga kneza provući prieko sredotočja slavonskoga prugu za buduće, a za sada sjedaj plebsu na taljige, pa se tresi po kukunjevačkih strmih i zbegovačkih grudih, kuda se neobičaje vozikati kapitalista, koji se vozi obično u wagonu I. klasse.

Ovako zadubljen u brige svoje sjedim i razmišljavam o prijanu svomu Slavoncu, utaplajućem se u moru brigah, pade mi na um, da se malo sa mojim sudrugom Gjurom prodivanim, što smo sve na našem putovanju vidili i čuli, kako smo tužno plakali u dičnoj našoj krajini, kad smo opazili sve napise, sve befele, i druga koja nezasiecaju baš u izključivo vojničku službu, njemački pisana, velim, kad sam o tom razmišljavao, a i onom se čudio što sam u Cerniku čuo, gdje djeca viču: odža neboje te se djeca, i htjedoh da zovnem u sobu druga svoga; a ono pokucne njetko na vrata, a ja: „zdravstvuj!" udje čovjek odieven ruhom, kakovo se vidja u krasnoj Posavini, oka vedra i odlučna, te reče: „dobar dan!" „pomoz Bog!" odvratim ja, a on: „da li si ti Slavončev knez?" „jesam" velju ja, „a tko si ti?" Gost moj baci oko po okrugu sobe, mota šešir medju rukuh, zakašlje, stupiv bliže, reče: Ja sam selski knez iz Posavine, iz one ravne liepe zemlje, gdje se udilj desetina dava, čitó sam u Slavoncu da ćeš prispjeti u ove krajeve, pa me evo do tebe, da te vidim, i da jednu s tobom prosborim. Čito sam velju i to, da se dosele ograničuješ izklopno na užju tvoju domovinu, i da Slavonca izviestjuješ o težnji pučkoj mile nam zemlje Slavonske, a pošto u Posavini i obće prieko Illove toga mnogo imade što bi zasjeclo u VI. stupac tvoga Slavonca, to sam došao da se s tobom porazumim, a da zatim prijaviš Slavoncu, kako stvari u nas stoje. Neće biti s gorega, ako naš narod uzčita u Slavoncu, što biva oko njega, što će jamačno i učiniti, jer vidiš u nas neponebrizuju se škole, kako to ćusmo s drugih krajevah naše domovine, čemu — tako smo bar uvjereni — bude doskoro svagdje konca, jer priobćio mi je moj komšija, da je vlada onomad postavila na čelo ove struke jednoga muža, koji će domovini

našoj osvietlati lice, i bditi o svem, da s vremenom svaki seljak znade čitati i pisati, pa u to ime ga Bog pomozi.“

Pogledam ja Posavačkoga kneza, on upre oko svoje u mene, a ja mu odvratim: „evo ti prijane bratinske desnice u znak sklopljenoga jedinstva, nedvojim da umieš shvatiti VI. stupac Slavonca, o kom se možemo tečajem vremena i više putah porazumjeti, kada u ove krajeve stignem; reci prijane! što je tvoja želja?“

Posavački knez: „Želja? moj sudruže! — primiv i stisnuv mi desnicu — to je veoma pruživa rieč, u našega naroda je uzko zabrazdena želja; tebi je poznato, da naš narod neželi da nebude štibre, bez ove bo pojam o pokriću državne potrebštine pusto je bezumje; mi neželimo, da nebude vojske, ma ova ima i nasilno utjerivati porez, pa ma bijaše odvjeta onomad u njekoj skupštini protiv novačenja, ne baš iz ustavna gledišta nu da uzmanjka sredstvo za utjerivanje poreza, — ti se toj pripovjedi čudiš sudruže? moj komšija mi pripovjeda da se je tako zbilo, nu da je skupština osudila nečuveno oštroumje; — mi neželimo kuditi sve, što polazi s javnih organah, prem je to omileni refrein njekih jačih platalacah poreza; medju kojimi se i takovi nalaze, koji misle, da je božja providnost samo na posjed i „Rang“ ne pako na sva svoja stvorenja umom providjena, opredielila naslov na pravo; — mi slične želje negojimo, jer kako rekoh, bez štibre neima državnoga pokrića, bez sile neima sigurnosti vanjske, a bez vlastih neima javnoga reda, bez toga niti sigurna našega gunjca, niti „Mlickara Grossgrundbesitzerova“, štono tjera barna konja po gornjoj Ilici; — nu mi držimo u našoj prostotnosti, da bi se sustav ovijeh državnih polugah . . . . .

Knez Slavončev: Ho! Ho pobratime! kamo si zabrazdio? stupac VI. Slavonca naglasuje potreboće naroda od ozdó, izključivši politiku, a ti si na ravnom polju zagaziti u nju.

Knez Posavački: „Što je to Politika?“ (upita on uplašen) „jesam li možda pogriešio? to mora da je biesna zvier, dok me se nje žacati veliš!“

Knez Slavončev: (Utješiv druga.) „Politika je onaj živalj, kojim se kreće sudbina svieta, stvar okrugla, šklizka, a kadšto pogibeljna ako se vodi po neukih rukuh, ili kada prapori iz objestnih ustah, stvar . . . (sada zakašljem i ja) no, stvar takova, o kojoj moj prijatelj Slavonac neće da besjedi.“

Knez Posavački: „Aha! počimam razumjeti, nu treba druže da me bolje podučiš! je li to politika, da mi nije slobodno razmišljavati o domalu autonomije našijeh municipijah, ili o hitrini, koja vlada pri prvostepenih sudovih? da mi nije slobodno nastaviti umstvovanje ob obstojavšem zakonu čl. XVI. 1514 po kom je plemstvo bez paura malo vriedilo, a to bi se danas usporedjivalo radinim i neradinim silam?“ jer moj komšija češće mi kaže: „ne sutor ultra crepitam“ pa mi tu poslovicu razjasni ovako: da jedan ima tržiti brašno, druge lutke, a treći bez, a ja knez da imam ovršiti što mi gospodin veliki sudac zapovjedi, pa da si neudubim u svoju glavu stvarih, o kojih toliko razumijem, koliko puran o uslovju antikretičkom; da li je to politika, ako . . . . . kako se samo ta rieč izgovara . . . . mi Hrvati nemožemo se njoj priviknuti, da, da, je li dakle to politika, ako o Reichsrathu . . . .“

Knez Slavončev: (prekinuv rieč Posavcu) „jest, jest prijanu! mani se toga, to spada u djela sutora, o kom tvoj komšia govoraše!“

Knez Posavački: (ubode u druga svoje oko i reče:) Razumijem sudruže, razumijem! takovi vjetri i kod nas pušu, a nije baš najugodnije čuvstvo biti gladjenim sa §. 65. k. z. zato se netreba prčiti protiv načela jednoga

visokoga gospodina, komu podnipošto neprija Tit. 10. §. 91. Španjolskoga zakonika od god. 1806. s toga me odmah naputi, čim bi zabrazdio u ono što držiš sablastju tvojom; — razumijem te velju, politika je dakle to: gdje neima niti mužka niti ženska dieteta, niti dosliednosti, niti srca, nego samo, i izključivo razbora.“

„Došó sam do tebe, da ti kažem, kako je liepo i pošteno dielo tvoga Slavonca preslušati i svojim načinom do javnih vlastih staviti pučke težnje, i scieneć, da se ova namiera proteže i prieko Tucilače, što bo si naviestio tvoj pohod, to dolazim pitati, da li si voljan ovo dielo nastaviti prema pučkim željam pojavljenim upravo u Hrvatskoj zemlji, kada je već morati, da razdielimo u pojmu našemu Hrvatsku i Slavoniju; velim u pojmu, jer da ovo razdruženje u bitnosti sliediti nemože, zato nam jamči zdravi um objega naroda i istoviestnost našijeh interesah, koji se jamačno nebudu subordinirati onim sanjariam, iz kojih proizlaze takove grožnje, kao je na primjer uskraćenje učestja na hrvatskoj izložbi.

Knez Slavončev: (uleti u rieči Posavcu) Brate na rieč izložbu moram ti primetiti, da je to prava istina da je neugodno dirnulo Slavonce što nije naziv trojedne kraljevine.

Knez Posavački. Na ovu primetku ni nepazi već dalje nastavlja govor:

U nas ima svakojakijeh pojavah, ima ih u Posavini, vilajetu takovu gdje desetina cvate; ima ih u Brdovcu, Stubici, Sv. Ivanu i na Jastrebarskom, tu se bo vija Bandiera, o kojoj ljudi prema položaju, kako ga moj komšia naziva „verpflichtet und berechtigt“ različito razmišljavaju, a napis njoj je: „Činžena i gornja zemljišta;“ ima ih u Karlovcu, jer pomisli samo druže! smielost Merkantilistah koji se usudjuju željeti, da družtvo željeznice ugovorom obvezano, i zbilja izpuni ugovornu svoju dužnost, nečuvena smjelost prema družtvu kao ljudem, silnu moć imajućem! ima ih velju u cieloj našoj krasnoj županiji, a naročito ima jedne težnje, koju ti nemogu točnije opisati, van uporaviti spodobu tvoju o politici, da je naime stvar okrugla i šklizka, stvar takove znamenitosti, da neupušta prvenstvo niti sboru o vjeresioni, niti nedoseživoj znamenitosti „Walzera“, stvar silnoga i velikoga zamašaja u cielu zemlju, a ime njoj je: „Urbar“, ili kako mi pauri velimo: Katekismus njegda dužnostih i pravah bivšega podložničtva, a sada uporna točka svake vrsti vlastelah, i onieh iz Partis. I. titulo 9., i onijeh iz članka IV. 1844.

Knez Slavončev. „To je upravo onaj bedem, kog bi i moj Slavonac želio prekoračiti, da se jednom već raztvori urbarska kopča, kako to zakon propisuje, da jednoč i vlastelini i bivši podajnici znadu na čemu su, a i zatim medju njimi kao jedne krvi, i jednog naroda ljudma prava ljubav nastane, jer jedni s drugima ako su u suglasju, od neprocinjene koristi bit će ju.

Knez Posavački. Urbar kazah, da Urbar, ovo pastorče sadašnjega vjeka, nu oprosti, što se neupuštam ovom zgodom u bitno razlaganje o naših težnjah prema urbaru, što ću učiniti bližjom prigodom, kad se opet s tobom sastanem.“

Knez Slavončev. Grlim te ljubazni druže! budi mi vjestnik težnjah pučkih tvoje pokrajine, jer moj Slavonac želi, da bude unutar granicah svojih tumačom težnjah naroda našega od mora, pa sve do medje našega doma, kudgod se ori krasni naš jezik,

Knez Posavački. Ti si uzplamtio druže! tako daleko nedosizaju moje slabahne sile, koje ću stegnuti na triezno Bosiljevo, obiljatu Jasku,

divni Samobor, ravnu Posavinu, na briegovito Zagorje županije zagrebačke, i na plodne gore Sv. Ivanske, zatim ako misliš, da će se moći popeti um paurski tja do visine varoščanah, i dokučiti ograničenom svojom pametju skromnost diplomacije varoške u mnogih stvarih dubokim lokalismom zajazene, to hoću da ti kadšto reknem rieč, koju bi proučio u sriedištu naše domovine, u glavnom gradu Zagrebu; ah! (uzdahne knez) tamo ti je mnogo liepa mnogo mudra vidjeti i čuti, nu ja neuki paur svega nerazumijem, pamtim samo i slušam, kako to tumači moj komšia, a kad što i g. veliki sudac — na koliko ga kod kuće njegove nadjem.

Knez Slavončev: Imaš li druže u Zagrebu kakovu važniju svezu? stojiš li u odnošenjih takovih, da uzmogneš moga Slavonca gledom na pučke težnje točno izviestjivati o varoških dogodjajih imajućih upliv na pučki život?"

Knez Posavački. „Sveza? odnošaji? varoški upliv? to su mili druže vrlo subtilne rieči! ti valjda već davna nisi bio u Zagrebu, tamo su danas mnoge sveze prekinute, mnogi odnošaji zamršeni, tamo se živi čudnovati život, nu o tom, i u obće o koristih glavnoga grada drugiput; — što se pako tiče upliva varoškoga na pučki život, dakle i na pučke težnje, to esapi onu razliku, koja obstoji izmedju Zagreba i drugoga ma kojega kraja naše domovine, pa ćeš odmah dokučiti, da Markov piac i stara poštarska ulica dosižu sve do onijeh granicah, koje si odprie glede našega jezika označio, vjeruj mi da Zagreb našoj zemlji gospoduje . . . . .

Knez Slavončev. (uzplamtiv) Oho druže! valjda nije baš tako, treba da nezaboraviš na kraljevine Dalmaciju i Slavoniju!

Knez Posavački. Istina je, tako glasi diplomatički izraz, nu tomu je neodruživo prikopčan takodjer diplomički izraz: „trojedna" na kog ti druže nemoj zaboraviti; — u ostalom naš divan nemože obsegnuti obzire o Dalmaciji, to spada na zakonodavno tielo, a o tom ja paur ništa nerazumijem, znadem ipak da je Hrvatska i Slavonija neodruživo spojena, i da njoj ima sredotočja, a to je Zagreb.

Uzaludu se je inatiti, niti može težnja za Vojvodovinom roniti u plitkoj vodi; niti će bogata Rieka baciti sidra svoja van u hrvatsko more; niti će zemlja Slavonska na polu portah biti s maljena, prem da je na sessiju sa 260 fr. oštećena, a plaća podpuni odštetni prirez, jer moraš znati mili druže, da za ovo zakonom ustanovljeno razpolaganje imade dovoljnoga materiala u obstojavšem razmerju urbarskijeh daćah, koje služiše mjerilom odštete.

U Zagrebu je koncentrirano sve, što ima u zemlji gospodovati, a nad tim življem stojeća vlast, u interessu domovine prija Zagrebu, to je „faktum" kako moj komšia kaže, a to će reći mislim toliko: da vrućina odanle vrije, gdje vatra gori, to jest, gdje su ponajviše koncentrirane duševne izkrice, a to je bez svake zamjere u Zagrebu; dakle neinati se druže, to je rekoh „faktum" komu niti je nahudio 13. Srpanj, jer uskolebani dusi budu se jamačno složiti, niti će mu nahuditi 5. Kolovoz, kog je jur rektificirano javno mnenje u svoj sklad dovelo.

Ad vocem „koncentrirane" nemoj me odati druže! jer ova rieč nezvoni dobro u Zagrebu, istina da Zagreb upravo krozanj gospoduje zemlji, nu nije slobodno s njom onako na sva usta bacati se, jer vele ljudi da vodi u Reichs . . . . . ."

Knez Slavončev. (uletiv drugu u rieč) „Opet o politici, okani se nje."

Knez Posavački. „Istina, hvala ti na nauci, nu mi Hrvati smo u njekih stvarih kao Indianci, padaju nam svedjer na um dobri i drugi Idoli.

A sve to da nebi, što sam kazao, ima u Zagrebu još nješto, česa neima nigdje u cieloj našoj domovini; (ovdje tankim glasom prišaptne) ima tamo nješto poput onoga, što veli moj komšia, da je čitao u knjizi pisanoj po Njemcu sa čudnovatim imenom, ja sam već slog zaboravio, nu kad bi ga kakav „Kultursträger“ izustio, to bi taj slog ovako glasio:

„Den der Vater seinem Kinde
„Zeigt als furchtbares Exempel,
„Leise warnend: „Hüthet Euch
„Nicht zu werden diesen gleich!“

Knez Slavončev. „Druže! ja te nerazumijem! U ostalom velim ti nemiešaj u naš prosti razgovor, volja ti ga je zvati hrvatskim il slavonskim njemačke rieči, jer to bi moglo dati povoda baš Kultursträgeru da protelari po svietu da smo njemci, i da se kod nas opet počme sve u njemačkom jeziku poslovat. sjeti se samo na nedavnu prošlost, nije li takovih umstvovanjah bilo.

Knez Posavački. „Hoću, da ti razjasnim: u gospodskoj ulici našega glavnoga grada ima jedna škura sobica, u kojoj se izza rešetke desi ono nješto, što znatno doprinaša k gospodovanju Zagreba, živalj ovaj razastró je svoju moć prieko ciele domovine, a stupovom su mu znatni umovi zemlje; kaže do duše moj komšia, da se može gdje što prigovarati tomu življu, nu kaže i to: da mu mora biti blagodarna zemlja, jer bdije nad ustavom sa svih svojih silah, a što se jezika narodnjega tiče, to da ovaj toliko nepredovà, imamo velikom čestju zahvaliti onoj škuroj sobici; — a pravo ima moj komšia kad misli, da zasluge one sobice za jezik — dakle za najuzvišeniju polugu našega duševnoga napredka — s čega nas Evropa upoznà — da su veli ove zasluge podobne izgladiti gdje koju grudu pojavljenu u istoj sobici, kao se pojavlja i drugdje, gdje upravo neima nikakovih zaslugah.

Pomolim li se u tu sobicu, čujem o potreboći našoj, i tako ću biti kadar tvoga, Slavonca izvjestjivati po razmerju njegova lista, i prema ondašnjim pojavom; da kako ništa o politici, ništa o skromnih stvarih, jer ja kao plebs nepolazim ultra crepitam, a baš nenišanim za nikakovom ljubavi i povjerenjem, ma to i bilo sada na dnevnom redu, nu toliko ti mogu kazati: da, ako u nas i neima miline Orestesa i Piladesa, ali čim se radi o česti doma i roda, tada smo svi složni koji se dičimo biti Hrvatom.

Sada druže s Bogom! u prvom sastanku našemu o Urbaru, i ako se sastanem sa svojim komšijom, koji je bio na izmaku pokladah, neznam pravo dali u Sarajevu, dali drugdje, to ću ti priobćiti, što je tamo doživio. I opèt s Bogom druže! pa na sastanak za „medjusobnu slogu!“

Knez Slavončev. „U to ime Bog pomozi.“ Ode moj sudrug, koji meni u susret dojde, a ja legoh spavati, da se okriepim sladkim snom.

Svaštice.

✕ U Požegi. 6. o. m. na večer oko devet satih preminù gospj. Magdalena udova pl. Kraljević u 69. god. života svoga. Pokojnica, supruga davno već umrvšeg zaslužnog velikog sudca ove županije Tome Kraljevića i mati sadanjeg 2. podžupana Miroslava Kraljevića i kotarsk. sudca Benjoša Kraljevića, nesamo da je iskreno sažaljena od svoje mnogobrojne obitelji i razgranjene svoje rodbine, nego i od ostalog ovdašnjeg stanovničtva, koje ju je štovalo i ljubilo ne samo kao vrednu i valjanu svoju sugradjanku, nego i kao ženu, koja je u svakom pogledu, i kao supruga i kao mati i kao kućanica uzorom ženskim se nazivati mogla. Sjajan i mnogobrojan sprovod bijaše najljepši izraz čuvstva, kojim ju obćinstvo 8. o. m. proprati do vječnoga počivališta, i gdje joj sve srdačno uzdahnù: „Bog joj vječni pokoj dao duši!“

♯ U Vinkovcih, 5. Ožujka. Ovih danah umre ovdje u suhoj bolesti nakon podugog bolovanja Gavro Lazarević, učenik V. gimnazialnog razredu. Žališe ga svi suučenici i od kuće mu došavše dvie sestre, žališe ga svi, koji pomisliše, da mu više od 70 godinah stari roditelj, u žalosti čami, što mu je nedugo umrla strašnom smrtju ljubljena kćerka, svi kao plemenita mladića, izvrstnoga učenika i čestita sina. U crkvi držali su osim jednoga od njegovih suučenikah, dva osmoškolca govor, da ublaže i utješe razcviljene mu sestre. Tužnim srdcem odpratismo pokojnika do hladna groba, šaljuć mu zadnji uzdisaj sažaljenja u uski njegov stan.

Za njegovog bolovanja ide štovanoj obitelji Rechovoj, koja ga je zaista pravim požrtvovanjem i čistom krstjanskom ljubavi dvorila i njegovala, hvala i počitanje ciele mladeži, a osobito porodice pokojnikove!

Zagonetka.

Dok sam malen, tad dužnikah
Jesam tlapnja, gorka muka,
A kad velik tad kužnikah,
Jesam sveta desna ruka.

Odgonetka zagonetke u petom broju „Slavonca“

Liepo si čedo
Prosvete nove
Svet „bogatstvom
Pravo te zove:

Blago državi
Koja te goji,
Jer ju daruješ
Darovi svoji,

Brza si kano
Leteća ptica,
S' trupa ti ime:
„Željeznica.“

Ljepo ti čedo
I u nas budi!
Naš te narod
Odavna žudi.

Odgonetnuli su sliedeća gg. B. Franjo Milošević iz Djakova; Škender ml. Peičić, Stevo Thaller, Tomo Kraljević iz Požege; gospj. Maria Krašovec iz Orljavca; g. Fr. Valpotić iz Ludine; Mladež 8. gimn. razeda u Vinkovcih; O. David Vuić iz Mohača; Josip Kramarić, seoski knez u Repušnici.

OGLASI.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. ožujka 1863. Broj 8.

PJESME

od Vladimira Nikolića.

I.
Borba.

Prije nego danak svane,
Rujna zoro što zazori,
Svietlost dana sa tminom se
Prolazeće noći bori.

Borba ta netraje dugo,
Poslie kratka časa sliedi
Svietlost dana, da mrak noći
Slavno svlada i pobiedi.

Prije neg se tebi podà
I ljubavi moć poćuti',
Um sa srcem boj je bio,
Bojak kratki, ali ljuti.

Borbi kraj bje napried vidjet',
Jer prem da se činjà tada
Da će úm nadvladat' srce,
Ipak srce úm nadvladà.

II.
S tobom.

S tobom želim dielit'
Ja ljubavni žar,
S tobom jednom svaki
Ovog svieta čar.

S tobom svietlost sunca
I mjeseca sjaj,
S tobom svaku radost,
S tobom svaki vaj.

I u toj će želji
Ovaj život proć',
I u toj će želji
Vječna nastat' noć.

I tu noćcu vječnu
Želim dielit' tad,
S tobom, gdje prestaje,
Žalost, tuga jad.

III.
Najtežje.

Težko j' gledat majku,
Koja lije suze
S toga, što joj višnji
Milo čedo uze.

Težko je izgubit
Srcu što je milo;
Koje oko nebi
Vrh' tog suze lilo?

Al' najteže — dvoje
Štono se ljubiše,
Gledat razstavljati,
Te neljubit' više.

U tom času isto
Nebo suze lije,
Tom se času samo
Duh pakleni smije.

ŠPANJOLCI U HRVATSKOJ.

Historička pripoviedka iz XVI. vieka od M.

(Dalje.)

II.

Noć je. U kloštru Remetskom vlada mrtva tišina. Patri, izmoliv svoje večernje molitve, razidjoše se u svoje celice, da se u naručaju blagoga sna odpočinu i u njem napore prošloga dana zaborave. Svjetlost u pojedinih sobicah jedna za drugom izčezne; gusta tmina obastre čitavu okolicu samostansku, samo iz širokoga i dugoga refektorija prodiraše jošte slabašna svjetlost. Medju dugimi stolovi šetje se gore dole gorostasni vitez, tjerajuć tako brzim hodom san, koj ga je svom silom htjeo nadvladati. Bijaše mladić u najljepšoj dobi, krasne njegove plave kose spuštahu se u dugačkih pramih do zlatnih sponah na ramenu; visoko čelo, krasni potezi lica njegova izražavahu dostojanstvo i prijaznost. Liep stas, črvsta postava, a uz to junački pogled izdavao ga je junakom, a zlatom urešeni oklop i šišak svjedočio je, da je iz reda najhrabrijih vitezovah u Ugarskoj kraljevini. Taj vitez bijaše Ivan Alapić. Po smrti slavnoga svoga otca, Baltazara Alapića, bude kao jedinac baštinik svega imetka očinjega. Odgojen bi u dvoru kneza Karlovića, gdje mu bijaše otac Andrija učiteljem, a Vladislav Berislavić, kao posinak knežev suučenikom. S ovim bi se natjecao u svem već od mladosti, a kako i nebi; oba mladića bijahu bistra uma, velike hrabrosti, baštinici velikih dobarah, a uz sve to slavohlepni; dakle i nije čudo, što jedan htjede oteti prvenstvo drugomu. Da nije bilo slavohleplja u obadviuh, moguće da bi se ove plemenite duše preuzko spojile; nu ovo im prepreči svaku užju svezu, i tako si ova dva nadopuna mladića nebijahu ono, što bi si biti mogli — prijatelji.

Poslje smrti svoga otca vrati se Alapić u svoj grad, u Veliki Kalnik, gdje preduzè sam upravljanje svojih gradovah. Kasnije udioničtvovaše u svih bojevih turskih, u kojih si i veliku slavu steče. Nakon bitke Mohačke, kojom se čitava Hrvatska razdvoji na dvie strane, prionù on uz stranku Ferdinandovu; nu ipak nevojevaše nikad proti Zapoljevcem, buduć da je uprav u ono isto vrieme morao i svoje vlastite gradove od plienećih Turakah braniti. Začuv pako, da su Zapoljevci obkolili u Zagrebu Turiana, pa da tako i susjednom banu Karloviću, kao Ferdinandovcu, prieti pogibelj, pohiti on sa malom nu hrabrom četom njemu na pomoć. Izbilja podje ovoj četi za rukom, odbiti svaki, mà i najveći napadaj pojedinih Siminih četah od tvrdoga Medvedgrada. — Zapoljevci se doduše, prestrašeni silnom vojskom, koju poslà ljubljanski biskup Rauber generalu Turianu na pomoć, povuku natrag, nu buduć je banu od razbojničkih tih četah još veća pogibelj prietila nego prije od Zapoljevacah, ostane on i nadalje u Medvedgradu.

Tom prilikom stane on promatrati glavni uzrok toga gradjanskoga rata; on poče uvidjat tužne posljedice njegove, suznim okom promatrao je razvaline grada Zagreba, razorene susjedne gradove, popaljena sela i opustošena polja; to se kosnù njegova domoljubnoga srca, te uvidi, da je njegova mržnja, koju goji proti svojim političnim protivnikom, griešna i misao sjedinjenja i sloge obuze mu mladjahnu dušu. Ovu misao priobći on banu Karloviću; plemeniti ovaj muž ćutio je već od davna turobnim srcem posljedice ove gradjanske svadje; nu budući osvjedočen, da Hrvatska pod Zapoljom, prijateljem turskim, svoje sreće nikada postigla nebi, — nehtjede se kralju Ferdinandu iznevjeriti; zato odgovori Alapiću, da uviek dosliedno svomu osvjedočenju i vitežkomu poštenju radi. Lahka uzbunljiva ćut Alapićeva bi se lagahno bila povela za banom, da se medju to nezgodi slučaj, koj svim njegovim težnjam drugi pravac podà.

Španjolci, paleć i harajuć svu zagrebačku okolicu, obsjednu napokon i tvrdi Susedgrad, u kojem gospodovaše hrabri Ivan Tahi. Ovaj se opiraše dugo vremena svakom napadanju ovih tlačiteljah domovine; nu naskoro nestà mu hrane, koje si od nikuda, budući mu bijaše grad sa svih stranah obkoljen, pribaviti nemogaše. U največem zdvojenju pošalje on jednoga mladića s pismom k Alapiću, koj sretno, izmaknuv neprijateljem,

prispije u Medvedgrad. U tom pismu zaklinjaše Tahi Alapića prahom njegovoga pokojnoga oca i svim, što mu bijaše milo i drago, da mu pomogne, da zaboravi na političke svadje, pa da mu oslobodi ženu i djecu, koja već od glada mal da neskapaju, Ove rieči djelovahu na Alapića tako, da, razjaren nad samim sobom, povikne: „Zar da ja budem saveznikom tudjinacah; zar da mirnim okom gledam, kako mi neprijatelj moju rodjenu braću ubija? Ne — nikad!“ Takovim uzbunjenim čuvstvom ode k banu, kaže mu sve, što je odlučio, a ovaj mu se neopriè nakani.

S polovinom svoje čete — drugu bo polovinu ostavi na obranu u Medvedgradu — pohiti on k susjedu. Nahrupiv iznenada na Španjolce poplaši je i protjera ih izpod gradskih zidinah. Slavodobitno unidje on u oslobodjeni grad, a Tahi ga na njeko vrieme zadrža u gradu, i tù mu podje za rukom predobit toga junačkoga mladića posve na svoju stranu. Susedgrad postane sada strah i trepet za razbojničke čete španjolske. Gdjegod se bo ove odieljene od glavne vojske pokažu, eto već za njihovimi ledji strašnoga Alapića, koj, nesamo što bi jim oteo sav plien, nego bi dao takodjer sve uhvačenike na obližnjem drveću povješati.

Kod jedne takove provale iz Susedgrada sastade se on s ocem Andrijom, koj mu priobći čitavu sgodu s pismom Vagerovićevim. Alapić ga umoli, da njemu to poslaničtvo povjeri. Otac Andrija privoli na to i reče vitezu, da ga na noć cvjetne nedelje u Remetah čeka, gdje će mu izručiti list na biskupa Simu. Alapić izpuni svoje obećanje i tako ga nadjosmo šetajućega se po refektoriju remetskom.

Dugo se je tako šetao i napokon ga zabrinu to čekanje. Tako zabrinut podje pram prozoru, otvoriv ga, slušaše jedno vrieme, da li se željno izčekivani približaje; nu uzalud — jedino šuštanje vjetra u slabo listnatih granah obližnjega drveća prekidaše noćnu tišinu.

„Bože“, moljaše u sebi, zatvoriv prozor i podignuv oči pram, u sriedini refektorija visećem, razpelu, „odvrni još i tu nesreću od grada i domovine naše, jer ako otac Andrija s listom padne u ruke neprijateljah, tad je izgubljen nesretni grad, taj stražnji bedem naše neodvisnosti, — čitava će domovina biti tada robinja tudjinacah.“

Iz njegova lica sjaše prava ljubav pram miloj mu domovini, za koju se je i Bogu molio; suzami orošene oči bijahu svjedoci njegovih iskrenih čuvstvah. Kleknuv na maleno klecalo zadubi se u dugu tihu molitvu, — a ta depre do prestolja nebeskoga.

Svemogući stvoritelj umiri ga odmah. Glas vratarskoga zvona jeknu po tamnih hodnicih samostanskih. Vitez pogledav zahvalno na razpelo zavapi: „Bože! ti si uslišao moju molitvu, hvala ti stvoritelju! usliši i nadalje naš plač, pa će naša domovina bit sretna!“

To rekav ustane te poleti k vratam prostrana refektorija, gdje susretne oca Andriju.

„Oče, mislio sam već, da Vas više nikad vidjeti neću;“ reče mladić zagrliv vriednoga starca.

„Malo je trebalo, da se izpune te rieči, koje sada izustiste; nu božja me je ruka občuvala;“ odvrati mu starac.

„Dakle je to uzrok vašemu zakašnjenju, oče?“

„Nije, poslje ću vam sve kazat, viteže; sada se moram malko odmoriti od težkoga hoda;“ I sjedè se na bližnju klupu.

„Viteže“, poče pater iza kratka odmora, „vaše je preduzeće škakljivo. Pomislite dakle još jedanput sve težkoće i okolnosti toga važnoga koraka; nestrmoglavljujte se svojevoljno u očevidnu propast; promislite i to, da bi ja, preobučen u odjeću prosta seljaka, na kojega nitko ni pazio nebi, možebiti sjegurnije i sretnije postigao svoj cilj, nego vi, viteže hrvatski, koga već skoro svaki Španjolac dobro poznade .... A stavimo, da nepostignem svoje važne svrhe, da poginem pod mačem nemilih tudjinacah, tko bi žalio i

oplakivao život, koj nije od nikakove koristi na tom himbenom svietu, — dočim bi usuprot vaš dragocjeni život oplakivala sva domovina, koja bi unj izgubila jednoga od svojih najhrabrijih sinovah.“

„Mi svi visimo o volji božjoj“, prihvati vitez, „ako je volja božja, ja ću zdrav proći kroz dušmanske čete, ako ne —“

„To ćete pasti“, preuzè riec pater, „pasti u cvietu mladih lietah i u najboljih nadah. Ne viteže! ja sam često popuštao nepromišljenoj mladosti vašoj, al sad ću se pokazati čvršćim i jačim. Što sam si preduzeo, izvršit ću; — ruka svevišnjega biti će uza me.“

„Oče, vaše ozbiljne rieči vriedjaju moju dušu“, poče na to vitez, „buduć vam se čini, da bi ja mogao ikada na toliko zaboraviti na svoju vitežku dužnost, da dopustim slabomu starcu, duhovniku, toli pogibeljan korak, kojim bi se i najhrabriji vitezi, da im dobro izpadne, i to punim pravom ponosili! Pitam vas kakovim licem bi ja mogao sutra stupit pred kneza Torquata Karlovića i knjeginju Ivanu, kćercu njegovu, veleć mu: „Uvidio sam pogibelj toga velikoga poduzeća, pa zato poduzè poslaničtvo sam oće Andrija.“ Zar nebi knez imao pravo, kada bi ga zamolio za ruku njegove kćeri, odgovoriti: „Viteže, vi niste zaslužili moje kćeri!“ ... Prosudite, oče, negovorim li istinu?“

„Mnogo izbrojiste razlogah, mili sine“, odvrati mu na to smiešeći se starac, „a medju njimi je od velike važnosti posljednji; ali isti taj vaš razlog može se i mojemu mnenju prilagoditi; dopustite dakle, da vam i ja jedno pitanje stavim: kako će knez Torquato, kako li kneginja Ivana podnieti onu viest, koja će jeknut po čitavom Medvedgradu: „Ivan Alapić, veliki vitez pade u ruke Španjolacah i bi od njih ustreljen....“ „Viteže, šta će onda srce vaše mile zaručnice? .....

Vedro lice vitezovo potamni, težki udarac, štono mu ga zadà vredni pater svojim nagoviestajućim govorom, izrazi se u krasnih crtah blaga lišca njegova. A koje rieči bijahu uzrokom tako nagle promjene? .. Da li one rieči, kojimi mu pater predoči njegovu nenadanu smrt, — ili pako ove posljednje, koje glasijahu o miloj njegovoj zaručnici? .. Nije se bojao junak grozne smrti, pripravnim srcem hrlio bi u nju, da je sàmo stalan bio, da neće time prouzrokovati plača i tuge onoj, koju obožavaše.

„Bolje, da čuje nesretnu viest o mojoj smrti“, reče nakon male stanke, „nego da začuje, da sam strašljivica i da sam osramotio vitežko pleme! ... Medjutim nebojim se, da bi se je ta nenadana viest tako neugodno kosnula; jer ona ljubi drugoga!“

„Što govorite?“ zapita začudjen pater, „Ivana, onaj angjeo, da ljubi drugoga? To nije moguće, viteže! Ljubomornost dovede vas k toj misli, koja je već sama po sebi griešna... A koga ljubi Ivana?“

„Čovjeka, koj nije nikada vriedan njezine ljubavi i kog bi zaboraviti morala, jer je u najnovije vrieme oskvrnuo svetinju domovine svoje.... Al ona ga ipak ljubi, i to žešćom ljubavju nego ikad prije;“ odgovori gorko vitez.

„A tko je taj nesretnik, koj je usudio svoje griešne oči podići pram onomu čistomu angjeoskomu biću?“ zapita uzbunjen pater.

„Vaš učenik“, reče prezirno Alapić, „Vladislav Berislavić.“

Pater ga žalostno pogleda; nije bo ni iz daleka pomislio, da bi se one prezirne rieči onoga mogle ticati, koga je medju svimi umrlimi najbolje ljubio — Vladislava Berislavića. —

„Dakle Vladislav Berislavić“, zavapi starac vatreno, „jest onaj nevoljnik, koj je oskvrnuo svetinju domovine? ... Viteže, vi ga krivo osudiste; puka sumnja ili kakova zlobna kleveta govori iz vas, kojom ocrnjujete muža, koj je rad svoje nesretne sudbine vriedan sažaljenja, kojega svaki pravi sin domovine štovati mora....“

„Oprostite oče“, odgovori mu vitez, „nebijaše liepo od mene, što sam pred vami počeo grditi muža, za kojega znam, da ga vi ljubite; nu oče, vi sami znate, da se medju

nas dvojicu već od naše prve mladosti vječne zaprieke stavljaju, koje nas sve većma i većma razdruživahu, — a sada mi on otimlje najdragocjenije blago na svietu! . . . Zar je dakle čuo, što sam mu možda svojim prenaglim i nesmotrenim govorom krivicu učinio?“

„Dà, Ivane, vi ste mu učinili krivicu, buduć ste bratinsko nagnuće i iskrenu oddanost držali za nevjeru; nu plemeniti Vladislav Berislavić bi vam sjegurno tu uvriedu oprostio, zato vam ju i ja opraštam;“ reče pater stisnuv Alapićevu ruku.

Malena stanka nastà za tim govorom. Pater promatraše viteza, da vidi, kako su njegove rieči, kojimi je posvjedočio viernost njegove zaručnice, nanj djelovale; vitezu se pako dade na žao, što je možebiti svojim uvriedljivim izpoviedanjem starca razžalostio; zato, da učini konac takovu razgovoru, poče:

„Vjerujem Vam, oče, da je moja sumnja o Vladislavovoj ljubavi ništetna; zato mi u znak pomirenja izkažite tu ljubav, pa mi predajte list, da ga kroz sve neprijateljske čete, odnesem u opredeljeno mjesto . . . . . Dopustite, da stupim dičan pred svoju zaručnicu i tako dobijem njezino srce!“

„Dakle slava i ljubav, koju gojite za svoju milu zaručnicu, jedini su uzroci, koji Vas nukaju na taj opasan čin?“ upita zabrinuto otac Andrija.

„Ne oče“, reče oduševljeno vitez, „ljubav domovine, to sveto i odičeno čuvstvo, kojim se svaki čestiti čovjek ponosi, glavni je uzrok, što Vam hoću oteti vaše poslaničtvo, kojim hoću da se pokažem zahvalnim svojoj materi domovini, koja me rodi, koje sveti prah gazim i koja će mi danas sutra podat u svom nježnom krilu hladan grob! . . . Dà, ona je jedini uzrok, radi kojega poduzimam tu veliku zadaću; ostali su pako svi samo pobočni te proniču iz puke slabosti, koja se radja u mojoj slaboj duši.“

„Sada istom spoznajem u Tebi, viteže, sina slavnoga Balthazara Alapića, koj te sada motri s nebesah i blagoslivlja; jerbo vidi, da slidiš stope njegove! Slavohleplje i ljubav u srcu neizkusna mladića, ako se uzporede s ljubavju domovine, izniču, kao što izniče kapljica vode u neizjmiernih valovih morskih! . . . Ljubav domovine, vjeri priljubljena, jest jedina ćut, koja bi morala upravljati svimi našimi djeli, voditi nas po svih naših putevih; ona jedina nepozna straha i neobzire se na pogibelj.

Time dakle saznaste, zašto Vam umah nepredadoh pisma; želiobi sam prije saznati je li vas iskrena ljubav domovine ili možebiti druga kakova svrha na ovo poduzeće nuka? Vi odgovoriste mojoj nadi, a ja Vam sada, blagoslivajuć Vas, predajem ovo pismo.“

Rekav ovo izvuče izpod kapuca ono pismo i preda ga uzhićenomu vitezu.

„Primite moju zahvalnost, oče“, reče mu zahvalni junak, „i budite uvjeren, da, ili ću se vratiti s odgovorom u ove krajeve, ili pako svjestan si, da sam dužnost svoju izpunio i da sam vriedan povjerenja, kojim me nadariste, poginut pod mačevi kletih nam neprijateljah.“

„O tom sam osvjedočen, mili sine, da Vam hrabrosti i junačtva nikad nikad uzmanjkati neće; no uprav to junačtvo i taj vitežki ponos mogao bi vas strmoglaviti; zato budite oprezan, viteže; tražite više putah u biegu spas; nestavljajte u oružje baš velike nade, jer težko može više putah jedan velikoj množini odoljeti. . . .

Oprostite viteže, što se ja siromašni fratar Vam hrabromu i slavnomu vitezu usudjujem i u vojničkih stvarih naputke davati; — nu scienim, da će me očinska brižljivost za Vas, kao i velika skrb, da ovo pismo nepadne u šake neprijateljske, kod Vas opravdati.“

„Viek će mi savjeti i opomene moga blagoga učitelja, oca Andrije bit povoljne i mile:“ doda na to vitez, stisnuv patru ruku.

„Sada pako krenite, viteže, u ime božje; njegovo sveznajuće oko bdilo nad Vama“, reče pater, te uzev u ruke svietiljku, poprati Alapića iz refektorija dugim tamnim hodnikom na dvorište kloštarsko, gdje ih već sluga s konjem pripravan čekaše.

„S Bogom, oče!“ rekne vitez zajahav konja.

„S Bogom!“ odvrati pater.

Za njekoliko trenutakah izčezne vitez u tamnoj noći.

„Bdij nad životom njegovim, Bože!“ uzdahnù starac podignuv oči pram tamnom nebu. Jošte je slušao jedno vrieme topot konjskih kopitah, a kad i ovaj zamuknù, vrati se natrag u samostan.

(Dalje će sliediti.)

Seoski knez.

Moj predragi Slavonče! Evo mene kod tebe, al ne osobno, već oviem mojim pisamcem. Baš ti pišem na Gregurovo, kad kod vas sva brda vrve ljudstvom, i pucnjavi nezna se kraja, a veselje nema granicah, a to sve za sladku uspomenu, što naše prababe s preslicami prvo sto osamdeset godinah protjeraše Turke iz Požege; nu nemoj misliti, da akoste vi veseli, i dičan čin predjah naših ondje slavite, da ova naša jednokrvna bratja ovdie oko lonjskog polja ta ista čuvstva negoje. Ta ti znaš najbolje, da ako Slavoniju zemlju plemenitu što obraduje, da to veseli i braću Hrvate, a ako njiuh što zaboli da i nama gorke suze polete. Ti ćeš si pomisliti moj prijatelju: „Što je dalo povoda mome dragom knezu, da mi piše, eto već njekoliko redakah pročitah, neznam još što on želi;“ Ti ćeš možebiti posumnjati, da mi se nije šta neugodna dogodilo, ili možebit da trebam putine, oli inog ćesa. Nije brate, nefali mi ni najmanje, već uzrok što ti pišem, važan je po cieo narod naš, i po naš puk slavonski:

Dragi Slavonče! znam, da će ti kucati srce od radosti, kad ti priobćim što mi se je sbilo: kad se je moj posavački sudrug udaljio, znaš onaj vrlo učeni čovjek, koj i djački i njemački u svoje rieći miša, i svašta znade, i ja kod prijatelja Gjure lahku noć prospava, te sutra dan htidoh, da povratim posjet posavačkom knezu, a tom prigodom naš glavni trgovački grad Sisak posietim; eto ti donesoše mi sa pošte pismo, mislio sam u prvi mah, da je od tebe, ali otvorivši vidim, da je od milih nam krajevah gdje je Drava već na izmaku. Pročitam ja taj list, i kako dovrših, skočih u visinu od radosti, te nazočnim rekoh: „braćo, hvalite Boga na nebesih!“ Moj prijatelj Slavonac probudio je puk slavonski, evo biele knjige, u kojoj se javlja jedna poštena narodna duša, koja veli, da je on pravi prijatelj puka, i da ono što vrednog oca Kaje prijatelj pripovieda u svemu neobstoji. Evo ti što taj neću reći pravi prijatelj, već ću kazati, drugi prijatelj puka bjesedi, mislim bo da su obodva pravi prijatelji jer obodvojica žele dobro narodu našem. Medjutim ti Slavonće stavi na javnost pa ćemo s otim ono postići, da će oni naši surodnici, koji nisu onakovi, kao što jih oca Kaje prijatelj puka opisuje, bit opravdani pred svetom, a oni koji su onakovi kao što oca Kaje prijatelj puka veli, moć će se u brzo i u potaji bez da itko i opazi popraviti. Svi ovog kraja knezovi i selski sudci, i drugi, koji se diče biti Hrvatom srdačno te pozdravljaju a ja te grlim i jesam u Kutini na Grgurovo 1863. Tvoj istiniti i iskreni brat blizanac knez.

Priključena biela knjiga tog drugog prijatelja puka glasi ovako:

Prijateljem nazivamo onog čovjeka, koji nas ljubi tako, da nam dobro misli, dobro želi, pak i za dobro naše djeluje. Prijateljem nazivamo onog čovjeka, koji s nami sve dobro i zlo jednako dieli, u dobru našem s nami se veseli, u zlu pako nas tješi, te ublažiti i odstraniti ga nastoji. Pravim prijateljem našim nazivamo u duševnom il ćudorednom

smislu onoga, koji nam sve máne i slabosti naše, niti ih pomanjujuć, niti povećavajuć, bezazleno odkriva, te svojim dobro nam mislećim iskrenim savjetom kanoti toliko sriedstvah nam pruža, da ove umanjimo ili posve izkorenimo; što više, takovi pravi prijatelj sam će radostno svoje umne i tvarne (materialne) sile u to ime žrtvovati. Što ovdje o prijatelju rekoh u odnošenju na pojedinu osobu, isto se razumjeti imade i u odnošenju na čitavu porodicu, ili obćinu ili puk. Kano što je kogod prijatelj pojedinca, tako može biti i prijateljem cielog puka.

Naš mili „Slavonac“ pod naslovom „Prijatelj puka“ doneo je u br. 2. 4. i 6. članke opisivajuće, u obće rekav: „život našeg slavonskog puka,“ od poznatog pisca i domoljuba O. K. Agjića. Koliko je hvale vriedno nastojanje O. K. A. u opisivanju i odkrivanju mánah našeg slavonskog puka, toliko se ne samo meni, nego tolikim, koji ga pročitaše to pretjerano vidi. Ja nisam onaj, koji sve ono što je u naroda našeg hvale vriedno kroz zurmu sve ogromno povećavajuću, nasuprot sve što je narodno, manjkavo, gadno ili griešno kroz sitnozor gledam, ali „što je mnogo, nije ni s kruhom dobro“ vele naši. Tko naš slavonsko-sriemski puk iole pozna, tko je priliku imao njegovim se načinom života u svako doba godine upoznati, taj će pročitav ono što O. K. A. u br. 6. „Slavonca“ pripovieda zgrozit se, tudjina pako vješt jeziku našem al nebivši u Slavoniji pomislit će i reći: No „ti provincialni Slavonci“ imadu kuće skoro kao seoski cigani, pak i žive skoro tako po opisu tom. Sve je dakle laž što o Slavoncih i njihova života načinu pisahu tudjinci (jer svaki više sebi i svome vole) kano ti: Taube, Piller, Mitterpacher, Hitzinger, Engel, da o naši pisci múkom mučim. Premako K. A. u opisu svom veli, izuzimajuć Brodsku krajinu („al ne Brod“, gdje vrlo malo dimnjakah imade) — navlastito po zakutnih selih“ da je sve onako, kao što on opisuje, ništa nemanje, kad on ta zakutna sela napomenuo nije, taj opis glede slavonsko-sriemskog provinciala vidi se obćenitim. No tko je našim provincialom samo prošao, a ne toliko tko je u njem dulje živio, osvjedočit se je mogao, da tomu nije tako. Istinabog da su u obće uzeto kuće drvene, — al od pletera samo kod najubožije sirotinje — blatom omazane i trskom i slamom pokrivene, al jih imade danas dosta već zidanih i daskom i criepom pokrivenih, i to sa svojimi poštenjejši dimnjaci pa makar baš od pletera bili. No da su te kuće tako gadne, neokrečene s polja i iz nutra, te pune stjenicah i kojkakva gada, to u obće solennissime niječim. Ja sam prošao i bio i živio u dosta selah slavonsko-sriemskih i osvjedočio se, da skoro, onog siromaka nema, ta ni seoskog ciganina, koji nebi svoju kuću pa ma koljebica bila barem jedanput u godini o crkvenom godu, ili o kom velikom blagdanu ili o svetčarih, kupiv za njekoliko grošah kreča, okrečio. Sjećam se dobro, kako me je višeputah prieko godine u mojoj mirnoj sobici štijućeg il pisućeg vika izvana grlatog krečara „kreča! kreča!“ vičućeg bunila. A da toga netreba naš sviet tekom više godinah, nebi ti krečari selom prolazili. A što K. A. stjenice navodi i drugi kojkakovi gad (neznam što pod otim razumije da l' buve, il' uši, vaši, ili smet, što li?) glede stjenicah dobro će valjda znati K. A., da su to maleferiate bestije, koje se i u najčistijoj kući ugnjezditi znadu, pak da treba mnogo Anis ulja, paprike, orahova lisća, kreče, i što ti ja sve znadem kakvih novih Vertilgungspulverah, dok ih se kurtališeš. Što više, te krvopije crvenjaške najvolu u maljanih i tapeciranih sobah, gdje jim se tako brzo za trag nezna pribivati, te se gospodskom krvju, štono je mnogo sladja od proste provincialske, pitati. Kad ih dakle u tako finog ukusa kućah imade, zar je toliki prikor našem ponjekom provincialcu, kad se i kod njega udome? to per absolutum velika sramota nije. Što se pako onog drugog kojkakvog gada tiče, jer neznam što pod otim misli K. A. múkom ću ga projći, inače bi mu i na to koju prišio, no vratit ću se ipak niže dole na taj predmet čistoće slavonsko-sriemske. — Pokućstvo našeg puka baš posve prosjačkom naliči po opisu K. A. Jest! dajem mu pravo; i ja sam takovoga već vidio u Slavoniji i u Sriemu u pojedinih kućah, ali kod koga: kod posve siromašnih ljudih

tako zvanah samacah, ili bećarah štono žene nemaju, il kod ostarjelih udovacah uz malu još djecu, jednom riečju: kod puke sirotinje; a da i te u našoj Bogom svačim u obilj blagovoljenoj domovini imade, tko bi nijekati smio? „Ta da sirotah nema, zar bi sunce sjalo?“ vele naši. Ali: a particulari ad generale non velet conclusio. Pak gdje je takovo siromaštvo, ondje nije čudo što je i pokućstvo vrlo hudo, omedjašeno na jednu kuhinju i sobu, u kuhinji na koto, tavu i po koji lonac na polici i zdjelu, — a u sobi na prostu postelju, ali s dopuštenjem! sa slamjačom, debelom ponjavom s dva jastučića, — na tako zvanu siniju, pak opet s dopuštenjem! i s klupom barem jednom, osim dvie tri male klupčice. U takvih siromaško-bećarskih kućicah dopuštam, da u večer skale ili baklje goru, jer masti nema dosta ni za jelah zapržku, a ne toli da u criepu gori, od novca pako nema razgovora da bi se olaj il svieća kupila. Ali nije tako po drugih kućah slavonsko-sriemskih većinom tvrditi smijem, a to će i K. A. pripustiti, izvan da si je ex professo preduzeo svoj narod kuditi, što od njega kao poznatog domoljuba ni sanjati nebi smio. Pak toga radi i mislim, da se je baš opisujuć takovo siromaštvo perom potepo govoreć kano u obće; a znade dobro K. A. za oni axiom: qui bene distinguit bene docet; jer gdje je onakovo siromaštvo, da je samo jedna kuhinja i jedna soba, i riedko kod gdjekoji još jedna sobica, gdje je u sobi onako hudo pokućstvo, onakovi gad itd. Kao što on veli, ondje riedko gdje da imade i veće družine, pak ni kiljerah, ni kućarah, i ondje može soba ne samo ljeti, ma i zimi naličiti više marvinskoj pojati nego ljudskom pribivalištu, te mogu se u njoj n. p. ako ih imade guske, pilići i prase viditi. Jest vidio sam i takovih kućah i gazdah, i to opet kod onakvih kao što gore rekoh sirotah i bećarah, i znate l' gdje još? kod ubogih u našu domovinu doselivših Slovakah i k nami prebjegše bosanske raje. Nasuprot gdje imade kiljerah, ili kućarah ili ajatah sve svejedno, ondje je i kuća malo veća, urednija, čistija nego što K. A. opisuje. Takova kuća imade visoki krasno izrezuckani dimnjak, kod imućnijih pokrivena je criepom što je redje, nego daskom, kod slabijih trskom il rogozom (a imade i bogatih, koji su takovim krovom zadovoljni, kod lošijih slamom; takova kuća imade dost prostranu kuhinju, veliku obćinsku sobu u kojoj zimi sva čeljad spava, osim mladenacah koji se one godine vjenčaše, ovi idu u kiljere zimi spavati; takova kuća imade još drugu manju sobu, u kojoj kuće starešina stanuje, i koja je takodjer za primanje gostih, ako možebit, kao što je kod bogatih, još jednu sobu osim starešinove za goste nemaju. U toj velikoj sobi poleg broja kućanah imade posteljah, osim da se je broj vremenom tako uzmnožao, da u veliku sobu toliki kreveti smjestit se nemogu, onda zimi njekoji, koji hoće, u svojih ajatih spavaju, da djeca tamo u vrućem mjesta imadu. Ali ono moraju biti hudi gazde, gdje kroz krov ajatski hladan vjetar puše i kroz nevaljana vrata zima zuri, jer ako ima gdjegod to mjesta, ondje su malobrojniji kućani, pak onda svi spavaju u velikoj sobi zimi, ili su pako propalice, ili posve svikolici nemariš regimente, što se misliti nemože, jer se zimi njihove kože tiče. U toj velikoj sobi u večer gori žižak ili criep, kod jednih olaj kod drugih lošija mast n. p. od crievah, sala, — no da naši i sami svieće prave i to je poznato, pak zgodil se, da tko otmeniji u večer dojde, tad se žižak na polje nosi a svieća unese. Što se tiče marvinske štale što K. A. veli i to je pretjerano· Ako do ičeg, a ono sigurno do marve svoje naš čovjek mnogo drži, pa makar i siromašniji bio. Zato će nastojati, da mu štala ako je siromak, bar dobro blatom oliepljena bude, da mu marva osobito konji zimi nezebu, da imaju poleg mogućnosti hrane, a ljeti, gdje je najbolja paša, tu on noćiva s njimi. A što se onog gada silnog tiče, da moraš dobro paziti, da neugaziš, a to sve od marve, koja ljeti po avliji noćiva, i to je pretjerano. Zar K. A. kod iole mogućnijih nije vidio avliju pregradjenu od onog diela kućišta, gdje su štale i gdje marva ljeti noćivati običaje? Pa zar neznade i za stanove, kakove ne samo graničari nego i provincialci naši imadu, i gdje je sva marva uviek, (osim konjah koji se prežu), i koji su podaleko od sela? A da to kod niekih i

obstoji, jošte njeki nečine sve, a većina je ipak, što sam ja po Sriemu i Slavoniji tamo do Požege vidio putem u Zagreb; kako je pako po onih brdih i dolovih okolo Požežkog polja to neznam; pa da je sve tako, nije ni to zlo Bog zna kakovo, dapače to je dobro znamenje, gdje ima dosta balege po avliji, tu imade i dosta marve, a valjda ni naš Slavonac i Sriemac nisu takovi gadovi, da taj skupi gad nepočiste i na njivu neodnesu; al onde se tanko drobi, gdje toga nema.

Ono krasno svjetovanje, koje K. A. našem narodu glede zidanja kućah, glede krečenja, glede češćeg provjetrivanja, glede toplije obuće mladeži, kad iz vruća u hladno izlazi, daje, sve to odobravam, samo da je dodao još te rieči: taj savjet njekojima, jer nije kod svih tako.

A sad još na posliedku one prednosti, koje K. A. daje Švabama nad našim pukom, što se kućah, čistoće u istih, urednosti njihove, švabske uglednosti i u svačem boljeg napredka, bolje hrane i pića tiče. Čitajuć to stežkalo mi se na srcu, te sam gorko uzdahnuo: „Dà! dà! moj dragi K. A. Švabe imadu ljepše kuće u obće, nego li naš prosti narod; ali što je taj narod sve propatio donde, dok se ti Švabe k nami nedoseliše i to na gotov posao, to je drugo pitanje. Težko je stare rane zacieliti, težko starost pomladiti, težko skoro izumrli rod novom omladinom podkriepiti i starih se u krv prelivših navadah otresti. . . Nesmiem tajiti, da je velika mána kod prostog puka našeg ona glede načina života poslovica: „Pleti kotac ko i otac“, pak, „kako mi je i djed radio, tako ću i ja.“ Istina! da bi mnogi izmedj našeg puka mogli bolje stajati, da su marljiviji, i da se poleg onog nevladaju: „dok je glave bit će i kape“, ništa nemanje tvrditi smijem, da je takovih ipak manjina napram ostalih. Vidimo bo da i u našem provincialu imade liepih kućah, koje se u ničem švabskih nestide. Ali treba u obzir uzeti i pridiele, u kojim puk naš gdjekoji živi; ovi nisu svagdje jednako plodonosni, a i gdje su plodonosni tu gdjekoja velika obćina po razmierju vrlo malo zemaljah imade za svoju porabu; tu tužbu sam na mnogih mjestih u provincialu našem čuo. Pak što rade naši u tom slučaju? Koji su mogućnije kupuju zemlje na tudjom ataru, siromašniji uzimaju na pole zemlje, pak tako krpare. Ali zato naš Slavonac i Sriemac, mà kako siromah bio, još nije nikud seljakao, kao Švabe k nami. Pak još nješto važnoga da reknem u pogledu boljka švabskoga. U tom mnogo odlučuje ćud, kao i narav čovječja. Naš narod je blage ćudi pak i s malim zadovoljan, — dobije li toliko od rada svoga, koliko mu treba do druge godine, do nove hrane, više netraži; omahne li godina, nezdvojava nego opet posluje, kako zna i može, pak se u volju božju predaje. Naši, osobito oni, koji su sriednje ruke glede imanja, nisu tako haloviti za neznam Bog zna kakovim uzmnožanjem istoga, a Bože sačuvaj, da bi nastojali nepravednimi sriedstvi sebe i svoja poboljšati; k tomu je njihov um još sasvim u prirodnom stanju, te neznade za sve one fine puteve, kojimi se u sadanjem svietu blago stiče. Oholosti, slavohlepja, ovih izrodah sebičnosti i bogatstva, kod našega naroda nema, jer bi drugčije danas stajao. Nasuprot ovi naši došle Švabe jesu oholi, slavohlepni, i sebični preko jego, pak odtud najviše ona neumorna radinost, ona silna muka i trud (das Abrackern) za povećanjem bogatstva svoga. S toga mjerilo uglednosti njihove, samo je kolikoća imanja njihova. Al zato ja ipak blage, ponizne i s malim zadovoljne ćudi našeg Slavonca i Sriemca nedam za svu oholost, sebičnost, prevejanost i za sve blago švabsko, makar ovo kao u spahijah bilo, niti želim da se naš puk igda u to ugleda. — Što napominje K. A. o uglednosti i čistoći nutarnjoj švabskih kućah, nasuprot da je u naših sve traljavo i kukavno, to opet solennissime niječim. Bog mi dao tu sreću (!!!) da sam na 4 mjesta u našoj Slavoniji i Sriemu medj Švabama živio, i evo me i sada medj njima još. Istinu izpoviedit, moram da su jim svudje prednje sobe liepe, čiste i ugledne, s' astali, ormari s kreveti i na njimi perjem skoro do grede, visokim stolicami, i slikami svetih, a gdješto i nesvetih — urešene, to sve N. B. za goste, — al pitam zar su kod naših provincialacah one velike zadružne sobe baš takovi

svinjci, da pošten čovjek bilo zimi bilo ljeti u njih unići nemože, da nemaju čista kreveta, stolice, trpeze i po koju sv. sliku i propeće?

Čudim se i divim, da je to K. A. napisati mogao. Ako naši kao Švabe nemaju ormarah i farbanih krevetah (u obće govorim), ali je posteljina ipak im čista, makar i prostačka bila. Tà čistoću našega naroda pripoznali su isti tudjine Niemci, koji su prije nego l' se K. A. rodio, Slavoniom proputovali, što ću niže dole navesti. A drugo, da je ta obćinska soba zbilja tako nečista, kao što nije, zar naši nemaju, najme bolje stojećih, drugu sobu za doček gosta ili starešinu ili još jedni treću? Pak barem u čistoći takova soba u ničemu švabskoj neustupa. Moram kazati K. A. da mi se ta švabska čistoća samo na očigled vidi; nije sve zlato što sja. Ja bo osvjedočih se baš kod mogućnijih Švabah došav njekojim nenadano u pohode. Švabo, gazda N. B., malo se razboljeo, a ja stupim u prednju gostinsku sobu, no začudih se kad vidih, u kakvom krevetu moj Švabo leži. Svi oni liepi čisti jastuci na drugom prieko krevetu, a on se zarije pod masnu perinu, pokrpanu, poderanu ovdje, ondje a jastučnice takove, kan da nisu godinu danah prane. U sebi pomislih: Ej mili moj narode; ta milija mi je tvoja slamnjača, ona debela ponjava i ona dva uzka šarena vanjkušca, što je sve tvoj rukotvor, neg sav na očigled samo, švabski sjaj; Ali da mi nekaže K. A. da i ja sad a particulari zaključke pravim, velim mu, u tom sam se kod mnogih osvjedočio i sveudilj se osvjedočavam. A što da reknem o njihovoj stražnjoj sobi, gdje obično obitavaju? Da K. A. u nju pred večer stupi, čini mi se, da bi mu se gorje sgrstalo nego u našeg puka, pak bi i oko nosa brnkao, premako nevidi nad peći ko kod naših povješanih mokrih obojakah, nego njekoliko klumpih, i gadnih čarapah po zemlji kraj nje ležećih. Tà naši kiljeri, kućari i ajati crkvice su napram tim švabskim sobam. Pitam nadalje, kod kog je veća čistoća u odielu, kod naših ili Švabah? Tà il gledo u radnji il u svečan dan naš sviet, pa ga Švabom sravnijo, taj mora „zuruck." Naši mužkarci u radnji dan ako i nisu tako čisti kao u svečani, ipak su barem u svom sprctnom odielu svi jednolični „biele" razumiem košulje i gače, a ne kao Švabe u svojih bielih al masnih i gadnih i plavih uzkih, na koljenih i još njegdje izlizanih i pokrpanih poštolih i plundrih, da gdjekoji kao škiz izgleda, tomu još dodaj ljeti gadne čorape i kožne papučetine, a zimi drvene klumpetine, pak eto ti žurnala švabskog. A ženske? naše i švabske? ko Bog i šeširdžija. Osim sirote reduše, drugo sve je, u pravom smislu rieči, čisto i u radnji dan, a u nedelju i svetac? „što mi ga radiš, to kod nijednog naroda više nerodi!" I to žensko odielo nisu kojkakovi tudjinski za njekoliko forintih kupljeni cicovi, nego svojom rukom predeno, tkano, vezeno rublje, da ti je milina pogledati, dočim kod švabicah onu možeš našu poslovicu bez bojaza pogriešenja upotrebiti: „Ozgo gladac, ozdo jarac."

Posjetio me jednoč moj dobar prijatelj u mom švabskom selu, stojimo kraj prozora divaneći, dočim vani blato bijaše i kiša štrcaše. Medjuto projdoše njekoliko švabicah sve u klumpah, ova podigla malo suknje, ona gornju preko glave bacila — vidio to moj prišo, prišije sarkastično: Ta kakve su jim doljne suknje gadne i traljave, nebi ih poljubio ni kroz devet ćepetah." A njeki stari practicus iz Sriema jednoč u divanu o narodu našem šaljivo mi reče: „Nit slasti bez prasice (t. j. svinjetine) nit ljepote bez šokice." No to su samo subjektivna mnienja, zato hajdemo dalje.

Veli K. A. kako naši niti nastoje sebe obskrbiti niti druge namiriti, nemogu toga radi porciju platiti, dobivaju ešekucije, pak jim se budzašto koješta iz kuće prodaje, bez čeg sami biti nemogu. Pak i u tom su Švabe naprednjiji i uglednjiji. To je istina, samo opet cum distinctione. U tom broju su ponajviše oni, koji pate još od godinah žalostne i krvave slobode, od provisoriuma i provisorissimuma, od povećanja predjašne porcije i najnovijih Zuschlagovah. Izprva vika slobode: „nećeš platiti to, nećeš ono", poslie: „samo ćeš to i ono platiti; njeki oslanjajuć se na predjašnje ipak neplaćahu, kroz prste jim se gledalo, al kad Zuschlagi t. j. vile pred oči, eto ti ešekucije. Sve su to stare rane. Koji su bili tečajem tog doba bolje podkoženi namirivahu polako, al slabiji odga-

djajući sve od godine do godine il čekajuć što boljega, prevariše se u nadi, pak jim dojde il bubanj pred kuću il ešekucija u kuću. Jer je pako Švaba u svačem poleg sebi prirodjene sebičnosti i prevejanosti obzirniji i za budućnost providniji, jer je u ono žalostno slobode doba mnogo manje propatio, nego naš svud prednjačeći narod, jer je i onda tamo, amo ševrdo, — pak takovim načinom dobro svoje stečeno bolje sačuvati mogao za budućnost i jer još sveudilj sebičari i radi, da samo što više steče blaga i ugleda, zato nikom ni caru ni popu neduguje, ali bogme nije ni u čem daražljiv kao naš narod. Pravo vele naši: da se od Švabe još nitko pomogao nije. Učini našem pa najmanju ljubav, bit će ti zahvalan i zahvalnost svoju dokazati, makar on oskudicu trpio; ali kad se o švabinoj koži radi, moljaka te i obriče ti sve i sva, a kad je tvojim posredničtvom izbavljen, onda nema ga k tebi ni na vjeru, il ti kakvi mali darak pošlje, pak ni spomena više od učinjene ljubavi, bilo pa nije. Tu bi mogo faktičnih dokazah navesti, al nije od potrebe, to je obće poznato. Dà, dà! s dobrog srca svoga i svoje bezazlenosti mnogo naš mili narod strada, a imade i takovih ljudih, koji to za svoju hasnu upotrebljuju . . . „Ja ću tebi učiniti to“, — veli jedan, a drugi opet: „nećeš morati dati ovo il ono“ — a prostodušni, ništa zla nemisleći narod naš vjeruje, pak su se dobro podmazati dali . . . . Sve dakle da u pogledu toga, da ujedno skupim, velim: Nije toma svemu, što mnogi od naših imadoše ešekuciah, (imali su ih i spahije i velikaši) što se našim koješta potrebnog jim prodavalo, nije tomu svemu nerad, nemarnost naroda kriva, nego imade tu svakojakih drugih još grbotinah — koje dok se izprave, mnogo će vode Dunavom i Savom proteći, a naš narod će i kraj boljeg stanja svoga opet patiti . . . .

Na posljedku i glede hrane i pića K. A. Švabam prednost daje, a to s toga: što Švabe čitavu zimu s púkim krompirom se hrane, naš pako Slavonac sve svinsko meso i slaninu do pokladah pak i vino i rakiju smiri, pak onda u ljeto pri težkom radu kruh i luk danju jede, a u večer kiselicu kusa; dočim Švabo onda svinjetinom suhom se pita. I ovomu ću protusloviti s razlikom. Koliko u tom istine imade, da je naš narod u obće glede gostenja razsipnik, a imade tomu prilikah ili titulah silesiju, toliko razsipnost njegova neproiztiče odtud: da se samo tim češće naždere i naloče, jer hvala Bogu! toga nije baš željan, svakom bo Bog dade onoliko koliko, mu treba, a mnogim i više, nego proiztiče iz njegove vesele ćudi, iz one liepe krieposti „gostoljubja“ Istinabog! da bi trebalo da je u tom umjereniji i za budućnost providniji, da n. p. u svatovih onoliko netroši, onako dugo ne trači, ali što ćemo kad je to narodu našem već u krvi i kao baština veselih pradjedovah njegovih. Istinabog da bi bogatiji bio gdjekoji našinac, da nema oni raznih častih: pri prstenu, bukliji, pri porodu, pri dizanju zgradah, pri žetvi, pri berbi, pri striganju ovacah, pri vinotoku, u pokladah, o svečarih, o godu crkvenom itd.; ali što ćemo de, kad njekim načinom to već zadružni prastari život od našinacah iziskuje. Istinabog, da mnogi siromašniji u tom kući i družini svojoj štetu veliku nanosi, i takovi bi se toga čuvati morali; al što se drugih tiče, ja mislim da se onaj praćakati neće, koji to nemože, i koji odkud nema. A kad može, zašto nebi se gostio za ljubav bratstva i prijateljstva, i da i onog, koji nema i koji mu god pod krov tom prilikom dojde nahrani i napoji?

Ovo navedoh kao temelj proti gore postavljenoj izreki K. A. i na tom temelju niječem, da naš Slavonac i Sriemac sve u zimu i o pokladah svinsko meso i slaninu i piće potroši, te o ljetnom radu kiselicu kusa. Bre! ako se u zimu i o pokladah svinjetinom časti, on je lje dosta i imade, ali da ju svu nepotroši nego i za ljetni rád ostavi, to će posvjedočiti svi, koji su prilike imali s pukom našim živiti. Ako se u zimi i o pokladah svinjetinom časti, zato o korizmi strogo posti, dočim Švaba proti zapoviedi crkve meso jede. Ako o pokladah svinjetinjom se pita, on ju je i odhranio za svoju potrebu i sa prodaju. Ili tko te silne svinje na vašarih prodaje? Švaba? sigurno ne! Ili tko to ubija nazime o svatovih, o božiću, o svečarih, o godu crkvenom itd.? Švaba? Nikada! Pak kad našinac toliko svinjah imade, nek mu je blagoslovno kad se s njihovim mesom gosti, bolje mu

je, kad mu biti može, nego da proju, taranu i krompir, ili uviek krompir pa krompir, kao Švaba jede; „ta nema slasti bez prasice!“ A kraj svega toga u ljeto nekuva kiselicu, nego oko devetog sata vidiš liepo čisto odjevenu djevojku il snašu kako ratarom nosi na obramici dvie lončine masne čorbe, i kupusa slaninom i svinskim mesom za ručak. Poslie podne uživahu slaninu, luk i suho meso, a kad večerom kući dojdu, čeka ih opet kuhana mesnata večera, koju jim marljiva reduša spravila. Neću reći, da ih neimade, koji ljeti toga neuživaju, ali to su siromaški, koji u tom ni zimi neobiluju, ili koji su u onom što K. A. veli zimi prekrndašili; ali većina ipak naroda našeg onako živi, kao što rekoh. Što se pića tiče, tu ću prije dopustiti, da se zimi potroši, jer ga baš toli silno po Slavonije njekojih krajevih i po ravnom Sriemu baš ni nema. E! bogme, a vince sladko, a grlce glatko a naš čovjek veseljak, pa nije čudo kraj vesele naše ćudi, što se tako oblo omiče. No u tom ni Švaba nezaostaje, znade i on pošteno dok prstom nedokuči piti, pa da ga vidiš onda, kako je biesan, kako mu je sokak tiesan... Bogme imade i u mom selu Švabah, koji su svoje vino krasno o pokladah smirili a sad bronzaju, premako je pošteno jesenas rodilo. Jedino što bi još kazao, jeste: da Švabice bolje znadu jela skuhati nego naše žene proste. O tom bi se nastojati moralo, da kad je Bog našincem već blagoslovio, da i bolje nego što biva jelo priugotovljeno bude, pak onda se nitko bolje od našeg naroda počastio nebi.

I to je sve što na članak u 6. broju „Slavonca“ od K. A. reći imadoh. Nepisah ovo da dotičnog vriedjam, nego samo da stvar malo razjasnim i opravdam provincialce naše, kojih većina nije onakova kao što je ondje opisano, a s otim možebit da kakovom Švabi ćef pokvarim klicati nad slavom svojom u tom članku stečenom, pa ga možbit u švabski još prevesti, te po svietu za pogrdu našu razturiti. A da sve ovo što navedoh još bolje potvrdim, navodim rieči dvajuh Švabah; najme Pillera i Mitterpachera god. 1782. po Slavoniji putujućih, koje za svu ovu razpravu nemogu biti valjanije i slavnije po naš narod slavonski: „Domos a solo attollunt, struuntque e perquadratis et dolatis lignis, integuntque plerumque assulis, raro ad tecta stramentorum usu. Fumarium ipsum materiatum faciunt, exaltantque in formam turris et exornant. Intus omnia terra obliniunt poliuntque, et postremo calce percurrunt, ut candidentur (sic) Domus forma longa est, fonte media retracta, ubi porticus est. In eum terno porte patent una a medio, qua in culinam, atque ex ea hinc in promptuarium, unde in conclave patris — familias intratur; duae aliae ab utroque prominente latere, quorum alterum recipiendo cuicumque advenae hospiti aptatum est, alterum coenaculo, quodet universae familiae comune est (sic!) . . . Interiora conclavium sola mundities ornat, cujus gens omnis est studiosissima (sic!) . . Est autum omnis Gens hospitalitatis laude praecipua, fereque in eam convenit, quod Tacitus de Germanis (al sigurno ne od naših sadanjih Švabah) tradidit: Convictibus et hospitiis non alia gens effusius indulget; quemcumque mortalium arcere tecto nefas habetur, pro fortuna quisque apparatis epulis excipit“ itd. Moro bi sve prepisati, što rečeni učeni tudjinci počam od 116 strane putopisa svoga o našem slavonskom narodu pripoviedaju. Sve je hvale vriedno, te nema ništa od onog što K. A. napisà na prikor Slavoncem. S toga bi želio, da svaki pravi prijatelj puka našeg, koji je po preporuci K. A. njegov taj prikorni članak prostom puku pročitao i š njim sigurno mnogoga razžalostio, kao što su mnogi čitatelji Slavonci tim razžalosćeni bili, sad ovaj članak opet mu pročita, i tako mu zadane žalosti razblaži. Tà nije ni djavo tako crn kao, što se malja, nit je sve ono u Švabah zlato čisto što se sja! . . Ta dosta je narod naš ucviljen s drugih stranah, pak nemojmo ga takovim sveobćim prikorom još većma ucviljivati, nego razlikujmo njekolicinu od većine, pak i u nabrajanju i opisu manah nekolicine budimo blagi, da rieči i svjetovanja naša tim lašnje i stalnije kosnu se srca onih, što su, makar u ovom il onom manjkavi bili, ipak krv od krvi naše, kost od kosti naše, braća naša.

Jedan pravi prijatelj našeg slavonsko-sriemskog puka.

Domaći liečnik.

(Dalje.)

Ćud.

Mimoišavši sve kojekakove učene razprave o tom predmetu, i njegovoj porabnoj vriednosti, uzimaju se ponajviše četiri ćudi, buduć se po njijuh dovoljno čovječja narav razjasniti dade.

1. Živahna (sanguinisch) ćud. Ova se najviše nalazi u mladeži. Nje se veoma primaju vanjski podražci, jako je pokretna duha i živacah, ali nije krepka ni iztrajna u svôm djelovanju.

Ljudi te ćudi rumena su lica i ugodna izražaja, kože su tanane i nježne, plave kose, nabreknutih i punih žilah, jakog udaranja bila (Puls), srednje tjelesne jakosti, te niti preveć debeli niti preveć mršavi.

Ovakovi ljudi su izvanredno živahne uobraženosti (Einbildungskraft). Što čine čine veselo, hitro; nu ako napora treba, niesu iztrajni, a san im je nemiran. Najglavnija svojstva te ćudi jesu: bezbrižnost, lakoumnost, brzo shvaćanje ali i brza zaboravljivost, druževnost, nepostojanost, promjenivost strastih ali uvjek spojena s dobroćudnošću, veliko nagnuće ka glasbi i pjesničtvu, rasipnost i pohlepa za veleliepljem; a nerazdruživ drúg joj je razbluda, koja sva nagnuća većom stranom rukovodi i upravlja.

2. Toj ćudi protivna je ćud turobna (melancholisch), koja pravilno ozreloj dobi pripada.

Bliedog, mršavog i opreznog turobnjaka (Melancholiker) označuje spora i troma djelatnost; nu kad se jednoč na što nakani, onda je krepak i iztrajan. Oči su mu upale, koža mu je suha i hladna, bilo mu udara polagano nu krepko, potreba ga riedko van tjera, uzrasta je mala nu dosta jaka, a čvrste čestice nadmašuju tekuće. Turobnjak je većom stranom zamišljen, sigurno se kreće, stalan je u svojih odlukah, čini su mu prema njemu, nije strastljiv, nu tim je iztrajniji kad već bukne, uz to je sjetan (turoban), nepovjeriv, bježi od ljudih osobito od ženah, svaštoželjan je i zavidan. S glavnih svojih strastih: lakomosti i pohlepe za novcem, boji se uviek siromaštva i skupih vremenah.

3. U čvrstom, krepkom tielu veoma razdraživog žestočnjaka (Koleriker) djeluje uviek raden i goropadan duh. Razdraživost i djelatnost visoko stoje. Neznatni učinci radjaju žestok odpor.

Ljudi te ćudi većinom su vitka stasa, ne previsoki, kose crne ili crvenkaste, struka čila, bila hitra i jaka, sna nemirno-brižna. Boje su bliedožute ili smedje, pogleda vatrena, pronicava, gospodskoga; hoda pristojna, držanja krepka, osjećalah izvanredno oštrih, pameti izvrstne a razsudnosti točne.

Izvanredni duševni darovi, oštroumlje, postojanost, neumornost u poslu, hrabrost, veledušnost, nagnuće na srčbu i kadkad na nenavist, samoljublje, ponositost, vladohleplje, to su im značajne strasti; a nezasitno často- i slavoljublje većinom je duša i srce njihova djelovanja. Ovakove ćudi najviše je za muževne dobe.

4. Žestokoj naravi protivna je hladnokrvna ćud (flegmatisches Temperament), koja se označuje slabom podraživosti i sporom djelatnosti. Tromo i pospano živovanje neradena duha dolikuje posve mlitavoj i nespretnoj trupini hladnokrvnjaka.

Neproradjena vodena sluzina (Schleimmasse) hladnokrvnjaka valja se tromo po svojih cievih; bilo udara slabo i polagano, meso je mekano, lice bezizrazno i podbulo, pogled taman, koža blieda, uvela i hladna, tielo debelo a nečist sluzava. Sasvim su prema toj tjelesnoj mlitavosti i tromosti očevidno tupa osjećala i bezstrastnost, spojena s velikim nagnućem k udobnosti, k dugomu spavanju i k razkošnoj

proždrlosti s vazda dobrim tekom. S časthleplja riedko da se puši glava hladnokrvnjaka, a bojazljiv je i neodvažan kod svakoga potežeg posla i podhvata.

Ova strogo omedjašena oznaka četerijuh glavnih ćudih, lakšega pregleda radi, samo je poredba obćih pojamah (pomislih), a u istini nenalazi se nigdje nijedna ta ćud posve čistom i nepomiešanom. Svakovrstnimi razmjeri u fizičnom tielu kao i u raznih navadah, običajah i nagnućah ljudih izvode se svakojake promjene, i miešaju se svakojako te četiri glavne ćudi.

Slabi i meki tjelesni struk, prevaga lake krvi, i velika podraživost dječaka i mladića uzroci su, što je on nepozoran i nestašan, da je rada bezbrižan, da rada u tutanj živi i mnogo spava. Sasma je drugčije u razvijena muža. Umni darovi, radinost, burna čuvstva i nagnuća označuju njega; a to dolazi od dokončana uzrasta, zdrave krvi, jakih mišicah i krepko djelujućega životnog načela. Ostarjeli ljudi i nemoćni starci, kojih snage već je malaksala, povlače se samo kano kradom, spavaju malo, preziraju putene naslade, uz to su lakomi, ljube udobnost, nerad odustaju od svoga mnenja, i obično su dobra razsudjenja.

Sjevernjaci su, izuzam skrajne stožernjake, čvrsta tjelesna struka i velike mišične snage. Otvrdnuti onostranim oporim zrakom života su duga i stalna. Njihova tjelesna snaga stoji u preobraćenom razmjeru prema njihovim duševnim silam; oni su promjerno glupiji, ali dobroćudniji, nego li suhonjavi i podraživi južnjaci, koji su radi mekoputnog svog življenja opet slabiji i neplodniji.

Najsgodnijom je za ljudski razvitak toplota umjerenih podnebjah, ovdje čovjek dospieva do srednje duševne i tjelesne snage, ovdje je najpristupniji i za umjetnosti i za znanosti, pa i za ljubav kreposti.

Težka hrana, užitak krepka mesa, težkih ribah, sočivah (Hülsenfrüchte) itd. otupljuje duh i viša sjetila na koliko tielo hrani i jači. Umjereni planinčani, Tirolci i Švajcari, hraneći se mliekom i sirom, mnogo su krepči, pošteniji i iztrajniji, nego li mekušni Talijani, koji uz izabrana jela i žestoka vina preveć ljube.

Premda sve te okolnosti svakojako navedene četiri glavne ćudi izmiešaju, to ipak kod svakog čovjeka jedna od njijuh nadmašuje ostale u svih okolnostih i u svakoj dobi života. Životnjak ni u starosti svojoj neživotari tako kukavno, kao tromi hladnokrvnjak, koji već za mladosti svoje nikakove živahnosti, okretnosti i veselosti nepokazuje.

Točno znanje tijuh ćudih, čim se znanstveni liečnik razlikuje od šeprtljara, potrebno je svakomu staležu, dapače i svakomu pojedinomu čovjeku. Jer osim što to sigurno upućuje, da druge poznavati i razsudjivati možemo u njihovu fizičnomu i moralnomu ponašanju, to nas ono usposobljava takodjer, da se i sami liečiti, sami svoje duševne i tjelesne sile izvidjeti, i prema tomu svoje čuvstvo i zdravlje obezbiediti možemo.

Veseli životnjak uzima lakim stvare, koje turobnjaka živo peku i do očajanja dovode. Njegova bodrost, njegovo lako i veselo čuvstvo, njegova srčanost u prijateljstvu i ljubavi, to su sve prekrasna svojstva; ali kako lako pretvaraju se ona u mane i opačine? Bez zatajanja samoga sebe i težeći samo za bezbrižnim življenjem, prelazi lasno njegova darežljivost u razsipnost i bogčiju; a zasićena pohlepa za nasladami i razkošji postaje gnjusobom, dosadom i mlitavošću. Neumjerena pohotnost slabi duševne sposobnosti, troši najzdravije sokove, te ne riedko zaključuju nestrpljivost, malodušnost i očajanje žalostne prizore propala i nevoljna života. Ako k tim ćudorednim nepodobštinam nadodje još i neuredan život, to onda s napuna krvi, što je obično s takovom naravlju skopčano, dolaze vrućice, kapi, krvotoci i druga zla.

Zato je nestašnomu životnjaku neobhodno potreban jako oprezan uzgoj, razumno ravnanje pretežnih nagnućah i jako promišljen izbor staleža; on treba da je jako umjeren u jelu i pilu, da nejede mnogo mesa, nepije mnogo žestokih pićah, neupotrebava oštrih

mirodijah; on neka se više hrani biljevnom hranom, nakiselimi i hladivimi jeli, neka nespava dugo, i neka nastoji da dušom i tielom traje u obćekoristnih djelih.

Za nujnog turobnjaka nuždno je srčano drugovanje s izkušanim prijateljem i dobrim liečnikom. Njihovi bodreći nagovori oživljavat će njega, i ohrabrit će mu klonuti duh više, nego li sve nevremeno ljekarenje. Lako probavna jela i čuvanje od svih nadimajućih hranivah može olakotiti njegove tjelesne boli, a primjereno gibanje ukloniti će mu skoro sve potežkoče neradena probavljanja.

Neumorna radinost žestočnjaka, njegova prevelika prihvatljivost za vanjske učinke, zatim žestoke njegove strasti, što mu častoljublje pobudjuju, poduzetnost razpaljuju, a često i zavode, to sve treba da se ublažava i od djetinstva obuzdava pametnim odhranjenjem, postepenim duševnim razvitkom, a osobito lakom, mekom nepodraživom hranom. Pogreške prema zdravlju (diätetische) kod ovakove ćudi povlače za sobom žučne bolesti, vrućice, bjesnilo itd., što većinom ubitačno djeluje.

Hladnokrvnjak, prost svih strastnih burah, plaća dost skupo taj vječni duševni mir bezćutnošću za više i plemenitije nagone; on je tako rekuć moralni mrtvac. Njegova neprestana povoljnost i opetovno pretovarenje probavilah čine mu posve tromom i onako nespretnu trupinu; njegov želudac, komu dovoljno gibanje nepripomaže, izvodi mnogo sluziva, a njegova po žilah gmizeća bezsućtvena i mlaka krv napokon se stinjava, provaljuje, navlači hunjavice, vodene bolesti itd.

Umjereni tjelesni napori, lako gibanje, pobudjivanje duha iz nesvjestice njegove prikladnim poslovanjem glavom, nespavanje ob podne, ne preobilno obedovanje: bez toga nije zdravlja za hladnokrvnjaka. Njegove tupe živce može podražit obročan užitak vina i mesa, a usavršenje njegovih duševnih sposobnostih može ga još za vremena opametiti i ubaviestiti o pravom opredjeljenju njegova bića.

Ako čovjek neprekidnom pažnjom na nutarnji svoj život ove opazke dalje razvije, pa ako sam sobom na toliko gospoduje, da onda po tom živi, to će svaka ćud pripomagati unapredjenje njegova tjelesnog i duševnog blagostanja.

(Dalje će sliediti).

Svaštice.

— Njihovo c. kr. apoštolsko veličanstvo dostojalo je podignuće tako žudjeno očekivane jugoslavenske akademije najmilostivije odobriti i o tom naš „Glasonoša" u broju 11. donosi sliedeći članak:

Cielom našom domovinom ori se jamačno srdačna hvala nj. veličanstvu našemu kralju, što je izpunio vruću želju vjernoga si naroda hrvatskoga, te mu odobrio utemeljenje zavoda, koji će podignut s čiste ljubavi i najplemenitije namjere, biti luč tjerajuća pred sobom crne magljušine praznovjerja, predsudah i okorjeloga neznanstva.

Tko znade, što i kako rade akademije u drugih narodah, kako su njihovi članovi najvedrije glave ciele zemlje, a akademička djela najizvrstnija u svojoj struci, — on će zahvaliti Bogu pa onda blagoj desnici najboljega sina hrvatskoga naroda, koji je bezprimjernim u nas požrtvovanjem podigao divni hram, u kojem će se sastati vile znanosti i umjetnosti, da uče i prosvjetljuju narod njegov, a njemu će plesti vience neumrle slave; ime njegovo sjati će u sva vremena.

Dok bude jednoga čestitoga Hrvata na svietu, ime Štrosmajerovo slaviti će se; siedi starina voditi će mladoljetnu unučad, te odkritom glavom stojeć pred slikom njegovom reći: „Diete moje, ovo ti je najveći dobročinitelj naroda hrvatskoga."

Utemeljenje je akademije odobreno, premda nisu još pravila; nu to nas ni malo nesmeta, budući smo uvjereni, da će milostivi naš kralj do brza i to učiniti. Samo neka narodnjaci nastoje, da novčanom pomoći unapriede veliko djelo i plemenite namjere visoka utemeljitelja naše akademije.

Ovaj članak mi kao rieči iz našeg srdca proizišavše smatramo, jedino dodajemo svagdje kod naziva hrvat ili hrvatski i slavonac i slavonski.

Iz Podgorača. Danas t. j. 12. o. m. je u Podgoraču obć. vieće biljožničtva Podgoračkog u svojoj sjednici odlučilo, da će svotu od 100 fr. a. v. do konca listopada 1863 kao dobrovoljni prinesak za Jugoslavensku Akademiu na oltar domovine pridoneti. Da je taj obzirom na našu malu občinu znatni prinesak votirat, pripada najveća čast g. župniku Franji Šlivariću koj je razložio važnost i korist toga zavoda za ciel narod; na što mi od starinah vrući domorodci uzradovasmo se, i sa radosću predlogu pristadosmo. V. S.

Ograda.

Od strane srbsko-narodnog pozorišta ovim se daje na znanje, da su sva rukopisna djela, koja se u repertoriji srb. nar. pozorišta nalaze, izključiva sobstvenost ili srb. nar. pozorišta ili dotičnog spisatelja ili prevoditelja, i da se ovakva djela samo sa znanjem i dopuštenjem pozorištnog odsjeka srb. nar. pozorišta ili dotičnog spisatelja ili prevoditelja prepisati, pečatati, ili javno predstavljati smiedu. — Prepisavanje dakle, pečatanje i javno predstavljanje istih delah bez znanja i izričnog dopuštenja pozorištnog odsjeka smatraće narodno pozorište kao povredu prava sobstvenosti, i protiv toga će u pomoć pozvati sva zakonita sredstva.

Ovamo spadaju sledeća rukopisna djela uz dosadašnje repertorije srb, nar. pozorišta: Mužki metod i ženska majstorija; Dvie varalice; Rasejani; Ženski neprijatelj; Zaručnik i nevesta u jednoj osobi; Spletka i ljubav; Miloš Obilić; Četiri pismena; Ludnica; Djački poslovi; Dješa, Ješa i Nješa; Bolje umjeti nego imati; Ljubav i filozofija; Zazidani prozor; Ljubomorna žena; Obklada; Homeopatski liek; On i ona; U laži je plitko dno; Mejrima (prevodjena); Silom bolesnik; Doktor Zolić; Inkognito; Žena što kroz prozor skače; Slika moje drage; Spletkašević; Pomodarke; Prkos; Vampir i čizmar; Vešta služkinja; Razbijena šolja; Stari bȁka i sin mu husar; a i u napredak sva ona, koja pozorištni odsjek kao takova označio bude.

Diletantska družtva, upravitelji privatnih pozorištnih družinah, i upraviteljstva javni narodnih pozorištah, ako bi što iz repertorije srb. nar. pozorišta za sebe potrebovali, neka se toga radi na pozorištni odsjek srb. nar. pozorišta obratiti izvole, koj će im saobštiti uslove, pod kojimi će im se ovo ili ono djelo ustupiti moći.

Iz sjednice pozorištnog odsjeka upravljajućeg odbora srb. nar. pozorišta u Novom Sadu 1. ožujka 1863.

Pozor. odsjek upr. odbora srb. nar. pozorišta.

Javna zahvala.

Užasna i prerana smrt, ugrabi mi najmilijeg rodjaka Matu Tuškana, a tom prigodom, izkazaše mu njegovi prijatelji, i svekoliko plemenito gradjanstvo požežko preveliku i premilu počast, da si kao njegov rodjak, za ugodnu dužnost držim, toli njegovim prijateljom, koli slavnoj braći Požežanom, za toli sjajni bratski čin, ovime najtoplije zahvaliti tim više, što su ovim činom ušutkani svi oni zavidljivci, bratske nam sloge.

Ovom prigodom napose mi je zahvaliti, blagorodnoj obitelji Stručićevoj, za njezino upravo roditeljsko nastojanje oko pokojnika, u njegovoj dugotrajnoj belesti; hvala i duboko štovanje visokim i plemenitim gospodjam i gospodičnam, koje kod zadnje počasti izkazaše pravu bratsku ljubav, bratu si Hrvatu. —

Zahvalnost ucviljene majke i raztuženih rodjakah, ostat će vam za cjelo vrieme imena njihovog nezaboravivo, kao što nam nezaborovivo ostaje ime milog nam rodjaka Mate Tuškana.

U Karlovcu dne 12. Ožujka 1863.

Makso Tuškan,
grada Karlovca starešina.

OGLASI.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. | U Požegi 31. ožujka 1863. | Broj 9.

GDJE JE SLOBODE ĆUT?

Gdje slobode ćut još vlada,
Gdje se njen još vije steg?
Tam gdje slavulj pjesan svoju
Izvadja u skladnom poju
Hvaleć Boga i cvietan cviet;
Tam gdje Vile divna pjesma
Na junačka djela vesma
Diže srca u viši sviet.
Ondj' slobode ćut još vlada,
Ondj' se njen još vije steg!

Gdje slobode ćut još vlada,
Gdje se njen još vije steg?
Tam gdje pčela u proleće
Ubah, nježan cviet obleće
Iz njeg meda sisa slast;
Trs gdje bujno niče, plodi,
Živi oganj u krv vodi,
Plemenitu žari strast,
Ondj' slobode ćut još vlada,
Ondj' se njen još vije steg!

Gdje slobode ćut još vlada,
Gdje se njen još vije steg?
U mirisnom lipe hladu
Gdje pastira u rajskom skladu
Razleže se zvučan glas,
Tam gdje dieve plamen jarki
Siplje pievcu cielov žarki
Hrabri ga na bojni čas.
Ondj' slobode ćut još vlada,
Ondj' se njen još vije steg!

Gdje slobode ćut još vlada,
Gdje se njen još vije steg?
Gdje se nebu pod oblake,
Do sunašca sjajne zrake,
Diže časti častan hram,
Gdje se vrli ljudi štuju,
Vel'ka djela smjelo snuju,
Gdje bogovi idu s nam.
Ondj' slobode ćut još vlada,
Ondj' se njen još vije steg!

Gdje slobode ćut još vlada,
Gdje se njen još vije steg?
Tam gdje brat je viek u slozi
S bratom, kad se dušman grozi
Gdje se laž i sila tre;
Gdje za pravo doma, roda
Svak' krv svoju rado poda
Žurno u smrt za to gre.
Ondj' slobode ćut još vlada,
Ondj' se njen još vije steg!

Gdje slobode ćut još vlada,
Gdje se njen još vije steg?
Topovi gdje zuje, riču,
Gromovitim gromom viču,
Svoj junaci sliede steg.
Gdje rob robstvà spone krši
Podle sluge svud razprši,
U sramotni goni bjeg.
Ondj' slobode ćut još vlada,
Ondj' se njen još vije steg!

Gdje slobode ćut još vlada,
Gdje se njen još vije steg?
Gdje za zidom i na polju
Svaki ima spremnu volju
Borit se za predjah prah,
Gdje tudjinca zloj objesti
Lukavosti nesavjesti
Tamani se kužni dah.
Ondj' slobode ćut još vlada
Ondj' se njen još vije steg!

Gdje slobode ćut još vlada,
Gdje se njen još vije steg?
Gdje Slavjanstvo Bog još štiti,
U hram gdje brat s bratom hiti
Za dieda se molit prah,
Gdje slavjansko srce bije
Gdje slavjanska krv još vrije
Mač slavjanski širi strah.
Ondj' slobode ćut još vlada,
Ondj' se njen još vije steg!

B. Šimunović iz Banovadola.

ŠPANJOLCI U HRVATSKOJ.

Historička pripoviedka iz XVI. vieka od M.

(Dalje.)

III.

Na mjestu sadašnje velike gostione u Maksimiru, koju riedko mimoidje koj putnik ili šetajući se Zagrebčan, stajaše u doba naše pripovjesti mala krčmica. Mala bijaše doduše, nu zato ne neznamenita; tà i u nju navraćahu se isto tako kao i danas mnogobrojni gosti da se okriepe izvrstnom kapljicom rujnoga hrvatskoga vinca.

I ove noći, u kojoj se pripovjest naša počima, sudeć po viki i zveki čašah, lahko bi pogodio, da imade i sada u njoj osobitih prijateljah Vinka Lozića.

U dosta prostranoj sobi, kod dugoljasta stola, sjede tri španjolska vojnika — po bogatoj odjeći sudeć, višji častnici. Jedan od trojice, kojega dragocjena oprava, a uz to oholo držanje pokazivaše, da je višji častnik, bijaše čovjek ogroman, divlja pogleda, široka obraza, u kom proste crte izdavahu divjačinu i gadne strasti.

Druga dvojica bijahu mladji častnici, izgleda valjda razuzdanim životom malo iztrošena, sada se natjecahu sa prvašnjim, koj će više izprazniti čašah.

„Ta čovjek bi mogao zaboraviti uz ovakovu rajsku kapljicu na krasnu Kastiliju i na poljane Andalusijske, — reče jedan od mladjih častnikah, iztrusiv upravo jednu kupicu.

„To sam ja već i odavna učinio, moj Lorenco“ — reče smijuć se orijaš, — i nakanio ostati u zemlji ovih kukavnih Hrvatah, dok im nepopijem i posljednju kap vina iz golemih sudovah.“

„To bi morao čepiti u ovoj turobnoj zemlji tja do sudnjega dana; jer vjeruj mi, niti u najmogućnijih grandah španjolskih, neima toliko vina, koliko se ga nalazi u pivnici medvedgradskoj“ — odvrati mu Don Lorenzo.

„To mogu i ja posvjedočiti“, — reče plamtećima očima Don Pedro, Lazo di Castilla — jer već za mojega žalibože kratka gospodovanja na Medvedgradu bijahu pune pivnice prevelikih bačavah. Kada sam došao u taj rajski grad bio sam najsretniji na svietu; škoda samo što ta sreća nije dugo trajala. jer me nadošavši neprijateljski hrvatski grand iz grada ganù. Nu, hvala Bogu, da i drugdje ima vina, a mi se uz njega veselimo, kako treba, da i onda, kad bi trebalo straže nadgledati, al na nje neka pazi Don Alphonso. Al' da, bi l' vi znali, tko je taj Don Alphonso?“ upita druge.

„Valjda sam djavao“, odgovori Don Lorenzo — „jer takove hrabrosti nevidih jošte nigdje, kao u njega.“

„Tako mi sv. Jakoba, Don Lorenzo, vi ste poludili“ reče srdito Don Pedro, „jer kako možete Don Alphonsa hrabrim nazvati? Valjda zato što prvi sa svojimi vojnici prodire pod bedeme gradske? Čujte što ja mislim o tom Alphonsu. Taj hrabri Don Alphonso

nije vam zaisto ništa drugo nego Hrvat i to od stranke biskupove, pa se je u našu vojsku uvrstio zato, da nam škodi; jer vjerujte mi, svaki njegov tobož odičeni čin stoji nas više stotinah vojnikah, — dočim obsedjeni ništa nekvaruju .... Pa to general Turian neuvidja, dapače hvali njegovu hrabrost, a kori i kazni nas, što se neugledamo u toga varalicu. Al doć će jedanput i na naš mlin voda."

„Dakle Don Pedro vi mislite, da je Don Alphonso Hrvat?" odzove se treći častnik.

„Nemislim samo, nego uprav znam i izviestit ću o tom naskoro generala", reče izprašiv opet jednu kupicu, koja ga tako razigra, da se opet lati pehara te si čašu napuni na novo i vikne: „Dole s varalicom!"

„Dole s njim!" odzovu se oba čaštnika, i izprazne svoje čaše.

Sada sliedila je napitnica za napitnicom; vina nestajaše sve više u peharih; nu tim ga više bilo u glavi Španjolacah.

„Ovdje je nesnosna vrućina", vikne Don Pedro, iz kojega je već znoj kapao.

„Otvorimo okna!" vikne treći oficir, Don Gašparo, što Lorenzo, kao najbliži oknu i učini, otvoriv table.

„Huj kako to godi" reče Don Pedro, skočiv takodjer k oknu, i turiv kroz malen otvor svoju težku i vruću glavu, da si ju razladi.

„Grom i pakao, sto je to?" — reče povukav glavu natrag, „ja čujem konjski topot, pa još od sjeverne strane. Tko bi u to doba mogao tuda prolaziti, stvar je sumnjiva, deder posjednimo konje."

„Na konje!" poviknu ugrijane glave.

U tili čas izlete častnici iz sobe na dvorište, te zajahav konje svoje, izjaše iz dvorišta, i postave se uprav naprama onoj strani, odkuda se je topot konja čuo.

Mirno, nesluteć jošte nikakove pogibelji, jahao je Alapić te samo kadkada bacao je pogled pram Zagrebu, u kojem vatre stražah španjolskih razašiljahu slabu svjetlost u tamnu noć. Približavaše se krčmici, iz koje doduše sumnjiva svjetlost probijaše; nu tišina, koja svuda na okolo vladaše, nedade mu slutiti na pogibelj: dok na jednom gromoviti „Stani" divljega Don Pedra neprekine noćnu tišinu.

Hrabri Alapić prene se iz svojih mislih, brzo se razabra i potjera konja te vikne: „Natrag kukavico!" Al u taj par bi već obkoljen od sve trojice. Spoznav pogibelj i uvidiv, da se tu odlučno i brzo raditi mora, baci se umah na Don Lorenza, koga mačem udari u desno rame tolikom silom, da ovaj onesvjestiv se, iz konja na tle pade. To razplamti ostalu dvojicu, koji kao razjareni lavi navale na junačkoga viteza. Što bjesnoća i strah pred sramotom, a ponajviše ljubav domovine, veliki cilj poslaničtva, podiele obima strankama skoro vrhunaravne sile. Španjolcem idjaše to u prilog, što su mogli po svietećih se zlatih oblozih na rukuh vitezovih razpoznat svaki njegov kretaj i tako pripraviti se na udarce njegove — dočim vitez rad velike tmine ništa osim blistajućih se mačevah vidjeti nemogaše. Opaziv to vitez borio se je s početka samo braneć se i odbijajuć udarce od sebe; poslje pako uvidiv, da udarci Don Gašpara sve slabiji bivaju — to mu on, da se ga rieši, pa da sám ostane s orijašem, zadà udarac po ruki; nu koj na svu žalost njegovu zahvati Španjolca samo po prstih; a njega u isti par zahvati mačem Don Pedro u desno rame. Ova rana oslabi ga i on nebijaše više kadar s prijašnjom silom odvraćati udarce razjarenih Španjolacah.

Medjutim doprè boriocem do ušiuh topot konjski sa lieve strane od Svesvetah. Misao, da je možebit koj hrvatski vitez, ohrabri Alapića, i on sakupiv sve sile svoje, nepazeć na cureću iz rane krv, stane se jače boriti proti neprijateljima domovine svoje.

„Ti ipak nećeš izbjeći maču Don Pedra", — zavikne orijaški Španjolac Alapiću, obazriev se na približavajućega se konjanika i zamahne silnije mačem, hoteć, da odrubi glavu viteza Alapića; nu u isti čas bje mu mač silnim udarcem odbijen. Novi najme bo-

rioc stupi uprav u najpogibeljniji trenutak za Alapića na pozorište bojno, i razgledav na brzu ruku okolnosti, dočeka svojim mačem udarac Don Pedra, te ga velikom silom odbi. Kao ljuti ris, komu koja druga zvier iztrgne plien: tako navali Don Pedro na nadošloga borioca.

„Grom i pakao!“ vikne on i navali na došlaca, nu ovaj se vješto izvinù udarcu protivničkomu te udari tudjina svojim mačem u prsa; a ovaj se svali onesviešćen na zemlju. Treći častnik, uvidiv bezuspješnost daljnje borbe takovima junacima preda se na milost i nemilost. Pobjeditelji opomenu ga, da pazi na ranjenika i razoružav ga izčeznuše izpred očijuh njegovih.

Na kraju šume stanu. „Jeste li ranjen, viteže? upita nepoznati pomoćnik Alapića.

„Malko na lievom ramenu“, odgovori mu upitani . . . . . „Nu pustimo to viteže, pa kažite mi prije svoje ime, da znam, komu dugujem preveliku zahvalnost, što mi spasi život.“

„Negovorimo o tom, viteže, možebiti da Vam moje ime nebi bilo baš povoljno.“

„Ha, je li moguće? Zar si Ti Vladislav Berislavić izbavitelj moga života?“ prekine mu rieč Alapić.

„Znao sam Ivane“, reče nakon podulje stanke gorko Vladislav, „da bi volio, da si poginuo pod mačevi Španjolacah, nego što moraš meni svoj život zahvaliti! Zar ne; mi moramo ruku neprijateljsku, ako nam i dobro čini, prezirati?“

„Oprosti Vladislave,“ reče molećim i tronutim glasom Alapić, nikad nisam poznao kreposti, koju krije tvoja plemenita duša; tebe sam uviek držao za gadna takmaca i razoritelja moje sreće — a Ti plemeniti čovječe osvetio si mi se zato, oslobodiv mi život i izbaviv me iz rukuh neprijateljskih.“

„To isto bi i ti Ivane meni učinio; razne okolnosti a najviše prirodjene nam slabosti otudje nas doduše medjusobno za koj čas, ali nisu kadre u toliko nas razdvojiti, da bi jedan zaboravio na svoje dužnosti pram drugomu, kao sinovi iste domovine.“

„Vladislave, tvoje rieči su plemenite, one pokazuju veličinu duše tvoje! Uzdajuć se u tvoju velikodušnost usudjujem se moliti tebe, plemeniti mužu, da mi oprostiš, da zaboraviš na prošlost, i da mi budeš ono, što mi dosada — po mojoj krivnji, nebjè, naime: budi mi prijateljem! Oprosti Vladislave i pruži mi ruku u znak pomirenja i u znak uzajemne ljubavi naše.“

„Eto ti moje desnice Ivane“, — reče Vladislav pružajuć mu ruku „te sklopimo nerazdruživi savez dušah naših. Bijaše njekoč vrieme, kada se mnogi trgahu za ruku Vladislava Berislavića, tebi sam ju ponudio u oholosti, nu ti nehoteć milosti primati odbacio si ju — vremena se promieniše, te su riedki, kojim bi stalo do tobož okaljane ruke moje a ti ju uprav sada tražiš od mene! Bože daj, da nas nerazdvoje nikakova više posebna odnošenja.“

Nasta podulja stanka.

Novi prijatelji zadube se svaki u svoje misli; valjda promatrahu oba posljednje rieči Vladislavove. . . . Crna njeka slutnja, da će se nješto protivna zgoditi, uzè im srca tištiti.

„Kaži mi sada, prijatelju“, reče Alapić; „koja sretna kob te nanese uprav u najpogibelniji trenutak, te si mi život izbavio?“

„Prije jedne ure probudi me iz sna topot jašućih konjanikah; ja se umah dosjetim, da je to Don Pedro sa svojimi drugovi, koji se uvieke u ovo noćno doba vole navraćati u ovu krčmicu, nego li pregledavati savske straže.“

„Otac pako Andrija kazao mi je, da ćeš ti uprav ovim putem u Ivanić. Znajuć sada u kakovoj si pogibelji odlučih te spasiti, pa zato zasjedem konja i udarim iza Lasčinah. Izbjegavajuć svagdje stražu, hodao sam po šumi, te držeć se pravca potočića, do-

djem do ovoga kipa. Ovdje sam se sakrio, te cielu uru čekao. Već sam mislio, da si otišao, i tako se izvinuo velikoj pogibelji, te htjedoh istim putem krenuti kući; kada na jednom začujem od Remetah kâs konja, malo zatim viku u krčmi, a poslje i zveket mačevah. Lagano kasajuć približavah se k bojnom pozorištu i vidjeh, kako si junački kretao mačem, kako se odbijahu na tvojem oklopu mačevi protivnikah. Da te jošte većma ohrabrim, poletim u najhitrijem biegu do vas."

„Svemogući! htjede," reče Alapić stisnuv mu ruku, „da si upravo u najzgodniji čas došao; jer da si samo njekoliko časovah zadocnio, poginuo bih pod mačem divljih Španjolacah.

„Božja ruka", reče Vladislav „bdije uviek nad borioci za svetu i pravednu stvar, pa tako sačuvà i tebe... Al dobro, da mi pade na um; kojim ćeš putem ti natrag?"

„Istim kojim i tamo," odgovori mu Alapić.

„A gdje će te očekivati otac Andrija?"

„Valjda u Remetah, akoprem mi o tom nespomenù ni rieči."

„Neznam, budeš li tamo siguran; jer danas odluče častnici španjolski, po svih većih mjestih nastavit straže; nu medjutim nebrini se mnogo zato; ja ću se s ocem Andrijom o tom sastanku već savjetovati, pa ćemo te onda izvjestit u pismu, koje će te čekat kod Sv. Ivanskog župnika Nikole."

„Dobro; hvala ti brate! — al' čuj, kakva je to vika?"

„Bježmo, Ivane; biti će bližnja straža, obaviešćena valjad po onom častniku. Naskoro će se sav tabor dići; a da mene nenadju medju častnici, posumnjali bi svašta o meni. S Bogom dakle!"

Stisnuv si ruke, razidju se; jedan krene šumom a drugi strielohitrom brzinom put Ivanića.

IV.

Bijaše krasni proljetni dan; sunce razpošiljaše svoje sjajne trakove po zelenećih se brežuljcih zagrebačkih gorah, a osobitom svjetlosti titraše iznad kulah Medvedgradskih, kao da je odieva u svečano ruho. Za vrieme naše pripoviesti gospodovaše tim gradom knez Torquat Karlović, ban hrvatski. Glasoviti taj knez, koj u našoj povjestnici poznat kao velik junak i koj svojim djelovanjem zasieca tja u našu sadašnjost, stupi na čelo stranki, koja podigne Ferdinanda habsburžkoga na priestol hrvatski.

Medvedgrad bijaše za njegova gospodstva jedan od najljepših gradovah u Hrvatskoj; u njem se sastajahu, poslje kako ga prije dvie godine kupi knez Karlović, privrženici kralja Ferdinanda i držahu tu svoje glavne sastanke. Nu od njekoga vremena, odkad se španjolski barjaci vijahu nad zidinami grada Greča, odkad se tudjinac usudi oskvrnjivati svetinju mile domovine, prestadoše i ti sastanci. Privrženici kuće habsburžke uvidiv, kako tudjinci gospodare, kako krvavo stečena prava nogama gaze, kako š njimi, kao s podjarmljenim narodom postupaju, nesamo što prestadoše, razjareni rad tolike krivice španjolskim plaćenikom pomoć pružati, već počeše se i za spas politične si protivne braće boriti. Zato nebijaše već dugo nikakovog sastanka na Medvedgradu; gdjekoje se osobe doduše višeputah pokazivahu u okolici Medvedgradskoj; nu te bi valjda prije štogod k šteti, nego li k željnu spasu Španjolacah dopriniele

Da se je tko, drugi dan, poslje prizorah ove noći, slučajno u okolici Medveddradskoj bavio, nazvao bi naše rieči lažljivimi; čitavo bo jutro hrliše gosti sve jatomice u grad. U dvorištu uzvrve sluge; jedni primaju konje, drugi prate gospodu u grad.

Na dolnjih vratih grada svečano odjeven stajaše vratar i puštaše strahopočitanjem u mramoran hodnik dolazeće goste, dočim drugi na gornjih stubah stojeći otvaraše im dvoranu.

Velika kita vitezovah, il sjedi na bogatih divanih i naslonjaćih, il' stojeć posried sobe razgovorom prikraćuje si vrieme do obieda. Dvie osobe stoje kod prozora, i nepazeć na ine, zresno nješto razgovaraju. Jedna je od njih knez Ivan Karlović, ban hrvatski, a druga u fratarskoj mantiji vedroličan otac Andrija, koj zabavljaše kneza.

„Vladislav Berislavić;“ zavikne husar otvoriv vrata od dvorane.

Tišina nastà, svi se obazru k vratam, odklje Vladislav dolažaše u odjeći španjolskoga častnika. Držanje njegovo bijaše uprav vitežko.

„Dobro došo mili Vladislave!“ povikne mu Karlović i pohitiv mu u susret, primi ga za ruku i nastavi okolo stojećim: „Gospodo predstavljam Vam evo Vladislava Berislavića, jednoga od najplemenitijih vitezovah mile naše domovine, koga stranom domoljublje, a stranom zao udes prisili nositi odjeću neprijateljah našega naroda.“

„Oprostite“, reče sad Vladislav gostom, „što se plaćenik neprijateljah usudjuje svojom prisutnošću uzbunjivati družtvo vaše, u koje pravom spadao nebi.“

„Negovorite tako viteže“, doda na to njeki siedoglavi vitez, pruživ Vladislavu ruku — „zlobnik samo nepriznaje vaših požrtvovanjah za dom, dočim jih svaki poštenjak uvažiti znade.“

Ostali vitezi pohite takodjer k Vladislavn i pruže mu junačke svoje desnice.

„Oprostite gospodo“, pristupi otac Andrija k Vladislavu, „što Vam s važna uzroka moram gosta za njekoje vrieme ugrabiti.“

Ovo rekav povuče Vladislava k prozoru.

„Je li je sretno prošao?

„Jest oče!“

„Hvala ti Bože; tim si me velike brige riešio!“ uzdahnu pobožno pater.

Istom što oni počeše ovaj razgovor dojde k njim knez Karlović. Najprije mu pater saobći viest, koju donese Vladislav, a poslje nastavi š njim prijašnji svoj razgovor. Govorećemu patru čestoput se upališe blagi potezi lica, dok napokon, veoma upaljen, govoriti prestane. Ban ga slušaše mirno, nepromieniv ni crte u obrazu. Odgovor na patrova pitanja bijaše mu većinom kratak i zaniekajući.

O tom te mogu uvjeriti oče; reče ban tako glasno, da su ga svi okolo stojeći ćuti mogli, „da ja svojih načelah nikad promieniti neću. Nastojat ću doduše, da lišim domovinu tih nepozvanih gostih; al poslje istom ću snagom gledati, da porazim neprijatelje zakonitoga kralja Ferdinanda; jer ja turskoga prijatelja, kralja, krunjenoga od nevierníka nemogu priznati za svoga gospodara.“

U dvorani nastà tišina, svi promišljavahu rieči banove; njekojim bijahu po volji, njekojim pako i to većoj strani nezgodne, čuvši, da će se iza protjeranja Španjolacah opet ponoviti domaća borba. Negodovanje izrazi se u njihovo licu.

Karlović smotriv to, stupi u veličanstvenu sredinu, i čim se svi umire poče ovako:

„Gospodo, pod izlikom da ćemo sutra veliki lov u mojih šumah držati pozvah vas ovamo; Vi primiste moj poziv, gospodo, sluteć valjda, da zabava neće biti jedinim predmetom našega sastanka. Slutnja vas neprevari. Tužno stanje naše domovine ganu me, da Vas pozovem, kako da velikoj njezinoj nevolji doskočimo.“

„Mnogo neprijateljah para srce naše domovine, nu sada nam je onaj najpreči, koga s prozora moga grada gledamo, kojega težku ruku kao ja, tako jamačno i svaki od vas ćuti ili bar ćutio je. Istina je, ovaj neprijatelj brani interese većine nas, nu mi, da mirnim okom gledamo, kako nam kolje braću našu, kako nam hara dvorove predjah naših, pa da mi sve to žrtvujemo strasti i mržnji, koju gojimo proti političkim protivnikom, a ipak braći našoj: — nedopušta nam naše poštenje, nebi bili vriedni zvati se sinovi domovine svoje, mi bi radili proti naravi čovječanskoj i zaslužili, da nas proklinje naše potomstvo. Što dakle da uradimo? Oprieti se moramo našim neprijateljem, iztjerat moramo kukavne španjolske plaćenike a pomoći braći svojoj. Pristajete li na to gospodo?“

„Dolje sa Španjolci!“ viknu vitezovi, pograbiv za držke svojih mačevah.

Otac Andrija, čuvši tu viku, zavapi oduševljeno:

„Tako valja vitezovi, Bog dobri ganu vaše srce. . . Sinovi jedne matere složit će se s nova, i domovina će opet sretna postati.“

Veliko ganuće i suze nedaše mu dalje govoriti.

Sada se stane viećati, kako da se pomogne obsjednutomu gradu. Vladislav predloži — a toga mnienja bijaše i većina vitezovah, da vitezi tajno kupe čete pa da jih onda sadruže s četami biskupa Sime, koje će valjda na list Vagerovićev, što mu ga imade Alapić predati, gradu u pomoć poslati.

„Gospodo“, poče na novo ban Karlović, „ovim činom radit ćemo otvoreno proti svomu zakonitomu kralju Ferdinandu; zato da nas njegovo veličanstvo krivo, kao vjerolomnike neodsudi, poslati ćemo njegovu veličanstvu pismo, u kom ćemo iskreno izpovjediti, da smo na taj čin bili moralno prisiljeni, buduć smo obvezani kao sinovi svoje domovine, braniti si braću od nasilja tudjinacah — ujedno ćemo obećati, da ćemo po izagnanju Španjolacah svakako gledati, da i ostalu braću na priznanje njihovoga veličanstva, kao pravoga kralja privedemo.“

„Živio naš junački ban.“ kliknu vitezi.

Otac Andrija uzdahne duboko i prišaptne tužno Vladislavu: „Sloge neće nikad medju nami biti, jer kao što Torquato, isto tako misli i biskup Simo, — svaki se drži svoga, a kraj svega toga domovina trpi.“

Sad zvono zazvoni na objed.

„Izvolite gospodo u palaču!“ reče knez i primiv sjedoglavoga viteza za ruku, pojde u palaču, a drugi za njim. Stražnji bijahu otac Andrija i Vladislav.

„Sutra prije zore, kod one četiri vrbe;“ reče pater Vladislavu.

„Dobro oče!“ odgovori ovaj.

Dojdoše svi u palaču. Ova bijaše krasno urešena. Po stienah visjahu slike gospodarah medvedgradskih. Posobje bijaše krasno — uprav kneževsko!

Gosti se počmu redati oko stola. Vladislav je dotle s ocem Andrijom na strani stajao, vas zamišljen i upirao oči na zastor, na desnoj strani palače.

Najedanput se zastor ukloni i dieva, izvanredne ljepote stupi unutra. Bijaše joj do dvadeset godinah; svilne kose pružahu joj se u dugačkih pramih niz bieli vrat, koj bi svojom bjelinom zastidio i mermer-kamen; oči crne bijahu joj pune ognja, a za ustne bi joj zavidila i boginja Lada.

„Kći moja Ivana!“ Predstavi ju ban cielomu družtvu. Vitezi se naklone.

„Za sretnu se držim“, progovori čudno Ivana, „da mogu udioničtvovati u tako odličnom družtvu.“

Uljudan njeki, mladi knez ponudi joj ruku i odvede ju na pročelje, gdje Ivana sjede.

Prvi joj pogled ovdje pade na Vladislava. Pogledi jim se sretnu i ona se njemu u znak pozdrava, ljubko nasmija; nu odmah na to svrne oči drugamo i nebaci više na Vladislava.

Nećemo, da potanje opisujemo taj objed, koj se je medj kucanjem čašah pjevanjem i napijanjem zdravicah po naški obdržavao i do prave živahnosti dospieo.

Poslje objeda razide se družtvo po bližnjih sobah. Njekoji se počmu oko stola razgovarati i pušiti, a njekoji podju u vrt, da se užiju svježa zraka. Vladislav razgovaraše se s njekoliko mladih vitezovah. Nu čisto bijaše, da mu razgovor nije bio po duši, jer, kao što misli, tako i pogledi bijahu mu kod krasne Ivane, koja se njemu naproti s njekim mladim knezom razgovaraše.

Žalostno pratio je on svako njezino gibanje, i željno očekivao, hoće l' ga svojim okom pogledati. Al zahman, ona se smijaše, zabavljaše; napeto slušala je pripoviedajućega joj nješto viteza, kao da joj ni na kraj pameti nije nesretni Vladislav.

„Nemogu duže toga nehajstva gledati.“ Zamrmlja Vladislav i izpričav se kod svojih drugovah, ode u obližnje sobe.

U prvoj igrahu se njeki starci na kocke. Prodje u drugu, koja bijaše prazna. Kroz otvoren prozor duvaše ugodni vjetar, donoseć miris cvatućih stabalah. Budué sám baci se u naslonjač i podà se svojim mislim.

„Ona me neljubi više“, tužio je on u sebi, „ona mi se iznevjeri. Ona će biti ženom drugoga, a ja ću se samo nesretnik moći sjećati, da me je njekoč ljubila. Bože! pa zar me to može još uzbuniti? Zar se Vladislav Berislavić nije napio zadosti iz kaleža nesreće, zar on može još o blaženstvu snivati? . Odtale vi varke mladosti moje . . Nesreća izabra me za svoga ljubimca, ona će me valjda pratiti do zadnjega časa moga života, a ja ću ju podnositi čvrstim duhom, a moja usta neće protužiti nad mojim udesom.“

Tako govoraše nesretnik sám sobom, srce mu htjede, da pukne od žalosti. Nujan pojde k prozoru i upre pogled na nesretni grad.

Najedenput zašušti nješto kraj njega, on se obazrie i — Ivana stajaše pred njim.

„Vladislave!“ progovori ona milim glasom.

„Ivano!“ šaptnu ustne njegove i malo prije utažena čuvstva počmu se s nova dizati.

Mučè promatrahu se jedno vrieme, kao da si hoće iz licah pročitati uzajemna čuvstva.

„Ti si tužan Vladislave;“ reče nakon kratke stanke kneginja.

„Tužan?“ ponovi ovaj gorko, „pita li me to zaručnica Alapićeva?“

Kneginja pogleda ga tužnim okom; u njezinom krasnom oku zasja biser suza. Vladislav to opazi.

„Ja sam Vas uvriedio knjeginjo“, reče on, oprostite mi!

Ne Vladislave“, poče ona, „Ti me nisi uvriedio, ti imaš pravo, da me nevjernicom zoveš, jer akoprem sam te ljubila svim žarom mlade ljubavi, bijah ipak tako slaba, te sam povjerovala viesti, da se nikad više nećeš u svoju domovinu povratiti i obećah svoju ruku drugomu. . . Vladislave! možeš li mi ovo oprostiti — meni slaboj djevojci, koja te vrhu svega ljubi, koje srce samo za te kuca.“

„Ivano ti si obećala svoju ruku mladiću, koj je vriedniji od mene, s kim ćeš ti sretnija biti; — zaboravi na me, Ivano!“

„Što govoriš Vladislave, tako si dakle odlučio kazniti slabost moju? Ti želiš, da na te zaboravim? Bože! je li mi to moguće, da zaboravim na onoga, koj mi je najmìliji na svietu. Ti me neljubiš više, druže moje mladosti, jer da me ljubiš, nebi tako govorio. O Vladislave, da ti znadeš, koliko sam gorkih časovah od posljednega našega razstanka proživila; kako sam suzami ona mjesta natapala, gdje smo njegda blažene čase u ljubavi tratili; kako sam u tavnoj noći dižala oči svoje k bliedom mjesecu, šiljajuć ti po njem tisuću pozdravah: — nebi tako govorio. . . Mìsao, da me ti ljubiš, činjaše me sretnom, nu sada mi izginu i ta nada; nesreća ubi u tebi svako čuvstvo. . . . Ti me neljubiš više Vladislave!“

Gorke suze i jecanje zaprieče je u rieči. To se kosnu srca Vladislavova.

„Dakle ti si se češće sjećala mene, angjele života moga;“ govoraše Vladislav, „kako sam mogao šta protivna i pomisliti, kako sam mogao o tvojoj viernosti podvojiti. Ti si mi mogla, prisiljena raznimi okolnostmi, ruku drugomu pružiti, al srca — nikomu, nikada! Oprosti! sve me je na svietu ostavilo, pa sam mislio, da si i ti.“

„Ne, nikada! na te ću misliti do groba, —“ izusti dieva i spusti svilokosu glavicu na prsa preblaženoga viteza.

Nesretnik zaboravi u taj čas na svoju gorku sudbinu i bijaše prviput, poslie toliko vremena — sretan. —

(Dalje će sliediti.)

TALIJANSKE NOVELETTE.

II.

Scrivano.

U Napulju ima jedna vrst spisateljah, do koje prosti puk mnogo drži; zovu se „scrivano“ — pisari. U svih dielih grada možeš ih naći, a najviše ih je u tiesnoj ulici uz poštu; gdje uredno sjedeć kod stara stola oko svojih pismenih izviešćah rade. Na taj način saznadu scrivani naravski mnogo tajnah, o kojih mnoge obitelji sreća ili nesreća visi; nu u čast im budi rečeno, da zlo nerabe povjerenja, koje u nje imadu; oni su ponosni sa svoga mučanja, a višeput ovisi o njem sav njihov spas; nu težko onomu, koji skrivana uvriedi; jer ovaj nepozna granicah u osveti, pripravan je sve osveti za volju, dapače i isti život žrtvovati.

Antonio Lionelli uživao je najveće povjerenje u puka od svijuh scrivanah; osobito su se djevojke k njemu rado uticale, uzdajuć se mnogo u njegov izkusni savjet i vješto pero.

Jedne večeri idjaše uprav Antonio iz bučne ulice Toledo kući, stojećoj u tmičnom dielu varoša. Njetko ga hitrim korakom sliedjaše; nu on toga neopazi, jer dušom i tielom bijaše kod obožavane Berte; baš je računao koliko bi, odbiv ono, što je na makarone za današnju večeru potrošio, mogao na stranu metnuti, da si ljubeznici novu odjeću kupi, kad al ga njetko imenom zovnu; on se oglada, — jedna djevojka pružaše mu list.

„Ah, Bianko! jeste li vi? za stalno opet kakav milolist, pokažite ga!“

„Čitajte, čitajte, dobri Antonio; ali za ime Bogorodice, samo da nitko nesaznade što je u njem.“

Antionio uzme list.

Govornica mlada krasna contandinka, gledaše na svako kretanje njegovih ustnicah i slušaše zabrinutom pazljivošću. Antonio čitaše:

„Ljubezna Bianka! sutra na večer, kada večerno zvono zazvoni, dodji k crkvi san Martina; ali se čuvaj svakog uhode, inače je u pogibelji života tvoj Karlo.“

„Od njega dakle! dakle će doći! dakle je zdrav!“ povika veselo Bianka; evo uzmite ovih pet granah*), to je sve što imam“, to rekav ode.

„Od njega dakle! dakle će doći!“ opetovaše Antonio gorko i kan da si je htjeo tim izklikom burna čuvstva utaložiti, koja ga za čitanja obhrvaše, i koje je samo velikom mukom pred Biankom sakriti mogao. To je strahovito! ovo momče vara moje nedužno diete, moju Bertu i ostavlja ju drugoj za volju. Uboga kćeri; tvoje veselje, tvoj mir nestade, tvoje je srce slomljeno, u samoći ćeš svoje dane oplakivati, ali zato ćeš biti osvećena! Tako mi Bogorodice i svih svetih! Nevoljnik će to skupo platiti!“

„Sad je moj, Berto!“ zaviče on unilazeć u nizku sobicu „u mojoj je vlasti, i ti ćeš biti osvećena! Pet stotinah škudah mu je na glavu razpisano, ni jednom škudom neću rukuh ukaljati, no sutra, kada večerno zvono zazvoni, biti će on u crkvi san Martina — dobro, i Antonio neće faliti! U brk ću mu se smijati, i na njegove ga opačine sjetiti, kada glavu na kladu metne!“ Berta strašno uzdrhtà na ove rieči, nju je doduše Karlo Bettoni prevario; ali ga ipak mrziti nemogaše, i sada, kad mu je velika pogibelj prietila, uzplamti njezina ljubav novim žarom. Njezina inače blieda lica postadoše sada mrtvačke boje, njezino srce udaraše glasno, jezik je bio kao slomljen, htjedè govoriti, nu nemogaše. Tek kašnje kad malo po molo k sebi dodje mogaše o svem tom oca si pitati. Ona je Antonija odveć dobro poznala, neg da bi se nadati mogla, da će njegovu volju nadhrvati, nu ona odluči: Karlo mora o svem izvješten biti.

„Jesi li sišo s uma?“ Pitaše Francesco svoga prijatelja Karla Bettonia; „ti se usudjuješ danas u grad ići, gdje znadeš, da je ciena na tvoju glavu stavljena, — na svakom uglu vidit ćeš svoju sliku, i čitat ćeš svoje ime, radje ti ostani i ukloni se sa svojimi viernimi u goru!“

*) Vrst novacah.

Ja dobro znam, kakova mi pogibelj prieti, ali ja neću i nemogu da ostanem“, reče Karlo, „one djevojke nemogu ostaviti, ti ćeš s menom ići, i u nezgodi biti ćeš mi u pomoć, a ako me uhvate — ne mene neće uhvatiti — il ću svladat ili pasti, a ako padnem, budi onda ti glava naše hrabre čete.“

Zlatni traci zalazećeg sunca već su u veleliepom zalievu Napuljskom utonuli; sumrak se počeo malo po malo hvatati i već se svietli, vatreni stupci iz široka ždriela Vezuvova počeše dizati, kad su Karlo i Francezco kano redovnici obučeni svoje obično skrovišće ostavili i k crkvi se san Martina uputili. Bianka ga čekaše već jedno pet časakah. „Bianko!“ šaptnù on. „Karlo!“ odvrati ona isto tako potiho i ljubovnici ležahu si u naručaju. U istom trenutku pristupi k njim jedna ženska; Karlo ju odmah spoznade, i preplaši se, bijaše Berta. „Bježi, Karlo!“ reče ona muklim glasom: — „bježi Karlo, tako ti života! moj otac dolazi i š njim službenici pravde.“

I prije nego je Karlo što odgovoriti mogao, začu se Antonijev glas: „Evo ga! držte ovo momče, živo ili mrtvo!“

Jedan pandur priskoči i pograbi Karla za kutu, nu ovaj mu se okretno izmače, i obori ga bodežom na zemlju; na drugog pako, koj mu se približavaše, opali samokres. Sada je imao još dvojicu, Francezko priskoči u pomoć; a kad to Antonio opazi, izvuče brzo jednom od padših slugah bodež iza pàsa i navali kao biesan tigar na Karla; isto tako hitro protjera Francesco tane kroz srce Antonijevo, ali već bijaše prekasno da prijatelja spasi: starčeva desnica zadade mu već smrtnu ranu.

Francesco na to pobjegne; ostali pako ležahu mrtvi na zemlji; Berta bijaše težko sa strane ranjena, a Bianka se onesviestila. Nadošavša patrola odnese ih u bližnji samostan santa Maddalena.

Berta se naskoro oporavi i dvoraše Bianku u bolesti. Jednaki udes učini ih viernimi prijateljicami Poslje odoše obe u red milosrdnicah.

Seoski knez.

Posavački knez jezdi u zlatnu dolinu Rimljanah, tražeć druga svoga, s kojim se je onomad u Kutini rastao, mora da ga u domu njegovu traži, što ga nebude skoro u blizinu desetinskih predielah, hoće bo Posavac da se dalje š njim prodivani, jer se tamne magle viju nad obzorjem naše domovine, gojene razdorom medju jednokrvnu braću prosijanim, i njegovanim po hudobnih dusih, o kojih ćeš težko presuditi: dali im je pojam o bratinstvu izkrivljen, dali im sadje um na toliku nizinu, na koliku visinu se popne duševna podlost, ili je podmićena pod krinkom anonimiteta djelujuća ruka, žalac svoje objestnosti u onu svetinju obojega naroda pružajuća, koju sa pietetom nazivljemo „bratinskom slogom.“

Posavac čita „Pozor“, „Srbski dnevnik“ i „Vidov dan“. Posavcu razjasnjuju pomisli svoje njegovi ljudi, pa hoće da kaže Slavoncu, što narod misli o razmirici, koja kao da će progutnuti jednim ždrielom blaženstveno pomirje izmedju braće jednoga plemena, poviešću utvrdjeno, i iznova na saboru trojedne kraljevine 1861. jasnom lojalnom riečju uslovljeno.

Posavac jezdi punih grudih želje, sastati se s drugom svojim, ali ti ga stigne na križanju izmedju Požege i Bektežah, pa Kutjeve i Sesvetah; — tamo se sastadoše na divan slavonska braća iz liepe one okolice, koju Rimljani nazivaše „vallis aurea romanorum“, zapadni Slavonci, iztočni Slavonci i Njemci sjeverni duhom poslavončeni; svi bjesede o razmirici, svi osudjuju razmiricu, i začetnika njezina.

Al ugleda Slavončev knez jezdioca; veseo što vidi druga svoga; „evo braćo posavačkoga kneza, koga jur upoznaste iz prijateljeva lista (usklikne Slavončev knez) „evo ga opeta medju nas!“ stigne Posavac medjutim u kolo svoje braće, i tuj nastane pozdrav bez kraja i konca.

U sjeni velike lipe, na ljesu i plotive nasloni se družtvo, svi gledaju u Posavca, a sve nje motri Posavac. — „Braćo sretna mi dana“ veli Posavački knez, „što vas najdoh ovako na kocke, moji ljudi me do vas nukaše, da čujem ja kako mislite o razmirici, zbivšoj se izmedju glasilah našega naroda, pa da čujete vi: kako moji ljudi o njoj misle.“

Upre ljudstvo oko u Slavončeva kneza, — njega ide prva rieč.

Slavončev knez prosbori: „razcvili se duša poštenomu čovjeku, gledajući, kako se uporavlja nauka na zamršenje najsvetijih naših interesah, na raztvaranje mile nam sloge, i kako se kida listak za listkom iz stabla ljubavi, pod kojim nadjosmo okrilje naše budućnosti, stavljene na pogubnu igru, u kojoj se može jednim nezgodnim hitom utopiti sva nada, koju smo gojili, njegovali i štitili, od kad nas je sudbina umnijega vjeka sdružila. Mi nismo dorasli razmiricu ovu dosegnuti iz znanstvena gledišta, niti nam se čini koristno za blagostanje naroda razglabati to, što se je sbilo oko Zvonimira i Porphyrogenita, i dali je ovaj ili onaj naziv zibkan u starijoj kolevki, a još manje nam je stalo do toga, hoće li nadvladati rečitošću i oštroumjem pisac jedan ili drugi pručih se javnih glasilah: — do toga svega je narodu malo stalo, narod naš hoće mir; slogu, ljubav i bratinstvo, što ga veže od stolećah, preko kojih ga je božja providnost skopčala, a neće nikada dopustiti, da njegov znoj i njegovi žuljevi imadu sebičnim težnjam orudjem služiti; — to samo neka znade začetnik ove nespretne razmirice, da ga prati obsudba cieloga naroda, i da će udariti hora, kada će sudbina u jednoj ruci težinom duševnih razlogah, kojim je jur pobijen, u drugoj pako ruci bičem osvete, razvaliti sve svoje ubitačne sile nad njim, da ga strmoglavi u ponore preziranja sa javnoga mnenja, i u najćutljiviju kazan: u vječitu naime zaboravnost njegove uspomene.

Mi smo mili druže! kako nas ovdje vidiš svi Slavonci, Slavonci katolici, Slavonci pravoslavni i Slavonci niemci, svi jednaka braća u slozi, svi jednaka i nerazdruživa braća sa Hrvati katolici i Hrvati pravoslavnimi, jedna krv, jedno pleme, jedan narod, jer zemlja koja nas je rodila, koja nas hrani, narodnost, koja nas i opet nerazdruživo staplja, sačinjavaju ono hermenetičko bilo, koje se stiče u pojmu naroda, a razni nazivi znakom su raznih udah jednoga te istoga naroda, napose medjusobno po nariečju i nazivu označena, nu naroda nerazdieljena, jednoga te istoga, u duhu, snazi, i težnji svojoj; — a vjera? ova svetinja stoji izolirana iznad svih svjetovnih pojavah, vjera neima niti historije, niti geografije, niti politike, — vjeri netreba historičkoga prava, niti polemike pisacah, niti podnožja pružena čovječjim razborom, — vjeru neregulira niti um, niti zakon, niti državni interesi, — vjeru je upilio svemogući stvoritelj u dušu svojih stvorenjah umom providjenih bez inoga podloga, vjera stoji nad čovjekom i njegovimi budi koristmi budi težnjami, vjera je onaj uzvišeni božanstveni dar, koji netreba, a i netrpi nikakova dotika, baš zato, jerbo je „vjera“, a jao onomu, koji u smjelosti svojoj pruža bogomornu svoju ruku tja do svetosti one, za koju je Bog htio da bude „vjera“, jer će jednim mahom izčeznuti u svoju ništotu, jednim jeditim mahom, kojim bude zamašila, ova nedoseživa svetost najme: „vjera.“ Sada obuzme čuvstvo Slavončeva kneza, i on okom upità drugove svoje.

Poprimi rieč vriedan starina Prokop knez iz Tominovca, pravoslavni Slavonac i reče:

„Čuješ! prijane Posavče! kaži našoj braći hrvatskoj, što ti reče moj brat, knez Slavončev; — treba, da uzmeš rieči njegove, kao da sam ih i ja izustio. Evo imam već 80 godinah što živim u Tominovcu, gdje živi Slavonski narod pravoslavni, pa gle! naše selo je obkoljeno sa seli Cerovcem, Šumanovcem, Kutjevom, Kulom, Grabarjem i Sesveti, u kojih neima van Slavonacah katolikah — nu nesjećam se prijane, da bi ikada jedan drugomu uskratio sol ili plug, da nebi učestvovali medjusobno u svih naših selskih zabavah i pirovih, nesjećam se pojava niti jednoga, koji bi me osjećao na to, da bi nam bilo zapriekom, a baš niti podlogom različitost naziva; jer mi smo pošteni ljudi, bez mimogrednih ciljevah, jedna braća prosta i iskrena; — a vjera? vjeru je Bog dao, mi štujemo, ali nerazglabamo ničije vjere. Onomad bih u družtvu, u kom reče jedan vriedni naš svještenik: da nevalja posao onomu čovjeku, koji je potaknuo ovu razmiricu, jer je znanost jur dosegnula toliki stupanj, s kog se nebi dale označiti granice one, koje bi mogle u sadanjem vjeku opredieliti posliedice slične razmirice, ako nje nestegne u shodne uzde zrieli um naroda i poštenje mu. Kaži druže! braći tvojoj u Hrvatskoj, da je naš narod obje vjere složan, i želi biti složan sa neodruživom svojom braćom hrvatskom, te da nas u jedinstvu neće zavaditi niti tajne spletke zlobnikah. Pozdrav Hrvatom, našoj jednokrvnoj braći!“

Na to poprimi rieč starac Gašo knez iz Kule, i reče:

„Skoro će tomu biti stoljeće, što smo se iz sjeverne Njemačke amo priselili, i u više selih naše županije nastanili, i dosele narodni jezik naučili; — a naročito moje selo Kula, evo sa juga Latinovac, sa istoka Gradište, sela u kojih su pravoslavna braća, sa poldana Grabarje a sa sjevera Bekteže u kojih su rimska braća, pa recite braćo! nisu li naši djedovi živili svedjer u slozi, a neživimo li i mi u bratinstvu, kao svi Slavonci sinovi krasne ove zemlje?

Ne! ne! nebojse prijanu Posavče! u našoj zemlji neće se latiti korjena ono pakostno sjeme, što želi baciti onaj čovjek kog nepoznam, nu koji je začeo sebične svoje namjere — pod plaštom probude narodnjega ponosa slavonskoga sakrivene — smielo podbociti sa svetinjom vjere; i reci braći tvojoj: da smo mi iz staroga koljena niemci, nu da nam je sadašnje pleme slavonsko, svi bo rodjeni Slavonci, vjere rimske, narodnosti slavonske, koja se u pojmu i duhu našemu istovjetuje sa narodom hrvatskim; Hrvat bo i Slavonac, i svak živ ovdje rodjen, jeste udo jednoga te istoga naroda, bez obzira ma na kakovu predtečnost, ili prvenstvo historičko ili političko, i bez obzira na to, kojim načinom pada na koljena u čuvstvu svete svoje vjere.“ Mirno, ustrpljivo slušaše Posavački knez, kadšto samo blješte s okom, zadovoljan, što mu rekoše srodna braća, te poprimi rieč ovako:

Posavački knez. Vi ste dovoljno naglasili slogu i jedinstvo izmedju raznih plemenah našega naroda, naglasili nježni dotičaj kog nam treba u pogledu vjere, sa skrajnim pietetom zagrliti, pa nedopustiti, da sebični obziri ona pravila nadvladaju, koja su umom i budućnošću našom uvjetovana i ujamčena; u tom pogledu dakle neimam ništa da nadopunjujem vaše namjere, mi smo složni, ovako bo misli svaki pošteni Hrvat, živio on s ove ili s one strane Ilove, podležao on upravi gradjanskoj oli vojnoj, prija li vjeri rimskoj ili pravoslavnoj, jer nam se je držati sjedinjenimi silami mile zajedničke domovine; — zato hoću da vam razjasnim, kako mi razumijemo onu svetinju, koju domovinu zazivamo, i kako nam udubi pojam o domovini njeki glasoviti slavjanski pisac:

„Ćudstvo je pojav većega ili manjega duševnoga izobraženja pojedinih članovah naroda, ili ukupno naroda, nu „domovina“ nije niti po znamenovanju, niti običajih narodnih.“

„Sloga i porazumljenje“ za postignutje sveobćega cilja, sačinjava uvjet blagostajna narodnjega, nu „domovina nisu.“

„Jezik“ je pojam onijeh znamenjah, kojim naša čuvstva, i pomisli prieko živoga glasa prijavljamo, sredstvo obćenja prieko živoga slova iz ustih, ili mrtvoga slova iz pisma, jezik je sjeme za um i usavršenje, nu „domovina“ nije.

„Domovina“ je ona zemlja, u kojoj su diedovi naši živili, djelovali, i zadaću svoju vršili u očigled povjesti, a čim oni odstupiše, nastaje nami istovjetna dužnost nastaviti što oni započeše; „Domovina“ je zemlja, u kojoj su svi sinovi u jedno spojeni po zajedničkih pravah, teretih i interessih, u kojih se socialni život predstavlja, i uzrije do samosviesti; a sinovi jedne domovine su svi, kojim je zajednička prošlost, sadašnjost, i budućnost.

Mi smo svi sinovi jedne domovine, Hrvati i Slavonci, rimski i pravoslavni, a jedna nam je zadača, želimo li nasljedstvo našijeh praotacah vierno pričuvati, a to je ona: u slozi stajati jedan uz drugoga, u slozi štovati i čuvati domovinu bez nazorah i razglabanja pretečnosti budi u pogledu plemena, budi nazivanja toga, budi vjerozakonska razmišljaja.

Ovako misli naš narod, i tužno gleda kakova se porodi u javnih glasilih prepirka, koju probudi njeki anonym, poput šuma iz dubljine zemlje letećega, po zraku kao pranik, nesmotreći nesretnik, da je to plamen, koji samo na trenutke svietli, da zavede; Čovjek ovaj mjesto da ukloni kamen za kamenom iz one gorostasne zidine, koja razdvaja jednokrvnu braću, poslužuje se s lemom svoje sebičnosti, da učvrsti ovu zidinu, i ma izkusi od vrlih domorodacah probijanja, nadahnuta sa oštrim oružjem logike, sa axiomi znanosti, sa šiljastim bičem satyre, i stranom sa bučnom bajkom, to se ništa manje razliva po njegovih člancih onesvjesćena biesnoća, kao porod podle nemoći, koja se pruža prieko njegove sebičnosti.

Zaista ima ljudih, kojim je životna hrana vječita ljutost, gnjev, i vječita kavga, koji se pitaju žučju, i s otrovom; nu trebalo bi im pomisliti; da mržnja izključuje razbor, da gnjev čovjeka omami, i tko se s osvetom kocka, taj stoji u pogibelji sám popiti gorki kalež, kog je drugom nukao; — trebalo bi im uvažiti što Gundulić pjeva:

„Oganj užeć lahko je svima
„Nu kad sve njim plane veće
„Znat nie, goriet koliko ima
„Udunuti gdje li će se.

to sve bi imali pomno položiti na životnu vagu, prije nego što narodnu sudbinu pogibeljnoj kocki izlažu.

Hrvati osudjuju anonymnoga pisca iz dna svoje duše, i sožaluju — što se sumnja biti udom našega naroda, prema komu tako piše, nu nadamo se od bistroga uma cieloga naroda, da će se suglasovati s našim mnenjem o takovu piscu; jer tko ovako piše kao ovaj anonymus taj ne samo da nemože biti glasnikom vjeka u kom piše, nu nemože biti ni mumia, koja bi imala predstavljati tamnu prošlost neznanstva; ovakovo piskarenje čini se da je „Herostratizam“ ili „ništa“, i ako ima još manjega od „ništa“, a to je takovo piskarenje.

Rekoh vam braćo! što mi ležaše u smotrenju ove razmirice na srcu, pa sada s Bogom! moleći te slavonski kneže, da me uvedeš u tvoj dom, gdje želim razgovor svoj s tobom nastaviti, o inih okolnostih.“

Oprostiše, i razidoše se; a knez Slavončev vodi Posavca u svoj dom.

Udjoše u dom slavonskoga kneza, a tuj izprazniše čašu dobrodošlice, kako se to po stogodišnjoj navadi dolikuje braći hrvatsko-slavonskoj. Tada nastavi knez Slavončev da si zdrav i sretan brate Posavče! Znam da si se u Kutini začudio kad su ti naša braća rekla, da sam na vrat na nos pobilježivši si dakako sva što sam ondje vidio i čuo, u doljne krajeve otišao, a uzrok ti je znanče; što mi je Slavonac pisao, da je dobio od jednog veleučenog i poglavitog gospodina iz glavnog grada Slavonije zagonetku da ju odgonetne, a ako ju nebude dobro odgonetnuo, ista kaštiga mu je ko kod Sphinxove zagonetke opredjelena, tom samo razlikom, da je ondje tielesna a ovdje duševna smrt za kaznu. Naravito da sam u tom slučaju na posavjetovanje ovamo podati se morao. Nu o tome će bit posebnog i duljeg razgovora sada mi kaži šta je novoga u vas, a naročito u Zagrebu? hoćemo li sad o urbaru besjediti?

Knez Posavački: Još su mi grudi puni o poslu, kog obavismo pod lipom na križanju, zato o novostih zagrebačkih drugiput, jer mi se danas neće razglabati, stupanj izobraženosti njekoga visokoga politika, koju je u kavani vršio, ne umom već šakami; niti opisati kako se obavlja Corso u sadašnjem stoletju usried glavnoga grada naše zemlje, za ove bo stvari trieba dosjetljivosti, koja njih ide, jer nezaslužuju ozbiljnosti van ako bi nje smatrao sa gledišta barbarstva. Dakle o njih drugiput, na koliko im medju tomu nebi izčeznula vriednost sa javnoga pozorišta.

Što se urbara tiče, to je materia podulja, koja se neda izcrpiti jednim divanom, pače danas, kad i mene i tebe na drugom mjestu treba, dakle ustrpi se druže, jer ja želim divan naš o urbaru u njeki system složiti, da nas uzmognu oni valjano pojmiti; kojim govorimo.

Za sada dakle samo jednu a to su izvanredna školska predavanja.

Knez Slavončev. Drago mi je, što si ovu stvar potaknuo, mi smo o njoj čuli u Slavoniji, i čitasmo u njekih novinah, da ova predavanja nisu baš sasma prama jeziku u pravilu, ili kako ga narod govori; reci druže! kako se ima stvar o ovih predavanjah?

Knez Posavački. Ta zar neima baš nijedne stvari koja zasieca u obćenitost našega života, nijednoga pojava u našoj zemlji, kojemu se nebi znao odazvati kukukov napjev? Ta da hoće božja providnost izkorieniti u našem narodu mnogostrano vladajući duh, usumnjićiti: što nije svakomu jasno ili povoljno, okaljati: što dolazi sa prvenstva znanstvena, i upljoštiti: što iztiče upravo iz dubljine narodne vriednote? vidiš druže! ima ljudih koji ova predavanja ogovaraju, nu kako bi svoje ogovaranje opravdali, to jamačno neznadu.

Ja sam neuki paur, i nebih ti znao baš iz svih žicah ovo poduzetje razjasniti, nu nakoliko stvar shvatih, jer ja ova predavanja polazim ako se u Zagrebu desim, to ću ti razjasniti:

Stupio je hvala Bogu naš jezik tamo, od kuda ga više nemože maknuti nikakova sila, a zadaća je svakoga nas, pravilnim govorom i pismom doprinieti na uzvišenje dostojanstva jezika narodnonjega sve, što dopuštaju duševne naše snage. Eh! neda se tajiti, da akoprem su naši pisci u starijem i novijem vjeku sa velikom revnošću natiecali se sa inozemstvom, to opet narodni jezik u domu našemu, pogledom na zvaničnu uporabu nije našao do sada, i sa svih stranah, dovoljna zastupstva, jer mu dosele neprijaše zakoni u onom razmerju da bi on bio jednim mahom posve pravilno vršen po onih, kojih ga vršiti imadoše; a to nemože biti drugčije: jer izim novije generacije,

sve što danas živi i zvanično vrši narodni jezik, odgojeno je u latinskih, niemačkih, ili magjarskih školah, a tko znade što će reći misliti u jednom, pisati pako i govoriti u drugom jeziku, taj će umjeti uvažiti izpriku, uslied koje nam nastaje velika nužda sa svih silah uprieti se, da si po naravskoj dužnosti našoj sva pravila narodnjega jezika posve dobro prisvojimo.

Ovo gledište je potaknulo ravnatelja višje gimnazije zagrebačke Adolfa Webera na pomenuta predavanja.

Kad bih ja bio pozvan izreći sud o tom vriednom domorodcu, ja bih rekao: da ga u znanosti, pravilnosti, i vještini, koja mu je glede narodnjega jezika svojna, prednjaka neima u cieloj zemlji; nu Weber moje pohvale netreba, Webera je učinio poznata sabor od godine 1861., njegova slovnica i skladnik, prevod junakinje Mile, djelo, koje zaslužuje stajati taki izza „Čengić-Age“ kada se napose glasuje o duhu poetičkom, a upoznati će ga sviet sa njegove savršenosti u jeziku, i večina uma iz prevoda poljskoga „Irydiona“ čim u sviet dodje; ja ću zato druže stegnuti svoje saobčenje samo na bitnost stvari: Weber koji u svojstvu ravnatelja ima na tjedan 4 urah uredovna svoja predavanja o philosofiji, logici, i metafizici, ostalo pako vrieme upotriebi za nadvladanje nebrojenih posalah i brigah ravnateljskih; Weber rekoh povrh toga još svake sedmice 2 ure žrtvuje obćinstvu za postignuće one krasne svrhe, koja leži u pravilnosti jezika, i podučavanja mu, predavanja bijahu svake sriede i subote od 6. do 7. ure, i traju već blizo 5 mjesecih, za kojih Weber predava slovnicu i skladnik.

Način predavanja mu je vrlo umiljat, jasan, i lahko svahtljiv, a kakove su mu koristi i uspjeh predavanja, mislim da će jedan dokaz služiti večjom snagom, nego što mogu sve pohvale Weberu pruditi, ili pizme Webera švanjiti, naime dokaz onaj: što mu broj slušasjetelj svedjer stotinu dosiže, a slušateljstvo mu sastoji iz najodličnijih licah glavnoga grada; ugodno ti je gledati druže! kako tuj sjede savjetnici stola sedmorice, namjestničkoga vjeća, banskoga i sudbenoga stola, i ini činovnici njeni, odvjetnici, sveštenici višji i nižji, vlastelini, mladež, rečju odlična klasa Zagrebčanah, pomno mirno slušajući, vredna im predavatelja, a što je još ugodnije, to se obće pogovara, da se u javnomu i privatnomu životu dan na dan večma ukazuje povoljan uspjeh njegovih predavanjah.

Zato Weberu netražećemu nikakova dara za tolike žrtve, slava i javno priznanje, kao dar, kog plemenita duša umije cieniti.

Sada pobratime pomoz Bog! pa do budućega sastanka da si zdrav!

Slavončev knez: „Živ i zdrav ostaj druže, pozdrav braći u Hrvatskoj!“

Razstala se oba kneza.

Svaštice.

Iz Beča 28. Veljače 1863. Na zahtjevanje g. Kornilija Stankovića, primamo sljedeći oglas u naš list:

Odziv, kojega je prva knjiga naših narodnih pjesamah ne samo u srbskom narodu, već i u drugih Slavenah našla; težnja da nam se melodije naših narodnih pjesamah za potomstvo onako sačuvaju, kao što smo ih mi od naših starih primili pobudiše me da i drugu knjigu naših narodnih pjesamah na svjet izdam.

U ovoj knjizi bit će ove pjesme: 1. Prag je ovo milog Srba. 2. Djevojka se u Drenovcu kupa. 3. Oj talasi mili ajdte. 4. Rado ide Srbin u vojnike. 5. Plač majke cara Uroša. 6. Evo desnice vjerne. 7. Smederevka. (Igra u Srbiji.) 8. Paraćinka. (Igra u Srbiji.)

Tko je god duh melodije naših narodnih pjesamah pronikao, taj će odmah primetiti, da gdjekoja melodija od ovih sada spomenutih pjesamah nije čisto narodna. Šta više medju njima ima i

jedna od mene komponovana melodija. Ja sam ih ipak ovdje uzeo, što su se već u nas tečajem vremena tako odomaćile, da su kao njeko gradjanstvo dobile. Ali za razliku, sve čisto narodne melodije bit će zviezdicom označene.

Melodije ovih pjesamah izradio sam tako isto kao i one u prvoj knjizi. Osim toga svaka od ovih pjesamah udešena je za sbor za četiri mužka glasa. Gdjekoje sam od njih malo potežе i to tako napisao, da se mogu bez zazora i u konceptima upotrebiti.

Pouzdano se nadam od ljubavi svojih sunarodnikah, da će mi u razprostiranju ovog narodu našem namjenjenog djela i ovom prilikom kao i dosada na ruku ići.

Tko mi pošlje novce za pet upisnikah dobiva šestu knjigu, ili novce od jedne knjige, ako mu je to priličnije.

Rok upisivanja traje do Duhovah za Austriju, a za Srbiju i druge zemlje do preobraženja.

Knjiga će za cjelo do Gjurgjeva dana gotova biti, kada će se i razšilanje početi.

Ciena je ovoj knjizi 3 for. i 50 novčića, u bankama za Austriju, a dva rublja u srebru za druge zemlje.

Kad djelo izadje, ciena će mu se povisiti.

Novci se napred šalju i to iz Austrije meni podpisanome, iz knežcvine Srbije i drugih srbskih zemaljah g. Stjepanu Teodoroviću živopiscu u Beogradu, a iz Rusije preč. g. Mihailu Rajevskom, proti pri c. ruskoj posaobini u Beču.

Kod mene se može još dobiti prva knjiga narodnih pjesamah. Ciena je 4 for. u bankama za Austriju, a 2 rublja i jedan cvancik za druge zemlje.

Iz Požege. Dana 28. o. m. bio je u Požegi obdržavan prieki sud nad Simom Todorovićem, Vujom Vukovićem i Petrom Milanovićem, bosanskim izselnicima, koji su u Branežcu kod seljaka Buzduma razbojničtvo izveli. Prieki sud odsudio je Simu Todorovića na smrt, i ova kazan ovršena je popodne u 4 sata. Druga dvojica su odsudjeni na 10godišnju težku tamnicu uz pooštrenje jednodnevnim postom u 14 danah.

— Iz pakračkog kotara javljaju nam, da ondje vojnička momčad, što je za utjerivanje poreza opredieljena zulum takovi čini, da već na barbarstvo zaudara. Osim što pojedinim nasilja čine čak sa grobljah križeve van trgaju. Da se tomu zlu doskoči pobrinula se je županija i već je mišovita iztraživanje odredjeno, a kako čujemo, komisija već radi.

Zagonetka.

S preda čitan hranim
Njeke životinje,
S traga — pak sam predmet
Zabave djetinje

Odgonetka zagonetke u sedmom broju „Slavonca“

Dužnika je mali rok,
Tlapnja gorka muka;
A kužnikah sveti Rok
Jeste desna ruka.

Odgonetnuli su gdčn. Anka Bailogh, g. Hugo Quatternik, i Stevo Thaller iz Požege; O. Ivan Boháth iz Mohača; mladež 8. gimn. razreda u Vinkovcih.

Listonoša.

G. F. F. u Zemunu: Vaš rukopis „Beograd“ dobili nismo. Ako ga dobijemo postupat ćemo po uputi Vašoj. Slavonca ćete uredno dobivat. G. B. Š. na Savi: Pjesmice vaše primili smo i upotrebiti ćemo jih. Drage volje ćemo i junačke narodne pjesme u naš list uvrstit. Čestitoj mladeži VII. razreda gimn. osiečke: Vaša pjesma je zakasnila zato ju nismo uvrstiti mogli. G. Dr. J. B. u Osieku: Na vašu interpelaciju dobit ćete do skoro odgovor. G. F. Š. u Zagrebu: Dobit ćete vaš list u Zagreb. Vaše dopise primili smo i u svoje vrieme ćemo jih upotriebiti. G. M. u Dalju: Nemamo drugog broja da vam pošaljemo.

OGLASI.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. travnja 1863. Broj 10.

ZVIEZDE.

O na nebu bezbrojnice
Mile zlatne vi zvjezdice!
Mnogo putih k vama gori
Moje srce progovorì,
Da vas pita, da dokuči:
Čemu sjaju vaše luči,
Što sijaset vaš svjedoči,
Što vam trepću svietle oči;
Često u vas gledajući
Zlatan u trag gledam ući
Onom umu, koj na vama
S' toliko se razsjà plama;
Često pis vam čitam, gatam,
Ali smisao da-li shvatam?!

Vi ste možda zlatni klinci,
Što ih kuju rajski sinci
Iz nebeskog suhog zlata
Na tisuće svakog sata
I na izbor svake vrste.
Njimi nebu tavan čvrste,
Po tavanu modrojasan
Pribijaju sag prekrasan,
A po modrom sagu otom
Sjajnom pišu još ljepotom
Slavna ona sva imena,
Kojim živi uspomena,
Tako što god zemlja štuje
U zviezde joj nebo kuje.

Svjetiljke ste možda samo,
Na nebesih kojim tamo
Sve puteve, staze ceste
Razsvjetljivat dano jeste.
Premnogi bo jesu pravci,
Koj'mi lete krilo-mravci,
Raznovrstne stranputice,
Koje teku niznebice,
Zamršeni nedohodi,
Kuda neum sve zavodi;
Po bezkrajnom carstvu neba
Znakovah im putnih treba,
Da se svagdje s naći mogu —
Kažiputi vi ste k Bogu!

Vi ste možda neko stado,
Što po nebu pase rado,
Mjesec vam je pastir bliedi,
On vas čuva, on vas redi,
On vas vodi noćju skrovce,
Jer ste plahe čedne ovce,
Koje straši žamor dana
A godi im noć tihana.
Od vas možda, zlatna vuno!
Proizidjè zlatno runo,
Koje resi svietle grudi
Plemenitih rodom ljudi',
Tè nebeska milost blaga
Vidna na njih ima traga.

Vi ste možda neizmjerni
Trûnak zlatni i biserni,
Što se nebom truni nica
Izpod rukuh radilica',
Nad svim svietom koje gore
Svega svieta blago tvore:
Naše molbe, želje, nâde
Bog na umu sve imade,
Od zrna im luči pljevu,
Pljeva pada u prosjevu
A milost ju božja zlati
I po nebu dâ joj sjati,
Na utjehu u daljini
Da nam s' ipak nečim čini.

Vi ste možda silni svieti
Božjeg vrta sjajni cvieti,
Po kojih je kô lepirom
Rojiti se nama širom:
Umirati na jednome,
Radjati si na drugome,
Na svakome nekim dielom
I tjelesnost svlačit s tielom,
Na svakome više manje
Čud si krotit, širit znanje,
U sjajnijoj sve odori
Kriliti se tako gori
Savršenstvu do vrhunca,
Do ugleda božjeg sunca.

O na nebu bezbrojnice
Mile zlatne vi zviezdice!
Što ste godjer liepe jeste
I liepo je vamâ gdje ste:
Svega neba u posjedu,
Svemu svietu na ugledu,
U visini, u vedrini,
Neizmjernoj u pučini,
Kud nam uzdah bol izušća,
Kud nam nâda sidro spušća,
Kud perimo željah ladju,
Da izvide, da iznadju,
Da izplaču, da izmole,
Što nam udes neda dole.

U vašem bo svietlom kolu,
Vječnom svome na priestolu
Blagajnik je svega svieta,
A pri ruci njemu sveta,
Neizcrpna, viekom sjajna
Svega svieta jest blagajna.
Tù se čuva silno blago,
Svakom što je komu drago;
On ga rado siplje s neba
Gdje god vidi, da šta treba,
A da vidi sve u svemu
Vi, zvjezdice, služite mu:
On bo svedjer gleda k nama
Vašieh očih tisućama!

P. P.

ŠPANJOLCI U HRVATSKOJ.

Historička pripoviedka iz XVI. vieka od M.

(Dalje.)

V.

Jošte se hvataše sumrak zemlje, zora se istom zarudi na iztoku. Ljudi jošte u tvrdom snu, koj nije nikada tako ugodan, kao u jutrnje doba.

Na Medvedgradu jošte sve spava, a zastrti prozori, mrtva tišina, bijahu vjerojatni svjedoci, da se jošte nijedna živa duša netrgnù iz sna. Al eto! skoro uočismo njekoje osobe, koje se puškami o ramenih, praćeni od silnih lovačkih pasah približavahu gradskim nutrnjim vratam. Došav do vratah, bace se na kamenite klupe, koje im uprav zgodno dodju, da si na njih svoje, od prekratka sna, još trudno tielo oporave.

„Ta ja sam vam jučer pravo kazao“, reče zlovoljno jedan, „da se nebi trebalo prije zore ustati — ta gospoda neće ustat, dok sunce visoko neodskoči.

„Imaš pravo Pavao“, odzove drugi još srditije, „gospoda ostaju gospoda, oni zapoviedaju nam kukavnim ljudem, da se prije zore ustanemo, a njih sunce nadje još u duboku snu.“

„A kako se hrustite momci proti našoj gospodi“, reče stari lovac, „koja su tako dobra, da joj treba para tražiti. Neznate vi jošte kukavci, što su prava gospoda, niti Vam nedao Bog znati; — da ste vi za Juraja služili, onda bi tek znali, što to znači gospodu služiti.“

„Vi uvjek tako govorite Martine, a to samo zato, da vas nadlovac kod svietloga gospodina pohvaliti može“, reče prijašnji udariv podkovanom čizmom jednoga hrta. Medjutim otvore se vrata, i na dvorište stupi u lovačkom odielu knez Karlović. Lovci skoče brzo na noge, te, ponizno se nakloniv, izčekivahu zapovjed kneževu.

„Jeli je sve priredjeno?“ upita knez.

„Jest Vaše presvietlo gospodstvo;“ odgovore ponizno lovci.

„Dobro je; nu gospoda još nisu ustala; zato čekajte ovdje.“ Ovo rekav, krene, sredinom dvorišta, pram krasnom Medvedgradskom perivoju, koj se, iza zidinah gradskih, daleko u sadanju šumu protezaše.

Neugodni sni uzbune mačtu kneževu. Zato da se malo razbistri, da izbriše, gledeć krasnu proljetnu narav, tamne slike iz duše svoje, pojde on na ovu jutrnju šetnju. Nu uzalud, — svrhe svoje nepostigne! Veselo čvrkutenje ptičicah, ugodni prosipajući se miris orošenoga, cvatućega cvietja, zeleneća se stabla, romoneći potočić nenapune ga onom ugodnošću, kojom obično napunjuju bezbrižnu dušu vesela čovjeka. Težke brige ležahu na velikoj duši njegovoj, sreća naroda zavisila je od djelovanja njegova. On uvidi to, on spozna važnost svoga djelovanja, s toga trptijaše mu dan i noć velika dužnost njegova pred očima, — da njoj zadovolji, žrtvovao bi sve, dà i isti život.

Zamišljen tako nepazeć na okolicu zaplete se on po križajučih se putevih tako duboko u šumu, da je pravi perivoj već daleko za sobom ostavio, što nebi niti opazio, da ga na jedanput iz zadube njegove razgovarajući se glasovi neprobude. Pazljivo slušaše on, a budué mu se glasovi poznati činjahu, udari jednom stazom, koja se medju hrastovljem vijugaše i dodje do jedne malene, od njekoliko vrbah okružene sjenice, iz koje glasovi govorećih dolažahu.

„Vladislave, Vladislave“, začù se ukoran glas, „zašto ti neodkri toga prije siedomu učitelju svomu, zašto si krio pred menom tajne srca svoga? Oj nesretni sine, Ti nisi znao, da će se stvari tako promieniti, da će tvoje mučanje od velike štete ne samo tebi, nego i mnogim drugim osobam biti.“

„Višeputa htjedoh ti oče odkriti“, — reče kao gorkim glasom — „nu uvjek prepriečiše me u tom razni slučaji.“ —

„Sada je već prekasno, jedan od nas mora uzstupiti mjesto drugomu, ja ili Alapić — a da je bolje, da ja to učinim, već s toga sliedi, jer je Ivana Alapiću već zaručena; a drugo kakovom dušom, kakovom sviešću mogao bi otrovati život onomu plemenitomu mladiću? Zar nebi tim okaljao savez prijateljstva, koje istom prije dva dana sklopih, zar nebi sreću njegovu razorio?“

„Što si dakle nakanio učiniti Vladislave?“ upita prijašnji glas.

„Nakanio sam ostati u španjolskoj vojsci, dok je neprotjeramo, onda rekav sreći svojoj za uvjek s Bogom, boriti ću se za domovinu do zadnje kapi.“

„A jesi li kadar, Vladislave, toliku žrtvu doprinesti?“

„Oče, velike bijahu i prije moje žrtve; kako nebi dakle tu sada žrtvu prinesao, — kada drugčije i onako nesretne moram učiniti one, koje ljubim.“

Knez Karlović nehtjede dalje presluškivati i zamišljen krene on natrag.

O Bože, sada prohadja jedna misao pamet moju! Ivana? . . , Pa ona toga meni nikad kazala nebi? Ona dakle Vladislava ljubi, a ja sam njezinu ruku drugomu obećao! Bože! Bože! da li je to moguće?

Tako sam sobom govoreć, dodje do ribnjaka. On bi, niti neobazrev se na krasotu toga malenoga jezera, briegom prošao, da ga udarci vesalah po mirnih valovih po-

zorna neučine. On se ogleda, i opazi, kako se na malenom čamcu Vladislav s ocem Andrijom od protivne obale otisnù i jednakim pravcem prama njemu vesla.

„Gledji ribarah“, reče, veselim se čineći knez, „ja mislim, da su oni u tvrdom snu, a oni tako rano na noguh.“

„Oprostite Torquato, što se po noći iz grada ukradosmo, nerekav Vam jučer o tom niti rieči — ta ovi dobri vitezi stražiše jučer cio večer uza Vas, tako, da Vam niti njekoliko riečih na samu kazati nisam mogao;“ reče Andrija dojadriv uprav do obale.

„Pa što zlamenuje taj bieg iz grada?“ zapita knez povukav uprav patra iz čamca k sebi na obalu.

„Poslje ćemo se o tom razgovarati Torquato;“ odgovori pater, baciv oko na Vladislava, koj medjutim niti crte na obrazu nepromieni.

„Zar je kakova tajna Vladislave?“ — upita lukavo ban Berislavića.

„Oprostite, mili bane, što u tom vašoj želji zadovoljit nemogu; jer eto uprav sada namignu mi otac Andrija, da neizdam niti slovca, a volji moga njekadašnjega učitelja moram se pokoriti;“ reče šaljivo Vladislav.

„To mora nješta važna biti?“ primjeti opet ban; „al zbilja, što ste radi Alapića odlučili, da li će on moć jednakim putem u Medvedgrad?“

„Neće bane“, odgovori mu Vladislav, „jer već danas ili sutra bit će postavljene španjolske straže oko vašega grada, a njega već skoro svaki prosti stražanin dobro poznaje.“

„Vladislav uzeo je cielu stvar na se“, odgovori mu ovaj, „on će na današnjemu lovu potražiti staroga pustinjaka Lovru, koj poznade najbolje skrovne puteve od svoje koljebe pa do sv. Ivana. Ovoga će Vladislav nagovoriti, da odnese moje pismo k župniku Nikoli i da počeka tamo Alapića, kojega ima odonuda na samu veliku subotu, po svojih putevih u svoju koljebu dovesti, gdje ću ih ja pod uzkrsnućem pričekati.“

„Al kako ćete vi u Remete doći, ako već danas straže oko Medvedgrada postave?“ upita knez.

„Prije poldana bit ću ja već u Remetah a straže će valjda istom k večeri namješćivat“, odgovori pater.

„Bojim se nesretna uspjeha“, reče tužno ban, „njeka crna slutnja hvata me; nu to je valjda samo posljedica strašne sanje, koja me izmuči ove noći.“

„Sni običavaju češće biti predteče koje velike nesreće; nu vjera nas uči, da, uzdajuć se u pravednost Božju, njim mnogo povjerovati nesmijemo; da što ste takova sanjali bane?“

„Vidio sam budućnost domovine u crnih slikah, vidio sam gadnu nezahvalnost, kojom se naplatiše požrtvovanja naša, vidio sam, gdje glave najslavnijih potomakah naših padaju od krvničke ruke, odsudjeni od onih, za koje se mi sada borimo, kojim će narod naš prestolje osigurati; vidio sam — al bolje je da zaboravim ovo; jer i onako neće mi uzbunjena mačta prepisivati zakonah, polag kojih bi se ravnati morao — to će učinit osvjedočenje duše i savjesti moje.“

Pater Andrija uzdahne, on bi nješto progovorio; nu nadošli vitezi, koji već bijahu zabrinuti radi tako dugoga izostajanja trojice, nedopuste, da izjavi ono, što je ćutio.

„Oprostite gospodo“, reče ban rukujuć se sa njekojimi vitezi, „što na nas čekati morate, — uprav sam sada čuti morao, da će nas naš otac Andrija ostaviti.“

Dakle će nas otac Andrija tako brzo ostaviti?“ zapitaju njekoji izmedju gospode.

„Žao mi je gospodo“, odgovori pater, „nu sigurnost isto tako Alapićeva, kano što i moja zahtieva, da za njekoliko urah ostavim ovaj grad, pa da se premjestim u kloštar Remetski, prije nego li će inkvizicija španjolska posjetiti zidine samostanske.“

„Što govorite oče o inkviziciji?“ upitaju ga prestrašeni vitezi.

„Da“, odgovori pater, „inkvizicija španjolska posjetit će sve gradove i zavode u okolici, kojih gospodari i predstojnici drže uz stranku Zapoljevu, a vi čuste gospodo što-god o toj strašnoj inkviziciji španjolskoj?“

„Bane, pa zar ćemo mi dopustiti, da nam tudjinac u svetinju dira?“ upita razjaren jedan mladi knez.

„Moramo, kneže“, odgovori turobno ban, „nu željno očekivani čas osvete nije daleko, a dotle se uztrpiti moramo.

„Pravo govori ban, gospodo“, — reče opet sada pater, hoteć razjarenost, koju prijašnjim svojim govorom prouzroči, barem ponješto utažiti — „uztrpit se moramo do željnoga časa osvete, u koj će se kukavni tudjinac sjetit, u koga je dirnuo.“

„Osveta, osveta tudjincem, osveta kletim Španjolcem!“ zaviknu vitezi.

Medjutim dodju do dvorišta, gdje ih ostala gospoda već čisto za lov pripravna čekahu. Veliko dvorište medvedgradsko bijaše napunjeno kao da je vašar; na jednom kraju stoji hrpa lovacah, s nemirnimi hrti, koji se svom silom žele lišiti nesnosnih užinacah; na drugom kraju drže konjušari osedlane konje, koji lupajuć kopitami o zemlju, nemirno izčekivahu dolazak gospodarah svojih; tamo opet kraj vratah gradskih vrte se kuhači, spremajuć u košare razno jestivo za objed gospode, koj će se u sried šume obdržavati — u obće svi stanovnici Medvedgrada bijahu u kretanju, svaki imaše pune šake posla.

Kod dolazka gospode utiša se ponješto žamor poslujućih, svi bijahu pripravni na zapovjedi gospodarah svojih.

„Krenimo dakle u ime božje“, reče ban, a obrativ se prama ocu Andriji stisne mu ruku veleć: „S Bogom oče, na veliku subotu vidimo se, molite se dotle za sretan svršetak poduzeća našega.“

„Bog vas uzdržao, bane, na sreću naroda svójega!“ viknù otac Andrija.

Ban zajašiv konja, baci pogled na iztočnu stranu grada pram prozorom kćeri svoje, hoteć joj valjda prije odlazka još jedan s Bogom reći; nu prozori bijahu jošte zastorom zastrti. U duhu ju blagosloviv, vikne: „Napried gospodo!“ na što čitava povorka lovacah krene kroz otvorena vrata gradska za njim.

Vladislav zaostane jošte jedan časak kao ukroćivajuć svojega mladoga, obiestnoga žerava, a da ga je tko bolje motrio, opazio bi, da su mu više na misli prozori istočne strane, nego li obiestan žerav — on htjede Ivanu jošte jedanput, možebit zadnjiput vidjeti. I zbilja, želja bi mu izpunjena; zastori na prozoru stanu se gibati, prozor se otvori, a na njem pokaže se slika krasne Ivane. Zahvalno pogleda ju mladić, dubok uzdah prodre se iz grudih njegovih, kad ga Ivana odozgo pozdravi.

Blažen na to potjera on svoga žerava, neopaziv u bližini stojećega oca Andriju, koj jedini opazi pozdrav, što ga poslà krasnoj knjeginji.

„Ubogi mladić!“ reče suznim okom pater, — „on ju ljubi toli žestoko, pa se ipak odluči žrtvovati, ipak odluči odstupiti ju drugomu! Ne, ne to nesmije biti, zato ću se ja pobriniti, — potomak slavnih Berislavićah nesmije nesretan biti!“

On se obazre oko sebe, dvorište ostà prazno. Nasloniv se na jedan mramorni kip, koj bi podignut u sredi dvorišta, na jednom povišem mjestu, s kojega se je mogao sav okoliš vidjeti, gledaše žalostno za lovci, koji se već Kraljevom zdencu približavahu, njegovo počtivo i blago lice polì potok suzah, nesreća ljubimca njegova sjeti ga na uzrok, sjeti ga na početak njezin — na neslogu, jal i nenavist medju braćom jedne matere domovine. „Što će koristiti“, govoraše on sam sobom, „ako se i oslobodimo tih nesretnih krvopijah? Što će sliediti za tim? Ražanje, krvoprolića medju rodjenom braćom; srca koja se sada približaju, kad ih tišti uzajemna nesreća, otudjit će se opet; onda će opet svatko svojoj strasti sliediti — a ti domovino trpì i prolievaj suze nad neslogom sinovah svojih.“

„Oh Karloviću", poče on opet, „plemeniti mužu, zašto nepoznaje tvoja velika duša tužne posljedice nesloge ove, da cdvrneš nesreću od naroda ovoga, kojega ljubiš, i kojega bi mogao spasiti."

„Svemogući stvoritelju, razsvietli mu pamet, podieli mu milost i jakost, da može osloboditi ovaj nesretni narod."

Lovacah nestade pred očima njegovima, on se obazre pram Zagrebu. Tamo sve mirno, čete Španjolacah, koje se njemu u daljini kao malene piknje činjahu, okružavahu tvrde bedeme biskupova grada.

„A što čekam u zidinah ovih", reče opet sam sebi, „moram se žuriti, jošte kratak razstanak s knjeginjom, pa onda s Bogom mili grade."

Rekav krene u grad, oprosti se s knjeginjom, i podje kamo je bio nakanio.

(Dalje će sliediti.)

TALIJANSKE NOVELETTE.

III.

Tajna.

Bijaše noć mjeseca Listopada. Jasno treptjahu zviezde na vedrom nebu, od lahka vjetrića tiho gibano treptjaše lišće drveća; tiho romonjaše potočić kraj sjenastih putevah dvorskoga vrta Pratolinskoga. Drugačije bijaše sve na okolo tiho, i oprezan prisluškavatelj bio bi udaranja srca njekoga mladoga čovjeka čuo, koj se je, u suru kabanicu zaogrnut, zamišljeno na stup Pana naslonio.

Tko je taj? Kako se je usudio, na ovo mjesto doći, na koje nitko nije smio u to doba nogom bez kazne stupiti? Tko mu vratašca od vrta otvorio, tko mu je ulaz priskrbio, uzprkos bdijućih i vrebajućih očiuh stražarah?

Eugenio Raggi, iz odlične obitelji genovezke, bijaše od naravi najljepšimi svojstvi duha, tiela i srca nadaren. Jedno stoleće prije, kad je iztok i zapad samo na ime samovlade genovezke drhtao i njezini se stiezi na svih morih vijali, uzpeo bi se jamačno Raggi, kao i predji njegovi, do slave vrla junaka, il do visokih častih; al u njegovo doba nepreostade mu ništa drugo do uspomene na sjajne dane prošlosti; bezposleno morade mu mač u koricah počivati, i da sasma nepostane žrtvom bezslavna i bezposlena života upusti se on u prostorije mačte, i dade se na poljane vilah i umjetnosti. Kao pjesniku i slikaru jednako izvrstnu, oviše mu lovorvienac oko glave na Compidogliu, gdje njekoč Rafael, Michaelangelo i Petrarca ovjenčani bijahu; jer i njemu se je narav u cieloj liepoti svojoj pokazala, i njemu je svoje tajne odkrila; njega je oduševljavao šum italskih mjesecom cielivanih vodah, zanimalo trzanje munjah iz vulkanova crna ždriela; stenjanje vjetrom bičevanih šumah, uzhitjavao pogled u magleni plašt ogrnutih gorah, miris u juternjom svietlu dišećeg poljskog cvieća; i uz sve to nebijaše sretan, nebijaše sam sobom zadovoljan; ako je htjeo svoja čuvstva u kist ili pero udahnuti, osjećao je njeku praznoću, koju se nije nadao izpuniti, vidio njekakov prostor, kog je tako radi prebježati, jednu točku, koju je tako radi dotaknuti htjeo, a doseći nemogao, tada ga je uviek žalost obuzela koje se nemogaše otresti. On je zaključio u široki sviet odputovati, i tako je na Virgilijevu grobu mollo, boravio na hladnom mramoru, koje je Dantove ostanke u Ravenni pokrivao, posjetio Villu Belriguardo i sva ona mjesta, koja je kriepost i nesreća posvetila, dok nije u grad umjetnostih, u Florencu, koji se punim pravom „la bella" zove, prispjeo.

Raggi je najvolio u dvorskom vrtu Pratolinskom boraviti. Pod sjenastim krovom dvih cypressah, kraj romona protičućega potočića, zadahnut miomirisnom sapom cvatućih gredicah, risaše on gorostasni Apenin, koji kano samodržac mjesta veličanstveno i nepomično ovdje sjedi, kano da je Perseo s Meduzinom glavom kraj njega prošao, ili je

slikao Nimphu bielu kano Ledin labud, kako se kao diže iz valovah na svojoj školjki. Najednoč izide jednoga dana iz makljenove šumice ženska osoba. Akoprem joj tielo bijaše u Zendal *) umotano, koprenom lice pokriveno, to ga ipak ne mimojde dražest i ljepota njezina lica. Kad je pako kraj njega lagano protreptila, bio je kano očaran; na Nimphu zaboravi; kist mu izpade iz ruke, htjede da pojde za ovim vrhzemskim bićem, nemogaše; stajao je kano da je k zemlji prikovan, a kad je poslje k sebi došao, sve je tajne puteve vrta probježao, sve kuteve špiljah pazljivim okom pregledao, — al već je bila izčeznula, nu iz njegova srca nehtjede nikako njezina slika da izčezne.

Drugi dan dojde on opet, ali nje ne zateče, tako dan za danom, i nedelja prodje, nepoznata se ne dade više viditi, sada mu se pričini ovaj vrt pustinjom, ciela narav mrtva bez svake za njega dražesti.

Je li varka bila, ili mi se zbilje ukaza uzorito biće, da me se zato poslie uvieke uklanja? tako je pitao on sam sebe, i sav podan u svoje sanjarije, sjedio je danju na vratih izgledajuć obožavanu, i tek kad se je smračivati počelo, kad su se već vrata u Pratolinu zatvarala, povraćao bi se on u svoj samotni stan u Florenci. Njegov kist mirovaše sada, sada nije mario već ni za divno sunce na nebesih, ni za divote naravi ništ ga to već nije zanimalo; no tim glasnije odjecivahu uz lutnju njegove tužne pjesme, noseće živu sliku njegova izranjena srca.

Jedne večeri, baš kad je htjeo obično svoje mjesto u Pratolinskom vrtu ostaviti, namignu mu jedna djevojka, da ju sliedî. Srce mu poče glasnije udarati; on čutjaše da o ovom koraku ciela budućа sreća visi, pak je ipak kao hladnokrvno sliedio dano zlamenje. Pod sjenicom od cipresah dočeka ga djevojka, dade mu papir u ruke i odmah je nestade medju grmljem. Uze čitati:

„O pô noći na sjevernoj strani vrtnog zida!“

Ljubav i mučanje.

Tko da opiše Eugenijeva osjećanja. Težkim i laganim korakom približavaše mu se pônoć. Na naznačenom mjestu stajaše već djevojka, koja ga je u vrt dovela, i onda se medju grmljem izgubila, ostaviv ga sama svojim mislim.

Lagano kano leptir dotrepti sada nepoznana, za kojom je Eugenijo tako dugo čeznuo, i stajaše sjajuća od dražesti pred njim. Uzhićen razkrili joj ruke na susret; govoriti nemogaše ništa. No ona ga je razumila i bez riečih; njegovo kretanje izdade ćućenje koje se u njegovom srcu diže!

Ona pretrže prva mučanje. O kako sladak bijaše njemu zvuk njezina glasa!

„Eugenio“, reče ona, „ovaj nami obojim pogibeljni korak neka vam kaže, kako povjerenje imam u vas.“ On joj htjede u rieč ujći, nu ona nastavi: „Vrieme je dragocieno. Od kako sam vas u boriku prvi put vidila, želim vam sve dobro; odlučila sam o vašem životu izviestiti se, i vas izkušati; nisam se u vas prevarila, opravdana je moja misao, koju sam o vas imala, s toga vam rado prikazujem svoje srce. Samo jednu žrtvu želim od vas imati, težka je, no ako se nevaram, rado ćete ju prinesti.“

Ozbiljnost i blagost ležaše u njezinih riećih, koje Eugenija čudnovato dirnuše.

„Žrtvu!“ zaviče on, „zahtievate, pa ma bio moj život!“

„Vjerujem vašoj rieči, nu ipak moram zakletvu zahtjevati od vas, da ćete onako raditi, kako vam kažem.“

Ona mu pruži pouzdanu ruku, koju on vrućimi suzami pokvasi.

„Rekoh vam“, nastavi ona, „da pogibelj prieti našoj ljubavi, i ova će nas ljubav sigurno upropastiti, ako ju zamučali nebudemo; zaoto mi se zakunite svim, štogod vam je milo i sveto, da me nećete nikad viditi, osim ako vam ja prilike nepružim, da nikad

*) Vrst talijanske nošnje.

nećete za moj stališ pitati, nikad se o mojih odnošajih izvješćivati, dapače niti za moje ime pitati!“

„Za vaše ima pitati? čemu se imate od mene bojati?“

„Od vas ništa, nego sve za vas. Zar da opetujem? Eugenio! Ova ljubav može nas upropastiti; nesretna zviezda vodi moj udes, i vuče sve za sobom, koji mi se približuju. Ljubav, samo ljubav, i to prava, najvrućija, o kakovoj sam u mladosti snivala, kadra je moje mutne dane razvedriti. Jedanput mi se pričini, kano da mi se ona smieši; no njezin posmieh bijaše kratak i bježan, kano radost nesretnika. Sada mišljah da će mi u vas iznova i stalnije svietliti; Al! to bijaše samo varka. — Idite, zaboravite ove rieči, ovo mjesto, ovaj vrt!“

Ona si sakri lice rukom i htjede otići; Eugenij ju uzdrža.

„Više nije moguće! nemogu vas pustiti; tkomudrago vi bila, kakvamudrago tajna nad vami bdila, ja sam vaš. Da, ja ti se kunem svim, čimgod hoćeš? Što mi je do tvoga imena, samo kad me ljubiš!“

Eugenijo ju sada pogleda; jedna suza zasja u njezinom velikom oku, kano rosa u kaležu ljubice.

„Kunem ti se!“ reče on opet, i ležaše u naručaju nježne krasotice.

Od sada vidjahu se ljubovnici svaku večer, i uživahu razkošnje radosti.

Ona bi pazila na svaku njegovu rieč, kad bi joj govorio o svojoj domovini, o svojoj mladosti, o svojih naucih i o svom putovanju. „Zašto“, pitaše ona češće, „zašto da mi nesmijemo, oslobodiv se svojih verigah, preletati od zemlje do zemlje, kano golub od gniezda do gniezda; zagrljeni plovit preko mora, kano dva labuda, po modroj pučini! „Ali ne!“ nadoda žalostno, „ovdje, samo ovdje smijemo boraviti, drugdje nam prieti smrt i propast. Pa napokon što želim? ovdje je moj eden, moje sve!“ i sve čvršće pritiskavaše Eugenija k sebi, kano da se boji, da će ga izgubiti, kano da joj ga njetko oteti hoće. On je ista ta ćućenja osjećao; ta on je sve našao, štogod mu je njegda živahna mačta živimi bojami slikala. Danju kad od nje razdružen bijaše, bila je ona jedini predmet njegovih mislih i hlepnjah, a ako bi se kadgod kakova dvojba u njim porodila, nestalo bi je taki kano magle, koju sunčani trak razgoni. Kad bi ga znatiželjnost navodila, da prodre tajnu glede nje same. glede njezina183 stališa i imena, tad ga i uviek u tom njeko strahopočitanje priečilo, kano da bi htjeo koprenu kakove svetinje odkriti, pa je u uznešenih pjesmah opjevao onu zemlju, koja ju je odhranila, zemlju, koju nije poznavao, nu koja mu je i nepoznata, ipak sveta i cienjena bila.

Medjutim se približavaše kišovito doba. Noćni sastanci bivali su sve riedji.

„Ja moram u Florencu“, reče nepoznata jedne večeri Eugeniju, „moram se za njekoliko nedeljah s tobom razstati i od tebe opet novu žrtvu zahtievati: nejdi iz Pratulina nikuda, i mirno očekuj dok se vratim, obećaješ li mi, zaklinješ li mi se, ljubezni Eugenio?“

„Al ti ćeš se za stalno vratiti?“ pitao je Eugenio sasma uznemiren.

Ona mučaše njekoliko trenutakah, tada mu pruži drhćuć desnicu. Htjela je govoriti, nu glas joj izumre na ustnicah.

U taj čas zazvoni napolju, nastade zveka oružja, hrzanje konjah, doskoro razsvietliše baklje tamne sjenaste putove. „Vojvoda, vojvoda, živio vojvoda!“ zaori sa svih stranah.

Ona se sva pobuni, a lice joj pokri mrtvačka boja. „Idi, bježi!“ reče ona Eugeniju, „sjećaj se svoga obećanja, doskoro ću ti se oglasiti.“

I neočekujuć odgovora, poleti u bližnji drvored, i ukradė mu se njegovima očima, njemu je pako manjkalo sile, da jedan samo korak naprvostupi; on je naslonio čelo

na mramor. Tako stajaše nepomično u tamnoj, turobnoj noći, dok nije služavka došla i iz vrta ga odvela.

Već je prošlo osam, četrnajst danah, cieli Studeni je prošao, a Eugenio nedobi od nje još nikakova glasa. Iz početka ga je umiravao tješeći glas neograničena povjerenja u njezinu ljubav, al taj glas bivaše sve slabiji i bijaše još više od njeke tužne slutnje pridušen. Ako se je tada sjetio prošlosti, predočio si njezine poglede, njezine uzdisaje, njezino uvjeravanje, to mu se sve pričini pretvaranjem; pretvaranjem učini mu se bliedost, koja njezino lice pokrivaše, pretvaranjem suza, koju je na njegovu srcu lila; tada je sam sebi predbacivao, da je trnjastom i tamnom stazon zaputio, nepoznav ruke, koja mu se ponudi za vodju; no uz sve to rado bi on vječne muke bio podnosio, da se bar još jedanput blaženih časovah u Pratolinu užije, tako je sam sobom razdvojen bio, i nema riečih, koje bi njegovu žalost, njegova osjećanja, njegovo duševno stanje opisale.

Napokon dobije on list, u kom nebijaše naznačeno gdje i kada je pisan. Glasio je ovako:

Primi ovo njekoliko riečih, ljubezni Eugenijo, one su svečane i ozbiljne kano oprošćaj umirajućega. — Mi se nećemo nikad više viditi, zievajući ponor nas dieli za navjeke. Neproklinjaj me, ako sam ti na žao učinila, osjećala sam, znala sam, da će tako biti, nu moja kob mi nije na izbor bila; mislila sam, ufala sam se, da ću svoj udes nadbiti. Što sve čovjek nemisli i neufa se kada ljubi, a ja sam te ljubila, kano nitko drugi, ja te još ljubim, i uviek ću te ljubiti, prem smo jedno od drugoga daleko. — Smrt ti prieti ako ostaneš u Toskani, zaoto bježi daleko odtuda; bježi i zaboravi da smo se poznavali. Budi zdrav, ljubezni Eugenijo! O samo da bi ti u naručaju sretnije ljubovce zaboravio onu koju si za navjek izgubio!“

U Floronci tiskaše se puk po ulicah; hiljade glasovah miešahu se kličuć u grmljavinu topovah, u orenje trublje i u tutanj k svečanosti pozivajućih zvonah. Svetkovaše se svatba Francesca drugog, vodje Toskanskoga s Biankom Capello, kćerju republike Mletačke.

U vojvodskih karucah, od šest andaluzkih konjah polahko vučenih, uputi se ona sada u hram. Evo je! liepe Bianke, naše vojvodkinje! živila Bianka, naša ljubljena gospodarica! klicaše množina.

Sad je povorka do vratah hrama došla. Baš htjede od velemožah kraljestva i dvorkinjah obkoljena da u hram stupi, kad se jedan mladić do nje protura. Ona je! ona je! poviče on, i od straže zalud nazad tjeran, poleti k njoj i pade onesviešćen na zemlju.

Bianka se okrenu; grimizna crven obli joj jedan čas lice, tada pogleda hladnim sažaljenjem na zemlju i stupi u hram.

Drugi dan u jutro skupi se množina znatiželjnih na obali Arna oko mrtvaca; jedna ga samo žena dugo promatraše sažaljenjem, i tad promrmlja tiho: Eugenio Raggi! — Ovo je ime išlo od ustah do ustah, mladića su dobro poznavali; nu jeli svojevoljno ili od tudje ruke umro, to bijaše tada svim — tajna.

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

(Dalje.)

V.

Odjeća i obuća.

Odjeća kod mužkaracah sastoji iz košulje, gaćah, prsluka, crnog gunjca, ili biele surdome, a zimi dugačkog kožuha; čakšire iliti vlače riedko ćeš

na komu viditi, osim možebit na gazdi; a za obuću služe opanci s mestvama, ili suknenima obojci, na glavi nose šešir, ili kakvu kožnu šubaru, pašu se tkanicom ili kajišom; svaki nemalo nosi priko sebe kožnu ili vunenu torbu. Ženske nose dugačku košulju, a pripašu zapregu oliti pregaču, zaogrnu crni gunjac, ili bielu surdomu; a ob zimu aljetak ili ćurak; na glavi nose poculicu ili maramu, a na noguh navlačke ili čorape i opanke. Za košulje nekupuju beza oliti platna, nego siju lan ili konoplju, koju pomiešanu s pamukom žene same opredu, i otkaju, te tako sebe, muževe, i djecu odievaju.

Ovdje glede odjeće i obuće imam to samo primietiti pitajuć: zašto da Slavonci nenose takodjer čakširah, ako ne ljeti a ono barem zimi, nego po najvećoj studeni gure se u gaćama? zar nebi dobro bilo i goljenice kao i ostale strane tiela zaodjeti, i proti zimi oboružati? pa zar nebi i za obuću bolje bilo barem ob zimu kao što Magjari čine, nositi jake čizme mjesto opanakah, koji niti su za snieg nit za blato? Nu ja znam, da ću na ovo pitanje dobiti odgovor: „e tko bi nakupovao čakširah i čizamah, kad je to sve skupo.“ Je li? a zar nije takodjer skup duhan, zatim vino i rakija u krčmama? pa za ovo ipak ima novacah, a za čakšire i čizme neima; zar nebi bilo bolje pošteno zaodjeti se, nego novce u zrak izpušit, ili kupujuć vino i rakiju u trbuh salit? zar je duhan, vino i rakija potrebitija, nego čakšire? tko će to moći dokazat? A što se tiče obuće, svejedno ti je, il podero više parih opanakah, ili dvoje dobre naglavke čizamah, ako dobro proesapiš, ništa te više nebi koštale čizme, nego opanci; pa onda su čizme i prikladnije, i mnogo bolje za blato i snieg, nego što su opanci. Al badava je govorit, kad proti vašem adetu nevriede nikakvi razlozi, ni dokazi!

VI.
Odgojivanje marve.

Slavonci drže doduše marvu od svake vrsti, ali su ju stjerali već na takvi malen broj, da je sada neima ni izdaleka onoliko, kao što je prije bilo; pa i ono što još imadu, dosta nemarno odgojivaju. Rogata jim je marva navlastito u zimno doba sbog pomanjkanja čestite hrane mršava; s toga od kravah i neimadu tako rekav nikakve hasne; ono malo mlieka jedva je teletu dosta, a ako što od teleta ostane pokusaju djeca, ili se kadikad koji sir napravi, a od putra i masla neima ni divana, tako da ga slavonske žene neznadu ni napravit. Što se pako tiče konjah, oni su u obće takodjer dosta kržljavi; ima doduše ovdje ondje iznimakah, ali su to kao što rekoh uviek samo iznimci. Nu kako bi konji i drugčije mogli biti, kada niti se čestito hrane, niti snaže; riedki su seljački konji, koji se, nevelim svaki dan, nego samo kadikad zobi okuse, a mnogi je nikad ni nevide, nego jedinim sienom, i to više putah pljesnivim, ili suhoparnom slamom kukavno životare. A riedka je i kuća, gdje bi se konji uredno čistili, ponajviše jih imade, preko kojih nikada nije prišla kefa ni česagija. Kozah i ovacah viditi je takodjer slabije, nego što se prije vidjalo, Nu što se kozah sada manje vidi, tomu se toliko nečudim, buduć spahiluci zabranjuju kozama u šumu, ali što je ovacah manje, tome neznam uzroka, nu većma se tim čudim, kako su svinje, kojima je Slavonija tako rekav domovina bila, na tako malen broj stjerane? Odprije svaka bolja kuća običavala je imati po 40 do 80 glavah svinjah, a slabije kuće imale bi po 15 do 20 komadah a sada u boljih kućah jedva ćeš naći 15 do 20 (no u Krajini bit će svakako i sada više) a u slabijih po 5 po 6 komadah, a u gdjekojih ni jednog. A što se tiče perjate živadi, i te je vrlo malo; riedka je kuća,

koja odhranjuje guske, a još redja, koja patke i pure. Na toliko se ide natražke! Marvu običaju čuvati dječaci i cure, i to više putah tja do vremena ženitbe i udaje, a kad to vrieme prispije, onda jih kuća uzme od marve pak oženivši jih zadrži kod kuće, i onda stopram k poslu pretjeruje.

Buduć da svaka družina, ako neće da živi istom kakogod, mora da svake godine ponješto kuću i ostale zgrade pokrpa i popravi, a što je staro i nevaljalo to da ruši i na novo gradi po boljem ukusu, kao što se pristoji za narod, koji tako rekav u srcu Europe stanuje; zatim buduć da treba, da se i štogod čestitijeg pokućstva nabavi, i čeljad svake godine potrebitima stvarma obskrbi, kanoti: soljom, posvietom, odjećom i obućom, pa onda da se i zanatlije izplate, koji za kuću rade, kano što je kolar, kovač, remenar itd. k otomu da se parok i školski učitelj namiri, a najposlje i porcija plati. Al za sve to izcieliti treba novacah; a odkuda ćeš jih dobiti, ako što neprodadeš? hrane toliko prodat nemožeš, da ono sve namiriš, što se od tebe išće; odkuda ćeš dakle namirit, ako neuzdržiš marvu t. j. konje, goveda, ovce, svinje, a i koze gdje može biti, da tako prodavši štogod od svake vrsti budeš u stanju potreboće namiriti. Neima dakle dvojbe, da je veoma koristno, i upravo potrebito marvu držati i odhranjivat. I to:

1. Konje, jer su hitre ove živine već kao od Boga ljudma opredjeljene za veliku njihovu hasnu i poslugu. S njima bo možeš i poorat, i pozubit, i ovršit, i sve što ti treba kući svezt, tako da poljodjelac brez njih upravo nemože ni biti, k otomu kad svoje poslove svršiš, možeš s konjma i kod drugih ljudih novacah zaslužit, tako da ti nigda badava ne stoje, samo ako se tebi hoće uz njih radit. Nu konji zahtjevaju svoje, t. j. čestitu hranu, i osobitu čistoću, da jim dakle nemanjka ni dobra siena, ni zobi, a ni kefe ni česagije na ledjih, koji to konjma uzkratjuje, taj nezna što su konji, i taj će najbolje i najčilije konje za kratko vrieme dotle dotjerat, da će jim moći na kukove torbe vješat. Pa onda je li takav čovjek vriedan, da mu ovakve krasne i mnogo-koristne živine u ruke dodju! Kada pako konji već više godinah služeć iznemognu, onda jih treba s mladjima i jačjima zamienit, a ne donle gonit i mrcvarit, dok pod teretom nepopadaju; griehota je zaisto i velika nečovječnost, živinče, koje ti je toliko godinah služilo, u njegovoj starosti i nejakosti pod teretom, kog više vući i nositi nemože, nemilo tući i prebijati. Iza konjah.

2. Sliedi rogata marva, osobito goveda. Od govedah premda neimaš toliko posluge, koliko od konjah, no buduć da ova vrst marve svojim mliekom, sirom i mesom tako rekav sav sviet hrani, i svojom kožom obuva, zato je takodjer od velike i mogu reć prve potreboće, jer konji se sada već mogu glede njekih poslovah što obavljaju, i makinama zamienit, ali makine nemogu nikada mlieko i meso proizvesti. S toga je dobro kad poljodjelac goji ovakvu marvu, od koje i sam imade smok, a po koji komad može svake godine i prodati. Osobito pako koristno je držati dobre krave najviše poradi mlieka, koje se kako rekoh i mnogo troši, a i od kog se takodjer putar i maslo pravi, ali toga svega neće biti, ako se oko kravah dobro nenastoji, ako jim se dobra hrana nedaje, kao što je n. p. napoj, krompiri, repa, djeteljina itd. Kako bo će krave mlieko davat, koje se hrane samo pljesnivim sienom, ili suhoparnom slamom? neima zaisto od takvih kravah hasne. Nu nerade tako Švabe ni Švabice ne, al zato imadu i putra i masla, za koju osim što u kući potroše, znadu dobit preko godine po 50 do 60 forintih! a gdje je to u naših? — Iza govedah.

3. Idu ovce. Od ovacah ako se baš i nemože dobiti mnogo mlieka i sira

nu dobiva se, što je poglavito, vuna i vunate kože, od ovih prave se kožusi, koji su za zimu vrlo potrebiti kako mužkima tako i ženskima. A vunom se i onako sav sviet odieva, zato je ona uviek na cieni, te se može vazda za nju dobiti krasan novac. Nadalje: U gdjekojih predjeljih Slavonije kanoti u požežkoj županiji, a i u Krajini žene same predu vunu, pa tkaju sukno, od koga šiju gunjce i aljetke, zatim tkaju takodjer sebi pregače, tkanice, mužke obojke, i pletu čorape. Nije li dakle dobro, kad kuća imade svoje vune, te nemora kupovat? gdje pako nije običaj kod kuće vunu presti, ondje se može prodat, pa za novce gotova odjeća kupit. Očevidna je dakle korist od ovacah, samo jim treba za zimu zdrava siena, i razumna čobana osobito ljeti, kad jih na pašu iztjeruje, da jih nepusti na kakve močvarne poljane, gdje se mogu otrovat, pa zatim ubrzo i poskapat. — Ovamo dolaze

4. Svinje. Korist, koju Slavonci imadu od svinjah suvišno bi bilo ovdje dokazivati, buduć da znade svako i najmanje diete, da kuća bez svinska mesa, masti i slanine nemože biti, ako neće da po turski živi, i s lojenima sviećama taranu masti. A svinje u Slavoniji, gdje prostrane šume žirom i bukvicom rode, mnogo je lašnje i sgodnije držat, nego ma u kojoj drugoj zemlji, pa ako bas žir svake godine i neurodi, mogu se zato ipak svinje preko zime izhranit koje bundevama, koje šljivovim i vinskim komom, koje kukuruzom itd., a ljeti i onako se iztjeruju na pašu. Poznato je našima ljudma vrlo dobro, da se one kuće tekako pomažu, koje drže dosta svinjah, jer osim što, kako sam gore napomenuo, od njih imadu smok, mogu takodjer svake godine po više komadah i prodati. Ja sam mojima očima vidio ne jedanput, nego toliko putah, gdje su mnogi gazde, koje iz Brodske, koje iz Varadinske Krajine na Vukovarskom leopoldskom vašaru na jedanput po tri, po četiri stotine forintih za svinje dobili; a jednog znam (mislim bit će iz Gunje ili iz Strošinacah) koji je na istom vašaru osam stotinah forintih u srebru na jedanput za svinje naravno užirene povuko. Nu ako baš svaka kuća i nemože takvu lutriju povuć, i toliki dobitak na svinjama imat, neka ima po razmjerju, pak je dosta.

5) Netreba zaboraviti ni na perjatu živad, t. j. guske, pure, patke i kokoši, jer se i za nje može krajcara dobit. Ja sam u Bačkoj imao priliku viditi, gdje Švabice i Magjarice po puna kola ovakove živadi dovezu na vašar, pa po trideset, po četrdeset forintih kući odnesu, a i u Osiek tko najviše živadi donaša na pijac, nego Magjarice iz preko Drave. Pa u odhranjivanju živadi odlikuju se i iste Hrvatice, koje običaju po čitava jata purah dotjerat na vašar. Naše dakle Slavonke imale bi se u nje ugledat, i svakako bi bolje činile, da odhranjuju živad, i nastoje oko kravah, pa da različito zelenje u vrtlu sade i okapaju, a borme i u misenju kruha da se boljma uznoje, nego što dangube šaranjem svojih košuljah, i kojekakvih peškirah i jaglukah.

6. Moram i pčelarstvo napomenuti. Ova ti je vrst gospodarstva koliko nevina, toliko s vrlo malim trudom i troškom skopčana. Mali ovi božji stvorovi niti trebaju siena, ni zobi, ni kukuruzah, niti ikakve ljudske hrane, one same sebi hranu skupljaju, i nju s tobom o čovječe obilno diele, pružajuć ti sladki med i skupocieni vosak, za što sve možeš takodjer liep novac dobit. Nu pčele trebaju vješta čovjeka koji se u to razumije, a koji se nerazumije, taj valja da drugog pita, i da si nabavi knjižice, koje o pčelarstvu pišu, i koje čovjeka obširno u tome uputjuju.

Evo ne toliko nauka, koliko samo opomene, da je Slavoncem od potrebe, držati i odgojivati marvu, i to od svake vrsti, ako hoće da dojdu do

novca, kojim da i svoje godišnje potrebe namire, i porciju plate. Nu kad preporučujem to odgojivanje marve, nemogu nipošto preporučivati, da se za marvom šalju djeca osobito mužka, jer takvi dječaci pokraj marve nauče se ljenčovat, pak od njih nikada čestitih ni vještih poslenikah; nego bi bolje bilo, da svako selo drži obćinske čobane, jedne za svinje, druge za goveda, treće za ovce itd., a djeca da idu u školu, kad se pako jednoč izpišu iz škole, onda jih treba odma upregnut, da se od maloće poslu i teretu priučavaju, jer veli i prorok Jeremija: „Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua.“ To će reći: „Blago čovjeku, koji se priviko jarmu od mladosti svoje.“

(Dalje će sliediti).

Domaći liečnik.

(Dalje.)

Sastavine čovječeg tiela.

Tvarno čovječe tielo sastoji se iz čvrstih, čvrsto-mekih, mekanih i kapljivo tekućih česticah ili sokovah.

Čvrste su čestice po svojoj tvrdini: caklina zubih, kosti, hrskavica, nokti, kose. Čvrsto-meke: staničevina (Zellengewebe), mišice, živci, kožice i cievi, žliezde, crieva, žile i tetiva. Mekane: mast, moždina (Mark), žučac (Ohrenschmalz) itd. Ljepčivo tekuće: krv, mezga (Lymphe), slina, sluz. Kapljivo tekuće: suze, očinja močina (Augenfeuchtigkeit), para u mozgovniku (Gehirnkammern) itd.

Sokovi su slabo u sebi spojeni, njihove čestice lasno se razstavljaju, i sami za se nemogu poprimiti stanovita oblika. Nje primaju razvijeni čvrsti nastroji i dalje ih polag potrebe pomiču i giblju. Njihova je množina kud i kamo pretežnija, jer iznose do $^4/_5$ a i do $^5/_6$ svega čovječeg tiela. Od svih sokovah pako najviše ima krvi.

Krv.

Srednje zdravo tielo ima po prilici do 27 funtah krvi; nu ta se množina mienja po hrani, dobi i raznih drugih okolnostih. Ugojeni čovjek ima je više a iztrošeni i razslabljeni manje; više životnjak od hladnokrvnjaka.

Krv postaje iz mezge (probavine), i smatra se tekućim uztrojstvom i vrelom svih ustrojnih stvorbah (Gebilde). Ona pobudjuje sve ustroje na životno djelovanje, i pokle cielim tielom teče, doprema svakamo hranu i životnu toplinu.

Krv je ogusto-ljepčiva, ima njeku osobitu, bljutavu duhu, osladko-slan okus, i čini u životu nerazdjelivu cielost. Kad se krv iz žile pusti, to izlapi najprije krvna para, koja gadno zaudara, a zatim se razstavi na krvnu sirutku (Blutwasser) i krvnu grudu (Blutkuchen). Krvna gruda sastoji iz vlaknine (Faserstoff) i u vodi neraztvorive krvočine (Kruor), u kojoj se u živom kolajućem stanju opažuju krugljice od $^1/_{3300}$ palca.

Toli razne sastavine, po kojih krv svojemu opredieljenju zadovoljava i svoju tekućivost i gustoću ima, pokazuju nam, koliko za njezino tvorenje treba sila napora ukupnog ustrojstva i puno životne djelatnosti, da kano vrelo životinjeg života dovoljnog hraniva dati može cielomu tjelesnomu stroju.

I zato se nemože zadosta osuditi strašna lakoumnost, kojom si mnogi toli važan sok svoga tiela puštaju, bez da se priupitaju kod liečnika, i bez dovoljna razloga, iz puke navade, i samo na rieči kakova šeprtljara i varalice. Takovo puštanje može prouzročiti silu zalah, a osobito je ubitačno za djecu, iztrošene i oporavljajuće se ljude, povećava tjelesnu slaboću, dapače može se i glave taknuti uz zlu nedovoljnu hranu, često izpražnjivanje crievah, mnogo znojenje, ili ako su natečene noge.

Često puštanje krvi kod bolešljivih ili inače i zdravih osobah, bez dovoljna uzroka, slabi duh i tielo, kvari probavljanje, navlači vodene bolesti, sušice, sjetu (Hypochondrie), turobnost i druge neprilike, koje ako i ne odmah, nu sigurno s vremenom nastupe, te dovoljno dokazuju, kako je neosnovano tvrdenje, da se puštena krv brzo nadoknadi jelom i pilom. Takovo tvrdenje dokazuje samo, kako je slabo poznato djelovanje čovječeg tjelesnog ustrojstva.

Krvotoci (Blutflüsse) na razne tjelesne otvorine najbolje nam dokazuju, kakovo se veliko zlo učiniti može, ako se mnogo ili u nevrieme krv pusti. Zato čim se krvotok pojavi, treba mahom brze i zgodne pomoći tražiti, inače može na skoro i isti život u opasnost doći.

Da se bolestniku, prije dolazka liečnikova, pomoći može, treba bar ponješto da se poznaje narav krvljenja (Blutung), i kako da se postupa.

Krvotoci napadaju većinom slabašne, mekušne, osjetljive ili punokrvne ljude, tanane cievnate čestice tiela; pa su različiti polag dobe i spola. Djeci i dječakom dosadjuje i škodi curenje krvi na nos, mladićem i dozrievajućim ljudem hrakanje krvlju, sredovječnjakom otvoreni šuljevi, starcem krvotočine (Blutharnen); a materniční krvotok (Mutterblutflüsse) muči često žene.

Obično dolaze krvotoci s velike pečali, tuge, jada, straha, srčbe, troma i neradena života, jakog uzdrmanja, neumjerena duševna napora, mnogog žestokog pića, tiesna odiela i prenapuna krvi.

Ako je krvotok već nastupio, to valja:

1. Razkopčat i razvezat svu odjeću, osobito ovratnike, ogrlice, podveze itd;

2. posve tihim i mirnim biti, da se nepotrebnim gibanjem, i onako uzburkana krv, još više u svôm tieku priečila nebi;

3. lahko pokriven bolestnik ima se spremiti u mjesto više hladno, nego li toplo, a najbolje u prostom;

4. za pilo valja mu davati razhladjujuća pića, hladne vode, lemunjače (Limonade), bademovače (Mandelmilch) natopljene nješto salnitrom ili malo zakiselite galičnom kiselinom ili octom;

5. krveće se udo ima uzvisiti, da se tako umanji navala krvi;

6. u mnogih slučajih n. p. materničnih krvotocih mora se trbuh ladnom vodom oblagati, dapače i ledom, ako je velika pogibelj.

Za utišanim krvotokom čovjek je slab i nemoćan, te valja da se malo po malo kriepi lako — hranivimi mesnimi jeli, žumanjci itd.; nu čuvati mu se je žestokih i razdraživih sredstvah. Takova šta moglo bi, osobito kod punokrvnjakah, krvotok ponoviti, pa i provalu (riganje) krvi (Blutsturz) navući.

O krvotocih iz pojedinih udah govorit će se još, kad bude prilike.

Raden, umjeren čovjek izvodi riedko kad više krvi, nego li mu treba za hranu njegova tiela i za uzdržanje ravnoteže s čvrstimi ustrojnimi česticami. Samo onda, ako razbludno živjeti stane, pa se tielo više hrani nego li troši, prenapuni se sokovah. To doduše nije još nikakova bolest, ali može danim povodom zdravlju pogibelno postati i težke bolesti navući. Takovo stanje zove se punokrvnost (Vollblütigkeit). Toga se prilično dosta nalazi; nu strašno je pomisliti, da baš punokrvnost pod vidom najljepšeg zdravlja uzdrmati može temelje čovječega tiela.

Neka dakle svatko marljivo i često iztražuje i promatra, a osobito koji je pun, jedar i zdrav zdravcat, da li u sebi opažuje kakovih znakovah punokrvnosti, pa ako bi se šta pogibelna sbiljam pokazivalo, onda neka se za vremena upotrebe kriepki uztuci protiva toj zaledjici.

Kod važne te iztrage moći će svatko, ako i nije liečnik, za svoje ravnanje lako shvatiti sljedeće s punokrvnošću uviek sdružene znakove.

Dokle je punokrvnjak duševno i tjelesno podpuno miran i neraden, izgleda on veseo, pun, rumen, zdravo jede, i spava kao tòp. Nu kraj sveg toga žile su njegove i u tom miru najedrane, na vratu ponapinjane, na noguh naduvene; tuži se, da je trom i izprelaman, češće mu utrnu noge il ruke, bilo mu kuca jako. Kod najmanjeg gibanja, kad se iole šta razžesti, ili ako je nješta malo toplije, to mu odmah krv uzavrije, a i posve se uzburka, ako se nenavadno više upne, te mu onda srce preveć kuca, kratko diše, zasopi se i guši penjuć se gore, kod sagibanja udara mu krv u glavu i izvanredno se zažari. Tielo je umoreno, narav sva mlitava, mozak se vrti, koža izvanredno gori i svrbi, a osobito na noguh. K tome kadkada uši šume i zvone, pred očima sieva, a krv često curi na nos i druge tjelesne otvore. Ako se sve to pojavljuje kod čovjeka ćudi živane ili žestoke, ako k tome obični krvotoci, kao što su šuljevi ili curenje krvi na nos, iznenada prestanu, a još se k svemu malo giblje, dobro i zdravo jede, osobito mesnata jela, a pije jako pivo, il dobro vino: to je onda jako vjerojatno, da je čovjek prenapun krvi.

Nu ako se samo njekoji ovi znakovi pokazuju, netreba odmah misliti, da je čovjek prepun krvi. Takova prenagljenost bila bi pogibeljna i varava, jer više tih znakovah

često su sdruženi s posve protivnim zlom, a mogu i sami za se bolesti biti. Tako višeput dolazi glavobolja i vrtoglavica sa zle probave (Verdauung); jako kucanje bila, zažarenje lica sa žestokih strastih, jakog pića, krutih ovratakah i drugih tjelesnih naporah; napete žile s mršavosti; tromost i slomnjenost kobi (naviešćuje) težku bolest; a sopljenje kod penjanja dolazi s raznih plućnih manah itd.

Samo onda, kad se pokaže većina tih znakovah kod inače zdrave probave, u raznih okolnostih tiela, i za dulje vremena, može bolestniku pomoći, ako mu se sa znanjem i po naputi liečnikovoj krv pusti. To je tada često jedino sredstvo, kojim se mimoići dadu sve neprilike i pogibeli punokrvnosti, s koje inače sliediti mogu kapi, uzme (Lähmungen) i najžešće upale (Entzündungen.)

Nu da ta odvraćala (Praeservativmittel) što više koriste, i da se za buduće nagomilanje krvi preprieči, to se mora iza krvopusta (Aderlass) tielo marljivo kretati, glava razbijati se, spavanje pokraćivati, obrok stezati, i malo po malo prelaziti na sve krepčiju hranu, sastojeću se iz mesa i bilinah.

Tako će navadom postavši krvopust moći sve redjim i redjim bivati, a napokon će se bez pogibeli i posve izostaviti moći.

Osim veoma ugibelnih upalah utrobe, mozga, plućah itd., gdje ako se krv nepusti, lasno i brzo vučac (Brand) i smrt nastupiti može, potrebno je osobito da spomenemo krvnu kap (Blutschlagfluss), buduć da ona nenadom dolazi, čovjeka nepripravna napada i većinom svaku pomoć osujećuje.

Njena ubitačnost nalaže nam, da pozorno razmotrimo sva ona sredstva, kojimi bi joj se predusresti, a već nastupljena navala što više ublažiti mogla.

Krvna kap dade se sigurno odvratiti umanjavanjem punokrvnosti i to: pozornimi krvopusti, malim obrokom, pićem vode i biljnom hranom. K tomu se okaniti valja žestokih pićah, poldnevnog pospavljivanja, sparnih i vrelih sobah, jakih strastih, svega neumjerenog tjelesnog kretanja, brzog trčanja, jakog plesanja, neprestanog sagibanja itd.

Tomu je u prilog takodjer, da se pije po čaša hladne vode prije spavanja, da se tople noge, odstranjuje tiesno odielo, i svaki dan uredno van ide; a čim se narav zatvori, da se mahom protiva tomu upotriebe lako djelujuća sredstva, kao: srez (Weinstein), šljivova juha itd.

Osobito treba da se po ovom vladaju ljudi u godine dolazeći, koji su crvena podbula lica, kratka debela vrata, velike glave, bucmasta struka, mnogo se negiblju, a jako pivo i žestoko vino piju, takovi bo se ljudi jako nagiblju na kap.

Nu opreznost i brižljivost mora da se podvostruči, kad se već pokažu znakovi predstojeće kapi. Takovi su pako znakovi: očevidna duševna slaboća, tupa glavobolja, vrtoglavost, omamljiva pospanost, tromost, kratko trnenje noguh i rukuh, otežčanje jezika. nehotno suzenje očijuh, češće trzanje u licu i nabreknute žile na vratu.

A kad je kap već udarila, onda se, osim krvopusta, što dozvani liečnik narediti ima, mora odmah razkopčat ili razvezat svako stežuće odielo, tielo se ima lako pokriti, i položiti glavom golom a izpravljenom, kičmenica (Rückgrath) mora da je povišena a noge neka dole vjese u svježem prostom zraku, kojim takodjer bolestnika lagano zapuhivati valja. Mjesto natezanja i drmanja, mjesto svih jakih mirisavih liekovah i žestokih kojekakvih stvarih, koje zlo samo još većim čine, može se bolestniku pod nos metati ocat (sirće), njim se može umivati, škropiti, a čim gutati može, njim i napajati.

Ovi savjeti, sgodno i pametno izvedeni, dovoljni su doduše, da nam vrieme prije dolazka liečnikova u tutanj neprodje; nu i poslje kad napadaj mine, nesmije se bolesniku, bez vještačkog znanja, pokrepe radi, davati kojekakva gorka (žuka) i slana sredstva, jer bi lasno sbog veće podraživosti tiela mogao neizlječiv povratak nastupiti.

Iz svega toga dade se izvesti sljedeći spasonosni zaključci:

1. da je jako škodljivo, kad se bez nužde često krv pušta; ali da je

2. isto tako i obitačno, ako se svako puštanje krvi kao škodljivo zabaci, kad se ipak sgodan i zanemaren krvopust ničim nadoknaditi nemože;

3. da kad napadne kakova bolest, taj se po okolnostih njegda spasonosni a njegda i pogibelni liek upotrebiti smije samo po savjetu i naputku razumna liečnika.

(Dalje će sliediti.)

Svaštice.

U Požegi. Uskrsne blage dane proslavismo i dostojno prema svetoj uspomeni uskrsnuća božjeg sina i veselo prema narodnomu značaju i domorodnomu duhu ovdašnjeg stanovničtva. Na veliku subotu odpjevav „Alleluja" u župnoj crkvi, odputismo se k častnim ocem Franjevcem, da i ovdje svoju bogoljubnost ovršimo. Tek da se je sjajna liturgija trgom krenula, zasjaše se sjajnim razsvjetom sve okolišne kuće, većinom naših pravosl. sugradjanah, izuzamši jedne bogatog jednog Niemca, katolika, i bogatog jednog inovierca. Ta ljubav, dragovoljno izkazana po srbskoj našoj braći, vrlo nam je godila i liep je dokaz medjusobne ljubavi ovdašnjeg stanovničtva. Prvi uskrsni dan vidilo se je u više ulicah igrati starodavno požežko plovkanje. Kao što se u obće narodni običaji ovdje sve više i više njegovati začimlju, tako je i plovkanja ovo godine mnogo više bilo, nego li prijašnjih godinah; a osobito u našem staroslavonskom Vučijaku. — Na drugi dan poslje podne, opet po narodnom običaju, bila je sva Požega na tako zvanih Ciglanah. To je bila prava pučka svečanost, gdje je sve vrvilo i vrilo do sunčana zapada. Širišape, lončićka, loptanja, utrkivanja, preskakivanja, cebanja, pjevanja: toga je bilo bes kraja i konca. — Isti dan pako na večer priredila je ovdašnja narodna Čitaonica prvu večernu glasbeno-plesnu zabavu s tombolom za svoje članove. Ta zabava se je u obće vrlo dopala, i s mnoge se je strane izjavila želja, da bi nam Čitaonica naša češće sličnih zabavah priredila. Mi bi rekli, da bi čataonički odbor uvažiti imao tu želju, budué da ima dosta članovah, kojim okolnosti nedopuštaju, da družtvene novine i knjige rabe, te bi se tako i ovim štogod uživati dalo za njihove družtvene prineske. A tim više mogla bi se ta želja uvažiti, što i onako od odbora neizishuje nikakove druge žrtve, nego samo dobre volje.

Kod svih ovih zabavah občinstvo je naše bilo jako dobre volje, i premda bi čovjek, sudeć po javnih glasilih, mislio, da se je naš narod Bog zna kako zavjeo, to ovdje nebijaše ipak ni traga kakovoj napetosti, nego su i Slavonci i Hrvati i Srbi bratinski se zabavljali i veselili. Sve te zabave bile su izraz bratinske ljubavi i sloge, koja se, hvala Bogu, dosad ovdje još nije mogla narušiti bogomrskom i već dosadnom razmiricom radi Hrvatstva i Srbstva. A nadamo se, da se ta medjusobna ljubav i u buduće smutiti neće, jer svatko pametan zna i osjeća, da nas neće spasiti ni Srbstvo ni Hrvatstvo, nego samo svijuh nas sloga i ljubav; svatko pametan zna, da naš narod usrećiti nemože nikakovo ime, nego samo sloboda, prosvjeta i materijalno blagostanje, što se postić neda ni fanatizmom hrvatskim, ni fanatizmom srbskim, nego opet samo zajedničkom slogom i ljubavju i Srbah i Hrvatah. Požežani su vierni sugradjani trojedne kraljevine, oni su dosad uviek ustav i sloboštine njezine s braćom Hrvati krepko branili proti svakomu napadaču, pa će to i odsele; ali oni su i dični sinovi sokolova roda, štono svoja krila širi izmedj crnog i jadranskog mora. Oni svoj narod niti su dvojili, niti će ga dvojiti, te s preziranjem odbijaju od sebe sva ta zadirkivanja, dolazila ona iz Zagreba ili iz Novogsada ili iz Beograda. Njima je ta prepirka dozlogrdila, te bi voljeli, da bi ti naši novinari već prestali tim narod radraživati i buniti. Zar oni neznaju što narod veli: dobro je posvirati, al valja sviralu i za pojas metnuti? Il zar oni sbiljam misle, da ta prepirka nije bez koristi po narod? Takva misao bila bi doista skrajno bezumlje! Mi pak i svaki pametan s nami drži naproti tu prepirku nesamo za najveću narodnu sramotu, nego u sadanje vrieme i za vrlo pogubnu po sav naš narod. Ta prepirka može od koristi biti samo dušmanom našeg ustava i narodnosti, a s te kobne koristi mogu ti novinari na se navući samo prokletstvo naroda svoga. A takve koristi oslobodio nas Bog i uskrs sveti! —

— Ovdašnje gradsko poglavarstvo je od presvietloga našeg Bana dobilo ovih danah dopis, kojim mu se javlja, da će u željezničkih poslovih do skora amo stići austrijski zemljomjer g. Kazda i belgijski g. Ah: Clavel; pa se ujedno pozivlje poglavarstvo, da bi se toj gospodi u tom poslu što više na ruku išlo. — Dopis je s veseljem primljen, i rečena gospoda nesamo da će nam dobro došla biti, nego će im se doista u svem i na ruku ići. Samo dao Bog, da bi sav taj podhvat sbiljam i urodio onim plodom, kojemu se nadamo.

— U ovdašnjoj tiskarni dotiskan je ovih danah porednik (Rangsliste) njemačkog učiteljskog osoblja u c. kr. hrv. slav. krajini od g. 1863., što ga sastavi novogradiški učitelj g. A. Lisac; dakako za krajinu jedino-spasonosnim njemačkim jezikom. Po tom porednikn sastoji se njemačko, od države plaćeno, učiteljsko osoblje iz: 2 upravitelja, 4 mjestna ravnatelja, 12 realnih učiteljah, 11 nadučiteljah, 77 učiteljah, 67 podučiteljah, 10 učiteljicah i 8 podučiteljicah. — Ako g. A. L. do godine opet namjerava izdati taj porednik, to bi mu savjetovali, da mu doda i ostalo učiteljsko osoblje naše junačke krajine, naime što ga uzdržaju občine, i to i njemačko i narodno; pa k tome i broj mladeži svake škole i to: polaznikah, sposobnjakah i opetovnjakah, a napokon i stanje školskih glavnicah. G. A. L. može lasno potrebna data dobiti preko dotičnih glavnih školah, koje obične glavne godišnje preglede svojih pukovnijah sastavljaju; a občinstvu bi našemu doista ugodio, jer bi mu takovim poslom dao ne samo podpunu, nego i zanimivu sliku ukupnog školarstva naše dične krajine.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. travnja 1863. Broj 11.

BRATOMORSTVO.

Dobri bratac stado pase,
Tere k času od aldova'
Višnjem Bogu svedj klanja se,
Što j' najbolje njem žrtvovà.

Izabira čeda draga
Od najbolje dragociene;
Al ga pazi gori od vraga
Bratac Kain bez promiene.

Bogu-mrzke glè navisti!
Kako Abel janje izbere —
Na žrtvenik ga namisti:
Do Boga se dim prostere.

To bijaše Bogu drago,
Što najbolju žrtvu dava,
Blagoslovi njegvo blago —
I s ljubavju ga spojava.

Njegva slava nebom leti,
Bog ga ljubi, a on Boga,
Jer mu aldov drag posveti
Iz najboljeg stada svoga.

To potakne i brata mu,
Uputi se tiem na polje,
Hodajući ćuti ranu
Od navisti, što ga kolje.

Došav tamo jur na mjesto,
Trga hitro klas za klasom,
Što je gorè i zločesto
Skupa spravlja zlim uzdasom:

U snop veže pa žrtvuje,
Jakom Bogu na visini,
Škripa zubmi, brata psuje
Žrtvu Bogu što učini.

A ta mržnja raste veća
Proti bratu svom Abelu,
Grozeć mu se već obeća
Nanj baciti ruku smielu.

Čim opazi aldov da mu
Nij' u Boga, zaprijeti,
Traži zgodu gdiegod sámu
Da se njemu jao osveti.

Te mu jednom probjesedi
Pun ljuvene reć bi snage:
Hodi brate, ter me sliedi,
Moje strn vidjet drage.

Baš bogato lieto dadè
Višnji s neba, kom' čast budi,
Ovo svaki dobro znade,
Nad tiem se svaki čudi.

Ah! nemogu ti izreći
Već sám vidi tu divotu,
U razbludnjoj bit ćeš sreći,
Kada vidiš tu ljepotu.

Klasje puno, i rumeno
Zibl̃je se, — kô plav da plava;
Tô je krasno, to ljubljeno,
Višnjem Bogu slava, slava!

Brat zanešen od prevare
Ide s bratom uzporeda,
Da razgleda božje dare,
Kak mu divno pripovieda.

Čim brat s Kainom liepše ide,
Kain s osvete više vrije.
Tražeć mjesto iz zaside,
Da Abela Kain ubije.

Od smrtnoga pade maha —
Krv uzkipi sva nevina,
Pa kô niema zvier i plaha
Tek što brži poduzima.

Trči biesna sviest Kainova
Sad po gorah i planinah,
Dok od luka Lamekova
Padè nica kô zvjerina.

„Glè angjela od nesklade
Što mu sladki mir razdira,
Od spasenja nema nade,
Jer ko niema zvier umira.

Čuvajte se oda zloće,
Nenavisti, biesa, jeda,
To su strašne svedjer zloće,
Što nam život sav izjeda!!"

Gorski.

ŠPANJOLCI U HRVATSKOJ.

Historička pripoviedka iz XVI. vieka od M.

(Dalje.)

VI.

Kod kraljevskoga zdenca razdiele se lovci na četiri odjela, te se razidju na četiri protivne strane. Vladislav se još sa njekojimi, malo starijimi plemići, inače vrstnimi lovci, krene pram podnožju velikoga Slemena.

„Spada li koljeba staroga pustinjaka Lovre u naše okružje?" upita jošte kod zdenca Vladislav staroga Martina, koj pred njim, vodeć hrtove, koracaše.

„Nespada, Vaše gospodstvo, —" odgovori ponizno lovac — „nu nije uprav daleko od naše granice."

„Šteta", reče jedan stari plemić, „mjesto je inače, glasovito što se lova tiče."

„Ja sam tamo prije tri godine krasnoga jelena ubio", odzvà se sluga.

„Pa zašto nije nadlovac i taj lug u naše okružje uvrstio?" upita zlovoljno prvi lovac.

„Uvrstio ga je; nu presvietli gospodin je zabranio tamo loviti radi starog pustinjaka, kojemu nije povoljno, da lovci u blizinu njegove koljebe dolaze te tako njegove srne plaše."

„He pa dobro", — reče Vladislav — „mi ga nećemo dakle našim neugodnim posjetom buniti."

Tako se razgovarajuć podju dalje. Govorilo se je većinom o lovačkih dogadjajih, koji Vladislava malo zanimahu, — njegove misli bijahu drugdje.

Najedanput prekine razgovor lajanje i štekot pasah, koji iz lanca pušteni, nanjuše trag zvieri, te tako tjerajuć ju, izgube se u šumi. Lovci se takodjer razidju na sve strane, jedini Vladislav ostane na istom mjestu.

„Lovite si kako vam volja", rekne on gledeć za njimi, „nesretnomu srcu nije stalo do zabave."

Baciv pušku na rame, krene malenom stazicom u gusti lug. Čitavu uru koracao je ovom stazom, a lugu nebijaše kraja. Ovo ga ponješto uzbuni, te se htjedè natrag vratiti, nu na skoro opazi, da šuma sve svjetlija biva; on podje dalje, te za časak se nadje na povećoj ledini, koju po sredini maleni potočić na dvie strane presiecaše. Prošav ju brzo, htjede opet stazom u drugu šumu, kad najedanput povuče pozornost njegovu jedan u dubu, urezani kip bogorodice na se. On stane; — ova slika spomenu ga na dobu djetinstva.

Ovdje pred ovim kipom slušao sam njekoč svoga staroga slugu, koj mi na ovoj klupi sjedeć pripoviedaše zanimive pripoviesti; ovdje sam se njekoč kao dječak uticao u pomoć Majke božje! Gdje su ota sladka vremena:

Nabožna ćut napuni prsa njegova, vitez poklekne pred kipom bogorodice, težki uzdah prodre mu se iz grudih, i on u tihu, vruću molitvu utone. Njekoliko časakah je tako klečao, kad ga njekakov šuštanj, nalik ljudskim korakom, trgnu iz molitve. Vladislav se trgnù i obazrè se na sve strane. No sad bijaše sve tiho i on poklimav glavom krene dalje.

Tek što se ukloni u šumi, pokaza se na istom mjestu — Don Pedro! Ovaj znadjaše, da se Vladislav nalazi u Medvedgradu; pa čuvši, da će njegova četa danaske stražiti po gorah medvedgradskih, uputi se i on, premda ponješto grozničav, od dobivena onomadne udarca, skupa š njom u gore, želeć na svaki način u trag ući čovjeku, koga je kao zao demon sliedio. Od sitnoga hoda umoran težko je disao, a debeli znoj kapaše mu niz lice; nu mržnja proti čovjeku, kojega proganjaše, nadvlada sve zaprieke; i velikim naporom popne se zbilja na vrh obližnjega briega, pram kojem se Vladislav uputi.

Djavolski bacaše on oči na sve strane, da li nebi štogod sumnjiva opazio; jer da Vladislavu sada do lova stalo nije, uvidi već iz toga, što se ovaj od drugovah odieli, a takodjer i iz ostaloga ponašanja njegova; dakle napole uvjeren bijaše, da je nješto namislio učiniti.

„Nigdje ništa, sama šuma“, reče on srdito, „grom i pakao, što da mi sada uteče, kad sam ga već u šakah imao!“

U tom opazi, ogledav se u okolo, u daljini malu pustinjakovu koljebicu. Jedna misao proleti mu pameću: Bit će tamo!“ reče, i brzo se spusti u dol, put koljebe.

U toj dolini, koju čine dva brežuljka stajaše u ono vrieme pustinjaka koljeba. Velika ju je divjač naravi odielivala od svieta; što takodjer njezini stanovnici na misli imahu, izabrav si tako pusto obitalište.

U ovo vrieme obitavao je u njoj pustinjak — stari Lovre. Ljudstvo pripoviedaše o njem, da je rodom iz okolice, te je dugo vremena vojevao proti Turčinu, i u bojevih izgubiv tri svoja sina, od žalosti odieli se od ljudih, te se nastani u ovoj koljebi. Najvolio je, da ga nitko nepolazi, a osobito negledaše rado mladih lovacah, jer ga ovi sjećahu na njegove kršne mlade sinove, i tad bi ga stare, još nezacieljene rane, počimale na novo boljeti.

Sada sjedi na klupi pred koljebom; tužno je spustio svoju siedu glavu, a oči upro zamišljeno u zemlju. Tako zadubljen neopazi mladića, koj pred njim, došav iz šume, stade.

Vladislav, on bijaše bo, nehtjede ga umah iz njegova zadubljenja buditi, misleć, da će ga sam starac spaziti. Nu uzalud; starac se niti nemakne.

„Lovro“, reče napokon Vladislav nakon podužega čekanja, „saberite se, i pogledjite; ja sam došao, da vas za nješto umolim.“ Mirno digne starac oči svoje prama njemu.

„Tko si, sinko?“ reče starac poslje njekoliko časovah, „i što tražiš od mene?„

„Lovro, Vi me dakako više nepoznate, ja sam Vladko Berislavić.“

„Vladko Berislavić si ti!“ zavikne starac, i upre svoje slabe oči u mladića, „sin mojega staroga pospodina, sin onoga starogu viteza, koj krv svoju prolì za domovinu u ono isto vrieme, kad i moja dva sina sasieče demeškinja turska. Dà sinko ja te više nemogu poznati, jer mnogo godinah prodje, odkad ti ostavi Medvedgrad, odkad si pripasao mač proti kletom nevierniku.“ Starac zamuknu malo, kao da hoće neugodne uspomene iz glave iztjerati, koje ga uviek, kod govora ili kod mislih o sinovih napadnu. Vladislav neprogovori takodjer niti rieči. „Sada si se valjda vratio“, poče opet starac, „iz boja samo zato, da ove proklete Španjolce pomogneš braći svojoj iztjerati?“

„Jest, dragi Lovro, a u tom trebam vaše pomoći, koje vi za stalno, kao pošten starac, meni uzkratiti nećete;“ reče Vladislav.

„Dvadeset godinah je prošlo, odkad domovini u ničem koristio nisam; što sam mogao, to sam prije učinio, sada sam prošao onu dobu, koja može djelovati šta u hasnu čitava naroda. Što dakle tražiš od mene sinko? Što će starac, kojega će se nit života skoro pretrgnuti, koj svaki čas izčekivati mora ledenu ruku smrti; zar on još može raditi i to u korist domovine?“

„Može starče“, odvrati mu Vladislav.

„Sinko“. reče živahno starac, „ti oživljuješ opet u meni ugasla čuvstva, ti me spominješ opet na ugodne časove života moga! Hajde dakle u sobu moju i kaži mi sve, što kazati imaš.“ Starac pograbi Vladislava za ruku i otvoriv vratašca, povuče ga za sobom unutra. U sobi bijaše prosta postelja, razpelo i klecalo — i uz to stolac za sjedanje. Ovaj ponudi Lovro Vladislavu. Tek što oba u koljebicu unidjoše, skoči iza bližnjega hrasta Don Pedro i nastavi uho k vratam.

„Starče“, reče Vladislav pustinjaku, koj se medjutim sjedè na postelju, „vi znate, da je potomak kralja Vladislava, kralj Ljudevit II. na Mohačkom polju u boju proti nevierniku pao, znate valjda i to, da posljem njegove smrti nastanu u Ugarskoj dvie stranke, želeći svaka drugoga podići na prestolje; jedna glasovitoga Ivana Zapolju, a druga Ferdinanda, brata cara njemačkoga i kralja španjolskoga.“

„Siromašna domovino“, reče na to tužno starac, „dakle ti opet voliš tudjinca, nego svoga; dà čuo sam sve to od Nikole župnika, al kako na sve, tako sam i na to zaboravio.“

„Dakle čujte dalje Lovro, jedna stranka nehtjedè drugoj popustiti, pa tako dodje do boja; Ferdinandovi, budući slabiji, zamole u kralja pomoć, a ovaj jim pošalje 10,999 Španjolacah. Zlo, koje ovi učiniše u domovini; rane, koje joj ovi zadaše, neće mnogo godinah zacieliti moći. Lovro! sada je stražnje vrieme, od kojega i naš spas il naša propast zavisiti može. Jeli se vi spravnim ćutite štogodj u ovom velevažnom trenutku za domovinu učiniti?“

„Govorite dakle“, reče Lovro čuvstveno, „izrecite, što učiniti moram; pripravan sam i svoj iznemogli život prinesti na oltar domovine svoje.“

Starac bijaše kano preporodjen; njegove oči, koje prije hladno motriše zemlju, kresiše se neobičnom vatrom, njegov stas, prije zgrbljen, osovi se, — novi njekakov život nasta u njem.

„Lovro“, reče Vladislav, „vi poznajete dobro čovjekoljubivoga župnika Nikolu?“

„Plemenitoga onoga muža, komu mnogo zahvalan biti moram, kako nebi poznao? Prve godine moga boravljenja u ovom zabitnom stanu, češće sam ga polazio, sada dakako riedje. Već godina danah projde, što ga nevidjeh, al ipak prijateljstvo i zahvalnost ostade ista prama njemu u starom srcu momu.“

„Dobro“, reče na to Vladislav, „slušajte me dakle; sutra poslje podne će se kod njega navratiti knez Alapić, sin glasovitoga junaka Ivana, i očekivati će tamo naputak, kako da pismeni odgovor biskupa Sime, na pismo kapitana Vagerovića, u ruke obsjednutih dostavi, a za taj posao nitko nije prikladniji od vas, Lovro, koj najbolje sve tajne stazice poznate, po kojih se do sv. Ivana doći može.“

„Razumijem vas, viteže“, reče starac i podignuv oči svoje prama nebu, zavapi: „Hvala ti svemogući stvoritelju za tu milost, da mogu još jedanput prije smrti koristiti svojoj domovini!“

Vladislav mu pruži malo pisamce, u kojem se poručivaše Alapiću, da će ga na noć pred uzkrsnućem kod kloštra remetskoga izčekivati njegovi prijatelji.

Pustinjak mu obećа, da će se još isti dan na put spraviti. Vladislav izpričav se izadje iz koljebe, da se povrati k svojim drugovom, koji su mogli svašta već misliti. Jedva

što se od koljebe njekoliko korakah udalji, pričini mu se opet, kao da čuje korako ljudske, on se obazrie, — sve tiho i mirno, nigdje nit žive duše: „To je već drugiput", pomisli klimajuć glavom, što me koraci ljudski bune; al da je čovjek ili kakova zvier, nebi se mogao tako brzo sakriti; ali mi se to samo pričinja. Tako se umiriv, odmakne brzim korakom pram briegu, na kojem bi tjerane zvieri čekati bio morao.

Medjutim pripravljaše se stari Lovro, na svoj daleki put. Na svoju škuru dugu odjeću, bacio jošte staru kabanicu, pa uzev u ruku debelu palicu, ostavi svoju zabit. Njeka tajna slutnja stegne mu prsa, tuga obuze mu srce, njemu se pričini, kao da više nikad prag mirnoga svoga stana prekoračiti neće. „Neka se izpuni sveta volja božja!"

Vjetarce je pomalo duvalo, a sunce svietlom je svojim obvijalo vrhove zagrebačkih gorah. Starac baci jedan pogled na ovu naravnu krasotu; nu njemu se pričini, kao da briegovi viču: „S Bogom starče, ti nas posljednji put motriš.

Najedanput začu on korake za sobom, obazrie se, i opazi bliedo lice Don Pedra, koj je sav govor medju Lovrom,i Berislavićem prisluškivao na vratašcih njegovih. Iz očijuh mu sijaše pakleno veselje.

„Stari stani!" zagrmi on. Starac stane.

„Kaži mi, kamo si nakanio", reče divlji Don Pedro, „govori istinu, inače će te mač na to prisiliti."

„Čovječe", reče mu na to pustinjak, „Bog je čovjeku dao slobodnu volju, on može uputiti korake svoje, kamo mu je volja. Bijaše njegda vrieme, kad sam odgovarao na pitanja; al eto već je dvadeset godinah prošlo, što sam se odielio od ljudih, što sam zaboravio slušati njihove zapoviedi; zato oprosti, što ti želje saslušati nemogu, buduć neimaš uzroka —."

„Što starče? ti se usudjuješ još suprotiviti? Govori, ako nećeš, da te ubijem?"

„Ti mi se smrću groziš, kukavico; neznaš da sam joj sto putah neustrašno u lice gledao?"

„Što? ti si dakle, koj se je nebojiš, budalo", reče Don Pedro pograbiv pustinjaka za vrat, i dotaknuv se bodežom prsih njegovih. Jedno vrieme držao ga je tako, misleć, da će prestrašen starac sve izpovjediti.

„Govori starče, gdje ti je pismo, koje ti je malo prije onaj lovac dao, du se posluži tobom, za svoju izdajničku svrhu."

Starac mučaše, njegov duh se zabavljaše sa vječnošću, niti nepazeć na rieči Španjolčeve,

„Sam si sebi kriv ludjače!" riknu srdito Don Pedro, i turi mu bodež u prsa. Starac sruši se na tla; potok krvi orosi suho lišće. Starac, boreć se sa smrću reče: „S Bogom ostaj svietu, u kojem sam preživio toliko ugodnih, a još više neugod — — — čas — — s Bogom, do — — vino — — za te — — umirem. Oh Isuse!" — Umrè.

Španjolac se sagne k mrtvu tielu i iz džepa od kabanice izvuče pisamce Vladislavovo. Pročitav, nasmije se, i reče: „Sada te imam u šakah hrabri Don Alphonso, naskoro će ti se pružiti prilika umriet za svoju domovinu, al znaj — od krvničke ruke."

(Dalje će sliediti.)

ČIJA?

po Jokaju.

Nedavno boravio je u Pešti Teodor Sz—, da si za zaručnicu kupi dragguljah; kad al dobije poštom list, crno zapečaćen, u kom mu se obznanjuje, da mu više zaručnica neživi, koju je za četrnajst danah imao privesti k oltaru; da joj sprovod sjajan bijaše, pri kom je skoro pol grada učestvovalo. Na koncu svjetovaše mu se, da se tješi i da nezdvoji.

Vrativ se doma, posjetiše ga rodjaci i prijatelji, tješeći ga svakako, al zaludu.

On jih je pustio, nek govore, nepazeć mnogo na njihove govore, znajući dobro, što mu preostaje činiti.

Dade se odvesti na groblje, i tu mu se pokaza grob njegove zaručnice, razlučen od drugih prostim, drvenim križem. Došav na mjesto, niti je jadikovao, niti plakao, niti i jedne rieči rekao. Šutio je, i za njeko vrieme reče, da se na grob metne liep spomenik i oko groba cvieće posadi. Na to se udalji, odlučiv, da će grob još iste večere pohoditi.

U večer pojde na groblje i na putu nesretè ni žive duše, te odmah upravi korake k dragom grobu, koj je odmah razaznao. Tu se preseneti, opaziv na istom mjestu čovjeka pognutim licem u zemlju. Dojde bliže k grobu i pri svietlu mjeseca čitaše ime svoje zaručnice na spomeniku; bijaše dakle pravi grob, a onaj čovjek bijaše jamačno koja pijanica, što se je, zabludiv, na grob njegove zaručnice srušio. Tako misleć sdrma ga, nu ovaj skočiv na noge surovo poviknù:

„Što hoćete?"

„Rad bih znao, što radite ovdje."

„Molim! vidite."

„A zašto baš dolazite simo moliti?"

„Jer upravo ovdje kanim umrieti."

„A kakovo pravo imate vi ovdje moliti i umrieti?"

„Tu je grob moje zaručnice."

Sz— se zabazeknu. On dojde, da se ubije na grobu svoje zaručnice i najde tu njekakova stranca, koj hoće da se ubije na istom grobu, veleć, da mu je u njem zaručnica sahranjena. Misleć ovako, produži:

„Molim vas gospodine, okanite se šale na tom mjestu. Idite u ime božje i ostavite me sáma."

„Ja da se udaljim, da vas ostavim sáma ovdje? A što vi hoćete tudie?"

„Vidite, hoću, da se ubijem."

„Jeste li s uma sišli?"

„Imao bih i uzroka k tomu. Vidite, ovdje u ovom grobu leži moja mila zaručnica." Kako se zovete?"

„Što vas to briga, to nespada na stvar, i ja vas za vaše ime nepitam. Vi ocrnjujete i pogrdjujete jednu umrvšu djevojku, tvrdeć, da je imala dva zaručnika. Vi se htjedoste ubiti, morate dakle imati kod sebe samokres, a i ja imam jedan. Pobijmo se dakle na njezinu grobu."

„Stoji; to sam vam upravo i sam htjeo predložiti."

„Dobro dakle! Sad svaki na svoje mjesto.

Tek što htjedoše, da svaki na svoje mjesto pojde, ustaviše se oba, kao iz dogovora.

„Nješto mi pade na um", reče Sz—,

„I meni takodjer."

„Dojde mi misao, da sama mrtvica može razpraviti našu razprvau."

„To sam isto i ja mislio. Ona mora imati na ruci vjerenički prsten, u koj su urezana početna pismena imena njezina zaručnika."

„Nejma dvojbe; ja sam joj svoj dao, a evo ovdje je vaš."

„Stoji. Izvucimo dakle napolje lies. Tu nablizu vidjeh motiku i lopatu. Evo je."

„Nikad bolje, počmimo."

Svukoše sa sebe svoje haljine i počeše odkapati zemlju. Došavši do liesa, izvukoše ga van, skidoše pokrov i najdoše unutri — jednu sliku od voska, u mjestu zaručnice, koja, Bog zna, kamo pobježe, izdavši se za mrtvu, poklje se je malo prije zaljubila u jednoga konjaničkoga častnika. Obadva se na široko pogledaše i udariv grahotom u smieh, uzeše se pod ruke te pojdoše, da izprazne koju butelju šampanjca, govoreć o ženah koješta, što ćemo mi ovdje za volju naših čitateljicah radje izpuštati.

Seoski knez.

Kad me je moj sudrug posavački knez ostavio, i liepo se s menom razstao, povratio sam se u Požegu mômu prijatelju Slavoncu. Putujuć prieko mosta, onog istog, gdje sam ove zime mana opazio, najdoh sada, da je taj veliki most popravljen. Evala poglavarstvo! nu brana stoji još onako, da pogibelj prieti; ali valjda će i tomu se doskočiti. Da prvo do Slavonca dojdem udarim, sada tako zvanim njemačkim, a njekoć ciganjskim sokakom. Opazim, da se je tudie njekoliko liepih kućicah podiglo, i kazaše mi oni, koji ih napraviše, da je zapovied izdana, da to i njihovi susjedi takodjer učiniti moraju; a da oni to dosad neuradiše. Ja jih naputih, da odmah idu u gradsku viećnicu i da to najave, pa ako ništ neoprave, da meni kažu, da ću ja ići poglavarstvo moliti, jer ote kuće stranom požarom uništene prazno mjesto na sablazan obćinstva ostaviše, stranom su takove, da priete pogibelju srušiti se, stranom su takove, da se zapaliti mogu i tako ne samo njihovi vlastnici, već čitav grad može dojti na prosjačtvo.

Odovud uputim se do Slavončeva stana, al najdoh i tude promjenu veliku; neima više hrpah kamenja, već potaracat sokak. Rekoh opet: Evala gradsko poglavarstvo! A najdoh i drugu promjenu! Neima Slavonca i neima naše tiskarne u onom sokaku. Upitam susjede za mog prijana, i kazaše mi, da se je priselio na trg sv. Terezije, i to u kuću onog vriednog domorodca, koga su poštenim čićom Tomom zvali. Pomislim si, da je taj Tomo živ, kakovu bi on radost i veselje uživao, što ti prosvjeti i izobraženju namienjeni zavodi baš u njegovu kuću dojdoše. Neka barem, rekoh, tim uspomena toga po cielom obćinstvu proštimanog muža proslavljena bude, a ino što još o njem reći mogu, jest: „Lahka ti zemljica, domorodče, i uživaj slavu nebesku!“

Upućen tako o pribivalištu Slavončevu, dojdoh k njemu i bratski se rukovasmo i pozdravismo. Kad mi pokazà svoje obitalište, kako to sada liepo izgleda, povedosmo divan o zagonetki Slavoncu stavljenoj; riešismo to pitanje i Slavonac odluči u svoj broj 11. staviti. U tom govoru padè nam s naše gore list na stol; kad ga progledasmo, vidismo, da ima na njem dosta toga napisana, a i slika ti je tude slavnog muža Franje Palackog. Vidi se po obličju, da je čestit slavske domovine sin; Bog ga poživio; Nu čitajuć malo dalje, pod nekakvim francezkim naslovom opazismo, da njeki veliki A. Slavončeva podravačkog kneza baš nemilo tepe. Na to će moj prijatelj Slavonac meni: Eto brajane diraju ti i u tvog sudruga; nu, čitaj samo, ovo. Pročitav rekoh mu: „Što me briga, ja sam istom nakanio, da se sastanem s podravačkim knezom; al još nisam bio. To se netiče dakle nijednog mojih sudrugovah s kojima sam dosad bio, a poznajem sve podravačke knezove, i od nijednog nisam čuo takova šta, ko što je na tom naše gore listu napisano. Na to mi Slavonac reče: ali ima tudie riečih našeg prijana slavne zemlje hrvatske, i to kneza iz Posavine. Dobro, kaza ja njemu, daj ti meni taj list, ja ću ga poslati, ili možebit sám odnieti do mog sudruga Posavca, neka prouči, tiče li se to njega. Istina je, moram mu kazati, da prostie divani, jer ga mnogi neće da razumiju, pa onda vele, da visoko divani. Medjutim i blizu je Zagreba, neka otide i sam pa sa velikim A. račun napravi. Nu jedno ja opazujem, da taj veliki A. pluskanje, iliti podvorenje sa zaušnicami ili čuškama drži za čin civilizacije. Ako je to parižka i londonska civilizacija na čast joj, kod nas Hrvatah, Slavonacah i Srbah nije! Nu to me još nesmućuje, ali ono me sasvim čini zapanjenog, što veliki A. veli, da se sa zaušnicami narodu nanešena uvrie-

da na ljudmi stanovite fele kazni i u Parizu i u Londonu. Možebiti, da u Parizu i Londonu ima takove fele ljudi, nu u trojednoj kraljevini neće jih biti, barem ja i svi knezovi, i njihovi suseljani nismo takovi. Naš narod nanešenu si uvriedu, ili preziranjem ili ako u veliko ide i gdje moralna propast narodu prieti, to lomačom kazni, jer on nalazi, da šta gnjusnijeg i gorjeg nema na svietu, do uvriede naroda. S otim svršismo naš govor o pismu, što bija na „naše gore listu“ napisano.

Sad me Slavonac zapità, nu kako glede razmjerice, koja vlada po novinah medju Srbi i Hrvati. Dobro, odgovorim mu ja. Stvar u narod nije doprla, a i neće. Ostat će to samo kao mala jača novinarska grmljavina, i mi ćemo u zajednici i ljubavi živiti i skupa snovati bolju budućnost narodu našemu. Nu kad si dragi Slavonče poveo rieč o razmjerici; evo ti gledaj, što mi dade Miško iz Granicah. To je on dobio valjda od starog jednog guslara, što već odavna pribira na javorove gusle, i Slavoniji svoje liepe pjesme pjeva. Izrućih ja Slavoncu baš odugačku i velevažnu tu pjesmu, što joj je naslov: „Svim našincem, koji hoće misliti i promišljavati ovo.“

Slavonnac čita; na gdjekojih mjestih podsmjehava se, na gdjekoji mrgodi se, al na posljedku veli: Znaš šta, idi pa sazovi svu gospodu i sve knezove zemlje plemenite Slavonije, a neka i dojdu i rodjena braća Hrvati i Srblji, pa jim to izpjevaj, i kad to učiniš, više neupuštaj se niti u divane, baš niti u pomisao o toj nesretnoj razpri. Tada il ti tko šta reko, il nereko, ti sviralu za pojas.

Oprostim se na ovo sa Slavoncem, pa mislim, eto što učini iz mene Slavonac moj, da ja moram kao sliepac ići po narodu da pjevam. Nu to ništ nečini, naši sliepci i guslari bijahu dosad jedini izvor, da što to znademo od dičnih naših pradjedovah. Neka bude, dragovolje ću ja to izvesti, možebit će to koristit narodu našem; ali kud da idem? Kuda? Idem na vrh Krndije, tamo ćemo se kod kule sastati. Onamo će doći sva gospoda i svi knezovi ciele Slavonije, i sva braća srbska i hrvatska. Tako je i bilo. Putujuć već u Bekteže, nadjoh tu skupljen narod u sučevom dvorištu, gdje baš izabira bilježnika. Obznanih im, da idem na krndiju narodu pjevat, pa da idu slušati. Razidoše se i odoše da i drugoj braći najave, pa ti se tako naroda sakupi; i od velikog i od nizkog roda, sve po izboru mila braća. Kad se sastadosmo, pomislih si: Bože moj, prije njekoliko stotinah godinah, u ovo doba oko Gjurgjeva danka sastajahu se na ovom mjestu hajduci, naši praoci; ali ne hajduci, da ubijaju i robe brata, već da tjeraju neprijatelja krsta, danas eto potomci sastaviše se da slušaju pjesmu kako bi taj bivši kukavni i mali narod velik mogao biti.

Nije za dugo bilo, htjedoh da narodu pjevam, nu nadojde i Miško iz Granicah. Kad ga opazih, uzkliknem mu. Evo sad ću tvog guslara pjesmu izpjevati narodu. Na što mi reče evo starca samog s' javorguslama. Uzhitjen ja odo starcu i zamoli ga da sjedne i da pjeva.

Starac sjedè i poćè prebirati. Mili Bože, sve ti narod od dragosti uživa, i sve jedan drugog ušutkuje. Tihi mir postadè a guslar zapjeva:

Svim Slavenom, što s' na jugu,
Braći svojoj u tom krugu,
Želim zdravlje, slavu, sreću
I slobodu svim što veću:
Svi su srce srca moga,
Sinci oca od jednoga.

Još nijedan narod nije
Proživio žalostnije,
Što je narod jugoslavski,
Živuć do sad protnaravski;
Sa svakim se on spojio
A med sobom razkolio.

Jedne krvi i jezika,
Običaja jednolika,
Jednog krsta zakon štuju,
Med sobom se opet psuju,
I dvostruke jesu ćudi,
Da se čovjek njima čudi.

Tom su krivi naučeni,
Vrh naroda uzvišeni,
A to zlotvor podupira,
Da med nami nije mira:
U svadnji se nezna brata,
U mutnom se riba hvata.

Kad nas rodi jedna mati,
Što moramo prepoznati,
Kano dakle nje sinovi,
Preuzmimo život novi,
Ter živimo kano ljudi,
Kano braća jedne ćudi.

Kad se vojska Troje svrši,
Krvna bitka već se skrši,
Tad Trojani odseliše,
Italiju napučiše;
A Slavjani Iliriju
Naseliše prostraniju.

Ilirija sa Rimljani,
Carstvo rimsko razprostrani;
Ilir tada dičan biše
I od njega carah više;
Dosta riekah i planinah,
Ime nosi od Slavinah.

Justinian car bijaše,
Upravda se naški zvaše.
U prastaro pako vrieme, *)
Bielazoro biše ime,
Varoš ota bi velika
Njekoč našeg Ilirika. **)

Bielazor se zove sada,
Njome vlada turska vlada;
Vi naučni bolje znati,
A i knjigah dost imate,
Da Iliri Slavi biše,
Zemlje ota napučiše.

Nedajte se vi zaplesti,
Nit od stranski tu zavesti,
Tima nije do istine,
Već da narod naš pogine:
Da naš narod mlad naprave,
Tavne puke tad proslave.

Oni vole Skipetare,
I skitalce mlade, stare
Nazvat starim Ilirama,
Neg da dadu Slovinima:
Stare Grke i Rimljane,
Valja pitat na sve strane.

Do naselbe od Srbinah
I Hrvatah iz daljinah
Tu Slavenstvo nepropadė,
Niti za noć njeg nestadė;
Stari naši tu ostaše,
K seb' primahu mlade naše.

Iz daleke slavske zemlje,
Može biti baš od želje,
Dojde nješta od naroda,
Do ilirskog svoga roda,
Pak se s rodom upoznadė,
I zemlja se njim dopadė.

Tada kući otišavši,
Pozdrav noseć od svih naši'
Kazivahu što vidiše
Kako naši nje primiše:
I da zemlje dosta ima,
Med slavnima Ilirima.

Tada na to do dvie grane,
Slavenije te prostrane,
Srbi braća i Hrvati,
Nastadoše putovati,
Ter ilirsko pleme naše,
Slavskim rodom pomnožaše.

Tim Slavjani svi bijahu,
Ilri se nazivahu,
I drugi je tako zvaše,
I u knjige upisaše:
Tu postaše pokrajine,
Za Hrvate i Srbine.

Jedan jezik Ilirima
I Hrvatom i Srbima,
Ilirskim se nazivaše,
Jer ilirski tu bijaše:
Jedne majke svi su dica,
Jedan jezik i pravica.

Jedan jezik i krv jedna,
Al su braća nedosljedna;
Jedni vele: Hrvati smo,
Drugi Srbi, — drugo nismo:
Ti bratinstvo raztrgaše,
Nesrećom nas okovaše!

Razdvojene gnjesti mogu,
I na vrat nam metnut nogu,
Jer gdje nema jedinosti,
Neće ni Bog dat milosti,
A dat će nas zlotvorima,
Nek nam ruju po srcima.

Ah Slaveni braćo moja,
Duša mi je bez pokoja,
Vas bi rado sjedinila,
Makar za vas sva trpila:
Jerbo nije najt sladosti,
Već u složnoj jedinosti.

Vi nećete ime jedno,
Ilir Srbom neugledno,
Hrvati se toga plaše,
Od Turak se oni straše:
Ilir ime tim propadė,
Hrvat i Srb sad nastadė.

Što smo bili mi Iliri,
Kojih dóm se jugom širi,
Srb i Hrvat razdvojiše,
Slavu sebi ugrabiše;
Pa da tim su barem jači; —
Al biti će od sad svači!

Da bi bilo jedno ime,
Medju pukom svim južnime,
I puk bi se sjedinio,
Svoje sreće kovač bio.
A da bi vi to hotili,
Sigurno bi zadobili.

Izberite vi Hrvati,
Triest ljudih pripoznati',
I vi Srblji triest ljudi'
Izberite seb po ćudi:
To šestdeset nek nam dade
Pravo ime, koje najde.

Al ja vidim tvrdost vašu,
I pogubu crnu našu;
Vi volite dušmanima
Ugoditi bolje svima,
Nego da smo mi svi složni
Puk veliki, jaki, možni.

Ajde Srbi i Hrvati
Želite se nazivati,
I želite uživati,
I nad drugim vlast imati;
A vas tako razslabljene,
Svatko čini podjarmljene.

Ajde, ajde trgajte se,
I u slogu nedajte se,
Trgajte se Srb', Hrvati,
Neka plače nad vam mati:
Ah neslogu i Bog tare,
Zle joj daje gospodare!

Srbin neće Hrvat biti,
Nit se Hrvat posrbiti,
A jedno nam ime treba,
To je dano nama s neba:
Ili Ilir il Slavjanin,
To je pravi naš gradjanin.

Glavno ime Ilirije,
Ili južne Slavenije,
Nas u skupa vi zovite,
A kod kuće ostanite,
Srb i Hrvat i Slavonac,
Dalmatinac i Bosanac.

Zakon božji nemiešajte,
Već poštenje njemu dajte;
Srb se zvao pravoslavni
Hrvat pako pravovierni,
Dok med vam' se mržnja stere
Bez slave ste i bez vjere.

*) 187. god. prid porod Isus. — **) Tit. Liv. Historie Libro 44.

Slogom stvari rastu male,
Neslogom su sve propale,
Jer nam manjka ljubav, sloga,
To moramo trpit mnoga:
Srbin neće Hrvat biti,
Nit se Hrvat posrbiti.

Vi ste slogu načinjali,
Ladju s tim ste nazivali,
Sloga biše sva drvena,
Srca vaša pak studena:
Slogu proždr ladna Sava,
Ljubav stuši luda glava.

Crkve mira vi gradiste
Ali ljubav pogaziste;
Vaše Srbstvo i Hrvatstvo,
Nesloge je pravo znanstvo.
Što vam zakon božji hasni,
Kad na ljubav jeste kasni!

Ljubav zida seb tornove,
I prijake još gradove,
Kada spoji srce puka,
Al ne kad je zida ruka:
Vi neznate nas spojiti,
Al ste vješti razdvojiti.

Sunite ste i Šiite, *)
Tako bo se vi mrzite,
A u mržnji sve propada,
Od iztoka do zapada:
Da nelažem svatko vidi,
Na očima tko ne sidi.

Nek zlikovci najmilije,
Od vas glede komedije,
Hrvat i Srb brat po krvi,
Jedan drugog ruši, mrvi:
Sami sliepi nevidite,
A kamo se da stidite.

Vi ćete se ulagati
Dušmaninu svomu znati,
Bratu svomu za trun pako
Vi nećete baš nikako:
Od dušmana kad trpite,
Vi se sami seb tužite.

Vi se onda jest tužite,
Ali opet ušutite:
A brat ma vas nevriedjao,
On je vami već djavao:
Jel' to božje odsudjenje,
Il je vaše zasljepljenje?!

Što vi sami seb činite,
Tim drugoga uputite
I on nama to da čini,
Da nas mrzi i razkini,
Da se vrhu nas uzdigne,
Da pod jaram svoj nas prigne.

Neće Srbstvo nas spasiti,
Nit Hrvatstvo pojačiti,
Veće ljubav, mir i sloga,
Našeg puka slavjanskoga;
Ta zalud ste vi krstiti,
Kad se znate još mrziti.

Svakog ljubit mi imamo,
Svoje pak grlit moramo:
A tko tudje prigrljuje,
Svoje pako zabacuje,
Jest odpadnik svoga puka,
Od istoga gorji vuka,

Braća naša Osmanlije,
Krstiti su bili prije,
Jer med sobom slobiše se,
Zato rado turčiše se,
Vi sliedite izgled oti,
Kad ste jedan drugom proti.

Tko je Srba porodio?
Tko Hrvata odgojio?
Nije l' Slavka slavna mati?
Ta to ćete valjda znati?
Pak od jednog tog poroda,
Vi pravite dva naroda! —

Pored Srba Hrvat stao,
Jedan drugom ruku dao,
Jedan drugog upitao,
Kako ljepše jeste znao:
„Kako doma? — Jesu l' živi,
Svikoliki tvoji sivi?“

„Dobro sve je, hvala Bogu,
U koliko želit mogu.
A kod tebe je li zdravo,
Tako isto, kaži pravo?“
„Hvala Bogu, da smo zdravi,
I Bog da nas ovd sastavi.“

„Hodi, brate, da ručamo,
S čašicama da kucamo;
A davno se nevidismo,
Skoro veće ostarismo:
Hodi, hodi brzo k meni,
Prijatelju poljubljeni!“

Kakva ti je tu razlika,
Izmed ota dva čovika?
Po čem poznaš, da Srb sbori?
Po čem Hrvat da govori?
Pak smijete nje ciepati,
A jedna ih rodi mati!

U čemu su Srblji bolji?
U čem Hrvat ne po volji?
U čem Hrvat naprednjiji?
A Srb u čem nesvoljniji?
Svi imate dost krieposti',
A falingah i predosti.

Što će nama dva imena,
Kad smo jednog svi plemena?
Jedno ime narod jedan
Čini vriedan i ugledan:
Zašto nebi mi Slavini
Bili juga po širini?

Ajde ime Ilirije,
Od sad više neka nije,
Kad ste staro oto ime
Zabacili već sa svime:
Ostarjelo i odilo,
Nije više nikom milo.

Al Slavjanin staro ime,
Mlado mi je posve vrime
Pristoji se i Hrvatu
I Srbinu jošter bratu,
I Slavoncu i Bosancu,
Dalmatincu Crnogorcu.

Pristoji se Istrijancu,
Koruškancu a i Kranjcu,
Jer jednoga svi smo roda,
I jezika i naroda:
Il Slavjani il Slavini,
Jedne majke jesu sini.

Mi Slaveni ovd na jugu,
Stat' moramo u zadrugu,
Jedno ime nek nas veže,
Jedna ljubav nek nas teže:
Njemci vrlo razdieljeni
Imenom su svi spojeni.

Veleučni Tkalac veli:
„Svaki narod, koji želi,
Jedan puta velik biti,
Taj se mora sjediniti;
U imenu jednom samo
Narod jedan mi poznamo.

Naš je narod sebi ime
Slovin dao po sve vrime,
I to ime još prebiva,
Kod Slavonca jošter živa,
I Slovenca sve do sada;
Dakle ime to nek vlada.“ **)

Ivan Jesić biskup senjski,
Naš je jezik zvao slovinski,
Ter godine svrh hiljade
Osam stotin kad nastadė,
Dvaest četir kad bijaše,
Slovinom nas nazivaše.

Evangjelje tiskat stadė
Slovinsko mu ime dadė,
I Sciaveti prid otime;
Sve imaše oto ime,
Dakle mi smo svi Slovini,
I Slavjani a ne ini.

*) Muhamedanci razdieljeni su na dvie grane. Sunite to su Turci u zemaljah carigradskog cara, a Šiite to su Muhamedanci u kraljestvu perzijskom. Ovi se razkolnici medju sobom strašno mrze i progone.

**) Zagledaj „Ost und West“ br. 224. od 11. listop. 1862. Lista str. 804.

Dokle bjasmo mi Slovini,
Dotle bjasmo i jedini,
A odkad nas razdvojiste,
Hrvat i Srb učiniste,
Odtad vi nas oslabiste,
Mržnju med nas umetniste.

Pitam braćo ja vas čedno,
Kažite mi samo jedno:
Gdje je medja ta Hrvatske?
Gdje Srbije te junačke
Jesu l' unke pometali,
Kad su amo došetali?

Razbaškajte meni ljude
Pa rečite: ovaj bude
Srb od Srbah porodjeni,
Onaj Hrvat jest stvoreni:
Kano ovce razbaškajte,
Pa dva jata tad imajte!

To neznate učiniti,
Narod znate pak buniti:
Ta čudna mi tog nauka,
Zlo zavrči u pol puka;
Al bolje je ništ' neznati,
Nego med puk zlo sijati.

Ja sam sebe već pitao,
I drugoga, bi li znao,
Jesam li ja Hrvat pravi?
Ili Srb sam po naravi?
Pak ja nisam dokučio,
Nit od drugog naučio.

Znam u meni Srbstva ima,
Imam krvi s' Hrvatima,
A Srb nisam baš to znadem:
Hrvat nisam, ma propadem:
A nas ima takvih puno,
Smijem reći to podpuno.

Al nek bude Hrvat da sam,
Al i Srbin znadem ja sam,
Jer su oba jedne krvi,
Ista koja u men vrvi:
Tako svima u Srbima
Krv je jedna s' Hrvatima.

Jednog nije ništ crnija,
Drugog nije ništ bjelija,
Jednog nije ništ mirnija,
Drugog nije pak žestija:
Po čem ćete znat Hrvata?
Po čem pako Srba brata?

Valjda vjera nas nedili,
Da bi puka mi dva bili?
Jer to božja vjera nije,
Koja razdor med nas sije;
Vjera prava sjedinjuje,
Gorka srca ublažuje.

Da mi glede vas Hrvata',
I sbog srbskog tog inata,
Jošter treći diel ciepamo;
Pak naš narod razsipamo:
Nismo vriedni da smo živi,
Razdoru smo svem tom krivi.

Slovin da sam baš to znadem,
U Slovinskoj dom imadem.
Znadem da sam ja Slavjanin,
Južnih Slavah sugradjanin:
Zovite me tim imenom,
Jer se dičim tim plemenom.

Bezposlice što rujete,
I Slavjanom mir trujete,
Da pameti vi imate,
Vjeru božjn da poznate,
Vi bi narod jedne krvi,
Mirit znali ponajprvi.

Da je možno s' kurjacima
Mir imati i s' lavima
Onda bi mi dobri bili,
Što bi s njima mir činili;
A sad s braćom neželite,
Da se liepo sjedinite.

Učni naši knjižni ljudi
Moram reći da su ludi,
Što naš narod zavadjaju,
Mjesto da ga sastavljaju:
I jetrve zle zlo kuju,
Pak dva braca razdjeluju.

Mudrost, nauk tim kažite,
I činom ga pokažite,
Da je narod naš od vika,
Slavske krvi i jezika,
Jedan bio i biti će,
Dokle bože hoće viće.

Što nam zlotvor želi, čini,
Da budemo nejedini,
To vi ustma i perima,
Posijaste med Slavima;
Borba vaša, zlokob naša,
Smrt je naša olost vaša!

Da naš narod jest propao,
U nesretni razdor pao,
Mudračići to mu daše,
Koji njega izvaraše:
Kuću, narod koji dili,
Neprijatelj jest nemili.

Nek dvostruka jesu slova,
I dvostruka ljubav nova:
Nek su kod nas dva obreda
Ta iz božeg su ureda:
U bratinstvu i ljubavi,
Nek se narod naš proslavi,

Ja u crkvu idem moju,
A ti ideš rad u svoju:
U obadve Bog ljubavi
Valja da se od nas slavi:
A tko mrzi brata svoga,
Taj neljubi istog Boga.

Crkve vaše vi rušite,
Bez ljubavi kad služite;
Jer Bog ljubav izizkuje,
Svoje njome zavezuje:
Što vi drugom sad činite,
Kada svoj puk neljubite?

Niemci, vjerom različiti,
Na države razkoliti,
Svi se Niemci imenuju,
Pak to ime svi poštuju:
I mi tako razdieljeni,
Bit možemo sjedinjeni.

Srblji braćo i Hrvati,
Dokle ćete ludovati.
U koga se vi ufate?
Koji narod izbirate,
Da se s njima sjedinite,
I u nuždi obranite?

Otvorite pamet, oči,
Pismo nek vam još svjedoči,
Stranski svaki sebe voli,
S vami pako gleda doli!
Tko je igda vas pomogo?
Tko ružio nije mnogo?

Grci ginu za Grcima,
Vlasi lebde za Vlasima;
Kod vas svakom jest, evala,
Što je naše to nevalja;
Zato Srblji i Hrvati,
Nas će tudji poderati.

Puk toliki naš propadè,
I tudjinom on postadè,
Liepe naše on gradove,
Već od davna svojim zove;
Vi se samo znate klati,
A ne svoje sačuvati.

Turci, vele, mole Boga:
Kaurina ciepaj zloga,
Nesjedini kaurina,
A sačuvaj ti Turčina:
Nejedinost ota vaša,
Glave nam se veće maša

Med jezici inostrani,
Vi Slavjani posijani,
Sol postaste tudje čorbe,
Kruh postaste tudje torbe,
Sol se topi, kruh pojide,
Tako vama davno ide.

Koji narod ne množaste?
A vi manji sve postaste.
Koj vas narod nepogrdi?
Il vas jadne nerazsrdi?
Što vas više pogaziše,
Pokornije učiniše.

Svi narodi u jedinstvu
Uradiše to našinstvu,
A ti sliepac zloga vodje
Rad u zamku uviek dodje,
I to zato jer nesloga
Jest gubitka kriva toga.

Što će iz vas poslje biti,
Vi možete već viditi.
Slavjan, Turčin i kršteni,
Nigda nisu sjedinjeni:
Takuć manjim sve postaju,
Prostor drugom ostavljaju.

Vi Slavjani bar kršteni,
Postanite umjereni,
Jedan drugom popustite,
U miru se vi ljubite,
Jedno ime zadržite,
U jedinstvu pak živite.

Jedno ime jednog puka,
Na jedinstvo nek vas nuka;
Dva imena pak ciepaju,
U jedinstvu stat nedaju:
Jedan narod tko razkalja,
Taj za djavla samo valja.

Tudjine se nami smiju,
Tere razdor dalje siju.
A kriv tko je svemu tomu,
Nepripiši Bogo svomu,
Neg olosti tvojoj kletoj,
I neslogi odapetoj.

Južna braćo vi Slavjani,
Tko vas krotke zapogani?
Tko vaš uči diliti se,
I med sobom mrziti se?
A kad bi se vi složili,
Čast i jakost bi dobili.

A našo bi dostojnika'
I od roda ovelika,
Koji volje sa tudjima
Braća biti neg svojima:
Oti jezik inostrani
Rad bi širit med Slavjani.

Nesretnici ti u puku,
Narod slavni na smrt vuku,
Da stucjinstvom krv utuše,
I narodnost našu sruše:
Al što žele činit nami,
Učinit će sebi sami.

Takvi naše srce ždere,
A utrobu majke dere,
Gdje stanuju sad Slavjani.
Da zavlada jezik strani;
Gdje je slavulj rad pjevao,
Da bi gavran crn graktao.

Gavranom su slični oni,
Mi smo njima nepovoljni,
Oči bi nam izkljuvali,
A i srce izkopali,
Što nećemo mi za njima
Tudjinam se podvrć zlima.

Srblji braćo i Hrvati,
Dokle ćete vi gledati,
Rod otaj naš stranjski
Da puk tuši on slavjanski?
Da puk naški u tudjini,
U jeziku sav izgini.

A da ste mi vi jedini,
Da med vami ljubav sini,
Da med vami mir nastane,
Sloga bratska da osvane,
Morali bi oti stati
Svojom dahom nas trovati.

Na državke pociepani,
Na uprave razbaškani,
S tudjinami pomešani,
Od svakoga prezirani,
Još nesložno mi živimo!
Baš hitimo da ginimo!

I nas malo što ostadè
Hrvat i Srb to popadè,
Narod ovi podieliše,
Pa dieleći oslabiše,
Mi doručak svima zlima
Jesmo danas narodima.

Dična njekoč Ilirija,
Po jeziku Slavenija,
Nebi manja ni sad bila,
Kada bi se sjedinila;
Vi s' nedate sjediniti,
Da možemo naši biti.

Kad u jednom carstvu nismo,
Već se u dva mi vidismo,
Zašto jedno barem ime,
Nije naše po sve vrime,
Već po volji zlotvorima
Dva imena u nas ima.

Slavonije več nemamo,
Dalmaciju i neznamo,
Za te zemlje i neznate,
Već za Srbe i Hrvate;
Kad ste zemlje te srušili,
Gdje ste medju učinili?

Slavoniju kralji zovu
Kraljevinu ne baš novu,
A Magjari naopako,
Svojom zovu svakojako,
A Hrvati sebi vukù,
Po hrvatskom ovom puku.

Da su Srbi jakostniji,
I u zemljah prostraniji,
Kazali bi, Slavonija
Jest jezikom baš Srbija,
A da Turci slabi nisu
Svi Slavonci njihovi su.

Slavoniju razciepiste,
Dva joj gazde udieliste,
Pol vojvodi a pol banu,
Pak tu zemlju potrganu
Bez sveg rata otimate,
Za bratinstvo i neznate.

Tudjine vas prevariše,
I u pismih sastaviše,
Da ilirski jezik nije
Nigda bio Slovenije,
Veće drugi Bog zna kaki,
Vi im vjeru date taki.

Da kurjaci u stupicu,
I da riba na udicu
Tako idu kao vi k svima
Dušmanima prezlobnima,
Već kurjakah nebi bilo,
Nit se ribah nalazilo.

Lakovierni ste tudjima,
Težkovierni pak svojima,
Naše ime pociepaste,
Cieplje sada jur postaste;
Zato mogu nas preslabe,
Podsmjehavat iste babe.

Kranjac veli: jezik kranjski,
Hrvat zove njeg hrvatski,
Dalmatinac dalmatinski,
A Slovenac pak slovinski
Srbi zovu njega srbski,
A drugi je njima mrski.

Slavoncu je on slavonski,
A Bosancu jest bosanski:
Tko bi reko da svi ovi
Majke naše baš sinovi,
Jesu jedne krvi, roda,
Jedna loza svog naroda.

Al ako smo jednog roda,
Gdje je ime tog naroda?
Zašto nema obće ime,
Kad obćenje jest med njime?
Zašt se neće Srb, Hrvati
Imenom se jednim zvati?

Mi ostasmo komadići,
A postasmo narodići,
Jer nas sami komadate,
A srce nam tim ciepate:
Srblji braćo i Hrvati,
A Bog da vas već pobrati!

Jedno ime da primite,
Jedan narod sjedinite,
Ter da cieli postanemo,
Da jedini ostanemo,
A to braćo od vas visi,
Samo da nas Bog uskrisi.

Hrvat hoće sve za sebe,
A Srb želi sve za Srbe;
Jedno ime poprimite,
I puk u tom sjedinite:
Ljubav bolja, — neg starina,
Il Hrvata il Srbina!

Nek je onde Vvjvodina
Blagoslov vam gospodina,
Nek je ovde Banovina,
Blagoslov nam iz visina',
Jedno ime nek je svima
Slavjanskima svim pucima.

Kamen na njeg, koji brata
Srba dieli od Hrvata,
Nek jadransko more pije
Za bratinstvo koji nije,
I nek Etna njega ždere,
Koji ljubav našu dere!

Ako su nam stari krivi,
Da smo tako nesnosljivi,
Oni nisu više živi
Da smo njima poslušljivi:
Nisu bili prosvietljeni,
Ni u dobru upućeni.

Starim mrtvim oprostimo,
Mi se pako pomirimo,
Prosvjetljenja luč nosimo,
Iztok da njim prosvietlimo:
Bolje nego da tudjine,
Svojim luči to učine.

Odnud dojde svjetlost nami,
Oni sad su u tminami
Turčin njima mrak nanesè,
Tko će svjetlost da donese?
Zapad, sjever nek seb svite,
Il k Afriki neka hite.

Rukujte se braćo draga,
Ljubav bit će vaša snaga,
Jedan drugog nekorite,
Jedan drugog udobrite:
Kako živi kruh sa soljom,
Tako i vi dobrom voljom.

Na razdore tko vas budi,
Zatvor'te mu uši, grudi;
Baba zlobna svadbu piri,
Čovjek pošten svakog miri:
Stara pisma što govore?
O slavenskoj slavi sbore.

Mir i ljubav da sadimo,
Time narod ogradimo;
Ovdje složni i pobožni,
U svem dobru da smo možni,
Ovd budimo u ljubavi,
A kod Boga tad u slavi! —

Novinari vi naroda,
Za vas braćo sad je zgoda,
Vi ste ljudi prosvietljeni,
U naucih upućeni:
Vi mirite narod ovi,
Pripravite njem viek novi!

Bistro njemu pokažite,
I na srce naložite,
Da smo s' jednog mi čokota;
Sramota je i grehota,
Da ljubavi kod nas nije,
Da krv u nas divlja vrije;

Da svu razpru medjusobnu,
I potvoru svaku zlobnu,
I iz srca i iz knjigah,
Izrivat nam bude briga.
Tada naše pero gladko,
Neka piše ljubav, sladko.

Voće sladje izberimo,
Za kiselo nemarimo:
Izberajmo rieči tako,
Da je sluša rada svatko.
Jer tko drugog riečmi bode,
Seb najviše čini škode.

Ah Slavjani Bogu virni,
U pobunah svima mirni,
Virni bjeste kraljem vašim
U nuždnima svima časim:
Virni, dobri da ste samo
Svom narodu, kog štimamo.

Kad on pjesmu svrši, reče: o v o j e s v i m našincem, koji hoće misliti i promišljavati.

Nakloni se narod starcu i razidoše se, a ja se izgubi sa guslarom u šumi koja je prolistala, jer je bližu gjurgjev danak.

Očitovanje:

U listu jednom, što mi ga je pisao g. Dr. Ig. Brlić, čita se ovo:

U Osieku 10./3. 1863.

Poglaviti gospodine uredniče!

Vi ste u 6. broju vašeg lista napisali, da su dnevnikovi dopisnici klevetnici zlobnici i da o nekom oddruženju rade.

Ova se stvar po mojim prijateljima podosta blizu tiče i mene.

Ja bih uprav morao u vaše poštenje posumnjati, kad vi nebi u kojem dojdućem broju vašega lista dokazali, da su s l a v o n s k i dopisnici dnevnikovi zbilja onaki ljudi, kao

što ih vi opisaste, ili kad nebi en consequence izpoviedili, da su Slavonci Hrvati i da je Slavonija sastavni dio hrvatske države.

Ponizni sluga
Dr. Ig. Brlić.

Da nebi on i drugovi mu mislili, da se ja budi bojim budi uztežem očitovati svoje mnienje, evo me s njim pred lice štovanoga obćinstva. Razmiricu medjunarodnu, koju su već odavna zametnuli bili srbski listovi, motrio sam ja i moji drugovi po požežkom polju s velikom žalošću, osvjedočen budući, da ona služi na veliku štetu i jednoj i drugoj stranci; al u svojem listu „Slavoncu“ nisam se hotio u nju umiešati, i što je ona razmirica bila ponajviše političke a moj list beletrističke naravi, i što sam mislio, da me je zapala zadaća, biti ili neutralnim ili pomirujućim organom medju obè boreće se stranke. U to zaori u Narodnih Gajevih Novinah netemeljiti glas, koji u ime svih Slavonacah odsieče, da Slavonija neće ništa poslati na izložbu zagrebačku, koju je gospodarski ondašnji odbor neshodno prozvao izložbom hrvatske države. Premda sam požalio taj postupak odborov, nisam ipak mogao neosuditi pobudjujućega i uzbunjujućega glasa, osviedočen, da bi se iskrenu domoljubu, koji živi u političkoj zajednici sa braćom onoga odbora dolikovalo, nastojati budi putem privatnih dopisah, budi putem javnih listovah, da se onaj kamen smutnje ukloni s puta, te sam se u tom smislu i očitovao u svojem listu, odbijajuć od jedne česti Slavonacah nepozvano tutorstvo gospodina pisca i potičuć Slavonce na zajedničku radnju s braćom Hrvati. Do malo vremena oglasi se i Vidov Dan i Srbski Dnevnik sa svojimi članci, naperenimi protiHrvatom; da oni žele sve pohrvatiti, da svoju narodnost namiću Slavoniji, koja neće da je prigrli, budući razdražena proti Hrvatom, pače ako ovi tako dalje uztraju, da će ostati osamljeni, i toga više. Budući da su ti dopisnici govorili u ime Slavonije, temeljito sam mogao pomisliti, da su Slavonci (premda to u mom broju 6 kazao nisam neznam indi kako gosp. Dr. Ig. Brlić može ono stavljati u svoju interpelaciju o čemu nisam govorio,) a znajući da u ovom kraju Slavonije nevlada nikakova razdraženost, pače što veća ljubav prama Hrvatom, mogao sam punim pravom kazati, da dopisnici dnevnikovi (jesu li Slavonci ili ne, neznam) neosnovano klevetaju, pa kod toga mnenja i sada ostajem tim više, što sam s velikom radošću čitao, gdje je Pozor, taj organ narodne liberalne stranke u Hrvatskoj, dementirao onaj odbor radi neshodnoga onoga izraza. U pitanje g. Brlića, da li su Slavonci Hrvati, i da li je Slavonija sastavni dio hrvatske države, neću da se upuš-ćam, držeći ja to za historičko pitanje, protežuće se na prošlost, ter to ostavljam znanosti, koja se neće lje razbistriti plitkim pisarkanjem novinarskim, već dubokim i ustrajnim naukom. Ja samo to znam glede sadašnjosti, da se mi zovemo Slavonci, a da nam Hrvati nekrate toga imena; ako bi tko i kratio morali bi se takovom nasmehati jer faktum, jel on sad historičan ili ne, kad obstoji nemože nitko na svietu tajiti; da Slavonija s Hrvatskom stoji od pamtivieka u nerazdruživoj političkoj zadruzi, utemeljenoj na zajedničkom starodavnom ustavu, za koji zajednički ustav i političku svezu mi smo pripravni svaki čas i život žrtvovati, ter da nas nijedna moć nemože omraziti ili odružiti od hrvatske nam braće, s kojom će sva nesporazumljenja, ako bi se kada slučajno dogodila, putem ljubavi u dogovoru razpraviti, a srbske listove svjetujemo i bratinski molimo, da prestanu navaljivati, pa će se jamačno i hrvatski listovi prestati braniti.

Miroslav Kraljević.

Svaštice.

Iz Požege. Dana 18. o. m. držalo je obćinsko vieće gradsko svoju sjednicu, u kojoj pretresivano bijaše: najprije predlog gradskog odvjetnika glede izposlavanja delegacije za obavljanje segregationalnih i comassationalnih poslovah u vlastelinstvu gradskom, te obćina odluči, da će drage volje u tom potriebite troškove nositi, samo da se što prije sa svojimi bivšimi podajnici, u urbarialnom odnošaju u red stavi. Po ovom priobći g. sudac gradski dopis svietlog bana, glede trasi-

ranja željeznice, kao što smo to već u zadnjem broju ovog lista javili. Ovaj dopis je velikom radošću primljem, i gradskom satniku naloženo je, da ščim rečeni mjernici u grad stignu, da jim ima ne samo glede potrebitih datah, i ubaviešćenjah na ruku ići, već takodjer da se ima i glede njihovog smješćenja i osobne udobnosti starati, i običajnom gostoljubivljošću dočekati, i šnjimi postupati. Tom prigodom bijaše jednoglasno odlučeno, da se za toli sjajno i neumorno staranje, svietlog Bana njemu najdublja zahvalnost izrazi, a ujedno, da grad ovaj, neimajuć drugog nikakva načina, kakovo usdarje svietl. Banu da pruži, to ga je obćinstvo za svoga poč. gradjanina imenovalo, i naložilo gradskomu sudcu, da se predbježno o tom svojim načinom ubaviesti, hoće li svietli Ban tu čast i milost gradu ukazati, da ponudjeno gradjanstvo primi i tada će se list gradjanstva što krasnie urešen njihovoj Preuzvišenosti uručiti. Baš kada se je gradsko vieće u ovom željezničkom predmetu savietovalo, razumjesmo, da su prerečeni mjernici sinoć u Požegu stigli, nu kod poglavarstva nisu se najavili, već danas na ugljaru otišli i popodne odovud već putuju dalje. To njihovo kratko boravljenje u gradu, to mimoilazanje poglavarstva i ovdašnjih notabilitetah kao n. p. velikog župana, kao i privatni njihovi divani, koje su vodili, pokazuju da ota gospoda moraju preokupirana da su, pošto po razgovorih njihovih pruga po konferenciji projektirana, vidi im se manje shodnom od njeke druge. — Odtud sudimo, da su to privatnog kog družtva izviedjenja, i zato opet ni majmanje nedvojimo, da će naš vitežki Ban, koji se je za tu stvar krepko zauzeo, skupa sa kraljevine odborom najti družtvo, i načine da se željeznica na projektiranom po konferenciji potezu ipak sagradi. Ta valjda i na nas nije stari Bog zaboravio!

Iz Osieka 12. travnja. (Dopis.) Mili Slavonče! Slaveć blagdane uskrsa u Požegi, tvom zavičaju, nisam se mogao dosta nadiviti nad ljubavju tamošnjega krasnoga spola za svoju narodnost. Još u Požegi bivši, odlučio sam bio, da ovo njekoliko riečih priobćim svim našincem, stranom da krasne Požežkinje u toj struci pohvalim i ujedno pobudim, da nam i u buduće takove ostanu, stranom pako, da ukorim druge domorodke, koje se stide svoga narodnoga odiela, kao i najveće svetinje, svog materinjeg jezika. Prije nego što sam se udaljio od milog tvog zavičaja, mislio sam, da ću lahko pregorjeti rastanak od liepe okolice, divnog napriedka glede narodnosti i omiljenih domorodkah; nu sad vidim, da je Osiek u toj struci puno zaostao, jer nisam u njem našao liepim ni ono, što mi se je prije obožavanja vriednim činilo. Ili zar nije za mladića, uzhićena za narodnost, naslada, kad čuje, gdje sve u milom materinjem jeziku govori, kad vidi, kako se diče i njeguju stari običaji, koji su drugdje tudjom civilizacijom zametnuti?

Osobito sam se zapanjio, kad sam šetajući se s njekom gospodičnom iz Vučjaka prieko trga Sv. Terezije, s prva njemački govorio, a ona meni nije odgovarala, jedino zato, što je znala, da ja i hrvatski znadem. Nu ja sam to činio, misleći, da ću joj bolje ugoditi, i bojećí se, da mi nebi odgovorila, kao što mi se je u Osieku često dogodilo, da mi je koja gospodična posve hrvatskoga poroda rekla: „Lassen 's mich mit dem slavischen, ich will nicht so sprechen.“ Barem da mi je kazala, da nemože, već baš odprto da neće. Nu za veliko moje začudjenje uvjerih se od Požežkinjah o sasvim protivnom, jer ljube domovinu, narod i materinji jezik, nestide se narodnog odiela, već prezira sve, što je tudje. Slava im pred sviem narodom srbsko-hrvatskim! —

Latite se sve Slavenke toga, pak nam se neće nitko frankfurtsko-osiečkim načinom moći rugati, da se stidite narodnog odiela i narodnosti svoje.

I. V—ć.

Iz Cernika. (Dopis.) Dne 8. travnja t. g. razstavi nas nemila smrt sa veleštovanim ocem Ilijom Vražićem, reda sv. Franje države Kapistranske, izsluženim tajnikom, savjetnikom i definitorom, iskrenim rodoljubom, i do godine 1859. starešinom za župu Cerničku. On je 23, prosinca 1796 u Iloku svietlost sunca ugledao, i posvetivši se stališu redovničkom, u istomu je kano vriedan svećenik svoj život sproveo. Godine 1843. postao je starešinom cerničkog samostana i upraviteljem istoimene župe, pa si je svojim mudrim i rasboritim nastojanjem, i svojim plemenitim ponašanjem srca i nagnuća svih svojih župljanah tako pridobio, da su ga svi kano dobra oca i miloga prijatelja štovali. Kao takovu pošlo mu je za rukom krasni zvonik župne crkve onako veličanstveno ukrasiti i limom pokriti, novi kor sazidati, veliki oltar u istoj crkvi dragocjeno nakititi i nareziti na toliko, da se malo koja župna crkva takovim oltarom ponositi može, a i ovomjestna ukusno sagradjena narodna učiona ima podignuće svoje zahvaliti jedino njegovu obzirnomu i stavnomu nastojanju.

To su javne žive uspomene neumornih trudovah našeg nezaboravnog pokojnika; a tko da izbroji sva ostala tajna dobročinstva, kojimi je čovjekoljubivo srce njegovo ubogim pomoći nastojalo?!

Zato će se doista, dok srca u grudih našeg potomstva kucala budu, siećat svaki Cerničanin sa zahvalnošću vriednog starešine Ilie Vražića; koga sada svi tužnim i razcviljenim srcem k vječnomu počivalištu odpratismo sa svesrdnim uzdahom:

Milostiv mu, Bože, budi,
Netišti mu, zemljo, grudi!!

Zagonetka.

Pod jednim krovom
Dvije stvari stoje,
Premda med sobom
Veoma se boje;

Bez prve uze
Bile b', skoro prazne,
Bez druge zemlja
Od malene hasne.

Odgonetka zagonetke u devetom broju „Slavonca“ jest **žir**, naopako **riž**.

Odgonetnuli su gdčn. Anka Ballogh, g. Krunoslav Thaller iz Požege; Škender Jellačić gimn. učenik iz Zagreba; I. Valpotić iz Ludine.

Javna zahvalnost.

Poldrug godine je već, što se je ovaj zemljomjerski inšpektorat stranom u Požegi, stranom u županiji požežkoj u službenom svom odredjenju boravio. Za cielog tog vremena ne samo da su mu javne vlasti svom pripravnošću na ruku išle, nego mu je i sve stanovničtvo te slav. županije, osobito pako gostoljubivo gradjanstvo svakom pripravnošću susretalo.

Zato, pokli se ovaj inšpektorat svršivši ovdje zadaću svoju, po višjem nalogu razstati mora s milim ovim gradjanstvom, nemože, da kod razstanka svog svim ukupno neuzklikne srdačni „s Bogom!“ i da se u ime cielog svog sbora, ovdasnjemu gradjanstvu svesrdno nezahvali na svoj ljubavi, koju Ono u mnogih prigodah izkazà — i cielomu ovomu sboru — i svakomu pojedince. A naročito dužnost je ovomu inšpektoratu, da zahvalno spomene veleuč. gosp. Dr. Nevina Ferka, koji kano požežki gradjanin sav sbor prije razstanka sjajno i bratinski podvori, gdje se mnoge i ljepe zdravice napiše ne samo za ljubav prijateljah i znanacah, nego osobito na uspomenu Požege i njezina vitežkog gradjanstva.

Razstajuć se dakle s milim ovim krajem, gdje smo najugodnije dane probavili, i kojeg ćemo se naviek milo sjećati. pozdravljamo još jednoč sve svoje prijatelje i znance, te iz dubine srcah naših kličemo svi: „Živila Požega! Živili vitežki Požežani!!

U Požegi 18. travnja 1863.

Zemljomjerski inšpektorat br. 22.
ukupno u svojim sboru.

OGLASI.

Mio Teodorović, bilježnik občine Pakračke daje ovim svoj rodbini, prijateljima i znancima na znanje tužnu viest, da je njegov brat

Pavao Teodorović,

slušatelj bogoslovja u Pakracu, u 23. godini dobe svoje, potlè dugotrajne bolesti dana 8. travnja na najveću tugu i žalost svojih rodjakah ovaj — sa boljim svietom izmienio. Ujedno izkazuje najtopliju zahvalnost štovanomu gradjanstvu trga Pakraca i svoj p. n. gospodi zatim suučenikom pokojnika na izkazanoj mu bratinskoj ljubavi i hristianskoj dužnosti prigodom pokopa njegova.

U Pakracu dne 10. travnja 1863.

---

11. **Natečaj.** 1—1.

U mjestu Velika ima se popuniti mjesto občinskog bilježnika sa godišnjom plaćom 400 for. a. v., stanarinom 60 for. a. v. i za drvarinu 48 for. a. v.

Molbenice propisno obložene imadu se do konca t. m. meni predati.

Izabrani bilježnik obvezan je jamčevinu u iznosu od svoje plaće položiti — ili valjano poručanstvo pribaviti si.

Kot. žup. sud Velički.

U Požegi dne 1. travnja 1863.

Peichich, vel. sudac.

Svratište k Jagnjetu u Zagrabu.

Niže podpisana javlja ovime sl. putujućem občinstvu, da je svratište

12. **K JAGNJETU** 3—1.

u Zagrebu

od 1. travnja t. g. u najam uzela, — neštedeći troška ni truda uredjene su sobe za p. n. putujuće občinstvo, na najčistiju i najukusniju a napose obratiti će osobitu pozornost za dobra jela, piće i poslugu.

Postaje (suše, štale) udešene su na najbolji način.

Anka Rosenkranzova udova,
prije vlastnica gostione „k trojednoj kraljevini.“,

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.
Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 30. travnja 1863. Broj 12.

Jadna majka Slava o Gjurgjevu danku.

Na kamenu stiencu sjedi Slava mati,
Lice joj svjedoči, što joj srce pati;
Na licu joj suze jedna drugu stižu,
A uzdasi težki grudi joj nadižu.
Ao! suze gorke i uzdasi ljuti,
Ta kamen bi morô od njih prepuknuti..
A kada se sliše uzdasi u rieči,
Gora i dol gorkim jaukom zaječi:
„Vajme mene majke uciviljene Slave!
Žalostan mi lovor vienac oko glave!
Kad mi staru slavu novi jadi mrače,
S kojih lovor vene, srce cvili plače ...
Zar me nije skupo moja slava stala? —
Ni l' kô gora tuga često na me pala? —
Ne podnesoh l' dosta nevidovnih biedah? —
Nepropatih l' dosta zmijiskih ujedah? —
Sinove sam dične izrodila davno,
Što me proslaviše i sjajno i slavno;
Umom leteć kano orli pod oblake,
Na megdanu pobiv najjače junake,
Te na četir jake razdieljeni grane
Poplaviše četir ovog svieta strane;
Učvrstiše snažnu i prostranu vladu
Na sjeveru, jugu, iztoku, zapadu.
Al' zalud jim sila, zalud bješe slava,
Kad med njimi s' rodi nesloga krvava,
Koju zlobni tudjin još potičà više,
Da se srodna braća na nož i krv biše.
Tom u pomoć pridje, da onog oslabi,
A sve samo zato da od oba grabi, —
Oh! neslogo kleta! jao gujo ljuta!
S tebe ja zaplakah ah, toliko puta'!
S tebe suze moje s krvcom djece mieša',
Po bojištu hodeć od leša do leša;
Prebrajajuć jadne poginuvše sinke,
Što padoše s tebe i ruke tudjinke! —
Hodeć po tolikih slavnih pokrajina',
Štono djece moje bješe postojbina;
A sada se onud kleti tudjin širi,
A na djeci mojoj zvekeću sindžiri . . .
Il' jim ondje nema traga ni od lieka,
Već se tud razleže tudjeg glasa jeka,
Oh! po zemlji, koju moja krv orosi,
Hodi tudjin kleti slavom se ponosi,
Te na slave moje više razvalina':
„Od uviek je ovo sve moja svojina!"
Oj! tudjine kleti, bio tko mu drago —
Ne bilo ti prosto prisvojeno blago!
Djeca ti se tepla tak' po tudjem svietu,
Dok nevratiš Slavi slavu preotetu! . . .
Dà, neslogo kleta, tako s tebe stradah,
I dopadoh tako nebrojenih jadah! . . .
Al' nesitoj tebi to ne bješe dosta,
i s tolka slavja jedva pregršt ostà,
Da nahranim njime moju djecu gladnu,
I da ju utješim uciviljenu, jadnu, —
Već i danas evo s tebe plačem, cvilim,
I borim se jadom s gorkim i s nemilim:
Eno tamo s Visle tužna ori jeka,
Rik topovah s' čuje i mačevah zveka;
Moje djece drage krv potokom teče,
Oci, majke, ljube i dječica ječe.
A tko to tu krvcu nemilostno lije?
Ah! moj rodjen sinak! brat svog braca bije!

Oj! Poljaci djeco moja uvick slavna,
Vi potomci moga sina Leha davna!
Koliko mi srce onda proplakalo,
Kad vam se prastaro kraljcstvo razpalo,
Što s Krakova vladà silom toli mnogom,
A propadè hudo uzajmnom neslogom, —
Toliko od onda svedj mi srce plače,
Što sjeverna braća vas toliko tlače;
Što pod njinim igom crnje vam i hudje,
Nego l' izpod vlasti i mišice tudje, —
Pak širite jadni širom svieta ruke,
E da bi vas tkogod izbavio muke,
Ali sviet ogluhnô na sve vaše vaje,
Borit vam se samo i mriet preostaje . . .
Oj! sjeverni sine, oriašu silni!
Brojem, gosudarstvom, carstvom preobilni!
Nije li ti dosta gospoštine jake,
Štono u dva svieta širi dùge krake?
Nije li ti dosta sile gorostasne,
Tol'kim bivše štetne, i danas opásne?
Nije li ti dosta slavja tolikoga,
Što je sjajom sjajno, kô što u nikoga?
Već si evo digô silovitu ruku,
Za rodjena brata svoga jad i muku?
Njega biješ jadna, već tol' ucviljena;
Stenjajuća s jarma tvoga nesmiljena;
Zar na njemu slabom srce da izkaniš,
Tobom ranjenoga još većma da raniš?
Oj! sjeverni sine, tako t' Slave majke
I slavnoga tvoga Rurika babajke!
Oh! smili se bratu, vrati mu slobodu,
Tà da ne robuje bratu svom i rodu!
„Ojczyzne kochane“ povrati mu blago, —
Da i teb' nevrati Bog milo za drago . . .
Evo rane ljute sa sjevera ljuta,
Odkuda ozeboh ja već više puta' . . .
Al' je čudo veće moja rana druga,
Što mi dojde ljuta sa umilna juga.
Oh! zlosretna l', jadna, ja sam Slava mati,
Na jugu se kolju Srbi i Hrvati!
Srbi i Hrvati, oh! blizanci moji,
Što ih na mom srcu dojih i odgoji'.
Nekolju se s nožî niti sa mačevi
Nego s grdnim riečma jedan drugog gnjevi.
Kolju se za ime, za prvenstva slavu,
Za granice stare i za staru pravu;
Kolju se rad vjere, kolju rad jezika,
Hoće vjera da je srodstva njih razlika.
Pa tako se kolju i tako se glože,
Te neslogu, razdor medju sobom množe.

Ao! mila čeda Srbi i Hrvati,
Dokle će te s' tako grizti, svadjat, klati?
Nenaučiste se zar jošter pameti?
Zar neznate kuda vodi razdor kleti?
Ta zar u imenu sva vam slava leži?
Zar u njem jedino sila vam se vrieži?
Srbstvo ni Hrvatstvo, djeco vas nespasi,
Il' zvali se Šokci il' Raci il Vlasi . .
Pust'te nek se zove, kako kome drago, —
Nije u imenu sve vam vaše blago . . .
A što se gložite rad slave prvenstva?
Kad svà slava leži u slozi Slavenstva.
Nit je preči Hrvat, nit je Srbin prvi,
Tà oba ste djeca jedne majke, krvi;
Tà jedne vas majke odojilo mlieko,
To vam govor kaže, niste si daleko . . .
Pak zašt' rad jezika da se prepirete?
Kad se toli krasno sboreć razumete.
Zašto da vas dieli različita vjera?
Kada nije vjera narodnoga smjera.
S' narodnošću vjera ništa posla nema,
Ona samo ljude na put vječni sprema.
Pustite po volji nek svak čini krsta,
Ili cielom šakom, ili sa tri prsta;
Al' ljub'te se samo bez zlobe, uvrieda,
Tà vjera vam ljubav prvo zapovieda;
Ne glož'te s' rad pravah i granicah stari',
Ta glednite samo tko vam gospodari? —
Ao! djeco moja promislite malo,
Što j' sve naše bilo i naše se zvalo, —
A danaske? jao! . . . idi misli gorka,
Na tebi se niže jadah svih povorka! . . .
Ej! da nije bilo proklete nesloge,
Slavjanom bi sav sviet padao pred noge,
Al' zato vam danas drugi kapu kroji,
U drugčijih granicah dom vaš mili stoji . . .
S tog nos'te u srcu dom i rod vas cieli.
Pa vam ga neote nitko nit' razdieli . . .
Te milena čeda Srbi i Hrvati!
Prestan'te se svadjat, mrzit, gložit, klati.
Tà svadnji se vašoj samo smije treći,
Oh! vaš kivni dušman, na vaš jad još veći.
Ostavite stvari te na bolje vrieme, —
Drugo moja djeco sad vas tišti breme, —
Ostav'te nek vrieme, koje Bog odredi, —
To sve izjednači, kraj učini biedi, —
A vi se ljub'te kano braća prava,
Da vrh vas neplače vaša majka Slava.
Pak nastojte više oko boljka svoga,
O prosvjeti željnoj duha narodnoga.

Kad prosvjete sunca prordru u rod zraci,
Svi će se razpršit zlokobni oblaci —
Kada svi budete prosvjećeni, složni,
Tada će te biti sretni, silni, možni.
I tad će mi lice prosjat od radosti,
Rana će zacielit gorke te žalosti.
Dakle poslušajte što vas moli mati,
Prestan'te se klati Srbi i Hrvati!
Ev' narodni sviće blagi Gjurgjev danak,
On vam bio prave ljubavi sastanak!
Kô što Gjuragj sveti aždaju umori,
Gjurgjevom nek tako zloba se razori.
A ljubav i sloga nek vas sve zakrili,
Da bi moja radost, kruna, slava bili!"

Ilija Gromović, Sriemac.

ŠPANJOLCI U HRVATSKOJ.

Historička pripoviedka iz XVI. vieka od M.

(Dalje.)

VII.

U gradu Greču, glavnom stanu Španjolacah vlada trka i metež. Vojnici, pripravljaju se da prisustvuju svečanosti uskrsnuća, ili bolje rekuć, da paze, il da preprieče, da gradjani gornjega grada sa obsjednimi u nikakov savez nedodju.

U jednoj ljepšoj sobi ovoga prastaroga hrvatskoga grada, šeće se zamišljen jedan španjolski častnik. Odjeća mu je višjega španjolskoga častnika. Bijaše mu do petdeset godinah; strogo, izsušeno lice, visoki jednaki stas, a uz to strogo-vojnički hod dali bi suditi, da je već od mladosti u vojničkoj službi. Taj častnik bijaše sám Turian. Njegovo i onako namrgodjeno lice namrgodilo bi se još bolje, kad bi kroz prozor prama biskupovom gradu pogledao gdje se upravo hrabri bojnici mirno sakupljavahu, da i oni proslave svetu ovu večer u svojem, žalibože na pó razorenom veličanstvenom hramu. „To je" poče „ipak strašno! Kakova nesretna kob nanese me u ovu zemlju na moju sramotu. Šta će reći slavni Philibert Chalonski? Stražnji njegovi listovi i onako su puni poruge, kaže da sam valjda nakanio do sudnjega dana ovaj grad, obsjedati!! Na moju dušu ja bi mogao prisoći, da baš niti on nebi tako brzo sgotovio posao s ovim vražjim starcem."

Jedan mladji častnik stupi sada u sobu. „Što želiš Don Mauritio?" upita ga malo srdito Turian.

„Don Pedro Lazo di Castilla moli, da ga pustite preda se", odgovori pobočnik.

„Don Pedro? Neka unidje." Pobočnik se ukloni i za njekoliko časovah stupi pred Turijana prije imenovani Don Pedro i pozdravi po vojnički generala, što mu ovaj približiv mu se malo; odvrati:

„Kakov vas udes opet tjera k meni Pedro? Valjda vam se opet štogod nepovoljna zgodi? Kažite otvoreno. ako je tako, bit ću prisiljen Vam jednu stotinu pješakah dati za pratnju, da mi ona občuva tako hrabroga kapitana, na kojega ovi razbojnički Hrvati toliko reže;" reče porugljivo Turjan.

Don Pedro zagrize se od srditosti u ustnice, nu ipak se nadvlada.

„Vi mi krivicu činite generale", reče on, „što ćete naskoro sami uviditi, kada začujete, kakove sam krasne urote i spletke pronašao."

„Urote i spletke?" upita znatiželjno Turijan. — „Izjasnite se Don Pedro!"

„Dà, pronašao sam urote i spletke", odgovori u najvećoj jarosti radi prijašnje poruge, „opazio sam, da oni, u koje Vi najveće povjerenje stavljate, ništa drugo nisu nego proste varalice, koji su svaki čas pripravni izdati našu vojsku u ruke ovih barbarah, koji, nesamo da to namjeravaju učiniti, nego mnogo toga već učiniše, što bi kadro bilo, da nije osobne hrabrosti naše, strmoglaviti nas u propast."

„Dakle to su te urote? Mislio sam si, da je što takova, o čem ste mi već hiljadu putah puna uha nabajali; — što već u ostalom nisam voljan slušati. Imate li jošte štogod prijaviti kapetane?"

„Molim generale“, odgovori opet razdraženo Don Pedro, „vi me jošte nesaslušaste .... Ja sam ušao u trag uroti, koju privrženici njegova veličanstva Frdinanda proti nam snuju!“

„Tako? Govorite dalje Don Pedro;“ reče oprezno Turijan.

Prije njekoliko danah pade mi u ruke pismo, koje bi jedan stari pustinjak morao predati župniku mjesta, — neznam već kako se to smiešno ime zove, eto vam ga generale, pročitajte ga!“

To rekav pruži pismo generalu. Ovaj progledav ga, stane na glas čitati:

„Starog pustinjaka, koi će ti ovaj list predati, zadrži do velike subote kod sebe. Po podne će se vitez s odgovorom biskupovim u tvoj stan navrnuti. Njega neka odpelja pustinjak po skrovnih njemu samom znanih putevih u svoju koljebu, gdje će ga njegovi prijatelji pod uzkrsnućem u Remetah čekati!“

„Što mislite o tom generale?“ upita pobjedonosno Don Pedro.

„S odgovorom biskupovim“, reče zamišljeno general, „natrag se vraćajući vitez? Šta znamenuju ove rieči? A kako i gdje dobiste ovo pismo u ruke?“

„Oteh ga iz rukuh toga staroga pustinjaka“, reče malo smeteno Don Pedro, „koji se uprav odpravì, da izvrši to sebi naloženo poslaničtvo“.

„A od koga bi mu ovo naloženo?“

„To je glavna stvar generale! Naloženo bi mu od jednog hrvatskoga viteza u španjolskom častničkom odielu!“

„Ja vas nerazumijem Don Pedro;“ odgovori mu nestrpljivo Turijan.

„Čujte dakle generale: Taj hrvatski vitez u španjolskom odielu nije nitko drugi, nego naš Don Alphonso! I on će valjda biti jedan od onih prijateljah, koji će toga viteza čekati u koljebi pred uzkrsnućem. Zato ga i nije u gradu.“

„Don Alphonso?“ zavikne zapanjeni general. „To je nemoguće! govorite istinu kapitane.“

„Kada mi nevjerujete generale —“

„Oprostite Don Pedro“, popravi se brzo general, „vjerujem vam; nu viest vaša zateče me odviše, pa mi se na prvi mah nemoguća učini... Dakle on je predao to pismo? Pa kakov bi uzrok imao on, koj bi ga zaveo na taj izdajnički čin?..

„To sam već rekao, generale; nu vi me nerazumjeste ... Ta naš Don Alphonso je istoga roda i plemena, kojega i ovi obsjednici — on je Hrvat.“

„Negovorite tako budalasto Don Pedro! Ljubimac slavnoga Philiberta Chalonskoga da je Hrvat? Nenavist vas je zavela, da mislite ono, što je nemoguće.“

„Ja sam pripravan navest razloge, koje generale nećete biti u stanju oprovrći“, reče Don Pedro, nedajuć se smesti.

„Da sam tako lud, pa da hoću slušati vaše bezumne razloge;“ odgovori mu srdito Turijan; „Al šta tu treba kakovih razlogah? Čitajte pismo vojvodino, pa ćete uviditi svoju bludnju.“

Rekav ovo pojde pram svojem pisaćem stolu, izvadi iz škrinjice jedan zamotani list, kojega pogledav, reče:

„Slušajte, Don Pedro, rieči, koje mi piše naš slavni vojvoda: Šaljem vam pomoćnu četu od tisuću momakah, da uzmognete što bržje upokoriti buntovnike. Na čelu je ove muž; potomak plemenite španjolske porodice, kojega razne obiteljske okolnosti prisiliše, da ostavi svoju domovinu. On je vojnik velike hrabrosti, osobito vješt vodja, u svakom obziru vriedan, da ga štujete. — Gledajte Don Pedro, sam vojvoda svjedoči, da je iz plemenite obitelji naše zemlje; a Vi si predstavljate, da je Hrvat. No, što velite na to?“

„Generale, da nisam čuo na svoje vlastite uši, kako je on u najčistijem jeziku ove zemlje, nemješajuć ni jedne naše rieči, predavao pustinjaku ovo pismo; kako je pso-

vao nas, kako je svoje pravo ime starcu kazao, na što ga je starac blagoslivljajuć zagrlio, da nisam sve to čuo, vjerovao bi riečim slavnoga vojvode; nu sada prisiljen sam da radim protivno."

Turijan, stane se zamišljen po sobi gore dole šetati; rieči Don Pedrove činjahu mu se, ako i ne istinite, to ipak za njega vrlo zavedljive i od velike važnosti. On je tako dugo pod gradom s vojskom bez uspjeha ležao i mnoge ukore već primio sbog svoje sporosti. Ovo što mu Don Pedro odkri, mogaše biti u prilog njegovoj valjanosti vojničkoj: jer tad je svaki svoj bezuspješni podhvat mogao odbiti na izdajničtvo Don Alphonsa.

„Dakle vi ste to sve na vlastite uši čuli Don Pedro?" upita on opet kapetana, postaviv se pred njega. — „Vjerujem vam, vjerujem; premda mi je težko, to si raztumačiti, kako se je mogao on prijateljstva vojvodina dočepati."

„Mogao je isto tako prevariti vojvodu, kako je i nas do sada varao!" odgovori mu Don Pedro.

„Mislite? — Imate pravo, stvar je očevidna — kako kažete. Sada, je li samo ono pismo njegovo? Čekajte umah ćemo viditi!"

Približiv se opet pisaćem stolu, uzme jednu uprav na stolu ležeću pergamenu u ruke te prispodobi u rukuh držeći list sa ovom.

Nu to pismo bijaše čisto drugčije.

„Ovo nije pisao Don Alphonso! — reče on strogo. — „Don Pedro, možebit je čitava stvar izmišljena? Kažite istinu, dok nije isto tako za me kao i za vas prekasno!"

„Što sam vidio, kazao sam vam, generale", — odgovori opet hladnokrvno Don Pedro.

Ova hladnokrvnost uzbuni na novo generala, on stane opet vjerovati riečim kapetanovim.

„Što da radim dakle?" reče Turijan, baciv se na naslonjač.

„Ja sam od svoje strane već sve učinio", reče Don Pedro, „uredio sam, najme, sve tako, da ćemo mi toga hrvatskoga kavalira, koj se vraća sa biskupovim pismom još danas u šakah imati."

„Kako to Don Pedro, vi neznate ni ime mjestu u kojem bi taj biskupov poslanik imao izčekivati našega Don Alphonsa."

I ja sam taj slučaj s prva za veliku priečku držao; nu kasnije upitam jednoga pastira u okolici, koji mi već više putah rad svoga otvorenoga izgleda u oči pade, da li pozna župnika Nikolu? Ovaj izprva pogleda me priekim okom, nu kada mu pokažem dva žutaka, sklonù se, te mi odgovori na sva pitanja. Saznav tako, što sam želio, upitam ga jošte, da li nebi on jedno pisamce k rečenom župniku odneo, na što takodjer privoli. Sada mu predam već u napried, za mogući slučaj, gotovo pisamce; u kojem obznanih župniku, da će se biskupov poslanik k njemu navratiti, kojega neka on po jednom sigurnom čovjeku u koljebu staroga pustinjaka dovede .... Pastir dobiv od mene jošte njekoliko škudah ode. Ja sam danas postavio u koljebu pustinjakovu jaku stražu i tako će biti biskupov poslanik jošte danas ulovljen."

„Dobro učiniste, kapetane," reče Turijan, „nu u tom čitavom govoru nespomenuste niti najmanje Don Alphonsa."

„To je vaša stvar generale", — odgovori mu Don Pedro — dajte ga umah poslje, kako svoga uhvaćenika pod stražom ovamo dopeljam, kao sumnjiva uhvatiti — a inkvizicija i tortura će ostalo izvršiti."

„To je nemoguće Don Pedro", — reče nakon male stanke general — „da ste pročitali pismo velikog vojvode, nebi mi tako savietovali .. Čujte što piše: I uprav radi njegove izvrstnosti nalažem Vam, da ga ni pod inkvisiciju, ni pod vojnički sud nestavljate; u slučaju kakova prekršaja; dok o tom prije mene neizviestite. Ujedno Vam preporučam, da s njim uljudno i svim mogućim obzirom postupate. Imajte to dobro u misli,

buduć znate, da sam isto tako darežljiv prama poslušnim, kao strog i nemilostiv. prama neposlušnim."

„Tako mi sv. Jakoba, to je strašno generale! Zar je on tko drugi nego mi ostali, da se š njim tako postupa", viknu gnjevom uzavriev Don Pedro.

„Ha! ima i tom lieka! Sada mi pade nješto na um! Slavni vojskovodja zapovieda vam, da se neusudite Don Alphonsa pred vojnički sud ili inkviziciju staviti prije, nego li njega o tom neizviestite, nu tim vam njekim načinom i nalaže, da vi njega o svakom njegovom činu izviestiti morate. Zar nebi dakle dobro bilo, da vi vojvodi tu čitavu stvar izjasnite, sve sa prisegom potvrdite, a na koncu njega za izreku sudbenu upitate? Kako vam se dopada taj moj predlog, excelenza?

„Vrlo dobro, Don Pedro", — odgovori mu Turijan. — „Vaš predlog jest jedini, koj za sada izvesti možemo ... Oprostite Don Pedro, nanešene vam od mene uvriede — ja se čestoputa prenagliti običajem. —"

„Niti rieči o tom excelenca", — prekine mu rieč Don Pedro — „sada pako moram na posao; lovci moji čekaju već, a kada ja dodjem bit će već ptičica u kavezu."

Generalov pobočnik stupi sada u sobu, te reče: „Don Alphonso."

Kao gromom ošinuti, lecnu se oba. Jedva razumljivim glasom izgovori Turijan: „Neka unidje!"

Pobočnik izstupi.

„Sve je propalo, on će u isto vrieme u taboru biti."

„Nezdvojte excelenca, ja sam za svoj plien stalan, a istom zamkom, kojom i taj vitez, može se i Don Alphonso uhvatiti! Samo vi pišite umah vojvodi, a ja ću sve dokazati i na sve priseći."

Rekav ovo nakloni se generalu, i okrene se. Kod vratah sastane se sa Don Alphonsom, koj mu jednim prezirnim pogledom odvrati njegov zlobni posmieh.

Veličanstveno stupi ovaj napried pred generala, koj mu u svojoj smetnji jedva pozdrav odvrati.

„Generale", poče on, „ja sam danas povjerio svoje mjesto drugomu, te sam došao ovamo, da prisustvujem svečanosti."

„Drago mi je, Don Alphonso, a to tim većma, što se vas nadao nisam; — odgovori mu uljudnim glasom Turijan.

„Niste me se nadali generale? A zašto?" upita kao začudjeno Don Alphonso.

Ove rieči dovedu Turjana još u veću smetnju; nu ipak zato reče zlobno:

„Oprostite, nisam se nadao, da ćete svečanosti za volju ostaviti mjesto, gdje se sada razne spletke snuju."

„Spletke? Nerazumijem vas excelenca!" odvrati posve mirno, nepromjeniv niti jedne crte na obrazu Don Alphonso.

„Dakle ništa niste čuli, kako je Don Pedro ušao u trag jednom uhodi iz Zapoljine stranke, koj nosi biskupovo pismo u grudi", reče Turijan pozornim okom motreći siromašnoga Vladislava.

Ovaj pobliedi, kao zapanjen gledaše on jedno vrieme zlobno se smiešećega Španjolca; taj glas bijaše mu grom iz vedra neba.

„Ova stvar mi je tako nova —" reče on sabrav se poslie male stanke — da se joj u prvi mah nemogu dosta načuditi."

„Vjerujem vam Don Alphonso, i ja se nemogu dosta načuditi, kako ovi kukavci još na oslobodjenje misliti mogu, kada jih već posve u rukuh imamo ..... Nu pustimo to na stranu, to je posao Don Pedrov, on će ga već izvršiti, pa porazgovorimo se radje nješto o dogadjajih, koji se u svietu zbivaju. Vaš visoki prijatelj jest uprav prije dva tjedna u Beč prispjeo."

„U Beč?“ reče Vladislav, neznajuć sam što govori, buduć mu prijašnji govor generalov još uvjek po pameti križaše.

„Dà u Beč“, — reče opet Turijan — u listu se milostivo i vas spominja.

„Hvala vam, generale;“ odgovori mu Vladislav.

Medjutim zatrubi trublja, vojnici na dvorištu stave se u red, da dočekaju zapovjednika.

„Pukovniče —“ prihvati general — predajem Vam komandu kod ove svečanosti.“

Vladislav se nakloni u znak zahvalnosti i izadje, neznajuć sam kako, iz sobe.

Turijan nasmije se od veselja, videć smetnju Don Alphonsa.

A kako bijaše nesretnomu Vladislavu pri duši? „Bože, mi smo izdani“, zavapi on došav na hodnik — „njega će uhvatiti. Svemugući stvoritelju, kako da mu pomognem? Ho jošte nije sve propalo, pomisli u sebi, pódrug je ure jošte do uzkrsnuća u Remetah, a do onda mogu ih ja jošte opreznim učiniti! Sada brzo na posao, da prije projde svečanost, da nedojdem kasno na pomoć domovini svojoj.“

(Dalje će sliediti.)

NUZLJUBI.

Iz francezkoga.

Na briegu potoka Issera sjedjaše jedne večeri družtvo Arapah: starac Brahim-Ben-Caragut, njegova kći Vaja i dva mlada čovjeka. U cielom predelju vladala je morska tišina; najedanput skoči Hassan, jedan od mladih; i izpruživ ruku, razgleda se oštro po okolici, a napokon prignù uho k zemlji. U isti čas počeše konji lagano hrzati, podigoše glave, otvoriše širje nosdrve, počuliše uši, i činjaše se, kao da su nevidjenoga neprijatelja zanjušili, a k tomu još drhtaše cielim tielom. Zatim oglasiše se deve svojim muklim glasom, ovce svojim bečanjem, a ostalo stado prikupi se, kao da traži utočišća, k šatoru.

Iz ovoga znaka spoznaše ova tri čovjeka preteću pogibelj. Onu noć bijaše lav iz Brda Karkar na svoj plien izašao, kojega u zabitnih i neprihodnih pećinah još ni jedan Arap potražio nije. Hasan skine Brahimovu dugačku pušku sa stožernog stupa šatora na kojem je pokrivač iz devine dlake prostrt bio. Kaddur zgrabi svoj srebrom urešeni samokres, trže nož iz koricah, zabode ga u zemlju tako, da mu je sgodno pri ruci bio; Brahim pako dosjetiv se niečemu skoči iznenada na noge.

„Moja djeco“, poviknu on, „hvalite Allaha, ovo je njegov prst, koj nam sgodu daje, kako da spoznamo njegovu volju. Vi ljubite obadva moju Vaju. Ti Kaddure jesi najbogatiji u pokolenju Djafera, tudjinac doduše, ali češće se je zbijalo, da su se kćeri našega pokolenja za mužkarce drugoga pokolenja udavale. Ti moj rodjače Hassane nisi doista tako blagoslovljen u svojem stadu, ali si već više putah hrabro poput lava svoju krv za sveti Islam prolievao, odkad su oni kleti nevierni Franci naše zemljište ostavili. Buduć imate jednake zasluge, neka onaj moju kćer uzme, koj mi kožu Karkarskoga lava donese. Nek vam Allah sudi.“

Vaja gleda u nebo kao da moli, da joj se tajna želja srca izpuni; baci pogled na Hassana. Kaddur uzdrhta i metnù ruku na kundak samokresa.

Na znak ode Vaja u stražnji pregradjeni prostor šatora, koi je kod Arapah za ženskadiju opredieljen. Tek što se ona ukloni, začù se kobni glas. Hassan podiže šarku, Kaddur naperi samokres proti ulazu šatora, a Brahmin stavi se bliskajućom demeškinjom pred zastor, za kojim Vaja bijaše.

Na jedan put začù se strahoviti štropot a zatim jako praskanje; sva tri Arapa stadoše od straha vikati i srušiše se pod teretom rušećeg se šatora na zemlju. Lav preva-

ren bojom šatora misljaše, da je na čvrst predmet skočio; pod njegovom težinom popucaše uzice i letve na kojem je pokrov od devine dlake stajao. Lav malo uplašen, što mu se, tobož zemlja pod nogami izmiče, stane, ali za kratko zanjuši svoj plien. Svojom silnom capom pokuša pokrov, pod kojim su Arapi ležali, derati; zagrize tkaninu, ali buduć ova jaka, to odoli njegovu naporu i tako bijahu ljudi spašeni.

Hassan bijaše još sasvim hladnokrvan i odvažan. Njekako pojde mu za rukom svoj jatagan iz koricah izvući, te ga porinu njekoliko putah, ali nesigurno kroz pokrov od šatora proti strahovitom neprijatelju. Kadšto mogaše se iz odpora na koi je mač naišao, iz mukloga mumljanja koje bi sliedilo, spoznati, da je pogodio, a čim češći boj, tim i zvier biesnija bijaše; a pucanje tkanine dade suditi, da će se na brzo svaki odpor prestati.

Nova neprilika pridruži se ovoj nevolji. Ugljenje, na kojem su si Arapi najmilija pića pripravljali, razsù se s ognjišta po zemlji i upali pokrivač od šatora. Skoro zagušen od nesnosljivosti dima, proreže Hassan jataganom široku jamu u pokrivaču i odluči radje, da se oko u oko sa svojim neprijateljem ogleda. Ali lav bijaše već od straha pred vatrom njekoliko koračajah uzmakao i, zguriv se, potrbuške legao, te činjaše se, kao da čeka na plien, koi mu nikako izmaći nemogaše. Hassan pohiti na mjesto, gdje Vaja pokrivena ležaše, razreza pokrivač šatora, iznese onesvešćenu djevojku i položi ju što bližje k vatri. Brahim bijaše kao i Vaja oslobodjen. Još jednu osobu trebalo je od požara, koi je sve oko sebe harao, osloboditi. Hassan je ćutio sada u srcu žestok boj. On mogaše se sada suljubovnika riešiti, ali mozda će mu još desnica suljubovnika uztrebati, da mu pomogne Vaju obraniti, i tako ljubav pobjedi mržnju i Kaddur bi oslobodjen.

U jasnoj svjetlosti, koju je oganj na sve strane širio, vidjaše se kako lav u bližini leži i ranjenu si capu liže. Kako da navali na njega? Arapi ostaviše svoje oružje pod ostanci šatora i četiri hitca objaviše im, da su im se u žeru naboji izpraznili. Već se počè vatra po malo stišavati; bi li ju pomisle, sad još duže uzdržavali i životinju plašili, dok im pomoć nedodje ili bi probitačnije bilo, samim jataganom za život se boriti.

U ovom kobnom trenutku poćù se iz daleka mukli žamor i naviesti, da se Arapi približaju. Lav okrenu glavu na onu stranu, diže se, poče strašno urlikati, strese s nakostrešenom grivom i pohrli oštrim skokom proti novom neprijatelju. Strašna vika i glasno jecanje čù se zatim.

Lav Karkarski najde svoj plien.

Arapsko koljeno sakupi se oko ove četiri oslobodjene osobe; vatra bijaše posuta pieskom i potrnuta; novi šator za Brahima i njegovu kći za vrieme načinjen, raztrkano stado sakupljeno, kao i ostalo što je od vatre sačuvano bilo.

Usried tišnjave pride Vaja k Hassanu i prišaptnu mu: „Ovu noć čekati ću te pod onimi trimi palmami na Isseru."

Arap stisnù djevojki ruku.

„Ja ću doći."

Za kratko bijaše sve opet mirno. Kaddur spremi se na put k svojemu koljenu, da se pripremi za sutra za lov. Hassan potraži taki tri palme na Isseru.

Dugo je čekao a Vaja nedodje. Od noćnoga napora iznemogav, nemogaše odoljeti driemu, ali svaki čas bi ga lajanje šakala probudilo. Napokon oćuti drhtajuću ruku na prsih, drhćuć podiže glavu; Vaja stajaše pred njim. Kod svietlosti sjajnih zviezdah, koje u vedrih noćih na Afrikanskom nebu krasno sjaju, opazi on, gdje mu djevojka u bielom odielu jatagan pruža.

„Ti spavaš Hassane; kako si sretan! Mene su strahovite slutnje mučile i nemogoh ni oka zatvoriti."

„Kaži mi samo jednu rieč i ja ću pobjediti — ljubiš li ti mene?"

Vaja baci ukoran pogled na ljubovnika.

„Ja sam tu: zar ti nije to dosta jasan dokaz? Ovu noć htjedoh kazati svomu ocu da ljubim, ali — ti znaš, što se je dogodile. Nu sada je Allah po ustih mojega oca govorio. Uzmi ovo oružje, koje sam izpod ostanakah našega šatora izkopala. Njekada ga je nosio štovani Marubit Suli-Chahfi; š njim ćeš pobiediti. Pojdi moj prijatelju, blagoslov Allaha neka bude nad tobom."

Ovo rekav izčeznù Vaja, kao sjena, za zlolesinovim (leandrovim) grmjem. Duboko zamišljen, vrnù se Hassan u svoj šator.

Ranom zorom spremi se Arap na posao. Osedla sniežnobieloga konja i obojadisa mu vijajući se vršak repa sjajnom, zlatnožutom bojom. Neoruža se dugačkom puškom nego Vajinim jataganom, metnù za pojas dva samokresa a na sedlo objesi malu ali oštru sjekiricu. Ovako odpravi se on na put u brdo Karkar; ali najprije svrnu k Brahminovu šatoru, odkuda je mislio lavjim tragom udariti.

Vaja sjedjaše sa ocem pred novo načinjenim šatorom, razmišljavajuć o nesreći prijašnje noći. Hassan je jahao uprav k njim, sajde s konja, i poljubi strahopočitanjem starca u ruku. Kad opet zatim uzjaha, opazi na djevojkinom licu suzu, a otac smotriv to isto, reče tronutim glasom: „Pojdi moj sinko, ja te blagoslivljem."

Hassan ode. Oprezno i lagano išao je on krvavim po zemlji tragom, osvjedočen, da ga mora do skrovišta životinje dovesti. Pošto je već dobar komad puta prevalio, dodje medju dva visoka grmjem obrasla brda, neprihodna nikomu drugom, do arapskom konju.

Ovdje bijaše trag nješto gušći, očevidno, da je životinja ovdje malo polaglje bježala. Trag vodi k briegu Karkaru, kojega izpucani okrugli vrh, poput orjaša ostale briegove nadvisivaše. Poslie dugog, tegotnog putovanja, spusti se Arap u dolinu, za kojom se neposredno suncem opaljeni vrh Karkara uzdiže.

Ova dolina kao i mnoge druge u Algiru bijaše golemim kamenjem, što se je s nadvisujućih pećinah skotrljalo ili drugim kakim načinom nanešeno bilo, napunjena. Nad njom uzdizahu se tako podkopani komadi pećinah, da se je činilo, kao da u zraku vise i da će se na najslabiji udarac dolje svaliti. Mali potočić tecijaše velikom zaprekom kroz labirinat brdah; bijaše ipak dovoljan za uzdržanje silnih, plemenitih stabalah, uzduž ciele doline.

Ovdje sajde Hassan s konja, koi mu i onako koristiti nebi mogao, da ostatak puta prevali. Tada ga oduzda i napoji. Plemenita životinja kad opazi ove priprave za odmor podiže svojevoljno prednju nogu. Žalovito nasmija se na to Hassan, i prosbori: „Vjerna životinjo! neću te sapinjati, jer neznam hoće li te opet moje ruke odapinjati. Ako me opet vidiš, veseli se, jer nosim kao trofej lavsku kožu; ako ne a ono se vrni k našemu koljenu i izviesti kćer Brahimovu i mojeg oca o mojem udesu.

Zatim skinù burnus *), koj bi mu u gibanju smetati mogao, stegnu čvršće pås, uze od čelika napravljenu sjekiru u ruku, i pošto bi po briegu razgledao se, poče se od pećine do pećine na strmi nadvis Karkara penjati. Bosonog je išao, da ga ni najmanji šušanj neprijatelju, na kojeg je navaliti želio, neizda; kadšto bi popostao i prisluškivao. Nu ništa neprekinù grobne tišine, koja je u cielom predelju vladala; samo kucanje svoga srca misljaše Hassan da čuje. Poslie kako je više, nego li sat tegotno puzao, opazi njeku vrst svoda, načinjenu iz mnogih, jedno na drugo nagomilanih kamenitih komadah; blizu ulaza leži veličanstveno lav. Kada se Arap približi, diže glavu i razgleda se po cieloj okolici. Bez dvojbe objavi mu tiho šuškanje prisutnost živoga bića. Hassan zastrt lišćem grmovja, stade sasvim mirno, poče laglje dihati; i od straha izbjegavao je i isto triepanje, da samo neučini svojega pozornoga neprijatelja opreznim. Lav leže opet spustiv glavu na prednje cape.

*) burnus — afrikanski plašt.

Medjutim utiša se srce Hassanovo. Vikao lovu grabežljivih životinjah, znadijaše, da kod toga mnogo više vriedi okretnost i hladnokrvnost, nego sve oružje, osobito puščano, koje, ako nije pogubno, životinju na najpogubniju bjesnoću razdraži. Svojoj sekiri odluči svoj život povjeriti, te čekaše dok lav zaspi.

Poslie pol sata označi Hassanu hripajuće hrkanje, da lav spava. Sada je vrieme za djelovanje prispilo i valja ga upotriebiti, jer svaki čas mogaše Kaddur prispjeti, i pobjedu mu oteti. Hassan ustane; polag sve njegove hrabrosti probije ga znoj po čelu. Da se umiri, što je potrebno bilo, obazrie se i opazi uz brdo uzlazećega Kaddura. Sada više nije oklevao Hassan; odvažno zgrabi desnom sekiru, a lievom jedan samokres. Oprezno je stupao napried. Lav još uviek spava. Dva put zamahnu Hassan sjekirom u čvrstoj piesnici i svaki udarac odsječe lavu prednju capu ili ju barem smrvi. Bržje od munje skoči Arap natrag i ostavi lava u svojoj bjesnoći. Strahovitim urlikanjem skoči lav; od velike boli i bjesnoće valjao se je po zemlji, a ralje mu se zapjene. On pokuša da ustane, ali bezuspješno. Na pećini, koja rek bi gospoduje nad špiljom, stojeći Hassan opali samokres, oba zrna prodrše lavu u taščan. Od ove nove boli lav još žešće razjaren propne se, upre se svojima krvavima nogama u pećinu, na kojoj mu je neprijatelj stajao; skoči zdvojnim skokom do visine gornjega površja i zahvati ju čvrsto jakimi svojimi zubmi. Visoko podigne Hassan sjekiru, — tada opali puška, a lav padè na podnožje stiene. Kaddur namamljen veličanstvenim plienom, čuvši lavsku riku pospieše korake, i prije nego bi Hassan zvier sjekirom udario, razbì mu Kaddur tanetom glavu.

Kaddur približe se k Hassanu i reče: „Nesretan sam bio, što sam ti život zahvaliti morao, kad si me iz gorućega šatora Brahimova oslobodio, sada ti već ništa nedugujem, jer isto tako spasih i ja tvoj. Allah budi hvaljen, — koža je moja.

Hassan je drhtao od srditosti.

„Zar ti meni život spasio? Ne! Ti si nadošao kao orao, koj odnese plien, kog je lovac ubio."

„Ova koža je moja, kažem ja tebi."

„Jao tebi, ako se je samo takneš", reče Hassan. „Naše pleme ima mudrih ljudih, koji će nam suditi. Ti ćeš dovesti šeiha *) Djaferskoga, ja pako Beni-Smiela, a ako se i oni neslože, tada neka glas Brahminov odluči."

„Tako neka bude."

Složiše se u tom, da oba u zamjeni kožu nose, a kada dodju do koljena Beni-Smielova medju sobom raztegnutu. Za kratko dodjoše na mjesto, gdje su konje ostavili i odputiše se k svojim plemenom.

Jezdioci dodjoše. Vaja, koja jih tako vidi, strese se na cielom tielu. Plemenom cielim obkoljeni položiše oba kožu njim pred noge i pripovjedoše vierno sve, što i kako se je zbilo.

Drugi dan sjedjahu šeihi obijuh plemenah u Brahimovim šatoru; pred njimi leži lavska koža. Nitko drugi do Hassana i Kaddura nebijaše k dogovoru pripušćen. Poslie točnoga pripoviedanja cieloga dogodjaja izrekoše sudci svoje; najstariji najprije; svi trojica složiše se u tom, da pobjeda pripada Hassanu i da bi se lav još jako malo protiviti mogao. Pun gnjeva odalji se Kaddur, a Hassan položi svoj trofej Vaji pred noge. Brahim označi prćiju, a Hassan odvede Vaju pred šeiha Beni-Smielskoga, koj je njihov savez potvrdio.

Sutra dan podjoše roditelji mladenacah čestitati im, i donesoše sitne darove. Vaja stojeć na pragu šatora — dielila je iz košare svakomu po šaku suhih plodinah Medju onimi, koji su obredu prisustvovali, bijaše i Arap od koljena Djaferskoga; on dade Hassanu znak, da š njime govoriti želi a ovaj izadje.

*) Starac koi se svojom starošću i kriepošću odlikuje.

„Evo ti pirni uzdar, koi ti ja u ime Kaddura donesti imadoh“, reče Arap i pruži mu bakreni novac. Ovim znakom izjavljuje on tebi vječno neprijateljstvo. Na podnožju brda gori već vatra; moj gospodar te čeka.

Hassan uze ponudjeni si novac i opet dade Kaddurovu poslaniku sličan.

„Neka bude po rieči tvojoj.“

Ovo rekav pojde za Arapom. Oba dodjoše k podnožju brežuljka, gdje je već Kaddur neuzstrpljivo vatru poticao. Tri naproti si stavljena kamena sačinjavahu ognjište. Ni slova neizustiv nakupi Kaddur njekoliko suhih travah, metne je na vatru i reče, baciv divji pogled na Hassana: „Gdje je novac, koj sam ti poslao?“

Hassan ga pruži.

„Ti si se morao istomu od moje strane nadati;“ nastavi Hassan dalje i metnu i svoj novac u vatru.

„Nadao sam se“, odgovori Kaddur.

Već su se oba novca usjala; Kaddur izvadi jednog i metnu ga na ruku svojeg neprijatelja; Hassan uze drugi i učini to isto Kadduru. Oba Arapa sjede mirno i gledju, gdje im usjana kov meso ozledjuje. Niti ikakovo gibanje, niti ikakovi lični potez neizdade njihove strašne boli. Kada se novci ohladiše baciše je s rukuh, posúše si krvavu ranu s malo praha; i ustavši oba izgovoriše muklim ozbiljnim glasom kobne rieči:

„Kako dugo se bude ovo znamenje poznalo, bit ću ti zakleti neprijatelj!“

Kod Arapah je neprijateljem sve dozvoljeno; na ženu, djecu, roditelje protezala se je ubitačna mržnja; svako sredstvo je dopušćeno, koje protivniku kvar nanieti može. Takovu osvetu nije kadro ni najduže vrieme ohladiti.

Oba Arapa upotriebiše svu opreznost, da sebe i svoju porodicu od medjusobnog neprijateljstva obrane. Oba bi izilazila naoružani; svaki put ostavio bi Hassan crnoga roba, da Vaju brani. Ovako je prošlo šest mjesecih; još malo, i mlada supruga postati će majkom.

(Konac će sliediti.)

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

(Dalje.)

VII.

Poljodjelstvo.

Čovjek koji je prošao druge zemlje n. p. Česku, Austriju i Lombardiju, pa je vidio, kako se ondje polje obradjuje, taj mora kazat, da je u Slavoniji poljodjelstvo još vrlo na nizkom stepenu. Slavonci doduše oru zemlju, ali kako? jedva na tri prsta duboko i to na njekih mjestih kano u požežkoj županiji a i u Hrvatskoj iduć k Zagrebu pràve slogove od tri od četir brazde, tako da nemalo jedna petina njive ode u jarke. Zatim njive negjubre, jer upravo i neimaju gjubreta, buduć jim većim dielom godine kako rogata marva tako i konji hodaju po polju i po livadama, a ako i imade gdješto malo gjubreta, to se raspe i izgubi, a gdjekoji mjesto što bi ga mogli izvesti na svoju njivu i u svoj vinograd, to ga budzašto drugom prodadu, pa tako njihove njive od godine do godine postaju sve slabije dakle i neplodnije. Kad prispije žetva, onda hranu požanju i slože u granice oliti krstove, pa jedni doduše voze odma,

a gdjekoji ostave na njivi po dvie po tri nedelje danah, i onda istom voze kući, kad polak vrebci pojedu, a polak potrune, ako se dogodi kišovito vrieme. — Kukuruze jedni okopaju po dva put, a njeki samo jedan put, a gdjekoji ni jedan put, ali kako kopaju, tako i beru. Livade mnogi kose samo jedan put, i to obično o Ilinju kad se trava već osuši i svu rekav kriepost izgubi. Sieno većom stranom zbijaju u plastove, koje neumiju na pravit onako kako Bačvani a sada i ponješto i stanovnici sriemske županije, nego jih prave tako nespretno, da svaki plast stoji na krivo, i skroz prokisuje, te takvim načinom mnogo siena iztrune i propade. Na njivama i livadama vidjeti je ovdje ondje po velikih komadah zarastjenih trnjem i šikarom, a nikom ne pada na pamet, da ono izkrči, pa da sije, ili kosi, jok, oni ti to plugom i s kosom obidju, a neznadu, da i za takove zarastjene komade, od koje neimaju nikakve hasne, moraju porciju platjat. — Vinogradi osim Karlovačkih i njezine okolice (nu i ovi se nemogu nipošto s Budimskima uzporedit) jesu takodjer u slabom stanju, čokoće je u njekih predjeljih bez svakog reda, i tako riedko, da jedan drugog dovikuje. Zatim, buduć da se vinogradi negjubre, niti čestito obradjuju, zato i nerode, a i ono što urodi, gdjekoji bržebolje oberu grožđje još na pole zeleno, i više put strpaju u rakinsko i nečisto sudje, pa eto ti smrdljive kiselice! — Voćke i šljivici što su stari zasadili, dosad su jim dobro u kola upirali, ali buduć su mnoge stare voćke već izginule, a sad nitko neće da mlade ucjepljuje, pa i voće manjka, nego ako se u kog vidi liepa trešnja, kruška, il jabuka, onda sve selo na nju zine, i gleda da pokrade; a onaj onda bronza, koji ju je uciepio i odhranio. A tako su isto i mnogi šljivici izginuli, a mladi se slabo zasadjuju; a kad urode, kao što su prošaste godine urodili, onda njeki neimadu u što sipat, nego polak na zemlji potrune, il pojedu svinje, a polak pecarom budzašto prodadu, kao što su lane gdjekoji u požežkom polju po puna kola šljivah za 1 forintu i 50 novč. prodavali; a koji je imao koju kacu, taj je nješto sabrao šljivah, i peko rakiju, al istom što je kazan procurio, eto ti se strkalo i malo i veliko, pa udri pit, te tako jim nije ni trebalo mnogo drvenog sudja, kad su odma izpod cievi u kožno posalivali. Pa de sad kaži: koja hasna ako i urode šljivici? O jest hasna, ali kome? pecarom a ne vama.

Da se dakle poljodjelstvo postavi u bolje stanje, treba najprije u obzir uzeti livade, od kojih marva, brez koje nemožeš biti, imade svoju hranu. Dakle livade bi trebalo prije Gjurgjeva zabranit, da marva u nje neulazi, i i da prvu travu nepopase, a gdje ima krtinah, te valja zaranije razbacat. Kad pako trava naraste, i livade se razcvatu, onda za njekoliko danah valja već počet kosit, pak ćeš dobiti i više siena, a bit će i krepkije, a tomu je vrieme od polovice do konca mjeseca lipnja, pa gledat, da se sieno odma sveze, i u štagalj strpa, koji pako toga neima, taj neka ga zbije u gamaru, ili u plastove; nu gamare i plastove treba onako pravit, kao što prave Bačvani, da neprokisuju, i da sieno netrune: naši hodaju po Bačkoj, al nikom nepada na pamet, da gleda, kako se tamo prave gamare i plastovi, koji po više godinah mogu stajati, brez da se i malo oštete; plast mora stajati kao jaje, a ne kao piramida. A kad se sieno sveze, zašto da se odma marva pušća u livade? Zar nebi dobro bilo i otavu kosit, kao što to i u drugima zemljama biva, i š njome krave ob zimu hranit? od kojih bi mogao imati i više mlieka, a i dobra gjubreta. Ako su pako livade slabe, da na njima neraste trava, onda ako jih neimaš čim zagjubrit, valjalo bi ih poorat, pa deteljinom il grahoricom posijat, i tako marvu hraniti. Kad marva imade dosta hrane, onda će biti

i dosta gjubreta, koga netreba drugom prodavat, ili pustit da se raspe, nego njime svoje njive i svoje vinograde gjubrit*)

Kad je njiva nagjubrena, onda ju valja u svoje vrieme poorat, al malo dublje nego što je običaj, pa ne po tri po četir brazde u jedan slog, nego po više; ako je zemlja podvodna, onda neka su dublji jarci. Ako se u proletju u žitu ukaže kukolj ili kakva grahorica, treba ju čupat. Kad se žito požanje, valja ga odma vozit i vršit, da ga nezoblju ptice, ili ako bi kiše navalile, da nepotrune, zrno suho treba sasut u hambar, a slamu zbiti u gamaru, pa kadikad marvi davat, i pod konje sterat, a ne ostavljat ju razbacanu po gumnu, da trune.

Ako na njivi ili na livadi imade kakva trnja ili šikare, zašto da se neizkrči, kad ima vremena osobito ob zimu, gdje neima drugog posla, tà kad ljudi iz daljnih zemaljah n. p. Kranjci dolaze u Slavoniju krčit, i šumu sjeć, zašto vi nebi mogli u svojoj livadi ili njivi ono malo izkrčit? ali što bi na to rekla lienost! kad Kranjci kod nas krče, i šumu sieku, onda vi kod kuće nus peć tabane grijete.

Dalje: buduć da u vinogradma svake godine osobito ako je oštra zima po njekoliko čokoćah ugine, zato treba taj manjak povalama nadoknadit, a gdje se nemože povalit ondje valja novu lozu usadit, ali od takove vrsti, koja rodi. Nadilje, buduć da stalnost čokoćah zavisi najviše od valjane rezidbe s toga netreba svakomu kosir u ruke davat, nego za taj posao valja izabrat ljude vješte, koji umiju čestito vinograd rezat. A kad se vinograd obreže, onda ga valja čim dublje okopat, jer prva kop najviše vriedi, pa onda kolčiće uz čokoće poudarat, zatim vinograd u svoje vrieme povezat, i još dva put okopat i očistit. Najposlje netreba s berbom hitit, nego čekat, da grožđje dobro sazrije, pa gledat ga po liepom vremenu obrat, a ne po kiši i po blatu; Vino pako treba salit u čisto, a ne u smrdljivo sudje, gdje se vino pokvari, pa onda neima nikakve ciene.

A što se tiče voćnjakah i šljivikah, buduć da i oni znadu Slavoncem višeputah dobro u kola uprt, a nestoje mnogo ni truda ni troška, s toga nebi jih trebalo nipošto zapustit, nego voće uciepljivat, a šljive sadit ali samo u voćnjacih i u šljivicih, a nipošto u vinogradu, niti okolo vinograda, jer vinograd netrpi nikakvih voćakah, ni istih trešanjah, osim jedinih možebit bresakah, koje nebacaju mnogo lada oliti sjene. Kanogod voćke tako i šljive treba okapat, š njiuh imelu skidat i suhe grane okresavat, jer ako se šljive i voćke nečiste, onda prije reda izginu; a tako isto ako se vidi, da će na šljivama biti gusenicah, onda treba već rano u proletje šljive od takva gada očistit, da neoprude šljivike, i za onu godinu rod posve neutamane. Kad se rod na šljivama pokaže, tada se valja odma za vremena brinuti, u što ćeš ga sasut, a ne čekat dok šljive već počmu sa stabla padat, pa neimavši jih u što metnut, pecarom budzašto davat, nego sasut u svoje kace, pa sam rakiju peć, al ne kakvugod cojku, nego čestitu rakiju, koja barem da ima 10 do 15 gradih, da ju možeš za dobre novce prodat. Prigodom pečenja rakije netreba nipošto čeljad, a osobito mladež k kazanu puščat, niti jim pit davat, jer je rakija za mladež a osobito za djecu gotova otrova.

*) Vozio Švaba gjubre, pa susrevši Rišćane, gdje litiju vode, zapità jednog, koji mu bijaše rekao, kud ćete vi? a on mu reče: evo idemo s litijom u polja i vinograde. Pa šta ćete tamo? e šta ćemo, blagosivat jih, da rode. Na to Švaba: ej moj komšija, juvre, juvre! (gjubre) pa onda litiju.

VIII.

Podkradanje kuće.

Kanogod u obće po svem svietu, tako i u Slavoniji imade jedno pleme ljudih, koje se izključivo bavi samo trgovinom, krčmarenjem, pecivom rakije, i različitim promitanjem. Ovo pleme tako se je razgranalo, da skoro neima sela, gdje ga nebi bilo. Oni, t. j. ljudi ovoga plemena il zakupe krčmu, pa toče vino i rakiju, il otvore kakvi dućančić, pa prodaju duhan i kojekakve sitnarije. A buduć naši ljudi i rado piju, i puše duhan, i često trebaju različitih sitnarijah, to jatomice polaze takve trgovce, pa buduć neimavši uviek novacah, uzimaju stvari na veresiju, a oni ne samo da rado daju, nego još i nude govoreć: eto samo nosi, pa kad pokosiš livadu, požanješ žito, ili obereš šljive i vinograd, onda ćeš mi dati u naravi siena, žita, kukuruzah, šljivah, ili vina, a ja od tebe netražim novacah; što više: daju ljudma u to ime novacah i uzajam pa mjesto kamate traže takodjer samo plodovinu, ali dakako dvostruko za ono, što su ili iz dućana dali ili što bi za uzajmite novce kamata iznašala. Nadilje: žene trebaju igalah i pamuka, cure pantljikah i maramicah, momčad lulah i duhana a novacah neima, šta će daklem? nego ona ukrade iz hambara žita, ona s tavana kukuruzah, ona jajah i koje pile, momčad takodjer il svoju il tudju gusku, il svojih il tudjih kukuruzah, pa trk u dućan, a dućandžija primi, pa šta ga je briga odkud je i kako je, samo nek mu je mastan dobitak; te tako one igle, onaj pamuk, one pantljike i maramice, one lule i duhan, višeput trojstruko se platjaju; pa tako borme trgovac koji jedva je s pedeset forintih došao u selo, takvim načinom trgujuć za koju godinu steče hiljade, pak onda il napravivši se bankrotom, s novcima ode il ostaviv selo, evo ti ga u varoš, gdje već kao prvoga reda trgovac otvori il bogato providjen dućan, il kupujuć hranu i rakiju, počme na veliko trgovat; a mjesto njega dodje u selo drugi, koji na isti način počme zanat tjerati. A naši ljudi to nevide, da se takvim podkradanjem, koje čini čeljad, a kadšto i isti kućni starešina, kuća nemilo globi i sakati.

Da se ovakva zloupotrebljavanja, i kuće podkradanja dokinu, bilo bi neobhodno potrebito, da kućni gazda ozbiljno i svečano pred družinom izjavi, da nijednom čeljadetu pod nikakvim izgovorom nije slobodno iz kuće ništa davati, niti raznašati: ali na isti način i družina da gazdi očituje: da ni njemu nije slobodno na kontu kuće u krčmi piti, duhan pušiti i novce uzajmivati. No buduć da ženama treba kojekakvih stvarih i sitnarijah kanoti: igalah, bumbačah, vretenah, brdah, čunakah, mosurah, česaljah, grebenah, a i biela i bojadisana pamuka; s toga kad se iz kuće što prodade, trebalo bi svakoj ženi u to ime dati po koju forintu, pa onda neće nijedna kuće podkradati. Djevojke pako ako bi rada imati pantljikah i maramah, neka hrane bube, pak će imati novacah za ovakve i spodobne stvari. Najposlje buduć da pušenje duhana čovjeku nije potrebito, nego još momčadma i djeci veoma škodljivo, zato i kućni gazda i svi roditelji morali bi djeci pušenje duhana, koji je i onako dosta skup, kruto zabranit, kao što je to u prijašnja vremena bivalo, kad se sin osobito još neoženjen pred ocem nebi nipošto smio s lulom pokazati.

(Dalje će sliediti).

U slavu mladomisniku M. Markoviću,

na dan njegove mlade mise dana 26. travnja od vierna mu prijatelja.

Mila piesma u hramu odječe,
Sa svih kupi svjetina se strana',
Prije zore, prije bila dana
Vrućom molbom Tvorcu se utječe.

Svieće u hramu kô zviezdice sjaje,
A pred oltar mladomisnik stupa,
Skrovno moleć u prsi se lupa
Za griehe se ljuto svoje kaje.

Miomirisan tamjan sada pali,
A gorljivo oltar božji ljubi,
U molitvu duhom se zadubi,
Na milosti Bogu svome hvali.

Zvonce zveknu i puk k' zemlji pade,
A mlad misnik sve se vruće moli,
Kor angjelah tada ga obkoli
I on žrtvu Bogu svom predade.

Prvu žrtvu oj misniče mladi!
Rieke suzah lijuć preda Bogu,
Moleć ljubav, rodu moleć slogu,
Da gà jednoć minu gorki jadi.

Bog da usliša vruću molbu tvoju,
Te da rodu sloboda ti sine
U zlom robstvu da više negine
Već na miru muku uživa svoju.

Svoj blagoslov dieli za to njemu,
A Bog dragi smilovô se tebi,
Te blagoslov i svoj dao s' nebi,
Koj godio našem rodu svemu.

A teb' dao da još ljeta mnoga
Njemu služiš i žrtvom mu godiš,
Svoje stado pravim putom vodiš,
Meni pako blagoslova tvoga!

Svaštice.

Iz Požege. Sad već nemamo nikakove dvojbe, da će se voditi željeznička pruga od Rieke do Zemuna preko Karlovca, Siska, Osjekova, Kutine, Pakraca, Požege, Djakova, Vinkovacah. Mi smo ne samo o tom nas uvjeravajući list najvišjeg ove kraljevine dostojanstvenika upravljen na našeg pres. gosp. vel. župana, vidili, već takodjer i na oblasti o tom stigavši dopis pročitali. — Nebojmo se da i družtvo nebi takodjer dobili, pošto izaslanici družtva Belgijanskog, o kojima smo u posliednem našem listu napomenuli, u Pakracu bivši posve povoljno su se za ovaj potez ondie izrazili. Što više, kako čujemo, to družtvo ima dvie stotine milijunah na razpolaganje, i glede jamčenja neće potežkoće stavljati; a ako se posla primi, pripravno je za tri godine cio taj posao dovršit.

Što ti izaslanci ovdie nisu dulje boravili, niti kod oblastih se najavili, uzrok je kako kasnie začusmo, što su se u putovanju žuriti morali. Hvala ponajprije Bogu svemogućemu! Hvala našemu premilostivomu kralju! Hvala dičnomu Banu! i našim visokim oblastim i dostojanstvenikom. Tako se narodu ugadja, tako se povjerenje i odanost teče! Od srca želimo, da bi i kod drugih naroda se tičućih pitanjah tako povoljno u živac nam pogodili! —

Iz Požege. Dana 26. o. m. bila je mala skupština pod predsedničtvom našeg pr. gos. vel. župana. Najglavniji predmet pretersivanja bijaše, da se nova cesta od Pakraca u Gaj što prije u dobar stališ stavi. Zaključeno je, da zato i iz doljnih okružjah javni težaci onamo na radnju idu. — Isti dan je i gradska občinska sjednica držana. Najglavniji predmet je bio, da povodom ugodnih glasovah glede željeznice što veća zahvalnost nj. preuz. gos: Banu izražena bude. Odlučeno je: da se jedna sjajna deputacia prid lice nj. preuzvišenosti poda, i da list gradjanstva mu izruči. Zaključak je primljen jednoglasnim gromovitim: Živio naš Ban! Za ovim je predmet o ugljevari pretresivan. O tom želim kasnie obširno izviešće občinstvu dostaviti, a sad jedino napominjem, da će glede tog predmeta još živahnih debatah i dosta piskaranja a možeiti i tužbih biti, jer to neprocienjeno blago, koje varoš u svojim zemljištima posieduje, došlo je neznamo kako u privatne ruke, gdje bi to sam grad mogao bio za svoju korist upotriebiti, i danas sutra milijune za to imati.

— Viestnik kat: lista donosi ova: Iz Zagreba. Prvostolni kaptol, sbor prebendarah, učitelji liceja, poglavari sjemeništa, osoblje nadbiskupske pisarne i više drugih svećenikah saku-

pilo se u ponedeljak prije podne u nadbiskupskom gradu, da povodom istoga dana, kada je uzoriti gospodin stožernik i nadbiskup navršiv 75 godinah slavio svoj rodjen dan, te ujedno povodom predstojećega imendana izjave nj. uzoritosti čustva neograničena počitanja i nepokolebive privrženosti uz iskrene želje za srećan i dugovječan jošte život preblagoga i ljubljenoga nadpastira. Uzoriti gospodin nadbiskup primi milostivo očitovane mu čestitke, te medju ostalim izvoli reći, da bi želio još to dvoje doživjeti: da sveta stolica bude opet u svoje svetim pravom pripadajuće joj stanje uzpostavljena a oteta joj imovina povraćena, domovina pako naša da bude tako u sebi kao i prema cjelokupnoj carevini uredjena i sa svojim apoštolskim kraljem pomirena.

— Nj. c. k. apošt. veličanstvo blagoizvolilo je previšnjim svojim riešenjem od 9. t. m. premilostivo dozvoliti, da se crkvena svetkovina sv. apoštolah Cirila i Metoda za Hrvatsku i Slavoniju stalno prenese od 11. Ožujka na 5. Srpnja. — Ova dozvola nj. veličanstva bijaše potrebita, da se i u Rimu isti prenos dopustiti može; pa pošto je sada svim zahtjevom sadovoljeno stići će za kratko vrieme dozvola sv. stolice iz Rima.

— Na 19. t. m. u 9 urah prije podne umro je nakon dulje teške bolesti, providjen svetotajstvi prečastni gosp. **Franjo Mučnjak**, kanonik prvostolne crkve, prisjednik duh. stola i županije zagrebačke. Dne 20. poslie podne položeno mu je tielo u grobnicu prvostolne crkve, kamo ga je dopratio velebrojni sprovod. Bog mu blagoj duši dao život vječni!

— Ovih danah boravio je u Zagrebu g. Martin Hattala, svećenik biskupije ostrogonske i professor literature slavjanske na sveučilištu praškom, vraćajući se iz Dubrovnika, u kojega blagom podnebju bavio se njeko vrieme, da si oporavi zdravlje, što mu je pošlo za rukom.

— Nedavna preminuo je kanonik Ante Drobnić, i oporukom ostavio je svoju knjižnicu jugoslavenskoj akademiji.

— (Književnost.) U zadnjem broju ovoga lista izišavša pjesma „Svim našincem, koji štogod misle i promišljavaju“, u kojoj pisac ljuto kori započevšu se sramotnu srbsko-hrvatsku prepirku, dopala se je ovdje i u ovdašnjoj okolici tako, da je uredničtvo ovo ponukano bilo, izdati ju i u posebnoj knjižici, dodavši joj sgodan predgovor od I. F. Ona je namienjena ne samo puku, da ga sačuva od tog samoubojnog otrova, štono mu ga pružati započeše nadrimudraci i nadriprijatelji, nego i svim iskrenim rodoljubom, koji nesamo rodoljubivo govoriti, nego i rodoljubivo djelovati umiju i znaju. Pa i tim svim preporučujemo mi tu knjižicu što srdačnije, da ju što više medju púk razšire. Ciena joj je 12 novčićah.

Nadalje predbrojiše se sliedeća gospoda na Kanižlićevu sv. Rožaliu: M. udova Kuševićeva 6; J. Tordinac za više 10; M. Rogović 1; A. Smoljanović 1; F. Mihelčić 8; P. Preradović 10; Konvent Kapucinah u Rieki 5; F. Petračić 1; I. Bartulić 1; A. Gjurković 1; I. Haušek 1; St. Sabljak 1; S. Svaglić 1; F. Širola 1; P. Sekulja 1; Mažuranić 1; I. Katkić 1; Lj. Slamnik 1; P. A. Kazali 1; I. Mihić 1; F. Morasi 1; I. Patočnjak 1; F. Babić 2; Zd. Niemčić 1; V. Soić 2; A. Križković 2; F. Kostnik 3; Konvent Franjevca 2; H. Pleše 1; N. Martinić 1; A. Krišković 1; J. Vihičnik 1; M. Cvetanović 1; J. Mažuranić 1; J. Krišković 1; A. Konjiković 1; M. Matašić 1; F. Fabek 1; A. Brizović 1; N. Dračić 1; A. Matošec 1; N. Jeličić 1; A. Luković 1; S. Tadić 2 komadah.

Za ravnanje gospode predbrojnikah do znanja stavljamo, da se šestí arak tiska. Još tri arka će biti za tiskanje. Pošto je naklada velika, a za sada brzotiska ovdje neima, izdanje zakašnjiva, i zato molimo malo uztrpljenje.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. svibnja 1863. Broj 13.

U KOLO!

Hajd u kolo narodnjaci,
I svi pravi slobodnjaci,
Jerbo svuda mah otima
Natražnjačtvo, prieteć svima,
Svima, koji snagom svom
Rade za svoj mili dom.

Evo, gdjeno rad imena,
Radi vjere i plemena
Ruje, snuje, laže, viče,
Te na razdor nas potiče,
U slogu nam tjera klin,
Vodu pako na svoj mlin.

Sad Hrvatu, Dalmatinu,
Sad Slavoncu, sad Srbinu
Ovo ili ono reče,
Što tu rèče, tam izkreće,
Vražjom braždom brazdi slog,
Ubio ga višnji Bog!

Rado bi nas zavaditi,
Tom se svadjom koristiti,
Rado bi nas izkopati,
I bez noža sve zaklati,
Da mu bude narod rob,
Il da legne u svoj grob.

Sada dakle il nikada,
Treba sloge, treba ráda,
Vragu treba na put stati,
Te mu zube pokazati,
Tad će se nas valjda proć',
I nikada već nedoć'.

Isto tako gonit valja
Svakog, koj si čest obalja
Žigom gadne sebičnosti,
Dvoličnosti, mlitavosti,
U kolu mu mjesta ni',
Gdje su sivi sokoli.

U kolo sad! nekrzmajmo,
Već si čvrsto ruke dajmo,
Nek vas vieka duh slobodi,
Nek nam pravo kolo vodi,
Nek nas mine svaka strast,
Pa će i taj dušman past! —

M. B.

ŠPANJOLCI U HRVATSKOJ.

Historička pripoviedka iz XVI. vieka od M.

(Dalje.)

VIII.

Sveta uskrsna predvečer nastà. Zvona razlievaju svoje blage zvukove, sakupljajuć pravovierne u hram božji, da tamo proslave uskrsnuće spasitelja. Sunce sakupi uprav svoje posljedne blage trakove nad tornjevi veličanstvenoga Medvedgrada, koji u sjajnosti svojoj na daleko blistahu. Bijaše večer, koja odgovaraše upravo krasotom svojom veličanstvu čina, koga se danas pravovierni u pobožnosti svojoj spominjahu.

Iz crkve Remetske izadje prohod. Za nebom, pod kojim koracaše svećenik, noseć presveto tielo uskrsnutoga spasitelja, sliedio je ban Karlović sa ostalimi velmožami i vitezi. Svi bijahu oduševljeni veličanstvom čina; svaki je molio za oslobodjenje domovine.

Nedaleko od Remetah na jednom brežuljku motrio je ovaj krasni prizor otac Andrija. Oduševljeno pjevanje „Aleluja, Aleluja", dopre i do njega, preblažen baci se, na lišćem pokrivenu zemlju.

„Spasitelju", zavapi on, „koj si danas uskrsnuo, koj si nadvladao jakost pakla, koj si oslobodio iz sužanjstva duše praotacah naših, izbavi nas, izbavi i ovaj nesretni narod tvoj. Čuj vapijući glas njegov i usliši ga. O Bože, Bože!"

Više nije mogao govoriti, suze ganuća obliju ga, — on plakaše nad nesrećom domovine svoje. On bi ostao duže tako klečeć i u suzah moleć, da se nesjeti velike dužnosti svoje. Ustav podje dalje. Sunce izčeznu sada takodjer sa tornjevah medvedgradskih, njega nesta s obzora — sumrak izmieni mjesto njegovo. Svuda naokolo tišina, koju prekidaše jedino stupaji oca Andrije, ili koje poplašene zvieri, koju taj nenadani šumski gost iz svojeg skrovišta ganù.

Poslje poduljega hoda popne se na onaj brieg, iz kojega prvi put opazi Don Pedro koljebu nesretnoga pustinjaka. Prvi svoj pogled baci pram toj kućici, i — o veselja iz nje titraše slabašna svjetlost!

„Došli su, oni me već čekaju;" vikne on od radosti, i podvostručenim korakom spusti se nizdol. Nu na podnožju briega, kamo uprav razveseljeni starac prispije, opazi, koliko mu sumrak dopuštjaše, obilno krvju orošeno mjesto, gdje je onomadne Don Pedro ubio pustinjaka, i nehotice se zamisli. Velika vika prekine sada mrtvu tišinu. Pater se probudi iz svoje zadube, te se obazrie pram koljebi. U sumraku spozna četu španjolskih vojnikah, koji se jednomu vitezu sa naperenimi puškami na put stave, al ovaj krenu konjem u šumu i izmaknù jim.

„On je;" reče pater, te silom mladića nagne priekim putem u šumu, da Alapiću u susret dodje. Dvie stotine korakah od koljebe pustinjakove, sastane se sa bježećim vitezom.

„Viteže!" viknù pater. Konj, spaziv novoga čovjeka, poplaši se, nu junačkom mišicom uzdržà ga vitez.

„Sam Bog vas amo donesè, oče! Eto vam pismo, sakrijte se medj drveće, vojnici idu za menom u potjeru, neće vas opaziti", — reče u naglosti vitez, povukav izpod oklopa pismo, koje patru pruži.

„Na drugu stranu viteže", ta ovim putem ćete na stražu naletiti", viknù fratar videć, kako vitez potjera konja istim putem, kojim je utekao.

„Sve jedno oče, na koju god!" viknù mu Alapić, „ta nesretni izdajica obkolio je sa svih stranah šumu stražami. Gledajte samo, da se Vi sa pismom spasite."

„Za Boga, viteže, posluhnite me, krenite prama sv. Šimunu, tamo nejma stražah!" vikaše pater, nu zalud vitez nečù više riečih njegovih, poplašeni konj udari, kao biesan stazom, koja se uz obalu potoka pram jugu vijugaše, i naskoro izčeznù očima zapanjenoga patra.

U isti trenutak začù pater više konjanikah sa protivne strane dolazećih, koji, jedva što se za jedan stari dub sakrije, kao munja uz njega proletiše.

„Grom i pakao, još će nam uteči“, vikne jedan divlji glas, „a tom svemu ste vi pospanci krivi, koji ga prekasno obkoliste.“

„Neće kapetane, ta ovim će putem uprav na Don Lorenza naletiti“, reče drugi.

„Ako samo i njemu neuteče;“ vikne opet prijašni glas.

Fratar stajao je jedno vrieme kao prikovan k dubu, koj ga malo prije sakri pred neprijatelji; on nije znao, što da čini; jedna misao bijaše mu, kako da pomogne nesretnom vitezu. Al kako da ga on slabašni pater izbavi iz rukuh tih divljih Španjolacah?

„Nemoguće je“, reče on uzdahnuv, „njegova glava će past pod mačem krvnika, a meni nevoljniku vikat će neprestano glas saviesti: „Ti si kriv sudbi njegovoj!“

Ostavimo za sada patra, pa priskočiv umah briegove i dolove, šume i livade pohitimo prije njega u Remete, kamo je valjda i on nakanio.

U crkvi odpjevan bi uprav: „Tebe Boga hvalimo;“ svečanost je svršena, njekoji već grnu napolje. Jedna četa konjanikah pomoli se u ovo doba na obližnjem briegu, s kojega skokom u dol, te onda opet što brže uz brieg. Valjda se boji, da se nesastane sa svjetinom, koja će za koj čas jatomice grnuti iz crkve. Tako je.

„Brže, brže, momci“, vikaše Don Pedro, „da odmaknemo prije nego li nas opazi . . . . Ha gledjte ovih pučkih skotovah, već zijaju u nas.“

A zašto tjera taj Španjolac svoju četu tako, zašto mu je tako mnogo do toga stalo, da ga neopazi svjetina? Promotrimo pobliže ovu četu, pa ćemo lahko riešiti ovo pitanje.

U sredini konjanikah jaši razoružan Alapić; on posta uhvaćenikom španjolskih vojnikah, plienom strašne inkvizicije, a po svoj prilici i žrtvom njezinom. Da je slušao viku oca Andrije; da desnim putem krenù, možebiti da bi izmaknuo; nu ovako naleti uprav, kako se je Don Pedro nadao, na stražu Don Lorenza, koja ga uzdrža, i za veću sigurnost konja mu probode. U to doleti Don Pedro, razoruža ga, (isto tako, kako ovaj nedavno š njim načini), postavi ga na konja jednoga prostaka i udari skokom pram Remetam, kamo baš onda dojde, kad je sviet iz crkve počeo izlaziti.

„Vam bi veoma drago bilo, cabalero, da su nas sada ovi buntovni vitezi s ovimi divljimi prostaci napali;“ reče porugljivo se smješeć Don Pedro, dočim sretno izmaknù.

Šuti Španjolče, pa promatraj radje onu večer, kad si o mojoj milosti visio;“ odgovori mu prezirno Alapić.

„Nehvastajte se, viteže hrabrošću svojom“, prihvati Don Pedro, navladav srditost svoju, zlobnim glasom, „koju ćete naskoro pokazati na torturi inkvizicije.“

„Jedan hrvatski vitez neboji se tih vaših strašilah, koja samo fanatična okrutnost Španjolacah izumjeti može;“ odgovori mu opet prezirnim glasom vitez.

Don Pedro pun gnjeva razgriznù ustnice, i neprogovori više niti rieči. Družba učini to isto, te tako nastà tišina, svaki se zabavljaše s posebnimi misli.

A što biva u mladom vitezu? Zašto je spustio tužno svoju plemenitu glavu, zašto mu se nadimahu prsi tako silno, kao da su napunjene strahom pred očevidnom propašću? Zar nije on junak, koj je već toliko putah smrti u oči gledao, koj se sam samcat nije bojao stupiti skoro u sredinu tabora neprijateljskoga? Ne, nije strah pred smrću, što puni prsi njegove žalošću i nemirom, neboji se on sudacah neprijateljskih, oni ga mogu doduše mučiti, oni ga mogu ubiti, nu prolivena krvca čini ga mučenikom mile domovine, a za domovinu je slast umrieti; drugo je, što ga muči, drugo, što ga jadi! „U ruke neprijatelja izdao me je onaj, koj me je prije njekoliko danah smrti oslobodio, koj mi se je kazao prijateljem! A zašto? A šta pitam zašto, ta on ima uzroka, da se raduje nad mojom propašću; al zašto nije čekao svrhu ovoga boja, pa me onda pozvao na mejdan vitežki; nu kukavica, akoprem je hrabar, bojao se je svieta; zato radje počini podlo zločinstvo misleć, da zato nitko znati neće! Možebiti će oplakivati smrt moju i zasliepiti će oči svietu, koj

je po meni saznao za njegov heroički čin prije njekoliko danah, a neće niti posumnjati, da me je isti njekoliko danah kasnije izdao. Ja ću pasti, a on će uživati plodove svoje opačine; al ti Ivano, da li ćeš ti angjele, nuz takova podla muža sretna biti?"

Takove misli i čuvstva parahu mu grudi; uzbunjen tako, niti ne čù topot, njim se približavajućega konjanika, niti mrmljanje Don Pedrovo, koj spoznav nadošljaka nemogaše svoga gnjeva sakriti. „Kamo nakaniste gospodine pukovniče?" upita Don Pedro porugljivim glasom Vladislava, on bo bijaše. Vladislav videći uhvaćena Alapića probliedi. Suza mu kapnu niz muževno lice; on je znao, što nesretnoga Alapića izčekiva.

„Don Alphonso, vi ste malo zabunjeni", reče Don Pedro porugljivo, valjda se nije što nepovoljna u taboru dogodilo?"

„Ništa Don Pedro, ja hitim u Medvedgrad!"

Kod rieči Don Alphonsa trgne se knez i pogleda Vladislava; njihovi su pogledi sukobe. „Izdajice!" izusti tiho knez; al ipak tako glasno, da je čuo onaj, komu te rieči zadaše gorki udarac. Kao okamenjen, uzdrža on konja, — htjedè nješto reći, nu rieči mu izumrše na ustih; on nesnimi pogleda s uhvaćenika, dok ga s pratioci nestane s pogleda njegova.

„Izdajice", rekao je, a prezirnim pogledom motrio me je", reče on gorkim glasom. „Oj nesretni udesu, zar jošte nebijaše ti dosta, zar se jošte nisi zadovoljio?" On se kao obeznani; ovaj novi udarac porazi ga čisto; kao izvan sebe jašio je njeko vrieme. Gusti mrak, poče se sve gušće hvatati, on se sabere malo i nadje se pred vrati grada Medvedgrada.

IX.

Uskrsni svetci projdoše kako komu, al tužno po stanovnike Medvedgrada. Bana Karlovića kosnù se živo nesreća Alapićeva; Ivana bijaše neutješiva, često je suze na tihom ljevala, znajuć rad kako plemenite stvari trpi. Otac Andrija nije toliko tugovao, već je skoro čitave dane i noći sprovadjao, kujuć osnove, kako da spasi viteza.

Nu najžalostniji od svih bijaše Berislavić Vladislav. Tužno hodio je on po gradskih hodnicih. Glas „izdajica" zvonio mu je neprestano po ušiuh; isti kipovi po hodnjiku činjahu mu se, kao da mu šapću proklinjajućim šaptom „izdajice!"

A što je činio nesretni Alapić kroz ove svete blagdane? Čamio je u podzemnoj tamnici na goloj slami, izčekujuć svaki čas, da pretrpi mučeničku smrt za domovinu. Jedina ga je ta misao mučila, da ga je izdao Hrvat; sin jedne majke domovine, da mu onda laglje može preoteti zaručnicu.

Bijaše upravo četvrti dan uzkrsa. Iz oblačna neba kapaše tiho proljetna kišica, štrapajuć po prozorih grada Greča.

Pod njegovim svodom, gdje je njekoliko španjolskih vojnikah stražilo, stajaše jedna hrpa zagrebačkih gradjanah, na tiho se razgovarajuć. Za svakom, glasno izrečenom riečju obzirahu se na stražare, da razberu, jesu l' jih možda čuli ili ne,

„Ja bih ipak rado znao", reče jedan gradjan, „što je taj ubogi vitez toliko skrivio, da ga tako progone."

„Što je skrivio", odzove mu se pridušenim glasom drugi, „to što i mi ovim divljim Španjolcem; pa nam ipak zato, bezobzirno haraju polja i usjev i po svojoj volji gospodare u našoj kući."

„A jeli ti poznaš toga viteza?" upita opet prvi glas.

„Kako ga nebi poznao", odgovori njekim ponosom drugi, „ta vidio sam ga na vitežkih borbah, u biskupovu gradu, prije tri godine, u zlatnu oklopu, da ga je milota bilo gledati. Nijedan mu neodoli."

U to stupi iz tamnice Alapić, praćen od četiri vojnika. Hod mu bijaše veličanstven, a u licu sievaše mir čiste saviesti. „Evo ga!" viknuše mnogi.

„Ah krasna viteza“, reče prvi glas, „šteta što će tako rano poginuti.“ I mnogi gradjani pojdoše za vojnici k stubam, nu ovi turnuše jih natrag i zatvore jim pred nosom vrata. Mrmljajući razidju se.

Ivana pako odvedu po širokih kamenitih stubah u onu stran grada, gdje gradska palača bijaše. Pred vrati stajahu dva vojnika obučena u crno inkvisitorsko odielo. Oni bace svoj bezćutni pogled na nesretnoga viteza . . . i njega obadju čami po čitavom tielu; sjeti bo se kazivanja o strašnih, u ono vrieme najviše po španjolskih zemljah rabljenih torturah. Vojnici predadu ga u palaču. Tmina mu zastre na prvi mah oči, tek kasnije razabra se i pregleda tamnu palaču. Kobna tmina davaše ovoj palači, inače domu radosti, i veselja, u kojem se njegda vesele pjesme oriše i krasne zdravice napijaše, u kojem se hrvatski mladi vitezi s krasnimi plemenitimi dievami u kolo hvataše, strašan izgled. Na protivnoj strani od vratah stajaše dugi stol, zelenim suknom pokrit, a za ovim sedam sudacah, muževah stroga, okrutna izgleda. U sredini siedio je sam glavom Turijan; iz njegovih izsušenih crtah virjaše tajna njekakva radost, koju zaludu sakriti hotijaše. Do njega na desnu sjedio je muž, odjeven u dugo svećeničko odielo; lice i čitavo tielo bi mu skoro posve iztrošeno, na prvi mah pomisli Alapić, da vidi pravu okostnicu pred sobom. Ovaj muž bijaše jedan od glavnih inkvisitorah španjolskih Mauricio. Na lievoj strani predsjednikovoj sjedio je muž u častničkom odielu, kojega Alapić nemoguće od sjene svietiljnjaka, što bas na njeg padaše, vidjeti. Ostale nije takodjer mogao u tamnosti razabrati.

„Pristupite bliže, viteže!“ ozove se predsjednik.

Vitez stupi njekoliko koračajah bliže k sucem.

„Kako se zovete viteže?“ upita opet Turian.

„Ivan Alapić“, odgovori mu ponositim glasom ovaj.

Privrženik kralja Ferdinanda ili Zapolje?“

Za sada samo neprijatelj Španjolacah;“ odgovori prezirnim glasom vitez.

„Dakle privrženik Zapoljev?“ . . . . Kakovom ste se namierom približavali zidinam ovoga obsjednutog grada?“

„Da pomognem domovini svojoj.“

„A kakovim načinom da pomognete domovini svojoj?“ upita opet Turijan.

„Na takova pitanja nisam vam odgovarat dužan generale, valjda hoćete da budem izdajica domovine.“

Kod rieči „izdajica“ prene se na lievoj strani sjedeći častnik. Vitez ga pogleda, njihovi pogledi se sukobe, te on spozna Vladislava. Alapić ga prezirno pogleda!

„Promislite viteže“, reče opet nakon male stanke predsjednik, „da mi imademo sredstva, kojimi ćemo lahko nadvladati svaku i najoporniju tvrdokornost. . . . Pogledjite tamo viteže!“ doda, pokazav rukom pram jednom kutu, u kojem razna mučenička orudja porazbacana ležahu.

Viteza obadju čami, nu brzo ohrabriv se, pogleda prezirnim okom najprije suca, pa onda orudje okrutnosti njihove.

„Nebojim se jih; reče čvrstim glasom.

Suci stajahu osupnjeni, ovakove jakosti duha nevidiše tako brzo.

„Ovaj čovjek mora da je potomak Maurah, —“ reče fanatično u španjolskom jeziku Mauricio — „jer samo kod sljedbenikah lažljiva proroka može se tolika opornost najći! Na torturu š njim.

„Oprostite Don Mauricio“, umieša se sad u rieč Vladislav, „što ću vam protusloviti. Ako dobro promislimo i prosudimo stvar viteza, koju pretresamo, mislim, da ovdje nebi bila tortura na svom mjestu. Jer nedovoljno mi se čini, da se čovjek zato muči, jer neće da izda načina, kojim je htjeo domovini koristiti.

Alapića ganu ove rieči. „Dakle ipak nije tako pao, da se veseli mojim mukam!“ šaptnù tiho za se.

Don Mauricio uvriedjen tim u svom ponosu, diže se i svečanim glasom poče govoriti:

„Članovi strahovite inkvizicije! pita vas izkusan inkvizitor, što je u tom slučaju činiti, upotriebiti torturu ili ne? Ja sam imao vremena proučiti duh ovoga naroda i rad njegove tvrdokornosti nečuvene, glasujem za torturu.“

„Ja sam vašega mnienja Don Mauricio“, reče prvi predsjednik, „i s toga mislim, da je neobhodno potrebito, da se priznanje krivnje, polag zakonah naših torturom pospieši.“

„I mi mislimo tako;“ odgovore ostali suci.

Turijan htjedè već, da dade onim kod vratah stojećim inkvizitorskim vojnikom znak, kada ga na jedanput Don Alphonso zaprieči.

„Što ste nakanili generale?“ zavikne on plamtèćima očima — „zar ste već zaboravili zapovied velikoga vojvode, da se u političnih stvarih tortura upotrebljavati nesmije — a da je obtuženik takodjer pogriešitelj u religioznih stvarih, nemože mu nitko dokazati. Hoćete li generale i vi ostali suci, da takovom fanatičnom okrutnošću jošte bolje razdražujemo već i onako razjarena srca? Ako ćemo tako, nemogu jamčiti za sretan uspjeh ovoga i onako već predugoga obsjedanja, komu nitko drugi nije kriv, nego okrutničtva, razbojničtva, ubojstva naša! — Hoćete li nebrojenim ovim, novi jedan dokaz nečovječnosti svoje dodati? . . . Toga nećete učiniti, jer tako mi Boga, za taj krvoločni čin čuti će slavni vojvoda, a da on takovih pogriešakah mirnim srcem nepodnaša, — osvjedočeni ste gospodo! Sudite viteza ovoga poleg zakona; krivnja njegova neka se dokaže pravim putem, a odsuda neka se izreče polag zakona vojničkoga priekim sudom; da ga pako bezkoristno na torturi mučite, tomu se protivim.

Govor ovaj djelovaše na razne suce različitim načinom. Turijan slušaše ga smješeći se, na koncu govora prišaptnu mu prezirno i porugljivo: „Učiniti ću vam ovo za volju; vi želite valjda, da se tako i vi riešite torture, jer da i vi veliku ulogu u toj igri igrate niste takodjer zaboravili.“

Vladislav probliedi; nu, brzo se razabrav, reče posve hladno pram Turijanu: „Nerazumijem vas generale!“ Ovaj mu se porugljivo nasmijà.

Na ostale suce djelovaše ovaj govor strašno; oni uvide stranom istinitost riečih Don Alphonsa; stranom pako, i to mnogo više, poplaše jih stražnje, kojimi jim spomenù čovječnost velikog vojvode.“

A kako djelovaše govor ovaj na Don Mauricia. Njegove oči sipahu divljost; njegovoj krvoločnoj fanatičnosti oteta bi žrtva i to od čovjeka, kojega je strašno mrzio.

„Prisjednici inkvizicije!“ vikne on, skočiv sa stolca, „rieči pukovnika Don Alphonsa nesmiedu nas poplašiti, — ta u svetinju i vlast inkvizicije nemože niti jedna vlast dirati, zakoni njezini su nepromjenljivi, zašto dakle da je mi njekojim oholim vojvodam za volju mienjamo.“

Ove bi rieči za stalno na suce djelovale, da se ovi od Philiberta Chalonskoga nepoplašiše, svaki bo znaše, da se ovaj isto tako kao i prijašnji vodja Karlo Burbon malo obaziraše na prastare zakone, već da svakomu kroji polag svojega vojničkoga suda, kojega su se i sami bojali, kad bi bili proti njegovoj volji šta uradili. Zato neustane nijedan, da se izjavi za oduševljeni govor fanatična savjetnika, već svi izbuljiše oči, da vide, na koju li će stranu Turijan pristati.

Ovaj ustane.

„Don Alphonso hoće, pozivajuć se na zapovied vojvode, da se krivac polag vojničkoga suda sudi. Ne kao da se bojim pretnje njegove, već iz raznih uzrokah, pristajem i ja na to.“

Obrativ se pram Alapiću, doda u latinskom jeziku: „Viteže, vi ćete bit sudjeni polag vojničkoga suda.“

Alapić činjaše se, kao da mu je svejedno.

„Joste vas jedanput pitam viteže, što ste namieravali ono doba noći kod koljebe, u kojoj vas naše straže uhvatiše?“

Alapić mučaše.

„Mučanjem samo potvrdjujete krivnju svoju, viteže“, reče Turijan, „nu da budete po zakonu sudjeni, pozvati ću svjedoke.“

Rekav ovo udari štapom po stolu, na što se zastor lievoga kraja otvori, a u sobu stupi orijaški Don Pedro.

Alapić i Vladislav presenete se.

„Don Pedro, poznate li vi ovoga hrvatskoga viteza?“ upita svečanim glasom Turijan.

„Poznajem strogi predsjednici inkvizicije, i to poznajem ga već od prije kao neprijatelja našega, koj našoj vojski nebrojene jade zadaje, koj razbojnički napada naše čete, kada si potrebiti živež traže, koj se je sada u najnovije vrieme zapleo u urotu, koja radi o propasti našoj, te kao takova uhvatio sam ga prije tri dana u večernje doba, kada se je uprav hotio tajno kao uhoda našim stražam približiti.“

„Dobro je, Don Pedro, mi uvažavamo vaše rieči, sada samo prisegnite, da su istinite vaše rieči.“

Don Pedro pristupi k stolu, te izrečè za onda običnu prisegu, položiv tri prsta na razpelo.

Svečana tišina nastadè poslie ovoga čina. Svijuh pogledi bijahu uprti na nesretnoga obtuženika, kojega medjutim čitav ovaj postupak niti najmanje nedirnù; on promatraše samo Vladislava.

„Gospodo vojni savjetnici!“ ozove se Turijan, „dokazano je, da se je obtuženi vitez kao uhoda taboru našemu iz zle namjere približavao . . . Kakova kazna je opredjeljena za ovaj zločin?“

„Smrt;“ zaviknu suci.

„Dokazano je takodjer, da je obtuženik, već od prije, naše čete napadao, nje u izvršivanju dužnosti priečio, i mnogu štetu joj počinio . . . . Što zaslužuje po zakonu?“

„Smrt;“ zaviknù suci.

Turijan pogleda Vladislava, koj u ovo stražnje vrieme niti rieči neprogovori.

„Don Alphonso! što zaslužuje krivac po zakonu?“

„Smrt;“ reče ovaj; bliede ustnice njegove sviedočiše, koliko ga je napora stajalo, da je ove rieči izrekao.

„I ja kao predsjednik suda izričem nad krivcem smrt, odsuda će se ovršiti mačem sutra prije zore! reče Turijan.

Na to prelomi štap u znak, da je smrtna odsuda izrečena. Inkvisitorski vojnici približe se, da odvedu Alapića.

Alapić baci ogorčen pogled na Vladislava i pojde za vojnici. I suci se dignu. Snužden podje Vladislav za ovimi na hodnik; sad udari na desno i dojde u svoj stan. Soba bijaše mu krasno urešena, medju ostalimi visjaše na stieni slika jednoga muža.

Na ovu sliku baci Vladislav, došav u sobu, prvi svoj pogled; on promatraše djetinskim štovanjem muževno prijazne crte naslikana obraza, kao da želi iz njih crpiti polakšicu za nesnosne boli svoje. Ova slika predstavljaše njegova slavna strica, Petra Berislavića biskupa i jednoga od najslavnijih banovah Hrvatske.

„Duše strica moga!“ viknù on, „pomozi nećaku svomu, pomozi mu, da izvrši ono, što je nakanio; objači volju njegovu . . . . Isto tako kao što ti slavan bijaše, striče, tako preziran je od svijuh potomak Berislavićah; nu on se ipak nevriednim tvoje krvi izkazati neće . . . . Moja odluka ostaje čvrsta, — ja ga moram osloboditi.

(Dalje će slediti.)

NUZLJUBI.

(Konac).

Jednu večer, kada se Hassan u šator povrati, nadje sliedeće rieči u piesku napisane: „Čekao sam, dok postaneš otcem.“ Žalostna ga slutnja obuze; stupi unutra. Na hasuri leži mu drugarica; žestoki bol bjesnio je u njezinoj utrobi. Hassan zapita i začu, da je njeki nepoznati Arap dolazio i datuljah iz pustinje doneo. Vaja ih je jela, ona je otrovana. Cieli šator zamni od Hassanova strahovita jauka; jaućuć padè Vaji kod noguh i pritisnù si ju na srce. Na njegovu kriku pohiti Brahim i doznadè strahovitu tajnu. Dadoše bolestnici kozjega mlieka piti, ali prejako je već otrov djelovao; poslie dvosatnoga strašnoga bolovanja umrè Vaja. Hassan umoli starca, da se odalji, a on ostade cielu noć polag ljubljenog si trupla. Sutra u jutro nadjè on napis prijašnjeg večera izbrisan, a na njegovu mjestu: „Jesam li zgodio?“

Sljedeći dan zakopaju nesretnu Vaju. Poslie kako je Hassan svoju žalostnu dužnost obavio, odputi se on k Brahimu i saobći mu svoju namjeru, da pleme ostavi i svomu se neprijatelju osveti. Zatim odputi se na onu stranu brežuljka u koju običavaše Kaddur, kako bijaše od Beni-Smielskih konjanikah čuo, u lov na divokoze i jarebice ići.

Mogao je već mjesec danah proći, u svoj burnus zamotan, sproveo bi Hassan ciele noći pod njekim stablom, a danju zadržavao bi se na njekom skrovitom mjestu, iz kojega je okom cielu dolinu i daljnu ravninu shvatiti mogao. Ovdje očekivao je on nepomičan poput stiene, na koju se naslanjaše, svojega neprijatelja onom uztrpljivošću, koja Arapa uvjerava, da će se osvetiti moći. Samo jednoč opazi on Kaddura i to tako daleko, da je nemoguće bilo, k njemu se približiti.

Jedno jutro napokon opazi Hassan konjika u dolini; njegovo oštro oko spoznade Kaddura, koj je jahao stazom, koja uz onu stranu brda gore vodi. Kaddurov je put bio osobito izabran; sasvim otvoren i izgled imaše na sve strane. Na jednom jedinom mjestu bijaše mali ali gust grmak; jako malo odaljen od staze, te mogaše ipak jednoga zasjedatelja sakriti. Hassanovo srce drhtaše od radosti; čudnovati smieh pokazà se na njegovih ustnicah, koi bi prvi poslie dugoga žalostnoga mjeseca. Brzo pohiti on do grma, pokraj kojega je Kaddur proći morao; uvuče se puzajuć unutra i nategne pušku. U ovom položaju čekao je čuvstvom radosti, al i nemira, bojeć se, da Kaddur drugim putem neudari i tako osveti izbjegne. Al konjik ipak udara putem napram mjestu, gdje je Hassan pokriven bio; nategnutu pušku na koljenu držeć, jahao je Kaddur lagano napried. Kad opazi gusti grm, u kojem je Hassan sakriven ležao, sustavi konja, pomnjivo ga razgleda, i činjaše se, kao da je svaku grančicu, svaki listak točno promotrio. Ništa se nemačè i Kaddurova se sumnja utaži te nastavi put dalje.

Medjutim si je Hassan mjesto izabrao u koje će njegov hitac zgodit morati. Hitac pade, a Kaddur se sruši s konja; čašica desnoga ramena bijaše mu sasvim raztepena. Puška mu izpade iz ruke, al negledeć na ranu, diže se sa zemlje i lati se svojih samokresah. Prije nego je oružje ljevicom iza pasa izvadio, doleti Hassan k njemu i obuhvativ ga baci ga na zemlju. Odvezav remen, na kojem mu je jatagan visio, svezà mu š njim ruke na ledja. Kaddur škripaše zubi od boli i gnjeva. Opojen veseljem, što će moći ipak jednom osvetnu žedju ugasiti, diže se Hassan, i metnù svomu ležećemu neprijatelju nogu na prsa.

„No“, začè zatim, „zar nisam dobro pogodio? Ja sam mogao zrno, koje te je u rame udarilo, u srce ti stjerati, ali onda nebi te mogao više mučiti. Ti si mi ženu i diete ubio. Koliku si bol tim na moje srce navalio? Ali neka bude hvaljen Allah; Ti si u mojoj ruci, u takvom stanju u kavom sam te želio.

Kaddur ništa neodgovori, nego počè molitve iz korana tiho moliti. Hassan sjede polag njega, podboči si glavu rukom i počè razmišljavati, kakov bi način smrti za svog neprijatelja izabrao. Napokon ustane, izvadi iz torbe novac i pokazà ga Kadduru.

„Poznaš li ovaj novac?"

Drugi je samo šutio.

„Doista", nastavi Hassan opet, „ovo je isti onaj komad, koj mi je ovaj znak tvoje mržnje na ruku utisnuo; pogledji, uprav se sudara s brazdom. Šta sam ti učinio? Što je moglo tvoju mržnju pobuditi? Šta ti učinì Vaja? A što moje diete?"

Hassanov glas drhtaše, kad je ove rieči izgovarao; na skoro podiže se opet srdito.

„Jeli te imam?" poviknù radujuć se.

Zatim nakupi suha granja, pometa tri kamena jednoga napram drugom, metnù malo sitne mašine na kremen, i iskresa tupnim krajem od jatagana vatru. Tinjajuća mašina planù na skoro i granje počè gorjeti. Hassan metnù novac u vatru.

„Nesretniče", poviknù Kaddur „ubi me brzo."

„Zar da te brzo ubijem?" opetovà Hassan strašnim posmjehom.

„Ne! Ne! Zar ti neubi Vaje i moga djeteta? Zašto nebi ja mogao tvoje muke tako dugo produljiti, kao svoju žalost?"

Hassan trže jatagan, ono oružje, koje mu je Vaja dala, sgrabi Kaddura za noge i odsječe mu jednu nogu za drugom u koljenu.

„Tako se kazne", viknù on, „u našem plemenu kradljivci. Ti si zaslužio ovu pogrdnu kaznu."

Kaddurovo se je lice već sve iztrošilo, ali niti rieči, niti uzdaha neizusti; ove radosti nehtjede on svomu protivniku učiniti.

Sada uzè Hassan u vatri razbieljeni novac iz vatre. Čvrstom rukom uzè za glavu mučenika i pritisnù mu vatreni novac na oko. Kraj sve svoje duševne jakosti nemogaše se Kaddur uzdržati, da nezavapi od velike boli. On pokuša vatru, koja mu je cielo oko oštetila, stresti, ali već se je novac duboko opalio i množ krvi poteče iz oka. On se sad digne, baci se opet dole, i lupi svojim osakačenimi kostmi o ledinu; a Hassan sliedio ga je kudgod je je gibao, držeć ga čvrsto za glavu.

„Hassane! Hassane milost! Ubij me što brže;" jecaše Kaddur od neizrečene boli.

„Još ne. Dva si života uništio, dva druga ogorčio, pa da tako lako pogineš? Ne. Ti ćeš ovdje ostati, a ja ću kod tebe stražiti. Ako te nisam sasvim osliepio, vidit ćeš, kako se nasladjujem s tvojom mukom. Ja ostajem kod tebe do zadnjega uzdaha; tada ću te ostaviti šakalom na hranu.

Ovo rekav, sjede Hassan mirno polag Kaddura i razmatraše mirnim slavodobićem, dok mu se osveta stražnjim uzdahom neprijatelja nedokončà. Tada uzè truplo, podiže ga i baci u dolinu. Zatim uzjaše Hassan konja i odputi se pram sjeveru. On dospì u Oranj i moljaše Franceze, da ga uvrste medju svoje vojnike. Na taj način uvrste ga u četu neuredovnih spahiah. Svakomu pripovjedao bi Hassan svoj dogodjaj, kako ga ovdje spominjemo, svakomu, koj ga je samo umolio za to. On ostade turobne i tihe naravi. Nikad se nije smijao ili posmjehavao, osim kada je u pripoviesti na ovršbu svoje osvete došao. Pr. D. J—ć.

Seoski knez.

Moj suputnik, stari guslar s menom po šumah šećuć se i razgovarajuć, reče: „Bože mili, da bi ova pjesma, što ju izpjevà na korist i slogu našeg naroda bila, čudno bi ti ja lahko u grob legao; nu nevjerujem, da neće svi našinci, koji hoće promišljavati, stvar dobro promozgati, i svaki pojedini o tom raditi, da se u pravom smislu sloge i ljubavi spojimo." Ja ću starom prijatelju na to: „I ja, i svi pošteni ljudi žele, da tako bude, nu ja se držim upute, po Slavoncu date mi, da više o tom inatu ni nemislim, kamol' da divanim, jer to daje povoda na nesretnu razmjericu da se povraćam, a to neću, bilo pa prošlo. Ti si

tvoje starče izpjevao, čitava te zemlja hvali, i hvalit će te potomstvo sve; nu sad hajd, da idemo u Granice do našega Miška, koji je tako liepo tvoj nalog izvršio, da popijemo čašicu vinca, da vidimo, kako starog Joze gradić stoji, i hoće li kapelica skoro dogotovljena biti. Kazat ćemo Mišku, da i nas pozove, kad bude blagosivanje, jer tu će biti dobri i pošteni Fra Mijo iz Našicah, s kojim bi se rad sastao, da ga pozdravim. Tako u razgovoru prodjosmo jednu goru za drugom, šuma se zeleni, a ptičice pjevaju; milota je uživati u gori dane proljetne. Tako putujuć i slasti naravi uživajuć, dojdosmo u šume vlastelinstva Kutjevačkog, što se sada zove: Forst- und Domänen-Amt Kutjevo „Kad je svašta“, rekoh ja, „neka u zemlji trojedne kraljevine ima nazivanja i takove fele, nu samo da je na korist kralju i narodu.“ Moj starac će meni: „Aj moj kneže! eto sad smo na onom prostoru, što je za odhranjenje i poučavanje naše djece medj Savom i Dravom poklonjeno po blage uspomene Babiću; pa naša domovina i mi nemamo računa nikakova, je l' to šta donosi, i kud se obraća dohodak.“ — „Starče imaš pravo, to je vrlo smješna stvar, dobro naroda za plemenitu svrhu odredjeno, pa narod nezna, što i kako se tim barače! Ja i svi knezovi nedvojimo o tom, da se pod nagledom naše visoke vlade po onimi, koji tim baraću, njeki račun polaže; ali zašto obćinstvu se nedostavi javnim putem: Ovo ili ono je prietak, ovoliko ili onoliko je izdatak, i to u to i tu svrhu! Ja sam putujuć po tom vlastelinstvu, kad bi se gospoda razgovarala, slušao, da to vlastelinstvo, osim tog, što je urbarialnu odštetu dobilo i interesse od ote glavnice vuče, što zemlje u dobranu cienu exarendira, i što je njekomu gospodinu, neznam kako se zove, ali kažu da je njekog ministra rodjak šumu za budi pošto bataliti dalo, ipak nikakova dohodka neima, dapače da se ni administracia neizplati. Neznam je li to sve istina, ali tako sam čuo gospodu divanit; samo toliko znam, da ako bi se svake godine račun do znanja obćinstva o dobru naroda našeg priobćio, tad nebi bilo takovih razgovorah!“

U tom razgovoru iduć, moj suputnik istom što izreče, „sad nije šuma za batalanje data rodjaku ministra, to bijaše prvo njekoliko godinah;“ a on ti zajauknù, i povikà: „Ja se potepoh!“ „Što je vriedni starino! kakva ti je nevolja?“ Gledajuć u njeg, a i ja ti se potepoh, te kad ustadosmo te naokolo pogledasmo, a ono imamo što i vidjeti, da se tu dalje nemože da prolazi, nego ako hoćeš preko debelih na zemlju strovaljenih hrastovah skakati. Ja pogledà starca, a on mene; u to mi reče: „Nu kneže, što je to?“ A ja opet šaljivo njemu odvrati: „Starče, pošteni guslaru, deder sada jednu odguslaj.“ „Ta to je lahko“, odvrati on, „eto ti: Obće narodno trojedne kraljevine dobro rad promicanja kulture mora imati gradiva, i to za tako zvani „Fuhrwerk“, s toga su ovo drveće posjekli; a bijahu lakome oči na pogači, pa više toga strovaljeno bješe, nego što mogaše odvesti. Otud eto, što na široko i dugačko po zemlji leže ti krasni hrastovi, koji će tu iztruniti i za ničiju korist neće biti.“ Dočim mi starac takovu explikaciju držaše, eto jednog Dubočana, meni poznata čovjeka, ja njemu: „Ej Pantelija, lugaru, odkud ti?“ A on će: Nu, nu! gle što Slavončev knez, i guslar naše zemlje, traže po šumah?“ Ja njemu: „Zar nisi bio kod kule, gdje se je narodu pjevalo, ta to je uzrok, da smo ovdje.“ Pantelija će: „A sad znam. Dobro da se sastadosmo, ja ću vas barem iz ovog morja ovdje ležećih hrastovah i inih stabalah izvesti; ali vam moram kazati, da nisam više lugar, i da nema naše vlastelinstvo lugarah, već „Forstwarte.“ — „Dobro moj Pantelija, bi li ti nama mogo kazati, kada i tko je ovu množinu drvljah srušio, i zašto se neod-

vozi?“ — „Znam i drage volje ću vam izpripoviediti. Prvo njekoliko godinah bila je ova šuma t. j. hrastovi prodani njekom trgovcu, koji je kako kazivahu sa jednim ministrom u rodstvu bio. Tu vam moram kazati, da za veliki novac t. j. preveliku cienu nebješe prodani, zatim da je tako ugovoreno, da se samo ona stabla, koja se tomu trgovcu dopadnu, za njegov posao upotriebe. Sad dojdoše Kranjci, pa svojom sjekirom ili pilom svališe najljepšeg rasta, kad na posao, da se radi, a ono smotriše, da bi se moglo iz njega 400 i više komadah duga izvaditi, ali od ovih bi jedan ili dva komada vitlava bila, najmenici rekoše Kranjcem, to ostavi; hajd dalje pa onda na drugi, na treći i četvrti itd. hrast udariše, te koji jim se nedopadè, ležati ga ostaviše. Otud je dakle to, da silni hrastovi usječeni tu leže i trune. Bože mili, kakova je to graja i vika, kad drugi koji čovjek, pa ma putujući, ako mu se rudo u šumi skrši, rastić si u tu svrhu podsieče, da dalje potovati može. Neću ja reći, da to nije pravo, da se na onog viče, koji se tudjeg dobra laća; ali i to bi rad doživjeti, da jedanput ona poslovica nebude istinita, da male griešnike vješaju, a velikim opraštaju.“ Na ovo ću ja: „Moj lugaru, žalostno je, da tako u svietu biva, ali biva, pa zašto vi seljani, koji to vidjeste, nenajaviste.“ „Neće naši ljudi, to da najave, jer ima takovih, kojim je to drago, pošto nemoraju suva ležeća drva sada po šumi tražiti, već takov liepi hrast izciepaju, pa s njim na kola. Gospoda bi se morala zauzeti, da se to iztraži, i da se taj šumski kvar plati, te da se uvidi, kako se sa narodnim dobrom baraće. „Moj lugaru, našoj gospodi se nedaju u to miešati; a ona, koja bi imala rieč kazati, nisu prijatelji naši, pa onda nije to vlastelinstvo kao drugih ljudih, to je oblast, koja tako rekavši i našoj gospodi zapovieda. Ako bi se što moglo prigovoriti, to bi se u saboru moglo, ali tog nemamo, premda za njim svi hlebdimo. Ja ću vama pripoviedati, kakovu ljubav ta gospoda prama našem narodu imadu. Eto prije dvie godine, kad se županija na novo podiže, zamoli skupština kod višjeg mjesta, da dobijemo brzojavnu žicu iz Gradiške do Požege. Pošto je mislila, da će ona moć svojim džepom baratati, t. j. da će imati tako zvanu domaću blagajnu, obeća da će visokomu državnomu blagu priteći u pemoć motkami i težaci; a grad Požega obeća badavni stan za ured itd. Naša prava visoka gospoda izposlovaše nam, da se zbiljam dozvoli gradjenje brzojava, nu da ponudjene olakšice se vis. eraru pruže. Ali neimajuć domaće blagajne, županija što kamo li će, pusti se u to, te pozove vlastelinstva, da bi za te motke gradivo iz svojih šumah dobrovoljno pružila. I do sad se odazvaše vlastelini i oni, koji su istom [u županiju došli, a nisu naše krvi; nu iz našeg dobra nebi povoljna odgovara. Činovnici istinabog predložiše liepu kolikoću, da se pruži za brzojav, nu višja gospoda baš nedadoše ni cmoke. A eto brate vidiš, da će tu toliko silno drveće potruniti, a za takovu svrhu nemože biti, a rodjaku pokojnog ministra je slobodno bilo bataliti. To je brate žalostno! Nu ja znam što bi ta gospoda mogla reći, da su ležeći hrastovi predebeli, i neodgovaraju svrhi, a mlade nemogu sjeći dati, to je proti Forstkulturi. Nu samo da su oni dali i ležeće, mi znamo, što bi š njima uradili. Dovezli bi je obćinskom robotom u Požegu; dobro bi ih prodali, i tada motke na Prečcu kupili. Al dakako za nas toga netreba, bolje je da trune, nego da se obće dobro podpomaže! Ele da je ovdje narod, koji njemački divani, već bi onda moglo biti, nu neka, neka, vidjet ćemo se mi još i pješice. Još bi vama mogao nješto kazati o ljubavi te gospode, koja nad našim dobrom bdiju; kako za narodne svrhe kao vlastelinstvo sudjeluju i pomažu. Nu to nesmiem na sva usta kazati, jer to mi je jedan hrvatski knez šaptnuo,

da je on čuo i vidio, da je na onaj poziv, što ga je županija na vlastelinstva razaslala radi dobrovoljni prinesakah za spomenik Bana Jelačića, te je i iz Kutjeve i iz Osieka liepo bilo predstavljeno, ali iz Zagreba da je tako po prilici odgovoreno, da je takovimi stvarmi nenapastuju. Liepe mi stvari! da su barem rekli, mi nemamo, nemožemo ili nesmijemo ništa dati; hajde nebi čovjek mnogo mogao reći, premda ja i svi knezovi držimo, da su jednaka sva vlastelinstva, bila privatna ili javna, i da k obćem dobru, ma na kojimgod putu pridonositi imaju jednako, dakako po razmjeru svoga posjeda, a ondie, gdje nije pod moraš, po razmjeru ljubavi i počitanja prama predmetu o kojem se radi. Dakako, dragi naš pokojni Jozo ban nezaslužuje, da bi se za njegov spomenik sa svijuh stranah pridonosilo, on nije spasio ni carevine, ni naroda svoga. Nu to mogu i valjada misle djeca Teutonska; ali što je Slavka mati rodila, to drugačije misli i radi, — medj kojima sam i ja i svi knezovi trojedne kraljevine. To eto tebi lugaru i guslaru samo na pol usta rekoh, a vi šutite i nikomu nekažite.“

Ovako se razgovarajuć sve smo se polako dalje pomicali i dojdosmo Mišku u Granice i odsjedosmo u Jozinu novo podignutom gradiću. Baš htjedosmo nastaviti naše razgovore, al ti čusmo tandrk kolah. Svi izidosmo na dvorište, pa tko ti izlazi iz kolah? dva baje izpod planine, obadva čestita i poštena. Došavsi u naše družtvo izvadi odmah onaj baja, što je blizu Kaptola, veliko pismo Slavončevu knezu. Da vidimo što je, otvorih ja i, nuto piše mi moj pobratim, dragi posavački knez. Veselilo me je njegovo pismo, jedino žao mi je, da je bolestan, da se nemože s menom prodivanit. Čitam dalje pismo to, i vidim ja, kako ti moj sudrug onoga gospodina A., što je u naše gore listu na njega tako nemilo nesrnuo pošteno češlja, te nadalje moli me, da to prijatelju našem Slavoncu priobćim. To ću dakako učiniti i o tom se sa Slavoncem porazgovoriti.

Nu sada eto u ovom družtvu želim, da koju prozborimo. Malo družtvo, ali valjano: dva baje izpod planine, Miško, lugar, guslar i ja. Najprije reče jedan baja: „Znate li braćo što novog?“ Mi svi: „Šta?“ „Gospodin Salovniković sretan je čovjek, eto je za svoje kazalište angažirao naše komšije Rumunje. Premda je gospodin Salovniković kazao, da on može čekat, to ipak je dotle nagovarao, dok nisu ti naši komšije zbiljam k njemu se pridružili.“ Na to ću ja: „Pa dakle baš ojdoše?“ Odgovori i drugi baja: „Jest, jest.“ Na to ja ću: „Neka bude svatko na svietu slobodan raditi, što mu je volja, ali da će oni prvo k njemu u kondiciju ići, nego što se s nama dogovore, nisam mislio.“ A guslar stari će od druge strane: „Zar ti neznaš, da ima kod nas narodna poslovica: Nit u tikvi suda, nit u vlahu druga.“ Svi će na to: „Eh, Salovniković sretan je, sad će već moći karavlaško kolo igrati dati.“ Guslar će: „A šta naša braća Slovaci i Srblji, kako oni, hoće l' oni Salovnikoviću na kazalištno predstavljanje?“ Baja na to: „Neće, pa ako i budu išli, valja da će se prvo s nama dogovoriti, kako da se pogodimo.“ Lugar će kao iza sna poviknuti. „Hoće bogme, ja sam čuo, gdje se njeka njemačka gospoda razgovaraju, da je Salovniković rekao, da će Slovakom dati igrati rolu kapitana, a Srbljem vojvode, pa će oni k njemu dojti.“ Ja ću na to: „Moj lugaru, nevjeruj, vara se gospodin Salovniković; nisu to Karavlasi, koji su se pojagmili za rolom Dakoromanie. To je slavjanska krv, koja, ako bi i rad za sreću i budućnost svog naroda role kapitana i vojvode igrati, to ipak, na pamet u kazalište Salovnikovića neće trčati, nit će se tako lako, kao Rumunji, na tanak led navući dati.“ Guslar će nadalje: „A što komšije Magjari, hoće l' oni, što

vele ljudi?“ Baja, što je Krndii bliži, iz sveg glasa i rešiteljno poviče: „Ajde što govoriš guslaru, ti neće nikako.“ Lugar će smierno i polako reći: „Neznam gospodine baja, meni su palocije pripoviedali, da ima njeki Vezir, to će reći vodja; a kad je vodja, valjda ima i svoju čordu. Taj vezir veli, da nemože više čekati, ako mogu krupna gospoda, neka oni čekaju, al on i njegovi neće. Na to se gospodin Salovniković samo smije.“ Ja ću na ovo: „O Bože, alaj sretna čovjeka; nu velim, da će se i ovdje u računu prevariti.“ Guslar će: „A što je s nami, hoćemo li mi?“ Svi poviknuše najednoč: „Nećemo!!!“ Lugar će polagano: „A Bog zna, hoćemo li, nećemo li. Ako se medju sobom budemo pravdali, jedan na drugog nasrtali, sigurno će to Salovniković znati za svoju korist obratiti.“ Sad ću ja stražnju da reknem: „Mi smo kod našeg ostali i ostat ćemo, ma nas svi iznevjerili. Mi ćemo gospodaru Salovnikovićevog kazališta za volju sa gospodarom u svoje vrime razgovoriti se, sa braćom našom prije dogovoriti se, pa tada ćemo viditi, što će biti. Samo da hoće ta obećana željeznica, da se u našoj domovini što prije dogotovi, da se možemo medju sobom naprije na brzo i u svako vrieme dogovarati, za Salovnikovića je meni lahko, u njegovo kazalište neidemo, nemožemo pod nikakovi način!!“ U to ime svi čašice uzesmo pa si nazdravismo, i rekosmo, da nećemo.

Sad Miško upita nadošavše baje, ima l' još šta novog?“ Rekoše u jedan glas: „Ima dvie novine, jedna je veoma ugodna. Dobri naš kralj pomilovà siromaka Tkalca.“ Kako to začusmo, svi u jedan glas viknusmo: „Živio dobri naš kralj! On baš sipa svoju milost nad nami. Eto nedavno dozvoli nam željeznicu, a sad opet pomilovà našeg čovjeka, koji nesretan bijaše. Bog blagoslovi dobrog kralja!“ Ja ću na to reći: „Braćo, mi smo dakako svi kraljevi, to je u našem narodu takov atribut, koga nemože ništ izbrisati; dao njemu Bog i djeci njegovoj sve dobro. Živio. Nu kad je već divan o našem Tkalcu, hajd da reknemo jednu, daj Bože, da se on siroma oporavi, i da nebude više tako nesretan; a da će znati uvažiti i blagodariti na milosti kraljevoj, to sam uvjeran. Ali gledjite braćo, da za sirotu njegovu ženu štogod sakupimo; ona je vas imetak izgubila, ajde, koji što i gdje može, neka pošalje na Slavončeva kneza u Požegu, on će joj odpremiti. A mislim, da bi mogli sad, kad je već po dobroti kraljevoj pomilovan, oni koji imadu tim posla njegove kipove i u ovaj kraj poslati, da se razprodaju za korist uboge žene njegove. Svi se ovomu pridružiše, a guslar reče: „Svi ćemo o tom raditi, da joj pomognemo.“ Ja ću vam jednu reć: „Znaš guslaru, što si ti u svojoj pjesmi Tkalca napomenuo, moj Slavonac je s predgovorom dao tvoju pjesmu tiskati, i ja u tvoje ime obećajem takovih sto knjižicah. Poslat ću je Pozoru, tomu vitežkomu branitelju državnih i ustavnih pravah naših, da je razproda i neka sav taj novac pošalje Tkalčevici. Ako je i malen darak, al je iskren, i od siromaka kneza mislim, da će drage volje surotica barem kao znak dobre želje primiti.“ Guslar reče: „Ja pristajem!“ a ostali kliknuše: „Živio!“

Sad preuzme rieč Miško: „A što je druga važna novina?“ Baja, što je bliže Kaptolu reče: „Nije ugodna, i neka se u našem narodu neopetuje nikad. Neće mi se upravo o njoj ni govoriti; ali kada smo rekli, da ima dvie novine, sad moram kazati. U našoj sriemskoj županiji bilo je ljudih, koji su dvojili, bi li se zahvalili nj. Veličanstvu za potvrdjenje jugoslavenske akadamije. To nas boli jako. Ta to je svojina, koja je sviuh nas Slavenah na jugu; to je alem kamen, koji nas sve mora jednako grijati.

Tu nema ni hrvatskog, ni srbskog, ni slavonskog, ni dalmatinskog itd. gledišta, to je sunce naše, koje nemože i nesmije i neće svoje trake na jednu stranu više, na drugu manje izlievati, već kako jednomu tako svim, kako svim, tako jednomu.“ Povikaše svi: „Živio kralj, koji nam opet milost ukazà, živila akademija!“ A baja će, koji je inače pun šale: „Ja sam braćo zapečatio súd od 10 akovah, i to najboljeg vina, te čekam, dok vino malo ciene dobije; pa obećajem, neka bude to sve za akademiju. A ako bi me medjutim što navelo, da se tog suda dotaknem, onda ga neće sam popiti, već ću sve knezove i baje, guslare, Miške i lugare pozvati, da s menom piju; a za taj moj grieh zaklinjem se, da ću drugi sud od 20 akovah prodati, i dobiveni novac akademiji dati.“ Svim bijaše milo to čuti i svi uzkliknuše: „Živio naš baja!“

Kad se taj razgovor svrši, upitah ja: „A što je novog u Požegi?“ Tad mi baje rekoše, da je u nedelju pred Filipje bio u ulici Vučijaku velik skup, pa da su se naši vriedni Vučijačani — potlim kako jim je jedan visoki, sa velikima bielima brkovima sugradjanin malo razlagao — dogovorili i odlučili, da će crkvu sv. Filipa liepo u red staviti, onako kao što se pristoji, da taj hram, koji je za vrieme Turakah jedino utočišće kršćanah bio, na diku i slavu svog patrona uredjen bude. Ja na ovo rekoh: „To me nije strah, da neće biti u redu. Požežani su čestiti i valjani, a Vučijačani marljivi i pošteni ljudi; doskora će se ondie sveta misa pjevat.“

Sad slušajmo daljne novosti. „Ima“ reče baja, „još nješta novog. Udarili njeki ljudi i žene na Slavončevog prijatelja puka rad onog, što je pisano u broju 12. na strani 190., ali ustmi ne oružjem.“ „To je liepo“, ja ću reć, „prijatelj puka otvara puku oči, da si neda kuće podkradati, a ovamo ima ljudih, kojim to nije pravo. To moraju smiešni ljudi biti!!! — — — — Nu ja ovdje očitujem, a ujedno pozivljem i to iz ljubavi prama prijatelju puka i prama momu prijatelju Slavoncu, da svi oti blebetaši, ako su pošteni, i ako dobro žele narodu, neka perom udare proti prijatelju puka. Ako se oni sjećaju, da jim taj članak VIII. ma u čem ili poštenje ili čest vriedja, neka to odkriju, pa ako nebi znali naški pisati, što ja nevjerujem, jer dost dugo naškog kruha jedu, neka napišu niemecki. Uvjeravam ih, da će Slavonac njihovo pismo primiti i svietu u prevodu priobćiti, a ujedno će i prijatelj puka dovoljnimi dokazi svoje tvrdjenje podkriepiti.“

Već se je smrknulo bilo i vrieme bijaše, da se razstanemo. Lugar odè u Duboku, Miško s guslarom u Gorjane, a ja se sjedoh uz kočijaša na kola, u kojih se dva baje kući odvezoše.

Svaštice.

Iz Požege. Ovih danah je u županijskoj skupštini pročitan dopis vis. namjestničtva, kojim se priobćuje dozvola nj. c. kr. apošt. vel. u pogledu gradjenja Zemunsko-Riečke i pobočne Brodsko-Osiečke željeznice, sa oznakom da će kroz ovu županiju pruga projti. Ova vjest je velikom radošću primljena i odredjeno je, da se nj. c. kr. apoštolskomu veličanstvu ponajprije zahvalnost podnese; zatim je odredjeno i onim visokim osobam, koje su u tom sudjelovale i stvar vrlo podkriepljivale i to sv. g. Banu, preuzv. g. kancelaru pr. g. biskupu Strossmajeru, presv. g. velikom županu domaćemu, i napokon presv. g. vel. županu križevačkom, koji je u konferenciji banskoj prvi predstavio i naročito želio, da se u zapisnik stavi, da pruga ide dolinom Orljave — svakomu na pose zahvalnica pošalje. — Inim svim kolikim članovom konferencije banske hoće se javna zahvala u Slavoncu od straue županije izjaviti.

Prije njekoliko danah boravila je ovdje velečastna mati i vrhovna predstojnica reda milosrdnih sestarah, bivša u službenom pohodu samostana milosrdnicah ovdašnjih.

Sad se baš nalazi ovde prečastni otac državnik reda sv. Franje Kapistrana Pavao Nagy sa državе tajnikom, našim vriednim domorodcem Ivom Rodićem.

Ove nedelje su kod otacah franjevacah tri dana izasebice bile jubilarne mise i predike povodom prekoniziratih svetacah, japanskih mučenikah.

Crkva bijaše uviek dubokom napunjena. — Oci Isusovci ovdie u odhranilištnoj crkvi drže svaki dan kroz mjesec svibanj u 6 satih po podne večernju sa katiketičkom predikom. Ovoj pobožnosti se naš sviet istom priučava.

Iz Požege. Već u dvaput su ovdašnji gradjani gg. Ferdo Kempf i Ante Trnačić ovog proljeća priredili krasne i liepe zabave, i to jednu u našem divnom i romantičkom Jagodnjaku na mladi uskrs, a drugu na Cvjetkovo (Florianovo) 4. svibnja u gradskoj šumi Padežu. Jagodnjak je staro zabavljalište Požežanah, a osobito mladeži, koju je tamo pomamljivao upravo čarobno-romantički položaj medju vinorodnimi požežkimi gorami. Nu u novije vrieme bješe mu potamnjela slava; stranci koji gdjegod mogoše veselje nam kvariše, i narodne zabave ukidaše, prerovaše ga, popraviše po njem nišane i načiniše iz njeg džilitalište svojih oružnikah; narod se tim odbi, i po Jagodnjaku nebjė više viditi milokrvnih naših krasoticah, niti čuti sladkoog razgovora i vilinskog pjevanja. Štropot tudjih hatah, prasak tudjih pušakah razagnà i istu plahu zvjerad, ušutka i iste miloglasne slavulje, i jadni Jagodnjak zaniemi, kao što mu i narod zaniemi od pritiska tudjeg gospodarstva. Tek kad mu narod ovo zadnjih godinah oživi, oživi i Jagodnjak opet, občinstvo započe opet više i više pohadjati svoga njegdanjeg znanca. A od starine bijaše mladi uskrs dan, gdje je sviet više nego navadno običavao Jagodnjak polaziti; ove pako godine slegla se bješe izvanredno silna svjetina ne samo iz Požege, nego i iz obližnjih selah, te taj dan bješe veselije probavljen, nego li dosad običajno bijaše. Na tom smo ponajviše zahvalni rečenima vriednima gradjanima, koji su sva moguća učinili za udobnost i zabavu občinstva. U Jagodnjaku bo bijahu porazapinjani šatori, u kojih je bilo na izbor svakog i jela i pila; gradska glasba izvodila je razne narodne napjeve, mladež je pjevala i igrala, oko gajdašah se je junačko kolo nijalo; jednom riečju, sve je bilo veselo i radostno, kako do skoro nebijaše, i tek pod mrak začė se sviet razilaziti, odličniji u kočijah i dvoznicih (fiakerah), a ostali pješke, vesele pjesme pjevajući. — Nemanje veselom i ugodnom bijaše i druga uredjena svibanjska zabava na Cvjetkovo u Padežu. Samo nam je pridodati, da je tu uz ostale zabave bilo i njekakova strieljanja na kokote što kako čujemo drugi je njeki a ne ureditelji zabave priskrbiše. — Medjutim mi tu surovu šalu nemožemo nikako odobriti, jer strieljati na sirote povezane i namazane kokote, nasladjivati se i keketati se njihovu trzanju, koprcanju i bojazu: to sve zaudara strašno po prostačini i barbarstvu, a na gledaoce nedjeljuje ni najmanje oplemenjujući. Želili bi dakle, da nam se naš milokrvni narod u buduće nebi trovao takovimi stranskimi barbarizmi! Ako se od izobraženih narodah šta plemenitijeg poprimiti neće, mi se liepo zahvaljujemo i na takovu divljačtvu.

— Naše pjevačko družtvo, koje već dosta dugo o sebi čuti nedadė, oglasi nam se prekrasno ovih danah. Na Cvjetkovo, požežku zapovjednu svetkovinu, priredilo je ono na obću dopadnost u katoličkoj župnoj crkvi glasbenu missu, uz koju je i ovogradska narodna garda davala obične vojničke salve. Drugi dan za tim, t. j. na hrišćansko Gjurgjevo, isto je družtvo, za dokaz narodne sloge i ljubavi medju ovdašnjim stanovničtvom, pjevalo Stankovićevu missu u ovdašnjoj hrišćanskoj crkvi, gdje smo vidjeli i mnogu katoličku gospodu, gradjane, gospoje i djevojke. Poslje podne istog dana dali su opet naši hrišćanski sugradjani na obće razveseljenje svirati gradsku glasbu na trgu sv. Trojstva. Ovo je dakle opet jedan krasan dokaz nesamo medjunarodne naše sloge i ljubavi, nego da se ovdašnje občinstvo takodjer ni najmanje neosvrće na tu bogomrzku prepirku o Srbstvu i Hrvatstvu; i da za nju isto toliko mari kao i za lanjski snieg. Mi smo to već jednom rekli i opetujemo to još jednom našim novinarom. Naš narod nemari baš ni poture za tu prepirku, jer on ima prešnijih nuždah i togobah, nego li se je svadjati i prepirati za imena. Neka se dakle jednoč već prestane mlatiti prazna slama i trošiti rieči u vjetar, koje nikakova odziva u narodu nenalaze, nego jedino preziranje pobudjuju, buduć nas samo sramote pred izobraženim svietom. Još jednoč za vazda: Mi nemarimo za nikakovo ime, nego da Srbi i Hrvati budu narod jedan, narod ugledan, štovan, prosvećen, sretan i slavan. Je li se to postigne budi pod imenom hrvatskim ili srbskim, slavonskim ili slovinskim, to je nam svejedno; samo neka se postigne! Tko drugo šta hoće, taj neka nečistim svojim perom neobezčašćuje svetu rieč „rodoljubje." jer u takova svašta može prije biti, samo ne rodoljublja. —

Glasonoša karlovački pod br. 18. donosi članak iz Križevacah o pokopu presv. g. Rubide, mi ga takodjer našem občinstvu priobćujemo. Iz Križevacah, dne 25. travnja. (Pokop presv. g. A. Rubide.) „Tužno li se je nas u Križevcih dirnuo crni glas, koji nam donese smrtnu viest, da je g. dvorski savietnik A. Rubido preminuo iza duga i težka bolovanja. S početka odmah pomislismo, da će mu ostanci tiela biti sahranjeni na Rieci, dobru njegovu, a u tom nas učvrstiše i glasovi, koje u novinah čitasmo. To nam upravo dobro dodje, da dokažemo, koliko smo štovali i ljubili visokoga pokojnika, koji je tako rano dovršio tečaj svoga života.

Rano u jutru krenu nas njekoliko iz Križevacah i dojdosmo za dobe na Rieku, te skrenusmo u grad pokojnikov. Dvorska kapelica bijaše već otvorena. Poslje kako se naklonismo g. grofu Kulmeru, šurjaku pokojnikovu, pojdosmo u kapelicu, koja bijaše sva natrpana svietom, koji se je suznim okom za dušu svoga oca i gospodina molio. Na odru, okićenu cviećem i ogradjenu svjećnjaci, ležaše u otvorenu liesu pokojnik.

Težko mi je opisati, kakova mi čuvstva obuzeše dušu, kad sam upro oko u bliedo lice pokojnikovo. To lice koje je njegda odsijalo blagošću i dobrotom, sad nosi uraženu težku muku duga bolovanja, koje mu pohara cviet života. Pomoliv se za mir duše njegove, izajdem razcviljen napolje. — Za toga prispiė i mnogo druge gospode: gg. veliki župani Kukuljević i Vukotinović; vladika Smičiklas, načelnici gradovah Zagreba, Varašdina i Križevacah sa svojimi deputacijami i silno svećenstvo iz okolice.

Oko deset urah dojde i svietli ban, i odmah zatim započe sprovod, koji je vodio mjestni župnik g. Žužel iz gradske kapelice u župnu grobnicu. Kad se obredi završiše, i tielo u raku spusti, reče g. domaći župnik, poznatom svojom ročitošću pokopno slovo, kojim je mnogomu izmamio suzicu iz oka. Izza toga čitane su zadušnice u župnoj crkvi.

Na to krenù sve u grad na ručak, poslje koga vrati se svaki doma, ponesav u grudi tugu i žalost."

I ovdje je smrt pokojnika turobno dirnula stanovničtvo ovdašnje, pošto ga je svatko, koj ga poznavaše rad njegove ljubezljivosti i prijatnosti osobito štovao. Što više mi smo ga njekim načinom kao posrednikaa smatrali u porodivšim se nesporazumljenju medju Slavonci i Hrvati, on je to znao liepo i bratski izjednačiti. Zato nas još više boli što su se ovdje (valjda neistiniti i netemeljiti) glasovi raznieli, da je zadnje čase života svoga osamljen ostao, — i što tako-

vom za kralja i domovinu i naš narod zaslužnom mužu nije kod opremljenja tiela njegova u Zagrebu veća počast ukazana.

U Osieku 1. svibnja. (Dopis) Pozor donio je u svom 93. broju jedan dopis iz Osieka, koji je trebao predostrožnije primiti. Mi smo s negodovanjem čitali njeke primetbe o gosp. D. i kad bi svi čitatelji Pozorovi imali sreću g. D. poznavati kao mi ovdje, nebi udostojali ni odgovoriti onima gadnim klevetama, nego bi ih sa prezrenjem odbacili. Ptica se po perju poznaje; čestiti Pozorov dopisnik upotrebljuje one formule: „kažu da je g. D. najviše želio amo srbsko družtvo" i „njeki te njeki imaju g. D. u sumnji" — taman izrazi za opadnika i denuncijanta! Mi koji partaje osiečke dobro poznajemo, neznamo da ovdje ima „kojekakvih spletkarah pseudosrbstva" a g. je dopisnik možebit kakovi „pseudohrvat" i ako je to, prosto mu bilo, ali nek se neusudjuje u svojoj plitkoči uma, ako on to tobožnje pseudosrbstvo nije kadar ponjati, gadne težnje drugim pošteno mislećim podmetati. No to je još kojekako, ali što će reči, da g. D. „kumuje spletkarom pseudosrbstva, ne što bi prijatelj bio Srbah, nego što je rad okrnjiti i Srbe i Hrvate?! dopisnik u svojoj zlobnoj prostoti nije sigurno ni sám znao, što je s otim reći htio, jer inače nebi u njekoliko riečih toliko gluposti i podle klevete zbubao; kad bi mi toga dičnoga rodoljuba strogo na izpit uzeli, da nam dokaže čim je g. D. dojako pokazao, da želi i Srbe i Hrvate okrniti, bi mu jamačno mučan znoj na ženijalno čelo probio. Mi ga sjećamo samo na odlučno držanje g. D. u glavnoj skupštini županije virovitičke pri pretresivanju predloga jedne županije o ociepljenju Slavonije, kad su ljudi kao on sasma ništetnu ulogu igrali. Kamo naše sreće, da su svi naši odlični muževi tako plemenita duha i prostrana srca kao g. D. da jednom ljubavi obuzmu i Srbstvo i Hrvatstvo! a slavonski su muževi baš zato pozvani, da svežu sloge svezu medju Srbi i Hrvati, a da nebudu partaja ni jednim ni drugim. Kakva debela bezobrazluka njegovog krasnog dopisnika, da on g. D. uči, šta njemu znati treba „da njega drugi sviet pozorno motri" kano da njegova diela javna nisu i da se svietlosti plaše, kao što će to dopisnikova dela biti; pod ovim „drugi sviet" mislio je dopisnik u svojoj zanešenosti naravno svoju visoku osobu, jer u takovom tonu o muževih položaja g. D. govoriti, mogu samo bezsramni odpadnici. Zato mi preporučujemo Pozoru, ako je rad našoj slozi, neka neprima u sebe ovakove gadne uvrede, jer bi se inače pravom mislilo, da nije u stanju razlučiti kukolj od pšenice.

U ostalom budući je dotični članak Pozorov sasvim misteriozno držan, te se dopisnik usudio nije niti sebe označiti, niti g. D. imenito navesti, to mi za sad u ovoj odbrani složivši, smatramo za suvišno još što drugo reći nego da smo svi prem iz raznih stališah sastojeći spremni naše mnienje vazda sa našimi podpisi posviedočiti, kako nam Pozor ili tko drugi daljneg povoda tom dao bude.

(Ovaj članak rado primismo u obranu g. D. kog nam dopisatelj imenuje, a mi ga kao osobitog i vele vriednog muža poznajemo. Te ko što smo toj našoj dužnosti srdačno i dragovoljno u slavu i diku g. D. kao čovieka za kralja, narod i dom veoma zaslužnog, trsili se zadovoljiti; tako nam s druge strane neće naš dopisnik zamjeriti, što smo niekoje stavke izpuščali, jer stim smo hotili kod naših i onako sanguinickih ljudih prepirkam i kockanjem priedusresti.) (Ured.)

(Dopis.) U Vinkovcih, 20. travnja. Opet vam moram evo žalostnu viest javiti. Dne 17. o. m. u jutro preminů ovdješnji župnik i podarcidjakon Antun Poslavsky, čovjek inače zdrav i jedar, a mogao bih reći u najljepšoj dobi života svoga. Prije osam danah spopade ga vrućica, koja predje u typhus, te ga sedmog dana razstavi sa životom. Drugi dan t. j. 18. obdržavao je ovdješnji prepošt g. B. zadušnicu sub infula za pokojnika, a poslje podne bijaše sprovod, kod kojega prisustvovaše mnogo susjednih svećenikah i nebrojeno pučanstvo; samo su mnogi želju izrazili, da bi baštionici pokojniku od svoje strane kako tako dostojniji sprovod pripravili bili.

Pokojnik bio je istom treću godinu ovdje župnikom, a za ovo je kratko vrieme liepo uredio crkvu i župnički stan. Najveća mu je jedna od njegovih zaslugah, što je neumorno nastojao, da se na novo pokrije toranj župne crkve. On bijaše pravi rodoljub, koj je narod svoj ljubio i u župljanih svojih tu ljubav njegovao! Lahka mu zemljica!

Zagonetka.

od Filipa Šafara.

Bilo s preda, bilo s traga
Tebi stoji volja draga
Isti ću bit' moj junače
Već da mjesta preinače
Pet nas braće tu imade
Neka svaki dobro znade
Dva put po dva jednače se
Jedan ima ime za se
Dvojica se kad razstanu
Svaki za se jur na stranu
Tad iz med njih još dva stanu
I njih se mal' razstanu
Tada onaj što je za se
U sredinu uvuče se
Tada imaš moje ime
Nakićena je kuća š njime.

Odgonetka zagonetke u 11. broju „Slavonca" jest **krad — rad.**

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. svibnja 1863. Broj 14.

UZDASI BOŠNJAKA.

Domovino! ljute boli tvoje
Oduviek su krvne rane moje,
Tužnoj tebi neima pomoći
Jer te kopren crne krije noći.

Domovino! ti robinjo sinja,
Sreću tvoju svak tvoj sin proklinja;
Jer u težke dospjè mi okove,
A u težje kuju te još nove.

Majko sladka, štono već odavna
Robinjici biednoj si mi ravna
Tvojim jadom da li ima lieka?
Il ćeš sbilja robovat do vieka?

Robovat' ćeš, jer slabo tko hajo,
Da utaži gorke tvoje vaje;
A zli krvnik pohlepan za slavom,
Kô jabukom tvôm se igra glavom.

Tvîm se znojem i žuljevi goji,
U zajam ti po svom pravdu kroji,
Krvcu tvoju kô vodu prolieva,
A mač krvni viek nad tobom sieva.

U svom krilu ljute gojiš zmije
Izrodice, hude krvopije!
Njihov danak noć je tebi tavna
Tvoja propast želja njih'va davna.

Tvojim sincem luč kad žića svane,
Već robstva im trak na obraz pane,
U koljevci već okove ćute,
Turske već ih stežu muke ljute.

Grudve suhe nije već na tebi,
Koja suzam' natopljena nebi;
Nejma mjesta, gdje ti nebje rane,
Krvca tvoja teče na sve strane.

Domovino! sinak ti uzdiše,
Suznim okom tvoju tugu piše,
Ali majko za te nejmam lieka,
Zato bit ću rob s tobom do vieka.

Rob do vieka? sbilja zar do vieka?
Neću majko, uz prkos svih zaprieka!
Robstva kletog lance moram skršit,
Ili skršit, il — u boju svršit.

A mâ krv će novom kliti silom,
Ohrabrit' će duh narodu milom,
Svaka kap će jato izleć zmajah
Spravnih rod si lišit svih tih vajah.

EXCELSIOR!*)

Tamne noći mrak padaše kolom,
Tihom alpskom kad idjaše dolom,
Stieg u snažnoj piesti, mladac strȁni,
Na njem starim jezikom pisani:
Excelsior!

Blied mu obraz al pod vedrim čelom
Bujni sja mu plam u oku smjelom, —
I ko zvuci srebren-zvonca jasni,
Tako uzklik širom zamniè glasni:
Excelsior!

U koljebah tihih vatre sjaju
Žarki plami, rudeć se, praskaju,
Davno život u gorah utihnù,
A stranca se s prsah uzdah vini:
Excelsior!

„Nejdi dalje!“ sied mu starac veli,
„Gole stiene mraci su zasjeli
U ponoru divlji potok dere; —“
Ali s nova zvuk se jasan stere:
Excelsior!

„Stani!“ sladko dieve glasak guče,
„Bolnu glavu sklon mi u naruče!“
Nu oko joj suzah rosa ovì,
Kad se tužno u tmini ponovi:
Excelsior!

„Paz' se!“ mnog' mu viknu iz koljebe
„Da lavina nepade na tebe, —
Gledj na jaze, izdajne pećine, —“
Ali jeka ori iz daljine:
Excelsior!

A kad sdušni Bernarda sinovi
Pozdraviši dan molitvom novi —
I sbor njihov pjesni zapjevao,
Glas neznani s gora odpjevao:
Excelsior!

Al u kratko pred groba snježana
Mrtvo tielo najdu mladca strȁna,
Najdu jednom rukom stieg držani,
Na njem starim jezikom pisani:
Excelsior!

I još tada, kad se mrtvo tielo
U danice rane svjetlu snjelo,
Zavriše zvuci uznešeni,
Od nebesah kan' da odraženi:
Excelsior!

Preveo s poljskog Josip Eugen Tomić.

ŠPANJOLCI U HRVATSKOJ.

Historicka pripoviedka iz XVI. vieka od M.

(Dalje i konac.)

X.

Jutro je. Sunce se sjajno pokazȁ na obzorju; kiša odavno prestadè lievati; narav je kô preporodjena, — cvatuća drveća sipaju ugodan miris svud na okolo.

Ta naravna krasota gane i bana Karlovića i Ivanu, da u družtvu oca Andrije, ostaviv zidine medvedgradskih palačah, užiju se ugodna, proljetna zraka. Došavši u perivoj, upute korake svoje pram jednoj sjenici, koja bijaše na povišenom mjestu podignuta.

„Vladislav izostaje neobično dugo;“ reče zabrinut otac Andrija knezu.

„I meni se tako čini;“ odgovori Karlović, „ta šest urah valjda netraje taj nesretni sud.“

„Samo ako i njega prikvačili nisu“, reče opet otac, „što je posve moguće; jer proklete uhode valjda su u onaj par i našemu poduzeću u trag ušle, kada je on moje pismo

*) Tu pjesmu „Excelsior!“ (više i više; viši) zabranila je ruska censura u Varšavi, jer predstavlja tendenciosno mladića, koga nijedna nepogoda nestraši, da nestupi pod zastavu slobode.

nesretnomu pustinjaku predavao; taj bo jedini slučaj, ako se stavi, može razjasniti smrt pustinjakovu.“

„Njegovu tako oče Andrijo; reče Ivana sgroziv se od straha.

„Na sve moramo spravni biti, kćeri moja —“ odgovori pater, „ruka sveviśnjega odlučì nas strogo kazniti, nesreća će za nesrećom sliediti, vremena najveće tuge i žalosti će nastati, najplemenitiji muževi zemlje naše padat će od ruke krvničke.

Malena stanka sliedila je za timi riečmi; oni bo dojdu upravo do vratah sjenice.

„Što se Vladislava tiče“, reče ban unišavši unutra, „nebojim se toliko, jer niti vojnički sud, niti inkvizicija ima kakovo sudbeno pravo nad njim; to si zadržà sám veliki vojvoda Philibert Chalonski za se, a ovaj neće tako brzo izreći odsude.“

„Nepolažem mnogo vjere u toga Philiberta Chalonskoga“, reče otac Andrija, „jer valjda se nerazlikuje mnogo od svojih, neprijatnih nam, zemljakah.“

Nastadè opet stanka. Ivana, koja sveudilj pram Zagrebu gledaše, vikne sada:

„Eno Vladislava; brzi konj ga k nam nosi!“

Oba muža pogledaju tamo i sbilja opaze, kako se jedan konjanik uprav ka gradu uz brieg penje. Konjanik bijaše u istinu — Vladislav.

Veseli nad njegovim dolazkom, počeše mu već iz daleka rukama mahati u ime pozdrava; to isto učini Ivana bielim rubcem u ruci. Al kako bi jih nesretnik opazio? Njegova duša bijaše uzbunjena, njegova čuvstva otvorena, on je nosio smrt u grudih svojih.

Tako nujna i zamišljena zanese ga vierni konj pod zidine Medvedgrada, da ni sám neznade kako. Tu ga dočeka husar, koga je bio Karlović u susret mu poslao, da ga u vrt odvede. Vladislav predà konja konjušniku i pojde mučè u vrt.

Tu najde tri, njemu predrage osobe.

„Koliko si nam neugodnih časovah prouzrokovao, Vladislave;“ reče kô ukorno Ivana.

Vladislav ju pogleda; suza ganuća zasjà u oku njegovu; on htjedè nješto reći, al nemogaše.

„Govori Vladislave“, počè knez, „što rade s našim Alapićem?“

„Prije zore“, odgovori muklo Vladislav, „izgubit će nesretnik glavu.“

„Voljani Bože!“ zavapi otac Andrija, zalomiv rukama.

„Svemogući, smiluj nam se;“ zavapi plačuć Ivana.

„Dakle od nikuda pomoći?“ upita u zdvojnosti pater.

„Od nikuda;“ odgovori muklo Vladislav; bliedo njegovo lice potvrdjivaše istinitost njegovih riečih.

„Ne, ne! mi mu pomoći moremo“, reče odlučno knez Karlović, „plemeniti vitez, kao Alapić, nesmije da pade od ruke krvničke.“

„A kako da mu pomognete bane?“ upita njekom nadom Vladislav.

„Kao ban hrvatski, privrženik kralja Ferdinanda, stupiti ću u taj razbojnički tabor i kao takov zabranit ću im u ime kraljevo, taj krvoločni čin izvesti.“

„Zalud je sve mili dobročinitelju“, reče Vladislav, „okrutnici ovi neštuju volje kraljeve, neslušaju rieči njegove, oni se neplaše nikoga, do jačega od sebe . . Nu ja sam izumio način, kojim ćemo ga za sigurno izbaviti.“

„Kaži, kaži brže Vladislave! reče otac Andrija.

„Prije nego ga izrečem“, odvrati Vladislav, „želio bih se s vami, moj stari učitelju posavjetovati, zato vas molim svietli bane, da nas za kratak čas izpričate.“

Ban jim dopusti i dva ova: otac Andrija i Vladislav upute se k vrbovoj sjenici.

Knez Karlović ostadè sam s kćerjom. On ju jedno vrieme tužno promatraše, kako je snuždeno svoju glavicu spustila i gledala turobnim okom za odlazećimi:

„Ti trpiš kćeri moja“, reče ganuto Karlović.

„Ah oprosti oče“, reče Ivana, podignuv liepu svoju glavicu i uprvši mio pogled u

svoga roditelja, „oprosti djetetu svomu, koje je neizrečeno nesretno i to najviše svojom krivnjom.“

„Krivnjom svojom, kćeri moja? Govori diete, izreci tugu srca svoga, možebiti da joj ima lieka“, reče blago ban.

„Da sam barem to prije učinila, da sam ti prije ono odkrila, što bi morala, da ti odkrijem, nebi možebiti tako nesretna bila. Oprosti oče, kad sam obećala ruku i ljubav svoju Alapiću, oskvrnula sam vjeru, koju zadadoh Vladislavu prije dvie godine, kojega jedinoga ljubih i sveudilj ljubim žarom prve ljubavi.“

„Kćeri moja, ti si tim uništila sreću jednoga od ovih dvajuh plemenitih mladićah;“ reče tužno Karlović; „al čemu, da ti još više razdirem ranjeno srce; stvar se već popraviti neda, a i ja sam ju žaliboże kasno dočuo. Za sada moli se samo Bogu, da ti Bog živa uzdrži — tvoga zaručnika.“

Ivana jecajuć pade ocu si oko vrata, koj ju tronuto u čelo poljubi.

Al pojdimo malo dublje u vrt, da vidimo što ona dvojica rade kod vrbah.

Vladislav govori nješto ocu Andriji; govori mirno i odlučno.

Otac Andrija sluša ga udivljenjem i kao da neshvaća riečih njegovih.

„Vlastitim dakle životom odlučio si spasiti Alapića? Mladiću, istina je, ti si čestóputah htjeo se žrtvovati za svoju domovinu; tolikoputah si neustrašeno smrti u lice gledao; al reci mi, nije li svakom tom sgodom ipak u tebi tinjala njeka iskra nade, da će te mimoići ubojito tane, da te neće zahvatiti pogibni mač. Sada Vladislave, — sada ideš u čeljust očite smrti, koja će te sigurno stignuti, ako uztrajao budeš kod svoje nakane. — Prosudi dobro sve prije, sinko, neg što počmeš.“ Tako je govorio otac Andrija Vladislavu.

„Moja je odluka čvrsta tako“, odgovori Vladislav, „da ju ništa promieniti nemože. A i što mi je do života; da vi oče poznate moju nutarnjost, da bi vidjeli one boli, koje mi lome dušu, nebi me toliko od toga koraka odvraćali. Smrt će biti ugodna stvar meni nesretniku. — Pa napokon neće Španjolci s menom tako brzo gotovi biti; stalan sam, da mi najmanje deset danah, neće ni vlasa na glavi povriediti smjeti.“

„Ja te nerazumijem sinko;“ primjeti pater.

„Pa ipak sam vam toliko putah kazao“, razjasni Vladislav; „da, po izričnoj volji Philiberta Chalonskoga, mene, kao podvodju zagrebačkih četah, nije vlastna ni inkvizicija, ni vojni sud, napriečac, bez potvrde velikoga vojvode odsuditi.“

„To je skoro svejedno“, odgovori pater, koj ga pozorno slušaše, „jer ovu veliku pogriešku, neće ti jamačno ni Philibert Chalonski oprostiti, te će rado i sam potvrditi sudbenu odsudu.“

„Neda se tajiti“, odvrati Vladislav, „al svakako, dok potvrda iz Mletakah, gdje je sada vojvoda, stigne, proći će njekoliko danah, a za toga dobit ćete vi sgode, da me oslobodite, ako uzhtijete.“

Otac Andrija se zamisli.

„Neka bude dakle“, reče iza poduge stanke pater, „tvoja nakana je plemenita, sinko moj, Bog ju blagoslovio.“

Vladislav stisne ocu Andriji vatreno ruku i rekne:

„Sada oče, pojdite k banu i Ivani; treba jih pripraviti na tu viest.“

„Pravo imaš sinko; “odgovori pater, „ta će ih viest ljuto dirnuti; al sila Boga nemoli.“ To rekav pojde k sjenici.

Vladislav pako pojde dalje u šumicu i dojde na jedan, grabrovi obrašten, briežanak, na kom kamenita klupa nemještena bijaše. Tu sjedè i baci tužan pogled po okolici:

„Prije dvadeset godinah bijah na ovom mjestu, — i to mi se čini, kao da je jučer bilo . . . Jutro bijaše isto tako krasno, kao i danas — a srce bijaše mi isto tako ucviljeno. Otac moj ležaše na mrtvačkom odru, — vitezi pripravljahu se za sprovod, a mene plaču-

čega odvede stari sluga na ovo mjesto. Odavle sam, suze roneć motrio, kako se sprovod kreće pram remetskomu samostanu, da u tihu grobnicu položi ostanke oca moga. — Oh oče, ti možda gledis s nebesah na nesretnoga sinka svoga, žališ slabost njegovu i tužiš nad njegovom nesrećom . . Oprosti oče! što uviek tužim nad nesrećom svojom, što uviek govorim o nesreći, — zašto nesnivam o sreći, — ta sutra bit će svemu jadu konac, sutra ćemo se opet sastati — gore u onoj domovini."

„S Bogom vi luzi i dubrave, sva mjesta moga nekdašnjega blaženstva, gdje sam njekoč sretan bio. — S Boogom i ti domovino, nesretna, al meni nad sve mila! S Bogom." Tako tužaše u sebi nesretni vitez; srce mu plivaše u moru žalosti i on se vrati u grad.

Na povratko sjeti ga mnogi predmet, svaka stazica, svaka klupa, svaka sjenica na blagu dobu djetinstva; svakoj takovoj uspomeni rekne on u srcu: „S Bogom!

Napokon prispije u grad. Znao je on, da ga ovdje novi boj očekiva; znao je, da mu je potrebno velika napora, da nepodlegne. Zato se unapried već nješto sabere i učini se mirnijim.

Karlović s kćerju i ocem Andrijom izčekivaše već dugo u svojoj sobi Vladislava. Otac Andrija izpripovjedi ovoj dvojici, na što se je Vladislav odlučio. Karlović slusaše patra zamišljen, dočim je Ivana od velike žalosti gorke suze lila.

U to stupi Vladislav unutra. Ivana poleti mu u susret i zalomiv tužno rukama zavapi:

„Ti ćeš nas dakle ostaviti Vladislave, — ti ćeš se razstati s nami!"

„Moram Ivano", odgovori Vladislav i suza mu kapnù niz bliedo lice, „prijatelj mi je u nesreći, — drugčije nemože biti."

„Ne, ti nemožeš toga učiniti;" tužila je Ivana; suze joj kapahu niz lice; grudi joj hoće da puknù — u težkoj tugi kloni na stolac.

„Ti si se dakle odlučio sine?" pristupi sad Karlović ganutim glasom.

„Jesam dobročinitelju!" odgovori odvažno Vladislav.

„Ti si plemenito namislio sine", reče tronuto ban, „Bog ti podielio sretan uspjeh."

„Ah što govoriš oče!" zaplače ustavša se Ivana, „zar i ti odabravaš njegovu nakanu. Želiš, da mu krvnik odrubi glavu, da Vladko Berislavić pane od mača krvnika? Oh! odvraćaj ga oče! Tvoja će rieč možebiti više važiti, nego suze jedne nesretnice, koja ga nad sve ino ljubi."

Suze zasjahu u očijuh trojice muževah.

„Umiri se kćeri moja", poćè ju Karlović tješiti, „ta Vladislav nemora poginuti. On će se vratiti slavodobitno, kao osloboditelj Alapićev, a potomstvo slaviti će njegov odvažni čin."

„On će pasti, — ja ga nikad već nevidjeh!" vrisnù u zdvojnosti djevojka.

„Vrieme je Vladislave;" reče pater, otrisav si suze, „mi moramo za rana u Zagreb."

„Imaš pravo oče;" odvrati Vladislav, „Ivano, mi se moramo razstati."

„Samo još njekoliko časakah Vladislave", moljaše Ivana, „da budem u prisutnosti tvojoj i sve ću udarce jačim srcem podnositi."

„Ne Ivano, — njekoliko časakah i bilo bi prekasno. Ostaj s Bogom angjele moga života! Tvoj zaručnik je u pogibelji. S Bogom! . . Ah oprosti, što sam ti otrovao život, uništio sreću . . . Da me nisi nikada vidila, bila bi sretna, ljubljena od mladića, koj je vriedniji od mene; — nu providnost odluči drugčije — Ostaj s Bogom Ivano."

„Vladislave, Vladislave!" jecaše ona, padnuvši na prsa nesretnikova.

„Tješite ju mili dobročinitelju", reče suzom u oku Vladislav, „tješite kćer svoju. S Bogom mila—" dodade tronuto, „netuguj za mnom." I to rekav poljubi u bliede ustnice svoju nesudjenu ljubovcu i spusti ju onesviešćenu u naručje razcviljena oca.

Otac Andrija povuče sada Vladislava za sobom.

„Bog vas pratio dobre duše, — Vladislave, mili sine — s Bogom!“ Tako je vikao, kao izvan sebe Karlović za odilazećima. Otac Andrija i Vladislav krenu put Zagreba. Prvi, da preda odgovor biskupa Sime obsjednutim; jer ove noći su ga očekivali; a drugi, da spasi život prijatelja.

XI.

Bijaše nješto prije ponoći. Kod doljno kaptolskih vratah pomole se dva čovjeka, zaogrnuta u široke plašte. Jedan nosio je častničku, španjolsku odieću.

„Tko je!“ zagrmi španjolski oružnik.

„Pukovnik Alphonso, sa slugom!“ odgovori odjeveni u častničku opravu.

„Stražar počasti ga na vojničku i propusti obojicu. Mirno dojdu spram fratarske crkve; gdje se povuku u jedan zakutak.

„Oganj na lievoj kuli gori, Vladislave; reče drug pukovnikov. Po glasu poznali bi u njem oca Andriju; „to znači, da su na moj dolazak pripravni. Vladislave promisli još jedanput pogibelj, koja —“

„Netrošite uzalud riečih oče!“ prekine ga Vladislav u govoru.

„Neka ti dakle budi po volji sine! Ja ću ga na ovom mjestu izčekivati; a ljestve iz užeta načinjene i sa zida spuštene lahko će nas prebaciti u grad; a onda Vladislave, radit ćemo o tvom spasu.“

„Hvala ti oče!“ reče Vladislav.

U to udari dvanajst.

„Ura tuče“, zamrmlja Vladislav, „ona nas zove na posao.“

„S Bogom Vladislave, s Bogom sine dragi;“ govoraše pridušenim glasom otac Andrija; „ruka svevišnjega bdila nad tobom. Ako padneš, bit ćeš mučenikom domovine.“

Oba si panu u naručje i u čas razstanu se. Otac Andrija ostade u zaklonu, a Vladislav brzim korakom ode pram Greču.

Došav onamo, pojde odmah, propušten od stražara, gore uz stube. Hodnici bijahu posve tavni, samo na jednih ogromnih, željeznih vratih bijaše objesena poveća svietiljka, koja vrlo slabu svjetlost razašiljaše. Kod ove svetiljke šetaše se jedan na pô pospani vojnik.

Gdje je tavničar?“ viknù Alphonso.

Vojnik izkazav mu počest, viknù: „Jacobo!“

„Tavničar doleti.

„Odključajte tavnicu Jacobo;“ reče Don Alphonso.

Tavničar ju otvori.

Vlažan zrak prodre kroz vrata; tmina bijaše velika unutri, samo iz daleka trepćaše slabašnim svetilom svjetiljka.

Tapajuć niz skaline pojde Don Alphonso s tavničarom k luci, kamo i prispije.

Došav, obazrie se naokolo. U jednom kutu pred malima željeznimi vrati stoji opet jedan vojnik, koj je, naslonjen na zid, mirno hrkao.

Don Alphonso ga sdrma; ovaj se prene i prestrašeno pograbi za oružje.

„Momče! ti spavaš.“ zagrmi mu Don Alphonso.

„Oprostite gospodine pukovniče“, pentaše ovaj u strahu, „svuda naokolo tmina, groza me hvataše i ja zaspah u strahu.“

„Straži odsada bolje“, reče mu pukovnik; a tavničaru, koj je medjutim vratašca bio otvorio, „možete otići, Jacobo, ključe ćete naći u svojoj sobi.“

„Na službu excelenza;“ odvrati tavničar pripravno i izide.

Vladislav udje sad u tavnicu. Stara slama i težki lanci jesu joj jedino pokućstvo.

Na slami sjedi nesretni Alapić. Spaziv pridošlicu, skoči sa slame:

„Što te amo vodi Berislaviću? Zašto mi truješ poslednje čase života omrzlom svojom prisutnošću,“ poviknè nesretnik zlovoljno.

„Alapiću, prije njekoliko danah, kada sklopismo naše prijateljstvo, slutio sam, da će se naše duše naskoro razvezati, da će se naša sveza brzo razvrći; nu da će to tako brzo biti, nebi nikada mislio?"

„Nebi nikada mislio!" ponovi gorko Alapić „Valjda si sudio, da ću ja tako lud biti, pa tvoj izdajnički čin spoznati neću. Prevario si se čovječe; pleo ti kako te volja, ja razumijem dobro tvoje spletke."

„Ti si dakle uvjeren o mom izdajstvu, Ivane?" upita mirno Vladislav.

„Pa to jošte pitati moreš!" odgovori razsrdjeno Alapić. „Čovječe, ti si došao, da mi poslednju uru života ogorčiš, da me i duševno ubiješ . . Odustani od toga, — imaj milosrdje s čovjekom, komu će naskoro ruka krvnička prekinuti nit života, kojega će glava pasti pred noge neprijateljah domovine. Imaj milosrdje sa mnom, pa me ostavi u miru — ja ti opraštam."

„Ti mi krivo činiš, Ivane, kad me izdajom potvoravaš. Ti mi nevjeruješ, vjeruj dakle Bogu, kim ti se kunem, vjeruj prahu otacah mojih, da nikad nisam o izdaji mislio, već sam dan i noć mislio ob tvom dobru; tebi za volju odrekao se prve svoje ljubavi — svoje sreće. Ivane! proklet bio, ako mi i jedna rieč nije istinita."

„A tvoj odviet za moju smrt?" upita poluglasno Alapić.

„Kad sam glasovao za tvoju smrt, bijah iste misli, kao i sada. Što su usta izrekla, o tom srce nije ni mislilo. Jedino, da nepane to kletim našim krvnikom u oči, izrazio sam se riečju za tvoju smrt, dočim sam u srcu, isto vrieme, čvrsto odlučio, da te spasim. Sad evo dojdoh, da to učinim. Evo ti moje odjeće, obuci ju i bježi, a ja ću ostati sužanj."

„Da me spasiš, Vladislave", reče ganuto Alapić, a sebe da ubiediš?"

„Nebrini se za me; prijatelju", tješio ga je Vladislav, „meni neće tako brzo Španjolci zakrenuti vratom, jer ja kao podvodja zagrebačkih četah, po naročitoj volji Philiberta Chalonskoga, nespadam ni pod inkviziciju, ni pod vojni sud. Sud može doduše odsudu izreći, al na volji je velikom vojvodi, da ju odobri ili zabaci."

„Berislaviću! pazi što činiš", govoraše Alapić, „izpustiti takova uznika, kao sam ja, je veliki zločin u očiuh naših dušmanah; a osim toga daje to povoda njim sumnjiti, da si u sporazumljenju sa Zapoljevci. A na takovu pregriešku udarena je kazna smrti, koju će jamačno i sam veliki vojvoda potvrditi."

„Veliki vojvoda je sada u Mletcih; pa uzmimo, da me sud sbog toga na smrt i odsudi; dok on pošalje po ulaku odluku u Mletke na potvrdu, dok ova nazad stigne, proći će najmanje deset danah; a za toga imati ćeš ti, pomoćju mojih prijateljah, prilike, da mi vratiš milo za drago, da me oslobodiš. Neoklevaj dakle,; još njekoje vrieme i početi će svitati — a onda će biti kasno; evo ti moja španjolska, pukovnička odjeća, u njoj ćeš siguran prolaziti do fratarske crkve, gdje te već otac Andrija čeka." Tako je žurkao Berislavić Alapića.

„Nemogu ni s mjesta plemenita dušo. Odustani od toga; ja ću umrieti, a ti budi sretan s Ivanom, prvom tvojom ljubavi. . . A što mi je umrieti, kad za domovinu umirem, a za nju je slast umirati;" reče oduševljeno Alapić.

„Što govoriš nesretniče! Čuj, već tri četvrta tuku; straže će se naskoro promienuti, a onda je kasno. — Bježi; zaklinjem te ljubavju, koju pram svojoj zaručnici gojiš, bježi! Smiluj mi se!"

Alapić je mučao, silna bura diže se u njegovoj grudi.

„Ako si čovjek, nebudi tako bezčuvstven", silio je Vladislav, baciv se pred koljena Alapiću, „evo ovdje kleči čovjek, koj još pred njikim nije klečao, moleć te, da se ganeš, da ga saslušaš."

„Neka bude dakle volja tvoja;" reče Alapić, uzdahnuv, iza kratke stanke i ogrli Vladislava.

U najvećem veselju skine ovaj sa sebe pukovničku svoju odjeću i reče:

„Prijatelju, čuj sad moj naputak: Podji neprestrašeno do gornjih vratah, a odonuda na lievo dugim hodnikom i po stubah na dvorište. Odtuda, kad si već jedanput iz grada došao, kreni jezuitskom briegom i krvavim mostom smierom fratarskoga samostana, gdje te već otac Andrija čeka. Poslje će vas u biskupov grad uzvući na konopnih ljestavah. Stražah se neboj. Ako te tko upita tko si, a ti odgovori: Don Alphonso i svatko će ti vjerovati, videć na tebi pukovničku opravu, a osim toga si mi i po glasu i po stasu — skoro posve jednak. Povrh toga stražari su neuki još i neizkusni novaci iz Rauberovih četah."

Alapić slušaše pozorno i obuče opravu Vladislavovu.

„S Bogom, prijatelju!" reče, jur gotov i ogrli strastno Vladislava. Suze mu orose oči.

„S Bogom;" šaptne Vladislav, turajuć ga iz tavnice, „Bog te pratio."

„Bože!" baci se sad nesretnik na koljena, „svršeno je, hvala ti, što si mi učvrstio volju, da sam se odlučio na važni ovaj korak. Omrzao mi je život, jer u njem neima pravoga mira, dok se čovjek nepreseli u vječnu domovinu!" Molio je zatim tiho, dugo i skrušeno.

Nastadè vika, straže se promiene i opet bude tiho.

„Još nisu spazili prevare! Hvala ti Bože; sad ću umrieti u miru."

Nu u čas nastadè vika, koja sve većom postajaše. Za malo, zaškrinu vrata od tavnice i Don Pedro uleti unutra, praćen od njekoliko vojnikah. Veoma se zapanji, vidivši unutri Don Alphonsa.

„Grom i pakao! Don Alphonso vi ovdje? A gdje je uhvaćenik? Ha! varalice!" vikaše Don Pedro u najvećoj jarosti.

„Muči čovječe, pa čini tvoju dužnost; reče ponosno Vladislav.

„Dà, dà, činit ću svoju dužnost, prokletniče. — Krvno ćeš platiti svoje izdajstvo. Momci stražite ovdje na pukovnika; on nije više vaš gospodin, on je izdajica; ako vam uteče, biti ćete pogubljeni mjesto njega." Kao biesan odtrči u grad.

XII.

Don Pedro, koj je upravo izmienivše se straže išao pregledati, sastadè se kod krvavoga mosta s preobučenim Alapićem. On je dobro poznavao i Alapića i Berislavića. S toga mu se odmah sumnjivo učini, kad opazi prolazećega Alapića, u odjeći Alphonsovoj. On stade i poče motriti, kamo je taj tobožnji Don Alphonso nakanio. Vidivši da se sve zakutakah drži, poćè ga iz daleka sliediti. Tako opazi, kako se je Alapić sastao s ocem Andrijom. Odatle krenu oba žurno pram biskupovu gradu. Don Pedro, videć to, diže odmah viku; straže potekoše na označeno mjesto, al već bijaše prekasno — Alapić i Andrija bijahu već u biskupovu gradu.

Na to poleti Don Pedro s vojnici u tavnicu i osvjedoči se, da nije zaludu sumnjao.

Viest o toj strašnoj izdaji proleti kao munja po svem gradu i po svoj vojsci španjolskoj.

Turijan sazvà na vieće sve članove inkvizicije. Sve stolice bijahu zauzete, samo Don Alphonsova, uz predsjednika, bijaše — prazna.

Krivca medjuto dovedu stražari.

„Don Alphonso, vi ste našasti u tavnici zarobljenoga viteza, na mjestu njegovu," počè Turijan.

„Istina je, predsjedniče;" odgovori krivac.

„A što se sgodi s vitezom?" upita predsjednik.

„On je sretno izmaknuo pandjam vašim, te se nalazi sada u krugu braće svoje;" odgovori odvažno Vladislav.

„Vi mu bijaste jamačno na ruku pri svem tom?"

„Jesam i ponosim se tim."

„A što vas ponukà na taj čin, Alphonso.“

„Ljubav k domovini mojoj, koju vi ugnjetavate i mržnja na vas, koji se u njoj okrutno bánite. Jer znajte prisjednici stroge inkvizicije, da u Don Alphonsu teče slavna hrvatska krv Berislavićah. Pojmite li?“

Prisjednici osapnu; bar većina njih držaše Don Alphonsa za prava Španjolca iz plemenite krvi. Sad tekar mogahu si tumačiti onu biesnu hrabrost njegovu, koja je cviet njihove vojske sahranila pod gradskimi, biskupovimi bedemi.

Nu najviše razjari stvar Don Mauricija, koj u svojoj jarosti nemogaše riečih naći, kako da svoj gnjev izrazi.

U to se otvore vrata i Don Pedro unide s listom u dvoranu. Nakloniv se prisjednikom a nasmiehnuv se zlobno Vladislavu, pojde k Turijanu, komu list predadè, šaptnuv mu nješto u uho. Turijan otvori pismo i počè ga čitati; čitajuć pokazivaše, veselim licem, po gdjekoje stavke Don Pedru, koj ih je paklenom radošću čitao. Pročitav ovo pismo, reče Don Pedru, da na stranu stane, pa obrativ se k prisjednikom, reče:

„Gospodo, ovo pismo, koje mi šalje veliki naš vojvoda Philibert Chalonski, u velikom je savezu s ovim nečuvenim slučajem, koj pretresamo. Poslie o tom više; sad gospodo na posao. Don Mauricije izrazite svoje mnienje!“

„Strašan, nevidjen i nečuven je gospodo ovaj čin, koj ni jedan Mauro nebi izvesti mogao . . . Mora se istom kaznom kazniti, kojom infidelis ili apostata.“

„A vaše mnienje ostala gospodo prisjednici?“ upita Turijan ostale; „što zaslužuje krivac?“

„Smrt!“ viknu muklo ovi.

„Smrt!“ potvrdi i Turijan.

Tišina nastà, Vladislav pogleda prezirno suce, te njekoliko koračajah napried stupiv, reče:

„Prisjednici stroge inkvizicije, vi me po zakonu odsudiste na smrt; nu prije zaboraviste, da je vaša odsuda ništetna, ako ju veliki vojvoda nepotvrdi.

„Imali ste pravo, hrvatski cabalero“, reče posprdno Turijan, „al evo ovo pismo, koje primih, odstranjuje nam i tu spačku; Philibert Chalonski dozvoljava nam u njem, da vas možemo suditi, i da naša odsuda vriedi i bez njegove potvrde.“

„To nije moguće, to je prevara, na to veliki vojvoda nemože doći.“

„Veliki vojvoda ne, al došli su drugi, koji su pazljivim okom pratili vaše spletkarske korake, i o tom za dobe izviestili velikoga vojvodu. On vas sada neprizivno predaje nam u ruke.“

„Nevjerujem, to je grdna laž.“

„Čujte dakle“, reče Turijan i pruži vojvodino pismo najmladjemu prisjedniku.

„Izvolite čitati, Don Philippo!“ Ovaj počè:

„Neugodno me dirnù viest o spletkarenju i kovanjih pukovnika Don Alphonsa, kog smo ponapose svojom milošću odlikovali. Al buduć, da bi ga ta milost naša mogla na zlo navesti, da ju zlorabi, s toga, imajuć na umu korist naše vojske i bojnu slavu našu, preporučamo ga pazljivomu oku i strogomu sudu stroge inkvizicije, koja će ga biti odsele vlastna, u slučaju prekršaja i zločina, suditi i odsuditi i bez moje privole i potvrde.“

„Jeste l' čuli, viteže?“ reče Turijan, „a da se osvjedočite, da smo za vaše izdajnička spletkarenje već davno znali, nek vas osvjedoči Don Pedro.“

Ovaj je za svega na strani stajao i mučao; sad stupi, pozvan, napried:

„Don Alphonso, sjećate li se vi pustinjačke samotne koljebe u ovih gorah, sjećate li se što ste sve pustinjakom, čistim jezikom urodjenikah, govorili, kako ste mu kukavcu kobno ono pismo predali. Niste valjda zaboravili ni na ono šuštanje, koje sam ja prouzročio, slieded vas uzastopce. Mislim, da vam je dosta, da znate, da smo glede vas na čistom.“

Vladislav uvidi sad na čemu je.

„Predsjedniče —“ ozove se sad Don Mauricio, „ja se usudjujem opomenuti vas, da sada svečano odsudu izrečete, a odsuda da se što skorije svrši.“

Turijan počė odmah na to svečanim glasom:

„Ja Nikola Turijan, predsjednik inkvizicije, izrečem u ime njezino odsudu smrti nad životom dosadanjega pukovnika u našoj vojsci Don Alphonsa, sbog njegovih opetovanih i dokazanih izdajničkih zločinah. Odsuda se ima za pol ure izvršiti.“

Na to uzė štap i prelomi ga na dvoje. Vladislav mirno sasluša izrečenu odsudu i pojde s vojnici u tavnicu, kamo mu dovedu svećenika, da ga pripravi na smrt.

Za pol ure stajaše na čistini pod jezuitskim briegom u četverokutu jedan odjel španjolskih vojnikah s Don Pedrom te izčekivaše Vladislava Berislavića, koj se je ustreljiti imao. Od gradjanah nebijaše ni duše; jer još ništa nečuše o svoj stvari.

Za malo pokaže se Vladislav praćen od njekoliko vojnikah s Don Lorenzom.

Veličanstveno stupi unutra. Sada mu se približi Don Pedro paklenim izrazom veselja i odčita mu smrtnu odsudu. Vladislav ju slušaše mirno i uprav junački. Tek po odčitanoj odsudi, prelomi Don Pedro štap na dvoje i baci ga pred noge odsudjenomu. Vladislav na to mirno klekne na zemlju, zazvavši ime božje i Marije. Jedan vojnik pristupi i saveže mu bielim rubcem oči.

Nu u taj par čù se vika od biskupova grada i svi se lecnu i napnu uši. Buka rastijaše sve više i više, dok se najedanput pokazà Alapić na konju s izabranom četom Vagerovićevih vojnikah. „Dušmani, dušmani!“ poviknu Španjolci i metež nastadė.

Pitat će mnogi, kako je Alapić uprav u sgodno vrieme provalio iz grada?“

Straže na bedemih biskupova grada opaziše onaj odjel s Don Pedrom na čistini pod jezuitskim briegom i, pobojav se, da neprijatelj šta nenamjerava, prijave to odmah svojim častnikom, koji odmah čete na boj spreme, pazeć što će dalje biti. Alapić je takodjer motrio. Nu sad doprati Don Lorenzo Vladislava na stratište. Bistro oko Alapićevo spoznà odmah prijatelja; on se odmah dosjetì jadu. Na sreću bijaše prisutan tu i glavom Vagerović. Ovoga uprosi silno Alapić, da mu dade jedan odjel odvažnih vojakah, da uzmogne nesretnoga prijatelja od smrti osloboditi. Vagerovič dozvoli i Alapić zasjednuv svoga vranca poleti na čelu junačke čete iz grada.

Medju Španjolci nastadė metež i zabuna. Sam Vladislav, koj je već imao zavezane oči, skide bieli rubac s njiuh, nadigne glavu i pogleda k onoj strani, odklje se vika čù. Na prvi mah spoznade Alapića i njegova vranca.

Don Pedro sabrav se prvi i videć prieteću pogibelj, zagrmi vojnikom: „Što oklevate, izvršiti odsudu!“

Tri vojnika prirede se.

„Kasno dolaziš vierni prijatelju!“ uzdahnù žalostno Vladislav, videći to, „s Bogom domovino, s Bogom Ivano!“ Dvie suze kapnù mu niz lice.

Tri hitca prasnu i nesretni Vladislav padė. Iz prsah mu potokom poteče junačka krv. Dobro su sgodili, — probiše mu nesretno srdašce.

Alapić doleti u to sa svojimi na stratište. Jednim pogledom spaziv, što se je sbilo, viknù groznim glasom:

„Smrt vam krvnici!“ I kao munja udari sa svojimi na Španjolce. Ovi se spreme na odpor i boj se žestoko razvije. Biskupovci junački se bore, tako, da već Španjolci počimaju uzmicati.

Sad si počė Don Pedro krčiti put k Alapiću.

„Tavnici si izbjegao, al nećeš meni!“ Tako reče i udari na Alapića.

„Padni zaledjice!“ odvrati mu Alapić i riečju i mačem.

Nisu se dugo borili. Alapić biesan kao lav, mahnù silno mačem i razciepa na dvoje lubanju podlomu zaledjici. Don Pedro ljosnu mrtav na zemlju, kao posječen dub.

Na to se biskupovci još više ohrabre i još žešće navale na Španjolce. Ovi počmu se razbjegivati. Nu u taj čas vide biskupovci, kako s Greča silaze mnogobrojne čete u pomoć. Vodio ih je sam Turijan. Biskupovci, uzmu sad na ramena trup ubijenoga Vladislava i mirno se, nedostignuti od dušmana, povrnu u biskupov grad, gdje ih klicanjem obsada pozdravi.

* * *

Tielo nesretnoga Vladislava bude svečano u stolnoj crkvi sahranjeno. Alapić i otac Andrija proliše mnoge suze nad nesretnim junakom.

Za njekoliko danah iza toga nestadè Španjolacah izpod biskupova grada. Ferdinand kralj, čuvši, da se Soliman na Beč sprema, naloži Turijanu, da vojsku izpod grada digne, koj i onako nije imao volje na grad udarati, kad je razumio, da će biskup Simo poslati pomoć obsjednutim i kad mu je Ferdinand, ganut molbom zagrebačkoga kaptola, naložio, de štedi prekrasnu stolnu crkvu, kojoj je već dva tornja bio oštetio.

Kad Turijan izpod grada odè, sajde Karlović s kćerju Ivanom s Medvedgrada, da se pomolè nad grobnicom rano poginuvšega Vladislava.

Gorke je suze lila Ivana na kamenu, koj joj je krio prvu ljubav njezinu. Njezina tuga bijaše neopisiva, a sreća za viek razvrgnuta.

Malo zatim odè ona s privolenjem Alapića, zaručnika svoga, u samostan duvnah zagrebačkih, gdje brzo od velike tuge umriè.

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

(Dalje.)

XI.

Ženitba, riedka djeca, i manjak naroda.

Momci po Slavoniji obično žene se sada oko dvadesete godine, a djevojke ponajviše budu od momakah starje po jednu po dvie godine. Kad se djevojka prosi, ako ima volju za momka pojti, odma kaže, šta da joj se ima kupiti; sad dakle ona počima izbrajati, sve što želi imati, n. p. koliko i kakva pamuka, koliko i kakvih maramah, fertunjah, cipelah, čorapah, kudmenah, ili reklicah, gjerdanah i mendjušah, zatim kakvo ćepe, kakvi ćurak itd. Ako prosac gazda na to sve pristane, onda joj dade jabuku, a ta stoji u njekoliko forintih novacah, i tim se načinom djevojka zakapariše, koju kaparu ako se popišmani, mora dvojstruko vratit kanogod i sve ono, ako joj se što kupilo, mora natrag dati, momak takodjer, ako bi brez uzroka odstupio, gubi sve štogod je curi dato. Od to doba tja do vjenčanja, momkova kuću svake nedjelje šalje djevojki kolač, sir, voće, i druge milošće. A kad se približi vrieme vjenčanja, onda se kùpe svatovi, a uz njih mora biti i čauš, koji da sbija lakrdije i goste veseli. Nu već prije vjenčanja udavača obtrkuje žene i babe pitajuć: kako će gjuvegiju učarati, da joj nebude zao, a osobito šta valja činiti, da prve dvie tri godine neradja. Na ova pitanja trista savjetah! ova baba kaže ovo, ona ono; dok najposlje djevojka sve te savjete nepokupi, i nepriobći materi ili strini, koje onda definitivno odluče, čega se cura ima držati. A borme to nefali ni od strane momka: i njega babe kadikad zaokupe, te ga silom nagovore, šta i on prigodom vjenčanja ima činiti, da mu žena bude poslušna, i kad ju bude psovao, i tuko, da mu neodgovara, nego da šuti*). Kad već

*) Putujuć njeke godine po Banatu, bio sam u Vingi pri vjenčanju katoličkih Bugarah i Bugarkinjah, pa sam opazio, da i kod njih vladaju ovakve predsude i čarolije; jer kad su jim redom po

prispije vrieme vjenčanja, tada gazda zakolje kravu ili june, zatim krme, pa još koju gusku ili puru, k otomu napeče se pitah i kolačah, pripravi dosta vina, i rakije, pa sazvavši rodbinu i prijatelje časti jih dotle, dok sve ono što je pripravljeno nepotroše.

Snaša u kuću dovedena, mora biti prve godine svih kolikih šlužkinja, prava kućna metla i omelo, njoj svatko, i najmanje diete zapovieda, kamo drugi okom, tamo ona skokom, pa Bože sačuvaj, da nebi bila takva, drugčije bi ju sva čeljad ukljuvala.

Poslje projde snaši godina, neima djeteta, projde druga, neima djeteta, a kadkad i treća i četvrta, a još nikakva djeteta, dok najposlje u njeke njekavice rodi jedno; pa budué da joj nije mnogo stalo do djece zanemari i ovo, te tako sbog nemarnosti umre i ovo. Poslje opet projdu po dvie po tri godine, dok drugo rodi, a kad rodi još treće i četvrto, onda je huja, više neće, da radja, osobito ako joj koje ostane živo. Nu dogodi se, kad ona već s vremenom izgubi snagu, i okržljavi, da i od ove djece umre jedno il dvoje, il sve troje, onda ostane brez djeteta; pa tako biva u ovoj, pa u onoj kući, u ovom pa u onom selu, pa nemalo posvuda tako, da višeput dojdeš u kuću, gdje vidiš dosta oženjenih, al samo dvoje, jedno, il nijednog djeteta. Mislim, da stvar ni malo nepretjerujem, neka kažu svuda naokolo po Slavoniji župnici, koliko se je radjalo djece prije dvadeset, trideset, četrdeset itd. godinah, a koliko se sad radja, nije li skoro svake godine više mrtvih nego rodjenih? neumanjiva li se svake godine broj dušah u parokijama?

A biva li to tako i kod Švabah? jok, nebiva: Švabica se neplaši djece, ona po naravi i naredbi božjoj radja kolikogod može, pa ne samo da radja, nego i svojski odhranjuje, dojdi u švabsko selo, projdi švabskim sokakom, unidji u švabsku kuću, pa ćeš se osvjedočit i vidit,gdje djeca stoje sve jedno drugom do uha.

A ostaju li sva švabska mužka djeca u kući otčevoj? neostaju, nego samo jedno, t. j. jedan sin, a drugom trećem itd. otac gleda kupit kuću, i zemlje; — Ma gdje i od koga kupi? kupi svagdje ondje, gdjegod od našega naroda obitelj izumre, i kuća ostane pusta, i gdjegodj našinci lieni neće da rade, nego zaduživši se, prodadu kuću i svoje imanje, pa stranom novca izplate dug, a drugu stranu protepu i raztepu, pak hajde u bećare; te tako Švabe plode se i šire, a naši ginu i na manjak idu.

A ovaj manjak osobito opažava se u našem narodu grčkog nesjedinjenog vjerozakona, za primjer da navedem po imence mjesta: eno u Vukovaru još prije 40 godinah bila je polovica katolikah, a polovica nesjedinjenih, a sad je ovih jedva jedna trećina; ona tri sokaka na brdu bila su sva njihova, a sad je tamo sàm Švaba, oni su ili izumrli, ili zaduživši se, svoje kuće i zemlje izprodavali, a Švaba sve pokupovao, još jih nješto imade kod crkve i na pijacu koje opančarah, koje Ćurčijah i trgovacah. U selu Petrovcih kod Vukovara bili su sami oni, a sad je ondje gdjekamo većina naseljenih katoličkih Rušnjakah. U Sotinu imade još samo njekoliko njihovih kućicah, a tako je isto u Šarengradu i Iloku, i po mnogih drugih mjestih. Istinabog i katolikah od našega naroda nestaje, ali barem katolike nadoknadjuju naseljenici koje Česi i Slovaci, koje Hrvati i Kranjci, nu našince grčke vjere nitko nenadoknadjuje. I tako ti je u Slavoniji.

svećeniku bila stavljena pitanja: ljubiš li ovu poštenu djevojku, i uzimaš li ju za svoju zakonitu drugaricu, itd. Smotrio sam gdje dvojica od momakah svojom lievom nogom tako živo stadoše na desnu nogu svojih zaručnicah, da sirote neusudivši se ciknuti, poblicdiše od bola kao krpe, dok napokon momci neodjamiše noge.

Ako predješ preko Drave i Dunava u Magjarsku, to ćeš isto viditi, n. p. u Muhaču, Baji, Palanki, Futoku itd. — U Lipi u Banatu bila je njegda velika množina našeg naroda grčke vjere, oni su i onu crkvu zidali, a sada jedva jim traga imade, sve su Vlasi (Rumunji) zauzeli. U Földvaru kraj Dunava naš je jezik posve izumro, sa ono malo dušah što jih još tamo ima, mora već pop magjarski divanit*). U Budimu jedva se još nalaze 300 dušah od grčke vjere. U Vacu su sa svim izumrli, ostao sam pop i prazna crkva, a ovako će za koju godinu biti i u Oštrogonu. Szent-Andrija bila je njekoč skroz i skroz naška varoš, takodjer grčke vjere, što dokazuju tolike ondje podignute crkve, koje su sad prazne, niti jih itko pohadja, niti se u njima uredno služba drži, osim jedine tako zvane saborne crkve. Iz živih ustah jednog Szent-Andrejca čuo sam, da je on vidio popis pučanstva Szent-Andrijskog od godine 1798., gdje je bilo do blizu 3000 našinacah grčke vjere, a sad jih jedva imade 600 dušah. Kad je daklem od prilike za 60 godinah naše pučanstvo manje za 2400 dušah, sada je lahko izračunat, koliko još treba godinah, da našinacah grčke vjere u Szent-Andriji posve nestane?! Pa tako biva više manje po svuda, u Aradu, Temešvaru, Bečkereku, Kikindi, Bieloj Crkvi, Vršcu, Pančovi, Titelu, i drugih mjestih, a težko da će se moći i Novisad s vremenom toj sudbini otet. Jednom riečjom velim: Našega naroda nestaje! —

A koji su tomu uzroci? O uzroci su mnogi, nu ja ću samo poglavite navesti.

Prvi i poglaviti uzrok umanjivanja našega naroda jesu žene, koje hotijući, da kroz više godinah budu liepe, i mlade, pa da mogu seljanke u kolo, a varoškinje na balove, teatre i koncerte ići, i tako brez brige živiti, neće da djecu radjaju, nego svakim mogućim načinom to pripričuju, zadovoljne, ako poslje njekoliko godinah jedno ili najviše dvoje djece rode i odhrane, neznajuć, da kad začetje djeteta pripričuju, da to čine proti naravi, i proti božjoj naredbi, koji je rekao: „Rastite i množite se!“ neznajuć da smrtno grieše, preprečujuć plod utrobe svoje, neznajuć, da kanogod voćka, koja ploda nedonosi, ima se posjeći, i na oganj metnuti, tako da i žene, koje hotimice, i svojevoljno ploda neimaju, nisu dostojne da žive, niti su vriedne, da se samo jedan novčić na nje potroši, Zato bi trebalo i u crkvi, i svakom drugom prigodom nje oštro ukoriti i opomenuti, radi zločinstva, koje čine proti naravi i volji božjoj.

Drugi uzrok jest pokvarenost iliti demoralizacija, koja je u njekih Slavonije predjelih i mjestih veliki mah preotola. U prvašnja vremena mladež obojega spola a navlastito ženska, bila je vrlo stidna, niti je ikada mislila

---

*) Smiešnu i doisto nečuvenu u našem slavo-ilirskom narodu grčkog vjeroispovjedanja stvar pripoviedao mi je jedan rišćanski pop, koji bivši za njeko vrieme u Földvaru djakon, (i koji N. B. oženivši se sa kćerjom ondašnjega paroka, sada š njom drugčije u kući negovori nego magjarski) kako je on sa ondašnjom mladeži prigodom izpitivanja vjeronauka morao se magjarskim jezikom služiti, pitajuć: „Tudod-e Očenašt?“ Odgovor: „tudom.“ „Hát mond-el;“ a on nješto izmumlja, brez da se je ikoja rieč mogla razumjeti. Sad djakon pita dalje: „Tudod-e Bogorodicat?“ Odgov.: „tudom.“ „Hát mond-el,“ opet onaj nješto izmumlja. A kad pristane, nastavi djakon: „Tudod-e Vjerovanje?“ Odgov.: „Azt nem tudom.“ — I tako svi rekoše da neznadu Vjerovanje, a nisu znali ni otčenaša, ni Bogorodice dieve samo jih je bilo stid kazat, da neznadu. Nu što je ovakvo stanje u obziru znanja vjeronauka kod földvarskih rišćanah, koji na majušni broj stjerani žive u sredini goleme mase magjarske, što rekoh oni neznadu se Boga moliti, još bi se njekako dalo izpričati, ali što po Slavoniji puk rišćanski nezna Vjerovanje i Svetotajstva, osim jedinog možebit Očenaša i Bogorodice dieve, to se ipak neda izpričati. —

o kojekakvih nevaljanostih, putenoj ljubavi, i preranom ašikovanju, nego čuvajuć svoje poštenje i djevičanski svoj vienac, slušajuć svoje dobre i pazljive roditelje, pa bježeć od svake napasti i nepoštenja, učeć se kraj svojih roditeljah različite poslove, čekala je spokojno vrieme, kad jedan put treba oženiti se i udati. A kad bi se takve sačuvane, zdrave i čile cure udale, a zdravi i čili momci oženili, onda dakako nije falilo djece, tako da bi nemalo svaka i nesetna s vremenom po desetero i po dvanaestero djece rodila, pa ako bi od ovih koje i umrlo, opet je dovoljno ostalo, tako da pučanstvo nije nikada na manjak, nego na višak išlo. Ali sada to nije tako; sada jedva da cura stupi u četrnaestu il petnaestu godinu, već počima misliti o ašikovanju, sastancih i putenoj ljubavi, osobito nesretne služkinjice, koje su na toliko pokvarene i demoralizirane, da već ni mrvice stida u sebi neimaju, a to roditelji i gazdarice nepriečе, nego mirnim okom gledaju, kako ove sužnjice griehah sve u dublji ponor skvarenosti padaju. A ako se dogodi, da cure tako slobodno i razpušteno živuć zatrudne, onda videć jim se tobože sramota roditi, gledaju na svaki način začeto u sebi čedo utamaniti, te tako ne samo što ovaj nečovječni i u nebo vapijući grieh čine, nego i sebe pokvarena toliko, da nisu više ni sposobne djecu radjati. — Ovamo dolazi još i to što mnogi mužkarci po gradovih živući, ili se nikad, ili kasno ožene, t. j. onda, kada takodjer razpušteno živeć za poroditi djecu nesposobni postanu, te tako nedobivši od svoje krvi pravog i zakonitog roda i ploda, slavna i plemenita svojih djedovah imena sa poslednjom svojom osobom za navjeke u grob odnesu.

Treći uzrok jesu iste seoske družine, koje bi hotile, da snaša u kuću dovedena bude im ne samo prve godine svima metla i lopata, nego i nadalje, s toga ako ona prve godine zatrudni i ponese diete, tada nesamo da ju nepohvale, nego joj se još rugaju, što je tobože tako rano nosećom postala. Nadilje, ako se dogodi, da koja žena u kući imade više djece, nego druge, onda ju već poprieko gledaju, i svašta prigovaraju, n. p. da njezina djeca mnogo pojedu, a da drugi moraju samo radit; a kad koji par u kući neima nikakva djeteta, onda neće ni da radi, često i često ponavljajuć: „tko ima djece, nek radi, a mi neimamo komu da radimo.“ Znajuć dakle svaka mlada žena već unapred za ovakva progonstva i prigovaranja, koja ju čekaju od strane kućanah, gleda na svaki način, da niti prve dvie tri godine rodi, a niti da kasnije mnogo djece imade, te tako kad neradja ova, neradja ona, istom ti za koju godinu kad starji pomru, ostane kuća pusta a Švaba težko dočeka, pa hajde u nutra.

Ovo su dakle tri glavna uzroka, tri grdne rane, skojih naš narod boluje, gine i propada, koje, ako se nebudu izliečile, uzrokovat će mu kad tad konačnu propast i uništenje tako, da će za koje stoletje u našoj domovini ostati samo slavjanska imena mjestah i državah, a drugi narodi širiti se i obitavati, na isti način kanogod što se je dogodilo s Meklenburgom i Pomeranijom, gdje su njegda sami Slavjani bili, a sad jim više neima ni traga ni glasa, i kanogod što u naše vrieme biva u Slezkoj i Poznanskoj, a borme podobro u istoj Českoj i Moravskoj, tako da njeki Niemac nije falio, kad je njeke godine u Frankfurtu svojima sunarodnicima rekao: „Šta bi se vi izseljivali u Ameriku, eno vam krasnih iztočnih podunavskih predjeljah, gdje obitava jedan lieni i truli narod, kojega sve većma nestaje, ono neka bude baština i buduća domovina vaša.“ — Qui habent aures audiendi audiant!

(Dalje će sliediti.)

Svaštice.

Iz Požege. Kako će našim čitateljem već dovoljno poznato biti, slavi naš narod ove godine na sve strane tisućgodišnju uspomenu slavenskih blagoviestnikah, svete braće Cirila i Metoda. Ove godine naime upravo je hiljadu godinah, da su ta braća došla bila u Moravsku, (za tada moguću slavensku državu, koju nam potla Magjari na poziv Niemacah razoriše), i našim tamošnjim pradjedovom doniela dva dragocjena dara, luč kršćanske vjere i luč narodne prosvete, koje nabrzo zatiem svoju svjetlost rasprostrše i nad Srbi i Hrvati. Ove godine završuje se duga i duga povorka od hiljadu godinah, da je u našem narodu kršćanska doba započela, da je naš narod, dobivši od svete braće i svoje pismo, koje se i dan danas po Cirilu cirilicom zove, stupio u red ostalih prosvećenih narodah. Puno je puno zla, više neg dobra, naš narod za to vrieme prepatio; mnoge nam države propadoše, a malo ih novih postadè; ciela nam se plemena zatrše; a malo ih se koje osnaži i procvatè. Prevažna je to zaista uspomena po naš narod, i dan, toj uspomeni posvećen, treba da se svuda i svagdje u našoj domovini što svečanije proslavi; da ga svaki rodoljub, sjećajuć se velikih bolih i nevoljah, prepaćenih završujućeg se tisućljeća, u svetoj ozbiljnosti sprovede; te tako da se svi zajednički i za nove bure nastajućeg tisućljeća ohrabrimo i okriepimo. Jer ako nam je prošlost većinom tužna i žalostna bila; ni sad neležimo na ružah, a ni budućnost neobećaje nam manje biedah i mukah, nego li ih za prošlosti prepatismo.

Za Slavoniju i Hrvatsku odredjeno je po predlogu naših duhovnih vlastih, da se odsele crkvena uspomena svetog Cirila i Metoda svake godine slavi 5. srpnja; pa taj će se dan ove godine slaviti i tisućljetna uspomena po naš narod spasonosnog djelovanja tih slavenskih blagoviestnikah. Sa više stranah a osobito iz Hrvatske javljaju nam javni i privatni glasovi, kako će se tamo u mnogih gradovih sjajno i svečano taj dan proslaviti. Naročito pako čine se u veliko priprave u našem glavnom gradu Zagrebu, kako se to vidi iz oglasah u tu svrhu tamo sastavljenog središnjeg odbora. Mi se srdačno radujemo, što će nam braća naša hrvatska tako domorodno taj dan proslaviti; a osobito želimo, da nam se tada što veće slavje u dičnom Zagrebu razvije, tim bo će i tamo nalazeći se stranci više štovanja zadobiti prema našoj narodnoj samosviesti. Nego nas duša boli, što iz Slavonije nikakovih glasovah nečujemo i nedobivamo, da bi se i tu domorodni sviet za otu velevažnu svečanost pripravlja i priredjuje. Ta ni u istoj našoj domorodnoj Požegi nemiče se i negiblje nitko, a taj sveti dan eto nam se sve bliže i bliže primiče, te bi se već moralo započeti, da se radi, ako se želi šta dostojnog prirediti.

Mi neznamo, šta nas čitaonički odbor misli i snuje, nu nečujemo ništa, da bi ikakove priprave činio za tu sgodu, kao što bi to činiti imao, poleg družtvenih svojih pravilah, koja ako još i nisu potvrdjena, ali ipak odboru za ravnanje služiti imaju. Molili bi ga dakle, neka nepropusti toli krasne prilike, da nam nebi dao znaka životne snage i domorodnog svoga čuvstva; jer to bi ne samo po družtvo, nego i po sav naš grad bila velika sramota, kad se i ovdje toli sveta uspomena dostojno proslavila nebi. A u obće moramo štovanomu odboru na tiho i da nitko nečuje prišapnuti, da on ni iz daleka svojoj dužnosti i unj stavljenom povjerenju zadovoljiti neće, ako podnesav pravila višem mjestu za potvrdu i naručiv novine, za ništa se dalje brinuo i starao nebude, kao što je do sada činio. Njegovo dosadanje djelovanje, ili bolje rečeno, nedjelovanje, najpreči će biti put do razsula a ne do razvitka i procvjetanja družtva.

Iz Požege. Vidjeli smo ovih danah sljedeči njemecki spis: „Dienstinstruction für das gerichtsaerztliche Personale bei den Gerichtsbehörden. Agram, Albrecht 1863.“ — Taj njemecki naputak dostavljen je od našeg visokog banskog stola onomad imenovanomu zdravstvenomu osoblju kod županijskih sudovah; i kako se iz naslova razabrati dade, u Zagrebu je i to ove godine za službenu porabu tiskan; i nespada ni na vojničku ni na financijalnu struku, več i po centralističkih pojmovih posve u područje naše zemaljske autonomije. Mi taj prosti i jednostavni čin, bez ikakove daljne primjetbe, obznanujemo našemu domorodnomu obćinstvu, a navlastito našim municipalnim vlastim, kojim je bditi nad pravi svoga naroda, da na oprezu budu i da znaju, odkuda se neprijazni vjetrovi protiva našoj narodnosti dizati započimlju. — S malenkostmi se započimlje, s krupninami završuje. Primjerah za to doživismo več dosta za ne baš tako davne prošlosti.

Još u 1. br. ov. lista javili smo, da faktor ovdašnje tiskarne g. J. Senečić namjerava knjigarnu otvoriti, pa da je zato već i molbenicu svoju podneo vis. namjestničkomu vieću u Zagrebu. Mi smo se tomu radovali, budué uredno knjigarstvo jednim od najglavnijih polugah književnog napredka smatramo; nu žalibože još do dan danas nemogosmo oživotvorenje tog podhvata ugledati počem se podhvatnik nikako dozvole dočekati nemože, premda je tomu već preko pol godine, što mu je molbenica samo u Zagrebu. Medjutim nadamo se, da će valjda ta dozvola za još koju polgodine napokon ipak stići; a dotle, da se na narodnom prometu ipak što učini, evo priobćujemo popis onih knjigah, koje se kod rečenog gospodina uz naznačenu cienu dobiti mogu.

1. Sladovićeva: Uputa, 15 novč.; 2. Kolo, IV., V., VI., VII. i VIII. knj. po 30 nvč.; 3. Kukuljevićeva: Crkva Zagrebačka 50 novč., Julio Klovio 50 novč.; 4. Dimitrović: Šilerovi Razbojnici 60 nvč.; 5. Heppova: Crkvena poviest 40

novč.; 6. Weiss: Dom von Agram 50 novč.; 7. Kvaternik: Was ist die Wahrheit 1 fr. 60 nvč.; 8. Bosanske pučke propoviedi 2 fr.; 9. Gjorgjić: Saltjer slovinski 60. nov.; 10. Bogovićeve: Vinjage, 50 nov.; 11. Gundulićev: Osman 80 nov.; 12. Osvetnici I. 30 nov.; Kvaternikova: Politička razmatranja I. 40 nov., Historisch-diplomatisches Verhaeltniss Kroatiens zu Ungarn 1 fr 40 nov.; 14. Kukuljevićevo: Jura regni Croatiae, Slav. et Dalm. 6., Različita djela 2 fr.; 15. Pjesme Jelačića bana 30 nov.; 16. Kampe: Odkriće Amerike I. 40 novč. (Dalje sliedi.)

— Dana 18. o. m. je po starom našem običaju obdržavano pregledanje i obnova ovdašnje gradske čete. U budućem broju o tom više.

Narodne novine donose iz Zagreba sliedeći članak:

„Naše gore list, zabavno-poučni časopis," zabavlja od njeko doba svoje čitatelje, kojih je po njegovoj želji barem toliko, koliko ima lutakah u dućanu njegova uredničtva, ako ne više — zabavlja ih, opetujemo, veoma nezabavnim i neprobavljivim sitničarijama i poučava ih, ako možemo nazvati poukom svadju malo ne sa svima časopisima, koji izlaze u obsegu trojedne kraljevine — načinom toli nadutim, toli doktrinarnim, koji podnipošto neodgovara naslovnoj svrsi ovakova časopisa, koj bi se imao odlikovati ugladjenim načinom pisanja, estetičkim sadržajem, delikatnom umiernošću i neokaljanom znanosti — i. koj se nebi imao u nijednom smislu u politiku miešati. Zato samo ovo malo riečih, u ostalom preziranjem odbijamo sve njegove prošle, sadanje i buduće nasrte na „Nar. Nov." Sutor ne ultra crepitam! t. j. po hrvatski: „kramar neka prodaje svoje fotke!"

(Naše gore list je takodjer i na naš umjereni list i to netemeljito udario; želimo mu u budućem broju pristojno odgovoriti. Ured.)

U Vinkovcih, 12. svibnja. (Dopis.) Nesnam, za kakav to znak smatrati imam, što vam uviek o pokojnicih pisati moram. Da sam prasnovieran ili fatalista, mislio bih, da je to osobiti omen, iz kojega bih koješta izvesti i gatati mogao, ali tako vidim, da je puki slučaj. — Dne 6. o. m. umrè naglom smrtju, udaren od kaplje župnik i arcidjakon u Babinojgredi g. Pavao Obrovac. Pri večeri bijaše još sasvim zdrav, a dva sata kašnje zateče ga nemila smrt.

Isti dan, t. j. 6. došao je parobrodom amo školski savjetnik prečast. g. Antun Jarz, da pregleda ovdjašnju gimnaziju. Po naloga vis. ratnog popečiteljstva ima g. Jarz osim kranjskih gimnazijah takodjer i senjsku i vinkovačku nagledati i kod izpita zrelosti prisustvovati. Bio je u svih razredih i slušao je izpitivanja i predavanja u svakom predmetu.

Čujem, da će naš preuzvišeni gospodin biskup poslje duhovah poći u Sriem, da ondje sv. krizmu obavlja. (Vis. ovaj i za narod naš neprocj. dostojanstvenik sad je u kot. brod. s. krizmu obavljajuć. Ud.)

Imam vam još veoma žalostnu viest priobćiti, naime da se u ovoj pukovniji svaki čes ubojstva, robljenja, i druga zločinstva dogadjaju, tako da čovjek već skoro svoga života nije siguran. Tako ubi ovih danah u selu Privlaki jedan čovjek konjara na livadi, ni kriva ni dužna. U seli Perkovcih razrezaše jednomu Djakovčaninu, došavšemu onamo na sajam, obraz tako nemilo, da se je onesviestio. U selu Strizivojni razciepi jedan ciganin graničaru za 30 for. koje mu je žena ovoga za ubojstvo obećala, sikirom glavu. — Ima još više sličnih zločinah, dapače takvih, koje mi se pero opire, opisati ih. Želiti bi dakle bilo, da se dotične oblasti i poglavarstva bolje pobrinu i nastoje, da takvim opačinam kriepko na put stanu!

(Književnost.) Udilj dobismo pjesme našega Ilije Okrugića, koje on pod naslovom „Sriemska Vila" Lemanovim tiskom u Osieku izdadè. Tko je njekoliko njegovih najnovijih pjesamah u našem Slavoncu čitao, tomu će svaka preporuka suvišnom biti. One su pune domorodna čuvstva i žara i posve su kadre, da mlitava srca okriepe, klonuta uzdignu, a hladna ogriju sladkom ljubavi prama domu i rodu svomu. Jezik im je čist i pravilan, poezija bujna, a izvanjski lik izdanja ukusan, dapače krasan. Šteta je samo, što u toj sbirki nenalazimo sve najnovije plodove pjesnikove vile, koje se upravo svojom izvrstnošću odlikuju. Tko dakle ove biserpjesme imati želi, nek se požuri do ovog uredničtva, ono ih samo još njekoliko ima. Ciena im je 60 novčićah.

OGLASI.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 31. svibnja 1863. Broj 15

BRAĆI HRVATOM I SRBOM.

Slavna braćo Srbi i Hrvati!
Jedna nas je porodila mati
„Slava“, koja živi viek u nas;
Pa zar Srb će s Hrvatom se klati?
Razdor stari neće zar prestati?
Nigda neće zar nam sinut spas?

Dà, med nami nesloga dok vlada,
Doklem Srb se i Hrvat napada,
Spasit neće ni vječni nas Bog;
A tko vierno brata svog neljubi,
Taj slobodu i čast svoju gubi,
Uz to j' roda ubojica svog.

Prošlosti se sada nedržimo,
Veće napred složno potecimo,
Te će i nam bieli svanut dan;
A tko napred poteć nije spreman,
Toga duh je nezreo i dreman,
Taj boravi još djetinstva san.

Ta slavni su uviek Srbi bili,
I hrabro se prot vragom borili,
To povjest nam svjedoči i sad;
Al s' nesloge što klete postade?
Mjesto dana noć crna nastade;
Težak bješe sa izdajstva pad.

I Hrvati na junačtvu slavni,
Povjestnici to svjedoče davni,
Sa dušmanom borahu se viek;
Kô što srbska propala je slava,
I hrvatska klonula je glava,
S tog' u slozi nam je liek.

Na vitežka pradjedovah djela,
Štono bjahu junačka i smjela,
Potomkom se nij' oslanjat' nam;
U svoje se uzdajmo mišice,
Pružimo si pomirne desnice,
Pa će i Bog pomoći nas sam.

Braćo Srbi i Hrvati čujte!
U ljubavi majku „Slavu“ štujte!
Jere zloba sve ništi i tre;
A braća se kad medj sobom mrze,
Oko kuće dušman im se vrze,
A „Slava“ im tada gine, mre.

Slava nas je porodila mati,
A sloga nas neka u svem prati,
Pa će za nas doći sretni čas;
Bratske zato ruke si podajmo,
Za klevete tudjinca nehajmo,
Koji siju razdor viek med nas.

Bratska nek nas ljubav k slozi prati,
Pa će slave sunce nam zasjati
Uništit se svake zlobe mrak;
Hrvat kada Srbina zagrli,
Srb k Hrvatu bratu kad pohrli
Ljubvê bratske to će biti znak.

Kad su Srbi i Hrvati složni,
Tad na umu i peru su možni,
Smioni su kô ognjeni lav;
„Sloga“ kad nas bratska obuhvati,
„Slava“ majka u svemu poprati,
Sviet predobit tada ćemo sav.

S toga braćo! viek budimo složni,
U buduće tad bit ćemo možni
Na prosvetu milog roda svog;
A u takvom plemenitom djelu,
Za svoj narod odvažnu i smjelu,
Braćo! bud' nam na pomoći Bog!

B. Ši . . . ć.

KLEMENS JANICKI.

Crta iz prošlosti poljske od Jana Zachariasievicza.
Preveo s poljskoga Al. T. Požežanin.

I.

Seljakova kućica.

Za močvarom Zninjskom selo'e jedno,
Što Januša imenom se zove,
Tu'e moj otac seljanin ubogi
Orô zemlju svoju pradjedovsku.
Janicki.

Bilo je to davno, jako davno. Na prestolju poljskom sjedjaše Sigismund stari, a u Poljskoj vladaše na očigled sloboda i izobilje. Zemlja rodila je kao i danas, livade i dubrave zelenile se kao i danas, ljudi živili su i trpili tada, kao što i sada živè i trpè. Ono isto srce bilo im je u grudih, koje i danas bije, jer što je novoga pod suncem?

Bilo je to njekako u ljetu, a bližila već blaga večer. Gnjeznanskim putem idjaše blied mladić. Put bijaše ravan kao dlan, nu dalji vidokrug zastiraše ipak njeki seljački stan. Mladić digne ruke nad oči i upre pogled u daljinu, nebi li opazio križ znane mu crkvice. Nu ona skrivaše se još tamo njegdje za drvećem, a sunce čim dublje zapadaše, tim željnije bacaše svoje vatrene poglede na mladoga putnika.

Napokon razstaviše se stabla rečenoga stana, a pred okom njegovim razstre se široka močvara, poput stara izbliedjela pergamena, na koje drugom kraju zablista pozlaćeni križić hrama božega.

„Da si mi zdrava zlatna zviezdo moja“, reče za se mladić, „dječakom još upirao sam oči svoje u te, kad bi mi zviezdah na nebu nestalo, i danas svietliš mi veselo, pozdravljajuć putnika u tihoj svojoj samoći. A što ti danas nosi taj putnik? . . O srce čisto, čisto kao taj tvoj žlatni blisak, samo što ga vruće želje većma obuzeše.

Tako govoreć približavaše se mladić k rodnomu stanu, gdje nanj čekaše mila rodbina.

Sumrak začeo se već hvatati; žeteoci, vesele pjesme pojeć, vraćahu se u selo, a po obalah Varte razliegahu se zvuci pastirske frule.

Na samom kraju sela stajaše njeka uboga, seljačka kućica. U dvoru pod prozorom sjedjaše s prekrštenima rukama seljak i nješto se duboko zamislio. Na kućnom pragu pako smjestila se žena i začela po mraku mrežu plesti. Oko njih skupilo se njekoliko seljakah, koji, iduć valjda iz polja, tu se zadržaše.

„Tako, tako susjede“, ozva se najstarji izmedju njih u kratkom, beznom kaputu, „učinite tako, kako vam ja savjetujem, pa ćemo još danas taj čin veselo proslaviti.“

„Ako bi Katarina“, odvrati pod prozorom sjedeći, „na to napokon i pristala, a ja si opet mislim: Bog je poslao na me veliku kaštigu, kužan zrak odnese mi djecicu s ovoga svieta, ostaše mi samo Klemens i eto Vicek. Njega rad smo čuvati kao oči u glavi. A Klemens — ah to je slabašan dječak. Tko bi mu mogao u ruke dati plug, srp ili kosu? Ta sam župnik kazao je: iz toga nebude nikada seljak, u školu š njim. Kako da ga sada od knjige k plugu uzmem?“

„Sačuvaj sv. Barbaro“, reče žena sjedeća na pragu, „da bi kad bič u ruke uzeti morao, ta on je slabašan kao kakav gospodičić.“

„Vam se pomješalo u glavi Matijevno“, odvrati stari Andrija, „sanja vam se o reverendah i ornatah, ali iz toga neće biti ništa. Knjige mnogo stoje, a odkuda toliko novacah? Učinite samo kako vam ja kažem. Zoška Borysova krasna je i poslena djevojka. Od sv. Andrije do badnjaka naprela je toliko predje, koliko nijedna djevojka u selu. A kakvo je istom odatle krasno i fino platno otkala, da ga isti Ślezak ljepšega neima! Pa ima ti ona tri krave, dva vola, pol kuće, nješto dobre zemlje, a šta treba više? Znam ja to, da tako nježnomu gospodičiću nije više pocudi platneno odielo, hoće mu se sukna na kaput, pa prsluka, pa čapke s pervazom, al to bogme stoji mnogo, jako mnogo!“

„Stoji dakako stoji“, ozvà se bolnim uzdahom stari Janicki, „ali mi smo se skupili, da samo Klemens štogod nauči“, misleć da će potom oca i majku k sebi uzeti; „jer eto vidite, orguljaš gnjeznanski čudesa mi je pripoviedao o tom, kako je to pametan dječak, taj naš Klemens. Ali što da sada počmem, žetve ove godine neimamo, kad je evo po polju sam grahor i divji mak, tamo eno visi koža s poslednje krave, kola prodana, tamnomodri kaput u zalogu kod Jakoba, a koralji već davno prodjoše! Bože moj, hoće li ga već danas težka sudbina postići? Ta i sami znate blied je kao stiena, a tanak kao trska. Ruka malena i gladka, kao u gospodska djeteta, težka posla nepodnese. Al zato kad uzme vrtiti po knjigi, kad stane čitati ili govoriti, milota ga je slušati, ma čovjek toga i nerazumije. Ta i svećenika misu čitajućega nerazumjemo, pa ipak kako se pobožno sluša.“

Za njekoliko časovah umukoše svi. Seljani sažaljivahu svojeglavog susjeda; a bilo im je zašto žaliti, jer im se tako liepa zabava, kao što je svadba izmače. Zoška Borysova čeka ih neuztrpljivo, pripravila je gibanicu sa sirom, a na stol postavila veliku bukaru s medicom, da starešine dostojno počasti. Oni medjuto dodjoše, najedoše se liepo i napiše, a biedna Zoška doznade istom na posljedku, što im je stari Janicki rekao.

Biedna Zoška, ona tako krasno prede, tako rano na posao ustaje!

Ali seljaci još neizgubiše nade. Stari Andrija još nješto govori, hvali krave i volove, proklinje škole i knjige, a stari Janicki sve to češće pogleda na ženu, koja samo šuti i mrežu plete.

Napokon ozvà se ipak Janicka:

„Nebude ništa iz vašega nagovaranja, kume Andrija. Zoška je poslena djevojka, nemože se joj ništa prigovoriti, ali Klemens nije za nju! Već njegova ruka nije za kosu ni plug. Kako Bog hoće, tako će biti, a uzdam se u njega, da se Klemens s dobrom viešću vraća.“

„A kud je to Klemens otišao?“ upitaše svi.

„U Gnjezno k nadbiskupu“, odvrati Janicki. „Ali nepazite na to, što moja žena govori, možebit da još bude nuždno tako raditi, kako nam savjetujete. Večeras ima doći iz Gnjezna, podjimo u sobu, i čekajmo ga, da čujemo s čim dolazi.

Susjedi snimiše škrljake i unidjoše u kuću. U to Vicek, mladji brat Klemensa, natesa triešća i naloži vatru na banku. Seljaci posjedaše na klupu pod prozorom i udariše u govor o žetvi, vremenu itd., a stari Andrija užò još potiho besjediti o vojni sa susjedi, kao što mu je to orguljaš gnjeznanski na velikom sajmu prišaptnuo.

Stari Janicki upiraše više putah oči svoje na ženu; nu ona razumiv ga što hoće, skretaše samo ramenima. Htjeo je čimgod počastiti goste, ali u kući bijaše nužda i uboštvo. Ubogi starac uzdahnù bolno i zamisli se.

„Kazna božja postigla nas“, reče nakon njekoliko časovah, „neimamo rukuh za posao. Kuga pomorila mi starju djecu, a s njimi nestalo i ono malo dobra.“

Seljaci počeše mu na novo prigovarati, što je Klemensa u školu dao, da bi boljo

bilo uzeti ga k sebi, gdje bi mu bar od pomoći biti mogao. Slušajuć ove istinite prigovore, zaboli srce biedna oca od težke tuge. Zlatne njegove nade ležahu danas pred njim smrvljene poput osušene trave. Klemens neimajuć čim nauke nastaviti, mora latinskim školam s Bogom reći i vratiti se k domu, da kikljaču obuče i težkim znojem zemlju očevu obdjelava. Nu najveća tuga obuzè majku u sladkih sanjkah uljuljanu. Ona ga već višeput vidjaše u snu u dugoj, crnoj halji, sakramentom u ruci, a opet drugiput slušaše prekrasne njegove propoviedi . . . a danas vraća se k siromašnoj očinskoj kući u poderanoj odjeći, blied, oslabljen s naukah, da bude ono, što mu je i otac, ubog seljak.

U to otvoriše se vrata, a unutra stupi željno izčekivani Klemens.

Bijaše to mlad momak, svitlo-modrih očijuh, blieda lica. Nije mu bilo više nego šestnaest godinah, nu na bliedu njegovu licu bijaše više izraza, nego što ga obično tako nježna doba ima. Osobito oči odsievahu mu njekim bolnim čuvstvom, i činjaše se, kao da im je vječna suza svjetlost zastrla. Na krasnih, ružičastih ustiuh titraše turovan posmieh, koji u oprieci stojeć sa smielim i otvorenim čelom, pokazivaše na budućnost, da će jednoč na tom visokom čelu počivati trnova kruna pjesnička.

„Klemense, Klemense!“ zavikà otac i majka stišćuć na grudi ljubeznoga sina.

„Klemense, Klemense!“ zavikà stari Andrija, njegov kršteni kum i lievaše suze radosti.

Klemens poljubiv u ruke starje seljake, sjedè medju oca i majku i uzè pripoviedati, što i kako mu se dogodilo.

Svi ga slušahu znatiželjno, jer je svim do toga stajalo, da saznadu, hoće li Klemens kod kuće ostati ili će ih naviek ostaviti, te ih tako možda s vremenom i zaboraviti.

Klemens pripoviedaše im prostodušno sve sgode i nesgode svoga dosadanjega školovanja. Pa prem je sasma prosto govorio i trsio se svoje rieči njihovu ponaću prilagoditi, ipak ga duhom ubogi seljaci nerazumješe izim majke, koja je iz svega toga samo toliko saznala, da Klemensa čekaju njeka veća odlikovanja, da nemora svojima bielima rukama plužiti, niti svoga bieloga lica na suncu paliti.

Mladić naime pripoviedaše na daleko i široko kako je, izišav iz školah gnjeznanjskih, bio u Poznanju, u slavnom kolegiumu Lubranjskoga, kako ga je tu njeki bakalaureus Apolinari, koji je, kadgod bi htjeo, latinskimi vrstami govoriti znao, i sam u toj umjetnosti podučavao, koju je napokon tako obljubio, da bi umrô, kad mu nebi moguće bilo dalje se učiti, da danas sutra slavnim i za domovinu koristnim čovjekom postane. Pripoviedaše dalje, kako je jednoč na javnom izpitu pročitao svoju vlastitu, latinskim jezikom spjevanu pjesmu u slavu Lubranjskoga, i kako se je ta pjesma svim jako dopala. Odtada bio je prvi medju svimi djaci, stekao si ljubav svojih učiteljah, i svakim danom sve to veću hvalu, a kako mu je to srcu godilo, kad bi ga tko pohvalio! Kazivaše im dalje, kako je malo manjkalo, te bi se rad ubožtva svoga morao odreći velikih svojih nadah i od škole izostati! nu on se je gorućom molitvom utekao Bogu, a Bog ga je uslišao. Veliki muž Krzycki, nadbiskup gnjeznanjski, otvorio mu je vrata svoje palače i obrekao mu pomoć u naucih.

„O hvala ti bože!“ zavapi stari Janicki, „dignuv suhe ruke k nebu, sad ću mirno umrieti, jer će se Klemens duše moje spominjati.“

„Neće se samo duše spominjati“, prihvati stari Andrija, „nego i kaputa, a i majki kupiti će koralje. Kod takove gospode biti će i sam gospodinom, a možda da ga i sam kralj pozove za dvoranina.

Seljaci podigoše se i želeć sreću staromu Janickomu i ženi mu, odoše k Borysu, gdje na njih čekaše bukara s medicom. I idjahu žurno, stranom što im se je piti prohtjelo, stranom pako, što ih je jezik svrbio, da što prije sva ta čuda izpripovjedaju, o kojih im je govorio mladi Janicki.

U kući Janickovoj gorila je smolena luč do kasno u noći. Majka, sin i otac imahu

si dosta koječega pripoviedati. Klemens doneo je sa sobom biela hljeba i voća, a biednoj obitelji dodje to jako dobro. Janicka nemogaše se nagledati sina, gladila mu vlasi i milovala ga po licu. Zaplakà sirota gorko, kad joj Klemens spomenu, da za njekoliko danah ostaviti mora kuću roditeljsku; nu stari Janicki nepusti ni suze, već poljubiv samo sina u čelo, dade mu svoj očinski blagoslov.

Nakon njekoliko danah izprati cielo selo mladoga Janickoga; rodjaci preporučivahu mu se, da ih nezaboravi, kad danas sutra postane biskupom ili starostom.

Iza kuće gledala ga je mlada djevojka crnih očiuh i trla si suze pregačom. To je bila Zoška Borysova.

(Dalje će sliediti.)

ROMAN JEDNOGA BOGATOGA MLADIĆA.

Po Mosónu J. Eug. T.

I.

Večera.

„Ovaj večer nestaj pred palačom contesse Klotilde; ošini dobro konje i uzagrabce potjeraj k stanu g. Artura!“ To rekav, mladić, koj je tako govorio unide u svoju sjajnu kočiju, zapali smotku i sjede u kut od kočije.

Konji zagreboše i u jedan mah bijaše mladić pred stanom g. Artura. Okretno i lagano sajde iz kočije, izdade potrebite naloge kočijašu, te pojde u sjajno razsvietljenu palaču, u koje sredini stajaše stol, bogato prostrt.

Taj večer slavio je g. Artur svoj rodjendan jednom večerom. Nebijaše tu gospodjah; bijaše to večera, ako je slobodno reći posve mužkarska, kakove običavaju davati ženomrzci, a takov je bio upravo i g. Artur.

Ernesto, čim dojde u palaču, bude nazočnim predstavljen od g. Artura, koj mu odmah u susret pojde. Nebijaše uprav liep mladić, nu odielo bijaše mu ukusno i iz svega dalo bi se zaključiti, da je tašt i lahkouman. Misleć, da je pun svakovrstna izkustva, sve je prezirao, sve izsmiehivao; njemu nebijaše nijedna stvar tako težka, da je nebi mogao izvesti, nijedna ljubezna zgoda nova, koje on već nije doživio. Hvastao se je, da ima mnoga spoznanstva, te bi na taj način često pogrdio pošteno ime kakove gospodje, o kojoj se ništa zla nebi moglo reći. To učini, da su ga svi mrziti počeli i da su mu neprijatelji dan na dan rastli.

Mladež dakle posjeda za stol. Predmet njihova razgovora bijaše različit, doklegod se butelje šampanjca neodčepiše i sad pade govor na žene! Mašte se pićem razgrijaše i razgovor bivaše sve živahniji, te tako se sgodi, da se je ovoj il onoj gospodji, manje ili više, koja krpica na njezino poštenje prišila.

II.

Oklada.

Večera se svrši.

Ernesto, čačkalom u zubih i palcem, zadjevenim u džep svoga prsluka, gledaše melankoličkim okom u strop (plafond) palače, govoreć koješta pred veselim družtvom, što se je s njegovom ironijom i pogrdjivanjem slagalo. Sve gospodje maloga grada žrtvovà on okrutno svojoj neizliečivoj taštini. Niti ljepota, niti ugled, niti bogatstvo bijaše kadro, da ukroti toga neumoljnoga Adona.

Jedan od prisutnih izreče njeko žensko ime.

Bijaše to ime njeke mlade žene, bogate i liepe, što nedavno dojde u ovaj gradić stanovati i o kojoj nebi mogla ni najzlobnija duša išta zla reći.

„Baš“, reče Ernesto, dočim upravo mudrački smotku k svieći približi, „ona će kao i mnoge druge kroz ove ruke proći.“

„Mislite?“ reče njetko prezirno.

„Nemislim, već sam siguran ... I ja ću se okladiti, gospodo, da ću vam, prije nego dvie nedelje projdu, pribaviti dokazah, kojimi ćete biti prisiljeno onako, kao i ja misliti.“

„Primamo okladu!“ povikaše svi prisutni u jedan glas.

III.
Dopisivanje.

Poslje kako je njeko vrieme oko upitne gospodje šarao, upravi na nju Ernesto ovakovo pismo:

Gospodjo!

„Je l' možebiti treba, da moje pero ono vam opetuje, što su vam već prije moje oči, moje držanje, moji nemiri i stiske odkrile? Već je tri tjedna, što vaš korak, kao tielo sjena, sliedim. Ja neživim za nikoga, no samo za vas, u vas je sva moja nada i uhvanje. Liepa kao božji angjeo, vi ste meni sjajna zvjezdica, što razsvitljuje moje tavno biće, a ja sam vaš pokorni dvoran, koga gizdavi vaš hod za sobom vuče.

„Negledajte me dakle više tako strogim okom i pojmite već jedanput, kakovo blago od obožavanja i ljubavi krije ovo srce, koje će samo za vas kucati.

Ernesto.“

Odgovor nije dugo izostao. Isti još dan donese njekakav sluga ovo pisamce Ernestu:

Gospodine!

„Vaše me zavadjanje pogrdjuje, vaše neosnovane stiske me u brigu meću, vaša mi se ljubav nedopada. Ja nemam više, neg samo jednu milost od vas tražiti, i ta je, da me ostavite na miru, jer mi se durite. C.“

„Odgovorila je!“ uzkliknù Ernesto, dobiv pismo, „malo po malo i bit će moja!“

IV.
Ročište.

Petnajst danah iza toga dobi Ernesto, tajnom poštom, jedno drugo pismo:

Gospodine!

„Nenaglite, da si protumačite ovaj moj korak. Moje poštenje mi nalaže, da vam pišem. Imam vam nješto kazati; dojdite dakle ovaj večer oko devet satih; radi se o mom miru, o mom životu. C.“

„Uboga golubice!“ reče Ernesto u sebi s izrazom neizreciva slavja.

V.
Napast.

„Ja ću vas sliediti“, govoraše žestoko Ernesto.

„Oh! gospodine“, odgovori Cecilija glasom, punim nepojmive ironije, „oh! gospodine, niste l' me već do sada u ovaj tjesnac stjerali, pa šta ćete više? Moj muž vam je ušao u trag i našao vaše pisamce. Potrebno je, da se odrečete biesne svoje strasti; imajte milosrdja, udaljite se, bježite me; vi neznata, kako se moj muž znade zaboraviti i na što bi ga gnjev mogao dovesti. Smilite se i sebi i meni i nepodkapajte sreću našega braka; okrenite se toga pogibeljnoga uhvanja, budite milosrdni samnom.

„Što mi tu govorite, što hoćete od mene?“ govoraša Ernesto uprav dramatičkim tonom, „čemu ta luda bojazan? Moja ljubav biti će vaša obrana, ja ću vas braniti od vašega nevriednoga muža i umjeti ću prepriečiti taj ludi odlazak.“

„Ma zar nevidite, gospodine, mi ćemo otići ovaj sat, sve sam već spremila, samo još ne ovaj kovčeg.“ I gospoja Cecilija pokaza rukom na dùg i ogroman kovčeg u sried sobe.

VI.

Muž.

U to se čù, kako karuca upravo pred vrata kuće doruži. Ernesto pobliedi ko krpa. Njetko počè sad uzlaziti uz stube ... Ernesto sav ubijen od straha, kao što je to običajno kod hvastavacah, pogleda zdvojenim okom oko sebe.

„Sakrijte se, sakrijte se!“ viknù nesretna gospoja, ako nas skupa zateče, propadosmo i ja i vi.“

„Kamo ću bježati, gdje se sakriti?“ tepao je nesretni zavoditelj, „nikud se neda izaći, — što je početi?“ I njegovi zubi cvokotahu od straha.

Preziran podsmjeh obleti usta mlade gospoje. Stupaj korakah približi se.

VII.

Kovčeg.

„Moj muž, moj muž, gospodine“, vapijaše uboga Cecilija, „vi ćete me ubieditì, sakrijte se, za ime bože!...“

„Ma gdje bi se sakrio, Bože moj, gdje?..“ mrmljao je snebiveni Ernesto, baciv u okolo svoj, od straha, već stakleni pogled.

„Ah! ovdje... u taj kovčeg“, reče Cecilija, pokazav ogroman kovčeg, koj otvoren stajaše o pó sobe; „žurite se, molim vas, žurite. Ja ću odstraniti svoga muža za vrieme, — oklevati s odlazkom ... učinit ću se bolestnom ... za ime bože žurite se ...“

Medjutim njetko već poturnu vrata i glas mužki ozove se:

„Zašto si se zatvorila, Cecilijo; otvori, otvori, ja sam.„

Tu već nebijaše vremena krzmanju; nješto iz ljubavi, a nješto prisiljen, pruži se sad Ernesto u kovčeg i pokrov se nad njim zatvori.

VIII.

Odlazak.

Mi ostavismo našega junaka baš u onaj čas, kad se je, ne upravo junački, dao zatvoriti u kovčeg. Tek što se kovčeg nad njim zatvori, otvore se vrata.

„Zašto se nisi već spremila“, reče g. Gjuragj. „sve je već gotovo, još samo na te čekamo; hajde, Cecilijo, idemo.“

„Moj dragi, ja danas nisam razpoložena ... ja nemogu.“

„Što govoriš, kakve su to opet muhe? začè joj muž surovim glasom, „već mi je dozlogrdilo to tvoje prenavljanje. Nikad nisi bila zdravija, nego uprav sada. Ti moraš ići i to u ovaj čas, ako nećeš da vjerujem u tvoje spletke s ludim Ernestom.“

I nerekav više ni rieči, zatvori g. Gjuragj po dvaputa kovčeg, u kom je čepio preuzetni Ernesto. Na to pozvà dva jaka momka, da snesu dolje tu prtinu; našto ī sam s Cecilijom pojde za slugami do karucah.

Odmah zatim smjeste kovčeg odzada za karucom, koja brzo dalje krenù, tandrljajuć po zlo popločenom putu male varošice.

(Dalje će sliediti.)

Seoski knez.

Kad sam se od bajah liepo oprostio, pojdoh put Požege, da Slavoncu uručim pismo moga posavačkog sudruga. Išao sam pješice, te sam promatrao, kako su žitelji kotara Kutjevačkog krasni i čestiti ljudi. Vidiš bo, da su jim putovi u najboljem redu, i da su navezli prudja toliko, da se tako brzo neće poremetiti. Polja su jim krasno obradjena, a nevidi se ni marve po polju, što je kod nas već obćom navadom postalo. Evala takovim ljudem! vidi se, da je tude red, i da je med puk luč izobraženosti već prodrla, koja će, ako Bog da, doskora valjada u cielomu našemu narodu zasjati. — Kada se ovih promišljava-

njah ostavih, padè mi opet pismo mog sudruga na um, te si pomislim: nije moguće, da moj priatelj Slavonac nebi našeg rodjenog brata Hrvata želje priobćio; te začmem čitati:

Pobratime!

Nemogu lično do tebe, budući bolestan.

Navali na mene gospodin A. u „naše gore listu“, a pošto se osjećam duševno-odgovornim našemu prijatelju „Slavoncu“, to tebe druže umoljavam, da mu nazočno pismo priobćiš.

U broju 9. „Slavonca“ na strani 142. stoji mojim povodom napisano ovo:

„O novostih zagrebačkih drugiput, jer mi se danas neće razglabati stupanj izobraženosti njekojeg visokog politika, koju je u kavani vršio ne umom, već šakami, niti opisati, kako se obavlja korso u sadašnjem stoljeću usried glavnoga grada naše zemlje, za ove bo stvari treba dosjetljivosti, koja njih ide, jer nezaslužuju ozbiljnosti, van ako bi nje smatrao sa gledišta barbarstva. Dakle o njih drugiput na koliko im medjutim nebi izčeznula vriednost s javnoga pozorišta.“

Na ovo se uzruje žuč u gospodina A. i on upiše u „naše gore listu“ pod brojem 11. na strani 87. sliedeći člančić:

„Slavončev podravski knez u broju 9. svojim je razglabanjem većma sličan njemačkim filozofom, nego-li hrvatskomu seoskomu knezu sa naravnim zdravim razumom; govori bo o svačem na pol ustah poput Gentelmenovih finih manierah, štono svoje umovanje po „bon-tonu“ visokih krugovah udešava, kojih tankoćutnost sve barbarstvom naziva, što nije po ćudi njegovih tananih živacah. Ćuvstvo podravskoga kneza mora biti tanke predje, kad mu je bezazleni zagrebački korso barbarizam, a kažnjenje uvriede narodne: nenaobraženje! Neznamo, iz koga je vrela podravski knez supergentilne maniere posrkao, koje ga čine daleko premašiti i one pojmove naobraženosti, štono su obćeniti i u naobraženom evropskom zapadu. Nezna li knez, da su korsi po Italiji, Maskenzugi po Njemačkoj, gdje se još mnogo drastičnija karikiranja izvode, uprav redovite pučke svečanosti? Il zar nezna knez, da se uvriede svoje ruke kano n. pr. uvrieda narodu nanešena od stanovite fele ljudih, zaušnicom kazni i u Parizu i u Londonu, pa makar i u kavani? Pa zar nebi i gentilni podravski knez, ako je inače pravi iskreni Hrvat, pogrditelja svoga hrvatskoga naroda na mjestu, isto tako kaznio, kad pogrditelj za častniju zadovoljštinu nebi prikladan bio? Ne, ne kneže, tu si posrnuo, nevalja se preveć u vis zaletiti!)“ (A.)

Kad je sudbina htjela, da sam bolešću zaprečen o tom plodu uma gospodina A. s tobom se porazgovoriti, to evo primi moje pomisli o njem pismeno:

„Anch' io son pittore“, reče Antun Allegri da Corregio, ugledav Caeciliju Rafaëla Sançia. Slično je ćuvstvo samosviesti obuzelo valjda i gospodina A. kad je uzčito naš dogovor u broju 9. „Slavonca“, misleći; „i ja sam pisac“, pa se lati bujna pera, i udri po posavačkom knezu malo s Philippikom, malo s grožnjom, a na koncu s blagovoljnom doktrinom.

Meni neuku pauru svakako na čast služi, ako se naš dogovor o glavnom gradu toliko udostajava, da se vriednim scieni prigovara u javnomu glasilu, pa ma baš po gospodinu A., jer u tom svakako leži njeke vrsti priznanja, a priznanje obično poradja ljubav. Pošto se pako gospodin A. tim člančićem identificira sa narodom, to bi stekao krozanj ljubav naroda, i tako postao u tom pogledu učastnik slastih njekoga velikoga kralja švedskoga, težećega za tim: „Folkets Kaërlek min belőning“ a kroza to možda i ljubimac gospodina A. kao personificiranoga naroda*).

U razglabanju toga člančića ponajprije udari mi u oči, kako g. A. „podravačkoga kneza“ istovjetuje sa „posavačkim knezom.“

Istina je, Podravina i Posavina skoro da jednako zvuči, i stoje dosta u komšiluku, da ovakovi nevini geografički lapsus velikim griehom nepostaje; nu kad se gospodin A. tja do doktrinarske visine penje, to mu nije slobodno na javnom polju pogriešiti prema onomu, kog upravo kudi sa grieha pisanja na istomu polju, jer ako bi ovakove pomanje identifikacije bile slobodne, i ako bi one u veleumju gospodina A. a priori već našlo svoju izpriku, to bi on vlastan bio napisati u mjesto „Arabia“ „Calabria“ ili u mjesto „Kalmuki“ „Mameluki“ — Ta i to skoro jednako zvuči, ako baš i nije Jezero Kuku-Hoor u komšiluku Jaffe, što će dakako g. A. iz geografie znati.

Kaže g. A. „da mi je razglabanje sličnije njemačkim filozofom, nego li hrvatskom seoskom knezu s naravnim zdravim umom.“

*) Ljubav naroda je moja nagrada.

Koja je razlika u pogledu „naravnoga zdravoga razuma“ izmedju budi njemačkoga budi chaldaejskoga filozofa i seoskoga kneza? Narav kao takova jeste genus nepromjeniv, učvršćena po vječitih svojih zakonih čovjeku, živini, travi itd.; i sve što iz toga genusa proizlazi, po svom je skroju nepromjenivo, jer narav je čovjeka u Hindostanu ona ista koja je čovjeka u Belgiji, a pašče na primjer po naravi svojoj upravo tako laje na kordunu kozačkoga Dona, kao što laje na kordunu kostajničkom.

Što se razuma tiče, (A. veli zdravoga razuma) to primjetiv, da razum jur po pojmu rieči nemože biti van zdrav, inako bo prestaje biti razum, to i opet moja slabašna paurska pamet nedokučuje, u čem proprie sastoji razlika u pogledu razuma izmedju njemačkoga filozofa, i seoskoga kneza, jer gdje razuma ima, no, tamo ga ima, niti zdrava, niti bolestna, već prostotno „ruzuma“, a narav mu nije opredielila nikakova predikata ni prema filozofu ni prema pauru. Moj učitelj A. morao bi dobro praecizirati svoje rieči, davajući mi lekciju, pa nepomješati, neoskvrnjivati, a i nedopunjavati pojmove takovih riečih, koje su po sustavu svom samostalne, i svakomu — koji njîn pojam posjeduje — jednolično svojne. Na primjer: „veletržac“ to je pojam rieči čist i nezavisan, po zakonu označen. Kada bi mu tko htjeo dodati kakovi predikat, recimo „stalni“, „vriedni“ i „u istinu veletržac“ to bi prekoračio pravilnost pojma upravo tako, kao da bi se upuštao još dublje u prošlost onoga svojstva, koje hoću da izrazim riečju „veletržac.“

Da bi bio g. A. označio razliku izmedju kneza i filozofa u pogledu znanosti, to bi imalo soli, to bi si ubilježio u tefteru nauke; nu ova razlika nije uporabiva na mene neuka paura, jer ja se razlikujem od filozofa, kao stanoviti praporac od duboke misli. Moj komšija kaže da su filozofi u obće, dakle i njemački, takovi ljudi, prema kojim može preziratelјnu presudu izreći samo onaj, koji nje u visini uma nadkriljuje, ili koji odsudjeva i skrajnu moć razsudstva. U koju li od ovih vrstih spada obsudba implicirana u rečenomu člančiću, to ja dakako neznam.

Napokon glede davane mi ovom stavkom doktrine, moram g. A. prišapnuti: neka se sam nemystificira, da mu bude slobodno druge mystificirati, izim ako neće probuditi sumnju o tom, da nepozna skromna označenja u javnih glasilih, koja poput životne predstave u kazalištih uvjek izza svoga pravoga lica stajati moraju. Jer kao god današnji car Dušan, ili kralj Lear nije van domaći igralac; kao god predstavatelj javnoga blagostanja, ako bi se dato et concesso takovim htjeo moj učitelj personificirati, nije van prost gradjan; tako šaptajući velju: Posavački knez nemora baš biti ono, što silom hoće da označi gospodin A. to jest, nemora biti baš uviek i poprieko seoski knez.

Kaže dalje g. A.: „da govorim o svačem na pol ustah poput gentlemenskih finih manierah, štono moje umovanje po bon-tonu visokih krugovah udešavam, kojih tankoćutnost sve barbarstvom naziva.“

U ovoj stavci na čisto je izvedeno samo to, da govorim „o svačem na pol ustah.“ No! čovjek u pravilu govori o tom, što razumije, i govori tako, kako umije, a da li ono valja, što ja govorim, to dakako ima prosuditi izklopno g. A., pa uz svu svoju blagu ćud prema meni je izrekao, da zlo govorim, mora se dakle u ovom konkretnom slučaju napram njegove ljubeznosti uzeti, da skoro dobro govorim; a „o svačem“ hm! zar je krivnja, ako je obsieg onaj, u kom leže podlozi govora u mene, drugi, a drugi u g. A.? Jedan govori o pravu, a drugi o brašnarnici, kako je čemu dorastao po stupnju odhranjenja i izobraženja svoga; a tko govori „na pol usta“ (na koliko bi naš dogovor mili druže slavonski kneže! i bio nejasan); taj znade da su u čovjeka usta u tu svrhu, da umije šutiti ako uztreba, i na pol ustah govoriti kada uztreba; (kaže moj komšija, da je tako radio Talleyrand, koji ako i nije bio nedoseživ u politici, kao je moj učitelj, a to je opet umio podobro razlikovat viek u kom, i osobe medju kojim se je kretao), a tko nezna van uvjek na sva usta praporiti, taj će danom zgodom upropastiti i sebe i one interesse koje misli da zastupa, toga treba nastaniti u kavezu, gdje se takodjer uvjek na sva usta urliče.

Druga strana ove stavke gospodina A., kojom mi upisuje „gentlmenske maniere“ „umovanje po bon-tonu visokih krugovah“ pa izvodi „da tankoćutnost ovijeh krugovah barbarstvom nazivljem, — neima upravo nikakova smisla, jer udesavati se po čem, pa to osuditi, nebi imalo razbora; u ovoj stavci počitanoga gosp. A. neima jasnosti, a neima ni logike, dakle neima ništa.

Kaže dalje g. A.: „da mi čuvstvo mora biti tanke predje, kad mi je bezazleni zagrebački korso barbarizam, a kaznenje narodne uvriede nenaobraženje; nezna li knez da su Corsi po Italiji, Maskenzugi po Njemačkoj, gdje se još mnogo draztičnija karikiranja izvode, uprav redovite pučke svečanosti.“

Žao mi je, da mi nije dozvolio g. A. zamuknuti o korso-u, kako sam to, u svom

dogovoru s tobom, njekim načinom obećao, nu moram se upravo tomu kazanju diviti, da je ono „bezazlenost“ što se ovdje nazivlje imenom korso; jer što se pučke svećanosti, karikiranja i po socialnih pravilah dozvoljene drastičnosti mu tiče, to neima pametna čovjeka koji bi mogao pomisliti, da se u tom ima tražiti domah barbarstva kog izrazih; nu usried javnoga mira, usried glavnoga grada, pred hiljadom svetinje, u sadašnjem vjeku, jednu lutku, koja predstavlja stanovitu cielomu občinstvu po svojih znakovih poznatu osobu, ovu velim na glavnom trgu „objesiti“ — to gospodine A. niti je pučka svečanost, niti je karikiranje, niti korso niti Maskenzug. Tko slična šta počini, povriedio je i skrajnu granicu naobraženosti, koja zabranjuje, da se grieši protiv ćudnorednosti, nježnosti, a i protiv §. 401. i 494. c. kaznenoga zakona, te kroza to počinio je barbarstvo prema čudstvim sadašnjega vjeka, a tko ovo odobrava i postojano brani, taj bi branio i Vandalizam.

Neka se neravna g. A. u tom pogledu po mom sudu, ta on znade, da mi je čuvstvo tanke predje, nu neka mu služi mjerilom razsudstva čina kog hoće da izbiedi, okolnost ona: da je silna množina svetinje, odurno se tada okrenula od pozorišta, na kom se je vršio čin njegove izbiede, da ga je osudilo obće javno mnienje, i da neima u cielom glavnomu gradu jedne osobe, koja se neodazivlje ovoj obsudbi, van takove, u koje je tako debela predja, da nezna pojmiti povriedu nježna čuvstva, sličnim osudjenim činom prozvanu. Što više: znademo iz poviesti, da se u prizorih velike pogibeljne tišine, i velike sablazni na površju gomile pojavlja porugli podsmieh gnjusnoga diela čovječanstva, koje čuvstvuje samo za sablazan, a sieća li se g. A. prizora rečenoga vješanja? silna jamačno za njega kao izbieditelja toga čina leži nauka, u tom što je čestito občinstvo Zagreba bez iznimke, iza čina ostavilo pozorište neodobriv i obsudiv ono barbarstvo, koje g. A. brani.

Gospodin A. obkriepljuje umovanje svoje u pogledu korse na dalje ovako: „Neznamo iz kog je vriela podravski knez supergentilne namiere posrkao, koje ga čine daleko premašiti i one pojmove naobraženosti, štono su obćeniti i u naobraženom evropejskom zapadu.“

U pogledu steriotipnoga hvastanja sa „evropejskom naobraženošću“ jamačno da je promašio g. A. utisak, kog misli postići sa bombastičkimi izrazi. — Što će g. A. da rekne kroza to? u kojoj jednački stoji moja osoba, njegova vriedna osoba, i nas dviuh izobraženje prema „pojmu neobraženosti u evropejskom zapadu?“ Ej! ej kada gospodin A. napada na neuka paura, valja mu mozag na svom mjestu imati; jer minulo je vrieme u kom se je občinstvo divilo nad nedoseživom mudrosti onijeh politikah, koji su mudrost svoju sakrivali, izza obćenitih nikakova znaka neimajućih izrazah. — Para i munjivo promjeni vriemena iz stožera i učini u pogledu naznačenu uvaženje čovjeka od njegovih djelah, ne pako od lalokah, zavisnim; a tko hoće danas da što važi, tomu je zaludu hvastati se bombastičkimi riečmi, ma o čem, danas uztreba, hoćemo li što biti, znanosti, jezikah, .zkustva, izobraženosti, finoće, pa onda opet znanosti; tko toga neima, taj može u svem poštenju, i u javnom počitanju tjerati zanat, obrt ili poljodjelstvo svoje, pa će bit i česno udo državnoga družtva, nu čim se baci na polje politike, postaje smiešan, i jer mu je neznanstvo pokrivati još lošijim plaštom, postaje oduran, zavržljiv; a u istinu, ima nas svakojakijeh! pa nezaboravimo, da ako i je u čovjeka njeka okretnost poslovna, koja ga čini podobnim iz obćenitosti izvlačiti što je shodno, i stapljati sa svojimi koristmi, to ga još nečini politikom, neopravdava mu dosadni nagon začetničtva i čeoničtva svagdje, i uvjek takovi čovjek bez dublje temeljite znanosti naličan je jopcu, koji satare orah kao obćenitost, i snagom te okretnošću svojom izvadi zrno, pa ima dosta pameti, da to pojede; — neka dozvoli g. A. da ja, nešaljući ga tja u Njemačku ili Italiju, kao on mene, da ga velju prostotno sjećam na one krasne rieči vrloga našega domorodca Adolfe Webera, koje napisà u Pozoru 1863. br. 50.: „Nekoristi to pjeniti se obćenitimi izrazi proti nepomičnoj hridi posebnih dokazah; sviet vidi, da su ono pjene neznanstva, koje se izhlapljuju na suncu istine;“ to kažem neka uvaži g. A. ako mu nepovriedi visinu uma njegova misliti o riečih domorodca takova, u kog je zaista sjajan um, a k tomu i gentilnost.

Vrelo, gdje sam svoje maniere posrkao, to želi znati g. A.? hm! kolika mu je znatiželjnost u pogledu tolika heterogeniteta! — Nisam je srkao u Tipsari, niti metuć dućan, niti čisteć čizme patronu svomu, niti iz onih knjigah koje se samo meni dopadaju; — nu srkao sam je iz nauka pozitivna, iz čestita odhranjenja, iz čestita druženja, upilio i u njedra, koja su sposobna gojiti nježna čuvstva; — a to je razlika, koja se na svietu izmedju pojedinih ljudih pojavlja.

Da bih ja htjeo tako iskren biti prema g. A., kao što on učtivim biti neće, to bih mu rekao u pogledu nijekane mi naobraženosti, da tako piše, kô moj komšija kad se od istine

udaljuje, jer istine mi posavačke: g. A. i sam nevjeruje ono, što je napisao; jer da vjeruje, u zao čas po vretenki njegove predje!

Nastavljajuć g. A. svoj napad na mene, uboga paura, pišè ovako: „il zar nezna knez, da se uvriede svoje ruke, kao na primjer uvrieda narodu nanešena od stanovite fele ljudih, zaušnicom kazni i u Parizu, i u Londonu, pa makar i u kavani.“

Kod ovoga passusa mili druže moramo ponješto baviti se, jer ga je g. A. uzko svezao sa svojimi prediducimi pojmovi, — dakle da nemisliš, da se i ovaj passus odnosi na korso, ili naobraženje, Italiju ili Njemačku o kojoj je g. A. dotle razpravljao, moram ti kazati, da se sve ostalo odnosi na onu stavku našega dogovora pod br. 9. „Slavonca“, gdje ti rekoh: „da njeki veliki politik vrši izdbraženost svoju u kavani, ne umom, već šakami.“ — Vidiš druže! To su ti prave suze svega napada, poput zveradi, koja se obazrie, kad ju tane pogodi.

Kako se kazni uvrieda nanešena narodnomu poštenju ma od kakove god fele ljudih u Parizu i Londonu, to ja u istinu neznam, jer kada se piše o uvriedi pojedine osobe u kavani izkusenoj, nemogu dobro razumieti, kako nju g. A. prenaša na uvriedu cieloga naroda, premda sam čuo višeput od svoga komšije: „da se sitne stvari stavljaju kadšto u jednačbe sa velikimi stvarmi; nu da se pojedinac, kao na primjer ja, ili g. A. stavlja u jednačbu sa cielim narodom, to . . . to . . . nu to nije dokaz zapadne evropejske naobraženosti gospodina A. — Znamo kako je u Francezkoj poradi povriede narodnoga poštenja odnosno narodnjeh koristih kaznjen Favras, u Englezkoj Strafford itd. pa baš zapadno-evropejska povjest označuje raznih o tom slučajevah, nu to bijahu i drugi ljudi neželi je po svoj prilici g. A. i njegov vršnjak, a i druga vremena, nego su ova u kojih želi gospodin A. zamahnuti taktirskim štapićem. A ako bi šepale ove jednačbe, ja neuki paur nesiećem se iz evropejske poviesti primjera, u kom bi postao zaušnjak sredstvo repressivno protiv uvriede narodne, — tih primjerah navesti neka nam g. A. na dugu ostane.

U tom pitanju dalje piše g. A.: „pa zar nebi i gentilni podravski knez, ako je inače pravi iskreni Hrvat, pogrditelja svoga hrvatskoga naroda na mjestu isto tako kaznio, kad pogrditelj za častniju zadovoljštinu nebi prikladan bio?“

Na to pitanje u obće odgovaram: „da nebi“, i na koliko bi hipno čuvstvo prevladalo nad razborom, to bi imao toliko poštenja i dosliednosti svoga učina, da ga nebi zanijekao niti pred svietom a niti pred sudom; velim: „da nebi“, jer smatrali mi stvar ma s kojega gledišta, to će opet zadnja posljedica sjediniti se u onom momentu, da „zaušnjak“ i „naobraženost“ prema zahtjevu civilizacije i svih državnosocialnih uvjetah, medjusobno tako stoje u oprieci, kao stoji na primjer pojam o naobraženosti gospodina A. i pojam moj.

Protivi se takovomu pojmu hipne kazni takodjer i gledište posljedicah, jer uztrpi li kaznenik takovu kazan koja leži u nagonu g. A., tada će kaznitelja u očiuh izobraženoga svieta žigosati ona latinska poslovica: „seu vinco, seu vincar, semper taminor;“ — netrpi li kaznenik takovu kazan, što tada? — A što na pose u takovu slučaju, ako bi pojedinac prema sličnoj fizičnoj navali na siegurnost svoga života i poštenja, koje se u njedrih ljudih mora sa životom istovjetovati; upotriebi sriedstvo ono, koje mu §. 2. kaznenoga zakonika dopušta, pa da u hipu navale od takova napadača iskušene, oprie se njoj s valjkom, koja se neugotovljava u liekarni već na drugom mjestu? Ja mislim, da bi svaki prosti knez slični napad ovim načinom znao predusriediti, dakako na temelju obstojećih zakonah izklopno na sobstvenu obranu.

Što se tiče konkretnoga slučaja o kom g. A. piše, to neimam povoda razglabati ga, dok o tom povedeni postupak po dotičnoj oblasti nebude riešen; nu pogledom na častnost osobah o kojih piše, moram izjaviti, da je i napadač i napadnik gradjan kako se kaže sudbeno bezprikoran, a dovle izmedju njih nemože biti govora o raznoličnosti značaja; ovako će suditi svaki hladni um, a što je sud gospodina A. njekom sanguiničkom precienom nadahnut da se gradi exemptivnim domorodcem, da se pače istovjetuje sa cielim narodom, zato neka odgovara on pred sudištem javnoga mnienja.

Na točku onu: da li sam pravi iskreni Hrvat? neimam gospodinu A. ništa odgovoriti, meni do suda njegova nije ništa stalo, o tom pruža mjerodavnost izreka obćinstva, kojoj mirno gledam u oči, — a dobro je, ako je tako i u gospodina A.. — Moram pako u tom smotrenju gospodinu A. oprezna činiti na one rieči dubokoga smisla, koje upisà Pozor u broju 46. 1863., da: „rodoljubje nije ni monopol, ni dokaz“, to, i ono o sobstvenoj obrani, neka si g. A. dobro zapamti, može bo mu danas sutra pruditi.

Zaključuje g. A. Philippiku svoju s riečmi: „Ne, ne kneže, tu si posrnuo, nevalja se preveć u vis zaletiti.

Unutar moga opravdanja leži dovoljni material, da češ ti mili druže esapiti, kako

mi do uvage g. A. neleži koliko ni do podprašnjaka tubaka, a što ja posrnem, to je izpričivo za neuka paura, ta mi smo doživili, da su visoki politici, posrnuli, savjetujući krajišnikom na saboru 1861. zanijekati bivstvo zajedničkih interesah sa carevinom austrijskom, koje smo zakonom podložnici; posrnuli velju na toliko, da se i danas nezna: da li jim se obraz više rumeni o stida iza takova savjeta, ili probliedi o razlogu i povodu svoga savjeta. — To pako da bi se ja preveć u vis zaletio, i opet je obićna fraza ništa neznačeća, jer naši dogovori mili druže jasni su, i očiti bez svake ikariade; pa kako bi se ja neuki paur i znao uzvisiti, komu uzmanjka zapadno-evropejska naobraženost? Kamo sreće, da to uzmognem, pa bi se trsio za kakovom god presidenturom, pa bila ona i u vjeresionskih poslovih, samo ako bi njoj bilo izgleda na masnu nagradu.

Zamoli druže! Slavonca, da uvrsti ovo pismo u svoj list, po kom je prozvan gnjev g. A. u „naše gore listu", ja evo mu obećajem, da kako ni o gnjevu „naše gore lista" ni o „g. A—u" nikada ni pomislio nisam, da ću velim uvažavajući zaključak Slavončeva očitovanja u broju 11. na strani 174., jamačno prestati braniti se proti g. A., čim on prestane na mene navaljivati.

Čim sam ovo pismo pročitao, rekoh: „Dobro prijatelju posavče, ti valjda dobro poznaješ g. A. zato mu baš i odgovaraš, kako valja, i pokazah, kako se kazni onaj, koji u poštenog hrvatskog kneza dira. Jedno medjutim imam opaziti u ovom krasnom dopisu, da se i ja i mnogi sa mnom sasvim u tom slažemo, da je u istinu nespretan i gnjusan bio čin onaj, što je izveden prigodom korsa, jer narod naš je ozbiljan, on nevješa lutke. Nu zato ipak znam, da neće nikada ni moj sudrug, ni ja, ni nitko sliediti niti poprimiti načela onoga nesretnoga, a i po mom umu našemu narodnom biću i razvitku neprijatnoga čovjeka, koga je ta lutka predstavljala, jer kako mi svi hrvatski knezovi kazivaše, da taj čovjek svim silama radi o tom, da bi mi našim pradjedovom nevjerni postali, i našu narodnu baštinu budi pošto raztepli, što dakako nijedna poštena hrvatska oli slavonska duša učiniti nije kadra. Drugo moram da napomenem mog sudruga i to po njegovoj želji, da neutrkuje u politiku, to Slavonac nema rada, osobito o njekavci i dakavci neće ništa da govori, jer od kako je vječni Žid u Zagrebu bio, proučio je i razumio, da jedne i druge za sad po glavi lupaju".

Tako putujuć dalje, dojdem u Eminovce. Eto ti cielog sela predame, pa u jedan glas povikaše: „Kneže vrieme je, da si jednoč ovamo došao, odaš koje kuda, a neznaš, da te mi trebamo, da nas vodiš kud znaš, da tražimo i molimo, i sve da učinimo, što nam je samo moguće, da mi naš starodavni krasni, i dobri duhan sijati, i pušiti možemo". Na ovo odvratim jim ja: „Braćo, ja ću vam volju izpuniti; ali za danas nemožemo o tom divaniti, jer sam od puta i čitanja umoren, nego ćemo sutra u Bertelovce, odonud u Treštanovce pa u Mihaljevce; a onamo ćemo zovnuti Golobrdjane, Tekićane itd. pa ćemo držati veliki zbor i dogovor, kako bi mi mogli i zbiljam do našega duhana dojti. Dà, do duhana, koji bi sam car mogao pušiti, komu u cielom svietu nema para, i koji bi ne samo nama, već i svietloj kruni i carstvu i kraljestvu neizmiernu korist donašao". Ov rekav odoh k prijatelju Lovri, i ondie se umirih.

Svaštice.

Iz Požege. Mislili smo, da Naše gore listu progovorimo njekoliko ozbiljnih riečih o našoj slogi i neslogi na njegovo znanovetanje u br. 14.; nu promozgav stvar malko pobliže, okanismo se toga, jer nam se neće upuštati s njim u razgovor o stvari, koju on, kako sam veli, niti razumije niti shvaća.

N. g. listu sloga je idila, dakle nješta posve protivna, nego li je i nam i svakomu naobraženomu narodu. Nama sloga nije idila, nego je najuzvišenija epopeja, jer sva krasna i plemenita djela, kojimi se čovječanstvo diči i ponosi, izvedena su jedino slogom i u slogi na to pozvanih silah.

N. g. list identificira našu neslogu i neslogu kod Niemacah i Talijanah. On ni toliko političkog razsudjenja neima, da razliku shvati medju našom neslogom i neslogom kod Niemacah; da uvidi, da

je kod nas nesloga u narodu, a kod Niemacah medju vladami, te da naša nesloga za nas posve drugimi posljedicami uroditi može, nego li Niemcem nesloga njihovih vladah.

N. g. list veli, da samo zreli i naobraženi narodi ideju sloge prigrljuju na medjusobni napredak i podporu. On dakle nas Srbe i Hrvate drži za nenaobražen narod, koji još nismo do tog stupnja dozreli, da takovu slogu prigrlimo! Pa takav list usudjuje se onda drugoga potvarati, da narod hrvatski pogrdjuje!

N. g. list veli: „Duh narodnosti jest plod današnjega vieka, pa nemožemo zahtievati, da su ga u latinštini živući stari naši jur pojmili, kad ga ni mi, polag svega poetičkog uzhićenja jošte posve nepojmimo.“ Da mnogi u latinštini živući starac duh narodnosti pojmio nije, to se dade izvinuti; ali da ga javno književno glasilo još pojmilo nije, to je doista znamenito, i neznamo, da li je više smjeha ili sažalenja vriedno. Mi smo doduše već odavna znali, da n. g. l. duh narodnosti pojmio nije, a sad nam je drago, da on to i sam javno priznaje. Nu kad on duh narodnosti pojmio nije, kako je mogao stupiti medju borioce te idee, kako li se je drznuo razviti tu zastavu? Mi bi rekli, da je to strašna arogancija, ići narod poučavati o nječem, što sami nepojmimo, za što se sami nesposobnim proglašujemo. To je zaista šarlatanerija, kojoj bi zaman drugdje para tražili!

Napokon n. g. l. ponješta naivno a ponješta i zlobno nas pita, da u čem se ta naša nesloga sastoji? pa tomu pridodaje još koje šta, što po denuncijaciji zaudara. Ako sbiljam nezna, to ga sažaljujemo, što je tako dugo praznu slamu mlatio, neznajuć ni sam, o čem se radi i govori; a na daljne mu primjetbe opažujemo, da neprijatelji našega naroda dosta medju nami tajnih denuncijantah imaju, te da je on i tu posve nepozvana i nepotrebna osoba.

Iz svega toga uvidismo dakle, da bi posve suvišno bilo, da s Naše gore listom ozbiljnu kakovu rieč povedemo. Nama se neće, da i mi praznu slamu mlatimo, što bi bilo, kad bi se s njim upuštali u kakovu razpravu o narodnosti, koju on, kako sam priznaje, još pojmio nije. Mi se nećemo da prepiremo s listom, koji nas niti razumije niti shvaća; nu mi ga uvjeravamo, da nam do tog nije ni stalo, počem dovoljnih dokazah imamo, da nas je veći dio našeg čitajućeg obćinstva i razumio i shvatio, i počem su nam mal ne sve znamenitije osobe našega naroda pravac našega lista pohvalno odobrile. To priznanje našeg nastojanja oko sloge medju jednorodnom braćom Srbi i Hrvati neumanjuje nam ni najmanje bulaznenje n. g. lista, nego nas samo još većma podtiče, da na nastupljenoj stazi uztrajemo, i to tim više, pokli se sbiljam temeljito nadati možemo, da će ipak zdravi úm naroda nadvladati huku i buku pojedinih uzavrielih glavah, te opet ideju sloge prigrliti za medjusobni napredak i podporu. Isto tako nesmućuje nas ni najmanje ni ono, što n. g. l. o pozitivnom temelju natuca, jer mi proti njemu niti smo sagriešili niti ćemo ikad sagriešiti. Nama je ustav trojedne kraljevine isto take sviet, kao ma kojemu Hrvatu, jer mi znamo, da je to naš jedini pozitivni temelj u Austriji, na kojem se s uspjehom protiva neprijateljem naše narodnosti braniti možemo; ali mi samo nećemo taj temelj da upotrebljavamo za razdvojenje nego za stopljenje južnih Slavenah. Je l' nas razumije naše gore list? Ako nerazumije, a on nek se okani posla, za koji dorastao nije. Mi smo ovdje u Slavoniji kao pravi Slavonci isto tako dobri Hrvati, kao ma koji zagrebčanin; ali istom ljubavju grlimo i Srbstvo, jer nama Hrvatstvo i Srbstvo nisu dvie narodnosti, nego jedna i ista narodnost sa dva jednako slavna i dična imena. Mi netvrdimo ni da smo svi samo hrvatske, ni da smo svi samo srbske narodnosti, nego ostavljamo, neka se svaki služi tima slavnima imenima, kako je komu koje srcu priraslo, jer znamo, da je stvar uviek jedna i ista, nit da ona od svoje ciene gubi, zvali ju mi jednim il drugim imenom. Nama je i jedno ime i drugo jednako milo i jednako drago, nit ćemo se s ikim za imena ta svadjati; a da l' će napokon na jugu našemu održati pobjedu ime hrvatsko ili ime srbsko, do tog nam nije ništa stalo, samo ako se naš narod spasi. To je ono, za čim mi težimo; pa ako ni to n. g. l. nerazumije, a on neka onda nepravi više sablasni medju braćom, nego nek smota zastavu, pod kojom ga i onako nigda slava obasjati neće! —

Završujuć ovo njekoliko riečih dodje nam i najnoviji 15. broj n. g. lista, u kojem opet posve prostački njeki A—ć. nasrće na predgovornika k pjesmi „S v i m n a š i n c e m“, koju mi ovih danah na poseb izdasmo. Mi se niti bojimo niti uklanjamo razboritoj i na razlozih osnovanoj polemiki, osobito kad se tiče u život naroda zasjecajućih pitanjah; ali proti onakovim fakinadam da se borimo, za to mi neimamo oružja, takova je borba izpod našeg dostojanstva. Tako pisati mogu samo njeki ljudi Naše gore lista; mi im to ni malo nezavidimo, i rado im pripuštamo, da se takovim lovorom ovjenčaju svoje vitežke glave. — Drugim čim nisu se ni onako do sad proslavili!! —

O r a h o v i c a. (Dopis). Tužnu viest u naglosti priobćujem, da se naime razbojničtvo dogodi 26. o. m. na večer u pol 10 satih u mjestu Feričancih. Šest oboružanih razbojnikah magjarah prisiliše vlastelinskog lovca, da ih predvodi, te k onim, koji novacah imadu, odvede; što on i učiniti moradè. Došavši ta nepovoljna i nepozvana povorka do stana c. k. satnika od konjaničtva u miru g. Klementa, htedoše u njegov stan, i sasnavši tko tamo stanuje, upitaše, da li imade novacah, a razumivši, da se u obiljnostih takovih u njega nenalazi, zapovjediše lovcu, da ih vodi p. n. kanoniku i župniku. Slučajno desiše se još tamo poslenici, radeći u vinogradu, na broju njiuh 48, pa vidivši, da imade mnogo svjetine, ostaviše vriednog starinu u miru, te zapovjediše, da ih lovac neka vodi ondašnjemu trgovcu Adolfu

Heimu. Tamo došavši, oteše sve novce i stvarih podosta u vriednosti od 2000 for. a. vr. Njeki obližnji susjedi opaze, šta se tamo dogadja, pa poletė gosp. Koharoviću bilježniku, da to kao svomu poglavaru do znanja stave. On znajući, da su to tati ni časom počasio nije na lice mjesta na svoju najveću nesreću požuriti se, uzamši sobom obćinskog pandura. Kad tamo, najde vrata od dućana samo pritvorita; on za ista prihvati, nu tek da jih na pol otvori, puče puška i pogode ga 5 taneta pod rebra, te za kratki čas plati svoju revnost u službovanju gorkom smrću. Njega oplakuje 80 god. imajuća slabovida majka, tužna supruga sa troje malahne djece, svi prijatelji i znanci, kojih broj velik jest. Njegovo čedno ponašanje, postojani značaj, i vierno službovanje učinilo ga je obljubljenim kod poglavarstva, štovanim kod obćinarah — milim i dragim kod sveštenstva i inih prijateljah; no sad ga više neima. Lahka mu bila zemljica! — Valjda će se poglavarstvo postarati, da ucviljena supruga i i djeca bez podpore i pomoći neostanu.

Od trgovca drzoviti i nepozvani gosti ti otišli su u grad k vlastelinu, veoma uglednomu i poglavitomu g. Dragutinu pl. Mihaloviću, s nakanom da započeti posao nastave, al' opazivši, da tamo više gostiuh imade srietno — il' kako će tko uzeti — nepovoljno po goreimenovanog g. satnika — i vlastelinskog pisara koji se protiviti htješe pridošlicam, dopadoše bo nemilih njekoliko udaracah — udališe se ti razbojnici. U potieri se sad nalaze ovdje boraveći se lovci i poglav. g. sudcu na razpoloženje stavljeni četnici. O uspjehu neću propustiti dalja izviestiti.

(Književnost.) **Procjena „Kriesnicah.“** Nedavno izadjė u Karlovcu tiskom i troškom g. Abela Lukšića sbirka pjesamah, koje su posvećene nesudjenoj dragoj neznana pjesnika, a bratinski preporučene rodjenim sestricam: Hrvaticam, Srbkinjam i Slovenkam:

Iz uvodne pjesme, gdje se pjesnik milozvukom slavuljevim uvlači u ljubav sestricah hrvatsko-srbsko-slovenskih, daje se već ponješto razabrati glavna misao pjesnikova i cilj, koji si je preduzeo. Pjesnik moli svoje domorodne sestrice, da mu pjesme, koje u svojoj čednosti bratovimi sirotami zove, uzmu u okrilje, da jih miluju i njeguju; a tomu se on i nada, jer:

Pjesma, koju bratac stvori
Sestrinoj se mili duši,
S pjesmom majčin glas se ori,
Tko da na taj glas se gluši?

Što je umni pjesnik htjeo, da postigne ovimi pjesmicami, nije težko pogoditi. Misao je glavna, da se liepi naš ženski spol putem ljubavi predobiva za ljubav naroda i narodnosti, narodnog jezika, ponosa i narodne nošnje. Svatko od naših živo osjeća, da nam narodnost na staklenih noguh stoji, dok nam liepi spol više teži za tudjim, nego za svojim. Ženske, majke, imadu tu zamiernu prednost, da se u njih nalaze ključi, koji otvaraju srce ljudsko, da mu njeki pravac dadu, da mu prvobitna čuvstva, pojmove, misli usade i vremenom uzgoje. I upravo stoga mnogo nam je do toga stalo, kakve misli pozakreću duhom našega liepoga spola, da se zna, hoće li se med ili jed prolievati u nevina srca našega budućega naraštaja. Kako sada naš liepi spol još misli, bojati nam se je, da ćemo dugo još morati opominjati s divnim našim pjesnikom svoje odtudjene sestre:

Spomen'te se svog poštenja,
Na kome je življet nami,
Spomen'te se poniženja,
Kad se narod kćerih srami!

U izboru sredstva, kojim bi se odtudjene našinke privele opeta k narodu ide pjesniku velika slava. Putem ljubavi privadjati odtudjenice k narodu jest misao koliko krasna, toliko uzvišena. Pjesniku se neće u tu svrhu pretjeranosti, osoritosti i koječesa, već bira za taj sveti boj onakovo oružje, koje je za taj posao najprikladnije, a to je: ljubav! Jest, ljubav učiniti će ono, česa niti mač, niti grožnja, niti prietnja izvesti nemože. Žensko je srce nalik posudi od tanahna stakla, s kojom trebaš oprezno baratati, da je neskrhaš. Vara se svatko, koji misli, da će u liepom spolu pobuditi zaspalu ćut narodnosti, budi prietnjom, budi osoritosti ili preziranjem. Tko je takovim putem pošao, prevario se je, dočim put, koji piesnik označuje, jest posve svrsi shodan, krasan, uzvišen, a dosada i — nov!

Takvom misli nezori svaka glava!

Kroz sve pjesmice vuče se nît ove uzvišene misli. — Pjesnik sada žali i plače svoju gorku sudbu, koja ga s dvije strane bije, pa se trsi, da ga svatko, tko ga tako bugarećâ čuje, požali i zvuk njegove pjesmice obljubi; sada opet plače nad tužnom sudbom svoga naroda, kojega neslogu, nehajstvo, neprosviečenost itd. tako slika i predstavlja, da i najotvrdnutije srce mora ganuti pjesnikovo bjedovanje i pobuditi u njem iskricu rodoljublja i narodne sviesti. Koga nebi uzhitile divote od pjesamah: Sava; Lisinski; Sporedjivanje; Pobratimstvo; Hrvati i Srblji itd.?

Neće biti s gorega, ako iz ove posljednje ovdje napomenem njekoliko kiticah:

Kako bi si narod zvali?
Dragi Bože, tko će znati?
Kad smo već se lučit stali,
Bud'mo Srblji i Hrvati.

Bud'mo jedno a i drugo,
Pak se mržnje okanimo,
Nebi l' nam se vrag nerugo
I koristi s nas neimo!

— — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — —
— — — — — — — —

Kamo l' sreće, da bi svi naši prvaci takovim pomiriteljnim duhom disali i pisali, tad zaisto nebi s nas koristi vrag imao. I takov bratski duh, duh sloge prodahnjiva kao ugodno povjetarce taj cvietni perivoj pjesmicah. Osobito se njim odlikuje „Sava“ i „Božić“, gdje u zadnjem pjesnik želi, da mu draga božićuje po našinski, pa pjevala ona „Roždestvo“ ili „Rodio se kralj nebesni!“ — Nebi li dragi Bog dao našemu narodu još više ovakovih blagoviestnikah!

Pjesnik predstavlja svoju dragu kao gorljivu našinku, koja sve ljubi i goji, što je naše, ili, ako je u čem manjkava i zaostala, to joj onda pjesnik tako sladko guče i baja u uši, da je kao usiljena svoj nedostatak izpraviti. Ta misao, kojom je pjesnik svoju dragu kao gorljivu našinku predstavio, je njegovu cilju najviše primjerena. Pjesnik je svoju dragu jako uzvisio, da je urešena svimi prednostmi duha i tiela, al ju je usvisio i kao domorodku; a ženskoj naravi najboljma je skoro prirodjeno takmenje! Eda! nebi li se s pjesnikovom dragom i u rodoljublju počele takmiti?! — Pjesnikova draga ima slike slavnih muževah srbskih i hrvatskih: Miloša Obilića, Zrinjskoga, Gundulića, Preradovića, Mažuranića, Utiešenovića-Ostrožinskoga, velikih dvajuh županah: Kukuljevića i Vukotinovića; pjesnikova draga nosi uviek narodno odielo i crvenu kapicu, zubun, surku il dušanku, pače je tako ponosita time, da je svojim drugam rekla:

Ako smrt ju prieka nadje,
Da je drugač neodjenu!

Najmilije su joj boje u nošnji crvena, modra i biela, — nu to samo, kad joj je domovina sretna,:

A kad tuži domovina,
Srce joj je neveselo,
Tugu hrani grud njezina,
Crno nosi tad odielo!

Pjesnik veli o svojoj dragoj:

S mojom dikom moći nije
Već majčinim slovom sborit,
Neće drugčje, prem umije:
Angjelak je tad osorit.

Pa to se čini pjesniku posve pravo po istini i po naravi, da mu draga govori uviek materinjim jezikom; jerbo pita:

Srami li se golubica
Golubinjim gukat gúkom?
Svaka svojim glasom tica,
Móre svojim uji hukom.

Kad se ima vabit tica
Tičjim glasom to vam biva;
Zar da naška gospodjica
Na svaki se glas odziva?

Kud ćeš veće dosljednosti?

Osim toga spominje pjesnik naše narodne običaje, kao o „Božiću“, „Strieli“, „Hvatanju slamke“, „Dobroj molitvi“, kliku „Živio“, „Pjesmi“; spominje narodne priče i poviesti kao: „Vrzino kolo“, „Klek“, itd.; spominje narodu drage dane, kao: „Gjurgjev danak“; pa to sve predstavlja tako liepo, milo i uzorito, da ti mora omiljeti i srcu prirasti.

Pjesnik nije zaboravio ni na tudje običaje, al koji su u nas već obćeniti; nu tu hoće, da su ponarodjeni, što više. U tom smislu napisà, ako to i nije naš narodni običaj, svojoj dragoj takovu pjesmicu u spomenik, da bi se svaki stih zlatom vagati mogao, — tako je miljušna, ćutljiva i uzvišena! Radi osobite njezine krasote s obćiti ćemo pjesmu, kako sliedi:

Svakog dana zlato moje
Spomeni se rodu što si,
Spomeni se krvi svoje,
Spomenom se tiem ponosi.

Spomeni se svakog' časa
Milovat ga imaj brigu:
Majke svoje mila glasa
I pomoz nam širit knjigu.

Spomeni se sjajnih glavah,
Štono za dom pogiboše;
Spominjat je dika prava,
Zrinoviće i Miloše,

Spomeni se svog poštenja,
Na kome je življet nami,
I spomen' se poniženja,
Kad se narod kćerih srami.

Spomeni se svédnevice
U molitvi roda sreće,
Ti se moli, te bogdice
Pjesnik sreću doželjet će!

Spomeni se oneg jošte,
Koji s tebe dušo strada,
Koj ti nosi te milošte,
A milju se tvom nenada.

Krasno je takodjer, što pjesnik pjeva o „Plitvičkih jezerih“, a isto tako krasna je misao, koja mu se s njih radja. Misao tu nije težko pogoditi i za čudo nam je, kako joj se g. Pozorov kritik nemogaše dovrći. Poznato je, da su plitvička jezera divota naravne krasote, kakove malo gdje imade. Znamo i to, da se tik takovih mjestah, u inih prosviećenih zemljah, uz divote naravske i divote umjetne tvore; da se takova mjesta mnogobrojne pohadjaju i s njih zemlja na veliki glas dohodi ujedno liepu materialnu korist imade; u takovom slučaju bilo bi ono sedam jezerah svakako sedam naših nadah; — al ovako, gdje gledamo pustu i golu naravsku krasotu, koju riedko tko pohodom svojim učesti, koja ni s najdaljega nenosi rodnoj zemlji one koristi, koju bi, da nam sreća boljku smiera, mogla nositi, onda su ta jezera svakako sedam naših jadah, kojim smo mi uzrok, budući za drugimi narodi zaostasmo. Zato mislim, da je jasna misao, koju ove dvie kitice izriču:

Nije sedam to jezerah,
Već je naših sedam jadah;
Da nam sreća boljku smiera, —
To bi bilo sedam nadah.

Ni Korana ono nije,
Siromaštvo već je naše,
Što polieže s jadah tije,
S kojih naši zaostaše.

Toliko o smieru i sadržaju „Kriesnicah“, sada nješto o duhu i kakvoći pjesmicah.

(Konac će sliediti.)

Izpravak. U 14. br. Slavonca ima se u dopisu iz Vinkovacah rieč „parobrodom“ izostaviti.

Odgonetka zagonetke u 13. broju „Slavonca“ jest **kapak.**

OGLASI.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. | U Požegi 10. lipnja 1863. | Broj 16.

POZIV NA PREDPLATU.

Koncem tekućega mjeseca iztječe prvo póljeće ovoga našeg jedinoga narodnog glasila u Slavoniji. Neznamo, jesmo li poleg našeg proglasa štovanomu domorodnomu obćinstvu zadovoljili; nu posve mirnom sviesti možemo reći, da smo pomoćju svojih prijateljah sve učinili, što učiniti mogasmo. Sudeć po materijalnoj i književnoj podpori, koja nam sa svih stranah u dio pade, skoro da bismo rekli, da je naš podhvat narodu prilično omilio. Toga radi ćemo i budućeg póljeća na nastupljenoj stazi istom revnošću uztrajati; te ćemo, kao i do sada nastojati. da ugodnom zabavom i poukom prosvetu širimo, na napredak pobudjujemo, i narodni ponos dižemo. Naročito ćemo pako braniti i krčiti put narodnomu i književnomu jedinstvu južnih Slavenah, buduć smo osvjedočeni, da je samo na tom temelju bolja i slavnija budućnost za nas moguća. Pouzdano se oslanjajuć, da je ta misao, misao i svih naših razboritijih prednjakah i većine našeg domorodnog obćinstva, pa da nam i nadalje u to ime ni književne podpore uzmanjkati neće; pozivljemo ovim sve svoje prijatelje i znance na dobrohotnu obnovu predplate za buduće póljeće. Predplatna pako ciena ostaje ona ista, koja je i do sad bila; naime: polugodišnja za domaće predplatnike, ako se u kuću nešalje 2 fr. 15 nvč., za vanjske pako s poštarinom 2 fr. 30 nč. Predplatu primaju sve c. k. pošte i odpravničtvo ovog lista na trgu sv. Terezije pod k. br. 19. Radi biljegovnih zaprekah neće se za buduće póljeće primati nikakovih oglasah.

Miroslav Kraljević,

urednik „**Slavonca.**“

KLEMENS JANICKI.

Crta iz prošlosti poljske od Jana Zachariasievicza.

Preveo s poljskoga Al. T. Požežanin.

(Dalje.)

II.

Smrt dostojanstvenika.

> Poorano polje, gdje nam Krzycki
> Davô klase pobirat po njivi,
> Hajdmo drugam kamo, Bog daj srećno!
> Janicki.

Njekoliko godinah prelećelo je vrhu kuće biednoga seljaka. Prebivaoci te uboge koljebice zabavljahu se po dugih večerih spominjanjem prošlih danah i blagim razgovorom ob onom, čemu se još za starosti svoje nadahu. A nadahu se velikoj sreći, jer o Klemensu dolažavahu sve to radostniji glasovi. Na svakom sajmu mjestanca Žninja čuli bi štogod o njem od orguljaša, koga sestrić takodjer rodom iz Janišakah, bio je orguljašem nadbiskupske gnjeznanjske crkve. Janickovi roditelji hvalili bi Bogu pred svakim propelom, što im je dao tako mudra sina, koji će im biti podporom u starosti njihovoj.

Neprojuriše te godine tako sretno vrhu obzorja poljskoga, kao što nad siromašnom seljakovom kućicom. One bo ostaviše iza sebe na više mjestah crne, porazom grozeće oblake. U zemlji bivaše sve to gorje. Lienost s jedne, a nesloga i prepirke s druge strane preoteše mah. Nesrećni kralj prevari se u drugoj svojoj ženi i spoznade tek onda, kad je već kasno bilo, da je to živa furija. Bolilo ga je s toga srce, a gledjuć na zemlju prolievao je gorke suze. Nije u Poljskoj vladao Sigismund, nego Bona. Koji bi joj laskao, koji bi joj se ulagivao, taj bi stajao na kormilu vlade. A ipak bila je to ona ista Bona — kćerka Sforzina — koju poslanici: Stanislav Ostrorog, kastelan kališki, i arhidjakon Jan Konarski, pred dvadeset godinah tako u listu na Sigismunda opisaše: Ima najkrasnije plave vlasi, a što je riedko, trepavice i obrve crne, oči prije angjeoske nego ljudske, čelo vedro i jasno, nos ravan, lice uroddjenim stidom zarumenjeno, usta slična najljepšemu koralju, zube jednake i biele, ramena umiljna, ruke, da ih ljepših nemoguće vidjeti. Riečju, ili se gledalo na cieli struk, ili samo na jednu česticu osobe njene, nemože biti ništa ljepšega, ništa dražestnijega. Dražest u svakom kretaju — — zvuk glasa najugodniji .... Ništa nije izrekla, što nebi bilo krasno, izvrstno, pače pjesnički. Ljepše plesajuće gospodje nevidjesmo nigdje.

Pošteni poslanici! Oni gledahu na tielo, a duše nevidiše. A ta duša bila je previjana, lukava, lakoma, samoljubna, spremna na svakojake opačine i zločinstva! ..... Pošteni kralj povjerova poslanikom, a bilo je kasno žaliti, kad se iz ovoga angjela izleže pod poljskim nebem tako nješto strašnoga, o čem ni Ostrorog, ni arcidjakon Konarski pojma imati nemogoše.

Ali tu nebijaše više pomoći; u Poljskoj nastade velika nevolja. Plemstvo se uzjogunilo, velikaši skupljahu vojsku i ratovahu medju sobom — u svačem preote mah sebičnost i zavist. Zborovci i kmita suprotiviše se u Piotrkovu svakomu popravku ustava, a sabor se razide, priznav svoje vlastito djelo nevaljalim.

Za dva ljeta kasnije sazva Sigismund sveobći sabor u Krakov. Bilo je to god. 1536. Iz svih stranah Poljske skupiše se crkveni dostojanstvenici, velikaši i plemići. Gostione nemogahu sve goste primiti, s toga moradoše se mnogi kod gradjanah smjestiti. Vas grad obukao je na se svečano odielo. Prolazeć ulicami u koji mu drago sat, rekao bi, da je kakov velik god, i da stanovnici svetkuju. Krakovkinje nakićene da nemože bolje biti, sjedjahu neprestano uz prozore, kao da bi sveudilj nedjelja bila. Po ulicah titrahu zlatne čapke i svilene, lisićjom kožom podstavljene bunde, a oči dražestnih Krakovkinjah tako se nekako ove godine divno blistahu, tako se čarovno podsmiehavahu, da je mnogi plemić, gladeć si crne brčiće, postao već mišlju vjerolomnim svojoj ljubi. A što

istom onda, ako bi se koja rieč prosborila, ako bi se koja koraljna usta otvorila, i kao biser bieli zubi zasjali? . . . Plemić zaboravio bi na svoj grb i dužnosti s njim skopčane, a ako bi ga se sjetio, tada jao onomu, koji bi mu na put došao, jer bi ga ni kriva ni dužna nebrojenimi pogrdami obasuo, a u saborskih skupštinah činio bi više izgredah, nego obično.

Ali u saboru nebijaše sloge. Jedni htješe ovo, drugi ono. I tako minu mjesec za mjesecom, a da bi samo štogod učinjeno.

U to se zače i snieg otapljati, a po ulicah vidjaše se sve to manje bundah, nu zato više cimetove boje županah. Stabla začeše pupati, a na brzo zabjeliše se i vrtovi nadvislanski, kao da bi ih tko mliekom polio bio.

Bilo je to u mjesecu Maju. U tvrdo zidanoj dvokatnici nedaleko od florianskih vratah — sgadjalo se je nješto neobična. Kočije dolazile su i odlazile. U crno odjeveni gradjani snilazili bi iz njih i stupali brzim korakom u kamenitu kuću, odkle se je čuti mogao žamor govorećih. Pred sobnimi vrati prvoga kata stajao je ogromna uzrasta čovjek, iz koga zamašita kretanja moglo se je zaključiti, da je vratar.

U to zatutnji pred rečenim stanom žuta kočija. Stojeće na uglju ulice plemstvo svrnu oči na nju.

„Gledjite, vozi se u kraljevoj kočiji!“ povika orijaška stasa plemić, zaodjeven odječom slamnate boje.

„To već nijedan privrženik Tarnovskov Kmitovcem oprostiti nemože, prihvati njegov susjed.

„A kako to peče poštena plemića, kad takov prišipetlja hoće da narodu zapovieda i kralja za nos vodi?“ odvrati Tarnovski.

„Zaisto, zaisto“, iztaknu se njeki siedi starac, „što bi iz nas bilo, kad bi takov plebejuš, kao taj pop Gamrat, koji je jedva po materi nješto malo plemićem, postao kancelarom! I tako nas je stid, što nam baba zapovieda; a što bi istom bilo, kad bi Gamrat postao kancelarom?“

„Istina, istina“, povikaše u jedan glas plemići, „mi hvalimo Bogu, što je tu nesreću od nas odvratio. Ipak stoji još Sigismundu glava na dobrom mjestu; vidi se, da i tu furiju za nos vodi.

I razjasniše se obličja stojećih, jer bijahu obsvjedočeni u svom poštenom srcu, da za blagostanje zemlje još nemanjka kralju dobre volje.

U to izadje iz žute kočije muž krasna uzrasta. Imao je na sebi dugo odielo. Nu sudeć ga po izvanjskom obliku, težko bijaše ipak razpoznati, kojega je stanja. Posjedovao je mnogo svjetovne ugladjenosti, a penjuć se po skalinih naredjivao si je vlasi i biele, iz rukavah vireće okrajke od košulje. Bio je neobično krasno i skupocieno odjeven. Na rukuh nosio je množtvo bogatoga prstenja. Lica bio je biela i okrugla, a oči odsievale su mu humorom i ironijom.

Vratar metne ruku na čelo, a zatim stupi u sobu i rekne tamo stojećemu dvoraninu:

„Illustrissimus Przemyski.“

Dvoranin pokloni se duboko, zatvori vrata i pojde lagano za gostom.

„Aha!“ povikà Gamrat, okrenuv se k dvoraninu, „gospodine Janicki, pišeš krasne elegije, zar nebi mogao štogod pokušati u satyri?“

„Vi se milostivo šalite, presvietli gospodine, odvrati blicdi, modrih očiuh mladić, zar je meni do satyre? Zar mi se je smijati, gdie mi suze u očijuh stoje? . . .

„A zašto to, zar je uviek tvoja lira tako turovna?“

„Moje pjesme, to su suze moje, a život ovi daje mi ih mnogo.“

„Dakle iz toga nebude ništa, moj ćutljivi elegisto, a ja mišljah, da ćeš, gospodine, na moje kancelarstvo satyru napisati.

Rekav to, okrene se kao kakav mladić, prem mu je već četrdeset godinah bilo.

Mladi dvoranin, kojim je bio naš Klemens Janicki, otvori mu vrata druge sobe i pokloniv se smierno, vrati se na svoje prvašnje mjesto.

Sjednuv u naslonjač uzè njekakov rukopis u ruke i počè po njem prevratjati. Pročitav njekoliko listovah, položi ga na stranu i poduprv rukama glavu, zamisli se duboko.

Na novo otvoriše se vrata, i u crno odjeven muž izadje iz druge sobe.

Janicki pogleda ga suznima očima.

Muž u crnom odielu stade pred njega i gledaše s razcviljenim srcem u bliedo lice mladićevo.

„Što misliš gospodine Žegrovski o toj čudnovatoj slabosti nadbiskupovoj."

Liečnik mjesto odgovora skrene ramenima. Za čas rekne Janickomu:

Kada Krzyckog ljute boli more,
Suze trepte u očih Poljaka',
A i ti mi moj kraljevski dvore
Neimaš svjetla ni života taka!
Kud nam ode oj radosti naša?..

„Dosta Žegrovski", povikà Janicki, „kad sam ti tu pjesmu pjevao, nadao sam se i ufao u tvoju vještinu, a danas već vidim, da za njega neima spasa! . . .

„Tollere nodosam nescit medicina podagram," odvrati Žegrovski, a kad se još uz to prečastni nadbiskup ni nečuva, dosliedno, da ga i ja nemogu spasiti. Mjesto da se pod perinjom toplo drži, ustaje čim mu dodje Kmita ili Gamrat, sprovodi ih uprav do triema, a u Travnju je najpogibeljnija prehlada.

Mensis Aprilis
Insanus et nubilis.

„Dakle ga je već nemoguće spasiti?"

„Jako težko. K tomu još poslaše mu kralj i kraljica brice krakovske, kao da su Bog zna kamo učeni, a ono nerazumiju ništa. Oni neznaju da je čovjek kao lira, na kojoj se igrač uvježbati mora. Na tudjoj neigra ni vještak dobro. Na svojoj pako igra svaki najbolje. Tako se ima i sa prečastnim nadbiskupom. Ja znam što mu je, ali što ću kad su oni mudriji od mene! . . . .

„O spasi mi ga, spasi", povika suznima očima pjesnik: „O ljute su boli ucviljena djeteta, kad mu dragi roditelj zaniemi, tako je i meni gledajućemu na postelju svoga dobročinitelja. Ja bi život svoj dao za njegov! — — —

Spasi mi ga oj liečniče spasi!
Hvalit' će ti Poljska zemlja ciela,
Pozni ćete spominjati časi
Slavit' ćete moja pjesma vrela!

Žegrovski uze Janickoga za ruku i gladaše s dubokim ganućem u suzne oči pjesnikove. Zatim reče:

„Nežalostite se tako! Krzycki kao svaki čovjek mora umrieti, ali krieposti poljske neumiru, jer su vječne, kao ista principia naturae. Tvoji umni darovi neće poginuti, kao što gine rosa na suncu, jer naći će se drugi, koji će ti dati victum et amictum i koji će rado slušati tvoje sladke pjesme. A za Krzyckoga izmoli oče naš i zdravu Mariju. . . .

„Ah ti neznaš, ti nepojmiš, što mi je bio Krzycki! . . . Ja, sin uboga seljaka iz Janišakah istom što si od Apolina izprosih, da mi u svom sboru pjevati dozvoli, istom što hrapavim glasom prvu pjesmu iztisnù, popucaše strune lire moje. Neimav odkuda nastaviti nauke svoje, morao bih se ka kući vratiti i očinsku zemlju svojim težkim znojem obdjelavati. Ja zaplakah glasno, a plač moj usliši Krzycki. Primi me u naručje svoje,

otvori mi vrata palače svoje, u kojoj često obadva skupa pjevasmo. Bože, što će sada biti iz moje slabe lire? Htjedoh opjevati sve ono, što sam tako jako ljubio, htjedoh zemlju ovu, one veliko muževe, što za domovinu poginuše, pjesmom svojom do neumrlosti proslaviti! ... Još dobro ni neudesih strunah svojih, a već nevidiva ruka položi prste na nje, kao da bi već naviek umuknuti imale! ...

U to otvoriše se vrata druge sobe, iz koje mogahu se čuti šaljive i dosjetljive rieči Gamratove.

Zovnu Janickoga.

Smierno, nu s plemenitim ponosom na čelu stupi pjesnik u sobu.

U sobi bilo je puno gostih. Na postelji ležao je bolestni nadbiskup gnjeznanjski. Bio je to čovjek nizka stasa, lica blieda nu puna dostojanstva. Glava bila mu je visoko položena, a ruke držao je na prsih složene. Kraj njega u naslonjaču sjedio je muž ponosna sarmatska izgleda. Crne njegove oči, pune ognja, bjegahu po sobi i odavahu nemiran duh i veliko slavohlepje. O njem ovako veli Nikola Rej: „Tko je znao Kmitu Sobjenskoga, mora reći, da je bio divan u svačem — stasom orijaš, uzkolebao bi on sve sabore.“

Nedaleko od njega sjedjahu oba Zborovca, Petar i Jan, znana sa sabora Piotrkovskoga. Po sobi šetaše se Gamrat, biskup przemyski, gledajuć s dopadnošću na srebrene kopče svojih cipelah, koje su u istinu neobično krasno izradjene bile.

Hodajuć tako po sobi, stade pred Kmitu i reče mu:

„Baš u nezgodno vrieme, svietli vojvodo sendomirski, odlazi nam njegovo prečastno gospodstvo na drugi sviet!“

„Valjda se neplašiš kancelarstva, illustrissime“, ozva se na glasu sa svoje dosjetljivosti Dantyszek, biskup varminjski.

Gamrat pogleda ga i reče:

„Odkad je to, da se auguri više nesmiju, kad jedan drugoga vidi?“

I pogledav si u oči udariše u smieh oba biskupa. Slabost nadbiskupova nečinjaše se tako pogibeljnom, a želeć bolnoga razveseliti kazivaše biskup varminjski pjesme Ovidijeve i svoje vlastite, nu najednoč obrati se na Gamrata i upita ga šaljivo:

„Kaži mi pravo, illustrissime, što bi sada radio bez nadbiskupa gnjeznanjskoga, da si postao kancelarom? Tko bi pisao za tebe? ... Zar nevidiš u tom prsta providnosti, koja te nehtjede obterešiti uredom nad tvoje sile?

„Nevriedan sam sluga i znam svoje slabosti, odvrati smierno Gamrat.“

„Nebi se ipak nadao, svietli vojvodo“, reče Dantyszek ka Kmiti, „da bi si takvu šalu s Gamratom dopustio.

Na što Kmita stupiv bliže k postelji bolnoga:

„Odkako sam živ, nisam sbijao šalah, ali se je kralj sa mnom našalio.

„Daj pripoviedaj svietli vojvodo, kako je to bilo? Bar će se naš prečastni nadbiskup tim malo razveseliti.“

„To se je tako dogodilo, prosbori Kmita. Kraljica mi je rekla, da je za Gamrata kancelarstvo kod kralja izposlovala. Što više iz samih kraljevih ustijuh mogao, sam što takova razumjeti. Kad je dakle na me red došao, da se zato kralju zahvalim i koju Gamratu reknem, stojeć, kao veliki maršal, uz prestolje ovako sam začeo:

„Njegovo kraljevsko Veličanstvo, gospodar naš najmilostiviji, vieran običaju od djedovah i pradjedovah svojih poprimljenu, da se pečati plemstva nikada drugčije nego samo u prisutnosti stališah predavaju, nehtjede Nj. kraljevsko Veličanstvo ni pri sadašnjem razdjelivanju kancelarskih uredah protivno postupati davnomu običaju ... Poznavajuć pako Nj. kr. Veličanstvo učenost, temeljito znanje pravah, krasnu i veliku rečitost Vašega prečastnoga Gospodstva ....“ Na ove rieči ustade Gamrat, misleć da se slovo njega tiče, al mu kralj reče: „Sjedite illustrissime, negovori se o Vam!“ i pokaza na Chojnickoga.

„Chojnicki kancelarom!“ zajeca Krzycki, a ustne mu se zarumeniše.

„Recimo, da je Gamrat kao dobar plakao za pečatom“, reče Dantyszek.

Na što mu Gamrat smrknuto odvrati:

„Illustrissimo, imaš velik satiričan dar, pa čega neprimih od Janickoga, to mi evo ti daješ. Ali da ti dužan neostanem, odgovoriti ću ti epigramom Janickoga:

Ili pisô ili govorio,
Kod tebe je sve sgoljeata šala,
Misliš valjda nebi li ti šalom
Liepa kakva čast u dio pala! . .

Na to Dantyszek:

„Sera gratulatio reprehendi non solet . . .

Težko uzdisanje bolestnikovo pretrže daljni razgovor. Svi se obratiše k njemu i tužna njeka slutnja obuzè im srca. U sobi zavlada duboka tišina. tim veća što nestade i vesela humora biskupa varminjskoga, koji se je duboko zamislio.

Janicki stajaše nasried sobe i krupne suze padahu mu niz lice. Činjaše se kao da angjeo smrti obleće sobu.

Biedni pjesnik premitaše mišlju prošle dane života svoga, dane vesele ali i preveć tužne — Dobročinitelj i prijatelj njegov ležaše danas na boljnoj postelji, — svakim časom mogaše se ugasiti taj dragi mu život, svakim časom mogaše opet postati jadnim siročetom. Gledjuć u bliedó lice bolestnikovo i pazeć na svaki njegov kretaj, trpljaše pjesnik skupa s njim sve boli njegove. Lice Krzyckovo odsjevalo je u bolnoj duši njegovoj.

Krzycki namigne Janickomu, da bliže stupi.

„Zašto plačeš“, reče mu, „možda s toga što će ti nestati druga pjesmi tvojoj? . . . Krasnim strunam lire tvoje neće manjkati zvuka, ako ja i zamuknem. Ako bi ti kada jeka pjesamah mojih do uha došla, a ti se tada spomeni, da me već neimaš u sboru Apolina.“

„Zasto tako tužne misli gojiš u srcu svom, prečastni gospodine“, odvrati suznima očima Janicki, „ti moraš živiti za nas i domovinu, mi ti nedamo umrieti!“

„Ja ću umrieti, Janicki, umrieti ću, a lira tvoja postati će siročetom! . . .“

Suze poliše pjesnika. Što videć Krzycki pruži ruku mladiću i reče:

„A ipak kako mi je nebo prijalo, kad sam na taj sabor išao. Bio sam zdrav i dobre volje, a kako mi je liepo prorokovala tvoja muza, pjevajuć o tom čudnovatom dogadjaju. Kako je to bilo?

„Mogu li se još u tako bolnom za me satu sjetiti tamnih zvukovah svoje slabe lire? . . .

„Ja ću ti u pomoć priteći“, reče Dartyszek, jer tko u Poljskoj nezna na pamet sladkih tvojih pjesamah?

I okrenuv se prama postelji, začè kazivati bolestniku pjesmu Janickovu.

U to otvoriše se vrata i unutra stupi biskup Hozjusz . . .

Pruživ ruku Krzyckomu upita ga u ime kraljevo za zdravlje, a na to reče okolo stojećim:

„Sagum ponite milites Nj. kr. Veličanstvo navještuje obćenitu vojnu na Vlašku. Na dan prikazanja najsvetije dieve Marije smjestiti će se tabor pod Trembovlom, a odtuda pojti će dalje.“

U sobi zavlada velika tišina. Rieči Hozjuszeve bijahu od velike važnosti. Kmita udariv o sablju povikà prvi:

„Nigda nisam bio proti vojni, ali sada vojevati, gdje država unutar granicah svo-

jih potrebuje spasa, potrebuje poredka, gdje je plemstvo u knjige ustava zadubljeno, sada vikati: „ad arma milites!“ to na ništa dobra nesluti.*)

Na to ozvà se Krzycki slabim glasom:

„Novost ova povećaje moje boli. Nije to dobar znak za gospodara, koji, imajuć kod sebe nesložnih gostih, odilazi od kuće. Neka najprije s njimi sjedne i posavjetuje se ob onom, što doma raditi treba.

Rekav to okrene se k zidu i ušuti. Žegrovski pristupi k postelji i umoli goste, da se utiše. Na to se nagne na postelju bolestnikovu i stane brojiti njegovo brzo dihanje.

Svi se u licu razžalostiše, znaše bo dobro, što im je bio nadbiskup gnjeznanjski, izučen u školi Tomickovoj.

Nakon njekoliko trenutakah reče Žegrovski:

„Tu već moja pomoć nehasni, zovite izpovjednika. Njegovo prečastno gospodstvo neće noći dočekati. Srce tako silno udara, da se cielo tielo trese.

„To srce tako nas je ljubilo“, reče Hozjusz, a sada . . . .

„I sada još vas ljubi“, ozvà se Krzycki, i žali što vas u tako težkom času ostaviti mora.

I nasmiehnù se ljubezno siedi nadbiskup na okolo stojeće, kao da bi ih još na posljednjem času blagosloviti htjeo; samo na pjesnika kraj postelje stojećega gledaše bolno, kao da bi mu reći htjeo: „tvoja mlada muza postati će siročetom, tko će joj dati hrane, kada gladna bude? . . .“

Pošto svi umukoše reče Krzycki:

„Čujem, kako smrt lupa na vratih, zovite mi moga izpovjednika. Janicki neka ostane kod mene.“

Gosti udaljiše se u drugu sobu, a Janicki stupi k prozoru zasloniv si lice rukama.

Dugo trajaše izpovied, jer je bolestnik pri sviesti bio i sjećao se svih svojih slabostih, kojih nigda nemanjka čovjeku. Pri koncu nastade medju njim i izpovjednikom živahan razgovor. Krzycki govoraše izprva glasno, ali pri kraju ostavljaše ga sve to većma glas, a na posledku zaplaka gorko i reče dosta razgovetno:

„Peccavi.“

„Amen, odvrati izpovjednik, i pomoliv se vrhu njega oprosti ga griehah.

Primiv sv. otajstva oćuti bolestnik veliku olakšicu boli svoje i zapovjedi, da svi njegovi prijatelji u sobu stupe.

Govoraše velikom pritomnošću duha, o dužnostih pogledom na obće dobro, opominjaše ih na slogu, da se kane osobne nenavisti, a kralja da u njegovih dobrih namjerah podpomažu, da budu promicatelji znanostih i umjetnostih, jer je od neizmjerne koristi, da svaka kuća ima svoju vlastitu luč, a ne da uviek odilazi k susjedu i moli ga: „dopusti mi, da kod tebe zapalim, jer u mene je tamno, da kresiva naći nemogu. A mnogo do toga stoji, da se sazna gdje ta kresiva leže, netreba napokon tamo ih samo tražiti, gdje je zlato i drago kamenje, jer zlato nedaje ognja, nu željezo i neznatni kremen, što ga nogama gazimo. Tko se takova kremena primi i izbrusi ga, taj će u narodu jednu luč više zapaliti. Govoraše dalje da se poslie Boga obće dobro na prvo mjesto stavi, ali da ništa neimaš, što bi Bogu predpostaviti mogao. „Primus amor Dei.“ Ujedno tužaše se pred svimi, da je, želeć samo dobro otačbine polag dužnostih stanja svoga, težko sagriešio, ali se uzda u milosrdje božje, da će ga pokornika oprostiti toga grieha. Ta radilo se je tu o vragu kršćanstva, koji križem na prsijuh (Deutschherren-Orden) bijaše iz nutra vukom razdiraocem.**) Moljaše takodjer prisutne, da se nesmute u gdjekojih njegovih veselih pjesamah,

*) Vojna ova, poznata pod imenom „kokošje“, nije nigda u život stupila.

**) Krzycki napisao je bio list Puleoniu nunciusu apoštolskomu, u kojem drži stranu Alberta prvoga pruskoga kneza, koji ostaviv red križarski i odstupiv od vjere katoličke, primi od Sigismunda naslov kneževski. U tom listu brani Krzycki u interesu države postupak kraljev, koji je jedino bla-

svjetovaše ih, da ih u more zaboravi baco, premda je svaki o tom uvjeren bio, da „ako i strastven u pjesmi bijaše ipak skrovan u životu svom.“

Okrenuv se k Janickomu reče:

„A ti najmladji sine Apolina, nepušćaj iz rukuh glasne svoje lire, neka ori slavjem naših kriepostih, eda bi se uz nju ugrijala srca omladine naše, a u razumu im sjajna luč se pojavila! Neka ti nitko nerekne, da si sivi kremen, koji si se u kalu valjao, jer u kremenu počiva iskra, a ta daje nam svietlost i topljinu. Istina ustao sam i ja ne jedanput proti onim, što se „ex plebe“ otimahu za čast i dostojanstva, ali ti idjahu krivimi putevi, a namjesto da svietle, još bi sve trnili, jer u glavi njihovoj mjesto svjetla bijaše opakost, a u srcu mjesto topline oholost .... Ljubi sve ono, što je naše i što nam pred Bogom i ljudmi na slavu služi, a ustani proti svemu onomu, što bi nam sramotu nanjeti moglo ... Slavospieva nežclim si od tebe, jer odilazim kao žeteoc, koji žetve nedovrši ....

Tu iznemože bolestnik, nu još posljednji svoj pogled baci na Petra Kmitu. Znao je vojvoda sendomirski, što taj niemi pogled značiti ima, s toga reče:

„Istina je, da se dobar kremen samo u rieci nalazi, ali ga i čestit ratar oreć polje, izorati znade. Kad Gospod nebesah tvoje „polje“, premili naš nadpastiru, za ljepše plodove poore, tada ću ja taj kremen primiti u svoju „rieku“, a moja će biti briga, da neleži tamo uludo, nego da bude rodu našemu na korist.“

Ovo govoraše vojvoda s obzirom na svoj i Krzyckov grb. U Krzyckovom grbu bijaše na bielom površju „crveno polje“, a u Kmitovu u crvenom polju „biela rieka.“

Te same noći prestade Krzycki živiti.

Sjedeć uz hladno tielo svoga dobročinitelja i prijatelja, razmišljavaše mladi pjesnik sve ono, što mu je umirajući na posljednem času rekao, i oboružavaše srce svoje za novi put svoga osirocena života. U pretežkoj tugi svojoj gledaše u daljinu, i činjaše mu se kao da vidi, kako mu s inoga neba padaju ruže, činjaše mu se, kao da vienac slave spušća na njegovu glavu, ali kad ga se dotaknu, spoznade, da je trnova kruna. Bog mu uzè prijatelja, a mlada muza ostade mu bez zaštite. Opet mu je bilo poći medju nepoznate ljude, ni neznajuć kako će ga primiti.

Ćutljivi i turobni pjesnik prošao je poput sjene stazom javnoga života, ali što je tu opazio, nije mu ni najmanje srce radošću napunilo. Tu je neprestano gledati morao na težke griehe strastih i oholostih, pa se je pobojao za tihu liru svoju. Hoće li muza njegova i na vojvodinom dvoru naći skrovna stana, hoće li i tamo naći druga pjesmi svojoj, hoće li ga i tamo rado slušati? Sve to bijaše mu tajnom, uzdajuć se medjutim u Boga, da će ga u dobrih njegovih namjerah podpomoći, mišljaše o svom novom dobročinitelju, pa sjetiv se tom sgodom riečih njegovih, načini sliedeći epigram:

Poorano „polje“, gdje nam Krzycki
Davô klase pobirat po njivi,
Hajdmo drugam kamo, Bog daj srećno!
Plov' mi brode po Kmitovoj „rieci“
Nebi l' i u vodi našô ono,
Što sam njegda na Krzyckovu polju! ...

Sutradan gorilo je u sobi množtvo sviećah. Velikaši i prijatelji umrvšega dodjoše pomoliti se za dušu njegovu. Isti šaljivi biskup varminjski približi se k liesu suznima očima i klečeć moljaše se dugo za nezaboravnoga pokojnika.

Poslie pako, kako skupljeni velikaši jednoglasno pripoznaše, da je viest o nastati

gostanje Poljske pred očima imae. Ovo se je u Rimu snegodovanjem primilo, s toga bude njegov list u broj zabranjenih uvršćen. Medju spisatelji pako, kojih je djela sabor Tridentinski zabranio, čitamo i ime Krzyckoga.

imajućoj vojni i proiztekavša odtud bojazan za obće dobro pospješila smrt nadbiskupovu, obrati se biskup Varminjski k nedaleko stojećemu Janickomu i reče:

„A jesi li, gospodine, napisao kakav epigram na smrt nadbiskupovu? . . .

Janicki mu odvrati:

Kad ljubitelj mira čù o boju
Ode u grob k žudjenu pokoju! . . .

(Dalje će sliediti.)

ROMAN JEDNOGA BOGATOGA MLADIĆA.

Po Mosònu J. Eug. T.

(Dalje i konac.)

IX.

Putovanje kovčega.

Ernesto nije na prvi mah shvatio tužno svoje stanje. Nu kad oćuti, da ga sa zemlje digoše i da je kovčeg odzada smješten, prosieče ga nješto u srcu. — Kamo je išao? kamo su ga nosili? kako će izaći iz toga groba, u koj se je živ sahranio? što će poslie iz svega toga sliediti, ako već prije nepogine od glada i straha?

Promatrajuć tako nesretnik svoj položaj, vrtio se je mučno u svom nezgodnom zatvoru i drhćućom rukom pipao nemile stiene svoje uze. Svakiput, kadgod bi karuca zadroncala, uzdahnuo bi on duboko, a to se je nebrojeno putah ponovilo.

Kičma mu bijaše skoro sva drvom ožuljena, glava stučena i težka, a rebra izprekidana. Ernesto je sve svete u pomoć zazivao, kajao se za svaki svoj ljubezni korak i odlučio, da će se svega okaniti.

Karuca je neprestano tandrljala.

X.

Nastavak putovanja.

Karuca nije već tako tandrljala, ko prije, i Ernesto mogao je zaključiti, da su sa zlo nasipana puta došli na glavnu poštarsku cestu. Bijaše to čas utjehe i sreće za nesretnoga mladića; nu ta sreća bijaše veoma kratka. Neprestano puckanje kočijaša bičem i nesnosivo dronckanje karuce uputiše ga, da se je priekim putem udarilo, koj je svojimi jamami strašno dronckanje karuce prouzročio.

Te muke nemogaše Ernesto snositi; što od boli, što od zdvojenja i straha — obezsviesti se.

XI.

Kupka.

Neobičan štropot probudi Ernesta iz bezsviestice. On čuje viku, psovke, puckanje biča, psovanje, kao da se nebo ruši. Karuca stade.

Ernesto sluša.

„Budalo!“ viknù g. Gjuragj, „zar si već zaboravio skretati!“

Karuca pojde lagano dalje svojim putem i Ernesto mogaše, pun straha, čuti kao da talasi od potoka o karucu pljuskaju.

Kočijaš skrene karucom, i ova još dublje u vodu propade i voda provali već u kovčeg.

Ernesto mišljaše, da je propao.

Od straha pade na novo u nesviest.

XII.

Zavarc.

Ta nenadana kupka neimadè ništa neugodna za Ernesta, van to, što mu je poslie počelo hladno biti. Nu zato je on sada mogao, pozvan opet na život iz nesviesti, hlad-

nokrvno promatrati ljutè nezgode svoga mučnoga položaja. On mišljaše, da Cecilija nemože napokon želiti, da ga upropasti, kad ga je malo prije tako dobrohotno primila.

S druge strane opet sramotilo je mladu gospoju nalaženje Ernestovo u kovčegu više nego išto i zato nije nimalo dvojio, da ona neće sva sredstva pokušati, da ga spasi.

Ojačen ponješto toli utješenim promatranjem, svrnù pameću na svoje nezgode i zaključi, da će mu Cecilija već dovoljno nagraditi te muke, koje rad nje trpi — Nije l' to velika kušnja ljubavi, koju rad nje podnosi? — Nisu li žene uviek voljne nagraditi ljubav, koja se izrazuje očevidnimi žrtvami?

XIII.
Napad.

Dok je Ernesto tako promišljavao, dojde opet nova bura, da ga u novi tjesnac stjera.

Jaki glas viknù: „Stanite!"

I budući je karuca uz sve to dalje pošla, čù Ernesto kako hitac pade.

Karuca stadè.

Jedan čas trajaše borba; poslie vieka, stenjanje — psovke, a zatim — ništa...

Ernesto drhtaše od straha. Njegov se je mozag u oslabljenoj glavi okolo vrtio. Sad pomisli, da je sve dosada snivao i da ga je iz sna ta vika probudila.

Ta zavara netrajaše dugo. Remeni, kojimi je kovčeg za karucu privezan bio, budu prerezani i kovčeg velikim troskotom ljosnu o zemlju. Poslie dojdoše razbojnici, svetujuć se, kamo da s kovčegom?

Njihovi strašni razgovori dopršе do uha Ernestova:

„Gospodar je mrtav, od mlade gospoje slaba je nada; al kočijaš se je spasio i mogao bi na nas ljude dignut. Prenesimo taj kovčeg u špilju, tu nas neće nitko u poslu buniti."

XIV.
Špilja.

Razbojnici digoše kovčeg i poslie kratka hoda baciše ga sa sebe na zemlju.

Harambašo", reče jedan od njih, „samo smo jedan kovčeg našli na karuci, koju napadosmo, al, do biesa, kovčeg je neobično težak i naplatiti će nam trud dovoljno!... Imena mi!... to je kovčezina, sva mi je ramena ogulila."

„A što ste s putnikom učinili?"

„Mrtav je."

„A gospoja?"

„Čini mi se, da joj je malo bolje; naša služavka Marija tare ju octom, da k sebi dojde. Ovim bontoniranim gospodjam uviek nješto treba."

„Šuti!... brbljavče", zagrmi harambaša, „otvori kovčeg, da već jedanput budemo gotovi."

„Harambašo! nejmamo ključa."

„Budalo! uzmi sjekiru i razbij ga."

XV.
Oslobodjenje.

Nemoguće je opisati one muke, koje su trapile dušu sakrivenoga u kovčega Ernesta. Oh! kako prijatan kako povoljan učini mu se sada kovčeg, koj su razbojnici raztreskati naumili.

Sad pomisli, da bi mnogo bolje bilo, da se još, ma kako jako drocka na karuci u kovčegu, nego što pade u ruke ovih biednikah, bez vjere i zakona, koji će, tražeć u kovčegu zlata i draguljah, zateći unutri nesretnoga Ernesta.

Neće li se oni, ljuti s prevarene nade, osvetiti na njem? — Al što je činiti? što začeti?

U to tresnù strahovito sjekira u kovčeg; jedna strana rastreska se; pokrov se digne . . . i Ernesto dignuv se na vrat na nos, pade na koljena i sklopiv ruke, viknù, drhćućim od straha glasom: — Oh! milost! . . . . . milost! . . . . .

XVI.

Sretna promjena.

Vapaju nesretnika ozvà se gromovit, grohotan smieh. Ernesto otvori bojazljivo oči, i nek svatko sudi, kakov bijaše njegov gnjev i jed, kad vidi, da ponizan i smieran, sklopljenih rukuh, kleči u jednoj krasnoj palači svoje rodne varošice, okružan od svojih znanacah, zavidnjakah, najuglednijih gospojah i svih mladićah, kojim je on svojim hvastanjem bio trn u oku.

I svi ovi, koje je on njegda prezirao, počeše ga sad bockati smiešnimi sarkazmi, epigrami i dosjetkami, iz sviuh očijuh virila je ironija i preziranje.

Ernesto diže se sad plamtećima od jeda očima, razčupanom kosom, stučenim nosom, prietnjom na ustih, i . . . . bjež!

Velika vika poprati ga napolje.

Od toga dana nebijaše već Ernesta u varošici N. vidjeti. Vele da je pobjegao u London.

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

(Dalje.)

X.

Škole, slova i jezik.

Do sada po Slavoniji, izuzamši krajinu, bilo je vrlo malo seoskih školah, ali sada po višjoj naredbi po svuda se uvadjaju. Nu vidi se kao da našem puku nije po volji, mnogi bo govore: tà koju hasnu mi imamo od seoskih školah, kad nismo kadri našu djecu dati dalje u veće škole, da bi od njih moglo danas sutra štogod biti? a ovamo ju trebamo kod kuće da idu za marvom, od koje imamo hasnu, i brez koje nemožemo da budemo. A i onako djeca, koja i idu u školu, i ako što i nauče štiti, ili malo štogod perom zacrtit, to poslje zaborave, pa kano da nisu ni išla u školu. Pokraj toga čujemo; da će se djeca morati učiti i njekakvu ćirilicu; a kog će jim biesa ta ćirilica? zar nije dosta latinskimi slovi knjigu naučit, kao što je to i dojako bilo, nego da se djeca još i s ćirilicom muče? Ta vidili smo mi tu ćirilicu, pa što je drugo nego njekakva smješa, koja imade polovicu slovah grčkih, a polovicu latinskih; pak što je još gorje, i ona latinska slova neizgovaraju se sva kao latinska, nego posve drugčije, n. p. B neizgovara se B, nego V, C neizgovara se C, nego S, H neizgovara se H, nego N. — P neizgovara se P, nego R. — Osim toga imade još koje poizvraćanih, koje opet posve nepoznatih kojekakvih krakljah. A vidili smo i ćirilski rukopis, pa tamo je još crnje i gorje. S toga smo se s njekima pismenima ljudma o tome razgovarali, pitajuć: zašto da nam se djeca muče s otom ćirilicom? Nu oni vele: da su ta ćiriliska slova, slova našega naroda, i da su se naši stari š njima služili. Zašto dakle nisu pokraj njih i ostali, nego su jih odbacili, a latinska poprimili! Valjada to nisu brez uzroka učinili? Pa onda su zbilja latinska slova i ljepša i jednostavnija, nego ta ćirilska smjesa; a kad djeca već moraju latinska učit, čemu onda ćirilska? Ta bolje bi bilo, kad već moraju, te moraju u školu, da mjesto ćirilice nauče se štogod njemački. Tà vidite, da gospoje i frajle s malom iznimkom sve njemački govore i u kući i na sokaku, i u svakom družtvu, pa ne samo one, nego već i služkinje ponješto

znadu n. p. kut moring, — kun tog, — kun nomn, — kuti nocht, — kis ti hend itd., kako je to liepo! — A naša djeca idu po tri, po četiri godine u školu, pa neznadu ni bleknut njemački. Ako dojdeš u varoš, tud vidiš sve njemački: Njemački nadpisi na ljekarnama, dućanima, gostionicama, zanatlijskima kućama itd. Ako prijdeš u krajinu, tamo i onako vlada njemački jezik, ondje ti svaki kapral, felbaba, ako i nezna dobro, a ono barem napole govori njemački; kako je n. p. to liepo od njih čut, kad kažu: došo je befel, da mora i cvajte batalion auzrukovat, — danas sam malo unpeslich, morat ću štogod ajnemovat, — o šau još nisam ni fruštukovo, — zbilja tko će nam one stvari liferovat? — bi li on to mogao beštelovat? — Na koga ćemo anvajzovat? — A tko će beštetigovat? — gdje će on obšteigovat? — ja vas nisam hotio s time belajdigovat, — Kad će on svoj prifung ablegovat? — Nek se on vrhu toga erkleruje, — to se mora bearbajtovat, — pak se mora jedno s drugim glajhovat, itd. itd. S toga bi mi radi, da i naša djeca učine ovakvi napredak!! —

Ej moji ljudi! meni se vidi, da vi toliko znate suditi o školi i školskima stvarma, koliko sliepac o boji. Ali nut der poslušajte me, da vam nješto o tome prosborim.

Najprije dakle stavljam pitanje: šta se djeca uče u školi? Djeca uče se u školi štiti i pisati. Je li koristno, znati štiti i pisati? Jest; zašto? Zato, jer se iz čitanjah knjigah možeš mnogo dobra naučiti, ne samo što se tiče drugih liepih znanostih, koje čovječanski um obogatjuju i srce oplemenjuju, i koje čovjeka upravo čovjekom čine, nego iz knjigah možeš takodjer naučiti i ono, što neposredno spada na tvoj poljodjelski stališ, t. j. kako treba marvu odgojivat i oplemenjivat; kako treba polja i vinograde obradjivat, kako šljive i i različito voće sadit, pa da ti na brzo neizginu, nego da ti kroz više godinah uztraju i plod donašaju, kako jih treba njegovati i uzdržavati, itd. itd. O ovima stvarma izkusni ljudi pisali su, a i sada neprestano pišu. Eno i u našemu jeziku već od više godinah izlazi u Zagrebu gospodarski iliti ekonomički list uredjivanjem velezaslužnoga čovjeka g. Bogoslava Šuleka, kojega list da štijete, mogli bi se sila koristiti, i vaše gospodarstvo unaprediti tako, da bi vam ono mnogo više hasne donašalo, nego što sada donaša. Osim toga zar nebi i to bolje i ljepše bilo, kad bi u crkvi iz knjige pjevali ili se Bogu molili, nego što sjedite, pa pod cielom misom ili driemate, ili razgledajuć zjake prodajete.

Nadilje: kanogod što je koristno znati čitati, tako je isto koristno znati i pisati; n. p. vjenčaš se, rodi ti se diete, umre ti otac, mati, brat ili žena, dogodi ti se velika kakva sreća il' nesreća, ako zabilješiš gdjegod u knjigi taj dan, možeš svaki čas znati: kad si se oženio, koliko je djetetu godinah, kad ti je umro otac, ili mati, kad ti se je ona sreća il' nesreća dogodila; doneseš novce, da platiš porciju, upiše ti se u knjižicu, ti vidiš sam, da je dobro upisano, te da se neimaš nikakve prevare bojati. Kupiš, prodaš li štogod, uzajmiš li komegod, ili od kogagod hrane, pitja, il novacah, il dadeš štogod na veresiju, il na kamatu, ako to u knjižicu zabilježiš, nećeš zaboravit, znati ćeš uviek, koliko je i kako je. Imaš sina, brata, ili kakva znanca i prijatelja u dalekom mjestu, rad bi nješto od njega saznati, ili bi mu ti rad nješto javiti i priobćiti, ako znaš pisati, netreba ti tražit drugog pisara; napokon ako je stvar tajna, da ju nebi mogao ni pisaru povjerovat, netreba ti konje u kola prezat, pa idué do sina ili prijatelja vrieme gubit, nego sjedi i napiši pismo,

pa ga podaj na poštu, za koji dan imaš odgovor. — Treba li još razlogah za dokazati korist pisanja?!

Dalje: U školi pridaje se kratka crkvena poviest, i obširnije kršćanski nauk, tako da krštjanin čovjek nesmije biti zadovoljan samo znanjem očenaša, zdrave Marije, vjerovanja, deset zapoviedih božjih, pet crkvenih i izbrojenjem svetotajstvah, nego da zna sve što i kako vjerovati se mora, i kako se krštjanski život provoditi ima.

K otomu uči se takodjer računstvo i na pamet i s brojevih tako da svaki najprije nauči brojiti, te da znade: koliko desetinah ide u stotinu, koliko stotinah u hiljadu, koliko hiljadah u milion, koliko milionah u bilion itd.*) Zatim uči se: kako se brojevi moraju sbrajati, kako odbijati, ili od uzimati, kako uzmnožati, kako razdieliti itd. itd.

A uči se takodjer u školi nješto i o gospodarstvu t. j. ekonomiji, naimre: kako valja dudove saditi, kako bube hraniti, kako treba voće kalamit, kako li uzdržavat, kako treba oko pčelah radit, itd. to bo je sve koristno znati, jer tim se znanjem i njegovim upotrebljavanjem može brez ikakva velikog truda do novca doći.

Najposlje uče se djeca u školi uljudnost, čednost, poštenje, poniznost, pokornost, i sve one kreposti, koje ga ugladjuju i čovjekom čine, da neostane uviek surov i neotesan kao divji čovjek, ili kakva nerazložita živina.

A tko mora da ide u školu, i da sve ovo nauči, je li cure i dječaci od marve? je li momci, snaše i djevojke od kopanja? je li ljudi od oranja? je li žene od predenja lana? je li starci od kuće vladanja? ne, da tko? Djeca, Djeca daklem, i to djeca od sedme, osme godine, kad od njih još nikakve hasne kod kuće nemožeš imati. Nije li dakle bolje, da ovakva djeca idu u školu i štogod se nauče, nego da kruh badava jedu i po putu trču?

Što pako velite, da neimate hasne od škole, dakako da neimate, kao ni onaj zanatlija, koji izuči zanat, i kupi halat, a poslje zanat ostavi, a halat protrači, pa uzamši motiku hajd š njom u vinograd, ili kupivši kola i konje, postane kiridjijaš. Tako i od škole nećeš imati velike hasne, ako knjige zabaciš, pa ono sve što si čuo i naučio, s vremenom zaboraviš. Al to nevalja tako, nego treba knjige čuvati, prikupljivati, i kadgod dobiješ vrieme, pomnjivo čitati, pa to će bolje biti, nego koje kuda šalabazati, i po krčmama pjančovati.

A što se plašite ćirilice, da vam se tobože djeca š njom nemuče; nemojte se bojati, neće vam ona mnogo dosaditi; nu da ju baš i vaša djeca nauče, zar bi jim to škodilo? tà, ćirilicom su zbilja svi naši stari pisali i hrišćani i kršćani, i njome knjige izdavali, tako da neima ni sto godinah, odkako su je katolici ostavili. Evo u Požežkom, pa eno u Našičkom i Šarengradskom manastiru nalazi se još starih protokulah ćirilicom pisanih; a u Budimskom

---

*) Kušao sam njekom prigodom jednog prostog starca zapitajuć ga: Djede! je li više milion, ili sto hiljadah? a on mi odgovori: ja mislim, da je više sto hiljadah nego milion; na to ja njemu: dakle koliko misliš, da je milion? a on mi reče: valjada deset hiijadah. Eto sad gledajte! dakle kad bi on od koga čuo, da u ovom ili onom carstvu imade pol miliona vojnikah; u ovom ili onom varošu pol miliona stanovnikah; kad bi čuo, da je sunce od nas daleko 20 milionah miljah; tako bi on s drugima riečma mogao reći: da u stanovitom carstvu imade samo pet hiljadah vojnikah u onom velikom varošu samo pet hiljadah dušah, a sunce bi po njegovom računu od nas daleko bilo samo 200 hiljadah miljah. Naprotiv kad bi čuo: da je mjesec od nas daleko 50 hiljadah miljah, tako bi indi opet po njegovom računu mjesec bio od nas daleko njegovih pet milionah miljah. Kolika je to pogreška koliko neznanstva, a i kolika sramota za jednog čovjeka, koji je tolike godine proživio, pa još nezna koliko je milion! a takvih neznalicah imade sijaset.

manastirskom arkivu naišo sam na okružnicu (Cirkular) glasovitoga njekoč Josipa Jankovića Vukovarca države još za onda Bosanske provinciala i generalnog definitora († u Rimu 1757 za vrieme držane sveobće reda sv. Franje skupštine), u kojoj okružnici on nalaže: da svaki mladić, koji želi u red stupiti, mora znati ćirilski štiti i pisati. A i od pokojnoga O. Blaža Tadianovića bivšeg takodjer na izmaku prošastog stoletja države već nazvane kapistranske provinciala († u Cerniku 1797.) vidio sam tri komada pisamah bosanskom ćirilicom pisana, u kojima je davao dopuštenje njekojim pobožnim ljudma, da se mogu poslje smrti u redovničkoj haljini (habitu) sahranit. Što više: ne samo da su kršćani ćirilicom pisali, nego kadikad i isti Turci, dok je Slavonija pod njihovim jarmom bila. Imadem pri ruci jedno izvorno požežkog Bega na gvardijane manastira Veličkog bosanskom ćirilicom pisano pismo, kojega evo od rieči do rieči latinicom:

„Od mene ahmet bega kise zovem jeni zaim kisam namiestu bega požcškog zapodnik*) svega polja požeškoga imedju savu i dravo poklon i pozfra marinu proti najvećemu zapovidniku u velikoj i svim ostalim fratrom.

Zatizim moj pošteni f. marine kakosimi poručio dati pošaljem viru jednom fratru damore slobodno dojći amo upleternicu nesamo ipleternicu nego iposvemu polju požeškomu kudagodj mi zapovidamo nesamo mi nego iostali vedjili čestitoga cara iskaosi viru odnas ijati dajem viru tursku muhamedovu čistu neka dodje slobodno nesamo jedan nego akoće kolikovas drago neka dodje kako rehoh naviru moju tursku muhamedovu ali neka amo upožegu knami dojdje pakćemoga mi raji priporučiti kakose pristoi stim dastemi zdravo kako pošteni junaci pisana upožegi veljače na 19. 1691.

ahmet beg vedjil
bega požeškoga vl. r.

(turski pečat.)

Dakle neima dvojbe, da je ćirilica zbilja bila naša već od starih vremenah, uzrok, što su ju Rimo-katolici kasnije ostavili, bit će po svoj priliki taj: što su ona (?) kanogod i glagoljica nami na jugu živućim Slavjanom već nepraktična;**) kao što sada sude i isti Vlasi (Rumunji),***) koji takodjer ćirilicu već s latinicom zamjenjuju. Nu buduć da se ona polovica našega naroda, koja pripada grčkom nesjedinjenom vjeroizpoviedanju još drži ćirilice, i njom knjige izdaje, s toga bi ja svakom savjetovao, da ju nepropusti naučiti, da može tiskane knjige čitati.

Najposlje onima, koji žele, da bi jim djeca štogod njemački znala, imam kazati, da ako to žele, onda kad djeca svrše seoske škole, nek jih dadu u gimnaziju, gdje će naučiti nesamo njemački, nego ako jim volja i grčki i latinski, što se u seoskima školama nemože nikako postići, a njekoliko samo riečih znati blebetati, pa još onako izkvareno izgovarati, kao što gori navedene služkinje izgovaraju, i kao što po krajini a borme i po varoših nadrinjemci, i nadrinjemice dva jezika u govoru mješaju, s otim ništa nije pomoženo, nego se takvi i takve još sprdnji i izsmijavanju izvrgavaju, kanogod i slavonski trgovei,

*) zapovidnik.

**) Mi bi rekli, da ne zato, jer da nije nepraktična, dokazuje nam to, što se njom još dan danas većina slavjanskog naroda služi; nego po svoj prilici zato, što su iza oslobodjenja Slavonije od Turakah naše više škole, naime gimnazija požežka, osječka i vinkovačka, dospjele u ruke takovih ljudih koji ćirilice nisu znali. (Ured.)

***) I Rumunje neostavljaju ćirilice radi nepraktičnosti, nego radi svoga srodstva s ostalimi romanskimi narodi. (Ured.)

ljekarnici, gostioničari i zanatlije sa svojima njemačkima nadpisi, kano da nisu u Slavoniji, nego kano da su u pol Bavarske ili Würtemberga. — S toga djeca, koja nemogu ići u višje škole, neka samo nauče dobro narodni jezik, da mogu u njemu knjige čitati i razumjeti, a to je za polodjelce dosta i dovoljno. A vi negledajte na gospoje i gospodične, ako jih čujete njemački govoriti, ta to je njihova slabost i prenavljanje (affectacia), tim bo hoće da se razlikuju od ostalog naroda, misleć: da bi od njih odma odpalo gospodstvo, te da bi prestale biti gospoje i gospodične, ako bi narodnim jezikom govorile; nu valjada će i one jedan put počet cieniti i ljubiti narodnost, pa se neće stiditi svoga jezika, kao što se nestide ni Talijanke ni Francezkinje, ni Inglezkinje ni Niemice, a ni Magjarice, nego svagdje i u svakom družtvu sbore i govore svojim čistim narodnim jezikom, pribavljajuć njemu tim načinom kod drugih narodah ugled, čast i proštimavanje.

(Dalje će sliediti).

Br. 17.

Objava.

Visoka kralj. dvorska kancelarija za kraljevine Dalmaciju Hrvatsku i Slavoniju blagoizvolila je odobriti, da se izložba blaga, plodina i tvorina Dalmacije Hrvatske i Slavonije u kolovozu dojduće godine u Zagrebu drži.

Ovaj upravljajući odbor donoseć tu radostnu viest do znanja rodoljubnomu obćinstvu očituje podjedno, da će se rečena izložba pouzdano dojduće godine u kolovozu u Zagrebu obdržavati te poziva sve gospodare obrtnike i prometnike, da se već sada poćmu priredjivati što žele i kane na izložbu poslati.

Izložit će se moći:

Domaće blago svake vrsti
Gospodarstvene plodine i proizvodi
Obrtnički predmeti svake vrsti
Umjetnine svake vrsti.

Proglas obširni i ostali potrebiti redi, kao i mjesto gdje će se ustrojiti područni odbori, objaviti će se obćinstvu potanko kasnije.

U Zagrebu 29. Svibnja 1863.

Upravljajući odbor izložbe.

Jos. Fer. Devidé v. r. Grof Kulmer v. r.

Svaštice.

Iz Požege. Odbor ovdašnje nar. čitaonice imao je 8. svoju sjednicu, u kojoj je povedena bila rieč i o tisućnici Cirila i Metoda. Iza duljeg savjetovanja umoljen je gradski satnik i čit. odbornik g. Filip Thaller, da u budućoj sjednici grada Požege predlog učini, neka bi gradsko poglavarstvo za dostojno proslavljenje toli važne uspomene sgodna učinilo i naredilo; a po tom neka o uspjehu toga predloga čim prije opet izviesti čitaonički odbor, koji je takodjer pripravan od strane čitaonice sva moguća učiniti za uzveličanje te svečanosti.

Dobili smo iz Osieka obširni dopis o držanoj dne 3. o. m. partikularnoj skupštini virovitičke župan. nu jer je za ovaj broj zakasnio to samo u kratko važne dogadjaje priobćujemo: polag izvešća kot. sudca Mikoljačkog doznala je skupština da je 30 p. m. oko deset satih u večer došla oboružana četa razbojnikah u Čadjavicu ondie veliki zulum počinila. Najprie krčmara porobila oduzeše mu u gotovu 2900 fr. a u stvarima u vriednosti 202 fr. Odonud su otišli trgovcu Blau i osim što su od njega u gotovu 830 fr. a u vriednosti stvarih 223 fr. ugrabili, jesu njeg, a zatim vlastelinskog šumara koji je svom odanostju i opreznostju u pomoć pritekao ženu mu jednim hitcom ranili. — Na ovo se je sviet sakupio, razbojnici su na njeg pucali i preko trideset hitacah izbacili, te jednu osobu na mjestu ubili, jednu smrtno a tri pogibeljno ranili, i tada u huki i buki Čadjavicu ostavili i kao što se doznaje preko Nosikovca u Vočinski kotar došli. Nadalje je u toj skupštini pretresivan dopis upraviteljstva Baranjske županie koje javlja da su u Bogdašiću kod učitelja četnici ugarski razbojnike dovrebali te tom prigodom da je zloglasni Bergam ubijen a njegovi drugovi Radić i Szép uhvatjeni i prekom sudu izručeni. Sva prilika da su ovo oni isti hajduci koji su u Feričanci i Čadjavici grozna razbojničtva proizveli. Napokon je pripis vis. nam. vieća čitan u kojim se županía pozivlje da izvjesti bi li sieguruosti radi mogao se odiel lovacah u Daruvaru i Pakracu sa u žup. virov.: nalazećom se jednom satniom nadopuniti. Našto je županía odgovorila da to samo u onom slučaju može biti ako su to oni razbojnici u Bogdašiću pohvatani, što biahu u Feričanci i Čadjavici. (Doznasmo, da su to oni isti. Ured.)

(**Književnost.**) **Procjena „Kriesnicah."** (Dalje.) Nije potrebno, da tko Bog zna

kako napetom pozornošću „Kriesnice" čita, da opazi, da pjesnik njekakov novi, divni sviet svomu rodu u njih odkriva. Pjesnikov je smier uzvišen, uzorit, a sredstvo, kojim se hoće, da domakne svomu cilju, odabrao je blago i njezno; pa prema tomu ciljú udešen je i duh krasnih ovih pjesmicah. Tadjer vidiš, kako se uzvišenost, uzoritost, blagost i njeznost grle kao rodjene sestrice, tako da neznaš, je li te više uzhićuje i začaruje njegova uzvišenost i uzoritost, il te više predobiva i uprav zatravljuje svojom blagosti i njeznosti. Prekrasni tropi i pjesničke slike jesu uzletne i divne — al narodne! Pjesnik se je napio bistrike vode iz vrela Aganippe i tim udario novom stazom, koju mu je umni i silni duh utro, pa tu ti takovim miljem pjeva, da ti se duša topi, a srce pliva u slasti. Kad ga staneš slušati, gdje ti bìljiše, slušao bi ga, kao rajsku pticu, bez prestanka. Na dokaz, kako pjesnik upravo narodni pjeva i narodne trope bira, evo primjerah:

Na str. 5.: Iz grmečka toga sretna
Momu zlatu pod prozori,
Doklo traje noćca ljetna
Miris puca, piev se ori.

Na str. 20.: Pjesnik sunce sa nebesah
Dragoj uz grud prikriljuje,
U krilo joj zviezde stresa,
A dúgom ju opasuje.

Na str. 78.: Voda skače niz strmeni,
U zelenac sipa brašno,
Kraj stienja se grm zeleni,
Gledat krasno a i strašno!

Na str. 74.: Zlatne zrake cviet razavi,
Prosu miris od vanilje,
Do pred zoru zene, mavi —
Tad docvalo čudno bilje.

Što se jezika tiče, to ih je malo, koji se mogu s pjesnikom „Kriesnicah" naticati; nejma ti tudjer tudja bilja, kudgod gledneš okom, svuda ti se smije smilje i bosilje.

Pjesnik se je držao u svem strogo pravilah slovnice i skladnje, izim, gdje bi mu srik (rima) svjetovao, da se posluži kojom pjesničkom slobodom. Tako je n. p. pjesnik, da dobije s rik zarieć skoro, načinio perfectum simplex od glagolja izgorjeti na izgoroh, mjesto izgorjeh. To se nedopade g. Pozorovu kritiku. Istina Bog, izgorjeh je pravilnije, al narod govori i izgoroh, na gdjekih mjestih; i vidjeh je pravilnije od vidjoh, pa narod ipak i vidjoh, govori; to isto i kod probliedjeh i probliedoh. Al bilo kako mu drago, stalno je, da bi onaj, učinio največu nepravdu pjesniku, koji je, kako se lahko da viditi, izvrstni jezikoslovac, kad bi možda tu slobodu pjesničku odbio na neznanstvo ili nevještinu.

U obilnosti prisvojenih si narodnih izrazah daleko je pjesnik Kriesnicah odmašio, pa zato je i dobro učinjeno, što je odzad tumač manje poznatih riečih priklopljen, tim više, što su ove pjesme naminjene liepomu spolu. — U izboru takovih izrazah nemože nitko naniekati pjesniku ukusa. Za primjer navest ćemo ovu jedinu kiticu na str. 23.:

Ševa vrišti, grlje guče,
Lasta šavra, kos zviždukà,
Slavulj piska i cijuče,
Stoji cvrkut, žamor, buka!

Kud ćeš veće razkoši?!

U tvorenju srika, odprto tvrdimo, da pjesnik „Kriesnicah" svim živućim našim pjesnikom stoji na čelu. Takovom se lahkoćom srik samo u Osmanu i Mandaljeni gradi!

Da sve u jedno stegnemo, reći ćemo: Pjesnikove pjesmice sa svoje uzvišenosti i uzoritosti jesu rodu prave kriesnice, koje će mu divnim svojim kriesom osvjetlati lice; sa svoje blagosti i nježnosti jesu miomirisne ljubice, koje će svojim milodušhom mamiti naše krasotice, da si ih naberu i grud njimi okite; sa svoga jezika jesu smilje i bosilje, koje će divno sjati za kapom našega naroda!

Zato od svega srdca želimo s jedne strane, da se naše krasotice sklonu na pjesnikovu želju i s njim pobrate, da si ga živo u srdce usade: a s druge strane nam je želja, da nas pjesnik zlatnim svojim perom što češće posjeti, ako i veli sam o sebi, da nezna, što mu je opasnije, nesudjenu diku ljubit il pjevati.

Knjiga je sjajne spoljašnosti, te služi književno — tiskarskomu zavodu g. Abela Lukšića upravo na čast. Motrili mi čisti tisak, il krasni i fini papir, sve nam jamči, da ovako ukusna knjiga još nije iz nijednoga tiskarskoga zavoda u zemlji trojednici izašla. Stoji 1 fr. a. v. što, ako uzmemo neprocienjenu vriednost sadržaja i sjajni oblik knjige nije zaisto mnogo. Želimo zato „Kriesnicam" od srdca najbolju prodju. Dao Bog, te položio svaki dragi svojoj dragoj ovu liepu knjižicu na biele ručice, te joj vatrenim slovom tumačio i u srce ulievao duh ljubašna pjesnika, da novim životom sadahne te novo joj srdce usadi, koje će samo za naše i našinstvo kucati i dokucati. —

Predbrojili su se nadalje na Kanižlićevu Rožaliu sliedeća p. n. gospoda:

G. Panić 1; P. Sokolić 1; A. Ciganić 1; I. Bišćan 1; V. Pokorni 1; E. Biankini 1; M. Barač 1; T. Jeličić 1; J. Šćitar 1; A. Svrljuga 1; A. Vončina 1; T. Banić 1; J. Antonić 1; A. Trinajstić 1; P. Krišković 1; F. Udina 1; H. Deršić 1; P. Car 2; Cetinić 1;

Stavljamo do znanja našem čestitom obćinstvu da je ovo djelo sasvim dogotovljeno, i ove nedelje će se na p. n. predbrojnike razašiljati. — Preč. gosp. predbrojitelj iz Senja F. B. poslo nam je obzirom na broj označeni predbrojnikah više 5 fr. 60 nv. neka izvoli s ovim suviškom blagovoljno razpolagati.

Iz Požege. Na brzu ruku javljamo da će 11. o. m. odovud pojti gradska deputacija u Zagreb, koja nosi počastnog gradjanstva list nj. preuz. gosp. banu. Taj odbor predvodi gradski satnik g. F. Thaler, a članovi su gg. gradjani: M. Kraljević, G. Stručić, L. Rosenberg, J. Pavišić, N. Thaller, A. Bošnjak, kojima će se pridružiti zatim u Zagrebu nahodeći se ovomjestni gradjani gg. J. Žuvić, A. Vancaš i V. Babukić.

Zagonetka.

Medju cviećem cvietka sam zamierna
I još k tomu prispodoba vierna,
Što za grudi djevojačke sniežne,
Što za ruke njih bjelice nježne;
K tom sam znamen i krieposti njeke
Koju, Bog daj, čuvao na vjeke.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. lipnja 1863. Broj 17.

POZIV NA PREDPLATU.

Koncem tekućega mjeseca iztječe prvo pólječe ovoga našeg jedinoga narodnog glasila u Slavoniji. Neznamo, jesmo li poleg našeg proglasa štovanomu domorodnomu obćinstvu zadovoljili; nu posve mirnom sviesti možemo reći, da smo pomoćju svojih prijateljah sve učinili, što učiniti mogasmo. Sudeć po materijalnoj i književnoj podpori, koja nam sa svih stranah u dio pade, škoro da bismo rekli, da je naš podhvat narodu prilično omilio. Toga radi ćemo i budućeg pólječa na nastupljenoj stazi istom revnošću uztrajati; te ćemo, kao i do sada nastojati, da ugodnom zabavom i poukom prosvetu širimo, na napredak pobudjujemo, i narodni ponos dižemo. Naročito ćemo pako braniti i krčiti put narodnomu i književnomu jedinstvu južnih Slavenah, buduć smo osvjedočeni, da je samo na tom temelju bolja i slavnija budućnost za nas moguća. Pouzdano se oslanjajuć, da je ta misao, misao i svih naših razboritijih prednjakah i većine našeg domorodnog obćinstva, pa da nam i nadalje u to ime ni književne podpore uzmanjkati neće: pozivljemo ovim sve svoje prijatelje i znance na dobrohotnu obnovu predplate za buduće pólječe. Predplatna pako ciena ostaje ona ista, koja je i do sad bila; naime: polugodišnja za domaće predplatnike, ako se u kuću nešalje 2 fr. 15 nvč., za vanjske pako s poštarinom 2 fr. 30 nč. Predplatu primaju sve c. k. pošte i odpravničtvo ovog lista na trgu sv. Terezije pod k. br. 19. Radi biljegovnih zaprekah neće se za buduće pólječe primati nikakovih oglasah.

Miroslav Kraljević,
urednik „**Slavonca.**“

PJESME.

(Iz sbirke, što će ju pod naslovom „Žuto lišće“ izdati M. B.)

Starost i mladost.

Čověk mlad o budućnosti
Rado sniva noć i dan,
Sviet mu sjaje pun radosti,
Kano divni djulistan,
Svako mu se oko smije,
U srcu mu nada klije.

Nu čovjeku u starosti
Sviet taj biva pust i stran,
A kad misli o prošlosti,
Čini mu se kano san,
San, gdje spomen vience vije,
Dočim nadu pepeo krije.

Kršćanski savjet.

Ti mi veliš: „daj omjeri
Srca moga težke jade,
Ljuba mi se iznevjeri,
A prijatelj me izdade“.

A ja velim: „neizgubi
Sama sebe zbog njih dvoje,
Već kad ljubit moraš, ljubi
Ljude sve kao bližnje svoje.“

Uztuk.

Kad se nadješ sried guštine,
Gdje te grana baš u čelo
Trn zatjera, čim te ošine,
Izvadi ga rukom smjelo;

Kad te zlobnih ozloglasi,
A svjetina s mjesta osvadi,
Tada časa nepočasi:
Umom trn iz srca vadi;

Pa ćeš vidjet čudo pusto,
Da će umah bol prestati,
Osobito ako uz to
Umješ koju zapjevati.

Dobar župnik.

Osobita milost je božja, draga braćo, kad se u životu čovječanskom slavni čini, priedjih vjekovah izvedeni, ponavljaju; a još veća je dobrota svemogućeg, kad nam pruži priliku, da možemo poslie jednog vieka ono, što postaviše djedovi naši, u svojoj cielosti povekšano i poljepšano gledati. Kad ovaka šta doživimo, tada se njekim načinom naši praoci u nas i po nami oživljuju i neumrlimi postaju. Ovo je, draga braćo, načelo što u obće stoji, i nepobitno je, ter mora da u svakomu veliku radost probudi, i zahvalnost u srcu uzgrije prama svemogućemu. A kakovo istom čutsvo, kao dobri kršćani osjećamo, kad se stogodišnji pojavi u svetih i crkvenih dogodjajih ukazuju, to osjećati i cieniti mogu samo duše Bogu i vjeri odane. Takovi pojav evo ukazà se na dan sv. Trojstva u našem trgovištu i kupalištu Daruvaru, gdje sretno ondašnje pučanstvo doživi stogodišnji obstanak svoje župne crkve; proslavi ga slavno, a o toj svečanosti bi držan govor po Jakovu Jugoviću, kapelanu Pakračkom, koji po želji dobrih žiteljah Daruvarskih i drugih kršćanah priobćujem, želeći da bude na neizmiernu slavu i diku sv. Trojstva, a da prudi svimkolikim za blago spasenja duše. Govor taj glasi ovako:

Previšnji neba i zemlje stvoritelju i upravitelju Bože! nemogu reć, da niesam kô ostali ljudi, nu hvalu ti dajem, što nam danas jedan pun veselja pruži dan. Dan, koji je sa gledišta svakoljetnog koli svečan; toli iz obzira stogodišnjeg znamenit i slavan.

Gospodo i ini kršćanski slavni rode! rekoh, da je dan današnji sa gledišta svakoljetnog svečan; to je u istinu: jerbo se svakog ljeta u katoličkom svietu, posebno pako u ovom svetom, prisvetoj Trojici prikazanom hramu uspomena dično Otca i Sina i Duha sv. slavi i obavlja. Napomenuh, da je iz izbora stogodišnjeg dan današnji znamenit i slavan; i to se nijekati neda, dočim evo božja prava zaručnica, Isusa vjerenica, crkva ova prisvetog Trojstva, na liepom sagradjena miestu, veselim licem svoj od sto godinah minuli svetkuje obstanak. —

Znamo kršćanska braćo, da je uslied neizmiernosti svoje Bog svagdje i u svakom mjestu, te se svagdje i od svih štovati može; ipak je starodavan a i danas običaj, da se u mjestih, budi po božoj zapovjedi, bud' odabranju nabožnih ljudih, dopuštenjem i blagosovom starješinah crkvenih plemenite grade i dižu crkve; u kojih se vierni puk skuplja, da dužne Bogu učini službe: njemu se klanjajuć, faleć i moleć ga, njegovu rieč slušajuć, sina božeg po rukuh svećenika, kao žrtvu, ocu neba i zemlje prikazujuć i svetotajstva primajuć.

Šta nam se vidi? nije ovo izprazan, već je hvale vriedan običaj, što sljedbenici Isusovi, njemu na čest i hvalu krasne zgrade oli crkve grade. Ako uzmemo sada, onu glasovitu crkvu u starom svietu, koju je po zapoviedi višnjeg Kralj Salomon sagradio i u kojoj su se na poštenje Bogu žrtve onog vremena prikazivale; koliko više današnjim danom imaju se, kolikom pomnjom, kolikim bogoljubstvom, podobna izabirati mjesta, crkve uzdizati i poljepšavati; u kojih crkvah sin Božji za ciel čovječi narod na posvetilišću prikazuje i svim viernim za hranu i blagovanje daje se. —

Istina je, da su početkom kršćanstva, mahom njeka odabrana bila mjesta, u kojih se je puk k službi svetoj sakupljao; nu radi silnog okrutničtva i velikih progonstvah niesu mjesta ona na izlik sadanjih očitih i nakićenih crkvah bila, pa nit' su u onakvih crkvah svećenici slobodni bili svaki put sv. mise govorit', narodu službu činit', već se krijuć činiše ova; stranom u špiljah, sada na grobju, opet u kućah nabožnih kršćanah sv. misu govoriše, rieč Božju pripoviedaše i prisveto bože tielo dušicam pravoviernim dieliše. Doklam nedojde sretniji čas pod velikim carem Konstantinom, gdje progonstva pristaše. Dozvoljeno tada i svemu svietu navišćeno bijah, da crkve kršćani smiono prave i službu javno čine. Začeše zidati i na hvalu Bogu crkve posvećivati, koje vriedno a Bogu dopadno djelo, vidimo od vremena do vremena sve više i ljepše nastavljati. —

Braćo! sad gledim na licu, kako ste znati željni, po komu je ova jednog vieka, stara majka svoj dobila početak? Evo čujte! Svietla obitelj grofovah široko i daleko poznatih Jankovićah, u ovom nabožnom djelu zasluži si vienac neuvenive pred Bogom i ljudmi slave. Imenito, uzvišeni Antun grof Janković, stric neumrle uspomene kr. komornika Jankovića Izidora godine 1763. kad vidih naseljenike u malom sakupljene broju ovd' u Darovaru, iskra bogoljubnog duha pobudih se u grudih njegovih i zače se sve to većma širit, nemogući drugač jakoj odoljeti sili, odluči ovu zgradu kano put vodeći krieposti i viečnoj srieći, uzdignuti i pripraviti. — Ovoj za onda prigotovljenoj i priredjenoj kapeli bijah kamen temeljni pred svetkovinu prisvete Trojice s najvećimi obredi usadjen. Sretni zato mi danas, koji stogodišnju u ovom svetom mjestu provodimo kuće bože sladku uspomenu. Ali gle! nije bilo dosta samo crkvu sagradit, već je i potrebno bilo unutarnjost njeinu ukrasit. Pa šta? tja iz Milana, talijanskih pokrajinah, uzvišeni starina, žrtvenik dobaviti nastojah — na njemu sja slika prisvetog Trojstva, Otca i sina i duha sv. — Ljeta 1824. obstojeća za onda imenom kapela, težnjom presv. komornika Jankovića Isidora pod zagrebačkim biskupom Maximilianom Vrhovcem bude na dostojanstvo župne crkve uzdignuta! — Pitajmo danas, koji su sadanji župne crkve ove pokrovitelji i najveći njezini

dobročinitelji? Evo nije nam se nuždno daleko mišlju širit', spustimo pogled i vidimo ih. — Pogledjimo potomka dičnog plemena presv. Julia grofa Jankovića sa bogoljubnom svojom Ljudevitom, milenom suprugom. Ovi su, ovi najveći dobročinci, koji mnoge i dragocjene darove crkvi ovoj pokloniše, i ne samo ovoj, već svakoj drugoj na slavu višnjeg i poljepšanje kuće Božje učinit pripravni su. — U to ime kršćanska braćo! ufam se, da nejma dušice, koja nebi žarom molbenim, prama višnjem uzplamtila, ter dugovječan život visokim darovateljem željela.

Da nebudem govorom mojim gospodo, danas i vami kršćanska braćo tegotan, što više, nestrpljivost vašu prama meni da nepobudim, navraćam se u kratko Davidu pjevajućemu: Kuća tvoja vriedna je poštenja gospodine". I baš u tu svrhu crkve se dižu, da se pristojno pohadjaju i vriedno poštuju. — Dosjetiv se ovi čas, kako sam obraćajuć sv. pisma listove čitao i to nedavna iz knjige brojevah pogl. 35. gdje mudrost božanska u starije vrieme zapoviediv Mojsiji, da šest gradovah ima izabrat', u kojih prekršitelji zakona imaju biti i slobodno prebivati; na ovo njeki starac, crkveni učitelj, mudruje i izpituje, zašto Bog nije crkvu odredio, kao sveto miesto u komu bi se prekršitelji zatvoreni držali? a ne onih šest gradovah? Uz ovo bez pristanka i odgovara si, da je zato učinio i zapoviedio, da nebi sveto miesto ma kojom opačinom oskvrnjeno ostalo. Sada mi je slobodno kazati: Ako je svevišnji u tolikoj česti i poštenju crkvu starog vremena držao, današnjim danom koliko više iztražuje od svojih viernih sljedbenikah poštenje prama crkvi i u crkvi najnovijeg vremena. Kuća boža ima se nezaboravno polaziti i ne iz drugoga cilja već za moliti. Kuća boža je kuća molitve, to Isus potvrdjuje sam: „Kuća moja, kuća molitve, zvati će se" tim nam dajuć razumjeti, da najveća i najpriečа svrha je, radi koje se crkva polazi, razgovarat se s' gospodinom neba i zemlje, dobiti milost i posvećenje duše. To neda se oprovrć. Blago, koje u kući gospodinovoj pobiremo, nije moći čovjeku ugrabiti. — Eto stvor boži ulazi dušom bolnom u crkvu, a izlazi zdrav; pristupljuje sliep a opet izstupljuje prosvietljen, na obsluženje zapoviedih božih biva hrom, izlazi iz hrama Isusova po Bogu ozdravljen, krenut u srcu, moćan hodit' po zakonu njegovu. Riečju Ivana zlatoustog „Crkva je mjesto duhovnog lieka; onima, koj amo dolaze pristoji se, da se nevrate kući, dok priličan liek ne prime, te istim svoje rane neublaže". — O ovom predmetu dovoljno budi danas rečeno, da crkvu imamo pristojno polaziti a i vriedno ju poštovati.

Dovršujem govorenje moje i opet uzdajem hvalu Bogu ocu kao stvoritelju, Bogu sinu kao odkupitelju i Bogu duhu svetom kao posvetitelju. — Uvjeravajuć nas svekolike gospodo i ostali vierni, da je hasnovito i spasonosno u svih naših i duševnih i tjelovnih potriebah pomoć presvetog Trojstva zazvati; u vrieme eno kuge carigradske silno biesneće, diete po Angjelu obaviešćeno pjevah rieči: „Sveti Bog, sveti jaki, sveti i neumrli smiluj se nami". kuga je prestala, jerbo se je djetešce najvećom odanošću i pobožnošću u pomoć presvetog Trojstva spustilo i riečmi gor navedenimi zlamenovalo. Nepristanimo se klanjati i slaviti: Otca i Sina i Duha svetoga; koji bijaše u početku, tako sada i vazda i na sve vieke viekah.

KLEMENS JANICKI.

Crta iz prošlosti poljske od Jana Zachariasiewicza.
Preveo s poljskoga Al. T. Pežčanin.

(Dalje.)

III.

Elžusija.

> Već zarana u mladjahnoj grudi
> Ljubav mi se žestoka probudi.
> Janicki.

Metropolna grobnica primi u se ostanke nadbiskupa gnjeznanjskoga. Poput crna oblaka razprostre se nad cielom Poljskom dim pogrebnih bakaljah, raznoseć tužnu viest

o smrti glasovitoga dostojanstvenika. Dugo jecahu za njim zvona ciele nadbiskupije, dugo plakahu sirote i prosjaci. Medjutim kao što sve prestaje na ovom svietu, tako prestadè i jecanje zvonovah i plač ubogih, samo prijatelji pokojnikovi dadoše na tvrdom mramoru izrezati ove rieči: „Nezaboravnomu, za crkvu i narod velezaslužnomu mužu, postaviše taj nadgrobni kamen štovatelji i prijatelji miloga pokojnika!...“

Nemogahu ipak svi, što ga štovahu i ljubljahu, udioničtvovati pri tom njegovom nadgrobnom nadpisu. Mnogi izmedju njih upisaše spomen samo u srcu svom. Medju timi bijaše i naš pjesnik.

Sirota, bez prijatelja i zaštitnika, oćuti Janicki po drugiput u životu svu težkoću svoje ljute sudbine, tim većma, što gledjuć oko sebe, nenadjè nikoga, komu bi bar srce svoje otvoriti mogao. Istina, Kmita obećao mu je pomoć svoju, poznavahu ga i ljubljahu prvi muževi domovine, ali uzrujana zemlja odvrati od njekoga vremena oči svoje od njega i zaboravi pjesnika svoga, jer sried obće halabuke nehtjedè više slušati pjesamah njegovih. Poljskoj trebalo je tada Sarbievskih i Smoguleckih, trebalo joj zvukovah željeznih strunah, posried kojih izčeznù nježna pjesma mladoga liryka, kao što sried bure i gromovah izčezavaju uzdisaji bolnih grudijuh. Muza Janickova čeznula je za mirom i pokojom, čeznula za ćutljivim srcem. S toga na glas ovih nemirah raztuži se još većma i onako s težka gubitka ucviljena duša pjesnikova. Nepazeć na prolazeće idjaše Janicki oborenom glavom napučenimi krakovskimi ulicami. Koji ga poznavahu, kazivahu prstom na njega govoreć:

„Eto ide jedan dvoranin pokojnoga Krzyckoga. Da je iole pameti imao, nebi se bio držao biskupske halje, jer dok je biskupa, dotle je i dvoraninom dobro, a kad umre, ode cio dvor u prosjake. Neima ti tu ništa nad milošću kojega velikaša, komu, ako i umre, ostaje ipak gospodstvo i iza smrti, a čovjek može tako dobro služiti sinu i unuku, kao što je služio ocu i djedu.“

„To je sve liepo“, govorahu ini, „ali tko želi doći na velikaški dvor, mora biti plemićem. A on to, kako znate, nije. S toga takov može samo kod kojega biskupa utočišće naći.“

I tako govorahu jedni ovo, drugi ono; jedni ga kao i prije srdačno pozdravljahu, nu bijaše i takovih, koji misleć, da će se opet k motiki vratiti, prolazijahu mimo njega neudostojiv ga ni pogledom. Drugi opet šaptahu za njim: „Gospodska milost na hitrom konju jaše.

Slušajuć ove rieči Janicki, činjaše mu se, kao da mu oštri mačevi srcem prolaze, ali ga neostavi nada u providnost božu. Samo srce nedade mira pjesniku, danju ogorčavaše mu jelo, a noćju otjerivaše blagi sanak s umorenih vedjah. Ćutio se je siročetom, a da je duše imao, pred kojom bi zaplakao! Napokon razžali se Bogu nad mukami njegovimi i poslà mu angjela. Tako si je predstavljao pjesnik.

Bilo je njekako pri kraju Svibnja. Janicki zadržavaše se još u domu pokojnoga nadbiskupa skupa s ostalimi dvorani. Ali na dvoru nebijaše više sloge. Jedan ocrnjivaše drugoga, noći pako sprovadjahu se u razuzdanih častih, kod kojih došlo bi često i do šakah. Janicki nije pio vina, a dvorske razuzdanosti grustilo mu se je. S toga izlazio bi često u potaji iz nadbiskupske palače i šećuć se po obali Visle, znao bi po ciele noći vani sprovesti. Porodivši se na takvih šetnjah dražestni utisci smjestiše se poput praška s proljetnoga cvieća u dubljinu krasne njegove duše, odkuda se opet vraćahu s umiljnimi pjesmami, s točnimi slikami ili s turobnimi zvuci.

Pošav opet jedne takve noći k Visli, začuje zvuke glasne svirke. Idu za timi zvuci dodje do dražestna vrta, u kojem su se trešnje i višnje tako bielile, kao da ih je tko sniegom posuo. Od Visle razprostirao se je ugodan miris proljetnoga cvieća, a srce pjesnikovo uzdrhtalo se, kao da je ćutilo, da u tom vrtu raste za njega čaroban cviet, i da će mu cviet taj danas sutra jedinim biti u njegovu trnovu viencu.

Vrtna vrata bijahu na polak otvorena. Janicki udje u nutra i koracaše lagano k onoj strani, odkuda su rečeni zvuci dolazili.

Moglo je već biti okô pónoći; svuda vladaše ugodna tišina mjesecom razsvietljene svibanjske noći. Usred vrta medju stabli stajaše mala kućica. Iz jednoga prozora udaraše crvenkasta svietlost i cjelivaše se bliedim svietlom mjeseca. Pod tim prozorom stajalo je njekoliko muževah, jedan od njih držao je u rukuh njekakov talijanski nastroj, sličan citari, i igrao na njem. Drugi pripjevao je od časa do časa vesele pjesmice.

Janicki, prisluškivajuć ovo noćno pjevanje, približi se k samoj kruški, koja je pod tim prozorom stajala. U to otvori se prozor i ozvà se oštar glas:

„Ako želite, gospodo, ostalu noć mirno prospavati, to bi onda dobro po vas bilo, da se edovuda udaljite."

Na što jedan noćnih pjevačah odvrati:

„Morao bi si za čest držati, zlataru, što tvojoj Elžusiji jedan starosta dolazi i pod prozorom joj pjeva.

Ali na zlataru mogaše se vidjeti, da to nije za nikakvu sreću držao, što se k njegovoj kćerki dolazi pjevati, jer tresnuv prozorom zagrozi se dosadnomu ljubovniku.

Malo zatim otvoriše se kućna vrata i dva čovjeka, toljagami oboružana, stupiše u vrt.

„Gle, gle", reče onaj citarom u ruci, „gradjani hoće da nas kolcevi počaste, a neznaju da imamo sablje.

„A ta djevojka baš neima očijuh u glavi", prihvati drugi, „što neće da ljubi Branovskoga. Kad on ulicom ide pokazuju sve gradjanke prstom na njega i jedna drugoj govori: „Gle, eno ide starosta Branovski, nitko neima tako rumena lica kao on, nitko nezna tako liepo čapke najeriti kao on, a kako istom sabljom vladati umie! .. Ta on je prvi dvoranin na dvoru vojvode sendomirskoga!"

Branovski, koji je malo prije pjevao, pogladi si brčiće, pak udariv o sablju, povika glasno:

„Želiš li dobro proći, zlataru, to ti savjetujem, da se mirno vratiš u kuću i slušaš, kako ću liepoj tvojoj Elžusiji novu pjesmu zapjevati.

Na to otvori Elžusija prozor, pomoli u bašču svoju krasnu glavicu i reče:

„Idite u miru doma, gospodine starosto, jer ja vaših udvaranjah nepotrebujem. Vi ste plemić, tražite si plemićku, a ja sam gradjanka i nisam za vas. Vaše igre i pjevanje neću da slušam — orguljaš od sv. Marije ljepše igra i pjeva. Moj vam otac nije ništa na žao učinio, zato dajte mu mira.

A onaj citarom u ruci odvrati joj:

„Ako si rada, da ti se otac čitav doma vrati, a ti mu reci, neka nepravi buke. Mi ćemo ti još nješto zapjevati, pak ćemo se razići, ali opet ćemo u sgodno vrieme doći. Jer ti si vriedna, da čovjek k tebi dolazi. Tvoja lišca krasna kao ružice na poljana naših, a oči crne kao noć, kad joj na obzorju mladjak stoji.

Ali djevojka nehtjede slušati tih riečih, već zatvori prozor, a pod kruškom stojeći Janicki vidi, kako ode pred sliku Bogorodičinu i pred njom se na koljena baci.

U to približi se stari zlatar k nepozvanim gostom i na kratko im reče, da njegovoj kćerki mira dadu i da se razidju. Ali jadni zlatar nije znao s kim ima posla. Na čelu njekoliko dvoranah bio je starosta Branovski, po cielom Krakovu na glasu milovnik i svadljivac. Š njim se nije bilo dobro šaliti. Zato mu se je svaki već iz daleka uklanjao i bio je zadovoljan, ako je čitavom kožom kući došao.

Nu zlatar nije bio danas dobre volje. Susjed njegov preoteo mu je vas posao u crkvi sv. Marije; s toga mu nije srcu godilo ni liepo pjevanje staroste Branovskoga. Od riečih dodje malo po malo, kako to obično u takvih sgodah biva, i do šakah. Djetić zlatarov, vjest u toj struci, zače baš valjano toljagom plemićka ledja zahvaćati. Nu staromu

zlataru neidjaše taj posao od ruke, jer je i sebe njekoliko putah po glavi lupio, a višeput i svoga pomoćnika zahvatio. Najviše pretrpjela je kruška, jer je, poput sniežne vijavice, cviećem svojim, pokrila bojujuće.

Videć Janicki, da dvorani sablje povukoše i udariše na zlatara, stupi medju nje, da mir učini. Nu još ni rieči neprogovori, već ga posječe Branovski u samo sliepo oko, da se je namah na zemlju srušio. Čin taj prestraši sve, jer je kralj u gradu bio i svaki takov prestupak oštro kaznio. Namah odskočiše svi i izčeznuše iz vrta izim Branovskoga, koji u oči pogledati htjede tomu smielomu mladiću.

Na viku zlatarevu donešena je svieća iz kuće i sletila se čeljad. Za čeljadju izadjoše takodjer dvie ženske i lomeć rukama poletiše prama mjestu, odkuda čuše viku zlatarovu.

Prišav bliže i vidiv Janickoga s ranjenom glavom, počeše plakati i naricati. Mladja od njih klekne na busen i odvezav svoju pregaču, zavije s njom glavu ranjenoga.

Branovski pogleda mu u lice i spoznade Janickoga.

„Imati ćeš sutra pred kraljem posla, gospodine starosto“, reče, grozeć mu se, zlatar.

„Neće biti od velike važnosti“, odvrati taj, „jer to je jedan od dvoraninah pokojnoga nadbiskupu. Pa ako i piše latinske pjesme, to još zato nije plemićem.“

Rekav to, pogladi kćerku zlatarovu po licu, i obećav poslati liečnika, udalji se iz vrta.

Žena i kćer zlatarova neslušahu staroste, jer su sasma s ranjenim zauzete bile. Janicki po prvom udarcu dodje opet k sebi, ali neimade toliko silah, da bi mogao sam u kuću unići.

„U redu je, gospodine“, reče mu zlatar, „da te u mojoj kući njegujemo, jer si za nas ranu dobio.“

Odvedoše ga dakle u kuću i položiše na postelju. Branovski držao je rieč i poslao Žegrovskoga, koji je bio liečnikom kod pokojnoga nadbiskupa.

„Svaki duh hvali Boga“, povika taj, otvarajuć sobna vrata. Ti se, gospodine, ostaviv sbor Apolina, začimaš tući!“

„Ruka moja nije za sablju“, odvrati s posmjehom Janicki, „a znam dobro, da pjesniku tamo mjesta nije, gdje se mačevi križaju.

Ogledav ranu reče Žegrovski:

„Za sada dobio si samo malu lekciju, a za njekoliko danah moći ćeš na ulicu izaći. Nu ipak morati ćeš se malo divizme napiti, da ti se uzburkana krv umiri. A sigurno si se malo i prestrašio, jer sinovi Apolina neimaju uviek odvažna srca.“

Na što Janicki:

„Nehvalim se, da sam brz na boj, al tko u takvu slučaju nebi u pomoć pritekao. A gdje je vaša kćerka gospodaru?“

„Elžusija“, odvrati zlatar, „otišla je divizmu kuhati; biti će joj jako drago, što ste dobre volje.

Neznamo zaisto je li to Elžusiji jako drago bilo, jer je do jutra u sobi, u kojoj Janicki ležaše, nije bilo vidjeti. Skuhav divizmu, odė u svoju sobicu, ali kano da joj se nije htjelo spavati, jer niti je svieće ugasila, niti je legla.

Žegrovski se preporuči, na što i zlatar, pomoliv se prije blaženoj djevici Mariji, ode spavati.

Tišina zavlada u malom domu, ali svi ipak nespavahu.

U sobici Elžusijinoj goraše svieća. Turobna i zamišljena sjedjaše na stolcu. Bila je to divne ljepote djevojka. Lice imala je svježe kao cviet jabučni, tamne, razpuštene vlasi počivahu na bielih kao snieg ramenih, oči bile su joj tako crne, kao najcrniji ugljen od lipova drva.

Prem je već davno pónoć prošlo, ipak nehtjedė joj se san na oči spušćati, jer je neprestano, kao na javi, gledala pred sobom, krasno lice neznana joj mladića. Niti ga je vidila kada, niti je znala tko je, a ipak ju je nješto tako k njemu vuklo, tako joj je treptila slika njegova pred očima, da niti ga je zaboraviti, niti usnuti mogla. Svakim časom ustajala bi i otvarala vrata, i slušala, nezove li možda koga bolestnik; ali kod njega bijaše sve tiho, a jadna djevojka vraćala bi se opet k stolcu, da dalje nad njim bdije.

Izmolila je jedan i drugi očenaš, pomolila se i svojoj zaštitnici sv. Elisabethi; ali srce bilo joj je svejednako tužno i nemirno. Izčekivala je neustrpljivo zoru, da štogod pobliže sazna o bolestniku, a najvećma da ga vidi,

Ali i Janicki nije spavao na ružah. Krasna Elžusija stajala mu je pred očima. U njenih crnih očijuh našao je nebo svoje, pa kad bi se samo sjetio onoga trenutka, kad ga je š njima, zavijajuć mu ranu, onako nježno pogledala, tako bi mu se srce u grudijuh uzdrhtalo, tako bi mu se krv uzbunila, da je ni divizma umiriti nemogaše. A kad bi mu blagi sanak umorene oči sklopio, vidio bi ju, kako se svojima ružičastima ustima na njega smieši, kako mu vienac od cvieća plete, kako sluša njegove sladke pjesme.

Istom što zora svanù, otidje Elžusija u vrt, da se svježa zrak naužije. A bilo joj je njekako tiesno okô srca. Poput škrleta zarumenise u licu, kad opazi Janickoga, sjedećega kraj prozora. Lice mu je bilo bliedo, a svoje plave oči obratio je k nebu, kao da se s Bogom u duhu razgovara. Kao poplašena srna pobježe djevojka k ocu i majki, da im kaže, da je neznani gospodin već ustao, i da bi mu trebalo štogod spraviti, jer sigurno potrebuje pokriepe.

Dan je bio prekrasan, kao što već u svibnju znade biti. Stari zlatar pogledav kroz prozor, zaboravi na svoje kvrge na glavi, koje je minule noći dobio i uzè samo o tom misliti, kako bi svoga gosta dostojno počastio. K tomu još niti mu je znao za ime, niti za stanje, a htjeo se je pokazati, jer je mnogo držao do svoga zanata, svoje pameti i svoga imućtva.

Namah kako se je s gostom pozdravio, začme mu na daleko i široko pripoviedati o stanju svoga imetka, o svom zidanom domu, i kućici s vrtom, o svojoj umjetnosti, koje djela nalaze se u crkvi sv. Marije, a osobito govorio je mnogo o srebrenih čiracih pred sv. Barbarom, koje je za svoj najizvrstniji umotvor držao. Napokon pripoviedao mu je još o njekojih djelih za kralja, o zlatnoj kopči za koralje same kraljice, o sablji vojvodinoj i o svem onom, što mu je mnogo novacah priskrbiti i njegovoj osobi na slavu služiti moglo.

Za toga razgovora sjedila je Elžusia švelom zabavljena za stolčićem kraj matere. Ali više nego na iglu gledala je na gosta i zarumenila bi se, kad bi joj se pogled s njegovim susreo. A i Janicki nije velike važnosti polagao na dugu zlatarevu peroraciju, jer bi često oči svoje na Elžusiju bacao.

Po zajutarku pridje Žegrovski i š njim dva svećenika. Jedan upita Janickoga u imenu biskupa Dantyszka za zdravlje i je li mu možda štogod treba. Drugi donese mu pozdrav od Hozjusza. Žegrovski ogledav mu ranu reče:

„Prodje, kao da je i nije bilo. Već danas možeš, gospodine, k svojim otići. I onako već pitao je njekoliko putah vojvoda sendomirski, gdje se zadržaješ, da te na svom dvoru nevidi. A brzo doznao je sve i o Branovskom i zapovjedio je namah, baciti ga u dobru rupaču, u kojoj sigurno već „de profundis“ pjeva“.

Janicki stisne ruku zlataru, a kad se je k Elžusiji približio i njekoliko joj uljudnih riečih na rastanku rekao, opazi, da je sva pobliedila i oči k zemlji oborila.

„Nezaboravi, gospodine, Šimuna zlatara“, povika zlatar još na pragu gostu svomu.

„A pokle ih nestade iz vrta“, reče zlatar kćerki svojoj:

„Mora biti znamenit dvoranin, jer krasno odielo nosi i latinski govori“.

„Možda se pripravlja za svećenika“, odvrati kćerka i uzdahnù.

(Dalje će sliediti.)

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

(Dalje.)

XI.

Svetkovanje Nedjelje.

Svetkovanje Nedjelje u puka Slavonskog nije posve onako, kako bi trebalo da bude. Mnogi te mnogi toga su mnenja, da je Nedjelja samo zato, da se ništa nedjela, pa ipak njeki te njeki pokraj svega toga mnenja nedjeljom rade tovareć kola hranom, sienom, drvima, bundevama, itd. pa vozeć u bližnju varoš na prodaju; što ako prodadu, onda naravno kod kupca i iztovarljuju, ako pak neprodadu, onda se vrate s teretom kući, te tako kod Mise nebudu niti oni, koji prodadu, niti oni, koji neprodadu, i tim načinom strahovito oskvrnjuju, i odsvetjuju dan svečani, prvo s težkim poslom, koji se u ovakvi dan kruto zabranjuje; a drugo izostavljenjem svete Mise, koja se pod smrtni grieh slušati nalaže. Ovako rade mnogi gazde slavonskih kućah, koji su bliže varošah i varošicah. Da dojde amo neću reć kakvi pobožni čovjek iz Rima, nego samo da dojde kakvi Inglez iz Londona makar baš bio Kvakerac, pa da vidi, kako se ovuda Nedjeljom voze na prodaju bundeve, žito, sieno, drva itd. taj bi sigurno kazao: da ovo nisu Krštjani, nego da su kakvi Muhamedanci, koji neimaju Nedjelje. — A što radi ostala čeljad? Ostala čeljad buduć da takodjer misli: da je Nedjelja, samo da se nedjela, s toga kome je volja ići k Misi, taj ide, a kome nije volja, taj neide, nego ili legne pa spava, ili kojekuda šalabaza, il upregnuv konje u kola prijatelje pohadja, tako da možemo sigurno kazat: da u gdjekojima župama, osobito koje imadu svoje filiale, jedva jedna trećina puka Nedjeljom Misu sluša. A vidjeti je gdjegdje i to: da kad se počme predika, onda nemalo jedna četvrtina svieta bježi iz Crkve, pa dok se predika govori, oni osobito u ljetno doba na dvoru sjede i divane provode. Ovako biva do poldne, a poslje poldne, kad bi trebalo na večernje, onda ljudi u pivnice, ili u krčme, a žene na divane, mladež pako u igru, tako da na večernju u njekima župama jedva je viditi njekoliko djece, i njekoliko djevojakah, koje se nadaju dojduće jeseni udaji. — U Crkvi sav puk većom stranom nepjeva, nego gdjegdje cure, a gdjegdje sam Meštar ako su orgulje, a gdje neima orguljah, ni Meštra, i gdje cure nepjevaju, tud neima ni pjevane mise. — Ovako je u obće kod katolikah. Ali kod puka grčke vjere još je crnje i gorje. Oni samo idu u Crkvu kad su veće svetkovine n. p. na Božić, na Bogojavljenje, na Sretenije, na Uskrs, na Gjurgjevo, na Spasovo, na Duhove, na Petrovo i na Gospojinu. U Crkvi vehoma riedko drži se kakva pouka u vjerozakonu; s toga je prosti puk ovoga vjeroizpoviedanja u vehoma dubokom neznanstvu što se tiče vjere i zakona, tako, da ćeš jedva od stotine jednog naći, koji bi znao poglavite članke vjere, i deset zapoviedih božjih, i koji bi razumio štogod o svetotajstvih; sve se njihovo znanje omedjašuje na Otčenaš i Bogorodicu dievu, a gdjekoji neznadu ni ovo, te tako u gluposti i neznanstvu žive i umiru.

Nu ovako se nisu svetkovale Nedjelje prijašnjih vremenah u Slavoniji. Znali su stari Slavonci, da nedelja nije naredjena samo zato, da se ništa nedjela, nego da se ona ima sa svim Bogu posvetiti, t. j. da krštjani popustiv svaku radnju i poslove spadali oni il na zanate, il na poljodjelstvo, il na trgovinu, il na sudenje; da rekoh popustiv poslove mogu lašnje svoju pobožnost činiti, i sebe na taj dan duševno okriepiti slušajuć kao što se naredjuje rieč božju, i prikazujuć po misničkih rukuh Bogu stvoritelju svomu posvetilište

s Mise; pa da pokriepivši oko poldne svoje tielo jelom što je Bog dao, opet se poslje o duhovnima stvarma razgovaraju, bolestnike, ako jih imade, pohadjaju, milostinju i druga dobra djela čine; najposlje sakupivši se na Večernjicu da opet Bogu i svetoj Dievi Bogorodici hvalu i slavu uzdadu; sve su ovo stari Slavonci pobožno izvršivali: Svaki gazda već jutrom u nedjelju opomenuo bi svoju čeljad govoreć: Djeco! danas je sveta Nedjelja: čisto se dakle obucite, pak svi samnom u Crkvu, slušajte pobožno Evangjelje i rieč božju a pod Misom koji zna i može s pukom pjevati, neka pjeva, koji pako ne, taj nek se skrušeno i pobožno Bogu moli nikud nerazgledjujuć. Kad bi se od službe božje kući povratili, onda bi gazda pod ručkom mladež izpitivao, što su zapamtili iz proštivenog Evangjelja, i iz današnje predike; pak koji bi štogod upamtio, toga bi pohvalio, i stvar boljma razjasnio, a koji ništa nebi znao, toga bi ukorio, i popritio mu se. — Poslje Večernje ljudi bi išli koji prigledat marvu, koji usieve, koji prijatelju na razgovor; a mladež poslje svršenoga u Crkvi nauka išla bi u igru, i to momčad obaška, a djevojke obaška, ili ako bi se baš zajedno i uhvatili u kolo, to bi se vazda igralo u pribitnosti materah i to najvećim poštenjem, i čednostju, tako, da od nijednog momka nebi bilo čuti nikakve ružne i nepoštene rieči, kao što se žaliboże sada čuje, a curu, koja se ružnim svojim životom osramotila, druge nebi nipošto hotile medju se primiti niti š njom se družiti; i tako bi se mladež zabavljala i veselila do zahoda sunca; a čim bi sunce zašlo, odma bi se igri konac učinio, pa svaki i svaka k svojoj kući, tako, da se djevojka na sokaku više ni pokazati nebi smila. —

Sada pako mnogi roditelji i starešine osim što zabranjenim radom višeput odsvetjuju dan svečani, i osim što zanemarljuju sv. Misu, još kotomu ništa nemare za mladež išla ona na večernje i na nauk il neišla, došla ona s igre poslje zahoda sunca kući il nedošla; tim se nitko nebrine: pa tako je mladež i mužka i ženska po zlu pošla skitajuć se po selu i po krčmama višeput do njeko doba noći. Paroci viču i zabranjuju takova skitanja, i takove sastanke; zovu i zapoviedaju, da se dolazi na večernje, i na nauk, al badava, kad nitko neslušа. Oni bi rado svake nedjelje poslje večernje držali nauk, al neimadu komu: a borme silom za čupe nemogu nikoga vući u crkvu, nego o tome bi morali nastojati kućni starešine, i roditelji, a borme najposlje i politička oblast, da mladež ide na nauk, osobito pako cure i djevojke, koje će danas sutra biti matere i prve učiteljice djece svoje kanogod u svačemu tako i nauku krštjanskom, koga ako one nebudu znale, kako će jim djeca znati?! — A mislim, da nebi i grčke vjere Paroci odbili djecu, kad bi jim roditelji na nauk poslali, niti bi valjada imali uzroka tužiti se, i s Prorokom Jeremijom vapijati: „Parvuli petierunt panem, et non erat, qui frangeret eis“. to će reći: „Malahni izkaše kruha, a nebijaše nikoga, tko bi jim ga razlomio“.

XII.
Svetkovanje Četvrtka.

Na mnogih mjestih u Slavoniji uzeli su već odavna svetkovati Četvrtke u ljetno doba; a to su se valjada zavietovali činiti, da bi jim Bog oslobodio od gràda polja i vinograde. S početka su možebit kako valja ovaj zaviet izpunjivali i četvrtke dostojno svetkovali. Ali sada to svetkovanje sastoji samo iz nerada, i to sebi: a drugom bilo za novce, bilo za dobru hranu idu radit. Koji pako ni drugom neće da rade, ti čitav dan provedu spavajuć i prekrstivši noge razgovarajuć se pred krčmama; i pred kućama brez da i jedan Otčenaš na tu

odluku taj dan izmole, a kamo li da dojdu u Crkvu i Misu slušaju. Ljudi razumni koliko od svetjeničke, toliko od svjetovne oblasti, i koji znadu cieniti ljetni dan, kad najviše posla imade, nastojali su sviet odgovoriti od toga i takva svetkovanja Četvrtka, al jim je svako nastojanje bilo uzalud, sviet ostaje te ostaje pokraj toga svog običaja.

Pitam ja sada, može li ovakvi zaviet biti valjan i Bogu ugodan, kad se u takvi dan ništa drugog dobra nečini, nego se samo od rada i posla odustaje? Velim, da nemože biti valjan i Bogu ugodan; jer zaviet valja samo u onakvoj stvari, koja je bolja od sebi protivne stvari; sada što je bolje, raditi, kad je slobodno, il neraditi? mislim, da će svatko kazati, da je bolje raditi, nego neraditi; kad je dakle tako, kako bi mogao valjati zaviet koji se učini, da se neradi? — Kad bi se puk u četvrtke u crkvu skupio i misu slušao, kad bi se k otomu u takve dneve još druga dobra djela činila, n. p. kad bi se bolestnici pohadjali, milostinja dielila, kad bi se u kućama držali sveti i pobožni razgovori, kad bi se sviet opet pred večer na litanije skupio, jednom riečju: kad bi takve dneve sveto provadjao, onda bi još valjao zaviet; al ovako, kad se toga ništa nečini, nego samo planduje i ljenčuje, to onda nije nikakovi zaviet, nikakvi pobožni čin, nego je upravo grieh.

Ali ako bi ipak naš puk ràd u to ime držati kakvi zaviet, ja bi mu savjetovao, da se zavjetuje, da neće psovati vjere, duše, zakona, krsta, posta, svetca, angjela, Boga itd., taj bi istom zaviet bio valjan i Bogu ugodan. Napokon; kad se pred Spasovo drže dnevi molenja, i vode procesije, da se onda svi župljani skupe u procesiju, a ne samo njekoliko curah i djece, pa da se pobožno Boga mole, onda bi mogli od Boga izprositi, da odvrati gràd i oluju od njihovih vinogradah i usievah, al neradom i plandovanjem neće nikad izprosit.

(Dalje će sliediti.)

Domaći liečnik.

(Dalje.)

Tvrde čestice tiela.

Razni sastav životinskog griza (Speisebrei, kašica) daje tvrdim česticam čvrstoću i pruživost, i usposobava ih, da po svom posebnom nastroju tvore sva tjelesna úda, koja imaju primati razne sokove, izvoditi potrebno gibanje i zadovoljavati drugim svakojakim svrham.

Nizan stupanj uztrojbe jest

Staničevina.

Staničevina (Zellengewebe) je temelj svake tvorbe, i kao takova raširena je po cielom čovječem tielu; jako je razteziva i pruživa, ali nije ćutljiva (sensibel), i sastoji iz bjelkastih listićah, koji sačinjavaju nebrojene sićušne, mrežaste stanice (Zellen) razne veličine, u kojih se za života nalazi njeka tanana, hlapovita (dunstartig) tekućina. Gdjegdje se u takovih stanicah kao u spremnicah smještuje salovina (Fettsubstanz), da tielo hrani u bolesti, kad se pokvari probava i hranitba.

Na medjusobnom spoju svih stanicah usniva se čvrsti savez ustrojah (Organ) čovječeg tiela; pa i to je uzrok, da ne samo zrak, nego i tekućine, dapače i tvrde u tielo pronikle stvari s jednog mjesta na drugo daljne dospjeti mogu, kao što nam to dokazuje slieg (Senkung) puščanih tanetah.

Toga svojstva radi napuhnjavaju takodjer mesari mršavo meso, a konjari svoje iztrošene konje, da im gojnimi izgledaju. Kad bo se daha u još toplo meso uduhne, to se uduhnuti zrak staničevinom raširi po svoj salovini i po svem mesu, izpuni sve jame i udubine izpod kože, te učini, da inače zločesta roba dobar izgled dobije.

Užitak tako priredjena mesa može lasno naškoditi zdravlju, jer se i u najzdravijih plućah udihani zrak pomieša s nečistimi tvarmi. Dospievši pako u staničninu, (zelliges Gewebe), pokvari se još više mirujuć i miešajuć se životinskimi česticami, te tako promiene i pokvari zdravu smjesu toga hraniva. A ako onaj, koji napuhnjuje ima šupljih, pokvarenih zubah, cingotavih (skorbutische) ili bolinskih (syphilitische) boljeticah (ranah) u ustijuh; gvilah, čirevah u plućah ili nečistih sokovah u želudcu, to se ono još brže pokvari, buduć da takove škodljive iztecine s udahnutim zrakom u meso prelaze. Vrenjem se doduše veći dio tih škodljivih tvarih uništi; nu ništ nemanje takova je hrana uviek su mnjiva, te treba jako pozornim biti, pa se toga, i onako samo na prevaru smjerajućeg postupka, ili posve okaniti, ili mjesto njega neka se mješinom posluži.

Iz čvršće poredane staničevine tvore se kožice, koje nutrnje nastroje i šupljine obavijaju, zatim: vanjska koža, pokostnica (Beinhaut), sglobne sveze, tetivice (suhe žile, Sehnen) i mnoge druge hrskave tvorbe, naime: nosne i ušne hrskavice, napokon prave

Hrskavice.

Te bielo-modrikaste, tvrde, gladke i pružive čestice, dodane su kostim, za pokrov sglobnih površinah, da se medjusobno netaru, i da se sglobe ili sglavci lakše miču i giblju.

Hrskavice su prelaz ka kostim.

Kosti.

One su izprva samo mekane hrskavice, koje tek oko dvadeset i četvrte godine sasvim otvrdnu; a rad pomanjkanja živacah s krajevah su neosjetljive.

Buduć da se u njih i pačetine nalazi, to su ponješta pružive; ali u starosti, kad zemne sastavine prevagnu, postanu krtimi i lomljivimi.

Kosti su glavni podpori čovječeg tiela, ima ih preko 200, brane i štite utrobu i drob, da se nepozledi, skapčaju mekane česti, označuju stas čovječi, te su zato jako tvrde. Tvrde su pako s mnoge pranično-kisele vapnjače, što ju u sebi imaju.

One su stranom duge, stranom široke ili kratke. Široke sastavljaju različite šupljine za obranu nutrnjih ustrojah, a takove su: kosti od lubanje, poprsina (Brustblatt), jagodičnice (Backenknochen); duge spajaju hotimične mišice, i sačinjavaju uda, pa zato imaju na svojih krajevih sglobne ili sglavčane površine; a kratke su ondje, gdje čvrstoće i gibivosti treba, kao na zašačju (Handwurzel), zaspleću (Fusswurzel), hrbtenici (kičmi itd.

Njeka osobita, mnogimi krvnimi cievmi premrežena koža, pokostnica, obavija sve kosti, izim zubnih vienacah (Kronen der Zähne), te im dovodi potrebnu krv za nadoknadjenje potrošene kostovine (Knochensubstanz). A u šupljinah dugih kostih nalazeća se moždina (Mark), slična masti, čini se da je takodjor u istu svrhu.

Kosti sačinjavaju, stranom gibivim, stranom negibivim svojim savezom, temelj čovječeg tiela ili okostnicu, koja se dieli na glavu, trup, gornja i doljnja uda.

Glava se sastoji iz lubanje i lica. Lubanja (Hirnschädel) je sastavljena iz osam a lice iz četrnajst kostih, koje su sve negibive, izim doljne čeljusti, a medju sobom su spojene kostnim šavom. Za nježnog još djetinstva, dok se kosti sasvim razvile nisu, nalaze se gore na svodu lubanje dvie kožicami prevučene bezkostne praznice (Fontanelle). Te praznice moraju se osobito čuvati od svake silovite ozlede, jer pod kožicami tih praznicah leži mozag, te bi pozledom njegovim neizbježimo smrt sliediti morala.

Kosti hrbtenice, prsijuh i zdjelice sačinjavaju truplo.

Hrbtenica (kičma) sastavljena je iz 24 kratke kosti, naime 7 vratnih, 12 rebranih i 5 bedrenih kralježah, od kojih su zadnji najjači. Sve skupa u čvrstom savezu čine hrbtenicu, ili kičmenicu. Njom se podupire glava, i ona ima jažu za prolaz i obranu hrbtene moždine.

Grudište ili prsište (Brustkorb) sastoji se iz 12 rebarah sa svake strane, iz dugoljaste spreda ležeće grudnice (Brustbein), za koju su s obijuh stranah prikopčani prednji krajevi rebarah, a dole maču slična hrskavica.

Zdjelicu (Becken) sačinjavaju sa strane kukovi, s traga krsti, i njeke na njih viseće gibive kosti. Kad je čovjek izpravljen, onda je zdjelica počivalištem crievah; a u njoj je takodjer mjehur, prohodnjak (Mastdarm), nutrnja ženska rodila (Geburtstheile), a kad je žena noseća, i u maternici nahodeći se plod. Zato je i ženska zdjelica mnogo prostranija, nego li mužka.

Protiva ovoj mudroj odredbi naravi rade one mlade ženske glave, buduće matere, koje, da samo tanke i vitke budu, preveć se stišću, a nemisle, da se tim kukovi i krsta izkrivljuju, splosnjuju i nagrdjuju, zdjelica pako da sve užom biva, čega radi onda težko radjaju i nježni svoj plod još u utrobi nagrdjuju.

Gornja uda (ruke) sastoje iz: plećijuh, nadramenah, podramenah i šakah.

Svako pleće sastavljeno je iz dugoljaste ključice (Schlüsselbein) i pljosnate lopatice (Schulterblatt). U čašici lopatice leži gornji kraj duge nadlaktice (Oberarmknochen). i to sačinjava plećni sglavak (sglobu), po čem se nadrame na sve strane gibati možu.

Podrame (Unterarm) sastoji iz podlaktice i ciepca. Podlaktica (Ellbogenröhre) je spojena s doljnim krajem nadlaktice i njihov sglavak čini lakat. Ciepac (Speiche) pripomaže raznovrstno gibanje podramena i šake.

Šaka ima zašačje (Handwurzel), pest (Mittelhand) i prste. Zašačje je sastavljeno iz 8 košćicah u dva reda, a pest iz 5 duguljastih košćićah, na kojih prednjih krajevih uglavljeni su prsti. Kazavac, srednjak, prstenjak i mazinac (mezimac) imaju svaki po tri članka, a palac samo dva, buduć srednjeg članka neima.

Doljna uda (noge) nose sav teret čovječeg tiela, i zato su im kosti ne samo veće i čvršće, nego su im i sglobne sveze mnogo jače od svezah ručnih sglobovah.

But (Oberschenkel) sastoji iz gnjata (Oberschenkelknochen), najveće i najjače kosti čovječe okostnice. Gnjat je gornjim krajem uglavljen u kuku jakimi svezami i tim čini butni sglavak.

Golien (Unterschenkel) ima straga cjevanicu (Wadenbein) a spreda goljenicu (Schienbein). Savez goljenice s gnjatom čini koljeno, a na koljenu je u sriedi iver ili koljenica (Kniescheibe), koja je za to, da se golien laglje pružati može.

Stopalo se dieli u zaspleće (Fusswurzel), splet (Mittetfuss) i nožne prste, koji su u mnogom nalik na ručne prste, samo što su im članci kraći i manje gibivi.

Kosti su, kako je već rečeno, u mladosti mekane i popustljive, a posve tvrde postanu tek onda, kad tielo sasvim izraste. Zato je po razvoj kostih, uzrast i tjelesnu ljepotu veoma škodljivo dugo i kruto povijanje i stezanje djece; pa s takovog hrdjavog baratanja i pretjeranog mazenja i mekušenja od strane roditeljah imamo osobito po većih gradovih dosta slabušakah i kržljavacah, koji i sebi i drugomu jadan i dosadan život životare. Ne manje škodi, a često i nagrdjuje neprestano nošanje djece na jednom ramenu, što se ponajprije na nejednakih lopaticah pokaže; zatim trzanje djece za jednu ruku, kad upadnu, i opaka navada, da se djeca po ciele pol dane stajati puste u stalcih, kad hodati započimaju. Takovimi se nepodobštinami savijaju i izkrivljuju kosti i sglavci.

Te primjetbe zaslužuju tim više ukora, počem svatko viditi može, kako sve životinje i djeca surovih i nenaobraženih ljudih, bez ikakova umjetna uzgoja, posve podpunom, zdravom i kriepkom odrašćuju. Samo kod raznježenih varošanah vidi se često na-

grdjenih i grbavih kičmenicah, jerbo oni svoju djecu pretjeranom bojazljivošću i mekoputnim uzgojem tjelesno razslabljuju, te ih se onda lako prihvaćaju slične kostne boli. Mjesto da se živim kretanjem, gibanjem i igranjem tjelesna uda i nastroji ojače i okriepe, to se silom ugušuje ona djetinjoj dobi naravna i prirodjena živanost i okretnost. Za tielesni razvoj toli prijazna i sgodna doba upotrebava se za razvoj duševnih silah, i siromaška dječica pridržaju se k dugomu sjedjenju i tjelesnomu neradu, što onda kašnje najžalostnijimi posljedicami po tjelesni njihov stroj rodi. A osobito pati mnogo s tih krivih pomislih ženska mladež, jer nesamo što ju za poljepšanje stasa premnogo stežu i vežu, nego joj se još s ludoga običaja i nedopušta, da se, kao mužkarci, kriepi i jača gibanjem, skakanjem i drugimi običnimi igrami. A buduć da je i od naravi slabjom, to ona tim manje odoljuje takovim nepodobštinam, te onda većinom sav svoj život kuka i leleče.

Nerazumni roditelji podpomažu razvoj velikog zla, člankovitosti (englische Krankheit), kad svoju djecu pretrpavaju skrobavimi (kleistrig) kašami i težkim tjestivom (Mehlspeisen), a k tome ih čistom nedrže, i u vlažne i tonjave odaje zatvaraju. Omršavenje tiela, oticanje sglavakah, ogrbavenje kostih, osobito nožnih, nagrdjenje glave i kičmenice: to su često dugotrajne, doživotne posljedice toga nepametnog postupka. Kad je zlo već tu, onda je ono strašno okorno, nu predusresti mu je lako, ako se samo manimo zastarjelih predsudah, te sbiljski nastojimo, da zdravlje i tjelesnu ljepotu tih nježnih i za svašta prikladnih stvorovah uzdržimo i okriepimo posve naravnimi sredstvih: čistoćom, okrepnimi kupelji, trenjem kože mirodijami, čistim rubljem, probavnimi i hranivimi jeli, užitkom čistog zraka i blagotvorne sunčane topline.

Sveze.

Sveze su okrugli i pljosnati, žilam slični svežčići vlakanacah; nalaze se na svih pregibih, te vežu kosti medju sobom, i učvršćuju sglavke, obavijajuć ih sad kao pružive kožice, sad kao nategnute sveze, kako je gdje potrebno.

Da se pojedini članci lakše gibati mogu, i da se ukloni svako škodljivo trenje (ribanje) kostih, to ima u svakom sglavku njeki osobiti sók, sglavkovina ili sglobovina (Gelenkschmiere) zvan, kojim se sglavci mažu, te šklizavimi, mekanimi i gibkimi uzdržaju.

Sveze i sglavci izvrženi su jako bolnu i pogibelnu izčašenju ili izčenuću. Takova šta mora da se odmah naravna i izpravi, nu ne po ljudmi, kojim nije poznat stroj čovječega tiela, jer takovi višeput stanje bolestnika još pogoršaju, i izčašenje posve neizlječivim učine. A žurit se mora tim zato, jer ako se dugo zateže sa uravnanjem izčenute kosti, to se sglavčane sveze, buduć su preveć raztegnute, razslabe a bližnji živci sgnjetu, te onda lako nastupljuje upala, dapače i vučac (Brand); ili pako jako razslabljeni sglavak vodenjavo natekne i posve onemogne. Češće oblaganje ladnom vodom s nješto octa, to je jedino, što se prije vještakova dolazka upotrebiti može, da se preprieči upala, i da se štogod ojača izčenuti članak.

Jako ružno može se izčašiti sglavak doljne čeljusti, kada se preveć zlne veliki zalogaji gutaju, zieva, ili ako kod pljuske sglavčene jabučice izskoče iz svojih čašicah. Kad se to dogodi, onda usta ostanu razvaljena i izkrive se.

Prosti ljudi misle, da kod takove nezgode dotičnika dotle pljuskati valja, dok čeljust opet u red nedodje; nu te se predsude čuvati treba, buduć se takovom nespretnošću pogibelj samo povećava. Mnogo je bolje i sigurnije, da se, dok prispije vještak, čini sljedeće: Neka se oba palca dobro omotaju platnom, zatim neka se ture u usta do zadnjeg kutnjaka s jedne i s druge strane, a ostalimi prsti poprimiti valja čvrsto čeljust, te malo po malo istim pravcem dole i naprvo povlačiti, dok jabučice u svoje čašice uskleenu, iza čeg se i usta odmah sklope. Da se palci zamotaju, to se nesmije zaboraviti, jer buduć da

se zubi kod takova uravnanja obično oštro sudare, to bi goli palci lako ljutu kiriju izvući mogli.

Drugo znamenito stanje tijuh čestica h jesu ulozi (Gicht), koji su spojeni s užasnimi boli, upalami, sglavčanimi otoci i s vapnastim talogom u sglavcih, ako dulje vremena traju. Po različnih tjelesnih stranah, koje nepadnu, različito se i zovu: nožni ulozi ili podagra, kad su u noguh; a ručni ulozi ili kiragra, kad su u rukuh itd.

Ova bolest doduše prelazi, i ne riedko ju djeca već u krvi od roditeljah imaju; nu ipak se njezin razvoj strašno unapredjuje razkošnim životom, premnogim jakim pićem, zlorabom pùtene ljubavi, žestokimi strastmi i velikimi razhladami. A tim se može ta bolest navući, ako ju i niesmo od roditeljah već nasljedili. Tko pako umjereno i ćudoredno živi, svoja probavila (Verdauungswerkzeuge) čuva i kriepi, dovoljno se giblje i kreće, uredno izparivanje svoga tiela uzdržaje, taj se netreba te bolesti bojati, sve ako joj sjeme od roditeljah u sebi i ima. Ako je bolest već udarila (puknula), to se njezin napredak dade zapriečiti točnim držanjem po navedenom propisu, okriepnim trenjem sglavakah, nošenjem flanelastih doljnih haljah, baš na golom tielu, toplimi kupelji, i u obće liečničkom pomoćju. Žestoke boli nožnih ulogah mogu se ublažiti topljenjem i umatanjem noguh u flanel ili povošten tafet, lahkom i nerazdražujućom hranom. A buduć da je ta bolest prelazna, to se nesmije oblačiti odielo ulogarah (Gichtischer), niti s njimi ležati u jednoj postelji. Nu ako je bolest već prešla, to neka se odmah upotrebavaju sumporne kupelji; tim si možemo zlo olakšati, a i posve ga se riešiti.

(Dalje će sliediti.)

Br. 438.

Javna zahvala

Svim onim članovom vis. banske konferencije, koji su dne 20. i sljedećih danah mjeseca kolovoza 1862. predloge podupirati izvoljeli, da se željeznica sredinom Slavonije i to dolinom potoka Orljave izvede.

Dočim nam je do znanja došlo, da je nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo, naš najmilostiviji kralj i gospodar, najvišjim riešenjem od 13. travnja 1863. izdanim, najmilostivije dostojao odobriti, da se željeznica od Zemuna u Rieku i odnosno u Senj, Osiek proizvesti ima, koja će pruga, kako smo se iz odpisa svietlog bana na nas upravljenog uvjerili, preko Djakova, Požege, Pakraca, Kutinje teći; zato svim onim članovom visoke banske konferencije dne 20. kolovoza i sljedećih danah 1862. u glavnom gradu Zagrebu obdržavane, koji su pred očima imajući obću korist naroda trojedne kraljevine, predloge naročito županije ove podupirati blagoizvoljeli, da se željeznica ne drugim nego gore rečenim za narod trojedne kraljevine najkoristnijim potezom proizvede, ovim javnu zahvalnost izrazujemo.

Dano iz naše skupštine u Požegi mjeseca svibnja 1863. obdržavane.

Obćinstvo županije požežke:
po Aleksandru Virágu,
zač. vel. bilјež.

Svaštice.

Iz Požege 18. lipnja 1863. Jučer se je povratila iz Zagreba ovogradska deputacija, kojoj je od gradskog poglavarstva i zastupstva naručeno i povjereno bilo: da nj. preuzvišenosti gosp. banu preda list gradjanstva.

Deputacija ta je po nj. preuzvišenosti g. banu primljana bila dne 14. t. m. prije podne; nju je predvodio ovogradski satnik g. F. Thaller, koji je tom prigodom nj. preuzvišenost pozdravio sljedećim govorom:

„Preuzvišeni gospodine bane!

Grad Požega imao je sreću, da je već kod više prigodah čuvstva svoja prama preuzvišenomu gospodstvu vašemu očitovati mogao.

Čuvstva ta izkazivala su vazda uz dužnu pokornost prama preuzvišenomu gospodstvu vašemu, kano najvišjemu trojedne kraljevine dostojanstveniku, takodjer i duboko štovanje rad sjajnih zaslugah, koje si preuzvišeno gospodstvo vaše za najvišjega vladara i milu našu domovinu steče; a štovanje ovo bješe tiem iskrenije, što je grad Požega uvjeren, da u preuzvišenom gospodstvu vašem ima počitavat moćnog štititelja iste one svrhe, koju i grad naš za sveto si drži načelo, i koja sastoji u neoskvrnjenoj viernosti prama premilostivomu našemu vladaru, i u promicanju blagostanja mile domovine naše.

Sjajni toga obstojateljstva dokaz dostojalo je preuzvišeno gospodstvo vaše u najnovijem vremenu položiti neumornim i najkrepčijim svojim nastojanjem o ustanovljenju odluke, i o postignuću najviše potvrde: da se sagradi željezna pruga od Zemuna do jadranskog mora, koja će uprav i kroz hatar našeg grada proći.

Predhvaljenim svojim nastojanjem obvezala je preuzvišenost vaša u obće cielu našu domovinu, a napose grad Požegu na dužnost najveće zahvalnosti, počem je jurve preočita stvar, kolika će po tom korist cieloj našoj zemlji u dio pasti, a koliko bolja budućnost i gradu Požegi predstoji.

Zastupstvo grada našeg uzplamtilo je dakle željom: da prednavedenim povodom najveću zahvalnost svoju preuzvišenomu gospodstvu vašemu ukaže, pa neimajući za to u svojoj mogućnosti inog iskrenijeg načina, imenovalo je u sjednici svojoj 27. travnja t. g. držanoj jednodušno vas, preuzvišeni gospodine, počastnim gradjanom slob. i kralj. našeg grada, a skupa zaključilo: da se preuzvišenomu gospodstvu vašemu list gradjanstva po svečanoj deputaciji predade, koje deputacije članovi mi sreću imademo biti.

Mi dakle taj za nas premili nalog najvećom radošću izpunjivajući, pridajemo evo i u najdubljoj poniznosti izručujemo preuzvišenomu gospodstvu vašemu povelju gradjanstva slob. i kralj. grada Požege, najpokornije moleći, da preuzvišeno gospodstvo vaše povelju tu, i po njoj čast gradjanstva, kao znak iskrene i najtoplije od strane grada našeg zahvalnosti, milostivo i srdačno primiti, pa uz to nas i grad naš, daljnom svojom visokom milošću, pokroviteljstvom, i premoćnom zaštitom ublažiti dostoji.“

Uz ove rieči izruči govornik nj. preuzvišenosti spomenutu povelju, koja je priredjena u tiskarni g. M. Kraljevića u Požegi, što se je to samo krasnije moglo, a spravljena je bila u srebrenoj takodjer u Požegi načinjenoj kutiji, na koje zaklopcu se vidi urezana barunska kruna, pod njom slova: J. S. a pod tima grb grada Požege.

Primivši od govornika povelju, dostojao je preuzvišeni gospodin ban tako srdačnim i tako milim odgovorom deputaciju usrećiti, i po njoj gradu Požegi odzdraviti, da su se svi nazočni deputacije članovi neizrečenom radošću obasuti ćutili.

Na to je preuzvišeni g. ban dostojao diplomu izradjenu pregledati, napredovanje umjetnosti u gradu Požegi pohvaliti, te je poslje dužeg sa pojedinimi članovi obćenja, deputaciju milostivo odpustio.

Svikoliki članovi te deputacije išli su za tim preuzoritomu gospodinu stožerniku i nadbiskupu Hauliku, komu je grad Požega na velikih dobročinstvih obvezan vjekovitom zahvalnošću, da mu učini duboki naklon počitanja svoga.

U 3 sata imali su svi članovi deputacije sreću, da su kod preuzv. g. bana sjajnim objedom počašćeni bili.

Kod visokog stola dostojao je preuzvišeni gosp. ban nazdraviti srdačnu zdravicu sl. i kralj. gradu Požegi i njegovim stanovnikom, i to takovom srdačnošću i ljubeznošću, da je u nazočnima učinio, da su jim suze dragosti iz očijuh frcale.

Visoki naš ovaj dostojanstvenik, krv naše krvi, bio je već odprije štovan i ljubljen po svih Požežanih; al ovom prigodom pridobio je i pobjedio srca svijuh, i odanost takovu stekao, da u istinu, kada ovo naše obćinstvo obširno razumilo bude, hoće svi, kao i ondje nazočni bivši iz iskrene duše zakliknuti: „Il u vatru il u boj, dušom tielom svak je tvoj.“

Poslje objeda dostojao je svietli ban onom njemu prirodjenom dobrotom s članovima deputacije podulje razgovore provoditi, i tad odpusti one svoje sunarodnike, koji tu pridragu uspomenu odnesoše u dom svoj, da se diče i slave, što su tako srećni bili svoga domorodnog bana viditi, šnjime govoriti, te blagost čuvstva uzvišenost duha njegova iskusiti. Bog ga živio i blagoslovio i u najdaljnjem koljenu njegovu.

Članovi ove deputacije radostno se sjećaju svog boravljenja u Zagrebu i toga radi, što su ponajprije naši ondje nalazeći se gradjani, zatim ljubezna i punog ufanja naša požežka mladež oko njih se sakupila. Nemanje radostno se sjećaju, što su im i iskreno i domorodno misleća hrvatska braća bratskom ljubavju susretala i bratski ih pozdravljala. Napokon ovdje dodajemo, da je uz onu u br. 16. napomenutu gg. članove još bio i ovdašnji gradjanin F. Kempf i zač. gradj. Dion. Blažić. Članove deputacije dopratiše do kolodvora u Zagrebu nalazeći se sugradjani i vitežka naša omladina, s kojimi se oprostismo medjusobno klicajući si „Živio.“

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 for. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može

SLAVONAC.

kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi. Za obznane o svem što na promet spada platja se osim bularine od 2 stupačkog petit redka za 1. put 5, za 2. put 4 a za 3. put 3 novč. a. vr.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 30. lipnja 1863. Broj 18.

POZIV NA PREDPLATU.

Oviem iztječe posljedni broj prvog pólječa ovoga našeg jedinoga narodnog glasila u Slavoniji. Neznamo, jesmo li poleg našeg proglasa štovanomu domorodnomu obćinstvu zadovoljili; nu posve mirnom sviesti možemo reći, da smo pomoćju svojih prijateljah sve učinili, što učiniti mogasmo. Sudeć po materijalnoj i književnoj podpori, koja nam sa svih stranah u dio pade, skoro da bismo rekli, da ja naš podhvat narodu prilično omilio. Toga radi ćemo i budućeg pólječe na nastupljenoj stazi istom revnošću uztrajati; te ćemo, kao i do sada nastojati, da ugodnom zabavom i poukom prosvetu širimo, na napredak pobudjujemo, i narodni ponos dižemo. Naročito ćemo pako braniti i krčiti put narodnomu i književnomu jedinstvu južnih Slavenah, buduć smo osvjedočeni, da je samo na tom temelju bolja i slavnija budućnost za nas moguća. Pouzdano se oslanjajuć, da je ta misao, misao i svih naših razboritijih prednjakah i većine našeg domorodnog obćinstva, pa da nam i nadalje u to ime ni književne podpore uzmanjkati neće; pozivljemo ovim sve svoje prijatelje i znance na dobrohotnu obnovu predplate za buduće pólječe. Predplatna pako ciena ostaje ona ista, koja je i do sad bila; naime: polugodišnja za domaće predplatnike, ako se u kuću nešalje 2 fr. 15 nvč., za vanjske pako s poštarinom 2 fr. 30 nč. Predplatu primaju sve c. k. pošte i odpravničtvo ovog lista na trgu sv. Terezije pod k. br. 19. Radi biljegovnih zaprekah neće se za buduće pólječe primati nikakovih oglasah.

Miroslav Kraljević,
urednik „**Slavonca.**“

NESUDJENOJ.

Čemu duže da u srcu gojim
Taštu nadu, nadu bez korjena,
Na razkrižju vidim već da stojim
S tobom dušo nàda sve ljubljena, —
Ali prije nego putnom nogom
U sviet maknem još ti velim: „s Bogom!“

„S Bogom“ veli bratac dragu bratu,
Kad polazi u daleke strane,
Veli vojno ljubovci o vratu,
Kad mu srce na glas trublje plane;
„S Bogom“ i ja tebi dušo velim, —
Da se zavjek od tebe odielim.

Zloban udes činit nam nedáde,
Put života našeg cestom istom,
Već razkida naše duše mlade,
Što ljubavju grljahu se čistom:
Našu ljubav u razvitku truje,
A životu zanjku smrti kuje.

Dušu mota vrtlog gorkih jadah,
Zataji mi suza s težke boli,
Od žalosti grud mi se razpada,
Srce trese, kô list na topoli!
Cieo sviet se oko mene vrti,
A krv stine, kô od daha smrti.

Drugom dakle tvoje oči sjat će,
Mile oči jasne kô zvjezdice,
Drugom dakle medom oticat će
U cjelovih rumene ustnice,
Drugom grudi pupoljit ti snieżne,
Drugog grlit ručice ti nježne.

Ah zašto sam svrnuo okom na te
I u tvoje pogledao lice,
Ah zašto sam poglede krilate
Upiro ti u žarke zenice! —
S tvog pogleda sladku dobih rànu,
I sladkim mi žarom srce plànu;

Grud obuze dosad ćut neznana
Svojim mirom duša se odieli,
Željom živom planu sladka ràna,
Tebe dušo srdašce zaželi:
I oh! kobi, moja želja živa,
Najde skladna u tebe odziva.

Tvoje srce planù s moga žara,
Tvoja ljubav mojoj se nasmje'nù,
Raj se naših stvori sried njedarah,
Novi nam se život nás uprenù, —
U ljubavi ćutjasmo se srećni,
A u sreći mnjasmo, da smo vječni!

Tašta misli! kao varav sanak
Ti u varke ovì duše naše;
Jer dok jošte kao svjetao danak
Žarka sreća dušam našim sjáše,
Dok još srce treptaše od slasti
Zinù jurve grob naše propasti.

Kocka grozna po nas dvoje pade:
Ti ćeš dušo drugom u naruče,
A ja samcat jadovati jade, — —
Vaj! stala si s menom na razpuće;
Odkazat ćeš meni nježni cvietu,
A ja bolan i tebi i svietu. —

Ah težko je odreći se svieta,
Tek što duša okusi se slasti,
A u cvietu mladjanijeh lietah,
Kad ljubavju počme srce cvasti,
Kad uzdanu duhu danah bolji'
Zora zori, a nada populji.

Biedno srce, ti si jurve toli
Pretužilo i tuge i jada,
Pretrpjelo nevolje i boli, —
Al kaži mi, dè siroto sada:
Hoće l' i ta rana ti zarasti,
Il ću s njome skupa u grob pasti?!

Josip Eugenio Tomić.

KLEMENS JANICKI.

Crta iz prošlosti poljske od Jana Zachariasiewicza.
Preveo s poljskoga Al. T. Požežanin.
(Dalje.)

IV.

Izbor stanja.

Milosti mi, dušo, daješ cvieće'
Da mi srce svedjer za te bije,
Oj uginut' ljubav moja neće,
Nikâ bura strt' ju kadra nije!
Janicki.

Njekoliko nedjeljah iza ovoga slučaja unidje Janicki na poldnevna vrata u grad i koracaše žurno prostom ulicom na trg. Bio je turoban i zamišljen, a lice mu je još bljedje bilo nego obično.

Došav do kamenite zgrade naproti crkve sv. Marije, na kojoj bijaše iz kamena izrezana slika sv. Andrije, ustavi se malko, kao da bi nješto razmišljavao. Činjaše mu se, da mu je sada ako ikada odlučan korak učiniti. Tako još neodlučna zateče ga biskup Przemyski.

„A kuda to misliš ići, gospodine?“ upita ga,

„K njegovu prečastnomu gospodstvu, biskupu Hozjuszu“, odvrati Janicki.

„To ćemo skupa ići, — i ja idem k njemu. Jučer baš čitao mi je onu krasnu elegiju, koju si ti, gospodine, na njega upravio. Liepo pišeš, ni sam Ovid nije ljepše pisao.

Janicki zarumeni se i uljudno nakloniv se reče:

„Vaše prečastno gospodstvo sudi preveć milostivo o mojoj slabašnjoj liri.“

Na to unidjoše oba u rečenu zgradu.

U velikoj sobi sjedjaše muž srednjega uzrasta, knjigom u ruci. Iz svega, što ga okružavaše, moglo se je zaključiti na učena muža. Pokućtvo bijaše prosto i skrovno, na stieni visjaše slika sv. Stanislava, a pod njom na bielom stolu stajaše propelo. Množtvo otvorenih knjigah ležaše pred njim, iz kojih je učeni biskup nješto izpisivao.

Opaziv unilazeće, ustadè iz naslonjača i ljubezno ih pozdravi.

„Illustrissime“, reče ka Gamratu, „velika hvala na pohodu, a gospodine Janicki, što mi dobra nosiš? Čitali smo tvoju krasnu elegiju, nu preveć visoko, gospodine, uznosiš našu učenost i zasluge. Istina, želimo neumorno raditi u vinogradu gospodnjem, ali svim biti će jadnaka plaća.

Na to nakloni mi se Janicki i reče vrstami svoje elegije:

S malo riečih ciela moja prošnja:
Za svog štovatelja primi Janickoga;
Davno on to od nebesah prosi,
Daj mu mjesta usred srca svoga,
Daj mu mjesta i prijaznu riečcu . . .

Nasmiehnuv se ljubezno učeni biskup, pruži mu ruku i reče:

„Sve one. koji rade kao ti, gospodine, za prosvjetu našu, nosim u srcu svom i želim, da mi prijatelji budete, a ne štovatelji, jer samo je Bog štovanja vriedan, koji po nami djeluje.

„Neka me zato vaše prečastno gospodstvo“, odvrati Janicki, „nedrži za lahkoumna, što se poput morskoga orla, koji se je istom izlegao, usudjujem gledati u sjajne sunčane trake. Ako sam i mlad, ali u mladjahnoj mojoj glavi neima više vetrenjastih mislih. Trebao bi vašega savjeta, illustrissime, jer se mlada, odciepljena grančica neće primiti, ako neima valjana temelja.“

„A kakva bi, gospodine, temelja trebovao?“ upita ga Hozjusz.

„Moj mi je dobročinitelj umro“, odvrati Janicki, „a ja sam ostao kao sjeme, koje

sijač neimadè vremena zemljom pokriti. Tko će ga od zime obraniti, tko će biti s njim, ako ga smotre grabežljive ptice! . .“

Hozjusz metne ruku na čelo i zamisli se. A Gamrat ovako se ozvà:

„Orfeus bio je s lirom svojom u paklu i nije mu se ništa dogodilo. Živ i zdrav povratio se je odonuda. A ti gospodine, što tako sladke pjesme praviš, imao bi se bojati ljudih?“

„Dobro si rekao, illustrissime, odvrati na to Hozjusz, ali tu se o nječem drugom radi. Ja sam ga razumio, zato mu i nisam namah odgovorio, jer mi se je trebalo skupiti.“

A obrativ se k Janickovu nastavi:

„Ti gospodine polaziš na dvor vojvode sendomirskoga. Dobar je to gospodin i neima mu prigovora, ljubezan je i rado pomaže onim, što se njemu utiču. Ali na dvoru njegovu nije čist zrak. Tamo ćeš naći oženjenih svećenikah, vjerozakonskih odpadnikah i takovih, koje zemaljske oblasti progone. Tvojoj muzi neima tamo obstanka. Želiš li, da tvoji umni darovi budu na korist rodu našemu, to moraš biti samostalnim. Na velikaškom dvoru tim biti nemožeš, a kao dvoranin neimaš nikakva izgleda na promociju, jer niti imaš roda niti koligacije. Tim putem nećeš postići nikakve slave, nikakva dostojanstva, nikakve službe. Jedan je samo za te put, na kojem tvoji umni darovi nebi uginuli, a to je svećenički. Kao svećenik možeš se podići na visoka dostojanstva, koja bi si svojom znanošću priskrbio. Inače služiti ćeš samo „propter victum et amictum.“

Janicki razžalosti se na te rieči Hozjuszeve i obećav k srcu si uzeti njegov savjet preporuči se obim biskupom i ode iz sobe.

Razum nagovarao ga je, da posluša savjet Hozjuszev, i čim ga je većma razmatrao, tim je sve većma uvidjao, da je on zaisto pravim i jedinim putem, kojim bi mu poći bilo. Ali misli ove napuniše jadom srce njegovo. Oduševljeni pjesnik otišao je iz seljačke koljebice, da u mnogo većem kolu pjeva o svem onom, čim mu grudi prepunjene bijahu. Ali brzo opazi, da mu u tom širokom kolu nestade mjesta, da neima na čem stojati, odkuda bi ga slušatelji vidjeti mogli. A u gomili sred vike i buke, tko bi mu pjesme čuti mogao? Ali ne samo u zakutku nego i na mecenatskom dvoru nebijaše za njega mjesta. Medju dvorani bijaše posljednji, jer nije bio plemenita roda, čim se je svaki dvoranin hvaliti mogao.

Razboriti biskup znao je dobro, što je biednom pjesniku manjkalo, poznavao bo je vrieme i družtvene odnošaje, u kojih življaše, poznavao je mane i krieposti njihove. Bilo je to u ono vrieme, kad je znanost imala mnogo gojiteljah iz nižjih razredah pučanstva, ali sama po sebi nije mogla nikomu podieliti višega kakovoga stanovišta u družtvu čovječem. Za nju trebalo je odiela, koje je u narodu ugleda i počitanja imalo, a s njom zaodjevena mogla je dotjerati do najviših dostojanstvah. A to odielo bilo je svećeničko. S toga i vidimo tečajem više stolećah same svećenike na visokih dostojanstvih, jer se kod njih samo pripoznavahu umni darovi. Svi ini daroviti ljudi svietskoga stanja, neimajući ni roda ni sreće, skončali bi biedno ili u samostanskih bolnicah ili na dvoru kojega velikaša, komu bi za života pjesme u slavu pjevati morali.

Ali tim putem nemogaše poći naš mladi pjesnik. U svom nježnom srcu ćutio je, da mu treba srodne duše, koja bi ga za viši uzlet ugrijati mogla, ćutio je, da bez toga plemenita ognja, moglo bi pjesmam njegovim nestati oduševljenja, a tada bi umukle i strune njegove, kao i svaki glas bez odziva. Duša njegova htjela je živiti na zemlji, ćutiti, kako ljudi ćute, radovati se i trpiti, kao što se oni raduju i trpe. Ćutljivi pjesnik trebao je poput tanke, vitke mladice drvca kakva, o koje bi mogao svoja ramena oviti, uznositi se više i više, do onoga sunca na nebu, koje ga je tako milim okom gledalo. A takvo drvce izraslo je za njega, on ga je već znao i približavao mu se pomalo, da ga primi u svoje naručje.

To je bila Elžusija, ona crnooka djevojka iz predgradja.

Janicki obljubio ju je cielom pjesničkom oduševljenošću, a za višu ljepotu ćutljiva djevojka, ćutila je u srcu bogatstvo njegove plemenite duše i obdarila ga gorućom ljubavju, prvim cvietom svoga djevičanskoga srca.

Mogaše li danas izčupati pjesnik iz srca svoga sve one sne, koji si mu tako krasno slikali sreću njegovu; mogaše li gledati suze ljubeće ga djevojke, koja mu je ljubav do groba prisegla? Kako mu je srce odgovoriti zapoviedalo na onaj savjet učenoga biskupa.

Pjesnik idjaše tužan i zamišljen k obali Visle. Tražio je savjeta i utjehe, a gdje bi je mogao naći, ako ne kod Elžusije?

A Elžusija izgledala je upravo kroz prozor na vrtna vrata i trla si suze iz očijuh, jer joj je srce jadom prepunjeno bilo. A kako da neplače, kad joj je otac nješta takova danas govorio, što je njezino srce raniti moralo, a uz to navaljivao je još na nju, da si Klemensa iz glave izbije, jer je Klemens prostačko diete i neima se nikakvoj sreći nadati; a Matija Gruszka, sin najstarjega senatora, ima na trgu na kat zidanu kuću i krasan dućan.

„Biti ćeš danas sutra gospojom senatoricom", reče stari zlatar, „a Szybkova klanjati će se tebi, i ustupiti će ti mjesto pred slikom najsvetije dieve Marije. A izvan toga nije stari Gruszka ni bez novacah, on je desnom rukom vojvodinom, a znaš kako vojvoda sa židovi barata. Pa takvim načinom kapne štogod i u njegov džep, jer se veli, da gdje se ciepa, tu i trieske lete, a onaj dobro čini, koji ih kupi."

Al mu Elžusija plačuć odvrati:

„Imao on toliko novacah koliko zviezdah na nebu, ili pieska u moru, ja ga ipak neću — ja za njega nepojdem. On nezna ni imena svoga podpisati, samo važe popar i korice, — što mi je stalo do takova muža! Ta Klemens govori latinski kao kakav svećenik, a biskup se rukuje š njim i veli mu: prijatelju moj!"

Na te rieči zadrma zlatar glavom i reče:

„To prijateljstvo kraj tri groša u džepu nevriedi ništa. I kukavni orguljaš ide i pjeva skupa s biskupom, pa ipak orguljaš ostaje orguljaš. Neznam zaisto, kako te je latinjanin tako občarati mogao. Blied, slabašan dječak, hoda kao sjena kakva, samo mu se oči svietle. Možebit da tamo u glavi ima velikih znanostih, ali kakva mu korist od njih? Hoće li si tom svojom znanošću samo toliko zlata zaslužiti, koliko bi mjedar potrebovao, da štogod pozlati? .. Mladi Gruszka to mi je momak kao jabuka, zdrav i crven, a biti će tako krupan kao i otac. A tebi je taj dječačić glavom zakrenio, koji niti tri groša u džepu neima."

„Negovorite mi tako", odvrati Elžusija, „jer ću u Vislu skočiti ili se ubiti, a za mladoga Gruszka ja neidem. Imao on tamo kod sebe Margaretu Karpovu, neka si ju uzme."

Rekav to, sklopi ruke i pogleda k nebu. Crne njene oči obliše se suzami, a iz jecajućih grudijuh prodre joj se tiha molitva. Ona otvori srce svoje pred Bogom, i moljaše ga, da njezinoj gorućoj želji zadovolji.

Videć to zlatar, lupi rukama o bokove i povika:

„Neka mi sv. Šimun, patron našega cieha, oduzme sve dobro moje, ako znadem, što se tu u mojoj kući sgadja. Nijedan od Kolankovah nije znao latinski, a svi od pradjeda počam bili su dobri zlatari, i obnašali su gradske časti, nijedan od Kolankovah nije govorio tim jezikom, pa su imali mira u kući. A kćerka moja čita danas latinske knjige i zaljubila se u čovjeka, koji izim latinštine u glavi, u džepu ništa neima. Pokaranje božje došlo je vrhu nas Elžusijo, valjda smo težko sgriešili, zato ćemo sutra otići u crkvu i savjetovati se. Ja ću na poštenje blažene djevice Marije, zaštitnici u nevolji, načiniti srce od čista zlata."

Rekav ovo navuče na se kaput i htjede upravo otići u svoju djelaonicu, koja je bila u gradu, kad al unidje u sobu Janicki. Pokraj sve svoje mrzkosti, koju je stari zlatar

prama njemu gojio, pozdravi ga ipak uljudno i pruži mu ruku, jer i krakovski gradjanin znao je za onu poljsku poslovicu: gost u kuću, Bog u kuću,

Odloživ kaput na prijašnje mjesto, zasuka rukave od košulje i reče ka gostu:

„Strašna vrućina, gospodine, uznojio si se kao zec. Elžusijo otvori prozor i donesi nam mošta, da se malo ohladimo.“

A to je govorio samo zato, da Elžusija iz sobe izadje, jer je imala oči zaplakane i njekako preveć njcžno na pjesnika gledala.

Kad su sami bili, zapita zlatar:

„Kakvih novostih ima tamo na dvoru? gospodine. Ti si tamo s biskupi i vojvodami u velikom prijateljstvu, te znaš sigurno sve.“

„Veliko zlo prieti svietu, gospodaru Šimune“, odvrati Janicki, „imati ćemo rata kod kuće i izvan kuće.“

„Rat nam neprija, jer tada umjetnost naša neima nikakva prometa. Al što smo čineći, — hvala Bogu, čovjek imučan neboji se zlih vremenah. Ljepši bo je groš bez slave, nego slava bez groša. Nije li istina?

„To je istina, ali najljepše je groš i slava.“

„Dakako, dakako“, odvrati zlatar, „najljepše je ono zlato, što ima i boju i blisak. Ali što ćemo, kad čovjek neima uviek prigode tako se izobraziti, da bi mogao svietliti. Osobito u našem gradu vrlo je težko do kakva dostojanstva doći.“

„Zašto to? Ta eno jučer postao je Petar Lovczak senatorom.“

„Lovczak senatorom! onaj kovač, što kod florijanskih vratah ima na kat kuću. To je velika nepravda. Na čiju je on to preporuku postao?“

„Ništa nije lagljega, nego sada senatorom postati. Vojvoda želi takov senat imati, koji bi mu u svem na ruku išao, napuni ga dakle s takvimi ljudmi, koji mu zahvalni biti moraju, što ih je na takvu čast uzdigao.“

„A kojim bi putem u takvom slučaju mogo čovjek do vojvode doći? . .“ upita ga poslje njekoliko trenutakah zlatar i zamisliv se začè gor dol po sobi hodati.

U to unidje Elžusija, noseć pun pehar medice. Zlatar nasmiehnù se ljubezno na kćerku, natoči čaše i reče k Janickomu.

„Zdravi mi bili, gospodine, a kad budete kod vojvode, koristite se milošću njegovom prama vam i osjetite se Šimuna zlatara, koga su predji njekoč u senatu sjedili. Samo brinite se, da tu vašu latinštinu zamjenite s kakvim krušcem, jer sama je kao pleh, iz koga čovjek ništa načiniti nemože.“

Na ovo uze kaput i ode u djelaonicu, ostaviv ljubovnike same.

Klemens ogleda se po sobi, pa videć, da neima nikoga izim Elžusije, uzè ju za ruku i ovako joj reče:

„Srce te moje ljubi i bez tebe neima sreće za mene. U snu si mi i na javi pred očima, i u razkošju plivam, kad ti gledam u divno lice. Želim si dušo, da uviek u tebe gledjem, kao što orao gledje u sunce. Ti si vila moja, bez tebe bi, poput odtrgnuta cvieta, uvenulo srce moje, a ja bi uginuo, kao podsječeno drvo.“

Djevojka ovila je ruke svoje oko pjesnika, naslonila glavu na grudi njegove i počela plakati.

Tišina zavlada, — samo srca njihova razgovarahu se medju sobom. Angjeo čuvar gledaše s razkošju na te milo brateće se duše i moljaše se Bogu za njihovu sreću.

„Ali ti se neučiš za svećenika“, upita ga napokon djevojka, nemilom mišlju probudjena.

„Bi li mogao srce, u kojem ti stoluješ, prikazati Bogu i reći mu: „Tibi soli!“ Bio bi griešnikom pred Bogom, licumjercem pred svietom, a ubojicom sama sebe!

Djevojka nasloni nanovo glavicu svoju na prsa njegova i prolievaše suze radosti.

Dugo razgovarahu se ljubovnici o budućoj svojoj sreći, a kad se sjetiše staroga

zlatara, razžalostiše se u srcu, poznavahu bo ga kao čovjeka pohlepna za novcem i dostojanstvom. A biedni pjesnik vidio je pred sobom samo vienac iz hrastova lišća, k častim pako bio mu je put zatvoren.

Elžusija bila je presretna, jer je već u sanjkah svojih sretna bila!

V.

Na velikaškom dvoru.

Slabo mi je lira udesita,
Sladka zvuka jošte neizmami,
Al u tvojih rukuh, dobri Kmita,
Sve ti će me obasjati plami,
Glasnije će udarat mi žice!
Janicki.

Bučno je bilo u gradu Sobjenskom. Plemstvo vraćajuć se iz „kokošje vojne“, razljućeno na kralja i njegove savjetnike, potipaše se u hrpah za svojimi vodjami i uznemirivaše cielu zemlju. Svim bijaše na jeziku dobro otačbine i plemićka prava, a u rukuh goli mačevi, ne na obranu zemlje, nego na svoju posebnu korist. K tomu još stade njekoliko slavohlepnih, crkvenih dostojanstvenikah buniti narod i družiti se s nenavidnim i svadljivim plemstvom. Zlo je bilo, veliko zlo u domovini.

Glava nezadovoljnikah bijaše Petar Kmita, vojvoda i veliki maršal kraljestva Poljskoga. On je umio sve ono oko sebe skupiti, što ga je u narodu na glas dići moglo. Zato si mogao na njegovu dvoru najčudnovatije osobe ugledati. Želimo li dakle predstaviti si cielu sliku tadašnje Poljske, dosta je, ako okom svrnemo na njega i drugove njegove. Sve što je njekoč na glasu bilo u zemlji, bilo to dobro ili zlo, raslo je i dozrievalo na njegovu dvoru. Ljudi velikih zaslugah i visokih dostojanstvah, učeni i pjesnici, novotari i crkveni razkolnici, ljudi prosta i visoka roda, rojevi rukama zakona izbjegavših puntarah i zločinacah — sve je to ovomu možnomu velikašu služilo, utičuć se pod visoku njegovu zaštitu.

A svim bijaše od potrebe zaštita takova velikaša, jer bez nje nikud, nikamo. Poznavao je dobro Kmita vrieme i domovinu svoju, obkoliv se ljudmi takove vrsti, a kao vodja velikih sposobnostih, služio se je s raznimi silami, za svoje razne svrhe.

Danas sjao je dvor Kmitov neobičnom sjajnošću. Nigda nebijaše još u gradu Sobjenskom tako svietlih licah, dostajnih gostih i dvoranah, a stari madjarac tekao je sve u potocih. Mnogo plemićah došlo je s vojvodom izpod Lavova, a medju njimi i Andrija Gorka, kastelan poznanjski i general Velike Poljske, bliži krvni rodjak vojvodin, koji je imao za ženu Anu Gorkovnu, vojvodinju poznanjsku. Tu je bio takodjer i Martin Zborovski, vojvoda Kališki, koji je na saborih uviek bio na strani vojvode sendomirskoga. Od ukućanah mogao si vidjeti čuvene svećenike: Stanislava Orzechovskoga, Krovickoga, razširitelja nauka sakramentaracah, Przyluskoga i mnogo inih, koji stupiv u bračno stanje počiniše veliku buku i smutnju u narodu. To bijahu svjetla svoje dobe, a u krasnu Kmitovu dvoru nadjoše utočišće pred progonstvi rad njihova novotarenja, Što više zadržavahu se tu i ljudi gadnim zločinstvom okaljani. Pelka, koji je ubio Drohojevskoga, Rozborski, koji je rad nepovoljne odsude pogubio Vojakovskoga, sudca przemyskoga, Odolinski i Kumelski, znani sa svoga neotesana i prostačka ponašanja — svi ovi bješe medju dvorane uvršćeni. Za jednim stolom sjedjahu s njimi ljetopisac Martin Bielski i naš biedni pjesnik.

Takov bio je Kmitov dvor, a kako je na njem išlo Janickomu?

Po sobah grada Sobjenskoga razliegahu se radostni glasi. Uz napunjene čaše vlada veseo žamor, a vinom razigrani vojvoda razdaje medju goste pehare, prstenje, oprave i što mu samo u ruke dodje. A lako bijaše umiliti mu se. Kojigod povede rieč i pripovieda smješice, hvali ratobornost, bogatstvo i čilu desnicu vojvodinu; drugi hvalom spominje odvažnost njegovu pred licem samoga kralja u taboru pod Lavovom; treći opet

pripovieda o sjajnih njegovih poslaničtvih k susjednim vladarom. Vojvoda bijaše danas prama svim prijazan, pa gledjuć u bliedo lice supruge svoje, koja je nedaleko sa svojimi gospojami sjedila i slušala njihove razgovore, govorio bi joj za svakom čašom:

„Ovu čašu izpijam u tvoje zdravlje, kraljice moja, jer mi danas njekako ljepše izgledješ.

„A ja“, odvrati vojvodinja, „moliti ću se za vaše zdravlje, svietli vojvodo. Meni i onako više netreba mnogo.

Rekav to nasloni glavu na ruku i zamisli se. Što videć vojvoda obrati se k Andriji Gorki i reče mu:

„Morate znati, svietli kastelane, da Anulenka naša od onog časa, kako joj je učitelj Valentin Vrobel psalme Davidove na poljski preveo, te knjige više iz rukuh nepušta i već ju skoro svu na pamet zna. Pa što više, sada se njoj najbolje dopada poljski jezik, a za latinski ni nemari.“

„Anulka bila je oduviek pobožna i bogoljubna“, — odvrati kastelan, „a jezik materinski ljubila je vrhu svega.

Na što vojvoda, grunuv malo vina, reče:

„Ta i ja ljubim ono, što je bože i što je naše, i ja sam gorljiv kršćanin, izpoviedam se i primam sv. tielo; ali zato ipak nisu mi sami očenaši u glavi. Molim se u crkvi, poslujem na saborih, bijem se na vojni, a pijem na gostbi. Sve je to dobro u svoje vrieme. Ali gospoja moja moli neprestano. A odkuda ta nesretna melankolija, koja joj srce ucviljuje, a lice bliedim čini. Govori o smrti, kao da bi joj zlo bilo sred našega bogatstva.“

„Zdravlje njezino bilo je uviek slabo“, odvrati Gorka, „a vaš odlazak u logor još ju je većma oslabio.

Vojvoda uze motriti suprugu svoju, na koje licu počivaše težka žalost. Opaziv vojvodinja, da nje suprug dugo u nju gleda, digne gori glavu i rekne sva u suzah:

„Treba mi se mnogo moliti, svietli vojvodo, jer mnogo od Boga prosim. Komu ćemo poslie nas ime naše ostaviti? . . .“

Čelo vojvodino naoblači se, jer je bio bez djece. Videć to Martim Bielski reče:

„Nijedan rod nije vječan, na kraju izumrieti mora. Slavna u narodu imena neuzčuvaju se po potomstvu u pameti našoj, nu žive vječno po čini, koje iza sebe ostavljaju.“

Na što nasmiehnuv se Orzechovski, kanonik Przemyski, odvrati šaljivo:

„To ću i ja živiti, ali ne u narodu, nego samo u ljetopisih, koje ti, gospodine, pišeš. Narodu treba, da vidi u sredini svojoj potomke svojih slavnih muževah, da ocem njihovim pripadajuće počitanje, njim izkazuje. Zašto stavljahu Grci i Rimljani spomenike svojim junakom? — — Da imaju štogod pred sobom, što bi ih na nje spominjalo.“

Želeć razgovor veselijim učiniti i tugu s čela vojvodina raztjerati, reče Zborovski:

„A kako misliš ti, prečastni gospodine, učvrstiti spomen svoj u narodu, ako — kako veliš, sama slava zato nije dovoljna. Ja za stalno držim, da si ti, uzprkus zavjetu svom, još pripravan oženiti se.“

Na ove rieči nastade grohotan smieh, a jedna od gospodjah vojvodinjih zacrveni se do ušijuh.*) I sam Orzechovski smijaše se, videć medjutim vojvodu opet vesela, ustadè s mjesta i pristupiv k Zborovskomu, razgovaraše se dugo š njim na samu.

Veselje povrati se opet medju goste, a kad još njetko napomenu vojvodi o Jakobu Krasickom i Vaclavu Slivinjskom, kako ih nemilosrdno mačem i ognjem progoni, nasmijà se glasno Kmita i obeća prijateljem svojim sasma nov prizor, kakva još nigda vidili nisu. Pripovjedaše im, da mu je jedne bezsanene noći čudnovata misao u glavu došla, kakvim

*) Orzechovski htjeo je za ženu uzeti Sofiju Straszovnu, dvorkinju supruge Kmitove, ali kad Kmita na to — na nagovor biskupah pristati nehtjedè, dobije Orzechovski posredničtvom Andrije Gorke i Martina Zborovskoga ruku Mandaljene, kćeri Jana Siebora.

da se načinom svojim neprijateljem osveti. Odredio je naime San pod Przemyslom prokopati, pa napraviv mu drugo korito i udaljiv ga od vlasti Krasickoga i Slivinjskoga, dati ga u zakup ribarom przemyskim. Ovo bude s pleskanjem primljeno, nu najvećma radovao se je vojvoda, što mu je ta misao na um pala.

Dok su ovako jedni ovo, drugi ono govorili, a radost i veselje sve to većma raslo, stajaše Janicki kraj prozora i gledaše njekamo u daljinu. Krasan prizor razvio se je pred očima njegovima. S lieve strane pružaše se lanac karpatskih gorah, a na podnožju njihovom bjeljahu se vode poput bielih pantljikah. Potamnjela već skoro jesenska boja dubravah stapljaše se ugodno s traci zapadajućega sunca, a tihi šum gajevah Sobjenskih doletivaše divnimi zvuci k uhu pjesnikovu i donašaše mu viesti, kakve mu je samo srce željeti moglo. S desna razprostirahu se zelene gore, a daleka, svietla pruga pokazivaše mu put, kojim mu željno izčekivane viesti doći imadoše. Bijaše to put do Elžusije i do rodne njegove kuće, gdje snivaše o njem jadna udova, majka njegova. Staroga Janickoga nebijaše više na svietu. Biedni, s težka posla i domaće nesreće smrvljeni seljak, sgrbio se je do zemlje i izlaziv svaki dan do slike, stojeće na gnjeznanjskom putu, izčekivajuć sina, nebi li mu u težkoj nevolji pomoći mogao. Ali Klemensa nemogaše ugledati, a nužda bivaše sve to veća. Težko je bilo starcu na svietu. Bio bi sretan, kad bi samo na samrtnoj uri Klemensa viditi mogao, ali kad mu se i ta želja neizpuni, umuknù jadan naviek i ležè u grob na vječni sanak.

Jedan od dvoraninah kastelana poznanjskoga donese mu tu žalostnu viest, a ćutljivo srce pjesnikovo obuzè ljuta tuga. Suznim okom bludio je po dalekoj, svietloj prugi, gledao u duhu svoj rodni kraj i tražio na tihom, seljskom groblju, crni, svježi grob oca svoga. Ali nasred puta stupi pred njega mlada, dražestna djevojka i s angjeoskim posmiehom dade mu vienac cvieća. Pjesnik pogleda u lice djevojke i po njenih crnih očijuh, po krasnoj i umiljnoj duši njenoj spoznade Elžusiju. Srce začè mu silnije udarati i još većma obljubi Elžusiju, jer se je umanjio broj onih, za koje je živio na zemlji.

Ali čim mu je većma srce za Elžusiju bilo, čim ju je vatrenije posvjedovati želio, tim mu je veća tuga dušu obuzimala, jer ga je nemila slutnja morila, da je nigda svojom zvati neće. Stari zlatar čeznuo je za slavom i zlatom, a odkud bi mu ovo biedni pjesnik priskrbiti mogao? Odlikovahu ga na velikaških dvorih, prva svietla domovine rukovahu se s njim prijateljski, ali za takvu slavu nije ništa mario gradjanin Krakovski. Izpraznilo se mjesto u senatu, a zlatar ga nedobi. Razlućen s toga starac, prigovarao bi svaki boži dan kćeri, što nehtjede poći za mladoga Gruszku, koji je veliku trgovinu vodio i bio sinom najstarjega gradskoga senatora.

Za zlatara nebijaše mjesta u senatu, a za pjesnika nije ga bilo u cielom svietu. Istinabog, našao si je mjestance u Olimpu, u kolu devet muzah i u srcu svoje Elžusije, ali za njih dvoje bilo je pretiesno u svietù. Istina, ljubljahu ga i štovahu i crkveni i svjetovni velikaši, življaše i odievaše se od svojih sladkih pjesamah, ali to nije bilo dosta zaljubljenomu pjesniku. Na časti i dostojanstva bijaše mu put zatvoren, jer niti je imao roda niti koligacije, pa prem je svagdje dobro primljen bio, nenadje ipak nigdje one utjehe, da bi kad srcu svomu zadovoljiti mogao.

Pijani čopori dvoranah izsmjehavahu ga često i rugahu mu se s njegova nizka roda, a jer još Janicki ni kapi vina pio nije, niti je htjeo kod njihovih veselih gostbah udioničtvovati, to izgubi i ono malo počitanja, koje je kod njih imao. Srce je bolilo pjesnika rad te pokvarenosti u narodu, i karao ju je u nadgrobnoj pjesmi, koju je napisao Biskupskomu, koga pijanice na časti ubiše, što nehtjede čaše izprazniti.

Dvorski život neprijaše pjesniku, on je čeznuo za nječim većim, nego što je hrana i odielo. Plemenita njegova duša težila je za višim poletom, htjela je narodu svomu sve ono odkriti, što je u njoj krasna i uzvišena bilo. A divna, angjeoska bila je ta duša, vržena poput sjajne zviezde na obzorje sjeverno. Malo ju je tko opazio, malo se je tko

zaneo njenim čarom; pobliedi najednoč i odleti u vis k nebu, gdje joj je bila domovina.

Vojvodinja gledaše bolnim sučuvstvom nježne duše na nesretnoga pjesnika, pa okrenuv se k starosti Branovskomu, koji se je s jednom od njenih gospodjah zabavljao, reče:

„Gospodine starosto, dozovi mi Janickoga, gledaj samo, kako tužno tamo kod prozora stoji.“

„Tužan je“, odvrati starosta, frčeč si brke, jer mu se nepristoji mješati se s dvorani. Grb njegov samo je lira sedmoglasna.“

„Tim je miliji za nas“, reče vojvodinja, „jer radje slušamo umiljne, pjesme, nego zveket sabaljah.“

Starosta se zacrveni, te prezirno i zlobno pogleda bliedoga mladića. Izpuni medjutim zapovjed vojvodinje, povikav na njega, da se približi.

„Gospodine Janicki“, reče vojvodina, „već od njekoliko danah vidim te žalostna.“

„Otac mi je umro“, odvrati bolno mladić. „Pa sam upravo mislio, kakvi da mu nadpis sastavim.“

„Pa kakov ćeš mu nadpis na grob metnuti?„

Janicki zamisli se malo, pa otjerav si suze iz očijuh, reče:

Kad se vratim k milom domu svomu,
Dam mu napis na površje meko:
Ovdie ležim nepoznan nikomu,
Sin me pjesnik proslavi daleko.

„Krasno pišeš, gospodine“, odvrati vojvodinja, „a kad umrem, molim te, napiši štogod i na moj grob.“

Dvie joj suze kanuše iz očijuh; ćutila je, da će joj se skoro vruća želja izpuniti.*) Ali Janicki nije šta takvoga slutiti mogao, s toga uzè ju tješiti, a na kraju ovako joj reče:

„Zvuci lire moje još su nečisti, jer je hladno muzam na sjeveru. Znam za zemlju jednu na jugu, znam za mjesto jedno, gdje one prebivaju u gajevih od cypresah i pomorandjah. Odtale se njihovi milozovučni glasi i do nas čuju, a ja bih ih rado na mjestu slušao. Kao što mekana zemlja uvlači u se sunčane trake, da oraču donese željna ploda, tako bih i ja sladke zvuke ovih muzah u se uvlačio, da ih presadim na poljskoj njivi. Govori za me kod vojvode, svietla gospojo, da me iz hrapave guske učini labudom. Ja čeznem za svietlom i naucih — išao bi tamo, gdje se crpiti mogu.

Vojvodina podiže se s mjesta i približiv se vojvodi reče:

„Nezabaci prošnje moje svietli vojvodo. Eto pjesnik Janicki želi u Talijansku na nauke ići. Ako ti nije sudjeno potomstvom uzdržati se u spomeni naroda, a ono neka tvoji čini, svietli vojvodo, govorè za te. Tko jedan sviećnjak više u narodu zapali, toga slava živiti će dokle je i naroda.“

„Mila je i ugodna srcu momu prošnja tvoja, svietla vojvodinjo“, odvrati Kmita, „na moj trošak poslati ću Janickoga u Padovu, a kad tamo svoje nauke svrši, postarati ću se i o tom, da bude na korist rodu našemu.“

Ganut takovom ljubavju, pjesnik govorio je mnogo o svojoj iskrenoj volji, da u rukuh velikih učiteljah bude mekanim voskom, iz koga se sve načinit dade. Da će sav svoj trud na to uložiti, da došav doma bude pun svietla i znanosti, i da donese sa sobom mnogo bolje udešenu liru, na kojoj bi pjevati mogao slavna poljska djela.

Sve je ganula izkrena izpovjed pjesnikova i isti Orzechovski, koji je dotle nenavidnim okom gledao na Janickoga znameniti pjesnički duh, rukova se srdačno š njim.

*) Malo poslie toga umre vojvodina, a Janicki napisà u srce dirajuću pjesmu u smrt ove bogoljubne poljske žene.

Njekoliko danah kašnje sjedjaše Klemens u kući zlatarevoj i pripoviedaše mu čudne stvari. Zlatar slušao ga je pozorno, mjerio u duhu udaljenost Padove i tješio se tim, da će Janicki kao ugledan muž vratiti se natrag i zauzeti odlično mjesto u senatu. Elžusija nositi će svilene haljine i sjediti u prvih klupah pred slikom najsvetije dieve Marije.

Tako snivaše stari zlatar, a kćerka mu plakaše, što Klemens tako daleko odilazi, što tako dugo vremena neće od njega ni glasa čuti.

Napokon umiri ju tiha molitva, pa izvadiv iz crnih vlasih jesenski cvietak, dade ga ljubovniku svomu, moleć ga, da, kad podje preko Alpah, cviet taj metne na srce svoje, i nezaboravi kćerke zlatarove, kad se slavom obasut doma vrati.

(Dalje će sliediti.)

Seoski knez.

U Mihaljevcih, gdje je njekoč miomirisnog duhana proizvadjano na hiljade centih i razašiljano u najdalje strane svieta, sastao se je veliki sbor sve po izbor junakah, koji znadoše s otom strukom baratati. Svi se posjedaše i zakliknuše: „Kneže, uzmi mjesto u pročelju, i daj, da se dogovorimo, na kakvi bi način mi do tog došli, da u tobož slobodnoj zemlji, na našem vlastitom zemljištu, opet možemo duhan saditi, i otim proizvodom sebi i obćinstvu koristiti.“ Dok me tako žiteljstvo opominjaše, prispije mi u ruke iz Hrvatske zemlje vjetrom donešen „Naše gore list“ pod br. 17. Nebi ja bio u tako važnom dogovoru taj list ogledao, da neizpade iz njega listić, na kojem smotrih napisano nješta o Slavončevih knezovih podravsko-posavskih. Kad sam to opazio bio, zamolih sąbranu družinu, da se samo časkom potrpi, da vidim, što je tu sve pisano. Čitam ja ta slova, klimam glavom, reknem: „Braćo, ovo je pismo rad svoje prama nami neprijatnosti veoma važno i nuka me, da povodom toga mome sudrugu posavačkomu knezu jedan listić napišem; to će biti u kratko, i tada ćemo na naš posao.“ Nazočni mi rekoše: „Što si tareš glavu za listove naše gore, koji nisu za Slavonce prijatni, kojim nije stalo do ljubavi sa svojom jednokrvnom braćom, štono su pripravna sva žrtvovati za ljubav sloge i bolje budućnosti. Ostavi se toga, deder ti o listovih našeg duhana da govorimo.“ „Neka te braćo“, ja jim odgovorim „to je samo jedan listić, ali ini svi listovi naše gore drage nam zemlje hrvatske to su naši mili i dragi blizanci. Nu jer je to o listovih našeg krasnog duhana mlogo koristnije za naš narod zabavljati se, i lieka tražiti, nego li sa takovim naše gore listom, kao što je taj, razpravljati, i u pravdu se puštati, to odustajem od pisanja svômu sudrugu, tim više, što mi evo u ovaj par iz naših slavnih Vinkovacah prispije dopis, da je one braće želja, da se o tome ništa dalje nedivani, pošto je naše gore listu u narav već prešlo svadjati se, što ja neću da činim, i zato deder sada da o duhanu koju prozborimo.“

Agjia će prvi reći: „Braćo! za vremena, dok žogar zamirišao još nebjše ovaj duhan, dobro je bilo; ali dakako take fele zareznikom on škodi, i oni od tog bježe. Da se dakle po naših kiljerih, kuhinjah i banjcih bolje udomiti uzmognu, sakupiše se oni, te poodgrizaše korenje i semenje pojedoše i tada nestade toga miomirisnog lista. Kad sam ja mladji bio, bi natovario deset kolah, pa bi ponajprije u slavnoj Moslavini stao: tu u velikom gradu nakupovao bi gospodin Pretočki za svu gospodu križevačke varmedje, pa bi plaćao po funtu cvancigu, što je u ono doba vriedilo ko danas forintača, koja nije sada kó onda zakovana, već na papiru naznačena. Tudie bi dvoja kola ostala. Tada bi

otišao u srednji grad, tu su me gospoda Bakačeva dočekala, nisu ni za cienu pitala, dvoja kola su odmah uzela za se i za te plemenitih praotacah potomke; dobro svršivši tudie svoj posao, u malome gradu je bio slavni naš Kurijak, kod svog poznanca Visokostojšića, taj vriedni domovine sin opet bi za cielu Moslavinu, i za svog starinu, koga je zemlja požežka još od Patačića vremenah cienila i ljubila, uzeo dvoja kola; to su već šest kolah razprodana bila. Od ovud dojdem u Ludinu, tudie Pikasto-Šmramonto već je na me čekao, i za onog okoliša šveštenike jedna kola kupio, pošteno platio, i još k tome Šjelica mi je dala vina, koje je on nazivao „Inde“ a to je bilo pješčanačko moslavačko krasno vince. U Vidrenjaku i Križu nisam se mogao braniti od ljudstva; svatko je želio tog našeg duhana i opet bi do Ivanić-Kloštra jedna kola razprodana bila. Već u Ivaniću iz milosti i pod velike novce bi razdielivao, tako da nisu mnogo ni na vagu gledali. Tako vam je braćo bilo, da kad sam u Zagreb došao, već nisam imao što da razprodajem, jer su mi jedva samo kola ostala, a to je bilo za našeg nezaboravnog biskupa Alagovića, njegova komeša, za profesore Zagrebačke, koji su našu djecu učili, i za našu djecu u konviktu; dakako bilo je i za seminariju ponješto, al to se je moralo oprezno našoj dragoj crnoj djeci utisnuti. Povodom toga novčetine dosta, ja bi tad u Zagrebu od svijuh mojih poznanacah djakom novaca toliko dao, koliko bi hotjeli; istinabog, kad bi kući došao, roditelji bi mi rekli „Nek ti vrate!“ nu ipak bi mi pošteno povrnuli. Osim toga, kupio bi ja kave, šećera, valjanog turopoljskog crvenog luka, sitne proje, hajdine, kaše i Bog zna sve što nebi nakupovao. Kod debele Pepe dobro bi se najio i napio, a to onda nije mnogo koštalo, a kad sam natrag se povratio, i kad sam sračunao, koliko sam novacah doneso, sve to u samih škudah i cvancigah, bilo je do 600 for., što po sadašnjoj vriednosti bi iznosilo barem 1500 for. a. vr. To je, draga braćo, sve nestalo; a nisam ja sam bio, koji bi to proizvodio, tudie je nas bilo sjaset ljudih. Moja druga braća bi otišla jedna u Osiek, druga u Banat, treća u Bačku itd. Boli nas indi jako, da to sada nemožemo činiti.“

Tomo sad stadè govoriti: „Znam i ja nješta važnog o tom pripoviedati. Ja sam bio pokojnog Svetića komornika katana; on mi je dao nalog, bivši ovdje na svojih imanjih, da mu dovezem u Güns kola duhana, ja sam to učinio. Sva gospoda željezne varmedje, kod njega su se sastala: to su bili grofovi Batjani, Valisi, i Bog bi jih zapamtio tko sve. Kad su oni našeg duhana pušili, uviek bi čuo, gdje vele, da je bolji od Letingera, knastera. Što više, putovao sam ja s mojim gospodinom i u Beč, istinabog bilo je duhana toga i u mome klobuku i u patrontašu i u kulućka, i u hintovu u svih kutovih dosta, toliko, da smo ga mi u Beč dovezli. Momu gospodinu su sami generali i grofovi dolazili, i toga duhana pušili, svaki bi kazao, to je iz Amerike ili Anatolije; i pitali bi, imade li moj gospodin dva, tri funta, a kad jim je na cente pokazao, tada bi se krstili, i čudili nad zemljom, gdje takova šta roditi može. A kad bi razumjeli, da se to kod nas po 10 groših bakra prodaje presenetili bi se; jer ja sam mogao u Beču, s mojim gospodarom desivši se, za ono duhana, što bi sam za se povezao, i što bi onako po zemlji pokupio, kad bi u mog gose kesu nasipao, za pol godine barem po pedeset do šestdeset škudah dobiti. Moj blage uspomene gospodin Jakob Svetić dobro je nadario one, koji bi mu duhan prodavali. Ja bi dobio od njeg po 200 for. da platim samo za jedna kola. U zao čas, toga sad više nema.“

Ilija će da prosbori i reče: „Ja ću vama nješta važnijeg o tom pripoviediti. Ja sam ne baš tako davno, možebit prije jedno 17 godinah, vozio du-

han u Nedeljište, gdje je bila carska malta. Bilo je nas sijaset kolah. Kad iztovarismo, njeki gospodin Pemac načini tada račun s našim gazdom, što on ima u ime carevine platiti; kada ono poravnaše se, baš iz mojih kolah izvadismo nas četvorica, i težko nosismo, jednu vreću samih cvancigah, te to sve ostadȅ carstvu za taj duhan, koji kako čȕsmo, odvezen je čak iza naše carevine.“

Petar će na ovo: „Braćo, ne samo da smo mi i naš car od tog duhana veliku korist imali, nego i slava nam je velika bila. Meni su kazivali našeg grofa sluge, kako su ovi čuli, da su našeg duhana velika gospoda i to gospoda od carske krvi pušila, i divila se nad dobrotom i miomirisom njegovim.“

Starac jedan iz kuta digne se i pristupi stolu. On je sav sied bio, možebiti već 90 godinah, te prozbori: „Moja djeco, vi znate o našem duhanu od novijih vremenah, nu ja se još sjećam, kad su kod nas bili u Požegi trgovci Trzić, Andjelić, Tadić, koji su sa duhanom trgovali. Ja sam već bio djeȁko, što mi ga radiš, kad bi oni po naših selih duhan pokupovali, u zamote stavili i tada bi kolija na stotine taj duhan vozila do Rieke na morju. U Veneciji i po čitavoj Italiji orila se je jedna rieč o našem duhanu „Fino Požegano.“ Mi smo imali novčetine kao blata, carstvo je silno mito za to dobivalo, naše žene bile su nakićene na čelu i na vratu samimi kruspiami, tako su se oni fini dukati zvali. Mi smo čitavoj okolici pomagali, baš je pravo blaženstvo bilo. Nu žali bože, da nije sada tako; već kasnije počeše manje s otim proizvodom Talijani s nami trgovati; nu ipak toliko bijaše, da je bilo po tome svim nam dost, da živimo i to pošteno. Ali kako se sretni ili nesretni za nas taj prevrat od godine 1848. dogodi, i k nam se uvukoše pazitelji nad duhanom, ti nas ograničiše, da nemožemo s našim trudom i mukom baratati, kako hoćemo. U zao čas po nas, od tada osiromašismo, a još veća nesreća i bjeda postadȅ, kad nam sasvim zabraniše, da duhana sijati nesmijemo neznam ni sam zašto. Njeki kažu, da je najglavniji uzrok, jerbo kriomčarenje bijaše. Liepo! zašto su dakle toliki skupo plaćeni stražari? zašto nepaze; oni bi valjda rad badava plaću vući. Ako bi svi ljudi posve uredni bili, nebi nam u ničemu nadgledateljah, rukovoditeljah i razsuditeljah triebalo. Ja mislim da jih nehrani milostivi car, našim znojom, da belenduju, već da rade; dakle ako se jedinih prekršiteljah najde, kojih će biti, dok je svieta i vieka, neka jih takovi ljudi hvataju, kaznȅ i oblasti izručuju. Ja vam kao stari čovjek velim, da bi bilo bolje i za cara i za naš narod, da mi duhan sadimo. Zato kneže, idi ti uprav blagom cesaru, pa ga moli, da mi duhan sadimo. Velim cesaru, jer naš predobri cesar ujedno je i naš kralj; a dok je s nami samo kao kralj zapoviedao, nije bilo zabrane duhan saditi, kad je pako kao i cesar upravljati započeo, od tog vremena zabraniše, i to zabraniše oni, koji neznaju, da tim cielomu carstvu a i nam škodu i propast čine.“

„Slušao sam vas već dosta, draga moja braćo; ja mislim da će te se u tom s menom složiti, da se mi obratimo na našeg bana. On je iz naše krvi, on je koji za cara umire, a za narod pogibe; da mi njega umolimo, neka se za nas na noge stavi, da možemo opet duhan saditi. Istina je, da su naše sl. varmedje sa svimi silami predstavljale i molile za nas; nu sve to dosad bez uspjeha bijaše, i da gledeć na to i nama slaba nada ostaje; ali znajuć rieči svetog pisma: kucajte pa će vam se otvoriti, molite, pa ćete dobiti“, hoćemo još jednu smierno-pokornu rieč i najponizniju molbu podnieti. Ja mislim ovako:

Svietli bane!

Naše sl. županije, gdje smo i mi bili u skupštinah, već su razložile vruću

želju naroda, da bi mu se dozvolilo duhan saditi. Dokazale su, kakova bi od tud zahvalnost i odanost naroda prama vladi proiztekla, — opisale su, koju bi korist od tuda carska blagajna imala i kako bi se siromašnomu puku već od silnih teretah pogibajućemu u pomoć priteklo. — To su sve naše sl. županije učinile, i mi smo uvjereni, da ona naška krv, koja u Vašoj preuzvišenosti teče, nije dopustila, da Vaša preuzvišenost miruje, te je to isto i dvorjanikom nj. Veličanstva sigurno s podkrepljenjem i preporukom do znanja stavila i za nas se zauzela. Nu ti dvorjanici, nisu naše krvi krv; da se to tiče njihovih rodjakah t. j. njihovog naroda, bilo bi to drugojačije, već bi ciela Europa, čitav sviet bi znao za duhan požežkog polja. Ta gospoda su u onoj predsudi, da iz naše zemlje i po nas ništa izvrstna, koristna i za carevinu blagonosna proizaći nemože; — zato, svietli bane, molimo Te, ko našeg zemaljskog prvog poglavara, liepo se nakloni dvorjanikom, projdi mimo njih i stupi u mermerne dvore svietle krune, našeg milostivog cara i kralja, te mu smierno reci: Svietla kruno! najmilostiviji gospodaru, pozdravljate tvoja zemlja dična kraljevina Slavonija, narod ti se nice klanja, ljubi skuta i koljena: onaj isti narod, koji je pod svimi predšastnici tvojimi, kad bi oni namigli, hrlio da za spas priestolja i doma Tvoga gine, baš potomci onih, Barunovacah, koji su pod blagom prababom Marijom Terezijom čudesa činili, koji su kasnije dostaput dokazali neizmierne viernosti i odanosti znake, a sada osiromašili, da smiju pravo po naravi i po Bogu pripadajuće jim uživat, i na Tvojoj i svojoj zemlji (oni bo drže, da što je njihovo, da je i carevo) nedužno bilje saditi, koje im je tako potriebito kano kruh, pošto im je narav druga, da bez duhana biti nemogu. — Oni su pripravni zato arač plaćati, svim odredbam pokoriti se. To Tvoji vierni podajnici vele, da će kroz oto ne samo njihovo siromaštvo ublaženo biti, već da će i ciele carevine velika korist, slava i dika postati. Ti si milostivan, ti neodbijaš nikad sirotinju; pomozi im jer su Tvoji! —

„Kad ovako svietli Ban učinio bude, a da će učiniti, ja sam uvjeren, jer nas ljubi i naša sreća je njegova sreća, — milostivi kralj će sigurno kazati. „Reci bane tomu mojemu dragom narodu, neka slobodno sadi i puši duhan — blagoslovno mu bilo.“

Kod ovih riečih zakliknuše svi: Dobro kneže, mi svi tako osjećamo. Idi banu, diki naše zemlje, i ova mu od nas odnesi i reci, da će, ako nam izposluje, da možemo kao oci naši na zemljištu, koje nas skupo košta, duhan saditi — velik ban biti i svi ćemo u srcu našem spomenik mu staviti, koji će stalniji i jači i vjekovječniji biti i od svakog tuča. Živio naš svjetli ban, koji će nam dat duhan.

Svaštice.

Iz Požege. Ovih danah, počmav 23. držana je glavna skupština županije požežke. Obćinstva je bilo prilično, i ono se je, kao navadno, odlikovalo svojim umjerenim i razboritim držanjem; a zaključci zadovoljavaju većom stranom domorodnoj naprednoj stranki. Medju najglavnije zaključce te skupštine spadaju sljedeći: Zahvala Nj. veličanstvu za potvrdjenje jugoslavenske akademije, a tako isto opetovno i njezinu začetniku preuzvišenomu vladiki Strossmayeru; priziv na visoku kancelariju protiva odpisu vis. namjestničtva, kojim ono ukida zaključak ove županije, da se momčad po dosadanjem običaju ženiti može; predstavka na vis. kancelariju, da županijsko činovničtvo nebude podvrženo plaćanju dohodarine; županija odbija ponudu, da se ona bavi pobiranjem protu ustavnih porezah, i moli, da se kako toga tako i mnogih drugih tegobah radi što prije sabor sazove; predstavka na visoku kancelariju, da se ona kod Nj. veličanstva zauzme za uzpostavljenje odpuštenih dalmatinskih professorah, i preporuka vel. županu, da ih naimenuje začastnimi članovi ove žu-

panije; podpora po varaždinskoj županiji podnešene predstavke radi podpune ravnopravnosti našega jezika, i napokon: da se uz svečani prosvjed ad acta bace njekoji u njemačkom Reichsrathu stvoreni i ovamo za obnarodovanje poslani zakoni. Uz to je večano takodjer i o poslovnom redu za ovu županiju; te je taj novi naš poslovnik posve prilagodjen privremenom naputku. Po njem će žalibože naša domaća intelligencija, izim županijskog častničtva, razmierno mnogo manje zastupana biti. Nadalje zaključeno je, da sudci i podčinjeni njihovi organi sva moguća čine, da se i po selih što sjajnie i svečanije proslavi tisućljetnica slavenskih blagoviestnikah Ćirila i Metoda. To su ne svi, nego samo njeki znamentiji zaključci sadanje glavne skupštine, koja je 27. o. dovršena.

— Ovdie se prave velike priprave, da se dostojno proslavi tisućgodišnja svečanost slavenskih apoštolah sv: Ćirila i Metoda. Dana 4. Srpnja biti će u večer koncert sa plesom. Dana 5. u jutro će se sa pucnjavom topovah svečanost označiti. U 10 satih biti će u župnoj crkvi velika služba božja sa predikom. U podne će biti veliki banket. Po podne će se velika večernja obdržavati, kod službe božje će sve oblasti i korporacije, zatim školska mladež u svečanom odjelu prisustvovati, tom prigodom uz muzikalnu misu hoće se pod ofertoriumom krasna pjesma u svrhu ote svečanosti po zagrebačkom pjevnom kolu izdata pjevati. Mi nepripuščamo otu pjesmu koju je sastavio Ivan Saoukupa, a naš pjesnik I. T. preveo i našemu obćinstvu do znanja staviti:

Presveta nam godina se javi,
Tisućljetni god nam osvanù,
Dom se težko smrtna sna izbavi,
A spasenja sunce ogranù:
Pojmo hvalu Boga gospodina,
Nek ga slavi ciela domovina,
Razigraj se rode slavjanski
Razkliktaj se sviete kršćanski! —

Tisuća je već godinah prošla,
Što krst sinù slavskim narodom,
Što su braća s blagoviesti došla
Sveta braća: Ćiril s Metodom.
Crni mrak nam bludnje razpudili,
A oči nam k suncu obratili;
Prosijali sjeme istine,
Da nas vječne spase iz tmine!

Bilo prošlo blaženo nam doba,
Po narodu bijes uskori,
Slavu našu zatrpa sred groba,
Velegrad nam sveti razori;
Porazagna majku, sinke mnoge,
Te ih ugna u smrtne vrtloge;
Al, nas smrti tada oteli,
Ćiril, Metod naši angjeli. —

Vjera, što ju naviestahu braća,
Bezufanju nedà svladati,
Kotva spasa, što srca zahvaća,
U Boga se veli nadati;
Vjera zakon ljubavi nam stvara,
Da se kaješ, tvoje grieho kara,
Planču oku suze utire,
A proljećem zimu zastire.

To proljeće drugo već nam cvjeta,
Prosipa se cvieće narodom,
Dvoje braće opet svietom šeta,
Svjetom šeta Ćiril s Metodom.
Domovina s njih se pomladjuje,
Isukrsta s nova prigrljuje;
A tko s Krstom s groba ustane,
Tomu neda Bog, da propane.

Velegrade! diž se s razvalinah,
Užij s nami razkoš stovrsnu:
Kano Lazar voljom Božjeg sina
Već iz mrtvih narod uzkrsnù.
Zagrmite dolovi i gore,
Ko što biva i gjurgjevske zore,
Višnjeg Boga s nami hvalite,
Tisućnici zaijučite!

Zaijuči domovino draga,
Dokud slavski jezik dopire,
Dokud siže Božja svjetlost blaga,
Glas veselja neka prodire!
Hvala tebi kralju gospodine,
Što si dao narod izvest s tmine,
Kroz Solunske zviede obije,
A da dom nam sunce ogrije!

Oj vi Božji sveci nam u raju,
Apostoli slavski premili!
Milioni slavu vam pjevaju,
Njih ste s vjerom, s ljubvom sdružili!
Zaboravte nezahvalnosti nam,
Bogoljubnim učte nas vrlinam,
Što po vama Bog nam darovà,
Da neuzme ruka njegova.

Neka nikad zviezda neugasne,
Što nam sjaje ljetah tisuću,
Neka sjeme vjere samospasne,
Domu digne sreću cvatuću;
Sav se narod nek u hramu spoji,
Na Petrovoj stieni štono stoji,
Hram to Kristov, hram to vječiti,
Otacah nam Sion jediti.

Taj će trajat Velegrad do vieka,
Oddoljet će svakoj nesgodi,
Odtud dom nam spasenje si čeka,
Jer tuj ljubav vječna lagodi,
Tisućljetna sveza milim Bogom
Postati će zlatnom, vječnom slogom;
Po Ćirilu i po Metodu
Blag će ostat Bog nam narodu.

♯ U Vinkovcih, 22. lipnja. Jučer kao na dan sv. Vjekoslava, zaštitnika omladine, proslaviše i ovdješnji gimnazijski učenici tu svetkovinu liepim i dostojnim načinom u crkvi. U pol 9 satih u jutro bijaše misa i to glasbom i pjevanjem na hrvatskom jeziku. Žrtvenik bijaše ukusno krasnim cviećem nakićen, a u polovini veoma liepa slika sv. Vjekoslava, koju je prije njekoliko godinah ovdješnji opat i tadašnji gimn. kateketa g. Sebastianović gimnazijskoj omladini poklonio. Pred žrtvenikom stajaše poredano njekoliko učenikah nježnim ljljanom i cviećem u ruci. —

Pjevači pjevali su skladno i liepo, nasladjivajuć svakoga prijatelja glasbe, a onoga, koji valjanost pjevanja baš podpuno s gledišta glasbenog prosuditi nje mogao, uzhitiše, pruživ mu priliku, milomu zvuku materinskog jezika u uzvišenoj umjetnosti diviti se! —

(Daljni popis) knjigah, koje se na prodaji nalaze kod g. J. Senečića, faktora ove tiskarne: Kampe: Odkriće Amerike II. III. 40 novč.: Kačić: Razgovor ugodni 1 fr. Rechtscontinuitaet 60 nov.; Posielo I. 50 novč.: Kukuljević: Borba hrvatah 1 for.; Hrvatski glumac I. 50 nov.; Zur ungar. kroat. Frage 80 novč.; Serbische Wojwodschafts-Frage 40 novč.; Lžičar: Sestrice 1 for.; Primorčice 1 for.; Subotić: Zvonimir 75 novč.; Pucić: Pjesme 1 fr.; Vukotinović: Trnule 60 novč.; Jakić: Hrvatske pučke propoviedi I. II. 2 fr.; Bakotić: Pojavi u zraku I. II. 40 nov.; Vuk Stefanović Karadzić: Pripoviesti iz nov. i star. zak. 50.; Botić: Biedna Mara 40 nov.; Leptir 1861. 1 fr. 25 nov.; Rački: Odlomci 80. novč.; Ban: Dubrovnik za god. 1851. III. svezak 30 nov.; Demetar: Dramatička pokušenja. Dio II. 40 nov.; Uzdasi Mandaljene pokornice 60 novč. (Dalje će sliediti.)

Logogrifon.

Tri su slovke obuzele
Ime moje, i u svaku
S' umetnule po dva slova
Na izreku posve la'ku.

Prva slovka nit' je četvrt,
Niti cielo; a iz cielog
Samo može ona biti; —
Četvrti su joj u prilog.

Druga slovka ništ neznači; —
Istu pako podvostruči;
Narukvice pred koprivom,
Znam siegurno ćeš navući.

Trećom perut divan vodi, —
Koledarom koja služi
Za oznaku martinjeva —;
Kâ izdajstvom se poruži.

Izostavi od imena
Mojeg prvo s' zadnjim slovo; —
Kuhinjsko je to orudje,
Koje šarka oblizanca
Zgodi kadkad kâ olovo.

Odgonetka zagonetke u 16. broju „Slavonca“ jest **Lier.**

Lier medj' cviećem cvietka je samierna,
I bjelini prispodoba vierna
Ili djevojačkih grudih sniežnih
Ili bielih rukuh njenih nježnih
K tom je znamen i čistoće svete
Koje nek se naše duše sjete

Odgonetnuli su gg. Kr. Th., i O. I. Muha, iz Požege; O. Ivan Boháth iz Mohača.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i poslieđnjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 for.

SLAVONAC.

30 novč., a polugodišnja 4 for. 15 nvč. austr. vried. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. srpnja 1863. Broj 19.

DVOLIČJE.

Što je tašta glavo,
Ponosita slavo,
Što se tak napinješ
Brata si proklinješ?

Tu mi kažeš lice
Bratsko hotomice,
Tamo ga pretvaraš,
Brata ogovaraš.

Tu se činiš bratac,
Prijatelj i znanac;
Tamo čemer liješ,
Pred svietom me biješ.

Jedno tu govoriš,
Drugo tamo tvoriš;
U dviema licama
Nosiš mač bez srama;

Njime svud me siečeš,
Odustati nećeš
S paklene nakane,
Makar sve propane.

Kada dojdeš k meni
Lice se promieni,
I okreneš ino
Drago i nevino!

Po perju se ptica
Pozna izdajica,
Ma okrećo kako
Poznam te svakako.

Reci što ti drago,
Da sam tvoje blágo,
Kad si lija stara,
Što se viek pretvara.

Svuda jezik brusiš,
Svudjer me izružiš;
To mi ti nekaži,
Jer su gole laži.

Ti si oštro šilo,
Bode što nemilo;
Raniš značaj ljudi’
Od preblage ćudi.

Vriedjaš ljude mirne,
Tvoja kosa dirne
I posieče pravo
Dobro, al nezdravo.

Ti si kamen smeće,
Razdora, nesreće,
Tvoje uho svudi
Stranputicom bludi

Ti si dvojobrazac
Vjekoviti lažac,
Svaki pošten čovjek
Na te mrzi do viek.

Gorski.

KLEMENS JANICKI.

Crta iz prošlosti poljske od Jana Zachariasiewicza.

Preveo s poljskoga Al. T. Požežanin.

(Dalje.)

VI.

Krunovanje.

Sedmo ljeto već s' u vječnost sliva.
Odkad odoh iz rodnoga stana, —
Ah! srce mi svedj o tebi sniva,
Domovino željno izgledana!
Janicki.

U Padovi spremaše se sve na njekakvu veliku svečanost. Hrpe gradjanah sprohadjahu se iz pred zatvorene crkve sv. Antuna, u kojoj se je već njekoliko danah čuti mogao njekakov štropot i lupa. Mnogi izmedju njih neznajuć povoda takovim pripravam, domišljavahu se najčudnovatijim stvarim. Jedni mišljahu, da će kakov Mediceus u grad doći, drugi opet govorahu o papinskoj buli, koju je kardinal Bembo iz Rima donieti imao.

Oglasiti će bulu proti odpadnikom crkvenim“, reče stari Facchino, gledjuć kroz pukotinu na vratih u crkvu.

„Ja sam drugčije u gradu slušala“, prihvati njeka filjarka, „govore, da knez Sforza uzima kneginju Montebello. Dobra je to gospoja, uviek kupuje od mene pomorandje.“

„Neznate ništa“, ozvà se kovač, stojeći pod zidom zasukanima rukavima, u crkvi prave prestolj i steru po njoj sukno. Na takvom prestolju vidio sam papu, kad je u Rimu blagoslov dielio.

Tako razgovarahu se medju sobom ubogi gradjani, znatiželjni, što će iz svega toga biti. Otmeniji medjutim sviet znao je, da će se za njekoliko danah slaviti velika svečanost akademije padovanske, na koju već dodjoše iz svih gradovah talijanskih znameniti gosti.

Bila je to slavnost krunovanja najglasovitijega pjesnika. Sve je čekalo nestrpljivo, da pozna ljubimca muzah i da ga srdačnim pleskanjem pozdravi.

Padova bila je za ono vrieme ognjištem prosvjete. Iz svih krajevah Europe sticahu se u nju mladići, da pri samom izvoru svietla crpe znanosti i umjetnosti, tu se izobraziše prvi muževi onoga vremena.

U gradu bila je nečuvena naloga. Po ulicah mogahu se čuti svi jezici evropejski, kojih tumačem bio je latinski. Bila je to velika škola narodah, na kojoj se svi skupa izobražavahu, da danas sutra, podieliv se na narodnosti, imadu jedan te isti temelj. Tada je klasična literatura sbratívala narode.

Pri ovakovoj navali nije bilo tako lagano steći lovor-vienac. S toga se je s velikom nestrpljivošću očekivala ota slavnost, na kojoj se je oglasiti imalo ime pjesnikovo.

A taj pjesnik življaše medju njimi, ali izim učiteljah malo ga je tko poznavao. Blied, modrih očijuh mladić šetaše se samotan izpod oholih arkadah kneževskih palačah, pa tko bi ga tako vidio, nebi nikad vjerovao, da će ga za njekoliko danah učitelji za prvoga pjesnika pomazati. Samo djevojka Falijanka, prolazeć mimo njega, gledala bi dugo na krasno lice njegovo i vatrenim svojim pogledom prodrla bi kroz one modre oči do duše pješnikove, jer je na dnu njenom takvo blago opazila, koje svako srce predobiti mora. Ali prostota nije opazila toga blaga, niti je znala za njega i zato je očekivala nješto izvanredna.

Kraj crkve sv. Antuna prodje crno odjeven muž. Stojeći naklonише mu se duboko. To je bio Lazar Bonamik, jedan od najglasovitijih učiteljah akademije padovanske. Skinuv šešir podje žurno dalje.

Napokon stade pred malimi vrati njeke krasne bašče, po koje ogradi uzpele se listnate loze. Otvoriv naglo vrata stupi u dugi, tamni drvored i krenu prama malenoj kučici, koja se je na kraju drvoreda bielila.

U skrovnoj sobici ležaše na postelji bolan mladić. Oko njega ležahu u neredu pobacane knjige. Na stolu stajaše vienac svježa cvieća, koga ugodan miris razprostirao se je po sobi.

„Došao sam te pitati za zdravlje tvoje“, reče učitelj stisnuv mu ruku.

„Zdravlje je moje kao razbito zvono“, odvrati bolestnik, „nije tomu krivo zvono, nego zvonar, što mu je dao preveliko srce. Kora nemogaše uzdržati udaracah srca.

„Turoban si sine sarmatski“, a ja ti nosim vesele viesti.

„O Bonamiku, moj dobri učitelju“, povika bolestnik, „kad bi mi bio donesao njekoliko kapljih iz moje Visle, njekoliko travicah s Vavela ili zrno pieska iz korita Varte, ili šaku zemlje s groba oca moga, bacio bi se u naručje tvoje i plakao suze radosti. Sile moje opet bi ojačale, bio bi zdrav i veseo kao njegda, i pjevao bi u slavu učitelja i prijatelja moga. Ali što će mi pomoći tvoje viesti?“

„Moje su viesti od velike važnosti“, reče Bonamik. „preksutra zapasti će te kruna najglasovitijega pjesnika. Šalje ti ju Klemens VII. Mediceus.“

Bliedo lice mladićevo zažari se, a oči napuniše mu se suzami. Izpravi se na postelji, pa pruživ mu ruku, reče:

„Za tvoje trudove, mili učitelju, daju mi dične naslove, kao iz nemoglu konju, na koga meću sjajne pokrove i zlatnu uzdu.

I učitelju udariše suze u oči, jer je mladića ovoga ljubio, kao svoga vlastitoga sina. Na njekoliko trenutakah umukoše oba.

Težko bi nam bilo u mladom pjesniku spoznati Janickoga. Sedam godinah već je prošlo, odkako je otačbini svojoj „s Bogom“ rekao, polazeć na nauke u Padovu. Što su bila ova ljeta ucviljenu pjesniku, svatko lagano pojmiti može. Ljeta ova bila su za njega ljeta najveće boli, kad se je jadan, daleko od otačbine, potipati morao medju tudjinci, pobirajuć poput neumorne pčele kaplje nektara s alpijskoga cvieća, da ih na dar donese rodu svomu. Bila su to ljeta nade i razkoši, u kojih je pjesnik sladke sanjke snivati mogao o svojoj budućnosti, prije nego što mu je sbilnost mjesto vienca trnovu krunu na glavu nabila.

Snivao je ubogi pjesnik o svojoj rodnoj kući, o crnookoj Elžusiji, koja ga je tečajem sedam ljetah istim čeznućem izčekivala i izalazeć na Vavel gledala zaplakanim okom na sniežne vrhe karpatskih gorah, odkud joj je imao doći željno očekivani ljubovnik. Ali Klemens nedadè se vidjeti, a stari zlatar zavjetovao se je neprestano najsvetijoj dievi Mariji, da odvrati pokaranje bože od kuće njegove. Elžusija ginula je i vehnula, a lice pobliedilo joj je i postalo tako prozračno, kao voda vislanska.

I Janickomu bilo je težko u tudjinstvu. S cielim žarom svoje plemenite duše bacio se je na nauke, da izpuni nade svojih dobročiniteljah i da vrativ se u domovinu nadje si dostojno mjesto. Ali što je većma o tom razmišljavao, tim se je većma uvjeriti morao, da pod rodnim nebom neima za njega mjesta. Kakva mu korist od naukah, kakva korist od pjesničkoga vienca, kad mu je sudjeno bilo od milosti živiti, moljakati za podporu, da od glada nepogine. To je strašno bilo za plemenitu dušu pjesnikovu. Istina štovahu ga i ljubljahu najglasovitiji talijanski učitelji, Bonamik i kardinal Bembo odlikovahu ga svojim prijateljstvom, svi pripoznavahu njegove velike duševne darove i plemenito srce, nazivajuć ga sjevernom zviezdom, ali u bitnosti neimade ni pedlja zemlje, gdje bi lišen svake brige, na časak slobodno odpočinuti mogao. Prijatelji svjetovahu ga, da uči bogoslovje, jer kao svećenik, mogao bi se svojimi umnimi darovi na visoke časti popeti. Drugi nagovarahu ga, da uči filozofiju, jer zasjednuv jednom stolicu učiteljsku, nebi više hodao s praznim džepom. Ali svi ovi savjeti nebijahu Janickomu po duši. Svećenikom nehtjede

biti, jer je ginuo za svojom Elžusijom, a od zapletenih sustavah tadašnje filozofije grustilo se je njegovu zdravu razumu. Svojim proročanskim duhom vidio je oduševljeni pjesnik jasnije i dalje, nego li je doprieti mogao zasadami tamne metafizyke.

Bez srca nebijaše pjesniku života, ćutio je u sebi živi izvor oduševljenja i htjeo je izpjevati sve ono, što mu je u grudiuh počivalo. Za slavom nijo čeznuo, jer nije poznavao oholosti ovoga svieta, kojoj za volju žrtvuju ljudi najdraža svoja osjećanja. Nije znao biedni pjesnik, da, sliedeć nagon čuvstvah svojih, udaljivao se je od sbiljnoga svieta, koji će ga jednoč zaboraviti . . . nije znao, da će pjesme njegove umuknuti, kao zvuci muzike da će srce njegovo poput potrganih strunah puknuti i oglušiti se. On nije znao toga poslednjega trenutka svakoga višjega duha, ali ga je slutio u svom pjesničkom srcu. Pa to je bolilo bliedoga mladića. A uz to ubijahu ga težke misli po bezsanenih noćih, ubijahu ga ogromni, sile čovječe nadilazeći napori, koji mu zdravlje podkopaše, a tim većma, što se je boriti morao nesamo proti sudbini svojoj i proti ljudem, nego, što je još najteže, proti predsudam svoga vremena, koje su svaki njegov korak sliedile, kao sužnja željezni okovi.

Ta ga je borba smrvila, a ubila čeznja za domovinom. Premda kao sin prosta roda nije imao nikakovih obiteljskih predanjah, koja bi ga s poviešću naroda vezala — ljubio je ipak strastveno domovinu svoju, jer je srce njegovo ljubavju prepunjeno bilo. Svakiput, kad bi mu kakov zemljak iz Poljske došao ili u Poljsku odilazio, obdario bi ga pjesnik nježnimi pjesmami, iz kojih odsieva najveća čeznja za milom otačbinom.

Krasna je Italija, pod njenim nebom radjaju se pjesnici. Ali draža je bila Janickomu njegova mila poljska „ojczyzna:“

Nežalim ja, što sam sin sarmatski,
Pače Poljskom ponosim se svojom —
Liepo ti je, krasno ti je ovdje,
Al’ zemljice neima ti nad mojom!

Odnošaji Poljske bješe krivi, što dobročinitelji njegovi zaboraviše biednoga pjesnika. Kmita otišao je poslom u Moskvu i dugo vremena nedade od sebe ni glasa čuti, a Janicki bio je prisiljen primati pomoći od tudjinacah. Prijatelj i učitelj njegov Bonamik zauzeo se je za jadna, ostavljena pjesnika i pomagao mu po mogućnosti. Ali misao ubožtva podkopa zdravlje pjesniku i baci ga na bolnu postelju, koja se je mladu životu njegovu propašću grozila.

Tako je stajalo s našim Janickim, kad su se u crkvi velike priprave činile, da mu što većom sjajnošću polože na glavu krunu pjesničku! . . .

Napokon svanu toli željno očekivani dan. Nepregledno množtvo znatiželjnih gledaocah zauze takova mjesta, odkuda se je čitava slavnost najbolje vidjeti mogla. Odiela i nakiti raznih u jednoj tako rekoć hrpi stojećih narodah predstavljahu krasnu sliku, a raznovrstni jezici govorećih sticahu se u njeku divnu melodiju. Žene i djevojke postaviše se u prve redove, da vide ljubimca muzah, da mu u očijuh čitaju još neizpjevane pjesme.

Sat pred poldnevom zazvoniše zvona sa zvonikah. Skupljena svjetina povika gromoviti: „Eviva“, jer se izpod akademijskih arkadah začesè pomoljivati sjajni redovi velikašah, učiteljah i učenikah. S trakah jesenskoga sunca zablistaše znakovi akademije i crkve, a veliki broj častnih, crnimi plašti zaodjevenih muževah, koracaše pod predvodničtvom biskupah i inih dostojanstvenikah s velikom uglednošću i svečanošću. Na crkvenih vratih primi ih kardinal Bembo svečanosti shodnim slovom.

Nasred crkve uzdigao se prestolj od skrletna sukna, na koji u ime pape sjede kardinal Bembo. Bubnjevi zatutnjaše, trublje zaoriše, a svečana svirka ozvà se s kora. Prvi učitelj akademije privede Janickoga k prestolju.

Kardinal Bembo držao je dugo slovo na njega i na skupljene. Govorio je mnogo

o sarmatskoj krajini, koja je na pir narodah poslala gosta u svečanom odielu. Čest ova pripada danas tomu gostu, koji je liru svoju dobio iz rukah Apolina. Nek se vrati s otom lirom, kod nas udešenom, a kad nam od gorah sarmatskih jeka pjesamah njegovih doleti, odjaviti ćemo se njemu srcem i dušom. Govorio je dalje, da je Poljska glede vjere najhrabrijim vojakom u četi Krstovoj, glede prosvjete sjajna zviezda, razsvietljujuća cielu polnoćnu Evropu.

„Budi mladi pjesniče“ završi kardinal, „svietlim trakom ote polnoćne zviezde, koja je najdražim kamenom u tiari rimskoj. Klemens VII. Mediceus šalje ti ovaj lovorvienac, koji je izrasao na svetoj Petrovoj pećini, da pjesme tvoje dišu onakovom ljubavju, kakovu nam preporučuje u listovih svojih prvi apoštol spasitelja našega. Neka te s lovorviencem na plemenitu čelu primi tvoj junački narod, a ti mu pjevaj sve ono, što si tečajem sedam godinah medju nami naučio. Neka te slušaju veliki i mali, jer je sluh svim jednako dan. Budi svietlom, što grije i sjaji, jer velika moć dana je svietlu, koje ni tmino paklene nadvladati nemogu....“

Na novo zaoriše trublje i pobjedonosna ozvà se svirka. Na čelu Janickovom počivaše kruna lovorova.

Zidovi crkveni potresoše se s gromovita klicanja nagomilane svjetine, koja obasù cviećem sina zemlje sarmatske. Žene i djevojke nemogahu se nahvaliti njegova krasna, blieda lica i tiskahu se do njega, da ga se iz bliza nagledju i glasno mu poviknu: „Comme e bello! A kad je po dovršenoj slavnosti Janicki iz crkve izišao, digne ga svjetina na ramena svoja i pokazivaše ga onim, što ga rad množine ljudstva vidjeti nemogoše.

To je bio najsretniji čas u životu pjesnikovu.

* * *

Za njekoliko danah kašnje stupi Bonamik u sobicu pjesnikovu, zatekav tu najglasovitije padovanske liečnike, koje je bio k bolestniku pozvao. Janicki bolovaše s prsijuh. Čeznja, ljubav, nauci i borba sa životom iztrošiše sile njegove. Liečnici zaključiše, da ga samo očinski zrak u životu uzdržati može. Oni neznadoše, da za pjesnika nebijaše mjesta na zemlji, da ga medju svojimi nigda nemogaše naći.

Uzdajuć se u rieči liečnikah željaše Janicki vratiti se u Poljsku. Ali okrunjeni, cviećem obasuti pjesnik neimade čim put taj poduzeti. Plemeniti Bonamik skupi za njega skrovnu poputbinu, te tako ode Janicki u Poljsku noseć joj grančicu lovorovu, stečenu žrtvovanjem zdravlja i života. Mjesto slave i bogatstva, o kojih sanjaše uboga mati njegova i stari zlatar, nosio je sa sobom malo milostinje.

Jadna Elžusijo!...

VII.

Povratak.

Zar se vraćam u te, Poljska mila!
Ah! grom težke sudbine me bije,
Umriet moram, a možd' duše nije,
Kâ bi suzam grob mi poškropila.
Janicki.

S trga Žninjskoga vraćahu se seljaci kućam svojim. Svi bijahu veseli, jer je svaki njih štogod prodao ili kupio, čim je se kod kuće pohvaliti mogao. Mnogi njih nosili su nove oprave na ramenih, a dječica iztrčaše iz kućah i čekahu ih pred selom, da što prije prime obećane darorove.

Bilo je to u jesen, a sunce već se bližilo k zapadu. U polju bilo je sve pusto, lišće požutilo i opalo. Na putu do Janišakah vladala je velika vreva. Jedni vozili su se na kolih, drugi išli pješke, oni pjevajuć vesele, ovi nabožne pjesme. Znanac držao se je znanca, jer je njekako čovjeku najljepše medju svojimi. Rodjaci. kumovi, susjedi nanizali se jedan uz drugoga kao slovo do slova, pa čovjek u takvom družtvu ni neopazi kako mu milja za miljom mine. Tamo iz daleka blista se slika, i već je za slikom, tamo opet

kuća, već je i nju prošao, a pred zahodom sunca stajao bi svaki na pragu svoje kuće i u njoj se odmarao.

Hrpa Janiščanah upravo se približuje k svojim kućam. Pred selom uzdigao se velik hum, na kojem je stajala slika Propetoga. S huma moglo se je na daleko vidjeti, jer se je svuda ravnica prostirala. Na tom humu sjedio je njekoć sgrbljen starac, biel kao golub. Djeca iz Janišakah dolazila bi k njemu, a on bi im uz gusle pjevao. Gdjekoje donjelo bi mu u njedrih malo milostinje, a djed izmolio bi očenaš, i izvadjao na gusalah svojih pobožne pjesme za žive i mrtve. Jednoga jutra dodjoše opet djeca na hum, djed sjedio je naslonjen na sliku, držao gusle u rukuh, ali već više nije svirao. Čitavu godinu nije nikoga bilo vidjeti pod slikom. Djeca bijahu s toga žalostna i turobna. Kad al jednoga dana doklima pod sliku, štapom, u ruci, uboga njeka i sliepa žena, te sjednuv na hum začè moliti očenaš i pjevati crkvene pjesme. Gusalah nije imala u rukuh, ali zato, buduć da sliepi vole pripoviedati, kazivala je skupljenoj djeci pričè o tri brata sa zlatnimi vlasi, o zlatnoj zmiji, a najviše govorila im je o svom sinu, koji je njekamo u sviet otišao, a doći će u zlatnoj kočiji. Djeca slušahu pozorno siedu staricu i donašahu joj hljeba i voća.

Danas nehtjedè nitko njezinih pričah slušati, jer djeca izčekivahu željno darove otacah svojih, vraćajućih se s trga Žninjskoga. Kad se je hrpa seljanah k sliki približila začè ih starica blagosivati i moliti za milostinju.

Gdjekoji izvadiše komad hljeba i dadoše joj ga preporučujuć se u njene molitve.

Izsred seljakinjah protura se do starice mlada, krasna ženica, vodeć uza se dva sinčića i reče joj:

„Nosim vam bieloga hljeba iz grada, jer crni nije za vaše godine. A tu imate i komad mesa. Izmolite očenaš za moga pokojnoga oca Borysa. Bog mu dao duši lahko, što me je tako liepo obskrbio.“

„To ste vi, Zoško?“ upita prosjakinja dižuć oči gori, kao da bi ju pogledati htjela, „vi me nigda nezaboravite. Ah! što bi sada zato dala, da ste vi mojom sinovkom. Nebi sada kod križa sjedila.

Prosjakinja maši se očijuh, kao da bi suze otrti htjela, ali nijedna suza nepokazá joj se u očijuh. Ona ih već nije imala, plakala je samo u srcu.

„Hvala Bogu“, odvrati Zoška, „možda se je to tako na svih nas dobro dogodilo. Da istinu kažem, dugo sam mislila na vašega sina, ali što sam mogla činiti, kad je stric k nam došao i počeo me nagovarati, da podjem za Matiju, jer je dobar i čedan mladić? Pošla sam dakle za njega, pa sada nežalim. Imamo četvero marve, kola, i još svaki nas ima po dvoje odielo, jedno za svetac, drugo za svaki dan. A i s djecom blagoslovio nas je Bog, pa što treba više čovjeku marljivu?„

„Istina, istina“, odvrati starica, „to je naš grieh, što nam nigda nebijaše dosta. Zato nas je Bog strogo pokarao. Muž mi umrè prije vremena, a djecu podavi kuga. Vicka je njetko ubio, a Klemensa neima te neima!... Ali ja znam, da će se on vratiti, preveć davno, odkako je otišao, a sigurno doći će natrag kao biskup.“

„Tada ćemo“ prihvati Zoška Borysova, „poći do Gnjezna i cjelivati mu noge, a on će se za nas sve moliti i djecu nam blagosloviti.“

Dok se tako obe žene razgovarahu, nadodjoše kola sa tri podprežena konja. Na kolih sjedjahu dva putnika. Jedan od njih izgledao je na ovoranina, a drugi bio je odjeven na talijansku. Žene nesvraćahu očijuh svojih na njih, prem su oba pred križem odkrila se, a jedan od njih još i pozdravljenje gospino molio.

Ugledav na poljsku odjeveni prve kuće Janišakah, reče:

„Eto tvoga rodna mjesta, gospodine Janicki. Seljaci će se prestrašiti, kad te vide u tom talijanskom odielu. Imaš li koga, gdje bi noćiti mogao?...“

„Neznam“, odvrati Janicki, „hoću li naći kuće, u kojoj sam se rodio. Svi su mi pomrli, samo majka ima mi još biti u životu.“

„To bi pametnije bilo, da nismo obišli Krakova, gdje bi laglje konaka dobili, nego što smo se pušćali u ovu pustu krajinu.“

„Nisam zaman Krakova obišao, gospodine Staszycki. U Krakovu želim ja umrieti, ali prije, nego što se s ovim životom razstavim, moram još vidjeti majku i grob oca moga.“

Staszycki, dvoranin kastelana poznanjskoga, komu se je Janicki, vraćajuć se iz Italije, u gornjoj Ugarskoj pridružio, vozio je sa sobom vino za kastelana i bolje se je razumio u ovo piće, nego u rieči pjesnikove. S toga sav u čudu pogleda o smrti svojoj govorećega druga. Videć to Janicki reče:

Učeć se u Padovi, bio sam jako bolestan. Prvi ondješnji liečnici rekoše mi, da ću umrieti. U pretežkoj tugi svojoj utekao sam k blaženoj djevici Mariji, moleć ju, da mi možnom svojom zaštitom izprosi milost kod Boga, da bar u očinskoj zemlji kosti svoje položim. I zavjetovao sam se, da ću, došav u Poljsku, otići na očev grob, i postaviti mu križ. Zaštita najsvetije dieve spasi me od smrti, približujem se evo k svomu rodnomu mjestu, ali ćutim da me sile ostavljaju. Zato se žurim, da zavjet svoj izpunim, prije nego što sasma klonem.

Na ovo ništa neodvrati dvoranin, samo skine kapu i začme se moliti. Razgovor ovaj napuni srce pjesnikovo težkom tugom, koje se već nikako više oprostiti nemogaše Šutio je cieloga ostaloga puta, a kad se je k crkvici približio, skoči iz kolah i zahvali se srdačno dvoraninu na ukazanoj mu uslugi.

U selu već se je sasma smrklo, samo svietlost, što je kroz prozore udarala, razsvjetljivaše putniku tamnu cestu. Janicki približavaše se k očinskomu stanu.

O kako mu je srce bilo. Ugledati će opet ona draga mjesta, za kojimi je u tudjinstvu tako uzdisao, ugledati će majku, koja ga tako goruće ljubi!

Prodje jednu kuću za drugom; mnogo ih je propalo, mnogo se novih podiglo. Napokon dodje i na kraj sela, a roditeljske kuće nigdje nevidi.

Biedni pjesniče! ti si tražio višega mjesta u čovječem družtvu, a medjutim izgubio si svoju vlastitu, skrovnu koljebicu, gdje bi danas umornu glavu položiti mogao. Slabašnu ladjicu žića tvoga raztepoše morski vjetrovi, utonuti ćeš prerano jadni mornaru! . . .

Težka slutnja obuzè srce pjesnikovo. Zakuca na poslodnjoj kući u selu. Gostoljubna vrata otvoriše se, a Janicki stupi u sobu. U sobi bilo je toplo i veselo. Na stolu gorila je smolena luč, a oko peći igralo se troje djece, ogledjuć s trga donešene darove. Jedno držalo je zemljena konjica, drugo vojnika s puškom, a treće sviralu. Na klupi pod prozorom sjedio je mlad, rumena i krasna lica seljak pri obiljnoj večeri, koju mu je ženica pripravila. U sobi vladao je velik red, a iz svega moglo se je zaključiti, da tu stanuje sreća i blagoslov boži.

S prva nepoznaše Janickoga, nu kad ih uzè pitati za susjede, krikne žena sva začudjena i pusti žlicu na zemlju. To je bila Zoška Borysova.

„A što vam je, da tako bliedi izgledate? upita ga turobno.“

„Vraćam se iz dalekih krajevah“, odgovori Janicki. „Dvaput je mladjak svoje rožčiće promjenio, odkako sam na putu. Upravo dvanaest godinah nebijaše me u selu. Je li se tu mnogo čega promjenilo?“

„O mnogo, jako mnogo“, odvrati žalostno žena, „moj i vaš otac počivaju u hladnoj zemlji!“

„A naša kuća?“

„Ej! žalibože i kuće neima više. Kad je otac umro, a Vicka njetko ubio, udova mati neimade od čega u kući živjeti. Odè . . . u sviet a kuća ostadè pusta. U njoj noćivahu pastiri, što na močvari stada pasu. Prije godinu danah sruši se krov, a zli ljudi razoriše ju do kraja. Danas je više nemožete vidjeti, samo od ognjišta ostadè njekoliko kamenja.“

„A majka moja?"

„Majka? . . . i nju je nesreća postigla. Ali ipak nedadu joj ljudi poginuti. Sjedi pod križem i moli se za sve nas. Jadna nevidi ništa! Starost — žalost. Pa k tomu još neće u nijednoj kući da noći, govoreć: „Moram izgledati Klemensa, da me vidi, kad prodje."

Tako govoraše žena, moleć gosta, da sjedne, jer u cielomu selu neće naći ljepšega konaka. Obeća mu takodjer skuhati mlieka, ako mu se u ubogoj kući negrusti. Mišljaše, da se je Janicki na visoke časti popeo, jer si nije mogla protumačiti, što to njegovo čudnovato odielo znači.

Janicki sjede na klupu i uzè razgledati po sobi. Djeca naviknuv se na lice gostovo, povratiše se opet k svojim igračkam, a roditelji gledahu tajnim razkošjem na njihova zdrava i rumena obličja. Svuda vidio je red i sreću, vidio je, da su obitavaoci ote kučice zadovoljni sa sudbinom svojom, da medju ova četiri zida počiva cio njihov sviet.

Oči pjesnikove potamniše, zavideć sreću ubogoj koljebici. Bio je to jedini oblačić, koji je proletio njegovom angjeoskom dušom, bio je to časak sebičnosti ljudske Nu brzo razvedri mu se lice, a u srcu oćuti slast odreknuća. Odrekao se je svega onoga, što ovdje ljudi srećnim nazivaju, odabrao si je put trnjem posut, a zato doneo otačbini dičan lovor-vienac, stečen na izpitu narodah evropejskih.

Tko ga je danas u rodnom selu mogao razumjeti i pojmiti? Svi očekivahu, da će doći u bogatih haljinah, obasut visokimi dostojanstvi, a on se vrati k njim siromašniji od najkukavnijega seljaka.

U to pošalje gazdarica slugu pod križ, da dovede staru Janicku.

„Sine moj! Klemense moj!" zavapi sliepica ulazeć u sobu. „Zašto te oči moje nevide?"

Klemens baci se u naručje majčino.

„Vidiš sinko", reče plačuć od radosti majka, „za tobom mi oči izcuriše. Uboga sam i nesrećna, ali nade u milosrdje bože nisam izgubila, da ću se još jednoč s tobom sastati. Sinko moj, možebit da te vriedjam, što ti tako govorim, možebit sam dužna cjelivati ruke tvoje . . . Ah! zašto te nevidim? . . .

Uboga žena nije pojmila providnosti bože, nije znala, da je sliepota njena bila sreća za njega.

Ćutljivi sin štedio je nesreću majke svoje i nije joj htjeo uništiti sladkih sanjkah, kojimi je cieli svoj nutarnji sviet napunila. Nije joj privoviedao sgodah svojih, jer tih nije mogla pojmiti. Nije je joj ni o viencu lovorovu spominjao, jer od kakve bi koristi bio biednoj i sliepoj seljanki? Cielo bi ga selo izsmiehavalo, što je za njekoliko ovehlih listićah, uništio sile svoje i tako mladjahan ka grobu pristupio . . .

Ništa nije o tom okrunjeni pjesnik govorio, a kad ga je majka za stanje upitala, odvrati joj, da ako i nije svećenikom ni biskupom, ipak odlikovanja njegova ravna su takovim častim, a kad dodje u Krakov, više će joj o sebi pripovjedati. Tamo čekaju na njega velikaši s otvorenima rukama, jer slava imena njegova doletila je u domovinu iz dalekih krajevih.

Umirena ovimi riečmi žena ostadè danas u kući na konaku. Do kasne noći razgovarahu se sin i majka. Pripoviedao joj je o inih krajevih i narodih, kako su ga svagdje, znanci i inostranci ljubili.

Sutra dan imala je stara Janicka na sebi čisto odielo; samo prosjački štap ostadè joj u rukuh, jer ga na nikakov način nehtjedè od sebe baciti. On joj je bio jedinim drugom u njenoj ljutoj nesreći, on joj je bio vodjom, kad ju je odasvuda obkolila grobna tmina.

Janicki dadè joj posljednji groš milostinje, koju je od tudjinacah dobio, a jadna majka mišljaše, da joj daje ono, što mu od suviška ostaje.

Ćutio je nesretni pjesnik, da neima vremena dangubiti. Požuri se s toga, da zavjet svoj izpuni.

Njekoliko danah kašnje skupiše se u crkvi seljaci iz Janišakah i moljahu se skupa sa sinom i majkom za dušu staroga Janickoga. Po misi odoše svi na groblje, da mu i na grobu zavapè: vječni pokoj. Na grobu stajao je prosti drveni križ s nadpisom:

Oče mili, spomenik ti ovi
Stavio je sin tvoj ucviljeni,
Nit' je mjeden, niti mramorovi
Već od „drva križa", drva spasa.

Zadovoljiv zavjetu i srcu svom, oprosti se pjesnik s drugovi djetinstva svoga, preporuči majku u zaštitu Janiščanah i pospješi do Krakova, gdje ga očekivahu velikaši, Elžusija i poslednji njegov prijatelj, grob.

(Konac će sliediti.)

EL MAJO.

Španjolska novella po francezkom od Marije Aycardove.

„Quien no ha visto Sevilla, no ha visto maravilla." „Tko nije vidio Seville, nije vidio čuda„, kaže oholo prieriečje Španjolacah, u kojih su prieriečja tako česta, al ujedno i izprazna; no ovdje je prieriečje istinito. Stranac, koji je ulice Seville prošao, i u kuće zavirio, biti će shvatio, da ova rjedka varoš sasvim posebne običaje ima, običaje, koji se s prozori, s altanami, koje zatvoreni kapci štite, posve slažu, kao takodjer i sa zračnimi terrussami, gdje Andaluzijanac čitave noći boravi i iz daljine pjevanje sluša. Almanzorci pobjegoše pred Kastiljanci, pokoljenje Boabdilah razprši se po piešćarah Afrikanskih; ali mlade djevojke crnih očijuh i smedje kose ostadoše, i još uvjek vlada u Sevilli stara mavrijska galanterija. Ista francezka nošnja nemože španjolske kabanice protjerati, a Seviljanke nebi podništa svoje basquine s najdragocjenijim zavojem iz kašmira zamienile. Mladi ljudi, kojim se daje nazov Majo, njeguju narodnu nošnju: izvezeni prsluk, zlatna dugmeta, baršumaste hlače, svilene čarape, i zlatnimi trepetljikami urešene cipele. Pridaj k tomu još liepo obličje, mrku kabanicu, i kastagnjete na palcu i eto ti Maja t. j. gizdelina Sevillskoga, koji cielu noć po Sevillskih ulicah hoda, da pustolovi ili svoje započete ljubezne spletke nastavi. Oci spavaju, duene*) driemaju, mlade djevojke bdiju; uprav kao za vrieme Maurah.

Oko polovice svibnja 1839. bijaše Don Alonzo Lopez Castrera, odličan i bogat mladić, i jedan izmedju najodličnijih Majah Sevillskih, okô pónoći u ulici Alkazar, odjeven na prije rečeni način i širokom kabanicom zaogrnut. Nestrpljivo očekivaše on, da ugasnu zadnji traci mjeseca. Kad se je smračilo i naokolo tišina nastala, smota on svoju kabanicu, baci ju preko ramena, i pojde prama jednoj kući, kojoj kamenje od zida bijaše tako izsječeno, da mu je uzlaz moguć bio. Priznat se mora, da je pogibeljan hod, ali vidilo se je, da je tomu vikao. Već se je uzpeo na shod; ovdje izvuče iz vezana prsluka mali ključ, otvori prednju ključanicu od kapakah, jednim skokom bijaše u mirisnoj sobi, gdje ga Carmela de Aguilar, „duša njegova srca", kao što Španjolac kaže, očekivaše. On poleti prama njoj razširenima rukama i na poljubac pripravnimi ustnicami.

„Carmelo, moja Carmelo!" poviče on:

Pred njim stajaše mlada nepoznata djevojka, koja od straha natrag skoči i glasno poviknù.

Don Alonzo, sasma zabunjen, nije znao, jesu li ga oči prevarile, jeli ga je možda kakov nesretan udes u susjednu kuću doveo, koju je za kuću svoje drage držao; medjntim poznavao je dobro sobu, posobje, klecalo, posvećenu granu, sliku blažene djevice,

---

*) gouvernantice.

sve je na svom mjestu, sve je kano prošle večeri; on stupi s toga k zapanjenoj djevojci, htjede ju umiriti i neznajuć joj nijedno drugo ime, do „Carmela“ dati, reče:

„Samo me jedan časak poslušajte, Carmelo.“

„Pa odkuda vi znadete, da se ja Carmela zovem“, reče djevojka, koje je glas sve jači postajao i naskoro cielu kuću pobunio.

Sevillske su ulice uzke, a Alcanzarska ulica nije ništa širja od drugih; susjedi se dakle probudiše, prozore pootvoraše, a dva mlada čovjeka, Carmelina braća, banuše, mačem u ruci, u sestrinu sobu. Na taj prizor onesviesti se Carmela, i dok joj jedan brat u pomoć priskoči, izvuče Don Alonzo, odvažno i vješto svoj cuchillo (nož), odbì njim drugog brata od sebe, potrča na shod i bijaše za časak na ulici.

„Gle biesa, pobježe nam!“ reče mladi de Aguilar.

„Ah! Ah!“ poviknuše susjedi, „gledjite Maja Don Alonza Lopeza, koga kod Carmele zatekoše, to će liep par biti.“

Što je Don Alonza mučilo, nije bila niti vika susjedah, niti pogibelj; koja mu prietila, nego odsuće djevojke, koju ljubljaše. Što se je š njom sbilo? što li ovu promjenu osobah prouzročilo? Kuća Aguilara bijaše usamljena kano samostan, i stražena, kao harem; u nju provaliti bijaše dakle nemoguće, bez požrtvujuće se ljubavi od strane djevojke. Svake subote idjaše u zaprtoj kočiji sva obitelj na ladanje u jedno selo, od Seville po prilici jednu uru udaljeno, gdje je mlada djevojka misu slušala.

Don Alonzo imadjaše ljubav djevojčinu zahvaliti samo slučaju ili onoj potrebođi, koja ženske u zemljah, gdje su od ljudih strogo odieljene, sili, da inciativu uzmu. Djevojka, vidivši ga, jedanput prolazećega; otvori kapak i baci mu bielom ručicom kitu cvieta; drugiput mu svoje liepe oči pokazà, napokon je i na shod došla, a odvažni Majo nije otezao, gore se popeti.

Drugo jutro dodje jedan častni starac k Don Alonzu Lopezu; bijaše Don Hernando de Aguilar, Carmelin otac.

„Caballero“, poče on, „vi ne samo da ste moju kćer zaveli, nego ste ju i poštenja lišili, buduć je jučerašnji slučaj predmetom obćega govora po cielom gradu; svi stanovnici Alcanzarske ulice vidješe vaše lice ove noći na Carmelinu shodu, a njezina braća dišu samo osvetom; što se mene tiče, Alonzo, ja mislim, da bi ženitba to sve mogla popraviti. Bezdvojbeno vi ste samo s toga obzira moju kćer pohodili, a vi nebi bili prvi Španjolac, koji se je na taj način oženio.“

„Senor“, odgovori smierno Majo, „pripravan sam vam zadovoljštinu učiniti, ali onu vašu kćer, koju sam jučer, u sobu provaliv, vidio, neću uzeti, druga je, koju ljubim. Drugu ja snubim.“

„Drugu?“ reče starac; „ja imam samo jednu kćer.“

„Samo jednu kćer“, poviče Don Alonzo, „pa je li to ona gospodja, koja je jučer u mom prisustvu u nesviest pala?“

„Uprav ona.“

Majo mučaše, buduć vidio, da je mlada djevojka, koju ljubljaše, očevidno Don Hernandu de Aguilar nepoznata; al bila ona tko mu drago, poštenje mu je nalagalo, da nikoje nesmije pogrdi izvrći. S toga reče, da će samo pred Donom Carmelom odgovoriti, ako mu je dopušteno viditi ju. On ju posjeti u prisustvu očevu, ali samo, što je Don Alonzo mladu djevojku, koja blieda i drhćuć pred njim stajaše, opazio, poviče:

„Ona to nije. Ovoj gospodični nisam ja nikada ništa obećao.“

Carmela se sa svoje strane izrazi, da Maja nepoznade, da ga je one noći prviput vidila i da je k njoj prodro, a da ga ona na to ni najmanje navela nije

„Nemogu ni jednomu ni drugomu vjerovati“, nastavi strogo starac, „po svoj prilici govori iz vas ljubezna svadja; ali poštenje jedne stare kuće nemože da zavisi od smiešnih ćutljivostih dvajuh mladih ljudih. Don Alonzo, vi ste noćju u sobu moje kćeri prodrli; a

ključanica, koja je kapke zatvarala, nije obita, nego je otvorena. Vi ste dakle imali ključ, a tog vam je samo ona mogla dati. Ta stvar dakako porodi toliku buku u varoši; moja je kći obezčašćena, ako ju neuzmete; al vi ju morate uzeti.“

Don Alonzo, koji je odveć vierno ljubio, nego da bi svoje ljubavi izdati mogao, pozdravi starca, nakloni se njegovoj kćeri, i ode neprogovoriv niti rieči. Malo vriemena zatim nalazio se je Don Alonzo izvan grada na jednom od vrbah zasjenjenom potoku; naproti njemu brat Carmellin, oba mačem u ruci. Borba bijaše kratka, a mladi Aguilar sruši se težko ranjen na tle.

Ima španjolsko pririečje, koje se obično u držak mača urezuje; mač naime sam govori:

„Nevadi me bez uzroka iz korice i neturi me unutar bez poštenja.“

Mladi Aguilar smierao je na ove rieči govoreć u podanju:

„Vi ste mač bez uzroka izvukli, nemožete ga dakle s poštenjem u korice turiti.“

Dona Carmela imala je još jednoga brata, branitelja, koji ju je osvetiti mogao; Don Alonzo pako bijaše glasovit sa svoje okretnosti i hrabrosti, tako da se je i najodvažniji smišljao, prije nego se je s njim u boj upustio; medjutim ovdje se je radilo o poštenju njegove obitelji, pa s toga nije mladi čovjek niti najmanje otezao. I ovaj protivnik bi svladan. Kad je svoj mač u korice turao, reče Don Alonzo:

„Vaš je mač možda mač Cidov, ali se nalazi u rukuh čovjeka bez poštenja i viernosti.“

Svi ovi dogadjaji, svi ovi govori bijahu od Sevilskih gradjanah pomnjivo skupljani i bijahu predmetom obće zabave. Ljubav, u Španjolskoj velika strast, smatra se ovdje za kriepost i nalaže svojim štovateljem ujedno stroge dužnosti. Ljubav jedne djevojke zlorabiti, žene varati, je više nepošteno, nego pogibeljno; čim su žene iskrenije, tim je većma nepošteno, varati ih. Svu je Sevillu gnjevilo ponašanje Don Alonza.

„Kako je pogrdno“, govorilo se je, „mladu djevojku zavesti, vječnu joj ljubav priseći, po noći k njoj dolaziti, pa ako jedan brat ova ročišta, gojena vjerom prisegah, odkrije, tada svoju ljubav niekati i zavedene neuzeti. Ne, takova šta nije u Sevilli još nitko doživio, dapače niti za vrieme Maurah. Jedan Mauro bi poštenije radio, nego ovaj kršćanin!“

Mauri se još uvjek u Španjolskoj hvale radi svoje plemenitosti. Stoljeća nisu ove hvale izbrisala.

Don Alonzova sreća u obadva dvoboja pomnoži još boljma nezadovoljstvo cieloga grada. „Dvoboj“, govoraše se, „boži sud, koji poštenje osvećuje, onda kad je ljudska moć slaba, bijaše sada sliep kao slučaj i pristran kano podmićen sudac.“ Sve je zvalo nebo na osvetu i sve je izbjegavalo okrivljenoga Maja, koji je ovaj častni naslov oskvrnio.

Poparen, od čitava grada ostavljen, izbjegavan od svojih prijateljah spoznavao je dobro Don Alonzo obće nezadovoljstvo. Ali on se je tim tješio, što je znao, da svega toga nezaslužuje.

„Ako ovu djevojku, koja nije ona, koju ljubim, uzmem, tada bi bio kriv i nevieran. Ali gdje je o n a, tko n j u može pred mojom ljubavi? sakriti? Znade li o n a što se je dogodilo?“

Tako mišljaše on i probježa cieli grad i bludjaše neumorno iz crkve u kazalište, iz kazališta u javno šetalište, i gledaše pozorno po svih kućah, po svih prozorih. Noćju bijaše u Alkanzarskoj ulici, pod Carmelinimi prozori, kadkada se uzpne na zid, kušajuć nebi l' došav na shod, kapke otvoriti mogao, ali njegov mali ključ nije mogao otvoriti ključanice; željezom okovani kapci zatvarahu grobno-tihu sobu.

Jedne večeri sjedjaše on u svojem stanu, promišljavajuć još uviek neriešenu zagonetku, kad najednoč uleti jedna djevojka, zamotana u svoju basquinu, u njegovu sobu, i baci se jecajuć u njegovo naručje.

„O alma de mi corazon", poviče on, „jesi li ti Carmelo?"

On odvine basquinu, koja lice njegove ljubovce zastiraše i posù joj crnu kosu i suzne oči cjelovi.

„Vi me dakle ljubite, Don Alonzo?"

„Više nego svoj život, isto tako kano svoje poštenje, koje sam, odkako vi izčeznuste, izgubio."

„Ja nisam Carmela de Aguilar."

Pa tko ste dakle moja dušo?"

„Ja sam vaša služavka i sudojnica,*) kći jednoga zakupnika vašega oca, koju zadnje subote, dočim se je Dona Carmela, na misu u naše selo odvezla, u gradu ostaviše, Ja sam imala ključ od Carmeline sobe, i unišla sam po noći unutar, da na to nitko ni pomisliti nije mogao. Ja sam vas vidila i obljubila, Don Alonzo; — ostalo znadete. Nikad vam se nisam za Donu Carmelu izdala, al vi me tim imenom u prvom sukobu nazvaste, a ja nisam imala toliko moći, da vam bludnju odkrijem.

Liepa Andaluzijanka je medjutim to bez ikakve pogibelji mogla učiniti, kći Sultanova bi joj zavidila za njezino sjajno obličje, za vatru njezinih očijuh, za njezino dražestno smiešenje; njezin vitki stas bijaše uprav najzavodljivije dražesti, a i najmanje cipelice u čitavoj Sevilli, bile bi za njezinu nožicu prevelike.

U Španjolskoj je sve odlična roda, pa ako tko samo neuzme kršćana, kojega su predji još turban nosili, to nijedan brak nije mješovit.

„Ja sam svojoj majci izmakla, što sam prije mogla", reče djevojka, „pa ipak sam prekasno došla, da nesreću Done Carmele i njezine braće predusretnem. I ja imam braću, Don Alonzo i možda bi bili u dvoboju sretniji od Carmelinih; no nebojte se ih, oni vam neće niti vlasa dotaknuti. Medjutim se mora poštenje Done Carmele popravit, zato vas pitam, Don Alonzo, što ćemo početi. Ja se skoro bojim, da ako se budem sama tužila, da će se mojim riečim slabo vjerovati. A i tko bi u Sevilli vjerovao, da imam više ljubavi prama vam, nego prama samoj sebi, da sam se pod imenom druge dala ljubiti; da sam u gradu ostala, dočim je Dona Carmela na ladanju bila i da sam napokon, kad se je ona u Sevillu vratila, otišla, nemogavši vas opomenuti i vaše bludnje popraviti? Što ćemo dakle, Don Alonzo?"

„Istina se mora reći, moja ljubezna, i vi morate Maja uzeti."

Ljepotica Ines baci se u naručje svoga ljubovnika, ženitba se svrši pod uzklici ciele varoši, koja se ponese poštenjem svoga Maja, koje doduše jedno vrieme bijaše potavnilo, da se poslje tim sjajnije pokaže.

Petnaest danah izza toga nije se u Sevilli o ničemu drugom govorilo, nego o ovoj ženitbi.

Seoski knez.

Po našem dogovaranju u Mihaljevcih razidosmo se, i ja se uputih put Velike. Prolazeći kroz Mitrovicu gledim grad slavnog i dičnog njekoč kraljevskog komornika Jakoba Svetića, pa mi se u srcu razžali, što taj za domovinu zaslužni muž neostavì potomakah, da bi u njih spominjala se slava djelah njegovih, koji je za vrieme francezkoga rata sam čitavu satniju vojakah stavio, odjeo i uzdržavao, koji je bio pram svojim podanikom blag i mnogu je djecu svojih podajnikah u nauke slao, od kojih svećenici i ini svjetovni poglavari postadoše. Njegov primjer sliedila mu je blaga i velezaslužna mu udovica Juliana Svetić, rodjena grofica Batyanyi, koja je bila prava mati bivših podložnikah svojih, te ju još i danas spominju, premda su sad već hvala Bogu

*) Milchschwester.

slobodni ljudi, koji kažu, da bi svi onaku dobru zemaljsku gospoju imali kao što je bila grofica Svetićka, naša prava majka, sigurno nebi se tužili na svoje vlasteline. Ona je nesamo uljudno s nami postupala, već je sipala milosti i dobročinstva, zato dok će biti vieka i svieta, ostat će joj uspomena u srcih njenih bivših podajnikah. Ali šta se ja na putovanju môme uviek sa razmišlavanjem o prošlosti zadržajem, i nežurim da na sva mjesta naše domovine prispijem? Što ću, kad mi je takva narav; ugodno je čovjeku kad se dobrih ljudih i dobrih djelah sjeća. Nu jer mi je dalje bilo ići, zato skrenem u taj grad, gdje sad druge vriedne obitelji, bivši u rodstvu s pokojnicom, stanuju i koji njega posjeduju. Ja, ovdje dobar poznanac još od vremenah čestitoga njekog muža Keresturia, potražim sadanjeg domaćinu; nu rekoše mi, da je otišao u Duboku. Kad to razumieh, odlučih i sam, da onamo idem, da vidim taj priedelj, i ondje nalazeću se staklanu, vlastitost gg. Trnke i Müllerah. Došav u Veliku, motrim grad ili bolje rekoć razvaline tvrdje, na vrh brda stojeće. „Ovdie su", rekoh „naši krvnici Turci gospodarili, i sirotinju raju mučili. Bože mili, ako putuješ kroz našu zemlju, našu krasnu, da reknem raju zemaljskomu priličnu domovinu, nemožeš dva tri pedlja proputovati, da nevidiš zlamenja, šta u tebi krv pobune, i tebe opomenù, da imaš još braće, koja su u takovu položaju u kakovom predji naši bijahu, još ima naših ljudih koji ìgo tursko vuku. Ah, pomislim, šta je to hasna, čemeriti si srce, kad nemožeš da pomogneš;" te bacim oko na drugo stanje, to jest samostan naših vriednih otacah Franjevacah. Ali sad je već i on podrtina, njegova slava i dika pala je već odavna; a njekoč baš u tom samostanu bijaše jedina utjeha čitavog polja požežkoga, odtud bo su oci Franjevci boreći se sa dušmanom izletali, da raznose sveto slovo kršćanstva. Osim tog su oni i narod u poljodjelstvu, obrtnosti i gospodarstvu podučavali, i sami razne tvornice posjedovali, što svega sada neima. Krasan je to predelj velički za oko, za sluh; za sva ćutila imaš dovoljno ugodnostih. Tu se nalaze i kupelji, u svetu nepoznate, što služe cieloj okolici, za mjesto odmora, okriepe i razveseljenja. Nuto opet se zaustavi, ali nije mi ni žao, jer me nadari mila priroda. Izza napomenutih toplicah vodi put u Duboku na staklanu, tamo sam i ja naumio.

Putujući indi opazim množtvo ljudstva na cesti, a i ono mene opazi i svi u jedan glas poviču: „Dobro došo kneže!" Upitam ja nje: „Što ste se sakupili u tolikom broju?" Moj sudrug, knez iz Velike, čovjek, koji zna i čitat i pisat, reče: „Ta brate, zar ti nevidiš, da imaju oti ljudi motike, lopate, čakljeve krampe; mi smo ovdje, da ovaj put napravimo." „To je slavno braćo", kazà jim, „to je za vašu korist i hasnu, slava vama! Sad će barem proizvodi staklane dubočke po širokom svietu razturani biti, a vi si novćetine zaslužiti." Sudrug moj mi odvrati: „Hvala budi Bogu po najprije, pa onda našoj slavnoj varmedji, koja je naredila a napokon najviše gosp. našem žup. vel. sudcu, koji narod strogo pridržaje, da se dobrih putovah dobavimo, a osobito na ovom potezu, gdje iz staklane, kao iz kakovog vrila iztiče nepristano za svakog marljiva čovjeka prigoda, da si može novca zaslužiti i tako potreboće svoje namiriti." Pripoviedao mi je isti moj sudrug, kako je nedavno u romantičnoj toj dolini velika zabava bila, koju je svojom nazočnošću i sam presviet. gosp. vel. župan usrećio, i gdje je bilo gospode i inog naroda, te liepo i krasno zboriše sve za sreću i dobro obće.

Pridruži mi se sudrug moj i otidemo u Duboku, da razgledamo pod upravljanjem čestitoga českog sina Trnke stojeću staklanu. Tu se sve proizvadja, što i ma koja druga česka tvornica proizvoditi može; tu možeš dobiti

i naručiti si, što god hoćeš i želiš, i dobro ćeš i uz primjernu cieuu poslužen biti.

Kad se nadivanismo i kada nas je čestiti vlastnik o svem ubaviestio, te pokazao iz svojih zapisnikah, koliko tu naši ljudi novca zasluže, i koliko jih ima pobilježenih, kojim je već unapred u ime zaslugah novacah dao, tada se osvjedočismo, da je jedna takova tvornica prava blagodat za pučanstvo. Hotjeo nas je upravitelj da vodi u dični Jankovac, i da tada onom stranom idemo do Voćina, a zatim da se na Zvečevo, gdje je takodjer staklana, vratimo, da i tu vidimo najprije krasotu prirode, zatim uspjeh umjetnosti, i da tom prigodom razsudjivamo o proizvodih njegove i ondašnje staklane. Mi nismo mogli ići, jerbo se je velički knez, koji je imao nadgledati težake, k njima vratiti mora; a ja sam već odprije pozvan bio, da se žurim u Pakrac, da s menom posla imaju.

Najbliži mi je bio put, ako iz Velike udarim preko Stražemana, da na Slobaštinu izidjem, tada u Kamensku i napokon u Pakrac dojdem. Moju odluku odkrijem sudrugu svômu, a on ti meni kazà, da će me dati odvezti, da su mu konji odmoreni. Tako je i bilo. U Velikoj se spreme kola, i ja put pod noge te se provezo nuz Radovance, mjesto od kud je domorodac, koji je prije njekoliko godinah na izložbi dobio dukatah, što je njegovo vino, sa goilskog brda, za najbolje i za najtečnije pronadjeno; zatim uz Dragu, od kud je obitelj Kraljevićah, te dojdem u Biškupce, i sastanem se s mojim starodavnim prijateljem Čaplogradićem, koji kad me smotri, zvao me je k sebi; nu jer sam na putu bio, te sam se i žuriti morao, to mu se zahvalim. Ele, ipak dvie, tri š njim progovorim, te ga upitam, gdje je, i zašt se neda viditi, zasto nedojde u skupštine. On mi rečè, da je imao nesreću u velikomu zboru, da ga njegovi sunarodnjaci nisu razumjeli, ili nisu hotjeli razumjeti, te sa javnosti, da su ga odstranili. „Meni je“ kazà on, otim činom naloga duševna, da u javnost neidem, morda će nam narod i mila domovina sretnija biti, ako se ja nemiešam. Ti znaš, kneže, najbolje, da sam ja pripravan, ako je za sreću naroda našega nesamo u skromnosti živiti, već takodjer bi mi bila ista smrt lahka i sladka, kad bi to kralju, domovini i narodu sreću i bolju budućnost doneslo. Ako moja braća i naš rod bude zahtjevao i to od mene, to ću mu, takodjer s najvećom odanošću i radošću izpuniti. Medjutim nemoj misliti, da ako sam u skromnosti, da se netrsim pruditi narodu svomu; nu skromnost je, pa netrebam da govorim, pošto se moje sudjelovanje sada samo u tom sastoji, da od svog Bogom mi blagoslovljenog imetka po mogućnosti pružam u narodne svrhe. Kako, koliko i gdje, to neka budućnost i to po mojoj smrti dokaže, za sada mi je svetinjom ono načelo sv. pisma: „što pruži desna, lieva zato neka nezna.“ Na ovo ću ja: „Dobro, stari prijatelju, to je sve liepo, pa i ja se ufam, da se približuje već vrieme, gdje ćeš morati med nas, ter s nami skupa za sav dom i za sve zemlje naše prostrane carevine raditi.“ „Ako brate kralj i dom to zahtievali budu neću pomanjkati!“ kazà mi on, i tad se s menom oprosti i ode u svoje dvore, a ja dalje. Kod sela Torna nadjoh puno svjetine, i ubaviestih se, čim ih vesele vidih, da jim je nješta dobra se dogodilo. „Što je braćo?“ izdaleka vičem: „Dobro,“ kličuoni, „odi k nama!“ Kad onamo, kazaše mi, da slave danas dan, u kojem su se liepo namirili sa svojim bivšim vlastelinom, grofom Juliom Jankovićem, glede šumah i paše. Vele da su, osim što se dobrovoljno nagodiše, još 30 jutarah krasne šume dobili. Nato će sa strane jedan Stražemanac: „Vi ste dobro, nu mi nismo još u redu, nama njeki ljudi kažu, da mi nemoramo ostati po nagodi.“

Čuvši ja to, dreknuh: „Ah nesretni moj narode, zar ćeš se dati zavadjati od budalah; zar neznaš, da je nagoda bolja, nego svi processi? Dragi moj Stražemančane, nebudalite vi, već liepo uživajte i čuvajte, što ste dobili, pošto, da se niste nagodili, nebi ni polovice toga imali. A napokon vidite, ti ljudi, koji vas huškaju, nisu vaši prijatelji; vaša nagoda je prošla tiam do najvišeg suda, te sad više nitko neprominù. S toga umiriti se i neludujte, ja vam kao knez velim, a znate li, da ja bogme, kad bi vami zlo želio da bi onda i sebi to isto želio. Slušajte vi vašeg sudruga a druge budale ili bolje rekuć vaše dušmane tjerajte od sebe. Ako tako učinite, dobro ste uradili; ako drugčije, vi sami sebi pripišite, i nežalite na nikoga radi zlih posljedicah. Draga braćo, dederte ćašu, ja još danas moram u Pakrac, dajte da vam nazdravim, pa tad s Bogom!"

Nisu me hotjeli od sebe pušćati, ali napokon mojemu izpričivanju ipak popustiše, i ja odoh. Dovezem se u Kamensku a otud preko Buća u Španovicu. Ovdje opazim ljudstva sve s kosami, sikirami, motikami, i pravdaju se s lugari i žandari, da na silu u šumu utjeraju marvu, a ovi odgonè u Pakrac. „Što je to?" ja nadošavši medj nje rekoh: „Što je!" odgovoriše mi, „eto Vrancuzi nedadu nam u šumu tjerati naše marve." Šumar će: „Kakva vaša šuma, ljudi; to je spainsko." Maksim Puntarčić će: „Kakva Spainska, spaija je crkao; mi smo pod Jankovićem, kad je još onaj stari Bogoević viškal živio, tu našu marvu pasli, a bogme Bogoević nebi dopustio, kô što nam je i mline porušio." Panto Pravdačić izbode se: „Kako je radio, tako je i prošao. Kažu Uljinačani, da on kao kurjak ondje po šumah hoda." Sad tekem do rieči dojde šumar i kaže: „Ni sad vam neće braniti vlastelinstvo, u shodno doba, da tu pasete marvu; samo morate plaćati, jer vi ste već dobili vaše šume i pašu. Sad ste odieliti, sad nemate sa spahilukom ništa obćenitog." Viču, larmaju: „Našu marvu nedamo tjerati!" nu lugari i žandari nebudi lieni sputaju kolovodje, a goveda preda se, pa š njima će pred sudca. Kad to ugledaše, ini se umiriše i tihoća postadè; i ja dojdoh do rieči, te jim prozborim: „Braćo, što vi radite, jeste li dobili šume i pašnjaka?" Miroljubović odgovori: „Jesmo, al nam nije dost." „Pa koliko ste dobili?".. „Kakogdje, paše njegdi manje od 22 jutra na sesiu, a šume njegdi manje od 6 jutarah, i to smo putem nagode dobili." Šumar će odovud: „Još i više su dobili.„ Ja mu rekoh: „Nepitam vas, već ove ljude. Šta ludujete, kuda će vam bolje, ta da ste na proces išli, evo moje glave, nebi dobili šume više od 3 do 4 jutara, a paše najviše 14 do 16 jutarah jer je i paša i šuma bolje vrsti, nežel srednje. A vama je šuma i paša izručena, to je kroz sve sudove prošlo; sad kao što nesmije bivši vlastelin u vaše tako i vi nesmijete u njegovo dobro.

Projdite se toga, pa uživajte u blagom miru što dobiste po samo božjoj i carevoj volji. Nek vam je blagoslovno. Tebi Puntarčiću, velim, da imaš pravo, da je vlast spainska i ta turska rieč izčeznula, zašto i ja Bogu hvalim, ali svojina imetka bivših vlastelinah ostala jim je, i ta mora da je svakomu sveta, jer dok bude ljudih, koji tudju svojinu, bila ona velika ili mala, nebudu štovali, dotle neće sreće u narodu biti. A ti pravdaču, daj mrtvim ljudem mira, jer stari su naši, još neimajuć luč kršćanstva, rekli: „od mrtvih ništa već dobra. Dok sam ja to divanio, dotle su se njeki polagano razišli, a kolovodje svezani sa govedom odoše pod pratnjom žandarah i lugarah u Pakrac. Vidivši to, odjurih i ja u Pakrac.

Svaštice.

Iz Požege. — Prvog ovog obdržavana je glav. skupština ovdašnje nar. čitaonice, a povod joj je bio odpis vis. namjestničtva, kojim se družtveni pravionik u načelu posve odobrava, samo se prije konačne potvrde ištu još njeki stilistični izpravci, čemu se je i drage volje zadovoljilo. Uz to bilo je govora i o drugih predmetih, te je izmedj ostalog zaključeno, da se svi članovi družtva pozovu, neka bi svaki po koju knjigu družtvu darovao, da se temelj družtvenoj knjižnici položi. Ako se odbor za taj zaključak revno zauzme, to će družtvo doskora prilično knjižnicu imati, počem nam je poznata pripravnost našega občinstva za takov podhvat; tako n. p. čujemo, da će prečastni gosp. podarcidjakon Filetić znatan broj knjigah u tu svrhu darovati. I ovo uredničtvo pripravno je taj podhvat što više podpomagati, te će ne samo dotični poziv, nego i imena štovanih darovateljah u svom listu rado priobćivati.

5. opet bila je u županijskoj dvorani pod predsjedničtvom pr. g. vel župana skupština ovdašnje gosp. podružnice, o kojoj ćemo u budućem broju obširnije občinstvo ubavjestiti.

Iz Požege. Kao što svuda, tako i u našoj Požegi bijaše svečanost sv. Ćirila i Metoda provedena slavno. Kako je već u našem 18. br. označeno, tako je i zbiljam već dne 4. srpnja po podne množina se ljudstva sastala i kod večernje prisustvovala. U večer kod koncerta bila je dvorana dubkom napunjena, gdje je naše pjevačko družtvo umjetno razvijalo različne napjeve i musikalna predstavljenja. — Dne 5. već u rano jutro označiše pucnjavom topovah otu svečanost. U 10 satih u župnoj crkvi bilo je množtvo ljudstva pri svetoj misi, mladež sa svojimi zastavami, žup. činovnici, kojim na čelu bijaše presv. g. vel. župan u svečanom odielu. Tako isto kralj. i carski činovnici, gr. magistrat sa zastupičtvom, i ini sborovi i korporacije, sve to bija u hramu božem, gdje je muz. misa bila, a za graduale pjevali su u br. našem 18. priobćenu pjesmu na slavu sv. Ćirila i Metoda sastavljenu. To pjevanje i muziciranje je naše pjevačko družtvo izvelo. Naš ovdie vrlo obljubljeni govornik O. Miško, predstojnik samostana držao je govor pun kršćanskog duha prilagodjen današnjoj svečanosti. Uzhitio je svojim govorom sve nazočne tako, da smo obćenitu i mal ne jednodušnu želju izraženu čuli da se taj govor občinstvu priobći, zato ćemo drage volje u budućem broju pod rubrikom „dobar župnik" taj govor priobćiti. U jedan sat je započeo iz mnogobrojnih osobah sastojeći obied u vrtu ovdašnjeg gradjana Lobea. Tu su zdravice za njeg. c. kr. apošt. veličanstvo i svet. otca papu razlievale se, kao današnjoj svečanosti primjerne, a tako isto i na ine svitovne i duhovne najvišje poglavare i vlasti bješe srdačne i vesele napitnice izražene, te domraka tu veselje trajalo. U večer je gradska banda po gradu hodala, zatim je u prostoriah čitaonice zabava obavljana. Ini gradjani u velikoj množini u napomenutom vrtu Lobeovom veseliše se, i to veselje trajaše do zore drugog dana. Tako se proslavi 1000 godišnja svetkovina naših apoštolah sv. Ćirila i Metoda, koja će nam u pameti ostati, i na unapredenje za vjeru, i našu narodnu stvar služiti. Žao nam je što je prigodom obdržanog koncerta zaslužnim članovom našeg pjevačkog družtva uvrieda nanešena, nu obširnije o tom pisat nemožemo dotle, dok o povedenoj po sl. gradskom poglavarstvu iztragi resultat nesaznamo.

— Iz Kutjeve i Pleternice kao i inih župah županije ove dobili smo glasove, da je svagdje taj dan svečano obavljen, i da su se osobito gg. govornici odlikovali, uzveličući slavu naših apoštolah i poticučih u granicah vjerozakona i napredak narodne naše slavenske knjige. — Iz Pakraca prispio nam je dopis kako je sjajno svečanost sv. Ćirila i Metoda ondie obavljena, nu dopis taj zakasnio je da bi ga u ovaj broj uvrstiti mogli.

U Vinkovcih, 6. srpnja. Po svih povećih gradovih naše domovine slavila se je tisućoljetna uspomena slavjanskih apoštolah sv. Ćirila i Metoda; a takodjer i u našoj biskupiji, u kojoj je Nj. Preuzvišenost naš mecenat encikliku izdao, da se ova svetkovina po svih župah slavi.

Dne 4. o. u 4 sata po podne poče ovdje gruvanje topovah navjesćivati sutrašnju svetkovinu, a u 5 satih bijaše velika večernja. U večer svirala je glasba sl. brodske pukovnije. — Jučer zorom zaoriše sva zvona uz pucanje topovah, a u 10 satih bijaše u crkvi propovjed i velika služba božja, kod koje svi častnici, sva učeća se omladina i ostalo gradjanstvo prisutno bijaše; osim toga došlo je dosta naroda iz obližnjih selah. Koralno pjevanje, epistola i evangjelje bijaše na hrvatskom jeziku. Pod ofertoriumom pjevala se vrlo liepo ona izvrstna pjesma od Križkovskoga, koju je zagrebačko „Kolo" izdalo, U večer u 7 satih dala je gimnazijska omladina koncert u dvorani gimn. sgrade. Program bio je ovaj:

1. Proslov, govoren po osmoškolcu S. K. 2. Uvod iz opere „Talijanka u Algiru" (glasba izvedena od njekoliko gimn. učenikah). 3. Pjesma „Na vieke slava jim" od Tombora u četverospjevu. 4. „Krst" od Jakšića, krasnoslovio osmoškolac P. B. 5. Uvod iz opere „Zampa" po gospodjici G. Rechovoj i sedmoškolcu J. K. (krasno izvedeno). 6. Pjesma „Na iztoku" od Tombora u četverospjevu. 7. „Domorodac" od I. Okrugića, krasnoslovio sedmoškolac A. E. 8. „Hrvatski potpourri" od Lžičara na glasoviru od sedmoškolca J. K. 9. Serenada od Kalla (glasba).

Dvorana bijaše dubkom puna i šteta je samo, što je prostor još premalen bio. Zidovi bili su krasno cviećem i vienci izkićeni, a narodni barjačići vijahu se po njih. Urešenje dvorane služi našoj omladini baš na čast, tim više, što je ona to sama bez ičije pomoći i podpore uredila. U hodniku bio je takodjer jedan krasan prozrak. Našim Vinkovčanom, neviklim čistoj narodnoj zabavi, dopala se je ipak tako dobro, da mnogi izrazite želju, da bi ih učenici još koj put zabavili takovom besjedom. Znamenje, da nam netreba vikati: „okanite se njemštine!" nego da treba pokazati kako valja, pa će za koju godinicu prionuti i naši toliko kudjeni Vinkovčani uz našu stvar!

Ovih danah bila je ovdje noćom vatra i izgori njekoliko stajah, kućarah itd. Vatra mogla bi postati opasna, da se nije tako svojski radilo i nastojalo, da se uguši. Osobito se medj inimi izkazà ovdješni auditor g. Hradil.

☛ Oviem brojem započima drugo poljeće našeg lista, te zato pozivljemo naše bivše predbrojnike na dobrohotnu obnovu predplate, pošto onim, koji se naročito nepredbroje dalje lista pošiljati nećemo. Ujedno molimo one p. n. predbrojitelje, koji za prvo poljeće duguju, da dug svoj namire. (Uredničtvo).

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i poslednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako

SLAVONAC.

se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. srpnja 1863. Broj 20.

OSTAVLJENI.

Kao noćca puna mračne sjene
Tako uprav moje lice mrači,
I kô nebo oblačne koprene
Crna tuga njega mi oblači,
Gdje si mila, da mi vedriš lice!

Tisuć mislih poput sitnih mravah
U glavi se mojoj tužno roji,
Upaljena š njih se dimi glava,
A nabrano čelo znojem znoji,
Gdje si mila, da znoj otreš s čela!

U grudih mi nebrojene ćuti
Vrveć tuže kô sužnji sred uze,
Na nje gledeć srce mi se muti
I na oko goni gorke suze,
Gdje si mila, da mi brišeš suze!

Duh mi mladjan malo da neklone,
Kao orao obrànjenih krilah,
Njegda vedar sad u tamah tone,
Njegda bujan sada pun mrtvila,
Gdje si mila, da mi duh ojačiš!

Vječni nemir srce moje sputà,
I groznim ga svojim žigom žeže,
A bol težka, kao hydra ljuta
U klubko ga nemilostno steže,
Gdje si mila pogibe srdašce!

Lice moje sveudilj se mrači,
Čelo znoji, gorka suza pada,
Duh nikako neće da ojači,
A srdašce puca s težka jada —
Gdje si mila zašto me ostavi?!

DVIE MOLBE!

Znam da mog draganja moraš se odreći
Zaništit vjeru, koju si mi dala,
I pred licem Boga zakletvom obreći
Viernost drugom srcu dok budeš disala;
Ah premda me ljuto tišti breme ovo,
Bud', bud' vierna drugom, al vierno naravi,
I bračne zavjere vrši samo slovo,
A duh njen k utjehi srca mog ostavi.

Drugòm ti je stazom cestiti u svietu,
Drugom ti je ruku pružit k vječnom spoju
Dočim ću ja biedan u lietah ti cvietu,
Gorkom suzom plakat gorku sudbu svoju.
Bez tvoje mi ruke je mladost bez slasti,
Al ruku moradè ti drugomu dati,
Nu srce dušice, to j' u tvojoj vlasti,
Njeg', njega mila barma mi nekrati!

Josip Eugenio Tomić.

Dobar župnik.

Sve Slavenstvo veselilo se je tisućo-godišnjici naših svetih slavenskih apoštolah Ćirila i Metoda. Sve pučanstvo slavensko obavì ovu svečanost u velike, ni najmanje župe nebijaše, gdje se nebi baš veličanstveno taj veliki dan svetkovao bio. A kako svuda tako i u ovih krajevih. Krasnih govorah bijaše po svijuh crkvah; nu sve se nemogu priobćiti, zato ćemo onaj da do znanja stavimo, što je u gradu Požegi, gdje Slavonac izlazi, u župnoj crkvi govorio otac Miško Benišek, predstojnik samostana požežkog; neka vam na utjehu duševnu služi, a ujedno i u tom put pokaže, da naša sveta mati crkva, koja se brini za spasenje dušah, takodjer je dobra mati i prijateljica naše mile narodnosti. govor ovaj glasi ovako:

Ja sam svietlost svieta; oni, koji bude sliedio mene, neće hoditi u tminah, da li će imati svietlost života. Iv. p. 8. r. 12.

Već su skorom blizu 2000 godinah, od kako je vjekovita očeva nebeska rieč u našoj čovječoj slaboj puti jasno glasiti se počela, i od onog časa tja do danas nesamo da nije nikada više zamuknula niti prestala, nego je blago i neumorno svagda i svagdjer neprekidno djelovala, kao što i djeljuje, prozračujuć svakoga onoga svietlošću života, koji ju vierno sluša i sliedi. Jer postojana je rieč viečnjega, niti je prolazljiva ili minuća kao čovječa. Ona je jaki duh i život, koji tja do dna srca dosiže, čovjeka vrh prirodnog njegova stanja uzvisuje, te ga zajedno čudotvornom svojom milošću na sklonivu srca gibljivost privede, ukazujuć mu kako visoku njegovu i u vjeke trajuću svrhu, tako i njegov sa stvoriteljem svojim neobhodno potreban savez, bez kojega napokon dokazuje skupa i prirodjeno mu ubožtvo i slabost, koja ga osim svog stvoritelja u jedinom naravskom svom stanju slabom i neumom djetetu prilična čini.

Tko je u stanju čudo očeve ove rieči, koja iz nebeskih visinah proizlazi, glasom se utjelovi i nevidima vidimom čini, objasniti? Hiljadam se bjesedi, hiljade čuju ju, i svakom posebno glasa; no nije u svakom jednakog djelovanja, već kako se tko nje prima i drži. Tako se daklem vjekovita rieč ukazà, koja put, i svetom svojom čovječnošću, vidjena postadè. Kakogod je pako ova rieč, koja u vremenu zaorì, i po mjestnih prostorah do sluha mnogijuh doprla jest, više ili manje jasno, po čovjeku primljena, tako zaorih s vremenom kod svih zemaljskih narodah, niti će mio njezin glas više ikada zamuknuti ili prestati. Jerbo gospodin po Ižaj. 5. 5. ovako veli: Kakogod kiša i snieg s neba padaju, niti se više tamo povrate, nego u zemlju usahnu i čine, da plodove proizvedu i gladne nasite: tako bude i moja rieč, koja iz mojih ustih proizlazi. Izpuniti će moju volju, i napriedovati u stvari, radi koje ju izaslao jesam."

Rieč daklem ova očeva nije prazan i šupalj zuk; jer kriepost milosti božanstvene, koja u njoj se nalazi, napriedan je zametak, ovi pak prostim čovjeka privoljenjem djela, pak poleg primljivosti s manjim ili većim vjekovitog života plodom iznica i raste. To je ona rieč, koja izišavša iz božanstvene vjekovitosti u svako vrieme nijednog stoljeća od počela svoga neizuzamši, po širokih zemaljskih prostorah se razširila jest i razlila, da čovjeka, slaba čovjeka zracih svoje neizmjerne milosti podupirana svoju nesvršenu svrhu, da li u boži naručaj pozove, Bog bo je mjesto za duše, kao što je zemaljski prostor za tjelesa. Čudnovato ova nebeska svietlost prodre u čovječansko srce, prozračuje sve duševnih nagnućah ponore, nahrani duše vjekovitim istinam, utemelji jih u neporušivom i neuzkolebivom vjerozakonu, te jih potvrdjuje s pomasću duha svoga, duha istine i svakoga dobra. Prosto i nesiljeno s neizmjernom i nedokučljivom umjetnošću rieč ona hitrije čovjeka sva dobra nauči, nego li najizvrstnija vječa riečitost: Vjerozakon bo gospodina neomačen jest, on hitro obraća duše; svjedočanstvo njegovo vjerno jest, koje i malenom mudrost daje.

Prosta i neizmjerno velebna jest ova božanstvena svietlost, ona je jedina hrana duhovah, koji kroz sumrak vjerozakona k svojoj odredbi putovati imaju. Ona hrani duh kako najoštroumnijega razmišljaoca tako i prostu neuku djetinsku dušicu. No slično svietovnim naucima neuči znanja, koja prpošnost i oholost hrane, nebeskoj utjehi sluh zanjekaju, tašte brige, sujetna ufanja i bezkoristne želje bude, tugu i žalost poradjaju, nepovratljivo vrieme proždru, srce odurno učine, mržnju, gnjev i zavidnost poticaju, te tako čovjeka ponajviše u razne zablude zavode. Neizmjerno odličniji jest nauk Isukrstov, koji nebeskom svojom prostoćom vrhunaravne stvari nauči; koji osim prostog srca, čistog vladanja i vjere ništa nezahtjeva, a i ipak više čisti i napriedne čini znanosti i umjetnosti, nego ma koji čovječanski nauk, dočim duh se u poniznoj podložnosti prama Bogu uzdržaje, koji je sám istina, iz koje čovječjem duhu, za koga istina kao svietlost za oko stvorena jest, sve ostale istine pritiću,, za koje on ovdje primljiv jest. Jer sve istine dolaze od Boga, zablude pako od ljudih, niti bi se čovjek ikada i sjene smrti oslobodio, da mu se Bog, početni onaj vrutak istine nije ukazao.

To jo pako g. Bog s neizmiernim milosrdjem čovečjem pokolenju učinio, koje se kroz mnogo stoljećah od njega odvratilo bilo. Smilovah se Bog čovjeku, te poslah svoju božanstvenu rieč, koja naučih čovjeka svaka. Rieč ova, sin boži, odabira sebi apoštole, koje posla po cielom svietu, da propoviedaju vjerozakon, krsteći u ime oca, sina i duha svetoga.

Što daklem prije učinjenog poslanstva očeve rieči svim narodim manjkalo jest, manjkalo je i milom našemu narodu slavjanskomu, kod koga takodjer bezbožtvo, idolopoklonstvo i svakovrstna zabluda glede vjerozakona vladaše. Zaoto se smilova milostivni Bog njemu, te mu po božanstvenoj svojoj dobrohotnosti poslah svietlošću silne bože rieči nadahnute apoštole na obraćenje, kojih tisućnu svečanost uzhićenim duhom da slavimo od sv. oca pape sretno danas vladajućega Pia IX. dopust zadobismo s podpunim oproštenjem i svečanom slave osminom. Našim daklem vjerovjestnikom ss. Cirilu i Metodu glasa današnja po cielom slavjanskom svietu navještena svečanost, kojima se u najponiznjoj pobožnosti u ovom s. hramu klanjam; budi jim slava i dika vazda! O ovijuh revnosti i zaslugah želim, ako se Bogu dopalo bude, govor moj vami dragoj braći prikazati, s kojim u prvoj strani pokazati, koliku hasnu i kako neizmierna dobročinstva po sv. kršćanskom vjerozakonu narodi zadobiše, u drugoj pako s kratkim ss. naših apoštolah životopisom koliku zahvalnost jim i pobožnost vazda ukazivat dužni jesmo. Pratite običajnom uztrpljivošću moj govor.

Daleko bi medju govorničtva prekoračiti morao, kada bi težio danas vam sva dobročinstva, koja nami po svetomu vjerozakonu našemu dolaze, do dlake protumačiti i pred oči staviti. O njekojih samo mi vrieme dopušta bjesediti, i to samo nješto o njih nataknuti i nacrtati, ne pako obširnije razjasniti. Zaoto:

1. Vjerozakon utemeljava i naprednim čini naše svjetovno ili vremenito blagostanje.

Predstavimo si državu ili kraljestvo, kojega stanovnici ili podložnici ukupno i pesebno s. vjerozakona pravi i točni nasljednici i štovatelji jesu, t. j. koji se po s. vjerozakonu vladaju, kakva jim sreća velika i golema jest i kako jim je liepo življenje! Tu ćemo najti vladara, koji najugodnije zakone tvori i izdaje, koji svim svojim podložnikom pravi otac jest, koji vrh njih, žezlom narešen, brižljivo bdije i upravu zaoto vodi, da jih usrieći! Svako poglavarstvo najvećom revnošću iskreno potrudi se, dobro svojih podložnikah unaprediti, padnuvše podići i sriećno uzdržavati; svako pravo sviestbeno uživotvoriti i pravednošću svakoga posebnoga obradovati i jednakom ljubavju, neimajući obzira na dostojanstvenike ili podložnike, na bogate ili siromake primati i dočekivati. Podložnici pako dietinskom ljubavju svomu vladaru poslušno ugadjaju, njegove pravedne želje, zapoviedi i zakone točno izvršivajući, svoje poglavare točno slušaju, i sve što je za obćin-

*

sko dobro naredjeno, dragovoljno čine. Zatim medjusobno bratinskom ljubavju se susretaju, medjusobno savjetom i činom u pomoć pritrkivaju i tako u sladkoj ljubavi i sjedinjenju dane svoje sprovadjaju. Riečju, gdje vlada, i častni sladki Isusov vjerozakon obstoji, tamo cvjeta blagostanje, sreća i blagoslov. A zašto? — — Iz tog prostoga uzroka, što je naš vjerozakon pun zakonah i propisah, koji za obćinsko dobro glase, i kojih obdržavanje nas na ovom svietu već usrećava. Ako vladari do vjerozakona čvrsto drže, nemogu inače, nego samo dobro podložnikom upravljati, jer jim vjerozakon ovako jakim glasom vapije: „Cujte kraljevi, Bog vam je vladarstvo predao, i moć najvišju, te će vaša djela izkušavati i vaša mišljenja prosuditi.

Ako vi kao kraljestva njegova služitelji nebi pravedno sudili, niti zakone pravde obdržavali, dojti će nenadano i hitro vrhu vas, i najstrožijim sudom suditi će se onim, koji podložnikom predstoje.

Ako starešine i poglavari do vjerozakona drže, od potrebe je, da čuvajuć obćinsko dobro pred očima imaju što jim vjerozakon vapije: „Motrite, što činite, jerbo neizvršujete sud čovjeka, nego gospodinov, i sve preko česa sudite dojti će prieko vas. Daklem strah gospodinov neka s vami bude, te izvršujte sve s brižljivošću, jerbo u gospodina Boga našega neima nepravice, niti osobne uglednosti, niti pohlepa za darovi. Gdje podložnici s. vjerozakon štuju, tamo svoje poglavare i starešine kao namjestnike božje smatraju i pripravni su im i svagdje ukazivati; jerbo im vjerozakon jasnim glasom zapovieda: „Bojte se Boga i štujte kralja.“ Svaki neka se podloži starešinskoj vlasti, jer neima vlasti osim od Boga, i ona koja obstoji, od Boga odredjena jest. Koji se daklem starešinskoj vlasti opira, onaj se opira odredjenju božjemu, i koji se ovomu opiraju, navuku na sebe prokletstvo.“ Ako daklem vladar, starešine, poglavari i podložnici do vjerozakona drže, onda se medjusobnom djelatnom ljubavju ljube, jerbo se svim ukupno i posebno veli: „Ljubi iskrnjega svoga kako sebe istoga.“ Math. 22. 39.

Evo draga braćo Slavjani! Evo kako vjerozakon svim ljudem samo dužnosti pripisuje, na temelju kojim blagostanje kako posebnih obiteljah, tako i cielog naroda obstoji! On zabranjuje svake nepravde, sve griehe i zloće i opačine, koje su propast vremenitog blagostanja, on preporučuje i strogo zapovieda pravicu i kriepost, koje narodu blaženo i razkošno stanje pribavljaju, on zahtieva da mi prama svim bez ikakve iznimke, krotki, ljubezni, dobrostivni, dobrohotni i milosrdni budemo, i svim da budemo sve. Daklem sliedi, da su kod naroda onoga, koji do Isukrstovog vjerozakona čvrsto drži i gdje isti kriepostno cvjeta, sva odnošenja tako uredjena, da svatko mirno, sigurno, zadovoljno i sretno životu svojem se raduje.

Ali kakva mi se ružna nakarada pred oči stavlja, kada stupim u državu, u kojoj kršćanskoga vjerozakona neima. Ovdje je vladar despota i krvolok, koji svoje podložnike ugnjetava, izsisava i kao robove drži; ovdje poglavari djeljuju poleg svoje pokvarene ćudi i volje, prodaju prava, zabacuju i zanemaruju uboge siročade i udovice; ovdje podložnici mrmljaju pod željeznim jarmom, zakone gaze i ružnim govorom izsmjehavaju, neima posluha, neima podložnosti; tu se usade buntovne zastave, ovdje biesne kao pomamne živine. kradja, plienjenje, ubojstvo niti je imetak, niti je život bez pogibeljni; zanati, trgovina, rukodjelstva i druga hasnovita odnošenja družtvena ginu; gradjani i poljodjelac sve više natrag idu i u siromaštvo padaju, strasti se i požude otimaju te zasliepljuju ljude nežaleći spola, nežaleći dobe, staro i mlado kao pokošena trava padaju, ljudi su slični više sablastim nego tjelesnim osobam, nezadovoljnost, nezasitost na čelu kao grb nose, koji ukazuje, da neima ljubljenog i utješenja punog vjerozakona Isukrstovog. U tako nesretnoj državi živi čovjek bez utješenja, bez zadovoljnosti, bez sigurnosti, bez pravog prijateljstva, bez iskrene ljubavi, bez Boga, daklem bez svega; u obiljnosti broji bogove no bez ikakve hasne, želja ga vuče za njekim znanjem, što se takvog višjeg bića tiče, no mračno mu je sve pred duhovnim očima, a što i cieni kao kriepostno dobro, to mu samo

kao pričinjeno ostaje, dočim temeljitog znanja neima, a koje za mudre drži, suprotivno činiti opažuje.

2. Zaoto nam vjerozakon Isukrstov razsvjetluje pamet i izvješćuje nas glede spasenja našega, što nikakva znanost i nauk svietovni učiniti nemore. Ah! s kakvimi gustimi tminami bijaše čovječanstvo prije dolazka Isukrstovog obastrto! koje on sám, on i nitko drugi evangjeoskim svojim s. naukom i svietlošću razsvietlio. Jedini narod žudinski se je poznanjem pravoga Boga radovac, svi ostali i naši pradjedovi u kipoklonstvu čamijahu. Ubogi narodi! oni si izmišljavahu bogove neizbrojenom množinom, padahu pred živinami i neživimi kipovi ničice i njima se kao svamogućim klanjahu. Vjera o neumrlosti duše, o nagradi po smrti bijaše ili sasma tavna iliti nikakva. Pojam, što je pravo ili nepravo, bijaše tavan i zamršen, kriepost su izsmjehavali, zloće, opačine sjaše se kao cienjene krieposti, kadkada no i često uticahu se k predsudam, upotrebljujući nepravedna, neumjetna dali i najgorja i dobroj svrsi suprotivna sredstva kojimi bogove svoje ublažiti, pomiriti i njihovu obrambu, zaslužiti i nabaviti nastojahu. Krvoločna osveta, ubojstvo, rodoskvrnje i prikrvje i svake vrsti bludnog oskvrnenja cieniše kao slobodna, što više kao junačka; a žrtvenici, koliko se putah dimom čovječanskih žrtvah dimnjahu! O žalostnih vremenah! Ali drugčije i nije moglo biti, jer kako čovjek samoga sebe poznavati počme, odmah se dieli od svega, što ga okružuje, i sve ostalo smatra kao ino od sebe. Opazivši duh svoj na ovom svietu, gdje je sve nestalnosti, promienam i konačnoj pogubi podvrženo, gleda se od njega osloboditi, i k bitnomu, sveobćemu i nepromjeniteljnomu povisiti Najviše ono biće, koje mu se u ovom uznešenju duha predstavlja, jest mu božanstvo. Ono pako, čim on zavisnost svoju i odnošenje k božanstvu očituje i priznaje, jest njegov vjerozakon. Tako su svi skoro narodi u kolievci svojoj, dokle se jošter jednimi misli ravnaju, štovatelji prirodnih moćih, daklem vjerozakon njihov bijaše prirodni ili naravni, dočim su si božanstvo predstavljali u kakovoj naravskoj stvari, n. p.: u sveobćoj moći prirode, ili svietlosti, života, smrti itd. Ovomu protustavljen, i od njega neizmjerno uzvišeniji jest vjerozakon duhovni, u kom je Bog čisti duh, početnik i uzrok tvoreće moći, koju čovjek u životu za dostignuće svrhe svoje upotrebljava. U vjerozakonu prirodnom čuti se čovjek bez svake ciene i vriednosti, i misli, da odredjenje njegovo jedino u služenju, koje štovanomu svomu predmetu izkazuje, naproti pako u vjerozakonu duhovnomu čovjek znade, da i on nješto vriedi, da je on gospodar prirode, a ova samo služavka njegova. No to nisu naši pradjedovi donde znali, dok jih nebeska svietlost nije obsjala, i to po onih svetih slavjanskih apoštolih, koje je Bog upravo pobudio i na sviet ovaj stavio, da slavski narod, narod inače krotak, narod ljubezan, narod gibljiv i poslušan u krilo sv. crkve kršćanske uvedu. Ah kolika bijaše onda sliepoća, kolika grdobština! Zaoto:

Zahvalimo se svietlosti, koja je s neba došla, da rasvietli one, koji sjedjahu u tminah smrti i u sjeni izgubljenja; zahvalimo se Isukrstu, koji je slavjanske apoštole narodu našemu poslao, i š njima skupocjeni dar s. vjerozakona, koji je hitro svê zablude razpršio, te naše pradjedove o Bogu pravomu i istinitomu, o svojem odnošenju prama Bogu, i o dočekanju kako na ovom svietu tako i u vjekovječnosti prekrasno no i temeljito izvestio. Mi znademo sada da je jedan i to svamogući, svaznajući, najmudriji i najdobrostiviji Bog i da je on naš najistinitiji otac, da on s najstrožijom pravednošću neizmierno spojava milosrdje, i da je tako istinito vieran u svojih obećanjih, kako i pretnjah; mi znademo da je duša, koja u nas prebiva, neumrla, i da će tielo naše poleg učinjenih na ovom svietu zaslugah vjekovječnost ili blaženu ili nesretnu na sudnji dan probudjeno dočekati. Mi znademo kako Bogu služiti valja, i koja sredstva, da mu dostojno služimo, upotriebiti imamo, da si ljubav i milost božju nabaviti moremo; mi imademo zakon, koji nas uči što je pravo i Bogu dopadno i što je nepravedno i griešno. Diete koje samo prvu godinu istom učionu pohadja i jedva nješto o početnih temeljih s. vjerozakona učilo jest, znade temeljitije o člancih vjerozakonske istine govoriti, nego li najglasovitiji mudraci

neznaboštva. O Isukrsta vjerozakonu! kako skupocjeni dar jesi ti! Ti bijaše našim pradjedovom svietlost u tavnosti ovoga svieta. Ti naš mili narod i nas privodiš k Bogu i pokazivaš nam put k vjekovitom spasu! Štujte, ta štujte draga braćo vjerozakon, štujte i one, koji ga prije 1000 godinah navješćivahu.

Zatim 3. vjerozakon donaša nam utješenje i poufanje u naše srce. Ako mi sviet ovaj dobro motrimo, kako u sebi jest, najti ćemo toliki nered u njemu, da će se nam lahko obilni uzrok pružati, duhom kloniti, nemirni postati, što više i zdvojiti. Ljudi, koji po najviše nikada za Boga nemare niti pitaju, uživaju mnogoputa najveselije i neprekidno sretne dneve; oni su ugledni i štovani, posjeduju novacah i vremenita dobra u obilnosti, riečju rasipno i bezbrižno sva ovoga svieta nasladnosti imaju. No drugi, koji Bogu vierno nastoje služiti, višeputa čameć pod težkim bremenom svih nepogodah trpe; oni se bore najžalostnijom potreboćom, oni su zabačeni, pogrdjeni i porugani, tielo im je nezdravo i od težkih radnjah umoreno i oslabljeno, rano se izgubi iz ovog svieta u crnu zemljicu. Tamo umiru otac i mati, nedobna siročad plače nad grobom svojih roditeljah i bori se zemljom, koja jim sve u mah otiela, ona prvu svoju žrtvicu grozne kapčice suzah pušta na nju, da ju omekšaju, ali ostaju te ostaju bez roditeljah; suprotivno smalaksani stari siedi djed svaki dan svoje molitvice prikazuje, dočim mu je život težak, da ga primi, on ostaje na težku svoju muku. Nesretni udesi, nepogode, rat, glad, kuga i pomor države napadnu, pravedni i nepravedni težko trpe.

No sada vas, draga braćo moja, pouzdano pitam, što nam može u takovoj nesreći, suprotivštini, nevolji i težkoći uzburkano, razžalostito, klonjeno dapače padnuvše srce tješiti, podignuti i na bolje ufanje probuditi? Samo vjerozakon, jerbo on nas uči, da Bog sviet ovaj s neizmiernom mudrošću, dobrotivošću i svamogućstvom upravlja, da bez njegove volje niti jedna vlas s glave nepada, da onim, koji Boga ljube, sva na zaslugu jesu. Vjerozakon nas obsigurava, da ovdje jošter mjesto nije, gdje se pravednost božja vidjenom uviek čini, no da će potlam ovog života, svaki ugledni i neugledni, bogati i ubogi, dobri kao i krivac poleg božje pravice suditi se i poleg svojih dobrih ili griešnih djelah kako je zaslužio naplatu dobiti. Vjerozakon tješi nas u našoj muki i bolesti, jerbo nam veli, da nas Bog s bolešću i mukom iz ljubavi kazni, i da se muke, koje hitro prolaze nikako s vjekovitim nadaranjem i blaženstvom prispodobiti nemogu, dočim nam je obećao ono, što oko nije vidjelo, uho nije čulo, niti u srce čovječje snišlo, što je Bog ljubećim njega obećao.

Ali molim vas predstavite si, kako bi dostojno vjerozakon Isukrstov procieniti znali i poznali ga u stanju Žudijah ili neznabožacah. Oh kako jim je nesretno to stanje bilo! Odkale da jim je bilo obsieguranje, da će jim se griesi oprostiti, oni svećenikah neimadoše, niti sredstva od tavnih griehah oprostit se, oni neimaju s. otajstvah, i ako Bog i kakvo čudo svoje milosti nad njima učinì, ipak u svojih griesih poginuše. Pripoznajte daklem dobročinstva s vjerozakona, pripoznajte i hvalite gospodina, da vas je neizmiernim ovim dobročinstvom nadario, cienite s. vjerozakon visoko, jerbo on nas jedan jedini tješi i na čas smrti. On je:

4. Jedini izvor utjehe na čas smrti jest kršćanski vjerozakon. Svi umrti moramo; jerbo „odredjeno jest čovjeku jedanput umrti.“ Bilo kratko ili dugo, ipak moramo jednoč one u grob sliediti, koji su prije nas na ovoj zemlji pribivali. Smrt je razna. Što će nas daklem, kad nam srce kao prut bude od straha i žalosti drhtalo, lice promjenulo se, oči potavnile i čelo naše na strahoviti glas „pojdi s ove zemlje u vjekovječnost, koju si sebi ovdje zaslužio“ znojem obliveno bilo, obodriti i tješiti? Blago svietovno? to moramo ostaviti, ono nam u državi vjekovječnosti nemore više pomoći niti utjehe dati. Razkošja ili nasladnosti? prošle su kao san, niti su nam drugo štogod ostavile osim žalostne i gorke spomeno, Ili ti prijatelji i dobri znanci? oni se stresu gledajuć nas i smrtnu postelju bježe;

ako bi nas onda i tješili, prazna i slaba je svjetovna utjeha. Draga braćo! na čas smrti neima utjehe osim u kršćanskom vjerozakonu.

Imali daklem ili većega dara ili večega dobra na svietu od sv. kršćanskoga vjerozakona? Neima, zaisto neima. Iz ovih daklem dosada navedenih dokazah lahko je suditi i poznati visoku vriednost onih ss. muževah, koji našemu slavjanskomu narodu, našim jezikom u svakom skorom narečju pripovjedahu; ah tko će jim osim najpravednijega Boga njihov toliki trud i užganu revnost, s kojom sv. rieč očevu, i nje sv. vjerozakon od mjesta do mjesta, od sela do sela, od grada do grada, iz jedne države u drugu mučno putujuć navjestivahu, naplatit? Slabi smo za to. Zaoto vapijuć: „Slava jim, dika jim!“ krotkom uztrpljivošću vašom podpomozite duh moj, dok ss. naših otacah Cirila i Metoda životopis na kratko u drugoj moga govora strani nastavio budem.

(Dalje će sliediti).

KLEMENS JANICKI.

Crta iz prošlosti poljske od Jana Zachariasievicza.

Preveo s poljskoga Al. T. Požežanin.

(Konac.)

VIII.

Poslednji časi.

Tako mladjan poginuti moram,
A kako sam proslavit' te htjeo
Sladka moja poljska otačbino!
Al' s bogom mi ostaj domovino,
Nek' srećniji opjeva te pjesnik! . .
Janicki.

U kući zlatarevoj bilo je jako tužno. Stari zlatar hodao je po sobi s kršćenima rukama i gledao izpod očijuh na kćerku, koja je, sjedeć kod prozora, plela vienac iz ružicah.

Nije to više bila ona svježa, rumena Elžusija, koju je starosta Branovski noćnim pjevanjem udostojao. Bila je to blieda, ljutom tugom oborena djevojka, na koje licu počivaše težka, neizlječiva bol. Crne njene oči zamaglile se kao jesensko nebo, vidilo se je, da se je iz njih tečajom više godinah mnogo suzah prolilo.

Bilo je to u ožujku. Hladan vjetar duhao je po bezlistnu drvju zlatarova vrta. Ali u sobi starčevoj vladalo je proljeće sa svim svojim čarom. Po prozorih i okolo stienah bilo je množtvo svježa cvieća. Sve je odisavalo mirisom i razkošju, samo Elžusija ginula je usred njih i bliedila sve to većma, kao liljan bez rose. Ona je ljubila oto cvieće, jer je u njem gledala sliku života svoga, koji je kao cviet procvao i uvehnuo.

Sutra je bio nje imendan. Odrezala je svoje najkrasnije ruže i začela od njih vienac plesti. Mnogo suza palo je na to cvieće i caklila se kao kaplja rose nebeske.

Videć to zlatar, stadè pred nju i ovako joj reče:

„Ti si ljuta rana moja, Elžusijo. Bog je pozvao k sebi tvoju majku, a mene je ostavio, da pokoru činim za griehe svoje. Treći dio imetka svoga potrošio sam na zavjete i milostinju, a Bog još svejednako neodvraća od nas kazne svoje. Neprotivim se ja svetoj volji njegovoj, ali i crv se vije, kad ga gaziš. Već sedam godinah nevidim u tebe vesela lica, ni posmieha na ustah tvojih. Plačeš dan i noć, jelo ti neide u tek, zabava te neveseli. A za čim čezne srce tvoje? Želiš li si grob izplakati? Lice ti je pobliedilo kao krpa, oči duboko upale! Ja sam ti krasan vjenčani dar pripraviti htjeo, a tebi će trebati smrtna košulja! . . .

Elžusija otrè si suze i reče:

„Bog zna što mi je, on čita u srcih ljudskih.

„Sutra je dan tvoje svete zaštitnice“, nastavi zlatar, „sigurno ćeš taj vienac na njezin oltar metnuti. Dobro je, da kod nje utjehe tražiš. Ja ću joj prikazati četiri para voštenih sviećah.“

„Vienac ovaj nije za moju zaštitnicu, jer što je svetim stalo do našega cvieća? Ja ću se pobožnim i gorućim srcem moliti svojoj zaštitnici, a ovaj vienac kao na imendan svoj, dati ću Klemensu. On tako ljubi cvieće!“

Starac se namrgodi i gnjevno reče:

„Ja već vidim, da mi starom treba o grobu misliti. Jad će me odnieti na drugi sviet, kao što vjetar odnaša s drveća ovehnuto lišće. Moje vlastito diete kopa mi grob prije vremena, a ja moram u njega leći, neokusiv se radosti roditeljske! . . . Nisam li ti govorio prije sedam godinah: Elžusijo, izbij si iz glave Klemensa, podji za Gruszku! Bila bi danas senatoricom, i sjedila bi pred slikom najsvetije dieve Marije, a na procesijah nosila bi najveću svieću od čista voska! Ali ti nisi slušala roditeljah, govorila si, da će se Klemens vratiti i dobiti velike časti u našem gradu, da će za me izposlovat mjesto u senatu, a poslednji Kolanko umrieti će kao gradski senator! Pa što se je od svega toga izpunilo? Klemens vratio se je bez častih i zdravlja, mjesto bogatstva i skupocjena odiela, donesao je sa sobom — da je sramota samo reći — uvehnutu dubovu grančicu, kojom su ga Talijani okrunili. Pa kakva mu korist od njegova nauka? Eto umrô bi u nuždi, da ga nisam u kuću primio, umrô bi davno, da ga u bolesti nedvorimo! . . .“

Elžusija položi vienac na stol i zastrv si lice rukama, začè glasno plakati. To se razžali staromu zlataru, uzè s toga kćerku za ruku i reče joj:

„Elžusijo, jedino diete moje! Sam stojim u svietu, kao osamljen dub, i već sam u zimi života svoga, jer mi je glava sniegom posuta. Nemoj da ostanem bez tebe. Hoću, da ti dobar budem, neprotivim se više tvojoj volji. Želiš li Klemensa, to si ga uzmi, ako je i ubog i neima krajcare u džepu. Gospodsko veleljepje nenapuni njegova džepa, pa ako i neumije nikakva zanata, ta zna pisati i može biti pisarom u gradu. A ja starac biti ću veseo u vašem veselju! . . . Samo neka ozdravi.“

Reče i poljubiv kćerku u čelo, i ode u djelaonicu.

Sutradan otopli se vrieme. Vjetar prestadè a snieg se začè topiti pod sunčanimi traci. Elžusija ustadè rano, opremi se i podje u crkvu sv. Marije, da se moli za zdravlje bolestnikovo. Odilazeć iz kuće zapovjedi kiticu ružicah odnieti u sobicu na drugoj strani kuće, gdje je Janicki bolan ležao, a ako u njoj nebi bio, metnuti ju na stol. Janicki volio je cvieće, a ljubeća ga djevojka htjela mu je osladiti duge čase bolesti.

Janicki otvori oči i stade na sve strane kiticu ogledati. Neustajuć već dva mjeseca iz postelje, čudio se je, odkuda u pol zime tako krasne ružice. Primakne ih k ustima i nasladjivaše se njihovim oživljujućim mirisom. Misao na Elžusiju i ugodni cvietni miris povrati mu na časak zdravlje. Digne se iz postelje i obukav se sjedne u naslonjač i začme nješto pisati.

U to otvorišč se vrata, i u sobu stupi Jerolim Spiczynski liečnik i senator krakovski, veliki prijatelj Janickov. Ugledav ružice vrlo se začudi:

„Odkuda ti te ruže?“ upita Janickoga.

Janicki bio je jako blied, modre su mu oči potamnile, samo na ustah titrao mu je još sladak posmieh. Na pitanje prijateljevo ništa neodvrati, samo mu stisnù ruku i pruži mu list, što ga je pred tim časom napisao. Spiczinski uzè čitati:

Usred zime primih ružah vienac svježi,
Nigda takva čuda nevidih dosada,
Jer naš Krakov pod podnebjem zimskim leži,
Pa sa zime ljetom često cvieće strada,
Odkuda si, kaži, oj kitico mala?
Sad na jugu samo stan je takvu cvieću;

Nedivi se, Elžusja nam rast' kazala,
Ona'e Vesna, zapovieda pramaljeću,
Zapovieda vjetrom, zviezdam i dolinam.
Istu zimu njena ublažava volja,
Kakvo čudo, ako na rieč njenu i nam
Izkočit je bilo zimom iz populja!...

„Krasna pjesma", reče liečnik, „i ruže su krasne i Elžusija je krasna djevojka. Ali to škodi zdravlju tvomu. Treba da si miran i da si, slažuć pjesme, glave nelomiš Nadam se, da ćeš nam još dugo pjevat moći. Za mjesec danah biti će topliji zrak, povesti ću te sa sobom na ladanje. Tada možeš sa sobom uzeti sve muze sa parnasa.

Sladki posmieh poput večernoga blistanja proleti licem pjesnikovim. Dade ruku liečniku i reče mu:

Na ladanje zoveš me sa sobom;
Ja ću ići, ali sa pogodbom;
Da me samo dvije muze prate,
Jedna za me, a druga je za te;
Jer svih devet muzah sa parnasa
Zabavljati bolan neima časa!...

Videć kako mu lagano pjesma iz ustijuh teče, reče vas u čudu senator:

„Ako ti tako lagano pjesme praviš, to ih možeš slagati koliko ti volja, samo iz sobe neizlazi mi nikuda. A evo tu imam nješto za tebe.

Rekav to, izvuće iz džepa dvie prepelice.

„Vidiš, te sam ptice čitavu godinu kod sebe čuvao. Liepo su mi pjevale. A danas sam si mislio: meso prepelicah dobro je za vodenu bolest, treba ih zaklati i dati Janickomu. A kad sam se nožem ka grletki približio, počeše ptice tako pjevati i umiljavati se, kao da se natječu, koja će bolje. Liepo pjevate ptičice, mislio sam si, ali Janicki ljepše od vas pjeva. Ja vas sám slušam, a Janickoga sluša cio narod. Bolje da vi poginete, a Janicki neka nam živi!"

„Šteta je pticah" odvrati Janicki, gladeć ih po perju, „one ti nebi samo jedno ljeto pjevale, a Janicki će za kratko umuknuti, umuknuti će naviek!... Nepristoji se, da ih pojedem, jer su bile moje rodjakinje, one su pjevale, kao što sam vam i ja pjevao!"

Spiczinski razgovaraše se dugo s Janickim, uvjeravajuć ga, da će brzo ozdraviti. A Janicki ćutio je u srcu svom, da mu je skoro umrieti.

„Proljeće odnieti će me s ovoga svieta", reče prijatelju, „topim se i ginem, kao snieg taj, što skruške pada. Žao mi je toga svieta, jer nemogu, jer neimam vremena sve ono izpjevati, što sam tako vruće želio. Ja sam, vas sve u srcu svom nosio, u koje se danas voda stiče i plamen mi života gasi."

Još njekoliko časovah tješio je Spiczinski bolnoga pjesnika, a navjestiv mu pohod visokih njegovih prijateljah, stisne mu ruku i ode.

Janicki uzè prepelice u ruke i začè ih milovati.

„Siromašne ptičice! srce moje nemože trpiti, da vas sa životom razstave. Dati ću vas mojoj Elžusiji za tu kiticu ružah. Danas je njezin imendan, idite k njoj mile ptičice, a kad vas mrtve vidi, zaplakati će možda nad vami, kao što će domala plakati nad onim, koji joj toliko pjesamah izpjevao!...

.Krasna sreća ovdje vam se smije,
Kada takvoj dolazite dievi.
Jer će bielom milovat' vas rukom,
Svojim milim gledati vas okom
I mednima cjelivat usti,
Što jedina Janickom je sreća,

Za kojom on gine i uzdiše!
Pijte ptice otaj napoj sladki;
Pa uzmu l' vam život i slobodu,
Što vam stalo do života toga,
Kad se takve naužiste sreće! . . .

Napisav to, zovne staroga slugu, koji je kod prozora sjedio i posla ga k Elžusiji skupa s pismom i prepelicami. Za čas vrati se sluga natrag i donese drugu kiticu i u njoj grančicu zelena bora. Janicki uzè kiticu u ruke i gledajuć ju reče za se:

„Bor se uviek zeleni i ljeti i zimi.“

Milosti mi, dušo, daješ cvieće,
Da mi srce svedjer za te bije,
Oj uginut' ljubav moja neće,
Nikâ bura strt' ju kadra nije!
Vječna zelen bit' će mi u grudi',
Samo i ti vierna meni budi! . . .

Biedna Elžusijo! ona je pjesniku vječnu ljubav prisegla, ali u prsijuh pjesnikovih nije bilo već zelene grančice života, jer ju je podjedao biesni crv smrti.

Pred podne dodjoše k Janickomu: Biskup Hozjusz, Martin Kromer, i Petar Myszkovski, kanonik krakovski. Veliko ganuće pokazà se na licu pjesnikovu, ali već nije mogao ustati, da ih pozdravi. Visoki gosti rukovahu se š njim, a Hozjusz reče mu namah pri ulazu, da mu je pisao iz Moskve Petar Kmita, i želi, da Janicki dodje tamo na njegov dvor i bude mu u pomoći pri njegovu poslu.

Janicki nasmiehnù se bolno i reče:

„Veseli me, što me moj dobročinitelj nije zaboravio, ali za mene je već prekasno. Što će bolestan čovjek na velikaškom dvoru? Kad bi zdrav bio, imao bi mnogo dužnostih izpuniti. Pjevao bi naša vitežka djela, govorio bi zemljakom o naših velikih pradjedovih, poticavao bi ih na slavne čine, koje narod uzveličavaju i slavu njegovu po širokom svietu raznose; sve to vrije u ovih grudijuh i umire skupa sa mnom. Ah, za života nisam za se mjesta naći mogao. Došao sam s pjesničkom krunom, ogledao sam se po cieloj domovini, ali za pjesnika nebijaše mjesta u rodnom stanu!“

Tišina zavlada u sobici. Prijatelji pjesnikovi prepadoše se s njegovih riečih. Zla slutnja obuzè im srca.

Napokon ozvà se Martin Kromer:

„Još ćeš nam mnogo pjesamah izpjevati, dragi brate naš, a Bog će dati, te ćeš opjevati i vjenčanje Augustovo.“

Na to mu pripoviedahu, da će se još te godine zaručiti Elizabeta austrijska, kći Ferdinanda, s poljskim kraljevićem, Sigismundom Augustom.

Oči Janickove razjasniše se.

„Bog mi je svjedokom“, povika, „kako se toj viesti raduje srce moje. U tom, za domovinu tako slavnom braku, vidim moć i slavu našu. Otačbina naša proslaviti će ime svoje, svaki njezin sin dužan je tomu radovati se. Samo ja se neću radovati. . . O zemljo moja, kako sam te proslaviti želio! Razgledjuć se po slavnih tvojih djelih, skupljao sam u srcu svom najdičnije tvoje časove, nasladjivao sam se njimi u dugih, bezsanenih noćih, da ih danas sutra opjevam pred svojimi i tudjimi. Ali strune lire moje pucaju, a ja danas samo zajeknuti mogu! . . .

Hozjusz uzè tješiti bolnoga nadom zdravlja, govoreć, da će još opjevati vjenčanje Augustovo. Ali dušu Janickovu obuzè danas njeko bolno čuvstvo, vidio je grob svoj njegdje na kraju groblja, pa okrenuv se k Martinu Kromeru reče:

„Ti ćeš mi, Kromere, na grob staviti spomenik, a na njem urezati ćeš ove rieči:

Bez varave nade, straha i jada,
Miran ležim sred groba tihoga,
Samo vječnim žićem živim sada,
S Bogom oj živote svieta toga! . . .

A kad ga prisutni stadoše tješiti, nehtjedè ih Janicki slušati, nu nastavi dalje:

Kada budete u Italiju pisali, pozdravite mi Bonamika, Montana i Kasana. Oni su me srdačno ljubili i višeput iz rukuh smrti oteli. I Antunina liečnika pozdravite od moje strane. O njem ću misliti na času smrti svoje.

Rekav to sklopi oči kao da bi spavati htjeo; a on je prolazio u duhu mladi život svoj i pronašao ga je tako čistim, kao najčistiju vodu iz studenca. Roditeljska kuća, velikaški dvori, Elžusija i kruna pjesnička — sve se je to splitalo u jedan veliki vienac, koji mu je domalo grob ovjenčati imao! . . .

Prijatelji njegovi misleć, da bolestnik potrebuje sna, izadjoše tiho iz sobice. U predvorju zatekoše mladu zaplakanu djevojku. Njekoliko časovah po tom unidjoše u sobu pjesnikovu prvi liečnici krakovski.

Janicki živio je još njekoliko nedjeljah uzdržan u životu vještinom liečničkom, suzami i molitvom Elžusijinom i zavjeti staroga zlatara.

Već uhladjelima grudima izpjeva još pjesmu u slavu vjenčanja Sigismunda Augusta. Ali ote slavnosti nemogaše dočekati. Htjede ipak u tako važnom času još koju riečcu progovoriti k srcu kraljevića, prije nego naviek umukne.

O vi navjestitelji današnje civilizacije, vi raznositelji svietla; pjesnici, učenjaci, vi veliki dusi i zaštitnici čovječanstva, koji se jedom iz ustijuh bacate na svoj vlastiti narod, ako vas jedan jedincati trn ogrebe; vi koji boj navješćujete zemlji zato, što vas je odbacila kao goste, neimajuće svečanih opravah: pristupite k postelji pjesnikovoj i učite se od njega, kako treba živjeti i umrieti! Čeznuo je za svietlom i nauci, da bi mogao medju svojimi svietliti, a kad u domovini svojoj nenadje ni mjesta ni podpore, umre bez srdžbe proti rodu svom, umre ljubavju na ustijuh.

U smrtnoj borbi, skršen nesrećom i mišlju siromaštva svoga, netuži se na svoju ljutu sudbinu, već poslednjim dahom bolnih grudijuh nagovara Sigismunda Augusta, da traži u zakutku skrivenu kriepost, da bude zaštitnikom znanostih, da ljubi učene muževe, jer u njihovih rukuh leži budućnost domovine. Da ih kupi oko sebe negledajuć na to, je li se rodiše u palačah ili seljačkih koljebicah, jer samo svjetlost, znanost i srce čini čovjeka plemenitim.

To je bio poslednji glas pjesnikov.

Kad se je viest o smrti Janickovoj po grado razniela, napuniše sobu pjesnikovu prvi dostojanstvenici zemlje, koji su se u to vrieme bavili u Krakovu. Lies je bio obšiven baršunom, a gradski senatori nosili su ga u grob. Plemstvo pod predvoditeljstvom staroste Branovskoga sačinjavaše mnogobrojnu pogrebnu pratnju. Zvona jecahu po svih crkvah.

Na liesu ležaše vienac iz bielih ružah, a za liesom plakaše bljedja od tih ružah Elžusija. Kraj nje idjaše, glasno se moleć, stari zlatar.

Na groblju nadje istom pjesnik za se mjesto, koga za života medju svojimi naći nemogaše.

Obćinstvo nadje Janickoga, izvadi taj dragi kamen iz seljačke koljebice, ali u diademu naroda nebijaše još za njega mjesta.

Zemljaci! tražite Janicke, ali dajte im dostojno mjesto u sredini vašoj.

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

(Dalje.)

XIII.

Psovke.

Neima valjada u svemkolikom prostoru slavjanskog svieta počamši od Jadranskog mora tja do Uralskih gorah; pa od bieloga uprav do crnoga mora tako od naravi krasne, i Bogom blagoslovljene zemlje, kao što je Slavonija; nizkima gorama, prostranima poljanama i kao drugi zemaljski raj, trima velikima riekama Savom, Dravom i Dunavom ukrašena, gdje raste biela pšenica, rodi rujno vince, i voće svake vrsti, gdje prostrane šume žirom i bukvicom rodeć drva daju, i obilnu marvi pašu pružaju, neima rekoh sretnijeg i ljepšeg komada zemlje od naše Slavonije slavnim takodjer cjelokupnog ogromnog Slavenskog oliti Slavonskog naroda imenom okrunjene.

Nu žaliboże nevjerujem, da bi se u cielom neizmiernom ovom slavjanskog svieta prostoru, bilo na jugu, bilo na sjeveru, ako izuzmemo tatarskim pokolenjem nješto prije 900 godinah naseljenu prugu, gdjegodj tako i toliko Bog, svetci, i svete stvari pogrdjivale kao što se u blagoslovljenoj, ali prama Bogu tolikomu dobročinitelju svomu nezahvalnoj Slavoniji sada ruže i pogrdjuju tako: da skoro neima varoša, neima sela, neima kuće ni kolibice, gdje se nije opaki ovaj psovanja običaj udomio i rekav uvriežio, na toliko; da strahovite psovke: Vjere, Duše, Zakona, Krsta, Posta, Blagoslova, Božića, Uskrsa, Otčenaša, Križa, Svetca, Apoštola, Angjela, Boga, i....i.... stid me je, nemogu izustit — čuti je ne samo od ljudih i momakah, nego već i od iste balave djece, pače i od istog tako nazvanog pobožnog ženskog spola. — O Slavonijo! na to si ti došla? O slavonski puče! tako ti Boga slaviš? tako li ti njemu zahvaljuješ na tolikih darovih i dobročinstvih, skojima te je obasuo, i i od ostalih slavjanskih granah odlikovao?! —

Nu meni nije ovdje zadaća prediku pravit; predikuje se o tome dosta i dosta, samo da je koja hasna; nego buduć se vidi, da ovo zlo, koje doista nije odavna, pokraj svega predikovanja, od godine do godine sve većma i većma raste, jer i oni, koji u mladosti nisu psovali, sada u starosti počimaju psovat. Zato pitam, što bi se ovdje imalo činit? ja mislim da druge pomoći neima, nego takve Boga i svetih stvarih pogrditelje po svjetovnoj oblasti onako kazniti oliti pedepsati, kao što se i drugi zločinci kazniti običaju. Jer tkogod vjeruje da je Bog, i znade što je Bog, i tkogod zna što je čovjek, i zašto je čovjek, i kakvi su odnošaji medju Bogom i čovjekom; t. j. što je Bog čovjeku učinio, i svedjer čini; a što je čovjek Bogu dužan činiti, taj mora uviditi i pripoznati, da psovka i pogrda od čovjeka Bogu učinjena jest grdni prekršaj, i upravo uvreda božjeg Veličanstva (Crimen laesae Majestatis Divinae). Kad je dakle tako, zašto da se psovači i pogrditelji božji, kad već nemare za tolike misničke ukore i opomene, nekazne strogostju zakona gradjanskog, kao što je to u stara i prastara vremena bivalo?! Evo viditi je već u starom zakonu na kakve su oštre pedepse psovači odsudjeni bili: „Izvedi psovača izvan tabora, govori gospodin Mojsiji, i svi, koji su čuli, neka stave ruke svoje svrhu glave njegove, i neka ga kamenuje vaskoliki puk, koji bude psovao ime gospodinovo neka umre. Svekoliko množtvo neka ga kamenjem obaspe, bio on gradjanin ili inostranac. Koji bude psovao ime gospodinovo neka smrtjom umre.“ Levitik. 24. 14. 16. Kralj Nabukodonosor proti psovačem Boga, odre-

dio je takodjer smrtnu kaznu, i zapovjedio je, da jim se kuće poruše. A što glede vjekovječnosti? „Psovači — kraljestvo božje neće posjedovati“ veli Apoštol I korint. 6. 10. — Ovamo spadaju kazne oliti pedepse naših domaćih gradjanskih zakonah: Tako godine 1563. pod Ferdinandom I. članak 42. §. 2. glasi ovako: „Odredjeno je; da se takovi, koji Boga, krštenje, dušu, ili što drugo opsuju, imadu od onih, koji te psovke čuju, pred svojima sudcima obtužiti, i ako se dokaže, da se za prvi put imadu javno t. j. očito izšibati. §. 3. Ako li bi se pako drugi i treći put čuli da psuju; za drugi put nek se izbatinjaju, a za treći put, nek se kazne kao ubojice ili drugi kakvi zločinci. §. 4. Oni koji čuju, gdje drugi psuju, pa neće da jih prijave, nek se kazne globom trijuh markah.“*) Ovaj zakon ponovljen je takodjer pod Leopoldom I. god 1659. člankom 42. zatim pod Karlom VI. god. 1723. člankom. 110.

Ali ima danas ljudih, koji držeć se više onog poganskog načela: „Deorum iniuriae, Diis curae“ (Tacit. Annal. l. 73), nego riečih S. Pisma, i gradjanskih zakonah sude: da psovači kao ljudi glupi i brez odhranjenja gradjansku kaznu nezaslužuju. — Ali ako se psovači nebi kaznili, onda bi svojim zločestim primjerom druge takodjer na isto zlo navukli, kao što obično i biva, i tako bi se štovanje prama previšnjemu Bitju sve većma i većma umanjivalo, a napokon posve izčezlo; a kada najposlje nebi se nitko Boga bojao niti bi ga poštivao, šta bi onda bilo od družtva čovječanskog? koji bi Filosofi, koji gradjanski zakoni, i koje bi oružje moglo brezbožnu svjetinu u redu držati, te opake ćudi i naravi ljude od zločinstvah suzbiti? Izustite samo, da neima Boga, recite makar kroz zube, da se, poslje smrti neima nitko ništa bojati; pak ćete u kratko viditi, šta će se dogoditi; Vidit ćete, kakav će najprije nered i metež, a zatim kakvo barbarstvo i kakvo silno krvi prolitje nastati. A nek mi nitko neprigovori veleć: tà valjada neće do toga doći; jer drugo je opsovati, a drugo nevjerovati. — Ali psovanje i pogrdjivanje jest već njeki stupanj nevjere: tà već Seneka u poslanici 123. opažava, da je medju psovačem i brezbožcem mala razlika, kada veli: „Quid interest, utrum Deum neges, aut infames?“ I doista koji pravo vjeruje u Boga, i osvjedočen je o njegovoj neizmjernoj mudrosti, i dobroti, pa pripoznaje nebrojena dobročinstva, koja je od Boga primio, i znade za svoje konačno opredjeljenje, t. j. da ima poslje ovoga života k njemu dojti, i navjeke blažen biti, neznam kako je moguće, da bi takav čovjek mogao upravo Boga opsovati i pogrditi? Sliedi dakle, da onaj, koji Boga psuje, i pogrdjuje, već njeku klicu nevierstva u sebi nosi.

Da pako ova klica nebi s vremenom u stablo izrasla, i otrovnim plodom urodila, treba ju odmah u početku utamanjivat, ne samo moralno, t. j. naukom, ukorom, i dobrim primjerom oliti izgledom, nego i fizičnimi sredstvi; t. j. tjelesnom kaznom suzbijati. Radi toga u čuvanju i branenju poštenja božjeg nebi nitko smijo biti nemaran i tako da kažem indiferent, nego kad čuje gdje drugi psuje, netreba biti gluh, nego treba takva psovača svojim načinom, opomenuti, i pokarati, a najposlje i sudcu prijaviti, sudac pako po smislu zako-

*) § 2 Statutum est; ut tales, qui scilicet in Creatorem Deum in Baptismum et animam, ac aliis similibus modis maledixerint; ab audientibus blasphemiam coram suis Judicibus accusentur; et habita probatione, prima vice publice caedantur.
§ 3. Si vero blasphemiam, altera, et tertia vice repetierint, altera quidem baculis pulsentur; tertia vero, non minus quam homicidae ipsi, vel alii malefactores puniantur.
§ 4. Audientes vero blasphemari, et non accusantes, puniantur exactione trium marcarum.
Urgetur executio harum poenarum; Anno 1723. Art. 110. Ibi: Contra blasphemos; positivae Patriae leges districtim observentur. Notanter dicitur; districtim. Utinam!

nah valja da takvoga kazni*); a tim će i svoj, i drugih viših Oblastih ugled obraniti; jer onaj, koji smije Boga, Svetce, i svete stvari psovati i pogrdjivati, kako taj neće Sudce, Više Oblasti, pa i istoga zemlje Vladara pogrditi? Pa najposlje ako mi ljudi za tu stvar nebi ništa marili, nego bi hladnokrvno i mirnim uhom slušali, gdje se Bog i Svetinje širom pogrdjuju; zar je moguće, da Bog, koji istina nije nago, al je dostižan, može dugo na zemlji trpiti takav narod, koji ga neprestano pogrdjuje, mjesto da ga slavi, ljubi i poštuje? doista ne; takav se narod prije ili poslje mora utamaniti, i s lica zemlje sbrisati: jer kad je Bog druge narode poradi drugih u prispodobi manjih griehah, n. p. poradi bludnosti, i poradi krivicah i nepravdah ljudma učinjenih, uništijo, ili uništiti pripustio; kako neće satrti i uništiti takav narod, koji sa svojima psovkama i pogrdama Boga neposredno (immediate) vredja?

Zato ako ljubimo svoj narod, i ako mu želimo od Boga kao početnika i izvora sviuh dobarah pomoć i blagoslov, i ako mu želimo slogu i napredak, ter ako nebi radi da izgine, i da ga nestane, nego da živi, da se naobrazi, i medju drugima uglednima narodi dostojno mjesto zauzme, i slavnu svoju historiju dalje nastavlja; latjajmo se posla, podučavajmo ga, prednjačimo mu svakim dobrim izgledom i primjerom, gledajmo ga i dobrim i oštrim, i riečma i šibama odvratiti od svakakva zla i grieha, a osobito od ovoga ružnog, divjeg, i upravo barbarskog običaja psovanja i bogogrdjenja, koje kako jurve rekoh, ako se neizkoreni i neutrgne nemože da ostane nepokarano; Čujmo samo, kako se Bog ovakvima priti po ustih Isaije Proroka, kada veli: „Vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis: dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt Sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Super quo percutiam vos ultra addentes praevaricationem“. To će reći: „Jao griešnomu narodu, puku obterašenom opačinama, sjemenu zločestom, sinovom opakim, koji ostaviše Gospodina i pogrdiše Israelova Svetoga, i ružno odstupiše natrag. Radi čega udariti ću vas, jer neprestano tovarite grieh na grieh“.

(Dalje će sliediti.)

Svaštice.

Iz Požege. Kako u br. 19. već obznanismo bila je dne 5. o. m. u župan. dvorani pod predsjedničtvom pr. g. vel. župana skupština ovdašnje gospodarske podružnice. Nesumnjamo, da će tajničtvo putem gosgodarskoga lista obširnije izviešće o toj skupštini objelodaniti; zato ćemo ovdje u kratko spomenuti samo njekoje važnije zaključke koji su sljedeći: Umolit će se županijska skupština, da bi ona naložila sudcem, neka bi oni nastojali, da se od svake obćine bar po jedan mladić pošalje u ratarsku školu u Križevce: Umolit će žup. skupština, da ona naredi, neka se u vrieme marvinske pošasti siromašnijim kućam potrebni liekovi izdaju na račun obćinskih blagajnah. Pismeno će se umoliti gospodin Andrija Brlić, odvjetnik u Brodu, neka bi se malko razgledao i pripitao, bi li se slavonskomu vinu kakova trgovina u Bosni i Srbiji otvoriti dala, te da o tome onda prijateljski ovu podružnicu izviesti. Napokon po predlogu presv. velikog župana zaključeno je, da se ovdje za ovaj kraj oko svršetka rujna drži prva izložba domaćih zemaljskih plodinah, te je naimenovan i odbor, koji će tim poslom upravljati, a ujedno se pobriniti i za male nagrade, koje će se za pobudu dieliti seljakom, na koliko oni učestvovali budu. Ovo će biti prvi ovakov pokus u Slavoniji, i mi mu srdačno što sjajniji uspjeh želimo. Nego, nebi li svrhu, za kojom svi težimo, još više ili barem svestranije promakli, kad bi s tom našom izložbom zemaljskih plodinah skopčali izloženje i domaćih rukotvorinah i umjetnikah? Mi već od više godinah čujemo naše zanatnike i obrtnike jadikovati, da im roba neprolazi, jer bo se iz inostranstva uvaža mnoga gotova roba, kojom se oni natjecati

---

*) Bio je prije njekoliko godinah slučaj, gdje je jedan bogabojeći čovjek tužio tako zvanom za onda Vorštandu njekoga što je Boga opsovao; nu šta mu je taj Vorštand odgovorio? Odgovorio je, da o kazni poradi psovke neima paragrafa. Doista krasno!? Dakle za kazniti božjeg pogrditelja, neima paragrafa, a za kazniti pogrditelja ljudih ima paragrafah! Al dà zbilja, Deorum injuriae, Diis curae.

nemogu, a upravo i nenatječu. Ako je to do sada, kud i kamo će to biti, kad još željeznicu dobijemo. Što je sada u malom, to će onda u velikom biti, i skoro da će sva sadanja naša rukotvorina i obrtna generacija propasti. Samo pojedini moći će se spasiti na koliko se s uvozećom robom uzbudu mogli i znali natjecati. Da se pako ta volja i želja u naših rukotvoracah i obrtnikah, još dok je vremena, probudi; zato bi vrlo sgodno i probitačno bilo, da se tom sgodom skopča i izloženje rukotvorinah i umjetninah domaćih. — A osim te glavne koristi postigla bi se mislimo i ta, da bi se narod ovdašnji još i bolje pripravio za buduću obću izložbu u Zagrebu. Mi ovu misao priporučujemo našemu odboru, da ju svestrano uvaži, i živo je se poprimi, virovitičku županiju, brodsku i gradišku regimentu na učešće pozove, ako mu se ciela ta misao dopane i dobrom izvidi. A svim našincem živo priporučujemo opet knjigu „Sveobće izložbe na obrtnost i ratarstvo“ od dr. Josipa Vranicanija, u kojoj će se podpuno nbaviestiti o uredjenju, svrhi i koristi takovih podhvatah, kako i to, do kojeg divnog veličanstva su se izložbe svjetske popele, dočim u prvom svom začetku doista ni najmanje veličanstvenije nebijahu, nego li bi bila i ova naša prva slavonska izložba.

— Iz Požege. I naše pučko učiteljstvo požežkog okružja imalo je 15. v. svoju godišnju skupštinu. Iza svečane službe bože. u 8 satih u župnoj crkvi uputiše se najprije sva gospoda svećenici i učitelji u žensku glavnu školu ovdašnjih opaticah, gdje kotarski ravnatelj preč. g. Filetić u svakom razredu po njekolikò djevojčicah iz raznih predmetah pitati dadè, da se u obće napredak mladeži vidi. Pregledavši tu sve razrede, obredani su zatim isto tako i svi razredi mužke glavne škole; te je, kako u ženskoj glavnoj školi tako i ovdje prečastni kotarski ravnatelj zadovoljnim se izrekao s napredkom i držanjem mladeži. Poslje toga pregleda sliedila je skupština. Otvorivši preč. g. predsjednik sjednicu s godnim govorom, proglašene su najprije njekoje najnovije naredbe školarstva se tičuće, medju kojimi i odpis vis. kancelarije, kojim se naredjuje, da obćine bezplatne predprege učiteljem davati imaju, kada na učiteljske skupštine idu. Potom su čitani pismeni izradci na pitanja, što su u tu svrhu stavljena bila po vis. namjestničkom vieću, kod čeg se je dovoljno marljivosti od strane učiteljah pokazalo. Kad se to čitanje dovršilo, progovori predsjednik Filetić o važnosti i neobhodnoj potrebi mirovne zaklade za učitelje, njihove udove i sirodčad, te predloži, da se odmah s mjesta u tu svrhu štogod zaključi i učini; a od svoje strane obeća, da će 50 fr. u tu svrhu žrtvovati i to za 5 g. svake godine po 10 fr. — Govor i predlog taj primljen je živanim odobrenjem i zaključeno je, da će svaki učitelj po 1% od svoje plaće u tu svrhu davati, i da se prinesci za ovu godinu do 1. siečnja 1864. uplatiti imaju. Da se pako što prije sva potrebna za taj podhvat učine, i njim da tko upravljati ima, imenovan je odbor, sastojeći iz p. n. gospode Ivana Thallera, Iv. Filipovića i Franje Pavlovića. — Na predlog istog preč. g. zaključeno je dalje, da će se u ime ove skupštine umoliti slavna županijska skupština, neka bi svojim organom naložila, da bi se revnije i savjestnije zauzimali za točniji polazak škole od strane seoske djece, buduć da se u tom strašno nehajstvo opažuje, te se mal ne svi učitelji tuže radi bezuspješnosti njihovih pritužbah u tom pogledu. — Učitelj ovdašnje glavne škole I. F. predloži, da učiteljstvo ovoga kotara, i to ženskih školah ručnimi poslovi, a mužkih risarijami, krasopisi i prirodnimi sbirkami učestvuje kod obće izložbe našega naroda, koja će se g. 1864. u Zagrebu držati. Taj predlog primljen je jednoglasno, kao i onaj, da se u sve škole ovoga kotara radi jednoličnosti i većeg napredka u krasopisu, uvede i poprimi način pisanja po krasopiscu Levcu. — Tim se svršila ta skupština, koju je preč. predsjednik opet sgodnim zagovorom zaključio; a ovdašnji velečastni gosp. župnik podvori zatim svu gospodu upravo slavonskom gostoljubivošću. — Završujuć ovo kratko izviešće o toj skupštini pridodajemo jos, da je vlastnik ovdašnje tiskarne g. Mir. Kraljević velikodušno obrekao, da će u korist učiteljske mirovne zaklade o svom trošku izdati Kanižlićevu Bogoslovicu, te, kao što je od djela sv. Rožalije čisti dohodak za župni toranj dao, takodjer i od ovog čisti dohodak u prenaznačenu svrhu pružiti kada se ovaj podhvat po višem mjestu odobri. Zahvaljujuć se naprvo na tom plemenitom daru, nadamo se, da će taj podhvat, i drugdje saučešća i podpore steći. —

— Gosp. Josip Senečić ravnatelj ovdašnje tiskarne dobio je napokon dozvolu po visokom namjestničtvu, da ovdje knjigarnu otvoriti može. Mi se oživotvorenju toga narodnoga zavoda srdačno radujemo; a s nami doista i sve ovdašnje naše domorodno obćinstvo, želeći domorodnomu podhvatniku što sjajniji uspjeh i po njega i po narodnu prosvjetu! —

Dvie su nas nesreće u okolici ovoj postigle: Njegdje prvo izgorilo je u selu Državcih četiri kuće sa stajami i sasvim pokućtvom. Gradjanstvo požežko se je tom prigodom osobito odlikovalo. Što je brže moguće bilo prietrkalo je nesretnikom u pomoć kod gasenja, a sutradan je ovdašnji gradj. i pekar Alex. Kober 40 hlebovah svaki od 9 funtih nesretnikom pružio. Zato mu nek bude hvala pred Bogom. A znamo, da kad se za te siromake dobrovoljni prinesci kupili budu, neće naši gradjani požežki ni tad zaostati. Mi smo pripravni, ako nam se od dotičnog mjesta dostavi imenoslov darovateljah, u ovaj list staviti. Druga nesreća, što se dogodi, je bila 18 o. m. u jutro u Stražemanu, gdje je grom upalio ondašnjeg župnika štalu, koja je skupa sa sienom izgorila. Kako čujemo, ondašnje ljudstvo u onoj staroj svojoj predsudi, da se neda od groma zapaljena stvar utrnuti, nije se o gase-

nju revno držala. Kad će te predsude u našem narodu prestati?!

(Književnost.) Odavno već oglašena Kanižlićeva sv. Rožalija ne samo da je sasvim izpod tiska izišla, i već svi predbrojnici namireni, već se je takodjer i razprodaje, i svaki koji ju želi, može ju za cienu od 80 novč. dobiti. Isto tako se može ovdje dobiti „Tisućnica slovjenskih apoštolah Cirila i Metoda.“ Album taj, koji bi imao krasiti svaki domaći stol, veoma je krasan i ciena mu je na prostom papiru 1 for. 20. nov., na finom 1 for. 60 nov., a u veleliepom vezu 3 for.

Nemanje dobili smo po Krešiću izdane uspomenice iz kova sačinjene, u veličini male škude. Krasno su te uspomenice salivene a ciena jim je 15 nv. Što nam bi poslano, to jest 150 kom., bija u dva dana razpačano. Otud je viditi, da je u istinu uspomena na sl. apoštole sv. Ćirila i Metode čustva naroda našeg uzbudila.

Smješice.

Muž i žena jesu jedno! veli sviet. Al često se sbija, da je muž i žena deset. To jest, žena jedinica (1), a muž ništica (0) = 10.

Seljakinja dojde k sudcu i tuži svoga muža, da ju uviek tuče i psuje. Sudac, prije već podmazan, reče: „To je zlo po te, al to nespada na me. Sad poče seljakinja govoriti, da joj muž i sudca svakako psuje i grdi. „To je takodjer zlo, al to nespada na te!“ odgovori sudija.

U jednom družtvu nazivao je gospodičić staru gospoju angjelom. „Gospodine moj!“ reče ova, „taj nazivak neide meni.“ „Varate se“, odgovori ovaj, „jer angjeli su najstariji stvorovi božji.“

Zagonetka.

Ja sam malen, neugledan vrlo,
Ali voli mene tvoje grlo,
Često šalju po mene se lovci,
Il se za me skúpi daju novci.

Okreneš me, neka Bog ti prosti,
Tad sam stvarka, koja nejma kostí,
Nać me možeš poslie mnogog braka, —
Najvoli me ipak svaka baka.

Odgonetka „Logogrifona“ u broju 18.

Da si zdravo „Logogrifon!“
Pozdravlja te Katalysis.
Da s' nemoreš ti sakriti:
„Požega‘, ti j' ime biti.
Po kratkoći što ću drugo;
Već pristići ime t' dugo;
Odgonetka bit će tade,
Sam' „P“ i „a“ kad odpade.
V kunji o . . g — to orudje.
Zgrće vatru pod posudje.

Odgonetnuli su gg. St. Napol. Kramarić i Skend. Jos. Jellačić iz Zagreba; Ante Šporčić iz Požege; Antun Kovać iz Kaptola; O. Ivan Bohath iz Mohača; Dragutin Dauer iz Sopja.

Činimo opazno naše obćinstvo, da se je u mjestu Pleternici pojavila marvinska kuga. Za predupredjenje te pošasti učinjene su stroge naredbe po slavnoj žup. skupštini. Ponajprvo zabranjen je marvinski sajam, koji bi se imao u Pleternici 25. o. m. obdržavati. Rogatu marvu iz mjesta Pleternice nije slobodno prodavati, niti ju ma kuda dalje tjerati; isto tako nesmije nitko s rogatom marvom kroz to mjesto ni prolaziti; koji se voze sa sienom kroz Pleternicu, nije jim slobodno ondie zadržavati se, već odmah moraju se provesti. Pleterničani pako nesmiju podnipošto sieno svoje u drugo mjesto izvoziti.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

SLAVONAC.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 31. srpnja 1863. Broj 21.

BALKAN.

VI.

(Iz labyrinta Slávy od J. Erazima Vocéla.)

J. Eug. Tomić.

Orjaš Balkan svoje moćno rame
Po ilirskom razprostire domu,
Te kô otac svoju djecu milu
Zemlje k srcu privinjuje svomu;
Kao zgrade, što prkose viekom
Put oblakah diže svoje boke,
Što šiljaju tamo u doline
Dar ljubavi — hučeće potoke,
Šum — potoke, koji vlaže luge
Gdjeno hrabri, slavski puk pribiva,
Koj stan tihi, što u sjeni gaja,
Što u vrtu miris — ružah skriva.
Slavna zemlja, koju oko orla
Obdivuje s Balkana vrhleti,
Kako joj se na iztok i zapad
Ogledalo od dva móra svieti;
K tiem zrcalom od prastarih časah
Pokazuju ramena Balkana,
Lugovi mu šúme: To su rubi
Ilirskoga, carstva, velikana!
Na najvišem čelu slavske gore
Naš Kutenski s vodjom svojim stoji,
Oko njeg'vo pogledom se poji
Motreć divne zemlje te prostore,
Što od petah vrhletne pećine
Bježe k maglam ća modre daljine.
„Veseli me Jáne ta krasota!“
Poče šaptat Duhamore sada,
„Znaj i mene u krajeve ove
Nosi njeka preugodna nada;
Jer polmjesec, koji na iztoku
Sada bliedim odljeskom se sjaje,
Od vajkada prijatelj mog' carstva,
Nad krajinu balkansku ustaje.
Ja se nadam, da će mila zviezda
Množ mi jošte rodit blagih časa',
U koliko osvjetljuje zakon,
Koj mi nosi silni plien užasa.
Gledj' tam', Jáne, na široko polje,
Nad kim leti mrak, kô vran — gavrane —
Tu nedavno srp polumjeseca
Požè silne u boju Slavjane.
Al da sve to budeš znao bolje
Sajdmo dolje na Kosovo polje!
Na Kosovu iz zelen - čimena
Poviruju tri bijele stiene,
Kraj njih do tri biele golubice
Tiho sjede na zelenoj travi.
Golubice nisu ko snieg biele,
Pod grlom jim ràne se crvene,
Stiene nisu kao labud biele,
Ružičnom su krvju orošene.
O trih stienah tamo na Kosovu
Stari pjevač pjeva unučadi;
Kao mladić dom je branio mačem,
A sad pjesmom ljubav k njemu sádi.
Oko njega na zelenoj travi
Sbor unukah svija se cvatući',

A o treću djed naslonjen stienu,
Svoju pjesmu ovako zaključi:
„Svi padoše ovdje na Kosovu,
Medju njimi slavni car Lazare,
Vojujući za narod i vjeru,
Vojujući za krst i oltare.
A car Murat oholi Turakah,
U vezirah svojih stojeć sriedi,
Okom, s grozna plamena bištućim
Na plien krvav svoga boja gledi.
Na lješine gledi od junaka' —
Banovićah, devet Zrinovićah,
Kim po boku slavnog' car — Lazara
Za rod, vjeru, krv izteče jaka.
Al gle! tu se iz lješinah diže
Obiliću i prem krv mu tokom
Curi s ranah, ipak smjelim krokom
Muratu se, groznom' caru bliži,
Nica pada, pred njim glavu niži,
Da ustane ko osvetnik doma;
Jer iz pasa nož poguban hvata
I krvnoga dušmana Murata,
Koj nanese Srbom silne škode
Nožem ljutim u srce ubode,
Pak za mač se od bedrice maše,
Ljuto sieče vezire i paše
I Turadi smrt na maču daje; —
Dvaput ranjen, dvaput se ustaje,
Tam' gdje stiene dvie kazuju mjesto, —
Tek kad treća obrani ga rana
Slavni Miloš k zemlji pade nica,
Da već k svjetlu nepodigne lica!
Krvju dragom tu orosi stienu,
Stienu, koju vruće sada grlim
I cjelovi zahvalnosti pr'lim."
Kolom tiho — tad dva pobratima
Desnice si pruže uzajemno,
A ljevicom sabljami svojimi
O bedricah, zazveknuše spremno.
K pobratinom pak dvie posestrime
Ko dvie ruže k jelam pogledaše
Pogledнuvši oboriše oči,
Jasne suze u kojih zasjaše,
Jerbo zorom prie neg' sunce grǹe,
Ostavivši ruže milovane —
Krenuti će u boj momci mladi
U boj ljuti s carem srbskim slavnim.
Sad, podignuv lice starac, reče:
„Tako bilo sad se spominjalo,
Neporodi naša srbska zemlja
Takovoga junačine veće!
Nek i tielo Miloš Obilića
Turci ljuti na nožih razniše,
Al ime mu Srbi za viekove
U harnih si grudih sahraniše.
Tu on svakdan od mrtvih se búdi,
Budué prèzan harnim slavospievom:
Obiliću vječna slava bùdi!
O vi drage poviesti junačke,
Kojim u skút dom svoj udes stavlja,
Blago to i djeci pričuvajte,
Svojim krilom plien slave skrivajte;
A vi pjesme mojeg' slavskog' roda,
Vi spomeni dragi, uzvišeni —
Vi ste listci ruže, dahom vjetra
Po gajevih, luzih raznešeni.
A Slavjanin, spaziv listak mili
S kim se vjetri il vali igraju
Nasmieši se ili prosuzi suzom
Dosjetiv se ruže odcvjetaju.
Razsipajte po prostranom domu
Dieve, muži i momci gizdavi
Plien obilni tih ružah krvavi',
Nek bi ružah čarom spomladjeni,
Junaci se silni poustali,
Koji-no bi za narod i vjeru,
Ko i Miloš — krv i život dali."
Presta sborit pjevač davnih časah.
Gle! sad k njemu žena pristupila
I svog' sinka, nevino čedašce
U naručje starcu položila:
„Blagosov' ga pievče slavnih sgodah,
Reče majka sada vrućim slovom:
Dva u boju padoše mi sina,
Nek i trećeg ima otačbina!
Blagosov' ga, da kad čas priteče,
Gdje će vojštit za dom i za vjeru
Sebi slavu, sebi pjesmu steče."
Starac čedo sad na ruke uze,
I na mjesto, da blagosov reče —
Suzu s očih stariejeh odroni
Na čedašca lice se smješeći. —
Za dubom se Kutenski je krio,
A kad starac čedo poljubio —
Sav zadrhta i glasom ganutim
Svojemu je drugu govorio:
„Tom' narodu sjajnom' sa krieposti,
Tlak vremena neće sagnut glave, —
On će sebi sjajnim mačem činah
Odpriet sjajna vrata budućnosti,

Njem' naviešća palma prihod slave."
Duhamor će: „Ipak priznat mi je,
Da me uprav njeka blaga nada
U krajevih znatno goji tije'.
Ha! ha! to je uprav krasan pogled,
Puk nabožan tako liep i hrabar, —

Ali sva ta njegova trsenja,
Neće samo priečit sjaj mjeseca,
Neg i svjetlo onoga znamenja,
Kojega se mjesec najbolj leca.
Taj čas pakô sav u meni pleše,
Kad vlastito dušman srce teše."

KRVNI PIR.

Historička novella iz 16. vieka.

Od J. Eug. Tomića.

Godina 1557 urodi čemernim plodom po Hrvatsku. Sa svih stranah pretijaše joj silna bujica osmanlijskoga fanatizma. Susjedna joj Slavonija stenjaše već pod nemilim jarmom ljutih Turakah, a bosanski Turci, od vajkada, ljuti zmaji, napadahu skoro svaki čas u mirne krajeve hrvatske. Tomu zlu pridruži se još i to, da se je iste godine slavni Leonida sigetski, Nikola Šubić Zrinjski, svojevoljno odrekao banije. Turci, dočuv to, osmjeliše se još više, rabeć svaku sgodu, gdje bi samo mogli Kršćanom naškoditi.

Njihovoj surovosti bijaše najviše izvržen krasni, gorami prepleteni, predio, medj brzom Kupom i krvavom Unom. Da se tomu zlu, u koliko moguće bijaše, doskoči, odluči najveći kapitan trojedne kraljevine, junački Lenković, da se posade, a osobito kostajnička, kao najglavnija, pojačati imadu i da se u svaku tvrdju vrstni častnici ponamjeste.

Bijaše krasan, svibanjski dan g. 1557. Zapovjednik grada Steničnjaka,*) Bolto Zabrdin, muž hrabra srca i poštena značaja, izašao je na gradski shod (altanu,) da se naužije svježa zraka proljetnoga. Uz njega, s vezivom u ruci, sjedi, na brezovoj klupčici, djevojka, krasna kao angjeo, kao majski cvietak. Njezine zlatne kose dražestno se svijaju po labudnjem vratu, oko joj blista ko žeravka, a ustanca i lica cvatu joj rumenilom, kao ružica. To je Ružica, kći Zabrdinova. Rad njezine izvanredne ljepote prozva ju sviet „gradskom ružicom". Nema tomu ni dvie, tri nedelje, što se je ona povratila k starcu ocu iz Zagreba, gdje se je dvie godine odgojivala u samostanu duhvnah zagrebačkih; buduć joj je majka, njekoliko danah iza poroda, preminula bila. — Djevojci bijaše jedva 17 godinah.

Zabrdin je pazio na Ružicu, kao na oko u glavi, a pjestovao ju je onom njegom, kojom se najmilije jedinče pjestovati može, i to tim draže bijaše mu diete, jer je nosilo crte mile svoje majke, njegove nezaboravne Agate.

„Čudo mi je," govoraše Zabrdin, gledeć pram Kostajnici, „da mi još nikakovo ojačanje za posadu nestiže. Čujem, da je ovo već došlo u Kostajnicu, a neznam, što mi ga kapitan Lastoher nešalje."

„Valjda još sada nema nikakove pogibelji od strane Turakah;" progovori nagadjajuć Ružica.

„Moje diete," odgovori Zabrdin, „lukavu Turčinu nikad netreba vjerovati. Tiha voda brieg dere, vele ljudi; tako ti je i s Turci; kradomice se pripravljaju i kad misliš, da su mirni, sad su se utišali, onda ti uprav najprije lupežki navale u naše mirne okolice".

„Čuvao nas Bog i bogorodica!" uzdahnù djevojka.

„Tako je kćerko," klimaše glavom zapovjednik, „u Boga se moramo ufati; š njim ćemo samo moć uspjeti i odoliti ljutomu neprijatelju, koj nam zanjke kuje i propast pripravlja. Mač u ovih okolnostih slabo koristi; nas je malo, odviše malo; a Turad ko da niče iz zemlje. Domovina nam je u nevolji, novacah malo, a sloge još manje. A k svemu

*) Steničnjak bijaše tvrd gradić u današnjoj banskoj pukovniji ležeći, u prostoru medj riekami Kupom i Unom.

tomu zlu dojde i to najveće, da se je slavni junak, naš ban Nikola Zrinjski, odrekao svojevoljno svoje časti. Dok je ovaj junak banovao, nepodufahu se Turci tako često usrtati u našu domovinu. Al sada, bit će jao i pomagaj!“

Tu ušutiše. I otac i kćer duboko se zamisle. Jamačno imahu na pameti obću nevolju, koja ih okružavaše.

„Što se mene tiče,“ nastavi iza kratke stanke Zabrdin, „ja si malo tarem glavu; ja sam obiknuo bojnom zvuku, riki topovah i zveki sabaljah. Al kud ću s tobom, s tobom, moje diete, ako Turci predju Unu. To me veoma boli i prem si mi draža, neg ovo sunce, što nad nami sjaje, volio bih, da sam te ostavio u tihoj tvojoj zabiti, u samostanu zagrebačkom.“

„Ostavi se, dragi oče te bojazni,“ govoraše molećim glasom Ružica, „ako sve i Turci predju Unu, to će ti, mislim, ipak toliko vremena preostati, da me na sigurnije mjesto odpremiš. Ta ni oni neimadu krilah.“

Zabrdin umjesto odgovora uzdahnu i slučajno pogleda pram Kostajnici. Lice se njegovo razvedri:

„Veselo kćerko!“ kliknù radostno zapovjednik, eno mi ide ojačanje. Simo Lastoher, kostajnički kapitan ga vodi, poznam ga po njegovu bielcu. Izabrana je to četa.“

Sad ustade i Ružica, pa pogleda k onoj strani, odkale četa dolazaše. I zbilja vidjahu se izabrani junaci na konjih, a njihovo sjajno oružje blistaše u ljesku sunca.

„Ja idem sada dolje,“ reče Zabrdin kćeri, „da pripravim sve za došljake, a ti idi u palaču, pa čekaj tamo.“ I na to sajde odmah dolje, da dieli slugam zapoviedi i da shodne priprave učini, a Ružica ode u palaču, gdje mirno svoje vezivo nastavi.

Čas, dva, — i u dvorištu čù se topot unišavših konjanikah. Djevojka skoči k prozoru, kój je u dvorište gledao i pogledavaše oprezno iza zavjese na unišavše. Zabrdin jih je liepo pozdravljao i bratski se rukovao sa Simom Lastoherom, koj mu je tu četu doveo. Na to priskočiše sluge i odvedoše: vojnike u označene jim stanove, a konje u staje. Zabrdin pako pojde sam sa Lastoherom i još jednim častnikom gore u grad.

Ružica, vidivši to i da svaki sukob s mužkimi, nepoznanimi glavami izbjegne, pokupi svoje vezivo i ukloni se brzo u bližnju sobu.

Za koji čas stajahu sva trojica u palači, koju je upravo Ružica malo prije ostavila.

Simo Lastoher bijaše po prilici 40 god, neoženjen. Rodom bijaše iz gornje Štajerske, odkale ga prije jedno 4 god. u Kostajnicu s posadom odpute. Izgleda nebijaše uprav ružna, al, uz sve to, imao je na sebi nješto grozna i uprav djavolskoga. U boju bijaše hrabar i odvažan.

Njegov drúg bijaše za jedno 10 godinah mladji, crnomanjast, sokolova pogleda i junačka izgleda. Zvaše se Markò Tomašević i bijaše rodom iz Slavonije. Nemogav gledati mirnim srcem veliku nesreću svoje domovine, predje u susjednu Hrvatsku, gdje je junački pod svetom zastavom za krst i dom vojevao i toli se odlikovao junačtvom i opreznošću vojničkom, da su mu Petar Bakač i kaptol zagrebački, uz hrabroga Jurja Slunjskoga, povjerili cielu vojsku, koja g. 1553 krenù u Slavoniju i mnogo Turkom jadah zadadè, popaliv jim dvie jake tvrdje Veliku i Staru Gradišku i zaplieniv bogat plien i silno robje. Njegovo ime bijaše strašno nevjernikom, a Kršćanom slavno i počtivo.

„Mislim, da se nećete moći potužiti na pojačenje, koje vam dovedoh,“ govoraše Lastoher ulazeći, „to su vam stari vojaci, izkušani u sto bitkah, kojim nedrhće srce u prsijuh na glas puške. A osim toga vodim vam evo siva sokola,“ pokazà na svoga druga, „častnika u našoj vojsci, kojega ime slovi po svoj našoj domovini i medju Turadijom. Ovo vam je vitežki Slavonac Marko Tomašević.“

„Blago meni uz takva junaka;“ poviknù veselo Zabrdin.

„A još sretnija mene uz takovu glavu;“ odgovori čedno Tomašević i stisnu vatreno ruku, koju mu Zabrdin pruži.

„A što naši susjedi? Je li se što čuje?“ upita Zabrdin Lastohera.

„Bojim se,“ odgovori ovaj, „sve je kod njih prividno mirno, a veli se, da prije potresa najveća tišina vlada. A povrh toga izvješćuju me moje uhode, da Ali paša bosanski kod Dubice, Novoga i Bišća, tajno svoje čete sakuplja; —“

„Na trih stranah?“ ponovi Zabrdin.

„Tako je,“ potvrdi Lastoher, „jer se veli, da namieravaju na tri strane udariti na Hrvatsku, što nije sasma netemeljito.“

„Tu će biti skoka;“ primjeti Zabrdin, „a još je pitanje, hoće li i požežki zmaj paša Jahija Oglinović mirovati kraj obćega pokreta.“

„Čini mi se,“ umieša se čedno Tomašević, „da ga nije volja udarati na Hrvatsku, odkako sam ga ja sa Slunjskim prije četiri godine pohodio; a osim toga Slavonci nikad nemiruju, pa je tako prinužden, ako mu možebiti i nije s voljom, da mirno sjedi.“

„Neka navaljuju,“ priuze rieč Lastoher, „kako im drago, nu nek znadu, da nećemo ni mi skrstiti rukuh.“

„I ja mislim tako,“ reče Zabrdin, „mi ćemo jih spremno, ako Bog da, dočekati; — kako koji, — a ja ću po starom običaju. Jedina mi je briga, kud ću s kćerjom, ako Turci nasrnu —“

„S kćerjom? —“ začudi se Lastoher.

„Vi još neznate,“ odgovori Zabrdin, „da je prije tri nedjelje vratila se iz samostana duhvnah zagrebačkih. — Rekô sam joj,“ pridoda na to, „da me ovdje u palači čeka, pa je nestade. Hej Ružice!“ viknù na to i pojdè k bližnjim vratam.

Na taj poziv skoči Ružica iz bližnje sobe, otvori vrata i zabunjena stupi u palaču. Njezina zabuna još povisi njezinu krasotu.

Lastoheru i Tomaševiću, kad ju vidiše, proleti njeki čar srca. Oni su možda vidjevali liepih djevojakah, al ova nadvisivaše svaki uzor.

„Kud si curo pobjegla?“ poče sad šaljivo Zabrdin, „gospoda te žele vidjeti, a tebe nejma. Evo ovo je, g. Lastoher, kapitan kostajnički, a ono veliki junak,“ kaza zatim na crnomanjasta častnika, „Marko Tomašević.“

Djevojka se obojici čedno nakloni.

„Kako vam se gospojice,“ uze rieč kapitan kostajnički, „dopada u ovoj krši?“

„Kao u svom rodnom mjestu;“ odgovori pametno djevojče, „ovo je mjesto dodueše pusto, ali meni drago, jer sam se u njem rodila.“

„A što će biti onda,“ nastavi sladko Lastoher, „ako Turci, ko što se bojimo, predju Unu; ta će bura biti jamačno odviš nesnosna tako nježnu cvietku, kao što ste vi gospojice.“

Ružica na ovo laskanje porumeni i obori oči na tle; al slučajno podignuvši ih, sastadè se njezin sramežljivi pogled sa žarkima očima crnomanjasta častnika, na što se još više zabuni.

Zabrdin, vidivši njezinu zabunu, reče joj, potreptav ju po rumenu licu:

„Idi nestaško mala, što se tako zabunjuješ. De prigledji u kuhinji, kako stoji; jer ova su gospoda danas naši gosti.“

Djevojče bez oklevanja nakloni se i brzo izmaknù iz palače, dočim ju i Lastoher i Tomašević željnima očima ća do izlazka popratiše.

„Kako se zove vaša liepa kćerka?“ upita Lastoher.

„Ružica.“ odgovori Zabrdin.

„Bogami, da sve nije tako kršćena, morao bi ju čovjek tim imenom zvati.“

Razgovor poče opet na to o vojni. Nu Lastoheru i Tomaševiću nikad nebijaše tako dosadan razgovor, kao sad, i nikad takovom željom neočekivahu objeda, kao danas, znajuć, da će se moći kod stola Ružice nagledati.

Željeno pódne približi se i s njim objed. Lastohera posadi domaćin u pročelje, a

kraj sebe svoju jedinicu. Njoj naproti sjedio je — crnomanjasti častnik. Pod objedom čestoput je Lastoher tražio oči liepe Ružice, al ova izbjegavaše pazljivo svaki njegov pogled, nu zato je često podizala svoj golubinji pogled na crnomanjasta častnika, koji ju je uviek svojim sokolovim pogledom dočekivao. —

Oko tri sata svrši se, med zvekom čašah i pouzdanim razgovorom, objed. Lastoher se spremi na polazak. Nerado oprosti se sa Steničnjakom, koj mu, u tako kratko vrieme, omili.

Tomašević ostadè u opredeljenom si mjestu, a kapitan kostajnički odjaši, praćen svojim slugom u mjesto svoga službovanja.

Njegova pamet i njegovo srce ostadè u Steničnjaku — kod liepe Ružice.

(Dalje će sliediti.)

MALUINSKI GRADJAN.

Historička povjest iz polovice XVI. vjeka polag Gjure Vahsmuth-a.
Preveo F. Cziráky.

I.

U polovini šestog stoljeća je u Galiji grad imenom Aleth sagradjen. Grad bijaše na obali morskoj uzidan i dobro utvrdjen. Ne daleko od njega bijaše kameniti ostrv, Aaronov otok nazvan, po njekom svecu imenovan Aaron, koji je tamo samostan i hram uzidao bio. Stanovnici Alethski, dugo vremena nepaziše nimalo na taj otok, buduć je na njemu vode manjkalo; ali za njeko vrieme dodju dvaput izasebice normanski gusari, koji poplienivši grad ostrv svojim pribivalištem učine, kamo su se i stanovnici Alethski godine 1140. preselili te sagradili i utvrdili grad, koji su po imenu jednog biskupa, bivšeg kod njih u velikoj uglednosti Malo nazvali.

Maluini ili stanovnici grada Male bijahu divji, nesnosni i oholi ljudi, narod sastojeći iz mornarah, trgovacah, gusarah, koji su već u vrieme križarskih vojnah kao vješti moru poznani bili. Od Chlodvikova vremena nastojahu kralji francezki i vojvode bretanjske grad si ovaj steći, akoprem uzalud.

Oni svejednako svoju neodvisnost znaše uzdržati, te uviek bijahu na strani onog vladara, koji im se bolje dopadaše.

Oni bijahu upravljani po jednom biskupu, koji je po obćenitom glasovanju izabran bio i koji se „gospodar Maluinski“ zvaše. Akoprem je isti veliku moć imao, ništanemanje gradjani tvoriše zakone i izabiraše činovnike; njihova dužnost bijaše grad braniti, oni pako sami vodju si izabirahu. Svaki stranac, koji bi u Malo došao i duže vremena se tamo nalazio, imao je postati gradjanom, a ni kralju ili vladaru nebi bio predan bjegunac, koji bi u njihov grad došao. I isti papa pripoznavaše neodvisnost Maluinah, te ih u svojih naredbah počitavaše, da mu nebi, zanešeni svojom ohološću, pripadajuću uglednost uzkratili. Potlam dodjoše Maluini pod blagu vladu vojvode bretanjskog, te s njim njeko vrieme ostadoše; ali naskoro, kadno se Ana Bretanjska, god. 1496. za Dragutina VIII. Francuzkog uda i tako Bretagnu s Francuzkom spoji, prestadè njihova skoro hiljadu-godišnja neodvisnost. Vojvodkinja Ana zauzme grad, oduzme njemu, trgovcem i brodarom sva prava, zatim prisili biskupa i gradjane, da joj se poklone i podvrgnu. Po tom sagradi strašnu tvrdjavu ili citadellu, pa kada puk stadne mrmljati nad tim, dade na tvrdjavi veliki nadpis načiniti, u kom više prostodušno nego uljudno svoje mnienje izreče s riečma:

Q' UIC-EN-GROGNE
AINSI SERA
CEST MON PLAISIR.

„Mrmljajte koliko hoćete; tako neka bude; moja je volja.“

Puk potlam iztárc ovaj nadpis, ali tvrdjava još se i sad zove „Quicengrogne.“ Kad se u Francezkoj vjerozakonski bojevi podigoše, tako znadoše urediti, da niti s liguom niti

s kraljem držahu, akoprem su u srcu gorljivi katolici bili. Grof Fontaines bijaše s malom posadom na tvrdjavi Ane Bretanjske za Henrika IV.; vojvoda pako Morcoeur posjedovaše veliku tvrdju Solidor na kopnu. Gradjani Maluinski znadoše s lukavštinom dotle dovesti, da je njima samim čuvanje grada predano bilo, akoprem pod topovi citadelle znadoše si i tvrdju Solidor pribaviti. Grof i vojvoda videći, da gradjani opet svoju razgranjenu trgovinu preduzimaju, bez da išta poreza plaćaju, uvidiše da su prevareni; godine 1590. dodje hrabrim gradjanom do ušijuh, da je na prestolje zasjednuvši Bearnac Henrik IV. zapovjedio, da gradu njegova prava i slobode uzmu, te da se stanovnici prisile porez plaćati. To gradjanom Maluinskim prouzrokovaše mnogo jada, pa baš u vrieme najveće ogorčenosti i razjarenosti počima se naša pripoviest.

II.

Jedne večere sjedjaše skup gradjanah, okô jednog sjedoglavog starca, na bedemih baš pod tvrdjavom, te se razgovarahu o prošlosti i sadanjosti.

„Onda“, reče starac, „onda su bolja vremena bila, kad su si naši gradjani sami zakone tvorili, činovnike izabirali, kadno smo englezko brodovje protjerali bez ičije pomoći.“

„Jest meštre Pereon de la Barbinais, to bijahu bolja vremena“, reče jedan dozreli čovjek, mrko gledajuć na tvrdjave, gdje straže amo tamo hodahu, dočim se jedna mlada gospodična s mladim jednim mužem, koji Maluinsku odjeću nosjaše, zabavljaše. „Ali pazite meštre, zidovi imaju uši, a oni dvoje gore na bedemi nesmiju naš dogovor čuti.“

„Zar nije sramota“, mrmljaše njegdašni gusar Pereon de la Barbinais, da onako hrabri i pametni mladić, zanešen od ljubavi i slavohlepja može svoj rodni grad izdati i neprijatelju predati.“

„Oprostite, oče Pereon!“ odvaži se jedan dvadesetgodišnji mladić, u mornarskom odjelu, protusloviti. „Vi Michelu Fortetu krivo činite, jer je Henrik IV. na svaki način kralj francezki.“

„Pa što nas je briga za Francezku“, poviče stari Pereon srdito. „Jeli igda Malo Britaniju ili Galiju za svoju gospodaricu pripoznao? S kakvim pravom dodje koja moć, da nam se za vladara narine? Zar nismo mi Malo utemeljili na goloj klisuri, zar nismo mi grad sagradili, utvrdili, te sami se branili bez pomoći kojeg vladara? Zar nismo mi sami naše brodove opremali i u sve strane svieta slali? Kako dakle može koja moć od nas porez i desetinu tražiti?“

„Zato“, odgovori njeki mladić, Pipin de la Btinais, „buduć smo preslabi, da se kralju francezkom opiremo. Dopustite, oče Pereon, da vam još nješto kažem, da vi možebit Michelu Fortetu de la Bardeliere krivo neučinite, jer on još dosada ukora, s kojim ga napadate, zaslužio nije.“

„Zar ga nije zaslužio?“ poviče Pereon zlovoljno, „Zar on nije od svoga oca za svećenički striliš odredjen bio? Zar nije on za pet godinah grčki i latinski naučio? Zar nije čitav grad na njega s veseljem i ohološću gledao, kao na jednog, koji će slavu i čast svomu rodnomu gradu donieti? Pa zar nije usprkos svem tomu od nas odpao, te nesluži li našim neprijateljem, dok jednoč nebude sa sramotom i pogrdom protjeran, jerbo se je usudio svoje oči podignuti ženi, koja ga toli nadvisuje?“

„To je doista učinio“, reče Pipin uzdahnuv, dočim ostali svoje mrke, srdite poglede na onaj bedem bacahu.

„Pa zar mi neznamo iz sigurne ruke“, naštavi Porcon, „da je odredjeno naš grad Bearncu predati, da nam sva prava oduzme, te da nam težki porez nametne? Pa zar nestoji izvedjenje te namjere u rukuh grofa Fontainesa, koji će nam onda Forteta za predstavnika ili suca narinuti?“

„To on nesmije učiniti“, reče njeki starac, podignuv se s klupe, na kojoj je dosad sjedio, „k tomu on neima dosta smjelosti.“

„A zašto nebi imao?“ poviče glas od ozgor, koji sve protrnuti učini. To bijaše sám Michel Fortet, koji se tako nenadano u govor umiešà. On bijaše dvadeset i pet godišnji mladić, blied, mrkih kosah i lica, s blistajućima očima, s izrazom u licu kao kakvi, koji je samo zapoviedati naučio. Imadjaše široke hlače, crne čorape, škrljak sa širokim okrajom, a sa strane mu visjaše dugi mač.

„Michel, Michel!“ reče stari Porcon ozbiljno, „ti znaš što do tebe držimo; zato daj s tobom govoriti, nebi li te na pravi put doveo!“

„Govorite“, odgovori Michel svečano.

„Ti si drug i prijatelj grofa Fontainesa“, započme Porcon, ali Michel mu brzo pade u rieč.

„Ja sam samo njegov najmljeni sluga, — njegov tajni pisar, ako tako hoćete!“ odgovori hladnokrvno.

„Ali vi ljubite njegovu kćer?“

„Jest, ja ljubim Izabellu Fontaines“, odgovori Michel mirno prekrstiv ruke.

„Ti težiš da vladarom tvog narodnog grada postaneš!“ poviče Porcon s blistajućima očima, dočim ostali mladići mrko gledahu, kao da ćedu ga sad preko zida baciti.

„Doista, i zapamtite si dobro, meštre Porcon“, nastavi Michel hladno, uzprkos vašem svem naporu, za malo vremena postat ću gospodar i upravitelj mog rodnog grada.“ Zatim okrenuv slušaocem ledja, odè prama Silonu, nasipu koji Malo s kopnom spaja.

Kratki ovaj prizor s Michelom Fortetom, probudi u slušaocih veliku ogorčenost, te još pod njegovim utiskom, odù na glavni trg, gdje je množina gradjanah u hrpah sakupljenih stajala. Tud se razprostrani ta novina od ustah do ustah, i svaki si razgaljivaše svoje srce mrmljanjem. Napokon se gradjani tako razjare, da su počeli vikati ter strašno se groziti. Divji glasovi opominjaju gradjane na odlučan čin, a ovi se pako dogovarahu, kako bi tvrdjavu zauzeti mogli. Najednoč zavlada tišina medj množinom, buduć se opazilo družtvo od šest osobah, kojima Michel Fortet put pokazivaše, kroz ulice prama trgu, na kom se je grad ondašnjeg biskupa Charsea de Bourneuf nalazio. Družtvu predidjaše muž plemenitog lica, koji se ljubopitno po sokacih obaziraše.

„Što je puku?“ upita predvoditelj Michela, koji oholo pokraj njega idjaše. Meni se vidi, neugodni kakvi dogodjaj morao je ljude tako uzbuniti.

„Tako jest, gospodine! ja sam uzrok njihove pobune. Buduć sam na tvrdjavi u milosti, zato se u gradu toga nadati neimam.“

„Dakle tako, mladiću! Vi ste indi na tvrdjavi u milosti?“ upita konjanik malo se posmiehnuv.“ „Pa kakovu službu obvršivate na tvrdjavi?“

„Ja sam tajni pisar grofa Fontainesa“, odgovori Michel ravnodušno.

„Odkale dolazi da milost i uglednost u gradu u obratno stoji prama milosti, od koje se hvalite, da ju na tvrdjavi imate?“ upita konjanik.

„Buduć gradjani misle, — i morebit ne bez uzroke, da će sa tvrdjave Malo gradom kraljevim učinjen biti.“

„Ventre Sanct Gris! pa kakva bi to nesreća bila?“ povikne konjanik.

Michel posprdno se posmijav reče: „Malo bijaše njekoč slobodan grad, te se sám upravljaše, po primjeru rimskih i grčkih republikah; on bijaše prost i neodvisan, nebijaše ničiji podanik, te želi još i sada ta prava posjedovati.“

„Oho, gospodine pisaru“, upadne mu konjanik veselo u rieč, „to neide! Što još? Republika u Francezkoj?! to bi bio liep primjer za nezadovoljnike. Da to čovjek pripusti, umah bi se sve tvrdjave republikami proglasile!“

Ovaj posleduji govor bude od mnogih gradjanah čuven, koji akoprem ništa neodgovoriše, ipak svoju ogorčenost dosta jasno pokazaše. Tek što se je Michel s vojnici

udaljio, te u ulicu skrenuo, koja k tvrdjavi vodi, skupljahu se opet hrpe gradjanah, koji se dogovaraše živahno o posliednjih riečih konjanika.

Njekoliko trenutakah kasnije, izajde brzo muž jedan iz biskupskog gradà, te se približivaše k hrpi gdje su najuglednjiji gradjani sakupljeni bili. To bijaše biskup, koji takodjer veoma uzbunjen bijaše.

„Porcon!“ poviče on već napomenjenu starcu, „jeste li poznali konjanika, koji je s Michelom Fortetom izdajicom došao.“

„Nisam, njihova uzvišenost.“

„To je Bearnac, kralj Navarski bio, koji se Henrik IV. kralj Francezki naziva“, odgovori biskup, zatim okrenuv se odè u svoj grad,

„Sad je vrieme za poslovati“, poviče Pipin gradjanom, koji oko njega stajahu. Rieč se razide od ustah do ustah, zatim se pomalo udaljiše gradjani, te napokon ostadè trg prazan.

(Dalje će sliediti.)

Kućnik ili mali gospodar.

O zemljodjelstvu.

Napisao M. Stojanović.

Veća strana našega naroda živi od zemljodjelstva. Dopustite, da rečem koju o zemljodjelstvu u našem milom „Slavoncu za púk.

Ona zemlja, gdje božjim blagoslovom, razumnom i prilježnom radnjom ljudih cvjeta zemljodjelstvo, može se pravedno nazvati srećnom zemljom; budući u njoj nikad nemože biti velike sirotinje, velika glada, velike oskudice, dapače njezini stanovnici žive u blagostanju. Nu da bi moglo zemljodjelstvo, može se pravedno nazvati srećnom zemljom; budući u njoj nikad nemože biti velike sirotinje, velika glada, velike oskudice, dapače njezini stanovnici žive u blagostanju. Nu da bi moglo zemljodjelstvo procvjetati, i naročito, da bi se njime uzvisilo blagostanje zemljodjelca, nije dovoljno zemlju kakogod po staroj navadi obdjelavati, nego se to mora činiti po pravilih, koja su iznašli izkusni ljudi, i koja su pokazala, da se samo tako što ve'a korist imati može obdjelavajuć zemlju. Naši stari mogli su obdjelavati svoje njive i mnogo prostije, a možebit i s manje truda; ali što je moglo njekoč biti dobro, to zato nije i sada tako. U starija vremena i zemljište bilo je manje obdjelavano, više odmorno ležeć parložno i zato jače, pak je rodilo bolje, i ljudi su manje trebali koječega, pak su se laglje mogli zadovoljiti s' malim, i naš je narod njekoč živio kao u zabitnosti, kao oddvojen od drugih, i po gdjekojih krajevih naše mile domovine živjaše kao izvan svieta; nebijaše bo parobrodah, željeznicah, brzojavah; obrtnost i trgovina, zanati, umjetnosti i znanja nebijahu u svietu razvijena kao sada. Sada je sve drugčije, i zato sada već treba da svaki naš zemljodjelac pri svom vele važnom poslu upotrebljava svu onu vještinu, svu prilježnost i pomnju, sve one olakšice, koju vještinu i olakšice najprilježnije radeći upotrebljavaju drugi razumni ljudi i zemljodjelci drugih narodah; jer samo tako neće ga ovi nadmudriti i moći baciti sebi za ledja. I budući da dobar uspjeh zemljodjelstva zavisi od dobrote zemljišta, od dobrote sjemena i različnog rada, to ćemo evo ovdje o svačem malo progovoriti.

Svako zemljište nije jednako dobro i plodno, te isto tako svako nije za svako sjeme. Ima crne zemlje, ima smoljače, ima pjeskovače, ima močvarne, podvodne, ima je s' malo vapna ili kreča. Crna zemlja ili crnica glavna je sastojina svake plodne zemlje; jer u kojoj zemlji neima nimalo crnice, ona je zemlja mrtvica, i na njoj nemože roditi ništa. Nu premda crnica svako zemljište čini plodnim; opet zato gdje se nalazi preko mjere crnice, naročito za strmne usjeve, za žito, nije dobro, jer od preko mjerne hrane, koju pruža crnica, usjevi polegnu, te se poslje dobiva samo mnogo slame, a malo

i to hrdjava žita. — Dobrom crnicom obično zove se smolnjača, u kojoj se nalazi dosta crnice. Ako se pako u ovakovoj smolnjači nalazi jošte i nješto pieska, zove se blaga smolnjača, i na njoj napreduje vrlo dobro pšenica, kukuruz, krumpir, ječam, zob, grah, lan i djeteljina. Na pjeskovitoj zemlji rodi vrlo dobro raž, hajda i krumpir; a ako je još pomiešana sa nješto smolnjače, onda je dobra i za sočivo, grašak, repu i duvan. Na krečnoj zemlji, kad se zgodno pomieša s' pieskom i smolnjačom, može takodjer napredovati pšenica, ječam, krumpir, zob, kukuruz i djeteljina. — Močvarna zemlja, njeki ju zovu pištevina, mora se oprostiti suvišne vlage kopajući na najnižjih mjestih duboke šamce, jarke, da se voda u njih može ociediti; a osim toga dobro ju je pomiešati s' pieskom, pak poslje mogu roditi na njoj različni usjevi. — Iz svega dosad u kratko rečenog uvidja se, da se različna zemljišta moraju dotjerivati i miešati, ako smo rada da nam rode.

Napomenuli smo, da se u svakom plodnom zemljištu mora nalaziti ponješto crnice ili gajnice; a kako ova opet postaje od iztrulih ostanakah živinskih i bilinskih: to je onda lahko razumjeti, da se po sebi slaba, ili već dugim obdjelavanjem oslabljena zemlja, gnojenjem ili djubrenjem može popraviti i plodnom učiniti. Svako djubre, naročito govedsko, a osim toga truleće bilje, kao slama, korov, lištje s' drvah, dakle i sve ono, što se pod marvu prostira, može se upotrebiti za gnojenje zemljišta. Nu djubre nije mahom dobro za gnojenje zemlje, čim se iznese iz staje, nego se ono mora najprije snositi na gomilu i ostaviti, da se dobro nakvasi i iztrune; ali opet zato treba paziti, da sasvim neugori, budući tako gubi svoju najbolju snagu.

Kad djubre kao što treba sazre, onda ga je najbolje izvesti na njivu u ono doba, kad je vrieme za oranje, kako nebi dugo ležalo na njivi i vjetrilo, i po tom ga treba što prije zaorati. Ovako sazrelim djubretom mnogo je bolje posipati zemlju, nego pustiti marvu, da po njoj tori, premda i ovo nije brez koristi. Torinu nikako netreba ostavljati dugo neuzoranu, nego ju valja brzo poorati, da najbolje gnojne sastojine nebi izvjetrile.

Što se tiče samoga oranja, ovo je najbolje preduzimati onda, kad zemljište niti je suviše mokro, niti suvo, već kad je prilično vlažno. Pri oranju mora se gledati na to, kakva je zemlja, koju oremo, pak se ravnati po tomu, valja li dublje ili pliće orati; jer treba orati pliće, ako je zemlja dublje gorja, a dublje, ako je dublje bolja. Uviek je bolje orati na uzke brazde, nego li na široke, jer se tako zemljište bolje može usitniti. Gdje se oruć izvaljuju velike grudve, koje obična zubača, drljača, brana nemože razmrviti, razdrobiti, ondje se moraju grudve težkimi drljačami podrljati i razdrobiti; a gdje se nalazi po njivi mnogo korenje od pirike, koštana i druge travurine, ondje se mora vlačiti branom punom gvozdenih zubacah, i tako se očisti njiva. Tko je rad, da mu dobro rodi proljetni usjev, treba da svoju njivu u jesen preore, kako bi se oranje mrazom dobro umekšalo, a vlaga od sniega dobro ga nakvasila.

Za oranjem dolazi sijanje. Tko posije dobro, uzdat se može, da će dobro i žeti. Što se tiče i samoga sijanja, valja paziti, da se sjeme posije što ranije, kako se nebi zakasnilo; sijati valja niti preveć gusto, niti riedko, što se veli obriedko, i po cieloj njivi nejednako. Sjeme treba da je zdravo, liepo i čisto od smjese sa sjemenom od kojekakvog korova: kukolja, ljulja, grahora, osata, a osobito nesmije biti plesnivo, osobito pšenično sjeme dobro je ono, koje bačeno u vodu mahom pada na dno; to bo pokazuje, da je jedro i zdravo, a ne tašto.

Već i po tom, što su jedni usjevi zimni, kao ozimna pšenica, raž, ječam itd.. a drugi proljetni, kao jarica ili proljetna pšenica, proljetni ječam (jarik), raž itd. lahko je misliti, da isti različni usjevi nemoraju imati jednako zemljište, nego da jedni na boljem, jačem, a drugi na slabijem zemljištu mogu napredovati. Isto tako iz onoga, što smo već prije rekli, da na svakoj vrsti zemljišta i naročiti usjevi dobro napreduju, mogli smo zaključiti, kakvu zemlju svaki pojedini usjev potrebuje, pak da zemljodjelcu dobro trud

izplati. Nu pokušat ću navesti najobičnije usjeve, i kazati, na kakvom zemljištu koji usjev najbolje napreduje.

Za zimnu pšenicu potrebna je najbolja, jaka, dobro nagnojena zemlja, dakle težka, to jest pomiešana s nješto pieska, ili blaga smolnjača. Na slaboj zemlji slabo pšenica raste, i zato je bolje po slabijem zemljištu i nesijati zimnu pšenicu, nego jaricu, koja i na malo slabijoj njivi može prilično roditi. Od pšenice je najbolje brašno za kruh i svako tiesto.

Raž dobro rodi i na osrednjem zemljištu, samo ako nije močvarno. Po tom ona dobro napreduje i u pjeskovitoj zemlji, osobito dobro rodi na njivi uparloženoj prije, poslje ugaranja, a slabo na lanjskom krumpirištu, laništu i olajištu.

Ječam, kao i pšenica zahtieva dobro nadjubrenu smoljaču, ali može mu podnieti i mnogo lakše zemljište, dakle i krečna zemlja, i zemlja, gdje u smoljači ima poviše crnice. Osobito dobro rodi na njivi govedjim djubretom nagnojenoj, a dobro uspieva i na lanjskom krumpirištu.

Zob ili ovas može dobro napredovati i na krečnoj i u obće mršavoj i slaboj zemlji.

Prosa ili sitna proja rodi najbolje na novini, na ledini prvi put izoranoj, i u obće voli više snažnu zemlju kao i ječam i kukuruz. Dobro napreduje posijan i po strništu i podnosi skorašnje djubrenje. Nu mora se paziti, da proljetni mraz nenaškodi.

Hajda il elda rodi na najlošijoj zemlji pjeskovitoj i šljunkovitoj, gdje se nebi moglo drugo ništa sijati; a inače sije se po pšeničnom strništu. Eldu valja posijati s proljeća u takovo doba, kako joj neće naškoditi proljetni mrazovi.

Kukuruz rodi dobro samo na dobroj, djubretnoj, mekanoj i sipkoj njivi, dakle na blagoj smolnjači, dobroj vapnjenjači, gdje u obće ima više crnice.

Njega siju obično u brazdu, i treba ga, ako je zemlja lakša i meka, jedan put, ako li je težka i tvrda, dva put okopati, i jedanput podgrnuti. Izmedju kukuruznih kućicah obično sije se tačkaš grah (tačnjak), koji se penje uz kukuruzno stablo ili batvo; a ako je kukuruz oriedko posijan, onda se može po praznini svuda posejati i bundeve.

Krumpir voli snažnu ali ujedno i trošnu, sipku zemlju; zato je za njega najbolja zemlja pjeskovita, nu koja je dobro uradjena i prošle godine djubrena. Naprotiv na smolnjači nemože biti tako dobar, jer je ona grudvastija. Krumpir je najbolje sijati u proljeće poriedko, jer se i kućice bolje i laglje okapaju i podgrću, a i sam krumpir kad ima dovoljno mjesta, bolje raste i krupniji biva.

Grah dobro rodi i na srednjem zemljištu, na smoljači i napnenjači; ali sočivo i grašak već zahtjevaju bolju, mekšu, tipku zemlju vrtlovku. Osim graška svi ovi usjevi netrpe zimu, i zato se mora gledati, da se tako siju, kako ih proljetni mrazovi nebi mogli ubiti.

Lan i konoplja trebaju u obće dobru i djubretnu zemlju. Lan može prilično napredovati u osrednjoj zemlji, a osobito dobro rodi na krčevini, kupusištu i krumpirištu, a zahtjeva, da se ore sipko, jer inače nejednako niče. Kad malo poraste, treba ga pliviti od travurine. I konoplja i lan zahtievaju mnogo truda; ali kad se postupa dobro s njimi, onda rode dobro i donose veliku korist zemljodjelcu. Mnoga sela po Bačkoj, po Sriemu i Banatu upravo su se obogatila sijanjem konoplje, od koje se predu jaki konci, tka jače platno, a naročito pletu užeta, konopci, palamari za brodove, a od lana prede se i tka vrlo liepo tanko platno, predu fini konci i prave skupocjene čipke.

Duvan dobro uspieva na onako isto dobro i obdjelanoj zemlji kao i konoplja. Najbolja je zemlja za duvan pjeskovača i snažna blaga smoljača. Kad se duvnište nadjubri govedjim djubretom, onda rodi na njemu najbolji duvan. Da je duvan zreo, poznaje se po tomu, što se na listu pokazuju zagasite i žućkaste pege i listovi obaraju se k zemlji. Najprije bere se dolnje lisće, koje daje najslabiji duvan, pak poslje gornje, koje daje najbolji duvan.

Dosad smo govorili o raznih usjevih, koji se gotovo svi upotrebljavaju za ljudsku, a mnogi i za živinsku hranu. Medjutim kako zemljodjelac brez marve gotovo nemože ni biti: to se on mora pobrinuti i o tomu, kako će hraniti i svoju marvu. Osim svijuh usjevah, koji se siju u tu svrhu, prvo mjesto zauzima djeteljina, i to i crvena ili štirska (štajerska), koja samo traje jednu godinu, i švajcarska ili lucerinska, koja jedanput posijana može trajati i do deset godinah. Crvena sije se po čistoj i mekanoj njivi dovoljno snažnoj, i zato ponajbolje poslje krumpira, grah, kukuruza. Za djeteljinu treba njivu duboko i prije zime uzorati, a zatim opet na proljeće preorati. Najbolje je posijati ju poriedko po njivi, gdje je već posijana jarica ili zob i poslje povaljkati usjev valjkom, da nebi ostalo sjeme nezagrnuto. Ova se djeteljina može kositi do triput, i vrlo je dobra hrana za svaku marvu i za konje i to zelena i osušena. Lucernska djeteljina zahtieva isto zemljište. Ona i na suši dobro raste, može se na dobroj godini do pet putah kositi, i vrlo je dobra i zelena i suva za konje, ovce i goveda, a osobito za krave muzare. Ona je pravo blago za one zemljodjelce, koji neimaju izpusta za marvu; jer njekoliko danah oranja posejanih ovom djeteljinom, daju kroz cielu godinu toliko marvinske hrane, da se mogu više komadah marve izdržavati valjano, pak zato i treba, da ju svaki dobar gospodar sije.

Kad strmna žita sazreju, onda ih valja za vremena požeti, da nebi prezrela; buduć inače mnogo zrno žanjuć iztruni i propade. Pšenicu je najbolje žeti srpom, osobito gdje ima dosta žeteocah; jer se tako najmanje zrnah gubi. Medjutim gdje ima mnogo žita a malo žeteocah, može se i kositi: Kad se žito požanjê, veže se u snoplje, a ovo sadieva u krstačje, dok se dobro izsuži, pak se poslje uveze u štaglje ili sadjene u gamare ili stogove. Bolje je i sigurnije uvoziti žito u štaglje. Kod nas po Slanoviji i po Sriemu čim se uhvati liepo vrieme, odmah se vrši žito; ali se zato i dogodja, da se pri neprestanom vlažnom vremenu nemože ovršiti, nego proklija u stogovih i propada. Zato su izumjeli razumni zemljodjelci, da svoju hranu, svoje žito spreme u suvo, pak poslje, kad jim je volja i kad dospeju od drugih poslovah žito mlate ciepovih, batinami. Od mlatenja žita ima se i ta korist, što slama ostaje ciela i dugačka, pak se može upotrebiti za pokrivanje krovovah, pletenje kotaricah, stolicah itd.; a može se i sjeći na sječku i njom hraniti marva, osobito kad se sječka pokvasi malko slanom vodom i pomieša sa malo zobi.

Kao što zemljodjelac što nemože biti brez tegleće marve (stoke), a ovu treba dobro hraniti: to je vrlo važno za zemljodjelca, da ima dobre livade, sienokoše, s kojih bi sieno za svoju marvu kositi i odvišak drugim prodavati mogo. A da se zemljodjelac može koristiti svojimi livadami, i u tom ću pogledu koju rieč reći.

Budući po krtičnjacih neraste trava, a pri kositbi krtičnjaci isto onako smetaju kao i trnje: to odmah s proljeća treba livadu od svega toga otrebiti. Krtičnjake prije nego trava ponikne treba ili motikom ili grabljami poravnati; a gdje su velike livade, ondje se to čini osobitom za to načinjenom livadskom strugačom. Koja je livada zarastla maovinom, mora se maovina izčupati grabljami. Ako su livade mršave, treba ih nadjubriti. Svako djubre, bilo sgorelo ili skorašnje, dobro je za livadu, a isto tako vrlo je dobra za to i pištavina. Pustiti ovce na livade, da tove, takodjer je dobro. Samo svinje nikako i nikad netreba pustiti na sjenokoše, a od ostale marve treba zarana zabraniti livade. Kad livada sasvim iznemogne i omršavi, onda ju je najbolje pod razni usjev preorati, dobro nadjubriti i posljednje godine sjemenom dobrih travah po kakvom usjevu zasijati. Na koju se livadu može kakva riečica, struga, potočić, česma navesti, da se pokadšto polije, ta se može i potri pút na godinu kositi.

Najbolje je kositi livadu kad počme trava cvjetati; jer onda se dobiva najviše siena, i to je sieno za marvu najbolje, od matore trave sieno je slabo. Osim toga ranom kositbom čiste se livade od koje kakvog korova. Dok se sieno dobro neosuši, netreba ga sadievati u plasće, inače se lako pokvari.

Seoski knez.

U mome putovanju u Pakrac stanem kod Dragovića, samo da konji odahnu. Ali nuto za menom se vozi njekoliko vriedne gospode, što su pošli u Lipik, da posjete svoga dobrog poznanca. Jedan od njih upoznavši me, reče: „zdravo kneže! evo ti dva pisma, jedno ti je iz Velike, a drugo iz Požege" i na to se dalje odvezoše. Pročitam obadva. Ono, što je iz Velike zadržaje u sebi negodovanje. Ondašnji župnik kori me, kako sam mogao projti kroz Veliku, a kod njeg se nisam svrnuo, a veli, da on ima glasovitu knjigu, tako zvanu „Liber Memorabilium", koja se odnosi i na prošle vjekove, te da bi se iz nje dosta naučiti mogao; — zato odmah da se vraćam natrag k njemu, da će me uz to i bratski podvoriti. Na ovo zaklimam glavom, te se pokajem, što se nisam navratio; ali pomislim u sebi, sad nemože biti, nu: quod difertur non aufertur, zato što prvo moguće bude, vidit ćemo se:

Drugo pismo glasi iz Požege, te ovog je sadržaja: „Kneže! Ima ljudih u Požegi, što se tuže na Slavonca, što neće da opiše, kakovi su sukobi, što se porodiše prigodom svečanosti sv. Ćirila i Metoda. Pa zato bi baš želili, da ti dojdeš i potanje ubaviestiš se, te ljubopitnost ljudsku utaložiš. Tudie ti je svašta. Jedan gospodin ljuti se na pjevačko družtvo i izstupljuje iz družtva; to čuvši drugi, pa kažu, kad ti odtud izstupljuješ mi ćemo iz čitaonice izstupiti. Tamo opet ide jedan gospodin u fraku, a jedan dječko kazà svojim sudrugovom: „Eno frak!" Na to se razljuti taj gospodin i ode sa dječkom u varošku kuću. Kod izpita odgovorì dječko, uzamši za rep od fraka: „za Boga, ta zar nije to frak!" Na trećoj strani, ljuti se množina ženskog svieta, što je jedna gospoja požežane nazvala Hotentotima. Na četvrtoj strani tuže se njeki vriedni čestiti ljudi, da i njim nedadu mira i mešaju jih u stvari, o kojih ništ neznaju. Opet na drugom kraju će jedan gospodin reći, znam zašto su njekoja gospoda sad proti meni udarili, to je sve Ćiro i Metodia kriv. I još toga puno ima, što ti ja sve nemogu da pišem. Strasti su se malo uzburkale. Dojdi i ubaviesti se! Ako se budeš žurio, najti ćeš još i Perunovića sa Srpnjićem u Požegi, gdje mal ne ostaše bez ručka, što jim je prijatelj tvrd na ušima. Baš kad je rieč o Perunoviću, to ti je stari naš pisac, zabavlja se kod Srpnjića, oči su njegove pune pjesničke vatre, strieljaju na liep spol, i on ti sud izrećè, da je bivša kod Srpnjića gospa Ana Janjogoć svijuh srca u kratkom pridobila. Nu meni se čini, da ondie ima gospodarica kuće, koje pogledi puni božanstvenog i vjerozakonskog izraz ugrijana poetička čuvstva, kakono visokorodnici vele kalmiraju, — i u svôm prozaičkom položaju teći čine. —

Nu što sam se upušto tu pisat, kad se ufam da ćeš skoro dojti. Dotle, dok se vidimo, zdravstvuj. U Požegi na Ilinje Tvoj Znatiželić." —

Kad ja ovo pročitah, rekoh, sad ja sa mog puta nikud; a mom bratu Slavoncu krivo čine, da od njeg zahtievaju, da on sve mora znati i pisati, ta on je obećao, da će priobćiti, kad mu do znanja stavi se resultat napomenutog sukoba, nu toga još nema, pa nemože ništa da kaže. — Al to mi se smiešno čini, da ima ljudih, koji se iz pjevačkog družtva izpisuju, a drugi koji iz čitaonice hoće da se izbrišu. Ja bi te ljude prispodobio, onim dvama čičama, koji svaki vozeći u koli čifuta, kad se na putu sastaše i nehtjedoše se jedan drugom skrenut, te na posljedku jedan od njih udari sa bičom nedužnog čifuta u drugih kolih sjedećeg, na što ti se od otih kolah kočijaš razljuti, pa dreknu: kad ti moga čifuta tučeš, onda ću ja i tvoga; te i udri po nevinima ljudma. Tako ti je i to. Krasni naši zavodi na obću korist i na promicanje narodne izobra-

ženosti smjerajući, da se idu slabiti rad uzburkanih čuvstvah. Ta čitav je sviet borba, isti život naš je borba, dakle pametno, umjereno i u granicah pristojnosti borimo se za obću svrhu. Nek se kreše, ta to daje iskre, koje će zapalit nam i luč. Tada će biti svietlo, pa ćemo viditi, tko je vjera, tko li nevjera.

Smotam svoje listove, i kažem kočijašu, da tjera, pa eto me nuz Kasonje uprav u Pakracu.

Došavši onamo, najdem njeke moje prijatelje, pa u družtvu š njimi do varoškog sudca. Kad mi k njemu, upozna me i pruži mi ruku. Ja mu se naklonim, jer sam samo seoski knez, a on varoški sudac, pustimo se u razgovore različne, pa ti dojde i divan, kako njeka teta Njemica iz Zagreba izbrbljaše, kako su Pakračani našavši u potoku Pakru orla, što je sa poreznog ureda odnešen, sa processionom blagorodnomu gospodinu onog okoliša porezniku odnesli i njega zamolili, da se to po njemu do najvišjeg znanja stavi. Sudac kazà, da nezna o tom ništa, da bi on, ili od magistrata tkogod to izveo bio, i veli, da je to brbljave tete zlobna potvora, koja izpostavlja njega i ine starešine ako baš ne ruglu, a ono jih žigosa neukimi. „Moj dragi kneže“ reče Tičar, „orlo, što je bio na poreznom uredu, je carski orlo, zlamenje našeg carstva, ja i sav naš varoš klanjamo se tome symbolu. Nu kako je taj orlo nestao sa poreznog ureda, to ja neznam, niti je ikom poznato, kako se je našao i to meni nije poznato, nu da je najden i čedno svojoj opredeljenosti izručen, to stoji. Ali mi dobro znamo i to, da je blagorodni gospodin poreznik, samo sakupljač carskog poreza, ne pako oblast, koja zastupa vladu. To je opredjeljenje i po starih i po sadašnjih, još od absolutizma zaostavših zakonah; dakle ako bi mi imali bili povoda naša čuvstva veselja i odanosti izražavati, to bi jih putem naše političke oblasti izjavili, ne pako preko poreznog ureda, koga hoće nekoji kao njekakovu vlast representativnu da označuju. Ja mislim, da samog blagorodnog gospodina poreznika tim u njeku smutnju stavljaju i dovode ga, da i na privatne prijateljske pozive odluke izdaje u formi službenih indorsatah. — Moj Kneže, ja bi imao više toga, nu neću, da se upuštam u takove divane. jer bi nami neprijatni ljudi to sasvim izvrnuli i najbolju nakanu našu izopačili, zato ćemo od tog orle i drugih ovom sličnih dogadjajah mučati.“

„Ja se radujem, da ste mi priobćili, što je u stvari glede orle pakračkog, a radujem se i tomu, da uz duboko počitanje symbola carstva umiete razlučiti, što gdje, i koga ide. Slušajte braćo! kad smo već o orlah divan zaneli, ja ću vam od vriemenah predožujskih pripoviedati. Vi sami to znate, da je tada još veće poštenje tome symbolu davano, negoli sada. Ja i moji sudrugovi bi uviek u naših selskih skupovih opominjali ljude, da kad idu u varoš, te vide carskog orla, da kapu skinu, i tako je radjeno. Nu kasnije, kad su te orle po svih selih i to najviše na krčmarska vrata povješali, već ti mladež naša od tog liepog običaja odustadè, i badava smo mi to hotjeli da i nadalje obstoji. Nedadu se, govoreći, ta šta vi stari divanite, tko bi skidao pred krčmami i pred kućami svake vrsti ljudih kapu! Drugo je bilo u staro vrieme, onda je takvi orlo visio na carskoj samo kući, ili gdje je vlast milostiva cara stajala, sada toga ima i na mjestih, odkud smo ih mi sami skinuli, jer se ne pristoji, da se je ondie nalazilo.“

Urbarović mučaše i napokon reče: „Slava i carstvu i orli, samo da mi jednoč već dobijemo našu pašu i šumu!“ „Šta vam smeta“, reći ću ja „ta ovo vlastelinstvo je drugim selom dalo više nego li zakon propisuje, kako nebi slavnom trgovištu, s kojim želi u ljubavi i dobrom porazumljenju da bude.“ Kamenović sa drugog kraja prosbori: „Kneže, ja sam u svezi sa vlastelin-

stvom, ali uvjeravam te, ta vlastelini pakrački ništa željnije neočekivaju, već da se sa čestitimi stanovnici ovog trgovišta glede šume i paše ured stave. Oni će tada sretni biti, ako samo udovolje želji svojih sugradjanah; oni su pripravni nagodite se, i što samo mogu više od paše i šume odpustiti; ali ni oni nemaju toliko, da bi mogli svu svoju šumu i pašu u hataru pakračkom da poklone. Ovo ja nevelim bez razloga, jer prvašnje vlastelinstvo je ponudilo rečenomu trgovištu liep broj jutarah šume i paše, pa da se nagode; nu badava je to bilo, jer je obćina toliko zahtievala, da se taj zahtiev sa pravednom tražbom i zdravim razumom složiti nemogà."

Urbarović prekine riеč, pa veli: „Što je dakle naumilio sadašnje vlastelinstvo, da nam dade?"

Kamenović: „Taki ću vam kazati. Sadašnje vlastelinstvo pridržaje si prije svega pravo po zakonu opredeljeno mu, da ono samo označi mjesta šume i paše, tako da se po tom razumno gospodarstvo voditi može. Dati će pako najprije sve šikare, što se medju zemljišti nalaze, što iznosi 24 jutra 1001 □ hvat. Zatim pašu kod duhovnika 4 jut. 830 □-hv. Šikarje rakija 14 jut. 999 □-hv. Pašnjak Markovac 21 jut. 378 □-hv., kod Čukura 183 jut. 525 □-hv., skupa sa hrastovi. Brdo Kalvarije, što je pod br. 1607. sa 121 jut. 378. □-hv. Zatim vinogradine poleg puta sa 49 jut. 380 □-hv. Napokon izpod Sedlara skupa saSigovcem sa 44 jut. 1194 □-hv. Ukupno dnkle 465 pašničkih jutarah 153 □-hv. I tako će dopasti na sesiju 18 jutarah 396 □-hv. paše. A šta se tiče šume i tu neće vam krivo bit od strane vlastelinstva. Ovo daje baš ondje, gdje se svemu Pakracu najbolje dopada, naime u Krndiji 120 katastralnih jutarah 1060 □-hv. Po tome dospije na sesiju 4 jut. 1212 □-hv. Osim toga ima u Čukoru 1250 hvatih drvah, što se bez naknade obćini daje. Možete li što više i bolje zahtjevati! Ako dakle obćina pristane na ovo, tada će vlastelinstvo odustati od komasacije i po žup. sudu i dotično žup. mierniku dati izmjeriti i obćini pridati.

Kad je Kamenović ova izpripoviedio, jedno četir petine nazočnih ovim zadovoljni, a jedna petina mrmljaše, i kazà, da još hoće Cimen i Dudinjak.

Ja ću na to: „Bože dragi, ja da je to u mojoj obćini, bio bi posve zadovoljan, i već danas bi nagoda bila podpisana i u selu veliko veselje bi se držalo, što se tako dobro razidosmo sa bivšem vlastelinom. Nu dakako ovdje je to vaša stvar. Ja bi predložio, da vi do velike gospoje sve stanovnike sazovete pred gpsp. vel. suca otidete i nagodu podpišete i sudu urbarialnom podnesete, te na dan gospin, kada će se i onako ovdje stogodišnica obstojanja rimokatoličke crkve slaviti, da i to slavite, da ste se liepo za vaše potomstvo namirili. U ostalom radili vi što vam volja, to vas kao knez koj je sam izkusio dosta, uvieravam, da poznavajuć položaj i okolnosti trgovišta Pakraca nikad putem pravde toga zadobiti nećete što vam se sada daje. Ako većina pristaje na nagodu, te se manjina tome pokoriti mora, jer radi njekoliko ljudih koji drugčije misle nego što zakoni prepisuju, da potomstvo pati, i možebiti i znatno uzkraćeno bude. Nu za sada neću da naprvo donosim posljedice parbenog postupanja, koji se o tom hoće ubavjesti, neka sam pita učene i poštene ljude, pa će se osvjedočiti, da ja, i svaki pravo ima koji nagovara na nagodu, gdje su probitci i korist takova, kakova je u ovom slučaju.

Po ovom razgovoru razidosmo se, nu ja opazim, gdje financialni stražari amo tamo hode po Pakracu. Upitam jednog gradjanina, što su se ti ustrkali. Odgovori mi: „Što? velika nesreća je. Eto ti u ovom kotaru su našli i počupali preko 100 centi duhana. Sad će naše siromaško ljudstvo morati toli-

ku kaznu platiti.“ „A tko je tomu kriv, da su ti ljudi nehajnó na opomene, zakone i proglase, nagrajisali? Ta i od strane županije, pa po samom gosp. vel. županu su opetovano opomenuti ljudi, da nesiju duhana.“ Gradjanin na to reče: „Tko je kriv, ja neznam, ja bi reko nehajstvo naših ljudih, gdje se izgovaraju, što ja nemogu vierovati, da su i bilježnika pitali, pa jim nije zabranio.“ O Bože, Bože! Čudnovati su naši ljudi. Ono, što je za njihovu korist, to neće da slušaju; a što jih u zlo vodi, tamo hrlaju. Ja takodjer, kao i ini svi knezovi, znamo, da je to za naš narod žalostno, što nesmiju saditi duhana; znam i to, da bi bilo bolje, da naša država, pod nadgledom dakako, dopusti, da se ovdje sadi duhan, i da ga od svojih ljudih kupuje, ne pako u Ameriku za njeg novac šalje. To mi sve znamo, ali i to znamo, da dotle, dok se kroz milostivog kralja drugčije neodredi, da se moraju zapoviedi višje slušati. Tako vam Boga, zemljaci moji, nemojte sami u zlo srnjat! Bog i vrieme, i ine okolnosti svemu će donjet polakšicu.

Ivo Milievič.

1757.

Iz sbirke narodnih pjesamah L. Ilića, Oriovčanina.

Knjigu piše Daun Generale,
Knjigu piše, na knjigu se smije
Ter je šalje Milievič Ivi:
„Davor Ivo diko Gradiščanah,
„Ded ti kupi svoje sokolove,
„I pohiti do mista Brandave*),
„Ond' ćeš naći nješto dušmaninah,
„Koji meni mnogo dodijaše.
„Ti Brandavu na juriš otimaj,
„Te što neće oružje položit
„Sve ti sinko pod djordu okreći,
„Pa ti ruši kuće i ćuprie,
„Silne šance i jake obale,
„I otimaj tope i barjake.“
Kad je Ivo knjigu proučio
Na put se je odma odpravio.
Na Ivanje**) kod Brandave dospi
I odma ju priče jurišati.
Jurišo je do crnoga mraka
Dok je Ivo misto pridobio.
Mnogo roblje tud je zarobio
A i krvi sijaset prolio;
Pa on ruši kuće i ćuprie,
Silne šance i jake obale
I otimlje tope i barjake,
Pa se vraća svomu pobratimu:
„Pobratime Daun generale,
„Ja izvrših kako si mi reko,
„Al izgubih šestnajest junakah
„Sve junakah jošte neženjenih
„I med njima Strikiću Feldbaba,
„Koj' mi biše zenica u oku,
„Već ti hajde, da se osvetimo
„I dušmansku krvcu da lijemo.“
Kad je čuo Daun generale
Što bjesedi Milievič Ivo,
On se skače na noge junačke
Pa on ide do grada Kolina***),
Tud se sriše do dvi silne vojske,
Jedna vojska Daun generala,
Druga vojska kralja od Prusije,
Koj' nam biše mnogo dodijao.
Tud zametnù Milievič Ivo
Tud zametnù kreševo junačko.
Usta buka silenih lumbardah,
Usta vriska konjah i junakah.
Tukoše se od jutra do podna
A od podna do mrkloga mraka.
Al' je Prusom loša srića bila,
Jer njihova izginula vojska.
Biže mladi glavom bez obzira,
Da j' nestigne Milievič Ivo;
Kad je sutra danak osvanuo,
Kupi Ivo svoje vitezove
Vitezove mlade Gradiščane,
Pa on gleda koji junak fali.
Kad je Ivo četu pribrojio,
Našao je da mu mnogo fali,
Dvaest i tri dično pogiboše,
Trijest i dva ranah dopadoše.
Da je komu poslušati bilo,
Kako cvili duhovniče Ivo****)
Kako cvili i suze proliva
Za tolikom pobijenom braćom:
Bog ubio Pruse nevirnike,
Koj' tolike ucviliše majke!

---

*) pravo Brandeis. — **) t. j., 6. svibnja 1757. — ***) dne 18. lipnja 1757. — ****) Ivo Milievič, rodom iz Mašićah, posvetio se je u mladosti naukom i svršio je bogosloviju. Nu burna vojna vremena učiniše, da je mirni duhovnički život sa vojničkim izmjenio. Ali kada je to upravo bilo, nijo znati, medjutim je svakojako, ako ne o turskom, a ono o naslednom ratu biti moralo, jer je sa uredjenjem gradiške regimente g. 1750. već satnik bio. Njegovo junačtvo, vještina, umjetnost i hrabrost pomogoše mu g. 1755. četničku, zatim podpukovničku i pukovničku čast g. 1758. sve izvan reda postići i u broj plemićah uvršćen biti.

Stražnje lovore brao je Milievič u sedmogodišnjem ratu, osobito kod Brandeisa, kako i navedena pjesma svjedoči. Kao drugi pukovnik imajući upravu u domovini, mnogo je za poljepšanje i blagostanje gradiške regimente doprineo.

Po dokončanom ratu kao drugi pukovnik obitavao je u Mašiću, gdje je dne 31. kolovoza 1766. ovaj s boljim životom izmienio. Njegovo junačko tielo krije jedan prosti bezpismeni kamen, a on u ustih naroda još dan danas kao duhovni vojnik živi.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako

SLAVONAC.

svukudu uzalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. kolovoza 1863. Broj 22.

TRI SONETA

od Š.

*

Zviezdah stado svjetlim svietlom sjaje,
A tih vjetrić šumsko lišće vije:
Anka veslom vale Savom rije,
Amo brod u moje vodi kraje.

Savom plovi, a pjesma joj zbori:
„Oj pjesniče milo moje drago!"
„„A ti dušo, moje sve si blago!""
Glas po gori moj se opet ori.

Jedan samo da mi cielov dade,
Crnim samo da namigne okom,
Brzim ja bi kod nje bio skokom.

Ona mignu — ja pohitim tade
U brod k njojzi, brod s' izvrnu jao!
Pomoć! pomoć! — sanak bje to zao!

*

Mati narav sa bujnošću milom,
Cviećem polja i livade kiti,
A nebesah blagih luč ju siti
Da koprenu sbije zimnu silom.

I pjesniku tako neveselom,
Da u tuzi nada ga zaštiti
Lado ljubav u grudi mu hiti
Da se pjesmom svedjer javlja smjelom.

Pjesmom tebi ozivam se vilo,
Rajsko čedo, momu srcu milo,
Pjesnik to ti na uzdarje daje;

Bolnu srcu da mu vidaš rane,
Da bez nade živjet neprestane,
Jadne duše uslišî mu vaje!

*

Još proljetno sve necvate cvieće,
Samo cvate bus ljubice mile,
Njeno lice kiše su izmile
S tog i ona svoj već miris neće;

A ostalo tek se istom kreće,
Dok razcvjeta krepke troba sile;
A u gori jer snivaju vile
Te krasno im njegovat se neće.

Da 'e poljana cvietem odjevena
Slavi bi ti vienac dušo spleo,
Za imendan na dar ti doneo;

Dočim narav sva još je ledena,
Primi s toga ovo mjesto cvieta,
„Živa bila Milko mnogo lieta!!!

Dobar župnik.

Govor oca Miška Benišeka predstojnika samostana požežkoga prigodom svečanosti sv. Ćirila i Metoda držan.

(Konac.)

Pobožno poslušanje i neprikidna uztrpljivost vaša, koju mi do sada krotkim srcem pokloniste, diže mi duh moj i potiče užganu volju, da nastavim govor o tisućnici slavenskih naših revnih apoštolah, u ime koje se mi svi ovdje u ovom s. hramu tako svečano odiveni radošću i uzklikom da li i pobožnošću čezneć sakupismo. — Ah kako bi radostno uzhićenoj želji vašoj, prêpovjedajuć vam život SS. naših vjerovjestnikah, zadovoljio! ali izpovjedam svoju slabost, koja me mnogo manjim učini, nego da bi toli važnoj mojoj zadaći podpuno odgovarati i širokoj želji vašoj podpuno zadovoljiti mogao — Zaoto neufajuć se u svoje sile, nego po utočišću ss. naših apoštolah, u milost Duha s. velim: Ti veliki! ti vječni Bože! koji si milošću tvojom djelovanje današnjih naših apoštola sv. Ćirila i Metoda blagoslovio, blagoslovi i mene poniznog slugu svoga, da mogu životopis sv. naših današnjih godovnjakah vriedno i dostojno u kratko razložiti, i najžešće štovanje čvrsto usaditi u srce svakoga Slavena. Zaoto pozivam svekolike ovdje u Isukrstu sakupljene u grad Solun, koji je grčkomu caru podajnik bio, ovdje bo se rodiše sv. Ćiril i Metod. Otac njihov imenem Ivan bio je carev drugar, iliti, za carom je drugu čast obnašào. Sedmero djece je imao, izmed kojih Konstantin kašnje Ćiril nazvan najmladji, rodjen jest g. 826. Prerano izgubiše djeca oca svoga; no car, koji je zasluge njegove visoko cieniti znao, načini Metoda upraviteljem jedne pokrajine. Konstantin medjutim usavrši se u znanostih u Carigradu tako, da si je obće štovanje svagdje nabavio, niti je drugim imenom, nego filozofom nazvan bio. No krieposti njegove mnogo više bijahu nego znanosti; važne pako službe, koje je Isukrstovoj crkvi tako revno prikazao, nabaviše mu od svih pobožnih kršćanah visoko štovanje. Teoktist, koji je mjesto maloljetnoga cara Mihajla vladarstvom upravljao, obeća mu visoko dostojanstvo kneza, nu s. Ćiril primi jedva čast knjižničara, odkale ga iz nenada nestà. Otišao je u samostan k-bratu svomu Metodu, koji se na podieljenoj mu časti upraviteljstva zahvalio bio i na Olimpu u namastir se povukao, gdje su tada ova dva brata sa svim se božjoj službi poklonili i poniznim duhom, zabacivši bogastva, časti i razkošja života, božjih znanostih naucima se bavili. Tko bi kadar bio zadosta opisati njihov trud i neumorno nastojanje, s kojim su s. vjeru proti Žudijam i Turkom branili? tko li bi neutrudljivu revnost dostojno izrekao, koju su narodu Slavenskomu, sv. vjeru razširujući, žrtvovali; kada ne samo riečjom u s. svom poslanju djelovahu, nego i s. pisma evangjeoske crtice neutrudljivo prevedoše, da ji samo braća Slavjani laglje razumjeti, i u sv. vjeri čvršće utemeljiti se mogu. To nam svjedoči Ratislav knez veliko Moravske, koji je caru grčkomu pisao, da je njegov narod krivobožtvo ostavio, i da želi u s. krst. zakonu ostati; no da on i narod neima čovjeka, koji bi vrstno narod slavenskim jezikom uputiti i o vjerozakonskoj istini obsvjedočiti mogao; dočim narod ovi samo njemačke u sriedini svojoj svećenike ima, koji svojim jezikom krsćanom služe. Razumievši to naši s. apoštoli, premda su dosta trpili, kada su preko mora u Kerzon išli, gdje su pokopano tjelo sv. Klementa, trećega pape, poslie s. Petra našli, i sa sobom odnieli, ipak iz ljubavi prama svomu narodu požuriše se u Moravsku i ponesoše sa sobom privedene na slavjanski jezik s. pisma komade. Obskrbljeni tielom s. Klementa prolazeći kroz Bugarsku, gdje su njeko vrieme s. evangjelje priepoviedali i mnoge po sv. krštenju u naručaj s. crkve kršć. priveli, pridoše u Moravsku, gdje ih kralj i narod s velikim uzklikom primiše. Ah tko bi zadosta ono veselje i neizriecljivu radost izkazati mogao, koju je narod taj očutio, kada je sv. poslanike u sladkom svom jeziku divaniti čuo? To samo godina 863-a posvjedočiti može, koja je Slavjanom tako srietno osvanula, i koja nam danas ovoj tisućnoj svečanosti sgodu pružila. Indi prije hiljadu godinah naši s. apoštoli u Moravsku dospiše. Sretna o

najsretnija godino! — Tu su našli narod pokršćen, no duhovnici biše jim Niemci, zaoto jim pouka u sv. vjeri bijaše tako slaba, da se punim pravom reći moglo, bili su kršteni neznabožci. Kako bi daklem bolje uspješili, sve snage i sile svoje napinjahu idući od grada do grada, od sela do sela, pak da jim djeca s-vremenom u pomoći budu, podučavaše jih ne samo u vjeri, već i u čitanju i pisanju, i učenike si ti odabraše, koje su za duhovnički stališ pripravili. Da jim pako podučavanje sasma željnim uzpjehom napreduje, preveli su knjige crkvene u narodni jezik, te cielu službu božju i crkvene obrede narodnim jezikom obslužavahu.

Kada su Moravljani sv. otajstvene kr. vjere nauke u materinskom jeziku čuli, kada su naučili čitati i razumjeli, što je ljubav božja za odkupiti grešno čovečje pokoljenje činila, kada su u crkvi i kod svake službe božje svete rieči u svomu jeziku čuli; tada je sve malo i veliko, mlado i staro, zdravo i bolesno, bogato i ubogo k svetim apoštolom pohrlilo, ganuti narod pavši na svoja pobožna kolina, zahvali tvorcu svojemu na neizmiernom dobročinstvu, kojim iz kipoklonstva i tamnosti na svietlost s. vjere priveden jest. Ah krsćani draga braćo, nevjerujem da prizor ovi svakoga nas neće na radostnu zahvalnost ganuti.

No svagda je bilo i biti će svieta, koji onda osobito zavidi, kada opazi, da se puk koji narodnošću koristi. Uzpješio je narod moravski, napriedovali su sv. apoštoli naši poukom sv. vjere, no ni su niti njemački svećenici kasnili, videći da tamo sve jatomice hrli, gdje se rieč božja slavjanski naviešća, sv. apoštole naše Nikoli papi obtužiti, i to: Ne samo da slavjanskim jezikom službu čine, nego, da i krivoviernim naukom narod sebi privlače. O nesrietnih izmišljotinah! o krivog sumnjičanja! O sv. obći namjestniče Nikola, preslušaj nauk sv. braće, preslušaj i krotkim srcem prokušaj sv. rieći ovih vjeroviestnikah, kojima samo do razširenja prave, istinite i od sina božjeg, navješčene rieći stalo jest! Daklem se krivo obtužena braća odpreme na put u Rim, da se pred papinskom stolicom opravdaju, i sa sobom ponesu tielo S. Klementa.

Kada je Papa čuo, da slavjanski apoštoli tielo s. Klementa sa sobom nose, stavi cieli grad Rim u svečano gibanje, ide mnogobrojnim narodom svečano njima u susret i kada je preslušao nauk s. braće, ubavieśćen o njihovoj sv. iskrenosti i poslušnosti, potvrdi im sve čine njihove kano svete i nauk kano pravovieran, te u znak njihovog, osobito Konstantina truda, posveti ga za biskupa, zadavši mu ime Cirila. Zatim odobri jim službu božju obslužavati u slavjanskom jeziku, pak razumievši oskudicu slavjanskih svećenikah, zapovjedi jim učenike slavjanskog naroda skupljati, za svećenike rediti ih i početom revnošću razširenje s. evangjelja nastaviti. Ciril daklem je moravski biskup postao, no Moravsku više nije vidio, jerbo mu je preskora smrt daljne putovanje pripriečila, i užganu želju Moravacah, koji ga tako željno natrag čekahu, ucvilila. Crkva S. Klementa primila je skupocjeno Slavjanah blago, u njoj bo je njegovo sv. tielo sahranjeno. O sv. Cirile budi naš, budi cielog slavjanskog naroda kod Boga blagi i revni zaštitnik!

Žalostan sigurno bijaše prizor, kada sv. Metod vidi brata svoga, vierna, iskrena i preljubljena druga duše lišena i sebe zapuštena. Nu visoko zvanje, koje ga na novo na mejdan pozva, nije ostavio. Čuo je glas braće svoje, kojim k-nebu vapijahu jedinoga Boga proseći, da jim oduzete vjeroviestnike vrati; i evo milosrdni Tvorac jim se smilova, učini da se Metod za biskupa Moravske i Panonije posveti, gdje je knez Kocel vladao, koji papu ponizno zaprosi, da mu Metoda, da puk u slavjanskom jeziku poduči, pošalje, što je papa velikim veseljem i učinio. Kocel daklem primi s. Metoda uzhićenim srcem. No podvržen bijaše njemačkomu prabiskupu solnogradskomu, kao moravski biskup; Kocel uvidivši da mira, ljubavi sloge biti neće, no niti napriedka u slavjanskom jeziku, dok njemački prabiskup nad njim vlada, potraži od pape, da se dostoji Metoda moravskim prabiskupom posvetiti, kako bi laglje i nepripečen u svomu poduzeću napred išao. Bez otezanja učini to s. otac papa; ali jedali je time stvar dokončana? — Ovo istom bijaše

pravi kamen smutnje i zavidnosti, jer je Metod, iz Rima kao prabiskup neodvisan vrativši se, uveo u crkve slavjanski jezik, puk pako to čuvši jatomice iz svake slavjanske pokrajine pohitio k-sv. Metodu, da ovršavanju službe božje i kršćanskom obučavanju prisustvuje. Tu su mnogi više tjedanah zadržavali se, jerbo jim milo bilo kod službe božje u svomu narodnomu jeziku biti. Njemački svećenici videć silni taj Metodov napredak slavjanskim jezikom, ostaviše Panoniju, ostaviše i Moravsku, sazovu crkveni sabor, u kojem Metoda nadbiskupskog dostojanstva nezakonito liše. Stvar je opet papi najavljena, koji posla poslanika s nalogom da proglasi Metoda za nadbiskupa, i za takvoga, da ga imadu priznati. Al evo umre baš u to vrieme solnogradski nadbiskup, koji je najžešći protivnik Metodov bio; njemački svećenici i vladari hitro Teotmara odabraše, bojeći se, da nebi papa Metoda i Solnogradskim nadbiskupom proglasio. No papa ga nije potvrdio prije, dok se prava na panonsku nadbiskupiju nije odreko. Tada je istom Metod, koga su Niemci zatvorili bili, da narod opet k sebi primame, iz zatvora pušten, svoje dostojanstvo mirno obavljao, sve nepravde, težkoće i suprotivštine podnasajuć revno i neutrudljivo djelovao kao pravi Isusov apoštol za spas svojih pravoviernih. Prije ovog vremena primili su sv. krst i susjedni Česi, ali i kod njih vladahu njemački svećenici, koji slavjanski nisu znali. Kako su daklem Česi pročuli, da Metod u Moravskoj narodnim jezikom obučava, pohrliše da ga slušaju skupa knezom svojim Borivojem i Ludmilom ženom njegovom, koji su takodjer sv. krst primili, i kod svoje kuće kasnije nastojali kršćansku vjeru razširivati, dočim su se ubaviestili po nauku sv. Metoda, da je samo kršćanski zakon onaj, koji čovjeka tješiti, umiriti, i na kriepostno življenje uzbuditi, i za buduće blaženstvo pripraviti može.

No premda je sv. Metod videć obilni plod svoga tolikog truda u srcu svojem radostan, velikog i jakog Boga svog hvaleć, ufanje imao, da će mirno nadilje i bez zavidnosti djelovati, obtužen bijaše i opet papi i Svatopluku kano krive vjere navješčivaoc, t. j. da se nepravednim načinom, neukim jezikom oko razširivanja vjere služi, i sviet k sebi mami. Zato pozvan bijaše Metod i nevierni Teotmar papi, koji je više biskupah na sabor za izvidjeti parbenu stvar sazvao. Oh da nam je moguće bilo sv. Metoda ovdje poslušati, kako je revno, pravedno i vatreno s podpunimi razlozi stvar svoju branio, neprijatelj sko izmišljotine uništio, slavjanski jezik, koga su zavidnici krivično sasma nesposobnim, smierajuć na svoju svrhu, kako bi svitinu k sebi navabili, obtužili, branio, osvjetlao i kano podpuno shodnim za službu božju predstavljao. Hiljade dokazah i knjige svoje slavjanske u sried njih naveo, te tako papu i ostale biskupe naklonio, da su postupanje njegovo hvalili i potvrdili njega opet kao prabiskupa, glede jezika pako i pisma slavjanskog sliedeća napisali: *Pismena Slavjanska, izumljena od njegdašnjega mudraca Konstantina iliti Ćirila, s kojih se slava božja mudro navješća, svim pravom hvalimo i zapovjedamo, da se u istom jeziku Krista Gospodina našega slava i djela navješćuju.* Mučna zaisto borba, no slavna pobjeda!

Jošter bi mnoga imao o sv. Metodu pripoviedati, što je pritrpiti, i kako se mučno koliko proti neprijateljem sv. vjere, toliko i još više proti dušmanom narodnoga jezika boriti imao; ali kratko vrieme, i vaš umoreni sluh zapovieda mi koncu govora moga približati se, neželeć vašu stalnu i veoma čednu do sada meni poklonitu uztrpljivost, s kojom govor moj neprekidnom pazljivošću pratiste, silovito umoriti. Zaoto samo jošter velim, da je sv. Metod prije smrti svoje mirno kroz tri godine u biskupiji svojoj djelovao, tako, da su djela njegova na sjever do mora razprostranila se, mnogo i neizbrojeno ljudstvo obratila se iz tminah kipoklonstva na svietlost sv. Isukrstove vjere, i da je tako mnogim zloćam konac učinio, kriepostnom življenju u Slavjanstvu put otvorio, tako da mu neumorno njegovo djelovanje upravo zasluge pravog apoštola, no i najvišje štovanje u cielom slavjanskom svietu punim pravom priskrbilo jest. Moravska, Panonia, Bugarska, Hrvatska i sve slavjanske države štuju i visoko ciene ova dva muža, koji narodu svomu spomen trudnog poslovanja svoga svagdje bielodano ostaviše. Na cvjetnicu upravo g. 884 jošter je sv.

Metod u crkvi služio, kratkim govorom narod na obdržavanje sv. vjerozakona ponukavao, zatim blagoslovio narod i kneza, pak potlam tridnevne tjelesne slabosti božjem providnom zvanju dužan posluh, potlam kako je svećenike i učenike svoje na neuzdrmanu stalnost u sv. vjeri opomenuo, poklonio. Priminù i odè upravo u nebesah ocu svomu, ocu našemu, ocu vjekovitomu. Ah koliki uzdasi, kolike suze, kolika blagosivanja pratiše tjelo njegovo u sv. grob! Ah nebesa! ah zemljice, vratite ta vratite nam naše ss. oceve naše apoštole!

Ali tješimo, tješimo duše naše! ovo je visoko božje odredjenje, da svaki potlam svršenih posalah ide razlog o životu svojemu ocu nebeskomu položiti, gdje najpravedniji, dočim sviet krepostno djelovanje naplatiti kadar nije, svakomu zasluženu krunu ili kaznu podjeljuje.

Daklem smo i smrt s. Metoda vidjeli i zajedno opazili, da je ovaj naš apoštol na rodu našem slavjanskom svjetlost svieta doneo, povjereni sebi puk iz tavnih tminah krivobožtva izveo i svjetlošću života obdario.

Kršćani! braćo Slavjani! Iz ovog mog govora čuli smo o svjetlosti svieta, kojom je milostivni Bog sviet naš posjetio, iz tminah izbavio i po rieči svojoj t. j. po sinu svojemu božanstvenomu narode iz pogibeljnog dali nesretnog stanja kipoklonstva izbavio i na pravu istinitu i Bogu povoljnu vjeru obratio; čuli smo, da je sebi apoštole i učenike odabrao, koji su sv. vjerozakon po cielom svietu razširivali; čuli smo napokon kako se Bog smilovà našemu milomu narodu, te odabrà mu dva. s. muža, koji su zabacivši svietovna dostojanstva, blago bogastvo i svietska pogibeljna razkošja, premda uzvišenoga roda, ostavivši plemstvo, povukli se na Olimpu u tamni samostan, gdje su se pripravili Boga pomoć proseći, da narod, da milu braću im Slavjane na uman život, na ljubav istine, na ljubav prama iskrnjemu, na priklonitu i poslovnu ljubav prama Bogu probude. Čuli smo kolike suprotivštine, nepogode, preprike, muke, klevetanja i kriva potvaranja pritrpiše, i to sve za sreću, za blagostanje, za vjekovito blaženstvo naroda svoga. Moželi se duša koja nalaziti, koja neumorno naših ss. apoštolah djelovanje čuvši, neće ronoć suze zavapiti: ss. Cirilo i Metodio, milokrvna i sveta braćo naša, veći je vaš trud, veća su djela, veća je ljubav vaša, negoli pomisliti i procieniti mogu; 80 miliunah glasovah hvali vas i zahvaljuje vam svaki dan na neizmjernoj dobroti vašoj, kojom ste narodu svojemu u pomoć pohitili, 80 milionah svieta procinjivaju djela vaša, kojimi ste jim pravoga, živoga i svamogućega Boga navešćali, 80 milionah stoje vam evo na diku i slavu jedinoga milosrdnoga Boga proseć, da jih po utočišću vašemu štiti i proti svim dušei tiela neprijateljskim navalam čuva i brani. Vama daklem, vama hvala, vama neka bude slava i dika! Ova današnja tisućna slavna svečanost, neka nam bude na kršćansku utjehu, na pomirenje sa uvriedjenim Bogom. Daj nam Bože da po utočištu naših ss. apoštolah Cirila i Metoda primimo milost, da ovdje u ovoj sužnoj dolini tebi vierno služeći skupa snjima jednoč tebe hvalimo na nebesih u vieke vieka. Amen.

KRVNI PIR.

Historička novella iz 16. vieka.

Od J. Eug. Tomića.

II.

Kapitan kostajnički nebijaše uprav u užjem prijateljstvu sa starim Zabrdinom, nu od sada, kako je vidio liepu Ružicu, nije se mnogo na to obzirao, već je često pohadjao Zabrdina i svakom sgodom veoma dvorisao Ružici, koja mu se je, naproti, velikom pomnjom uviek uklanjala, kako je najbolje mogla. Opazio je to doduše Lastoher, nu odbijao je cielo to uklanjanje na — sramežljivost djevojačku.

U koliko se je pako Ružica s jedne strane uklanjala Lastoharu, tim više pouzdavaše se junačkomu Marku Tomaševiću, koj je u Steničnjaku podzapovjednikom bio. Kad

bi god imao koju prostu uru od posla, uviek se je pridruživao Ružici, koja se je većinom u gradskom vrtu, što vezivom, što švelom, što zalievanjem cvieća il pjevanjem uz guitaru zabavljala. On joj pripoviedaše o svojoj nesretnoj domovini, koju bijaše težkim srcem ostavio, o svojih vojnah i bojevih, a djevojka ga slušaše napetom pazljivošću i pravim sućutjem.

Na taj način porodi se medju njimi užja veza, sladka veza ljubavi. Al ta ljubav bijaše tajena s obie strane, prem jim srca već stari znanci bijahu. Tomašević je skrivao pomno svako nutarnje ganuće. Istina je, njegovo bi oko blistalo ljubeznim žarom, kad bi mu Ružica uz guitaru kakovu ćutljivu pjesmu pjevala; njegovo srce drhtaše kao šiba na vodi, kad bi ga djevojka svojim liepim okom pogledala; — al, on se čuvaše, ma jednom riečju na javu dati svoga čuvstva.

Tomašević mišljaše; dok je domovina u pogibelji i nesreći, bezčestno je dati se nadbiti od ljepote djevojačke i služiti ljubavi. Al čovjek snuje, a Bog odlučuje. Kad strast u ljudskom srcu prevrije, poplaviti će i razum i najčvrstije odluke i snutke.

Bijaše jednoga popodneva. Sunce se je nagibalo k zapadu i rudežom bojadisalo vience pokupskih planinah. U gradskom vrtu sjedi Tomašević pod cvatućom lipom. Tih vjetrić potresa lišćem, a pogdjekoja pčela znji medju mirisnim cviećem. On bijaše jako zamišljen, rek bi utopljen u mislih, jer se iz njih ni onda neprenu, kad mu se Ružica na pet koračajah približi, da cvatuće karanfile peharcem vode zalije. Svršiv djevojka posao oko cvieća, metnu peharac na stranu i pojde k Tomaševiću. Kad mu već posve pred očima bijaše, prenù se ovaj iz svojih mislih:

„To ste vi Ružice!“ reče smeteno.

„Vi ste danas turobni preko mjere gospodine,“ progovori blago Ružica, „što vam je?“ I upre čuvstven pogled u lice snuždena junaka, kao da hoće iz njega saznati ono, zašto ga pitaše.

„Ovaj dan,“ uzdahnù Tomašević, „crnim je slovom pisan u knjizi moga života. Na ovaj dan ostavio sam svoj dragi zavičaj, svoju nesretnu domovinu, da se potucam od nemila do nedraga, ko bogalj po svietu.“

„Negovorite toga,“ reče blago Ružica, „dočim se kraj njega posadi, vaše je ime znano po svoj domovini, a kamo dojdete, dobro dolazite.“

„O neznate vi, dobra dušo,“ jadikovaše Tomašević, „što će to reći, neviditi rodne zemlje, gdje ste raj svojih mladih lietah sproveli, nevidjeti uza se krvi svoje, neviditi uza se ni majke, ni braca, ni seke, da ti trudnu znoj otare s čela, da te nujna razgovori, da ti plačnu suzu osuši. Težko je to shvatiti, a još teže snašati.“

Djevojci, ganutoj što govorom žalostna junaka, što spomenom na svoju milu majku, koju u najnevinijoj dobi izgubi, zabliste se modre oči suzami, kao ljubice jarne rosom juternjom.

Tomaševića to ganù: „Vaše je srce,“ reče joj, dočim ju vatreno za nježnu ručicu primi, „mehkano ko vosak i svaka ćutljiva rieč ga se duboko prima. Oprostite Ružice! Nisam mislio vas svojim tugovanjem razžalostiti, al ovo srce,“ i stiskaše sve jače nježnu ručicu, „neće naći pokoja, van u grobu. Najmilije će mi biti, ako u prvom boju padnem žrtvom za vjeru i dom.“

„Prestanite molim vas,“ moljaše plačno Ružica, „vaša smrt — moja gotova propast.“ Pridoda zatim drhćućim glasom. Njezina rumena lišca porose bistre suzice, a zlatokosa glavica klonu na junačko rame Tomaševića.

Ovomu se zamagli pred očima. Prviput slušaše, kako na njegovoj grudi kuca srce Ružičino!

„Prosti domovino! buncaše on izvan sebe, „ne, nemogu duže odoljeti; — Ružice, angjele moj, je li me ljubiš?“ I strastno privinú nježno djevojče k uzburkanoj grudi. „Ti si život moj!“ šaptnù Ružica i njezine biele ruke sviju se, ko dva liera, oko vrata junaka Marka.

Blažen čas nastadè. Ljubovnici zaboraviše na sav sviet; njihova srca odzivahu se skladno jedno drugomu, — bijahu u sporazumljenju. —

Sad se vrata od vrta otvore. Ružica se lagano izvine iz naručja Markova i pogledanu onamo. Bijaše to starica Ana, pjestunja Ružičina.

„Draga gospojice," reče približivša se starica Ružici, koja se je medjutim sabrala i bielom ručicom obrisala suzne oči i lišca; „stari gospodin me je po vas poslao. Kod njega je gore — kapitan Lastoher."

„Lastoher?" ponovi Ružica i nehotice probliedi. Nu za to ipak brzo se sabere; uze peharac i baciv još nježan pogled na zaostajućega milostnika — ode sa staricom iz vrta.

Došav gore u grad, najde sbilja Lastohera s otcem. Starac činjaše joj se ozbiljan prieko navade: „Drago diete, tebi je učiniti sad korak, o kojem može i tvoja budućnost zavisiti. Zato pazi dobro, što ćeš činiti."

Ružica očekivaše napeto daljne rieči.

G. kapitan kostajnički," nastavi Zabrdin, „prosi me za tvoju ruku. Sad doduše nije običaj, da se kćeri za privoljenje pitaju, al ti si, diete moje, jedinica u mene, tvoja sreća i moja je sreća, zato odlučih, da iz tvojih ustah čujem, što ti o tom misliš. G. Kapitan Lastoher, znaš i sama, pošten je čovjek. —"

Ružica, kojoj, sgodivši se u vrtu prizor još živo pred očima blistaše, odgovori na to, tolikom odlučnošću, da se je sam Zabrdin, koj je blagost svoje kćeri dobro poznavao, nehotice začudio, ovo:

„G. Lastoher može biti pošten čovjek, al ja mislim, da nebi mogla š njim sretna biti, jer me nikakvo čuvstvo š njim neveže. Ja sam svoje srce već drugom poklonila."

„Ružica ove zadnje rieči veoma nepromišljeno izusti, i tek poslie, kad je izreče, vidi, da se je neumjestno izlahnula. Nije čudo dakle, što se je na to zažarila kao krv. Zabrdin se takodjer nemalo začudi nad takovom izjavom, tim više, jer mu ni na kraj pameti nebijaše, da bi mu kći već zaljubljena bila. Ono pouzdanje, koje Ružica pram Tomaševiću imadjaše, odbijao je on na djetinsku ili sestrinsku sklonost.

Nu najviše kosnuše se te rieči samoga Lastohera. Silna bura diže se u njegovoj grudi, a boja sad crvena, sad zemljena mienjaše se u njegovu obličju, sviedočeć, kakov boj biesni u njegovu srcu.

„To sam ja zakasnio," reče on iza male stanke. „Da sam to znao, nebi vam zaisto dosadio. —"

„Meni je žao," upade mu u rieč Zabrdin, „al sami ste čuli. A meni je sreća moje kćeri najprečja.—"

„Ništa zato," okrenù Lastoher tobož na šalu, pa ako vam nemogu gospojice biti vjerenikom, a to ću vam barem i vašemu odabranomu biti djever u svatovih. I to rekav bez otezanja izpade iz sobe. Zabrdin ga sprovede i Ružica ostadè sama u sobi.

Za čas vrati joj se otac natrag.

„Ovaj čovjek," govoraše unilazeć, „čini mi se, da se srdi, a nema uzroka."

„Oh dragi oče," progovori Ružica, „ovaj je čovjek meni vrlo oduran. Nije mi doduše ništa zla učinio, al on na sebi ima nješto djavolskoga. Ja ga nikako nebi obljubila."

„I meni je draže, što je tako izpalo. Al da! curo, što si nješto rekla, da si već drugom svoje srce poklonila. Koi je taj sretnik?"

„Ružica pocrveni preko ušijuh i obori pogled nica. „Neboj se diete!" smjelio ju je otac, „ako je tvoj odabranik valjan čovjek, neće ti manjkati moj blagoslov. Samo ga reci."

„Oprosti oče! moljaše Ružica, al ja mislim, da Marko Tomašević nije zao čovjek." I prikri si malima svojima ručicama zažareno lice.

„Tomašević je dakle, taj sretnik. — Dobro si odabrala djevojko. Ovo je vrieme burno, svakoj ženskoj glavi treba branitelja; a Markova je mišica — junačka."

U tò stupi Tomašević u sobu.

„Ha! dobro došo", plesnù u ruke Zabrdin; „hoder amo sinko, klekni uz svoju zaručnicu, da vas blagoslovim."

„Gospodine zapovjedniče!" zabuni se Marko.

„Ni rieči više, sve mi je poznato, klekni samo, zete dragi! Za dvie nedelje je pir."

Tomaševića poliju suze i on pade na koljena uz liepu Ružicu. Zahodeće sunce bacaše kroz prozore žarke svoje trake na gavran-kosu sretna junaka i na zlatokosu glavicu liepe Ružice.

Stari Zabrdin, suzom u očijuh, razširi nad liepim parom ruke: „Bog vas blagoslovio djeco moja!" prosbori starac ganuto i poljubi jedno i drugo u visoko čelo.

Tomašević sada čù sav dogadjaj s Lastoherom i neizmierno se radovašo, da mu taj dan, koj mu uviek crn bijašè, tako sretno ove godine izpadè.

Tomašević i Ružica postaše — vjerenici!

III.

Još za vida dodje Lastoher u Kostajnicu. Umoren i srdit baci se na stol i upre u grčevite ruke upaljenu glavu. „Kolika sramota", buncaše mamen, „starac me odbì, i odpučuje ka kćeri, a ova me odbija od svoga srdca i odpučuje — k mojoj nesreći. — Toga Lastoher još nije doživio, al tako mi neoprane moje sramote, skupo će mi to platiti djevojka, a i taj njezin odabranik, komu je za volju, mene odbila!"

Nepokojan i biesan svuče se i baci u postelju. Al noć nebijaše mu ni za las pokojnija. Od velike uzburkanosti nemogaše ciele noći ni oka stisnuti.

Sutradan poslie podne, puče glas po Kostajnici, koj i do njega dopre, da je Ružica Zabrdinova već zaručena s Markom Tomaševićem, a pir da je za dva tjedna. Lastohera taj glas još više uzbuni. Ljutit zatvori se u sobu i počè se po njoj gore dole šetati. Iz obraza, iz očiuh i nenaravnih kretanjah bijaše vidjeti, da nješto strahovita kuje. To trajaše prieko ure. Sad najedanput stadè i dignuv grozno u vis piest strašnim glasom reče: „Pripravit ću vam ja krvni pir!" Pto rekav odključa vrata i pozvoni.

Sluga unide: „Što zapovjedate g. kapitane?"

„Odmah da mi osedlaš konja. A pred mrak donesi mi odielo turskoga age iz moje shranionice."

„Taki će biti!" odgovori sluga, nakloni se i odè.

Pred mrak bijaše bielac jur osedlan, a oprava turska donešena.

Lastoher se svuče i udari na se tursko odielo, koje mu osobito dolikovaše, kao da bi rodjen Turčin bio. U pojas turi ljuti handžar i dva samokresa. Sad uzè bogato nakićenu čalmu, baci na se crven kaftan i izajde van. Tu ga dočeka sluga, držeć bielca na uzdi, Lastoher se nanj baci i kao strelja odleti k jugu uz Unu.

Njegovi nisu si zato mnogo glave trli, misleć, da po običaju ide uhoditi duž turske granice.

Kao brz vjetar letio je na konju kapitan kostajnički, tako da mu je konjic sav zapienjen i oznojen bio, dok je do Novoga došao.

Na našoj obali Une stanovao je star ribar Ivan, koj je Lastohera često prebacivao na protivnu stranu, kad bi uhoditi išao. Zato i sad se Lastoher uputi k njegovoj koljebici.

Ribar Ivan uprav je nješto na mreži svojoj popravljao, kad mu Lastoher na vratih pokuca.

„Tko si božji?" ozvà se iz nutra siguran glas.

„Ja Ivane, kapitan kostajnički."

Ribar spoznade odmah glas i bez oklevanja otvori vrata. Lastoher unide.

„Vi to gospodine, pa tako kasno!" reče Ivan unišavšemu.

„Čuj Ivane, prebaci me na tursku stranu."

„Bog s vami gospodine kapitane"; uplaši se Ivan, „zar vi neznate, da je posada Novljanska ojačana a straže postrožene. Sad prelaziti, značilo bi glavu u torbi nositi."

„Nebuncaj starče!" govoraše kapitan, i prije su Turci stražili, pa smo mi zato ipak sretno prelazili. Ajde spremi se!"

„Zlo i naopako gospodine, okanite se toga." Uztezaše se sveudilj ribar.

„Odkad si more takova baba postao, — što se bojiš, — evo ti pet cekinah za trud." I baci mu na stol pet žutakah.

Ivan uzdahnu i pokima glavom, pa spremiv mreže odè s kapitanom van.

Bielac kapitanov stajaše svezan za topolu, što obilnu sjenu u ljetu davaše.

Dojdoše k verbaku, gdje bijaše čamac sakriven. Oba stupe unutra i odtišnù se od obale. Noć bijaše jasna, mjesec pun, a zviezde sjahu jasnim svjetlom. Ivan je vještački ravnao čamac i sretno se dočepao protivna briega.

Lastoher skoči van i reče Ivanu:

„Kad ti zazviždnem, a ti dojdi po me."

„Dobro gospodine!" odvrati Ivan i okrenu natrag s čamcem, dočim Lastoher k Novomu pojde.

Nu jedva njekoliko koračajah učini, sustavi ga turska straža:

„Tko si i odkuda si?"

„Nepitaj me zato", odgovori Lastoher Turetu, „već me vodi k svomu gospodaru Osman-begu."

„Nemaj brige." Nasmija se stražar zlobno i povede kapitana k tvrdjavi.

Na glas stražarov spusti se tvrdjavski most i oba unidu u Novi.

Grad bijaše miran, većinom su svi spavali; al Osman-beg, čovjek ratoboran i nimalo mehkoputan, kao što su današnji Moslini, bijaše još na noguh.

Stražar odvede zato Lastohera u konak begov. Tu sastane njegova kavaza.

„Koga to vodiš?" upita kavaz stražara.

„Neznam tko je ni odkle je", odgovori ovaj, „jedino znam, da je prešao s kaurske strane i da želi s begom govoriti."

„Da nije uhoda?" zabrinu se kavaz.

„To će viditi najbolje sam čestiti beg", odgovori stražar, „al sad ga idi najprije najaviti.

Kavaz odè i za malo se vrati, davši znak Lastoheru, da ga sliedi.

Lastoher pojde za njim, a ovaj ga dovede u ukusno, na iztočnu, urešenu sobu, gdje ga sama ostavi: slaba svjetiljka razsvieljivaše sobu i divje lice Osman-bega, koj je na dušeku sjedio, pušeć svoj običajni čibuk.

„Tko si more?" upita na kratko beg.

„Čestoput si me vidio Osman-beže", odgovori Lastoher, „al ovakova me još nevidje. Pogledaj me bolje!"

Osmanlija odloži čibuk i upre svoj mrzki pogled u Lastohera i trgnu se:

„Ako me oči nevaraju, to si kapitan kostajnički."

„Dobro pogadjaš", nasmiehnù se posprdno Lastoher, „a sad čuj što ću ti govoriti."

Osman-beg i onako u zabuni — uze dakle slušati Lastohera.

„Meni je poznato", počè ovaj, da se vi spremate na nas sa tri strane. Nije l' istina?"

„Kako vidiš, — pa što dalje!"

„Na našoj se strani svuda pripravljaju za vaš doček i težko ćete šta uspjeti, ako nebudete imali medju nami prijateljah."

Osman-beg mjesto da što reče, odbi jedan dim.

„Ja mislim, nastavi Lastoher, da je vam svaka sgoda povoljna, gdje nam škoditi možete!"

„Tko drugčije misli, taj nas nepozna.“ Odgovori Osman-beg.

„Ako je tako, onda ti ja beže, nudim jednu takovu sgodu.“

„Je l’ se ti šališ kapitane?“

„Mahni se pitanja, na taj me korak jedino osveta vodi.“

„Osveta, a kako?“

„Slušaj me. Ti jamačno poznaš staroga Zabrdina?“

„Odavna već.“

„Ovaj ima ljepotu od kćeri, da se je ni dva oka nemogu sita nagledati. Meni se cura, kad ju prviput u Steničnjaka vidjeh, jako dopadè, tako, da mi se učinì nemoguće bez nje živjeti. Zato odoh jučer u Steničnjak k njezinu ocu i zaprosih ga za njezinu ruku. Otac me odputi na volju svoje kćeri, a ova me odbi. Osman beže, ti neznaš, koja je to sramota u Kaurah prositi djevojku a neizprositi je! Sramota je to velika, kakove Lastoher još nije doživio. Ja se odlučih osvetiti početnikom moje sramote: starcu Zabrdinu, njegovoj kćeri i njezinu zaručniku. —“

„Zaručniku?“ upità beg, „zar je već zaručena?

„Onaj isti dan,“ razjasni Lastoher, „kad me je kćer njegova odbila, zaruči ju otac s njezinim milostnikom — Markom Tomaševićem — ti ćeš ga poznati beže?“

„Ono prokleto pseto,“ razjedi se Osman-beg, „tko ga nepozna.“

„Š njim dakle,“ produžì kapitan, „zaručì starac svoju Ružicu i urečè pir danas dva tjedna. Što misliš Osmane, nebi l dobro bilo, da jim krvni pir pripravimo?“

„Kako ti to misliš?“

„Evo ovako! Ti predji Unu u noći, prije pirnoga dana i sakrij se s četom u vranoglavske planine. A kad se dan nagne i mrak uhvati, ti navali na grad, pa pokolji sve, što u njem najdeš: Zabrdina, posadu, zaručnike, goste, samo poštedi mene, ako na piru budem, a to ću rado biti.“

„Ti veliš kapitane, da predjem Unu, a duž nje uviek hodaju tvoje straže.“

„To je moja briga, ja ću tė noći prelazka pomaknuti straže k Dubici.“

„Drugo veliš mi,“ nastavi beg, „da u noći navalim na grad; a tko zna hoće l’ pir i u noć se otegnuti? Gosti bi se mogli razići, a bez njih malo za nas — sićara.“

„Zato se neboj, počeo se pir il za dana il pred večer, protegnuti će se svakako u noć. Kauri se običaju do zore veseliti.“

„Ti dakle hoćeš, da mi sve u gradu posiečemo; a zar nebi bolje bilo, da djevojku za te poštedimo?“

„Podnipošto!“ odgovori Lastoher, „ja se hoću samo osvetiti, krvno osvetiti; a napokon, što će mi djevojka, kad me nebegeniše? Što više, kad bi vi meni djevojku pričuvali, odmah bi na me sumnja pala.“

„E dobro, kad je tako; jedino te još molim, da me još jedanput za stalno izviestiš, i kad će se i u koji dan pir slaviti, da znam, kad i čim imam preći Unu.“

„Osloni se na me. Daklem beže, mi bi se sporazumjeli?“

„Rad mene možeš mirno spavati, samo ako si mi iskreno govorio. Što kapitane?“

„Nemoj djetinjiti Osman beže, nije mi varka na pameti.“

„Dao Bog,“ reče Turčin.

„Mislim, da smo gotovi i da bi mogao otići,“ rečè Lastoher i oprosti se s Osman begom.

Ovaj naloži kavazu svomu, da kapitana kroz sve straže k Uni dovede i da ga nitko nesmije sustavljati.

Došav Lastoher opet na obalu, zazviždne u prste. Stari Ivan na to brzo pritjera čamac i preveze kapitana na hrvatsku stranu, gdje ovaj odmah na konja sjedè i kao munja izčeznù u mraku. Dok je došao u Kostajnicu, zviezde još nisu presijale.

(Dalje će sliediti).

MALUINSKI GRADJAN.

Historička povjest iz polovice XVI. vjeka polag Gjure Vahsmuth-a.

Preveo F. Cziráky.

(Dalje.)

III.

U istinu bijaše Henrik IV., akoprem još čvrsto na prestolju nesjedjaše, ništanemanje putovanje kroz Bretagnu preduzeo, da se osobne o okolnostih ubaviesti. On je dobro znao, da mu Malo nebijaše privržen, jer je prvo k protestantskoj crkvi se priposnavao, a drugo jer je želio sve države Francezke pod svoje žezlo spojiti; ali baš radi toga odlučio je grad posjetiti, te se s gospodinom Fontaines-om dogovoriti. Dok je do tvrdjave došao, bio se je osvedočio, da u Malo ništa manje nebijaše nego od puka ljubljen; s druge pako strane, kao boju veoma vješt, spoznao je važnost i jakost toga mjesta.

S brzim oštrim pogledom vještog vojnika progleda bedeme tvrdjave, te si preduzme, da neće prije mirovati, dok gospodar tog starog izvanrednog grada nepostane.

Buduć je dolazak kraljev tajan imati ostao, zaotoga grof Fontaines samo kao svog višjeg častnika dočeka, te ga zatim doprati do s jeli dobro napunjenog stola, kamo su naskoro Mihel i Izabella došli. Izabella bijaše 17 god. stara, smedja, veoma umiljatog pogleda, osobito kad bi svoje oči na Michela skrenula. To nebijaše kralju po volji, buduć nemogaše dokučiti, kako more jedna gospodična u bližini tako izvrstnog plemića, kao što je on bio, još na drugog kojeg gledati. Ništanemanje nepusti svrhu svoga dolazka iz očijuh, te nakon kratkog razgovora brzo okrene:

„Dakle vam se lahko vidi, grofe?“ upita on „grad zauzeti i kraljevsku posadu unutar metnuti?“

„Doista Sire, ništa lakše od toga! reče grof otvoreno, buduć nitko izim mladih ljudih pri stolu nesjedjaše; „zapovjedite mi, pa će još danas grad naš biti?“

„Kako ćete vi grad napasti?“ upita kralj s velikom dopadnošću.

„Straža gradjanska ostane svaku noć pod oružjem, ostalo pako stanovničtvo naskoro se umiri tako, da oko pol noći neima nikoga. Onda ću ju sa sto vojnikah u grad prodreti, a ostalo pred tvrdjavom postaviti, pa ako onda samo razglasim, da ste vi u tvrdji tad je Malo naš!“

Izabella probliedi, a Michel Fortet škripnuv zubmi strese se; ali nitko ga neopazi.

„Ne, tako neće za rukom pojti“ reče kralj. Gradjani su hrabri, te će se čestito braniti, pa bi čitavo krvo-prolиće nastalo, a ja toga neću. Dajte da što drugo pokušamo. Sutra u ime kralja sve pučanstvo sakupimo, te iziskujmo, da se kraljevskoj uglednosti podvrgnu; pa onda ako nebudu hotjeli, moremo silu upotriebiti.“

„Kakogod njihovo veličanstvo želi!“ odgovori Fontaines, koji za nikakovo sredstvo neznadjaše izim sile.

„Ako mi njihovo veličanstvo dozvoliti hoće“, reče Michel Fortet podložno „to bi vam ja drugi savjet dao.“

„Govorite, pisaru, odgovori Henrik IV. suho. „Po mom mnjenju neće nijedna od tih dvajuh odlukah za rukom pojti“ reče Michel. Njihovo veličanstvo, vi niste prije kralj Francezki, dok nebude vaše preobraćenje na katoličku crkvu od pape odobreno. Malo vam dakle nije dužan poslušnost; pa zato bi se hrabri gradjani Maluinski prije svi do jednog sasjeći dali, nego što bi se kralju podvrgli, koji je u njihovima očima odpadnik.“

„To je istina“ odgovori kralj; „nu što velite k predlogu grofa Fontainisa?“

„Morebit da bi pošao za rukom; ali Maluijani su tvrdi; te bi prije sve učinili, nego što bi popuštali.“

„A šta je vaše osobno mnenje, pisaru?“ upita kralj oštro ga pogledajuć.

„Sire, ja nebi morao imati nimalo ćućenja prama muževi, koji me mrzu; ali ipak

mislim da gradjani imaju pravo," odgovori Michel posmjehav se, dočim se gospodin Fontaines sasvim zapanji.

„Zašto indi niste kod gradjanah?" upita kralj dalje.

„Iz mnogih uzrokah, Sire," odgovori Mihel; „prvo jerbo sam gospodinu Fontainesu osobito privržen, mužu učenomu i izkusnomu, od kojega uvjek se što naučiti mogu."

Ovaj govor veoma laskaše grofu, dočim se je kralj srdačno smijao.

„Prije bi misliti bilo, da se grofu vaša učenost dopada, vi ste mnogo čitali i učili! Meni se vidi, da je i gospodična Izabella mnogoučna, nalazite li u zabavljanju šnjom takodjer koristi!"

„Gospodična Izabella, osoba je od velikog znanja. U ovom gradu zatvorena bez druge zabave, najde si zabavu u knjigah, te joj se je dopalo mojim savjetom služiti se, da grčko i latinsko pjesničtvo poznati može", odgovori Michel čvrsto.

„Ventre-bleu!" poviče kralj posprdno, „čitav Abelairel i Heloisa! Nu sad se možete za poslom povući, pisaru, ja se imam još s grofom dogovarati."

Michel pokloniv se odè; Izabella bijaše već prije izašla. Kralj čekaše, dok se je mladić dosta udaljio, zatim reče grofu: „Ovaj mladić vatren je rodoljub. Osobno vam je privržen, a još više vašoj kćeri; ali neprijateljski okrenite prama gradu, odpast će od vas te će nastojati svimi silami, da vam izvedjenje odlukah prepreči."

„To je nemoguće, Sire!" odgovori začudjeni grof; „vi krivo činite Michelu. Njemu je samo za grčki i latinski; čitav dan čita, te je drug moje kćeri i moj pisar i branjenik. On doista neće izdajicom postati."

„Mili moj grofe", odgovori kralj ozbiljno „vjerujte meni, ja sam naučio u licu čovječanskom čitati. Mladić taj vierno vam je služio, dok ste branitelj njegovog rodnog grada bili. Gledjite i nastojte da danas iz tvrdjavo neizajde!"

„Vaše zapovjedi biti će izpunjene", reče grof brzo skočiv; kralj ga pako sustavi:

„Stanite grofe! nehitite tako. Dajte da malo bedeme pogledjemo, te da promislimo, što nam je činiti!" Tim ode kralj s grofom u dubokom govoru na bedeme.

IV.

Veliki toranj Anne bretanjske bijaše najmilije mjesto Michela i Isabelle. Svaku večer dojdoše oni ovamo sa starim grofom, da se porazgovore. I ovu večer dojdoše ovamo sa dvima služavkama, koje se u kutu razgovaraše.

„Morat ću vas ostaviti, Izabello", reče Michel duboko ganjen. „Moj san o ljubavi prošao je. Otac vaš odlučio je grad napasti. Vi mila djevojko, znadete moja čućenja i uhvanja; ali takodjer i znadete, kako svoj rodni grad ljubim, te da sam odlučio, da ga slobodna i neodvisna vidim.

Vi se u tom nigda prevarili niste, i u srcu vašem sami ste Maluinka."

„Doista da jesam!" odgovori Izabella drhćućim glasom. „Vi ste me naučili sve ljubiti, što je vaše; vaša domovina je i moja. Prije dve godinah bijah Francezka, a sada sam s dušom i tielom Maluinka. Nu sjetite se vašeg obećanja i mog zavjeta. „U svakom boju stražite mi nad životom moga otca, jer ako mu se što zla dogodi, tada smo na uvjeke odieljeni. Ali sama ga ponukovati nesmijem."

„Ne, ne, mila Izabello! Vaš otac vam svoje tajne neodkriva, pa sve da i čini, nebi mi ih ipak očitovali. Ja vam pako moje priobćujem i zato vam moraju svete biti, kao i vaša rieč!"

„Ja ću svoju rieč držati", reče Izabela „nu budite oprezni."

U ovaj trenutak približi se kralj s grofom.

„Zašto tako brzate?" upita kralj posprdno.

„Hotio sam vašem veličanstvu mjesta učiniti", odgovori Michel treptajućim glasom, buduć je mislio, da je kralj njegovu veliku tajnu providio, ili ju bar sumnji.

„Ostanite samo kod gospodične Izabelle" reče kralj „dočim ću ja i grof stražariti.

Čini mi se, da će noćas nemira u gradu biti. Kakova je ono sgrada na trgu, štono je razsvietljena?"

Michel odahnuv mirnim glasom, dočim deset urah izbi, odgovori: ono je palača biskupova.

„Pah, poznam ga — prijatelj Ligue!"

„Jest Sire, pa baš zato biva u svom vlastitom gradu zatvoren držan."

„Ventre St. Gris, to su buntovnici, koji pod nikakva kralja ni vladara nespadaju, pa i istog po njih izabranog biskupa neslušaju", poviče Henrik IV. smijuć se, zatim okrenuv se grofu lagano razgovaraše se š njim. Oba se nasloniše na ogradu, gledajuć na grad, tako, da nitko nemogaše sa tornja sajti, da pozornost njihovu nebi probudio, dočim Michel i Izabella na drugoj strani u široko more gledahu.

U gradu bijaše mračno i mirno, samo biskupska palača bijaše razsvietljena. U taj trenutak zaglasi glas roga, iz nepoznanog diela grada.

„Što to znači?" upita kralj tiho.

„Neznam Sire; ali ako upitamo Michela, koji je s običaji Maluinjanah poznan, morebit će znati" odgovori grof.

„Dajte brže ga pitajte, jerbo mi se vidi, da to ništa dobrog neznači."

Kralj i grof okrenuše se na mjesto, gde je prije Michel stajao; ali pisara nebijaše, a Isabella se ravnodušno razgovaraše sa svojima služavkama.

„Gdje je Michel" upita grof Fontaines, brzo priskočiv k kćeri.

„Baš malo prije ostavi me, rekav, da će umah dojti", odgovori Izabella.

„Nisam li rekao?" mrmljaše kralj. „U tom nješto leži, gospodine Fontaines, otidjite u tvrdjavu, ter dobro pazite, jer mi se sluti, da neće dobro biti. Hitite, i ako je moguće prepriečite Michelu izlaz iz grada, te ga pod stražu metnite.

Grof Fontaines i njegova kćer udalje se. Henrik IV. ostade sam veoma uzkoleban. On bijaše nemiran, jer neznadijaše odkale ima pogibelj dojti; ali uzprkos svojoj umornosti odluči čitavu noć probditi. Njeko vrieme šetao se je po tornju amo tamo, ali ništa nečuje izim vjetra, koji oko bedemah hukaše, kadno oko pó noći opet rog zatrubi. Kralj pogleda na tavni grad, ali ništa izvanrednog neopazi nego, da je biskupska palača još uvjek razsvietljena bila. Sjednuv duboko se zamisli; oči mu se zatvore, a on stane dremati, napokon upadne u duboki zdravi san, iz kojeg ga istom buka oružja, gruvanje topovah i velika krika probudi. Taruć si oči poskoči . . . .

Nu mi moramo za dvie ure natrag pogledati, da te poslednje dogadjaje raztumačimo.

(Dalje će sliediti.)

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

XIV.

Bolesti i bolestnici.

U Slavoniji izmedju drugih bolestih običaju najviše biesniti groznice, koje nemalo u svako doba godine kako mužku tako i žensku čeljad, a osobito djecu napastuju. Zimi običaju dolazit od razlade, i od jelom preterašena želudca, navlastito kad se u jesen potuku svinje, pa kad se počme meso jesti, kojim željna i lakoma čeljad više put na toliko preteraši želudac, da s grstenjem i podrigivanjem ručak i večeru završuje; k otomu doprinašaju još vrlo vruće sobe, i u njima od kojekakva izparivanja pokvareni i usmradjeni zrak, odkuda dogodi se, da se kadšto po dvoje po troje čeljadi razboli, i u takvoj vrućoj sobi po više danah, a i nedjeljah brez liečenja i pomoći leži, pa najpo-

slje i umre. — Zatim zimi običaju takodjer groznice i sandžije dolazit od razlade, kada čeljad višeput bosa i neobučena iz vruće sobe izlazi napolje za potrebu svršit, ili se dulje vremena u kiljerima i pojatama zadrži, te tako prozebe, i u vrućicu upade. — Bolestna čeljad buduć da se sa zdravima u jednoj sobi nalaze, zato kad jih potreba potjera nemogavši, a i sbog stidnosti nehotivši u sobi potrebu svršit, onako slaba i bolestna izlaze na hladan zrak, i tako razladivši se stanje svoje bolesti u jedan mah pogoršaju, i priku smrt sebi uzrokuju. — Razlada mnoge ljude i u ràno proljeće ubija, kad se poslovi otvore, a još hladni vjetrovi pušu, tada mnogi radeć ugriju se, i uznoje, pak onda il svuku sa sebe kudmen ili gunjac, il sjedav na kola onako ugrijani i uznojeni po hladnom vjetru voze se, pa tako se razlade, razbole, i u kratko vrieme umru. — Ljeti ponajviše djeca i ženska čeljad, koje od nezrela voća, koje od mladih pečenih kukuruzah, koje od prisnih krastavacah, koje od zločeste vode ili zraka groznicu ol srdobolju dobiju, i mnoga pomru.

Glede liečenja bolestnog čeljadeta vlada velika nemarnost, koliko od strane gazde, toliko od strane kućanah, a i istih bolestnikah. Gazda se ništa nebrine osim ako mu je žena bolestna pa ju rado imade, da mu se čeljade izlieči i ozdravi; s toga niti doziva liečnika, niti ikojim drugim načinom nastoji, da se bolestnik oporavi, nego veli: he šta ću mu ja, što mu Bog da, a i isti bolestnici plaše se liečnikah, i njihovih liekovah više nego iste smrti, kad nemalo svaki kaže: volim umriet, nego to i to uzimat, (ili po varoški govoreć ajnemovat!). A što se tiče jestbinah za bolestnika, na to se ništa nepazi, makar što zaiskao, to mu se dade, ako zaišće sira, pekmeza, suhe ribe, kisela mlieka, ili kisela kupusa itd. dáde mu se, niti itko veli, nemoj, kako bi ti to jeo ili jela, to će tebi škodit, nego još nude, i njekojim načinom drže sebi za grieh i za nečovječnost uzkratiti bolestniku ono, što mu srdce išće, te tako i od ovakvih jelah još se većma pokvare, i skapaju. — Ako jim je pako do koga čeljadeta stalo, da neumre, onda će ipak prije tražit, i pitat vračare, nego vješta i izkusna liečnika, kažu bo: Šta će mi pomoć liečnici i njihovi iz Apoteke liekovi? — Poduše istina je prava, da iz gdjekojih apotekah liekovi višeputah ništa nepomažu, a to su takove apoteke, gdje višeput neimaju potrebitih stvarih za pripravljanje liekovah; a i ono što imadu, tako je kadikad ostarilo, i izhlapilo, da malo ili nikakve krieposti u sebi neimade, osobito kod onakovih seoskih liečnikah, koji po više godinah nosaju uzase njeke liekove; ovi dakako nemogu hasniti, a valja jih ipak dobro platiti. K otomu dolazi još gdjegdje nevješto u apotekama osoblje, koje više put neumije ni pripraviti liekove onako, kako bi trebalo. A dogadja se u svietu da ima borme i nevještih liečnikah, koji mjesto da čovjeku pomognu, priku mu više putah sa svoje nevještine, neznanosti, i nesmotrenosti smrt uzrokuju, te tako ga prije reda na drugi sviet pošalju. I s ovih uzrokah puk se odbija kako od liečnikah, tako i od njihovih liekovah, premda je ponajviše tomu uzrok škrtost kuće domaćina, koji žali koju forintu prigorit za izliečenje, i oporavljenje svoga čeljadeta.

Buduć da je život čovječanski veliko božje dobročinstvo, a zdravlje najveće na svietu blago, kojega pravu cienu može samo onaj opaziti i prosuditi, koji ga je kadgod imao, pa poslje izgubio. Stoga je svakoga čovjeka dužnost život i zdravlje čuvati, i sva u tu svrhu dopuštena sredstva upotrebljavati. Pa buduć znamo, da različite bolesti dolaze ponajviše od razlade, i prikomiernoga jela i pitja, zato se od obadvojeg treba čuvati. Nevalja dakle nikada iz jako vruće sobe brez haljine na hladan zrak naglo izlaziti, osobito kad se koji osjeća, da mu je tielo vrlo ugrijano i uznojeno, niti valja bosima

nogama i brez haljine po sniegu i smrzavici hodat, jer ako i nedojde druga kakva bolest, kašalj će sigurno sliediti, kao što je u našem puku opaziti odma čim vrieme zahladi. A u ráno proletje kad se poslovi otvore, premda se vrieme kadikad toplije ukaže, nikad nevalja sa sebe odjeće skidat, osobito ako je tielo iole uznojeno, jer će na mah sliediti razlada, a za njom groznica, i više put upaljenje plućah, oliti vrućica. —

Na dilje, buduć da kao što je gori rečeno, bolesti dolaze takodjer od prekomiernoga jela i pitja, zato onaj, koji hoće da bude zdrav, neka nikada nepreteraši želudac, a ako je slab, onda neka se ustegne i od onakvih jelah, koja mu želudac nemože prokuvat; kanoti što je sir, suha riba, slanina, suho meso itd. valja uviek pred očima imati to: da neživimo mi zato, da jedemo i pijemo, nego zato jedemo i pijemo, da živimo, i zdravlje uzdržimo, pa da svaki svoj posao radimo, i tako nama i drugima na korist budemo. — Nu kad se dogodi, da se koje čeljade razboli, treba da se čuva osobito u zimno doba od razlade, stoga za svršiti potrebu, nikada da neizlazi na hladan zrak, nego neka ju u sobi, i to u opredjeljenu za tu svrhu posudu svrši, buduć pako da to u obćinskoj sobi učiniti nije sgodno, zato bi valjalo, da bolestnik imade za se naloženu sobicu, gdje će i mirnije počivati, i svoje potrebe moći svršivati, ali tako, da ga opet neostave dugo vremena sama, nego da mu uviek tkogod čestje prigleda, i ako što treba posluži. Zatim valja mu tražit pomoć, i gledat da se izlieči, i da ozdravi; jer ako je za kuću štetno, kad marvinče ugine, kako neće biti šteta, ako čeljade pogine? zato rekoh, treba mu tražit čim prije pomoći; ali gdje, i u koga? doista ne u vračarah, ili u drugih nevještih ljudih, osim ako bi bolestnik imao kakvu ranu, pa bi se znalo, da ova ili ona žena znade ju izliečit, ili ako bi slomio ruku il nogu, pa bi se znalo, da ovaj ili onaj čovjek znade slomljeno udo namjestit *); drugčije pako osobito ako je nutarnja bolest, treba vazda vještog i izkusnog liečnika upitat, i nežalit koju forintu u to ime potrošit; griehota bi bila, da čeljade osobito mlado pogine, kad mu se može pomoći.

Kanogod pako liečnici ako hoće da čovječanstvu zbilja pomognu, dužni su se u svojoj umjetnosti sve više i više usavršivati, ostaviv na stranu sve ostale na njihov krug nespadajuće kako zabave, tako i znanosti, držeć svedjer pred

*) Prije trideset od prilike godinah bio je u Sotinu mjestu kod Vukovara Parok Josip Celčić; njemu bijaše noga vrlo oboljela tako, da na nju ne samo stati, nego š njome od težka bola ni maknuti nije mogao. Liečili su ga liečnici dugo vremena, ali brez ikakva uspjeha; najposlje kad se je bolest znamenito pogoršala, držali su nad njim svoje posavjetovanje, i dokončali, da mu se noga mora odciepiti. Na to malo poslje dojde k-njemu iz sela jedna baka, te pokucav na vratih unidje u sobu, i po krstjanskom običaju pozdravi ga: Hvaljen Isus Gospodine! Uviek Isus hvaljen bako; s kojim si ti dobrom došla? Ama Gospodine čula sam, da vas noga jako boli, pa sam došla da vidim, ako bi mi htjeli pokazat, možda bi vam mogla pomoći. Ej moja bako, tko bi volio nego ja, ali baš eto pred tobom odoše liečnici, i oni vele, da neima više nikakve pomoći, nego ako neću da umrem, da se mora noga odrezat, eto tako je. Medjutim kad hoćeš, a ti ju polako odvij, pa slobodno gledaj. Baka s pomoćom kuvarice lagano odvije nogu, i dobro ju promotri, pa na to reče: Gospodine! ako bi se vi hotili u me poufat, ja se s božjom pomoćom nadam, da ću vas izliečit. Na to Parok: Bako Bog bi iz tebe progovorio! ako misliš, a ti čini što i kako znaš, ja se na te sa svim oslanjam. Počme dakle baka njega liečiti, i za četiri do pet nedjeljah danah tako mu nogu izlieči, da je sa svim ozdravila, i taj je čovjek poslje zdrav hodao, i kasnije iz Sotina otišao u Mitrovicu, i ondje postavši Parokom i Prepoštom poslje dugo živio.

Za drugi slučaj znadem u Baji, ondje je njekoga bogatog kožara prezimenom Arnó žena takodjer na nogi oboljela; i ovu su liečnici liečili i liečili, i nisu ju mogli izliečit, nego su na isti način kano i oni u Sotinu dokončali, da joj se noga i to u koljenu odreže; dojde zatim njeki prosti Švaba iz sela Gakove, i obeća, da će ju ne samo izliečit, nego da će ona poslje šest nedjeljah moći i igrati. Kako je rekao, tako je i bilo; on je nju zaista izliečio, i poslje šest nedjeljah dao je njezin muž u znak veselja u svojoj kući jednu večernju zabavu, i ona je tada zbilja igrala. Ovo su dva slučaja samo za koja ja znadem, a koliko jih ima, za koje ja neznam. — O namjestjenju pako izčenitih i slomljenih udah neću ništa ni da govorim, buduć je svakomu poznato, kako, baš ako ne u svakom selu, a ono sigurno u svakoj okolici nalazi se po koji čovjek, koji takvoizčenuto oli slomljeno udo znade vješto namjestit, gdje liečnicima i ranarnicima stvar višeput baš neide za rukom. — (Ovakova liečenja neka se sa znanjem i pod nadgledom dotične liečničke vlasti obavljaju, jer bi inače povoda dala zloporabi. Ured.)

očima one Mudroga rieči: „Non multa sed multum“ — pa kanogod što su dužni svakom u bolesti priteći i sdušno oko bolestnika nastojati pripisav mu valjane i krepostne liekove, a ako takvih nebi bilo, onda Apotekare, da potrebite stvari u ljekarni nemanjkaju, ozbiljno opomenuti; tako je bolestnik dužan liečnika dozvati, njega slušati, pripisane liekove upotrebljavati, i od svačega se čuvati, što bi moglo bolest pogoršati, i što bi moglo smrt uzrokovati. Kad se pako vidi, da je bolestnik u pogibelji smrti, onda valja zarana misnika dozvati, da ga obskrbi sa svetima Sakramentima, i na put vjekovječnosti pripravi, a ne čekati dok posve smalaksa, i postane izvan sebe; jer osim što valjano i dobro učinjena izpovied čovjeka u duši umiri i upokoji, običaje mu takodjer i u tielu polakšicu uzrokovati, i bolest kadikad sa svim na bolje okrenuti; stoga oni vehoma grieše, koji priče misnika dozvati, da se tobože bolestnik neuplaši; a zašto bi se tko imao misnika plašiti? tà misnik nikome nedonosi smrti, nego duševno zdravlje, pa ako duša ozdravi, onda jelde? može i tielo lakše ozdraviti, kao što je to već s tolikimi primjeri potvrdjeno, i posvjedočeno.

Svaštice.

Iz Požege. Dana 30. p. m. je ovdašnja gimnazijalna mladež imala Tedeum laudamus i škole su za vrieme praznikah razpuštene. I ove godine bila je prigodom pročitanja klasifikacije po mladeži školskoj priredjena deklamatorna zabava, a gimnasijalna dvorana bila je po njegdašnjem običaju dubkom napunjena. Deklamovano je i govoreno u tri jezika, naški, latinski i grčki, i to u stihovih i u prostom slogu. Svi dobro sboriše, predmeti pako bijahu uzeti najviše iz našeg narodnog života i narodnih pjesamah, a sa oduševljenjom predstavljeni uzhitiše sve nazočne. Kako mladeži tako i gg. profesorom neka bude slava i dika! Ovu učevnu zabavu svojom nazočnošću usrećiše i presv. gospoda naš i sriemski veliki župan. G. vel. župan sriemski dadė dvadeset komadah uspomenicah o tisućgodišnjici sv. apoštolah Cirila i Metoda med najbolje učenike podieliti. Kod odlazka se je veleč. O. upravitelj u kratko na pohodu zahvalio kako visokim gostom tako i inom obćinstvu; i ujedno je njihovoj zaštiti i naklonosti priporučio ovaj zavod i njegovu mladež. Na to presv. gosp. vel. župan požežki srdačno, i laskateljno po mladež i zaslužnu gg. učitelje u kratko odzdravio, i obećao, da će se toplo svagdje za njih zauzeti, osobito pako svagdje to podupirati, da se požežka gimnazija na 8 razredah povisi. — Naša gl. učiona gradska iz 4 razreda mužke a tri razreda ženske djece sastojeća je takodjer svoju školsku godinu 8. kolovoza zaključila. Dočim gimnazij ove godine nikakova programa imao nije, glavna je škola godišnjicu sastavila, te prigodom razpusta, gdje njekoja dječica liepo sborijahu i govore držahu, med obćinstvo i mladež porazdielila. Obćinstvo naše je sa napredkom za dovoljno; pa i novi zavod ženskih učionah, što pod upravom milosrdnicah stoji, ugodan utisak u obćinstvu je učinio, jer za kratko vrieme od 9 mjesecih, što te sestre našu žensku mladež obučavaju, ogromni napriedak je učinjen, i za to nemožemo na ino, već da darežljivog početnika ovog zavoda blagosivljemo.

Iz Budima. (Dopis.) Poznat obćinstvu požežkom i našim domorodcem u Slavoniji bivši dikasterijalni činovnik, rodom iz Požege, Eugenio Subotić je u svojoj 48. godini, dana 28. srpnja u gospodinu usnuo. On je bio vrli domorodac, koji je ovdje u Budimu našu stvar branio, i podupirao. Osobito je cienio i ljubio svoje rodno mjesto Požegu i štogod je odotud bilo za obće, bilo za pojedine dobra doćuo, to mu je godilo, i tomu se je radovao; a neugodnosti su i njeg tužno diralc. Našem Slavoncu se je tako radovao i cienio ga, da ga je uviek sa sobom nosio, i kud bi u družtva stupio pokazavši ga, običavao bi reći: „Sad mi recite štogod proti našem narodu, a naročito proti požežanom!“ Na istoj smrtnoj postelji još opomenů si brata svoga Šondora, da nezaboravi na Slavonca za drugo poljeće predbrojiti se. Množina svieta odprati pokojnika u pravoslavno groblje, gdje mu odpojiše vejčna mu pamet. J. — (Lahka mu zemljica. Ured.)

⌗ U Vinkovcih, 30. srpnja. (Dopis.) Ovih danah bio je ovdje školski savjetnik g. dr· A. Jarc, naime 25. 27. i 28. o. m. kod izpitah zrelosti. Bivši osmoškolci prirediše sinoć na „Prkosu“ malu zabavu. Sviralo se je, pjevalo i krasnoslovilo, naravno sve hrvatski, kako je to svatko od prirediteljah i očekivao. Zatim se je plesalo do poslje polnoci, i sve je bilo neobično veselo. Poslje liepog djelovanja, zaista liep rastanak! Kod ove za jedan dan priredjene zabave najviše se je odlikovao g. S. K. svojim neumornim trudom i marljivim nastojanjem. Njegovi će se suučenici rado sjećati jednoč ove posljedne za njih zabave u Vinkovcih. Slava gospodi, koja su sada gimnaziji „s Bogom“ zapjevala, jer su ove godine svakom prigodom pokazala, da znadu cieniti i štovati, što je liepo i uzvišeno, da znadu ljubiti rod svoj i domovinu svoju. Zadušnica za narodnog pjesnika M. A. Relkovića, književni sbor po njih oživotvoren, trud njihov kod svetkovanja sv. Cirila i Metoda ostati će vazda u liepoj uspomeni svim učiteljem njihovim i cielomu obćinstvu. Dao Bog, te se u ovo njihovo djelovanje, proizteklo iz toli plemenitih motivah, ugledali i na godinu njihovi nasljednici, te se tako i oni pokazali vriednimi počitanja, koje su si odilazeći ove godine osmoškolci pribavili. Danas bila je glasbena velika misa, i svi učenici odpjevaše na koncu godine iz dubljine srcah svojih: „Tebe Boga hvalimo.“ Odlazkom učeće se omladine biti će naši Vinkovci podosta pusti, dok početkom rujna opet neožive. Kako čujem, posvetiti će ovdje Nj. preuzvišenost naš vladika dvie zastave brodske puk. te će kod te prilike naravno velika svečanost biti.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

SLAVONAC.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. kolovoza 1863. Broj 23.

Seoski knez

na dan 18. kolovoza 1863.

U čudu će se najti naš sviet, kad vidi mene danas na čelu Slavonca, gdjeno mi je inače predstražnje mjesto opredeljeno. Nu nemojte se braćo čuditi! Danas je dan, u kojem ja nikomu na svietu prvenstvo nedopuštam; u red hoću sa svakim ići, ali za nijednim neću da zaostanem. Znate li, što je danas? Danas je za sve knezove, i njihove suseljane radostan dan, Danas je dan veselja, jer danas brojimo podpuno trideset i tri godine, da nam milostivi car i kralj naš ugledà svjetlost. Bog nam ga poživio!!!

Današnjim danom se u cieloj prostranoj carevini, ali nesamo carevini, već po cielom svietu, gdje se naroda, oli zastupnika iz carevine nalazi, svečano i radostno goruće molitve šalju Svemogućemu za dugi život dobrog kralja.

Svuda ti se čuje prasak mužarah, svuda se razlieva jek glasbe, gostenju neima ni kraja ni konca; svuda kliče sviet: Bog nam poživio našeg cara i kralja! Kako je po gradovih i inih mjestih to se od starine svietu objavljuje, to zna svatko, i sam milostivi care i kralju doznaje čuvstva viernih svojih narodah. Kako li to biva kod mene, i po drugih mjestih, gdje su sela mala, i u njih prvi poglavari knezovi malo se je znalo prije; ali sad kad od svog dobra i premilostiva kralja, i oni čast, proštimanje i istu vlast zadobiše; a tome ja po svietu hodam, želim da priobćim kako mi knezovi i malih selah stanovnici, krv slavjanska na jugu, što pod blagim žezlom našeg veličanstvenog gospodara stoji, slavimo taj premile uspomene dan.

U skromnom selcu zvoni jutrom zvonce malo. Sviet se staje na noge, pozdravlja dragu gospu, a po tom diže glave prama nebu, otvara srce pred kraljem svijuh kraljah i po tiho se s Bogom dragim razgovara, te mu bjesedi: „Bielu zoru dade ti Svemogući danas nami ugledati, i doživit dan, u kojem je rodjen naš kralj, koga si nam ti za najvećeg zemaljskog gospodara poslao; daj Svemogući, da mu vazda zora svietli, i svakim danom donosi od tebe blagoslov, da sretan bude, da po volji tvojoj puke ravna, i još onda u svojoj sadanjoj krieposti uživa sva dobra, kada naša praunučad starci budu. Daj mu blagoslov, da po tvojoj volji mir uživa, a mi da s njim u pokoju tebe hvalimo i slavimo, na tvojem daru njemu poklonjenom, a s tim i na nas razsutom. Bog nam živi našeg dobrog kralja!"

Kad ti staro i mlado, mužko i žensko ovu molbu svrši, gibati se poč-

mu svaki u svojoj kući. Starac domaćin saziva svu družinu, i izdaje naredbe. „Djeco! veselite se danas! Danas je dan narodjenja našeg milostivog kralja; ti Mato kolji janje, ti Stipo veži koku, ti Filipe pali godišnjaka, ti Luka odi u pivnicu, pa najboljeg vina i rakije pripravi. Ti bako reci Jeli, neka od najbjeljeg brašna gibanicu spremi, Ana pako neka pravi pitu od sira, Lucia nek suhih kolačah priredi!

Kad to čuju djeca, vesele se i raduju, kliču: danas je gostenje, danas je narodjeni dan milog kralja našeg! Knez se već u najljepše odielo stavio. Štap u ruke uzev, ide od kuće do kuće, veseli se nad pripravami, i svagdje do znanja stavlja, da će u župnoj crkvi velika misa biti u 10 satih do podne, da se sviet priredjuje, i na bogoslužje ide. Svaki domaćin na to opominje družinu, da se žure, da sa svim gotovi budu, i u vrieme u crkvicu pojdu. Kad ti polak deset udari, već se čuju mali topići gdje gruvaju. Sve ti ljudstvo meće na sebe što ljepše odielo, te samo stara baka i reduša snaša sa čičom kod kuće ostaju, drugi ti hrle u hram božji. Sveta služba počme, a sav narod pjeva: „Slava Bogu na visini, a mir ljudem na zemlji!“ ter ti opet iz svih grudih pod podizanjem idu skupni glasovi: „Bože dragi uzdrži nam sretna našeg dobrog kralja; blagoslovi mu, da od unučadi svoje djecu ljulja na krilu svome; da on bude sretan, i usreći narode svoje!“ Misa sveta se svrši, ide svatko domu svomu. Gostba već je priredjena. Malo zvonce seosko zvoni podne, sviet sklopi ruke, pa opet kao i u jutro pozdravlja gospu dragu, a hitre i vruće molitve šalje Bogu svemogućemu: „Mili Bože, na svemu ti hvala i dika; blagoslovi našemu dobromu kralju, da mu sunce uviek sjaje, da mu podložnici svadganjeg kruha imaju, ter da u svako vrieme, kada prestolj njegov zahtievao bude, vatreno, kao što je sunce u podne, bore se proti neprijatelju njegovu i narodah njegovih. Bože dragi, ukriepi nam premilog zemlje naše gospodara!“ Kad molitvu svrše već ti reduša rizance na stol nosi. Sve oko stola sjedne, blagovanje počme. Nu dugo vrieme nopostaje. Kuće domaćin diže čašu u vis rujnim vincem napunjenu, a svi gosti njega sliedeć digoše se, a stojećki prozbori domaćin: Mila moja družino! Ovu čašicu stavljam na zdravicu našemu dobromu premilostivomu i veličanstvenomu caru i kralju; da ga Bog svemogući poživi puno godinah, barem toliko, koliko je u ovoj čaši kapljicah. Sretno nad nami kraljevao, i na vierne od zamande svoje Slavjane trojedne kraljevine nezaboravio! Živio! Živio! Živio!“ Družina i to bez razlike mužko i žensko, malo i veliko od radosti skače i svoju čašicu strese u zdravlje preljubljenog svog gospodara.

Starac Miško i on se ustadè, pa uzè čašu i veli: „Neka neživi sám, već i njegova veličanstvena drugarica, naša milostiva carica i kraljica! Liepe mu djece porodila, mužke sáme na izbor junake, da brane svoju i našu otačbinu; a ženske zlatokose ponosne djevojke, da se za nje svi cari i kralji bore. Živila! Živila!“

Cazdin sin, vojak na frlabu, takodjer natoči čašicu i prozbori: „Da nam Bog poživi i našeg prejasnog malog oběrštara, i inhabera Regimente, malog carevića Rudolfa, i njegovu seku nadvojvodku; sretni bili i mi se i za nje borili, kô što smo za našeg cara na Ivanje krv prolievali. Živili!“

Sad se počme pjevati, i nebi pristali, da mlade snaše i liepe djevojke neopomenuše, da će biti danas kolo kod crkvice na tratini. Sve se digne od stola te blagodarivši Vječnomu na blagodati njegovoj, i upute se do crkvice.

Dudaši sviraju, a kolovodje sprema kolo, i već se hvataju u naokolo, ter sad Povraćanca, sad Tabanca, sad Trskaća, sad Stevana, sve vrsti kolah,

igraju a uz to pjevaju. To se pjeva i odpjeva. Djevojke to znadu krasno izvesti pa i iz glave svoje izpjevati. Jedan sbor pjeva, a drugi odgovara. Sve u slavu milostivog dobrog cara današnjeg godovnjaka, sve ga mole, da oslobodi ljepote djevojke rodjakinje njihove, što pod jarmom turskim stenju, te mu nude zato Carigrad i svu Bosnu ponosnu.

Svemu imade kraj na ovomu svietu, tako i to veselje i igra prestadè, kako malo zvonce zdravu Mariu zazvoni. Dudaš umuknù i sav ti narod sklopì ruke i danas po treći put dragu gospu pozdravlja, ter ju moli neka bude zaštitnica kod Boga, da izmoli kod sina svoga, neka dobromu kralju nikad večer nedojde, sunce nek mu nikad nezajde: I kad bi volja bila Svemogućega, da bi nam ga odazvao, tada neka ga u družtvu svih svojih narodah pred svog sina a Boga našega privede i ondie da čujemo rieči: Živi sretan u momu kraljestvu sa svojimi narodi, nasladjivaj se gledanjem moje veličanstvenosti, i to ti je nagrada, što si ljubio i dodro opravljao puke svoje, i što mi nisi zaboravio ni na moj mili narod slavjanski u trojednoj kraljevini, što ti je do posljednjeg svojeg uzdisaja vjeran bio!“

Tako ti se u mojoj knežiji i svuda, gdje se knezevi nalaze, dan taj obavio i svršio. I ja i svi knezovi smo sa narodom molili i veselili se, ter u našem kneževskom sboru i ovu ovdje pjesmu višeput ponavljajuć odpjevali:

Kneževa pjesma.

Bože možni, sa visine
Tvog prestolja gledaj
Nas moleće tvoje sine,
I molitvu poslušaj:

Svetu tvoju pruži ruku
Franj' Josipu kralju nam
Ter u željnu mira lùku
Dovedi ga slavna s nam'.

Š njom žaštiti i obrani
Prestolja mu dičnu čast,
Daj, da tko mu ovu ràni
S tvoje moći mora past.

Podieli mu pravde tvoje
I istine svetu moć,
Da narode vierne svoje
Vidi k željnom cilju doć.

Slobode ga putem vodi
Tvôm pod svetom upravom,
Da slobodan u slobodi
Sretan vidi mili dom

Blagoslovi možni Bože
Njeg i njegov cieli rod,
Da milošću tvojom može
Užit tvîh dobrotah plod.

I puk njegov blagoslovi
Postojanom viernosti,
Neka sretan u poslovi'
Hodi stazom krieposti.

A nam jednu Bože dragi
Dočekati sreću daj,
Da nam dodje kralj naš blagi
U naš mili zavičaj! —

KRVNI PIR.

Historička novella iz 16. vieka.

Od J. Eug. Tomića.

Konac. IV.

U Steničnjaku pune su ruke posla.

Za Ružicu pripravljaše se kićena pirna oprava, a i druge priprave činjahu se, da se taj svečani korak, kojim se završuje proljeće života, što sjajnije i svečanije proslavi.

Stari Zabrdin nije žalio ni troška ni truda, govoreć: „Imam samo jednu kćer, koju ću, ako Bog da, jedanput udati!“

Iz čitavoga prediela medj Kupom i Unom pozivao je on goste na pir. Pobrinuo se takodjer i za kuma, stara svata, za lakrdijaša ćaju i druge pirne častnike. Za djevera uzè Lastohera, koj mu se sam onaj isti dan ponudi, kad ga djevojka odbì. Lastoher primi ponudu, a za djeverice uzè dvie kćeri jednoga pokupskoga vlastelina, koje skupa s Ružicom bijahu u samostanu zagrebačkih duvnah.

Pa buduć da su Zabrdina okoličani veoma štovali i ljubili, i on takodjer nje; s toga odlučì Zabrdin, da će i prostomu puku dati liepu zabavu, da se znadu sjećati, kad se je „gradska ružica“ udavala.

Medj trkom i poslom dodjè i večer pira; jer Zabrdin odlučì, da se ima vjenčanje u večer obaviti.

Silni gosti skupiše se sa svih stranah. Bijaše tu i pozvanih i nepozvanih, al zato ipak svi dobro došli. Iz svih tvrdjicah, kao: Komogovine, Gradca, Gorah, Vinodola, Hrastovice itd. dojdè priličan broj.

Lastoher dakako nije manjkao, te je sobom poveo liepu četu pozvanih častnikah iz posade kostajničke.

Dvorana gradska bijaše sjajno razsvietljena. Na svijuh licah mogaše se čitati radost i žamor veselih ćudih oživiše tvrde stiene. Tomašević se je razgovarao s kostajničkimi častnici. Na licu vidjaše mu se zadovoljnost i blaženost.

Svi su jedino još očekivali zaručnicu.

Neprojde dugo vremena i Lastoher, djever, dovedè izpod ruke zaručnicu, praćenu dvjema djevericama.

Ružica sjaše u ljepoti, kao angjeo. Njezino krasno lice imadjaše izraz njekoga mira i blaženstva. Oko rumenih ustancah igraše se blag posmieh, a u njezinih modrih očijuh sijaše — radost! Hodjeća njezina bijaše iz biele svile a na glavici medju zlatnimi viticami titraše vjenčani vienac.

Sve prisutne napuni veseljem pogled krasne Ružice.

„Moja gospodo,“ reče sievajućima očima domaćina, „mi bi sad mogli u kapelu.“

Na ove rieči poskoče gosti i velika povorka krenù za zaručnici u gradsku crkvicu, gdje već duhovnik pripravan čekaše.

Kapelica bijaše sjajno razsvietljena, a mali žrtvenik veleliepo nakićen. Pred njega kleknu zaručnici i obred započè.

„Ružice“, pitaše medj ostalim duhovnik, „ljubiš li ovoga poštenoga mladenca?“

„Ljubim“ odgovori sigurno Ružica. Svi prisutni radošću slušaše tu rieč, a starog Zabrdina poliju suze. Jadni Lastoher zlobno se nasmijà — posmiehom djavolskim.

Obred se svrši. Zaručnici si vjeru daše i prsteni se izmieniše. Iza toga progovorì duhovnik njekoliko liepih riečih o važnosti ovoga svetotajstva i priklopi njekoliko važnih opomenah i naukah za vjerenike.

„Neće vam trebati, mrmljaše za se Lastoher, „tih opomenah.“ I pojde za drugimi iz kapelice.

Došavše goste u dvoranu dočeka bogato nakićen stol, i domaćina posadi bez oklevanja svoje goste. Mladenci sjednu u pročelju.

Gostba se otvori veselo i još veselije nastavì. Gosti lakrdisahu što je koi bolje mogao, a osobito ćajo, da su se gosti kidali od smieha.

Dolje u dvorištu bijaše takodjer živahno. Pečen vol dielio se je medju narod a vino teklo je potokom. Mladi momci i snašice plesahu uz narodnu svirku.

Prva zdravica u dvorani napì se mladencom. Gosti ju veselo prihvatiše i medj zvekom punih čašah i orenjem pjesamah željahu svu sreću mladjanomu paru. Ovaj bijaše prieko mjere blažen, videć oko sebe takovu radost i uzhićenost.

Poslie zaredaše zdravice drugim gostom i veselje rastijaše sve više i više. Čaše su sve bolje zvečale a pjesme se i uzklici gromovito orili po prostranoj dvorani gradskoj.

Najedanput opaze gosti, da je djevera Lastohera nestalo, al misleć, da je valjda otišao, kao i mnogi drugi gosti, dolje u dvorište, da gleda vesele igre okolične mladeži, umiriše se.

Nebi tomu dugo i u bližini opali top. Njegov rik razliegnu se gromovito po cieloj tihoj okolici. Hitac mu udari u gradski bedem.

Gosti se prenu.

„Šta je to?“ povikaše mnogi i uzbuniše se.

Zabrdin, kao domaćina prvi se sabrà, pripasà mač, uzè kalpak i poleti u dvorište.

„Što bì to ljudi?“ Upita Zabrdin seljane, koji su medjutim umukli i zabavu prekinuli.

„Neznamo gospodine.“ Odgovore mu i svi umuknuše. Sve bijaše umuklo i sad se čù velika vika „Alah, Alah!“ u bližini. Svi u gradu protrnù.

„Turci, Turci; na oružje!“ povikaše stražari, koji su dosad više na zabave, nego na Turke pazili.

Smetnja se umnoži. Turci su sililí kao bujica k bedemom, a njihova grozna vika pomnožavaše još više uzbunjenost, koja se medj svietom u gradu porodì.

Zabrdin poleti gore medju goste:

„Tko god može mačem mahati, nek ide na bedem, drugče izgibosmo do jednoga.“ Viknù on gostom. Gosti i onako ugrijani pograbe svoje oružje i polete na bedeme. Gospodje i djevojke, videće se ostavljene bez braniteljah vriskahu od zdvojenja.

Tomašević se takodjer spremi na boj.

„Pa ti me kaniš ostaviti samu, mili vjereniče!“ jecaše Ružica i baci se oko vrata svomu zaručniku.

„Netraži mila od mene“, govorio joj je ganuto Tomašević, „da mirnih rukuh uza te stojim, dočim drugi rad nas na bedemih ginu. Što hasni ovdje stajati. Na bedem valja ići, ako bedem spasimo — svi smo spašeni.“

„Oj ako mi ti pogineš!“ jecaše još većma Ružica, i suze ugušiše joj daljnu rieč.

„Uzdaj se u Boga, dušo moja! — pa mi se saberi.“ To rekav trgnù se iz njezina naručaja, da sakrije suzu, koja mu u oku zablistà.

Ružica zalomi rukama u zdvojnosti, al vjerenika joj već nebijaše u dvorani.

Na bedemu, kamo i Tomašević sad dojde, stajahu već topovi napereni. Braniteljah bijaše takodjer dosta, jer i seljani dobiše oružje, dočim snašice i druge ženske skloniše se u gradske sobe.

Turci se u to približe. Njih bijaše kô u moru pieska. Ljuti Osman-beg poveo ih je toliko, kao da je nakanio cielu Hrvatsku poharati.

Boj se otvorì. Žestoka navala Turakah, naidje uprav na fanatični odpor obsjednutih. S jedne strane bodrio je gromkim glasom Osman-beg napadače, a s druge strane hrabrio je stari Zabrdin svoje vojake. Rika topovah i prasak pušakah izmienja se s obie strane. Al tko će pomoriti toliku silu Turakah? Jedni padaju, a drugi da izviru iz zemlje. Mnogi su već prislonili ljestve uz visoke zidine, al obsjednuti jih, kad već blizu svoga cilja bijahu, posječene bacaju u ponor. Tomašević bori se kao lav. Gdje je njegov mač zasjekao, tu nebijaše već melema.

Bitka sveudilj traje.

U to se ču od strane gradskoga vrta slavodobitna vika Turakah: „Alah, Alah! Kršćani se preplaše. Turci prodrše bedem od strane gradskoga vrta i jatomice sile u grad.

Strah i trepet obuze obsjednute; sva ih nada odbjegnù.

Sad tekar poče pravi boj, koj se u nemilo klanje i mrcvarenje izvrže.

Stari Zabrdin bori se junački. U to pade jedan hitac i starac klonu u naručje Tomaševića, koj se je uz njega biesno borio.

„Zete moj!“ govoraše tiho, „čini što god znaš, samo da mi diete nedopane turskih rukuh.“ Reče i izpusti dusu.

Tomašević se okameni. Al videć, da tu nejma oklevanja: medju kišom tanetah i blistanjem ljutih handžarah, uze si krčiti put u grad. Sav izranjen dojde do ulaza i pojde u dvoranu. Mrtvačka boja pokrivaše mu lice, a iz ranah tekla mu je obilna krv. U desnoj držaše grčevito mač, orošen neviernickom krvju.

U dvorani nebijaše ni duše do Ružice. Sve se je posakrilo. Nesretnica klečaše pred kipom majke božje sklopljenima rukama, naličeć tako rajskomu seraphinu.

Na Tomaševićeve korake prenu se.

„Ružice,“ poče ovaj žalostno, mi smo propali. Turci su prodrli kroz bedem i naši padaju ko snopje. Tvoj otac već se je preselio --“

„Moj otac pao?“ vrisnù Ružica i pade oko vrata svomu zaručniku.

„Netuguj draga,“ tješio ju je Tomašević, „skoro ćemo ga vidjeti i u naših stopah sliedi smrt.“

„Ah! ako me ljubiš mili vjereniče,“ jecaše Ružica, kvaseć suzami grud svoga vjerenika,“ a to umoči mač svoj u srce moje, da nepanem u ruke poganih neviernikah.“

„Netraži toga od mene Ružice,“ uzdahnu Tomašević, „sto bi životah za te dao, da imam; al tebe ubiti -- to je nemoguće! Nek nam se Bog smiluje.

„Bog dragi neće,“ tugovaše dalje Ružica, „da mi skupa živimo, kratka bijaše naša sreća kao ugodan san.“

„O nesreće! Tek što sam mislio, da ćeš mi ti, čisti angjele, nevina dušo, razpršiti tmaste oblake s obzora moga života, i eto smrtna tmina obvija me grozno, da me naviek s tobom razstavi. Tako bjedovaše nesretni junak, ljubeć čelo, bliede ustnice i ruke liepe svoje vjerenice,

U hodniku ču se graja i uzlazenje po stubah.

Fanatičko alahkanje naviesti dolazak Turakah.

„Isuse i Marijo! smiluj se!“ Vrisnù Ružica.

U trenutak otvore se nasilno vrata i ljuti vodja Turakah Osman-beg stupi na čelu napadaćah u dvoranu.

Tomašević zakloni sobom zaručnicu.

„Natrag neviernici!“ Zagrmi on gromko, zaprietiv grozno krvavim mačem.

Turci se lecnuše.

„Ubijte biesna čovjeka!“ Zagrmi Osman-beg sdruge strane i — Turci opale.

Prasak pušakah zloviestno odjeknù po pustoj dvorani,

Tišina grobna nastane i dim se slegne:

Zaručnici ležahu, krvju obliveni, jedno uz drugo.

Njihova imena bijahu izbrisana iz knjige života i angjeo smrti razstre krilo svoje nad njimi!

Osman-beg videć, da je u Steničnjaku poginuo cviet junakah, što pokupskih što pounskih; odluči, da će sav predio medj Kupom i Unom poharati. S toga obaviv krvni posao u Steničnjaku i zarobiv tu silu mladeži obojega spola, krenù sa svojom biesnom četom pred zoru iz Steničnjaka i popali mnoge gradove, kao: sv. Klementa, Pećki, Hra-

stovicu, Gradac, Gore, Komogovinu, Vinodol; a dvorove vlastelah, kao i mnoga sela poruši i pohara.

Sav predio medju Unom i Kupom pretvori okrutnik u tužnu — pustoš.

Najveći kapitan trojedne kraljevine Lenković, pozvà sbog toga na odgovor Lastohera, na kog je odmah sumnja pala, jedno s toga, jer je straže baš onu noć k Dubici dao pomači, drugo, jer se je jedini spasio od svih pirnikah u Steničnjaku i tajno prije navale izmaknuo, i napokon, jer se je znalo, da je bio nuzljub Tomaševićev i da ga je na ovaj podli korak mogla osveta navesti, buduć ga je djevojka odbila.

Nu izdajica uplaši se pravde i pobježe k Turkom, gdje je brzo od pečali i jada dovršio sramotne dane svoga života.

MALUINSKI GRADJAN.

Historička povjest iz polovice XVI. vjeka polag Gjure Vahsmuth-a:

Preveo F. Cziráky.

(Dalje.)

V.

Pipin de la Blinais stanovaše u udaljenoj ulici grada; ali blizu luke. Kuća bijaše velika, prostrana, s množinom sobah i prostorijah, u kojih ležaše roba, kojom on i brat mu trgovahú. Oko polak deset povrati se Pipin Blinais i brat mu Guillaume sa velike večere, koju je biskup dao bio. Dočim je Guillaume robu nadošavšu prigledao, odè Pipin na tavan, te se onuda pozorno na krov popne, gdje sakriv se, u deset urah u rog zapiri, kojega je glas Henrika IV. i grofa toli uzbunio.

Sišav dole i ogrniv dugu kabanicu izidè na ulicu, gdje je njeko vrieme hodao, zatim izvadiv dugu šibu, lupì po jednih vratih. Za malo vremena otvore se vrata i glas jedan upita: „Što je?“

„Jesi li čuo rog?“ upita Pipin.

„Jesam“, bijaše odgovor.

„Taki sada dojdi Pipinu!“

„Umah!“ odgovori drugi.

Tako Pipin de la Blinais obidjè cio grad, zatim se povrati doma. Tamo u velikoj jednoj prostoriji nadjè do 200 gradjanah sakupljenih, ka kojim još svaki čas drugi dolažahu. Pipin je naime samo desetnike posjetio, a ovi su opet druge. Porcon de la Barbinais bijaše takodjer medju njima, i kao najstarji zauzè prvo mjesto.

Prvi, koji skupštini govoraše, bijaše Pipin. Reče, da je sada došao čas, da se djeluje. Tako zvani kralj Francezki, koji, akoprem bogat plemić, ipak je odpadnik, odlučio je ruku svoju na Malo podići. Zato neka svi se primo oružja, te neka tvrdjavu oduzmu, tad će biti slobodni.

„Moji mili prijatelji i gradjani Maluinski“, započè Porcon de la Barbinais, „što nam je sada naš prijatelj Pipin de la Blinais predložio jest doista dobro, ali nezaboravite, kako je težko tu namjeru izvesti. Mi nemoremo prije neodvisnost steći si, dok nije toranj Anna Bretanjske i tvrdjava u naših rukuh.“

„Mi ćemo ju oduzeti“, odgovori Pipin mirno.

„To je lakše kazano, nego učinjeno, mladiću“, odgovori Porkon ozbiljno. „Tvrdjava je jaka i dobro branjena; posada sastoji od vojnikah izkušane hrabrosti. Kako bi mi mirni gradjani nevješti boju, uhvati se mogli, takvu tvrdju zauzeti? Kameniti zidovi su jaki; ali čovjek je slab!“

Gradjani ozbiljno gledahu, Pipin pako reče: „Nješto moramo odlučiti. neimamo vremena, da izgubimo niti dana . . . .“

„Ni sat — ni trenutak!“ prekrši mu ozbiljni glas rieč, — glas muža, koji, pristupiv Porconu, kabanicu i škrljak odbaci, po kojih mu je moguće bilo u skupštinu unići.

„Mihel, izdajica!“ poviknu svi kao iz jednih ustih; „izdani smo!“

Svi sada navale na srčanog mladića, koji nepomičan ostadè, dočim Porcon pružiiv ruku gradjane umiri.

„Nismo divje zvieri“, zagrmi on. „Umirite se, dopustite da Mihel govori. I on je sugradjanin naš! Mir!“

Za malo vremena nastane tišina u skupštini, a Mihel posprdno stane govoriti: „Vi me izdajicom zovete? Sugradjani! Želio bi, da su svi gradjani Maluinski takve izdajice! Vi želite tvrdjavu uzeti! Ako medju vama pedeset mladićah hladnokrvnih najdem, tad će još noćas tvrdjava pasti, a Henrik IV. naš zarobljenik biti, i to bez krvoprolića! Vi me izdajicom zovete, a ja sam jedan medju vama svima, koji sam dve godine porugu i sramotu podnosio, samo jednu misao gojeć, da svoj rodni grad oslobodim! Malo je moj život i moja duša! Kad sam opazio, da prostim sredstvom svrhu svoju postići nemogu, stupio sam prije dvie godine kao pisar u službu grofa Fontainesa. Akoprem kćer njegovu ljubim, ipak mi nije mila kao Malo. U tu svrhu stanovah u gradu, svaki kamenčak sam u njem proučio, i dok se nije pram Mali zlo preduzimalo, vjerno sam služio gospodaru svomu. Ja neimam pravo tajne moga gospodara očitovati; ali to vam velim, tvrdjava mora noćas naša biti! Neimamo mnogo vremena. Jeste li se odvažili muževi Maluinski noćas tvrdjavu zauzeti?“

„Jesmo, jesmo!“ povikaše svi.

„Izaberite si vodju“, reče Mihel mirno.

„Mihel“, poviče Porcon, „veliku smo ti zadovoljnost dužni: Zapoviedaj, mi ćemo slušati!“

Mihel se pokloni u znak primljenja, zatim davaše Pipinu razne zapoviedi. „Pipin izaberi 55 mladićah, koji se penjati znadu. Oti neka nas sliede. Vi pako, Porcon, probudite gradjansku stražu, te ju pod oružje skupite, pa kada čujete rog sa glavnog tornja, udarite na Quincengrogne. Njegove kapije brzo ćedu se otvoriti i tvrdjava je naša. Ali pazite dobro, čuvajte mi grofa a kralja počitavajte. Nisam prijatelj njegove moći, ali štujem u njemu muža. Sad idite!“

Pipin u kratko vrieme sakupi potrebnih 55 mladićah, ostali se pako razidu, da se priprave.

„Što ćemo sada?“ upita Pipin.

„Sliedi mene, a ostali neka za 10 minutah se s nami kod luke sastanu, s toliko čamacah, koliko je ih potrebno, da se na podnožje glavnog tornja prevezemo.“

Rieči Mihelove veliko začudjenje proizvedu; on pako mahne s rukom, da se udalje.

„Kamo ćemo mi?“ upita Pipin, dočim drugi odoše, da se oružaju.

„Mi moramu u tvrdjavu istim putem dojti, kojim sam ju ja ostavio“, odgovori Mihel mirno, zatim ode s Pipinom, da ga ubaviesti, kako se je uzprkos motrenju kralja i grofa iz grada udaljio.

Već prije njekoliko mjesecih se je on za ovo pripravio. U kutu jednom ograde tornja bijaše on uže od 120 stopah dužine sakrio. Ovo uže je, dočim se je kralj s grofom duboko zadivanio, za top privezao, zatim Izabellu zamolio, da se okrene, te tako njegov bjeg zastre, pa po njeme se je do vode spustio, te na obalu preplivao. On predloži, da se svi na toranj popnu, te odandle da tvrdjavu zauzmu, i svoje drugove unutra puste. Pipin sa začudjenjem slušaše rieči Mihelova, do kojega kuće su medjutim došli bili. Mihel za čas unidje unutra, za tim izadje van u družtvu dvajuh ljudih, koji težki svezanj nošahu. Bijaše skoro pol noći, kada do luke dojdoše, gdje ih je već 55 dobrovoljacah čekalo.

Gradjanska se straža skupljaše po gradu, dočim je Henrik IV. na glavnom tornju

stražio, u osvjedočenju, da će se štogod izvanrednog dogoditi. U taj trenutak zapiri Pipin u rog za znak, da je sve pripravno.

Noć bijaše baš prikladna za takov čin. U luci stajahu četiri čamca.

Mihel odbrodi prama zaljevu, štono ga ušće rieke sačinja, lievo od tvrdjave. Za njim idjahu tri druga čamca, boreć se burom, koja svaki čas jača bivaše.

„Uvucite jadra! vesla ostavite!“ zapovjedi Mihel tiho, te ujedno skoči u uzburkanu vodu, držeć u ruci uže od čamca. U isto vrieme lupi čamac žestoko o klisuru; ali Mihel bijaše već gori, te sveže uže za sgodan kameni stup. Svi stojahu jedan do drugog na uzkom podnožju tornja, držeć se za kamenje. Mučeć očekivahu zapovjedi Mihelove; munje sjevahu; gromovi pucahu; a sa ure crkvene udari jedan sat.

„Vidite ovo uže ovdje?“ započme Mihel s tihim ali kriepkim glasom. „Po njemu se moram popet, sigurno može samo jednog čovjeka nositi. Kad budem gori bio, dovuć ću listve uževne, koje su u ovom sveznju. Po njih će se moći po više verati; ali pazite dobro: ja ću dole opet sići, da predvodim one, koji će najprije se penjati.“

Neka, ostani gore; s otim ćemo vremena uštediti!“ odgovori Pipin.

„Ali po čem ću znati, da je sve pripravno?“ upita Mihel.

U pol na dva prvi će na listve stupiti!“ odgovori Pipin. Mihel neimade ništa ovomu protuslovìti, njemu ostadè pol ure da svoj posao dovrši, vrieme mu bijaše skupo. Dočim su drugi uže napeli, počme se Mihel, u zubi mač, na ledjih pušku gore penjati. Njegove misli bijahu toliko na njegovo poduzeće upravljenje, da ga nemogaše vrtoglavica popasti; i za deset minutah bijaše gori. Tamo u širokoj luknji stajaše težki top, na ovom se osnivaše cielo njegovo poduzeće. Sakriv se po mogućnosti, svezà jedan kraj užeta, a drugi, svezav komad željeza, pusti dole, po kom će opet uževne listve dovući. Zatim prebaciv se preko ograde tornja stajaše na površini njegovoj, gdje se u sjenu sakrije.

„Tko je?“ poviče oštar glas, koji Mihela protrnuti učini. On pruživ se, nedadè odgovora, u jednoj ruci samokres u drugoj mač držeć, odlučan da si po nikomu svoje preduzeće pokvariti neće dati.

Stražar na tornju pospano se ogledavaše, zatim opet zaspi, što mu jedino život spasi. Baš u taj čas čuje Mihel kroz buru prvi udarac od pol ure. Ljestve nebijahu još na jednoj strani čvrste; zato uzprkos strahu, ode na svoj posao, te upravo razliegaše se stražni udarac, kada je s njekoliko jakih uzlovah ljestve za top čvrsto privezao. Sad se istom smiono podigne, pa se po površini tornja polako šetati počme.

VI.

Kadno se Henrik IV iz sna svog prviput probudi, bijahu mu oči tako umorne, da nije nemir u gradu opaziti mogao. Još mu manje na pameti bijaše na more gledati, sa kojeg po njegovom mnjenje nemogaše pogibelj prietiti. Akoprem je odlučio bio cielu noć probditi, ipak se dade od sna nadjačati, u ufanju, da ako kakova pogibelj prieti, da će u jutro opažena biti.

Probudiv se po drugiput, opazi nuza se čovjeka, koji ga ljubopitno gledaše.

„Tko je?“ poviče on skočiv i mač trgnuv.

„Ja, Sire“, odgovori Mihel mirno.

„Mihel?“ poviče kralj začudjeno, taruć si oči; „što tražite ovdje? Valjada nečekate gospodične Izabelle?“

„Nečekam, Sire; ja čekam, dok s tornja izbije dvie ure“, odgovori Mihel oštro, skoro oporno.

„A zašto to, pisaru?“ upita kralj.

„To je tajna, koju će njihovo veličanstvo skoro saznati, jer evo već tuče tri četvrta“, reče Mihel, uplašiv se budué je čuo ribanje, kao da se uže o željezo tare. Morebit je uže spuzilo.

„Mladiću, nisam naučio takove odgovore slušati“, odgovori kralj strogo. Vaš govor i onako na ništa dobro nesluti. Grofu sam već kazao, da ste mi sumljiv. Dakle, mladiću, što imate u misli; ili ću vas kao izdajicu zatvoriti dati i po zaslugi kazniti.“

„Prije nego na ikoje pitanje odgovorim“, reče Mihel opet čvrsto, jer nije nikakvo više trenje čuo, — „moram vas, Sire, moliti, da mi izjasnite, što riečju izdajica razumievate?“

„Ako ste u kakovu urotu upleteni, da Malo oslobodite, i ovu tvrdjavu iz ruke kralja iztrgnete, tad ste izdajica, — naprije na vašem kralju, a zatim na vašem hranitelju!“

„Ja neimam kralja, Sire!“

„Ventre St. Gris, kako vi to razumijete?“ poviče Henrik IV. začudjen od oholog i čvrstog ponašanja mladića.

„A tko sam ja?“

„Vi ste Henrik Navarski, kralj Francezki, ali ne vladar grada Malo, koji je kadkad s Francezkom, kadkad s Bretagnom spojen bio; ali nigda njihov podanik.

„Ali Francezka i Navara je spojena; te se obima nećete moći oprieti!“

„Mi ćemo kušati“, odgovori čedno Mihel.

„Budalo“, reče kralj, kojeg gnjev popuštaše kod ove smionosti. „Mogu vas uvjeriti, da će mi se naskoro ciela Francezka podvrći; pa kako ćete mi se vi moći oprieti, dok je tvrdjava u mojih rukuh?“

„Ja namjeravam tvrdjavu uzeti“, odgovori Mihel.

„Doista, vi ste smion mladić, pisaru, te da nisam opomenut bio, mogao bi se vas bojati!“ poviče Henrik IV. Ali sada sam pripravan. Nećete se dakle začuditi, ako vas — zarobljenikom učinim.“

Umirite se, Sire! Njihovo veličanstvo neka bude uvjereno, da bi ja od mojih namjerah šutio bio, da nisam uspjehu siguran,“ odgovori Mihel hladno.

„Ventre St. Gris! Bolje se izrazite vi zagonetalac!“ poviče kralj neuztrpljivo. „Kada kanite tvrdjavu zauzeti?“

„Još ovoga jutra, čim dvie ure izbiju“, reče Mihel.

„Poludio je!“ poviče kralj smiešeć se.

„Zapoviedajte, Sire, na trg pre Quic-en-grogne pogledati, tad ćete me razumjeti“

Kralj, brzo se okrenuv, pogleda dole na trg, gdje se je do 1000 oružanih ljudih sakupilo, koji su 6 topovah na kapiju gradsku naperili.

„Ha, ventre St. Gris! bjesni ti gradjani u snu su nas napali! Pisaru, vi ste moj zarobljenik, sliediti me!“

„Vi se varate, Sire“, rekne Mihel odlučno, staviv se pred izlaz; „vi ste moj zarobljenik, Sire!

„Balsambleu! To je više nego šala! Uklonite se! ili ću si mačem put prokrčiti!“ poviče kralj, trgnuv mač.“

Mihel, neganuv se, umuknù; ali u isti trenutak zaglasi rog, koji je kralja već prije probudio, uprav iza njega. Kralj brzo se okrenuv opazi 3 čovjeka za sobom, dočim se četvrti veraše.

Saint Denis à la recousse!“ poviče Henrik IV.; ali ni rieči više nemogaše reći, oružani njega zarobljenikom učine, a mač mu oduzmu.

„Počitavajte hrabrog Henrika Navarskog, kralja Francezkog!“ poviče Mihel svojim drugovom, zatim nastavi: „A vi, Sire, dajte svoju kraljevsku rieč, da nećete pobjeći, pa ćemo vam vaš mač dati.“

„Ventre St. Gris, mladiću! poviče kralj, koji akoprem nadvladan od začudjenja i gnjeva morade opaziti, da ga Mihel, ako hoće, može u ruke Ligue prodati i tim njezinu

pomoć podkupiti, „obećajem vam, što zahtjevate; ali molim vas, kažite mi, kako ste toranj ovaj zadobili? Valja da se niste od morske strane na njega popeli?“

„Jesmo, Sire, i to na istom užetu, koje me je prije 4 ure u stanje stavilo, odavle pobjeći. Ali sada nije tomu vremena. Slušajte, Sire! Topovi su začeli Quic-en-grogne razbijati, ja bi rada, da brez krvi bude, za to se moramo pogadjati. Vaše veličanstvo neka izvole s menom sajti, i posadi navjestiti, da 57 najhrabrijih mladićah Maluinskih, drže, glavni toranj da je barutana u naših rukuh, da mi posadi pogodbu nudimo . . Ali pomislite, Sire, da sam se zakleo tvrdjavu zauzet ili umrieti. Ako do tri ure nebudu kapije otvorene i tvrdjava u naših rukuh, barutanu ću u vis dići!“

„Vaš glas ću doniesti, gospodine Mihel“, odgovori kralj mirno, „ali daj da se požurimo!“ Na tornju bijaše već 15 momakah a drugi još dolaziše.

„Sa mnom, Pipin“, poviče Mihel zapovjedajuć; „posada je uzbunjena, ali pozornost je još od ove strane odvrnuta. Moramo stražu nadvladati, i ulaz od barutane zauzeti.“

„Brzo prieko stubah sišav, nadvladaju 4 vojnika, koji stražiše, i u sobu ih jednu zatvore. Zatim odpuste svog odličnog zarobljenika, kao nosioca i glasnika svojih željah, i zatvore se u tornju, te svuda postave straže, željno čekajuć, što će se dogoditi.

(Konac će sliediti.)

Domaći liečnik.

(Dalje.)

M i š i c e.

Mišicami imenuju se pojedini komadi mekanog, crvenkastog mesa, kakovih u čovječem tielu do 500 ima, i koji su svi izvanredno razdraživi. Tom razdraživošću i svojom osobitom raztezivošću mogu se njihova živci obilujuća vlakanca stegnuti i skratiti, dočim se njim na proti ležeće mišice, kao njihovi takmaci, raztežu i produljuju. Ako dakle koja mišica djeluje, to onda postaje kraćom a debljom, u sredini nabrekne, sva njezina vlakanca tamo navale, i meso mišično postane tada tvrdjim. Kad iza tog djelovanja mir nastupi, onda su mišična vlakanca opet kô što su i prije bila, i postanu duljimi, mekljimi i mlohavijimi.

Njekoji ti mesni komadi podvrženi su posredstvom živacah uticaju čustva i volje. To su hotične mišice. Takove su

a) mišice na sglavcih, koji poleg volje odmah djeluju,

b) razne izvodne skupljalice (Schliessmuskeln der Ausführungsgänge), kao što je to skupljalica zadnjice i mjehura itd, da se čovjek po volji izmetine ili gada oprostiti može.

Njekoji opet nisu nimalo volji podvrženi, i ovamo idu:

a) srce, zatim misična vlakanca kucavicah i krvicah (Schlag und Blutadern), koje krv od tjelesnog središta na sve strane odpremaju i opet natrag dopremaju;

b) mišična mezdra (Muskelhaut) crivah za odpremanje neporabivih tvarih.

Tim orudjem izvodi se sve vidivo kretanje u čovječem tielu. Hotične mišice, koje su odredjene, da tvrde česti miču i giblju, čine to kao poluge. Dočim bo se jedan njihov kraj o koju točku čvrste kosti, a drugi o koju gibivu čest ovjesi, to se ova pokrenutom djelatnošću negibivoj približi, a to približanje pripomaže se nahodećimi se sglavci. Nu ako su oba mišična kraja utemeljena, to se stezanjem obe utemeljene točke približuju i jedna k drugoj primaknu. Da se ta gibanja dovoljnom snagom izvode, to veća strana hotičnih mišicah izlaze od kičmenice kao najsigurnijega podporanja, i diele se u gornja i doljna uda.

Izvrstan je uticaj čuvstva na hotične mišice, a prenos od ćutila na nje biva tako brzo, da se istodobnim smatrati može djelatnost volje i ganuće. Po tome povećavaju mišičnu djelatnost sve pobudjujuće strasti, kanoti: gnjev, srditost; a razslabljujuća čuvstva opet kao jad i čemer stišavaju njihovo djelovanje.

Počem dakle mišice svojim složnim djelovanjem tielo hotice pomiču i kreću, tiem sve nastroje dovoljno zabavljaju, skvarenje sokovah zaprečuju, i tako proizvadjanje čiste, balzamičke krvi uvjetuju; to nam zdravoslovje, s malom iznimkom, nemože ništa tako bezuslovno preporučiti kanoti tjelesno gibanje ili vježbanje. To je pouzdana obrana proti većini neprijateljah našega zdravlje, što je priznao već i Hippokrates, koji je rekao, da dangubica i bezposlica nemože zdravim ostati.

Izkustvo nas uči, da nemogu svi ljudi jednako tjelesno gibanje podnieti. Ugojenim, odraslim i zdravim ljudem, zatim zasluzenim hladnokrvnjakom gode znatniji tjelesni napori, koji bi utamanili ono malo silah nježna djeteta, iznemožena starca ili još slabašnoga oporavljenika. Zato je potrebno, da se toli važno zdravstveno sredstvo po stanovitih načelih uporavljuje i razmierno pojedinim ljudem prilagodi, ako ćemo, da mu se potvrdi njegova hvaljena ljekovitost.

Za slabuške i iznemogle dovoljno je nošenje u nosiljkah, plovitba kod mirnog i vedrog vremena ili polagana šetnja. Kod slabe probave a uz veliku tjelesnu mlitavost pomaže već glasno govorenje i pjevanje; a koji je još sbiljam bolestan, tomu je neobhodno potrebno, da ga češće po sobi provedu, nu samo ga čuvati valja od propuhe!

Mučnija kretanja jesu: pješko putovanje, jahanje, plesanje, voženje, mačevanje, hrvanje, penjanje, skakanje, plivanje, šklizanje, pilenje, loptanje itd.

Pješko putovanje napredno je neprestanim užitkom svježa zraka i veoma ugodnim čuvstvom nezavisnosti. Jahanje je prekrasno zdravstveno i ljekovito sredstvo. Jahati se može poleg stanja jahačeva sad korakom, sad kasom, sad skokom; cielo se tielo napinje i vježba upravljanjem konja i držanjem potrebne ravnoteže. Jahanjem se umjerenim podražuje težka i nikakova probava, kriepi se želudac i utroba, razpudjuju se vjetrovi, odstranjuje podrast crievah; te se zato nemože zadosta preporučiti svim sjedećim učenjakom i umjetnikom, tromim hladnokrvnjakom, kojim se hodati neće, i svim mladim ljudem, koji se ojačati i otvrdnuti hoće. S tom se tjelesnom vježbom uživa čist zrak i čuvstvo se razbistruje, pa je zato osobito sgodna za sietnika (Hypochondrist), ako si želi svoju tugu razbiti. Samo nesmije da bude upravo prije jela, a ni odmah poslje jela, jer bi se tim tašti želudac jako onemoćio, a punomu probava smetala. Kasnije poldnevno vrieme za to je najsgodnije, počem tada sljedeće spavanje utrudjeno tielo kriepi i jači. A spominjat netreba, da kako u svem, tako i u tom čovjek umjerenim biti mora, jer inače preokrene se i posudna djelatnost a tim i pravilni sastav prenapinjanih stranah. Zato se vidi u jezdilacah mišicah, koje su nespretno izrasle s prevelike radinosti.

Jahanje je nepodnosno, dapače s očevidnom pogibelju skopčano za ljude slabe, nježne, osjetljive i punokrvne, za ljude podvržene krvotoku, mnogomu znojenju i šuljevom, ili koji pàte s kilah, izvalah (Vorfall) ili kamena. Takovi i ljudi s bolestnima plućama neka si to nadoknade vozanjem sad lagljim sad bržim. Djecu pako netreba mnogo ni dugo vozakati, a osobito ne sjedeć, jer onda obično, da si sjedenje olakšaju, sjede sgureno, a rad i spavaju, s čega ogrbaviti mogu.

Ples, kao tjelesna vježba, najnaravnije je kretanje; a budué da je čovjek kod toga ujedno veseo, to je i veoma blagotvoran i po duh i po tielo. Nu i ples zahtieva pozornosti. Počem se plesom kolanje krvi pospješuje, to bi i umjereno plesanje pogibelno bilo punokrvnikom, krvotočnikom i plućnim bolestnikom. Neumjereno plesanje može i zdravim ljudem navući raznih grčevah i kostoboljah; a ne riedko, iza žestokog uvrućanja i brzog razhladjenja sliedi dugotrajan kašalj, hunjavica, plućna upala, što se dosta putah i u pravu suhu bolest izvrgne. Toga gibanja dakle neka se čuvaju punokrvnici, ko-

stobolnici i koji slaba pluća imaju. A i sasvim zdravi treba da su jako pozorni, da se neprenapinju i nenagle, da neplešu u prenizkih i prevrućih sobah, ne kod otvorenih prozorah i vratah, u obće da se čuvaju propuhe, da iz tiha počimaju a malo po malo svršuju, te uzburkanu krv postupno opet utaložuju.

Gimnastičke vježbe vrlo su sgodna sredstva, da mlado tielo okretnim postane, i da se sva tjelesna svojstva dobro razviju; nu one su samo onda napredne, ako se preduzimaju umjereno, po stanovitih pravilih, ako ih izprva vještaci rukovode.

Dobro je takodjer, ako sami svoje tielo flanelom taremo; a osobito valja jako napeta bivša i odmorena, ili u nenaravnom položaju dugo držana uda iztiha trti, dok prilično pocrvene. To jače kreće sokove, ojača mlitava vlakna, tjera napolje, i oživljava živce.

Znamenitu snagu mišicah dokazuje nam izvanredna jakost mnogih ljudih, nošenje težkih teretah i sgrizanje kao kamen tvrdih košticah; a okretnost dokazuju nam mišice petrebne za govor, hodanje itd. Ta snaga i okretnost može se povećati marljivošću i radenošću, a o tom imamo dovoljno dokazah. Kako su tvrde i jake mišice poslom otvrdnuta ratara naprama mišicam sjedećega učenjaka? Kako je čvrsto i žilavo meso seoske jedne djevojke prema mesu nježne, meke i razmažene gospodjice? Pa koliko putah nepokrate život naobraženjakah težke i duge bolesti, kanoti: vodena bolest, šuljevi itd, koje prosti i uviek poslom zabavljeni prostak ni po imenu nepozna? —

Nu ništa nemože mišice i članke tako izvrstnimi učiniti i svakomu kretanju priviknuti, kao dugo i neumorno vježbanje. O tom se možemo osvjedočiti osobito kod pelivanah (Seiltaenzern), hrvača (Athlet) i mnogih zanatnikah, koji su se sa svojim obrtom kano sljubili. Kovači imaju oko desne lopatice visoka ledja s neprestanog poslovanja težkim bàtom; pristara cipelara označuje sgrbljena kičma i iztršena koljena, a plučničav (lungensüchtig) izgled marljiva tkalca.

Ništ nemanje može svako neprestano tjelesno vježbanje i poslovanje, gdje se samo pojedine strane mišicah prenapinju, ako i ne odmah, ali ipak s vremenom uštrba nanieti pravilnomu razvitku tiela, pa i poremetiti djelovanje stanovitih udah ili crievah. Cipelari, koji svoj posao na koljena pričvršćuju, a na želudac naslanjaju, pritišću uviek drob i prieče mu slobodno njegovo djelovanje. Oni jadikuju zato mnogo s utrobe, osobito sa želuca, jetarah il šuljevah; sietni su i neveseli, izgledju kahektički, grudnica im je većinom uvijena, a krvišta (krvne cievi Blutgefaesse) razširena; s čega su mnogo podvrženi hrakanju krvi, plućnim čirovom i prsnoj vodenoj bolesti. Krojači sjede s prekrštenima nogama, pa nepovoljno djelovanje na njihove prsne nastroje navlači im hrakanje krvi, suhe bolesti i srcobolje; a tako isto i tkalcem. Švele se obično sgrbe i trpe mnogo s prsoboljah, matičine (Hysterie) i očne slabosti.

Potrebno je dakle, da se čovjek upozna, kako neprekidno držanje tiela i njegovih pojedinih stranah u stanovitom položaju i stanju, kao i razna neprekidna gibanja, na naše zdravlje djeluju.

Dugo je ležanje škodljivo svakomu čovjeku, a osobito onim, koji su puni krvi. To je prvi povod kamenastomu nagomilavanju u žučniku i mjehuru, razslabljuje sve nastroje, nagiblje na ogrbavljenje, i mnoge jade zadaje bolestnikom, koji budué se po volji okretati nemogu, na ledjah ležati moraju. S neprestanog ležanja na ledjih neredko se usuše tamo nalazeće se mišice, a tlak tjelesnom težinom na kožu bezmesnate kičmenice prouzrokuje često bolne upale, iza kojih dosta putah sliede pogibeljni otoci, dapače i vučac (Brand). Da se tomu izbjegne, to se slabi bolestnik češće prekretati mora, blazina treba da pod njim bude liepo ravno i mekano prostrta, pa u tu svrhu neka se mjesto težke perine uzme konjskom strunom napunjena strunjača (Matratze), a pod kičmu podmetnuti valja izčešljane vune. Nu ako je bol i upala već tù, to se onda zacrvenjena mjesta peru hladnom vodom, a oranjena se taru u vodu nakvašenim tutijnim cvietom (Zinkblume),

zatim se pako oblažu platnenimi krpami, koje su namočene u smieši sastojećoj iz tri diela hladne vode i jednog diela olovne kvasine (Bleiessig), ili se pod kičmu podmetne kožni strunom konjskom napunjen vienac. Ako bi takova bolest baš težka bila, onda se netreba propustititi potražiti savjeta i pomoći kod izkusna liečnika.

Kraj sve škodljivosti ima ipak takovo ležanje i svoje koristi. Ono kod obće slabosti daje najviše podpore tielu, pruža svim mišicam pokoja, nogama i rukama udoban položaj, neobhodno je potrebno kod utišavanja krvotočinah, osobito iz maternice, i da se što prije izlieče dugotrajni otoci i nicine na noguh.

Sjedenje je položaj, kojega škodljivosti nepoznate bijahu starim, jer oni više ležahu nego li sjedjahu. Kod toga uživa tielo samo na pol pokoja, počem su mišice udah bezposleno napred pružene. Ako je gornje tielo naprvo sagnuto, to se gnječi trbuh, ako dugo traje, i stišće u uzan prostor želudac i utrobu. Posljedica je toga, da se hrana dobro neprobavlja i škodljivi višak uredno neodstranjuje. Jela ostaju tada predugo u prohodniku, napinju i zatvaraju narav, krv nekola uredno u drobu, i tim se zameću šuljevi i sieta; a ako to dugo traje, nastaju neizliečive zapeke u slezeni i jetrah. Ako se djeca sile na mnogo i dugo sjedenje to trpe u uzrastu, nebudu upravna i podpuna struka, te se na jednu il drugu stranu izrašćuju. Mnogo sjedenje čini se manje škodljivim postranim i širokim odielom, češćom promjenom držanja našega tiela, pisanjem uz visoke pisaće stolove i sjedenjem na takovih stolicah, da stegna (butovi) tup kut čine prema trbuhu, te se utroba nimalo nepriečì u svom djelovanju. A uz to treba još da se spoji gibanje u prostom zraku i primjerno poslovanju u polju ili vrtu, i razne zabave, kojimi se trbuh prodrma. To su sve prokušana sredstva, kojimi se odstraniti mogu zla, štono iz dugog sjedenja proiztječu.

Stajanje je doduše čovjeku sobstveno po njegovu sastavu; nu ako mladež, koja još raste, dugo stojati mora, to joj lako ogrbave noge od težine tiela, štono se uviek na nje oslanja. Dapače i odrasli ljudi, slagari i drugi zanatnici, koji stojeć posluju, trpe različita zla s mnogoga i neprestanoga stajanja, zadrže grbave noge, svaki čas im otječu, a više put im se i koljena oduzmu.

Umjereno hodanje godi jako zdravlju. Nu da i škoditi može, ako se dugo vremena i mnogo hoda, to nam dokazuju oduzeta koljena, drhtave noge i različite bolje na noguh ostarelih pješakah.

Mnogo trčanje, dok se čovjek zadapti ili srce zatrepta, to osobito zlo djeluje na pluće, i može povodom postati velikih zalah: hrakanja krvi, sušice itd.

Mnogo i neprestano sagibanje s oborenom glavom navlači kod punih ljudih glavobolje, vrtoglavost, a često i ubitačne kápi.

Mnogo dizanje i nošenje velikih teretah, osobito uz brdo, može još nerazvite ljude za sav život osakatiti ili raslabiti. Dizanjem se mogu jako ružno prištinuti već nahodeće se kile bez podpasača (Bruchband), a i posve pozdrav čovjek može okilaviti, ako se takovi težki poslovi bez ikakove potrebne vještine obavljaju. Dapače s toga može višeput pući kukavica, krv se provaliti na pluće, i dobiti žilne gute (Blutaderknoten.)

Iz toga sliedi važno zdravstveno pravilo: da se u nijednom tom položaju dugo i neprekidno ostati netreba, nego neka se često opočine, medjutim malo giblje, ne odmah od posla k jelu ide, a od jela ne odmah k poslu.

Odielo treba da čovječemu tielu daje potrebne podpore i udobnosti, da mu golotu pokriva i od nepogodah vremena ga čuva i brani. Kod izbora odiela treba jako opreznim biti, te odstraniti sve ono odielo, koje nepriličnim biti može uzrastu, valjanom razvitku i slobodnomu djelovanju čevječih udah i utrobe njegove. Lakoumnjaci, koji više do gizde, nego li do pametne svrhe drže, plaćaju obično skupo svoju taštinu, i to više put za sàv svoj život. Šubare, kožne i napamučene (vattirte) kape jesu pretople, zaprečuju izparivanje, drže glavu u neprestanom znoju, daju povoda nagomilavanju krvi, prouzro-

kuju vrtoglavost, glavobolju i česte hunjavice. Kosa netreba nikakove druge njège osim čistoće i češljanja mokrim češljem. Zimi neka se nose lake kape, a ljeti slamnati šeširi. U obće pako neka se kakvoća odiela prilagodi godišnjoj dobi, vremenu, starosti i sastavu tjelesnomu. Vunene i tamne tkanine dobre su za zimu, platnene i svietle za ljeto. Dvie su rubine toplije, nego li dvie haljine. Postelje i noćno odielo neka bude lagano, suho i iz tvari, koja neima nikakove neugodne duhe; slamnjače i strunjače zdravije su, nego li perine, osobito za djecu. Za pokrivače neka se uzimaju ćepeta ili jorgani. Postelje, prenapunjene perjem, mlitave nam tielo. Glava neka uviek više leži nego li trup, da krv u glavu nenavaljuje. Silovito stezanje tiela tiesnimi prsluci, steznici prouzrokuje: krvotoke, sipljivost, grbavost kičmenice, dovadja u pogibelj, da se čovjek uguši; kod ženah uzrokuje uzke i grbave zdjelice. Čvrsto svezani ovratnici navlače: vrtoglavost, nesviest, a kod punih ljudih i kapi; stegnute podvezače (Strumpfbaender): utrnuće i grčeve u noguh; tiesne čizme ili cipele poizkreću nožne prste, nabiju žuljeve; visoki opeci čine nam hód nesigurnim, a često se s njih i noga ugane; s podprugah (Bauchgurten) i tiesnih hlačah može se okilaviti a i drugčije kako ograisati.

Najobičnije zlo, što napada mišice, a osobito hotomične, jesu bolna stezanja iliti grčevi, koji se naročito na noguh i rukuh pokazuju, te živčanim sučuvstvom i na mnoge druge živčane strane razprostiru.

Medju timi bolestmi odlikuje se osobito velika bolest (nevolja) ili padavica, koja je skopčana s težkim dihanjem, grčevitim kucanjem bila i pjenenjem na ustah. Noge i ruke kod toga se čas silovito tamo amo bacaju, čas su ukočene i nepomične, a osjećala (ćutila) su sasvim kao da su nestala!

Uzrok padavice je često bolno razpoloženje živacah, a često i trbuh, a najviše manjkava probava, te se taj uzrok još povećava velikom voljom k jelu, koja je občina kod takovih bolestnikah.

Da se spopadanje velike nevolje što redjim učini, a već nastupljena navala što je moguće pokrati, to se preporučuje sljedeći postupak. Kada se navadni znakovi približajuće se navale pokažu, neka se u ulje (zejtin) umočenim perom grlo na bljuvanje draži, zatim uštrcajem (Klystier) iz slanice (Salzwasser) i ulja narav otvori, da se bolestnik oprosti nagomilane nečisti, kao i naduvinah (Blähungen) zaprenih u želucu i utrobi, da se tako po mogućnosti napadaju predusretne. Sve to valja činiti i kad je nevolja bolestnika već spopala. Jako je zla i ukora vriedna navada, da se bolestnikom u usta sipaju žestoke i razdražive tekućine, ili da im se pod nos meću; jer tim se i onako već razdraženi živci još većma uzbunjuju, i nevolja pogoršava. Da se navala pokrati dobro je, da se bolestnik hladnom vodom u lice polieva i jako štrca. A da se buduće navale ublaže i zapriečе, neobhodno je potrebna velika obzirnost i umjerenost u hrani. Škodljiva su sva ona hraniva, koja jako kisnu, napuhavaju i mnogo sluzine prave, kao: surova, dobro neizpečena, neprokisla testiva, sočiva (Hülsenfrüchte), krumpir, kesteni, svježi kruh, poslastice, mnogi čaj i mnoga kava. Lagana variva (Gemüse), meso, a voda za napitak godi podavičnjakom više, nego li rakija i vina, koja im krv burkaju. Isto tako godi im: mnogo gibanje, osobito poslje jela; naduvine i vjetrovi nesmiju se uzdržavati; umjereno jahanje kriepi probavu, zabavlja i godi čuvstvu, koje osobito od žestokih strastih čuvati valja. Uredan hod napolje, čuvanje od žestokih jilah i mirodijah, od ugljevne pare, jako mirisavog cvieća, tonjavih sobah, i od posebnih kojekakovih razvikanih liekovah, bez toga neima ni polakšanja ni konačnog lieka toga zla.

(Dalje će sliediti.)

Svaštice.

Iz Požege. Narodjenja dan nj. c. kr. apošt. veličanstva proslavljen je i u gradu Požegi najvećom svečanošću. Već u oči 18. o. m. je gradska banda u večer po gradu navješćivala približavanje radostnog dana. Čim svanů dan narodjenja premilostivog kralja našeg, to se poćé sve gibati, da što pristojnije tu veledragu uspomenu obavi. U 9 satih obdržavana je sv. služba božja u crkvi otacah Franjevacah. (Župna crkva se popravlja.) Domaći župnik je sa asistencijom sv. misu obavio; a ovdašnje pjevačko družtvo je pjevanjem i glasbom ukrasilo službu božju, — domaća pako gradska četa davala je na trgu stavljena običajne salve. Mužari su na brdu Kalvariji pucali.

Sve ovdašnje vlasti, kano: municipalni častnici, predsjednik kr. žup. stola sa svimi činovnici, sbirne blagajne predstojnik sa svojim činovničkim sborom i povjerenikom financijalne straže, zapovjednik žandarmerijskog odjela, svikoliki penzionirani carski vojnički i civilni častnici i ine korporacije sastali su se prvo službe božje u žup. domu kod presvietlog gosp. vel. župana, i tada svi u svečanom odielu pod predvoditeljstvom njegovim u crkvu se podaše. Gradski magistrat pako i odabrani gradjani iz viećnice gradske pridružiše se i uz mnogobrojnu svjetinu mužkog i ženskog spola službi božjoj prisustvovaše. Po obavljenoj službi odpratiše sve vlasti i korporacije presv. gosp. vel. župana do stana njegova, i tudie je gosp. prvi podžupan u ime cielog obćinstva izrazio radostno čuvstvo, zatim čestitku u podajničkoj odanosti prama nj. veličanstvu kratkim ali srdačnim i kriepkim govorom presv. gosp. vel. županu očitovao i njega umolio, da ota čuvstva podajničke dužnosti do znanja nj. veličanstva staviti dostoji. Presv. gosp. vel. župan primi te izraze lojalnog čuvstva blagim odgovorom i uvjeravanjem o milosti i blagonaklonosti nj. veličanstva i obeća, da će jih do najvišeg priestolja pridonieti.

U dva sata po podne počeo je sjajni objed, koga je presv. gosp. vel. župan u slavu današnjeg dana dao, i gdje su sve oblasti i korporacije zastupane bile, preko 70 gostih bijaše. Objed bijaše dugotrajan, srčan i nemanjkaše najsrdačnijih i najodanijih zdravicah u slavu i diku nemanje svestrano dobro milostiva kralja i prejasne vladajuće kuće. Dok zdravice se u županijskoj kući oriše, dotle su na brdu Kalvariji iz mužarah gruvali. Tek pred večer se gosti razidoše i podaše se u prostorije narodne čitaonice, gdje je po upravljajućem odboru u slavu narodjenog dana nj. c. kr. apošt. veličanstva tombula sa plesom uredjena bila. Veselje trajaše do duboke noći, i tako se proslavi taj za nas sve mili i ugodni dan u radosti i veselju. Bože živi našeg kralja na mnogaja ljeta!

Iz Pakraca 15. kolovoza. (Dopis.) Ovdje imadosmo na dan velike Gospe izvanrednu svetkovinu, stogodišnjicu župne kat. crkve, s kojom je bilo spojeno i svečano umještenje vriednog nam župnika Nikole Švajcara. U oči ovog dana razsvietljene su po uredbi mjestnog poglavarstva sve kuće a na mnogih bilo je vidjeti na prozorih liepih prozrakah (transparentah) sa vrlo umjestnimi, svečanosti i vriemenu odgovarajućimi napisi, opominjajućim na vjerozakonsku i bratsku slogu jednokrvnog roda. Ulice su medjutim bile napunjene šetajućimi se gradjani i gosti, kojih množina k svečanosti ovoj sa svih krajevah nam u pohod dodje.

Na sam dan sv. Gospe, ranom zorom podiže nas gruvanje mužarah i jek milozvučnih zvonah pakračkih na pripravu k svečanosti. Narod iz obližnjih župah vrvljaše k crkvi još ranim jutrom, želeći si zgodna mjesta pribaviti. U 10 satih započe služba božja, kojoj predhodjaše umještenje župnika, pošto bi isti dopraćen ggdom. županijskim izaslanikom pogl. gosp. Petrom pl. Maljevćem, vriednim našim podžupanom, gosp. Ivanom Kovačevićem podarcidjakonom i mnogom svitom ggde. svećenikah i inih, pa mu bješe po običaju predani ključevi crkve i proštivena podarnica. Kod službe pjevalo je misu pjevačko družtvo požežko odličnom točnošću. Rieč božju govorio je g. župnik čaglički Mesić pravom govorničkom rečitosti, kojom je svaku dušu na pravu pobožnost ganuo.

Po dovršenoj crkvenoj svečanosti podvorio je novoumještenі župnik goste svoje veleljepim objedom, kojem izmedj mlogih odličnih gostih prisustvovaše i naš cienjeni presvietli veliki župan Miroslav Špun-Strižić.

Na večer je bio po pjevačkom družtvu priredjen koncert, u kojem imadosmo priliku obsvjedočit se, koliku kriepost imade narodna pjesma. Svi komadi bili su točno i liepo izvedeni, ter s uzhićenjem primljeni. Osobito dopala se je poznata slovenska poskočnica „Naprej" s čega smo dužni svim članovom otmenog družtva ovoga najvruću izraziti zahvalnost.

Svaka pojedina kuća dočekala je svoje goste, ter je komšinski i bratski podvorila.

To jedino žaliti moramo, što je veselje toga toli željno čekanog dana nješto poremećeno kroz prestrogo postupanje c. kr. oružnikah koji inače poznate i mirne gradjane zlostaviše. Nu neću prvo reda sud izreći, već očekujmo strogu iztragu koja će nam dati razjasnjenje na komu krivnja leži. —

Nemožemo ovdje propustit, da ne napomenemo, da je sa nastojanjem župnika i mjestnog poglavarstva obćinstvo uz velike žrtve crkvu župnu iz nutra i vana tako ukrasiti dalo, — da se punim pravom za izgled navesti može. Živili pakračani! živila osobito medjusobna ljubav braće kršćanske i hrišćanske, koji posljedni pokazaše ovom prigodom pridonašajuć novčane i ine žrtve u proslavljenje, da bratsku ljubav i bratsko veselje različnost vjere smetati nemože.

Iz Nove Gradiške, 15. kolovoza. (Dopis.) Čitajući u 21. broju Vašeg čestitog lista „Slavonca" junačku pjesmu i kratki životopis slavnoga muža i pukovnika Ive Milievića, nemogu propustiti, da vam ne objavim, da su obraz istoga na kojem je i njegov plemeniti grb izpisan, jošt moji stari stekli, i sad kod mene nalazi se. Slika, akoprem već stara, ipak se je dobro uzdržala, i ja ju čuvam na toliko, da se kip dobro poznade, a da je slika istinita, to mi je moj stari otac višeput pripovjedao. Dan danas govore ljudi o jednoj razvalini izza Mašića, da je ondje njegov stan bio, ne daljni opisi preko svega toga mi manjkaju.

Konst. Mandrović.

(Nebi s gorjeg bilo, kad bi g. posjednik tog sl. kipa, našemu narod. muzeumu poklonio. Ured.)

(Dopis uredničtvu.) Da uvidi naše obćinstvo, da i u našoj domovini ima medj prostim pukom vrlo poštenih ljudih, evo stavljam sl. uredničtvu slučaj do znanja: Ovih danah dao sam iz Požege u Duboku pepel voziti po najmljenoj priliki kroz seljanina Miju Midjića iz Velike. Bilo je već sumračno, kada me on zamoli, da mu za predbježne troškove, najme za maltu, novca dadem. Ja izvadih četiri komada u misli da su sr. desetice. dadem mu. Kad sutra dan meni moj sudrug iz Duboke šalje dukat, tom porukom da je taj isti seljanin njemu ga izručio, da mi povrati, da ga je u mjesto desetice dobio. Ovo vrlo i pošteno postupanje našeg seljanina molim, da bi do javnosti stavili.

U Požegi 18 kol. 1863. Müller, suvlast. stakl.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i poslKiednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako

SLAVONAC.

se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. **U Požegi 31. kolovoza 1863.** **Broj 24.**

PJEVAČ.

(Od Göthea; ponašio J. L—n.)

Što pred vrati tu se ori,
Što na mostu čujem vani?
Ljubka pjesma nek se gori
Razlijega u dvorani!
Kralj prozbori, dvorjan teče,
Mladče dodje, kralju reče:
Pusti de mi amo starca!

Zdravo da ste vi mogući,
Zdravo sbore gospodična'!
Divna neba! luč do luči!
Tko b' imena znô vam dična?
U dvorani sjajnoj kralja
Sklopit vam se, oči, valja,
A ne diveć nasladjivat.

Pjevač sad popusti vedje,
Pa zapoji uz zvuk žice;
Vitez svak ga srčno gledje,
Nice pako ljepotice.
Kralj, kom pjesma se dopade,
Za nagradu njemu dade
Zlatan lanac donijeti.

Lanca nedaj meni zlatna,
Već vitezom, koim se rači,
Pred kih smjelim čelom ratna
Krše s' kopja, lome mači;
Kancelaru daj ga svomu,
Zlatni teret jošte k tomu
Osim inih neka nosi!

Ja ti pjevam, kô što pjeva
Zelen-lugom ptica mlada,
Pjesma, 'z grla što prispieva
Obilna je men' nagrada;
Molim ipak, ak' te volja,
Kupu vina ponajbolja
U čistu mi pruži zlatu!

Nastavi ju i popije:
Oj napitak pun naslade,
Tri put srećna kuća ti je,
Gdje se dar taj lako dade!
Srećni mene sjetite se,
I vi Bogu zahval'te se,
Kô što evo ja vam hvalim! — —

POŽAR MOSKVE.

I.

Vjenčanje.

Bitka na Moskvi biesni strašno. Od zidovah svete varoši odjekuje zloviestna rika topovah sa visinah Borodinskih, a divja buka razuzdana pučanstva valja se poput morske pučine od ulice do ulice.

Pred crkvom sv. Ivana vidjaše se silna svjetina na molitvu sakupljena, dočim svećenici oduševljeno govorahu, da podpale uzbudjena srca na divlju hrabrost. U Moskvi živući Francezi bijahu tada u najvećoj pogibelji života; razjarenost puka postiže najviši stupanj i već njekoji od ovih tudjinacah padè žrtvom biesna pučanstva.

U dvoru kneza Sulkova sakupì se na isti dan mnogobrojno družtvo; knez bo odluči, u slučaju, ako bi se velika bitka kod Borodina slavodobitno svršila, vjenčanje svoje kćeri Paulovne s mladim knezom Vasiljem slaviti, koji je bio sin jedne, od najplemenitijih porodicah ruskih.

Sobe bijahu svečano narešene ali zvuk radosti i čarobna veselja izčeznuo je iz njih; duboka klonulost, nemirno očekivanje, trepćaše u grudih nazočnih. Šuteć stiskao je jedan drugomu ruku, buduć su jedno ufanje, jednu brigu dielili. Žalostni dogadjaj onoga dana bijaše predmetom ozbiljna razgovora, a mrkli prikaz budućnosti pomućivaše duše sakupljenih gostih.

Paulovna djevojče u osamnaestoj godini, bijaše od osobite ljepote, živahna i hitra duha. Bujna mladjahna svježost sievaše iz njezina lica a blag potez nujnosti podjelivaše njezinoj ljepoti još veću čarobnost. Bijaše vitka i plemenita uzrasta, nadarena svimi dražestmi, koje je ikada podatna narav umrlomu stvoru podieliti mogla. Na ovaj dan bila je u bielom atlasnom odielu, koje je ljepotu djevojačkoga obličja povisivalo. Dragulji blistahu u njezinoj crnoj kosi a zlatni ures resjaše joj djevojačka prsa.

Uz nju je mladi knez Vasilj, manje zanimivo prikazanje. On bijaše slaboga tjelesnoga struka, što bijaše rado posljedicom nježna odhranjenja. Njegovu licu manjkali su čvrsti muževni potezi, a pogledu odvažna, mladjahna vatra, koja češće plamen ljubavi u srcu djevojačkom podpaliti običaje. On bijaše mirne i sanjarske ćudi, u nutarnjosti njegovoj tinjaše mnogo plemenito čuvstvo, ali ga nebijaše kadar uživotvoriti. On ljubljaše svim žarom mladjahnoga oduševljenja liepu Paulovnu, koja mu bijaše za suprugu opredeljena, akoprem je Paulovna njemu više iz dobrohotnosti, nego iz ljubavi nagnuta bila. Oni nepoznavahu još pravo blaženstvo ljubavi. S toga izruči se ona u volju svojih roditeljah i odluči ženidbenu svezu sklopiti o kojoj bi dobro ili zlo njezinoga budućega života ovisilo.

„Ah kako ću ja do skoro sretan biti“, progovori Vasilj lepoj Paulovni; „ako samo ovjenča pobjeda domorodne vojnike, tada će i mene oveličati pobjeda, koja će sreći moga budućega života temelj položiti.“

Zašto se vi sami neborite za svoju sreću?“ odgovori Paulovna; „vaša pobjeda može vas jako malo veseliti, jer ju samo tudjoj pomoći zahvaliti imate.“

Na ove rieči posù obilno rumenilo Vasiljevo lice; ovaj ukor dirnù ga jako u srce i šuteć odalji se od Paulovne.

Posle podne raznese se glas o pobjedi Rusah kod-Borodina i pobudi sva čuvstva na veliku radost; napijalo se je u dobro domovine i počelo se za vjenčanu svečanost pripravljati. Staro veselje povrati se opet u svečano urešene sobe; stari knez Sulkov činjaše sve moguće, da samo vjenčanje svoje kćeri svečano proslavi. Samo mladi knez Vasilj razgledao se je mučeć i ozbiljno; nevidjaše se više posmieh na njegovu licu a sve veselje činjaše se, kao da je u njegovih grudih izumrlo.

„Što si ti s mladim Vasiljem imala?“ zapita Sulkov svoju kćer. „Ja si nemogu njegove nagle žalosti raztumačiti.“

„Ja sam ga spomenula na Borodinske junake, koji mu vjenčanje oružjem priskrbljuju“ odgovori Paulovna.

Sulkov baci mrki, ukorni pogled na svoju kćer i vrnu se k družtvu.

U sumračje obrati se obće veselje u najveću smetnju i žalost, jer glasnici, bježeć po ulicah, razglasivahu pobjedu Francuzah na visinah Borodinskih. Kada je glas do gostih kneževih dopro, podiže se Vasilj sa svoga mjesta i okrenu se k nazočnim: Kraj ove velike nesreće, koja je moju domovinu postigla“, reče on, „nemože biti o momu vjenčanju divana. Kako jako bi vi mene morali prezirati liepa Paulovno, kad bi ja bio tako slab, te bi u ovoj sreći uztrajati htjeo; kada su svi domorodci u crno zavijeni. Ja ću sada takodjer u vojnike stupiti i domovini k pobjedi pomoći, koja će me vaše ljubavi vriednim učiniti. Vi me nećete prije viditi, dok nebude borba oslobodjenja svršena. Vaša nebeska slika treptit će mi u grmećoj bitki pred očima, ona će biti sa mnom i na čas smrti. Vi Paulovno mene neljubite, jerbo sam se vam neodvažnim pokazao; za sramotu si smatram ljubav prosjakati; na polju slave čuti ćete više o meni. Paulovno nezaboravite svoga viernoga Vasilja.

Ovo rekav odalji se iz palače, na najveće začudjenje nazočnih.

II.

Bieg.

Na brežuljcih Moskve vidi se kako se ruska vojska u dugačkih crnih kolonah natrag poteže. Veliki broj ranjenikah pokrivao je ulice i povećavao tužni pogled, koj je ovaj grad u stražnje dane pružao.

Zapovjednik knez Rostopšin zapovjedì, da se svi stanovnici iz grada odaljiti moraju, buduć je prisiljen Moskvu, bez prolića krvi, neprijatelju predati. Stari Kutuzov doduše zakune se zapovjedniku svojom siedom kosom, da je pripravan glavni grad spasiti ili š njime pred Moskvom poginuti. Ali u vojničkom savjetu poslie bitke držanom bijaše ova osnova preinačena i zaključeno, s ostancih vojske do Kalugje se natrag povuči. Na to preduze si zapoviednik drugu, rodoljubjem posvećenu osnovu, naime, Moskvu vatrom uništiti. Najljepsi zavodi obrtnosti i umjetnosti bijahu kao žrtva slobodi domovine prikazani. Moskovske veleliepe palače, štovanja vriedni spomenici prijašnjih stolicćah moradoše sada, poput mrtvačke baklje francezkim osvojiteljem svietiti.

U palači kneza Sulkova vladaše smetnja i strah. Ovdje pripravlja se najbržje natovareni sanduci i težke škrinje nose se od poslužnikah u dvoriste, gdje već više kolah za doček pripravljenih stajaše.

Paulovna bijaše pri tom najviše zabavljena i činjaše se, kao da joj je svaka žalost u krugu roditeljah s nježnoga lica prognana. Samo, kada bi kroz puste očinske sobe prolazila, onda bi ju iz očijuh obaljale rieke suzah; žalovito bi razgledala se po milih prostorih, gdje je njekoč nježne, mladjahne radosti uživala, žalostnim srcem sjećala se viernoga Vasilja; svaki ukor koj mu je njekoč učinila, punio je dubokim pokajaujem njezine grudi.

Sat odlazka dodje, turobnim srcem ostavi knez Sulkov sprovadjan od svoje supruge i kćerke i viernoga sluge stan svojih pradjedovah, da postane plienom vatre.

Na ulicah vladaše divja buka; sve je srnjalo jedno preko drugoga da brže iz grada pobjegne. Prosto, besneće pučanstvo, pogaziv skoro sav ugled zakonah skitaše se opojenim klicanjem amo tamo i pomnožavaše strahovitu smetnju.

Kada su se kola kneževa Bazaru približavala, pomnoži se broj begunacah na toliko, da su si konji težko kroz množtvo put prokrčiti mogli.

„Dole skolah!“ poviknù sada iznenada čovjek, divjega obličja, dočim se je do kolah proturao. „Zar vi mislite da ćemo se mi dati kolesi sdrobiti; vi ste uzrok našoj ne-

sreći, jer vaša nezadovoljnost sa vladom je ove tudjince u našu zemlju dovabila, krbače ste vi zaslužili preuzetni boljari. „Dole s kolah!“ ponovi on gromkim glasom prieteći podignutom ćulom. „Dole s kolah!“ poviknù za njim sto gromkih glasovah.

Knez, bojeć se zadnjih posljedicah biesnećega pučanstva, zapovjedi kočijašu, da sustavi konje, te prividno miran sajde s kolah, što i ostalim učiniti zapovjedi.

„Zar vi već jednoč nećete pokušati s nami zajedno pješke ići? Bolje će vam tako biti; vi tako uemislite?“ reče posprdno odrpan momak knezu u brk. „Vidite u većem družtvu misli se mnogo manje na nesreću. „Pa što“ nastavi on dalje k okolo stojećim; „mesar Ivan Vasiljev razumie takodjer igrati ulogu boljara, skinite šubare i poštujte kneževski grb i na mojoj strani.“ Vikaše on i sjede uz smieh ostalih u kneževa kola.

Ali iz nenada promieni se prizor. Onna gjusna, na slobodu puštena hrpa zločinacah, koji su opredeljeni bili, da upale Moskvu nahrupi na sakupljenu množinu pučanstva. Jedan od njih nosio je na motki krvavu glavu njekoga Francuza: „Feuroh, Feuroh!“ zaori sa svih stranah, strah i smetnja zavlada u okolo stojećem puku. Knez držao je svoju suprugu i kćer za ruku i turao se sdvojnom silom kroz amo tamo komižajuću se množinu. Iznenada poplašiše se kneževi konji i odvukoše kola strelohitro za sobom. Život knežev i njegovih bijaše u velikoj pogibelji. U isti čas prolomi hrpa biesnećih ženah redove biegunacah. Paulovna nemogaše više navalici odoljeti, oslabljena izmače njekoliko koračajah natrag i u isti čas obkoli ju biesneća množina, dočim joj opet roditelje druga hrpa za sobom povuče. Paulovna vidiv se razstavljenom od roditeljah, uplaši se i zaviknù glasno. „Stani liepa Katinko! “ poviknu joj njeki zločinac, „zašto jadikuješ tako, valja da si ljubeznoga izgubila, jeli je onaj sa kudrastimi crvenkikami?“ nastavi dalje pokazujuć glavu na motki. Tu se onesviesti i pade oslabljena u naručaj njeke milosrdne žene, koja ju u Pazara odnese.

Kada se Paulovna iz svoje nemoći prenù vladaše morska tišina; noć je svojom crnom koprenom bieli grad obavila, dočim blieda mjesečina pusti prostor razsvietljivaše. Paulovna sakrì se u triemnik (Säulenhalle) Pazara, da tu jutro dočeka. Napokon uhvati ju tihi sanak; — izmučena djevojka zaboravi za kratko na sve žalosti prošlih danah.

Kad se je prenula, jur čuje tutanj bubnjevah po ulicah, a štropot konjskih kopitah odjekivaše medju praznimi palačami. Tudji vojnici vide se iz daleka i glas francuzkih zapoviednikah dopiraše do njezina uha. Strašna slika njezina položaja stajala joj je pred očima. U jednom, od neprijatelja posjednutom gradu, nalazi se ona, bez prijatelja i branitelja; — na jedanput razsvieti još jedna sretna misao dušu, te u stiski što brže požuri se da ju udjelotvori.

III.
Carska grobnica.

Stražnji sat je već Moskvi udario. U vatrenom moru stajaše sveti grad. Gorostasni plamen dopiraše tija do oblakah i činjaše se, kao da i isto nebo u plamenu stoji. Palače se praskom ruše, veličanstveni tornji crkavah prigibaju glave pod razorujućim počelom. Takodjer i Kremlj, stari priestol carevah neostade poštedjen od uništujućega požara. Stara garda i zapoviednik vojske odasvuda bijaše im plamen pogibeljan, te tako prisiljen bude Napoleon, da svoju dobit vatri ostavi. Zatim ode u razkošni carski dvor Petrovski.

Strahovito bijaše pogledati goruću varoš; hiljade i hiljade vojnikah, bez razlike dostojanstva, bježe kroz ulice u strahovitoj uzbunjenosti, stranom da izbjegnu vatri, a stranom da neizmierno blago, koje je još ovaj grad imao od uništujućega počela oslobode. Ovdje čuje se srcerazdirajući glas ranjenih, od padajućih brvih, vojnikah; ondje vidi se, kako vojnici opaljenimi haljinami, i crnim od dima licem, zapaljioce bez milosrdja siekù, dočim drugi obtrešeni dragocienostimi, koje je zemlja, od crnoga mora, tja do Gangesa protezajuća se, proizvela, iz gorećih palačah srnjaju. Ništa tako nije dražilo pohlepnost

Francuzah za blagom kao crkva sv. Mihajla, koja je odredjena za pokop ruskih carevah. Ovdje su se nadali neizmiernu blagu.

U ovoj bludnji nahrupiše grenadiri u crkvu i sajdoše, s bakljami u ruci, u podzemnu grobnicu. Grobna tišina bijaše prekinuta lupežkom navalom. Ali kako se prevariše plenitelji u palači smrti! Mjesto blaga najdoše kamenite liesove, crnim baršunom pokrite i tanke sreberne pločice, na kojih se rodjeni i smrtni dan čitati mogaše. Puni gnjeva sbog prevare projdoše u nadi još jednom tamnu grobnicu, i opaze na kraju jednoga tamnoga triema uljenicu, koje uzdišuće svietlo malen oltar razsvietljivaše. Puni grabežljivosti, pohitiše tamo, — a što najprije opaziše, bijaše: liepa djevojka, pristojno obučena i smierno stojeća. Neboga! zatečena buduć od vojakah, zaviknù i pade na hladni mramorni pod. Ova djevojka bijaše — nesretna Paulovna, koja je kod osvojenja Moskve u crkvu sv. Mihajla pobjegla i tamo se sakrila.

„Parbleu!“ poviknù njeki grenadir kad opazi, „zar u ovom prokletom gradu i mrtvi oživljuju.“

„Čujete Piere,“ poče jedan drugi, „pomozite mi ju u naš tabor odnieti, neka carica pokuša, kako se medju vojnici velike vojske živi.“

Što misliš, da ću ja s tobom ovaj sladkiš dieliti?“ progovori prijašnji; „ja sam blago prvi odkrio; dakle po vojničkom pravu pripada meni.“

„Niti tvoja niti njegova;“ reče posprdno njeki Gaškognjac, „nego onoga, koga ona za najljepšega i najljubežljivijega od nas pronadje i sacre Dieu, ja bi morao biti sinja kukavica, kada bi praznih šakah kod ove odluke ostati morao.“

„Šuti hvastalice!“ odgovori onaj, „djevojka je moja i koi se je samo dodirne, toga ja probodem sabljom.“

„Pierre, ti hoćeš, da ti za tvoj drzoviti govor olovni pečat na čelo udarimo?“ priuze rieč njeki sergeant major. „Zar se to pristoji za vas, s jednom nesretnom sprdnju voditi, koja lišena sve ljudske pomoći, uteče se u pomoć mrtvih? Nijedan od vas neće djevojke posiedovati, ja ću ju našemu generalu predati, on neka njezinu sudbinu odluči.“

Čovjek, liepa vojničkoga izgleda, u sjajnoj francuzkoj generalskoj uniformi sta jaše uz postelju, na kojoj je Paulovna ležala, kada je baš iz neviesti k sebi došla. Držeć ruku djevojačku u svojoj, motrio ju je dubokim ganućem. To bijaše general Garbonne; zanimive spoljašnosti, osobite naobraženosti, jedan od najhrabrijih vojnikah u francezkoj vojsci.

Kada se Paulovna osviesti, baci se generalu pred noge i zaklinjaše ga suznima očima, da se za nju zauzme, i izpripovjedi mu svoj udes.

„Nebojte se!“ progovori general kneginji, dočim ju blago podiže. „Tko da nebi obvezan bio kraj vaše nesreće na najsrčanije učestvovanje. Ja sretnim držim onaj sat, koi mi dozvoli biti vam braniteljem i osloboditeljem.“

Paulovna se tim više začudi govoru ovoga čovjeka, što je u njem neprijatelja domovine vidila, koji su joj od roditeljah najcrnijimi bojami opisani bili. Ona ga moljaše za utočišće, dok što obližje o svojih roditeljah dočuje.

„Moja kuća stoji vam na volju.“ odgovori general. „Vi možete s mojim dobrom po volji razpolagati. Ja ću svojim poslužnikom strogo naložiti, da s vami po vašem dostojanstvu i značaju postupaju.“

Daljni razgovor bijaše ulazkom mlogih častnikah pretrgnut; ljubežljivošću ugladjena Francuza odvede general groficu u bližnju sobu, koje prozori na rieku Moskvu gledahu, prikazujuć blažiji prizor od gradskog požara.

(Dalje će sliediti.)

MALUINSKI GRADJAN.

Historička povjest iz polovice XVI. vjeka polag Gjure Vahsmuth-a.

Preveo F. Cziráky.

(Konac.)

VII.

Gospodin Fontaines i njegova kći još nespavaše, jer si za dužnost državahu povratak kraljev sa tornja očekivati. Grof scenjaše da se nimalo nema bojati Maluinah, Izabella pako slutila je, što se ima dogoditi.

Grof je u svojem naslonjaču pušio i sjedio, polu bdijuć polu spavajuć. Najednoč čuje Izabella glas roga sa glavnog tornja i uplašena skoči.

„Što je to?“ upita grof, koji nebiaše dosta budan, da razumije što biva.

Njekoliko trenutakah poslje razumije iz pucnjave topovah, da se je nješto izvanrednog dogodilo.

„Za ime božje, što to znači?“ poviče on, sgrabiv mač.

„Ostani, oče, ostani!“ krikne Izabella strastno; „vani ti prieti pogibelj, a ja ću umrieti, ako me ostaviš.“

„Moje diete, ja moram van, a ti budi hrabra, kao vojničko diete!“

“Što je Chauffé?“ upita on jednoga nadzornika, koj brzo u sobu uleti.

„Buna medj gradjani, gospodine!“ odgovori nadzornik. „Gradjani su se sakupili na trgu pred tvrdjavom, te pucaju na kapiju.“

„To ćemo im izbiti iz glave!“ reče gospodin Fontaines, metnuv kacigu na glavu.

„Pa koliko ih ima Chauffé?“

„Najmanje 10.000, milostivi gospodine!“

„Idite neludujte, nadzorniče!“ poviče Henrik IV., koji baš u sobu stupi. „Idite odmah na bedeme, te neka sve pucanje s naše strane prestane. Neka vaš satnik od obsjedateljah primirje za četvrt sata zaište, pa kažite, da će sam Henrik Navarski s njimi ugovarati!“

„Sire, jesam li pravo razumio?“ rekne začudjeni grof, dočim se nadzornik udalji, da zapoviedi kralja izvrši.

„Gospodine Fontaiues, gradjani su posjeli tvrdjavu i barutanu; njihov vodja se prieti, da će posljednju u vis dići, ako se nepredamo; a i ja sam zarobljenik“, reče kralj, veseleć se nad zapanjenosću grofa, koji se kao mrtav u stolac sruši.

„Ali za Boga Sire, kako su buntovnici gore dospjeli!“ poviče grof Fontaines.

„Maluini su dobri brodari — sa morske strane popeše se na toranj, svladaše stražu, naime samoga mene, te ju učiniše zarobljenikom“, odgovori kralj ogorčeno.

„To je morao isti vrag izmisliti, Sire“ poviče grof.

„Taj baš ne, ali momak jedan, koj je gorji od sotone!“ reče Bearner, pogledav Izabellu, koja se sad zacrveni, sad probliedi. „Pogadjajte sad gospodine, tko je tu odluku izmislio?“

„Kako bi ja to znao, Sire? . . . . .“

„Nitko drugi nego vaš pisar Mihel Fortet, moj mili!“ odgovori kralj posprdno.

Grof podignuv se pokloni se pred kraljem zatim reće: „Sire, pustite me, da smrt tražim, jer sam ju zaslužio.“

„Mili oče! . . . . . Sire, uzdržite ga!

„Nije pri sebi!“ povikne Izabella strastveno.

„Ostanite Fontaines, vi ste hrabar vojnik; ali mudrija vas je glava prevarila. Morati ćemo tvrdjavu predati. Oni žele tvrdjavu imati — prepustimo im ju!“ Uzam artiju napisà njekoliko redakah. „Gospodična Izabella“, reče zatim, „odnesite ovaj sprovodni list gospodinu Fortetu, te mu našu kraljevsku vjeru dajte, da će štiman biti!“

Ohola na svoje poslanje izajde Izabella na hodnik. Prošav kroz svjetinu naskoro stoji pred utvrdjenima vratima glavnog tornja.

„Tko je!“ poviče ozbiljni glas kroz luknju gdje je cjev puške pružena bila.

„Nosim sprovodni list za Mihela Forteta de la Bardaliere, koju je kralj vlastoručno podpisao, želeć s vodjom Fortetom ugovarati!“

Mihel otvoriv vrata, izajde van, obišav straže, poviče dole: „Sugradjani, prijatelji! nepucajte dok iz grada nepočmu. Tvrdjava je naša i još prije zore bit če kapije otvorene!“

„Živio Mihel! Živio Malo!“ povikaše svi.

Zatim ode mladić u sobu, gdje su ga Henrik IV. i grof čekali. On bijaše problie-dio, ali ipak čvrstim korakom stupi unutra.

„Messire Fortet“, započme kralj laskavo, akoprem je u srcu gnjevan bio, „ja sam se nadao, da su Maluini meni privrženi; ali oni neodvisnost ipak vole. Neka bude daleko od mene, da ih silom primoram; nu mislim da će s vremenom na bolje misli dojti. Ja vam dakle pridajem tvrdjavu s uvjetom, da ja prosto otići mogu.“

„To je i moja želja, Sire! — Posada neka s oružjem i prtljagom ode, ali gotovi novac i hrana neka aama ostane, kao naknada što smo tako dugo posadu hranili i uzdržavali!“ odgovori Mihel ozbiljno.

„Bože smiluj mi se!“ poviče gospodin Fontaines.

„Koliko ima novacah?“ upita kralj.

„Neznam točno, Sire“, odgovori grof.

„Pitajte mog bivšeg pisara; on će to bolje znati!“

„Svota nije znatna“, odgovori Mihel mirno. „U jutro dakle neka posada s oružjem i prtljagom izajde.“ Kralj bijaše zadovoljan. Mihel, uzam artiju, napiše pogodbe, zatim pruži kralju za podpis. Henrik IV. pročita nerekav ni rieči, nu njegovo lice pokazivaše, kakovim ga gnjevom napunjivaše. Pismo je ovako počimalo:

„Pogodbe koje su dogovorene danas medju Henrikom IV. kraljem Franceezkim i Navarskim i medju Mihelom Fortetom de la Bardaliere vremenitim diktatorom republike Maluinske itd.“ Kralj podpiše jedan primerak, dočim je Mihel držao drugi, koji kralj sebi nzme, zatim pokloniv se htjede da ode.

„Stanite, Messire Fortet!“ poviče Henrik IV. uvidiv od kolike bi mu važnosti bilo osobno prijateljstvo takvoga muža steći, osobito uvjeren, da će Malo ipak jednoč k njemu pripasti. „Messire Fortet de la Bardaliere, akoprem ste me s porazom mojim osramotili, ipak sam u vami poštenog i lojalnog neprijatelja spoznao. Zato negledeć na političn̈a odnošenja, želim vam prijateljom biti, i molim vas, da od mene jedan poklon primite.“

„Ja mislim, da se njihovo veličanstvo vara“, odgovori Mihel oholo. Po mom mnjenju neimate vi dara, koga bi Maluinac primiti smio.“

„Ipak imam jedan, diktatore Maluinski“, odgovori kralj veselo.

„Messine Fontaines, najbolje sredstvo za mir i svezu sklopiti, jest vjenćanje republike s jednim mojim podanikom. Mihel ljubi vašu kćer, pa ako se nevaram i gospodična Izabella nije manje ovomu mladiću privržena.“

„Sire, to je nemoguće.“

„Sire“, reče Mihel duboko ganjen, „vi plemenito i veledušno vašim neprijateljem oprašćate. Budite uvjereni, da će moja zahvalnost samo životom se dokončati. Ja pripoznajem, da gospodičnu Izabellu ljubim; ali nigda se nisam nadao . . . .“

„Zar je moguće, da svoju kćer čovjeku izručim, koj je kod mene pisar bio?“ poviče grof Fontaines.

„Mili oče, on nebijaše tvoj sluga, nego prijatelj i sudrug!“ reče Izabella.

Gosp. Fontaines, umoren na svoj se naslonjač baci; kralj mu pako reče: „Moj mili prijatelju, učinite vašem kralju za ljubav!“

„Sire, vama nesmijem odbiti, ali kćer mužu dati, koji me je prevario i tvrdjavu oteo, koja je pod mojom zapoviedju stajala?“

„Mili Fontaines, ja sam sám stražio, nitko neće vas smiti kuditi, sve na mene pada!“

Gospodin Fontaines, pruži Mihelu ruku. Mladić ju vatreno stisnuv, izajde iz sobe — želje bo sve su mu se izpunile.

VIII.

Izišav Mihel iz sobe, razredi svoje straže po cieloj tvrdjavi, zatim izajde ka gradjanom pred kapiju i naviesti im, da će tvrdjava sutra u njihovih rukuh biti. Gradjani ga s veseljem dočekaju, a on umah zapovjed izdà, da jedan dio vojske u tvrdjavu unidje, drugi nek pred njom za stražu ostane, a njeki neka idu kući da se odmore.

Za njeko vrieme dojdu odbornici gradjanski, predvodjeni od starog Porcon-a k Mihelu u sobu.

„Gospodine Mihel Fortet de la Bardaliere“, započme Porcon ganutim glasom, „gradjanstvo se je odlučilo, da će Malo odsada biti neodvisma država, upravljena od jednog konsula, senata od pedeset i od skupštine od sto članovah, koji će svi od puka po glasovanju izabirani biti. Za znak zahvalnosti prama vam, kao spasitelju grada, jednoglasno vas je gradjanstvo za konsula na 4 godine izabralo. Živila naša republika, živio naš prvi konsul!“

Mihel se dade grimiznom kabanicom, kao i tiarom i mačem zaodjeti, koje stvari su prijašni vladari Maluinski nosili, zatim ode pogodbe mira izvesti.

Čim sunce grane, unidje u tvrdjavu, gdje je na veliko začudjenje crkvicu pripravljenu našao za svoje vjenčanje, koje u prisutnosti kralja namah izvršeno bude.

Zatim otide posada predvodjena od kralja i grofa iz tvrdjave. Mihel ih sprovodi do gradske granice, zatim oprostiv se, otidje u svoj rodni grad, da svoju vladu ustroji i i učvrsti.

Četiri godine vladaše Mihel kao konsul, ljubljen od svojih gradjanah, koje sve mogućimi, bogatimi i uglednimi učini. Malo jako obogati, buduć uživaše mir. Ali kada 4 godine projdoše, i kada Henrik IV. obćenito za kralja priznan bude, navjesti Mihelu, da nemore savjetu svojih činovnikah odoljeti, te da mora Malo si podvrći. Mihel uvidi, da bi opreti se zaludu bilo.

Od senata predložene pogodbe predaje Henrik IV. primi. U tom pismu dozvoli im na 6 godinah porez, svoju vlastitu gradsku četu, dva konsula za suce, izabiranje svih činovnikah itd. u kratko: gradjani ostadoše skoro kao što su i bili.

Prijatelj puka.

Od K. Agjića.

XV.

Smrt, karmine, pokop, groblje i Spomenici.

Kada čeljade bilo staro ili mlado umre u kući prostoga puka, tada se odmah pozovu komšije i komšinice, oni da lies prave, a ove da mrtvaca umiju, preobuku i na dasku polože, a noćom da jedni i drugi kraj njega bdiju. Nu s-ljudma i sa ženama dojdu i njihova djeca, te tako komšinske svjetine u kući dosta. Svima ovima po starom običaju valja dati jesti i piti; zato treba, da se zakolje krme, koza ili ovca, i da se pipa u bure udari, drugčije nije; pa ti se onda doklemgod mrtvac leži u toj kući jede i pije na onaj skoro način, kano da se tko ženi, i svatovi drže, tom jedino razlikom što neima sviranja, igranja i podcikivanja, nu ipak prekonoć nemanjka različitih pripoviedkih

osobito o ukazanju mrtvacah, njihovoj lùpi, hodanju i uzdisanju, zatim o vidjenju sablastih, i vukodlakah, najposlje nemanjkaju ni različite lakrdije a ni igre, kanoti žmirke itd. Žalosti i uzdisanja kako od stranske tako od domaće čeljadi ni za liek, osim ako je djevojki mati umrla, ili mati milu kćerku oli dragog sinčića izgubila; onda ona jedina sjerota zavukavši se kudgod u kut, ili otišavši u kiljer gorko tuguje, i potokom suze prolieva, koja tuga i žalost višeput je tako jaka i neutješljiva, da traje po godinu i više danah. Istina bog zajauknut će kadikad i žena za svojim mužem, ali ni iz daleka neima one žalosti, kojom majka svoju kćer, ili kći svoju majku oplakuje.

Prije nego što bude tielo ukopano, sgrne se u kuću još više svjetine, zovuć jedno drugo: „Hajdemo na karmine“ *) te borme gdjekojima i izmedj njijuh treba štogod pružit. Kad se pako sprovod iz avlije krene, onda ti istom počme pravi jauk i narikanje, onda i žena svoga muža, ako joj baš i neide od srdca s neprestanim narikanjem prati do groblja, a kadikad joj se još i koja druga žena pridruži, te joj u toj posljednjoj dužnosti pomogne, na isti nemalo način, kao što je bivalo u Rimljanah, kad su žene tako zvane **Praeficae** za platju bile naimane. da mrtvaca oplaču, i snarikanjem u groblje odprate. Dokle mrtvaca odnesu i ukopaju, dotle ostale žene kod kuće pomnjivo peru i čiste sve zdjele i lonce, u kojima se je za vrieme ležećeg mrtvaca varilo; a ima gdjegdje i taj običaj, da sve ove lonce preko plota za liesom pobacaju i polupaju, držeć da više nevalja u njima kuvat. Nu kako mu drago, za ljude, koji su lies pravili, raku kopali i mrtvaca u groblje odnieli i ukopali, mora se opet večera pripravit, ovi se dakle sakupe i za pokojnoga zadušnicu piju, i ovo je posljednja za njega uspomena, pa onda Amin više nikada. Riedak je indi slučaj, da bi se kuća za pokojnoga spomenula, te koju svetu Misu za njega dala; to samo čine one duše, koje su pokojnika ili pokojnicu iskreno ljubile, i tako rekuć u svomu srdcu nosile.

Groblje po selih u obće jest vrlo prosto, obično korovom, koprivama, a gdješto i trnjem zaraštjeno brez reda i brez pravilnih putovah, a kadikad borme i brez dobre ograde, tako, da je više putah viditi, gdje teoci, konji a i svinje po njemu hodaju, pasu, ruju, i pogane; te tako pokojnih ondje u Gospodinu počivajućih blagoslovljeno mjesto i njihovo vječno spavalište (kemeterion) ružno oskvrnjuju brez da itko zato mari, osim jedinog možebit župnika, koji ljude opominje, da se groblje ogradi, i da marva u njeg neulazi. Svaki grob označen je prostim drvenim križem, ali ako marva u groblje ulazi, onda su i križevi potrveni, i amo tamo porazbacani. U većih mjestih vidi se takodjer ovdje ondje i po koji kameniti križ sa kratkim nadpisom, ili brez nadpisa. U varoških grobljih nalazi se i spomenikah, ali kod katolikah, pa baš i istih Slavjanah više s njemačkim nego slavjanskim nadpisom barem do ovo njekoliko natrag računajuć godinah. U grobljih grčkog vjeroizpoviedanja neima doduše nijednog njemačkog nadpisa, nego su svi slavjanski s ćirilski-

*) **Karmine** dolaze od latinske rieči **Carmina**. to ješt Spjev, Opjev, pjesma. Bio bo je u Rimljanah taj običaj, da kad bi tko od bogatije ili sjajnije obitelji umro, onda bi se odmah ovom ili onom poznatom takveh opjevah (karminah) sastavitelju javilo, i on bi kao već tomu vješt primjerne karmine iliti tužnu pjesmu sastavio, i u pribitnosti mnogobrojnog gradjanstva, pokojnika opjevao Spomenuvši njegove krieposti, zasluge, i dobra, ako je koja onom gradu ili domovini učinio. Ovaj običaj, a šnjim i rieč karmina prešla je od Rimljanah i u naš narod komu su Rimljani njegda zapoviedali. Nu opjevi su u nas prestáli, a sama je gola rieč ostala. — Na drugih mjestih nezovu karmine, nego **Daća**, odtud: **Ajdemo na daću**, valjada zato, što se tom prigodom daje jesti i piti, i što je kadgod ostavše pokojnikovo odielo medju siromake i prosjake bilo razdieljivano.

mi slovi pisani, nu ne materinskim i narodnim nego ponajviše crkvenim, dakle puku slavonskom nerazumljivim jezikom.

Vriedan je zaista svake hvale onaj običaj, po kojem krstjani kada tko u komšiluku s ovog svieta premine, u takvu kuću gdje se komegod smrt dogodi, rado dojdu, pokojnika ili pokojnicu umiju, preobuku, na mrtvačku ga postelj polože, poslednju mu, koja jedino zemaljske njegove ostanke u se primiti može, kućicu naprave, i najposlje ga njome obskrbljena materi zemlji u krilo predadu. Sve je to rekoh liepo i hvale vriedno. Samo ono se nemože nikako odobriti, kada u žalostnom tom slučaju zahtievaju, ili baš ako i nezahtievaju, a ono, svakako očekuju, da se obilnim jelom i pitjem počaste, nepazeć ni malo prvo na oskudicu, koja se možebit u takvoj kući nalazi; a drugo neobziruć se na udovicu i nejaku sjeročad, koja iza svoga otca kadikad više u praznoj, nego u punoj kući ostaju. A drugo nije ni ono liepo, kada noćom sjedeć kod mrtvaca pripoviedke pripoviedaju, šale i lakrdije sbijaju, i sigrom se zabavljaju; mjesto što bi imali o svetih stvarih, o izpraznosti ovoga svieta, i o vječnjem životu štogod čitati, i s kućanima za dušu pokojnoga koju krunicu i litanije izmoliti, zatim cvieleće i tugujuće tješiti pak kratkoću i nestalnost čovječanskog života ozbiljno promatrajuć njekim načinom sebe istoga u slici i stanju ležećeg mrtvaca gledati. Nadilje:

Ako krstjanska ljubav iziskuje, da se za sve mrtve Boga molimo, ter za one, koji su u jedinosti prave vjere, i u obćenju s Crkvom katoličanskom s ovog svieta u Gospodinu preminuli, posvetilište sv. Mise takodjer prikažemo; kako ista ljubav neće zahtievati, da se za domaće čeljade, s kojim smo tolike godine i dneve pod jednim krovom živili, zajedno krušac blagovali, u jednom polju i vinogradu podnoseć teret dneva i žestine radili, svaku sgodu i nesgodu podnosili, dobro i zlo, sreću i nesreću skupa dielili; kako rekoh, da se za naše kućanče nespomenemo, te da za njega koju sv. Misu čitati nedamo? — Vidio sam krasan običaj kod seoskih Švabah u Baranjskoj Varmedji: Oni odmah poslje ukopa zamole svoga duhovnog pastira, da bi sutra dan za pokojnoga s. Misu govorio, što ako on obeća, dadu mu u to ime običnu pristojbinu, pak onda se u urečeno vrieme svi ne samo iz kuće, nego mnogi i od komšijah sakupe, i došav u Crkvu pri toj Misi budu, i za pokojnoga Boga se mole. Zar nebi to moglo biti i kod našeg svieta? tà valjada čeljade, makar ono još kako neznatno bilo, ipak je toliko zaslužilo, da se za njegovu dušu koja s. Misa čitati dade; tim većma, jer i s. Pismo to preporučuje, kada veli: S a n c t a e t s a l u b r i s e s t c o g i t a t i o p r o d e f u n c t i s e x o r a r e, u t a p e c c a t i s s o l v a n t u r. To će reći: S v e t a j e i s p a s o n o s n a s t v a r m o l i t i z a m r t v e, d a s e o p r o s t e o d g r i e h a h. II. Makab. 12. 46.

Najposlje: Buduć da je groblje mjesto sveto i blagoslovljeno, mjesto, gdje naših djedovah, milih roditeljah, bratje i sestarah, prijateljah i dobročiniteljah, slavnih i za domovinu zaslužnih muževah prah i kosti počivaju; zato bi trebalo, da se ovo mjesto u poštenju i čistoći drži, da na njemu mjesto trnja i korova mirisno cvieće raste, i stabla kraj putovah posadjena ugodnu ladovinu daju, da po njemu nehodaju konji, svinje, i teoci, nego ljudi pohadjajući kadikad grobove, onaj nezaboravljenoga svoga otca, ova mile svoje majke, ili majka milog svog djeteta, ili gradjani njekoč slavnog i zaslužnog za domovinu muža, te da jim grob svetom vodicom poškrope, i koju suzu nad njim iz očijuh puste. Da po groblju neleže križevi potrveni, i tamo amo razbacani, nego čitavi, i stari novima izmienjeni; pa ako je moguće, da se takvim sa pristoj-

nimi u narodnom jeziku nadpisi kameniti, koji će kroz mnoge godine uztrajati i svojih njekoč milih ugodnu uspomenu sačuvati, spomenici postave.

Ovakvi kameniti spomenici preporučuju se ne samo s gledišta pobožnosti prama svojima u gospodinu počivajućima, nego takodjer i s gledišta iste narodnosti; oni bo osobito ako su od tvrdoga kamena np. od mramora a još bolje od granita, mogu vjekove prebaciti tako, da ako se po kom nesretnom udesu isti narod utrne, opet on u svojih spomenicih živi i obstoji. Da nenapominjem ovdje Egiptjanske od četiri hiljade godinah stare piramide, i mnogobrojne ondje izkopane, te po svima velikima europejskima gradovi za njihove muzeje na jagmu raznešene sa hieroglifi posute mumije i sarkofage; uzmimo za primjer Rimljane: njihovo je carstvo već prije hiljadu i četir stotine godinah palo, pa nežive li oni još u svojih spomenicih, koji se u širokom njegdašnjem i tako da kažem pol za onda poznatog svieta zauzimajućem njihovom carstvu, ne na stotine, nego na hiljade nalaze, i sada kao i starodavnosti Egiptjanske za skupe novce kupuju, pa u najplemenitijima palačama kao dragocjene starine čuvaju, i učenom svietu na ugled pokazuju. — Ali o vječni Bože! Tà zar nije i Slavjanski narod takodjer u ona vremena živio, kad su Egiptjani, Grci, i Rimljani živili? pa ako je živio, kao što i nije drugčije, gdje su mu svojim jezikom napisane starodavne kamenite ploče, gdje skupocieni sarkofagi, gdje ogromne piramide, gdje visoki obelisci, gdje prostrane katakumbe, gdje drugi sjajni spomenici? O neima toga! Slavjanstvu onda još pravoga ne bijaše života: Bog je njemu kasnija vremena za život opredielio, s toga iz daleke starine neima ništa, što bi mogao na vidik iznieti, i šnjime se ponositi.

No ipak učeni Marsilio u svomu djelu pod naslovom: „Lapides isti in Oppido Mitrovicz ad ripam fluminis Savi inter alia antiquitatum vestigia, fuere inventi“ navadja jedan kamen sa sljedećim nadpisom.

VII WIE ISTA
NOCIS MHIbNO
TA WCT2 ZIIII

Koga je učeni Katančić ovako protumačio:

Viivice. Šta
Nosiš mi edno
ga otroga gd IIII.

iliti jasnije

Djevice! šta
Nosiš mi jedinog
Otroka godišta
četvrtog.

Učeni ljudi ciene, da je ovaj nadpis, koji je najdjen u razvalinama staroga Sriema, star preko 1300. godinah

Drugi u našemu jeziku nadpis navadjam iz Lambecija, koji ovako glasi:

КАТАРННН КРАЛНЧН БОСАNЬСКОН
СТНПАNА ХЕРЧЕГА ѠСКЕТОГА САБЕ
ѠПОРОДА ЕЛННЕ НКЅ̈ЋЕ ЧАРА СТНПАNА
РОЕNН ТОМАША КРАЛА БОСАNЬСКОГА ЖЕNН
КОА ЖНКН ГОДННН·N·Н·Д·
НПРНМННЅ ЅРНМНNА ЛНТА ГNА·V·Ѕ·О Н
ЛНТО·N Ѵ·К·НЕ·ДNН·ОКТОБРА·СПОМННАКЬ
NЕ ПНБZОМЬ·ПОСТАВЛЕNЬ

Preveden na latinicu glasi ovako:

Katarini kraljici Bosanskoj
Stipana Hercega od svetoga Sabe
Od poroda Jeline i kuće Cara Stipana
Rodjenoj Tomaša kralja Bosanskog ženi
koja živi godin 50 i 4 (54)
I priminu u Rimu na lito Gospodina 1478
na 20 i 5 (25) dni Oktobra
Spominak nje pismom postavljen.

Eto to je sve, što imamo u ovima stranama od starine na kamenu zabilježeno. Nije li to za takvi ogromni narod kao što je naš, velika sirotinja? Doista tako je. Nu tješimo se; jer ni Niemci, a još manje naši susjedi Turci i Magjari nemogu se starinama ponositi. No buduć da su takvim načinom mnogobrojna stoljetja brez ovakih spomenikah prazna proletila, stoga sada desetorojstrukim naporom Njemci, Magjari, a i Čifuti nastoje, da svoju i naroda svoga uspomenu sa veličanstvenimi kameniti spomenici za dugu i daleku budućnost sačuvaju. Koji je pohodio samo Budimsko, Peštansko, i Bečko groblje, taj je mogao viditi, kako se Njemci, Magjari i Čifuti nadtječu, koji će ljepši, koji bolji, koji li stalniji, svojima pokojnima sa narodnim nadpisom spomenik staviti! Nu žurimol' se i mi Slavjani za njima? Žalibože slabo, vehoma slabo! Sjerotinja takva štogod dati načiniti neima odkuda, srednja klasa ako bi i imala odkuda, neima o tome nikakva pojma; a Bogataši i Velikaši premda su od korena slavjanskog, vole (Nebilo jim prosto!) tugjim nego svojim jezikom na spomenicih nadpise praviti. Osim mnogih nadpisah na križevih po groblju, znam za jedan spomenik njeke Velikašice u Slavoniji, gdje na njemu Latinski, Njemački, i čak Magjarski nadpisi stoje, a u Slavjanskom jeziku ni jednoga poteza neima! Zar to nije očito preziranje svoga naroda i njegova jezika? Nu ako su nam nevjerni ovakovi ljudi, probudjujmo ovu ideju u narodu, pa će nam valjada poći za rukom, te će barem njekoličina po primjeru drugih narodah činiti, i spomenike svojim jezikom ukrašavajuć njega do dalekih budućih vremenah sačuvati, i njekim načinom ovjekovičiti.

(Dalje će sliediti).

U našem vriednom listu „Pozoru“ pod br. 191. nahodi se njeko razjasnjenje odnoseće se na ovaj list i to br. 19. Takovo isto razjasnjenje upravljeno je i na uredničtvo ovoga lista. Nama su u toj stvari sve okolnosti poznate, a njekojim požežanom. dotično žup. častnikom, mogu biti takodjer poznate, i zato će oni ovo razjasnjenje onako primiti, kako valja; ini pako sviet, koj nezna, što je u stvari, i koji je naš 19. br. čitao,

taj će se u čudu naći, i njemu će to biti njeka zamršena tajna. Zato da se čitav sviet osvjedoći, što je u stvari, i je li se, i u koliko se sa percedenciami ovo razjasnjenje slaže, hoćemo u budućem broju sama facta, i to pismeno navesti. Tada neka občinstvo svoj sud izrekne, do to doba molimo za ustrpljenje. *Uredničtvo Slavonca.*

Svaštice.

Program.

dalm.-hrv.-slav. izložbe u Zagrebu 1864.

Po onoj ubavjesti od 27. svibnja t. g., kojom se javi, da je visokom kraljevskom dvorskom kancelarijom dalmatinsko-hrvatsko-slavonskom za god. 1864. dozvoljena u Zagrebu izložba obrtninah, umjetninah, plodinah i koristna blaga svake vrste, daju se občinstvu na znanje sljedeće, glavnim odborom u Zagrebu sastavljene i visokom vlasti odobrene ustanove. Izložiti se može:

1. Svaka čovječjim obrtom proizvedena stvar, bila ona prirodninom, makinom, tvorinom rukotvorom ili pako predmetom ljepih umjetnostih; zatim domaća životinja svake vrste. Sve je ovo poredano u 4 reda i 32 podrazreda.

I. Red: Koristna životinja svake vrste.

1. Podrasred: Konji, osli i mazge.
2. „ Volovi, krave, telad.
3. „ Svinje.
4. „ Ovce.
5. „ Svi četveronožci, koji se nespominju u ovih podrazredih.
6. „ Živad svake vrste.

II. Red: Prirodnine i gospodarstveni proizvodi.

7. Podrasred: Proizvodi rudarski, lomničarski ili u obće neraslinski (mineralija).
8. „ Kemičke staline.
9. „ Žito i mlivo.
10. „ Vina.
11. „ Vodke, žestoka pića, kvasina itd.
12. „ Ulje, mast, vosak, med, sir, jaja, mirisavke, sopun i svieće.
13. „ Koža, krzna, pera, runo i dlake.

III. Red: Predmeti obrtni.

14. Podrazred: Gospdarstveno orudje, makine, kola.
15. „ Svila i svilena roba.
16. „ Vunena, lanena, kudeljna predja, konopi (užeta).
17. „ Pletene, tkane i predene tvorine.
18. „ Podkitarine, vez, kožnine i sedlarine.
19. „ Pokućje i tapetarine.
20. „ Željezna i kovna roba.
21. „ Porcularina i glinarin (lončarska roba).
22. „ Staklo.
23. „ Draguljarine, (juveli) zlato, srebro i tučevina (mjedena roba).
24. „ Ure.
25. „ Znanstveno i glasbeno orudje.
26. „ Odjela.

IV. red:

27. Podrazred: Papirne, pisaće, risarske i slikarske potrebštine.
28. „ Djela tiskarska i knjigovezarska.
29. „ Djela kamenopisna i svjetlopisi (fotografije).
30. „ Djela i sprave učevne, nakladnine i pripreme za podučavanje.
31. „ Rukotvorine pitomacah raznih, bud javnih, bud privatnih, učilištah i odgojilištah.
32. „ Slikarski i risarski obrazci, rezbarije itd.

2. Izložba prvoga reda traje od 18.—24. kolovoza, a ona ostalih redovah od 18. kolovoza do 15. listopada 1864.

Prijavnice o predmetih, koje gospodari, obrtnici zanatlije, umjetnici i učilištni zavodi žele izložiti, imaju se izručiti dotičnomu područnomu odboru. U tih se prijavnicah imade točno naznačiti:

a) Ime izložitelja ili njegove tvrdke (firme); b) Vrsta poslovna; c) Točan naslov; d) Vrsta izložbena predmeta; e) Broj reda, u kojem se takov predmet imade izložiti; f) Barem približni obseg predmeta izložbi namienjena, i to: površina

poda: dužina . . . . . . noguh
širina . . . . . . „
visina stienah . . . . . . „
širina . . . . . . „

Područni odbori daju tiskane prijavnice bezplatno.

Da glavni odbor uzmogne odrediti potrebne prostorije za p. n. izložitelje i razrediti sve primjerno, primati će područni odbori počam od prvoga rujna t. g. prijavnice za izložbu opredjeljenih predmetah, te će ih slati osrednjemu odboru redovito svakoga tjedna.

3. Izložba trojedne kraljevine: Dalmacije, Hrvatske i Slavonije imati će sljedeće područne odbore:

Za Dalmaciju: u Zadru, Spljetu i Dubrovniku.

Za vojničku krajinu: u svakom pojedinom štofu.

Za Hrvatsku: u Zagrebu, Karlovcu, Varaždinu, Krapini, Križevcih, na Rieci i u Koprivnici.

Za Slavoniju: u Osieku, Požegi, Vjerovitici, Vukovaru i Djakovu.

Dopisi glavnoga odboru sa područnimi, noseći uredovni pečat i u naslovu rieči „u poslu izložbe“, oprošteni su od poštarine.

4. Predmeti za izložbu dopremaju se i namjestjuju u izložištu troškom glavnoga odbora, koji je u tu svrku kano i za izdatke na kataloge, medalje itd. dobio po vis. dvorskoj kancelariji dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj iz konkurencijalne zaklade svotu od 12.000 for., te koji će u svoje vrieme položiti točan račun o svom djelovanju.

Izložiteljem povećih i mnogovrstnih predmetah slobodno je, da si sami nabave po svom ukusu: stolke, stolove, staklene ormare, naslone i sprave za vješanje predmetah, na koliko im se bude činilo, da je ovo il ono za izgled njihovim predmetom najshodnije.

5. Izložiteljem je slobodno udariti cienu na svih izloženih predmetih, te jih u samom izložištu prodati ili kupiti budi po svojih zastupnicih, budi po trgovačkih opravnicih, odabranih iz glavnoga odbora. Izloženi predmeti moraju ostati u izložištu, dok bude izložba zaglavjena.

6. Prinesci, sabrani od ulaznine, koju plaćaju polazilci izložbe, bit će zakladom za buduće izložbe. Pri tom pako gledat će se, da pristojba bude primjerene, samo da izložba bude svim čim pristupnijom.

7. Sve izložene predmete osigurava glavni odbor proti požaru za vrieme izložbe. Isto tako brinuti će se glavni odbor u sporazumljenju s gradskim poglavarstvom, da u izložištnih prostorijah bude uviek nadglednoga osoblja.

8. Da se osobiti rad na polju gospodarstvenom, obrtnom i zanatnom odlikuje, dieliti će se za nagrade: srebrne medalje i diplomi. Za prosudjivanje izloženih predmetah ustrojiti će se porota, i to ovako:

Svaki područni odbor bira za svaki red, u kojem bude izložak dotičnoga okružja od kakove važnosti i valjanosti, po jednoga porotnika. Područni odbori nisu stegnuti u biranju samo na svoja okružja, već si mogu birati povjerenika, koga im volja u obsegu trojedne kraljevine. Jedino se opaža pri tom, da takov porotnik osim podpuna poznavanja hrvatskoga jezika bude takodjer vještakom u prosudjivanju izloženih predmetah. Za vrieme prosudjivanja t. j. od 21.—26. kolovoza u Zagrebu boraveći porotnici dužni su predati glavnomu odboru kratko izvješće o svojih opazkah i to najkašnje do konca rujna. Budući pako da imenik porotnikah mora doći u katalog, koji će se izdati, kad se bude izložba počimala, to je dužnost svakoga područnoga odbora, da do travnja 1864. izabere članove porotne, te saobći resultat biranja glavnomu odboru svakako do početka svibnja 1864.

Porotnici, izabrani za koji mu drago red, izabrati će si medjusobno prvaša (glavu), pa će pod njegovim predsjedanjem prosudjivati predmete i predlagati nagrade. Kad se prosudba zaglavi, sastati će se prvaši u sjednici, da uzmognu pod predsjedanjem predsjednika glavnoga odbora, presvietloga gospodina grofa Miroslava Kulmera, definitivno zaključiti, komu će se medalje ili diplom podieliti.

Valja još i to primjetiti, da jedan te isti porotnik može biti porotnikom za 2, 3 pače i 4 razreda, ali od pet više nipošto.

Priznane nagrade objaviti će se svečano dne 4. listopada, na dan godovni njegova kraljevskoga apoštolskoga veličanstva u samom izložištu; a dieliti će se stopram onda, kad bude izložba zaglavljena.

U Zagrebu dne 1. kolovoza 1863.

Glavni odbor za dal.-hrv.-slav. izložbu.
Grof Miroslav Kulmer, v. r.
Josip Ferdo Devidé, v. r.

(Književnost.) Ovih danah dotiskan je u ovdašnjoj tiskarni: „Šimun Posavac“, pučka knjižica, izdana sborom duhovne mladeži djakovačke, a posvećena slavnomu njegovatelju narodnjeg napredka, preuzvišenomu g. Jurju Josipu Strossmajeru, biskupu djakovačkomu. „Šimun“ je izradjen po glasovitomu francezkomu pučkomu spisu: „Télémaque moderne“ iz koga je pozajmljeno samo ono, što je za naš narod važno i koristno. Čitava su poglavlja, sboreća o manah u nas neudomaćenih, poizpuštana, a posve nova o naših manah glaseća poumetana; te je dielce posve duhu i potreboćam našega naroda prilagodjeno, tako kano da je uprav na domaćoj njivi i niklo i uzraslo.

Šimun Posavac je putujući kramar (pokućar, torbičar), koji sa svojom torbom, krenuv iz Djakova preko Sriema, Srbije, Bosne Slavonije, Hrvatske i Dalmacije, mal ne cielom našom domovinom, od mjesta do mjesta putuje, te družeć se s raznimi razredi naroda svakojake mane i predsude kudi, i sviet na pametniji i bolji život nuka i pobudjuje, dok ga napokon u Kninu smrt nestižè. Skoro neima znatnijega mjesta, u kojem nam se nebi bud kakov zanimiv prizor, bud poučan razgovor, ili jezgrovita kakova pouka po Šimunu predstavljala. U Osieku govori o neumjerenosti u piću; putem do Vukovara srdi se na zloćudnika jednog, što si je konja uštetio, u Vukovaru pomiruje dva svadljivca; do Mitrovice razgovora se s jednim prosjakom i vinogradarom; Rumljanke hvali, što su se manile rumenila i bjelila; u Zemunu kori nemarnost u ciepljenju boginja; u Beogradu predstavlja nam sliku sretnoga gospodara; u Valjevu kudi jednog mladog propalicu i srdi se na povijanje djece; u Zvorniku uči, kako čistoća nestoji velika truda; u Travniku lieči svakojake predsude i praznovierja; u Bajnojluci*) upućuje, da nije ujak Stipo kriv, što je led njive potukao; u staroj Gradiški uči, šta

*) U više starih rukopisah mjesto sad običnoga Banjaluka čitamo Bajnaluka, a to nam se i pravilnije i ljepše vidi

su knjige gatalice, karte i lutrije; u novoj Gradiški poučava vojake i kori uskoke; u Cerniku opominje nezahvalnu služinčad; Požežane kori, što jatomice grnu, kad odsudjenika kojeg vješaju; u Kaptolu i Velikoj osvjedočava, da neima vukodlakah; u Pakracu šiba svakojake bajalije, čarolije, vračarije, klapnjarije i sanjarije; u Kutini dokazuje potreboću poreza; u Vidrenjaku viče na karmine; u Karlovcu predstavlja nam se jedna domoljubna crtica; u Delnicah pokazuju se posljedice vjetrenosti nesmotrenih dadiljah; u Benkovcu kudi liene čobane, — a napokon ga, kako rekosmo, u Kninu smrt snadje. K tom nam se iz zaostavšeg Šimunova rukopisa predstavlja još u posebnih poglavljih mudrost Šimunova, njegovo pravdoznanstvo, njegova pririečja, njegova dobrota, život u zajednici i jedna prispodoba Šimunova.

To je sadržaj dielca, iz kojeg se svatko osvjedočit može, kako je nesamo raznovrstan i zanimiv, nego i veoma poučan i koristan i pun zlata i bisera po naš dobroćudni, ali žaliboże zanemareni narod. Zato bi želili, da se ovo dielce što više po narodu razširi, i da se dobrodošlicom primi u svakoj kući, u kojoj koga ima, da čitat zna. Bistar i od predsudah oslobodjen úm prvi je i najglavniji uvjet za napredak naroda našega; predsude su bo kano spone, koje ga na sve strane sapinju i stežu, te mu nedadu, da otresav se starih svojih navadah, zaputi novom putinom, koja vodi k narodnjemu blagostanju, k narodnoj sreći i slavi. Takove predsude rušiti i obarati, i volju k napredku probudjivati, to treba da bude svetom zadaćom svakoga domoroca, književnika i neknjiževnika, koji samo kakova ugleda u narodu ima. Mladi naši djakovački književnici zadovoljiše svojoj domorodnoj dužnosti, preradiv nam ovo dielce, koje podpuno tu svrhu promiče, i koje zaista neće neplodno biti za pučki napredak; neknjiževnici pako, a gradeći se svetim imenom domorodacah neka nežale nastojanja, a bogme i koje pare, koju bi inače razkošno i nepotrebno raztepli, da se opet raširi medju onimi, kojim je namienjeno. Baš je i grehota i sramota, kakav nam je narod zacopan i zalupan u gdjekojem kraju, da u nijednom pogledu bolji nije od bosanske tužne raje, a najviše s nemarnosti i crne sebičnosti uprav onih, koji bi morali i koji su pozvani, da se za narod brinu i staraju! Kad naše ljude slušaš, mislio bi, da će sviet usrećiti, a kad im vidiš i saznaš djela, duša ti se sgrožava nad ništavošću i opakošću njihovom. Od sto pet ih pošteno s narodom uemisli, a jedva jedan pošteno radi! Da nije tako, narod bi nam svakim miljem cvao, a nebi kukavno životario kao što životari; s prvimi bi narodi u pročelju stolovao, a nebi izgledao njihovih odpadakah i milostinjah, kao što sada izgledati mora! — Ele što nije, to sve još može biti stalnom i poštenom voljom sredstvom pučke prosvete i obrazovanosti. Njom se jedino možemo uzviti do uzvišenog cilja, što svoj našoj radnji za smjer služi. Svaki i najmanji trud, svaki i najmanji darak u tu svrhu velika je zadužbina za svog roda sreću. Nekasnimo indi svaki i sljedni, da Šimuna što više raširimo, neka nam puk naš, temelj naše sreće, bistri, jedra i čisti!

Toliko o sadrzaju, smjeru i važnosti našeg Šimuna; a što se jezika tiče, to je posve pravilan, kako što se i očekivati može od naše književne omladine, koja nam iz naših sadanjih, na narodnoj knjizi osnovanih školah pridolazi. U ostalim slog mu je naravan i lak prema onim, kojim je namienjen; a počem se je književni jezik već posvuda u pučkih školah udomaćio, to će Šimuna lako razumjet i ishvatati i u onih krajevih, gdje štokavština u svagdanjem životu nevlada.

Tako bi posvema zadovoljni bili s našim Šimunom, samo bi mu ipak jedno prigovorili, da je naime premalen prema plemenitoj i liepoj svojoj svrhi. Ni iz daleka niesu njim izcrpljene sve predsude i mane našeg naroda; a želiti bi ipak bilo, da bi dobio takovu knjigu, u kojoj bi mu se što podpunije zrcalile sve grbotine njegova domaćeg života. Zato bi preporučali gosp. piscem našega Šimuna, da kod budućeg izdanja, jer da će to doživjeti, o tom nesumnjamo nimalo, Šimunu širji i svestraniji temelj dadu, i tako iz njega, ako i ne odmah, a ono malo po malo, učinu u pravom smislu pučku knjigu. A da bi to mogli, zato nam jamče po njih umetnute izvorne glave 11., 12., 14., 16., 17., 20., 21. itd., koje su upravo najzanimivije u cielomu dielcu. Taj bi trud bio zaista zaslužan i uharan po slavni sbor, a narodu bi koristio više, nego sve birokratičke pismohrane ovoga svieta!

Ovom sgodom napominjemo još, da gosp. Vladimir Nikolić, pristav ove županije, nakladom Josipa Tacza svoje pjesme pod naslovom „Bršljani" tiskom Lehmanovim u Osieku izdaje, i da će već koncem kolovoza t. g. izpod tiska izaći. Gospodin V. N. bit će i našim čitateljem poznat s njekojih svojih u ovom listu priobćenih književnih proizvodah; s toga ih pozorne činimo na to njegovo pjesničk odjelo, da ga si u svoje vrieme nabavi, komu se hoće. Ciena će mu biti 50 novčićah.

— U ovom listu već napomenuta knjigarna g. Josipa Senečića bit će za koji dan otvorena, i gosp. preduzetnik je dotične svoje obznane već razposlao, a po jedan je primjerak priklopljen i ovomu broju Slavonca. Da će se rečeni gospodin osobito starati za promet narodnih djelah, za to nam jamči njegovo rodoljubje, da nam to upravo i nekaže u svojoj obznani. S toga dakle, kao i u obće s njegove nam znane poduzetnosti nadamo se liepomu napredku po razvitak domorodnoga duha i prosvete u ovomu kraju, jerbo znamo, da si mnogi po gdjekoju knjigu kupi, kad mu knjige češće pred oči dolaze, dočim bi inače riedko kad na nje i pomislio, i da se tako mnogi malo po mali na knjige napokon i navadi, pa njimi onda sam i oplemeni i prosvetu dalje širi. A to još češće i u većem razmierju biva, kada se u kojem mjestu uredna

trgovina s knjigami nalazi; i zato se mi tomu podhvatu upravo i radujemo i veselimo, buduć je ovaj kraj u tom pogledu u velikom još nazadku, te ga svesrdno preporučamo svim rodoljubom i prijateljem duševnog i stvarnog napredka. Osim svih proizvodah pako naše književnosti providjena će biti obilno rečena knjigarna i svakovrstnim papirom i svôm risarskom i pisarskom spravom, u savezu će biti s knjigarnami i izvan našega naroda, te će dakle moći i svakoj inoj, amo zasjecajućoj naručbini točno zadovoljiti. Bože joj daj željena uspjeha i napredka u korist preduzetnika i prosvete naroda našeg!!

Iz Požege. Marvinska kuga premda nije naprasita, ipak još jednako traje, au hvala Bogu naredbe sl. županije, zatim neumorno djelovanje naših liečnikah, naročito živinovračitelja Vjekoslava Kneževića, čine da se tako silno nerazprostira. Jer dosad je jedno 3—5 komadah samo uginulo, i već je bila tako pristala, da su liečnici konačno izviešće podnieti hotjeli. Nu najednoč ukazà se u selu Kadanovcih, kamo je (kako se sluti) iz obližnjih mjestah gradiške regimente prenešena. Naš živinovračitelj, koji u svakom smislu zaslužuje pohvalu i priznanje občinstva, je iznašao jedan liek proti toj grozovitoj bolesti, najme proti sušcu knjižicah (Lőserdürre), to je njegova tajna, dosad mu je pošlo za rukom, da je sredstvom toga lieka i njekoliko komadah izliečio; nu još se neufa sa stalnošću tvrditi, da je taj liek nepobitni remedium i jedini svrhi odgovarajući, dok se podpunoma o tom na većem broju bolestne marve neosvjedoči. Ako mu to za rukom pojde, mi se već unapred radujemo, jer će tada toga neumornog i čestitog muža trud naplaćen biti, pošto smo čitali, da su mnoge vlade nagrade razpisale, koje u hiljade idu, ako bi tko proti te vrsti kužnoj bolesti lieka iznašao. Dobili smo i iz Pakraca dopis da je medj krmcima grojnica tako vladala, da je u okolici već više stotinah krmakah izginulo; nu od kad je žup. liečnik onamo, sastavljen po marvinskom liečniku recept poslao, da nijedan komad, komu je taj liek davat, uginuo nije. Prerečeni marvinski liečnik svakom' u tome svoju pomoć pruža, čak od Drave ljudi dolaze k njemu, i on im za njihove krmke prepisuje s najboljim uspjehom. Mi smo vlastni očitovati, i svakog uputiti na g. Vjekoslava Kneževića, koji će svoj posve uspješni recept proti grojnici, svakom i nesetnom čovjeku, koji uztreba, drage volje izdati.

— Ovdje se štampa za godinu 1864. Požeški kalendar, koga će početkom mjeseca listopada svatko već imati moći.

Narodne novine u br. 195. imadu vrlo važnu viest iz Beča o trasiranju željeznice zemunsko-riečke. Mi to stavljamo do obćeg radostnog znanja:

Iz Beča, 25. kolovoza.

Imadem vam javiti ugodnu viest, da je mierničko osoblje za trasiranje željeznice Zemunsko-riečke s ograncima u Osiek, Brod i Senj, ovih danah odputovalo na mjesta svojega opredieljenja. Za sada je razredilo dotično družtvo svoje osoblje i ogranziralo upravu željezničku, kako sliedi:

Odbor je za sada u Brukseli, pod predsjedničtvom grofa Villermonta. Uprava željezničkih poslovah razdieljena je na tri ravnateljstva; to jest:

I. Ravnateljstvo sad u Brukseli. Služba občenita: Odborni član: g. A. Licot de Nismes. Veliki tajnik g. F. Van Camp.

II. Ravnateljstvo na Rieci. Služba mierniška: Vrhovni načelnik mjerničke službe: g. A. Clavel, koj će putujući svakoga mjeseca od Rieke do Zemuna nadzirati i ravnati praktične poslove trasiranja. Njegova pisarna: miernik i načelnik iste pisarne g. L. Clavel, risar g. Hannaort, g. Petit odpravnik g. Henequin. Jedan tumač:

Odsjec željeznice:

1. Odsjek. Rieka-Karlovac. Miernik g. Sausse, glavni stan na Rieci. Jedan pristav kao tumač i četiri težaka.

2. Odsjek. Karlovac-Požega. Miernik g. Lukse, glavni stan u Sisku. Jedan pristav kao tumač i četiri težaka.

3. Odsjek. Požega-Djakovo. Miernik g. Méert, glavni stan Požega. Jedan pristav kao tumač i četiri težaka.

4. Odsjek. Djakovo-Zemun. Miernik g. France, glavni stan Zemun. Jedan pristav kao tumač i četiri težaka.

III. Ravnateljstvo. Služba upravna. Miernik g. F. Kazda u Beču. Vrhovni miernik A. Clavel stignut će neodvlačno iz Rieka na sve odsieke željeznice i podieliti dalji naputak podčinjenom osoblju.

Grof Villermont i drugovi podnieli su već molbenicu, da se otvore dogovaranja o konačnoj dozvoli za gradjenje željeznice, pošto je namjera družtva, započet isto gradjenje već mjeseca svibnja 1864.

Zagonetka.

Samo napried, da sam dalje došo,
A hod mi je uviek lagan tih.
A kad mislim, daleko sam došo,
Opet tuj sam, malo prije gdje bih.

S druge strane — kod bogosluženja
Il na božić, il na uskrs bar,
Naslušavši skladnoga si pjenja
Pružit ćeš mi barem malen dar.

Odgonetka zagonetke u 20. broju „Slavonca" jest **Rak — kar.**
Odgonetnuli su: gg. A. Šporšić i Fr. Sal. Božić.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako

SLAVONAC.

se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. rujna 1863. Broj 25.

RONAC.

Balada od Fr. Schillera, preveo ju Edo Iglić.

„Oj vitezi, momci! u ponore
Tko je junak da zaroni smjelo?
Zlatnu kupu vržem sad u more;
Crno mahom progutne ju ždrielo.
Koj mi kupu pokazati znade,
Nek mu bude na mjesto nagrade.“

Kralj to reče i zatim veselo
Vrže s vrha hridi strme, koju
Sinje u more sizat vidiš smjelo,
U Karibdin vrtlog kupu svoju.
„Tko je junak, ja vas pitam sade,
U dubinu koj zaronit znade?“

Al vitezi, momci svi na okô
Mukom muče sve kano i prije,
Svi u more glede u duboko,
Baš nijedan kupe željan nije.
I kralj s nova pita i sve gleda:
„Da l' s'nijednom doli skočit neda?“

Ali tvrdo šute usta svaka;
Momče mlado, očijuh smioni'
Napried stupa iz sriede momaka',
Plašt odbaci i svoj pás svioni;
I junaka gledajući stoje
Svi u čudu vitezi, gospoje.

Čim obronku pristupio sada,
U ponore u strašne gledeći:
Vale, što ih primì prie pun jada,
Sad izriknù gnjievno vir bučeći,
Kan da mukla groma čuješ silu
Pjeneć tmastom se izviju krilu.

Bukom buči, šumi, vrije, kipi,
Baš ko s vodom boj da vatra bije,
Tja do neba djipom pjena djipi
I za valom nov se val zalije,
I smiriti mniš da se nemore,
Ko da more drugo radja more.

Nu, gle, bjesne sile se utaže,
Te bijela pjena se odmakla
Crn i dubok oku s' jaz ukaže,
Prepuko je, mniš, do samog pakla;
Šumom šumeć val za valom vrli
Dol u vrtlog zievajući hrli.

Prie no s' vrati bibavica plaha,
Mladić Bogu liepo se pomoli,
I — svikoli zavrisnu od straha,
Vaj, vir veće povučèga doli
I nad smjelim roncem se zajazi
Ždrielo; nitko veće ga nepazi.

Potihnuo sada jaz taj pusti,
Samo doli muklom šumi jekom
I drhćući svijuh šapću usti:
„S Bogom, s Bogom, mlad junače viekom!“
I muklije dol urliče sade
Našto stanka grozna baš nastadè.

Makar krunu ti vrgnuo doli,
Veleć, koj mi krunu vratit znaje,
Kraljem bio, nek se njom oholi —
Za tu platu srce mi nehaje
Uzlajući jaz što na dnu kriva,
Tog nijedna nezna duša živa.

Mnogi brod već, koj zahvati silom
Vrtlog, strmu sletì u dubinu,
Al smrvljenim kljunom i jedrilom
Nezasitnom grobu se izvinù. —
I sve jače, kô da s' vìhar diže
Šum došumi sve bliže i bliže.

Bukom buči, šumi, vrije, kipi,
Baš ko s vodom boj da vatra bije,
Tja do neba djipom pjena djipi,
I za valom nov se val zalije,
Kan da mukla groma čuješ silu
Pjeneć tmastom se izvije krilu.

I, gle, tmastih iz jazovah tajni',
Ko snieg bielo nješto se uzdiže
Labud-ruka, vrat se kaže sjajni,
Iz svih sila jur dovesla bliže.
Ev' ga — evo, ljevica ohole
Zlatnom kupom maše u okolo.

Oddahnuo dugo i duboko,
I nebesko svietlo pozdravio.
Od radosti kliču svi na oko:
„Živ je — evo, Bog ga izbavio!“
Iz vrtloga, junak iz tog groba
Živu glavu iznìè baš u doba.

Evo ti ga, družba ga okruži;
On pred kraljem na koljena pada,
Kleče kupu zlokobnu mu pruži;
I kralj mahnù milo kćerci sada,
Ona mu ju vinom nalì rujnim;
Na što mladić kralju slovom bujnim:

„Zdravo kralju! kojno božjeg smije
Zraka disat, vesela mu duša!
Ali strašno ondje doli ti je
I Bogove čovjek da nekuša,
I viek mu se gledat nezahtjelo,
Što no grozno noći krije velo.

Strielimìce doli me odvučè,
Tad bujica iz kršna prokopa
Biesom biesneć na mene dohučè,
I dvostrukom silom val me popà,
Poput žvrka krugom me zavrtì,
Tak da mišlih: evo moje smrti!

Dobar u čas tad mi Bog pokazà,
U nevolji komu se obratih,
Greben, strašnog vìreći iz jaza,
Ja rukama mah ga se dohvatih;
Na koralju tu bjè kupa gore,
Drugčie sginuh u bezdano more.

Jer duboki poda mnom zievahu
U rumeni neizmjerni jazi,
Prem ništ uši čuti nemogahu,
Oko doli sa užasom spazì,
Kak s'burnjaci, zmaji i šturovi
Veru strašnih u ponorih ovi'

Grdo u klupko savijani krugom
Amo tamo gmizahu vam tuda
I nosatac sa mrkom žutugom,
I mlatnjaka morska neman huda
I najgrozn'ji medju svimi biesi
Strašni kučak na me se nakesì.

Naježenih kosah visih tada
Na daleko ljudske od pomoći
I jedina duša posried gada,
Baš sám samcat u groznoj samoći,
Doli kud glas ljudski nedopire,
U zabiti gdje s' strašila šire.

Tak u strahu nješto k men' dopuzè,
Što udovah pruži proti meni,
Na me zinù — groza me obuzè,
Koralj spustih čvrsto ogrljeni;
Mah me vrtlog dočekà bučeći,
Al me gore izbacì po sreći.

„Tva je kupa,“ reče kralj mladiću,
Prevelikog od čuda uzhićen,
„A i prsten taj ti još dati ću
Sa kamenjem dragim vas izkićen,
Ako kušaš jošte jednom samo,
Da mi javiš što je na dnu tamo.“

Nježna srca kći, to slušav, počè
Zatim mu se laskajuć moliti:
„Grozne šale okani se, oče!
Što učini, tko će učiniti?
Neda l' ti se odoljeti volji,
Nek s'vitezi od njeg kažu bolji!“

Kralj za kupom na to naglo tržè,
Pa ju viru u sried sriede hiti:
„Vratiš li mi kupu tu što brže,
Medj plemići prvi ćeš mi biti,
I još danas ljubavcom ti bila
Kâ tak milo za tebe prosila.“

Tad mu dušu rajska otè sila,
Zaplamtiše ognjem mu pogledi,
Djevojčica pred njim stoji mila,
On ju vidi, kako vene, bliedi;
Pa ne može srcu da odoli,
Te poskoči, ostô, propô doli . .

S daleka se čuje bibavica,
Briegu gromkim urnebesom stiže,
Dol upire pogled djevojčica
Valovi se dovaljuju bliže,
Amo, tamo, i dole i gore
Al mladića nepovrati more.

POŽAR MOSKVE.

IV.

Jesenska večer.

U razvalinah ukopana ležaše Moskva, samo još ovdje ondje dizaše se dim iz ogromne hrpe pepela, u koj su se ciele ulice pretvorile. Samo mali dio grada bijaše od plamena sačuvan. Napoleon ostavi carski razkošni dvor Petrovski i izabrà si za prebivalište opet Kremlj. I palača u kojoj je general Garbonne stanovao neostadè od vatre sačuvana, s toga stanovao je on sada sa kneginjom Paulovnom izvan kapie Kolomne u jednoj liepoj seoskoj kući.

Liepa jesenska večer pokrivala je magičnim svjetlom, mirovnimi brežuljci, obkoljenu ravnicu, na kojoj se već opet čuje vesela buka Francezah, koji već zaboraviše na strahovitosti prijašnjih danah.

Paulovna sjedjaše na prozoru svoje sobe, čudnovati nemir i zatravna žalost pokazivaše se u cielom njezinu biću; ružičasti ures mladosti nepokrivaše više njezinih obrazah i prijašnja živahnost ustupi zamišljenoj ozbiljnosti mjesto. Uspomena na svoje roditelje dirala bi žalostno njezinu dušu; ali još veća žalost biesnila je u njezinih djevojačkih grudih. Ona ljubljaše prviputah žestinom i strašću, koja joj cielo tielo grozničavo pronicavaše. Garbonne bijaše predmetom njezine ljubavi; sva njezina duša zabavljala se je njegovom slikom, sve njezine misli stapljahu se u jednu jedinu oživljujuću misao: njezine ljubavi.

Već mnogo satih bijaše general odsutan, a Paulovna očekivaše vrućim čeznućem njegov povratak. Iznenada se odpru vrata, a general turobnim licem stupi u nutra.

„Nosim vam glas o vaših roditeljih;“ progovori joj general. „Oni žive i jesu sada u dvoru njekoga vašega prijatelja. Evo čitajte pismo od njih.“

Paulovna odpečati drhtajućom rukom pismo, a suze joj se niz obraz dole oboriše. Kad ga pročita, baci se glasno jecajuć generalu na prsa i tiho, zabunjeno mu se zahvali.

„Vi ćete se doskora u naručaj svojih roditeljah povratiti i biti ćete sretnija od mene“, reče Garbonne uprvši žaloviti pogled na kneginju.

„Zašto vas je ovo pismo tako razžalostilo?“ upita Paulovna. „Zar ja nesmijem uzrok žalosti znati.“

„Je li mogu doista biti veseo, kada se sjetim rastanka, koj me čeka;“ odgovori Garbonne, „ah Paulovna nikad ja sretan, ako me vi ostavite.“

Paulovna metnu pismo na stranu i baci pogled pun neizrečene ljubavi na Garbonna.

„Ah zašto nije i meni krvavoga dana kod Borodina željezna, smrtna kocka pala;“ nastavi on dalje; „onda nezanimaše još moje srce nikakova druga strast do slavohlepja. I kako lahko umira se ovako na polju slave. Ah kako je sasvim drugačije sada, od kako sam vas vidio u bliesku vaše nebeske ljepote.“

„Kako rado bi ja oblake žalosti s vašega čela raztjerala“, odgovori Paulovna, „ali što mogu ja za vas učiniti, koja ni domovine neimam?“

*

„O ti možeš sve, sve!“ poviknù Garbone, „jedna rieč s tvojih ustah može me najsretnijim na ovoj zemlji učiniti. Pa ti još dvojiš o čarobnosti svoje moći. Ti sadržaju svega blaženstva, more razkoši u kojem bi se imao moj život utopiti u neizrečenoj ljubavi. Al što, — za mene nekuca nijedan tihi udarac u tom srcu.

„Tko vam to kaže?“ šaptnù Paulovna porumenivši se.

„Pa me ljubiš ti nebesko biće!“ zaviknù Garbonne i pritisnu na prsa drhtajuće djevojče; „tvoja domovina neka bude od sada ljubav, koja ti i u pustih kaukazkih stepah raj stvara. O budi mojom ljubeznom ženom, ti liepo, plemenito biće!“ nastavi on poslie stanke i pade kneginji uz noge i posù joj ruke cjelovi. „Usreći mi uzburkani život svojom nebeskom ljubavju.“

Paulovna zanešena moćju ljubavi spusti se porumenìv u naručaj Garbonnov; ustnice joj odkriše, što joj se je odavna u srcu krilo. U milovanju i nježnom čeznuću, medj brižnim protivljenjem i bezsviestnom podatnosti projde vrieme; noć je već raširila svoju crnu koprenu nad spavajućim stvorenjem, a mjesec sakrio za oblake svoje bliedo lice i žalio oskvrnjenu nevinost.

V.

Odlazak.

Hiljade i hiljade vojnikah utaborili su se pred gradskimi vrati, stranom pod lahkimi, drvenimi koljebami, stranom pod čadori iz najfinijih azijatskih tvarinah. Maškaradi skoro prilikovalo je raznoliko i čudnovito vladanje vojnikah.

Velike vreće pune kave i šećera i najfiinijih mirodijah, smotci i škrinje s turskimi i indijanskimi tkaninami, zlatno i srebreno posudje, sve to ležaše nagomilano jedno preko drugoga. I vojnici pokazivali bi se u šarenom odielu. Tu si mogao viditi Turke, Armenijance, Perzijance, Ruse i Tatare u živahnoj medjusobnoj trgovini. Isti prosti vojnici pometaše na sebe tvorine, koje su po sto rubaljah vriedile.

Ovdje trguju vojnici s ruskimi čifuti, kojih je u Moskvi velik broj bio i prodaju stvari od velike vriednosti za par rubaljah. Ondje sjede oko vinskoga posudja i ugadjaju si skupocjenim vinom, koje su zlatnimi pehari pili. Oko goruće vatre ponamjestiše umjetno izradjeno posudje u kojem si objed pripravljahu, dočim je zemljište najfinijim kinezkim porcelanom pokriveno bilo. Velik broj vojnikah sakupi se oko vatre i vesele pjesme zaoriše u kruzih njihovih.

Nedaleko od ove hrpe vide se dva čovjeka i čini se kao da su baš u živahnom razgovoru. Jedan drži dalekogled, koj češće svraća na predelj, gdje drum Kalugha leži. To bijaše čovjek snažan, licah zemljene boje; izpod crnih obrvah sievahu dva pronicava oka. On je nosio sivu gornju haljinu i mali trouglasti škrljak. Ovaj čovjek bijaše Napoleon. Uz njega stoji mlad čovjek, liepa vojničkoga izgleda, bujna životna sila vidi se, kao da mu tielo kriepi; odvažno, vatreno oko izdaje mu mladjahni živahni duh. On je metnuo ruku na sedlo biesna konja, kojega je jedan konjanik velikim naporom na miru držao. Ovo bijaše princip Eugen, podkralj talijanski.

„Pa ovi misle meni prietiti, ovi kratkovidci!“ reče car oštrim glasom. „Ovi Skithe, koji neznaju, da jednim udarcem njihovu vojsku uništiti mogu. Drum, koj u Kalugju vodi, mora otvoren biti, jer ja kanim u Petrogradu zimovati.“

Podkralj strese zamišljen glavom i spomenú ga na približajuće se ružno godište; on je bio toga mnjenja: da se Moskva učvrsti i tamo bolje vrieme očekuje, dok bi Poljska izdala proglase i pojačenje k njim došlo.

„To je savjet za lave“, upade car principu u govor. „Kutuzova bi nas vojska odasvuda obkolila i svako obćenje presjekla; što bi onda Francezka o nas mislila. U pogibeljnom položaju samo nam dva puta otvorena stoje, kojimi možemo naše poštenje spasiti. Il uzme Alexander pogodbe mira, koje sam mu po Lauristonu poslao, ili ću biti prisiljen caru u Petrogradu pogodbe mira diktirati.“

Dočim je to govorio, pogleda oštro na drum od Kalughe. Prah se je podigao na skrajnosti obzorja, a u sunčanoj svjetlošti vidjaše se blistajuće oružje.

„Ja čekam Lauristona;“ nastavi car, „vidite li vi Eugene, što je ono?!“

Na ove rieči uzjaši princip na konja i odjaši sve skokom napram označenom predelju. A Napoleon skrstiv odsad ruke, pojde k stojećim oko vatre vojnikom.

Gromoviti: „vive l' Empereur!“ pozdravi cara.

Razgovarao se je sa starimi vojnici, pitao ih za ime, za bitke, u kojih su se zajedno tukli, pohvali je pred mladjimi i obeća im nagradu i dostojanstva; zatim pregleda im hranu; uzè žlicu jednoga polag sebe stojećega vojnika i okusi se njihove juhe. Ali eto hrli prieko ravnice general Garbonne. Kad opazi cara skoči s konja, pojde strahopočitanjem napram njemu.

„Vi ste general Garbonne;“ reče mu car oštrim glasom. „Ja sam nezadovoljan s vami, vi zanemarujete zapt svojih vojnikah; najneuljudnije izgrede propuštate vi nekažnjene. Nezadovoljno govore o vas moji hrabri grenadiri. Veli se, da vi držite uhvaćenu njeku odličnu Ruskinju kod sebe; čemu to pretvaranje? Zar smo možebiti mi rat sa ženami vodili?

Na ove rieči bijaše general s početka veoma smućen; nu poslie opet k sebi došav, izpripovjedi caru cieli dogadjaj o ulovljenoj Paulovni.

„A vi generale“, nastavi car poslie pripovjedanja Garbonnina dalje, „Vi dakle obustavljate kod sebe kneginju, kao kakvu obezčašćenu robinju. Mi se moramo s osbiljnijimi stvarmi baviti, a ne na takove budalašćine našu pazljivost obraćati. Pošaljte taki Russkinju natrag te neumnožavajte još svojim postupanjem neprijateljsku mržnju.“

„Sire“, odgovori general, „moje poštenje je neoskvrnjeno ostalo. Kneginja nezahtieva više svojim roditeljem natrag vratiti se.“

„Do jada! to je budalašćina.“ odgovori car i pojde zlovoljan njekoliko koračajah napried. U isti čas išla su jedna kola poleg cara u kojih je ruska kneginja sjedila.

„Ovo je ta Ruskinja“, mrmljahu mnogi vojnici, pokazujuć na Paulavnu.

Napoleon dade znak, na koi se taki pojde kolom i kneginji reče, da sajde.

„Gospodjo“, progovori car drhtajućoj kneginji, „što radite vi u gradu, koj su vaši zemljaci poput barbarah zapalili? Vi morate k vašim roditeljem natrag, vaše poštenje vam to nalaže. Ja ću sam potrebite priprave za vaš polazak učiniti. A vi generale, ako ste se već rata zasitili, tada se možete za uvjek na svoje dobro u Francezku povratiti.“ Iza ovih riečih skoči na konja i odjaši u grad.

Zastidjena, Paulovna i skoro izvan sebe popè se na kola, a general zapovjedi kočijašu, da kući tjera; on pako pun srdžbe odjaši u grad, da četu viežba.

Paulovna je tek nješta malo svoga imetka pospravila, kad al eto general u sobu stupi. Suze joj padahu niz bliede obraze i neizgovorna žalost bijaše joj utisnuta na obrazu.

„Pa zar i zbilja držiš ti to za istinu i hoćeš, da svoga budućega supruga ostaviš? Nebrini se, moja draga, carska pretnja neće se nikada u sadašnjib okolnostih udjelotvoriti.“

„Ah Garbonne, ja te nikada ostaviti neću; sada je već kasno;“ vrisnù Paulovna od tuge i ljubavi, dočim svoje ruke savì okô vrata ljubovnika.

Carska prietnja i zbilja neizpuni se. Alexandro, car ruski, zabaci sve pogodbe mira i neprijateljstvo poče opet.

Deset danah poslie razgovora s Garbonnom ostavi Napoleon kobnu Moskvu s namjerom, da potraži rusku vojsku kod Kalughe i uništi, te tada slavodobitni ulaz u carevac na Nevi drži. Ali drugčije bijaše zabilježeno u knjizi sudbine.

(Konac će sliediti.)

TALIJANSKE NOVELETTE.

IV.

Il baccio.

Pr. O. m.

„Nek nas je svakojakih!“ rekao bi jamačno neumrli Goethe, da je poznavao Dragutina Molovića. Ne s toga, što bi mu ovaj uviek protuslovio; jer gospodin Dragutin Molović bijaše čovjek, koji bi s prevelike uljudnosti svakomu pravo dao; k tomu bijaše još dobra srca; a dobre volje i pune kese mu nikad neuzmanjká. Zato je opet imao tu slabost, što je htjeo da bude skladalac; pa uprav zato bi se one rieči na njega protezati mogle.

„Ta meni nije stalo do dobitka, meni je samo do imena;“ govoraše on češće, „boli bo me, kad me tko vlastelinom nazove. To je naslov sasvim prost i jednostavan; to je čast, koju čovjek sa očevinom ostaviti mora; s kojom ni pred gradska vrata, a kamo li za drugi sviet pristao nisam. Umjetnici i zanatlije mogu se podhvatnošću i domišljanošću proslaviti i ovjekovječiti; nu da si je koji vlastelin svojom radinošću spomenik stekao, toga se nesjećam.“ Tako je zanovetao gosp. Molović, nemisleć, da čovjek uprav s tom čašću najdalje dotjerati može, i da se vlastelinom uprav zato nemeću spomenici, što za života nikad nisu gladovali.

Da mu djelovanje bude čim sjajnije, bijaše njekoliko sonatah za glasovir sastavio, koje, natiskav ih dakako svojim troškom, svojemu prijatelju, knjigaru Temeljiću, predadè, da jih on razprodaje.

Taj prijan bijaše takodjer čovjek izvrstan i, kako se ono kaže, praktičan; samo je tu grdnu pogrješku imao, da se je pod jaram papučaricah sasvim skučiti dao. Bojaše se naime svoje žene kao groma; njezina ljubomornost nedadè mu mirno ni liepe kakove slike promatrati; a kada bi Veneru ili drugu koju boginju uzeo, pala bi mu žena u nesvjest.

Jedan dan puhne našem Moloviću nješto u glavu, te on spremiv se ode u knjigarnu. Tu nadje svoga prijana blažena i sretna; žena bo mu bijaše otišla na sajam; a on snivaše sad o sreći, jer se nije trebao sad bojati argusovih očijuh svoje nježne drugarice.

„Trgaju li se za moje sonate; ili su možebit jur razgrabljeni?“ pitaše ponajprije Molović, taj novi kandidat neumrlosti.

„Nisam prodao još nijedan iztisak.“

„Ta zar to obćinstvo tako malo čuvstvuje za ljepote klasične glasbe? . . . Al nemože to tako naglo da bude;“ dodá tješeći sám sebe, „jučer sam dao dva lakta široke i četiri duge oglase natiskati; svakom uredniku sam po koji liepo vezani iztisak poklonio; dapače sam njeke melodije u vrtač (Leierkasten) uvrstiti dao, uspjeh se dakle mora na skoro pokazati.“

„Ja ti u toj stvari sve dobro želim; pače ti još svoj blagoslov udjeljujem;“ smrmlja prozaično Temeljić.

„Sbilja!“ nastavi dalje Molović, „ja sam se naumio na njekoliko danah k tebi preseliti.“

„K meni? Zašto to prijatelju?“ upita ga Temeljić.

„Jer bi rada svoje sonate sam prodavati!“ odvrati na to Molović.

Prijatelj mu Temeljić začudjeno ga stane motriti; nu ovaj za to nehajuć nastavi dalje: „Neću, da ti čitave stvari razlažem, jer ti nemoreš pojmiti blaženstva piščeva, koji svoja djela sam u sviet razturati može; osim toga vidi mi se djelo malo preskupo, pa bi mu cienu polag okolnosti —“

„Polag okolnostih obalio, ili najpolje badava djelio“, upade mu smijući se Temeljić u rieč. „Dobro, dobro; meni je to svejedno, samo te molim, da i moje druge knjige nesmatraš svojimi sastavci.“

„Bože oslobodi! šta ti je palo na pamet?“ odgovori Molović, „tvoja sva ostala djela nisu za me od nikakove ciene.“

„Ja se vrlo bojim“, odvrati Temeljić; „medjutim tvoju ponudu, da mi njekoliko danah budeš pomoćnikom sa zahvalnošću primam. Imam baš njekoliko listovah pisati, pa zato odmah idem. Dobru ti zabavu želim!“

Temeljić ode u svoj stan ostaviv nadopunoga skladalca u knjigarni, koj uzalud kupce svojih sonatah izčekivaše. Od duga vremena izide najposlje pred dućan, te se ogledne gore i dole ulicom. „Aha, eno na onom uglu već moj ogromni oglas visi!“ stane monologizirati; „taj šumasti raznosilac ga je malo ovisoko priliepio; to se jedva čitati dade . . . Gle! eno stade jedan gospodin . . . čita; njekako izgledje, kao da je muzikalan; gle! ide ovamo . . . prevarih se, prodje! Eno odande se opet žuri mlad čovjek, valjda mu je velika sila. Bog zna, kamo se taj žuri? . . . Hm! kamo bi se taj žurio? . . . ako ne ovamo. Žuri se valjda, dokle ovo prvo izdanje nije razgrabljeno . . . . I taj prodje. Ala kakova je ono djevojčica, što je iz one kuće na kraju izišla? . . . Bože moj! eno prelazi preko ulice — eno je, ide ovamo! . . . Da ta hoće moje sonate kupiti, odmah bi ju uzeo.“

Jedva on tako svoj monolog završio, kad uprav gospodski odjevana liepa djevojka u dućan unidje.

„Neznate, kako me sretna činite svojim posjetom liepa gospodično;“ udvorno će Molovič, „jer tolike ljepote, tolike dražesti —“

Začudjeno gledaše ga djevojka. „Mislim, gospodine, ja sam u knjigarni —“

„Jest, jest!“ odvrati Molović, „u knjigarni u kojoj najsretniji od svih ljudih boravi, koga vi svojom nazočnošću —“

„Ja vas nerazumijem, gospodine“, presječe mu djevojka rieč; „pa ni netrebam, da mi to razjasnite, jer se moram žuriti, pa mi nije stalo do vašega neslanoga laskanja. A sad mi dajte, molim vas, obećani „„cjelov.“““

„Ta zar taj lopov, moj prijan, i s cjelovi trguje?“ pomisli si Molović. Medjutim se ipak nije dugo domišljao, već zagrliv zatečenu djevojku živo ju cmokne.

„Tako, gospodično, ufam se, da ćete biti posve zadovoljna!“

Čim se djevojka malo razabere, navali razgnjevljena nanj. „Kolika drzovitost, gospodine! Čemu me bez uzroka vriedjate? Moj će otac od vas tražiti zadovoljštinu.“

„Neznam, gospodično, što vaš gospodin otac ima sa našim cjelovom; vi ste tražili, a ja sam vas s njime poslužio.“

„Nemojte se sada pretinjati, kao da neznate, da sam ja Arditijer dvospjev „cjelov“ iskala; odvrati mu djevojka. „Najprije ste me svojim nepristojnim udvoravanjem, koje si trgovac na prama kupcu nikad dopustiti nesmije, uvriedili; a zatim svojim ponašanjem, koje se nikako izpričati neda, i najposlje svojim drzovitim cjelovom mjeru svoje zloće napuniste. Posljedice toga postupka pripišite samomu sebi.“

Razsrdjena djevojka ode iz dućana ostaviv u njem uzhićena Molovića. „To je pravi angjeo!“ govoraše neprestano on; „ala je sladio taj cjelov. Djevojku, koja tako medna usta ima, odmah bi uzeo. Ala, kako se je bila zabunila, uboga djevojka. Ja joj nemogu pomoći; zašto se drži tako sliepo toga nesretnoga purizma? Da me je tražila „il baccio“, jamačno je nebi bio zlo razumio, jer talijanski cjelivati neznam; nu ona me je iskala naški cjelov, a takovih imam uviek dosta pripravljenih.“

Molović zovne svoga prijana u dućan, te rekav mu, da ga vrlo važan posao čeka, uzme njekoliko iztisakah svojih sonatah, i ode onamo, odkale bijaše liepa Matilda, kćerka u mir postavljena kapetana Blagovića izišla.

Nebi dugo, al eto u dućan dodje stari jedan gospodin, veoma ozbiljna lica, te i nepozdraviv, osovi se pred knjigarom: „Ja sam, gospodine, kapetan Blagović!“

„Drago mi je, da imam tu čest;“ odvrati, nakloniv se Temeljić.

Nepazeć na toliku udvornost, nastavi kapetan dalje: „Dajte mi cjelov!“

„Kakav cjelov?“ upita Temeljić.

„Ta zar neznate, šta je to cjelov?“ zagrmi kapetan.

„Cjelov? Aha! vi bi valjda rad „il baccio.“

„Zar je to cjelov?“

„Dakako! Cjelov se talijanski veli „il baccio.“

„Talijanski oli naški;“ nastavi kapetan dalje, „to je meni svejedno! Vi meni dajte cjelov!“

„Vrlo mi je žao“, odvrati Temeljić, „što ga više neimam, sav je jur razprodan.“

„Gledaj ga! za mene ga neima, a za moju ga je kćer imao;“ srdito će kapetan.

„Vašu kćer?“ upita začudjeno Temeljić, „ja toga nerazumijem.“

„Odmah ćete razumjeti, al onda jao si ga vam! — Je li bila moja kćer danas ovdje?“

„Nemam sreće, gospodičnu poznati.“

„Šta! Vi nepoznate moje kćeri, pa ipak ste ju poljubili?“

Temeljić nije znao, šta da čini. Zahman se je ogradjivao; kapetan neuvaži nikakovih izgovorah, postajuć sve to razdraženiji, nazvà siromaka Temeljića hrdjom i zavodnikom. Ovaj drhćuć od straha, jer bi mu gospoja mogla svakim časom banuti, pomisli, da je kapetan poludio, pa da je iz ludnice pobjegao. Ta misao mu se još bolje ukorieni, kad kapetan dva samokresa izvadi i Temeljića pozvà, da se s njime bije.

„Hvala vam liepa na toj časti —“ počè se izgovarati Temeljić.

„Hoćete li se sa mnom biti? Hoću, neću!“

„No, kad već moram reći, neću!“

„Dobro dakle, a vi morate moju kćer uzeti!“

Stanje, u kojom se je Temeljić nalazio, nebijaše baš najugodnije. Bojaše se s jedne strane, ako nepopusti ludjaku, može ga još ubiti; s druge opet, ako popusti pa ga žena slučajno zateče, udariti će ju kap. Odluči napokon pristojno se udaljiti, i kod poglavarstva pomoći potražiti.

„Umirite se samo“, stane rogoborećemu starcu govoriti, „ja ću sve učiniti, štogod hoćete; ja ću vašu kćer uzeti, al to za Boga nemože ovaj čas da bude!“

„A zašto ne?“ zavikne starac, „vi morate odmah —“

„Jest, jest! ja moram odmah se prirediti, ali da to uzmognem, morate mi dopustiti, da se za koji časak udaljim.“

Popustljivost Temeljićeva ublaži starca, te najposlje postade poćudan. „Vi ste vražji čovjek“, govoraše on gladeć Temeljića po obrazu, „kad vas čovjek samokresom mora k sreći tjerati. Možete se tješiti, jer ćete s mojom kćerju sbilja sretan postati! ona vam je liepo a i dobro djevče; gnjev rad cjelova, lahko će zaboraviti, jer joj se, kako mi se čini, svojom drzovitošću ni najmanje niste zamjerili.“

„To mi je vele drago!“ odvrati Temeljić, veseo što mu stari nebrani udaljiti se, te uzè naglo šešir i ode, da dozove redarstvenike.

Medjutim Blagović se razprti u Temeljićevu dućanu. Puneć si lulu uzme sam sobom govoriti: „Ala je taj moj zet čestit čovjek; samo da mi je znati, kako se zove? — Stani more, ta ja to mogu lahko saznati;“ primetne, pa izišav na ulicu pročita na cimeru Temeljićevo ime. Obaviv sretno taj posao, vrati se u dućan, i pruživ se po divanu uzme pušiti.

Nebì dugo, al eto ti Temeljićke; sva začudjena gledaše, kako se je taj posve nepoznati čovjek u dućanu njezina muža razkalašio.

„Gospodine!“ započme ona.

„Čim mogu služiti?“ upita Blagović, „možebiti da i vi rad cjelova dolazite?“

„Gospodine, ja vas nerazumijem —“

„Vi bi to već razumjeli“, posmješno će Blagović, „samo da je moj zet ovdje! Taj vraži čovjek mora vragometno, da zna ljubiti.“

„Vi me vriedjate, gospodine, a kad moj muž dodje —“

„Šta! vi imate muža, pa ipak ovamo dolazite?“ upade joj Blagović srdito u rieč, „neznate li, da je to ružno!“

„Ta valjda bar k svojem mužu smijem doći?“

„K svojem mužu slobodno, al k mojem zetu ne!“

„Ta dajte si dokazati, gospodine“, srdito će napokon mlada gospodja, „ja sam ovdje kod kuće.“

„Dakako! kako možete vi ovdje biti kod kuće? Ta ovdje sam ja kod kuće —“

„Moguće u gornjem odjelu.“

„Nebudite tako neuljudna, gospojo; u mojem gornjem dielu svi kotači dobro idu.“

„Vi me zlo razumjeste, gospodine!“

„Moguće; al vam zato ipak velim, da se nosite, čim prije, tim bolje; jer je onaj gospodin, koga tražite od jutros moj zet.“

„Gospodin, koga tražim, jest već tri mjeseca moj muž!“

„Moguće, da vas je kućni broj zaveo; ovdje stanuje knjigar Temeljić.“

„Sirota gospoja se okameni od straha, te više časovah nije mogla ni riečce, da prosbori. Mašta joj predoči crne slike nevjere i izdajstva, što joj često njezina ljubomornost tamnimi bojami bijaše naslikala. Sve te slike, rekoh, opet joj se pred oči narinuše i i to strašnije nego ikad prije. Napokon se ipak nadvlada, te strese toliku sumnju; jezik joj se oprosti sponah; govor joj bude povraćen; a ona navali sad na starca: „Zar vas nije stid, gospodine, tako potvarati moga muža? Istina doduše, da svi muževi skoro ništa nevriede, ali moj ipak nije takova neman. Pa i ja sam mirna i dobra žena, te je moj muž sa mnom zadovoljan, da mu druge tražiti netreba.“

Sad se stane opet Blagović čuditi.

„Dakle ta hudoba od čovjeka, što je moju kćer poljubio, to je nezin muž!“ poviče. „Ala, da mi je samo ovdje, odmah bi ga ubio!“ Zatim izvadi samokres, i stane s njim po zraku mahati.

Neustrašena, poput razdražene lavice, stane mlada gospodja predanj: „Ded metnite to opet u džep, jer ćete inače znati, pošto oka suhih šljivah. Valjda ste i moga muža u strah utjerali, pa vam je morao obećati, da će vam kćer uzeti. Sram vas bilo, što morate samokresom u ruci, svojoj osidjeloj kćeri muža tražiti.“

Dok je tu grmilo i trieskalo, bijaše Molović kapetanovo odsuće upotriebio, pa se u njegov stan ušuljao, gdje njegovoj kćeri svoju ljubav odkrì, i odmah joj ženitbu in optima forma predloži. On bijaše liep, pa se s toga liepoj Matildi svojim zasrednjim očitovanjem, nimalo nezamjeri. Najposlje dotjera dotle, da je njegovim molbam popustila, i nade mu podala, ili da bolje rečem, oni se sasvim složiše, i oboje na sve pristaše. Matilda uze brigu na se, kako će rad cjelova razsrdjena oca umiriti, pa znajuć, da je još u knjižari ode tamo; nu sve se začudi naišav na onaj prizor.

„Moja kćeri! ti si uboga prevarena!“ stane kukati starac.

Opaziv mlada gospodja liepu djevojku, povrati joj se ljubomornost. Sad joj se vidlo moguće, da joj se je muž rad ove ljepotice iznevjerio. Od jada stane kukati i naricati: „Kuku meni! ubogoj i prevarenoj ženi!“

„Tko je ta gospoja?“ pitaše Matilda.

„To je žena tvoga zaručnika!“ odvrati joj razjareni otac.

Kad se je gospoja naplakala, trebalo je da na kom svoj gnjev izkali; s toga navali na ubogu djevojku: „To je vrlo ružno od vas, da svoju ljepotu na to rabite, da me i ovog jedinoga muža lišite! Ta zar neima dosta neoženjenih ljudih, na kojih ste mogli svoju umjetnost prokušati?“

„Odkale bi ja mogla znati, da je on oženjen?“ odvratit će Matilda.

„Istina! to je velika pogrješka naših zakonah, da oženjeni nemoraju znakove

nositi. Kolikim bi se tim nesrećam doskočilo! — Al čekaj nevjerniče, samo mi dojdi na oči!“

Matilda zamoli oca, da joj dozvoli, da smije kući otići, jer se nebi rada više sa čovjekom, koji ju tako ljuto prevari, da sastane. Kapetan joj to drage volje dozvoli, obećav ujedno, da će si on svakako zadovoljštinu znati pribaviti.

Medjutim bijaše Temeljić otišao k redarstvu, i prijavio, da se u njegovu dućanu ludjak nalazi, koji se mora u ludnicu odpremiti.

Pošto mu redarstveni povjerenik obeća, da će u pratnji liečnika doći, odjuri Temeljić kući, bojaše bo se, da se nebi Blagović s njegovom ženom sastao, koja medjutim plačuća u kut se savrla bijaše.

Temeljić stupiv u dućan neopazi je, pa s toga Blagovića nagovori sa: „Dragi tastu!“

„Izdajico!“ krikne mu iz kuta gospoja, i nasrne na njega.

„Grom i pakao! moja žena!“ zamrmlja nješto Temeljić, nastojeć ipak, da svoju zabunu sakrije.

„Kako ste se vi usudili reći, da ćete moju kćer uzeti?“ zagrmi Blagović.

„Ta ja ću ju drage volje uzeti!“ reče Temeljić hineći prisebnost.

„Dakle se sbilja misliš ženiti?“ izdrekne mu se gospoja; „a što sam ti ja dakle?“

„Jest, jest; tko je to?“ pitaše starac igrajuć se sa samokresom.

„Tko je to? — ja je nepoznam!“ jedva izmuca Temeljić.

„Vi je nepoznati?“ opet će Blagović, „ta to vam je gospoja.“

„Gospodine! to ćete mi valjda dopustiti, da ja svoju gospoju poznam;“ odvrati Temeljić dajuć gospoji znak, da šuti.

Nu ona se nedade tako lako ušutkati. Temeljić ju bijaše zanijekao; bijaše rekao, da je nepozna; te joj bijaše dozlogrdilo, pa mu nehtjedè znaka razumjeti.

„Zlikovče!“ zakrešti mu, da si što mala sagriešio prama meni, nebi ti ništa, jer sam ti, kako sam znaš blagoćudna i dobra žena, koja te je uviek ljubila; al ti si me zaniekao, sad sam uvriedjena žena; sad sam razdražena lavica, razdraženi tigar! Dakle ti ja nisam žena? — Tko je dakle? komu si se 6 mjesecih udvoravao? koga si nagovorio, da s tobom k žrtveniku pristupi? tko upravlja već tri mjeseca tvojim gospodarstvom, i uzoritom trpljivošću tvoje slabine podnaša? Pričekajte malo, gospodine“, nastavi dalje Blagoviću, „odmah ću vam donieti vjenčani list; možete se sami uvjeriti, da li sam ja njegova žena ili ne?!“ To rekav polcti k vratam svoje sobe; nu tu ju dočeka muž te joj prišapne, da neluduje, jer je taj gospodin poludio. Zatim pristupi k Blagoviću, pa mu prišapne, da su se toj gospoji kotači malo pomiešali. Nu razsrdjeni otac nedade se tim umiriti. „Vi se morate sa mnom tući!“ odvrati on Temeljiću nudeć mu samokres: „Birajte!“

„Ta gospodine“, samokresom u strah utjeran stane Temeljić mucati, „valjda se nećemo ovdje u dućanu —?“

„Ovdje ste sagriešili, ovdje vas moram i kazniti!“

„O, da je povjerenik samo već ovdje!“ uzdisaše Temeljić.

Mlada gospodja stade sada medju nje. „Počekajte malo s pucanjem! reče ona kapetanu, „ja sa ovim gospodinom imam nješto razgovarati.“

To oklevanje dodje našem Temeljiću dobro. „Govorite dakle milostiva!“ obrati se sada k njoj.

„Gledaj ga, sad mi veli milostiva“, posprdno će ona; „nu k stvari. Čovjek, koj umire, mora istinu govoriti. Promozgaj to dobro, pa mi sada odgovaraj! Poznaš li kćer ovoga gospodina?“

„Nepoznam!“ odvrati na sve pripravni Temeljić.

„Grom vas ubio! Tolike drzovitosti još nevidjeh! Birajte!“ zagrmi kapetan i pruži mu samokres pod nos.

„Ta pričekajte još koji časak!“ moljaše Temeljić. „Ta vidite, da moram odgovarati; ako me prije ubijete, neću moći ništa ovoj gospodji kazati.“

„Jesi li ti kćer ovoga gospodina poljubio?“ pitaše ona dalje.

„Nisam!“ odvažno će Temeljić.

„To je laž!“ zagrmi opet kapetan. „Ta zar niste malo prije sami priznali?“

„Jesam, al —“ stane mucati Temeljić.

„Pa kako se usudjuješ još lagati?“ zakrši mu gospoja u rieč. „Jao meni ubogoj siroti!! — Jesi li ti išao kćeri ovoga gospodina, pa joj ruku nudio?“

„Nisam!“

„Niste li vi meni obećali, da ćete moju kćer uzeti?“

„Jesam!“

„Ljubiš li ti kćer ovoga gospodina?“

„Neljubim!“

„Zar vas nisam pod tim uvjetom pustio, da priprave za svatbu činite?“

„Jeste!“

„Ja ću umrieti! To će me u grob spraviti!“ jecaše gospoja, i pade onesviešćena na stolac.

„Eto gledjite, gospodine“, srdito će Temeljić Blagoviću, „šta svojom žestinom počiniste. — Nije vam dosta mene ubiti, već hoćete, da i moju — ovu gospodju ubijete.“

Kapetan nimalo nemareć za gospojinu nesviest uzme dalje pitati: „Jeste li vi bili kod župnika?“

„Nisam!“ osorno će knjigar.

Te rieči povrate opet gospoji život. „Ti si ipak dobar čovjek!“ govoraše ona objesiv mu se o vrat. „Nije li istina, ti uvidjaš, da si krivo radio?“

„Nisam!“

„Nisi?“ i pade opet na stolac. „Ja ću umrieti!“

„Oj povjereniće! ta gdje si tako dugo!“ uzdisaše ubogi Temeljić. „Ako te još domala nebude, ja ću poludjeti.“ A kad starac i gospoja s pitanji opet nanj navale, dozlogrdi mu, te pristupiv kapetanu reče: „Dajte dakle, kad je vrag po vragu, taj jedan samokres, pa pucajte, jer inače nećemo nikako toj stvari na kraj doći.“

Starac odbroji osam korakah, pa stane naproti Temeljiću, veleć mu: „Ja ću brojiti jedan, dva, tri; a kad reknem tri, onda pucajte!“

„Dobro dakle. Samo dopustite, da ovoj gospodji, koja je napokon ipak moja gospoja, istinu rečem!“

„Vaša gospoja! Ha! to ćete mi krvju svojom platiti!“ krikne Blagović.

„Strpite se, molim vas, samo za jedan časak! — Slušaj me dakle Marijo! Ja kćeri ovoga gospodina nepoznam, niti sam ju poljubio, a još manje joj ženitbu obećao. Dapače niti ovoga gospodina nepoznam, samo toliko znam, da me je jutros silio, da mu budem zetom. Ja mu moradoh obećati, da ću mu kćer uzeti, jer bi me inače ubio bio, i odoh; nu ne k župniku, već k — redarstvu, da zamolim, da se ovaj gospodin u ludnicu odvede.“

Marija se objesi svomu mužu o vrat. „O ti dobra, blaga dušo!“ govoraše ona. Dakle mi se nisi iznevjerio? — O sad nedam, da te ubije! Sada bi te proti cielom svietu branila!“

„To sve nije istina!“ vikne Blagović, nogom o zemlju lupajuć. „Tko je dakle poljubio moju kćer, ako niste vi?“

„He! tko je?“ pitahu se izmjenice supruzi.

Najednoč se sjeti knjigar svoga prijatelja Molovića. „Aha, sad ga znam! To je ta ptičica!“ To rekav baci samokres na stranu, i stane nestrpljivo po sobi gore dolje hodati.

„Ej! šta radite vi gospodine, ostanite na svom mjestu!“

„Na čast vam kolači!“ nasmija se Temeljić, „ja nemam volje dati se za tudje pogrješke ubijati.“

U taj par doleti Matilda, i baci se svom otcu u naručje. „Štiti me, otče, pred njim; opet je bio kod mene, te me ćak ovamo progoni.“

„Tko?“ upita starac.

„Ona varalica!“ pokazujuć na ulazećega -- Molovića.

Tim se svrši Temeljičeva neprilika, a s njom i naša pripovjest. Samo to još moram napomenuti, da je Molović, odkako se sa Matildom upoznade, izgubio volju, k skladanju, te za njekoliko danah stupi on s njom pred žrtvenik.

Matilda je bila Moloviću sklona, tako postadoše sretni, a toj sreći bijaše uzrok — „il baccio.“

Da li je gospodja knjigarova i nadalje bila ljubomorna, to se nezna; samo toliko stoji, da ju je knjigar na „il baccio“ sjetjao, za čuvalo ili za liek, to neznam.

Seoski knez.

Moj pobratime Slavonče, što me koriš? što me k sebi dozivaš, da ti odgovaram, što sam ja u Tornu radio, kakove razgovore imao da se ti možeš opravdati? Ja doći nemogu, jer evo iz slavnog našeg Sriema, deliciae romanorum zvanog, pošteni gosti u Lipiku, koji me ljubezno primiše, te će me sa sobom i u Sriem odvesti. Ja ti velim, što tko govorio i kazivao, ja sam pošteno mislio i radio, i držim se onog što latinci kažu: conscius recti mendacia ridet, a tvoje uredničtvo na možebitne napadaje neka odgovara. — Ja sam ti bio u Lipiku, neću da napominjem, dà još nije sve priredjeno za udobnosti gostih u ovoj kupki, kojoj je par samo jedna jedina u španjolskoj, jer se dotično vlastelinstvo trsi, da do godine svemu se udovolji. Neću ti ni to kazivat, kako su Lipičani veliku čast imali, što su se sa svojim bivšim vlastelinom liepo pogodili glede promjene zemaljah. A neću ti ni to da divanim, kako sam u Pakracu promišljavao, da ima na svietu ljudih, kojima je Bog blagoslovio, pa svi od Boga, a njeki od cara, njeki od drugih svojih gospodarah imadu liepu mirovinu, pa neće da idu u crkvu da Bogu hvale, i u miru uživaju već svašta piskaraju, što na njih ni nespada. — Neću ti ni to do znanja stavljati da u Pakracu u gostioni neima nikakovih naškilı listovah, već da sam našao list pisan po parižkom perečaru, koj taj svoj list štampom naziva. U tom listu najdoh, već kano da je gotovo, da ćemo bez ikakvih uvjetah u Salovnikovića kazalište ići. O moj perečaru! Wart a bisl. Još ti nije nikad naša domovina tako složna bila, kao što je sad. Sa vlastnikom kazališta u svoj smiecrenosti pripravni smo, da se dogovorimo — da svaki narod svoju vlastitu sobicu dobije; ali tako veliku kako je razmjerje njegovih dušah, al za volju perečarovu ni poture nedamo. Neću ti ni to kazivati, da će se još naš Pakrac sa slavnim i dičnim Biogradom sredstvom liepe Šane u bolje spojiti, već ću ti opet crne glase da priobćim. Moja poštena nakana o carskih orlih, kojim sam hotio dati mjesto, koje je ide, zlo je tumačena ovdje po blagorodnoj gospodi poreznicih, jer sam nasluškao, da su me tužili, čak pred županinski sud. Ja se nebojim i velim ono, što je njokoč Pozor kazao: „U jednom se gradu groze. a u drugom se neboje.“ Opet po latinskom: „Conscius recti mendacia ridet. — Sad s Bogom, idem u slavni Sriem. Tvoj sretni ili nesretni kako ti volja Knez.

Krasan je taj moj knez, sve ti ostavi na uredničtvu Slavonca, te zato će uredničtvo po svom obećanju u broju 24. da dade na ono u Pozoru pod br. 191. tiskano razjasnjenje, svoje razjasnjenje.

Ovo je uredničtvo ubavieśćeno bilo još odavna, da njeka mjesta bivšeg vlastelinstva Stražemana, kad je došlo, da jim se šuma i paša odciepi nezadovoljna — prem su prije tog dobrovoljno se nagodili, i ova nagoda po sudovih potvrdjena je bila — nisu hotila da se to odciepljenje udielotvori. Ovoj nedosljednosti je hotjelo uredničtvo u svom listu pregovoriti. Kasnije se je pogovaralo kao da ljudstvo u tom tko podbada. Nu je l' ga tko podbadao ili ne, to nije znalo ovo uredničtvo. Početkom srpnja je doznalo, da je presv. gosp. vel. župan izdao nalog, čuvši da njetko sviet krivo uči, da se iztraže, koji su to, koji sviet krivo uputjuju, a da je presvietli gospodin veliki župan u svojoj brižljivosti 2. Julja takovi nalog izdô, evo ga ovdje u propisu.

Br. 206.

Gospodinu vel. sudcu Alexandru Peičiću.

Dočuo sam, da njeki ljudi seljakom, bivšim podajnikom vlastelinstva Stražemana, u u poslu uredjenja šumah i pašnjakah renitente savjete daju. Za to vas pozivljem, da saznati nastojite, je li tu što istine; da dalje, ako bi se obistinilo, umirite seljake, da se zakonitim naredbam neopiru, jer bi to samo za nje zločešte posljedice imalo, te njim na štetu bilo. U svakom pako slučaju Vas pozivljem, da mi u roku od 8 danah izviešće u tom podnesete, i u njem poimence navedete takove bundjije, skup sa učinom.

U Požegi dne 2. srpnja 1863.

Exp. **Špun-Strižić**, *v. r.* **Virág**, *v. r.*

Prepisao 2. srpnja, **Janković**, *v. r.*

2. srpnja 1863. odpravio. **Tomašević**, *v. r.*

U najpoštenijoj namjeri, bez ikakvoga obzira je tek 10. srpnja t. g. u br. 19. Seoski knez o tom podučiteljno divanio na strani 302. redu 42. uprav do konca 12. reda na strani 303. — Kad je ovo izašlo, presvietli gosp. vel, župan je u podpunom pravu i u službenoj brizi da se osvjedoči, nije li uredničtvu više poznato, nego li njemu upravio svoje pismo na 2. podžupana (izključivši uredničtvo) sliedećeg zadržaja:

Br. 234. 1863.

Poglaviti gospodine!

Čitao sam u beletrističnom listu „Slavonca" pod br. 19. t. g. sliedeće: „vele da su, osim što se dobrovoljno nagodiše, još 30. jutarah krasne šume dobili. Na to će sa strane jedan Stražemanac: vi ste dobro, nu mi nismo još u redu, nama neki ljudi kažu, da mi nemoramo ostati po nagodi.

Čuvši ja to dreknuh: ah nesretni moj narode, zar ćeš se dati zavadjati od budalah, zar neznaš, da je nagoda bolja nego svi processi? dragi moj stražemančane, nebudalite vi, već liepo uživajte i čuvajte što ste dobili, pošto da se niste nagodili, nebi ni polovice toga imali.

A napokon vidite, ti ljudi koji Vas huškaju, nisu vaši prijatelji, vaša nagoda je prošla do najvišjeg suda, te sad više nitko nepromjenu."

Iz ovoga svega sljedi to, da gore spomenuti njeki ljudi jesu takovi, koji proti pravomoćnoj nagodi neuke puntaju, a to puntanje moglo bi ono zlo proizvesti, što bi sigurnosti imetka priečku staviti, i time mir i red u županiji poremetiti moglo.

Na tome bditi, da se takove zločeste i žalostne posljedice preprieče, dužnost je političke oblasti, to jest županije; a jerbo ste Vi poglaviti gospodine uz to, da ste urednik rečenog lista, ujedno i 2-i podžupan ove županije, to je Vaša dužnost o prenavedenih okolnostih, u koliko su Vami poznate slavnu skupštinu ili mene točno izvjestiti, a nemogu niti misliti, da bi Vi prenavedene učine o ovom škakljivom pitanju takove naveli u Vašem listu, koji se možda neobistinjuju i to tim manje, budući učini isti uvjek na nekog javno bacaju bunjenja sumnju.

Zato Vas ovim pozivljem, da mi u roku od 48 satih obširno saobćiti izvolite: koj je

taj stražemančanin i koji su ti ljudi, koji su rekli: „nama neki ljudi kažu, da mi nemoramo ostati po nagodi" za da se daljnji koraci učiniti uzmognu.

U Požegi dne 15-a srpnja 1863.

Veliki župan županije požežke:
Špun-Strižić.

Na ovo je 2. podžupan sljedeći odgovor dao:

Presvietli gospodine veliki župane!

Gospodine meni milostivi!

Na visoki poziv presvietlosti vaše od 15. srpnja 1863. br. 234. što mi je izručen dne 20. srpnja u ½12 satih prije podne, hitim da u opredieljenomu roku odgovorim, te u dužnoj podanosti presvietlost vašu ne samo izviešćujem već mojim poštenjem uvjeravam, da u predmetu urbarijalne razpre izmedju vlastelinstva Stražemanačkog i bivših njegovih podajnikah o čemu se u br. 19. Slavonca podučiteljno napominje sve što znam, znam iz blagohotnog izjasnjenja presvietlosti Vaše, što je se dostojala u istoj skupštini a i pred drugimi izjaviti, zatim iz pripoviedanja po gosp. Franji Šav. Erlingeru, žup. stola savjetniku i urbarijalnomu izvjestitelju, nemanje po gosp. vel. sudcu Škendru Peičiću, koji je i nalog od presvietlosti Vaše dobio, da u tom predmetu iztraživa. Ova obadva gospodina su ono isto, što su i Vašoj presvietlosti i meni prepoviedali, „da najme njeke stražemanačke občine nisu sklone, da se učinjena i potvrdjena nagoda uživotvori." Daljneg i obširnijeg šta meni je nepoznato.

Presvietli gospodine! Nemojte mi u zlo upisati, što nemogu da utaložim žalostnu ćut srca mog u tom, što vaša presvietlost u svom visokom dopisu o meni dvoji, kan da bi ja štogod, što bi javni red poremetiti moglo, premučao. Ja mislim da moje preko dvadeset godinah službovanje o tom nije nikakove znake dalo, budite uvjereni presvietli gospodine, da bi ja sigurno, da i najmanje što znam o čemu, što bi obćem dobru a i javnom poredku pogibelju prietilo, i o tom nebi presvietlost Vaša već ubavješćena bila — ne samo zato, što sam podžupan, već i zato, što je to i poštena čovjeka dužnost, odkrio.

Što je u Slavoncu u rubriki poetičke forme per figuram alegorico parabolicum obavljato, pripravan sam takodjer razjasniti, to ne samo skromno već i javno — u koliko bi to presvietlost Vaša od uredničtva zahtievala.)*

Presvietlosti Vaše u visoku milost preporučen, sa dubokom počitajnošću pokorni sluga

U Požegi dne 22. srpnja 1863.

M. Kraljević,
2. podžupan.

Medjutim je stiglo i izvješće vel. sudca na. presv. gosp. vel. župana, koje glasi ovako:

Br. 979. pol

Presvietli gosp. veliki župane!

Pozivno na velecienjeni nalog od 2. srpnja 1863. br. 206. častim se presvietlomu gospodstvu vašem službo-ponizno izvjestiti, da nakon svestranog strogog iztraživanja i propitkivanja proučio jesam, da one raznešene vjesti o njekim bundjijam seljakah bivših podajnikah vlastelinstva Stražemana, neobistinjuju se.

*Seljaci urbarskih občinah Toran, Bankovci očitovaše se pred menom sa odcepitim šumam i pašnjaci posve zadovoljnim — a naprot seljaci občinah Stražeman, Doljanci, Biškupci i Kanturovci prigodom djelotvornog odjepljenja izjaviše se nezadovoljni.**) Kada sam jim odmah odkazao — odnosno uputih ih, da u koliko misle polakšicu kakovu polučiti — da put redovite parbe poprime, dotle pako svakog nasilja ili napadanja na vlastelinsko dobro kane es, jer će svake posljedice, ma kakove nezakonitosti, samo njima na teret pasti.*

*) Uredničtvo nebijaše nikad pozvano. — **) Nemože li se o ovih selah zastupnicima obzirom na ine njihove suseljane — kad se stvar per figuram obavlja — kazati, nami njeki ljudi kažu, da mi nemoramo ostat po nagodi. (Ured.)

Na koji uput obrekoše mi svi, da ćedu shodno mom uputu ponašati se. U ostalom ponizno mnijem, da za slučaj i zbilja kakovog bunjenja — nebi sigurno prepustilo dotično vlastelinstvo iz gledišta sobstvenog interesa i meni kakovu prijavu podnieti, što dočim do sada učinilo nije, more u daljni prilog uzeti, da raznešen glas bunjenja posve neistinit jest.

U Požegi dne 12. srpnja 1863.

Skender Ivan Peičić,
vel. sudac.

Ab extus pr. 12. srpnja 1863., br. 235. rukom vel. žup.

Sve ove spise je presvietli gospodin skupštini izručio, i donešena je odluka potlim kako je ovim istim tečajem u exposicii sve gori napomenuto — sljedeća:

Koje izviešće gosp. drugog podžupann uzima se do znanja i u koliko bi se potreba porodila opravdanja radi, u ostalom će bilježničtvo predmet ovaj u izvadku oprovrgnuća radi u Slavonca i Pozor staviti· Čitao!

F. Bernić, *v. r.*
zač. žup. podbilježnik.

Povodom tim je razjasnjenje u 191. broju Pozora izišlo a i na ovo uredničtvo upravljeno koga je sadržaj sliedeći:

Slavnom uredničtvu «Slavonca.»

Povodom zaključka skupštine uzimam si čast slavno uredničtvo umoliti, da izvoli niže stavljeni članak u svoj list uvrstiti.

U Požegi dne 18-**a** kolovoza 1863.

Virág, žup. bilježnik.

Pod br. 19. tekuće god. navodi se u beletrističnom listu „Slavoncu" da je „slavončevom knezu" došavšem u sela bivšeg spahiluka Stražemanskog, kada su mu ondešnji seljaci nekih selah pripoviedali, da su se sa svojim bivšim vlastelom glede šumah i paše povoljno pogodili, jedan Stražemanac kazao: nama neki ljudi kažu, da mi nemoramo ostati po nagodi. Tu se razumije sada spomenuta urbarska nagoda, glede šumah i paše. Iz dalnjeg navoda istog članka sliedi to: da gori spomenuti neki ljudi seljake bune proti takovoj nagodi, koja je previdjenje najvišjeg mjesta prešla, i tako pravomoćna postala.[1])

Povodom tim da se shodne naredbe izdati, te sve, što bi mir i poredak priečiti moglo, odstraniti uzmogne, pozvao je presvietli g. vel. župan g. II. podžupana, koj je ujedno i urednik „Slavonca,"[2]) *da naročito naznači, u koliko je njemu poznato, koj je taj Stražemanac, i koji su ti ljudi, koji protiv rečenoj nagodi seljake podticaju, a isto tako*[3]) *nalog je podielio sudcu sredotočnom kao dotičnom kotarskom, da strogo u ovom predmetu iztraživanje učini, i takove bundžije poimence saznade, te o stanju stvari obširno izvješće podrese.*

Na koji službeni poziv g. II. podžupan, koji je ujedno i urednik „Slavonca"[4]) *izvjestio je: „da njemu izim onog, što je od vel. sudca sredotočnog čuo, ništa drugo poznato nije, a da je uvrstjenje spomenuto u „Slavoncu" bilo — pojetičke forme per figuram alegorico-parabolicam obavljano." — Veliki sudac pako nakon učinjene iztrage izvjestio je:" da je za saznanje takovih osobah strogu iztragu poveo, i povodom tim točno se uvjerio o tom, da se ne obistinjuje, da bi itko ljude u pomenutom predmetu bunio, ili protiv spomenutoj nagodi podticao."*

Presv. g. vel. župan saobćio je, županijskoj skupštini cieli gore rečeni predmet skupa sa spisi, a županijska skupština je taj predmet za znanje, i u koliko bi se potreba porodila, za buduće opravdanje uzela, te ujedno odlučila, da se imadu spomenuta razjasnenja javnosti doprinieti s toga, da se čitatelji „Slavonca" ubavieste o pravom sadržaju stvari, najme — o tom, da nije istina, da bi tko ljude proti pravomoćnoj nagodi nagovarao ili bunio bio.[5])

[1]) Zašto nije daljniji sadržaj članka uvrstjen, da se uvidi jeli baš to sliedi, što se tudie tvrdi. (Ured.) [2]) i [4]) Zašto se baš accentuira „urednik Slavonca" kad je izključivo podžupan bio na razjasnjenje posvat. (Ured.) [3]) Ne isto tako, več prvo 13 danah. (Ur.) [5]) Ovo posljednje u odluci županije nevidim. (Ur.)

Ovo neka izvoli svatko u razborito pretresanje uzeti, i tad svoj sud izreći je li se to razjasnjenje sa precedenciami slaže. Ako se slaže dobro, ako se neslaže opet dobro. Mi podpuno smo uvjereni, da će svatko, koji naš list čita, sad se uvjeriti, da mi one nakane nismo imali, koja kroz ono razjasnjenje občinstvu se ukazuje. Napokon još jedno je, što se ovdje napomenuti usudjujemo, da molimo Pozor, da on, koji je ono razjasnjenje primio, i naše razjasnjenje primi, ostavljajuć mu na volju u cielom ili u izvadku da ova preobći. Mi smo pripravni opet drugiput njemu sličnu ljubav ukazati.

Uredničtvo „Slavonca.“

Svaštice.

Iz Požege. Ovdje je različitih novostih, ugodnih i neugodnih. Med prve spada to, da je još od Maksimove čete zaostavši razbojnik Marka Marijančević dne 4. o. m. u mjestu Jakšićih, po županinskih četnicih ubijen. Hvala Bogu, sada je ova županija očišćena od tih lupežah. To imamo zahvaliti vrlim naredbam županije, zatim revnom nastojanju županinskih častnikah, i odvažnom postupanju naših žup. četnikah. Nema tri godine, da je municipium uživotvoren, a u to vrieme nestadè četevodje Makšima, i njegovih opasnih drugovah, i to s jedinom silom od 12 četnikah, gdjeno pod prvašnjom vladom haraše ti zlikovci 10 godinah, i na uništenje njihovo silni se novac izdadè, mnoge nedužne oružnike poubijaše, a cieli batalioni su za njimi u potjeru išli, nu nemogoše uspjeti. Nu kako mu bilo da bilo, sad u županiji Požežkoj razbojnikah neima. — Druga radostna novost je, da su nam mjernici za trasiranje željezničke pruge ovamo prispili, od strane poglav. županije i varoša već su učinjene naredbe, da se tomu osoblju u svemu pomoć pruži i u njihovih pravičnih potraživanjih predusreće. Radostna novost je i to, da se za domaću izložbu, koja će 21. i 22. rujna u Požegi biti, priprave čine, nu ovdje moramo opaziti, da bi se občinstvo moralo bilo obširnije o tom ubaviestiti. Nu svejedno je, samo ako dobrim uspjehom urodi. Uspjeh izložbe ćemo u svoje vrieme obznaniti. Med žalostne novosti spada marvinska kuga, koja je sad naprasiti značaj poprimila. U selu Kadanovcih već se je više komada razbolilo i uginulo. Tako isto se ta pošast i u cerničkom kraju okrutnijom ukazuje. U Pleternici, gdje se je najprvo ukazala, za sad je izčeznula. Naredbe su od strane županije učinjene što strožije, sam presvietli gospodin vel. župan sa svom snagom nastoji, da se to zlo prepreči, i zato osobno i on i prvi podžupan na lice mjesta izlaze, podučavaju, i odredbe čine. Marvinski vračitelj svaki dan je na kolih, njegov liek, koga upotrebljava njekima pomaže i to takovim, gdje nije bolest mah preotela. Bolnice su svagdje, gdje se kuga ukaže opredeljene i svaki doticaj prepriečen.

— Požega gubi dva osobita muža, svaki je u svojoj struci izvrstan, i rad svoga ponašanja ne manje glede izpunjenja svojih dužnostih po občinstvu vrlo cienjeni i ljubljeni bijahu. A to su: Gosp. Mile Utješenović, k. graditeljni kot. načelnik, koji u Zagreb dolazi, povišen u svom zvanju. Da je rečeni gospodin mjernik povišen, to nam svim kolikima godi, jer u tom vidimo, da je naša vlada pravična, i da nastoji, da se usluge domovini učinjene, nagrade. Nu da nam odovud odlazi, to je što nas boli, jer je on znao si pribaviti svijuh ljubav i občim je prijateljem postao. To dokazuje osim ostalog i ona okolnost, da se je družtvo izabrano 3. ovog mjeseca sastalo, koje je njemu na poštenje u ovdašnjoj čitaonici oprostni obied priredilo, gdje je on izrazima iskrena sućuvstva pozdravljan bio, i gdje je svatko opaziti mogao ljubav i privrženost, kojom je od svih stranah obsipan bio. Družtvo to bijaše iz odlične gg. skoro svijuh kr. žup. stola činovnikah. Od strane županije i grada bijaše takodjer zastupnikah. Da je o tom bilo obće poznato, još bi više se sastalo, a slučajno i jedna važna komisija učinila je, da njeki municipalni činovnici, prem bi rada tu bili prisustvovati nemogoše.

Cielo to družtvo bilo je jedna duša i jedno srce i samo boljak naroda pred očima imajuči, te je srdačno žalilo, a i još uviek žali, što taj vriedni domorodac nas ostavlja; ali tješilo se je, da će u duhu Mile ostat naš, Mile kralju narodu i nami vjerni drug. — Drugi je, što nam Požegu ostavlja, naš vriedni Ivan Filipović. On je poznat kao domorodac najbolje vrsti i kao vrstan učitelj. Tko njegovo domorodno srce i njegove izvrstnosti poznaje, taj najbolje zna, što ovdašnje občinstvo njegovim odlazkom gubi. Mi nemožemo ino, nego našemu premilomu gradu Zagrebu da čestitamo nad tim dobitkom. — Uredničtvo ovog lista žali veoma njegov odlazak, pošto je on bio vrli pomagač; nu ono se uhva, da on kao Slavonac Slavonca zaboraviti neće i iz predragog našeg glavnog grada svojim vještim perom kad i kad nas obradovati.

Iz Budima dobismo glasove, da je ovogodišnji kapitulum reda sv. Frauje države kapistranske 31 kolovoza držan, i da je tom prigodom za državnika izabran Ot. Dominik Kirchmayer; za Čuvara Ot. Pavo Nagy; za Defintore OO. Nikoli Bržovsky, Ljudevit Lauk, Julio Stipić i Solano Krkvarić. — Svi vriedni muževi. — Nas ovdje vrlo veseli i raduje, što je otac Dominik državnikom postao. Ovaj muž je Požegi vrlo dobro poznat kao izvrstan izobražen, i revan svećenik i čovjek. On je bio u Požegi prvi ravnateljem gimnazije iz reda Franjevacah; ovdie je bio ljubljen i proštiman veoma. Mnogi sada veće u različitih duh. i svjet. službah nalazeći se zaslužni muževi bili su pod blagim njegovim rukovodstvom i sjećaju se ugodno njegova ljubljena, ćudoredna i veoma koristna nauka.— Velečastni otac Dominik je muž već u 70. godini, koji sada treći put je provincialom ove države i koji je obzirom na svoju dobu sigurno se žrtvovao za boljak državè, on je još hvala Bogu kriepak, u njemu će i naša narodna stvar podupiratelja naići, a zaslužna drž. sv. Ivana Kap. čestitog poglavicu.

Iz Pleternice. Pišu nam, da je u mjestu Pleternici kuga marvinska sasvim pristala. Ujedno priobćuju nam, da će se u Velikoj u Provizoratu 13. o. m. u 2 sata poslje podne više ponuditeljem prodavati ovogodišnji plod vlastelinskih kestenikah i branjevinah, zatim 160 akovah šljivove i 60 akovah komove rakije od 9—10 gradih za got. nov.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

SLAVONAC.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. | U Požegi 20. rujna 1863. | Broj 26.

ZAR DA NESMIEM?

Ljubit zar da ja nesmiem?
Ta sve, što je u naravi
Sladkom diše sve ljubavi;
Ta stvor svaki od nje biće
Svoje dobi pak i žiće;
Ljubav majka j' svih milena,
Nisam ni ja od kamena!...
Pa zašt' ljubit da nesmiem?

Poljubit zar da nesmiem?
Vjetrić ljubi krasno cvieće,
Leptir ljubit ga doleće;
Kamen ljubeć drugi kamen
Znak cjelova daje plamen;
A ja cjelov s mednim ustim'
Primit, vratit da propustim?
Poljubit zar da nesmiem?

Pjevati zar da nesmiem?
Ta po polju i po gori,
Svud se ptica pjesma ori;
U pjesmi je sve veselje,
U njoj srca ćuti, želje;
Utjeha se njom ulieva,
A nemisli zlo tko pjeva,
Pa zar pjevat da nesmiem?

Piti zar da ja nesmiem?
Zemlja i sve na njoj pije,
Isto sunce kad nas grije;
Bog nam dade osim vode
Da nam vinske loze rode,
Da nas vince razveseli,
Da nas kriepi, hrabri, smjeli.
Pa zar pit ga da nesmiem?

Šaliti se zar nesmiem?
Sve se u svietu igra, šali,
Šala srce nam razgali;
Ona svako družtvo krasi,
Od duga nas časa spasi;
A brz tok je žića danah
U njem raznih dosta ranah, —
Pa zar šalit se nesmiem?

Smijati se zar nesmiem?
Taj baš mudar bit nemora,
Koji uviek čelo sbora;
Smieh radostno srce kaže,
Veseljem se svakim slaže;
Dost' pak svjetskih ludorija'
Što su vriedne našeg smija,
Pa zar smijat se nesmiem?

Ilija Smiljanić S—.

POŽAR MOSKVE.

VI.

Doroghobuz.

(Konac.)

Dani varke prodjoše, sve zlatne predstave budućnosti izčeznuše kao bjeguća magla na visokih brdinah. Za umiljatim sna ogrljajem, nastadė strahovita budnost. Preko, sniegom i ledom otvrdnute pustoši, i od biesnećega sjevernjaka šibani bježe oholi pobieditelji Borodinski.

Čvrsti položaj ruske vojske kod Malo-Jaroslovca uništi careve osnove, i zaključeno bi, do Smolenska se natrag povući. Grabežna životinja čovječanske nevolje, glad biesnio je medju, u svakom neredu bježećimi hrpami, komu se još pridruži i preljuta zima. Mrtvobliedimi obrazi, upalih i ukočenih očijuh, hrlili su vojnici prieko smrznutih si drugovah. Umorna vojnika, koj je drugomu u biegu smetao, turnuo bi bržji bez milosrdja, a on siromah, izgubiv sile, pao bi, kako se više nikada dignuti neće; jer jako padajući snieg nametao bi na njega veoma visoku nadgrobnicu. Osobito sažalenja vriedne bijahu gospodje, koje su u velikom broju francezku vojsku sliedile; medju njimi bijaše i gospodjah najviših državnikah. Ove nesretnice svoj strahoti biesnećega elementa i najvećoj oskudici izložene, kao mirne žrtve vukle su se za bježećimi kolonami i malo ih je imalo kraj sebe branitelja. U broju ovih nesretnicah bijaše i Paulovna; ali srcem punim ljubavi i odvažnosti podnašala je ona dosada sve težkoće i oskudice, uhvajuć se, da će se u Smolensku zimski stanovi ponamjestiti, gdje će tada suprugom svoga ljubljenoga postati.

Napokon stignuše u Doroghobuz, ali kako se svi začudiše, videći još dimeće se razvaline toga mjesta. Obće ufanje bijaše, da će ovdje za njekoliko danah živeža naći i tako bjesneći glad ugušiti. Ali Napoleon bijaše naložio kod svoga prolazka ovo mjesto zapaliti. Zdvojenje vojnikah bijaše tada najveće. Otvoriše si put u podzemne podrume i razkapahu životinjskom bjesnoćom tinjajuće hrpe pepela.

U crnom, od plamena sačuvanom svòdu, sjedi na jednoj, iz poluizgorene slame načinjenoj stelji nesretna Paulovna i nastoji, da se kraj male vatre nagrije. Pod večer dodje general Garbonne k njoj.

„Ja donosim nepovoljan glas“, reče on, „mi nećemo u Smolensku zimovati, naš se uzmak protezà skoro prieko Niemna. Svaki dan raste naša nesreća, te vidite s toga potrebu, da se mi dieliti moramo.“

Na ove rieči vrisnù Paulovna grozovito, sjetiv se, da je odmetnuv se od roditeljah poštenje i dobar glas pometla; ali brzo dosjetiv se odgovori:

„Kako Garbonne, zar se ti bojiš za moj život, o kako nizko misliš ti o meni. Ja dakle da te ostavim, sad, gdje ti svaki dan pogibelji priete? Ne, ja ostajem i ništa me neće drugo od tebe odjeliti, no smrt.“

Okom, koje nepoznaje smilovanja promatrao je Garbonne kratak čas vierno biće, tada nastavi dalje.

„Ostavite se toga sanjarskoga govora, on se nesudara s našom nesrećom. Meni se čini, da vi mene niste razumjeli. Idite vi u Moskvu natrag, ondje ćete možebiti opet svoje roditelje naći, a ja vam više nisam kadar siegurnosti pribaviti.“

„Bezčuvstveniče, pa ti bi mogao mene od sebe protjerati“, zaviknù Paulovna puna srdžbe, „mene, koja sam ti svoje roditelje, svoje poštenje žrtvovala? Ja nomogu više pred svoje roditelje stupiti jer će me kletva njihova ubiti. Ah Gorbonne“, nastavi blagim glasom dalje, „zar ja jur nenosim zalog ljubavi pod svojim srcem, a ti nevjerniče nemaš više milosrdja s tvojom nesretnom Paulovnom?“

General tolikomu nagnuću odgovori nećutljivo:

„Ja se vidim usiljena, da za uvjek ovu šalu svršim, koja bi mogla za nas oboje

pogubnih posliedicah imati. Vi se morate od mene sada odieliti, budué nikada mojom suprugom biti nemožete, jer sam ja već — oženjen!“

Na ove rieči oslabljena djevojka sruši se dolje, a njezin zavoditelj upotrebi tu priliku, da se je rieši.

On uzjaše na konja i pognà za bježećimi kolonami, dočim je tihi griz svoje uzburkane saviesti bocom rakije umiriti nastojao.

Tako je ovaj nesretnjak do stražnjega časa onu sramotnu ulogu igrao, nad kojom bi prosti vojnik već odavna svoju zlovoljnost glasno izrekao. On upotriebi viest, da se u Smolensku neće zimovati, za to, da razkine svezu, koju je uviek kratkotrajnom smatrao, negledeć na to, što je nesretnomu stvoru svoja čuvstva hinio, koja su mu u njegovu životu uvjek otudjena bila. Najviše ga je strah pred osvetom Rusah, kada bi domorodkinju svoju kod njega našli, na brzu onu odluku priveo.

Studena mjesečna noć nastade; na visinah Doroghobuza stoji u ogromnom polukrugu ruska konjanička straža ponamještena. Nikakov štropot nečuje se u cielom predielju, samo jednoglasni zvek koje trublje prekinuo bi kadšto noćnu tišinu.

Najedanput podiže se iz sniega nedaleko od konjaničke straže biela slika: lagano odielo omataše joj nježna uda, a razpletena kosa vijaše joj se po zraku. Ona stupa brzo po sniegu srce razdirajućim jecanjem, kao što se to kod umirajućega čuti običaje. Grozni strah popade u vojski i ostarjeloga vojnika. Slika je išla sve bližje i bližje; doziv od straže zaori, ali nitko se neodazvà; iznenada pade hitac, a slika se spusti dolje. U isti čas doleti na konju častnik od poluokruga, da izvidi uzrok hitca. On je promatrao na sniegu ležeću; skoči s konja i stupi prestrašen njekoliko koračajah natrag; zatim pograbi sliku iskoči s njom na konja. Sve to bijaše knez Vasilj, koi umirajuću Paulovnu u ruski tabor donese.

U čadoru ležaše Paulovna, još sve izvan sebe; liečnik, koj joj ranu zaveza, očitová kraj sebe stojećemu Vasilju, da je tu sva pomoć ljudska bezuspješna. Na to se Vasilj udalji i stupi sa ostarim čovjekom opet unutra.

„Ovdje leži vaša kćer;“ prišaptnù častnik knezu Sulkovu, koi je u uniformi ruskoga majora obučen bio. „Ovdje moj dragi oče blagosovite svoju umirajuću kćerku.“ Knez pako, o njezinih odnošajih napram francezkomu generalu, od uhvaćenih Francezah ubaviešćen, progovori ogorčeno: „Kako? da ja izdajicu blagoslovim; neka skonča u svojoj sramoti, kako je i živila. Jest, ja sam njekoč imao kćer, ali to ova ovdje nije; ja nemam više s njom ništa na zemlji; jer materina kletva obterešuje joj dušu.“

Na ove rieči otvori Paulovna oči i razgleda se okolo sebe. Knez pako, pun groze, odkrenù se od nje. Kad kod izlaza iz čadora još jednoč ju pogleda, poliše mu suze nabrano obličje. „Ja ću joj poslati svoga prijatelja“, reče on, „taj neka ju na smrtnom času tješi.“ Tada ostavi čador.

„Zašto me je ovaj čovjek iz sna probudio?“ reče Paulovna bezsviestno.

„Materina kletva — vidite li ju tamo; jamite ju, jamite ju!“ vikala je skrivajuć si grčevito lice. „Mrtva sam bila“, nastavi ona poslie male stanke; „tada sidjoh dolje k mrtvim; ali krvave sjene podigoše se iz grobovah i protjeraše me napolje u praskajuću vatru. Na jednom sniežnom briežuljku sjedila sam i igrala se sa srcem svoje majke, ali gladan vuk dohrli s polja i ukrade mi ga, tada obkoliše me gavrani i izkljuvaše do krvi.“

Tu se pomoli na ulazu čadora starac, sniežnobielih vlasih u dugom odielu. „Jeli je to bolestnica?“ upita on, pokazivajuć na Paulovnu.

„Jest poštovani oče!“ odgovori Vasilj i priredi popu sjedalo kod Paulovnine stelje.

Pop skrstiv ruke moljaše dugo za umirajuću djevojku; napokon metnu joj ruke na čelo i blagosovi ju; — tada se začù tiho jecanje u prsih i Paulovna umrè.

Drugi dan bijaše njezino tielo na mjestu, gdje je smrtnu ranu dobila, u zemlju ukopano.

Vasiljeve suze natapahu njezin samotni grob. Pr. D. J—ć.

*

KRUNA I LJUBAV.

U dvoru hrabroga Litvaja bijahu sve dvorane rek bi poplavljene gostmi; sva veća i otmenija gospoda one okolice, iz bliza i daleka bjehu se ovamo slegla.

Danas se je imala zaručiti jedinica kćerka Litvajeva sa mladim Andrijom Zörényom.

Svuda bješe veselje i gotovo razsipna sjajnost.

Pet velikih dvoranah, sve jedna do druge, bijahu svečano urešene, i iztočnom lasti za doček gostih priredjene. Zidovi bijahu po duhu tadanjega vremena raznovrstnim oružjem izkićeni; grbovi plemićkih obiteljih i pomno ulašteni sjajni štitovi, oklopi, kacige i mačovi vele ukusno poredani, nadomještahu slike, čineć najbolji utisak na gledaoce. Iz granatih jelenskih rogovah umjetno načinjeni sviećnjaci prosipahu čarobnu svjetlost na bučeću množinu gostih; a po prozorih bijaše pometano svakovrstno cvieće, te prosipaše svoj blagi miomiris.

Dubkom napunjena bijaše plesaća dvorana. Mladež izvadjaše uz čarobni zvuk glasbe plesove, koji se već odavna običaju izvinuše. Veselje bijaše obće i živahno.

. . . Onaj liepi tamo i vitežki mladić, zaodjeven odielom od zelena baršuna, to je presretni Andrija Zörényi. On neskida svoga velikoga vranog oka sa plesačice, koja mu se bješe o grlo savila; ona mu je vjerenica.

Njeno lice bliedo je kao krpa; niti traga ikakvu veselju, premda joj je vjerenik momče od oka, i sin najodličnijega stiegovnika u čitavoj državi. Ala kako ju ljubi, kako se sretnim scieni, kad joj nježnu ručicu med svojima drži! Kako ju plešuć nježno na svoje grudi pritišće, nebi li kako čula kucukanje srca, koje za nju tako goruće bije!

Kad su prstenje izmienjali, probliedi lice vjereničino još više; grudi joj se grozničavo nadimahu, a vitkim joj tielom zdeni proletiše; na očijuh zabliestaše dvie biser-suze, te kanuše na skupocjeni niz bisera, što joj bieli vrat grli. Težak joj se uzdah otè drhćućim ustnam, a uzburkane grudi samo da se nerazpuknu!

Nitko ipak neopazi njezine zabune.

Vjerenik ju pritisne razkošno na svoje grudi, i nježno ju u čelo poljubi; a ona — kao da ju je guja ujela — izvine se listo rukama grlećima.

Eno uz stup naslonjena i od veselećih se udaljena, pristala mladića u priprostoj odjeći, prekrštenih rukuh! Može biti u 24. godini, premda mu na licu i čitavom držanju odvažnost čitaš, koja se tek u starijoj dobi pokazati običaje; namrežkano čelo, al uz to prijatno lice, čine ga na prvi pogled starijim, nego što i sbilja jest. Lice mu je neobično bliedo, te izražava očevidne znakove nutarnje borbe; usne mu se često bolno nasmješuju; a kriesećе se živo oko motri čas njeki predmet u dvorani, čas opet tumara naokolo.

Uzdah za uzdahom podire, a oči mu se suzami lede.

Kad se je zavjera obavljala, baci se na naslonjač, i podniemiv se uzè gorko plakati.

„O sad ćutim“, govoraše tiho; „kako ju vatreno ljubim! Ah kako sam nesretan! Moljah u nje ljubav, premda znadoh, da moja nikad! da nemam moći svojom ju učiniti . . . . . . Moći? Negojim li čistu i žarku ljubav! Zar mi nebi ona i sile podala? Ali vaj! Moja je moć ograničena! Oj kako me goruće ljubljaše! Da me nije tako goruće ljubila, jamačno bi ju sad veseliju i zadovoljniju vidio, a tad bi mi se težki kamen sa srca svalio; nu ovako ju zdvojenje sada muči! Ah! odsad će me uviek proganjati misao, da sam ju nesretnom učinio — da sam joj život otrovao! . . . Kako ju ljubi vjerenik, a koli će bit nesretan, kad zamieti, kako mu vjerenica s tajne boli gine; kad osjeti, da je hladna prama njemu. A ja sam svemu tomu kriv.

Mladi vitez stane gorko plakati.

Tako u turobne misli zadubljen, čuje gdje ga njetko imenom zove. On se ogledje i vidi — Zörenyi-a pred sobom.

„Šta si se od nas odjelio, Vladislave?“ pitaše ga on. „Ala si se namrgodio! Kaži mi, što ti je?“

„Ništa osobita; nješto mi se malo smučilo.“

„Bože moj! ta ti si plakao. Govori što ti je?“

Vladislav nemogaše dulje, da uzdrži težki uzdah, što mu se otè iz grudih.

„Tužna me spomena muči, Andrijo!“ odvrati zatim.

„Zašto joj se toliko podaješ? Zašto dopušćaš, da ti se zabuna na licu vidi? Ta pogledji, sve je živo, a ti nećeš, da učestvuješ obćemu veselju — nećeš da se raduješ mojoj sreći.“

„Ta uprav to je, Andrijo“, odvrati pouzdano ga prijevši za ruku Vladislav, „što u meni tužne uspomene pobudjuje.

„Vladislave!“

„Koliko god putah lice tvoje vjerenice ugledjem, toliko mi se putah srce žalošću napuni, pa ipak mi je drago, što ju vidim. Znaj dakle, bijaše stvor, koji me je ljubio, te komu sam ljubav za ljubav vraćao; taj stvor mnogo je naličio tvojoj vjerenici. Udes nas je rastavio: ona nesmjede mojom postati. Od ono doba nemam mira; čitavu sam državu probludio, i s tobom se slučajno upoznao. Zar ne, nisi mi se nadao? Dodjoh iznenada, pustolovu sličan.“

„Mani se toga, Vladislave! Hodi, pa se sa drugimi i ti razveseli.“

„Ja sam ti ovdje posve tudj: nemam baš nikoga.“

Andrija odvuče Vladislava silom. Vjerenica njegova bijaše u najskrajnjoj dvorani. Andrija ju zovne, da joj predstavi svojega najmilijega prijatelja.

Da je komu u taj par bilo vidjete lice vjereničino! . . .

Andrija jih ostavi same.

Bliedo lice liepe gospodje zažari se rumenilom, stane klecati, i jedva se na naslanjaču uzdrža, da nepade. Pogled joj se sretne s njegovim . . . Koliko ukorah, koliku bol izražavaše taj jedini pogled!

Mladić stajaše oborenom glavom, i neusudi se nju pogledati.

„Vladislave“, progovori ona ukornim i ujedno težku bol izražujućim glasom, „zašto si ovdje? Zašto si došao? . . . Da mi bol povećaš, s koje mi srce hoće da pukne?“

„Još jednom htjedoh, da te vidim;“ odvrati muklim glasom mladić, „još samo jednoč. Iztrgni moju uspomenu iz svoga srca, pa nastoj, da me što prije zaboraviš! Zörényi te neizkazano ljubi; on će te sigurno usrećiti. Ja neću već nikada buniti tvoje domaće sreće, za uviek se želim s tobom rastati.

U obližnjoj dvorani oglasi se glasba, a ovdje vladaše još grobna tišina.

„Zar ne“, progovori nakon duge stanke, uhvativ ju za ruku mladić, „ti ćeš Zörényi-a, ljubiti, i njega usrećiti! Jer bi me jako, jako boljelo, kad bi on s mene nesretan postao.“

Ona zakima glavom nu ništa neodvrati.

Vladislav duboko uzdahne; njeko vrieme stajaše prekrštenih rukuh i poniknutih očijuh; najednoč ju uze naglo za ruku, a dvie debele suze kanuše mu niz bliedo lice.

„Margareto, draga Margareto!“ progovori drhćućim glasom, „reci mi, o reci mi, ljubiš li me još?“

Nemogući ona dulje suzah uzdržati, padè mu na prsa, te zajeca:

„O, ta čemu me pitaš?“

„Još jednom bi rado čuo iz tvojih ustijuh rieč, koje mili zvuk nikad više ćuti neću.“

Sirota djevojka šaptne strastveno: „Ja te ljubim, Vladislave; ja te ljubim goruće, i ljubiti ću te uviek, doklegod srce u meni kucalo bude.

Vladislav ju lagano otisne na svojih prsah.

„Nepočivaj dulje na môm srcu“, govoraše on pečalno ju motreć; odavde bo za te sva nevolja proiztiče; zato se nesavijaj više oko ovoga srca!“

„Pravo veliš“, odvrati mu ona tiho, „toga nesmijem više da činim, ako neću da sagriešim.“

„Zašto me toli ljubiš, neboga djevojko? Zašto ja tebe toli ljubiti nemorem? Kad me ti nebi ljubila, nebi mi sigurno bilo težko podnositi ove boli.“

„Zašto tako sa mnom govoriš?“ reče Margareta bolno uzdahnuv. „Zašto nam otegoćuješ ovaj čas vječnoga rastanka?“

„Moram ti još prije rastanka jedan udarac zadati, Margareto! Sve sam ti zatajio do jedine ljubavi, koju sam ti sasvim odkrio. Odviše sam te ljubio; nemogoh ti svega odkriti, videć koli si mi odana; nemogoh te tvojega blaženstva da lišim; ali zato jao si ga meni sada! Još prije mjesec danah rekla si mi, da me goruće, da me nježno ljubiš, a sad će ti težko biti, birati izmedju mržnje i ljubavi prama meni.“

„Prestani, prestani!“ klikne ona pokrivajuć si rukama bliedo lice.

„Ne, neću, Margareto, saberi se! Ja ti moram svoju tajnu odkriti, ti ju moraš upoznati.“

„A ti, daj govori dakle odprto i nemuči me dulje timi otajstvenimi rečmi.“

„Ti se scieniš nesretnom, što nemožeš mojom da postaneš, pa ipak je moralo tako biti, nije se moglo inače, da sbude. Gle Margareto, nisam te bez uzroka pitao, da li me svesrdno ljubiš? Reci mi dakle, može li ti drag ostati čovjek, koji je grdnu i duboku jaz, što te od njega dieli, s vlastitom pogibelju pregazio, da samo uzmogne k tebi doći; a kad je trebalo, da te svojom učini, sile ga iznevjeriše.“

„Što razumjevaš tim?“

„Jesi li dost jaka, da sve čuješ, što sam ti reći naumio?“

„Mislim, da jesam. Govori dakle. Srce, koje bijaše dosta jako, da nosi ljubav prama tebi, valjda će biti, da se tebe i odreče. Kad je Svemogući ljubav u srce ljudsko usadio, podao je i dovoljno silah k tomu.“

„Obećaj mi, da ti duša neće mene i moje uspomene proklinjati radi izgubljena mira, sto ti ga je moja ljubav ugrabila.“

„Ta zar me neće od toga čuvati pomisao, da sam te njekoč svesrdno ljubila?“ odvrati Margareta svečanom gorljivošću. „Ta kako bi mogla proklinjati onoga, koji je u ovom srcu živio, i koji će u njem živjeti, dokle god kucalo bude. Uviek ću te blagoslivati.“

„Hvala ti, Margareto, za te rieči. Bog te blagoslovio za to! A sad čuj i znaj, komu si srce poklonila.“

Lice Vladislavovo izražavaše neizmjernu bol; on pusti svoju ruku, koju je prije na svoja prsa pritiskao, te stojeć oborene glave, poput krivca pred sudištem, progovori tiho:

„Ja sam Vladislav, kralj ugarski.“

U srce dirajućim glasom zavrišti Margareta . . .

U obližnjoj dvorani razliegaše se glasba, i u obćem bučnom veselju nitko nečù njezina uzklika.

„Hvala ti Vladislave — Vaše Veličanstvo neka mi dozvoli, da se još posljedni put tim imenom poslužim“, šaptne Margareta, „hvala ti, da si mi ti sam tu tajnu odkrio.“

„Ja za tebe, Margareto, ostajem uviek kraljevski dvoran Vladislav; to ime neka ti ostane u srcu usadjeno; taj te je vazda ljubio i do vieka će te ljubiti. Žrtvuj i njegovoj uspomeni po koju suzicu; oplakuj ga kao mrtva, koga hladni grob s tobom rastavi. Uboga djevojko!“ primetne kralj, bolno uzdahnuv, „tomu se jamačno nisi nadala.“

Duga stanka iza toga nastadè. Margareta stajaše poniknutih očiuh kao mramorni kip, a bliedo joj lice izražavaše nutarnju bol.

Kralj često uzdihavaše.

„Margareto“, uzme on nakon dugoga mučanja, „zar ne, ti se na me nesrdiš? Ti me nećeš za hrdjava pustolova držati, koji svetinju tvoga srca razori? Daj odgovori mi na to pitanje! Hoćeš li njekoč proklinjati, ili će ti blaga biti moja uspomena?“

„Vaše veličanstvo!“

„Okani se tih riečih, Margareto“, nastavi kralj, „neogorčajmo si još više rastanka; pred tobom stoji Vladislav, koji te ljubi; kralj te nepoznaje.“

Margareta uzdahne.

„Ti me nemrziš“, nastavi kralj strastveno; „taj ljubovni pogled te izdaje. O, premda sam ti mnogo sakrivio, ti ćeš mi ipak oprostiti. Bog neka te uviek prati!“

To rekav snimi prsten sa svoga prsta, pa dajuć joj ga nastavi dalje: „Metni ovaj prsten uz onaj, što ti ga malo prije Zörényi natačè. Budi mi vjerenicom, budi vjerenicom srca mojega. Neuzkrati mi ove posljednje prošnje; pomisli si, da je ona zadnja jednoga umirajućega. Zadrži ovaj prsten na svom prstu; neka te on u buduće na me sjeća; a tvoj mi daj u zamjenu, da te i nadalje moje srce svojom nazivati može.“

Te rieči bijahu tolikom gorljivošću izrečene, a na licu tolika tuga izražena, da je dragovoljno dopustila, da joj prsten natakne; dočim drugi koga sama snimala bješe njemu dadè.

On poljubi najprije prsten, pa ga zatim natakne sebi na prst.

„Dozvoli mi samo još samo zadnji cjelov, Margareto!“ To rekav pritisne ju kralj strastno na svoje grudi, i poljubi joj stražnji put bliede ustne.

„Bog s tobom sada! Svemogući te blagoslovio! Zaboravi na me, kao da sam već umro; srce neka ti se u crno zavije. I ja ću za tobom gorko uzdisati, kao za umrlom vjerenicom. Bog te uviek pratio.“

Klecajuć idjaše do vratah dvorane, odkale se još jednom povrati, Margaretu ogrli, a zatim naglo izpadè iz sobe. Došav na hodnik, stupaše kao mahnit niz stube dolje.

Polag dvora čekaše ga stari sluga, držeć mu konja za uzdu. On bacivši mu se u sedlo, podbode ga ostrugami, i odleti kao munja, da ga je starčić jedva mogao sljediti.

II.

Kralj ljubljaše Margaretu, ljubljaše ju vatreno i svesrdno, pa uprav zato ju nehtjede krivim snom, da zavadja.

Slučajno, ne pako s podle želje pustolovstva, bješe se s njom upoznao.

Nedaleko od Vel. Varadina protezahu se prama jugu guste šume, u kojih se mnoga divjač sakrivala. Turah bijaše u onoj okolici još u znatnom broju, a lov na nje bijaše kod velikašah osobito obljubljen.

Radi toga dolažahu u Vel. Varadin i njegovu okolicu mnogi lovci, dapače isti kraljevi dolažahu, da po tih guštarah love.

Kralj Vladislav I. bijaše skoro čitavo ljeto godine 1444. oko Vel. Varadina u lovu probavio. Mladi vladalac bješe mladjahnom svojom žestinom i najskrovnije zakutke tih šumah prošao, i lov upravo strastno obljubio.

Često se dogodi, da je u priprostoj lovačkoj odjeći, jednim samo slugom praćen, u lov pošao. Prigodom takove jedne sgode bude nepogodnim vremenom prisiljen u Litvajevu dvoru za konak umoliti, kamo se je i poslje češće navraćao; a nikomu ni na kraj pameti nebijaše, da je to kralj.

Dražest djevice ga odmah s početka vrlo dirnù, te se je rado po više urah s njom zabavljao, kadgod bi se u Litvajev dvor navratio. Često bi odmah tamo dolazio, pometnuvši lov za onaj dan.

Utisak, koga ona na njega bješe učinila, držao je, da će s vremenom proći, i nikad mu nepadè na um, da o tom dublje razmišlja; tako dopusti stvari, da se i dalje raz-

vija, dok najposlje neopazi, da ga, kadgod se s njom oprašta, njeka tajna sila k njojzi privlači, i da jih sve to užja sveza spaja.

Ustrašen opazi da se je u njegovu srcu podnjetila strast za Margaretom.

S početka htjede proti toj naraslој strasti vojevati — htjede ju zadušiti i uništiti, a to tek onda kada je već njezin neodoljivi čar živo osjećao i opazio, da nestoji u njegovoj ruci zadovoljiti joj — da mu želja nikad izpunjena biti neće.

Svaka borba bijaše tu uzaludna; bijaše bo tako daleko, da već natrag nije mogao. Kralj nemogaše više svojoj ljubavi zapoviedati: neimadjaše silah, da ju uzpregne.

U sgodnom jednom času odkri svoje srce ljubovci. Oh! koli se srctnim scjenjaše, kad od nje čů blaženu rieč, da i ona njega ljubi.

Istom kad bi malo ozbiljnije ob otom razmišljati uzeo, opazi, da ga je njegova ljubav jur daleko zavela; da je ljubeće djevojčino srce za uvieke mira lišio, i buduću mu sreću uništio. Znadjaše bo dobro, kako nježnom ćuti o njem visi, te da će ju ta ljubav tja do groba pratiti, da će srce uboge djevice morati s tolike boli pući, kad saznade, da joj je razlika stališa prvu goruću ljubav uništila.

Živo si predstavi sav njezin položaj, pa to ga je neizmierno mučilo. Stadè si sám predbacivati.

Uviek ga je mučila misao, da nebi kako saznala tko je on, pa ga tada za najgorjega pustolova držala; bojao se je opet da joj nebi odkrićem tajne težak udarac zadao.

Više puta bijaše već čvrsto odlučio, da će joj sve odkriti; nu kad bi vidio, kako mu se nježno upravo djevičanskom svojom ljubavi podaje, ostaviše ga sile, te nemogaše odluke, da izvede.

„Zašto da prije vremena uništujem sreću te nedužne djevojke, neće li se možebit s vremenom lieka naći?“ pitaše često sám sebe.

Odgovor na ovo prouzroči mu mnogu težku uru.

Medjutim se Margareta za Zörényiom zaruči.

Kralj se zgrozi, čuvši tu viest; neizmjerna ga bol mučijaše. Sad istom stade svu moć svoje ljubavi osjećati. — Nju izgubiti, koju je toli nježno ljubio, i koja mu je opet ljubav vraćala! bijaše grozna misao, pa ipak nemogaše ništa u tom da promieni.

„Ta krunu bih dao za nju, da mi je moguće!“ jadikovao bi često.

Moradè se ipak svojoj sudbini pokoriti, te kad je vidio, da mu spasa nije, odustade od svake borbe.

Bijaše mu nakana, da se od nje za uviek rastane, dokle neuznade, tko je on, a zatim, da joj se nikad više neukaže. Nu on toga neučini.

Njegova mu čista ljubav nedopusti, da se od nje potajno, ništa joj nerekav odjeli; is toga joj sve izpovjedi, kad je vidio, da je za njega svakako izgubljena, budući Zőrényiu jur zavjerena. Ufao se je za cielo, da će joj bol popustiti, ako nebude Zőrényia držala za uništitelja svoje sreće.

Margareta nepokrivi ni kralja, već se, premda težkom mukom, svomu udesu podvrže. Nastojaše uviek, da se bez suzah i veselim licem ukaže pred Zörényiom, za da ljubavju zanešenu-mladiću suze tajnu srca njena neizdadu, i mladića tako za uvieke nesretna neučine.

(Dalje će sliediti.)

Kakvo mora biti domoljubje naše omladine?*)

Prognanim biti iz domovine držaše narod, koga u čisto ljudskoj izobraženosti dosad još nijedan drugi nedostiže, za najgorču kaznu, za najstrahovitiju zadovoljštinu, za

*) Čitajuć ovaj članak u českom listu „Osvěti“, pomislih, da neće biti s gorega, ako ga prevedena u Vaš cienjeni list pošaljem, da ga i naša mladež čita. Al. T.

nesreću veću, nego što je tamni, užasni i pogubni zatvor, nego što je nasilno lišenje svega kolikoga blaga i imetka, da više nego što je grozovita mučenička smrt.

Zlatno nebesko oko, čistu modrinu, jasni i umiljni vozduh, čarobnu površinu morsku, otajstveni žamor gajevah, svježe zelenilo po dolinah, srebropjene potočiće, dražestni poj pticah, slasti i radosti tihe domaćnosti, vruću ljubav prijateljah, svoje zdravlje, svoju čest, pa i iste svoje bogove laglje je pregorio plemeniti Grk, nego svoju rodnu, dragu domovinu!

Taj neznatni kutić širokoga svieta, u kom se otci njegovi rodiše, za koji oni ni blaga ni života neštedjahu, u kom i njegova kolievka stajaše, komu sve sile tiela i duha svoga žrtvuje, koji se s njim žalosti, s njim tježi, s njim plače, s njim klica, s njim raduje, s njim pobjeduje, s njim živi, s njim umire; to njekoliko grudah, namočenih suzami i krvju davnih predjah njegovih, draže mu je i milije, nego sve dragocienosti i sva bogatstva ovoga svieta.

U njoj krasnije izlazi sunce, dražestnije smieši se mjesec; u njoj umiljnije piro vjetrići, sladje pjevaju slavulji; u njoj mirniji sanak, radostnije siromaštvo; u njoj iskreniji prijatelj; draža rodbina; u njoj milije zdravlje, čestnija čest; u njoj milostiviji bog, u njoj vruća molitva, u njoj sve drugčije, sve ljepše, sve sigurnije, sve krasnije, sve milije, sve draže!

Turobnim okom, oborenim licem i krvavim srcem uzdiše ubogi prognanik u mrzlom tudjinstvu za dalekom domovinom; zavidi sreću svetlim oblakom, tiho i veselo putujućim u njegove kraje, i moli ih, da mu izruče pozdrav i cjelov dragoj otačbini; najljutja mu je bol, što u tudjinstvu umrieti mora, jedino blago njegovo — kad za večernoga hlada u samoći — udubi se mišlju u sretne one čase svoga boravljenja u domovini — sniva o svom zavičaju . . . .

Dvie su svete zastave, koje se hrabro i visoko viju u povjesti; dvie su božanske pomisli, koje silno razpaljuju krv ljudsku i tja do dna tresu životom čovječjim: „Vjera i domovina.“

Jest „domovina“ bila je polag vjere za sve vieke i u svih narodah najmožnijim čarom svih plemenitih dušah, najbogatijim izvorom vitežkih i nježnih kriepostih, najplodnijom majkom uzoritih, bezprikornih i najčvrstjih značajah; ljubav domovine bila je, a i biti će na vieke blagoslovljenom roditeljicom uzvišenih pomislih, i slavnih činah; ljubav domovine bistri razum, učvršćuje volju, oplemenuje srce, svega se odrica, sve žrtvuje, sve nagradjuje i svagdje pobjedjuje!

U vječno cvatući spomen slikuje nam bezpristrana povjestnica svih vjekovah i narodah prekrasne rodove slavnih i harnih sinovah i kćerih, žrtvovavših se sa svom svojom snagom, srcem i glavom, dušom i tielom, cielim životom svojoj dragoj otačbini. Bliedo obličje mladićah i muževah krune dakako često i krvavi lovor-vienac; a oko jasnih licah ženah i djevojakah razljeva se tiha i mirna svietlost mučenicah. . . . .

Kako blago oživljuje misao našu u zabunah i nevoljah svadanjega života jedan jedini pogled na krasne i uzvišene slike slavnih junakah i plemenitih junakinjah ljubavi domorodne? — Kao što mrtvi valovi, stjerani užasnom olujom na pogubu plodnih poljanah, hitro izčezavaju pred čarobnimi traci žarkoga sunca, a iz meke površine klije širom krasni zelen i u živi plod dozrievaju bujni usievi: tako brzo nestaje i krivih željah i pogubnih strastih, nasutih u srca naša studenim vjetrom gadne sebićnosti, pred možnim čarom očijuh njihovih a u čistih grudih probudjuju se ćuvstva plemenita, ozivaju se sile snažnije, i rode činî ciene viekom trajne. Ljubav domovine dolazi s našimi ljubimci u nas, pronicava i oživljuje nas, spaja, kriepi i vodi nas k činom pravoga ljudskoga života.

Najvlastito jasno mladjahno oko rado divnim oduševljenjam počiva na junacih ljubavi domorodne. Mladjahno srce uzplamti brže vatrom ljubavi prama domovini.

Nu žalibože ta mladjahna vatra nevodi uviek živahnu mladež pravim putem.

Kao svaka prava kriepost, tako i domoljubje nepribavlja se bez kriepkoga nutarnjega boja, bez ćudorednoga temelja i znanstvenog izobraženja.

Domoljubje mladeži nestoji zaisto u taštom možda hvalisanju, a još manje u slabom poznavanju slavne prošlosti otačbine; nestoji u zanemarenju, zabacivanju ili kudjenju jezika materinskoga, a u izobraženosti tudjoj; nestoji u preveć ranom, zato i nezrelom i smiešnom udioničtvovanju u životu javnom. Pravo domoljubje mladeži ne samo da je skupocieno, nego se i potežko pribavlja.

Mladić, koji je iskrenom ljubavju sve svoje sile posvetio koristi mile domovine, nastojati će neumorno o tom, da život svoj u bezprikornoj ćudorednosti sprovodi, pristojno se ponaša, te da sve većma napreduje kako u svom svagdanjem poslovanju, tako i u književnoj i znanstvenoj izobraženosti!“ Nalik živahnoj pčelici, neumorno gleda, izabira i snaša mladić — domoljub, dragi med naukah i znanostih za se i braću svoju, nedajuć se zavesti namamom potipajućih se, bezposlenih, za domovinu svoju nehajnih, ali tim bučnije odzivajućih se drugovah.

Vjerna kćerka domovine zaisto će biti angjelom čuvarom Bogu milih domaćih kriepostih, jednostavnih plemenitih i umnih običajah narodnih, rad kojih je od vjekovah rod slovinski slavan; vjerna kćerka domovine biti će brižnom gojiteljicom i gorljivom uzmnožateljicom tihoga, ali tim možnijega domoljubja u krugu mile domaćnosti, onog domoljubja, koje čarobnom i uzoritom nježnošću cielim svojim vrućim srcem goje drage naše sestre, plemenite Poljakinje.

Kao što nevriedni potomak slavne porodice grdi slavno ime svoga djeda, tako je i mladež bez ćudorednog temelja, bez neumorne radinosti, bez svete težnje za temeljitim i znanstvenim izobraženjem, samo ljagom u spomeni pradjedovah svojih. Jalovo halabučenje i biesnost nespasiše domovine; takove mladeži, koja neima čvrstoga ćudorednoga značaja, ni marljivih rukuh, nepotrebuje domovina.

Zaisto nismo voljni ovdje moralizirati, nu žalibože gorko i tužno izkustvo, što ga za ovo posledHje vrieme kušati moramo, nalaže nam tu svetu dužnost, da njekoj česti naše mladeži bez ustručavanja kažemo ta gorka ali iskrena slova, te da joj pružimo, zaisto samo iz čiste ljubavi prama njoj, ogledalo istine, navadjajuć pri tom krasne rieči neumrloga českoga pjesnika:

Kdo svyh daruv, kdo síly, statku
  pržinášíš hojně u oběti,
by ozdobil drahou tu matku,
  ji zvěčnil u lidstva paměti;

— — — — — — — — — —

Ty's bratr naš, ty's vlastenec!

A to će u kratko reći: da je samo onaj domoljub, koji sve što ima, žrtvuje u sreću i slavu svoje domovine.

Pr. Al. T. Požežanin.

Gradiščani u sedmogodišnjem pruskom ratu.

(Iz poviestnice gradiške regimente od Oriovčanina.)

Prva vojna g. 1756.

Medju Austrijom i Rusijom obstajao je od dne 22. Svibnja 1746 ugovor, koj ih je na medjusobnu pomoć od 60000 vojakah obvezivao, ako bi najme Miroslav II., kralj pruski proti Austriji, Rusiji ili Poljskoj oružanom rukom navalio. K tomu ugovoru pristadoše god. 1756 Francezka, Saksonska i Poljska.

Miroslav II. o saveza umnoženju izvješćen, bez da bi poleg običaja prije rat navjestio bio, provali dne 29. kolovoza 1756 u Saksonsku, obsjedne dne 10. rujna Dreždjane i obkoli saksonsku vojsku utaboriv se kod Pirne, dočim je feldmaršal Šverin iz Šlezije proti Českoj stupao.

Medjutim je austrijanska vlada, čuvši prusko pospješeno oružanje, jedan dio vojske u českom Prerau-u skupila, kod koje se je pod upravom četnika od Milievič jedna četa pješakah i jedna satnija grenadirah sa satnikom Ameleuxen-om ukupno 1087 gradiščanah, nalazila. Knez Piccolomini, koj je s rečenom vojskom upravljao, izide naprvo stupajućemu Šverinu do Kraljevgradca (Königsgratz) na susret, razredivši toli umjetno straže, da ga mnogo jačji neprijatelj nije smio napasti. Gradiščani su ovom prilikom medju Brnavom (Braunau) i Nahodom stražili.

Dok su spomenuti vodje jedan drugog gibanja pozornim okom motrili; dotle je F. M. Brovne do Lovošice s namjerom došao, da saksonsku obkoljenu vojsku oslobodi. Nu od pruskog kralja dne 1. listopada napadnut, morade se u krvavu bitku, koja je s obje strane mnoge žrtve pozobala,*) upustiti, bez da je odlučeno, čiji je mejdan; jer se obkoljeni Saksonci, kao što je očekivati bilo, baš ni ganuli nisu, plativši već dne 14. listopada svoje nehajstvo s položenjem oružja, i podlim pruskim sužanjstvom.

Miroslav II. uvrstivši veći dio saksonskih zarobljenikah medju svoje čete, zauze u Saksonskoj zimne konake; dočim je austrianska vojska suprot njemu u Českoj zimu provela, pripravljajuć se za dojduću vojnu.

Gradiška četa u brigadi barona Levina Beka, koj je prije kao podpukovnik u regimenti služio, ostade cielu zimu medju Brnavom i Nahodom, držeći prve straže pod upravom kneza Piccolominia. Nu kada bi ovaj dne 24. siečnja 1757 preminuo, bi Bekova brigada četvrtom vojnom odsjeku konjaničkog generala grofa Serbelonia, koj je u Kraljevgradcu obitavao, pridružena. Medjutim je gradiška regimenta za buduću vojnu još dvie iz 1002 čovjeka sastojeće kolone iz domovine odpravila, i pred neprijatelja ukupno sa prošaste godine odpravitom četom 2089 glavah stavila. Iz ovog je ljudstva jedna granadirska i devet pješačkih satniah složito, koje su tjelom i dušom pripravne bile proti neprijatelju vojevati.

(Dalje će sliediti.)

Kućnik ili mali gospodar.

O odgojivanju marve.

Zemljodjelac, ako želi svoju zemlju dobro obdjelavati, i iole ugodnije živiti, nemože biti bez domaće marve, bez stoke. Volovi i konji pravi su mu pomagači pri poslu; od kravah, ovacah i kozah dobiva mlieko, skorup, vrhnje, sir i maslo i meso za jelo, a od ovacah još i vunu i kožu za odielo, od svinjah naročito mast i slaninu; od živadi kusno meso i perje, od pčelah med i vosak. Nu osim toga svega zemljodjelac svaku vrst marve i živadi ili dobivene od njih proizvode prodaje, te dobivenim novcem podmiruje svoje druge potrebe. Poradi toga, što je domaća stoka toli važna u gospodarstvu poljskom i domaćem, vrlo je dobro znati, kako treba postupati s marvom, da se može čovjek njom tim većma koristiti.

Najvažnije je za svakog gospodara, da marvu svake vrsti, osobito krupniju, gleda sám zapatiti i odgojiti, odhraniti, jer će ju tako i od dobre bagre (pasmine) i zdravu, snažnu i uglednu, u obće onakovu moći imati, kakva po prirodi svojoj može biti. Marvu odgojivajuć valja paziti, da se dobro hrani i dobro drži.

Volovi su neobhodno potrebiti za našega zemljodjelca, što on njihovom pomoću svršuje sav svoj poljski posao. Nu zato treba i on da dobro drži svoje volove. Volovi treba svagda u svoje vrieme da dovoljnu hranu dobivaju i kadšto sol za lizanje; da se umorni nenapajaju, da se poslje rada odmore, da u dobroj štali i na čistu leže i da se timare.

*) Austrijanci su, što ranitih, što mrtvih 2984 čovjeka a Prusi 3308 brojili.

Tko mlade junce preže u plug i u kola, nečini dobro, jer će mu oni okržaviti i ostati slabi, a i brzo iznemoći i dotrajati. Prije navršene treće godine nisu junci naše bagre za jaram. Tko ima veće pasmine kravah i hrani ih dobro, može i krave prezati kao i volove. I krave valja dobro držati kao i volove, osobito muzare valja dobro hraniti i timariti, pak će davati dosta mlieka.

Konji se takodjer upotrebljavaju pri oranju i vožnji i to tim uspješnije i bolje, što se svaka takova poljska radnja, kao oranje, zubljevina, valjkanje, brananje i druga radnja brže može svršiti s konjimi. Nu makar upotrebljavali konje za prezanje ili ih jašili, treba ih priljažno njegovati, dobro hraniti, u čistim stajam držati, terajuć štediti, kad su se zamorili, pri odmoru pokriti ih, da se nerazhlade naglo i naročito na to paziti, da se razgrejani nenapoje. I omlad kvari se, kad se rano počme preći i upotrebljavati za posao; zato se konji samo u trećoj godini mogu pomalo učiti na prezanje ili na sedlo, a sasvim uredno upotrebljavati ih za rád poslje navršene pete godine.

Ovce su vrlo koristne za zemljodjelca, ali se samo ondje mogu držati, gdje ima dosta paše. Ovca obično voli više suha i planinska mjesta; jer podvodni i vlažni predjeli škode i ovčijemu zdravlju i vuna biva ondje hrdjavija. Tko ima dovoljno krme, a blizu je većih gradovah najbolje je, da mu se ovce janje kasno u jesen; jer osim što mu to koristi i u drugom mnogom obziru, može i jagnjiće, mlieko i sir skuplje prodavati, nego kad mu se ovce jagnje u proljeće.

Koze je dobro držati naročito po vrletnih planinah, gdje druga marha nemože tako lako hranu nalaziti. Naprotiv po ravnicah nenalazi koza za sebe shodnu hranu, a gdje su sadi, voćnjaci, vinogradi, vrtovi, mlade šume, ondje su koze škodljive.

Svinje su kod nas, gdje skoro po cieloj domovini ima hrastovih, bukovih i cerovih šumah u toliko od veće koristi, što nam gotovo brez svakoga našeg truda veliki dohodak donose. Nu da nebi naše svinje zakržavile i izmetle se na gorje osobito treba na to paziti, da se mladje od poldruge godine neupotrebljavaju za priplod, te poradi toga da se do rečenoga vremena raznoga spola prasad ili nazimad drže oddvojeno. Svinje čine štetu svakomu usjevu i livadi i zato ih treba čuvati od svega toga. Samo strnjaci mogu se upotrebljivati za svinjsku pašu. Gdje neima žira skupo je držati mnoge svinje, a hrane se i ječmom, napojem začinjenim mekinjami, ječmenim, kukuruznim ili prosenim brašnom, paspaljem kao i kukuruzom, bundevami, voćem, krumpirom, kominom i pašom i po ritinah travnim korenjem i pužićih. Zimi treba držati svinje u toploj staji na slami i uredno hraniti.

Živad, kao kokoši, guske, patke, pure ili ćurke, koristna je jako u domaćem gospodarstvu; ali kad, tko drži mnogo živadi, ima više štete nego hasne. Živadi treba držati toliko, koliko se može izhraniti s očincimi; jer onda živina, tako rekavši, ništa nekošta. Inače za zemljodjelca možebit je samo onda probitačno držati živad, ako se blizu nalazi veći grad, gdje je može prodati po dobre novce, tako i žito, što joj na hranu troši iz žitnice, može naplatiti.

Kokoši su kod nas najobičajnija živad, i od svake druge živadi daju se najlaglje podići. One se hrane osim žita i crvimi, gljistami, bubami itd., a kada jedu travu i zelje, onda legu velika jajca. Tko je rad, da mu kokoši nose dosta jaja, neka jim daje konopljenog sjemena, a tako isto suvih koprivah, ili utučena žira zamiešana s tricami. Jedna kokoš može preko godine do sto jajah snesti.

Pure ili ćurke se mnogo težje odhranjuju nego kokoši. Za pure je najopasnija bolest, kad jim bradavice na glavi pocrvene, a i boginje; u kom slučaju osobito ih treba držati u toploti i na suvu, a hraniti ih pšeničnim hlebom u crvenom vinu nakvašenom.

Guske i patke ondje je dobro odhranjivati, gdje ima barah, jezero, potok ili kakva rieka, budući voda ovoj živadi prija, i ona u vodi mnogu hranu dobiva za sebe. Od gusakah naročito dobivamo meso, mast, perje, i one bi bile najprobitačnija živad, samo kad nebi činile toliko kvara livadami i usjevami. One se mogu čupati po triput u godini, i

to u proljeće, pri koncu svibnja, pak pri koncu srpnja i o Miholju treći put. Kljukanjem dobro ugojena guska može do 9 i 15 funtih masti dati, koja je mast najčistija i najzdravija, te se toga radi i može prodati skupo. Patke nose vrlo ukusna jaja, a i meso jim je nježnije od guščijeg. Pačići ponajprobitačnije odhranjuju se, kad kokoš ili puru na pačia jaja nasadimo, jer ova živad bolje leži na jajih i pačići se od nje prije odvoje, te kvočka prije počme nanovo nositi jaja.

Kako je naša Slavonija obilna šumami, livadami i potocima: to bi, tako rekavši, svaki zemljodjelac mogo njeki manji ili veći kovanluk držati, i tako medom i voskom, kako u vlastitoj kući, tako i prodavajući ih, koristiti se. Nu tko hoće da drži pčele, mora gledati za košnice (trnke) čisto, suvo i od sjevernog vjetra zaklonjeno mjesto, i ako je možno blizu čiste vode. Preko zime treba da su pčele takodjer u suvu i gdje im nemože nahuditi zima, mraz, sjeverina. K tomu treba paziti, da se neuvuku kako miševi u košnice, a i da se inače pčele čime neuznemiruju, jer tad troše mnogo meda. U proljeće i jesen dogodi se, da se navade tudje pčele na naše košnice i nose med iz njih u svoje košnice. Ovo se poznaje po tomu, što se pčele na ulazku (prelu) u košnicu kolju i mnoge se nalaze mrtve okolo košnice. Kad se to spazi, onda treba ulazah sviuh košnicah balegom toliko zatvoriti, da samo po jedna pčela može kroz njega proći, a uz to i svoje košnice noću prenieti na drugo mjesto. K tomu posipajući pčele brašnom može se doznati čije su one, i tada treba zamoliti njihovog gazdu, da u košnici kradljivih svojih pčelah prutićem medno saće (satje) naruši, pak će se one odma kod svoje kuće zabaviti i zaboraviti na kradju. U mjesecu lipnju i srpnju roje se pčele. Da se koj pčelac namjerava rojiti, poznaje se po tomu, što se na njekoliko danah prije toga oko devet satih jutrom ukazuju pred košnicom trutlji ili mužke pčele a pred večer u oči rojenja matica u košnici pjeva: „tik, tik.“ Ako je tada vrieme za rojenje, onda treba imati u pripravnosti čistih košnicah, i gledati, da se natjera roj na kakvu nizku granu, s koje se može lahko stresti u košnicu. Pčele se mogu zadržati, da neodlete daleko, ako ih čovjek vodom poprska ili pred njih izbaci pušku. Kako je matica poglavar u košnici, niti ikakva košnica može obstati bez matice: to je pri hvatanju rojevah vrlo nuždno paziti, da nepogine matica. Za ovaj slučaj treba imati u pripravnosti po koju maticu u malom kavezu od tanke žice načinjenom. Ako se vidi, da se pčelac sprema za rojenje, a vrieme jošte nije za to, što ima slabo hrane za pčele: onda je dobro preduprediti, da i nepušća roja; a to ćemo učiniti, ako uzmemo iz košnice nješto meda, ili ako podmetnemo pod nju s jednog pedlja visine vienac od pruća (prutja) nalik košnice opleten, ili izpod nje izkopamo rupu kolika je i košnica široka na jedan pedalj dubljine.

Tko ima ili velikih dudovah, ili je podigo živicu (živu ogradu) od dudovah a Bog mu dao u domu više, osobito ženske čeljadi: taj može imati prilične koristi i od svilenih bubah, na koje netreba više od šest nedeljah posla, pak i to u ono doba proljeća, kad je gotovo sve u polju posijano. Istina kod nas u Slavoniji i Sriemu običaj je, da djevojke i mlade, koje odhranjuju svilene bube, novce za njih dobivene obraćaju izključivo na svoje potrebe: ali opet zato ovaj posao nikako nije ni za cielo domaće gospodarstvo malo važan, što bi domaćin iste potrebe inače iz kućnih novacah morao podmiriti. Kad se vrieme oko Gjurgjeva prilično otoplilo i list se na dudu od prilike na četvrtinu dlana razvio, onda treba sjeme svilnih bubah metnuti na toplo mjesto, da se izleže. Lahko se može dogoditi, da se sve sjeme u jedan dan neizleže, nego da se to leženje i na tri dana produži, to je potrebno svaki dan crviće osebno ostaviti i utuviti, koji su se izlegli isti dan. I da nebi vrlo mnogo zameta bilo i crvićah raznoga vieka, treba ih za prva četiri dana tako rekuć dotjerati sgodnim hranenjem na jedan viek. Onima naime crvićima, koji su se izlegli prvi dan netreba dati ništa drugo jesti, osim onoga lisća, na komu smo ih s neizleženog sje-

mena preneli na svoje mjesto; drugi i treći dan treba jim dati oko podne po jedan put novouzbranog lišća na rezance izsječenog, a četvrti dan dvaput, t. j. jutrom oko 7—8 urah i pred večer oko 6 urah. Crvićima drugi dan izleženima treba dati jesti prvi dan kao i onima prvi dan izleženima, nu sliedeća dva dana davati jim po dvaput, t. j. kao prvima četvrti dan. Najposlje crvićima treći dan izleženima treba davati jesti odma prvi dan dvaput, t. j. prvi put kao i ostalima, a drugi put na dvie ure pred večer; sutradan pak triput, t. j. u jutru, u podne i u večer. Na ovaj način sve će ove u različno vrieme izležene bubice u četiri dana pet putah hranu dobiti, i tim se u viek naravno izjednačiti, pak će se moći poslje i sve pomiešati. Pri hranjenju bubah osobito se na to mora paziti, da se list mokar ili i prašan nedaje, da jim se lupom nedosadjuje, da su uviek u umjerenoj jednakoj toplini, da se drže čisto, da jim je čist zrak, da se u onoj sobi, gdje su one, nepuši, luk nejede, i u obće da ondje ništa nedodje, što ima zao zadaj. Isto tako treba čuvati bubice od mačakah, kokoših, miševah i mravih.

Ljubezni čitatelji! sve ovo, što sam dosad kazivao, kao što ste vidili, tiče se toga, kako se zemlja obradjuje, kako se različna marva drži i odhranjuje: a sada ću jošte da vam rečem koju rieč o gospodaru domaćinu, kao starešini cieloga domaćega gospodarstva, i da vam u kratko razložim njegove dužnosti, koje se odnose stranom na gospodarstvo, stranom na prirodno i naravno dobro stanje cieloga doma.

Kako je za dobru upravu doma potrebno, da samo jedan, pak ako i po dogovoru s drugimi, upravlja, to onaj, koji se inače naziva domaćinom, mora biti i najrazboritiji u kući, koji i sve poljske i domaće poslove razumjeva, pa koji i svakoga kao što treba naučiti, uputiti umije. On je osobito dužan razmišljavati, kad je za koj rád (posao) najbolje vrieme i ovo nikada nepropušćati da prodje, a da se ono nije uradilo, što treba; jer rád u nevrieme malo kad ili nikad nepolazi za rukom. Domaćin mora znati i koji je posao za koga izmedju ukućanah najsgodniji, pak po tom odradjuje posao za svakoga. Budući svaka godišnja doba i svoje poslove ima, dužan je brinuti se, da ne samo ljeti svaki ukućanin ide za svojim poslom, nego i zimi da se svaki dan radi kao što se svaki dan i jede. Zimi je najsgodnije sjeći gradju, kolje, prošće, sječu, drva za ogrievo, plug i druga zemljodjelska orudja ili nova praviti ili stara opravljati, gjubre na njive i vinograde voziti, ogradu popravljati a kadšto je moguće popravljati i putove. K tomu, kako i ženska čeljad ima u kući svoj osobiti zadatak, da i za sebe i za sve kućane predući, tkajuć, šivajuć, pletuć, vezuć pravi košulje (rubine), ponjave, ćilime, čarape, obojke, tkanice, kecelje, zapregove (pregače): tako je dužan domaćin postarati se, da se i dovoljno lana (kudelje) i konoplje posije za tu potrebu, a tako isto i da se dovoljno vune nadje u kući, kako bi i ženski nje, osobito preko zime, dosta svakojakog prediva naspremati i njime poslje mogle podmiriti kućne potrebe. Dobar domaćin mora se postarati, da se uviek spremi toliko hrane za ljude i marvu, u koliko bi ne samo za izdržanje kuće moglo biti dovoljno nego da uviek i pritječe; jer uviek je bolje, kad novo zateče staro, pak se poslje može i koji dio prodati, liep novac uzeti i kakva domaća potreba namiriti.

Kuća je onda napredna, kad su i svi kućani zdravi, i kad se može očekivati, da će od omladine izići zdrava i čestita čeljad. Budući dakle zdravlje, osim božje volje, zavisi od umjerenosti u jelu i piću i od čistoće u svakomu pogledu: dužan je domaćina i na to gledati, da njegovi kućani budu umjereni i triezveni, a osobito djeca da se čisto drže i njeguju.

Kako se brez nuždnog početnog osnovnog znanja nemože, kao što treba, u nikojem poslu napredovati, i kako prilježnost, pomnja, dobro, čisto, nepokvareno srce više vriedi, nego makar kakvo bogatstvo bez ovih dobrih svojstvah: dužan je domaćin i na to paziti, da se kućevna djeca šalju u učionicu, i u obće, da se od ráne mladosti odgojivaju i naobražavaju za radine, dobre, čestite, poštene i razumne ljude.

Sve, što je čovjeku milo, sve, što čovjek ima; život, zdravlje, rodbina, prijatelji, mir u zemlji i u kući, napredak i uspjeh u poslu i u poljskom i domaćem gospodarstvu, — sve je to dar premilostivog Boga, koji se stara za cieli sviet, a osobito ljubi čovjeka kao svoje najizvrstnije stvorenje na zemlji. Kako je dakle svaki čovjek dužan za ovu i ovoliku milost, uviek se svoga milostivog stvoritelja sa strahopočitanjem i zahvalnošću sjećati, svetu rieč njegovu slušati i božju volju izpunjivati: dužan je domaćin i na to pozorno gledati, da bi i kućna djeca zarana u strahu božjem bila odgojivana, i odrasli što češće išli u crkvu, ondje pobožno slušali sv. misu i prodiku, u svoje vrieme izpoviedali se i pričešćivali, a poslje u životu vladali se po božjoj volji.

Najposlje, budući samo ona kuća upravo napredovati može, u kojoj sloga i ljubav medju kućanimi vlada, i buduć da mnogo zavisi u tom pogledu od domaćina: dužan je on svestrano nastojati, da mladjiji starije poštuju i slušaju, a stariji mladje ljube i na dobro uputjuju, svi pako da se kao članovi jedne i iste porodice uzajamno paze i tako obće dobro svoje podpomažu i unapredjavaju.

Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari!
Nesložna braća, propala kuća!
Sloga kuću gradi, nesloga razgradjuje!
Kad se s bratom bratac slaže, u svemu jim Bog pomaže;
A kada se mrze i kolju, propadaju u nevolju!
Kad se bratska srca slože,
I olovo plivat može;
A nesloga kad zavlada,
Isto perje na dno pada!
Gdje je sloga, i božji je blagoslov!
Kuća pod led pada, gdje nesloga vlada!
Mladji starjeg gdje poštuje,
Kuća u svemu napreduje!

U Zemunu 22. kolovoza 1863.

Mijat Stojanović.)*

Slavno uredničtvo!

Ne samo iz dalekih miestah, nego i u sredini našoj čuje se jauk onih gospodarah koi u sada biesnećoj marvinskoj kugi, suša knjižacah nazvanoj marvu svoju izgubiše, osobito pako onih, koji imajući samo jedan, ili dva komada, po kugi i njih sada lišeni jesu i tako neimaju, čim bi obitelj svoju zahraniti mogli.

Od ove turovne bolesti pokušahu već glasoviti liečnici različite liekove, naime otvarajuće i davahu što gorkog ili oporog, kao i kiseline, koje doista često, navlastice kada se narav kuge neukaza sasma pogibeljnom, od velike koristi bijahu; ali čim se ona većma izopači, svi ovi liekovi nekoristnimi se ukazahu.

Za doskočiti ovoj nesreći i nju obustavljati sve gospodare najprije oprezne činim na to, da se ova bolest nastanuje u organima probavljenja, i da liek takav biti mora, koi želudac kriepi, zato predlažem i svietujem, da se osobito u mjestih, gdje kuga vlada, i u bližnjoj okolici zdravoj još ter marvi, prije nego na pašnju ide, kano odvraćalo najmanje kroz tjedan svaki dan, kasnije pako, dokle god kuga traje, barem dvaput ili triput na tjedan sliedeći liek daje. Za odrašćeno marše, i to svakom komadu: jedna veća ili dvie manje glave bieloga luka, pol lota stučenoga bibera, dva lota borovice sa pol kašike soli u pol saitlika rakije, ili još bolje komovice, koja bi morala najmanje 10 do 12 gradih imati. Mladjiem pako maršetu samo polak za pojedine glave treba.

---

*) Ovo je tako krasan, i za naš narod probitačan članak, da ćemo ga u prvom Požežkom kalendaru priobćiti. Gosp. spisatelj je obećao nam o prirodi za puk pisat, mi se tome radujemo, jer što g. M. S. piše, vrlo je koristno za naš puk.

Osim toga svjetujem, da se marvi vlažna i sočna hrana daje; navlastito trava, napoj sa brašnom i misirače, od kojih se izvanjska kora po mogućnosti odlupiti mora, buduć da oštri krajevi želudačnu slinovinu pozlediti mogu. Nemogu nadalje dosta preporučiti, da se goveda svaki dan četkaju, osobito na desnoj strani, gdje se knjiga ili treći želudac kao i sirišće (loinjak) nalaze.

Što se liečenja okužnjenih već živinah tiče, nastojati ću sa svimi silami, da dužnosti mojoj zadostu učinim; o posliedku pako ću onda samo što priobćiti, ako budu liekovi moji uspješni bili.

Što se tiče zavladavše krmske bolesti i to bedrenice (Milzbrand), bedreničkog ognja (Milzbrandiger Rothlauf) i ogrojnice (Bräune), u tome je po meni propisani liek dosad vrlo uspješno djelovao, i zato sam pripravan svakomu koj ga od mene potraži pružiti ili dotični Recept priobćiti mu.

Vjekoslav Knežević,
žup. živinah liečitelj.

Svaštice.

Iz Požege. Dana 12. o. m. je u maloj skupštini presvietli g. veliki župan Kutinjskog jurasora g. Josipa Maljevca mjesto pokojnog Janke Peičića u Daruvar premjestio, a za Kutinju imenovao je g. Josipa Špun-Strižića. Zatim je dostojao ovdašnjega vježbenika u žup. pisarni Sigfrida Catinelli-Obradića začast. podbilježnikom, gg. Antuna Mojsinovića i Josipa Mihalića začast. jurasorima imenovati, nemanje zaslužnoga domoroca Ivana Filipovića, učitelja kod glavne učione u Zagrebu počastnim članom županije ove postavio. Ova imenovanja bijahu po obćinstvu sa „Živio“ pozdravljena.

— Marvinska kuga sve većma mah preotimlje. Dočim u Černiku je popustila, to u Kadanovci mori blago, a pokazala se je opet u Pleternici, i u Blacku. Naredbe su opet nove od strane županije izdate i da se županija osvjedoči, jeli se strogo obdržavaju, dobili su iz skupštine nalog gg. podžupani da svakih osam danah jedan na jednu, drugi na drugu stranu nadgledati idu i o tom skupštinu izvjeste.

— Već danas je otvorena u žup. domu izložba raznih domaćih proizvodah. Moramo sa radošću priznati, da naše obćinstvo važnost izložbe ponja, jer je sa sviuh stranah županije različitog proizvoda doslano. Što više, rukotvorinah i umjetnih proizvodah donešeno je na izložbu. Kad se ovrši procienjivanje, tada ćemo priobćiti po tanko, što svega i od kakove važnosti biaše na izložbi.

Iz Lukača dobili smo obširni dopis o nesreći koju je ondje požar 26. kolovoza prouzročio. Nu jer su o tom jur sve naše novine obširno izvjestile, te tako je ova dojava zakasnila, s toga samo u kratko stavljamo to u ovom listu do znanja da pobudimo milosrdje sugradjanah, da tim nesretnikom u pomoć priteku, ko što su to već velikodušno učinila gg.: vlastelin Janković iz Suhog polja, zakupnik J. Pšik, kot. sudac Lad. Thaller i ini virovitičkog kraja žitelji.

Kad ovo končasmo, eto crnog glasa iz Vetova. Ondje je dne 19. o. m. devet kućah izgorilo. Dobre duše pozivljemo, da ovim kukavicam što bolje u pomoć priteknu i tako po koju suzu otaru.

☐ **U Rumi,** 3. rujna. (Dopis.) Jučer obdržavane su ovdje, kao i svake godine, velike zadušnice za pokojnu groficu Pejačevićevu, rodj. Jankovićevu i mater preuzv. g. grofa Petra Pejačevića. U sried crkve biaše velik i liep odar mrtvački naredjen, na kojem je do 80 sviećah gorilo, a na svakoj strani grbovi slavne porodice Pejačevicah i Jankovićah, izvedeni na velikoj finoj hartiji. Osim svih spahinjskih činovnikah, njihovih gospojah i gospodičnah prisustvovala je množina ostalog pučanstva. Mrtvačku misu pjevao je mjestni župnik i zač. kanonik preč. g. M. Vicze sa asistencijom, a na koru pjevala se je krasna misa od Haydn-a, koja je ovom prilikom prvi put ovdje pjevana. Preuzviš. g. grof Petar Pejačević, koj ovdje već duže vremena boravi, glavom je prisustvovao kod te žalostne svetčanosti, ako se tako izraziti smijem.

U Fruškoj gori nalazi se jedna četa razbojnikah sastojeća iz vojničkih bjegunacah. Od izaslanih župan. četnikah, da ih potraže, bí jedan kod manastira Remete od njih ubijen iz puške. Ako se ovoj četi za rana valjano i kriepko na put nestane, narasti će do zla Boga te će onda biti težko i velikog će truda stajati iztriebiti ih.

U Osieku dne 10 Rujna. (Dopis) Dne 21 Kolovoza o. g. oté nam nesmiljena smrt slavnog piesnika i vrloga domorodca Luku Botića. Pokojnik bio je rodom iz Spljeta u Dalmacii, od kuda je godine 1850. proputovavši Hrcegovinu, Bosnu i Srbiju došao u Djakovo, gdje je kod preuzvišenoga gosp. biskupa Strossmajera u vlastelinsku službu stupio, koju je do g. 1860 obnašao. U koliko mu je dopuštala služba bavio se je književnim poslom, te je napisao „Pobratimstvo“, „biednu Maru“, „Petra Bačića“ i njeke manje sastavke, tiskane u „Sedmici“ i „Nevenu“ a počeo je već od dužjega vremena raditi oko jednoga romana, kojega zabavljen s jedne strane kao narodni zastupnik na saboru trojedne kraljevine od god. 1861. a s druge zapriečen po dugotrajnoj bolesti, pred svoju smrt dogotoviti nije mogao. Botić je bio dvaput oženjen i ostavio je iza sebe udovicu i nejako 4 godine staro mužko diete. Tielo pokojnika sahranjeno je dne 23. kolovoza, praćeno osim djakovačkog obćinstva još od njekoliko njegovih osiečkih prijateljah.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako

SLAVONAC.

se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. | U Požegi 30. rujna 1863. | Broj 27.

DRAGIN PIR.

U crkvicu grnu
Bake, djevojčice,
Pred vratima stoje
Kola redomice.

Konji nakićeni
Svilnim' šar-vrpcami,
Kape kočijašem
Ružmarin-kitami.

U crkvici ljudi
Svi baš bok do boka.
„Tko se vjenča?" pitah.
„Slavka crnooka."

Na te rieči srce
Protrnut mih tjedè,
Kao da ga zmija
U živac ujedè.

Al se mah osviestih,
Svladav muke hude,
Silom s' put prokrčih
Kroz zjajuće ljude

I pristupih bliže
Tam do žrtvenika,
Gdje, vaj, ona kleči
Uz svog vjerenika.

Popo ju zapita:
„Oš li život cieli
Svoga ljubit vojna?"
„Hoću! ona veli.

Pop ih blagoslovi,
A ja ih proklinja',
I tu kletvu čula
Osvetna boginja.

Tužno stojim doli
Svjetlim' pod prozori,
Crnooka moja
Pir svoj slavi gori.

Svati gori piju
Viču, skaču, buče,
A men' doli hoće
Srce baš da puče.

Tako stojah dugo
Noći do ponoći;
Okna vidih tavnit'
I svatove proći.

Samo jedno okno
Slabim sja svjetilom;
Ah, tam u ljubavi
Oni s' krile krilom

Edo Iglić.

ZAPOVJEDNIK TVRDJAVE.

S talijanskoga J. Eug. T.

I.

Pukovnik pandurah, Trenk, uhvaćen od kapitana konjaničkoga Frohna, bude doveden u Beč i smješten u jednom svratištu toga glavnoga grada, gdje mu u ime carice Marije Terezije naloženo bude, da, na poštenu rieč, uzu obdržaje. Kazat ćemo odmah uzroke takova postupanja. Pukovnik odpusti carskoga poslanika i naloži jednomu svomu panduru, da mu zovne gostionika. Ovaj dojde u mah i pukovnik mu reče:

„Pripravite mi za ovaj večer sjajnu karucu, sa slugami u bogatoj livreji; jer danas ću ići u kazalište u Burg.“

„Biti ćete služeni, gospodine pukovniče.“

Na večer bijaše sve gotovo i pukovnik doveze se u sjajnoj, četveropregnoj karuci pred kazalištna vrata, gdje se je uprav carica očekivala. Uzè si jednu ložu i sjede u nju, dočim su sve oči na njega svrnute bile.

Kad carica dojde, započè se predstava.

Malo poslie pokaže se u jednoj loži častnik grof Gossau, u kom Trenk upozna svoga najopornijega tužitelja i jednoga od svojih smrtnih dušmanah. Biesan, ko lav, dignù se pukovnik i potrča u kapitanovu ložu; ovaj se na štropot obazrie i vidi orjašku sliku pukovnikovu; u čas oćuti, kako ga pukovnik za vrat zgrabi i u vis podiže, da ga u parter baci. On, pokušav se braniti, povuče mač; no bude u namieri prepriečen od svoga protivnika, koj se medjutim na ruci rani u toj riedkoj borbi. Za toga, bližnji gledaoci, dobiše zgodu, vidivši divji slučaj, da poteku u ložu i spase kapitana, koj bijaše u velikoj pogibelji. Carica, veoma razjarena tako groznim atentatom, učinjenim u njezinoj prisutnosti, zapovjedi straži, da pukovnika uhvate.“ Ovaj dakle bude u karuci, stražen jednim odjelom grenadirah, odvežen u svoj stan, gdje čvrstu stražu postaviše.

Sutra poče iztraga. Trenk se branijaše stanovitom, divjom riečitošću, napomenuv u isto vrieme sve svoje zasluge, koje si je njegda priskrbio. Svrha iztrage bijaše, da je maršal Cordua, koj je iztragu ravnao, pokorno svjetovao carici, da parnicu obustavi, buduć tužbe nisu takove važnosti, da se stvar Trenkova pred vojnim sudom pretresa; jedino zahtievaše, da 12 tisućah forintah plati u odštetu mnogim častnikom, koje je svojevoljno iz službe odpustio. Saviet maršalov povladi vladalačka sankcija; nu pukovnik zakunù se, da neće ništa plaćati, dok nebude na to zakonito odsudjen.

To bijaše voda na mlin njegovih neprijateljah. Parnica dodje u ruke njegova smrtna neprijatelja, generala Lövenvalda.

Odmah se dade na znanje, da se svaki, koj šta proti njemu ima, prijavi, s obećanjem, da će svaki protivnik dobiti na dan po dukat u ime troškovah. Na taj način dojde ih sila, i to samo stajaše 15 tisućah forintih, koje su uzimali iz obtuženikovih, već sekvestriranih, dobarah. Jedan njegov stric, Prus rodom, istoga imena š njime, zakunù se svojim poštenjem, da mu je general Lövenvalde nudio tisuću dukatah, ako bi htjeo svjedočiti proti svomu rodjaku.

Prijavi se i ljubovnica jednoga častnika i izjavi: da je naravska kći generala grofa Schverina i drâga pruskoga kralja; da je dielila čador s kraljem, dok je bitka kod Sohra trajala i na svoje oči vidila, kako je Trenk u čador unišao, da ulovi kralja, no da ga je, podmićen novci i dragulji pustio uteći.

Takve tužbe i još mnoge druge odbi obtuženik velikom energijom; nu to sve ništa nepomože; u sliedstvu tužbe, da je nasilje učinio kćeri, jednoga českoga mlinara, bude odsudjen na smrt; kaznu tu promieni poslie Marija Terezija u dosmrtni zatvor u tvrdji Spielbergu. Njegovo dobro ostade pod sekvestrom; on je š njim u toliko imao razpolagati, u koliko su mu njegovi činovnici morali točne račune podnašati.

Uznika, ko što bijaše barun Trenk, na koga se je mnogi obzir imati morao, što glede svoje odlične osobnosti, što glede uslugah državi učinjenih, bijaše vrlo mučno čuvati.

Za taj posao bijaše potrebita osoba od mnoga takta, duha energična i neodvisna, a ta se za zbilja najde u osobi zapoviednika ove glasovite tvrdjave, u častniku Frohnu. Za sigurno nebijaše drago vitežku vojaku, kad vidi, koj mu je teret natovaren; al štovanje zakona nadvlada i on se pokori. Malo po malo obiknu svojoj dužnosti i znadjaše sa strogošću svoje dužnosti skopčati i obzir čovječnosti, ne samo pram Trenku, nego i pram ostalim nesretnikom, koji ga od srca blagoslivljahu. Poslie mu ta dužnost tako omili, da ju nebi bio s nikojom drugom zamienio. Zašto? — vidit ćemo.

II.

Špilberžka tvrdjava bit će, ma s daleka, poznana našim čitateljem; tko želi šta bliže o noj saznati, neka čita Silvija Pelika.

Obkoljena je tvrdimi i rogljastimi zidovi, s ogromnimi, željeznimi vrati, koja u nutarnji grad vode. Zgrade su razne višine i za razne svrhe. Jedna od njih, s više katovah, sačinjajuća desno krilo, opredieljena je za državne uznike i ima zračne i prostrane sobe. Na srednjem krilu jesu zatvori prostih uznikah i staništa posade. Njekoja mjesta u kasematah odredjena su za veće zločince.

Na desnom krilu bijaše za vremena Marije Terezije takodjer stan zapoviednika brnske citadele. Od grada dolazilo se je na jedan mali, ravni prostor, od koga su skaline na desno vodile u stan zapodviednikov, dočim je na lievo uzak ganjak vodio u drugo krilo, gdje bijahu zatvoreni državni uhvaćenici, otvarajuć se u prostran koridor, koj je prolazio sav prvi kat zatvorah.

Pukovnik Trenk stanovaše u tri liepe i velike sobe istoga kata u krilu odredjenom za državne uhvaćenike. Sobe bijahu uredjene po volji pukovnika i prikladne za svaku udobnost. On je mogao takodjer i pohode primati, poslie kako bi se kod zapoviednika najavili; imao je jednoga sobara i mogao se je u stanovite ure po gradskom dvorištu šetati.

Ništanemanje, uz sve te polakšice, kojimi bi mu se zatvor oblaživao; moradjaše uza nesnosnom postati čovjeku, koj je veliki dio svoga života sproveo u zgodah i nezgodah, pod vedrim nebom na otvorenu polju i pretrčao veliki dio Evrope na čelu poludivjih četah. On, dakle, nemogaše obiknuti mirnu životu i dan na dan postajaše sve ljući i podražljiviji tako, da je zapovjednik tvrdjave lagano slutiti mogao, da će doći do očitih sukobah, da će morati silu upotriebiti. Nu najednoč izčeznu zlovolja pukovnika; na koi način, — kazat ćemo.

Zapovjednik Frohn stajaše jednoga jutra u svojoj sobi, pušeć lulu, kraj prozora i gledaše dolje u gradsko dvorište, gdje se sprohadjahu straže; njekoji uznici radili su a jedan odjel magjarskih grenadirah vježbaše se na oružju. U taj čas vidi zapovjednik, veoma zatečen, kako pred vrati njegova stana putna, četveroprežna karuca stade. On pomisli, da je to opet kakov novi gost došao, kad opazi, kako s karuce sajde, mjesto uznika, odlična jedna gospodična, plemenita izgleda. Ova unide u njegov stan i prijavi se ko baronica Mirzelska iz Zagreba, te bi rada s njime govorila. Odmah bude puštena unutra. Duvak (Schleier)i oprava bijaše joj crna; tek što unide, predade mu velik svežanj. Zapovjednika rani, pri ulazu, pogled njezin i dirnu ga neobično, pobudiv mu u srcu živahna čuvstva. Ona ga sjeti na dražestne poteze uboge jedne Ebrejke u Dievinu, koju njegda ljubljaše; al koja razlika bijaše u crtah, ponašanju i odjeći medju onom siroticom i gizdavom poljskom baronicom, što pred njom stajaše!

Frohn se je nije mogao dosta nagledati; nu napokon sabra se i posadiv stranicu, otvori pečat od svežnja. Bijaše u njem dopuštenje, podpisano predsjednikom vojnoga savieta, grofom Harrachom, za baronicu Niežu Mirzelsku, da smije ići k svomu stricu, pukovniku Trenku u Spielberg, da ga piestuje i da s njime zatvor dieli; uslied toga bude

povlašćen zapovjednik, da ju primi u citadelu, te joj označi stan blizu strica na povoljno razpolaganje. Ujedno bi naloženo zapovjedniku, da s njom, svim mogućim obzirom postupa.

„Težka će vam biti vaša odluka, koju ste učinili, baronice“, reče joj Frohn; „jedna mlada gospodična, da se odreče svjetske radosti i slobode, da se u zatvor zapre!“

„Nije u toj odluki toliko heroisma, koliko vi mislite“, odgovori smiešeći se baronica. „Ja sam kći sestre pukovnikove; moja majka udade se za barona Mirzelskoga u Zagreb, koj ovdje bijaše u carskoj službi; odkako je umro, ima već deset godinah. Od to doba živila sam najsamotnije kod svoje matere, sa svojom mladjom sestrom, bez ikakve zabave.

„Ja sam uviek veoma cienila bojnu slavu i pravu hrabrost; i tako, čuv za čine svoga ujaka, uzljubi ga žestoko, diveći se njegovim podhvatom već od malenih noguh.“

„Poznate li svoga g. ujaka?“

„Ne, nisam ga nikada vidjela, u koliko se sjećam; a moja majka dobivala je vrlo riedko pisamah od njega; no —“

„No — čuli ste ga slikati, bojami, možebiti, odviše —“

„O, znam dobro, što hoćete reći; znam koliko je toga natovareno na moga ubogoga ujaka; možda pravo, a možda i krivo; znam u ostalom, da čovjek, koj je izveo takove čine i neustrašeno uviek smrti u oči gledao, ima plemenito srce. On bijaše junak! A nije li dužnost tješiti takova čovjeka, nemora li takova dužnost drâga biti našemu srcu?“

„Svakako je ta dužnost teretna i težka, i nemogu na ino, neg da se u vašoj odluki divim vašemu junačtvu. Nu zna li ujak, da vi imate doći?“

„Mislim da ne;“ dodade zapovjednik, nasmiešiv se malo, „buduć mi je nepoznano, kakvo obćenje medju pukovnikom i njegovimi rodjaci u Zagrebu.“

„I tako je! Mi nismo znali, na koi bi mu način pisma dostavljati mogli; — al ja sam tako željna, da ga vidim, — ako bi dopustili . . .“

„Ja stojim na vašu zapovjed, plemenita gospodično, moram samo uzmoliti u njega dozvola, da mu vas predstaviti mogu.“

„Dozvolu? ta valjda će momu ujaku povoljno biti, da vidi kćer svoje sestre.“

„Drugom bi to bila dvostruka radost, da može ogrliti svoju netjakinju i da dobiva plemenitu drugaricu, koja bi mu turobnost zatvora razveseljivala; al pukovnik Trenk je izvanredan čovjek i zato biti će dobro, da mu vaš pohod prenaviestim, i tako rekuć put k njemu otvorim.“

Iza tih riečih pripasà zapovjednik mač, uze šeširi, umoliv gospodičnu, da počeka njegov povratak, izajde naglo iz sobe, naloživ slugi, da ga prijavi pukovniku. Zapovjednik unišav u sobu, reče Trenku:

„Oprostite g. pukovniče, ako vam dosadjujem, nu došao sam, da vam naviestim jednu najpovoljniju pohodu . . .“

„Rado bih znao, koj mi već pohod može biti povoljnim!“ prekide ga Trenk; „da bi bar vrag to bio, koga svakdan zazivam, da mu dušu svoju prodadem; taj dakako pohod bio bi mi povoljan.“

„A kad bi vam u mjesto vraga došao angjelka naviestiti?“

„Što hoćete tim reći?“

„Vi imate sestru, koja se udade u Zagreb za barona Mirzelskoga; a ova ima dvie kćeri?“

„A, a, to će biti rodjaci,“ viknu Trenk uz grdnu psovku, „koji hoće sada da žive na moj terah. K vragu! neću ništa, da o njih znadem. Neću da mi pukne glava od brbljanja gospojičinoga; neprimam nikoga, razumiste li, nikoga!“

„Al, slušajte, pukovniče, radi se tu o plemenitoj djevojki, vašoj netjakinji Nieži,

koja se junački odluči, da s vami vaš zatvor dieli, da vas tješi u samoći i da vas piestuje, ako bi oboljeli."

„Zbilja? ja sam uprav taj, koj bi se dao od jedne gospojice dvoriti, kad bih obolio! Gospodine moj, liepe su vam to i mudre spletke, da me mogu oplieniti, da se mogu dočepati moje baštine. Jednom riečju: nek ide, odklje je i došla."

„Oh! koja nezahvalnost! gospodine pukovniče, odgovori Frohn. Što? Jedna plemenita djevojka dojde, da se radi vas zapre u zatvor, u tvrdju špilberžku; i vi možete misliti, da je to za volju jeftina dobitka učinila; koj bi se za drugoga u toliko za novce žrtvovao? No to je jedna budalaština od vas, a da bi djevojku vidili, prošle bi vas te tlapnje."

„E dobro — neka bude!" reče smiešeći se Trenk, „viditi ćemo ju, kad već želite; al poslie, nek odmah ide natrag u Zagreb."

Zapovjednik vrati se u svoju sobu, i uhvativ baronicu izpod rukn, odvede ju k pukovniku.

Ovaj je medjutim preobukao se za doček i zapovjednik ostavi njih dvoje na samo. Odredi zatim dvie sobe za razpolaganje baronici i sobarici, koja odmah zatim prtljag gore donese.

(Dalje će sliediti.)

KRUNA I LJUBAV.

III.

(Dalje.)

Svrnimo za čas pogledom u povjest.

Prvoga kolovoza god. 1444. bijaše obći ugarski sabor u Szegedinu sazvan.

Zaključeno bude jednoglasno, da se sa Turci i sultanom Muratom II. mir na 10 godinah sklopi.

Kralj se zaklè sv. evangjeljem a turski poslanici svojim Koranom, da neće pod nikakovom izlikom mira prekršiti.

Jedva što se turski poslanici kući povratiše, puče po Ugarskoj glas, da je stožernik Francesco Alberti sa 70 što mljetačkih, što genovežkih galijah posjeo Helespont, da italske i burgundske čete hrle pod zastavu kralja ugarskoga, da nastave proti Turkom rat, što ga je Sibinjanin Janko sa kraljem u stražnje vreme sretno vodio, i da tako moć tursku sasvim satarišu; napokon se razglasi i to, da se knez Albanije i Epira, Jure Kastriotić, sa pridjevkom Škenderbeg, Jankov vriedni takmac, sa 30.000 momakah k Srbiji primiče.

Sultan sam bijaše primoran vojnu voditi proti svomu namjestniku u Anatoliji, Ogli-Karamanu, sto se proti njemu podigao bješe.

Mnogi se sad stanu kajati, što su mir sklopili; s toga se opet 3. sakupiše u Szegedinu. Julian Cezarini, papin poslanik, trudjaše se, da vatrenim govorom dokaže, kako bi posve probitačno bilo, da se sada proti Turkom vojska povede; da je uprav sada sgodna prilika, tursko gospodarstvo u Evropi skršiti; tom sgodom reče odrješito, da kralj ugarski nema prava mir sa Turci u ime cieloga kršćanstva sklapati, pa da on kao papin poslanik ima vlast riešiti ga zakletve.

Taj govor je na mnoge tako djelovao, da je opet na novo bio rat zaključen.

I sbilja sva je prilika bila, da će ovo poduzeće sjajna pobjeda okruniti. Stožernik Francesco bijaše sultanu, koji se je u maloj Aziji tukao, put preko Dardanelah zakrčio; grčki car je samo izgledao žudjenu sgodu, da navali na Tursku, a Ugri bi imali sa vojskom saveznih knezovah to isto učiniti.

Nu čim ugarska vojska, od 20.000 momakah — ponajviše plaćenikah — preko Dunave predje, stadoše sve to crnije viesti dolaziti. Kastriotić, koji već na srbskih granicah stajaše, bude Gjurgjem Brankovićem u daljnjem putu preprie čen; ovaj bo pod izlikom, da neće ugovorena mira kršiti, predje na stran Turakah, koji mu bijahu djecu i sve tvrdje povratili, a on jih je o svem valjda i ubavješćivao.

U Vlaškoj svjetovaše kralja vojvoda Drakul, da sa tako neznatnom vojskom neudara na Turke; nu Ugri osloniv se na obećanu jim pomoć — premda se još od nikuda nepokaza — navališe na turske zemlje.

Pred ugarskom vojskom idjahu telari svim milost obećajuć, koji se kralju poklone, a onim, koji se uzprotive, najgroznije muke. Vrata jim se turskih tvrdjavah otvoriše, samo Sumen i Pretecz se nepredade; nu i oni budu jurišem zauzeti a posada jim sasječena.

Tako dodje ugarska vojska do Varne, koja jim se takodjer podvrgla bješe; odtud namjeravaše, da na Galipolje udare.

* * *

Bijaše hladan dan mjeseca studena.

Tabor se je pružao na daleko i široko u ravnici oko tvrdje; sve bijaše u njem živo.

Usred tabora na jednom brežuljku uzdizaše se kraljev čador; velik prostor zauzimajuć, sav zastavami uriešen, a pred njim velika crna zastava u zemlju usadjena; nedaleko odtale bijahu čadori vodjah i velmožah sa usadjenimi stiegovi i grbovi. Široka ulica odtolen izmedju čadorah vodjaše. Težka kolija prolažahu njom gore, dolje; a vojska se na sve strane komešaše; mnogi odlažahu, mnogi dolažahu. Pred čadori leže kod vatre vojnici zabavljajuć se razgovorom, njeki opet kockanjem, a njeki časicom; sa druge opet strane dopire k uhu glasba i veselo pjevanje.

Suton se hvata.

Sunce činjaše se kao da se utaplja u tamne guštare šumske, prostiruć rumenu žar po zapadnom obzorju. Raznovrstni bučni glasovi bijahu nalik uzburkanu moru, samo bi se kadkada iz te jednolične buke oglasio glas bojne trublje.

... Uzagrabce jaše četa konjanikah glavnom ulicom tabora prema kraljevskomu čadoru. Konji jim se sasvim zapjenili.

Na čelu te čete jaše mlad i junački vitez, sav u bojno odielo zaodjeven, kaciga sa otvorenom prozirkom i vijajućom se perjanicom pokriva mu glavu, preko smedje dolame prikopčao sjajan oklop od ulaštena čelika; po boku mu visi težka krivošija ćorda; a o sedlu šestoperi buzdovan.

Došav do kraljeva čadora, skoči hitro s konja, te upitav za kralja, stupi unutra.

Kralj bijaše upravo sám. Kad mladi vitez k njemu stupi, malo se zarumeni i zabunjen stane motriti ulazećega.

„Ah!“ krikne radostno začudjeni mladić. „Ja tražim kralja, pa se evo na te, Vladislave, namjerih.

Kralj pruži desnicu mladomu vitezu, koju ovaj vruće stisne.

„Koli se dugo nevidjesmo!“

„Kaži mi prije Zörényiu, koja kob nosi tebe ovamo?“ zapita kralj.

„Ja sam ti medju borioci Vladislavove vojske. Ta zar bi bio mogao ostati, kad se tolike tudje vojske s njime sjediniti htjedoše?“

Kralj se stane grohotom smijati:

„Ded' pogledji po taboru, ima li gdjegod traga tim mnogim obećanjim? Evo i opet nam se valja na svoje šake osloniti.“

„Mahnimo se toga, Vladislave!“ odvrati Zörényi namrštenim licem.

„Pripovjedaj mi štogod o tvom domaćem živovanju, Andrijo!“ progovori nakon podulje stanke kralj, te upre znatiželjno oči na upitanoga.

„O“, odvrati ovaj sa sjajućim od radosti licem; „tri su ti tomu mjeseca, što je Margareta postala mojom drugaricom, koja uviek nastoji, da mi život čim više osladi.“

Kralj se odkrene, da Zörényi neuzmogne vidjeti one dvie debele suze, što mu jih tuga očima iztisnula bješe.

„Ona je dragocjeni alem“, nastavi Zörényi dalje; „i neznam, čim sam tu čistu i goruću ljubav njezinu zaslužio! O Vladislave, kad ju na svoje srce pritisnem, a ona na moje grudi svoju glavicu spusti, pa ondje prolievajuć suze radosti i nutarnjega blaženstva svojim milozvučnim glasom stane govoriti: „„O Bože, koliku ljubav si mi poklonio!““ — onda mi se čini, kao da već ovdje na zemlji uživam rajske slasti. Često mi se opet učini, kao da suze prolieva i težko uzdiše; nu kada ju za uzrok zapitam, onda obrati svoje dobrotom kreseće se oči k meni, razkrili veselim licem svoje ruke, te mi padne na junačke grudi; a ja tad osjećam, da joj ljubav te suze očima izmamljuje.“

Vladislav duboko uzdahne, a u licu mu se pojavi izraz težke boli, kad mu mladić timi riečmi svoju sreću opisivaše.

„O, kako si sretan!“ reče zatim težko uzdahnuv.

Zörényi promatraše sućutnim pogledom kralja.

„Vladislave, tebe opet taru tvoje stare uspomene!“ reće zatim sažaljujuć ga.

„Jest istina, prijatelju! Uspomene sladkih i blaženih urah, koje mi srce nemilice paraju; — toli mučne, pa ipak toli mile.“

„Ubogi Vladislave, ti previše trpiš!“

„Jest previše! Al“, upita najednoč kralj, „kako si se mogao od tolike sreće rastati? kako si mogao ostaviti milu si vojnu i ovamo doći, gdje smrt na sve strane svoje pogubne striele šalje? gdje hladni angjeo smrti još sanjkom sreće i ljubavi ugrijano srce, bolju i tugom ukočene grudi čovječje zaokupi?“

„Dobro znadem, što sam domaćemu blagostanju dužan“, odvrati mladić; „ali i znadem, koje me dužnosti kralju, domovini vežu. Zar da oni nebrane domovinu, koji u njoj štogod imadu, već da prepuste obranu onim, koji ništa nemaju?“

Kralj vruće stisne ruku mladoga viteza, te si pomisli: za koliko je vriednije Margarete nego li ja!

„U ostalom“, nastavi Zörényi, „Margareta me je do najskrajnjih granicah vlaških sprovodila, i čim jedan dan prost budem, mogu ju opet ogrliti. Nu Vladislave“, progovori najednoč: „sada me odvedi kralju, jer mu imam važnih, veoma važnih viestih priobćiti, kojimi nesmijem zatezati.“

Kraljevo se lice namrgodi; on stupi za jedan korak natrag, a onda digne glavu i dostojanstveno progovori:

„Govori viteže, kralj pred tobom stoji!“

Vladislav bijaše ove rieči tolikim dostojanstvom izrekao, da se je Zörényi sav i nehotice zapanjio, te stajaše sada sav zatečen pred Vladislavom; nu to je samo jedan časak trajalo, jer se brzo opet sabra i smješeć se progovori:

„Samo jednoč, doduše, vidio sam kralja, kad je naglo taborom projašio; nu sad opažam, — u koliko se još sjećam — da si mu mnogo sličan.“

„Zörényi! ja sam kralj Vladislav!“

„A Vladislav, dvoran?“

„Nije više!“ odvrati tiho kralj; „pred tobom je sad tvoj kralj.“

U taj čas stupi jedan dvoran unutra, i prijavi vojvodu Sibinjanin Janka.

„Zar je dakle dvoran Vladislav i kralj jedna i ista osoba?!“ upitat će začudjeni Zörényi.

Sibinjanin Janko stupiv unutra, nakloni se duboko pred kraljem, a onda obrativ se k mladiću, upita oštro ga motreć:

„Kako to, mladi viteže, da vas ovdje nalazim? Ta ja sam vam zapovjedio, da prednjom stražom glavnoj vojsci put krčite.“

„Nije doista malen uzrok, rad kojega sam se povratio;“ odvrati Zörényi: „ciela se je prednja straža baš evo sad povratila. Sa tri sto sam momakah otišao, a samo se sa pedeset povratio. Podla nas izdaja okružuje sa svih stranah. Sultan nije više u Natoliji; o svemu je već ubavješten, što se je ovdje sgodilo. Na brzu ruku se ja sa Ogli-Karamanom pomirio; brodovlje mljetačko i genovežko mjesto da sultanu na Dardanelah put presječe, još mu je vojsku na ovu stran prebacilo, a sultan jim za to plati za svakoga čovjeka po dukat; cara grčkoga nije ni brige, da to preprieči. Koli nas ružno svi ti prevariše! Sultan je sa svojom bezbrojnom vojskom ovdje, nema jednu uru daleko utaboren. Poslje podne slučajno s jednim turskim odjelom, koji buduć mnogo veći od našega potuče nas tako, da sam se jedva sa njekolicinom spasio.“

„Tako dakle!“ klikne Janko. „Jao si dakle onim, koji nas nagovoriše, da u ime obćega dobra zakletvu prekršimo, a sad nas ostaviše, da tim sigurnije poginemo.“

„Uzdajmo se u Boga!“ reče mirno kralj.

„Dá, uzdajmo se u Boga! Ta dugo je već tomu, dugo što se samo u njega uzdamo. Ah! kakve li je naš narod nade unj stavljao! pa već i odkad!“ odvrati ogorčeno Zörényi.

Zalazeće sunce razsvjetljivaše okolicu prama istoku, te je čovjek mogao dugi red turskih čadorah vidjeti, što no jednu milju od ugarskoga tabora udaljeni bijahu.

Kralj je do njeko doba noći držao sa vodjami vojno vieće, u kom za drugi dan odlučna bitka urečena bude.

IV.

Bijaše sutradan 10. studena god 1444.

Kralj bješe veoma zamišljen i razdražen, te hotjaše da se i sám bori; medjutim ipak podje Janki za rukom, da ga od tog' odvrati, i da pod zaštitom tjelesne svoje straže sa jednog briežuljka — odkale se čitavo bojište pregledati mogaše — bitku motri.

Prvi traci radjajućega se sunca zatekoše ugarsku vojsku već u bojni red poredanu; vodje i podvodje objahivahu na sve strane bojne vrste, dieleć na sve strane zapoviedi.

Sultan Amurat poreda takodjer svu svoju vojsku u jedan dugi red; a bojnu osnovu bijaše sám skrojio.

Najednoč se malo prije posve čisti zrak uzburka, zastavami i stiegovi stadè silan vihar vihati, i za njekoliko trenutakah eto ti silne bure. Hrastovi po šumah sagibahu se praskom i štropotom k zemlji; po gradovih odkrivaše silna bura kuće, poruši sa visokih munarah sjajne polumjesece; obližnji potoci biesno uzavrieše, a šum jim nadglasivaše samu buru.

U taboru se vijajući stiegovi poderaše, te samo još otrcani komadići visjahu ovdje, ondje sa motakah.

Samo njekoliko časovah trajala je ta biesna bura, i kao što bijaše strielohitro došla, tako je brzo i nestadè; samo muklo ručanje dopiraše još iz središta zemlje do ušijuh, nalik urlikanju biesne nemani.

Zemlja se strese izpod noguh obijuh vojskah. Mnogo lice sad probliedi, mnogo oko k nebu pogleda ....! Svatko se sjeti prekršene zakletve.

Još njekoliko časovah uztrajà taj potres, a čim prestadè, oglasi se zvuk bojnih trubaljah s obje strane.

Sultan nehtjedè čekati, dok na njega Ugri udare, već sa 15.000 izabrane vojske započè bitku. Sad nastadè krvava borba: u jednoj uri bijahu turske vrste pred Jankom već triput uzmaknule.

Drugu navalu vodjaše biesni Amurat sám glavom.

Sibinjanin Janko mu se hrabro opiraše i nakon ljute borbe potisne ga natrag.

Bojni red osmanlijah stadè na oba kraja uzmicati, a domala i bježati; samo se još sriedište neuzkoljebano održà. Nu uslied nove Jankove navale stadè i ono uzmicati.

Kralj je motrio sa svoga brieżuljka čitavu bitku.

„Hvala Bogu!“ klikne on videć nered turske vojske; „pobjeda će naša biti.“

„Kralju!“ oglasi se sada njeki mladi poljski vitez u kraljevoj blizini, „zašto pripustaš Sibinjanin Janku čitavu lovoriku, kad je i za tvoju glavu stvorena. Janku je mnogo stalo do slavlja, s toga se je i uzprotivio, kada si ti hotio, da i sám u bitku ideš: on bi rad da sva slava njega sama zapane.“

Kralj, razpaljen što mladjahnom žestinom, što slavohlepjem, trgne mač te povikne:

„Na noge! treba da i mi postanemo dionici slavja, koje nam se već nemože izmaknuti. Tko je junak, za mnom!“

To rekav obode konja i umieša se i sam u boj ....

Jedan dio turske vojske bježao je glavom bez obzira, a Ugri za njimi, sjekuć i ubijajuć gdje koga stigoše.

U toj vrevi i hrpi bude i sultan usprkos svomu opiranju sa bježećimi poveden; grčevito mu prehvatila ruka balčak od sablje, te lievo i desno ubijaše svoje vlastite vojnike, kao da je izvan sebe, da ništa nečuje i nevidi; strašna bol bijaše ga sasvim biesnim učinila.

Kupril-paša uhvati mu konja za uzdu i plamteć gnjevom uzme govoriti:

„Ubio te Allah! zašto tako ubijaš svoje ljude, te vlastitim biegom i posljednu jim nadu oduzimlješ? Ta sad će istom i početi najhrabrije čete tvoji Janjičari, boriti se; ta još ništa nismo izgubili .... Allah svojih neće ostaviti! On će svojom rukom uništiti te klete gjaure!“

Murat moradè te vredjajuće rieči od svoga podložnika čuti. Sav uzdrman od gnjeva ogleda se i opazi, kako mu vojska uzmiče, i kako ju progoneći neprijatelji sieku; sad opazi kako kralj, potegnuv mač, ostavlja brieżuljak i sám u boj hrli.

Biesan od ljutine razdere na sebi kaftan, i izvadi pisani ugovor sklopljena u Szegedinu mira, rad kojega se bješe kralj svečano zakleo, da će ga držati; i pogledav krvavima očima k nebu zavapi:

„Bože! Ti Bože kršćanah! sad pokaži, da si pravedan! Kazni njega, što je tvoje ime krivom zakletvom okaljao.“

Za tim dadè taj, sa kraljevskim pečatom zapečaćeni ugovor na dugo kopje natаći i pred svojim čadorom objesiti, da ga čitava vojska vidjeti uzmogne. — —

Jedan dio ugarske vojske bijaše o svojoj pobjedi jur na toliko siguran, da je počeo ulaziti u turske čadore, da plieni; pače i same vodje neosvrtahu se više na zapovjedi Jankove, već su radili svaki po svojoj volji.

Varadinski biskup ostavi mjesto, gdje ga Janko bješe namjestio, pa se požuri za neprijateljem u potjeru; nu ovaj se iznenada opre, i stjera ga sa cielim njegovim odjelom u njeku jarugu.

U taj par se bojna sreća promieni.

Prodor, što je porazom biskupa i njegova odjela nastao, upotriebi vješto neprijatelj, da lievo krilo uništi, dočim Karazbeg sa svojom momčadi na desno udaraše; nu Janko mu se opre i uzbije ga natrag.

Janjičari, koji sada čili na bojište stupiše, sasvim smjer boja promieniše; sile Ugarah bijahu već malaksale, a mnogi od junačkih boriocah ležahu mrtvi na ledini. Malo prije slavodobitna vojska, drhtaše sad od straha.

Srebrena kraljeva kaciga odsievaše na daleko i široko medju borioci; on mahaše svojim mačem baš junački, a oko njega ležala je ciela hrpa mrtvih trupinah. U onoj žestini borbe niti neopazi, koli se je bitka na gore okreuula; on ni nesanjaše, da je sa svo-

jim odjelom od glavne vojske odieljen, i odasvud gustimi četami biesna neprijatelja obkoljen.

Silna jim pogibelj pretijaše, kad Zörényi ogledav se, strašni položaj Ugarah opazi.

„Pogibelj je velika!“ povikne on zatim. „Put nam je k našim zakrčen! . . Svietla kruno! gledji da se spasiš — nemoj dulje dangubiti!“

Vladislav se ogledje i zamahujuć svojim krvavim mačem odvrati:

„Dobro dakle; a mi ćemo si život skupo prodati.“

„Nemoj tako kralju;“ odvratiti će s oduševljenjem Zörényi; „tvoj život pripada domovini. Ta još ima nade, da ćeš ga spasiti: mi smo njekako iste visine, daj da se promienimo za odjeće, pa kad još prozirkom lice zastrem, tko će prepoznati, da nisam kralj? Rado umirem kad nije drugčije, al ti, ti se spasi!“

Kralj se k njemu primakne, pa mu potiho šaptne:

„A Margareta?“

Zörényiovo se lice smrkne.

„Zar nije pravednije, da i ona pogine, nego domovina?“ upita on plemenitim gnjevom.

U taj čas pogodi doletjela sulica kraljeva konja ravno u prsa, a biedni stvor k zemlji padè. Kralj se od sad pješke borijaše, dočim se vierni njegovi oko njega sakupiše.

„Spasi se! . . . Bježi!“ vikahu mu sa svih stranah, „još je moguće.“

„Ja ću pasti, gospodaru!“ klikne plemenitom odvažnošću Zörényi; „ja ću poginuti, kad već jedan poginuti mora.“

Ugri bjehu već posve mejdan izgubili.

Desno krilo vojske bijaše jur uništeno; tamo bijahu sa jegarskim (Erlau) biskupom mnogi hrabri vitezovi popadali, koji bi sada mnogo koristiti mogli.

Sibinjanin Janko borijaše se poput razdražena lava, nastojeć iz svih silah, da se poredak i kod uzmicanja uzdrži. Nu nastojanje ostadè mu jalovo! Turske čete, odkad vidjaše, kako jim sultan od biesa i jada suze proljeva, vojevahu sa najvećom razdraženošću.

Oko kraljevskoga stiega bijaše kreševo ponajžešće. Najsmjeliji i najhrabriji bijahu se ondje sašli, te vojevahu prsimice.

Medjutim začuje Janko za kraljevu pogibelj. Odmah pohrli sa jezgrom svojih junakah njemu u pomoć.

„Gdje je kralj?“ stadoše vikati došav na mjesto.

Nitko nije ništa znao reći. Oni što su kralju na obranu bili odredjeni, bjehu svi poginuli.

Janko si prokrči put do kraljevskoga stiega.

„Gdje je kralj?“ upita i on sav zabrinut.

Barjaktar Stjepan Bátori bude uprav u taj par od striele u prsa pogodjen. Siedi junak sruši se pokraj zastave na zemlju, i skupiv još jednom stražnje svoje sile, jedva težkom mukom izmuca:

„Kralj je — preobučen — izmakao!“ . . .

Nedaleko odavlje bijaše mjesto, gdje se je kralj junački borio; sve na plastove ležahu nagomilana trupla vitezovah, što su braneći kralja život svoj žrtvovali.

Pokraj prekrasno zauzdana konja — to bijaše kraljev mejdandžija — ležao je stari njeki vojnik izlomljenih kostijuh. Spetiv Janka pridigne se malo i izdišućim glasom reče:

„Kralja nije više; ja ga vidjeh, kako mrtav padè; on je gotov . . .

U taj par nastadè užasna slavodobitna krika u turskom taboru. Po čitavom taboru nose uz slavodobitno klicanje na sulicu nataknutu glavu, pokrivenu srebrenom kacigom.

„Jao! ta ono ja glava kraljeva;“ klikne Janko sav uzdrman s težko nevolje, a oči mu se suzami napuniše . . . .

(Dalje će sliediti).

Gradiščani u sedmogodišnjem pruskom ratu.

(Iz poviestnice gradiške regimente od Oriovčanina.)

(Dalje.)

Druga vojna god. 1757.

Ugovoreni savez proti pruskom kralju bi kroz Švedsku, i njemačko carstvo tako uzmožan; da je Austrija s početkom travnja 1757. svoju vojsku u četiri odsjeka razdieliti mogla, i to: s prvim je Erceg Ahrenberg kod Egra; s drugim F. M. Brown kod Budyna; s trećim grof Königseg kod Reichenberge, a s četvrtim grof Serbelloni u Moravskoj stajao; dočim su Prusi u isto toliko odjelah uvrstjeni kod Chemnice, Lobkovice, Citave, i u Šlezkoj taborili.

Već dne 18. travnja diže se pruska vojska sa više stranah proti Pragu. General Winterfeld vodeći prve čete, nahrupi na 200 Gradiščanacah kod Gulden-Elsena, koji su dobro razredjeni, punih pet satih inače mnogo privažnieg neprijatelja, učinivši mu mnogo štete, hrabro suzbijali, prem i od njih izim ranitih 4 častnika i 31 prosti dično na bojnom polju pade; a palo bi jih morebit i više, da nisu zapovjed dobili, da se iz uzroka, što se je austrijanska vojska za Elbu povukla, natrag povrnu. Već noću medju 19. i 20. travnjom zauze gradiška četa kod Kraljevgraca s grabom obkoljenu liniu, a 23. Novi varoš (Neustadt) i Nahod pod upravom generala Gemingena imavši nalog Šwerinov, povratak uznemirivat. Dne 30. odpravi Bek Gradiščane s istim nalogom u Nimburg, gdje su novu uredbu očekivat imali.

Medjutim doprv pruska vojska k Pragu, utabori se dne 2. svibnja na bielom brdu. Dragutin Lotharingski, komu je do tog mnogo stajalo, Pruse iz Česke protjerati, skoro uvidi, da mu to bez odlučne bitke za rukom neće poći, čega radi za 6. svibanj potriebita dade prirediti. U smislu njegove osnove, posla F. M. Daun, koj' je četvrti odsjek od Serbelonia primio, g. Beka s cielom brigadom već 5. na večer iz Nimburga u Machow, gdje je dne 6. u jutru novu zapovjed dobio, da neprijatelja s čim više more, iza ledjah uznemiruje. Uslied rečene zapovjedi i datog mu naputka pohiti g. Bek s početkom krvnog boja u Brandovu (Brandeis) da jedini most, koj su neprijatelji u povratku za topove imali, poruši; prem ga je F. M. Šwerin sa tri jake čete dobro oboružao bio. Došav u pet satih po pol dana na odlučno mjesto, dade kroz Gradiščane pod upravom njihovog podpukovnika selo jurišati, kojim je poslie krvne bitke sudjelovanjem ciele brigade selo i most oteti za rukom pošlo.*) G. Bek požali ovdje 20 mrtvih i toliko ranitih momakah, medju timi 3 mrtva i 6 ranitih Gradiščanah; dočim je neprijatelj 100 mrtvih i dvaput toliko ranitih broio. Podpukovnik Milievič doprineo je s Gradiščani ponajviše slavi ovog dana, koji su s takvom silom na neprijatelja navalili, da mu ni oduška dopustili nisu, dok nije oružje položio.

---

*) Narodna pjesma opjevajuć podpukovnika Iva Milievića o ovom boju ovako glasi:

„Na Ivanje kod Brandove dospi
I odma ju priče jurišati.
Jurišo je do crnoga mraka
Dok je Ivo mjesto predobio.
Mnogo roblje tud je zarobio.
A i krvi sijaset prolio.
Pa on ruši kule i ćuprije
Silne šance i jake obale
I otimlje tope i barjake.“

Po konačno predobitom neprijatelju bi nesamo rečeni most porušen; nego i drugi iz ladjih sklopljeni pokvarit; zatim put još istu večer u Machow sa bogatim plienom poduzet, koj je iz znatne prtljage, 5 zastavah, 500 konjah, 2 topa, četvorih kolah baruta, i 678 Prusah, medju timi podpukovnik Mardefeld sa 14 častnikah, sastajao. Osim toga su već dne 4. svibnja četiri zarobita častnika sa 100 konjanikah, ovom prilikom sužanjstva osloboditi, i vlastitoj četi odpraviti.

Dok je na spomenuti način g. Bek s osobitim sudjelovanjem gradiščanah, Pruse hametom pobio, i slavodobitno se iz Brandave u Machov vratjao; dotle je Erceg Lotharingski bitku kod Praga izgubio, po kojoj je Miroslav II. Prag obsjeo. Nu s tom bitkom nebiaše sve izgubito, da što više, vojska je novu želila, da si lice osvietla i Prusom zajam vrati. Uslied tih nakanah biaše medju inimi i gradiška četa već dne 7. iz Machowa do Pzcerowe odpravita, stavši dne 8. u Sacki; dočim je F. M. Daun kod Kolina u tabor pao, i neprestano Pruse iza ledjah uznemirivao, što je Ercega od Beverne već dne 12. proti Planianu stupati prisililo, da barem ponješto pražko obsjednuće olakša. Na tu viest posla F. M. Daun g. Beka s cielom brigadom u Nimburg i Podiebrad, da nesamo magacine u sigurna mjesta odpravi; nego i sve mostove koji bi Prusom od hasne mogli biti, poruši. G. Bek, koj je u izvadjanju povjerenih mu nalogah odvažan i hitar bio, učiniv kako je zapovjedjeno, povrati se u Kolin, ostavivši gradišku četu u Časlavi, odkud je neprestano Pruse uznemirivala, i mnogo jim štete doprinela.

Medjutim je Miroslav II. uvidio, da mu za rukom poleg svijuh jurišanjah neće poći tako dugo Prag predobiti; dokle god mu je F. M. Daun za ledji, čega radi s jezgrom svoje vojske odluči ga napasti i natrag poturiti. Nu F. M. Daun, koj je kraljevu namjeru uvidio, krene se dne 12. lipnja u dva odsjeka prieko Janovicke u Kuttenbergu, poslavši Gradiščane kao izviditeljnu stražu naprvo; koji se s Prusi kod Bikana sročiše, i natrag jih sa znatnom štetom baciše, progonivši jih do kutenbergskog potoka. Dne 16. dopršc Gradiščani iz Kutenberga u Planian, a 17. stade ciela Bekova brigada u Chotcemitci, uznenemirivajuć neprestano neprijatelja.

Mndjutim je za austrijansko oružje toli slavni 18. lipanj osvanuo; koj je s krvnim bojem kod Kolina nepovehli lovor junačtva austrijanskoj vojsci doneo. Toli glasoviti boj započeti, pade Gradiščanom u dio, koji su do pol dana kod Chotcemice, a po pol dana stranom u šumi kod Krcečkove, a stranom sa divisiom Pueble kod Brcecane hrabro vojujuć znatno sretnoj pobjedi doprinieli. Prusi sami valuju, da su u kolinskom boju 1450 konjanikah, 1667 konjah, zatim 8755 mrtvih pješakah izgubili, a 3568 ranitih brojili; dočim su Austrijanci 819 mrtvih i 3616 ranitih pješakah, zatim 163 mrtvih konjanikah sa 414 konjah, a ranitih 825 ljudih sa 748 konjah požalili. Medju timi je gradiška četa uslied svjedočanstva župnika Relkovića i Narodne pjesme 23 mrtva, i 32 ranita brojila. Doista velik broj za jednu četu akoprem je cieo dan u vatri stajala. Da su se Gradiščani u ovom boju hrabro i junački vladali, jamči nam dovoljno pohvala, s kojom je F. M. Daun podpukovnika Milievića javno odlikovao.

Dne 19. ostade austrijanska vojska na bojnom polju izkazujuć stražnju dužnost pavšoj braći, zatim se dne 22. i 23. preko Crnog Kostelca i Škvoreca diže proti Pragu, sdruživši se dne 26. kod Kolodega s Dragutinom Lotharingskim; dočim je g. Bek svojom brigadom zastopce pobijenu prusku vojsku sliedio, stavši kod Stranova.

Njih veličanstvo Marija Terezija podjeli svim u bitki kod Kolina vojujućim častnikom mjesečnu plaću, a prostim tridnevnu nadnicu, dočim su raniti častnici dvostruku mjesečnu plaću dobili kao i svim izgubivši konji nadoknaditi.

Miroslav II. po izgubitoj bitki, diže dne 20. pražko obsjednuće s namjerom bud pošto u Českoj se održati; dočim su nasuprot austrijanski vodje sva moguća poprimili, da ga u Šlezku odtisnu. Dok je dakle Miroslav II. kod Leitmerice nuz Elbu pune četiri nedjelje s vojskom opočivao; dotle je Dragutin Lotharingski u Lužici vodeći tjesnac (Pass)

kod Gabela od principa od Pruske oteo, i dne 15. srpnja varoš Nimes osvojio, žurivši se u Citavu gdje su Prusi velike magacine imali. Nu i ovi su tamo hitili sročivši se dne 19. srpnja s Gradiščani kod Kamenice i Kreybitce na tako zvanom mrzlom brdu, gdje jim je tako dugo napredak branjen, dok Austrijanci jurišem Citavu oteše. U ovoj je bitki gradiška četa 7 mrtvih i 13 ranitih brojila, suzbivši s velikom štetom neprijatelja.

Napredovanje austrijanske vojske prinudi principa od Pruske preko Löbaue u Baucen povući se, dočim je s pridobićem Gabela i Citave Austrijancem put u Lužicu otvoren, odkud su neprijatelja od Šlezke odciepiti mogli.

Austrijanska vojska došav iz Citave dne 25. u Ekarsberg razposla razne odjele, koji su u Šlezku vodeće tiesnace zauzeti imali. S jednim tijuh odjelah upravljao je g. Janus, kod kog se je odsjek Gradiščanah nalazio. Ovaj dopre do Landshuta u Šlezkoj, gdje se je dne 14. kolovoza s pruskim g. Kreutcenom sročio, koj je tako hametom pobit, da je pet pruskih četah podsve utamanjeno. Ovom prilikom izgubiše Gradiščani 10 mrtvih i 37 ranitih.

Medjutim dopre kralj Miroslav dne 15. kolovoza s vojskom u Ostricu i Bernstadtl, gdje bijaše prinudjen Ercegu od Beverne upravu izručiti, hiteći preko Grimma u Lipsku proti francuzkoj vojsci. Erceg od Beverne pade takim u tabor kod Gerlice, poslav g. Winterfelda medju potoci Neisom i Queisom tisnace zasjesti. Nasuprot odasla Dragutin Lotharingski konjaničkog generala grofa Nadaždia s 20.000 vojakah, medju kojimi i Gradiščani bješe, proti Winterfeldu, da si tim lašnje put u Šlezku otvori. Dne 7. rujna okolo jedanaest satih započeše Gradiščani bitku na tako zvanom Stolebergu iliti Jakelsbergu, koj su dvie pruske čete branile. Poslie trećeg juriša pojde jim za rukom neprijatelja suzbiti. Nu g. Winterfeld posla proti njimi iz nova četiri čete, povukavši k sebi iz Moise grenadire, da svom silom na Nadaždia udari, kroz što je selo svake obrambe lišeno ostalo. Tu zgodnu priliku upotriebiše austrijanske čete, zauzeše Moisu; poraziv stražnjom navalom konačno neprijatelja. General Winterfeld smrtno ranjen, bi sa cielom Treskovom regimentom, više topovah i 5 barjakah uhvatit. U isto je vrieme kod Leopoldheina stojeće prusko konjaničtvo pod upravom g. Ziethena razbito i u bieg spravito. Da su se i ovdje Gradiščani junačtvom odlikovali, pokazuje predobiće Jakelsberga zatim šteta od 21 pavših i 37 ranitih Gradiščanah.

Posljedica ove inače krvave bitke bijaše, da se je Erceg od Beverne ostaviv Česku u Šleziju povući morao, stavši dne 19 Rujna kod Liegnice, odkud je poslie ganjen, kod Breslave stao.

Medjutim je Dragutin Lotharingski od duljeg vriemena zgodnu priliku tražio, da jedan odsjek vojske u Berlin pošalje. Vrieme mu se po bitki kod Jakelsberga najshodnije činjaše, stranom što je kralj Miroslav udaljen bio, a stranom što je pruska vojska podobro pobita bila. Uslied te dakle odluke izruči F. M. L. Andriji Hadiku 5100 pješakah i 2100 konjanikah sa dva trifuntašna i četiri šestfuntašna topa dne 10. listopada u Esterverdi, koji se je već sljedeći dan put Berlina krenuo. Njemu su podčinjeni bili generali Bočkai, grof Mitrovski, i Kleefeld. Došav u Senftenberg ostavi na putu prama Heiersverdi 1340 piešakah i 540 konjanikah, koji su mu povratak osjegurati imali. U Neušadoru dade sve peći, u kojima se je gvoždje slivalo, porušiti, a mašine stranom u Lüben odvesti a stranom u potok Spre pobacati. Dne 15. posla iz Königswisterhausne pukovnika Ujhacia postdamskom četom, naloživši mu dne 16. na Berlin s druge strane udariti, ako se gradjani u njegova zahtjevanja skloniti nebi htjeli.

Na rečeni način razrediv Hadik svoja gibanja, stade dne 16. iznenada kod Berlina, poslav jednog trumbetaša u varoš s nalogom, da mu četiri gradska poslanika za sat 300.000 talirah donesu, u suprotivnom pako slučaju pretijaše jurišem. Nu kada bi se poslie poldrugog istom sata trumbentaš s neizvjestnim odgovorom u tabor povratio, zapovjedi Hadik varoš jurišati. Gradiščani su pod upravom svojeg pukovnika Rieda sa sluin-

ski grenadiri i 150 dobrovoljacah na prvu zapovjed jurišem udarili i oštru vatru u varošu zametnuli, koj je poslie dulje krvne borbe u suprot kriepkom odporu Hadiku u ruke pao poslie kako je već prije kraljica utekla. Pod pukovnikom Riedom bijehu ranita tri konja, dočim se je nadporučnik Miloradović osobitom hrabrošću i mudrim predvodjenjem svojega odjela odlikovao, i mnogo Prusah stranom razoružao, a stranom pohvatao. U ovom boju padoše tri Gradiščana, a 12 bi ranito. Hadik je brzo predobiće varoša ponajviše Gradiščanom, koji su se sa osobitom hrabrošću odlikovali, u izvješću Dragutinu Lotharingskom danom prepisao, i javno je pohvalio.

Po konačnom predobiću varoši, odpravi Stadik satnika konjaničkog Walterkirha k upravitelju varoši s nalogom, da mu neotezno iskanu svotu novacah pošalje, jer će u suprotivnom načinu prisiljen biti, varoš plenjati. Na tu viest dojde varoški sudac s četiri poslanika Hadika moliti, da bi od nameta nješto odpustio. Poslie duljeg dogovaranja bi dokončano, da kroz tečaj od osam satih varoš 160.000 talirah u gotovom novcu, 50.000 u mjenbenicah, a 25.000 talirah, kao poklon njegovoj vojsci, položiti imade, što je i učinjeno.

Po toli drzovitom srietnom poduzeću, povrati se Hadik noću na 18. iz Berlina natrag, i to baš onda, kad je knez Moric Desavski od kralja (ovaj je već dne 12. u Lipskoj začuo, da je Hadik proti Berlinu odpravit) poslan, samo dva sata od Berlina udaljen bio. Hadik uze u Storkovu već prije za dva dana pripravitu zairu, te ode dalje, dočim ga je knez Moric kroz konjaničtvo do Kopenika, bez svakog uspjeha, jer ga nigdje dostiglo nije, progoniti dao.

Medjutim je Hadik već iz Storkova pukovnika Rieda s Gradiščani prieko Fürstenwalde u Frankofurtu na Odri poslao, da harač u varošu i okolici kupi, koj je svoju zadaću u toliko dovršio, da je već dne 19. u Liebrosi Hadiku 30.000 talirah predao. Dne 21. stade Hadik u Kotbušu s namjerom, sutradan opočinak vojničtvu već uklaćenom dati. Nu dobiv glas, da je Miroslav jake odjele preko Hercberge u Sonenwald, Dobrilugh i Liebenwerdu s nalogom poslao, da ga sa strane napadu, ili mu povratak preprieče, nastavi put dalje i sdruži se dne 23. sa F. Z. M. baronom Maršalom kod Baucena, bez da mu je neprijatelj šta nahuditi mogao. Iz Berlina je sobom 426 uhvatitih vojakah, medju tìmi 1 podpukovnik, 1 četnik i 11 častnikah, vodio, dočim je mnogo veći broj neprijateljah u Berlinu pao. Ukupna pako Hadikova šteta sastojala je iz 10 mrtvih ljudih i 4 konja, a ranah dopadoše 28 momakah i 3 konja. Medju mrtvimi požali generala Boškaja i četnika Gräwen-a. Pukovnik Ujhazy, koj se je na njekoliko mjestah u povratku s neprijatesjkim konjaničtvom sastao, izgubi 20 ljudih.

Po povratku Hadikovom, zapovjedi Dragutin Lotharingski, budući je u Šlezkoj s vojskom naumio zimovati, g. Nadaždiu, kom je gradiška četa dodana, Šweidnicu dne 27. listopada obsjesti. Već dne 29. pokuša posada Nadaždia natrag baciti, što joj nuz mnoge i velike žrtve za rukom nepojde, prem je i Nadaždi dosta stradao. Ovom prilikom dopadoše sužanjstva satnik Deaković i podporučnik Mihailović sa 84 čovjeka, od satnijah Kolundžićeve, Acugniove, Leceniove i Dekovićeve; dočim je 39 momakah ranito i satnik Leceni s dva tesača i 5 prostih dično pao. Posada s toli silnim odporom utažita, branila se je sve do 11. studena, kad je Nadaždi noću s pet stranah na varoš udario, i poslie hrabrog jurišanja ga predobio. Posada iz 4 generala, medju njimi upravitelj Seeres, i 5800 ljudih sastojeća, pade u sužanjstvo. Naši su ovdje bogatu vojnu blagajnu, magacine i mnoge bojne sprave dobili, i sve dne 29. listopada zarobite oslobodili. Kod ovog jurišanja pade 10 Gradiščanah a 15 bi ranito.

Čim je Šweidnica u austrijanskih rukuh bila, povrati se Nadaždi s vojskom, iznim 8000 koji su u posadi ostali, Dragutinu Lotharingskom, koj je kod Breslave na suprot g. Bevernu stajao. Dne 22. studena sročiše se vojske. Poslie krvnog boja bi pruska vojska hametom pobita i u bieg prisilita; izgubivši što ranitih što mrtvih 6200 ljudih, a 3000 sa

80 topovah pade Austrijancem u ruke, koji su 666 mrtvih, medju timi jednog generala, a 4620 ranitih vojakah, medj timi 5 generalah brojili, dočim je 437 momakah uhvatito. Što se Gradiščanah tiče, od ovih pade 7 na bojnom polju, a satnik Kulundžić bi sa 12 vojakah ranit.

Po breslavskom boju povuče se Erceg od Beverne za Breslavu, gdje je dne 24. studena, udaljivši se više nego što je probitačno bilo od svojih stražah, od graničarah uhvatit, u sužanjstvo pao. Njegova se vojska s' kraljem, koj' je dne 5. studena Francuze kod Rosbacha pobio, dne 4. prosinca kod Neumarkta združi, pomogavši mu poslie krvne bitke dne 5. Austrijance kod Lethene preko potoka Lohne pretjerati; s kojom su prilikom Gradiščani 35 mrtvih i 51 ranita brojili.

Princip Dragutin izgubiv nadu u Šlezkoj zimovati moći, oboružav po rečenoj bitki Breslavu i Šweidnicu, povrati se u Česku; dočim je kralj Miroslav Breslavu obsjeo. Dne 16. pade jedna bomba u barutanu, te 800 ljudih porazi i toliku štetu prouzrokova, da je upravljajući g. Sprecher već 19. prenudjen bio grad predati. Posada padè u sužanjstvo med kojom su se tri gradiške satnie nalazile sa satnici: Qeugniom, Milievićem, zatim nadporučnici Čakarićem, Osmuncem i Dugoevićem, sa poručnikom Milievićem i barjaktarom Holcerom, ukupno 345 glavah.

U isto su vrieme Prusi Liegnicu obsjeli i dne 29. prosinca dobili, dočim je posada uslied ugovora pod upravom pukovnika Bülowa skupa s oružjem u Česku odputovala. Medjutim je austrijanska vojska u Českoj, a pruska u Šleziji zimne konake zauzela. Što se Gradiščanah tiče, 559 ljudih primi u iztočnoj Českoj proti Glacu i Habelsšwertu prve straže; dočim su koncem prosinca četiri pješačke satnie skupa s grenadiri kući odpuščene. Nu već mjeseca veljače i ožujka 1758. dodjoše dvie kolone pod upravom dvojice podpukovnikah s jednom grenadirskom satniom na bojno polje, a malo poslie dospješe još dvie kolone, uzmnoživši vojujuću regimentu na 13 piešačkih i jednu grenadirsku satniu, koje su 3128 glavah brojile.

Gradiška je regimenta početkom ovogodišnje vojne 2089 glavah pred neprijatelja stavila, izmed ovih je uslied Relkovićeva svjedočanstva 162 čovjeka, med timi pet častnikah, kako je navedeno poginulo, a najmanje 260, ako lahke rane izuzmemo, ranjeno, i za vojevanje nesposobnimi učinjeno. K ovom pobitku ako onih u Šweidnici 86 zatim 345 u Breslavi uhvaćenih uzmemo; tako sliedi, da su grenadirska i četiri u domovinu odputite satnie iz 677 glavah sastojale. Ukupni dakle gubitak Gradiščanah u jedanaest bitkah sastojao je ove godine iz 853 glave. Budnć pako da je dojduće godine 240 momakah u lipnju i srpnju iz sužanjstva kući odpustito, tako se reći more, da su Gradiščani 613 glavah u ovogodišnjem ratu izgubili.

(Dalje će sliediti.)

Svaštice.

Iz Virovitice 25. rujna. O putovanju svietlog bana po našim krajevima mogu vam javiti sliedeće, što će čitatelje vašeg cienjenog lista zanimati. — Po dovršenoj svečanosti posvećenja zastavah pukovnije brodske, koja je svečanost 13. t. m. u Vinkovcih obavljena i pri kojoj je vlastelinka nuštarska, gja. Khuen kao kuma i mloga vlastela naše domovine prisustvovala, krenuo se je svietli ban natrag u Zagreb preko Osieka i županije virovitičke; budući je njegova posieta naše domovine ovaj put samo vojničku svrhu imala, to se je jedino u Osieku muštranjem svoje pukovnije i u Virovitici muštranjem lovačke čete, koja se radi obezbiedjenja mira javnoga u našoj županiji nalazi, duže bavio; ništa nemanje bijaše svietli ban i ovom prigodom u svih miestih naše županije, kroz koja je prolazio, oduševljenjem i srdačno primljen; županijske i ine vlasti dočekivahu ga svečano i pozdravljahu ga mnogim narodom iskreno i pristojno. Presvietli g. veliki župan virovitički Vladislav Delimanić dopratio ga je glavom u Viroviticu, gdje je doček izvanredno svečan bio; spremljena baklјada morade po želji visokoga gosta iz toga uzroka izostati, što su se u potonje vrieme mnogi požari u ovoj okolici dogodili, te se htiede svaki povod daljne nesreće predupredíti. G. veliki župan bavio se

je ovdie više danah, stranom previdjenjem okolnih žup. uredah, a stranom povodom njegovog svečanog umieštenja na čast sindikusa fratarskog samostana u Virovitici. Ova svečanost bijaše vrlo liepo obavljene i hoće ju obširnije Katolički list opisati i prilikom tom držane valjane govore donieti.

U nas se od magjarskih razbojnikah više ništa nečuje; tim nam je nepovoljnije bilo razumieti, da se oko Osieka jedna razbojnička četa skupila, koja tamošnju okolicu sada uznemiruje; veli se, da su još neviešti razbojnici, kojima će se moći naskoro strogimi mierami i postupanjem doskočiti.

Iz Cernika. Ovih danah imadoh prigodu osvjedočiti se, da ima lieka proti sada vladajućoj marvinskoj kugi. Kod nas se razboli krava ovdašnjega trgovca Hercera; naš neumorni žup. marvinski liečnik Vjekoslav Knežević pripisa joj liek i marše ozdravi. Uslied toga umolih ga, da bi dopustio, da se taj liek obćinstvu priobći. Rečeni liečnik toga nehtjede s toga, što još nije na više komadah svoga lieka pokušao. Ako mu podje za rukom — reče nadalje — da marhi u većem broju pomogne, tada da će o tom službeno izvješće dati i javnosti priobćiti. Ja sam ga ipak dotle nagovarao, dok nije privolio, da se priobći, ali ne kao aprobirani liek, već kao pokušaj. Evo recepta:

Rp. Rad. Altheae scis.
unc. quatuor.
d. ad Chart. Signetur Nro. I.

Rp. Flor. Arnicae Mont.
Flor. Chamomillae Vulg.
aa. unc. tres.
m. d. ad Chart. Sign. Nro. II.

Rp. Nitri Venalis
unc. tres.
Salis Amoniaci
Kali Carbonici.
aa. unc. duas.
m. d. ad Chart. Sign. Nr. III.

Liek pod br. 1. stavi se u 9 sajtlikah vode, te mora pô sata dobro vriti; zatim se stavi na stranu, dok malo neohladi.

Liek pod br. 2. mora se takodjer u 8 sajtlikah kipuće vode staviti, te kod vatre dobro promiešati. Zatim se lonac oduzme od vatre, dobro pokrije, a liek četvrt ure u njem ostavi. Poslje toga nek se oboje, naime uvar pod br. 1. i 2. prociedi, a sok od br. 2. čvrsto iztisne te oba uvara dadu u veći lonac, u koj se takodjer prašak pod br. 3. uliti imade. Ovo sve neka se dobro uzmieša, te bolestnu maršetu pet putah na dan, svaki put po sajtlik dade. Kad se liek maršetu daje, mora biti mlaćan, a drugčije mora uviek dobro pokriven biti. Ovaj liek traje tri dana; nebude li živinčetu znatno bolje, to se može taj liek opetovati. Čim živinčetu tiek dodje iesti, nek mu se dade lahka hrana, osobito posije s brašnom pomiešane, ne pako paspalj, gdje se osobito mnogo pieska od mlinskoga kamena nalazi.

Po izjavi rečenoga liečnka može ovaj liek samo u početku, ili u prvom stupnju, boleti pomoći.

Zagonetka.

Trojica nas ev' imadu.
Razjareni viš' put znadu
Veliko zlo počiniti
I čopere razgoniti
Kad posljednji k prvom stupi
Prvi mjesto njem' ustupi
Od njihove te promjene
Eto tečne teb' jestvine.

Odgonetka zagonetke u 24. broju „Slavonca" **jest sat — tas.**

☛ Od strane poglavarstva sl. i kr. grada Požege stavlja se do znanja, da po smislu visokih propisah, naročito naputke o predupredjenju marvinske kuge §. 27. ove godine neće se pred sv. Terezijom obični marvinski vašar obdržavat. Vašar od robe ostaje kao i dosad.

U Požegi dne 29. rujna 1863.

Phillip Thaller,
gradski satnik.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i poslednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

SLAVONAC.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. listopada 1863. Broj 28.

JAGODNJAKU.

(Pod jesen 1863.)

Draga si mi draga
Pusta, tija doli,
U koju viek hrlim,
Kad srce zaboli;
Pa prem tužnu ipak
Srce te miluje,
Jer uviek se jednak
Jednaku raduje.

———

Što mi biednu stalo
Do cieloga svieta;
U njem već nijedan
Za me cviet necvjeta;
Moje je sunašce
Odavna mi sjalo,
Moje je sunašce
Za vieke zapalo!

———

Tu dolom prolaze
Vjetrovi hučeći,
Tu potok žalobno
Po prodoli ječi;
S vjetrovi se moji
Miešaju uzdasi
A čemerne suze
S brzimi talasi.

———

U grmušku svomu
Ko u uzi tužan,
Čižak s menom udes
Moj nariče tužan;
A tam' šturak šturi
Tužeći u travi,
Kô [illegible]
Tug[illegible]

———

Sva je ovdje s menom
Priroda u skladu,
Sve se ovdje bratski
Mom dosjeća jadu;
Ovdje mi se vječni
Nemir duše taži,
Ovdje ljuta rana
Bolna srca blaži:

———

Draga si mi draga
Pusta, tija doli,
U koju viek hrlim,
Kad srce zaboli;
Pa prem tužnu ipak
Srce te miluje;
Jer uviek se jednak
Jednaku raduje.

J.

ZAPOVJEDNIK TVRDJAVE.

S talijanskoga J. Eug. T.

(Dalje.)

III.

Poslie pol ure razgovora s pukovnikom Trenkom, ode baronica u svoje sobe i smjesti se u njih; očevidno dakle, da je pukovnik privolio, da ostane uz njega. I zbilja za kratko vrieme postade prisutnost gospodične nerazdruživom za uznika; ona moradjaše sjediti š njime kod stola i slušati njegove poviesti i dieliti njegova osjećanja. Ona učini svojim sladkim govorom, savjetom i dragovanjem, da je postajao manje osoran a sve više pokojan, tako, da je jednoč zapovjednik Frohn rekao Nieži:

„Neznam, je li Trenku povoljna vaša prisutnost, jedino to znam, da ste mi vi, odkako ste ovdje, veoma olahkotili dužnost uzničara u Spielbergu. Vi neznate, koje sam ja borbe i žalostne prizore morao podnositi ovo zadnje vrieme, prizore, koji se poslie vašega dolazka neponoviše.“

„Vrlo me veseli,“ odgovori gospodična malo porumeniv; „i to pokazuje, da sam ipak od kakove koristi ujaku i da sam bar ponješto svoju svrhu postigla.“

„O! nedvojte!“

„Pa ipak nisam još sve postigla; možebiti bi mogla okruniti sve svoje želje, koje za dobro svoga ujaka gojim, al se neufam reći, što nam manjka.“

„Recite, recite samo bez otezanja, draga gospodično; ja ću sve, drage volje, gledati, samo, ako se slaže s dužnostmi moje službe, da bar štogod povoljna učinim pukovniku, a i vam gospodično.“

„Hvala vam od srca na dobroti, i ako se to vašoj dužnosti nebi protivilo, usudjujem se vam r... ...ovnik bi želio, da mu se dopusti razgovarat se kadgod s kakovim starim vojakom o svojih bojnih činih. Njegov duhovnik ga nerazumije, a što se mene tiče . . znate.“

„Znam“, odgovori zapovjednik smiešeći se, „vi ste već siti tih poviestih, pa zato želio bi on kakova druga nesreće; što ne?“

„Možebiti; nu to stoji, da pukovniku manjka jedan takovi slušatelj, kakova ja nadomjestiti nemogu; i —“

„I — nastavite baronice!“

„I ako bi vi imali tu dobrotu, te bi mu žrtvovali koju večernju uricu, tako — kad-i kad....“

„Ja? Ma vi se veoma varate, dobra gospodično. Ja nemogu vjerovati, da bi moji pohodi mogli povoljni biti pukovniku.“

„O! nevaram se ja, ne; jer on govori često o vaših zaslugah i to na takov način, da sam usiljena vjerovati, da ste vi jedini vojak, koga on u istinu cieni u svoj vojsci.“

„Na moju dušu, toga nisam ja opazio;“ odgovori zatečeno Frohn.

„Pa ipak je tomu tako, mogu vas uvjeriti, gospodine zapovjedniče.“

„Vjerujem baronice,“ odgovori zapovjednik lahkim izrazom ironije, „da vi mnogo blažijim činite srce pukovnikovo, nego je u istinu. Medjutim, ako će moje obćenje povoljno biti pukovniku, to sam pripravan odgovoriti vašim željam i pomoći vam, da mu skratite vrieme . . a nadam se“, dodade na to, porumeniv, „da ću vas uviek naći u tom družtvu.“

„O dakako“, odgovori djevojka s posmiehom, koj je po koketovanju zaudarao, „biti ću vam na službu, osobito, ako bi medju vas dva, po staroj navadi, buknula kakova mala prepirka.“

„To vas dakle molim, da me još istu ovu večer kod g. pukovnika najavite.

Nieža, neizrecivo tim uzhićena, stisnu strastno ruku zapovjedniku, a ovaj ju u nju tako čuvstveno poljubi, da oboje s toga porumeniše.

U večer bijahu svi troje s Trenkom kod stola, nakićena bocami i voćem. Nieža je nješto radila i kadkad podizala svoje oči, koje su se uviek sa zapovjednikovimi sretale, od čega bi ovaj vazda porumenio. Pukovnik je medjutim pripoviedao o svojih vojnah i čudnovatih zgodah svoga burnoga života.

Njegov otac bijaše u Italiji general u austrijskoj službi, kad se je on u Reggiu 1. siečnja god. 1711. rodio.Mati mu bijaše iz kneževske kuće kurlandijske. Već od malahna rado se je bavio oružjem svoga oca, uslied česa se jednoč u bok rani. U mladosti ga nesreća za nesrećom sliedjaše. Raniv jednoga gradjana sbog male prepirke, pobježe u Rusiju i stupi u vojsku. Tu se odlikova u mnogih bojevih proti Turkom i znadjaše si priskrbiti ljubav i pokroviteljstvo maršala Minića. Poslie bude odpućen na slavonske hajduke, koji su uz obale Dunava i Save harali i razprši ih posve. Zatim dobi od carice Marije Terezije, koja je uprav onda rat s Prusi vodila, dozvolu, da joj smije u pomoć jednu četu sakupiti . . . Ove promjene svoje mladosti pripoviedaše Trenk velikom ravnodušnošću, a mnogimi pojedinostmi, i tako prolažahu ure. U to ujde stražar i predade zapovjedniku ključe od citadele i od zatvora državnih uhvaćenikah. Frohn se diže na polazak. Na izlazku zahvali mu se Nieža, na strpljivosti, jednim pogledom.

Bilo tomu uzrok il zanimivo pripoviedanje i čudne zgode Trenkove, ili pako blagi onaj pogled baronice, — to znamo, da je zapovjednik svaku večer dolazio k Trenku i cieli dan nestrpljivo očekivaše onaj blaženi čas; a s druge strane i baronica ga je isto tako očekivala i podvostručavala znake svoga čuvstva pram njemu.

Jedan dan, kad ju je zapovjednik u prednjoj sobi ujakovoj samu našao, upita ju, je li joj možda žao, što ga je za druga pukovniku zvala?

„Žao? A zašto, kad su sve moje želje izpunjene, kad se je pukovnik tako promienio. U istinu, sad mogu sama pleskati svojoj odluci; sad moj život ima napokon jedan cilj.“

„Ipak je to velika žrtva za jednu mladu gospodičnu, veliko zatajenje, — pravo junačtvo . . .“

„Vi zaboravljate, g. Frohn“, prekide ga baronica, govoreć: „Vi zaboravljate, da se radi o bratu moje majke, o jednom nesretniku, o nebogom, ostavljenom uzniku!“

„A tko vam veli napokon“, nastavi, uprvši u njega uprav lupežki pogled, „tko vam veli, da sam ja ovdje nesretna? Tko vam kaže, da ove crne zidine neublažuju i prijateljska lica?“

„O! razumijem“, reče Frohn ganuto; „ja pako, odkako ste vi ovdje, živim nov život i moja služba, veoma tegotna, biva mi snosljivom, dà povoljnom.“

Nieža porumeni i obori na tle oči — zatim produži:

„O! koliko bi sretna bila, kad bih mogla spasiti toga nesretnoga mučenika! Sama bi se mjesto njega odsudila na vječan zatvor u Spielbergu.“

„Kako? To bi vi učinili?“ pitaše naglo Frohn; „Oh! zašto ja nemogu premješten biti, da bar za čas oslobodim pukovnika.“

Nieža Mirzelska upre začaran pogled u siromašnoga zapovjednika i reče mu veoma tiho:

„A što, zar vam to nebi bilo moguće? Nepreostaje l' nam nikakvo sredstvo, nikakov put, da spasimo nesretnika?“

„Ne, ne“, odgovori naglo Frohn, pobliediv kao smrt, „nije moguće, nije moguće;“ i naglo ostavi sobu.

„Sveti Bože! što učinih!“ zavapi Nieža. „Uvriedih njegovo poštenje, ranih plemenito srce. Bože moj! kako ću izbrisati utisak iz njegova srca, koj učini moj govor?“

*

IV.

U koliko se je Nieža i preplašila s posljedicah, koje njezine rieči proizvedoše, to si ipak ni s daleka nemogaše predstaviti duboke boli, koju u Frohnu njezin govor pobudi.

Frohn doduše nemogaše niekati, kako duboka bijaše strast, koju u njem pobudi djevojka; i sad prviput pade u okrutnu dvojbu, da sva očitovanja strasti sa strane djevojčine nebijahu drugo, van šala, da ga tako občini kao sirena i na to zavede, da joj ujaka oslobodi.

Al opet predočiv si iskrenost djevojke i predstaviv si ugodni zvuk njezina glasa, nemogaše si predstaviti, da bi ona mogla tako hiniti, i sve njegove dvojbe izčeznuše kao sjena. Tako bijaše sam sobom u borbi mnoge ure; poslie opet povraćahu se dvojbe, velike ko orjaši i tako ubogi vojak neimadjaše nikada pokoja.

Napokon, iza bezsnene noći, iza mnogoga razmišljavanja, odluči, da svlada svoju strast i da dojde na čisto prvom zgodom. Prilika mu se k tomu pruži odmah.

Isti večer otide, ko obično k Trenku i predloži mu, da si kartanjem pokrate vrieme, u družtvu s Niežom. Pukovnik to drage volje primi, znajuć, da će uviek dobiti, kad uzhtije. Frohn je doduše opazio njegove varke u dobivanju, nu mučaše, da izbjegne svaki prepir; preduzev si jedino, da će drugiputa odbiti sličnu ponudu. Nu ovaj večer htjeo se je baš igrati, da sakrije svoju uzbunjenost. Trenk je medjutim bio dobre volje i dobivao, ko običajno.

U devet satih zazvoni u citadeli na spavak i poslužnik dojde, da mu ko obično, preda ključe, rekav da je sve u redu. Frohn uze ključe, metne jih uza se na stol i nastavi igru. Za pô ure ustane se, račun se napravi i on pojde, uzev sobom ključe. Nieža uze svieću, da ga u prednju sobu sprovede. Došav ovamo i buduć sam s Niežom, ustavi se, te metnuv ključe, ko da bi mu težki bili, na jedan stol, reče joj:

„Bijasmo i ovaj večer nesretni, Niežo, vaš nas je ujak, ko obično oglobio.“

„Tim bolje i tim veća radost zanj, jer se on drži kartašem od struke.“

„A moj gubitak vi neračunate ništa, e! Vam je svejedno moja sreća il moj gubitak; vidim dobro . . .“

„Ne u istinu, da me vaš gubitak u igri ništa nedira. Valjad vam je poznato ono pririečje: „Nesretan u igri . . .“ dodade na to smiešeći se; „nu zašto nas danas tako rano ostavljate, ta još nije ni deset ili mislite još na pregled izaći? . . .“

„O! ne, ne; jako sam malo spavao prošle noći, tako, da moram danas ranije leći, buduć sam veoma umoran. Lahku noć, Niežo!“

„Nemojte, molim vas“, reče Nieža, „nemojte otići, nekazav mi, u čem sam vas jučer uvriediti mogla; vjerujte mi, da nisam u ničem mislila uvriediti vaše poštenje.“

„Vjerujem, Niežo, vjerujem; netajim, da me je dirnulo ono, što ste bili govorili; skoro da sam se bio odlučio, da zadovoljim vašoj vrućoj želji i da spasim pukovnika; nu to bi mi pribavilo vječnu sramotu, stavilo pred bojni sud, kao vjerolomnoga častnika, pa ako nebi bio ustreljen, to bi bio za isto svrgnut s časti — al negovorimo o tom; lahku noć, Niežo!“

I ostavi sobu, veoma ganut, bez da mu je Nieža i rieči na to odgovoriti mogla, zatvoriv silno za sobom vrata. Tek što je zapovjednik otišao, pade pogled Niežin na ključe, što ležahu na stolu, zaboravljeni od Frohna.

„O Bože moj!“ uzkliknu Nieža i jedna zraka svjetlosti proleti joj pamećn. „Bože moj! toliko me ljubi. Ostavlja mi ključe, da spasim ujaka. Al to bi oslobodjenje uništilo čast zapovjednikovu, podkopalo svu njegovu sreću. Mogu li to učiniti? Moram li? tko će mi svjetovati!“

I, sklopiv ruke kao na molitvu, ogledavaše se po sobi, veoma tlapljena protivnimi misli. Usried takove borbe, blisnu joj jedna misao u glavi.

„A što, ako bi sačuvala poštenje Frohnovo i uz to za vrieme oslobodila siromašnoga ujaka? Ako bi u vosak utisnula sliku ovih ključevah? Tako, to ću učiniti. Na taj način moći će si ujak dati napraviti potrebni ključ, da može pobjeći, kad zapovjednika u citadeli nebude, buduć, ili na dopustu ili pako oprošten te težke službe.“

Tek što je smislila, već pojde da ostvari svoju odluku; uzev ključe, zatvori se u sobu i u mehki vosak utisnu spasonosne slike. To učiniv, zovnu sobaricu i pruživ joj ključe, reče:

„Uzmi te ključe i trči k zapovjedniku; gledji da ga zatekneš sama i predaj mu ih u vlastite ruke tako, da te drugi nevidi. On jih nesmotreno ostavi u prednjoj sobi; za Boga! žuri se, al, jao, pazi, da te nitko nevidi.“

Sobarica, požurkana, poleti k zapovjedniku, nu potiho, da ju nitko od straže nečuje; otvori lagano sobna vrata i vidi ga, kako sam uz stol sjedi, skrivenim licem medju rukama.

Na topot korakah diže glavu i reče:

„Što je? što bi rada, Maruša?“

„Evo vam šalje moja gospodja ove ključe, koje zaboraviste gospodine zapovjedniče.“

Frohn jih strastveno pograbi i utisnuv sobarici u ruku zlatac, reče joj prigušenim glasom:

„Na ti, to uzmi za svoj trud i stoputah zahvali gospodji svojoj na dobroti; nu nikomu nereci, da sam jih ondje zaboravio, razumiješ! nikomu; bio sam malo raztrešen!“

Nije treba reći, koliki silni trh spade sa srca ubogoga ljubovnika, kad je ključe vidio. Sad se je, bez ikakva straha, mogao podati svojoj strasti. U isti čas htjede k Nieži da pojde te ju umoli, da mu oprosti, što je o njoj tako dvojio; nu poslie odustane od toga. Najposlie izajde van, da u največem miru obustavi mjere, koje je već bio načinio, ako bi pukovnik htjeo pobjeći, kad bi Nieža htjela bila poslužiti se ključevi ove noći.

(Dalje će sliediti).

KRUNA I LJUBAV.

V.

(Konac.)

Tamna noćca obastire zemlju. Visoko nad njom plivaju oblaci; gusta tmina zaodjela sve svojim tmastim plaštom.

Grobna tišina vlada na bojnom polju; samo kadkad dopre po koji glas iz tabora osmanlijskoga, što no velikom pijankom uz glasbu i pjevanje davorijah svoju pobjedu slave, — kadkad, rekoh, po koji glas, kad ga hladni jesenski vjetrić na svojih krilih ovamo ponese.

. . . Njekoliko konjanikah promaljaju se iz guste noćne tmine, obasjani svjetlošću smolenih bakaljah. Žurnim kasom sve upropice približuju se bojištu. Blieda svjetlost, što no ju baklje prosipahu, jedva da najbližje predmete razsvjetljuje. Samo dva konjanika, što se najbližje svjetlosti nalaze, možemo pobolje razlučiti.

Jedan od njiuh bijaše širokom, krznom obšivenom odorom zaodjenut; od tuge i umora bijaše mu, rek bi žensko lice sumorno; bliedoću mu tamna svjetlost bakaljah bliedim rumenilom zamieni; kroz ustne mu često uzdah podiraše, a u oku mnoga suza s težke boli zasjà.

Drug mu bijaše omašan, i širokih plećah čovjek; izpod šubare mu biele kose proviruju, a sieda mu brada sva prsa pokriva; odjeća mu bijaše priprosta.

Tiho i muče stupaju napried. Najednom jim konji stanù puhati i odskoče na stran.

„Stanimo ovdje!“ reče muklim glasom starac. „Sjašimo i nastavimo daljni put pješke. Ova je zemlja već mrtvim posvećena . . . Tiborcz, ti pazi medjutim na konje, dok se mi nevratimo.“

Svi sjašu s konjah, i podju pješice dalje,

„Ovdje nisu trupla još tako nagomilana;“ uzè opet prijašni govornik svomu mladjemu drugu govoriti, koji klecajuć uzanj idjaše, i zgroziv se, na stran bi stupio, kad bi mu se noge na ukočena mrtvaca spotakle. „Ovdje je bitka počela; još smo dosta udaljeni od pozorišta najljuće borbe. Ondje nam ga valja potražiti.“

„O Bože moj!“ uzdahne sad drugi drhćućim, nu ipak milozvučnim glasom, „dakle sbilja neima nikakove nade?! Govori je li istina, što si mi pripoviedao, starino Nyilasu?“

„Istina!“ zamrmlja ovaj, te otare hrapavom rukom suzne oči.

„Pa jesi li ga baš vidio kako padè?“ nastavit će onaj.

„Zašto me to još pitaš, gospodarice?“

„Dobri Nyilasu“, odvrati onaj turobnim glasom; „i njega pa i moga vojna?“

„Jesam!“ odvrati onaj muklo. „Vidio sam kako kralja stari njeki janjičar posieče, dočim se on proti drugom branjaše; pače i tu sam sramotu morao vlastitima očima gledati, kako su mu na sulicu nataknutu glavu uz slavodobitno klicanje po taboru nošali.“

Bolan uzdah otè se grudima gospodje, i jedva je mogla, osloniv se o starčevo rame, klecajuć dalje ići.

„A moj vojno?“ upita slabim glasom dalje.

„On nedíše više. Pošto kralj pogibè, pokuša on, nebi li si kako put kroz neprijateljske čete prokrčio, ali to mu nepodje za rukom: konj padè pod njim ranjen. Dugo se je još borio pješke; nu najposlje pogibe i on kao mnogo drugih vitezovah.“

Duga i pomučna stanka nastadè sad . . .

Iza oblakah se sada pomoli bliedi mjesec, da se odmah zatim opet sakrije.

Hrpe trupinah postajahu sve to veće; na čitave plastove, bjehu nagomilane. Svuda povirivahu iz krvi nakažena tjelesa; ovdje ležaše starac, a siede mu kose krvlju okaljane; ondje mladić sa uprtima unj očima; — ovaj grčevito davi svoga neprijatelja; — onaj bijaše uprav izdahnuo zarinuv nož u srce neprijatelja; još mu se ruka ukočeno oko držala smata; tako leži kraj mrtva neprijatelja.

Koliko nadopunih žićah bješe ovdje crna smrt uništila! koliko mladjahnom žestinom gorućih srdacah smirila! kolika opet krv bješe za njekoliko urah ovu suhu zemlju poput rieke poplavila! a koliko će suzah biti posvećeno uspomeni padših — za toliko godinah . . . na uvjeke . . .!

Tišina vladaše svud! . . .

Kad tad proletjeo bi samo konj bez gospodara kraj nagomilanih tjelesah; sad bi opet uplašen skočio na stran; nu i tu su mrtvaci . . . opusti glavu dolje te brzim skokom bježi dalje . . . željezna mu se podkova zadieva za tjelesa; sve bržje i bržje bježi, protrči bolje gazeć mrtve trupine. Pred njim leti nalik oblaku hrpa gavranovah i vranah. Lete sve dalje i dalje . . . i opet je sve tiho! . . .

Hladan jesenski vjetar šumi poljem, kao da je duh padših, žviždajuć i vrteć se ide dalje; napokon postaje sve tišji i tišji, dokle ga sasvim i nestane . . .

Ono dvoje stupa neprestano napried. Mjesec sakri opet svoje bliedo lice za oblake; gusta tmina zastirala je užasnu tu sliku. Nyilas svietijaše, stupajuć napried, na sve strane, promatrajuć pozornim okom svaki razsvietljeni predmet.

„Evo, ovdje nam ga valja potražiti!“ prekine on tišinu, i došav do jedne hrpe mrtvacah razsvieti bakljom krvave žrtve smrti. Ogledahu i razmatrahu svakoga mrtvaca napose.

„Ovdje mora da bude“, nastavi Nyilas, „ovdje bijaše borba najžešća; ovdje ga vidjeh kako padè . . . Jest, jest! Evo ubogoga Villáma, koga je na putu u Vlaškoj vojvoda Drakul kralju poklonio; kijaše konj za mejdan uprav kako valja! Ovdje mora biti i kraljevo tielo, ako ga lupeži nisu jur odnieli.“

Njekoliko koračajah od kraljeva konja pružio se po zemlji mrtvac, zaodjeven sjajnim odielom — bez glave; nu ipak se još suditi dalo, da je u najljepšoj dobi morao biti.

Kad je bliedo svjetlo na mrtvaca palo, stupi Nyilas zapanjen natrag, i tihim nu turobnim glasom šapne:

„On je!“

Da je mladji putnik Margareta bila, netreba mi kazivati. Kao što smo iz Zörényievih ustijuh čuli, bijaše ga ona do skrajnjih granicah dopratila; o nesretnoj svrsi bitke bijaše ju siedi Nyilas ubaviestio, on najvjerniji sluga kraljev, koji jamačno jedini za njegovu ljubav znadijaše.

Još posljednji put htjede ona da vidi Vladislava, pa da onda prva u njegov i Zörényiev grob grudu zemlje baci, i prva ga svojimi suzami natopi.

Evo gdje ju sada nalazimo.

Siedi Nyilas usadi baklju u zemlju, te padnuv pokraj mrtvaca na koljena, pokrije si rukama lice, i stane gorke suze roniti.

Margareta se prigne k mrtvacu; nu najednoč skoči zapanjena gore, i stupi za jedan korak natrag.

„Nyilasu! ta to nije kralj! to on nije, tako mi života! to on nemože biti.“

Siedi starac ogledje se na gospodju i raztužen zakima glavom.

„On je!“ odvrati zatim; „ta ja sam ga danas uprav u taj oklop opremao; ta ja sam mu glavu sa srebrenom kacigom na sulicu natačenu vidio.“

„Bilo kako mu drago, ovo on nije!“ rekne još jednom gospodja. „Ovo je moj vojno Zörényi.“ Zatim tužno spustiv glavu, i uzdahnuv dodà: „Ubogi Andrija!“

Najednoč joj stadè svitati pred očima.

„Koli plemenita duša bijaše on!“ uzdahne tiho, a suze ju obliše. „Žrtvovao je život svoj, premda me je vatreno ljubio! Uzmite ovo tielo“, nastavi dalje, obrativ se okolo stojećim slugam; „i metnite ga na konja; vaš bo je gospodar!“

„Nyilasu“, nastavi dalje, „vidje li ti, gdje je Zörényi pao?“

„Vidio sam kako padè!“

„Ajde dakle, da ga potražimo; ono ti je bio kralj.“

Vierni sluga strese s glavom. To mu se nevidjaše pravo, kako tko u tielu bez glave kraljevskom odorom zaodjevenu može upoznati Zörényia.

Oboje podju dalje.

„Bože moj!“ reče nakon poduge stanke Margareta; „njega više nije . . . Ako se nije možebiti spasio!?“ . . .

Slabi tračak nade pobudi na njezinu licu misao: Kad bi spašen bio! . . .

„Ja sigurno znadem“, reči će dalje Nyilas; „da je ono kraljevo tielo, što smo ga malo prije ogledali.“

„Nije, nije; ja sam o tom uvjerena; ono kralj nebijaše!“

Nyilas svjetijaše svud naokolo po zemlji.

„Stani!“ rekne Margareta naglo; „evo ovdje leži tielo sa obraćenim k zemlji licem.“

Onaj bakljom posvieti bolje.

Izranjeni vitez ležao je, držeć grčevito rukom mač, kojega lit sva okrvavljena bijaše, u priprostoj odjeći na zemlji; lice mu bijaše k zemlji okrenuto, a tamna mu kosa krvju natopljena.

„Ah! bolno zajecà Margareta. „Ah, on je, on!“

Margareta upoznade kralja u Zörényievoj odjeći po prstenu, što mu ga bješe na rastanku dala. I Zörényievo tielo bijaše valjda po zaručnom prstenu poznala.

„Ja toga nemogu nikako da dokučim“, prosbori sad Nyilas razmotriv pobolje kraljevo tielo, „premda mu lica razabrati nemogu, ipak po maču sudeć, što ga u desnici drži, mora da je kralj.“

Margareta nadigne malo glavu, i ukloni sa lica krvju natopljene kose. Smrt bijaše strašnom bolju nakaženo lice još bliedjim učinila, al mu zato ipak crtah nepromieni.

Na čelu mu duboka rana zievaše, s koje srce kucat prestà — s koje pogibè.

Mladu gospodju nije ni najmanje groza hvatala kraj ukočena mrtvaca, niti se ma najmanje neuplaši krvi, koja, iztekav, odielo joj natapaše.

Nije mogla pogleda svoga s njega da skine, već ga je motrila niemom bolju — bolju, s koje nam svaka suza presahne, al tim više srce od nje pati.

Sad se opet prigne k njemu; jednom rukom uhvati ga za ledenu desnicu, a drugu mu metne na srce, kao da dvoji o njegovoj smrti — kao da čuje, nebije li mu još srce; nisu li mu grudi još tople; nebi li mu se životne sile opet povratile,

Dugo je tako ruke držala.

„Voljani Bože!“ klikne najednoč, „čini mi se, da još nije sasvim ohladnuo . . . mislim, da mu srce još pomalo kuca . . .“

Brzo zatim stanè mu tiesno odielo odpučavati.

„Doista još su mu grudi tople! Bože sveti! kad bi samo još jednom pogledao!“

„Evo blizu ima vrelo!“ stari će Nyilas, „možebiti da bi mu svježa voda šta pomogla.“

„Brzo dakle, brzo donesite!“

„Starac ode, što su ga stare noge mogle bržje nositi, te se opet natrag brzo vrati, noseć u kacigi vode.

Margareta spusti glavu kraljevu u svoje krilo, te mu vodom oprà krvavo lice, a ranu zaveza. Nakvasiv mu sliepo oko vodom, motraše ga zabrinuto, neskidajuć ni za čas pogleda s njegovablieda lica.

U srcu joj se pobudi nada, koju veselo gojaše. Najblaženije čuvstvo srce joj obuzè, kad pomisli, da bi on još mogao oči otvoriti, da bi mu se život još mogao povratiti, te da bi ga tako uprav ona iz raljah smrti oslobodila.

Nepomisli ništa drugo. U njezinu se srcu nepobudi misao, da li će ju on opet obljubiti? da li će moći sad njegovom postati? Sad — samo sad vruće žudjaše, da opet oživi.

. . . Nebi li mu bilo bolje, da se više neprobudi iz mrtvila, nego da po burnom i valovitom ovom svietu razplakanim srcem tumara . . .

Dosta vremena prodje, a ona sad se nada — sad se opet boji. Napokon se ipak lagan uzdah kraljevim ustnam otè, a grudi mu se nadimati počeše.

Margareta zaustavi malo dihanje, i sklopiv ruke, obrati moleće oči put naoblačena neba.

Kraljeva se ruka sada gane; odmah se s njom maši za ranu, što mu na čelu bijaše, te od boli jecajuć, stane ju pipati. Cielo mu se tielo grozničavo uzdrma, i opet mu se grudima bolan uzdah otè. Napokon otvori oči i mutnim pogledom stane se ogledavati; htjede, da se digne; nu sile ga opustiše.

„Gdje sam?“ šapne slabim glasom, da se jedva moglo čuti.

„Vladislave!“ klikne sva izvan sebe od veselja Margareta, i padè pokraj njega na zemlju.

Kralj se sav zgrozi čuvši taj glas, koji njegovo ime izgovori; svud naokolo pipaše i izvraćajuć oči tiho upita:

„Tko je božji, tko?“

Margareta stane glasno naricati. Kralj se k njoj okrene ... dugo ju je motrio, dok se napokon malo nenasmieši.

„Margareto! ... jest, jest ti si! Bože sveti, što se je sa mnom dogodilo? ... kako sam ovamo k tebi došao? De pruži mi tvoju ručicu, da se malo ugrijem. Tako! — Zašto uzdišeš, zašto plačeš, uboga, uboga Margareto?“

On umukne. Težko mu dihanje dovoljno pokazivaše, koliko ga truda te rieči stadoše! Leden ga znoj probije, a tielo mu se kao u groznici treptjaše.

„Aha! sad se svega sjećam“, šapne opet iza kratke stanke, dočim težko uzdahne. „Al kako si ti ovamo došla? ... lahko li ću u tvojem naručju umrieti ... znaj, da osjećam, da ću umrieti. Glava mi gori, mozag mi se vrti, u prsijuh me steže .. Nemoj plakati! ...“

Slabom rukom ogrli sad plačuću Margaretu, hoteći ju na svoje srce pritisnuti.

Grudi mu se sve bolje i bolje nadimahu, a uzdasi sve to češći postajahu.

„Margareto!“ zavapi, „ja osjećam, da moram umrieti ... ded poljubi me još posljednji put, da mi se duša laglje s tielom razstavi.“

Margareta mu se nad lice sagne i posljedni put mu još svoje ustne na njegove pritisne.

„Bog neka bdije nad tobom, Margareto!“ reče još jednoč kralj, a duša mu sa cjelovom ostavi iznemoglo tielo.

* * *

— — S iztoka rujna zora zabielila, a zvjezdicah sve jedne za drugom nestaje. Ptice se šumske uzcvrgutale, a u obližnjem grmu zamnievaše milopoj slavulja.

Daleko od Ugarske, u tudjoj zemlji, sred tmaste gustare, uzdižu se, obsjenjene stoljetnimi dubî, dvie grobovne humke, jedna do druge.

Kad bi proljeće več odavna minulo, još bi uviek cvieće cvalo na tih grobovih — žrtvenicih usnule ljubavi; nu napokon prestadè i to: cvieće podivlja, a gusta trava sakri grobove.

Valjda bješe i ona, koja jih je toli nježno gojila, u hladnom grobu vječni pokoj našla ....

Pr. O. m.

Gradiščani u sedmogodišnjem pruskom ratu.

(Iz poviestnice gradiške regimente od Oriovčanina.)

(Dalje.)

Treća vojna god. 1758.

Prem je ciele zime o miru mnogo ali izprazno govorito, to su se ipak obe strane srezno oružale, i za budući rat pripravljale. Miroslav II. htjevši si najprije Francuze s vrata skinuti, da tim možnije proti Austriji vojuje, poslà Ercega Braunšveigskog proti njimi, dočim je on lično po padnuću Šveidnice — g. Thierheim je dne 16. travnja kapitulirao — Olomuc obsjesti hitio; digav već dne 15. ožujka vojsku iz zimnih konakah, i utaboriv ju na českoj granici medju Hercbergom i Friedlandom. Odovud se je malo poslie prieko Neustadta, Jägerndorfa i Tropava digao, stavši dne 11. svibnja kod Prosnice, a dne 27. obsjednuvši Olomuc.

F. M. Daun, koj je neprijateljsku namjeru uvidio, diže vojsku iz zimnih konakah, i stade dne 5. svibnja kod Leutomišle. Gradiška regimenta još u Nahodu 15. travnja, pojde pod upravom F. M. L. Laudona prieko Reihenaue i Landskrone u Hochenstadt, gdje je već dne 5. svibnja bila, dne 7. zasjede Ause uhvativ njekoliko Prusah, a dne 8. dojde u Konic, odkud je jedan odjel u Ptin i Namiest odpravila, gdje su trí čovjeka pala, a 9 ranita.

Sličnim razdjelenjem võjske imenito laganimi četami, obkoli F. M. Daun od Tabitšave do Namiesta, i od Liobšice do Šeneberge prusku vojsku, suzbivši ju u furažiranju kroz svakdanja uznemirivanja, koja su veliki upliv na olomucko obsjednuće imala. Tako je dne 14. svibnja četnik Ameluxen sa 300 Gradiščanah proti Cukmantlu poslao, da na cestu u Šleziju vodeću pazi, i svako i najmanje neprijateljsko gibanje ili približavanje Laudonu neotezno objavi; dočim je regimenta u prvom položaju ostala, i neprijatelja sve u užji tjesnac gonila, priečivši obsjedateljnoj vojsci svaku pomoć. Medju ostalimi je pukovnik Ljubibratić prusku stražu kod Laskova raztjerao, sliedeću noć iznenada na Mornigovu regimentu navalio, razpršiv ju, 200 neprijateljah uhvatio. Malo kasnije je samo s njekoliko Gradiščanah pruski tabor kod Kraljevgraca u veliku zabunu postavio, i s tri se topa natrag povratio, jer se je znatna pomoć Prusom približavala.

Četiri dana prije nego što je kralj Miroslav Olomuc obsjeo, pojde F. M. Daun iz Leutomišla, stavši dne 24. svibnja u tabor kod Gevice, dočim je g. Maršal sva moguća sriedstva za obrambu Olomuca upotriebio već bio; činjaše bo se, da od rečenog grada srieća oli nesrieća ovogodišnje vojne zavisi. Medjutim je Daun vieran osnovi, svoju vojsku ponješto uzmnožao, krenuv se dne 16. lipnja u pet odjelah iz Gevice u Prodivan, stavši dne 17. medju Evanovicom i Predlicom, gdje se je s generalom Villesom sdružio, prem je to kralj Miroslav tražio prepriečiti, poslavši noću na 23. princa Virtenbergskog i Bevernu s generali Geistom, Putkamerom i Zithenom, da Austrijance sa strane i iza ledjah sa dojdućim danom napadu. Nu Gradiščani, koji su prve straže držali, opaziv neprijateljsku namjeru, izvieste Laudona o svemu, koji jim dvie konjaničke regimente u susret posla, i kroz nenadani napad neprijatelja natrag sa znatnom štetom suzbi, bez da mu je žudjena zadaća za rukom pošla.

Ne samo da je rečeno nesriećno pokušenje, Daunovo sjedinjenje s Villesom prepriečiti, Miroslava II. uzbunilo, nego ga je još više briga morila, kako da oskudici hrane i djebane (Munition) kod obsjedateljne vojske pomože. Sve misli na jednu smisliv, zapovjedi pukovniku Moselu da od 10.000 vojakah praćen 4000 nakrcanih sa djebanom i zairom iz Tropave u tabor bud pošto doveze. Nu F. M. Daun od tog ubavješćen, naloži Laudonu, da pukovniku Moselu put prepriečí. Ovaj se s 20.000 ljudih dne 26. lipnja na večer digne, doprvši sutra dan u jutro do Herrenberge, odkud je put prieko Česove do Domstadtle nastavio i sve šumom obstrte briežuljke i prolome dobro oboružao. Dne 28. odpravi avantgardu čineću gradiška regimenta do Gintersdorfe, koja je s dolazećim neprijateljem boj zametnula, i tako dugo uzdržavala, dok je Laudon topove na briežuljke uzvukao, s kojimi je neprijateljska nakrcana kola u nered postavio, da su naši do 100 kolah uništiti mogli. Nu poslie pet satih trajuće bitke, morade se Laudon natrag povući, bojeći se, da ga g. Zithen nebi iza ledjah napao, jer još nebijaše s pomoćnimi četami g. Šišković prispio.

Pukovnik Mosel imadjaše sliedeći dan dovoljno posla sva kolia u red postaviti, i učinjeni kvar dobro promotriti, davši i nehotice vriemena da se g. Šišković s Laudonom sastane, koj je dne 30. iznova toli oštro na Mosela udario, da je samo sa 200 kolah g. Krokov u pruski tabor izmaći mogao, dočim je g. Zithen, koj je povozu u pomoć došao bio, kroz vješta gibanja od kraljeve vojske odciepljen u Tropavu se povući morao; kog je četnik Amelouxen sa 300 Gradiščanah progonio. Laudon zadobi ovdje 1800 nakrcanih kolah, a 2600 podsve uništi. Osim toga uhvati g. Putkamera sa 650 ljudih, iznim 1500 pavših, sa pet topovah; dočim je od svoje strane što pavših što mrtvih 500 ljudih, medju timi pet mrtvih i osam ranitih Gradiščanah brojio.

Čim je F. M. Daun o srietnom uspjehu Laudonovog poduzeća ubavješćen bio, priede kod Kremsira Marchu, dospiev već 1. srpnja na briežuljke kod Velike-Teinice pol sata od Olomuca, što je Miroslava II. prisililo obsjednuće dignut, i natrag se krez Česku povuć, jer mu je put u Šleziju zatvoren bio. F. M. L. Laudon, koj ga je imao progoniti,

dodje dne 2. u Langendorf, a 3. u Hochenstadt. Dne 5. posla Gradiščane, koji su mu avantgardu činili iz Mirana do Poidle i Kaltlauše, gdje su se s regimentom Franje Braunšveigskog sročili, i natrag ju sa znatnom štetom od 60 mrtvih bacili, dočim su Gradiščani osam momakah požalili. Kod dalnjeg proganjanja stupao je Laudon prieko St. Ignona proti Lautomišli, pobivši se dne 16. s Prusih kod Opotšne, gdje je 30 Gradiščanah palo; a dne 25. najviše doprinesoše jurišanjem, padnuću Nedielisteca, ubivši g. Saldnera s više častnikah, s vlastitim gubitkom od 4 mrtva i 13 ranitih. Malo zatim bi 100 Gradiščanah poslano nasip kod Pasberge prama Reitcenheimu vodeći, proti množtvu neprijateljah braniti, gdje su dne 31. srpnja kroz puna 4 sata vatru uzdržavali, povukavši se napokon sa štetom 1 mrtvog i 5 ranitih u Sebastiansberg. Medjutim je Laudon prieko Welsdorfa u Horsicku dopro pobivši se s Prusi dne 4. kolovoza na jednom briežuljku kod Thiergartne. Ovom su prilikom Gradiščani jednu četu dobrovoljacah stranom u Scalicu, stranom pako prieko Aupe tako razpršili, da se više nije skupila, prem su se i sami sa štetom od 12 mrtvih i 23 ranitih natrag povući morali, što je njekoliko regimentah na nje navalilo bilo. Dne 5. dojde Laudon u Eipel, poslavši Gradiščane u Wistkostelce, a 6. stade u Arnaui, motreć na pruska gibanja u Šlezkoj.

Miroslav II. poturit u Šlezku, izruči upravu vojske markgrafu Dragutinu, krenuvši se dne 10. kolovoza proti Rusom, koji su se njegovim državam približavali, dočim se je F. M. Daun spremao u družtvu s cesarsko-njemačkom vojskom Šlezku osvojiti; naloživši FML. Laudonu, da se već dne 7. iz Arnaue prieko Hohen-Elbe u gornju Lužicu žuri, koj je iz Seidenberge više manjih odjelah proti Bautcenu, Gerlici i Laubani poslao i g. Nauendorfu potok Aueisu dobro oboružati zapovjedio. Sliedeći uzastopce na rečeni način neprijatelja, napade jedna četa Gradiščanah dne 18. pod Kolbergom pruski tabor i prouzrokova u njemu veliku štetu, dočim su samo dva Gradiščana pala a 5 ranito. Ovom si je prilikom nadporučnik Miloradović nove lovore slave i junačke hrabrosti svio, neizkazanom hladnokrvnošću jurišajuć. Malo poslie zauzeše Gradiščani dne 2. rujna okolicu Zedlitcku, a dne 9. bijaše Laudon s cielom vojskom na briežuljcih kod Radeberga za Roederom; nu dne 14. zauzè drugi položaj, prepriečivši Prusom put u Bautcen.

Kralj Miroslav II., koj se je medjutim opet k vojsci povratio, odluči bilo bud pošto, Laudona od selah Velikog- i Malog-Röhrsdorfa odtisnuti, čega radi dne 15. izvidi njegov položaj, a dne 16. odluči svom silom na njeg udariti; nu Laudon, opaziv kraljevu namjeru, povuče se k Daunovom lievom krilu medju sela Šmidfeldu i Harthau, s kojom su prilikom arriergardu čineći Gradiščani 3 mrtva i 11 ranitih zadobili. U ovom je položaju Laudon do dne 26. ostao, bez da se je šta osobitog zbilo, nu kada bi dne 27. Miroslav II. s jakim odsjekom Laudonov položaj izvidjavati pričeo, zametnu se jogunasta vatra medju prvimi stražami, koja je poslie dulje krvne borbe s pruskim uzmakom i znatnom štetom dokončana. Ovom se je prilikom osobitom hrabrošću satnia Deakovića odlikovala, požalivši 1 mrtvog i 4 ranita.

Po ovoj bitki pade Miroslav II. u tabor kod Ramenaue, što je oštroumnog Laudona prinudilo svoj tabor na briežuljke kod Bišoftverde preneti; kog je Miroslav II. takodjer sliedio, i kod rečene se varoši tako spustio, da su vojske na topčeni hitac samo rastavne bile, bez da su se ipak u boj upustile. Medjutim je FM. Daun svoju vojsku do Kitlice poturio, utaborivši desno krilo na šumastih briežuljcih pred Hofkirhom, a desno za Strombergom. Laudon, koj je Daunova gibanja pokrivao, ostavi Lämerbergu, te se medju Malim Postevitcom i Širgiswaldom utabori, da bolje na kraljeva gibanja, koj se je dne 10. proti Hofkirhi krenuo, pazi. Obe su se vojske u zauzetih mjestih za boj spremale. Dne 14 listopada zametnu se kod Hofkirhe krvna vatra, koja je samo sa porazom pruske vojske pristala. Ovdje izgubi Miroslav II. 101 top, 28 zastavah, 2 standarde, cieli skoro tabor sa svimi šatori i prtljagom, zatim 9000 stranom pobitih stranom uhvatitih ljudih; dočim je austrijanska šteta u 8000 momakah sastojala, medju timi brojimo 12 mrt-

vih i 21 ranitog Gradiščana. Graničari su se u obće kao lavi u ovoj bitki borili, i pod umnim rukovodstvom Laudona najviše pobjedi doprinieli, kako to sám FM. Daun u svojem izvješću svjedoči, hvaleći njihovu hrabrost, odvažnost i postojanost.

Miroslav II. po toli opasnom porazu, požuri se u Gerlicu, da mu Austrijanci put u Šlezku neprepriečе, kamo ga je Laudon sprovodio, učinivši mu mnogo štete, osobito dne 29. listopada kod Pfafendorfa, gdje je iznova Pruse hametom pobio. Ovdje su se Gradiščani iznova odlikovali, požalivši 1 mrtvog i 7 ranitih. Po ovoj kratkoj ali krvavoj bitki pade Laudon medju Pfafendorfom i Heidersdorfom, kralju na suprot u tabor, koj se dne 1. studena dalje priči povlačiti, nu i Laudon se takim za njim diže, otevši mu kod Löwenberga 70 ljudih i njekoliko kolah prtljage, a kod Pilgramsdorfa, ne daleko od Goldberge uhvati podpukovnika Zastrowa, 1 častnika i 37 dragunah sa više konjah. Tako kralj progonjen, pade u tabor kod Janera, a Laudon kod Peterswitce, poslavši vojne odjele prieko Lahne do Hiršberge, a na drugoj strani do Breslave. Medjutim je kralj dne 6. u Veliki-Nosen dospio, prisilivši g. Harša, koj je od 4 kolovoza Neisu obsjednutu držao, obsjednuće dignuti, i preko Cukmantla u Moravsku se povratiti.

Dok je FML. Laudon kralja na spomenuti način progonio; dotle je FM. Daun s cesarsko-njemačkom vojskom Draždjane predobiti nakanio bio, što mu za rukom nije pošlo, zato već dne 16. studena diže obsjednuće povukav se natrag do Pirne. Za njim je putovao pukovnik Kalinek, koj je od konca srpnja sa 1500 Graničarah i njekoliko stotina konjanikah, Kosel bez uspjeha obsjednut držao, i dne 11. studena obsjednuće digao.

Po toli izpraznih gibanjih dovede FM. Daun vojsku u Moravsku i Česku, pustivši ju u zimne konake; dočim je pruska vojska u Šlezkoj zimovala. Uslied medju kraljem i Daunom učinjenog ugovora imadoše prve straže do dne 16. ožujka 1759. u miru bez svakog medjusobnog napastovanja ostati.

Gradiška regimenta, koja je za ovogodišnju vojnu 3128 glavah stavila, posla koncem studena pet satnijah u domovinu, dočim je 2316 ljudih i na dalje pred neprijateljem ostalo. Ako pako uslied svjedočanstva Relkovića 83 mrtva i 106 ranjena neznavši broj uhvatih odbijemo; tako vidimo, da su pet odpustitih satnijah iz 623 glave sastojati morale.

(Dalje će sliediti.)

Seoski knez.

Znam da mnogi prijatelji kneževi već su ljubopitni, da saznadu gdje je i što radi knez. Nema ga već u dva broja u Slavoncu. Nu neka se svi potrpe, neće knez uzmanjkati. On je morao svoje mjesto ustupiti Slavi naših slavnih Gradiščanacah, koji se hrabro u 7godišnjem ratu pruskom odlikovaše, a to mjesto je tim radostnije ustupio, jedno što se nemogu nikada za dosta slavni čini naših Graničarah opisati, a drugo čuo je knez da se opet ti Prusi njekako kokodaše, kano da bi oni bolji bili od našeg carstva, pa neka sviet zna tko je koga rodio! — —

Krenuv se ja iz Lipika sa sudruzima Sriemskima put Čaglića pa u Staru Gradišku ter na parobrod, i odonud da plovim u slavni Sriem. Ob noći odputovasmo do te naše tvrdje, i tako se ne sastadoh s nikim i ništa ne pobudi u meni pozornost. Nu konji, koji nas vozahu, bili su malo plašljivi, tako ni driemati nisam mogao, već uviek na oprezu bijah; to učini da kad na ladju dojdosmo, da sam se taki legao i čvrsto zaspao.

Nu nebijaše za dugo, počmem ja sanjati, i nuto vidim pred sebom g. Salovnikovića. Okolo njega stoje njegovi agenti za našu domovinu opredieljeni, koji no imaju dužnost, da angažiraju za kazalište. Gosp. Salovniković drži

jim liep govor ali i muštra jih, što rade da još nisu ni započeli tražiti ljudstva, a sva jim na ruku stoje, da to postignu. Eno u Erdelju nije se tako oklievalo, pa već dolaze jih liep broj rumunjskih i švabskih igračah. Na posljedku u svojem razigranom ćuvstvu malo oštrijim glasom kaza: „da sam onog prostog kneza poslao u sviet, taj bi već moju nakanu izvršio, a vi nemožete, vi valjda i sami nećete.“ Kad sam te rieči čuo, probio me je znoj debeo kao palac; nu da nemisli g. Salovniković da bi knezevi hotjeli njegovu volju izpuniti, pristupim k njemu i duboko mu se naklonim, pa mu rekoh: „Milostivni gospodine, nemojte vi tu gospodu koriti, oni bi rad vašu volju izpuniti, nu baš knezevi su krivi, da jim nejde za rukom po vašem ćefu, al ne bez razloga. oni čitaju novine pa svojima ljudima pripoviedaju, da se drugačija plaća obećaje onima koje zovu, a drugačija u istinu jim se daje, kad onamo dojdu, pa onda sviet veli, tudie mi nemamo ništa posla. Izvolite gospodine Salovnikoviću sazvati od svijuh stranah knezeve, pa ćete razumjeti od njiuh, što jih sve zadržaje i plaši od vašeg kazališta.“

Gospodin Salovniković izvadi svoj prsten iz džepa, progleda kroz njega, i eto stvoriše se svi knezevi; ja se u čudu najdem kad ja svoju braću oko sebe vidih. Digne glas uzmožiti gospodin i prosbori: „sad ste ovdje, evo vaš knez sudrug kaže, da vi nećete da podpomažete moje agente, da dobijem i od tog kraja igračah za moje kazalište.“ Svi ti u jedan glas: „gospodine, mi smo mirni ljudi, ali u tvoje kazalište nemožemo, ta ondi je do zla boga.“

„Zašto?“ pita gosp. Salovniković.

Podravački knez, starac siede glave u bieloj surini, naslonio se na svoj štap pa probjesedi: „Vidiš gospodine! Da je naš gospodar i vlastnik kazališta dobar i dobro po nas misli, to ti mi svi knezevi čvrsto vjerujemo, i da on sazove našu gospodu i nas, pa uprav da se š njim razgovorimo, vidio bi on i ti, da mi nismo takovi zli ljudi, kao što nas opisuju. — Znam ja nadalje i to: da i ti premda više ljubiš narode od tvog plemena, ili bi za volju gospodarovu rad nješta dobra da učiniš, ali i to znam, da si ti premudar; jer samo slušaj, kakvi su nam švbski sudrugovi: evo njegdje prije, zada se štogod našeg predstavi u tom kazalištu, bì rieč povedena da se predstavi drava, kako ladje po njoj plove; a nuto, što uradiše ti tobožni naši sudrugovi, graknuše na Režižera, da oni zatraženi novac, — onaj mali novac za onoliki krvavi znoj, što ga samo podravina daje — nemogu dati, i to je bila vika i buka da su sve iskre skakale. — Tako nas braća naša dočekuju! A kad je dunaj predstavljati od Linca do Beča, to mogu i milioni se potrošiti. Ljubezni gospodine, od takovih sudrugovah se mi bojimo, mi radi te napravde š njima u jedno kolo nećemo.“

Salovniković grizka si ustnice pa mrmlja nješta po njemački. „Es ist unpolitisch von diese Herren gewesen“, pa se obrne prama podravačkomu knezu. „Dragi starče neboj se, u tom će se vaša volja izpuniti, ja ću brigu imati; to su samo njekoliko njih rekli, ali zato većina je za vas.“

„Tužno je to moj gospodine, da iz našeg krvavog znoja sve vašemu plemenu za volju da bude, a mi kao da nebi prava imali već samo od milostih da živimo. —“

Salovniković reče: „biti će sve dobro, samo gledji ti da dobijem igračah od vaših stranah pa se oni mogu porazumjeti sa svojima sudruzi, nu što vi drugi knezevi velite.“

Knez od primorja, gorostasan čovjek, krasna ljudesina, prozbori cacajući i vatreno: „što da mi idemo u vaše kazalište gospodine, kad se nezna, što će se ondie predstavljati. Samo slušajte: sam gospodar kazališta je rekao, da

ako će se predstavljati djaci, kako se podučavaju i odhranjuju, da to neće spadati na vaše kazalište. A vi stvoriste jedan zbor, koji će to tako upravljat, da će za kratko vrieme otče naš samo u vašem jeziku valjati i svriemenom naša djeca, više biti za predstavljanje Teutonic negoli Slavic.“

„Ta nije to tako“, u govor uleti gosp. Salovniković, „tko vas je to uputio? Zbor onaj je bez da može vami zapoviedati, no samo svietovat će.“

Knez primorski. „Nemojte gospodine, sa svietovanja ako je čovjek u moći predje lahko na zapovied. Dosta je. Razžalošćeni smo mi tim većma; jer oprostite visoki gospodine upravitelju, vi ste sami se izjavili vašeg plemena ljudma, da je to učiniti zato, da se narodi ugarski i slavjanski onako, ko malo po malo u jedno klubko saviju, a odtud sliedi, da bi za buduće samo jedna vrst igre bila; a mi hoćemo i naški predstavljati, zato nećemo u vaše kazalište.“

Gospodin Salovniković posmješno reče: „samo vi nastojte da mi koga pošaljete u kazalište, dá se to izravnati;“ a u sebi opet po njemački mrmlja: „Es ist wahr, etwas zu früh bin ich mit dieser Verfügung, die Leute begreifen nicht die solidarische Wohlthat.“ —

Ovo mrmljanje razumio njeki knez iz švabskog sela, pa veli: „Herr ich bin a Deutscher, aber ich will lieber mit Raca sein.“ Al najednoč staneu svom govoru. „Oho! ja sam trojedne kraljevine sin, i kao knez moram ja naški govoriti, da me moji sudrugovi razumiju. „Gospodin Salovniković! Mi se bojimo, da, ako u kazalište pojdemo, da ćemo još više plaćati morat nego sada plaćamo. Ta ja čitam novine njemačke, pa sam vidio koliko je tu vike i graje, što se iz obćenite kazalištne kase opredjeljuje za one naše ljude, koji predstavljaju gospodu za red, i za pravdu, a kod onih, koji su od drugog roda, nema nikakove opazke. Naši predstavljači kuburno žive, a od vašeg roda gospodine Salovnikoviću! debele plaće, i tako zvane Diete dobivaju za svoja predstavljanja.“

Gospodin Salovniković potrepće po ledji tog kneza pa mu kaže: „ti si pametan; čak i prijatelj puka priznaje vašu prednost, nije to tako, kô što vama ljudi kažu, sve će to drugčije biti, samo dodjite na porazumljenje, od tog odvisi, da i manje plaćate, i druga mnoga.“

Čestit inače naš knez švabski, utješen liepimi riečmi g. Salovnikovića okrene se prama knezevima, pa veli: „Ajdemo braćo u to kazalište, da vidimo; ako nam se nedopadne, možemo natrag doći.“ Al ti svi knezevi dreknuše: „nuto, nuto! gle Švabe, on bi nas i zbiljam na tanak led rad dovesti. Lagano je tebi, ti znaš švabski pa bi se znao š njima razgovarat, a mi bi drugi blejili ko· tele u nova vrata, Ajde ti van izmed nas“, i popanemo našeg Švabu sudruga, da ga iz sobe hitimo. On moli da ga još preslušamo, mi nećemo, i hoćemo da ga van bacimo, ali Salovniković svoj prsten okrene i kroz njeg pogleda, a ono nuto se stvori Sabljopoljić uz njega puno svakovrstne vojske. Kad to opazimo, mi se umirimo. Salovniković prozbori: „Šta vi ljudi svašta buncate, vidite li vi moju moć? Što ovaj švabskog sela knez vama kaže, vi ćete ga slušati.“

Knez švabski, kako spomenuh, pošten čovjek, pa reče: „Oprostite gospodine, ja ću se držati moje braće, kud oni tud i ja.“

Salovniković: „Ti si ko i oni. Zar ću se ja vas mnogo tudie moljakati? Vi morate u moje kazalište.“

Mi, vidivši Sabljopoljića i silnu vojsku, premda ju je g. Salovniković stvorio samo da red uzdržaje, poplašimo se i reknemo g. Salovnikoviću :„Ta kad nije drugačije, mi ćemo dojt u to kazalište.“ Kako to izustismo g. Sa-

lovniković na svoje agente: „Eto vidite, samo trieba sa ljudma liepo postupati, i razložit jim njihovu korist, pa se sve može izvesti“, i čim to kaza, okrene svojim prstenom, nestane njega, svijuh knezevah, agentah, Sabljopoljića i vojske.

Ja sam ostadoh. Sad ti me istom znoj probio, sad me počme mučiti, je li je zbiljam to istina, ili ja sanjam. Što će narod raditi? Hoće zlo učiniti gospodi agentom i knezovom. Moje osvjedočenje se u meni probudi, znam da je sad zlo dvostruko; ako zbiljam u ovo sadašnje kazalište podju sunarodnjaci, onda su proigrali svoju pravnu prošlost, sadašnjost i budućnost, ako nepojdu, tad će mene ko najstarjeg kneza možebiti uništiti. Da tomu izbjegnem, ja uzmem svoju maramu, da si ždregnem oko vrata. Krvavi znoj curi s mene, ja se priredjujem na to mrzko djelo, a opet padne mi na um Bog i vjera, i šta će biti s dušom mojom, te tako u toj strašnoj borbi ćuvstvah, popade me moj suputnik Sriemac i povuče za vratnjak. Ja se probudih, al ti lahko odahnuh: Hvala Bogu! Ta to je sve san; da Bog prosti! više takova šta da moram pretrpiti, neznam nebi li se još i zbiljam, kad bi Salovniković pametno se hotio razgovarati, prije š njim u divan pustio i njeg zamolio, da učini da dobiemo naš zbor, pa ćemo ondje — što? — dogovarati se! al ne š njim već s drugim gospodinom!

Životopis.

Otac Luka Imbrišimović

rodjen u Sibinju narodne gradiške regimenjte selu, posvetio se je u mladosti naukom, stupiv u red s. Franje kapistranskog. Za vrieme sedmogodišnjeg turskog rata (od g. 1682. do 1689.) bavio se je u Požegi, odlikujuć se na toliko u ratnich gibanjih, da je od naroda sokolom prozvan bio, jer je nesamo mačem u ruci, nego i umom mnogo na poraz Turakah doprineo, izvjesćivajuć kroz njekog Relju carski dvor o svih turskih poduzećih. To Turci dočuju, Relju na kolac nataknu, a Imbrišimovića odsude tako dugo isti kolac držati, doklegod ga Kršćani neodkupe. Sedam punih danah morade dakle rečeni kolac na jednom mjestu stojeć držati, dok nije žudjena odkupa prispjela.

Turci, koji su god 1687. iz Slavonije protjerani, dojdoše g. 1689. iznova do Požege. Otac Luka to vidiv skupi okolo sebe stanovničto, i izide Turkom na susret, koje je ne daleko od Požege na jednom brdu pobio i raztjerao dne 12. Ožujka. Navjekovitu uspomenu te pobjede prozvà narod napomenuto brdo Sokolovcem, od sokola Imbrišimovića koga i isti Cesar Leopoldo veliki u jednoj povelji Sokolom naziva i njegove velike zasluge priznaje. Osim toga običaju svake godine Požežani taj dan u vinogradih pucanjem i medjusobnim veseljem slaviti, koj je pod imenom Grgurove slave poznat.

Imbrišimović je jedan od onich muževah gradiškog narodnog puka, koj je za slobodu i blagostanje Slavonije mnogo doprineo, i neumrlo ime kod prostog naroda stekao.

Svaštice.

Iz Požege. Na dan 4. listopada kanoti godovni dan nj. vel. našeg premilostivog kralja, je u ovdašnjoj župnoj crkvi velika misa sa asistencijom po domaćem župniku, za blagi i dugi život nj. c. k. apošt. vel. svemogućem aldovata. Kod ove prisustvovaše: na čelu presv. g. vel. župan sa županinskim častničtvom, kr. sudbenog stola požežkog ukupni broj činovnikah sa velem. g. predsjed-

nikom, gradski magistrat sa zastupstvom, c. kr. financialne oblasti, c. kr. žandarmerija, gimnazijalna i glavne učione mladež sa svojimi učitelji. Ine korporacije, civilni i vojni c. kr. penzionirci, i množtvo pobožnog pučanstva, svi u jednom duhu složeni aldujući prošnje Svemogućem, za sretni i dugotrajni život premilostivog kralja i njegove prejasne obitelji. Bog dao, da viernimi narodi svojimi ravna na slavu svoju i svijuh ukupno dobro. Živio naš milostivi apoštolski kralj Franjo Josip I.

Dobili smo vrlo žalostne glase iz virovitičke župan., da ondje opet razbojnici haraju. Dana 6. o. m. su ti lupeži sustavili kariol medj Orahovicom i Miklošom. Kod Čačinacah ubili su pratioca, i sve što je tudie bilo izrobili. Tako isto čujemo, da je od Našicah do Osieka nesigurno, što sustavljaju putnike i nemilo jih robe. Kako se čuje, ti zlikovci su iz Magjarske. Strašna stvar, da se tomu gadu nikako na put nemože da stane. Pošto su u blizini ove županije, to su odovud odaslati četnici i žandari u kotar bektežki, da na medji obhadjaju i nas čuvaju, gdje za sad, hvala Bogu! podpuna sigurnost vlada.

— Naša, gospodarskog družtva podružnica imala je dne 8. o. m. svoju sjednicu, u kojoj je program glede glavne skupštine u Zagrebu 15. o. m. obdržavat se imajuće, pretresivan, te za zastupnike ovdašnje podružnice umoljeni gg. Dr. Alexa Vancaš, Vjekoslav Babukić i Ivan Filipović. Oni će dobiti glede njekojih punktah naputak, osobito glede toga, da se silom patriarkalni život neuzdržaje, nego se svakomu, koji diobu tražio bude, ista dozvoli. Do nedjelje ili 11. o. m. će tajnik ove podružnice izradit predlog glede nagradah, koji no će se dieliti onim, koji kod ovogodišnje izložbe svojimi proizvodi učestvovahu.

Razpis dramatičkih nagradah.

Upravljajući odbor sa zakladami narodnoga kazališta zaključio je u svojoj dne 19. kolovoza o. g. držanoj sjednici, da se razpiše novi natječaj za dramatička djela, i razpis nagradah da ostane onaj isti, koji je bio zaključen prošle godine za ovogodišnje natjecanje.

Hvale vriedno nastojanje oko dramatičke umjetnosti u našoj domovini zaslužuje svakako, da se podupire, i da se prilika pruži, kako da ih što više postanu dionici nagradah, kojih važnost neleži u novčanoj svoti, nego leži u onomu priznanju, koje se spisateljem podjeljuje, uslied toga ostat će i ove buduće godine nagrade u pojedinih strukah umaljene, ali će iz druge strane i broj od trijuh na šest ostati pomnožan; naime:

I. Za najbolju dramu: 200 for. a. vr.; predmet da bude crpljen iz historije domaće.

II. Za onu najbolju dramu, koja će prvoj najbližja biti: koja pokazuje, da sačinitelj osobit talent, znanje dramatičko i očitu revnost posjeduje, — pa makar i nije svim zakonom krasoslovlja zadovoljio — 80 for.

III. Za najbolju veselu ili pučku igru, crpljenu iz običajah višjega ili nižjega života, nu tako, da nebude snižena na stupanj prostih lakrdijah, 120 for.

IV. Ovoj najbližja drama, 80 for.

V. Za najbolji prevod kojega klasičnoga komada, kao što su komadi od Šillera, Šakspira, Göthe-a itd. u stihovih pisani, — 80 fr.

VI. Za prevod manjega kojega komada: vesele naime igre, tako zvanih „Conversations-Stücke" u prozi, 40 for.

Gospoda spisatelji najuljudnije se pozivlju, da izvole svaki djelo svoje, tudjom rukom prepisano, do konca mjeseca svibnja god. 1864. podpisano odboru u Zagreb poslati i strogo držati se propisane forme glede poslovice i vlastoručnoga podpisa, koji se ima u zapečaćen list staviti; izrečno se izjavlja, da se oni komadi, koji nebudu tim načinom predani, neće u obzir uzeti, ma inače najbolji bili.

U Zagrebu, 1. rujna 1863.

Ljudevit Vukotinović,
predsjednik odbora.

(Nar. Novine.)

U gospodarsko-šumarskom učilištu križevačkom započeti će zimski tečaj školske godine 186$^3/_4$. dne 24. listopada 1863. Program zavoda pošalje ravnateljstvo svakomu, koji uvjete primanja i razredbu naukah bliže saznati želi.

U Križevcu, dne 3. rujna 1863.

Ravnateljstvo gospodarsko-šumarskog učilišta:
Dr. Lambl,
ravnatelj.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i poslednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako

SLAVONAC.

se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. listopada 1863. Broj 29.

ILIRIJA OŽIVLJENA.

Pjesma Valentina Vodnika.

Preveo iz slovenskoga

Nikola Sťokan.

Napoleon reče:
Ilir'jo ustan!
Ustaje uzdišuć:
„Tko viesti mi dan?

Oj viteže zašto,
Prekidaš mi noć,
I zašto me diže,
Svemožna Ti moć?!

Čim ću te nagradit? —
Obziruć se svud,
Vlastnu znat djecu
Zadaje mi trud!

Metul tko će naći
I Terpo moj grad?
Emona, Skardona
Neznadu se sad,

Tko vratit junake
Žalostnoj mi zná,
Što vojvodi Šparte
Zadavaše stra'!

Na snježnicim' davno
Već naša je vlast,
Odtud se je naša
Razlegala čast!

Gdje 'e Galijan hrabri,
Ne Padu pred kim
Drktaše presilni
Utvrdjeni Rim?!

Već silan na moru
Ilirski bje rod,
Kad tesat se uči,
Rim prvi svoj brod!

Nu s vremenom Rimljan
Ojačo se je,
Te moru priviknuv
Prisvoji si sve.

Kroz sedam sto ljeta
Prostraneć si vlast,
Od susjeda pravo
Neprestade krast!

Nu sjever mu donjè
Zasluženi dar,
Zle silnike stigne
Pedepsa od sgar.

Tad Gotu, Germanu,
Razcvate se moć,
A Ilir morade
U sužanjstva noć.

Četrnajst sto ljeta
Zarašta ga mah,
Napoleon triebit
Uputi ga prah!...

Ilirskom me zove
Helen i Latin,
Slovenskom me znade
Domaći svak'sin.

Dubročan, Kotoran,
Primorac, Gorenc,
Pokopjan se davno
Već zove Slovenc!...

Od vajkada ovdje
Prebiva moj rod,
Odkuda za drugog
Saznade tko god?!

Sa Filipom, Škenderom
Vojevahu boj,
A Rimu bje trepet
Brodova im roj!....

Slobodna ću biti
Sigurna sam već,
Sbit će se čudesa
Jur sad ću ih reć:

Napoleonov dignu
Slovence duh sve,
Rod cieli se uzruja,
Prerodjen sav je!...

Otvorenu ruku
Dám Galiji ja,
Dok drugoj mi svoju
Helen milo dá....

Na Grecije čelu,
Korintos je znan,
Europi u srcu
Ilir ima stan!

Korintos bi Grčkoj
Od očijuh vid,
Ilirija prsten
Evrope će bit!

DVIE IZTOČNE PRIČE.

Od Dr. Dimitrije Demetra.

I.

Kalif pozvà jednom sried svog stana
Na razgovor učena imana,
Kad doleti muha mu na lice
I stane ga dražiti nemilice.
Zahman simo tamo rukom maše,
Nikako ju prognat nemogaše;
Tad razjaren imanu prosbori:
„Ta zašt' Alah i tog gada stvori?"
Reče iman: „Ak' ta zvier malena
Ne za ino, zato je stvorena,
Da vladarom svieta tog pokaže,
I najmanja stvar da nješto važe,
Da se oni kadkad zahman bore,
Da unište i najmanje stvore:
Bio sobar ili car od cara',
Zato muha baš se malo stara,
Obojici ona na nos sieda,
Oba draži i oba ujeda,
A ubit ju svjetovô ih nebi,
Jer bi ćusku dali sami sebi.
Tim hvatanjem muhah se nebavi
I tvom silom odviš se neslavi!

II.

Niekom šahu — neznam gdje se sbilo —
O tri miša jednom se je snilo.
Jedan bjaše tusto oblo zviere,
Drugi mršav prieko svake miere,
Treći pako — neznam s kog uzroka —
Sliep bijaše baš na oba oka.
Šah mudraca pita, što to znači?
A taj tako san mu protumači:
„Tusto zviere" reče muž taj bistar,
„Gospodaru, to je tvoj ministar.
Miš mršavi, gospodaru vriedni,
Nije ino već tvoj narod biedni,
A on sliepac na obadva oka,
To je tvoja osoba visoka."
Dopade se, — gle golema čuda! —
Možnom šahu ta izreka huda,
Obilato nagradi svog roba
I otvori širom oka oba.
Čini, što se tek sa sviešću slaže,
A ne što mu taj il onaj kaže,
Narod mu se otusti za mala,
No ministru nestalo je sala!

(Danica Ilirska.)

VLADISLAV.

Pripoviedka iz naše povjestnice XIV. stoljeća.

I.

„Hitro vranče, hitro!“ te pomilovav vatrena, posve oznojena konjica, izpravi se jahač na njemu ponosito kao bor.

Bio je to pravi Akil, od glave do pete u željezu. Nosio je oklop na sriedovječnju prebogato izvezen, izkićen, s ramenah vjesio mu je široki skrletni ogrtač, vijući se za njime s letećega jahanja kao plamen, niz bedro udarala mu je o snažne, takodjer željezom zaštićene noge vierna damaskinja u srebernom toku s balčakom od suhogo zlata a alemi izkićenim, sa kacige odsievalo je u poldnevnih tracih do sto sunacah, tako bijaše prepunjena biserom i skupocienim kamenjem, a s nje je ponosito pršila obilna perjanica. Tako se nošahu vitezi one dobe. Tko ga je uočio, uklanjao se iz daleka, da pokaže duboku sniženost i dužno počitanje prama svomu starješini; ili pravije: da se ukloni svakoj neprilici, koja ga je mogla od kakovoga otmenika snaći; bijaše bo tada u našoj domovini vrlo uzrujano i nesigurno. To je bilo gd. 1386. kada je naš zakoniti kralj Dragutin Drački izdajnički u Budimu zaglavio. Usljed toga razciepiše se naši velikaši a s njimi i narod na dvie nejednake stranke: narodnu i magjarsku, a obe su se medjusobom progonile, zlostavljale, tamanile na sobstvenu nesreću, nazadak i propast.

Tako je bilo uvjek kod nas. Oj neslogo nikad te nebilo!

Vranac se ponosio svojim dragim teretom; jer kada bi ga gospodar pomilovao, vrisne od miline, zavrne vratom, mahne tako silno oholom glavom, da mu je pjenjeća slina sve na dvie hvati prieko njih i okolo kao snieg vrcala. Gospodaru se to dopada, te jednako miluje vrla hata, a vranac, od žestine i obiesti zagrebô nogama, polegô zemljom, te leti, leti, nebi rekao zemlje se dodieva, već goni zrakom. Tako brzo, da ga samo mišlju dostigavaš; i to je, što mu lice gospodarovo nevidimo.

„Hitro vranče, hitro!“

Već nestade kršnih požežkih briegovah u svjetlom, rumenom nebosklonu; šume, luzi, briegovi i rieke izčezavaju kao časi, i vita se Krndija već u moru rubinah utopila, te se latiše same našičke ravnice. Njive, polja, stanove, sela, sve to nevidom ostavlja za sobom valjani konjic, a još bolje se gospodar na njemu samo ponosi. Eto ih već i u našičkoj dubravi, a niti vranac misli odahnuti, niti jahač odmoriti. I već su na izmaku široka, ogromna luga, kad – jedan, dva, tri, više rogovah jeknuše poljem i šumom, glasi se njihovi razbijahu od hrasta do hrasta, od jele do jele, od bora do bora tako užasno; da su junačkom jahaču strni prolazili, a vranac, propevši se na stražnje noge, vrisnuo za čudo, te skočio do tri hvata daleko da pobjegne svojim dragim teretom, ali — kasno. Množina stranih jahačah s mačevi, nategnutimi luci i kopljem okružavahu ga već sa svih stranah. Videć da je nikud kamo, zapre kacigu, potegne vjernu damaskinju, te srne na napadače.

„Razbojnici!“ vikao je gromovito, nemilosrdno po njima mlatajući.

Brzo se medju njega i napadače ravno obučeni i oružani vodja stavi.

„Zatočnici mile domovine nemogu tako odbačeni stvorovi biti“, odvrati mu isti odriešito. „Ako si ti za blagostanje njeno i svoga naroda pripravan, onako krv liti, kao oni; ako ti nezaslužuješ takov podal pridjevak, već nosiš plemenito srce, kao ti je nakit: reci nam tko si?“

„Vladislav Trevlata.“

„Vladislav Trevlata! Šta?! Vladislav Trevlata?!“

„Nitko drugi. — Kako vidiš, pravi sam pravcati sin požežkoga kneza Ivana Trevlate“, te otvori kacigu.

„Vladislave sinko! . . . Pa kakav sukob! . . . Bože! . . .“

Zapanjen vodja skine kacigu. Bio je to čovjek srednje dobe, smedja, mila ali i ozbiljna lica, pravi Davor u bogatoj, krasnoj odori na vatrenu arapu. Žive oči pune ljubavi uprô u mladog Vladislava, i nemože da se sit nagledje njegovih savršenih čarih. Već je njekoliko godinah, što nije vidio ljubimče svoga srca, te bi se dušom i tielom prelio u njega. Kada ga je zadnji put očima zobao, bio je kao mlieko i cviet milo i nježno diete; nu sada se to gondže razvilo svóm svojom krasotom, nježni stručak obratio se u snažnu jelu, te neznaš čemu bi se više divio: ili njegovom krasnom živom oku, ili njegovom junačkom stasu, ili . . . čemu? . . . nu on sám neznade čemu, jer je bilo na njemu sve prekrasno od Boga prvog umjetnika; pravi Lado, kao što to naš narod krasotu s junačtvom dobro uspodablja.

„Stjepko ujače!" prozbori mladić, radošću opojen; i već su junaci poskakali s vatrenih konjah, grleći se i ljubeći u junačko lice.

Vojnici su ih okružili kao niemi stupovi; nu jedan nemaknu očima s toli mila i krasna prizora. I Bogu se je samomu srce razcvalo, te ih on grli i cjeliva sunčanimi traci, koje su se stovrstno caklile i talasale u njihovom skupocienom nakitu. Grud jim prekipljuje, radost smijala se s vedra lica, a na čelu kao da si jim čitao, što nemogaše jezik od prevelika milja izreći: s takovími junaci i pakao ćemo jurišati i pobiediti! — Nakon zamašne stanke iskrena milovanja i srdaćna draganja, upita ban Stjepan Lacković svoga sestrića:

„Ako Bog dá, sinko, tako naglo? Ma si eto vranca načinio žeravom, a čini ti se jako prešno, dok si onako nestrpljivo mlatao."

Kao pčelica, kada ju povjetarce s miomirisna cvietka nenadano popuhne, za časak se zburi, dok nenajde opet svoj medeni kaležić: Vladislav se malo poškliznuo iz svojih sanjarijah. Tomu se je pitanju najmanje nadao, jer ga uprav nije želio. Smotreni ban to je opazio. Kao munja preleti mu prieko čela znak nezadovoljnosti. Što je posumnjao, to ravno neznam; nu blaga duša, kao što on bijaše, lati sestrića za ruke, te će mu posve pouzdano:

„Valjda moj nećak nejma tajne pred menom?"

„To uprav ne", odvrati skoro nestašeći se Vladislav, „Znati ćeš i poslje. — Nego ako te smijem pitat o našem čudnovatom sastanku: koji je uzrok da si tuj s tolikom četom?"

„To je u savezu s tvojim odgovorom."

„S mojim odgovorom?! Nerazumijem te. Ja idem u Gorjane."

„U Gorjanovu tvrdju! Zar? S kakovom namjerom?"

Mladić porumeni kao rujna zora, oči mu gorješe poput dvijuh žeravicah, grudi mu se uzrujaše, pa da mu valjda srce neprekipi, stavi ruku na njega. Banu bijaše to dovoljan odgovor; jer i on je njekada skapavao s ljuvene žari. Nu ota mladjahna vatra slegla se je već davno u njemu, ili bolje: pretalila se u ljubav prema rodu i domu, te sada niti je umio misliti, niti djelovati, što nebi na korist drage otačbine smieralo. I jer ga nedokučiva božja providnost za ote krasne, plemenite krieposti nije obdarila najmilijim od njegovoga srca, da ga uči dom svoj ljubiti i rodu koristiti — svu snagu svoje ljubavi, izlio je na sestrića svoga, Vladislava. Bio mu je zenica njegovih očijuh, u njemu su se sve njegove želje, nade i namjere sriedotočile; zaoto mu se čisto snebi, pomislivši, da su mu se njegovi ciepi možebiti izjalovili. Spletke s Magjari za kraljevanja Dragutina — Roberta i Ljudevita Anžuvskoga, rastaviše ga mnogo godinah s njime; k tomu otac mu Ivan priklopio se ubicami kralja Dragutina Dračkoga — kako dakle lahko da se je i sin za ocem poneo. I prem je naslućivao uzrok njegovoj neobičnoj hitnji, htjeo se je ipak posve sumnje lišiti, te će mu u razgovor:

„A kako je sestra Mileva i otac ti?"

„Kod kuće je sve zdravo i mirno; a da mi je otac s kraljem Dragutinom otišao u Budim, to ti je poznato."

„I da nam je kralj izdajnički od bezbožne ruke poginuo, takodjer mi je poznato“, pridà ban pozorno ga motreći.

Vladislav zamuknuo kao stiena, čas bliedi, čas rumeni. Upropastiv se od nenadana glasa.

„Nemoj, bora ti! Poginuo izdajnički?!“ viknu po tomu, lativši se balčaka vierne krivošijke. „Eh! ili se šališ, ili sam te krivo razumjeo?“ upita malo smirenije.

„Žalibože vrlo si dobro čuo; jer mu je prokleti Forgač nagovorom kraljice Jelisave 6. veljače glavu po sriedi razciepao.“

Mladić iznovice bliedi, štrepi kao list na topoli. Rado bi nevjerovao svojima ušima; no čujući po drugi i treći put isto tvrdjenje: krv mu uzkipi u snažnih žilah, lice mu se od pravedna gnjeva zažari, oči da izgore, čelo namrgodjeno kao strašni sudnji dan, zubi škriplje, cvokoće — grdan je kao aventinja.

„Usahnula mu desnica, koja se usudila na toliko bezbožtvo“, jedvimice odape nastavivši kao bujica: „Pa gdje su ti naši tobožni junaci, da ga neosvete? Gdje su Frankopani, Šubići, Gušići, Draškovići, Prodanići, gdje Ivan Morovićki, Ivan Palizna, braća Pavo i ban Ivaniša i ti ujče? . . . Pa i moj otac voljeo ga pripustiti sramotno umrieti, nego s njime junački poginuti . . .zar?! . . . Prepirete se u vlastitomu domu i šmucate se tuj svojimi četami . . . Hej ujače! . . . To li je odsjev one domorodne ljubavi, koju si mi onako brižno u mladjahno srce ulievao! . . . Zato li vi velikaši, vi narodne pijavice, pod krinkom rodoljubja izbjegavate mene i moj dvor, da o svemu tomu nemogah rieči čuti, dočim ste sav narod uzrujali . . .“

Vladislava je sve većma žestina preuzimala, već je iznemogao govoriti, te je samo sabljom srdito lupao. Ban Stjepan da oka s njega, tako mu se je dopadao. Nikad ga nije toliko milovao, kao uprav ovaj čas. Srce mu je prekipljivalo, duša u milju nježila, što je vidio plod svoj zrieti. Da mu je moguće bilo pretopio bi se u njega, te bi s njime potamanio sve neprijatelje ubiedjenoga roda, očistio bi s njime dom svoj od gloti i kukolja, dà i trag bi jim izvriežio iz rodne zemlje. Ali mu nećak bijaše još svimi timi spletkami nevješt; neznade ni odmetničtvo rodjenoga oca; a mladjahna žestina mogla bi jim više naškoditi nego hasniti. Odluči zaoto i u buduće rukovoditi ga. Za sada zadovolji se njegovim neznanstvom koristiti.

„Nepravo me koriš, mladjahni junače!“ odvrati mu smješeći se. „Vidiš ovu malu četu. Ako se Svevišnjemu svidi, ona će osvetiti svetu, nepravedno prolivenu krv; pred njihovima nogama valjat će se glave naših dušmanah; nu sve tiho, jer su take okolnosti, da iz naglosti na gola konja nepanemo.“

„Pa to li je tvoja hvaljena umjerenost, da zasjedavaš mirnim putnikom?!“ ubode ga sumnjivi Vladislav. „Ta i čemu nagliti! Barem vremena nikad nestaje. — Za sada sij razdor po domovini, buni mirne žitelje u njihovoj skrovitosti, koristi se njihovom iskrenošću, prostotom, neznanstvom, zadovoljivošću; varaj ga, tlači, muzi, odljuduj — —“

„Tako ti očijuh sinko, to je suviše!“ uplete se mirno Lacković. „Neka me onaj gore kazni, ako sam ikada pomislio na takovo bezljudstvo! Svaki uzdah, svaka suza onako ubiedjenoga naroda bi mi gorje dušu mučila, nego najveći paklenski jadi. A što sam tebi i neznano ovdje zasiedao, to će nam u veliko koristiti.“

„Ha! ha! još nješto!“ odsječe Vladislav, porugljivo smješeći se, nemogući nikako shvatiti čudnovati sukob s ujcem. „Možebiti čak oprati oskvrnu kraljskoga dostojanstva i narodne česti“, pridà bodljivo.

„I to, i to, sinko! jer moraš znati, da su nam naši doglavnici već tako preuzetni postali, te nemare na veću našu sramotu i sniženje u vlastitu nam kuću doći, pa možebiti još ova mala četa biti će tako sretna, da pravednu kazan ovrši na zločincih učinjena bezzakonja.“

„Je li?! Pa kako se zove to nesretno mjesto. koje će oni svojim prisutstvom oskvrnuti?“

„Gorjanov grad.“

„Gorjanov grad!?“

Mladić se zablenuo od čuda. Taj ga je odgovor uprav iznenadio.

„Nečudi se sinko!“ prihvati najpouzdanije Stjepan Lacković, lativši ga za ruku, „već čuj moju želju i savjet. Vidim da ti srce još nije okužilo podlo slavohlepje za tudjimi častmi i bogatstvom, da ti vrije majčina krvca u mladjahnih, snažnih grudih; a valjda te i u buduće neće ništa odvratiti od srieće roda tvoga?“

Vladislavovu sumnjičenju ni traga poput mraza pred sunčani traci — kao da si ga rukom odneo.

„Dok god dišem, dok god kaplja krvi u ovoj mišici vrije, živiti ću i djelovati samo na njegovu boljku i napredku“, odvrati mladić oduševljeno lupajući snažnom rukom po snažnijemu maču.

„Živio! Tako svaki iskreni rodoljub čuvstvuje“, nastavi ban. „Nu ti ideš u gnjezdo naših najljućih neprijateljah, u krug kraljicah i izabranih velikašah, dvoranah i dvorkinjah, obkolit će te sjajnošću i bogatstvom, dvorit će te častmi i lastmi, a ti si mi odveć glavit, k tomu mlad i neizkusan, te štrepim, da će te zavesti koja laskava rieč, koje stravljeno oko — —“

„Prije će se nebesa srušiti, nego ćeš, ujče, otu sramotu doživjeti.“

„A da te sam roditelj pokuša odvratiti od svoga roda?“

„Ujče! knez Trevlata nije nikad tako podlo mislio“, otrese se oporo uvriedjeni mladić. „Pisao je, da će se za koji dan vratiti iz Ugarske, onda ćeš se osvjedočiti, da jedna krvca u naših žilah teče.“

„Dao Bog! — Ali su Gorjani gnjiezdo naših neprijateljah; jedini Vladko Blažić sa svojom mezimicom — —“

Vladislav se zacrveni do iznad ušijuh. Da nepokaže svoju smeću, spusti zaslon na kacigi, bajage hiti mu se. Ban Stjepko dobro je to opazio, osobito onaj skroviti „hm!“ te će mu smješeći se u duši:

„A poznaješ li krasnu Slavku? To ti je krasno djevojče, kao rujna zora, a njen plemeniti duh — —“

„U kakovom je to savezu s tvojim naukom?“ presieče mu nestrpljivo mladić.

„U tom, što su oni jedini u cielomu gradu, kojim se možeš povjeriti. Kroz njih ćeš najlaglje tajne i spletke naših neprijateljah doznavati i meni dojavljivati.“

„Zar da budem podla uhoda?“

„Nereče li, da si pripravan za domovinu i zadnju kaplju krvi žrtvovat?“

„U tomu obziru tvoja volja meni zapovied.“

Jošće u rieči vinu se na vatrena hata, koji se je kroz cielo oto vrieme obiestio, hrzao, nestrpljivo kopitama kopao, bacajući zemlju mnoge sežnje daleko i prieko sebe.

„S Bogom, ujče! žuri mi se.“

„Bog te pratio, sinko!“

Ban je dugo gledao za njim i divio se njegovom vitkom stasu, njegovom junačkom držanju, njegovom vitežkom jahanju, i već ga je jedvimice razaznavao u daljini, a još ga se nemogaše sit namotriti. Mahne mu kadkada brižnom rukom ako je spazio, da se je Vladislav okrenuo, a kada mu je iz vidokruga izčeznuo šaporio je:

„Sretno mi pošao, ljubimče duše moje! Uzdržao te Svevišnji kriepka i stalna na trnatoj stazi, koju si nastupio. Oj, da znadeš kolika će ti golema kušnja napasti rodoljubivo srce . . . Nevriedni oče! . . . Kako će mu se mladjahne grudi čemerom i jadom trovati, kada u . . . ali ne, ne, to on nesmije nikada znati . . . Slavko rajski cvietu! . . . A i vriedna je njegove ljubavi . . . Kako je siromak skrivao svoju zbunjenost, neznajući, da

je sve većma odkrivao svoju zatravljenu nutarnjost... Tako mi bora! dobar ste izbor učinili; soko samo uz sokola prijanja; a ja, evo mi sreće moje! ako sam igdje vrlijih, plemenitijih dušah vidjeo no ste vas dvoje...“

Dok se je ban tako sobom razgovarao, podragao bi Vladislav svoga vranca, kadkada bi mu od miline šapnuo: „hitro vranče, hitro!“ a vranac bi objestnom dragošću vrisnuo, mahnuo glavom, zagrebao, polegao skoro zemljom, bahat mu se je široko i daleko razlegao, a Vladislav bi se sretan u duši ponosio.

Sunce je već duboko na zahodu. Svojim skerletnim rumenilom zastidilo se pred Bogom, što je sustalo, te nemože sliediti hitra jahača, a još manje može izbrojiti briege, dolove, rieke, šume, njive, livade, vrtove i sela, koje no je hitri vranac vitkimi nogami danas preskaktao. U duši ga to žalosti, te se bolan skriva u sve tamniji nebosklon; ipak šalje pobratima, blieda mjeseca i sestrice, sićane zvjezdice, da paze, kuda Vladislav žuri. Ali za sve to Vladislav haje i nehaje; već kadkada svrne u livadu, nadvrati se u poznati vrt, da ubere koji neven-cvietak, ili na pólu razvijenu ružu, ili koji stručak miomirisa, koju nebo-modru ljubicu, zelena ružmarina, pa vežući sve to u izbranu kiticu, kadkada bi šapnuo: „To u znak moje vječite ljubavi... I njena je duša krasna kao ova ruža... zadiše kao ovaj stručak miomirisa... Ovu ljubicu za njena uzvišena, plemenita, sveta rodoljubiva čuvstva — A ovaj ružmarin? — hm! hm! — I moje ufanje i ljubav viekom su ovako svježe, zelene — kad li će doći to željno vrieme sreće i blaženstva? Tako neznatan cvietak, pa opet toliko silan, da me ovjenča krunom sretnijom, skupocjenijom, no su sva carstva i kraljestva nestalnoga svieta itd.“

Mjesec se već visoko nad njime nadvio; upro je svoje bliede oči u njega tako čvrsto, da ni jedan korak nemože učiniti, ni jedan zaškuljak obići, a da on to nebi spazio. To se Vladoji na radost dalo; srce mu krasnom večeri, svježim zrakom i sladkom nadom raznježeno uprav cvate, more blaženih mislih i čuvstvah talasali su mu pamet i kriepili duh, a kada bi od miline prekipljivao, pogladio bi samo vrstna konjica žuboreći: „O žuri se vranče, žurí!“ Vranac bi vrisnuo, zavrgao oholo glavu, zaružio nogami, polegô

Ter sve dalje, dalje skokom,
Cestom strmom i visokom,
Da sve konj i konjik hrižu,
Prah za sobom i iskre dižu.

(Dalje će sliediti.)

ZAPOVJEDNIK TVRDJAVE.

S talijanskoga J. Eug. T.

(Dalje i konac.)

V.

Odnošaji i čuvstva medj zapovjednikom i Niežom bivahu dan na dan sve užja, tako, da se je već i o ženitbi počelo govoriti. Prije svega htjela je ova porazgovorit se s ujakom. Pukovnik ju slušaše začudjeno; nu poslie, dosjetiv se, sebi prirodjenim egoismom, koristih, koje bi iz te ženitbe crpiti mogao, odgovori joj:

„Do vraga! liepo si mi ti to splela; ipak si ti vještica. Dakle si prignula pod svoju volju onoga biesnoga cerbera? Eh! eh! znao sam ja dobro taj tvoj mali manever. Oh! vi ženske, vi ste pravi bjesovi. A, reci mi, je l' se mnogo tvojoj vatri opirao?“

„O ujače, vi me nepoznate“, odgovori Nieža porumeniv kao žera, „ako mislite..“

„Što? što? što? Ti ćeš učiti stara vuka, ko što sam ja? Oj! hodi amo, što si porumenila, curo? Ja ti dajem svoj blagoslov, udaj se i postani mojom uzničarkom; nadam se, da ćemo mi ubogi uznici koju kapljicu srknuti na dan vjončanja i da ćeš biti dobra s

ubogim svojim ujakom; je l' istina? Oh! krasno, krasno, na moju dušu. Sad ćemo sav život biti sdruženi ovdje u Spielbergu."

Na tu surovu ironiju odgovori Nieža hladnokrvno:

„Drago mi je, mili ujače, da ste bar moju odluku odobrili. Al težko, da ćemo sav život skupa boraviti ovdje u Spielbergu; jer za sigurno neće g. Frohn htjeti, da ostane uzničarom svoga rodjaka i tražit će se drugamo; barem ću ga ja od svoje strane moliti, da to učini."

„Oh! to je druga rieč; ako tvoje vjenčanje tu posljedicu imati mora, da se ti od mene udaljiš, to mu se ja onda svom silom opirem, razumiješ li?"

„To opet ne; — ja sam već svoju rieč dala zapovjedniku Frohnu i odlučila sam ju držati. U ostalom nemislite, da bi to štetno za vas bilo, kad bi se zapovjednik udaljio."

„Ej! što mi je do zapovjednika, nek ide k vragu, ako hoće, tim bolje ako ode odavle, jer će mi lakše biti uteći iz uze; ma neću da mi ti odeš."

„Al dragi ujače, to će vam biti u prilog, ako učinim; njega će svakako poslie vjenčanja morati premjestiti drugamo, a kad to bude, lahko će vam biti odavlje uteći, tim više, što ja k tomu imam sredstvah . . ."

„Kako, kako? ti imaš k tomu sredstvah?" uzkliknù Trenk neizrecivo uzbunjen.

„Dragi ujače", odgovori Nieža veoma tihano, „niste li mi čestoputah rekli, da bi vam lahko bilo iz Spielberga uteći, idué kraj stražah u svojoj opravi i zaogrnut u vojačku kabanicu i da bi vas zaisto svatko držao za zapovjednika, izišavšega na noćni pregled?"

„Istina je, buduć sam š njime iste visine, al tomu se hoće još dvie stvari; jedna veoma lagana, a druga jako težka. Prvo je tajna rieč reda, nu tu bi čovjek mogao lagano doznati s njekoliko žutakah, a drugo su ključi od dvih vratah, koje je vrlo mučno dobiti od g. Frohna."

„Znam ja to dobro, a kad bi ja imala sredstva, da vam te ključe priskrbim, što bi vi na to rekli, je li dragi ujače?"

„Što govoriš Niežo? Oh za ljubav božju nebacaj mi u pamet varavu zraku nade."

„Tiho! za Boga. Znajtè da sam ja u vosak utisnula sliku ključevah."

Trenk skoči sa svoga stolca, ko da ga je munja ošinula.

„Što? . . ti imaš utisnute, — ključeve . . . od tvrdjave? . . Niežice moja", nastavi Trenk kô izvan sebe, ogrliv si strastveno netjakinju, „pa ti imaš uraze ključevah, koji nikad neizpanu iz ruke zopovjednikove. A kako si mogla do njih doći? radosti moja, zlatuško moja, brzo reci, gdje su?"

„Ja ću vam ih dati, dragi ujače, al morate mi se zakleti svim, što vam je sveto, da ćete se tek onda š njimi poslužiti, kad Frohn već nebude u Spielbergu zapoviedao."

„E dobro, kunem ti se dakle; evo ti u zalog moja ruka; čekat ću dakle, dok Frohna odavlje drugamo krenu, a to će biti odmah, čim čuju da je suprugom moje netjakinje. Je l' ti dosta?"

„Sada idem po uraze!" To rekav ostavi Nieža sobu.

„Ipak si", zamrmlja Trenk, gledeć za njom, „uz svu svoju lukavost — luda guska. Što će meni ključi, kad Frohn odè. Njegov zamjenik može biti patuljak, il kakov debeljko s trbušinom, a koja će straža tako luda biti, da me onda drži za zapovjednika?"

U to dojde Nieža s urazi ključevah; pukovnik Trenk, što s radosti, što s priznanja, u čas sjede uz pisaći stol i podpisa joj u mieno 20 tisućah forintih; pruživši joj to reče:

„To ti je u miraz s moje strane."

Nieža ga ganuto poljubi u ruku.

Zapovjednik Frohn pisao je medjuto kralju Josipu, obznanujuć mu svoju bližnju ženitbu i moleć ga za dozvolu, ujedno za premještenje. Najviši odpis stiže odmah za tim te potvrdi ženitbu, al što se premještenja ticaše, odgovori mu se: da je tu suvišna svaka žurba ì da carica Marija Terezija zna, kako viernu slugu u Frohnu ima, te da se može u

njega pouzdati, buduć se Trenk i onako pram njegovoj supruzi vlada više ko otac, nego ko ujak.“

Medjutim nije ni Trenk od svoje strane mirovao, imajuć mnoga sredstva pri ruci. Što svojimi odnošaji u Brnu, što obećanji, što novcem pribavi si po urazih željene ključe. Sve to skrivaše on pred Niežom, dok se neudade. On je sve činio, da samo vjenčanje što sjajnije izpade, a pram svojoj netjakinji pokazivao se je neobično blagim i zabrinutim za njezinu sreću.

VI.

Vjenčanje zapovjednika Frohna s Niežom bijaše jedan mjesec iza toga najvećom svečanošću obavljeno u Brnu; odtle krenù sve u Spielberg, gdje je pukovnik dao pripraviti sjajnu gostbu. On bijaše veoma veseo, proti svomu običaju i kao pomladjen, tako, da je Niežu mnogo truda stalo, da se to njegovo veselje neizvrgne u prostotu. Naprotiv, koliko se je Trenk veselio, bijaše Frohn posve tih. Višeputah je upirao svoj oštri pogled u pukovnika i po malo pio, kad bi ga Trenk čašom ponudio.

„A zašto, dragi netjače nepijete, ko pravi vojak, već pijuckate ko ptičica?“ pitaše Trenk. „Nisu l' vam možda moja vina po volji?“

„Baš protivno, dragi ujače; ona su veoma dobra.“ I više ništa nereče. Veselje postajaše sve manje i napokon poustadoše gosti od stola.

Noć nastadè i zaručnicu odvedoše u njezine sobe; u to otidoše pozvani iz grada iz tvrdjave, da što prije doma dojdu. Domaći častnici ostadoše još njekoje vrieme; poslie se razidoše teturajuć svaki u svoju sobu.

Zadnji ostade jedan stari kapetan; nu kad se je baš dizao na polazak, uhvati ga Trenk pod ruku i reče:

„Ej, kamo ćeš starče, kad nemoreš ni ići? Ti si oljoskan ko ćuskija, jamačno zaboravio si i tajnu rieč reda, od ove noći, pa kako ćeš proći kraj stražah?“

„Ja?“ pleo je kapitan, „ja nebi znao rieči reda? Oh! oh! oh! liepo u istinu!“

„Vidimo dakle, kažite ju, kad znate.“

„Sohr i Engelschell*) Eto! zar je neznam, što?“

„Dobra živino!“ mrmljaše pukovnik. „Sad idi k vragu, sad mi je dosta; oh! oh! Sebi u slavu dali ste rieč reda g. Frohne; vidit ćemo, vidit ćemo . . .“

Dok tako sam sobom govoraše, čù korake Frohnove i brzo se na naslonjač baci, hineć dubok san. Zapovjednik ga ljudski zdrma za ledja, al ovaj se neganu; zato reče slugam, da ga puste u miru, dok probavi vino, i odilazeć reče sám sebi:

„Sad mu malo preostaje vremena! Za ovu noć bi mogao sigurno stajati, da neće pokušat uteći.“

Sluge potrniše svieće i udaljiše se; jednu uru zatim utonu Spielberg u duboki san. Kroz tišinu noćnu čulo se je samo uredno koracanje i dozivanje stražarah.

Trenk čekaše još jednu uru iza toga; poslie se diže tiho, izvuče izpod sofe jedan svežanj, odkuda uze uniformu, koju obuče; zatim mač, koj pripasà i dva samokresa, koja u džep turi; napokon se zagrnu u široku vojničku kabanicu, s crvenim privojem (Kragen). U jednu ruku uze ključe u drugu svieću i izide iz sobe. Došav dolje odpre sretno prva vrata, i, od nikoga čuven, dojde u dvorište.

Straža, što pred vrati stajaše, naperi bodilo i viknu: „Tko je?“

„Ja sam, prijatelju moj, zapovjednik Frohn.“

„Rieč reda!“

„Sohr i Engelschell. Jesi l' zadovoljan? Sad me pusti proći.“

„Projdite, g. zapovjedniče“, i počasti mu na vojničku.

---

*) Sohr — mjesto, gdje je Trenk pobjedio, Engelschell — mjesto, gdje ga je Frohn nadvladao.

To isto dogodi se i kod drugih stražah istim uspjehom. Svi ga držahu za zapovjednika; toliko mu bijaše spodoban uzrastom, u uniformi, glasu i držanju.

Pukovnik stajaše već na zadnjih vratih, da na slobodu stupi, kad je Frohn, nemoguć spavati i mučen svojom sumnjom, ostavio bračnu postelju i oprezno, da zaručnice neprobudi, koja mirno spavaše, zagrnuo se u kabanicu i izišao iz sobe. Pojde žurno onamo, gdje je pukovnika ostavio; sve bijaše tiho; pojde pipajuć k naslonjaču, dirnu ga i — bijaše prazan! Sad počè vikati:

„Ej brže amo stražo, donesite svieće, odmah!"

Njegov gromki glas čuše taki svi i strkaše se. Straža, koja stajaše na prvih vratih, čuvši s druge strane glas zapovjednikov, skoči i udariv kundakom u vrata, otvori jih i začè se čuditi:

„Kako g. zapovjedniče, odkako ste kraj mene prošli, nebijaše ni deset časakah, davši mi rieč reda i otišav u dvorište s ključevi u ruci."

„Do jada!" viknu izvan sebe Frohn, „brže, dignite buku, neznate li, da je pukovnik utekao."

Buka, koju zapovjednik groznim glasom počè, diže se na sve strane i odmah stajaše sva posada na oružju. Frohn poleti van, stavi se na čelo jednoga eskadrona i uzè progoniti pukovnika, koj je bio i zadnja vrata otvorio i izišao iz zidinah tvrdjave. Iza mnogoga traženja, opazi ga napokon, i u svojoj pomnji poleti sám naprvo, da što brže naopako sveže ruke pukovniku; al ovaj, okrenuv se, jedva što mu na hitac daleko bijaše, izvadi samokres i izpruži ga nanj. Zapovjednik pade mrtav. Pritekavši vojaci uhvatiše ubojicu i odvedoše u tvrdjavu, zatvoriv ga u njegovu sobu i metnuv na stražu dva grenadira pred vrata.

Na toliku hajku probudi se uboga Nieža i iztrkav, polunaga, napolje, čù, što se dogodi. Nitko nije moćan opisati njezinu grozu nad okrutnim činom i ono predbacivanje, da je ona sama svemu tomu kriva, što gubi tako dvie mile i drage duše. Žestoka groznica s trzanjem na to ju popade tako, da morade leći.

Sutra prispie bojno vieće u Spielberg i predsjednik s auditorom ujde u sobu Trenkovu. Ovaj ležaše u postelji, okrenutim licem k duvaru, kao da duboko spava. Počeše ga zvati i drmati, bijaše već mrzao — mrtvac.

Jedna mala posudica, još s njekoliko kapih jaka otrova, koju je on pred svakim skrivao, stajaše uz njega. Takovim sredstvom izbjegao je sramotnu kaznu smrti.

Nieža borijaše se dugo medj životom i smrću; nu mladost svlada i ona ozdravi; al bijaše uviek nujna, grozeć se od sebe same i od drugih ljudih. Poslie postade nješto mirnijom, upokojena izkusnim duhovnikom i posveti se sasvim svetu životu i djelom milosrdja za sav svoj život; jer napokon uze koprenu i odè u strogi red olomučkih milosrdnicah.

Gradiščani u sedmogodišnjem pruskom ratu.

(Iz poviestnice gradiške regimente od Oriovčanina.)

(Dalje.)

Četvrta vojna god. 1759.

Za ovogodišnju vojnu posla gradiška regimenta 2439 glavah u dvie kolone, digavši vojujuću regimentu na 4755 momakah, koji su u 18 pješačkih i dvie grenadirske satnije razdieljeni bili. Dok su na ovi način čete popunjavane, dojde F. M. Daun dne 29. ožujka 1759. u Münchengrac, zapovjediv, da se vojska bliže šlezkoj granici na sliedeći način razdieljena, povuče; i to: da medju Elbom i šlezkom granicom do Trautenaue i Saclara stane FML. Laudon, kod kog se je jedna četa Gradiščanah nalazila; u okolici Braunave i Politce g. Bek držeći put u Šlezku prieko Friedlanda i Nahoda; od Nahoda

pako do Neustadta bi postavit FZM. Harš pokrivajuć cestu iz Glaca u Nahod, kod kog je druga gradiška četa bila, napokon u okolici Gitšina stade F. M. Daun sa jezgrom vojske.

Austrijanskoj vojsci na suprot bijaše pruska u Landshutu, Leobšicu, Ratiboru, Neustadtu, Gornjoj Glogavi, Cukmantlu i u Neukirchi do Königsdorfa, postavita. Kralj Miroslav posla u polovini travnja, jedan odjel pod princom Henrikom u Česku, a drugi sa g. Fouquetom u austrijansku Šleziju, kojim je za rukom pošlo, njekoliko magacinah poharati.

Dne 1. svibnja ostavi austrijanska vojska spomenuti položaj, pavši s lievim krilom do Šurce, a s desnim do Jaromirce, držeć Elbu pred sobom, u logor. Laudon dojde u Trautenau, a Harš u Neustadt motreći na neprijateljska gibanja, koji su njekoliko putah, imenito 7. i 10. svibnja na Haršove prve straže napali bili, bez da su što znatnog proizveli, osim da je s obe strane dosta štete bilo, tako je u spomenuta dva dana od gradiške čete 10 palo, a 8 ljudih uhvatito.

Dne 28. lipnja krenù se Daun iz spomenutog tabora u gornju Lužicu, naloživ Haršu, da česku granicu čuva. Čim je to kralj Miroslav opazio, poslà g. Krakowa s jakim odjelom, koj je na sva njegova gibanja paziti imao. Dne 29. sroče se Gradiščani s Prusi kod Šaclara, koje su poslie daljne borbe u bieg natjerali, ali je i njih pobjeda skupo stala, jer je poručnik Oroz sa 45 momakah u sužanjstvo pao, a 10 jih je na bojnom polju ostalo.

Medjutim je FM. Daun dne 6. srpnja dopro u Friedland, uredivši tako svoje putovanje, da je i FML. Laudon u isto vrieme u Grlicu prispjeti mogao, odkud je FZM. Haršu, koj je noću na 6. od Prusah ostaviti Trautenau zauzeo bio, naložio, da g. Fouqueta od Landshute protjera; ili barem kao njegovoj, tako i kraljevoj vojsci sa Šweidnicom uzajemnost preprieči. Kod ovog su gibanja Gradiščani s Brodjani avantgardu pod upravom g. Janusa činili, stavši medju Liebauom i Šönbergom; gdje su dne 18. od generalah Ramina i Šenkendorfa s velikom silom napadnuti bili, susbivši jih sa znatnom štetom natrag, prem su i graničari mnogo štetovali, jer je od same gradiške čete 12 momakah palo, a 27 ranito. Kod dalnjeg putovanja dojdoše Gradiščani dne 20. u okolicu Grüsaue, a dne 21 pokrivaše od Šamberga do Šwarcwalda lievu stranu naprvo stupajućeg vojnog odsjeka. Neprijatelj, koj je na arriergardu navalio bio, bi s velikom štetom prisiljen, natrag se k Landshuti u tabor povući. U isto je vrieme podpukovnik Papilla s gradiški grenadiri u Ulersdorfskoj dolini dvie neprijateljske čete sa znatnom štetom raztjerao, prem je i sám 10 mrtvih i 17 ranitih brojio.

Dne 22. putovao je Harš prieko Gottesberga i Altwassera proti Šweidnici, g. Janus s lahkimi četami, medj kojimi i Gradiščani biše, stade na Ceiskenbergu, a dne 24. u Dittersbahu; odkud se je, napadnut od mnogo privažnijeg neprijatelja pod g. Krokovom, natrag povući morao, poslie kako je medju inimi 5 Gradiščanah palo,. a i 18 ranito. Nu već dne 27. krenù se g. Janus kroz staro-lesingsku dolinu ka Konradswaldi, gdje je neprijatelj stajao, da si put otvori; što bi mu doista za rukom i pošlo bilo, da je u vrieme obećanu pomoć dobio bio. Ovdje je gradiška četa skupa s domaći grenadiri prva jurišala, nu g. Fouquet se je svom silom tako opirao, da se je g. Janus, nemogav mnogo veću množinu nadjačati, u dobrom redu natrag povratiti morao. G. Fouquet, koj ga je progoniti htjeo, opazi da se FML. Drašković s obećanom pomoću približava, odustade od proganjanja. Da su se naši ovdje junački borili, pokazuje dovoljno medju inimi šteta Gradiščanah, koji su u ovoj bitki, koja je cieo dan trajala, prieko noć u zauzetih položajih bdieli. Sutradan naumi Janus Friedland oteti, nu uvjerivši se o nemogućnosti, dojde natrag u Ditersbach.

Medjutim je g. de Ville od bolestnog FZM. Harša upravu ovog odjela primio, digavši se u najvećoj tišini noću na 30. jedinim otvorenim ali zločestim putem prieko Waltersdorfa, Reimswaldaue i Doneraue u Johannsbergu, bez da bi ga neprijatelj opazio bio.

Ovom su prilikom Gradiščani arriergardu čineći u Reimswaldu dospjeli, a sutradan od neprijatelja ostaviti Friedland zauzeli.

Neprijatelj, koj se je brinuti morao za uzdržanje uzajemnosti, bi kroz rečena austrijanska srietno izvedena gibanja prisiljen k Landshuti se natrag povući. Gradiščani, koji su u ovaj par avantgardu činili, doprše dne 4. kolovoza u Ulersdorfsku dolinu, bacivši sutradan neprijatelja s velikom štetom natrag, dočim su oni 9 mrtvih i 17 ranitih brojili. Dne 10. zauzeše Austrijanci tabor kod Trautenaue, a g. Janus s Graničari za Šaclarom, gdje je dne 12. kolovoza od Prusah napadnut, bez da su ga s mjesta krenuti mogli. Ovdje bjehu od Gradiščanah podsatnik Tšerner, nadporučnik Zasmuk i poručnik Kasnić uhvatiti, a 175 momakah stranom pobito i ranito, a stranom uhvatito. Po ovoj su bitki Prusi kod Landshute sve do 27. listopada mirno stajali.

No vratimo se sada glavnoj vojsci, kod koje je Laudon dne 23. srpnja do Görlice prispio, a dne 24. u Rothenburg došao. Ovdje dobi nalog u dolnju Lužicu hititi, da se što brže s ruskom vojskom, koju je g. Wedel kod Politce ili Kaće pobio, sdruži. Krenuvši se uslied dobitog naloga, prieko Linderede i Gubena sastade se s Rusi dne 3. kolovoza kod Frankfurta bez da su to polag najbolje volje Prusi prepriečiti mogli. Dne 12. zametnuvši Rusi boj kod Kunnersdorfe pobjedivši Pruse, koj je nesamo u ovom dugotrajnom ratu, nego i u cielom osamnajstom stoljeću najkrvniji bio; dočim su Prusi 18.000 ljudih mrtvih, ranitih i uhvatitih brojili, nespominjajuć konjaničtvo, koje je napolak bez konjah ostalo, i 165 topovah, koji dobitnikom u ruke padoše. Ne mnogo manji gubitak imadoše Austrijanci i Rusi. Sama gradiška četa požali 31 mrtvog i 51 ranitog momka.

Po toli krvnoj bitki prejde austrijansko-ruska vojska Odru, utaboriv se medju Frankfurtom i Mühlrosom; dočim je nasuprot pruski kralj kod Fürstenwalde stao.

Dok su se pripoviedana na ovom kraju zbijala, dotle je cesarsko-njemačka vojska Lipsku, Torgau, Wittenbergu i Dreždjane osvojila, razširivši se u Saksonskoj i pobivši Pruse kod Korbice, koji su joj dne 29. listopada kod Pretša zajam vratili. Po rečenoj bitki povuče se FM. Daun u Dreždjane, dočim je princip Henrik s Prusi u dolnjoj Saksonskoj ostao. U isto je skoro vrieme ruska vojska pod g. Soltikovom otišla u Poljsku, a Laudon u Tešen, boreći se mnogovrstnimi prepriekami, sdruživši dne 30. studena s g. Draškovićem, koga mu je FZM. Harš na susriet poslao.

Medjutim je FM. Daun nakanio svoju vojsku u Česku voditi. Miroslav II. da mu što više može naškodit, dade pod upravom g. Finka sa 12.000 ljudih briežuljke kod Modene zasjesti, gdje je dne 20. studena FM. Daun g. Finka sa 2000 ljudih kapitulirati prisilio, dočim su ini stranom pobiti, a stranom već prije uhvatiti bili. U isto je vrieme g. Bek pruskog g. Dieska stojećeg sa 6 četah i 1000 konjanikah s one strane Elbe nasuprot Meisenu, obkolio, i poslie krvne bitke uhvatio.

Kroz cielo to vrieme mirovaše u Českoj i Šleziji nasuprot si kako je spomenuto, stojeći odjeli. Nu kada bi FZM. Harš g. Draškovića Laudonu na susriet poslao, odpravi takodjer g. Fouquet jedan odjel s nalogom, da Laudonu povratak otežča, ili ako bi moguće bilo preprieči; nu nepojde mu za rukom. Buduć pako da je neprijatno vrieme nastalo, ugovoriše FZM. Harš i g. Fouquet tako primirje, da obe stranke u miru ostanu, dok jedna ili druga strana ugovor neopozove.

G. Fouquet ukonačiv se u Leobšitcu razdieli svoju vojsku u gornjoj Šleziji, dočim je Harš u moravskoj i austrijanskoj Šleziji zimne konake zauzeo. Sdruženje Laudonovo s Draškovićem, sdruži obe gradiške čete, koje su, kako smo vidili napose u ovoj vojni sudjelovale.

Iz navedenih je vidit, da su Gradiščani u ovogodišnjoj vojni 108 mrtvih i 172 ranita brojili iznim onih koji su dne 12. kolovoza pali. Nu ako uzmemo da je samo 10 palo, a 20 ranito, to je gubitak ako ne veći, sigurno sliedeći bio: i to, poginulo je 118 momakah, ranita su 192; a 202 su, medj timi 4 častnika — sužanjstva dopali. Ukupni dakle kvar.

koj nam je poznat, sastoji iz 512 momakah. K ovoj svoti, ako četiri u domovinu koncem studena odpustite satnije s jednom grenadirskom u podpunom stališu iz 1096 glavah sastojeće uzmemo: tako vidimo, da bi pred neprijateljem 3147 glavah ostati moralo; kojim je dojduće godine u dvie kolone 1180 momakah popunovine poslano, iz kojih je jedna grenadirska i 12 pješačkih satnijah sklopito. Nu buduć je svaka pješačka satnija iz 244 glave, a grenadirska iz 120 sastojala, tako sliedi, da je regimenta u dojdućem ratu samo 3048 glavah brojila, odkud doznajemo, da je gradiška regimenta u ovogodišnjem ratu osim spomenute naznačene štete od 512 glavah još 1278 momakah ili u bolnicah ili pako u sužanjstvu imati morala.

Ukupni je dakle kvar iz 1791 glavah sastajao.

Peta vojna god. 1760.

Povjestnica nezna primjera, da bi dvie neprijateljske vojske tako blizu kroz cielu zimu stajale, kao što je FM. Daun zimujuć u Dreždjani kralju Miroslavu na suprot stajao. Dok su ova dva neprestano jedan na drugog pazili, dotle je Laudon dne 14. ožujka 1760. ugovoreno primirje opozvao, navalivši već dne 15. na ovoj strani kod Leobšica s konjaničtvom na njekoliko pruskih četah. Šteta je s obe strane jednaka bila, bez da je bitka kakav osobiti upliv na vojnu imala, jer je Laudon, kom je uprava ove vojske izručena bila u Beč pozvan, takim po bitki sve čete u Česku, imenito u kraljevgračko okružje povukao, iznim g. Draškovića, koj je u gornjoj Šlezkoj, a FML. Wolfersdorf, kod kog su Gradiščani bili, kod Trautenaue, Landshutu nasuprot ostao.

S dolazkom Laudonovim u Beč, bi za ovogodišnju vojnu osnova ugovorena, da Laudon u gornju Lužicu udari, kroz što će Rusom obsjednuće Glogove ili Breslave olakšati, uznemirujuć Pruse, dočim je FM. Daun kralja Miroslava u Saksonskoj zabavljati imao.

FML. Laudon vrativši se k vojsci skoro uvidi, da Rusi istom početkom kolovoza na šlezkoj granici biti mogu, da indi izprazno skupo vrieme netraje, diže se dne 29. svibnja proti Glacu da ga otme. U smislu njegove osnove doprše Gradiščani dne 31. u njemački Prausnic prinudivši tim gibanjem g. Fouqueta Landshut ostaviti, koj je g. Janus takim zauzeo, i s Gradiščani oboružati dao; dočim je Laudon prama Glacu stupao.

Medjutim je pruski kralj g. Fouquetu naložio, da Landshut bud pošto otme, koj se je takim s cielom vojskom na put krenuo, bivši dne 23. lipnja u dva sata u jutru u obšančanom taboru kod Blasdorfa i Reichenersdorfa od Laudona napadnut. Ovdje je podpukovnik Papilla s gradiškanski grenadiri*) prvi pričeo na briežuljke kod Reichenersdorfa jurišati, dočim je gradiška regimenta na druge šance navalila. Boj je punih šest satih trajao. Pruska vojska bi hametom stranom pobita, stranom uhvatita, iznim 1500 konjanikah, koji su u Juner srietno izmakli. G. Fouquet pade u sužanjstvo sa svimi topovi, djebanom, zairom i prtljagom.

Slavodobitno je u ovoj bitki s Gradiščani upravljao pukovnik Ljubibratić, koga je riečju i činom četnik Siečnjac nasliedovao i temelj budućem svojem slavnom odlikovanju postavio. Ne manju pohvalu zaslužuje satnik Gyenes, koj je s gradiški grenadiri prvi u neprijateljske šance provalio, prem je i sám ranit bio, zatim Adam Kokanović, koj je jednog neprijateljskog častnika uhvatio i tri neprijatelja oborio, i Andrija Dikanović, koj je dva topa oteo, i dva neprijatelja oborio. Šteta Gradiščanah, i to od satnijah podpukovnika Papille, četnika Leuthnera, zatim satnikah Wachtenberga, Gyenesa, Spoljarevića, Ljubibratića, Böhra i izpraznite (vacante) sastojaše u 41 mrtvom i 8 ranitih.

Dok su se rečena na ovoj strani zgadjala, dotle je Miroslav II. Draždjane obsjeo, bez da ga je Daun iz očijuh pustio; dočim je Laudon dne 26. srpnja poslie duljeg obsjed-

*) Grenadirska je četa sestojala iz 1. ličke, 1 otočke, 1 ogulinske, 1 gradiške i dvie petrovaradinske satnije.

nuća Glac na juriš oteo, kojom se je prilikom četnik Siečnjac iznova s gradiščani kao dobrovoljac na najopasnije mjesto jurišajuć odlikovao, izgubivši 8 mrtvih i 17 ranitih Gradiščanah. Sastojeća posada iz 1 poručnika, 1 četnika, 3 častnika, dvie satnije grenadirah, i 672 pješakah pade u sužanjstvo, dočim je medju inimi četnik Siečnjac u Glac sa jednom četom Gradiščanah u posadu došao.

Viest, da je Glac F. M. L. Laudonu u ruke pao, prinudi pruskog kralja draždjansko obsjednuće dignuti, dočim je Laudon Breslavu obsjeo bio. Nu buduć su se Rusi uslied urečene osnove k šlezkoj granici približavali, tako bi Laudon, da se š njimi što skorije sastane tim većma obsjednuće dne 4. kolovoza dignuti prinudit; čim se je pruski princip Theurik bližje Breslavi približavao, da mu sdruženje s Rusi preprieči, što mu ipak za rukom nepojde.

F. M. L. Laudon prešav taki po dignuću obsjednuća šweidničku vodu, ulogori se kod Kautha, dočim je u isto vrieme i pruski kralj Elbu prešao, da u Šleziju ide, što je i F. M. Daun učinio stavši za Katebachom, kamo se je i Laudon povukao. U rečenoj okolici zametnu so medju kraljem i Laudonom dne 15. kolovoza bitka. Laudon nemogav sili privažnoj odoljeti, čekajuć u zalud na obećanu pomoć, povuče se natrag. U ovoj se je bitki osobitom hrabrošću Franjo Oroz odlikovao, uhvativši 6 Prusah i barjak, dočim je od Gradiščanah 11 momakah palo, a 21 ranit.

Po ovoj se bitki povukoše Daun i Laudon u brdine medju Šweidnicom i Štrigavom, dočim je pruski kralj sdruživši se s princom Henrikom do 18. kolovoza kod Neumarkta ostao. Sliedeće su vrieme obe vojske s ništetni gibanji, pokušenjem i neznatnimi bitkami izpunili; dočim je jedan odjel austrijanacah s Rusi dne 9. listopada Berlin oteo i po dignutom haraču dne 12. grad ostavio. G. Lasci odputi se iz Berlina u Saksonsku, a Rusi natrag k Odri, bez da bi što važnijeg poduzeli bili. Medjutim je predobiće Berlina i Lasciov dolazak u Saksonsku pruskog kralja sklonio, da se u Saksonsku ostaviv Šleziju, požuri. Daun ga je tamo sprovodio, i prešav dne 24. listopada Elbu u logor kod Torgave pao, gdje je dne 3. studena bitku izgubio, pa povukao se u Draždjane.

Dok su se spomenuta medju kraljem i Daunom zbila, dotle je Laudon ostavši u Šlezkoj, pokušao dne 26. listopada Kosel oteti, što mu za rukom nepojde, jer se je g. Goltz sa znatnim odjelom varoši približavao; vrativši se u Glac i Tropavu, dočim je Gradiška regimenta, koja je kod Kosela 2 mrtva i 8 ranitih brojila, do Urbanovca došla, prispije poziv na posadu do polivine studena. Kod Kosela se je odlikovao Petar Bošnjak zarobivši dva častnika i jedan top.

Dne 15. studena zauze pruski kralj u Saksonskoj zimne konake, F. M. Daun medju Pirnom i Draždjani, a F. M. L. Laudon u gornjoj Šleziji.

U ovogodišnjoj vojni izgubiše Gradiščani u četiri bitkah 59 mrtvih i 54 ranita momka, ukupno 113 ljudih. Po dokončanoj ovogodišnjoj vojni bi šest satniah u domovinu odpustito, koje, ako se s podpunim stališom od 244 čovjeka uzmu, 1464 glavah iznašaše; odkud sliedi, da je u ratu 1471 momakah ostati moralo, kojim je za buduću vojnu popunovina iz 971 čovjeka sastojeća tako poslana, da su dvie grenadirske i osam pješačkih satnijah Gradiščani brojili; što dokazuje, da su gradiščani osim navedene štete još 250 ljudih izgubili: dakle je ukupna šteta iz 363 glavah sastojala.

(Konac će sliediti.)

Svaštice.

Iz Požege, 11. listopada.

U broju 230. „Pozora“ od 9. t. m. čitasmo sliedeća: „Nadalje se čudimo, što je tolika nesigurnost zavladala na cestah. Evo ovih danah porobe tri seljaka u podne na cesti medju Kamenskom i Bučjem mladića Zl. u poslu trgovačke kuće A. Krišper iz Ljubljane putujućega. Isti požurio se je ovo porobljenje prijaviti, nu došao je u Požegu, jer nije znao, da se u Kamenskom povjereničtvo sigurnosti nalazi. Ovdje su ga slali od Poncija do Pilata

te napokon, pošto je njekoliko satih po pisarnah tumarao, uputili su ga, da dovede na sud i kočijaša, koi je pako, nemogav gose dočekati, a prije već plaćen, kući u Daruvar odputovao. Te tako neosta momu g. Zl. drugo, nego u Daruvar po kočijaša, kojega medjutim više nije nit naći mogao, a da ga je i našao, Bog zna, bi li i htio bez poglavarstvenog naloga ići opet u Požegu. Tako se je na novo u Požegu, neovršiv ništa povratio; a čut ćemo, što će biti dalje u tom poslu."

Mi se čudimo dopisatelju, kako je mogao tu viest o porobljenju sada priobćiti, kad već ovdje svaka duša znade, da je upitna prijava lažna bila. Sudimo, da je dopisatelj Š—k hotio, da samo vriedja sudbene oblasti sve s reda, dočim neimenuje suda, kod kojeg su prijavitelja slali od Poncija do Pilata, pošto je njekoliko satih po pisarnah tumarao.

Da po želji dopisatelja „Pozorova" čujemo, što će bit dalje u tom poslu, evo slučaja svega, kako smo ga iz pouzdana izvora crpili:

Ivan H. (ne pako Zl.), rodom iz Fridave, trgovački kalfa putujući u poslovih trgovačke kuće Antuna Krišpera, prijavio je 12. rujna t. g. pred večer kod osrednjeg kotarskog suda u Požegi, (a nebivši u nikojoj drugoj pisarni,) da su ga isti dan, iz Daruvara u Požegu vozećeg se, oko pol 3 sata poslie podne izmedju Bučja i Kamenske tri na seljačku obučena čovjeka, od kojih je jedan sjekiru u rukuh imao, obustavili i od njega novacah zaiskali, našto im je uplašen predao gotovnost od 234 fr., svoj sat u vriednosti od 18 fr. 40 nvč. i dva prstena u vriednosti od 17 fr. —

Prijavitelj zapitan za ime kočijaša, koi ga je iz Daruvara vozio, i koi bi se u toj stvari kao svjedok preslušati morao, dao je u napisnik, da ga nepozna, da mu za ime i prezime nezna, jer mu se je pred krčmom u Daruvaru sam ponudio, da će ga u Požegu voziti; pa da se je kući vratio, dok je prijavitelj k sudu išao; jedino je dodao, da bi valjda isti kočijaš mogao biti iz Daruvara, i da može imati 18 godinah.

Uslied ove kr. žup. sudb. stolu u Požegi dostavljene prijave bude pronadjen upitni kočijas, imenom Mato Smotalić, vlastnik kuće br. 19 u Daruvaru, koi 25. rujna t. g. sudbeno preslušan očitova: da je dne 11. rujna u večer došao k njemu sluga krčmara iz velike gostione u Daruvaru s time, neka ide u gostionu, ako hoće da jednog trgovca u Požegu odveze. Svjedok uputi se odmah u gostionu, i pogodi se s trgovcem, naime prijaviteljem Ivanom H., da će ga u subotu 12. rujna za 7 fr. u Požegu odvesti, kako ga je doista isti dan 12. rujna oko pol 4 sata poslie podne u Požegu i to u gostionu „kod parobroda" dovezo, gdje je dobar sat svoje konje hranio i zatim, dobiv pogodjenu plaću, vratio se kući u Daruvar.

Na dalnja pitanja očitova isti svjedok, da je prijava upitnog trgovca posvema lažljiva, jer ga na putu od Daruvara do Požege nitko sustavljao niti porobio nije; nu dapače, da mu je isti trgovac na putu iz vlastita nagona pripoviedao, da mu je gazda poštom poslao 200 for. pa da je on te novce njekako iz džepa izgubio. Dalje vozeći se, da ga je isti trgovac njekako u šali zamolio, neka u Požegi, ako bi ga krčmar zato pitao, kaže, da su ih kod Kamenske tri seljaka zaustavila i porobila. Svjedok držeći to za njekakvu šalu, potvrdio je doisto krčmaru u Požegi, koi ga je radi toga pitao, da su tri seljaka puškami oboružana istomu trgovcu izmedju Bučja i Kamenske novce oteli.

Napokon očitova isti svjedok i to, da je prijavitelj Ivan H. opet u njedjelju 13. rujna u Daruvar došavši slugu iz gostione po njega poslao i pripoviedao mu, da je on doista u Gradiškoj novce izgubio, i da je, bojeći se svoga gazde, u Požegi kod suda prijavio, da je porobljen; s toga da je i umolio istog svjedoka, nudeć mu 50 fr., neka istu prijavu pred sudom potvrdi, što je ipak svjedok odbio. —

Odatle neka štijuće obćinstvo, kojemu to još poznato nije, razabrati izvoli, da je viest u br. 230. „Pozora" o upitnom porobljenju neistinita, a o pošiljanju prijavitelja od Poncija do Pilata, i o tumaranju njegovom po pisarnah izmišljena. — Zaisto je pako prijavitelj opet u Daruvar išao da traži kočijaša, za kojega pred sudom nije znati hotio, kako se zove i odakle je? — To je takodjer već iz prenavedenih svaki čitatelj lahko dokučio.

Eto to je sve, što se za sada čuti može u tom poslu; kad dalje što dočujem, javit ću vam; za sada bi još jedino dodati mogao, da će se bez dvojbeno iztraga nastaviti radi zločinstva prevare, a ne radi razbojstva. N. N.

Iz Požege. Po starom sustavu bijaše i u Požegi šest gimnazijalnih razredah. Mnogo godinah još za toga staroga sustava, pak kroz cielo vrieme, što su preustrojene naše gimnazije, dakle što obstoji sadanji noviji sustav, upravljahu tom gimnazijom i učiteljevahu na njoj otci Kapistranci.

Domovina naša imade mnoge i to najstarije zavode zahvaliti raznim redovom, koji su se više putah žrtvovali za napredak i znanstveno naobraženje našega naroda. Nesamo to, već i najstarije knjige, najučenija djela, što tiskom izdana, što pako u rukopisih ili propala ili se jošte sačuvala, budi u našem, budi u latinskom jeziku; jesu znoj njihova lica, djelo njihova uma. Bilo kako mu drago, poviest naša upisat će u svoje vrieme i na svom mjestu mnogo toga dična i častna o tih redovih; ali neće zašutjeti niti onih žrtvah, što jih prinesoše na žrtvenik narodnoga napredka razni redovi s. Franje kod preustrojivanja naših sriednjih učilištah. Oni i učenici i učitelji staroga sustava, dragovoljno se podvrgnu bremenu novije prosvjete, novijega napredka, te su ga na više mjestih naše domovine primili oni prvi u naručaj, da ga prisvoje i predadu narodu i domovini.

Nam je rieč u ovaj par o požežkoj nižoj gimnaziji, gdje se evo baš o tom poče raditi, da se i ona sekularizira poput ostalih u domovini, kojih su jedno dvie do njeke godine u rukuh Franjevacah bile.

Mi znamo dobro, da su naši školni poslovi u rukuh muža i muževah, kojim je iskreno stalo o našoj duševnoj boljci, ter da znadu što i kako rade; nu neće nam uzkratiti nješto malo pozornosti na ono, što im odkriti namjeravamo. Njeki od tih otacah su ostarili kod naučne struke; njim je svakako još ono njekoliko danah u miru proživjeti: ele ima njih, koji su od silna napora i ostarili i posve oslabili. Zahtjeva dakle i zahvalno srce i poštena ćud, da jim se, kad se sa njih skida to brjeme, dade njeko priznanje njihova požrtvovanja: u starosti i slabosti kolika tolika podpora — tim više, što oni polag ustanovah svoga reda imadu ondje žeti, gdje su sijali, ondje elemozinu brati, gdje su prosvjetu širili i na napredku duševnomu orali i kopali. Buduć su svi redovnici, dakle i oni svojim načinom služili kruh i odielo, ter je i pravo, da se od onoga i doživje, čemu su većom stranom živjeli.

To nam je bilo reći prijateljski u uho onih na koje spada, a nije nam za sada nikakvih drugih promienah javiti, nego da je ovih danah predano ravnateljstvo naše niže gimnazije u ruke zaslužna muža, otca Mihajla Benišeka, dočim se je iznemogao već dvadesetdevetgodišnji učitelj i jedanaestgodišnji ravnatelj otac Vatroslav Muha i učiteljstva i ravnateljstva odrekao, a na njegovo mjesto jedan od svjetovnih za učitelja prispio.

Iz Vetova dne 13. listopada 1863.*) (Dopis.) Jedva se već jedared razabrasmo iz našega nesrećna meteža! Vatra, štono je u oči naše požežke izložbe u Vetovu buknula, uništila je desetorici gospodarah sve sgrade i porodična prebivališta, (kiljere), staje i pojate, pivnice i podrume, hambare, samaluke, i svukoliku sgradu u njima za marvu i čeljad obilatu naspremanu ljetinu. Dvojici otesmo samo prazne kuće, na strani ostade jednom prazan salaš, a drugom podrum. Sve ostalo proždrije pakleni oganj. Što je vjetar zaokružio, to je sve vatra uništila. Ljudi vele: „Gospodine! kao da je to zlo došlo s vilovske strane, tako je brzo vatra širila se!“ Medjutim dva naša mlada vlastelina, braća Leo i Helvig Vurmbrandi, njihov nadšumar g. Korab, omedjaše ozdol i ozgor biesan taj živalj s učiteljem Zorom i s odvažnima njekojima seljaci kao Matom Mikićem i Tomom Razumovićem, pa se nije vatra dalje selom raz-prostranila, drugačije bi danas mjesto deset družinah, sto kućah kukalo i tugovalo.

Kad je vatra najljuće biesnila, i plamen i dim valjao se po selu, da ništa vidio nijesi drugo, do tuge i žalosti, priskoči nam u pomoć poglaviti naš g. kot. sudac Benj. Kraljević, čovjek doisto najplemenitije duše i srca, sa svom kotarskom i občinskom gospodom; gospoda pako vlastelinska iz Kaptola provizur A. Kovač, iz Kutieve g. nadzornik g. Vinković, pa gg. kot. vračar Budvén, duh. pomoćnik Blaž Mračić dojdoše s nuždnima koli, sudjem, štrcaljkama občinskom i kotarskom, i s mnogim drugim čovjekoljubivim ljudstvom, koji nam puno i mnogo pomogoše!

Za ovim nakupi g. kot. sudac 83 mjerova žita po našem kotaru, njekoja gospoda župnici dadoše lana i žita po nješto; ali šta je to na tolike stradavce? Bez prigovora Vetovci oni, što jih Bog pokara samo strahom, pomažu one s punima vrećama, koje On pokara vatrom! Naši grofovi spomenjeni Vurmbrandi daju gradju, i to tako mnogobrojnu, da skoro čovjek nebi vjerovao, bilo ono od tvrde ili hrastove, bilo ono od mekane ili bukove gradje; ali drugi naši susjedi misle: da je dosta, ako te prosjake u djuture s jednim mjerovom od svoga praga odbiju, gdje nas svaki od tih pogorielacah napose toliko i više stoji, pošto je sada sjetva, i svaki hoće, da mu se u najbližjoj blizini suse odmah otaru!

A što će biti kasnije, ako jim se tako slabo bude pomagalo? Tko će jih sve prehraniti? zar samo mi? Pa dobro! ako tako bude i ostane, mi ćemo dragovoljno i taj teret podnositi, pa ćemo se barem manje zadužiti onim, koje bi takodjer mogao danas sutra Bog pohoditi svojim bičem, ko što je i nas oštro i ljuto pohoditi izvoljio!

Ovom sgodom naučili smo se takodjer poznavati: što je tvrda gradjevina? Jednu su kuću zidanu i criepom pokrivenu, iz nutra branila i obranila samo dva čovjeka, u koju je sried paklene vatre nejako jedno diete zabasalo; a nitko s dvora ni pristupiti nije mogao od okolišna plamena; u drugoj pako bližnjoj kući skupa s kućom je i jedno nejako diete izgorjelo u brzini od njekoliko trenutakah.

Vatra je tuj jedva iza osam danah potrnjena i pogašena. Žandari i kotarski četnici takodjer su s požrtvovanjem svoju dužnost učinili i izpunili. Tri noći nismo spavali.

Najžalostniji prizor bio je kad je marva sitna i krupna s paše kući došla, i ništa t. j. svoga tora više našla nije; pa se tuj rika i bleka u joj i pomagaj umješa, da neznaš bi li se više sbog čeljadi ili pako s marve žalostio. Kvara je preko 30000 fr.**)

---

*) Ovaj dopis, prem nam je kasno u ruke dospio, ipak ga občinstvu priobćujemo, prvo, što u nijednima našima novinami o tom požaru obširno nebijaše pisano; drugo, da se slavni čini saznadu, i ujedno dobre duše na milosrdje potaknu. (Ured.) — **) Dopisatelj nenapominje g. župnika Ivu Valetića, to smo mi dužni, jer nam je osobno poznato, daje ovaj dobročina, nesamo pri gašenju pomoć pružao, već je kasnije sa nesretnima župljani svoju sirotinju dielio. (Ured.)

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

SLAVONAC.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 31. listopada 1863. Broj 30.

MRTVIH DAN.

Od Stjepana Iliaševića.

Večer tmasta razapela krila,
A zvonovah tužan ječi glas,
Od svieh stranah svieta vrvi sila
Kan' da sviet se niekam seli vas.

Bogat nosi svieće u naramku,
A velim ga okom mjeri puk,
Ubog nosi voštanicu tanku
I drag spomen zelen šimšir struk.

I svietiljkah vidjeti je raznih,
Mnogi svijen u vijence cviet,
Jedva itko grede rukuh praznih
Milost nosi vasioni sviet.

Bože mili što to biti mora?
Divan ti je to svakako čas,
Ječe zvona, odjekuje gora
A sviet vrvi, sviet se giblje vas.

Znadem šta je, sutra crkva slavi
Mrtvih svojih uspomene dan,
A krstjani svi tam gredu pravi
Gdje jim dragi viečni sniju san.

Tužna miesta — križ do križa viri,
A pred svakim crne zemlje kup,
Gdjegdje sag se zelen trave širi
A po gdjegdje biel se digó stup.

U sredini na tom mira polju
O drvetu svieta visi spas,
A majku mu pod njim brige kolju,
Biedna viče: „sinko spasi nas.“

Zasjaše se tisuć svieće plami
Cvieće miris, a plam sipa žar,
Križi trepću, bieli svitću kami
Sve što zeneš, jedan ti je čar.

Ovdje majke sin na grobu kleči,
Boga moli, k nebu gleda gor,
Ondje kćerka od žalosti ječi,
Zelen bi se osušio bor.

Tam na dvoru dobrotvora svoga
Mlad kô kaplja stao suze lit,
Ni mu nade do u jednog Boga,
Smrt mu skrši zlati žića štit.

Ovdje tuga grudi majke steže,
U suzah joj plamti lica žar,
U tri groba tri joj srca leže
Uz tri srca sveg života čar.

Gle sirote zorolike dieve
Zlata kosa gdje joj posù pram,
Srce li joj u srdašcu vreve
Grob joj krije srušen sreće hram.

Evo žene gdje si diete vodi,
Ljuta ju je oblievala bol,
Čuj gdje kaže: „ćaćko leži ovdi
Drago diete ovdi klekni dol.“

Tam prijatelj prijatelja žali
Jer mu duše nestalo je pol,
Amo drúg si viernost drúga hvali
Te na grob mu nice pada dol.

Vidiš starca iztrošena lieti
Gdje se na svoj naslonio štap
Pa si stanak biser suzom sveti
Kam ga smrtna bude doniet kap.

Gle tam groba, nit ga kiti cvieće
Nit ga resi slavna križa rt
Ni malušne nije na njem svieće
Gnjusni po njem ruje samo krt.

Tko tu leži? — leži vojno jedan
Koj za diku doma padè svog,
Pa zar tako? to zasluži biedan?
Sviet mu neće, — nek se smili Bog.

Što je ono kraj bieloga stupa
Toliki se sagrnio puk?
Vječna bude uspomena skupa
Jer se čuje samo jedan zvuk.

Kraj stada si mrtav pastir spava,
Zato tamo toliki je puk,
A što živo stado šapće „slava“
To je tamo što se čuje zvuk.

Ovi liju suze uspomene,
Onih čuješ samo uzdisaj,
Drhću ustne bliede i rumene
Od svieh gorki odjekuje vaj.

Jedni viju u vijence cvieće,
Drugi škrope svetom vodom grob,
Treći pale voštanice svieće,
A svi ječe kô u lancih rob.

Mnogi biedni mramorkome škome,
Kano čvrsta od kamena hrid,
A lice jim vidieti je k tome
Bliedo kano da je bieli zid

Svaki svoje oplakuje drage,
Kojim kosti grob sakriva tmast,
Svaki pokraj i najbolje snage
Misli i men bude tako past.

Al kraj svega usred crne biede,
Svima bliešće zlati nade trak,
Da u smrtnoj što u sjeni sjede
Viek nekrije crni groba mrak.

Kada strašna truba orit bude,
Poplesat će mrtve kosti strah,
Bit će, nakon groba praske hude,
Živo tielo što biašo prah.

Izniet će se divna knjiga vela,
Sve će biti popitano tud,
I čut bude svatko svoja djela
I čut svatko svojih djelah sud.

Bože ublaži pravdu sa milosti
Otac budi, a ne sudac strog,
Ta svake si vrelo blaženosti
I svemožan naše ljubve Bog.

VLADISLAV.

Pripoviedka iz naše povjestnice XIV. stoljeća.

II.

Prema sjevero-zapadu od Djakova leži danas krasno, ubavo selo Gorjani, na mjestu njekadanja istoimena grada i snažne tvrdje, poznate u povjestnici pod izopačenim imenom „Gara.“ Već onda kitili su se tudjine našim cviećem, a našimi lovori ovjenčavali. Da li je za rimske dobe tuj kakovo ljudsko obitalište bilo, nezna se; nu budući je sadanji prečastni župnik tuj rimskih novacah nalazio, sudio bih, da se je Certissa (današnje Djakovo) do ovdje protezala. Kada, zašto, od koga je istomu gradu temelj postavljen, takodjer se nezna; a da je već 1332. stajao i veliki obsjeg zauzimao, sigurno je, jer se tada u njemu spominje „Pavao“ župnik. On ako nije djelo 7.—8. stoljeća, podignut od urodjenih Slavenah proti surovom barbarstvu; to je sigurno zarodak srednjega vieka, kada je feudalizam po cieloj našoj domovini, kao i u svoj zapadnoj Evropi, svojim otrovnim plodom: političkom i vjerozakonskom mržnjom, svadjom, progonstvom, podlom sebičnošću niknuo.

Bila je to tvrdja mnogo jača nego obične tadanje dobe. Četiri ogromne kule na četiri gradska ugla dizahu se ponosito u zrak, a s njih treptahu i blistahu se u sunčanih tracih na daleko i široko zlatni križevi, ne kao znaci hrišćanske ljubavi, jedinstva, sloge i mira, već kao niemi svjedoci užasa i straha, s kojih je okolni narod skapavao; kao bezglasni dojavljači tužnimi, nevoljnimi podanici, da se toliko dalje klone temelja na kojem su osovljeni, koliko daleko njihovo svjetlo dopire. Oko otih kulah, spojenih širokim, čvrstim bedem-zidom, povlačio se je četiri hvata duboki a dva put toliko široki obkop, iz kojega su stršili četiri čvrsta, pravilna četverovuglena bedema, koji su višinu gradskoga zida dosizali, a svaki je na sredini držao pomanju, ali za obranu čvrsto priredjenu kulu. Okolo toga obkopa kružio još jedan manji bedem. To je bila prava tako zvana tvrdja, u kojoj su se samo vlastelinske palače i potrebite vojničke zgrade nalazile. Tik uz nju vezalo se mnogo prostranije predgradje sa krasnimi činovničkimi obitališti i umilnimi vrtovi i crkvom sv. Klare, opasano jakim bedemom. Tuj je pravi izvor našoj pripoviedci.

Na kamenju nepravde i surovosti mora da je ta tvrdja temeljena, mnoga suza morala je ote zidine nakvasiti, mnogi život tuj zaglaviti; nevidi bo se na njimi vesela zelenila, svježa, umilna cvietka; cieo grad srti u zrak kao gola, vatrom obataljena stiena. Jasno se je prokletinja naroda na njemu spažavala; jer ga iste ptice nebeske odbjegoše, te se po krovovih kulah noćju roče sove i šišmiši, a danju vrani i gavrani.

U taj ád zemaljski vodio je ulaz sa sjeverne osječke strane. Njega su osebice štitile, dvie kamenite kule i željezni, diživi most; na njemu je danju vieran stražar došljake odbijao ili propušćao, a noćju se prikapčao uz željezna ulazna vrata. Bijaše to jasan znak da se milostiva gospoštija nije ugnjezdila u grudih svojih podanikah, da ju nijesu zadovoljnom ćudi, veselim srcem, niti ljubeznim, smješećim se okom motrili. Izvan tvrdje širila se je bogata i krasna varošica bieli Gorjani, koje mirni, golubinji stanovnici čuvahu se grada, kao najvećeg jada; te je stražar na mostu sve goste kroz nedjelju na prste mogao prebrojiti.

Pa gdje je sada taj gorostas ljudskoga samosilja, ta grobnica čovječijih vajah i patnjah, to nezasitno ždrjelo tudjega znoja i truda? Gdje su one ponosite kule da nam pripoviedaju o lasti i bogatstvu, o prokšenosti i razuzdanosti svojih gospodarah; da nas zastraše svojom silom i okrutnošću; da nam utope srce u suznom moru tuge i žalosti kazujući nam jade i nevolje naših biednih otacah? Gdje su one krasne zgrade, da nam odkriju mnogu tajnu s koje nas strni probijaju, srce kosi, koža ježi — tajne, koje su narodi i kraljestvi svojevoljno i bezsvjestno tresle?

Pitaš: gdje su?

Oj, uzdasi ih sirotinski razpuhnuše, suze pelinovke razplinuše, vječita ih pravda sravni sa zemljom. Sve to skuči pod mrtvačku koprenu nezasitno vrieme: okrutnika i roba, bogatca i siromaha, radost i žalost, utjehu i nadu, zidove i zgrade, sve osim naroda i — nesloge, živ ju Bog ubio.

Dà, krasna mi nauka za njeku vrst umnih stvorovah!

Kada je plemenita obitelj Družinah ovaj grad posjela, nemože se naznačiti; pridjevak pako „Gorjanski“ počeli su nositi od Ivana, oca Stjepana Gorjan bana mačvanskoga i kraljevskoga štitonoše. Bijaše to pleme bogato i ugledno; posjedovali su silna imanja po Slavoniji i Ugarskoj, dvojica su obnašali čast nadvorničku, četvorica bijahu bani, jedan nadbiskup, drugi vladika, većina župani, a u srodstvu življahu s kraljevi ugarski, despoti srbski i knezevi celjski. Strani vladari častiše ih takodjer veoma, navlas francezki kralj Dragutin VI. koji je nad grbom Nikole palatina, u komu je zmija raljama držala jabuku sa zlatnim propećem, primetnuo krunu (1416.) Tu jim čast i sám ugarski kralj Žiga izkazao. Toliko slavje, časti i bogatstva uznesoše i onako slavohlepne Družiće, zaboraviše se svoga roda i porekla, odrekoše se čak domaćega imena, poprimivši vlastelsko

„Gorjan", pa i to pomagjariše u „Gara", te na uštrb vlastitoga naroda dvoriše samo onima, koji ih do tolikoga blagostanja i veličja podigoše.

„Bože! Bože! zar tako bilo već u davnoj davnini!"

Uzdiši, oplakuj se tužni rode! jer se ta pošast s tobom već u kolievci nihala. Kao danas, tako je od uvieka bilo kod nas. Od postanka brojili smo u svojoj sriedini neharnikah, koji su za volju puste časti i prazne slave odmitali se zemlji, gdje su prvi put blagodati božjega sunašca užili; koji su se zaboravljali majčinih prsah i mehka ogrljaja, u kojemu su sladke zvuke domorodnoga jezika u mladjahnu pamet i srce požudno srkali. Nezdvoj ipak zato; stari Bog živi još, a doć će sunce i pred naša vrata. Onaj, koji nas je u tolikoj mnogovječnoj pustari nemarnosti i nazadovanja, prepunjenu svakovrstnimi težkoćami i nevoljami: mržnjom, preziranjem, progonstvom, nepravdami, okrutničtvom, robstvom, izkorenjivanjem i nebrojenimi inimi jadi uzdržao, i od sele će se za nas brinuti, nas štititi, budemo li samo o našem boljku živo nastojali.

Najčuveniji u toj obitelji, i najdjelateljniji na narodnoj zlosreći bio je nadvornik Nikola. Svojom, žalibože razvraćenom naobraženošću, svojim junačtvom i vještinom u državnih poslovih, umjeo si je privrženost i ljubav kralja Ljudevita prisvojiti. Isti ga je radi velikih zaslugah za mljetačkih i poljskih spletakah s mačvanske banije na čast ugarskoga nadvornika uzvisio. Tuj se je osilio i obogatio veoma; ali mu je tiem prijanjalo i njegovo odmetničtvo a ljubav i privrženost k vladajućoj osobi tako, da je običavao govoriti: „veliko je bezzakonje tko bi se usudio zakonito okrunjenoga kralja uvriediti, sve da je i nakaza." Pa ipak svoju dvoličnost i zloću posvjedočio je protivnim činom, kada je pripustio umoriti zakonito krunisanoga Dragutina Dračkoga. Od oto doba bijahu Gorjani gnjezdo magjarskih spletkašah, o kojimi pojedince moglo se je s Gundulićem reći, da je

— — sliepac, koi oči'
Nejma od svieta ni od razbora:
Za istinu laž svjedoči,
Sried taštine i zamora.

Svedj nekriepak, nigda stavan,
Ljubi, mrzi, hoće i neće,
Trom, lien, strašiv i pripravan
Na pobune i na smeće —

koji su od ovuda svoj otrov po našoj domovini rigali i mnogog valjanog, moćju i uplivom snažnog rodoljuba na svoju stranu privukli. Odtale je ona nesloga i razdor u narod potekla, da su u vrieme naše pripoviedke otac na sina, sin na otca, brat na rodjena brata i prijatelja mačeve povukli. Najviše su patili Gorjanovi podanici; jer su se sada više nego ikada magjarske i odmetničke skitalice po gradu ročile, i tuj, dakako na njihov račun, u lasti i obilju topili se. To jim je i onako nesnosnu gospoštiju još više omrzlo; te je umno zdravi i nepokvareni seljak tiem radje nje se odmitao, prijanjajući uz protivnu narodnu stranku.

* * *

Jedini koga su u gradu počitali i ljubili, bio je siedi Vladko Blažić, upravitelj tvrdjave i nastojnik dobarah nadvorničkih. Bio je to starac blizu 60 godinah, značajan, pun dostojanstva i miline; iz živih, vatrenih očijuh i puna, jedra lica sjala je ljubav i dobrota, a vlasi sa siede glave više su spuznili od brige za mio narod, nego s one, koju mu je zvanje donašalo. Zaoto su ga Gorjanci i zvali „Otac Vladko", a on se je tiem ponosio. I danas živi njegova uspomena u ovoj okolici u njekoj narodnoj pripoviedci; a oci blagosivajući svoju djecu na smrtnoj postelji dodavali bi: budi pobožan, kriepostan, iskren, pravedan, dobrodušan i milosrdan kao otac Vladko. —

Stari Vladko nebijaše sám; imadjaše uz sebe angjela čuvara, koji mu je svojimi molitvami i uzdasi prosio od svemogućega dobročinitelja blagoslov, zdravlje i život. Pa kako da Najviši neusliša želje onakovoga serafa, kao što bijaše kriepostna Slavka? — Oh, krasno i milo bijaše to djevojče, ista Rafaelova Madona!

Njeno lice — sjaj božice,
Iz oka joj vulkan siplje,
Nevin obraz ružom cvate,
Na usnah joj koral niče,
A iz ustah biser siplje,
Biljur — čelo — prestolj sunca,
A svem kruna zlatni prami;
Vrat joj sniežni — odsjev raja
Sa punanih labud — grudih —
Kad govori — seraf zbori,
Muči l' — narav joj se smieši —
A tek duša Bogu slična
Nebeskimi dišuć ćuvstvi — —

Ali eno ju uprav brižni otac pohadja u njenoj preukusno izkićenoj sobici, te ju naše željne oči odkučenimi vrati nazrievaju. Bio je to njegov običaj razgovarati ju, a ona ga je dočekivala čeznućim, zahvalnim srcem, sladkom riečju, medenim cjelovom. Eno je krasne, kako mu se o grhoce previja kao bršljan, poput jagode vješa na otčinske usne. Pustila je svilu, zlato, biser kojim je vezla, smestivši si nježnom ručicom i golubinjim gučanjem mila roditelja kraj sebe na mehko sjedalo.

Ocu srce cvate, duša mu je ušikana u rajskih slastih, topi se od milja. Hvali Bogu, što ga je usrećio u starih dnevih, što mu je dao okusiti melem-slasti izgubljena raja zemaljskoga; hvali Sveviśnjemu i prosi njegov sveti i mogući blagoslov, è da bi mu i jedinicu ravno milovao i štitio u ovoj dolini od suzah, na uzkoj i trnatoj stazi zemaljskoga života. Bila bo je ona još nerazvijeno gondže, koje je tek 17. ljeto ogrievalo; slabi cvietak izložen svakoj buri i nepogodi u velikoj životnoj pustinji; pa tko znade kakovi jadi i nesreće sirotici predstoje . . . . . S toga je učio, molio i svjetovao svoje mezimče, a ona mu je nauk s ustah srkala, duboko ga sadila u zahvalnomu, poslušnomu srcu i poštivala ga.

„Što si mi, zlato, danas tako raznježena?“ pitao ju je roditelj; a njoj se podkrade lahki uzdah iz presretnih prsah, te joj ota nevina, malena neopreznost nagna rujnu zoru na okrugle obrazčiće. Lativši svoje vezilo nastavi sićanimi prstaci posao, gučajući s ocem o svemu i svačemu. Stari Vladko uživao je troja nebesa; a kada bi mu s rajskih usanah zasvietlio niz blistajućeg se bisera, zadahnuo ga miris djevojačke duše, a iz žarkih očijuh, ota dva alema, obasule ga zrake djetinske nevinosti, odanosti i ljubavi — oh! tada se je staromu Vladku snebivalo od blaženstva; scienio se je prestoljem božjim, gledajući tamo njegove svete ugodnike, i slušajući njihovo angjeosko pjevanje.

Pa to nebijaše još sva, podpuna sreća oca Vladka. On je učio jedinicu svoju i dom svoj ljubiti, rod svoj milovati; kazivao joj da smo dužni za njihovu sreću sve, isti život žrtvovati, da ćemo jedino tiem zasvjedočiti dužnu ljubav prema ocu nebeskomu i našemu iskrnjemu, i da je to najveća zadužbina u Boga. Pripoviedao joj i pjevao o čuvenih junacih: o starini Milovanu, o sv. Savi, o Nemanji, Dušanu, Krešimiru, Tvrdku, o Šubićih, Kulinu i mnogimi inimi, o Grobniku i Dušanovih pobjedah nad Magjari i Grci, a ona ga je željno slušala i sahranjivala svaku rieč duboko u duši svojoj. Jadikovao je nad neslogom koja i velika carstva upropašćuje, koja je Slavonce i Hrvate pod tudje igo spravila, koja i srbskomu carstvu raku kopa, i koja je tada nemilo u domu našemu biesnila; — a njezino bi mladjahno srce uzplamtilo vatrom osvete, steglo bi se u živac-kamen o koji bi se i najokorniji neprijatelj razdrobio, nabujala bi morem jeda i ćemera, u komu bi sve

narodne doglavnike utopila, najposlje bi joj briznule biser-rieke niz nevine obrazčiće, da joj tuzi i srcu odole. Takove rieči bi joj još stostruko većim plamom uzpirili odanost prema dragomu narodu, tiem se je revnije i skrušenije za njega molila, izkazujući svoju veliku privrženost svakovrstnimi načini. Osobito prema podanikom svoje gospoštije bila je odveć milosrdna; podpomagala ih je, tješila, a navlaš u sadanje burno vrieme mnogoga je pred surovošću vlastelinskih činovníkah zaštitila i potajno ih čak hrabrila. S njene blagosti čitava ju je okolica počitovala kao svoju najveću dobrodjeteljku, kao svoju majku, zvali su ju „angjelom“ svojim. Stari je Vladko presretan, što mu sjeme nepada na kamen; a kada čuje za koje plemenito djelo svoga laneta, od dragosti nezna ino već sklopi ruke, digne orosite oči k nebu, uzdahne, te se moli i zahvaljuje višnjemu dobrotvoru.

Najvruća želja siedoga gradskoga upravitelja bijaše: doživjeti sreću svoje jedinice. Sjećao se je on svojih najsladjih danah; onih danah, kada mu je njegova nezaboravna Draginja život i dušu izpunjavala, kada je s njene rajske ljubavi gorjeo, talio se, umirao — ah! kada mu je ona milija bila od jutrnje zore, od sunčanih zrakah, te je isto milje i zlatu svomu željeo, prosio. Ta ona mu bijaše odsjev njegove već blažene ljube, bijaše put od njegove puti, njihova ljuvena krvca oživljavala je i njezino nježno tielo — pa kako da nečezne, neuzdiše za njezinim vremenitim i vjekovitim blagostanjem?! I čini se, kao da Svemogući nije prezirao taj miris-tamnjan kriepostnoga srca, da nije od — —

Nu vi mene i nečujete, kada su vam oči, uši i sve ćuti usriedotočene u otoj rajskoj dici. Nečudite se krasoti njena malena vrta po komu se šeće, ta to je posao njenih rukuh; nedivite se svježem, miomirisnom cvieću, kada ga ona svojom nevinom, djevojačkom dušom zadahnjuje, oživljava i kriepi; nepanjite se skladnom cvrkutanju i veselosti nestašnih ptičicah, kada su i same željne nasladjivati se njezinim vilinskim pjevanjem. Aj, bora mi! hoćete mi zlato ureći, tako ste se u nju zagledali. Ded' odvrati, zavidna krasotice, tvoje strieljajuće oči od nje, ta nemoreš se ipak u nju preliti. A ti mio brajane, što to reče? . . . Zar? . . . Pa i kako joj se nebi divio, kada se u njoj sve sabra, skupi i stavi, što je ugodno, milo i drago . . . Ta i samo sunce sklonilo se od jala i zlobe, da ono nije najljepše djelo božje, a mjesec od zavisti već pobliedjuje, a ipak odskače, da vidi, što još vidjelo nije. Gledji kako se strašljivo i znatiželjno kroz narandžino granje i lišće promalja, da vidi toga zemaljskoga serafa, komu se neusudjuje odprto u lice zaviriti . . . Aj, aj, mjeseče, žalostna ti majka! tuj nejma za tebe pobjede kada je krasnija od krasnoga danka, svjetlija od svjetloga sunca, milija od svega stvora.

Sjedi mlada pod narandžom, ter se nježi driemežnim mirisom odišućega vrta, a razgovara cviećem, što no ga lahkimi prstaci u vienac savija. Ružu bere, jer je njojzi slična, a ljubicu, jer joj dolikuje, uplete li pako zlatni neven-cvietak, šaputne nješto tako milo, da joj ciela narav smieši i draga ju; a kad lati nježni miomirisak, uzdahne lahko, digne rajske oči, a mjesec se brže sakrije za lišće, eh! da ga neopeče žarkim pogledom. Oj, blažen, sto putah blažen, koga će tiem viencem okruniti! . . . Neuzdiši braco! ta i meno srce boli . . . A možebiti njeno srdašce još neosjeti za ljuvenu bolju? Ta ljubila je Boga, grlila i cjelivala brižna roditelja, milovala dom i rod i — i — Ali ona sama nije si to vjerovala, jer ju njezin spasitelj uči: ljubi bližnjega svoga; te i mi nećemo ju odsudjivati — — ali . . . Eno kako se strašivo obazire kao plaho zviere . . . eno se šetnu i opet spusti na ćimen . . . Sretni čimenu, neobratio mi se u krioce! . . . Nješto joj titraju koralusne . . . Šta? i slavuljak umuči, što ju do sad veselio . . . Čuješ li šta god, rode? . . . Aj, nebuni me tvojim surovim glasom, već slušaj njeko tiho rominanje, što no ti se čini kao zvuci sedmoglasne harfe nihane daleko u vazduhu od lahka povjetarca, kao pjesma ugodnikah božjih u dalekih sferah nebeskih . . . Sáma narav se divi, lišće na narandži i inomu stabalju miruje, a cvieće raztvara mirisna njedarca da upije milje vilinskoga pjevanja, što no se kroz svemir tihano razlieže. Slavka pjeva:

Svu noć slavulj prepjevao
Na grančici od narandže:
O ružici rujnoj zori,
Nje listići smaragdeni,
Njenom tankom vilin-struku,
Nje mirisu-dahu božjem,
I pupanju od cjelova
Raznježene narav-majke.
Pjevô slavulj o biserku
U rajskomu nje njedarcu,
O milini njena lišca,
I krasoti njene duše
Pjevo slavulj, pjevo. — —

Do pram njega cvala ruža,
I mirisno bujno cvieće.
Sluša njega rujna ruža,
I mirisno bujno cvieće,
Sluša njega pun mjesečc,
I zvjezdice izšetale
Diveći se slavulj-pjesmi.
Slušali ga do pól noći,
Slušali ga od pól noći,
I zorica granu rujna,
Da s' nasluša rajskog milja
Što j' slavuljak pjevo, pjevo. —

Tad se prenu mlad slavuljak,
S rumenila rujne zore;
Pa kad bolan primetnuo,
Tko ga sve je prislušao:
Prenue se u srdašcu,
Prnù ruži na njedarce,
Krasnoj ruži šaputao:
„Otvori mi ah! njedarce,
„Ljubavi ti tvoje ružo!
„Tako mi te Višnjî ukrasio,
„Sakrij mene u kriocu
„E će bolna ureći me. —

Govorila krasna ruža:
„„Rado bih ti mal' pjevaču
„„Otvorila i srdašce,
„„Al' sam jadna sva trnata,
„„Lahko bih te izranila —““
„Muči ružo pa me sakrij —
„Neka mi je drugih ranah,
„Kad mi bolnom srce rani —“
Tuj na Boga ruža smisli,
U njedarcu s'kri ga svomu. —

Róg se oglasi na gradskimi vrati. Slavka zanešena i nečuje, već pjeva:

Sve to sluša jalno trnje,
Slušalo je, pa se klelo:
Osvetit se rujnoj ruži,
Osvetit se mlad slavulju,
Da o krasnoj već nepjeva,
Da ga divna već neskriva,
Što prezrede njega bolan.
Što se klelo, učinilo. —
Podrova joj snažne žile,
Prošika ju na sve strane,
Nadmaši ju oda svuda,
Stisnu jadnoj bolno srce,
A na srcu mlad slavulja. —
Trnje moli rujna ruža,
Trnje moli mlad slavuljak:
„Ta za Boga jalno trnje,
„Nemori nas bez nevolje,
„Kad smo tužni i tak bolni! —“
Al' nemilo nemarilo,
Već bodljivu svoju mrežu
Većma, većma suzavalo
Dok izdahnu mlad slavuljak,
Na prsima rujne ruže. —

Róg se oglasi i po drugi put što jače, te ga je i Slavka čula. Kao trublja sudnjega dana prohuji jeka tihom večeri, nedjelujući na nikoga blagotvorno; sáma Slavka uštrepala se, krv joj naglije teče, srce jače kuca, ruke malaksaše, noge poklecaše, dah joj skoro presta, a lice? oj, to je časom bielo kao lier, časom kao rujna zora; i da na jasnoj mjesečini nevidiš joj uztalasane grudi valovito nadimati se, mislio bi, da je boginja Živa što nadiše cvieće krasotom i mirisom. Ustala već davno nestrpljivo čekajući još kakovo znamenje; a kad se jeka i po treći put razleže „on je“ uzdahnu, te stavi malanu ručicu na uzkolebane grudi.

Da li od straha ili ljuvene želje?

„Tko je božji?“ oglasi se s kule.

„Vladislav Trevlata!“ odvrati gost.

Kao lahka košutica preplašena lovačkimi rogovi bježi i uklanja se svojim smrtonoscem — i Slavka je brzo izčezla iz svoga vrta. Rado bi ona možebiti novoga gosta u dvoru ili domu dočekala; jer joj se njekoliko dubokih „hm! hm!“ izmaknuše, i koracajući prieko dvora, dosta se je putah obazrela, postajala, nasluškivala, ali — čednost, djevojački stid — — —

Slava tebi, plemenita dušo, radi krieposti kojom srce svoje krotiš, radi ljubavi kojom ubiedjeni ród svoj miluješ! Kleči, kleči zlato! moli se pred slikom možnoga razpetoga, da razagna one crne oblake gràda i nevolje, što no se nad tjemeni vaši gomilaju; da uništi onu otrovnu doglavnicu, što ti mio narod truje, zavadja; da nam dade nove snage i svoje nebeske strpljivosti . . . Čemu? . . . Oj, muči srce i nepretječi me, e ćeš me prije reda ukositi; muče moli i uzdiši svemogućemu pomoćniku neka bi razpršio one munje i gromove . . . dà, dà gromove . . . Oj neslogo trag ti se zameo! . . . Tako, dušo! i Vladislava neizključi, e ti je tako mio i dobar . . . a kako te željan njezno, iskreno, vatreno ljubi . . . pa kako će mu se ta ljubav nagraditi . . . Oh! taj posjet . . . ote kraljice . . . otaj Bela Zudor! . . . (Dalje će sliediti).

Gradiščani u sedmogodišnjem pruskom ratu.

(Iz poviestnice gradiške regimente od Oriovčanina.)

(Konac.)

Šesta vojna god. 1761.

Ugovor, koj je Laudon s Prusi prošaste jeseni ugovorio, bi do dne 26. svibnja 1761. produljen, uslied koga obe vojske u miru ostati imadoše. Ovogodišnje vojne predmet bijaše predobiće Šlezke, koju je Laudon s pomoću ruske vojske pod Buturlinom predobiti imao, dočim je FM. Daun kriepko naprvo stupati u Saksonskoj nalog dobio.

Uslied rečene osnove, nečekavši do dne 26. svibnja, bi već dne 25. travnja ugovor dignut. Laudon se takim po opozvanju primirja u tri odsjeka diže u Šlezku, stavši kod Waldenburga, dočim je g. Goltz kod Hochenfriedberge na dolazećeg iz Saksonske kralja čekao. Medjutim se je ruska vojska približavala, i dne 17. kolovoza medju Janerom i Striegavom sa Laudonom, polag svijuh pruskih naporah sjedinjenje prepriečiti, sdružila. Gradiščani pod upravom g. Janusa pokrivaše sva Laudonova gibanja, izgubivši od stražnjeg srpnja do 17. kolovoza 13 mrtvih i 16 ranitih momakah.

Miroslav II., nemogavši sdruženje s Rusi prepriečiti, povuče se natrag Šweidnici, pavši dne 20. kolovoza u tabor kod sela Buncelwice milju od Šweidnice udaljen. Medjutim je Baturlin s Rusi dne 24. Janer ostavio i u Hochenfriedbergi stao; dočim je Laudon begendorfske briežuljke kod Šweidnice s namjerom zauzeo, da se što skorije s Miroslavom II. pobije. Nu Buturlin bijaše čisto suprotivnog mnenja, povrativ se već 6. rujna k Odri, što je FZM. Laudona prisililo, prvašnji tabor kod Kuncendorfa zauzeti.

Miroslav II. podpuno zadovoljan, da ga Laudon napasti nije mogao, odputi se proti Neisi, raztrubiv svuda, da mu je namjera u Česku napasti. Nu Laudon je inače snovao, što mu ja kraljev odlazak zgodu pružio, dobro promotritu osnovu svrsi privesti, to jest: Šweidnicu na juriš oteti. S ruskim g. Černitšefom, koj je s jednom divisiom kod Austrijanacah ostao, udari Laudon noću na 1. listopada na grad, koji je sa zorom dojdućeg dana u rukuh imao. Ovom je prilikom gradiška regimenta tako zvanu vodenu kulu (Wasserfort) jurišala, i poslie krvne bitke predobila, požalivši 4 mrtva i 41 ranitog. Ovdje se je osobito barjaktar Savo Prodanović odlikovao, zarobivši jednog častnika i 10 prostih Prusah. U Šweidnici najdoše barjaktara Haga i dva prosta, koji su Prusom u ruke već prije bili pali.

Po predobiću grada, dade FZM. Laudon sve poremetito popraviti, postaviv 10 četah u posadu, medju kojimi su se i tri gradiške satnije nalazile, i to: četnika Sečujca, i satnikah Kovačevića i Belegardiova.

Padnuće Šweidnice prinudi kralja osnovu promieniti, i kod Strehlena u tabor pasti; dočim je FZM. Laudon svoj stari tabor kod Kancersdorfa zauzeo. U ovom položaju ostadoše obe vojske do dne 3. prosinca u miru, a dne 4. padoše u zimne konake, i to: Laudon medju Českom granicom i Šweidnicom imavši svoj stan u Waldenburgu, a Prusi okolo Breslave.

U ovoj vojsci izgubiše Gradiščani 17 mrtvih i 57 ranitih, ukupno dakle 75 ljudih, a koncem prosinca bijahu jedna grenadirska i tri pješačke satnije u domovinu odpustite, koje su s punim stališem 852 glave brojiti morale. Odkud sliedi, da je u ratu 1266 momakah ostati moralo, kojim je sliedeće godine u dvie kolone 1256 momakah poslano, iz kojih je jedna grenadirska i deset pješačkih satnijah za buduću vojnu ustrojeno.

Sedma vojna god. 1762.

Smrt ruske carice Jelisave (umr. dne 5. siečnja 1762.) prouzrokova na bojnom polju velike promjene, jer je njezin nasljednik Petar III. proti obstojećem ugovoru s Austrijom, dne 5. svibnja s Miroslavom u savez stupio, i znatnu mu pomoć obećao. Rusko odpadnuće imadjaše za posljedicu, da je i Švedska od Austrije odpala i dne 22. svibnja

se u grad povratila. G. Guasco sa svimi većimi častnici, bi kralju na objed pozvań, kroz što je kralj dovoljno pokazao, da u njimi, prem su zarobiti, hrabre i odvažne vojnike štuje.

S padnućem Šweidnice, Austrijanci ništa u Šlezkoj neposjedovahu, iznim grofije Glac.

Vojske medjutim umorne i uklaćene, želiše opočinak, radi čega bi dne 24. studena ugovoreno da obe u zimne konake bez svakog uznemirivanja padu. Uslied tog ugovora zauze austrijanska vojska jedan dio gornje Šlezije, grofiju Glac i Česku do gornje Lužice.

Već prije je FZM. Hadik u Saksonsku poslan, kod kog se je jedan dio Gradiškanacah pod upravom četnika Sečnjaca nalazio, gdje je princa Henrika najprije natrag poturio, a po tom dne 15. listopada kod Freiburga pobio; gdje si je s Gradiščani četnik Sečnjac krst reda Marije Terezije zaslužio; nu već 29. mu prouzrokova Princ mnogo štete, jer nije bio, kao što bi triebalo, podpomagan. Malo kasnije zauzeše i ovdje obe vojske zimne konake.

Medjutim je toli dugotrajni rat svim i svakom dosadio, i sve su sudjelujuće vlade mir želile. Uslied te želje ogovori već dne 30. prosinca Saksonska s Prusijom primirje, kojem se je i Austrija tako pridružila, da je dne 15. veljače 1763. u saksonskom Hubertsburgu medju spomenute tri vlade mir tako ugovoren, da je svaka ono zadržala, što je prije godine 1756. posjedovala.

Gradiška regimenta, koja je u ovoj vojni iz početka 2522 momka brojila, i 18 mrtvih i 34 ranita izgubila, dobila je u prosincu petnaestu iz 399 momakah sastojeću kolonu, osim tog je najmanje 204 momka sklopitim dviem stražnjim kolonam dala, neuzimajuć u obzir konjaničtvo, koje je takodjer u ovom ratu znatno sudjelovalo. Iz navedenih je dakle viditi, da je gradiška regimenta u ovom dugotrajnom sedmogodišnjem ratu u sedamnaest kolonah 11148 glavah na bojno polje, iznim konjaničtva, odstranila. Od ovih je uslied svjedočanstva župnika Relkovića, narodnih pjesamah i drugih upotrebljenih izvorah 457 momakah palo, a 703 ranito, iznim onih, koji su u bolnicah pomrli.

Po konačno ugovorenom miru povrati se gradiška regimenta, hvaljena od poglavarstva, dne 1. svibnja 1763. u Novugradišku, odkud je željno očekivano ljudstvo svojim kućam razpustito.

Iz naravoslovja za puk.

Napisao Mijat Stojanović.

Zrak.

Badava bi imao čovjek čuvstva, kojimi ga je obdario stvoritelj, da nije dragi Bog našu zemlju, stan našega zemaljskoga, vremenitoga živovanja, okružio zrakom, koj se zove zračište, duhokrug ili atmosfera.

Nemogu bez zraka živiti ni ljudi ni žívine; šta više, ni iste biline nemogu napredovati bez njega. Ali da bi čovjeku i životinji koristan bio, mora biti zrak čist, pri tomu niti odviše suv, niti prevlažan.

Bez zraka nemože se ni vatra naložiti. Upaljeno kakvo tielo, n. pr. drvo, ugalj, itd. ugasi se mahom, čim nestane zraka.

Zrakom se razprostranjiva zvuk. Pomoću zraka melju vjetrenjače, plove brodovi, i lete ptice. Zrak je uzrok, da nam se nebeski svod predstavlja plavetnim; zrak drži oblake, iz kojih pada kiša, snieg i tuča.

Najglavnije sastojine zraka, koj uvlačimo u sebe dišući, kiselik su i dušik. Kiselik je uzrok, da tvari gore, izgaraju, i da je u našem zraku sám kiselik, izgaranje bivalo bi hitrije, i čovjek bi i živina bržje proživio i umirao.

Čovjek može samo od prilike deset minutah udihavati u sebe čisti kiselik, a da mu se nesmuči; zaoto je premudri Stvoritelj smiešao s kiselikom u zraku dušik.

s Prusi mir ogovorila. Uslied ugovora dobi ruski g. Černitšef zapovied, da se sa 20.000 Rusah, Prusom pridruži. Nu nenadana tragička smrt Petra III. (pripeti se dne 17. srpnja 1762.) uzkrati Miroslavu II. tu pomoć, jer je Katarina II. ruske čete u domovinu takim pozvala, ugovoriv mir s Prusi.

Medjutim su već u svibnju 1762. neprijateljstva u Šleziji započela. FM. Daun, koji je nad tom vojskom vrhovnu upravu imao, dojde dne 9. svibnja k vojsci, a dne 15. ju izvede u ravnicu, spustivši se u tabor medju cotenskim brdom i Šweidničkom vodom. G. Brentano, kod koga su se Gradiščani nalazili, stade na podnožju cotenskog i angjeoskog brda, tako, da mu je varoščić Coten na desno ostao. Nasuprot je Miroslav II. položaj s obe strane Lohne zauzeo, protegavši lievo krilo do selah Briege i Strehlene. U rečenom položaju ostadoše obe vojske cielog svibnja i lipnja mirne, iznim prvih stražah, koje su si medjusebno prkosile i mnogog junaka porazile. Dne 1. srpnja zauze ciela pruska vojska briežuljke kod Šahwitce sdruživ se s Rusi, a dne 3. pade kralj u tabor kod Buncelwitce, da tim lašnje obsjedne Šweidnicu.

Rečena gibanja prouzrokovaše, da je g. Brentano briežuljke kod Adelsbaha zauzeo, da Prusom preprieči put velike magacine u Braunavi razoriti. Gradiščani su ovom prilikom eihersko i eifersko brdo medju Reichenauom i Adelsbahom zauzeli, gdje jim je dne 5. g. Wieda na suprot izašao. Nu g. Brentano povuče Gradiščane za Adelsbah, gdje ga neprijatelj s velikom silom napade. Poslie krvne borbe bijahu Prusi sa znatnom štetom natrag baciti, prem su i Austrijanci dosta patili; od samih Gradiščanah pade 5 momakah, a 11 bi ranito. Dne 7. premjesti Brentano tako svoj tabor, da je s desnim krilom do reichmacherskih briežuljakah, a s lievim do starog Friedlanda dosizao; dne 8. stade za Rupersdorf i Ditersbach sdruživsi se s Daunom, poslie kako bi Prusom mnogo kvara prouzrokovao bio, a 10. se utabori kod Wekelsdorfa, odkud je gradišku i brodsku četu s 300 konjanikah pod upravom Pukovnika Riesa do Golden-Else pruska napostavanja suzbijati, po slao. Čim se je pukovnik Riese po dokončanom nalogu natrag povratio, zauze g. Brentano briežuljke kod Bukersdorfa, koje su Prusi dne 21. s velikom štetom, usuprot svim naporom od strane Austrijanacah predobili. Šteta Gradiščanah sastojaše u ovoj borbi u 5 mrtvih, 13 ranitih i 5 uhvatitih.

Po ovoj bitki zauze austrijanska vojska tako novi tabor, da se je desnim krilom na Falkenberg, a lievim na Tanhausen naslanjala. Isti dan se krenu ruska vojska u domovinu, koja bi već prije tri dana otići bila morala.

Dne 4. kolovoza obsjede Miroslav II. Šweidnicu, u kojoj je 10—11.000 ljudih, medju timi i spomenute tri satnije Gradiščanah, pod upravom g. Guasco bilo.

FM. Daun, koj je kod Wistenwaltersdorfa u obšancanom taboru stajao, ostade do sriedine kolovoza miran, poslavši istom onda g. Beka, koga imahu generali Lasci i Brentano podpomagat, da Hercega od Beverne, koj je kod Reichenbacha u taboru stajao, digne. Dne 16. se sročiše obe vojske i krvna se borba zametnu, u kojoj bi Prusi hametom pobiti bili, da nije kralj stranom nove pomoći slao; a stranom da je Daun Beka podpomagati htjeo. Tavna noć učini konac smrtonosnoj vatri, bez da je odlučeno, čiji je mejdan. Bek ostade cieo sliedeći dan u zauzetom mjestu, čekajuć izprazno na pomoć, da boj nastavi. Dne 18. vidivši, da mu pomoć iskana nedolazi, povuče se do Grahberge, a g. Brentano pade u tabor kod Šőnwalde. Kod Reichenbaha boriše se gradiške satnije, satnikah Leutnerova, Špoljarevića, Ljubibratića i dvie izpraznite, izgubivši 5 mrtvih i 10 ranitih. Dne 19. stade Brentano kod Šönaue medju Braunauom i Neurode, odkud je poslie njekoliko danah u Ditersbah došao. Kroz ova i ovim slična gibanja austrijanskih generalah zastirao je FM. Daun Česku i grofiju Glac.

Medjutim je g. Guasco izprazno od Dauna pomoć očekivao, bivši napokon dne 9. listopada Šweidnicu predati, prinudit. Posada je dne 11. sa svimi vojničkimi znamenji od muzike pratjena iz grada izišla, i onda istom oružje položila; te kao zarobita natrag

Tonjika, plina dušikova, koji je neotrovan, ima u zraku 4/5, po njemu neizgara vatra, niti dišemo; ali on tanjča zrak i zračni kiselik raztvora, razriedjuje, kao što se vodom razblažuje jako vino te postaje pitkijim i ljubkijim. Otrovni plini u zraku su: ugljik, sumpor, pranik, ugljo-vodik, a osim toga zagadi se zrak prakom, parom, izparenjem, rudom, bilinami i živinami.

Od čista zraka zavisi jako mnogo — zdravlje.

Vjetar u zraku nije ništa drugo, nego pokretanje, gibanje, nihanje zraka. Što god je ovo pokretanje silnije, to je i vjetar jačji. Vjetar se onda osjeti, kad predje na sat jednu milju, kao putujući čovjek. Vjetar je jak, kad za uru predje osam miljah, vrlo jak, kad šestnaest miljah predje za uru, a bura postaje, kad prejuri za uru trideset do četrdeset miljah.

Kad je vjetar vrlo jak, onda odkriva sgrade, okara drva i voda u potocih, jezerih i moru tako se uztalasa, da brodovi propadaju, lome se i tone.

U predjelih morskih, blizu ravnika, kojim se dieli ciela kruglja zemaljska na sjevernu i južnu polukruglju, duva vjetar neprestano od iztoka k zapadu. Na morih uzduž toplih zemaljah, duva vjetar pol godine s jedne, a pol godine s druge strane. Ovi vjetrovi pomažu brodovima pri njihovom putovanju po moru.

Svjetlost.

Svjetlost ovog bielog (i šarenog) svieta, na komu živimo, dolazi nam danju od jarkoga sunca, a noću od sjajnog mjeseca.

Nu svjetlost može se i načiniti, n. pr. upalivši ulje (zejtin), loj, vosak i zrak. I zlatne bubice svietle u mraku i prladno, pranovito drvo, trulo drvo i pranik daju takodjer noću njeku svjetlost. Kad se taru dva komada šećera u pomrčini, onda se takodjer vidi njeka svjetlost

Njekoji dielci tiela živinskog imaju u sebi pranika. Ako se zakopa kakva živina u vlažnu, močvarnu ili barovitu zemlju, onda se može dogoditi, da pranik, što ga se nalazi u živinskom tielu, izidje iz tiela, i sjedini se s njekimi dielci zraka. Onda se upale ovi dielci i odtuda postaju bludeći ognjevi, koji se kadkad vide i na groblju, pak se njeki ljudi plaše utvorah, sablastih, vukodlakah i drugih izmišljotinah.

Kad zrake koso stojećeg sunca osvietle kišne zrake, koje padaju iz zraka, onda ova svjetlost odsieva se u raznih bojah, i odtuda postaje sedmobojna duga.

Vatra.

I vatra je onako isto koristna kao i zrak i voda. Bez vatre nebi mogli živiti, osobito ljudi, stanujući po sjevernih predjelih i zimi po istih umjerenih. Nu ni inače nebi mogli živiti bez vatre, da neima ni zime, jer nebi imali čim kuvati svoja jela, niti peći hleb, (kruh) itd., niti kovati gvoždje i praviti sebi od njega razno orudje: oraće gvoždje (lemeš i crtalo), motike, aršove, budake (trnokope), sikire, bradve, kose, srpove, pile (testere), kesere, svrdle, blanje itd. Vatra se od prirode nalazi samo u vatrometnimi gorami, u vulkanih, i u onih stvarih, u koje udari grom. Nijedna živina neumije načiniti vatru za svoju potrebu.

Samo čovjek iznašo je način, kako može sebi načiniti vatru, kad ju god treba. Ni u kakvom predjelu na svietu neima ljudih, makar kako divji bili, koji nebi znali načiniti, izložiti vatru. Divjaci prave vatru, kad dva drveta brzo taru jedno o drugo.

Mnogobrojne šume, koje se nalaze na zemlji, pružaju potrebito gorivo. Osim toga sakriva priroda u krilu zemlje mnogo uglja, kamenog, smolnog, crnog, mrkog, koji je krasno gorivo.

Vatra je najkoristniji živalj za nas, ali kad se razputa i postane užasnim požarom, postane izvorom najveće nesreće, obraća u prah i pepeo gradove i sela. Svako zloupotrebljenje dobra, postaje zlom.

Nijedno pojavljenje u prirodi nije ljepše ni užasnije od vatrometnih gorah, od vul-

kanah. Predstavimo si planinu, iz koje suklja dim, vatra, pepeo, kamenje s najstrahovitijom pucnjavom, to je eto vulkan.

U našoj strani zemlje, u Evropi, ima tri vulkana: Etna u Siciliji (u Talijanskoj južnoj), Vezuv kod Napulja u Talijanskoj i Hekla na ostrovu u Islandiji.

Tako i po ostalih stranah zemlje ima mnogo vatrometnih brdah, a ima ih mnogo, koja su prije izbacivala vatru iz sebe, ali su se sada sasvim ugasila, tako, da ih ljudi obdjelavaju.

Dosta putah stane se zemlja ljuljati i tresti. Ciele planine onda ruše se, a druge naprotiv postaju, potoci i rieke izidju iz svoga korita, more prodire u kopno, a pri ovakovom kolebanju padaju kuće i najveće sgrade.

Ovi potresi traju samo njekoliko trenutakah. U tom slučaju stane se ljuljati veliki prostor zemlje od prilike kao kakvi brod na vodi.

Još se nezna pravo, zašto se trese zemlja, samo se misli, da to dolazi od podzemnog požara. U ostalom ciela zemlja netrese se nikada, nego samo po koja strana zemlje.

Trešnjom zemlje već su porušeni mnogi gradovi i mnoga sela. U našoj domovini na sreću našu riedki su potresi zemlje i nisu jaki.

Voda.

Voda pada iz oblaka kao kiša; prolazi kroz pukotine stienah, izlazi, izvira iz brda kao izvor (česma), žubori kao struga i teče kao potok po površini zemlje. Više potokah sastane se, slije ujedno, i tako postane rieka, kao n. pr. što se Drava, Tisa, Sava itd. slievaju u Dunav, a ovaj utiče u morje. Morje je vrlo široko i tako duboko, da se na gdjekojih mjestih nemože dno naći. Morska je voda slana i nepije se. Iz morske vode, kad se ova na sunčanoj žegi izpari, dobiva se morska sol, tuzla.

Čista voda najzdravije je piće. Bez vode nebi mogli živiti. Mutna voda može se liepo izbistriti, kad se prociedi kroz ugljen, piesak i kakvo šupljikasto kamenje. Voda ima u sebi zraka, kojim dišu ribe.

Voda se smrzne od zime, a na toplini pretvara se u izparenje.

Voda nalazeća se u kakvoj otvorenoj posudi, izčezne malo po malo kao izparenje.

Kad ljeti vrieme pred večer ohladni, onda izparenja nalazeća se u zraku, slievaju se u kapljice i padaju na zemlju; odtuda postaje rosa.

Kad poslje hladnog vremena duše vruć vjetar, izparenja nalazeća se u zraku, povuče vjetar za sobom, te padnu na hladne zidove i pretvore se u kaplje, pak vele ljudi prosti, znoje se zidovi.

Kad se vodena izparenja u zraku sgusnu, pa se nemogu visoko uzpeti u zrak, nego ostanu blizu zemlje, postane magla.

Oblaci takodjer nisu ništa drugo nego magle, koje se nalaze visoko od zemlje udaljene. Kad kapljice, u koje se skupljaju vodena izparenja, hladnoćom narastu i otežaju, padaju dole na zemlju kao kiša.

Kad se ove kapljice hladnoćom u zraku smrznu, pada mjesto kiše snieg zimi, a ljeti tuča.

Mraz nije ništa drugo nego smrznuta rosa.

Dakle vodeno izparenje uzdiže se gore u zrak i pada opet dole na zemlju ili kao rosa, koja smrznuvši se postaje mraz, ili iz izparenja postaje magla, iz ove oblaci, iz oblakah pada kiša, tuča ili snieg; zemlja upija vodu; iz planinah izviraju vode kao česme, postaju struge, potočići, potoci, bare, jezera, rieke, iz kojih se slieva voda u morje, a iz morja, iz riekah, potokah, barah i jezerah uzilaze neprestano izparenja u zrak, i tako nalazi se voda u neprekidnomu kolanju.

Tegomjer.

Izumjeli su ljudi orudje, kojim se mjeri tisak zraka, i to je tegomjer ili tlakomjer,

noge u cipelah ili čizamah i ruke u rukavicah nabreknu, a zimi nebiva niti jedno niti drugo.

Ako se vrela teklina, n. pr. vrela kava, čaj ili mlieko ulije u hladnu čašu, ova pukne, jerbo se i isto staklo toplinom razteže, i na vrelu peć metnuta čaša pukne, jerbo se dno vrelinom brzo razširi.

Za ljude je, osobito za njeke zanatnike osobito vrla stvar, što mogu mjeriti toplomjerom toplinu kao što se mjeri vino sajtlikom, holbom i okom, akovom itd. ili bez (platno, tkanje) laktom, aršinom, ili visina i dužina stopom, fatću i daljina miljami, urami itd. Ljudsko oštroumje iznašlo je toplomjer, te s njim može vrtlar u postavah poradi svoga cvieća, ložioc peći poradi stanovnikah u sobi, ljekarnik poradi sokovah, iz kojih pravi ljekarije, mjeriti stepene topline, te može svaki udesiti toplinu onako, kako mu se čini najshodnije, i tako toplomjerom možemo ljeti i zimi mjeriti zračnu toplinu. Takvi toplomjeri nalaze se po sobah, u prozorih, u postavah, kod strojevah na parobrodih i željeznicah. Ako promotrimo takav toplomjer negledeć na drvo ili kov, na čemu je toplomjer prikopčan, nalazimo, da se sastoji iz staklene cievi, koja je posvuda, t. j. s oba kraja zatvorena, a na dolnjem kraju ima krugljicu. U krugljici nalazi se živa. Ako se ova ciev drži osovno, izpravno, i krugljica uzme u ruku, skaće, penje se živa gore u cievčici, jer toplina iz ruke prelazi kroz staklo u živu, i ova se širi. Prostor u cievčici nad živom prazan je; praveći toplomjer izvuče se iz cievčice zrak prije, nego se ciev gore zatvori, zalije ili slije, stopi. A to se čini zato, što živa razširena toplinom, nebi mogla prosto širiti se i uzpinjati u cievčici, jer bi se i zrak u njoj se nalazeći širio, i davao odpor.

Staklena cievčica prikopčana je na staljku drvenu ili kovnu, i na ovoj razdjeljena je ciev malimi raznimi prugicami i brojevimi označeni su stepeni. Ovo je izumjeo njeki Francez Reomir, kog se ime piše Réaumur, a na mnogom toplomjeru označuje se pismenom R.

Zamoči li se ova staklena cievčica u južeći, topeći se led, padne živa u cievčici do one prugice dole, koja je naznačena nulom (0). To je točka smrzline; ona pokazuje onaj stepen topline, pri komu led na prostom zraku počima južiti se, topiti se, i skupa onaj stepen zime, kad se počima voda smrzivati na prostom zraku, napolju.

Zamočimo li staklenu kruglu toplomjera u vrijuću vodu, podigne se živa u cievčici gore do one prugice, koja je na toplomjeru označena brojem 80. To je vrelište; ono označuje onaj stepen topline, na komu počima voda vreti. Izmedju smrzlišta i vrelišta, dakle izmedju 0 i 80 nalaze se stepeni topline. Kod nas je ljeti obično 15 do 20 stepenah topline, a zimi 5 do 10 stepenah zime. Bude kad što i jača zima i toplina, a netraje dugo u naših predjelih.

Toplomjer obješen na suncu pokazuje veću toplinu, nego obješen u hladu. Ako smo rada zimi valjano ložiti sobu, nesmije toplomjer u njoj pokazivati manje od 12 niti više od 15 stepenah. Toplomjer je potrebit vrtlaru u postavi, ljekarniku u ljekarni, liečniku u bolnici, pivaru pri varenju piva i mnogim inim zanatnikom.

Kod parnih strojevah i u tvornicah vidit je često toplomjerah, na kojih razmak izmedju ledišta i vrelišta nije razdieljen na 80 stepenah nego na 100, ali su ovi stepeni manji od onih. Četiri stepena topline 80 stranog toplomjera pokazuju istu toplinu, koju pokazuju pet stepenah 100 stranog toplomjera.

Kod parnih strojevah vrlo je dobro imati toplomjer sa 100 stepenah, jer kao što je u nas priča, da se je pretovarena ladja (brod) potopila tek onda, kad je na nju punu puncatu samo još natovarena jedna zečja koža, tako i para počini veliko zlo, kad se s njom najmanje, što se veli za dlaku pretjera.

(Dalje će sliediti.)

mjerilo za težinu zraka, a pokazuje kadšto i promjenu vremena, naime, da li je zrak gustji, težji, ili redji, lakši, uslied čega se promjenjuje vrieme.

Tegomjer sastoji se iz od prilike 34 palca dugačke staklene cievi, zatvorene s gornjeg kraja, a s dolnjeg uzvijene i otvorene. U cievi nalazi se živa. Nad živom u cievi prostor je, iz koga je izvučen, udaljen, izsisan, izpijen zrak, da ovaj samo s dolnje, dakle s jedne strane može tiskati živu. Na cievi tegomjera ili uz nju načinjeno je razdjeljenje na palce, i svaki palac razdjeljen na 12 prugicah.

S dolnje otvorene strane tegomjera tiska zrak živu gore u prostor, u komu neima zraka do stanovite točke, pri srednjoj težini zraka 28 palacah u visinu.

Postane li zrak težji, onda tiska živu višje; ova se penje gore u cievi za jednu, dvie, tri, dapače i za 12 prugicah nad 28 palacah, t. j. do 29 palacah, onda se veli, tegomjer stoji visoko.

Postane li zrak lakši, onda manje, slabije tiska živu; ova padne u cievi za jednu, dvie, i više prugicah izpod 28 palacah, dapače do 27 palacah. Onda se veli, tegomjer stoji nizko.

Kad kod nas duše iztočnjak vjetar i sjever, skače, penje se, diže se u vis živa u tegomjeru, jerbo s timi vjetrovi dolazi k nami hladniji i gustji zrak, koj višje tiska živu. A zrak, što ga dobivamo, kad duše iztočnjak ili sjever, zaoto je hladniji, jerbo prelazi preko hladnih i prostranih zemaljah, preko sniežnih i ledenih poljanah. Zaoto je obično taj zrak i sašji, i tad skače od njega živa gore i biva obično vedro, suvo vrieme.

Zapadnjak vjetar i jug kad dušu, pada živa u tegomjeru dole; jer ovi vjetrovi donose k nami lakši zrak, i tad obično bude kišovita vremena. Nu buduć tegomjer pravo rekavši ništa drugo nepokazuje, nego da zrak postaje težji ili lakši, dočim vrieme vedro i oblačno, suvo ili kišovito, zavisi još i od drugih okolnostih, može se dogoditi kadšto, da kiša pada, premda živa u tegomjeru gore skače.

Tegomjerom mjere se takodjer visine planinah. Štogod visokije leži koje mjesto, tanji i redji je zrak u njemu; čim pako nižje leži koje mjesto, gustji je zrak u njemu. Kad se dakle s tegomjerom penje tko na visoku planinu, živa u cievi pada sve dublje, sve nižje, čim se čovjek penje visokije. I to biva tako pravilno, da se može proračunati, koliko se stopah uzpinje, gore penje, kada tegomjer pada za jednu, dvie, tri pruge, dapače za palac.

Toplomjer.

Toplinom postaje voda izparenjem, a vrućinom, žestokom toplinom postaje iz vode para, a tako biva i sa svakom drugom teklinom ne samo s vodom. Ali toplina i vrućina osim toga razširivaju tjelesa u prirodi. U šupljinu gladčala, utije ili tigla, čim se rubje ugladjava, meće se usjano gvoždje. Ovo je gvoždje veće kad je usjano, puna ga je utija puncata, a kad se izhladni, manje postane, klomaće u utiji i lahko se vadi iz nje. Žestoka toplina razširi gvoždje, a kad ohladni skupi se i postane manje.

Pristavimo lonac vode uz vatru, kad se voda ugrije, podigne se, i ako je lonac bio pun, prekipi; ali ako se za vremena odmakne od vatre, opet prestane kipiti i spusti se. Čini se dakle, da ugrijavši se, postaje u loncu višje vode, a kad se razhladi, manje. Dakle i voda širi se toplinom, a skuplja se hladnoćom.

Možemo pokušati i na svinjskom mehuru, kad se zimi kolju svinje. Donesimo zavezan, ali nenaduvan mehur dreglav s polja u toplu sobu blizu vruće peći, mehur će se naduti, nabreknuti će, dreglje će se izravnati. Kako je to moguće, kad u mehuru nebijaše ništa do zraka? ali toplinom razširi se zrak, te tako razširen treba više prostora, pak se mehur nabrekne.

Dalo bi se još mnogo toga spomenuti, iz čega se može uviditi, da se svako tielo u prirodi toplinom širi, a hladnoćom skuplja. Pomislimo samo, kako ljeti ili u toplini

Svaštice.

„Glasonoši“ pišu: Jedan seljak iz Rac-Miholjca idjaše šumom, kad al ga napadne vuk. Na sreću imadjaše sobom oštru sjekiru, te se poče braniti. S obje strane poteče mnoga krv i napokon svlada odvažni seljak ljutu zvier. Zadovoljan uprti na ledja vuka i podje u selo, nu odmah pojavi se na njemu bjesnoća, da je počeo po selu trkati. Bojat se je, da će i 42 druga čovjeka, što su se njega i vuka ticala, isto tako postradati. Ovi nesretnici već su pod liečničkom pazkom.

(Književnost.) Dalmatinac g. Roberto Visiani; učitelj na paduanskomu sveučilištu i upravitelj ondješnjega rastlinskoga vrta, izdao je nedavno knjižicu pod naslovom: „O rašću i vozduhu otoka Lokruma u Datmaciji“, koji je svojina nj. visosti nadvojvode Ferdinanda Maksa i nadvojvodkinje Charlotte. U knjigi se navodi, kako se je pokušalo, i to uspješno, presadjivati njekoje rastline na otok. Knjižici je pridan nacrt otoka.

— G. Nikomed Ravnikar, pravnik na zagreb. akademiji i urednik „Torbice“, poziva občinstvo na naručbu „Torbice“ koja će i ove godine u svezcih izlaziti i to na trih polah. Do konca ljetošnjega školskoga tečaja izaći će je do 8. svezakah, a stoji za Zagreb 2 fr., a izvan njega poštom 2 for. 50 novč.

Torbica će imati: pjesmicah, povjestih i drugoga materijala na slavonskomu i našemu jeziku pisana, i to latinicom i ćirilicom.

— U Novom sadu izaći će za god. 1864. šaljivi koledar „Priklapalo“, izdaju ga „stari komarci“, a odgovaraju zanj „Vasokter i Mitmondja.“ Ako se nadje dosta predplatnikah bit će ilustriran, a ako se priljubi čitateljstvu pretvoriti će se „Priklapalo“ u šaljivi list, ili povremene svezke.

Ciena je koledaru 50 novč. Predplata se šalje g. Gjorgju Rajkoviću u Novi sad.

— Na svjetlo izišao je drugi svežčić: „Milovana“, koga „Kolo“ izdaje. Sadržaj mu je: 1. „Tuga“, za jedan glas uz glasovir od Vatr. Lisinskoga. 2. „Mio ti je kraj“, za jedan glas uz glasovir od Ferde Livadića Samoborskoga. 3. „Predivo je prela“, za četverospjev od Vatr. Lisinskoga. Taj svežčić stoji 80 novč., i može se dobiti kod tehn. ravnatelja „Kola“ g. Sl. Lžičara, kod gg. A. Jakića i M. Krešića u Zagrebu.

— Izašao je poziv na djelo: Život Magdalene od Knevov Zirova plemena Budrišića.“ Pjesmom ga je opjevao Ivan Tomko Marnavić, a g. A. Brčić priredio ga za ovi pretisk i tom prilikom napisao nješto o pjesmi, pjesniku i Rabu. Pjesma je klasična, osobito glede jezika, a diše domorednim duhom. Koncem mjeseca listopada dotiskati će se. Biti će je po prilici za osam tiskanih listovah u osmini. Ciena joj je 70 novč. Tko sabere 12 predbrojnikah, dobije jedan tisak na dar.

— Pravnik prestaje izlaziti. O tom veli uredničtvo toga lista ovako:

„Pošto se tečajem ovoga mjeseca prijavio neznatan broj predbrojnikah na naš list, to obustavljamo dalnje njegovo izdavanje.

Ona gospoda, koja nam za buduće godište poslahu predplatninu, dobiti će ju odmah natrag poštom.“ (Glasnš.)

Zagonetka.

Sprva jeste strašna sila
Što se j' sada uselila
Melje, tare, teret tjera
Vela j' hasna bogatiera
Siromaku j' hasna slaba,
Jer od toga malo glaba.
A kada se s repa vidi,
Od poldnevnog sliku sliedi
Velika bo j' tamo žega
Te predstavlja samo njega,
Jer se isti tamo plodi,
I žurno njemu godi.

Odgonetka zagonetke u 27. broju „Slavonca“ jest **ris — sir.**

Odgonetnuo je: U Zagrebu g. Škender Jellačić, učenik VI. gimn. razreda.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako

SLAVONAC.

se u kuću nošalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. studenoga 1863. Broj 31.

Pjesme H. Heine-a.

Preveo ih Edo Iglić.

1.

Ja posjetih dvore one sjajne,
Gdje mi vjeru dieva dala mlada;
Gdje joj suze pokapnule tajne,
Ljute zmije ondje plaze sada.

2.

Pramaljetna krasna jutra
Amo, tamo vrtom šeta',
Ruže šapću, tiho sbore,
A ja dalje grem opeta.

Ruže šapću, tiho sbore,
Svaka tužno na me gledi:
„Seku našu ti nemrzi,
Oj žalostni momče bliedi.“

3.

Mili prijo, ti s' zaljubljen,
Novih jada opet bit će,
Mrak u glavi ti se hvata
A u srcu dan ti sviće.

Mili prijo ti s' zaljubljen,
A zašt nećeš priznat toga?
Tà kroz prsluk već udara
Žarki plamen srca tvoga.

4.

Driemljajući samcat stoji
Bor junački na vrh briega;
Hudi sjever prikrio ga
Bielim plaštom ledna sniega.

Milo sniva baš o pómi
Što dalekom u iztoku
Sama, tužna nadvisuje
Žarku stienu i visoku.

5.

Pjesme su mi otrovane
A i nije druga bila,
Ta ti si mi gorkim jiedom
Jar života ogorčila.

Pjesme su mi otrovane
A i nije druga bila
Množ u srcu hranim zmija.
A i tebe, ljubo mila.

VLADISLAV.

Pripoviedka iz naše povjestnice XIV. stoljeća.

III.

Stari Vladko dočekao je Vladislava kao rodjenoga sina; jer ga je milovao poput svoje jedinice. A on bijaše ote ljubavi i zaslužan. Pobožan, kriepostan, tih, plemenit, blag, ljubio je narod svoj nad sve ino, a staromu upravitelju bijaše dušom i tielom odan. Dok mu je otac knez Ivan Trevlata u Ugarskoj kod kralja boravio; zastupao je siedi Blažić njegovo mjesto, a štićenik ga je slušao, štovao, ljubio i pohadjao.

Nalazio se je još jedan uzrok radi kojega je mladi Trevlata prianjao uz Blažića. Slavku je milovao više nego sebe, više nego isti život; ona mu se činjaše Tobijin angjeo, koji će ga na jedino sigurnom i spasonosnom putu pratiti, zaštićivati i voditi. Zaoto je tako čvrsto uz nju prionuo, da ga sve sile zemaljske od nje nebi mogle odvratiti. On je doduše smatrao na otomu putu mnogi trn; mnoga pogibelj izčekivala ga je na užini i glatkosti njegovoj; nu i ote je on većinom svladao, a ufao se je u svoj kriepki, postojani duh da će i u buduće sretno napredovati. Premda je medju njim i Slavkom dosta znatna zaprieka bila: on potomak mogućega kneza, koga su visoke časti, bogatstvo, velika sreća i veličja izčekivali, a ona, istina plemićka kćer, ali mnogo nižjega gradskoga zapovjednika; zaoto su ipak oba oca već bili privoljeli u njihovu ljubav, i oboje nestrpljivo izčekivahu dan njihove svatbe. Stari bo Trevlata ljubio je iskreno svoga sina, te ga je u svakoj struci željeo usrećiti; a što ga je njegovim zaručenjem možebiti ponizio, bio je najčvršće uvjeren, da će ga njegove zasluge toliko još većma uzvisiti. Vladislav bio mu je zato zahvalan, a stari Vladko štovao ga je i ljubio kao svoga najvećega prijatelja.

Knez Trevlata prije nego je s kraljem Dragutinom u Ugarsku otišao, naložio je svomu jedinku da se u nikakove domaće spletke nemješa, koje bi se za njegovoga odsuća mogle dogoditi. Samo pod otom pogodbom obećao mu je združiti ga sa žićem duše svoje kad se vrati. Poslušni i stravljeni Vladislav rado je poprimio očevu želju, nemisleći o ničemu van o ljubi svojoj, koja ga je ravno milovala. Nu kada mu domovina zabukti plamenom nesloge, mržnje i svadje; kada ju zaplavi more progonstva, osviećivanja; tada mu tek zapovied očeva postade težja no da su se sve požežke planine na njega svalile; svaki čas bi uzavreo, hotjeo ubiedjenomu narodu u pomoć priteći, ali ga je ravnoćuteća Slavka uzdržavala. „Strpljen, spašen" rekla bi mu takovom zgodom „a kada nas misnik jednoč blagoslovi, moja ćete ljubav hrabriti, a molitva štititi." — On bi joj se tada svetčano obrekao u ništa nemiešati, a ona je tiem veću ljubav i odanost i milosrdje prama narodu pokazivala.

I to je uzrok zašto je Vladislav bio većinom nevješt, što mu se u tužnoj domovini kuha. K tomu pristao mu je otac uz Gorjanovu stranku; a sudeći narodnjaci da jabuka izpod debla nepada, i znajući da mu i sin često putah nadvornikovu kuću pohadja: uklanjali su ga se svi dobromisleći, a s izrodnici nije hoćeo obćiti. Sám stari Blažić nije mu o ocu ništa kazivô, štedeći mu plemenito, ćutljivo srce. — Juče dobio je glas od roditelja da se vraća iz Ugarske, te je danas taki pohitio k svojemu zlatu, da joj naviesti skori konac njihovih tantalskih mukah.

„Uprav mi je milo što si došao sinko!" reče nakon iskrenog pozdravljanja i kratkog razgovora stari zapovjednik Vladislavu. „Mi živimo u vrlo kobnom vriemenu, te neznamo šta će jutro, šta li večer donieti. Nuždno je dakle da se o koječemu sporazumijemo i posavjetujemo, jer nas to više mora zanimati nego vlast.ta sreća."

Vladislavu nebijaše to skretanje uprav po ćudi. Radije bi o svojoj budučnosti i sreći sborio, nù — —. Sanuo je, štrepao, pomislivši da će mu se ujakove rieči potvrditi. Ali on bijaše takodjer rodoljub, junak, i stalno odlučen sve svoje trudove, dà i istu krv koristi svoje domovine žrtvovati, slušao je pozorno što mu je već ban Lacković pripoviedao

U njemu je sve kipilo; često je siedomu Blažiću vatreno presjekao; a kada mu već nesnosno bijaše slušati, provali kao bujica. Kudio je vojsku, psovao je junake, vikao preko oca, kleo je neslogu, predbacivao je i samomu budućemu tastu što je oto pred njime skrivao.

„To su briga i neizvjestnost činile“ tješio ga je on „a krv pravednika neće ostati neosvećena.“

„Hoćeš reći: Bog lagahno ide, ali sigurno stiže. Jadno mi tješenje! motreć na sadanje okolnosti. — Kada mi se jednoč dom pohara, stan oplieni, oskvrne narodne svetinje i najmilije svojom svetom krvju natopi rodnu zemlju; kada mi jednoč, ako ovako uztraje, moga roda nestane, onda — —“

„Negrieši sinko!“ presieče mu brižna starina. „Božja je providnost nedokučiva a — narod neumira danom, tuj su stoljeća, mračna, burna, krvava stoljeća potrebita. Kada oto nesretno vrieme dodje, ni sve sile zemaljske neće ga uzdići i spasiti; a dotle još nije došao naš junački narod. Smiri se dakle. Ladnom krvju, mudrom pameću, pozornim okom, ali srcem ljubavju plamtećim moramo tiho, oprezno, složno djelovati.“

„Ali sadanjima okolnostima nije to uprav dostatan nauk. Pogibeonom bolestniku nuždan je liek na prečac.“

„Mani, rode! Naš je narod zdrav, kriepak, to je samo neznatna vrućica. — K tomu prieki put nije uviek najsigurniji; njime je najlaglje zubluditi; a svaku naglost, neopreznost, prenapetost možemo skupo okajati, okajati gubitkom narodne slobode.“

„Pa što si tako zabrinut, kada se ufaš u nedokučivu, ali pravednu providnost božju, i junačku sreću svoga naroda?“

„Bojim se nesreće koja nas može dugo nemilice trti, koja mnogo plamteće srce može ugasiti, mnogu roditeljsku brižnu dušu ucviliti, mnogo milo i drago u crno zaviti, ponajviše i onako tužnoj domovini još grdje rane zadati, koje dok zaciele, stoleća će minuti. — A otaj mi kraljevski pohod uprav neide iz glave.

U visocieh gorah vrhe,
Najprije ognjeni tries udari —

znadeš da nije baš ugodno pod njihovim udarcem sjediti.“

„Čini mi se, u tebi se njeki zloguk zalegao. — Valjda se barem za sebe nebojiš.“

„Nješto mi se na zlosreću sluti. — Griešnika, sinko, uviek nesreća sliedi, te se bojim zla, s kojega i pravedni mogu stradati. Ja ću uprav medju takovimi griešnici biti, a znadeš da me svi sciene kao vatrena rodoljuba.“

„Dok je ove snažne mišce, i ovoga zdravoga mozga, dotle mi se neboj“ hrabrio ga je Vladislav. Nu Vladko nije se dao lahko razvedriti; njeki zloslut obhrvao mu dušu i pamet. „Nije mi do mene, već do Slavke“ nastavi u njeke.

„Ima tko će i nad njome bditi; nego uprav neponjam tu tvoju brigu.“

„Sviet je izkvaren, opak. U mnogom otmenom licu i plemenitoj spoljašnosti, pod mnogom sjajnom, bogatom odjećom živi podla, zločesta, griešna duša; te mi najmanje nije povoljno da mi ona, neuko, izkvarenosti svjetskoj još nevješto diete dodje u njihov otrovni dahokrug.“

„Nepečali se oče! Neka se samo koji nesretnjak usudi da rajski miris njene andjeoske duše okuži, da joj mir i sreću zamuti; bolje bi mu bilo — —“

„Mladost, ludost!“ presieče mu starac. „Toga se uprav bojim. Mogao bi nam svojom žestinom osnove osujetiti, nas unesrećiti; a sreća i krv moga naroda, čest i sreća moje kćeri odveć su mi dragi; svaka mi je narodnja kaplja dražja no rubin, te neželim da se suviše i bez potriebe prolieva.“

„I ja tako čustvujem. — Nu što veliš: osnove? Zar ti tobožnji rodoljubi toliko povjerenje u mene nestavljaju, i zar nije moja domovina zaslužila da i moju predju u otu spasonosnu mrežu snuju i pletu?!“

*

„Za sada je tako bolje, to ćeš se kasnije uvjeriti. — Evo za ovaj čas samo o ovomu, da se posavjetujemo. Naše su sile slabe, a neprijatelj je domačim našim razdorom snažan. Istina ban Ivaniša povukao se je vješto sa ono malo junakah od Budima; hrabro se je protukao do nas; ali s njimi sada pokorava odmetnike po Sriemu i Hrvatskoj, te ga po nesreći našoj nejma ovdje. S malinom što se do sada po okolici skupila, neufamo se na pratnju kraljičinu udariti, koja može svaki čas amo grunuti; te bi nam vrlo neugodno bilo, da se s kojega god uzroka u ovaj čvrsti grad zatvore. Za narod nebi veće nesreće bilo, nego bi od otuda protekla. —"

U taj par razleže se opet rog na gradskih vratih tihom mjesečnom noćju. Staromu Blažiću kao da je nož kroz srce prohujao trže se, probliedi. I mladomu Trevlati stegnu se oko duše. Oba slutiše nješto, a ni jedan si neznade otu slutnju razjasniti.

Rog se po drugi put oglasi nestrpljivo, a jeka se noćnom tišinom što užasnije odbijala po gradskih zidovih.

„Vladislave!" produlji starac, lativši i strastveno stiskajući mladićevu ruku „njeka me tajna slutnja muči, dobro biti neće. Evo mojih 20 god. kako sam ovdje, a još nije se nikada gost u to doba pojavio."

„Skoro mi je samom tako" odvrati mladić raztrešeno, ipak će znatiželjno: Imaš li još šta priobćit mi? Brže dok nije stranac došao."

Blažić mu je još držao i stiskavao ruku. Obazrevši se po sobi, nagnije se prema uhu šapčući:

„Ti češ tuj ostati i saslušati naš razgovor, za tiem još nočas vratit ćeš se u Požegu i uz put priobčiti sve ujcu banu Lackoviću što si čuo i vidjeo.

„Tvoja mi je želja uviek zapovjed bila; ali ćeš mi sada oprostiti ako se od ujca opet natrag vratim."

„To pod živu glavu ne! Tvoja naglost mogla bi nas upropastiti" govoraše sve tišje uzbunjeni zapovjednik, čujući da je stranac već i u dvor ujahao.

Ali mu je Vladislav jasno s lica čitao, da su drugi uzroci s kojih ga želi odstraniti. Budući tast, pa i on mu se nepovjeruje! To ga je vrlo žalostilo. Zar su njegovo rodoljubje, njegova pomoć, trud, požrtvovanje tako nizke ciene?! Svakovrstne misli i sumnje saletiše mu uzbunjenu glavu i srce, te i nehotice upita:

„A Slavka?"

„Slavka! Slavka!" uzdahnu zabrinuti otac, lativši se obima rukama za glavu. „To je onaj kamen koji me na zemlju pritišće! Šta i kamo š njome?" Pa češući se po siedoj glavi: „Ne, ne, za živa Boga neće ovdje ostati! — Takovi velikaši to su otrov naroda, a griešnike uzastopce nesreća sliedi; samo kamo š njome?"

„Kamo? kamo?" pitao se je i Vladislav premda je gotov odgovor imao u ustih, ali se nije usudio izreći ga.

„Znadem šta ću" domisli se nječemu starac. „Imadem dobra prijatelja u Kotromanu; tamo ću ju poslati i to taki sutra. Ti ju možeš, kada si naumio vratiti se, još tamo odpratiti."

I sve se jasnije odjekivahu koraci i razgovor dolazećega stranca po dugih, širokih hodnicih, te se je starac Vladko pripravljao kako da dočeka gosta, a da svoju uzbudjenost neodade. Hotjeo je još koju s Vladislavom na tiho prosboriti, već je i zaustio, ali „kuc, kuc" „slobodno!" — vrata se otvoriše i — knez Ivan Trevlata stupi u sobu.

Kao što dva protivna življa, točeći se svojim naravnim tekom nikakovih izvanrednostih u prirodi netvore, a kada se sukobe, tako se silno odbijaju, misliš pokrenut će se u svomu sustavu: tako sada bijaše medju sinom i otcem. Na prvi trenutak sinuše jim njihove protivne težnje i odnošenja jasno kroz mozak; i što jedan od drugoga ni u snu nije pomislio, sada mu je motrio na čelu i u očima. Tomu se ni jedan nije nadao, a najmanje tako neželjnomu sukobu. Kao ukopani mjeriše se dugo múče. Ni najbjesnije more

nemore se tako uzrujati, kao što se je more njihovih mislih i ćustvah otaj čas uztalasalo; ali blagi vjetrić otčinske i djetinje ljubavi, i sladki melem prijateljske privrženosti i odanosti utišaše za čas otu buru, jarko sunce sinù svom svojom divotom, te otac i sin ležahu si u naručaju i grliše se i cjelivaše kao što sunce majku zemlju grli i cjeliva svojimi ognjenimi traci.

„Sladki otče!“ — „Vladoje!“ bijaše sve što si tada mogahu progovoriti.

Za kratko sleže se i ota strastvena oluja, kao predteča crnje i gorje. Knez se brzo trže iz naručja svoga sina, rukujući se prijateljski i cjelivajući sa siedim gradskim upraviteljem. Odloživši za tiem putne haljine, sjede kraj njega. Nastavivši započeti razgovor, okreni se na jedan put:

„A znaš li Blažiću da su kraljice već na Palačah.“

Vladislavu i sinu i smrče se pred očima.

„Šta!? Kraljice?“ skoči presjekav naglo, a Vladko samo pobliedio.

Knez je žalujući i nezadovoljno motrio jedinka. Sve bolje uvjeravao se da i njegov zlogúk neće jezik pregristi.

„Jest; još sutra večeri doće amo sa cielom pratnjom“ odvrati Trevlata motreći pozorno siedoga prijatelja.

„Sutra?! Kraljice?! Pa ti, oče, u njihovoj pratnji?“ planù mladić još žešće.

I tko znade što mu sve nebi izgovorio, da ga opominjajući Blažićev pogled nije utišao. Vidio je da tuj žestina može samo škoditi, mučao je kao riba. Bojeći se ipak da i razgovor nebi zločestih posljedicah povukao, ublaži Vladislava, preuze rieč i razgovorivši se o njihovomu dočeku, razstadoše se do jutra.

Istom kad je knez vrata zalupio, odahnuše od težka čuda. Kao niemi kipovi gledahu jedan drugoga, dočim su snažni koraci zlovoljnoga Trevlate odjekivali po cieloj zgradi. Niesu se oni ipak plašili zločestih posljedicah za sebe; kada bo se o blagostanju domovine snuje, na to iskreni rodoljub i nemisli; pred dušom jim treptaše žalostna budućnost ubiedjenoga naroda: svadje, progonstva, krvoprolića, ništoženje tužne otačbine. Tomu zlu moralo se je ma koliko odmoći. Oba su o tomu razmišljali, bez da su se samo riečju razumjeli. Dok je siedi knez svoje nezadovoljstvo naglim hodanjem blažio; razidoše se šuteći oba prijatelja: stari Blažić u svoju spavaću sobu, da mu nedodje san na oči, a mladi Vladislav — — —

Tko bi znao kuda je u mraku zalutao. Niti ga tko pita gdje će, kamo li će? a još manje da ga stavlja. Gluha je, strašna doba, kada-no noćne avetinje svoje nesvjestne igre i šale, svoje nemilo gospodstvo izvode, ali na sve to Vladislav nemisli. Ni sva strašila ovoga svieta nebi ga smela žrtvovati udobnost i pokoj svojoj domovini, ma to bilo i o sredini noći, ili — — —

Čuješ, čuješ! opet je škripa gradskih vratah .... Nečuješ li konjski bahat? ... Šta je opet? .... Sve je tiho; to ti je, mio brajane! sigurno plod moje ugrijane mašte. .... Ili si možebiti Vladislav u dvoru oli vrtu blaži razdraženu nùtrnjost? ...

Pa ni ti, krasna Slavko, nečeš da razblažiš mila vjerenika sladkom riečju, nećeš da mu brigu i tugu razgoniš mehkim ogrljajem, da mu noćcu pretvoriš u najsvjetliji dan rajskim draganjem, da mu dušu raztopiš u milju tvojih medenih cjelovah? Prosti zlato! Kada si već davno u nebeskih dvorovih radujući se kako te nestašni andjelci dragaju; kako ti iz njihovih alem-ružah i bisernoga cvieća divnu krunu pletu, kojom ćete sa najmilijim zaručnikom kod žudjenoga blagoslova ovjenčati ... Oj žudjeni danu! ... Ta ni sama neželiš da si na javi, da ti ga samo krasni sanak što prije na lahkih krilih donese ...

Spavaj sladko tihi, angjeoski sanak lane moje! Blaži si, kriepi taj nježni tjelesni stručak, tu plemenitu dušu, da nepodlegne u budućih borbah. Možebiti još taj san, još dan, dva, i ti nestašni angjelci obratit će se u duše napregnute zlobom, nenavidošću, mržnjom, osvetom, da ti najavi i u snu rovare po bašči života tvoga, da ti pred noge siju korov i trnje

. . . Ah! eto u duhu vidim kako ti se sunce tvoje i narodnje sreće već zamračuje njekom zlobom, otrovnom, smrtonosnom sjenom, ah! ustaj, bježi, zlato, jer ćete mi mladu umoriti . . . . Ostavi se toga vienca, mani se tih angjelakah, to je samo san . . . Jao! gdje ti je brižljivi otac, gdje mili zaručnik, da mi te, najdragocjeniji svoj alem, spase ote pogibelji? . , . Taj Bela, Boga nevidjeo! . . . Biedni Vladko! ti slutiš nesreću svoje ljubimice — brže ju budi pa ju iz ovih stopah šalji u Kotroman, ma kuda izvan Gorjanah . . . Ali tebe taru plemenitije brige za boljkom kukavnoga svoga roda. — Pa ti Vladoje, živ mi bio! zar se ni ti nesjećaš miljenice svoje? Ma se niesi jošće ni odmorio, čemu opet sedlaš vatrena vranca? Već čujem i topot njegov daleko za varošom razliegati se. To ti je ljubav, to li odanost vjerenička?! . . . Biedna Slavko! kako li ćes se razžalostiti na uranku, kada se vidiš ostavljenu, bez života svoga . . . .

(Dalje će sliediti).

NA DVOPUTJU.

Historična epizoda iz mladih godinah Napoleona Bonaparta.

(Iz talijanskoga.)

Jednoga liepoga dana mjeseca Srpnja god. 1789. prispje jedan putnik u grad Valencu na poštarskoj karuci. Bijaše još mlad; nu pogleda muževna, očijuh i kosah crnih, čela visoka; držanje mu bijaše ozbiljno i važno. Na glavi mu putna kapa, a siva ga kabanica cielog pokrivaše. Sva mu se prtljaga sastojaše u sanduku na stražnjem dielu karučice. Došav na gradska vrata pristupi stražmeštar topničke pukovnije La Fere, koji je ondje nad jednim odjelom stražarah zapoviedao, da putnika izpita; jer su za onda Valencu tvrdjom smatrali. (Tu je bio Pio VI. devet godinah, dok neumrie, uznikom francezke republike.)

„Tko ste?“ upita stražmestar mladoga putnika.

„Učenik pravah!“ odgovori stranac oštro.

„Odakle idete?“

„Iz Pise, Turina i Chambery-a. Evo vam moje putovnice.“

„Kako se zovete?“

„Karlo Andrea Pozzo di Borgo.

„Talijan ste! ako se nevaram.“

„Korzikan, iz Ajaccia.“

„Ah čestit narod su ti Korzikani!“ reče stražmeštar. „Gle sbilja, ta imamo i mi ovdje jednoga u našoj pukovniji, i to uprav iz Ajaccia. Možebiti da ga poznadete. Zove se Bonaparte.“

„Napoleone Bonaparte?“

„Jest, jest, nije drugi, već uprav taj.“

„Dobro ga poznam, samo mi recite, gdje stanuje?“

„Eno u onoj visokoj crvenoj kući, što ju eno vidite. S Bogom.“

Pozzo di Borgo se dade odmah k naznačenoj si kući odvesti.

Poručnik Napoleone Bonaparte stanovaše u trećem katu one kuće u skromnoj sobici, sa malo posobja. Sad bijaše zadubljen u pisanje na malom pisaćem stolu. Lice mu bijaše liepo, nu ponješto bliedo; a tielo suho i slabašno; al mu zato vrano oko bijaše živo, i puno vatre. Nikad nije mirovao, već se uviek po stolcu ovamo onamo kretao. Bijaše mu 20 godinah.

Čuvši, da njetko kuca, vikne glasno: „Entrez!“ i ni nedigav glave stade dalje pisati. Premda nije znao, tko je, ipak uzme govoriti:

„Šta te nosi sada? Neimam vremena . . . . neimam, malo pričekaj pa šuti dok se budem mogao s tobom razgovarati.“

Stranac posluša i sjede izza njega oprezno ga motreći. Za mala ga upita smješeći se Bonaparte.

„Jesi li već bio kod gospodje Colombier, Demarris?“

„Nisi li vidio gospodičnu Beatricu?“

„Nisam!“ odvrati muklim glasom stranac.

„Nisam.“

„Neznam dakle, što te drži ovdje?“

„Mogu čekati.“

Izza tih riečih, nješto glasnije izrečenih diže se Bonaparte sa stolca i spazi stranca, nu za njekoliko trenutakah ga spoznade, pa mu reče:

„Carlo Andrea! Kako je u Ajacciu?“

„Toga ti baš sada neznam, jer dolazim iz Pise poštom, da te posjetim.“

Čelo Napoleonovo se razvedri, te stisne obe ruke mladoga si prijatelja veoma prijazno, govoreći:

„Dobro mi došao, Carlo, drago mi je što te vidim. A kako si ovamo došao i kamo si naumio?“

„U Pariz, a onda kući, gdje ću se svršiv nauke posvetiti zvanju odvjetničkom. Evo list jedan na te.“

„List? od koga?“

„Od čovjeka, koga oba štujemo, koj svakomu Korzikanu mora da je svet i mio.“

„Od Pasquala Paoli!“ klikne Napoleon.

„Jest, od predsjednika“, odvrati Carlo Andrea. Kako ti je znano boravi on već više godinah u Londonu; ja mu pisah iz Pise, da sam naumio kući poći i to prieko Francezke, a on mi posla ovaj list na te, zato ti ga evo čim sam ovamo poštom došao predajem. Evo ga.“

Bonaparte otvori list nestrpljivo, a zatim kao da sam za se govori reče:

„Ufaj se, ufaj se; lahko je to reći, ufaj se; ta svi se ufamo; opet se novo sunce svietu radja, al nemože da ga ogrije. Prošla su svršena, sada novo doba nastaje.“

„Ti si mu valjda poslao nacrt poviesti Korzike, što si namjeravao pisati“, upita Pozzo di Borgo.

„Već je skoro gotov. Evo gledji“, pokazujuć na hrpu napisana papira, što pred njim stajaše, „mislim se time obratiti u toj stvari na ministra francezkoga g. Neckera, i poslati mu moj rukopis čim ga dovršim.“

„Necker će po nas jako malo moći opraviti, nu Paoli goji velike nade o tebi za obće dobro naše domovine.“

„Barem meni piše — medju nama budi rečeno — da se moramo sjediniti za spas domovine.“

„Dakako; jer će onda opet Korsika postati ono, što je bila“, odvrati Carlo Andrea, onda će se povratiti opet republika sa siedim predsjednikom na čelu.“

„Ja nisam toga mnienja u toj stvari“, odgovori naglo Napoleon, „sad pripadamo Francezkoj, pa moramo s njom i ostati.“

„To pripada udesu odlučivati.“

Sad nastade duga prepirka izmedju dva mladića iste domovine, al u političkom svome mnienju toli različna; prepirka se protezala i na promjene, koje su se onda po Francezkoj sbivale, pa i na odnošaje izmedju Korzike i same Francezke.

„Vidim sada“, reče napokon stranac, „vidim sada, da si postao Francez, i to u istinu gorji, nego što bi čovjek iz tvoga lista, što si ga bratu Giuseppi i predsjedniku Paoli pisao, zaključiti mogao.“

„Šta? zar vi drugi mislite, da ste šta bolji od mene? Ja sam rodjen Korzikan, te ću ostati; nu gradjan sam Francezki, gradjan najmogućnije države u Evropi; a to je

mnogo, više nego biti gradjan kakove maljušne i slabe republike, koja može svaki dan postati plienom jačega kojega susjeda, kakova pustolova, ili kakova silnika. — U ostalom narodna skupština će opet obnoviti ustav, te će opet sloboda cvasti po Francezkoj."

„To neće proći bez prevrata . . . . . ."

„Ta što govoriš uvjek o krvi i razvalinah? Kralj će si izabrati dobre savjetnike, a na čelu jim zaslužnoga Neckera, te će se sve mirno urediti. Al što govorimo o takovih stvarih, koje pravo niti nepojmimo . . . . . Sad ajde, da te predstavim gospodji Colombier, gdje ćeš naći gospode, koja će te sa tih krivih idejah na pravi put dovesti."

„Tamo sam već pozvan od jednoga tvoga sudruga, s kojim sam se idući ovamo sastao, poručnikom Demarris, i koga sam za te pitao."

„Ala je brbljav!" odvrati Bonaparte, „al je ipak moj prijatelj i dobar drug. A gospodja Colombier, ona ti je bogata i vrlo ljubežljiva, svakoga rada prima, kod nje uviek ima osobah možnih iz ove okolice."

„Valjda ćeš i ti tamo ići?"

„Na svaki način, te ću se vrlo dobro tamo zabavljati."

„Ima li djece ta gospodja?"

„Ima kćer omladu, što je jedva gojište ostavila. A sada mi kaži, znadeš li štogod o mojoj materi, o mojih sestarah, o braći i prijateljih. Nestrpljiv sam što nemam nikakovih viestih; ta tomu je već dugo, što nisam dobio lista iz Ajaccia. Možebiti da ti znadeš što više od mene.

Pozzo di Borgo, koji je nedavno dobio viestih iz Korzike, zadovolji znatiželjnosti mladoga si domorodca; pa onda opet stadoše brbljati o politici. Medju ostalimi upita Napoleon budućega odvjetnika:

„Na koju ćeš stranu ti stupiti u tom velikom ratu, što će, kako veliš, buknuti?"

„Na stranu pravice i razuma."

„To jest na stranu puka. Jer su oslabljeli boljari poslani u narodnu skupstinu! Buttafuoco je najveći lopov . . . . ." pa prekrstiv ruke stade pred Carla Andrea i nastavi:

„Ali je zato bogat a mi smo siromasi. Generali idu sa dvorom, a poručnici sa pukom. Eto ti razlike."

„Ta evo oba smo plemenita roda, a tim sredstvom može čovjek sad postati bogat."

„Kako to?" upita naglo Bonaparte.

„Dobrom kakvom ženitbom, ta imamo dost bogatih baštinicah na Korziki, kćeri Peraldi, Peretti, Ornano a i drugih." Napoleon na to ništa neodgovori, već pozorno motraše svoga prijatelja, pa onda reče:

„Čemu ti je blago, tu treba obiteljih, koje imaju upliva, a takovih na Korziki, nema. Al ajdemo sad k gospoji Colombier. General Noallis jest njezin bratučed, a biti će tamo i više gospode od dvora i inih častnikah. I sa g. Breteuil je u dobru sporazumljenju i uviek dopisuje. Sad mi dopusti, da se idem obući, jer se tamo čovjek mora pred velikaši ukazati", primetne smješeći se.

Čim se Napoleon udalji Pozzo di Borgo svrne na pisaći stol i spazi na papiru nekoliko stihovah sa nadpisom: „Miloj Beatrici."

„Gle, gle! zar su to povjestničke razprave o Korziki . . . . . koga biesa . . . . sad smo valjda kod pjesničtva, ..." te se nasmija ironičkim posmjehom.

(Dalje će sliediti.)

Iz naravoslovja za puk.

Napisao Mijat Stojanović.

(Konac.)

Para i parni stroj.

Već od početka, od zamande, zarana naučio je čovjek služiti se vodom, vatrom i zrakom, te si je tako olakšao posao svojih rukuh ponješta ili posve. Načinio je čovjek

mlin na vodi ili pri vodi, i voda je počela okretati mlinske vitlove, a vjetar vitlove na vjetrenjači, vatra je pomogla čovjeku izvaditi iz rudah kove, bez kojih nebi mogao biti, pomislimo n. pr. bi li mogli živiti bez gvoždja? — Ali prirodne sile, koje čovjek po božjoj volji upotrebljava na svoju korist, neizcrpive su, i zrielije i dublje promišljavajući izumjeli su ljudi sve više i više toga, čim si olakšavaju posao, poljepšavaju život i povisuju blagostanje i boljak.

Primjetilo se, spazilo se, da zatvorena posuda, u kojoj se vatrom pretvora voda u paru, puca od parne sile. Izkusilo se domalo, da para, u koju se oka vode vrelinom pretvori, treba za razširiti se prostor, u koji može stati više od 42 akova vode. Brzo se poznalo, da stisnuta para osobito je jaka i silna, te tako sposobna gibati terete, kao što voda giba mlinske vitlove ili vjetar vjetrenjačka krila. Načinili su ljudi parne kazane bakrene, čvrste, jake, dobro spojene, načinili sgodu, kroz koju para s obe strane kazana okreće vitlom, pak su udesili tako parni stroj na parobrod, i kao što znamo, plovi parobrod bez da treba sterati, razpinjati jadrila, ili veslati ili preći konje, da vuku brod.

Tako je udešen parni stroj i na kola za željeznicu s njekimi promjenami. Za jednu uru prolete parna kola sa deset i dvadeset drugih velikih kolah prikopčanih uz parna kola sve puno natovareno po 5, 6 do 8 miljah i vozi 600, 700 do 1000 ljudih najednoč.

Za parna kola potrebite su željeznice, t. j. drumovi, putevi, na kojim točkovi lete po gvoždjenih šinjah, koje moraju imati dobar, jak, čvrst, pouzdan temelj. Željeznice grade se ravnicom, dolom i gorom, briegom i planinom, preko poljanah, potokah, jazah i bogazah. Gdje je močvarna niz, udri, gradi gat, nasip, gdje je potok, gradi se jaki most, briegovi se razkapaju, dolci izpunjuju, planine prokapaju, i sve mora biti ravno kao dlan, a željeznica penje se takodjer i preko višjih planinah sve pomalo visokije i visokije do najvišje točke, pak tako se i spušća sa planine.

Promotrimo malko pobliže parni stroj, pak ćemo se čuditi, kako je vješto i umjetno sve udešeno i načinjeno na njemu. Na njemu su cievi, tulije, valjci, šarapi, čivije, zapornji sve shodno skopčano i udešeno. Bátak ili klip giba se parom redovito gore i dole, i ravnatelj stroja zna točno, koliko putah treba da bátak uroni i izroni za minut, za postići stanovitu brzinu kretanja; on zna, koliko treba drvah ili uglja za loženje, koliko se razvija pare; za trenutak može obustaviti stroj i opet pustiti, da radi, kako kad treba. Parni strojevi nenalaze se samo na parobrodih i željeznicah, nego ima parnih strojevah za vodene šmrkove, za izvlačenje rudah iz rudnicah (majdanah), za predenje lana (kudelje), konoplje, pamuka i vune, za piliti drva, kovati gvoždje, praviti artiju (papir), mljeti brašno itd.

Gvozdoteg ili magnet.

Nalazi se sivast, pepeljast, kadšto crn kamen po željeznih majdanih usried prostog željeznog kamena, koji kamen navlači na sebe gvoždje i željezna tjelesa, kad mu se blizu primaknu. Taj se kamen zove magnet po gradu Magnezia u maloj Aziji, gdje je najprije nadjen, i snaga, kojom navlači na sebe željezo, zove se gvozdotegna snaga ili magnetizam. Ta privlačna, magnetična sila može se umjetnim postupanjem prineti na gvoždje (željezo) i takav umjetno ili vješto načinjeni gvozdoteg dobije tu osobitu sposobnost, da uviek pokazuje stanoviti smjer, stanovito položenje, ako se samo može prosto gibati.

Gvozdoteg neprivlači sa sviuh svojih stranah jednakom silom. One strane, ona mjesta, gdje privlači najjače, leže protusobno, t. j. jedna strana, jedan kraj naprama drugomu, i to se zovu gvozdotegove stožerine. Obodvie stožerine poznaju se najbolje, kad se metne gvozdoteg u željezne pilotine; ove prionu ponajviše za stožerine. Gvozdoteg, stojeći prosto, okreće jednu stožerinu k sjeveru, drugu k jugu, zato zove se prva sjevernom, a druga južnom stožerinom.

Već u staro vrieme poznavali su ljudi privlačnu silu gvozdotega; ali tek od 14. vieka zna se, da mu jedna stožerina pokazuje sjever, a druga smjera k jugu.

Po tom svomu svojstvu postao je magnet uglednijim nego najskupocjeniji dragi kamen, jerbo je postao kažiputem za mornare na sinjemu moru otvorenom. Iz čelika (nada) načinjen umjetni magnet u slici plosnaste igle, koja se udesi tako na klinčić, da se razito može lahko okretati, i takva igla zatvorena u toku, zove se sjevernica, šetac, busulja, kompas. Po sjevernici ravna se mornar po širokom moru, gdje niti ima puta niti staze, nego vodena pučina pod njim, a nebeski svod nad njim, pak putuju preko mora u najudaljenije, najzabitnije zemlje. Tako se je sjevernicom razprostranila trgovinu, dobili ljudi priliku upoznati se s ljudmi, zemljami i sa proizvodimi najudaljenijih stranah svieta, i prosvietljeni, naobraženi ljudi prenesoše luč prave vjere i prosvjete medju divjake i pogane.

Dočim se dva gvozdotega tako drže jedan naprama drugom, da se jedan može prosto gibati, dočim drugi čvrsto stoji, pokazuje se na njima osobito svojstvo. Kad se naime njihove sjeverne stožerine primaknu jedna drugoj ili južne stožerine jedna drugoj, neprivlače se, nego odbijaju jedna drugu od sebe. Ali kad se primakne protivna stožerina drugoj, t. j. sjeverna južnoj, ili ova onoj, uviek privlače jedna drugu k sebi.

Munjevina.

Počet ćemo s jantarom. Iz jantara, koji je žut, prozračan, kadšto oblačast kamen (tako ga zovu, premda nije pravi kamen, nego okamenjena smola davno propavših jelah, borićah i čamićah) prave tokari ćilibare i druge tokarske robe, n. pr. brojanice, kamiše, narukvice itd.

Jantar je smola jelova i čamova, i to onog drvetja, kojeg je davno nestalo sa zemlje, koje je budi kojom sgodom i nesgodom zemlja progutala, te se smola u krilu zemlje kroz mnoga stoletja okamenila. Gdje se nalazi jantar u majdanih, uviek je blizu mrkoga uglja, u komu se poznaju ostanci u zemlju propavših šumah. Ponajviše nalazi se jantar na pruskoj obali iztočnog mora, gdje ga morje izbacuje, te se vata mrežami.

Već stari Fenicianci prije hiljadah godinah donosili su iz iztočnog mora baltičkog jantar i prodavali ga Grkom starim. Stari su narodi višje cienili jantar, nego se sad cieni, pak su ga upotrebljavali za nakit ili ures, čemu se sada upotrebljava biser i drago kamenje.

Jantar ima tu sposobnost, da naliči gvozdotegu ili magnetu, i po njemu poznali su ljudi čudnovatu silu, što ju je Bog položio u prirodu. Pojavljenja iste sile tako su osebna i osobita, učinci njezini tako silnog upliva u zemaljska stvorenja, da mnogo toga mi nebi razumjevali, da se s njom bližje nebi upoznali. Ta čudnovata sila prirodna zove se munjevina.

Stari Grci, koji upotrebljavahu jantar za ures (nakit), te ga često trti običavahu vunenimi krpami, primjetiše (spaziše) pri tom, da kad trven tako jantar približa se k malima, lahkima tjelesima, n. pr. k perjicu, k zrncima pieska, parčencima, komadićima artije (papira), ove stvarčice počmu se gibati, kao da duše vjetar oko njih, prilete k jantaru i objese se na njemu. Stari su Grci to primjetili (spazili) i za njekoliko putah izkusili napokon pokušavajuć čestje, da jantar trven vunenom krpom, svaki put navlači na sebe blizu nalazeća se lahka tjelesa i drži ih njeko vrieme. Oni dakle uvidiše, da jantar ima snagu privlačenja, i jerbo se jantar zove u njihovom jeziku Elektron, zovemo tu privlačnu silu, koju on dobiva trvenjem, električnost, t. j. munjevina.

Jantar je nalik na gvozdoteg u tomu, što obodva imadu silu, privlačiti na sebe. Gvozdoteg privlači osobito gvoždje; jantar pako privlači u obće sva mala lahka tjelesca; gvozdoteg netreba trti, da privlači, a jantar samo onda privlači na sebe, kad se tare; gvozdoteg privlači ponajviše s obe svoje stožerine, a jantar jednako cielim svojim povrhšjem; gvozdoteg je jedino tielo u prirodi, na komu je dosad opaženo, da privlači gvoždje; ali osim jantara našlo se je još više tjelesah, koja trvena postaju munjevnimi.

Ako n. pr. taremo komad smole ili šibčicu pečatnog voska vunenom krpom i pri-

maknemo lahkima tjelesancima budi kakve tvari, zrncima pieska, perjicu, papirićima, ovi se priljepljuju za njih. Tako istu snagu privlačnu pokazuje i staklena ciev, kakve su obična na lampah, ako se taru suknom, a to je znak munjevne sile, nu to nije još sve i jedino i najvažnije pri tomu.

Ako se tare pri suvom zraku staklena ciev suknenom tkaninom jako, postane munjevnom. Približi li mo joj članak prsta, izskoči mala iskra iz cievi na ruku, zašuška malko i u ruci osjeti se, da malko bocne, žacne. Munjevina predje sa staklene cievi na ruku, s ove proleti cielim tielom i izgubi se u zemlji.

Ima dakle, da rečem u kratko, tjelesah u prirodi, koja trvena postaju munjevnimi, i to su: jantar, smola, pečatni vosak, staklo. Malo ih tarući pokazuje se na ovih tjelesih munjevna sila, što privlače k sebi, na sebe bližnje lahke tvari; a kad ih čovjek jače tare i toplina sudjeluje, pokazuje se munjevna sila iskrom, koja priskače na bližnje predmete šuškajuć.

Njekoja su tjelesa sposobna prihvatjati munjevinu i dalje voditi, prenositi, i to čini čovječje tielo i kovni predmeti. Druga tjelesa istina primaju munjevinu, ali ju nevode dalje, i takva su tjelesa: jantar, smola, pečatni vosak, svila i staklo. Sva ta tjelesa, kad se taru, mogu postati munjevnimi, ali samo na trvenom mjestu, a dalje neprelazi munjevina.

Što su ljudi izkusili o čudnovatoj prirodnoj sili, što ju zovemo munjevinu, malimi pokusi, to se pokazuje u velikom uzvišenim prirodnim pozorištem, što ga zovemo oluja, kad grmi i sjevaju munje.

U zraku sačinjavaju oblaci ono tielo, koje iz mnogih dosad još dosta neizkušanih uzrokah postaje munjevnim. U obće neznamo i nedokučujemo mi ljudi mnogo koješta toga, što po božjoj volji, svemogućnosti i mudrosti biva, dogadja se u prirodi; ali sudimo, zaključujemo iz sličnih malih pojavljenjah, kako je s velikimi. Trvenje oblakah, dočim ih vjetar tiska, te postaju munjevnimi, čini se postaje odtud, što pri zaparnomu, mirnom zraku oblaci postaju brzo i skupljaju se, gomilaju, dok postanu velikom, tmastom oblačinom; to je olujni oblak. Kad se takav oblak približa k dolnjemu zraku, te ga potrese silno, obično duhne bura, vjetrina kao predteča oluje.

Tad počme sievati, pucati i grmiti, sila munjevna djeluje. Što je munjevna iskra, koja skače iz trvene staklene cievi u malenom, to je munja plamenita i hitra u velikom, nije drugo nego munjevina, koja prelazi iz jednog oblaka u drugi. Ali kad se približa munjevni oblak k zemlji i predmetima, koji primaju i dalje vode munjevinu, onda preskoči munja na ove predmete; tad se veli: udario je grom. Grom udara u visoke predmete i u one ponajviše, koji dobro primaju i dalje vode munjevinu, a to su tornji, visoke sgrade, dimnjaci, pojedino stojeća drveta u polju i ista kiša.

Grom leti po predmetih, koji dobro vode munjevinu, kao što su limni oluci na kućama, pećne cievi, gvozdena i druga čvrsta tjelesa. Tanje kovne predmete raztopi munja, drvo pociepa i raztrieska, a kad ošine živi stvor, ubije ga s mjesta.

Što je pri munjevoj staklenoj cievi šuškanje i praskanje, to je grmljavina pri oluji. Vidimo, kako se medju munje i zrakom se vijugaju. To dolazi odtuda, što munja traži točke, gdje može provalit.

Kadgod skoči munja iz jednoga oblaka u drugi ili k zemlji, čuje se grom. Najprije vidi se munja, a po tom zatutnji grom, isto onako, kao kad se puca iz topovah. Štogod bržje iza munje čuje se grom, tim je bližje oluja.

Uslied toga, što smo već rekli, vidi se, kako valja, da budemo obzirni pri oluji. Prije svega nevalja ići pri oluji blizu visokih i munjevinu dobro odvodećih predmetah. Ukloniti se valja od gvozdenih pećih, od žicah na zvoncih, velikih zrcalah, izpod dimnjakah, osobito kad gori vatra na banjku, i kloniti se valja promaje zraka. U polju nestajati nipošto pod drveće i uz sgrade, nego bolje je i pokisnuti napolju, nego ići u pogibelj, gdje bi nas lahko mogô ubiti grom.

Munjovod.

Budući munja drži se rado predmetah, koji dobro vode munjevinu, domislio se njeki uman Amerikanac, Franklin, kako bi se dala svesti munja na onaj put, na komu nebi nikomu i ničemu škodila, te izumje munjovod.

Taj munjovod sastoji se obično iz dvie šipke, od kojih jedna hvata munju, a druga odvodi. Prva udesi se stubočke nad kućnim krovom, da olujni oblak najbliže dolazi k njoj; odozgor je pozlaćena, a ili je gvoždjena ili bakrena, pozlaćena na šiljku, da nepohrdja i sva bojadisana, druga šipka skopčana je s prvom i povučena po krovu i uz sgradu svedena do dole u zemlju. Kad udari grom u prvu, odleti munja s nje po drugoj šipki u zemlju i tako se uduši sva sila groma i munje.

Brzojav.

Sprava, kojom se može s kim god udaljenim znacimi govoriti, zove se grčkom riečju: telegraf, brzojav, hitrojav, t. j. dalekopisac.

Često je vele važno, izvjestiti koga udaljenog što prije, što skorije i bržje o ovomu ili onomu, nego je to moguće učiniti poslavši glasonošu ili odpremivši pismo poštom.

Već odavna bilo je brzojavah načinjenih iz drvenih gredah, stupovah i motakah, ali pri maglavitom vremenu danju i po noći nije bilo moguće služiti se ovim brzojavom, jerbo nije bilo moguće viditi znake; ali sad u naše vrieme usavršena je sprava brzojavah za čudo. Sad je moguće, ljudske misli brzinom munje učinit letiti iz jedne zemlje u drugu, iz Zemuna n. pr. u Beč, iz Beča u London, Pariz, Petrograd, Carigrad, dapače i preko mora u Afriku, Ameriku i po cieloj skoro zemlji. Niti noć ni magla, ni gora ni more nesmetaju brzinu. Ljudi se služe munjevnom ili električnom i privlačnom ili magnetičnom silom u tu svrhu, silom što ju je položio Bog svemogući u prirodu.

Po onih bakrenih žicah, što ih vidimo opružene na visokih stupovih uz glavne drumove i željeznice pustja se spravami munjevina i ovom leti kao munja nevidjeno svaka viest po svietu. Na svakom mjestu, gdje ima brzojavna sprava može se viest primiti i može se na nju odgovoriti, n. pr. iz Zemuna u Beč, u Požegu ili u Zagreb može se poslati viest za njekoliko časovah (minutah), i odande dobiti odgovor isto tako brzo.

Koliko se putah dogodi, da bi čovjek rada u važnom poslu, kad svako odgodjenje, svaka odvlaka škodi, zamoliti savjet udaljena pouzdana prijatelja, ili je rada rodjaku ili dragu prijatelju priobćiti koj važan dogadjaj. Brzojavom može se to učiniti za njekoliko časovah. I trgovcu je često stalo do toga, saznati brzo, pošto je ova ili ona roba na udaljenom tržištu, i da piše pismo, te pita svoje prijatelje za izvješće, kasno bi mu stigo odgovor. Brzojav donese mu brzo odgovor, tako rekuć začas. Zločinac kakav učini kakvo zlo, kradju, ubojstvo, pak mahom upotrebi željeznicu, te pobjegne, misleći, izbjeći će kaštigi: ali čim na udaljenom mjestu sidje s željezničkih kolah, redarstvo ga uhvati i predade sudu. Brzojav je već unapred doneo viest o njemu, i naznačio ga poglavarstvu, da ga zatvori.

Seoski knez.

Sretno doplovismo do Zemuna, i ja izidjoh vrlo vesel iz ladje. Htjedoh da pohodim prijatelje svoje: Mijata slavnog, dičnog Ferdinanda i dobrog mog oca Martina, pa u njihovom družtvu da predjem u glavni srbski grad, te sám čujem i vidim, što braća Srblji prieko Save rade; no donese me Talia te se dočepim novinah „Pozora“ i „Agramerice“, pa kad ja tudie stadoh čitat, u zao čas opazim, da se „Slavoncu“ a po tom i meni zlo kuje, i to radi moga sna, u broju 28. — Tudie ti se o njekakovih §§. 65 i 300 k. z. divani. Što je to, mili Bože! nemora dobro biti, jer su to zlokobni brojevi. Naravito, ja neuki knez pobrinem se odmah da nadjem pravoslovca, i srećom naidoh na

desećeg se ondie jednog mog starog poznanca fiškala baš aferim. — Ja njega upitah što l' da je to, što „Pozor“ piše, a „Agramerica“ valjda opetuje? —

A on će: „nije dobro; po tima §§. sude se veleuvrieditelji i bunitelji. Ti si kneže morao nješta strašna učiniti.“ Čim ja to razumih, odmah me oblije suze, i rečem mojemu prijatelju, da ako bi što učinio na svietu, al veleuvriede i pobune nebi kadar bio učiniti, jer mi to srce nedopušća; pa onda izpripoviedam si prijanu moj san. On će na to meni: Ja mislim, a valjda će i svi pravdoznanci s menom jedne misli biti, da taj tvoj san ni najmanje neudara u onu struku, sbog koje bi te po rečenima §§. sudili. Kad ja to čuh, namah mi odlanuh na srcu, ne zato, što bi po mnienju mog prijana sudbenih posljedicah riešen bio, jok valaj! Ta ja sam knez, koji trpiti umijem; pa ako bi nedužan što trpio, tješila bi me misao, da će mi se slavom nebeskom nadoknaditi; ako sam pako zaslužio, kajuć se za grieh opet si mislim, da je bolje na ovom svietu nego li na drugom za griehe zadovoljiti, a zatim mi je za utjehu i nada, da se mogu s vremenom poboljšati, te postati, što i ona izgubljena ovca, predmetom radosti za one, koji su na visini. — Velim opet, da me mnienje moga prijana utješi ne iz straha zliuh posljedicah strogog zakona, već što zbiljam nisam to napereno na me bogumrzko i za mene najgnjusnije djelo baš i nehotice učinio, a to mi moje srce i duša kazuje. — Svakako ti zlobni glasovi nisu mi povoljni bili, i kad sam stao razmišljati zašto l' da ima ljudih na svietu, koji i najplemenitiju težnju hoćeju da izopače tako, da čovjek sada za ništa siguran nije; u to mi stiže list od mog prijana Slavonca, u kojem mi dopušća sanjati šta mi volja, nu zabranjuje sanjke, osobito takove, koje razložene naliče na R .... priobćivati, veleć da to nesasieca u moj djelokrug, a zatim mi na svrhi u jedno uho šapće Slavonac, da mu nije baš dobra prijatelja bilo u osobi onoga, koji se vrlo brini za naše blagostanje, i koji nam je željeznicu izposlovao da bi zlo po njeg bilo. Za sad je stvar svršena blagom opomenom.

Kad ja to pročitah, uzkliknem: Svietu! al si ti smiešan; na tebi svašta biva. Neću dulje u tebi da budem, već idem. — Al kuda? Nebo visoko, zemlja tvrda, morje duboko, domovina pako mila i predraga, ele nikud nikamo. Ali da pošteno i dobro misleći čovjek strada, i da se sni čovječanski drugčije izlažu nego bi se izlagati morali, to baš nije pravo — no kako je tako je. Ovaj je sviet grbav, a ti ga neizravna, kazo je naš pokojni Varkaš. Pa kad već nemogu nikud, a ono idem u prirodoslovce. — Brate Slavonče, s Bogom! Svi knezevi, s Bogom! Ove godine nećete od mene drugo čuti, već razmatranje o naravi i to onako, kako je to njekoč Sander promatrao. — Valjda u tom razmatranju neće biti nazorah po §§. 65 i 300. Sad na posao.

Pogled u narav.

I.

Dobri i preljubljeni Bože! koj prijaznim okom ozgor svoga čovjeka gledaš, i sva stvorenja blagim svojim duhom napunjavaš, daj mi sada jedan onih sladkih časovah, kad će se moja sirotna duša k tebi smjeti približiti.

Samo jednu kap iz one posude, iz koje savršenici piju, i koja jih užiže na pjevanje pjesamah tvoju slavu uzvisujućih — daj mi sada!

Samo jednu iskricu od onoga razkošnoga ćućenja, štono protiče kroz svakoga, koj u Tebi mira traži, i koj je odredjen bit orudjem Tvojih dielah, i

koj se nasladjuje na neizcrpljivom vrielu neizbrojne Tvoje dobrote, koju Ti svakomu svomu stvoru, na svoj način tako darežljivo prosiplješ; — daj mi sada!

Samo onaj govor, koj je moguć Tvoju veličanstvenost proslaviti, i koj se kroz čitav red bićah na podnožju Tvoga prestolja začima, te preletivši ciela svieta prostore praćen množinom Tebe hvalećih pjesamah Tvojoj presvetosti povraća se; daj mi sada!

Samo od one boje, s kojom bi se Tvoj slavni kip predstaviti dao, koj motrio mrava il slona, rosnu kapčicu ol veliko more jednako cakli se, i svagdi raznovrstno nedokučivo sjanje, svugda začudjenje probudjuje, i pomnjiva motritelja na klanjanje Tvom Veličanstvu potiče; daj mi sada! —

Od otih, i napomenutimi svojstvi izkićenih časovah daj mi o predobri i premudri sada! i zapovjedi naravi da se predamnom odkrije.

Ti si čovjeka krunom svojih zemaljskih stvorovah okrunio i svjedokom Tvoje veličanstvenosti postavio, da on motri narav, taj veliki stroj koga kotači i promicateljna sila nikada neusahnjuje, već podpuno i suglasno u bezbrojenih okoliših zvone, te znakom ih istinitosti i božanstvenosti, k Tebi svomu početniku odvode.

Tko je taj koj je tvornice naravi polazio, te se iz njih bez nagrade povratio? koj može, njenu milinu i sjajnost, njenu plemenitu prostotu, njeno neizcrpljivo bogatstvo, njenu osnovanu darežljivost i bezkonačnu različitost; njeno neprestano djelovanje, njen tihi veličanstveni korak, njeno nepreviđljivo postupstvo i njen suglasni red motriti, bez da u svem tom očevidne stope svemogućnosti, premudrosti i dobrote stvoritelja nebi opazio?

O kako je blaženo sad sjajni roj nebeskih zviezdah pogledati, sad opet š njih se na zemaljski krug povratiti i s promatrajućimi pogledi kroz dražestne poljane naravi proputovati!

Ah! kako bi se neizrečeno ćuvstvo u onom pobudilo, koj bi knjigu stvorovah pred sobom otvorenu imao, i čitavu ju pregledati mogao.

Neima toga oka, koje bi veću blaženost vidilo, neima uha, koje bi ju čulo! kad bi se neograničeno djelo stvaranja razmetalo, kotač za kotačem izvadio, svaki komad posebice pogledao, njene otajne kopče uhodile, njena pravila uvidila, jakost njena vrutka proračunala, sva sredstva razonodila, sve svrhe pronašle, sva težina prevagala, čitav sastoj od njenih hiljaduvrstnih stranah motrio se. A napokon, gdje je ono oko il uho, koje bi se istom suglasju iz svega ovoga sastojećemu dovoljno načuditi i nadiviti moglo?!

Tako daleko nemože srećka umrla čovjeka doprieti; — njemu je za života samo toliko svjetlosti u dio palo, koliko mu se za prvu dobu ovdašnjeg svoga života pristoji.

Još je mračno okolo nas; — istomu dubokomotrećemu prirodoslovcu samo po gdjekoja prozraka jutrene zore zasjava: ali će u istini dojti, dojti će dan, koga niti večer niti noć sliediti neće, — vjekovječnost je ime njegovo, dan kada ćemo mi iz prvobitnoga vrela života svetlosti i istine neprestance grabiti, i na mjesto motrenja djelotvorca u njegovih djelih, djela u djelotvorcu pripoznati. (Dalje će sliediti.)

Zapisnik

osme redovite sjednice glavnoga odbora dalm.-hrv.-slav. izložbe, držane dne 26. rujna 1863. pred predsjedstvom g. podpredsjednika dra. Šuhaja, a prisutni bijahu gg. Cviić, Devidé, Gavella, Horaček, Jakić, Kadić, Koller, Krešić, dr. Matković, Širer, Turković i Waiss.

Predsjednik otvori sjednicu priobćiv, da je usljed zaključka sjednice držane 17.

o. m. popitan dr. Matković, bi li hotio on sastaviti obćeniti dio izložbenoga kataloga. Pošto je on obrekao, da hoće, bude pozvan u sjednicu, da se ovdje izrazi, kako kani on taj posao izvesti.

Zatim progovori dr. Matković: Slavni glavni odbor za dalm.-hrv. slav. izložbu pozvà me po zaključku sjednice od 17. o. m. nebi li primio izradjenje sveobćega diela izložbenoga kataloga, te da u što kraćem roku moju odluku priobćim. Usljed toga je današnja sjednica sazvana, da slavnomu odboru izjavim, da sam se odvažio primiti izradjenje sveobćega diela upitnoga kataloga. Gosp. izvjestitelj mi je uručio program — što bi sve upitna radnja sadržavati imala. S toga želim gospodo njekoliko riečih progovoriti, kako sam ja stvar shvatio, da se nebi o stvari možda više očekivalo, nego li sama stvar zahtjeva. Po spomenutom programu sudeć imao bi obći dio dotičnoga kataloga sadržavati živu i podpunu statističku sliku kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, ujedno sa hrvatsko-slavonskom krajinom vojničkom, dakle: historički razvoj spomenutih kraljevinah sa krajinom vojničkom, opis prirodne kakvoće zemljišta, absolutno i relativno pučanstvo po narodnosti, vjeri, zvanju, gibanje itd. čim obširnije moguće bude, opis fizikalne i tehničke kulture, zatim trgovanja, intelektualnu i ćudorednu kulturu, ustav i upravu. Dotični opis namjeravam na statističkih podatcih od god. 1862. osnovati.

Buduć da upitni podatci još tiskom obznanjeni nisu, s toga molim slavni odbor, da bi kod naših domaćih viših oblastih posredovati izvolio, neka mi upitne podatke u spomenutu svrhu priskrbiti i ustupiti izvole.

Ja ću ipak nastojati, da stvar čim prije, podpunije i točnije izradim, te najdulje do konca siečnja 1864. predadem.

Predsjednik zapita, imade li tko ovomu što primjetiti, pa pokle se nitko neoglasi, izjavio je predsjednik, da je mnenje g. dr. Matkovića sasvim prema želji glavnoga odbora, pa s toga da se imade njemu povjeriti konačno sastavljenje obćenitoga diela izložbenoga kataloga.

Ovo je primljeno.

Predsjednik priobći, da je glavni odbor glede g. dr. Matkovićem spomenutih podatakah već prije učinio shodne korake, pa da je stigao odboru pripis vis. namj. vieća od 3. rujna, u kojem se veli:

„Glede podatakah stavlja se slavnomu odboru do znanja, da će se pružiti svaka obaviest ne samo po ovom kr. namjestničkom vieću, već i kr. kancelariji dvorskoj, te da su pozvane sve domaće oblasti i zavodi, da slavnomu odboru budu u svem na ruku.“

Jednako podpuno je zadovoljan glavni odbor i s rokom, do kojega je dr. Matković obećao, da će sastaviti katalog; jer preostaje još dovoljno vremena, da se prevede u talijanski i njemački jezik, i da se dade pod tisak. Do otvorenja izložbe t. j. 18. kolov. 1864. mora on sasvim gotov biti.

Izvjestitelj doda, da bi bilo shodno, kad bi se zapisnik ove sjednice priobćio vis. dvorskoj kancelariji i uzv. namj. vieću, da znadu, da je dr. Matković preuzeo posao sastavljenja obćenita kataloga, pa da ga preporuče kod svih oblastih glede potraživanja podatakah.

I ovo je primljeno,

Zatim čitan je: 1) Dopis riečke trgovačko-obrtničke komore, u kojem se prijavlja, da je na Rieci stvoren podružni odbor za izložbu u koji su izabrani: Drag. Sporer, Friderik vitez Thierry, Vincenco Pessi, Franjo Palese i Antun Turčić.

Uzeto do ugodna znanja.

2) Dopis trgovačko-obrtničke komore u Zadru od 18. rujna o. g. br. 140. u kojem se javlja, da je komora primila poslane programe, prijavnice i pečat, te izjavlja, da je pripravna sudjelovati kod izložbe; nu budući će komora do brza preduzeti nove izbore, to prepušća, neka ovi novi članovi sastave i podružni odbor.

Uzeto do povoljna znanja.

3) Dopis osječke trgovačke komore od 20 rujna o. g. br. 489. u kojem se javlja, da tamo neznaju ništa o kakovom podružnom odboru, pa da su s toga poslane programe, proglase, pečat i. t. d. na jedno vreme sahranili.

Ovaj dopis probudio je u prisutnih članovih vrlo nepovoljno čustvo, jer se je odbor čvrsto nadao, da će se trgovačka komora pobrinuti, te sastaviti takov podružni odbor od svojih članovah, pozvav još druge vještake i članove gospodarske podružnice, pa ovako zadovoljiti želji glavnoga odbora.

Skupština odluči, da se imade još jedan put u istom smislu pisati osječkoj trgovačkoj komori, te ju umoliti za što skoriji odgovor.

Izvjestitelj priobći, da je usljed zaključka, stvorena u sjednici, držanoj 17. o. m. 1200 otisakah programah, koji se imadu kao dodatak „Gospodarskomu listu" razaslati, već tiskano, i da će se budućemu broju rečenoga lista priklopiti. Ujedno predloži on, neka se zamoli uredničtvo onoga lista, da posveti izložbi poseban članak, kao što je to učinio u Zadru izlazeći „Narodni list."

Na dalje spomene izvjestitelj, da je u novinah priobćen program za godišnju glavnu skupštinu hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga družtva, koja će se držati 16. i 17. listopada. U tom programu imade 16. točakah, ali se niti jednom nespominje izložba, a uprav ovo bila bi sgoda, gdje bi se dalo uspješno djelovati na korist izložbe. On predlaže dakle, neka se umoli slav. gospodarsko družtvo, da metne naknadno u svoj program takodjer i izložbene poslove.

Oba predloga izvjestitelja primljena su, te je njemu naloženo, da ih izvede.

Izvjestitelj javi, da su izložbeni programi i proglasi u hrvatsko-talijanskom jeziku već pod tiskom, pa će se do brza razposlati u Rieku, Spljet, Zadar i Dubrovnik.

Napokon predložio je izvjestitelj, neka se zaključi, da se od svakoga sjedničkoga zapisnika, čim bude tiskan u „Pozoru", dade na pose otiskati 50 eksemplarah, koji će se poslati uredničtvom naših listovah i podružnim odborom dalmatinsko-hrvatsko-slavonske izložbe, da jedni i drugi što prije saznadu, što i kako radi glavni obor.

Ovo je primljeno.

I tim je sjednica zaključena.

Svaštice.

— Iz Požege. Najnovije je u Požegi, da se današnjim danom započima graditi brzojav od Požege do Nove Gradiške, i tako će za koju nedjelju i Požega biti u savezu sa cielim svietom. Za ovu blagodat imamo se ponajviše zahvaliti našim visokim oblastima, i požrtvovanju od strane županije i grada Požege učinjenom. Druga je važna novost da je ovdašnje občinstvo veoma razjareno na njemački list „Volksblatt" što je u svojem br. 36. dne 4. studena t. g. u uvodnom članku narod hrvatski ogrdjen tako infamno da to nebi neprijajelj učiniti mogao, a kamo li novine onog naroda s kojim bi imali u užji savez stupiti nego dosad faktično stojimo. — — Ova narodu nanešena uvrieda valja da će na zakonitom putu osvećena biti. — — — U mjestu Kutjevi je u mjesecu rujnu, i dotično listopadu jedno petput potres bio, i to tako jak, da su u vlastelinskom gradu zidine popucale. — Dana 8. o. m. bilo je razdjelenje nagradah onima, koji se na posliednoj izložbi gospodarske podružnice sa svojima proizvodi odlikovaše, scienimo da će občinstvu milo biti, ako tu stvar obširno priobćimo; zato eto zapisnika podružničkog u svojoj cielosti dostavljamo.

Zapisnik sastavljen povodom priredjene za 20. i 21 rujna 1863 u Požegi izložbe zemaljskih plodinah i rukotvorinah.

Na 21. rujna 1863. za koj dan biaše opredieljena glavna izloga sa procienom sakupiše se u dvorani županijskog doma gdje su izložbeni predmeti namiešćeni, osim skoro svih članovah podružnice, toliko množine svieta iz sviuh razredah pučanstva obojeg spola a osobito iz seljačkog státiša, da po gotovo nemoguće bijaše u dvorani kretati se, viditi bo je bilo da je svakome srce od radosti igralo što je taj prvi pokus toli sjajno za rukom izpao, jedva moguće bijaše taj radostni žamor utišati dok je presvietli gospodin predsiednik Miroslav Špun-Strižić zasjeo predsiedničku stolicu te nazočne kratkim govorom pozdravio, kojim izrazi svoju radost da je gospodarska podružnica u toli kratkom vriemenu tako napredovala, da je u stanju bila izložbu prirediti; a još više ga raduje sjajan uspjeh ove izložbe, te zato, pošto je pučanstvo toliko šaučustva tom prigodom pokazalo, goji najliepše nade za budućnost ovoga naroda, da će materialno blagostanje buduće osigurano biti.

Zatim razloži presvietli gospodin vel. žup. i predsiednik da, kako vidi iz obilnosti izložbenih predmetih koji u razne struke gospodarstva zasiecaju, neće moći jedan odbor sve valjano razsuditi, zato bi on toga mnienja bio, da bi četiri odbora u tome poslovala, i to jedan za žito, drugi za grož(d)je voće i povrće, treći za vino a četvrti za rukotvorine, s toga ujedno imenuje za razsudjenje žita sliedeću p. n. gospodu:

1. Petra pl. Maljevca, 1. podžupana kao predsjednika, zatim Ivu Valetića, župnika Vetovačkog, Franju Finka vlastelinskog providitelja u Stražemanu, N. Cilića trgovca iz Siska, M. Mandrovića trgovca iz Nove Gradiške, Gašu Garića mlinara, i seljaka Merka Mandića i P. Petrovića iz Doljanaca.

2. Za grožđje, voće i povrće: Mirosl. Kraljevića 2. podžupana, Vatr. Bunjika, V. Babukića, V. Muhu, N. Dabića, Dr. Czirakia, Dr. Csillagha, N. Dieniša iz Nove Gradiške, A. Szalaya, zatim seljaka Šimu Cordića iz Velike.

3. Za vino: Dr. Galca, grofa Lava Wurmbranda, M. Beniševa, Škend. Peičića, N. Tanhofera, A. Bogića, F. Mudrovčića, G. Bahera, Dr. N. Ferka, Š. Viraga, A. Kovačevića i seljaka Filipčevića.

4. Za rukotvorine: Š. Pošu, N. Zangla, S. Kuševića, J. Ilića i seljake Mar. Kraljevića i S. Knežević.

(Dalje će sliediti.)

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

SLAVONAC.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. studenoga 1863. Broj 32.

DIEVO!

Dievo ah! žar oka tvoga,
Kano s neba munja brza,
Usred srca pade moga,
Te mi grudi bolom trza.

Lice tvoje slično ruži,
Tako mene ah! zanese,
Da mi duša sada tuži,
Sva od bola grud se trese.

Biela tvoja njedra mila,
Odkako mi oko spazi,
Ljuta bol mi grud stisnila,
Te život mi mlad porazi.

Stas ti vitki sličan jeli,
Zavede me u stranputi,
Te se danci svi veseli,
Pretvoriše u plač ljuti.

Zlatosvilna kosa tvoja,
Srce mi je sve oplela,
Rastavi ga od pokoja,
Blagi mir mu oduzela.

Pokoj daklem meni vrati
Ljuti da me bol umine,
Dievo! ljubav mi nekrati,
— Raj na zemlji da mi sine.

B. Š. iz Banovadola.

Iz Aleksandra Petőfy-a.

I.

(Fa leszek, ha fának vagy virága.)

Da si cvietak, rad bih bio stablom.
Da si rosa cviet bit volio bih,
A ja rosom, da si ti trak sunca
Nek bi žiće splinulo nas obih.

Kad bi dievo modrim nebom bila,
Rad bih na njem kao zviezda sjao,
A da si mi dievo crnim paklom,
Teb za volju proklet bi se dao.

II.

(Különben én becsüllek, oh pohár.)

Ja te štujem čašo moja,
Ali jednu imaš manu, —
Neštujem te čašo moja,
Jer ti brzo pridem k dànu.

Kad bih s tobom čašo bio,
Pun bi uvjek morao biti,
A ti s menom kad bi bila,
Viek iz mene htjela b' piti.

Pr. Jos. Eug. Tomić.

VLADISLAV.

Pripoviedka iz naše povjestnice XIV. stoljeća.

(Dalje.)

IV.

Čemu da opisujem doček kraljicah Marije i Jelisavete u Gorjanovom gradu; kraljicah koje su toliku nesreću naniele hrvatskoj i ugarskoj državi, da su stoljeća minula, dok su njene posljedice izgladjene! Bjednikom je težko sjećati se prošlih, tužnih danah; gledati svoje tlačitelje u lasti i razsipnosti plivati od svojega truda i znoja, dočim sami na svačem i najmanjem dobru oskudjevaju. — Nije se tuj orio urnebesni „živio!“ — „slava!“; nije se poljanom ni gradom razlievala oduševljena pjesma sretnoga pjevca, niti tutnjio žamor i kikot veseloga naroda, a najmanje da su u tomu dočeku mogli daleko i široko pa tja do današnjega dana pripoviedati, kao njekoč o nebeskomu kralju:

Posiplju mu cviećem pute
Svione ságe podanj medu: —

grobna je tišina vladala, a na bliedimi upalimi lici jasno si vidjeo, koji ih strah i briga tare nad pohodom svojih nenaravnih vladarah. — To užasno mučanje prekidalo je topot obiestnih konjah, tutnjava bogato izkićenih kočijah i kadkada Nikolom Gorjanom prisiljeni uzklik, koji bi prije srce okamenio, dušu oledio, no da bi se ičija prsa od radosti i veselja razpupala.

Težko vladaru bez ljubavi i povjerenja svojih viernih; ali tri puta jao narodu pod okrutničkim žezlom svojih nadmoćnikah i njegove rodu odmetničke okoline!

Ljudevit veliki kralj slavonsko-hrvatsko-ugarski preminuo je 12. rujna 1382. Slavonci, koji su sa svojom hrvatskom braćom u državopravnom pogledu na trojedinu kraljevinu jednaki bili, uživali su sa svojimi ustavnimi sajuznici Ugri pod Arpadovci i napuljitanskimi Karolingi do onda zlatna vremena starodavne ustavnosti u najvećoj uzajemnoj slogi i ljubavi.

Sretna, blažena vremena!

Ljudevit je prvi laškom lukavošću i nezahvalnošću počeo s užavati prava slavonsko-hrvatska, narivavao svakovrstne štibre a najzlosretniju tako zvanu „pecunia christianitatis“ u Dalmaciji „praecationes“ zvanu, te su već za njegovoga života krvavim, i po njega sramotnim plodom uplodili. Tko s oduševljenjem nesluša o tadanjemu rodoljubju, požrtvovanju i junačkoj slavi naših hrabrih praotocah kojimi su oduševljeno branili svoja prava i narodnju čest?! Tko se nebi divio bezprimjernom junačtvu slavonske amazonke grofice Kate, supruge Vladislava Nelipića?! — Poslje njegove smrti završi mjerilo njegovih griehovah razuzdana mu spletkaruša supruga Jelisaveta i kćer Marija. Slavonci i Hrvati, nevikli ženskomu gospodstvu, pošalju u Napulj zagrebačkoga biskupa Pavu Hrvata i nećaka Ivana Paližne priura vranskoga, da s privolenjem cieloga naroda krunu trojedine kraljevine ponude Dragutinu Dračkomu. Nije bilo dugo, i eto Dragutina preko Senja u Zagreb, gdje ga je isti biskup okrunio i pomazao za kralja u prisustvu bosanskoga kralja Tvrdka I., bana Ivaniše, Tome brata biskupova i bana Dalmatinskoga, bana Stjepana Lackovića, Ladislava Luzničkoga kapetana trojedne kraljevine, Ivana Paližne priura vranskoga, požežkoga kneza Ivana Trevlate. Ivana bana Morovićkoga i mačvanskoga i mnogih inih velikašah.

Sretno je zavladao Dragutin trojedinom državom, i kamo sreće da nije poslušao magjarske nezadovoljnike nudeće mu ugarsku krunu; jer jim bijaše već dosadilo bezzakonje žensko, i njihove udvorice slavonskoga odmetnika Nikole Gorjana. S malom ali izabranom četom junakah, koju je predvodio ban Ivaniša, dodje on u Budim; primljen tuj s velikim uzhićenjem, proglasi se kraljem ugarskim, a bì pomazan i okrunjen po Dimitriji

nadbiskupu strogonskom u Prosincu 1385. Ali jadno i kratko bijaše to kraljevanje. Već 6. veljače 1386 izdahnuo je pod izdajničkim mačem Blaža Forgača, koga su bezbožna Jelisaveta i podli Nikola Gorjan podkupili. Naša stara doglavnica nesloga — imena joj nestalo! — diže u isti čas što možnije i visokije svoju otrovnu glavu. Taki se odmetnuše Ivan Morovićki ban mačvanski, knez Travlata, Vladislav od Lužine i mnogi ini. Ivaniša povuče se natrag da izdajnike domovine kaštiguje; te je u vrieme naše pripoviesti pokoravao i pokorio Ivana Marovićanina. Strašni nered, bezzakonje i krvoproliće nastalo je spletkarenjem kraljicah i Nikole Gorjana u našoj tužnoj domovini. I prem povjestničari razne, ništetne uzroke njihovoga dolazka u Slavoniju u toj najnesretnijoj dobi navadjaju; taj pohod nemože se nikako drugačije smatrati, nego za pravednu desnicu božju, koja ih je hotjela kazniti kroz same one, na koje su toliku nesreću svalili.

* * *

Bez da se je sam knez Trevlata nadao, a na veliku Blažićevu nevolju, došle su kraljice već sutranjega dana oko poldne. To bijaše za njega grom iz vedra neba; nemogaše bo sada bez nikakovoga podozrenja odpremiti kćer kastelanu Kotromanović-grada, kao što je čvrsto odlučio. I preveć mnogobrojnu pratnju poveo je Gorjan sobom, a tvrdja mu bijaše odveć jaka; te se je brižljiva starina težko biedao što će mu mio narod preveć stradati, što će se oko njega mnoga drago ciena krv proliti, mnogi život ukositi, mnogi junak zaglaviti a biedi žalostne domovine opet ne odmoći. Za njegovo rodoljubivo srce nije moglo biti veće tuge; i to je zašto nam je onako zabrinut, nujan, neveseo.

U cielomu dvoru činio se je jedini Vladislav podpuno zadovoljan, vedar, bezbrižan, dà skoro i nestašno veseo. Već prije zore vratio se je u grad, bez da je itko živ znao, da je ujcu dolazak nesretnih kraljicah dojavio. I sam Vladko čudio se je njegovoj dobroj volji i djetinskoj udvornosti, kojom se je kod samoga kneza — otca znao tako umiliti, da je na prošlu večer posve zaboravio i opet ga omilio kao svoga jedinka. Da nije znao radi kakove poruke nije mario budući mu zet cielu noć probditi, izmučiti sebe i dobra konjica; bio bi posumljao o njegovomu rodoljubju, kako je njega blažio, uz otca i pratnju kraljicah prianjao. Staromu Trevlati cvalo je srce od veselja, sudeći da mu se krv nije iznjeverila, te nije pred njim nikakovih tajnah skrivao; dà radi njega bio je rado gledan od istoga Gorjana i kraljicah, doznajući tiem načinom njihove najskrovitije namjere. Dočim je knez blagosivao svoga mezimca, i obećavao mu čim prije sjedinit ga životom svojim; savjetovao se je sa starim Blažićem o boljku tužne domovine, i posvećivao je noći ubiedjenomu narodu.

Slavka bi se scienila najsretnijom, da nije s pratnjom kraljicah došao i njeki Bela, sin Petra Zudora, koji je kasnije radi tobožnjih zaslugah u boju proti Slavoncem i Hrvatom sa Bebekom nad našom domovinom banovao. Slutnja siedoga Vladka izpunila se. Sa griesi i nepravdami — — — — — — — — — veli naš narod; a u bližini nečastivoga sliedom sliede. Bio je Bela tek u 22 godini; istom da je otvorio oči i uživa ovoga svieta, a on se već uzneo taštom junačkom lovorikom, koju je tko zna gdje na megdanu ubrao. Nije mario hvastati se i svojim ženskadijskim vjetrenjačtvom; te nije bilo gospodjice koja bi mogla odoljeti njegovimi zatravljenimi, skapajućimi pogledi, njegovom umilnom, primamljivom smješenju, njegovoj ljuvenoj sladorrieči, a u njegovom ogrljaju i pod njegovimi vatrenimi cjelovi bi se i jed obratio u med. Ohol i naprasit prezirao je svakoga nižjega od sebe; za njekoliko danah bio ga je sit sav Gorjanov grad; a ovamo se svojom tobožnjom naobraženošću, savršenom ugladjenošću i najpodlijim ulizivanjem tako udvorio kod kraljicah i njene okoline, da su ga ovi rado gledali, i kao najumnijega medju sobom cienili. — Pravo veli naša poslovica: gdje nejma ljudih, tamo i ti možeš čovjekom postati. —

Jedva što je uočio Slavkin angjeoski lik, već se u njemu ona strast uzrujala koja čovjeka izpod živine obaljuje. Kako je bio svakog plemenitijeg odhranjenja lišen,

*

a ovamo vikao da se sve njegovimi strastmi i hirami povinjava; veoma ga je vriedjala Slavkina prezirna hladnoća. Nije ni toliko snage i uma posjedovao, da je uvidjeo jasno zametavanje, pa da je srcu silu učinio, a nemrljao kriepost blatom svojih najpodlijih požudah. — Njegovo bezobrazno narivavanje tako joj dogrdilo, da je u oca liek potražila; nu zahman. Komu djavo hoće da dozlogrdi, toga ni krstom neotjera. — Sieda starina bio je u najvećoj brizi; njegov zloguk još je jače gučao. Neznade kako će bez svake buke i huke nezvana gosta od kćeri odbiti; i uprav zaoto još manje usudjivao se je Vladislavovu pozornost probuditi. Sve je misli ipak u jednu smislio: odlučio je ma pošto u Kotroman ju odpremiti. Ali i ta mu se je namjera osujetila. Slavka se je svojim angjeoskim licem i djetinskom umiljenošću odveć dopala kraljicama, te jim se nikako nemogaše, već da jim bude igračkom u dugimi časovi. Tomu je naravno i rječitost Belina pomogla. Sada neostade druga pomoć, van najprostije silnikovo sniženje i Vladislavova zaštita. Bela je škripao zubi i u dnu duše zakleo osvetiti se.

Jadna Slavko! tek da se razpupaš najdivnijom ružom, a već ti zloćudni crv podgriza žilje sreće života!

Bijaše o sunčanome zahodu 23. srpnja 1386. Radi jučeranje jednodnevne kiše ciela se narav okriepila, omladila; mirisna maglica dizala se je nad Slavkinim vrtom poput lagahne pelenice, a driemežnim cvatom i tečnim plodom disala su okolna drveća, loze, cvieće, sve. Prskajući vodoskok medju ukusno razredjenim stabaljem, i zadnje zrake zalazećega sunca što-no izmedju njih do zdenca dopiraše i u odskačućoj vodi prekrasnu sedmobojnu dúgu slikaše, pružalo je vrtu njeko veličje, a tiho rominanje padajućih biser-kapljih nježilo te je njekim sladkim blaženstvom. Eto i sunce se zamače u moru od rubinah, a s protivne strane se je pomaljao obrub odskačućega polupunoga mjeseca. Sve se je veselilo svježemu sutonu; samo Slavkino srce uzdisalo je u mreži tisučosličnih zloslutnjah, koji su ju kao roj saletile, i nedali se ni tihim, razblažujućim povjetarcem razagnati. Prebirući od jednoga cvietka do drugoga, jasno joj se zrcalila na njezinih crtah njeko nespokojstvo. Krv joj grozničavo tecijaše po žilah, i duboki uzdah često putah joj talasaše mehkanu grud. S pustivši se na divnom nonom razdragani čimen, birala je ubrano cvieće u raznobojnu kiticu za — — —

Za kog inoga već za Vladislava, koji ju eno onako iz nenada zateče junačkim ogrljajem. Već je podugo kako je njeku nujnost i brigu spazio na svojoj miljenici, a nikako nemogaše uzrok saznati, bez da pozornost neprobudi. To ga je tiem više smućivalo, što je i budući tast brižniji postao, a iz njegovih slutnjah nagadjao velike nepovoljnosti. Oči mu njekom vlažnom mrenom sjahu, ta u grudih mu je bjesnio ognjomet, usne mu od težke uzbudjenosti drhtaše, zaušćivao je svakovrstno, ali jedan put ga je riečca iznevjerila a drugi put nije znao kako da si želji olahkoti. — I Slavka je bila zanešena riekom vlastitih ćustvah, te nije znala koju branu da otvori rominanju svoje nutarnjosti. U očima treptahu joj more mislih i željah; od prevelike sile samo što joj nebriznu niz nevina lišca. Vladislav se je sám divio svomu zlatu; tako ju još nevidje; pa da svojim i njenim ćustvom naravni tok priskrbi, spusti se na čimen, lati joj divnu ručicu, pa motreći joj u rajsko lišce, odpočme tiho:

Pjevaj srce, popjevaj dušice:
Nitko nezna što mi zlato ima,
Moje zlato crne oči ima!
Dušo srce pogledaj me s njima. —
Pjevaj srce, popjevaj dušice:
Nitko nezna što mi zlato ima,
Moje zlato medna usta ima,
Dušo srce poljubi me s njima. —

Pjevaj srce, popjevaj dušice:
Nitko nezna što mi zlato ima,
Moje zlato biele ruke ima,
Dušo srce ogrli me s njima. —
(Nar. pjesma.)

Slavki se nemogaše na ino, već da mu prebaci ručicu preko junačkoga ramena. U taj čas zašušti nješto za zdencem. Neopazivši nigdje ništa, nastaviše milovanje. Naslonivši krasnu glavicu na junačke mu grudi, odroni joj se duboki uzdah iz presretnih ali i bolnih prsah. Topljahu se u prevelikomu blaženstvu; od težkoga milja da su mogli riečcu prozboriti. Ni Rafaelov kist nebi krasniji, nježniji, ljubavniji prizor obreo; za takove je samo narav i Bog umjetnik! I mjesec se nadvio da se naužije divotne, mile nevidjene krasote. Milovanjem njihovim i sama se narav raznježila, te misliš da ti se sve u vrtu draga, da te sve blaženijim mirisom zadiše, a tiha prskavica da te svojim rominanjem u rajske predelje zanaša. Sve u draganju i ljubavi uživa. A i kako nebi, kad je i sàm Bog ljubav! Samo nenavist i zloba skapava s njih, te najveće blaženstvo i sreću nastoji svojim jedom zagorčiti. — Ta jim je tik njihova raja zasiedala. I po drugi krat nješto šušnu za zdencem; ali je ljubav sliepa i gluha, te neopazi svoga doglavnika.

Kleta zlobo! kalni izvoru najpodlijih zalah, najćemernijih jadah, ogreznula u blatu svoje gnjusoće! Zlobi, nenavidi, opadaj, zavadjaj, truji, ogorčuj, mori, haraj, žari, vodi tvoju nesvjestnu igru dok ti tvoje sunce sija, doć će i tebi Vidov danak — barem tebi bunarska zasjedalice već ogranjuje.

„Milko!“ prožubori Vladislav nakon slegnuvše se bure, „ti si uvjerena, koliko te ljubim; kako da ti još svoju odanost izjasnim, čime prispodobim? Gledji onu prskavicu. Da imadem onoliko načinah za izkazat ti svoju ljubav i odkrit ti dovoljno svoje zatravljeno srce, koliko ona biser-kapljicah, još bi ih premalo bilo. I da imadem onoliko životah, koliko ono modro nebo zvjedicah, koliko ova zemlja travicah, sve bi ih ti poklonio, žrtvovao, dao: život, dušu, sreću, roditelje, imanje, sve, sve. — — Pa mi se ipak, zlato, kod ravne tvoje ljubavi činiš nješto nujna, nevesela?“

Slavka múči, uzdiše, nježi se. Srce bi joj govorilo, ali nemogu usta zaustiti.

„Kaži dušo“, nastavi ljubovnik prosećim glasom, „ako sam te uvriedio, posipat ću se prahom i pepelom, zaodjet ću se strugačom, užetom ću se pasati, likovni ovratnik nositi, i klečeći pred tvojim angjeoskim lišcem činiti ću pokoru; a ako te je tko drugi uvriedio, samo prstom upri u njega, i dok je ovoga viernoga mača — —.“

Udari po pripasanoj damaskinji, da se zveketanje čak po dvoru odbijalo. Slavka samo muči i uzdiše.

„Ha! ha! ha!“ oglasi se izza zdenca porugljivo rozgotanje.

Oboje se prenuše.

„Jao! Ón je!“ šapnu Slavka drhćućim glasom, te se kao bršljan još čvršće previ uz ljubovnikovu junačku grud.

Možebiti nitko na svietu nije pohlepnije zadjevicu latio, nego je Vladislav. Već je odavno kipio kao ognjomet, željno tražeći prigodu, da smrtonosnom lavom proriga. — Niesi li vidjeo kada god ranjenoga lava, kako strahovitom, pogubnom bjesnoćom na nesretnoga protivnika juriša? Ili ranjenoga vepra, koga je smrtonosno tane samo nadrlo, kako užasnom razdraženošću, kako sliepim, bezprimjernim, ádskim divljačtvom, napada lahkomišljenoga lovca? A jesi li motrio kada onu tmastu, crnu oblačinu, iz koje napregnute utrobe sipaju i križaju nebrojene munje, šibaju, ore se i ruše vojska gromovitih tresah, mislio bi, nebo i zemlja u jednom su plamenu, sve će se u prvobitni smies pretvoriti? Takovim razdraženim lavom u čas se Vladislav pretvori; munje mu sievahu iz vatrenih očijuh, a poput kakovoga triesa zaori vrtom: „tko si?“ — Izvinuvši se nježno iz ogrljaja nad sve ljubljene miljenice, jednim junačkim skokom stajao je pred svojim protivnikom.

„Podla udvorice!“ naruga mu se, spazivši pred sobom lisičavoga, nadutoga Belu. On ga je prezirao, i jedino to ga je spasilo.

Nu kao valjani potomak azijatske trage, nije Bela pripustio, da mu njegova mehka, nježna, gospodska ušesa po drugi put tako krasan, mio pridjevak pozledi, već uviek pripravan na takav sukob, potegne britkoga mača. Boj se zametne. Jasno se je vidjelo, da je Bela o životu Vladislavovu nastojao; dočim je ovaj mnogo vještiji i okretniji njegova napadanja prezirno samo odbijao. To ga je još većma dražilo, te je uprav biesnio. U jedan put sretnim, vještačkim mahom tako mu snažno Vladislav mač iz rukuh iztepe, da je od njih njekoliko hvatih daleko u čimenu zaustavio se, a Bela pred njega razoružan nice pao. Vladislav ga je dugo preko ramena gledao, te će mu u njeke:

„To li je tvoje čuveno junačtvo, vjetrogonjo?“

„Nejmaš pravo rugati se; to ti se je i samomu moglo dogoditi“, odvrati mu on posve smierno, ali gorko.

„A zašto zasiedaš poštenima osobama?“

„Niesam tako podal; najmanje prema tebi. Došao sam samo u vrt da — —“

„Da truješ sretne časove moje vjerenice“, presieče mu oštro Vladislav, spazivši da mu se protivnik sve bolje k maču približuje.

„Vjerenice!“ riknu Bela kao ranjeni divljak, skočivši u isti čas do svoga mača.

„Kukavice!“ zagrmi Vladislav, koji je već proturio svoju damaskinju kroz uši od balčaka. „Ako ti nije život mio, da ga se niesi taknuo, avetinjo!“ — Za tiem nakon kratke stanke: „Vidiš da je tvoja čest i život u mojih rukuh. Tvoj ti mač nevraćam; on će ti život skratiti, ako mi jednu rieč nezadadeš. Je li tvrda vjera?“

„Kao stiena.“

„Ha, ha, kao stiena! Poznajemo se lijo. — Nu što ja od tebe zahtievam vjeru? Tko bi tebi vjerovao, sitom bi vodu grabio. Zapoviedam ti, da samo do sutra večeri ovaj naš sukob nikom nekazuješ.“

Bela ga je zapanjen motrio.

„Dà, do sutra večeri. — Sada ti poklanjam život, niesi bo vriedan da se tvojom krvju ogriešim; a zaustiš li samo gdje god o cielomu dogadjaju, ugasnut će ti svieća.“

Mladi Zudor trudio se je još svakovrstno, da svoj mač dobije, no videći da ga nebi čitavom kožom odneo, odjuri škripajućimi zubi; a od zlobnoga gundjanja mogao je Vladislav razabrati, kako svaki čas „sutra, sutra“ melje.

„Dà, sutra, ako Bog dade i sreća junačka!“ poprieti se i Vladoje, vrativši se k vjerenici.

Slavka o cielom tomu razgovoru nije rieči razabrala. U prvi mah kao košuta zaplašena, čuvši zveketanje mačevah, protrnu joj ljuveno srce u strahu za vjerenikom. Nije ga ona tuj mogla pripustiti nestalnoj sreći, skloniti se u dom; već se utekla onoj mogućoj pomoći, pred čijom se silom i mač kao lát kida, pred čijom riečju vojske i svjetovi na koljena padaju. Ugnuvši se na stranu, kleče na mehki čimen, sklopi nježne ručice, diže angjeoske očice prema zvjezdama ukrašenomu svodu nebeskomu skrušeno se moleći, a — molitva pravednika prodjera kroz oblake. — Puna nježne zahvalnosti prema ocu nebeskomu, šaputala je vraćajući se na ruci zaručnikovoj:

Ljubit ću te Gospodine!
Prvi uzroče me jakosti,
Ma slobodo, ká ne gine,
Moja tvrdjo, ma stavnosti:
U te ufat ću, o moj Bože,
Jer me u težku zlu pomože.
— — — — — — — — — —
Zazvah mojoj pri nevolji

Boga, i vapih tuj pred njime
A on pomoćnik svieh najbolji
Svete iz crkve usliši me:
I što vapih pred njim tade
Vječne u uši zadje, i padc. itd.
(Saltjer Slov.)

(Dalje će sliediti.)

NA DVOPUTJU.

Historična epizoda iz mladih godinah Napoleona Bonaparta.

(Iz talijanskoga.)

(Dalje.)

II.

Stan gospodje Colombier bijaše na rieci Rodanu, sa prekrasnim izgledom i veličanstvenim vrtom punim liepa cvietja i voćakah, sa preliepim u sredini vodometom urie-šenim liepimi kipovi, djeli glasovitih kiparah.

Bijaše tu posjedalo izabrano družtvo gospode i gospodjah oko stola, puna svakojakih poslasticah, koje je stari sluga u svečanoj odjeći i naprahanoj vlasulji sa dugačkim perčinom, okolo nosio.

Gospodja Colombier bijaše još liepa, oko 40 godinah, pogleda bijaše u istinu boljarskoga. Do nje sjedjaše stara grofica d' Halincourt, udova gubernatora pokrajinskoga; s druge opet strane sjedjaše do nje baron Salingré, stari plemić di S. Luigi, koji je vidio liepe dane glasovite Pompadour i slavne Dubarry. Ovaj je zabavljao obe gospodje pripovjedajući jim dogadjaje parižke, veleći, da je kralj odlučio skončati već jednom tu bezsramnu narodnu skupštinu, oslanjajuću se na silu svojih 30.000 vojnikah, štono u Parizu pod zapovjedničtvom generala di Broglio léže.

Na drugoj strani razgovaraše se Demarris sa njekoliko gospodičnah o svojih putovanjih, pripovjedajući jim već stoti put sgodu, kako je putujući u Savoju sa svojim mladim prijateljem Bonapartom, ovomu na brdu Cenis život spasio.

„Ufamo se“, reče na to njeka gopodična smješeći se, „da se Bonaparte neće više izvrgavati sličnoj pogibelji.“

„Oh, liepa gospodjice, Bonaparte je sada u još većoj pogibelji, nego bijaše onda na Cenisu.“

„Šta?“ povikaše mnoge od gospodičnah.

„Njeka sumnja me muči, moguće, da je netemeljita, al je ipak sumnja.“

„Priobćite nam tu svoju sumnju; odakle prieti Bonapartu pogibelj? Možda je bolestan?“

Tako govoraše probliedjela gospodična Beatrica, kći domaćice, drhtjućim glasom.

„Nije; već je kod njega Pozzo di Borgo korzikan; a ti korzikani su vam ljudi sumljivi i izdajice; nije li istina gospodine barone di Salingré?“

„Gola istina, odvrati baron, oni su barbari.“

„Eto vidite gospodične. Odtale moj strah, korzikani su vam fanatici, i veoma osvetljivi, nemogu ni jedne uvriede pregorjeti; osveta prelazi baštinstvom od otca na sina. Tko zna zašto je taj Pozzo di Borgo tolikom žestinom pitao za Bonaparta, možebiti da mu se ima zašto osvetiti. Strah me je samo i pomisliti na to.

Obći smjeh sljedjaše izza tih riečih, jer se u isti čas na vratih vrta ukaza Bonaparte vodeći pod rukom svoga mladoga prijatelja.“

Gospodična Colombier se digne podje došljakom na susret uviek se još smijuć; nu Bonaparte, komu se taj doček nimalo nedopade, reče joj hladno:

„Veoma sam zatečen tako veselim dočekom, gospodjice."

„Drago nam je, što vas još živa vidimo," odvrati djevojka neprestano se smijuć.

„Šta? zar se bojite, da sam već umro. Uvjeravam vas, da sad baš najmanje volje za umrieti imam."

„Hvala Bogu, da vas je svaka pogibelj minula," odvrati djevojka, „gospodin Demarris neka vam pripovjedi kako se stvar ima."

„Ja sam u istinu," oglasi se zarumenivši se Demarris, „ovim gospodičnam pripovjedao, da me je strah za vaš život, odkako saznadoh, da vas njekakov Pozzo di Borgo traži, jer kada se dva korzikana sastanu, nitko nezna, što se odtale može izleći, oprostite mi, to bijahu samo predsude, nu ...."

Bonaparte mu na to ništa neodgovori, već se približi gospodji Colombier, pa joj reče:

„Oprostite, gospodjo, što sam se usudio prije zabavljati se nego predstaviti vam, kako bi se pristojalo, moga mladoga prijatelja i domorodca g. Pozza di Borgo, koga danas evo nakon duga rastanka vidim."

Domaćica primi stranca veoma uljudno, te ga po starom običaju svim svojim gostom predstavi. Do mala se i on umieša u razgovor i pokaza, koliko je duhom nadaren i ćutliv radi česa brzo kumirom svih postade, čak i stare grofice, kojoj je pripovjedao, kako obitelj Pozzo di Borgo spada medju najstarije plemstvo na Korziki, vukuć lozu tja iz 12. vieka.

Tako prodje više ugodnih urah u šetnjah, raznih igrah i zabavah, kojih je i poručnik Bonaparte dionikom bio, sa takovim veseljem i tolikim prostodušjem, što drugčije njegov običaj nebijaše, da je sve u čudo stavio; pače istoga poručnika Demarris, koji se drugčije nije ničemu čudio. — Sad je uviek bio u blizini gospodične Beatrice bacajuć prieko poglede na mladoga si prijatelja, kad bi se ovaj gledao približiti, i na se obratiti pozornost liepe djevojke.

U njeke stadoše govoriti o dnevnoj politici i o dogadjajih parižkih. Carlo Andrea znadjaše vješto izbjeći mnogim pitanjim starih aristokratah, neučiniv ipak jasnijih razjasnjenjah protivnih vlastitoj pobjedi i vlastitoj politici.

Jednoč reče, da i mnogi, kako je dočuo vojnici i častnici rade proti novim uredbam, što na nje i nespada.

„To su vam puke izmišljotine", krikne baron; „evo imamo jednoga, gosp. Bonaparta, neka nam on svoje mnjenje kaže."

Mladi poručnik bijaše baš u živahnu razgovoru sa mladom susjedom, kad ga ovo zahtjevanje snadje; nu on nimalo se nesmutiv brzo odgovori:

„Častnici nemaju drugo, van pokoriti se zapovjedim svojih starešinah."

„Tako valja, zapoviedi će doći, pa ćemo sve u red postaviti, nije li istina gospodine Bonaparte?" Odgovori na to baron.

„Uprav tako gospodine barone, pa k tomu imamo valjana sredstva. — Prah i olovo."

Svi povikaše „živio" mladomu poručniku, samo Pozzo di Borgo motraše ga nepomično, ironički se posmjehujuć.

Baron se sada obrati gospodji Colombier, pa joj reče:

„Čestit mladić! valjan mladić! trebalo bi, da bude povišen; moja će briga biti da ga preporučim knezu Lambecu ...." al zatim dometne malo polaglje, „a jeli plemić?"

Gospodja Colombier obrati se Pozzo di Borgu s riečmi: „Nije li istina da je Bonaparte valjan plemić?"

„Gola istina."

„Dobro dakle, nastavi baron; toga mladića ću prepuručiti, pa se nadam, da će mu moja preporuka mnogo koristiti.“

Poslje toga se družtvo razidje, a gospodja Colombier izmamí od Pozza di Borga obećanje, da će sutra sa svojim prijateljem opet doći.

Čim se odaljiše upita Bonaparte Pozza di Borgo:

„Ej! kako ti se dopada ovo družtvo?“

„To ja tebe pitam, ja .... čini mi se da u sredini mnoge svjetlosti ima i puno sjene.“

„Istina doduše; al ovi stari boljari će sami po sebi propasti, pa nam dakle netreba u tomu jih pomagati. To su ti mumije iz muzeja poput onih egipatskih.“

„Pa uprav te mumije govore i preporučaju“, odvrati Pozzo di Borgo svojim običajnim hladnim posmjehom.“

„A zašto nebi? To jim je sve što rade. Ja jim se sigurno neću protiviti. U velikih stvarih svako je sredstvo dobro, za da se svrha postigne.“

„Hoćeš li i ti možebiti imati kakovu ulogu tom prilikom.“

„Kad bi me mogla najglavnija zapasti, bila bi carska“; odvrati Bonaparte s uzhitom.

„O zato je uboga naša Korzika premalena.“

„Nepita se sada za Korziku; ja hoću da ostanem u Francezkoj, gdje se dade steći slava svieta.“

„Ja ti dajem pravo“, reče Pozzo di Borgo i na novo se nasmija.

„Dobro. Idi dakle na Korziku, tamo ću ti ostaviti prvo mjesto. Jesi li zadovoljan?“

„Posve zadovoljan i želim to da prvi postaneš u Francezkoj.“

Bonaparte stisne s uzhitom ruku prijateljevu veleći mu:

„Ugodna želja — ugovor je sklopljen — a sad ćemo se o čem drugom razgovarati. Ded kaži mi što ti je rekla gospodja Colombier?“

„Razpitkivala je potanje o tvojoj obitelji i pitala me je, dali si sbilja plemić.“

„Plemić! Plemić!“ vikne Bonaparte mašajuć se za balčak svoje sablje; „ufam se da ću jim s ovom pokazati moje pravo plemstvo. Pa što si joj odgovorio?“

„Da je tvoja obitelj plemenita, i da lozu vuče iz 14. stoljeća.“

Bonaparte nasmjehnuv se odvrati:

„Sve te ludorije će skoro prestati; svi ljudi su jednaki; svi imaju ista prava.“

„Dobro; al ti preporučam prijatelju moj, da se okaniš takovih nazorah, kad se budeš sa preporukami ove gospode kod vojvode Liancourta i kneza Lambeca predstavljao.“

„Šta bi to? sve te tričarije pasti će pred svjetlom pravde; svi postaju plemeniti svojim razumom i svojimi djeli. Netreba da tko prezire moćne, već treba da se gledje do njih uzpeti; jer samo kad je čovjek velik dade se šta valjana izvesti. Što misliš, neimam li pravo?“

„Sasvim; pa imaš i valjano sredstvo, da se uzdigneš?“

„Koje? toga ja nepojmim.“

„Koje sredstvo, dragi Napoleonu, ta nebudi lud; ti snuješ kako bi se oženio, a zet gospodje Colombier može se svemu nadati. U ostalom je i djevojka liepa, pa ti „osnova“ nebi bila tako vratolomna.“

„Ta nedosadjuj mi, dragi prijatelju, takovimi riečmi, jerbo nježno ljubim Beatricu i nemislim nego na nju.

„Ako ju ljubiš, to je što drugo; onda ti nemam ništa više kazati, a tvoja je sreća učinjena. Brzo ćeš postati kapetan, a tko zna? možebiti da ćeš jednom i do pukovnika

dotjerati! Vidjeti ćeš, da će ti se tvoja nova obitelj, što je sada najmogućnija, pred tobom klanjati.“

U takovu razgovoru dojdoše oba prijatelja do stana Bonapartova. Tu si stisnuše na novo ruke i želeći si lahku noć razstadoše se naznačivši si sutrašnje ročište.

(Dalje će sliediti.)

Seoski knez.

Pogled u narav.

(Dalje.)

II.

Gospodarenje i suglasje naravi.

Kako je ljubezna narav u svome gospodarenju! kako je užasna u svih svojih pripravah! kako je raznovrstna u svom hodu! kako velika u dospievanju svojih svrhah sve malenimi sredstvî.

Svega zameta neznatan je povod, sve se pod blagorodnim njegovanjem svestrano razvija i razširiva do onih granicah, koje su svakome biću najpristojnije.

Svaka stvar stoji na svom pravom mjestu; ima opredjeljenu svoju mjeru jakosti, i radinosti; ima izmjeren svoj djelokrug i pridonaša svoj prilog k savršenosti svega.

Nijedan stvor Božji neprezire se; ništa nije nehasnovito, ništa nije samo za se ovdje: sve ima odnošaj na druga bića, i bila bi, ako bi jih početnik naravi uništiti hotio kroz njega samoga zametena.

Gljiva i crvić tako bitno spadaju na sustav naravi, kao hrast i lav; oni neleže možbit kao prašak, oli izmet na kotačih svjetovnoga stroja, već su sami mali kotačići, koji opet u veće spadaju.

I ako ti se ta bezkonačna raznost djelokruga naravi vidi kao smetena sbirka, to je onda mana u tvom oku; jer ti nevidiš onaj tajni pás koj sva bića spaja.

Ništa nije ovdje slučajno; jer sadašnjost ima svoj temelj uviek u prošastnosti, i jest posljedica povoda, koj se više put u najtamniju dalečinu prošlih stoljećah proteže.

Sve, što jest, što je bilo, i što će biti, jest jedna jedina cjelovitost, kakovo djelo jednoga biti mora. I onaj prehvaljeni, koj je učinio da danica bude, jest takodjer otac crvića na ružičnom listu nalazećeg se.

Koji je, koji pozna tolike hiljade bićah, koja se medju danicom i med crvom nalaze? koji uvidja, kako je sve Bog čuva i ravna, da nijedno od njih neizgine, nijedna zviezda sa svoje staze neudalji se, nijedna vlas bez njegove volje s glave nepadne?

Ti pako komu se možebit mozag vrti kod uzvišenog tog pomišljaja, da stvoritelj svih svietovah spominje se takodjer i crva, hodi i kupi za oto dokaze na velikom pozorištu naravi.

Pogledaj ju kako ona nebrojenu živinu, pri svoj različnosti njihovih nagonah, načinah života, i potreboćah tako u zaptu drži, da najveća i najmanja, najhrabrija i najbojazljivija, najproždrljivija i najumjerenija, jedno polag drugoga trpe se, drže se i plode se.

Motri blagu skrb, kojom narav otrovu uztuk u blizinu stavlja, što više, svoja najstrašnija pojavljenja za poljepšanje čitavog upotriebljuje.

Tamo*) mora gorući brieg podzemnim vulkanom za dimnjak služiti, njegova para nosi sobom kugu i smrt: ali dobrodjeteljna narav je tudie drvo garofana posadila, da on zrak svojim dragomastnim blagim mirisom napuni, i med nezdravimi sapami ognjenja zjala ravnomierje zadrži.

I nuto! lakomost**) nemetnu tako brzo sjekire na to plemenito drvo, već onda tek, kada je paradizno zemljište bolnicom postalo. Tako se osvećuje narav prezirateljem njena poklona.

Njeno čitavo domarenje je dobro, prijateljno i blagosovno, jedno suglasje od milinskih glasovah! isto zloglasje pretvara ona u savršen sklad tvorcu za neprestanu dike i slave pjesmu.

III.

Prostota.

Kod sve sjajnosti i različitosti naravske, svuda vlada ipak mudra štednja, bez rumenila ljepota i veličanstvena prostota.

Velike su njene svrhe, i neprevidljivi tečaj promjene, koji neprestance u njoj biva: pa kako su glede uglednosti neznatna njena priredjenja! kako su goneći kotači slabi! kako je jednostavno njeno orudje, kako su malenkasti temeljni uzroci, koje ona tako nedostižno tvori.

U njoj je sve radeno od najvećeg do najmanjeg; i iz ote bezkonačne različitosti djelovanja proizlazi jedno jedino — jednostavni red naravi.

Najprvo sve leži u samoj tmini bez pomišljaja na postati imajuću veličinu, bez znamenja buduće znamenitosti; — šutljivo i u potaji djela ruka Svemogućeg spojenjem snage naravi.

Ona proizvodi kitove, koji kano plivajući morski otoci po morju se križaju, — ona ista pribavlja uljevnu životinju, kojiuh neizbrojna množina višeputah tek oboružanom oku da je vidljiva i koja u jednoj kapi vode plovi, i kojoj je ta kap cielo more.

Ona ista kriepost koja tjera mašinu iz zemlje, uzdiže takodjer i hrast do oblakah; s onom istom lahkoćom s kojom lepirovi kroz zrak prše, trepće takodjer neizbrojni svietovi u neizmjernoj prostoriji cielosti.

Krotko šumljenje zapadnog vjetra po gjulistanih, po onih istih upravah diže se, po kojih strašna bura ratne ladje uništuje, lugove sa zemljom jednači, i gradove u razvaline obraća.

Baš ona ista težnja, koja sunčeno tielo skup drži, i planete okolo obćenitog sredotočja njihovog obraća, i rieke u morje strmoglavlja, čini takodjer kišnu kap iz svojeg parnog okružja padati.

I kako velike namjene jedino položajem svjetovnih tielesah dostignu se! da bi se naša zemlja k suncu približila, onda bi sve što diše, rad neizmierne vrućine poginuti moralo; a da se pako od njeg odmaknemo tada bi tmina, zapanjenje, i obćeniti pomor otu zemlju pustinjom napravili.

Gospodaru naravi! sve što si ti napravio, je neizrečeno dobro, i navješćuje te glasno kao najmudrijeg, najboljeg oca, sviuh tvojih stvorovah.

Daj nam i nadalje da nam tvoje drago sunce uzidje i svojim blagodjeteljnim uplivom život i radost oko nas razprostire.

Kako daleko dopire oko umrlih, što sjajnijeg, veličanstvenijeg i suncu

---

*) Na malakinskih otocih.

**) Holandezi.

jednakog nevidimo, ono indi neka nam i nadalje bude svietli božanstvenosti kip do onog blaženog preobraženja, gdje nam već više stvoreno sunce svietliti neće, već gdje ćeš Ti Bože sam viekoviečna svjetlost Tvojih spašenih biti.

IV.
Djelokrug.

Narav nikad neima obćenitog stanka, nikada svestranog sna; nikada podpune mirnoće i tihog stajanja u svojima djelovanji.

Ko što je njen božanstveni početnik sam najdjelotvornije biće, tako vlada takodjer život i radinost kroz sva njegova neizmierna stvorenja.

U svakoj iskrici, u svakoj kapčici, u svakom najmanjem prašku nahodi se djelajuća moć; uviek narav sama sebe razori, i opet se podigne, iztroši se, pak se opet poljepša, s mirom gubi, i s mirom zameće se na novo. —

Dočim ljuta zima zemlju njenih uresah lišava, ona kupi razpršene, trule ostanke svoje njegdašnje djece, za da se, kad se pramaljeće povrati u pomladjenoj ljepoti, veliči, i sve što živi i miče svojimi novimi dragocienostmi razveseli.

To neizbrojeno djelo ide od nepomičnih zviezdah dolje tja do pliesni, u morju i u svakom kutu zemlje, u zraku, kao i u najdubljem ponoru — u svakoj žilici životinje, i u svakoj niti travčice, jest neutrudivo smierom trajuće djelovanje.

I ta neprestana tiska u svoj naravi, to dopunjenje i otakanje, pritiskanje i odkidanje, navlačenje i odbijanje, borenje, i opet pomirenje, postanak i potonak, sve to ima jednu svrhu, blagosov najme i dobrohoćenje čitavog stvorenja.

Gdje je počitatelj sveg velikog i liepog, koj si nebi želio tako duboko motreće i sve obsizeće oko imati, da bi suglasno djelovanje tih neizbrojenih različitih skup spojenih kiepostih tiho diveći se, promatrati mogao?

Tko je, koji nebi težio za time, da bi se pred oto veličanstveno pozorište sjeo i nasladjivao se nad božanstvenom igrom, gdje stvarajuća svemogućnost svaki prostor izpunjava, i biće i osjećanje, sreću i dražtvenost svim mogućim stvorovom priobćuje i svako i nesetno poznaje, njeguje i obskrbljuje, i hoće da sunce, koje karamfila bojadiše, i strnja pozlaćuje i trsni sok kuha, takodjer i trsku i vodnu travu da obasjava?

Čovječe! ti milac naravi! ti si baš onaj, rad koga ona svoje sile najviše napinje, osjećaj dobrotu ljubeznog stvoritelja, i veseli se nad njegovimi očinskim darovi.

On hoće, da ti već i na ovoj zemlji sretan budeš, uživaj dakle, što ti on daje, sa radostnim i zahvalnim srcem, i nastoj kroz dobročinstva sličan mu postat.

Oto radostno uživanje, praćeno djelateljnom i plemenitom čovječnošću, jest najbolja slava i dika, koj mu ti u ovom zemaljskom životu, za njegove darove doprinieti možeš.

(Dalje će sliediti).

Mila uspomena

na

BLAŽA MODROŠIĆA

i njegovu mladu misu, prikazanu u župnoj crkvi pečuvskih Bošnjakah 15. studena 1863.

od vjernih mu prijateljah.

„Stani majko, stani veće!
Tari suze gorka plača;
Jer omilje tvoje sreće
U krilce se majci vraća;
Evo sinka tebi tvog,
Našeg drûga ljubljenog. —"

Smilila se višnjem raju
Nevinosti djela tvoja,
Od kieh muke čiem prestaju
Sried burna ti nepokoja:
Okruni te višnji Bog
Krunom vriedna sluge svog!

Glej! u svih nas, mili brate!
Na današnje velje slavje
Sitno bije srce za Te
I za liepo tvoje zdravje,
Što ga želi crkva, dom, —
Sjajne zvjezde duhu Tvom!

Milozvukom svudjer jêči
Božja pjesma iz grudi Ti
A pečuvska Bosna s rieči
Nikad Te zaboraviti:
Živio te dobri Bog
Na čast roda slavonskog!

S uplamćene Tvoje svieće
Tam u raj nam put se vije;
Jer nad tobom sunce sreće
Božjeg oka mirno bdije:
Raj u oku živi tom —
Uz Te mili slavski dom!

U Pečuhu.

Vjekoslav Takáč.

Zapisnik

devete uredne sjednice glavnoga odbora dalm.-hrv.-slav. izložbe, u Zagrebu držane 30. listopada 1863. pod predsjedničtvom pr. g. grofa M. Kulmera u prisutnosti g. podpredsjednika dra. Šuhaja, te odbornikah: gg. Bedekovića, Bratelja, dr. Breslauera, Cviića, Grahora, Hartmanna, Hondla, Irgolića, Jakića, Kollera, Käniga, dra. Matkovića, Šivica, Waissa, tajnika Turkovića i izvjestitelja Devidéa.

Sjednica započe saobćivanjem iz uručnoga zapisnika.

„Br. 130. Camera di Comercio d' industria in Fiume" javlja dopisom od 10. listopada, da je primila poslane joj tiskarije u hrvatskom i talijanskom jeziku, te učinila shodne korake, da udioničtvovanje tamošnjega kotara na izložbi bude što živahnije. Ujednò šalje jedan exemplar „Atti d' uffizio ed annunzi", koja sadržaje anonzu sl. trg.-obrt. komore riečke. — Ova prijava primljena je na ugodno znanje.

Br. 131. Visoko kr. namjestničko vieće javlja, da je slav. trg.-obrt. komora osječka, kano i vjerovitička županija primila glavnim odborom poslane im tiskarije i pečatnik; ali da im se nije dao nikakov naputak o ustrojenju područnih odborah. Vis. kr. nam. vieće šalje oba dotična spisa glavnomu odboru radi potonje izjave.

Na ovo tvrdi izvjestitelj, da je gl. odbor poslao u svoje vrieme trg.-obrt. komoram na Rieci i u Osieku potrebite tiskarije s pečatnikom, i ujedno umolio, da sl. trg.-obrtničke komore izvole iz svoga sriedi-

šta pozvavši vještake i područne odbore gospodarskih družtvah ustrojiti područne odbore za dal.-hr.-sl. izložbu i to Rieku za tamošnji kotar; Osiek, Požegu, Viroviticu, Vukovar (Vukovgrad), Djakovo, za Slavoniju, te da se je Rieka odazvala podpuno ovoj želji, a Osiek da je uztvrdio prijam samo tiskarijah i pečatnikah, a o područnih odborih, da nezna sasvim ništa. Ovaj dopis veli, da je učinio u sjednici 26. rujna t. g. držanoj, neugodan utisak, što je i u zapisnik uvršćeno. — Ovim potaknuta trg.-obrt. komora osječka, dade u „Pozor“ br. 227. očitovanje, glaseće na vlas jednako sa pritužbom, uručenom vis. kr. nam. vieću, iz koje je izvjestitelj uvidio, da je pogrieška učinjena u odpravničtvu glavnoga odbora. Ovom prinužden morao je on u br. 229. „Pozora“ opriečno izjaviti, da se po tom može ona neugodno dirajuća okolnost, koja bi mogla bila cielo poduzeće samo otegoćivati, smatrati odstranjenom. U ovoj nadi, veli, da se neprevari, jer da je malo za tim stigla viest, da je osječka trg.-obrt. komora ustrojila područni odbor i već prvu sjednicu držala.

Izvjestitelj misli, da je tim dopis vis. kr. nam. vieća riešen, ali predlaže podjedno, da se gl. odbor obrati molbom na vis. kr. nam. vieće, da isto izvoli dotičnoga referenta kod vis. kr. nam. vieća ili njegova zamjenika kano člana odborova u sjednice odborove pošiljati, da se tako izložbena stvar može što brže i uspješnije micati.

Ova izjava izvjestiteljeva nadje svestrani odziv, a njegov predlog bude kano zaključak ove sjednice primljen.

Br. 132. Dopisom vis. kr. nam. vieća od 6. o. m. t. g. stavlja se gl. odboru do znanja, da je vis. namjestničtvo dalmatinsko u Zadru usljed molbe nanj upravljene, da bude dionikom dalm.-hrv.-slavonske izložbe obratilo se upitno na državno ministarstvo glede te izložbe, a da je ujedno dobilo odgovor, da se učestvovanje izložiteljah dalmatinskih kod izložbe u Zagrebu nepriečí, izključiv svako pozitivno službeno djelovanje, da se područni odbori ustrojiti mogu.

Skupština zaključuje, da se vis. kr. dvor. kancelarija po kr. namiest. vieću umoli, da ista blagoizvoli izposlovati od državnoga ministarstva, da trg.-obrt. komoram u Zadru, Splietu i Dubrovniku bude slobodno djelovati kano područnim odborom u poslu izložbe, a ujedno da se c. kr. namjestničtvo dalmatinsko ovlasti pružiti sastavitelju obćega djela izložbenoga programa Dr. Matkoviću protriebna štatistička data.

Budući pako da izložba ova neima nikakove političke krinke, već je samo strogo trg.-ekonomičke naravi, i budući da je ona koristna za cielokupnu monarkiju, to smije ovaj gl. odbor računat pouzdano na dozvolu držav. ministarstva tim većma, što znade, da su pojedini dalmatinski obrtnici pripravni doći na dalm.-hr.-slav. izložbu.

Br. 133. Sl. trg.-obrt. komora osječka javlja dopisom od 20. listop. t. g., da je za ustrojenje područnog odbora u Osieku učinila shodne korake, pa da je tamošnji područni odbor držao već odmah onoga dana prvu sjednicu. Ustrojenje područnih odborah u Požegi, Virovitici, Vukovaru (Vukovgradu) i Djakovu, već je u podhvatu. — Ova viest primi se na ugodno znanje.

Br. 134. Sl. područni odbor osječki dalm.-hrv.-slav. izložbe javlja dopisom od 20. listopada o. g., da je kano takav držao sjednicu, i šalje zapisnik iste. Ujedno moli primjernu svotu novca, potriebnu za kojekakve izložbe se tičuće izdatke, obećavajuć ovomu glavnomu odboru o njem i točan račun. — Pročitavši zapisnik ovomu odboru poslani, te uvidivši odbor s radošću liepu radinost u tom poduzeću, zaključi sjednica o poslati se imajućoj svoti ovo: a) slav. pododbor neka izvoli poslati ovamo proračun o potriebnoj svoti, kojom bi se izdatci mogli pokriti, ali ujedno svratiti pozornost i na §. 4. naputka, jerbo glavni odbor daje i onako sve potrebite tiskarije u dovoljnom broju, b) slavni područni odbor neka se obrati molbom na osječku trg.-obrt. komoru, da ova dozvoli kano prinesak k potrebštinam pisarnim opredieliti njekakav dodatak (Zuschuss) kano što je učinila i zagrebačka trg.-obrt. komora,

koja je u budget pro 1864. za svrhe izložbene uzela 100 fr. a. v.

Br. 136. Mjernik g. Bedeković član glav. odbora šalje dopisom od 26. p. m. tabelarni pregled o prostorijah za izložbu opredieljene sgrade, a ujedno daje i osnovu podići se imajućih stajah za prvi red izložbenih predmetah.

Ova njegova osobito revno izradjena osnova prihvaća se svestranim priznanjem i pohvalom.

G. Bedeković predlaže isto, da se odmah sastavi tehnički odbor, koji bi predložene radnje izpitao i prostorije pregledao, te se u radnji i podignuću stajah posavjetovao, te buduću sjednicu o svom rezultatu izviestio.

Predlog se prima, a u odbor izabrana bi gg. mjernici Egersdorfer, Grahor, Bedeković, zatim gg. Frankl i Samuel Weiss.

Br. 137. Trg. komora u Splietu kaže, da novo izabrana komora nije jošte držala sjednice, pa da se na dopis gl. odbora o ustrojenju područnoga odbora nemože ništa odlučna javiti. Uzeto do znanja.

Br. 140. Bojadisar V. iz Zagreba šalje imenik predmetah, koje želi izložiti, i moli, da mu se u tu svrhu iz blagajne gl. odbora posudi 300 fr., koje bi po ratah vraćao.

Odbor žali, da tomu zahtjevu nemože zadovoljiti.

Za ovim dolaze opet novi predlozi g. Ante Jakića.

Budući je ovdje se nalazeći vlasuljar g. Z. umjetnošću svojom u pletenju od vlasih mnogo toga baš odlična dogotovio, pa već i na izložbah nagradjen bio, želi i za dalm.-hrv.-slav. izložbu izplesti od vlasih spomenik bana Jellačića, ali treba u tu svrhu dovoljna obrazca, to ja predlažem, da se gl. odbor o tom pobrine gpdnu. Z. monument u dostojnoj veličini pribaviti.

G. Grahor izjavljuje, da će se dogovoriti sa gospodinom Z. i da će se ujedno pobrinuti, da se ta njegova želja izpuni. Prima se sa zahvalnošću.

G. Bedeković predlaže, da se priskrbi fotografična (svjetlopisna) slika za izložbu služeće sgrade, koja bi se dala kasnije litografičnim putem usavršiti, da se onda takova uzmogne za naslovnu stranu kataloga upotriebiti.

Presvietli g. M. Kulmer izjavljuje, da će sam uzeti brigu na se, samo da se podhvat neotegoćuje i takovimi troškovi.

Uzima se sa zahvalnošću na ugodno znanje.

Izvjestitelj Devidé saobćuje, da je sastavio više oglasah koji mu se naknadno k programu i k naputku kao neobhodno potriebni čine, i moli da se isti predadu užjemu odboru za prosudjenje i odobrenje.

Odobreno.

U odbor je izabran gg. Dr. Šuhaj, Dr. Breslauer, Devidé, Hartmann i Bedeković.

Blagajnik g. Šivitz priobćuje, da je onih 300 for. što ih je unapred dignuo, već na izmaku, pa da je potrebno opet kakov iznos uzeti.

Odbor zaključuje u svojoj sjednici umoliti vis. kr. namj. vieće, priloživ račun o dosadanjem prijetku, da naloži sl. zem. blagajni dati odboru uz namiru potvrdjenu podpisom predsjednikovim hiljadu fr. a vr.

Izvjestitelj Devidé saobćuje još i to, da se je već dobrano osvjedočio, da mnogi majstori niti su shvatili cilja izložbe, a niti puta ili bolje rekuć načina, kako bi mogli biti dionici iste, te da ih ni programi a niti kako popularno pisani članci po novinah, nemogu u tom dosta podučiti, s toga misli, da bi trebalo pobuditi sastanke kojimi bi se dalo više postići nego li pisanjem.

Skupština je istoga mnenja pa je naloženo užjemu odboru, da se posavjetuje sam sobom, kako bi se dali takovi pučki sastanci postići, i da svoje izvješće o tom u budućoj sjednici predloži.

Time bi sjednica zaključena.

Svaštice.

Poziv.

Pošto bi dvorana u prostorijah kaptolskog svratišta u Sisku sasvim preradjena i što najukusnije uriešena, to će se povodom otvorenja iste obdržavati dne 25. o. m. **na korist gladom stradajućih stanovnikah ugarskih** — veliki sjajni ples u novoj dvorani kaptolskog svratišta.

U tu svrhu — da troškovi čim manji budu a svota čim veća — sporazumio se je odbor ad hoc s iznajmiteljem g. Antunom Aušom — koj je i onako naumio sjajnim plesom dvoranu otvoriti — da će istu sasvim uriešenu i ukrašenu odboru u tu svrhu bezplatno ustupiti.

Da se pako ta uzvišena i plemenita svrha čim sjajnijim uspjehom ovjenča, pozivlje ovim podpisani odbor ad hoc što usrdnije svu p. n. gospodu za čim mnogobrojniji pôsjet; s tom primjetbom, da se ulaznice neće opredjeljeno plaćati, već se očekiva od dobrotvornog domo — i braćoljubnog srca, da će pri tom poduzeću svojom mogućom darežljivošću čim usrdnije učestvovati, za da se nevoljnikom ako ne upravo mnogo pomogne, a to barma učešće pokaže.

U Sisku, dne 15. studena 1863. „Odbor."

Ulaznice dobivaju se u Zagrebu kod uredničtvah „Pozora" i „Narodnih Novinah", kod gg. Mije Kresića, dra. Mraovića, Mirka Karasa, kod uredničtva zagrebačkih niemačkih novinah; u Karlovcu kod g. Abela Lukšića: u Požegi kod uredničtva „Slavonca" i u pisarni kaptolskoga svratišta.

(Ovaj poziv drage volje uvrščujemo u naše novine, tako radi svoje plemenite svrhe, kako radi medjusobne ljubavi i bratinstva, koga prama našem glavnom trgovačkom gradu gojimo,; — nu nemamo ufanja, da će sjajnim uspjehom uroditi, — pošto se i od strane ovdašnjeg grada slične priprave čine u prenapomenutu svrhu.) (Ured.)

Iz Pežege. Dana 15. o. m. je naš presv. g. veliki župan u Zagreb odputovao, od kuda će u Beč na konferenciju, što će se kod vis. kr. hrv.-slav.-dalm. kancelarije držati. Prvo svoga odlazka držao je malu skupšinu. U istoj je odredjeno, da se popis novakah po gg. sudcima preduzme tako, da se u siečnju reklamacije obaviti mogu. Ista mala skupština nastavljena je, u kojoj osim obavljanih inih administrativnih poslovah i to jednodušno odredjeno, da se nj. preuzvišenosti našem g. banu od strane skupštine iskreno sućušće i sažalenje izrazi, povodom žalostnog udesa, što ga je stigao tim, da mu je premila mati dne 8. studena o. g. u gospodinu usnula,

---

Zapisnik

sastavljen povodom priredjene za 20. i 21. rujna 1863. u Požegi izložbe zemaljskih plodinah i rukotvorinah.

(Dalje.)

Prigodom ovom napomenu presv. gosp. predsjednik takodjer, kako nebi s gorjega bilo, kad bi odbor za razsudjenje rukotvorinah vješte u tu struku gospoje na savietovanje pozvao.

Nakon toga pročitano je izvješće izlogu priredjujućega odbora, iz kojega se vidi, da je za podieljivanje nagradah putem dobrovoljnih prinesakah pokupljeno 114 fr. 80 novč. u bankami, 4 dukata u zlatu i 4 for. u srebru, u to ime poklonio je presvietli gosp. grof Julio Janković 100 for. a. vr. Ljudevit Stein, upravitelj vlastelinstva Pakračkog 4 dukata u zlatu, pokupio je osriednji vel. sudac Škender Peičić 4 for. u srebru i 4 for. 50 novč. a. vr. u bankami, kotarski sudac Škender Poša 5 fr. 80 novč., veliki sudac pakrački, Toma Milanković 4 for. 50 novč. — Kada je ovo izvješće pročitano naknadno je darovala supruga presv. gosp. predsjednika 1 dukat u zlatu za nagradu rukotvornog predmeta, a presv. gosp. grof Lav Wurmbrand iz Vetova 2 dukata.

Po tome su dotični odbori preuzeli presudjivanje izložbenih predmetah.

Izloženo je pako pšenice svega skupa 24 vrsti, raži 15 vrstih, ječma 11 felih, zobi 10 vrstih, helde dvie vrsti, kukuruza u zrnu 6 vrstih, u klipovih je bilo 14 izložiteljah, u stablu 3, repice 4 fele, grahora jedna vrst, sočiva jedna vrst, buraga sjemena 1 fela, graha 11 vrsti, 1 fela boba, krumpira 12 izložiteljah sa 20 vrstih, burag repe 3 izložitelja, mericače tri izložitelja sa 6 vrstih, kupusa bielog i crvenog 2 izložitelja, 1 vrst paprike, bielog luka i crvenog luka, 1 vrst šiške, dva izložitelja kamenitog ugljevja, okamenjena spužva osobite veličine pronadjena u Branežci, jedan izložitelj jabukah, dva bresakah, suhih šljivah, smokavah, jedan izložitelj lana, groždja bilo je 11 izložiteljah, od vina je bilo 50 izložiteljah, od pive jedan, a od šljivovice i rakije 5, od rukotvorinah ženskih 5 ćenara, 2 pokrovca, 10 ćilimah, 3 pojasa, 3 peškira, 5 pregačah, 4 marame, 4 torbe, 2 košulje, 1 gaće i 1 dvogaće, 1 vel. gunjac, 1 stolnjak, 1 surka, 1 tkanica i 1 pocula, 4 komada pečenih, 4 priesnih, 4 šupljih cigaljah i 4 komada criepa, 1 komad truda, 1 kamiš 1 hvat 3 stope i 3 palca dugačak, nadalje izložene bijahu dvie liepe zbirke leptiristah, jedan vodoskok tako zvani haronski zdenac za uriešenje izložbe, jedna decimalna vaga u malom koja može vagnuti do 80 funti, tiskarna izloži u prekrasnom tisku „oče naš" u 10 slav. jezicih na svili, njeki pokusi kaligrafije, zatim izložio je g. Josip Tomašević jedna kola načinjena u malom za voženje tereta u brda bez tegleće marve, — na ovakovih kolih, načinjena po predloženoj sliki, može se na temeljnom putu, kuda marva obično tereta vozi, ma kakav teret za dva jaka marvinčeta uz brdo i niz brdo kao i u ravnici pomoćju samo jednog čovjeka, u opredieljenom na koli mjestu sebe podizujućeg, u koraku volovah teret teglećih sigurno odpremati; ova kola imadu još to svojstvo, da natovaren teret sam sebe odprema, i ništa nije težje u brdo neg u ravnici voziti za čovjeka; staklana Dubočka: više vrlo liepo brušenih i osobitom pomnjom izradjenih sa kamenjem čašah, šekernicah čuturicah, tikvicah i testiah.

(Dalje će sliediti.)

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

SLAVONAC.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 30. studenoga 1863. Broj 33.

ČAR LJEPOTE.

(Od Josipa Friča; iz českoga preveo Milutin.)

Troje zviezdah s neba saletilo,
Tužno li ti zviezde gledat bilo!

I leteći baš u isto doba
Kraj samotnog popadnule groba;

Koga l' pusti hum taj, pitaš skriva?
Trih tu mužah udova počiva:

Svakomu je kćerku porodila
Al je jadna svaku sahranila;

Rastala se prva kćerka s svietom,
Jošt o dojki majčinoj djetetom;

Drugu smrt je pusta doviknula,
Molitvicu kad je došaptnula;

Treća, kad je pred zrcalom stala,
U grobu se jošte usmivala.

Lahko onim milom Bogu doći,
Al će treća za djavola poći;

Do pakla već djavoli dohode,
Svomu kralju bliedu momu vode:

Od užasa sirotica žasnu,
Vrag protrnu smotriv ju tol' krasnu:

„Kaži, tko ti dade gladko lice?“
„Ja se napih mlieka od majčice!“

„Tko t' podieli krasne oči dvije?“
„Ljubio ih babo mi je.“

„A krasotom tko te uresio?“
„Mislim, sam je dobri Bog to bio.“

Vrag se prenu s ovih riečih prieko,
Sa svom družbom pred djevojku kleko:

„Oprosti, ja na te neimam prava,
Ti si prosta grieha, idi zdrava;

Vrat' ljepotu rukam, što ju daše,
Moli se za griešne duše naše;

Da štujemo, reci, božje djelo,
I sklanjamo pred njim smierno čelo!“

Krasota u paklu čuda stvara,
Od tog časa pako se obara!

VLADISLAV.

Pripoviedka iz naše povjestnice XIV. stoljeća.

(Dalje.)

V.

Kako prema Gorjanom Djakovo leži, znamo. Spominje se već kod Ptolomeja kao Certisa. Za njegove dobe morala je Certisa veliki obsjeg zauzimati; jer daleko od Djakova prema Selcima nadjena su prije desetak godinah uz put dva rimska groba sa bogatom, ukusnom slikarijom. Nadjene vriednote poslane su u narodni muzej. Rado se je Certisa i do Gorjanah protezala. Neću spominjati njene zgode i nezgode za rimske, kasnije i novije dobe; to nespada u obsjeg naše poviesti; samo to mi je nuždno kazati, da se je ona s vremenom promienila u Djakovicu ili Djakovo, što će toliko značiti kao latinsko „villa", ili (pravije slavenski) poput Djakovice u Metohiji, gdje je sv. Sava u najdivnijemu predelju a najvećoj skrovitosti prvi položio temelj naobraženosti svoga toli ljubljenoga srbskoga naroda, i osnovao učione za svećenike.

Ota etimologička nagadjanja dolikuju uprav dobi Bele IV. kralja slavonsko-hrvatsko-ugarskoga, koji je za usluge njekih bosanskih vladikah poklonio jim slavonsko Djakovo za vjekovita vremena. Djakovo bilo je dakle vlastitost ili „villa" bosanskih biskupah; a za bogumilskih i inih progonstvah i ratovah, kojimi su mnogi bosanski bani i kralji (kao Tvrdko) bili privrženi, lahko da su mladiće za svećenički striš u Djakovu podučavali i odhranjivali. Njeki hoće da su spomenute vladike viekom u Djakovu stolovali, ovršujući samo jurisdikciju svoju nad Bosnom, što nikako nije; jer oni su sjedili u Kreševu i Fojnici, a samo u spomenutih slučajevih prebjegli bi na svoje imanje u Slavoniji. Isto je bilo 1386. Jelisaveta imala je čak na dvoru bosanskoga kralja Tvrdka I. svoga privrženika i spletkara u biskupu Jurju I., kojega je kraljica Marija već 1383. njekom poveljom k sebi priklonila. Za oto je iz zemlje bio prognan; te se je uprav za dobe naše poviesti u svojih djakovačkih dvorovih nalazio.

Toga svoga udvoricu naumile su kraljice u vlastitomu domu posjetiti. Da ga još više pred narodom nesumnjiče, a da ga liše svih neprilikah, koje bi ga putem mogle sresti, kada bi jim po dužnosti i udvornosti glavom naklon učinio, odlučile su se tomu koraku. On je narodnoj stranci velike neprilike činio; držao je tako rekuć ključ svih razgranjenih, najtajnijih spletakah i kovarstvah u svojoj ruci, te su uprav željele s njime o budućnosti, o uspjehu svojih sebičnih, podlih, dà i surovih namjerah posavjetovati se. Tako je najplemenitije zemno stvorenje nezasitno u svojih željah, da se neplaši ni najprostijih, najokrutnijih sredstvah za njihovo oživljenje! Ali čovjek snuje, a Bog odlučuje.

Vladislav, kao što je bio rado u dvoru gledan, znao je za namienjeno putovanje, te je nastojao u narodnju korist izcrpiti ga. Za svoga nedjelju-dnevnoga boravljenja u njihovoj okolini, razmišljao je mnogo o boljku njegovomu; pa osvjedočen, da jim na vlas dolikuje ono Gjordjićevo:

Da su od zlata polja i gore,
Da sve rieke zlatom teku,
Da 'e pučina zlatno more,
Da vàs sáj sviet zlatan reku:
Svim tiem nebi stóti dio,
Ženske želje napunio —

uvidio je, da pod njihovim žezlom mora mu mio narod sámo stradati; nesapeći sramotu, sniženje, nepravde, okrutničtva, koja su mu već nanieli. Pa zar ovako hrabri, plemeniti, slobodu ljubeći narod da dragovoljno vrat njihovimi hirami i silničtvu podlaže? da si nesteče zadužbinu osvećenjem izdajnički prolivene krvi zakonitog jim kralja? Na to Vladislav nije mogao pomisliti, da nebi pravednim gnjevom uzavrieo. Žalio je samo, da mu i

otac ravne ćuti negoji, ali je pravedno sudio, da mu u tomu pogledu nije pokornosti dužan. Ta to ga je sama vjera učila; a domovina je prieča nego otac i mati. Sada je samo na izliku s otcem se slagao, da joj tiem hasnovitije služi. U kolu svojih narodnih protivnikah pazio je na nesetnu rieč i čin, muzao je njihove najtajnije namjere, pa ih je onda noćju saobćivao? rado svomu ujcu Stjepanu Lackoviću i — —

To će nam naša vila sveznalica sigurno kasnije saobćiti; jer u onoj noćnoj tami niesmo mogli razabrati lica narodnih zatočnikah; sada nam samo prišapćuje Vladislavovo revnovanje, kojim se je narodna stvar na bolje okrenila. Jadikuje nad neslogom i iz nje izviručom slabocom naše države, čemu su sve narodnji odmetnici uzrok, Bog ih ubio; pripovieda nam, kako je ban Ivaniša u Sriemu proti Ivanu Morovićaninu uspješno se borio, a njegov brat Pavao, Ivan Pališna i ini u Dalmaciji i Hrvatskoj; kako je Stjepan Lacković skupljao čete oko Gorjanah itd., a uprav sada da su mu se najglavniji narodnji junaci priklopili. Ciela okolica vrvila je vojačtvom, pripravljajućega se na njeki odlučni čin.

O svemu tomu da su u Gorjanovoj tvrdji samo slovce znali. Tako su umjeli rodoljubivi branioci i najveće svoje čine i namjere skriti! Kraljice i njene okoline već su se radovale povraćenomu poredku i bezuvjetnoj podlogi njihovomu silničtvu; jedno su još željele, da jim se kolovodje protivne stranke izruče, te su baš žedjale nasladjivati se mukami, koje su jim namienili.

— — uzeti sile od djavlê
Bjehu — — — — — —
Kiem i pamet za'edno i zdravlje
Gospodjâše duh pakleni —

Jedini Vladislav i siedi Vladko bili su o boljemu uvjereni; a to njihovo uvjerenje nebi jim ni točkovi, ni testerom, ni smrtonosnom pálom, ni na konjskih repovih, a najmanje britkim mačem izmamio.

Licem na sv. Jakoba apoštola digle su se kraljice put Djakova. Radi veće sigurnosti poveli su sobom svu mnogobrojnu pratnju. I Vladislav, prem je cielu noć u narodnjem poslu prebdio, priključio jim se. Ali kako mu se je siromaku snebilo, kada je i Slávku medju gospojami uočio. Ustubio se kao dub od čuda; a kao da ga je munja ošinula, prohuji mu njeka tužna, kobna slutnja zatravljeno srce; duboka klonulost s njekom mrkom prikazom budnosti, smuti mu dušu njegovu. Drhtao je kao prut. Čemu ona u pratnji? Dokle li će, kada su kraljice činile se i dalje od Djakova putovati? Kako da mu niti ona, niti Blažić o tomu rieči nerekoše? I mnoga ina pitanja sunuše mu u uzavrieli, uzrujani mozak. Kao travanjsko nebište mienjale su mu se lične boje od nutarnje borbe, a vedje, nozdrve i usne sve mu se trzahu od težke neizvjesnosti. U tomu srete mu se pogled sa zmijinskim Belinim buljenjem. Kao da su mu trista munjah glavu prošikale, tako mu puče medju očima. Onaj otrov, koji mu iz očijuh vrcaše, ono vražje spokojstvo lisičavoga lica, ono paklensko smiešenje, koje mu naduhte labrte raztezaše, njegovo oholo, sav sviet prezirúće držanje, sve mu to svjedočáše, da je tá pogaća od njegove múke. Nu što bi njega tomu prinukalo? Kakvu li strašnu tajnu skriva u strašnijoj nutrnjosti? Ta sveto da neznade namjere narodnjakah; to mu njegova bezbrižnost i spokojstvo kazuju; što je dakle naumio? Sigurno ništa dobroga; sad bo se je tek sjetio njegovog jučeranjeg gundjanja na rastanku: „sutra, sutra."

Dok si je Vladislav tako pamet razbijao, posjedale su kraljice i pratnja u kočije i na konje, te jedvimice da mu je stari Vladko prije odlazka njekoliko riečih mogao prišapnuti. Pogledavši po tomu svoju vjerenicu, umiri se malo, a na Belu stane tiem pozornije motriti. Trublje zatrube, bičevi popuckaju, konji zahrže, kočije zarúže, te hajde zidanom cestom, da je sve izpod kopitah vatrenih hatah vatra sipala.

„S Bogom!"

„Sretan put!"

„Dobar ostanak!"

„Bolji povratak!" bijahu zadnje rieči njekih dušah opojenih raznimi ćustvi, raznimi ufanji, no:

Ufat se je bolje u Boga
Neg' u kralje svieta ovoga —

I mi vam sretan put želimo, vi krvopije miloga nam naroda! a po njega neće veće sreće biti, van da se nikada u njegovu sredinu nevratite, da nikada nebjeste u njega ni zavirili. Veselite se, smijte se, nestašite se, pletite zlatne mreže, skoro će vam se radost obratiti u tužnu, groznu sadašnjost. Eto vas u Garovom-dolu, konji vam hržu, ušima strižu, brecaju se, plaši ih bleskutanje štitovah narodnih zatočnikah, vijanje narodnih trobojnicah, slute veliku pogibelj; samo vi nesretnjaci sve to nevidite, tako ste se zadubili svojim paklenim snovanjem. Neka vas neka, mora i vaš angjeo svoj ušur imati!... O krasna, zlatna je ono poslovica: tko pod drugim jamu kopa, sam u nju upada. —

Samo ti, biedna Slavko! brižna si za onaj trud, za onu krvcu, koju ti tvoji mili narod današnjim danom počima za svoju najveću svetinju, za krst častni i za slobodu zlatnu prolievati ... Oj, nebliedi zlato, nedrhći luče! ta gdje su junaci kao hrabri Ivaniša, snažni Pavo, biskup zagrebački, mudri i oprezni priur Ivan Paližna; gdje bore lavi kao Stjepan Lacković, Korpad, Sandal Gružić i nepobjedivi ti mili Vladislav, tuj za tebe nije pogibelji. Sretni rode s takovimi junaci! Cvala vam desnica, a uz vas i sreća domovine, kao rujna zora; i kao što se noćne tmine razpršuju poput slabahne pelenice nastajućim danom, a carujuće sunce pobjedonosno ju stjera u najzabitnije jaze i zakutke: i vaši se neprijatelji tako pred vašima snažnima mišicama razpršili i poklonili.

Nu zar sami vi da berete lovor-vienac na bojnomu polju narodne samostalnosti i slobode? Zar kao zaledjica da se divim vašemu junačtvu, da gledjem kako krv prolievate za sladjanu domovinu, a ja da budem nezahvalan sin majke svoje? Ne; dok u meni kaplja slavske krvce teče, dok mi i najslabiji životnji žežak u prsih žinja, tebi mila, vriedna majko, neka je posvećen! Juriš, braćo, s lieve, a mi ćemo s desne, neka znade gadna nadutica, što je to, gaziti narodna prava i svetinje! Tako ... živili! ... samo složno: složno braćo, sve je možno ...

Kad se bratske ruke slože,
I olovo plivat može;
A nesloga kad zavlada,
Isto perje na dno pada —

Hurra! ... Napried! ... Oh! poljubio bi te brate za taj udarac, ali sada nejmam kada ... Ta gdje je taj pustolov Bela? ... Gledji, gledji, kako se neprijatelj ugiblje našim snažnim udarcem ... Ded sada, kleti Forgaču, kukavna zaledjice, da vidimo tvoju hrabrost! Junaci se na bojnomu polju mjere; daj da se siti nadivimo onoj odvažnosti kada si razbojnički ubio zakonitoga kralja ... Eto tvoj dobri duh, ta zlosretna Jelisaveta, kao razdražena srda viče ti, zapovieda, bodri, valjda ti opet obećaje Gimen i Gač — tà udri, more, sieci, mlati, tari, gazi, jurišaj ... Šta? zar baš ni makac? ... Ili si možebiti oglunio; daj, da ti svojim mačem sluh povratim ... Ha, ha, ha! ti baš kao stupac kamen, probliedio si kao krpa, od straha možebiti? A, bora ti, kaži mi po duši: je li te onda strah mučio, sviest opominjala, kada si bezbožnom svojom rukom, svetom se kraljevskom krvlju omrljao? rukom, koja je umjela onda razbojnički mlatati, a sada malakšava pod udarci vitežkoga Ivaniše i hrabroga Vladislava ... Zamuknule, zlosretne ženeture! bijaše vam prije hora moliti, uzdisati, jadikovati, plakati nad sobom i svojimi griesi ... Zahman vičete, zahman si Marijo ustala, da svojimi dražestmi i zdvajajućim prosenjem ublažiš pravedno razpaljene strasti ... Udri Rade, jurišaj Sandalu, gazi Stjepko, sieci Pavle, goni Vladislave, strieljaj Milovane, mlati Ivane, tari Vladko, napried braćo pa do vieka proti neprijateljem roda i doma! ta za vas bih golima rukama u vatru grunuo — —

Ao Bogo! ala krvca teče!
Popanulo polje lešcvima,
Bujna trava krvavom rosicom,
I sunce se divno posakrilo,
Da negledje silena divljačtva. —
Stoji tutanj golemih topuzah,
Stoji lupa gvozdenih štitovah,
Stoji prasak zamašnoga koplja,
Stoji zveka britkijeh mačevah,
Sablje breče, a junaci ječe,
Nož sieva, krvca se proljeva,
Silne strielje kao munje lete,
Silna vojska kao gamad gmiže
Što ih sklopi sa četiri strane. —
Stoji vika, hrabrih vitezovah,
Stoji piska ranjenih junakah,
Stoji vriska zlosretnijeh ženah,
Stoji hrka pobjesnelih konjah;
Jedni viču: „jao moja majko!"
Drugi hrabre: „neboj mi se brajko!"
„Tuj ti danas nepomože majka,
„Veće sablja i desnica ruka —
„Udri, sieci, goni, tari, gazi!
„Ta sladko je za dóm umirati,
„A nis' žena, na postelji da mreš —"*)

Boj još traje, strašan, očajan. Protivnici skupo prodaju svoje glave. Svakomu su život i sloboda mili, pa ih se neželc, budi pošto, lišiti. Samo mi zar da svojinu nebranimo? — Sila tare gradove, te će skoro i naši doglavnici snažnoj sili hrabrih zatočnikah podleći. Forgač je već omastio zemlju svojom gadnom krvju. Tako bilo svim oskvrniteljem narodnih svetinjah! Istina, to nije ljubav bližnjega, koja i svojim neprijateljem oprašća, dobro želi; ali to vriedi samo u moralnom ogledu, a svoje branit, sám Svevišnji nas naučio. Ta i on je grozovitimi načini kaznio Faraone, Senakeribe, Holoferne i sám svoj izabrani narod radi pozledjene njegove svetosti, radi nanešene mu nepravde, a nije stvorio kralja i roba, bogataša ni siromaha, otmenika ni prostaka, već nas sve jednakom ljubavju miluje i njeguje, a silničtvo mu je odurno. Quis, nisi tu Deus exercituum?! —

Samo još nadvornik Gorjan s malom četom, kraljice zaklanja. Proklet bio svaki izdajica mile domovine! Jedini on mogao je vlastitomu rodu najsilnije rane zadavati, kao što se to posvjedočilo, kod svih odmetnikah u nebrojenih žalostnih zgodah. — Nu i tebi je već čas odkucnuo narodna aveti! desnica ti već malakše, već skapavaš od silenih ranah, a ti Sandalu, živ mi bio, što ga tako vještački na zemlju obali, jer je već dosta majkah zakukalo, sekah ucvililo, ljubah u crno zavilo. Svršeno je; Bog mu duši prostio! a ti rode odkreni se, da nevidiš bratsku krvcu teći, no uzdahni Svevišnjemu, da te liši tako žalostne nužde. —

Medju najhrabrijimi bio je Vladislav Trevlata. Tek se je boj zametnuo, prešao je k narodnoj stranci. Stari knez da svisne nad nepokornim si sinom. Kao vihar što stoljetne dube obara, sunù bjesomučan za njime, krčeći si put britkijem mačem. Kaciga mu dale-

*) Prem je puščani prah već 1345. obreten, a po njekih još davno prije kod Kinezah i 1331. od Arabah upotriebljavan; za dobe naše pripoviesti njegova poraba u vojsci još nijo bila, zato ovaki opis ovoga boja.

ko odfrknula, oči mu zakrvavile, brada naježila, duga, sieda kosa prši po zraku poput grive razdraženoga lava, kriči, mlata, mori konja do zla Boga, strahota ga je paklenjaka pogledati. Voljeo bi do sina doprti, nego do sámoga raja; ali nemogaše sili odoljeti. Nebrojenimi ranami obasut, surva se pred njegove noge. Mehkomu Vladislavu ipak srce puca, što nemogaše roditeljevu smrt zapriečiti. Dobri sine! Tko da opiše tugu koja mu kao stocentni kamen grudi otežčà? Bijaše on valjan odvjetak oca svoga, ljubio ga je svóm sinovskom ljubavju, bijaše mu dušom i tielom privržen, iz zahvalnosti bi mu sve, van domovine, žrtvovao, počitovao ga je kao najvećeg svoga dobročinitelja i prijatelja, osjećao se je dužnim, biti zahvalnim za onaj u mladjahnoj dobi stavljeni mu temelj, na kojem si je svjetsku i vječitu zgradu blaženstva i sreće podigao — pa toga svoga najvećeg blagodjetelja gledati sada u vlastitoj krvi. — — Krv mu se stila, oči zamaglile, štrepao je kao šiba, ruke mu klonuše, mač mu škliznu iz hrabre desnice. Spustivši se nuz izdušućega roditelja, cjelivao mu je lice i ruke, od težke boli nemogaše naricati, ni suze roniti. Strašan li je to bol, gdje se plakat neda! — Ljubav sinovlja je vruća, milovanje toplo a cjelovi su melem bolnoj duši, te se i knez za časak okriepi u Vladislavovu ogrljaju. Vidivši valjda preveliku mu žalost, prodre mu zadnji uzdah iz ranjenih grudih, kanu mu zadnja suza iz gasećih se očijuh, pa stisnuvši grčevito drhćuću mu ruku, šapćući nješto nerazumivoga, nalik na „prosti sine!“ preseli mu se duh put vječnih predeljah.

Dao Bog, dobar račun položio o životu svomu!

Predavši hladnu trupinu na sigurno mjesto pod nadzor, grunù kao grom medju borioce. Sve se uklanja njegovim snažnim udarcem, mač mu valja lješine u snoplje, nikog nejma, koji bi njegovoj divljoj hrabrosti odoljeo. Nije mu u pameti ni Bela; samu zaručnicu kao da je zaboravio. Pritiskivao se je samo k vinovnikom svega zla. Neprijateljske zastave on je oborio, Forgača posjekao, Gorjanovu glavu odrubio, već je zamahnuo na nesretne kraljice; spletkarskoj Jelisaveti sigurno bi onda čas odkucnio, da ga niesu uzdržali ban Ivaniša i brat mu Pavao, vladika zagrebački. Kao bujica valjala se je razdražena množina za njime; za živi tren nemicaše se ni jedan protivnik, van zarobljenih kraljicah, koje najprije u Ivanić-grad, zatim u Kalnik, a po tomu u Tvrdkov Novi-grad zatvoriše. Ostale odmetnike, kao: Ivana, sina pokojnoga nadvornika Gorjana, Micka Prodanića, sina Akuša bana. Ivana Morovićkoga i mnoge ine spremiše u Požegi, Orjavici, Čaklovcu, Medvedgradu i Počitelju.

A Slavka?

Tek se je boj zametnuo, stala je ona uz zaplašenu svoju dvorkinju, bez ikakova straha. Bujnu, mladjahnu svježost njena lica prestiraše njeko rajsko zadovoljstvo, oči joj gorješe nebeskim plamom, grud joj se nježno, spokojno talasaše, i zanešena riekom blaženih ćuvstvah, digla je oči i ruke k prestolju svemožnoga Tvorca, moleći od njega sreću i blagoslov narodnjemu trudu. S početka se je malo strašila; bijaše to sama brižljivost za dobrim dočetkom. Kao angjeo čuvar trepćaše duh njen nad borećom se braćom, koju je toli milovala, i za njihovim boljkom težila. Strielje, koplja, topuzi ležahu kraj njenog vitkog stasa, kraj njenog angjeoskog lišca, bez da ju je itko hotjeo ozlediti. Svi su ju poznavali, barem po činjenju, svi su u njoj počitali svoju dobrodjeteljku, svi su joj se udvornošću, zaštitom, svjetovanjem utjecali, ali ona pod živu glavu nije marila bojište ostaviti. Hotjela se je svoga zaručnika vriednom posvjedočiti, kojega je gledala onako hrabro boriti se. Bio je on naumio taki po zametnutom boju oddvojit ju od krvavoga pozorišta i odpremit ju k očevomu dvoru, ali ga u tomu vlastita žestina i nenadana očeva smrt preprieči. Bela upotriebio je zgodan čas; dok si trenuo, eto ga u kočiji, vraćajući ju put Gorjanah. Nitko da je posumnjao o prevari; a kako su ju poznavali, propustiše ih mirno, prem se je Slavka svimi silami opirala.

Biedna Slavka!

Dok je boj u Garovom-dolu trajao, posjeo Stjepan Lacković tvrdju. Vrli Blažić

propustio ga je otvorenimi kapijami. Ne dugo za tiem eto i Vladislava kao bez duše. Tek kada se boj dokonča, sjetio se je svoje miljenice, a Belu nenadje medju pokojnima. Grozna mu slutnja pamet i srce probì. Ostavivši mrtva oca, kraljice i braću, odleti u grad, da se o žalostnoj istini osvjedoči. Slavki ni traga ni glasa! Kao da ih je grom ošinuo, stajahu upropašćeni Vladko i Vladislav. Júri, traži, propitkuj, ruji, kopaj po najtamnijih zakutcih cieloga grada, po šumah i gudurah, po selih i najzabitnijih mjestih ciele okolice, Slavki ni sjene od traga; kao da je u more propala. Tko da se usudi pojmiti očevu, tko Vladislavovu žalost? Da se bezkrajno nebo pretvori u bielu artiju, a more u mastilo; niti papir, ni mastilo nebi doteklo za podpuno slikanje one tuge, žalosti, bolje, zdvojenja, skapanja. Siedí Vladko svisnu od težkoga jada: kap ga je udarila. To bijaše preveć za ukošeno Vladislavovo srce. U jedan dan lišen svega što mu milo i drago bijaše: oca, tasta, zaručnice. Samo mladjahna njegova snaga mogaše taj udarac podnieti.

Bože! sladki Bože! nedokučiva li je tvoja providnost, trnate li staze, kojimi nas k sebi vodiš!

Jadni Vladislave!

(Dalje će sliediti).

NA DVOPUTJU.

Historična epizoda iz mladih godinah Napoleona Bonaparta.

(Iz talijanskoga.)

(Dalje i konac.)

III.

Bonaparte nemogaše čitavu noć spavati, rieči Pozzo di Borga vrtijahu mu se neprestano po glavi, razmišljavaše svakojake pomisli, al nada sve mu je u glavi ostala rieč „osnova“, bijaše radi toga na težkom dvoputju, izmedju ljubavi i načina, kojim bi se mogla tumačiti njegova ženitba sa obitelju od vajkada plemenitom, on, sin puka, da se je okrenuo plemstvu.

Izvan sebe radi težke borbe oćuti potrebu, da se užije svježa zraka. Čim je dakle zora zarudila, obuče se i izide iz kuće, te okrene i nehotice prema vrtu gospodje Colombier.

Došav tamo, sjede na klup pod jedno stablo. Medjutim, dok je tu sav zadubljen u svoje misli sjedio, začuje šum odjeće i vidi, gdje njegova Beatrica iznenada iz obližnjega grma izilazi.

Začudjen probliedi i nemogaše ni riečce da izusti; nu nadvladav prvi potres čuvstvah obrati se k njoj kličuć s najvećim uzhitom:

„Ljubezna moja! angjeoska moja Beatrico“, i gorućimi cjelovi obasù joj biele ručice.

„Lagano, lagano, gospodičiću“, reče, grozeći se prstom djevojka, „ja sam došla jer mi je moja rieč sveta; a ja sam vam ju zadala, a sad ćemo“, doda posmjehujuć se, „držati sud.“

„Zar vi meni nevjerujete, Beatrico? zar nevjeruješ dušo, da te ljubim? da te obožavam?“ stane dalje govoriti Bonaparte strastveno.

„O znaj Bonaparte, da ti vjerujem, da samo tebe ljubim . . .“, odvrati drhćuća Beatrica, . . . „al hoćeš li me uviek tjubiti? hoćeš li mi ostati vieran do smrti?“

„Oh! hoću uviek, uviek, kao mojoj domovini, kao momu narodu, tja do zadnje ure.“

„Dakle ćemo biti srećni, a moja će mati blagosloviti naš savez, bar se tomu nadam.“

„Tvoja mati! pa zar već i ona znade? . . .“

„Sve, jer sam joj sinoć sve pripovjedila.“ Sad mu pripovjedi, da je sinoć sa materom dug razgovor imala, poslje kojega se nije ukazala protivna željam svoje kćeri.

Napoleon čuvši tu ugodnu viest, stisne u naručje svoje Beatricu i nježno ju poljubi u lišce, a zatim klikne:

„Ah ništa, ništa na svietu neće nas moći odieliti, ako ne . . .“

„Ako ne?“ presječe mu djevica uplašena.

„Ako ne čast i domovina.“

„Ah! istina je, ti si vojnik , . .“, odvrati turobno Beatrica, „pa misliš na slavu i rat.“

„Ne, ne, moja Beatrice, ja nemislim nego na te, a tvoja mati . . .“

„Moja mati? Evo je ovdje!“ i lice joj se zažari.

Bijaše sbilja gospodja Colombier, što se mučè polagano k njim približavaše. Izza kratka mučanja reče kćeri glasom umiljatim al odvažnim:

„Ostavi me samu ovdje sa gospodinom Bonapartom, imam se s njime razgovarati.“

Djevojka se udalji bacajuć često pogled natrag i šaljuć rukom cjelov majci, koji je mogao dvostruk pravac imati.

Kad se je Beatrica već podaleko udaljila bila, gospodja Colombier posadi Bonaparta uza se i stane mu govoriti:

„Poznam vaša čuvstva prama mojoj kćeri, s kojom ste se malo prije razgovarali, al ste vi još premladi, gospodine Bonaparte. Koliko vam je godinah?“

„Dvadeset i jedna.“

„Liepa doba, — doba sanjarijah. Beatrica ima sada 17. Ja do vas mnogo držim, g. Bonaparte, čovjek se može na vas spustiti; nedate se zasjeniti od kakvihgod sanjarijah ove dobe; vi se bavite stvarmi ozbilnjimi; vi ste vrlo marljiv i uvjerila sam se, da najplemenitija čuvstva gojite.“

„O predobra gospodjo!“

„No, no; ja govorim istinu, nisam običajna komu se ulagivati, a ponajprije u ovom slučaju. Ja sam s vami posve zadovoljna; al treba da me malo poslušate. Moja će briga biti, da vas što toplije preporučim grofu Artois, pa ćete tako imati priliku pokazati svoju viernost naprama kralju. A to je po svoj prilici, vaša najvrućja želja, nije li istina?“

„Nedvojte o tomu, gospodjo, moj život neka vam jamči.“

„Dobro dakle; ja netražim vašega života, vaša riec mi je dosta. Ja ću to Beatrici kazati, a ona se s vami neće razgovarati, van u mojoj prisutnosti. Danas na večer gospodine Bonaparte vidjeti ćemo se.“

To govoreć, pruži mu ruku, koju on poljubi i smjerno joj se nakloniv, ode.

IV.

Sutradan posjeti Carla Andrea Pozzo di Borga poručnik Demarris.

Čim unidje, stane pripoviedati o njegovu mladu prijatelju i domorodcu. Reče mu, da je Bonaparte najbolji računar izmedju svih častnikah posade, te da se i u službi vrlo odlikuje, zatim nastavi:

„On vam je strašan kritik, koji hoće da nad svačim svoje opazke čini, pa je zato vrlo štovan, ali malo ljubljen.“

„Doista“, odvrati Carlo Andrea, „razbor nije baš njegovo svojstvo.“

„Pa je uviek“, nastavi Demarris, „govorio, da će se povratiti u Ajaccio, a sad više o tom negovori. Šta je u tom grmu? Šta velite vi?“

„Neznam baš ništa, evo razbijam si glavu, pa još ništa nisam dokučio.“

„Nebi li to bila kakva ljubav? Gospodična Colombier je umiljato djevojče, a njezina obitelj bogata i moćna. Nije baš tako zla prilika, šta mislite? To bi bila liepa osnova. Što vam se čini g. Pozzo di Borgo?“

„Šta ja znam, ako on to tako veli, valjda će biti.“

Demarris postade malo mučeć, a zatim nastavi:

„Bonaparte mi je mnoga povjerio u drugih stvarih, al o tome mi nereče ni slova. Htjeo sam zato znati, nije li vam štogod o toj stvari povjerio.“

„Meni? nije u istinu, al sam i ja sinoć opazio, da se je djevojci udvoravao, a čini mi se, da sam i opazio, da mu je nagnuta.“

Demarris probliedi, a zatim na glas se smijuć doda:

„Je li moguće, kako da ja toga neopazih.“

„Moguće da sam se prevario. Možebiti da je to činio hotice, da razsrdi kojega nuzljuba.“

„Moguće, moguće. Vi ste to vidjeli. Ja neću nikad više biti ljubomoran, bar ne Bonapartu, doista neću, a što se tiče udvoravanja gospodjam, to mu neće uspjeti, to mu ja velim.“

„Tko zna? Kad hoće, zna biti najljubežljiviji.“

„Sa onakvim strukom! sa onim ponašanjem! Zar se šalite gospodine Pozzo di Borgo? Nevjerujem, da ima mnogo nade.“

„Nemojte baš tolikom izvjestnošću tvrditi gospodine Demarris, jer su gospodje često na toliko svoje glave, da čovjek o njih nikada siguran nije. Moguće da gospodična Colombier ima takvu volju za Bonaparta, koja se čini da je neistinita, pa je ipak istinita.“

„Ta ona nema takovih hirah, krikne Demarris.“

„Ja neznam, al ako ste se vi osvjedočili, tim bolje. Moje opazke su me valjda prevarile; a tako će i biti.“

„Ja se nebi tomu ni najmanje nadao.“

„Pa ako ste o tom sigurni, česa se imate bojati? Ako se oslanjate na hladnost moga prijatelja, onda se varate, gospodine Demarris; i on ćuti strasti dosta duboko. Pa onda, niste li vi sami rekli, da bi to bila liepa sgoda za mlada poručnika od 21. godine?“

„Tako da; vi imate pravo gospodine Pozzo di Borgo; al ja sam vam sad u zdvojenju, ne toliko rad nesreće, koliko, što sam neizmjerno ljubio tu milenu Beatricu, i toliko se nadao, da ću ju dobiti, a sad! . . .“

„Nepristoji vam se zdvojiti, dragi gospodine; treba vam jurišem zauzeti to nježno srdašce. Uvjeravam vas, da vam neće biti težko pobjedu održati. Tako valja! tako kušajte!“

Demarris se sav radi ovih riečih uzoholi i obeća, da će jurišati, moljaše samo Pozzo di Borga, da bi mu htjeo pomoći u tom boju, ili bar izvjestiti ga o pravom stanju. Bonapartova srca. Korzikan mu to obeća. Poručnik mu se gorljivo zahvali i opraštajući se reče:

„Plemeniti prijatelju, jer vas tim imenom mogu sad nazvati, ja vam se preporučam; al vas uvjeravam mojom časću, ako Bonaparte ljubi Beatricu, te se već sporazumješe, neću ništa učiniti, što bi jim sreću pokvarilo.“

Pozzo di Borgo ostade sám, duboko se zamisliv, al do mala dosjetiv se nječemu, naglo se obuče i ode da si posieti prijatelja.

Bonaparte sjedjaše kao obično kod pisaćega stola, zadubljen sav u posao. Čim ovoga spazi, diže se, podje mu na susret i pruži mu ruku s riečmi:

„Dobro mi došao Carlo Andrea. Mislio sam uprav usried posla na te.“

„Nješto osobita! na me, a na nikoga drugoga?“

„Na nikoga, u istinu.“

„Kako to? zar ne na onu gospodičnu, s kojom gospodin Bonaparte ima malu parnicu?“

„Parnica je jur dobljena, dragi moj, netreba dakle ni govoriti. Već, bez šale, govorimo o stvarih ozbiljnijih. Kaži mi; ti si mi jučer o narodnoj skupštini govorio osobitim načinom . . . Misliš da mora pasti?“

„Naopako; ja mislim, da će na posljedku morati nadvladati.“

„Na posljedku?“

„Jest! jer mislim, da će težko biti, nadvladati odpor, što ga čini skupština dvorskim obnovam.“

„To su ništarije! kralj je odviše napried pošao, nego da bi mogao odstupiti.“

„To je živa istina, dragi Napoleone, a to bi bila stvar i vrlo pogibeljna.“

„On mora pristati uz Neckera i narodnu skupštinu!“ vikne Napoleon. „Danas sam pisao Neckeru, sada sam baš sjedio i pisao mu, al je sav trud uzaludan.“

„Valjda ćeš sam ići k njemu, nije li istina?“ govoraše Pozzo di Borgo ironičkim posmjehom. „Ti bi rad ići u Pariz?“

„Jest, to želim, a to i hoću“, odvrati Bonaparte, pozorno motreć u lice prijatelja si, i nastojeć, nebi li mu kako u očijuh pročitao, što misli.“

„Aha, razumijem, ti bi želio sad već biti tamo, odkale ćeš napuniti sviet svojimi velikimi djeli. Dragi Napoleone, taj korak bi za drugoga bio pretežak.“

„Neće zato biti uzaludan! neće tako mi Boga!“ vikne mali poručnik uznosito i nestrpljivo. „Ako dobijem priliku da se izkažem, to ću sigurno učiniti. Tá okolnosti čine ljude, koji su se u kolibi rodili, junake i vladaoce.“

„Istina, istina“, reče Pozzo di Borgo. „Ti si uprav na putu, odkale ćeš postati junakom poput Plutarka. Jest, jest, dragi Napoleone, ja sam osvjedočen, da si ti sretan, a glas njeki nutarnji mi veli, da te sreća neće ostaviti.“

„Ako mi sreća posluži“, rekne žestoko Napoleon, „poput Cezara ću doći, vidjeti i pobjediti; a kad koju stvar već u svoje ruke dobijem, onda neka djavo dodje otimati mi ju.“

„Ubogi Demarris!“ reče poluglasno Carlo Andrea.

„Šta ovamo spada Demarris?“

„Nebog! mislio si, da je tvrdja jur njegova, a kad tamo . . .“

„Aha! razumijem“, reče smijući se Napoleon, „ono ti je bluna.“

„Al zato ipak draga bluna; on je jedan izmedju onih, koji bi za te svoj život dali, blagoslivljući te do zadnje ure. On te tako ljubi, da mu je više stalo do tvoje, nego li do vlastite sreće. Promisli u kojoj stvari.“

„To je plemenito i velikodušno, Demarris je vrlo dobar mladić“, rekne uzhitjeno Napoleon.

„Doista; grieh je, što tako plemenito postupanje neće biti nagradjeno.“

„S čime?“

„Sa primjernim veledušjem.“

„A što bi ti učinio, Andrea?“

„Ja ti neznam u istinu, al to je tvoja briga, jer što se mnjenja tiče, čovjek mora da sudi po sebi.“

Napoleon se zadubi za čas u razmišljanje, pa onda najednoč progovori prijatelju:

„Danas ću objedovati kod gopodje Colombier, dodji i ti, ja te u ime njezino pozivljem.“

„Ako ti imaš pravo zazivati, ja pristajem rado. Htjeo sam doduše danas još dalje putovati; nu ako želiš, ostati ću još do sutra.“

„Samo pazi, pa ćeš biti sa mnom zadovoljan.“

Carlo Andrea stisne ruku prijatelja toplije nego obično, a zatim odè.

Bonaparte ostade dugo zamišljen, šetjući se gore dolje po sobi i namještajuć si kadkad rukom vrane kose. Na posljedku, kad se je činilo, da se je nječemu dosjetio, začuje brzi hod po stubah. Bijaše to poručnik Demarris, koji, stupiv u sobu kao lud stane vikati:

„Znadeš li šta je nova?“

„Šta je nova? nemuči me, jer već mislim, da ćeš mi opet ono govoriti, što mi je Pozzo di Borgo već rekao.“

„Šta Pozzo di Borgo? to su ti novine docnije, što mi jih je pukovnik baš sada priobćio s nalogom, da nikomu ništa nekazujem; pa sam i šutio, al ti si nješto drugo, ti znaš mučati.“

„Ta govori jednom, za ime Božje!“

„Dobro dakle, evo ti“, nastavi Demarris, „sve u kratko. Necker je iz Francezke protjeran. Pariz je uzrujan. Bastilja jurišana. Garda francezka se sukobila s pukom. Vojnička nemoćnica je poplienjena, a zarobljeno 30.000 pješakah i svi topovi. Švajcari poubijani. Zapovjednik Bastilje Delaunay ubijen. Ustrojena je narodna garda, na čelu joj Lafayette.“

Napoleon, niem od čuda slušaše te čudne novosti, a zatim izvikne:

„Prevrat je započeo; puk će nadvladati.“ Zatim okrenuv se Demarrisu, upita:

„Znadu li za to u Valenci?“

„Neznadu još. Pukovnik mi je strogo naložio, da mučim, dok uzmogne valjanih sredstvah se latiti, da se mir osjegura; al će naskoro svi znati.“

„Dobro dakle, učini mi to za volju, Demarris, pa šuti za sada, a za jedan sat opet ovamo dodji, reći ću ti nješto važna, što se nas obojice tiče.“

„Dobro dakle . . . dobro, to ti obećajem, tako mi moje časti. S Bogom, dok se opet nevidimo.“

Čim je Demarris otišao, navuče Napoleon uniformu, pripaše sablju i metne na glavu šešir, zataknuv za njega veliko pero, i ode za tragom Demarrisovim.

V.

Jednu uru kašnje bijaše sva soba Bonapartova u neredu, kao kada se tko sprema, da naglo odputuje.

Pozzo di Borgo, koji tu bio, pitaše zašto se tako naglo sprema?

„Moram odilaziti i to odmah. Sad je stvar odlučena, Carlo.“

„A, nisi li mislio, koga ostavljaš ovdje?“

„Jesam mislio i na to; al ja nisam stvoren, da bezposlen gospodjam se udvoravam.“

„Aha! novi Cezar ima mnogo veće ideje!“ reče ironično se smijuć Pozzo di Borgo.

„Tako da, dragi prijatelju. Na stran s dječarijami. Prečja je slava, pa onda ljubav. Prečji narod, pa onda obitelj. Al evo Demarrisa. Došao si, prijatelju moj, došao si uprav u sgodno vrieme. Ded pripovjedi ovom prijatelju, kao što si meni prije.“

Demarris još jednom pripovjedi viesti parižke.

„Znaj dakle, prijatelju moj“, reče Bonaparte Pozzo di Borgu, „ovdje se radi o dobiću puka, treba spasiti domovinu, a ja sam na to spreman. Zatim primiv Demarrisa za ruku, reče mu:

„Hoćeš li mi izpuniti volju?“

„Traži od mene štogod hoćeš, Bonaparte, pripravan bo sam poslužiti te“, odvrati zarumenivši se Demarris.

„Idi odmah gospodji Colombier, ona me čeka, pa joj reci, da nemogu k njoj doći, jer odmah moram otići.“

„Već kada ćeš tamo doći?“

„Težko ikad više. Za jedan sat odilazim. Dobio sam k tomu dozvolu od pukovnika. Neznam kada ću se povratiti. Sad idi, dragi Demarris, i izpričaj me. Kaži jim, da mi je dužnost nada sve.“

„A zar nemaš i ovdje dužnostih?“ upita zapanjen Demarris.

„Nemam. Moram sve zaboraviti. Bijaše sve samo liep san. Ja nisam rodjen, da

dragujem, to si mi ti toliko putah rekao, pa si i pravo imao. Idi sada, pa budi sretan, to ti od srca želim.“

Zagrliv poljubi ga strastno, a zatim okrenuv se Pozzo di Borgu reče:

„Jesi li zadovoljan sa mnom?“

Carlo Andrea skrene s rameni, ništa neodgovoriv.

„Zar misliš, da me Beatrica neće brzo zaboraviti? Vidjeti ćeš, da imam pravo.“

„A Korzika? na nju više nemisliš?“ reče ogorčeno Pozzo di Borgo. „Neodvisnost domovine? . . .“

„To su sanjarije.“

„Sanjarije? sanjarije veliš? zar ti ljubav nazivlješ sanjarijom? zar domovinu? tebi je sve sanjarija . . . ili „osnova.““

Na te rieči Bonaparte probliedi kao smrt, i nemoguć više nadvladati se, krikne glasom drhćućim:

„Sad te poznajem; prijateljstvo naše nebijaše drugo nego pretvara. Uviek smo si gnjevni bili, i gnjev ovaj pratiti će nas kroz čitavi život.“

„Tko zna?“

„Ja znam; ti nisi drugo nego čovjek pretvaralac; tvoja ljubav k slobodi je samo prividna; ti ćeš se iznevjeriti Paolu i Korziki; ti ćeš se predati u ruke silnikah i postati njihovim orudjem. Eto kakova će biti tvoja svrha.“

„A kakova će biti tvoja, Napoleone?“

„Bolja nego si ju predstavljamo; stupajmo svaki svojim putem. Čuvaj se, da te jednom nedam ustrieliti.“

„Ja tebe neću ubijati, Napoleone“, odvrati hladnim posmjehom Pozzo di Borgo, „neću, al ću ti dobru jamu izkopati. S Bogom!“

* * *

Dvadeset godinah kašnje sjedjaše general i ministar ruski, Carlo Andrea Pozzo di Borgo u sjajnoj sobi u Parizu, čitajuć dopis njeki sa onim hladnim posmjehom. Bijaše to potvrdjena osuda ulovljena cara Napoleona.

Pozzo di Borgo je zahtjevao, da se progna na sv. Helenu, pa mu to podje za rukom.

„Održao sam svoju rieč“, govoraše on. Pobunio sam Evropu, da se proti njemu podigne vojska; pobunio sam dvorove, da mu navjeste rat, bunio sam proti njemu knezove i puke; a sad sam mu priredio obećanu jamu, sv. Helenu. Nevisjaše onjemu, što nije mogao održati rieči. Nehtjede primiti od cara Aleksandra moje izruke; a bio bi me sigurno strieljati dao. Ja sam sretniji. On me ne mogaše smaknuti, a ja njega jesam zakopao!!“

Seoski knez.

Pogled u narav.

(Dalje.)

V.

Uništujuće sile.

Proizvesti i uništiti, sastaviti i razriešiti imamo dvie glavne svote sviuh naravnih silah.

Baš oni isti življi, koji tvar svim proizvodom pružaju, jesu ujedno i sredstvo svakom uništenju, koje na pozorištu naravi neprestance biva.

Već od postanka, nosi svako biće u sebi zametak budućeg svog razsuća, te se bržje ili polaglje bližje i bližje primiče koncu svog obstanka.

Šumah nestaje; rieke presahnjuju; pećine se razpadaju; briegovi ostare, vulkani se trnu; gradovi se ruše; čitavi zemaljski pojasi dobivaju drugo obličje, i tako ništa nejma na zemlji i pod zemljom, što se nebi preobraziti moralo.

Kako neprestano grabež, klanje i proždrienje u životinjskom carstvu vlada! — veoma ih malo naravnom smrću ginu. — Da jedu i pojedjene budu, obćenita jim je sudbina.

Isti čovjek, koji sada kano cviet cvate, za kratki čas usahne; — hiljadu načinah imade s ovim se svietom odieliti: a jedan samo vodi ga grobu, i zemaljski ostanci, koji ga srodnikom životinjah čine, postaju opet ono što su i bili — prah.

Netuži se čovječe! na prolazljivost sviuh stvarih; — jer baš onaj isti tvorac, koji je prirodu proizvodnimi silami nadario, dao joj je takodjer i uništujuće: ako mudrost i dobrotu njegovu u onih opazavaš, kako da ju u ovih nepripoznaješ?

Neboj se kod velikih prevratah za red i potrajnost cielosti: svi ti strašni prizori i svagdanja požrtvovanja naravi, nisu drugo, nego sredstva štovanja vriednih namjerah.

Nemoj podmitati zlo i maćuhinsko ćuvstvo naravi zato, što svaki dan mnoge i mnoge nedužne i slabe životinje jačjim ili lukavijim plienom postaju, i što višeputah jedan jedini nogostup čitave države poslenih mravih uništi. — Svietovi postaju i opet nestaju: sudbina životinjah je ta, da nemogu živiti bez da i nepoginu. —

Pa zar nije slabim stvoritelj dao, oružje za svoju obranu i okretnost, lukavost i nepogodu, da se mogu dotle uzdržavati, dokle jim je odredjeno? Ako on za jelom ručećeg lava usliša, misliš da nejma i za poplašenu srnu utočišta?

I kod istih silnih zasjedah, kojim je svaka životinja izvržena, nemanjka joj ipak ništa k odnosnoj srieći: grije bo se na suncu i uživa se čista zraka, nasladjuje se sa opriedeljenom si hranom, raduje se gibanju, veseli se svome konaku, šali se sa svojim drugom, igra se s mladimi svojimi, i brine se iz prostog nagona za njihovo uzdržanje; smrti nepoznaje, i tek onda ju osjeća, kada gine. —

Svaka nezriela ćutljivost neka bude daleko! U naravi je sve točno medju sobom izmjereno; jedno se s drugim izravna, i tako je hasna sa gubitkom uviek u razmjerju.

Istoličnost naravi uzdržaje se promjenom; a ljepota cielosti sastoji se u opustošenju, koje sad u ovom sad u onom stvoru biva.

Dočim Bog na jednom mjestu uništenje dopušća, dotle se na drugom novo kakovo stvorenje radja; otim redom idu sva njegova djela bez prestanka.

Ovdje pali novo sunce, koje odsjevom vlastite svjetlosti nakićeno svojim veličanstvenim putem stupa; a ondje opet trne koju zviezdu; — angjeli gledju to pa klanjajuć se padaju na koljena i múče.

VI.

Ravnotežje.

Neizmierna osnova stvaranja uviek leži pred licem Svevlada otvorena. Vaga i žezlo su u njegovoj ruci: — svakoj stvari opredjeljuje njezinu sudbinu, i svemožno zapovieda da tako bude.

On pušća da se življi sukobe, i oruža silu proti sili, ali jim i medje stavlja tako točno, da se baš istom neprestanom borbom ravnoteža uzdržaje.

Napokon, koji um može shvatiti toli silni sbroj sviuh velikih i malih sredstvah, kojimi se sveravnajuća providnost služi, da postigne svoj cilj?

Tko bi poznao sve one velike i male čuvare, koji su u zraku i u vodi, na zemlji i pod zemljom, i po svih stranah prirode postavljeni, da nebi koja vrst životinjah na štetu ostalih preobladala?

Tko da se nečudi pomnji, s kojom oni taj nalog gospodara naravi izvršuju, i u povjerenom si okružju svaki preteg prieče?

Koliko rodovah pticah imade kojim je jedino to naredjeno, da se rezavci hrane, te se tako prekomiernom razplodjenju otih živinicah, koje svuda poput četah tumaraju i ništa nepoštede, na put stane!?

Nepostupite se vrebce kao ukradice žita iz svojih predjelah tjerati: jer će se na mjesto njiuh čitavi oblaci rezavacah naseliti, — pa u kratko bi opet povratak tih perjatih lovacah poželili.

Čovjek može brdine raznieti, morju medje staviti, i riekam drugi tiek označiti: a može li se kod sveg svog gospodstva, koje nad zemljom posjeduje, i zaplave rezavacah vlastitimi silami obraniti?

S našimi ubojitimi puškami ubijamo lave, kurjake, orle, i nadvladamo kita; mi možemo ciele države opustošiti i narode utamaniti: a možemo li se miševom, skakavcem, gusjenicam, žižkom i mravom oprieti? Zar se nebi prije najmanjim životinjam dalo, nas s ove zemlje odagnati, da se nije ista narav zato pobrinula, da jih preveć nebude?

I kod ribah bi moglo nerazmierje nastati; ove se za čudo plode, dugo žive i znatno rastu: ali vječna zavada, koja med njimi vlada, je najjednostavnije sredstvo, kojim jih narav sve hrani i ujedno steže, da se nijedna vrst preveć neplodi, i jedna drugu nezatamani.

Najljućim i najproždrljivijim grabežljivcem daje narav malo mladih a mnogo neprijateljah; sve bježi od tih gušiteljah i plien jim otežćaje; domaću pako hasnovitu životinju obdariva plodnošću, i brini se u rastlinskom carstvu na svaki mogući način za njihovu hranu.

Odkud to, da i med istimi ljudmi porodi i pomori, kao i odnošaji obiuh spolovah kroz sva vriemena i po svih podnebjih uviek jednako obstoje? —

Kako osnovane jesu sve naredbe naravi, i kako jasno dokazuju, da samo jedno jedino najveće, premudro, najbolje biće ovim svietom upravlja! Bog, koji je sve ljude, životinje, i biline od postanja pobrojio, — otac, koji se za sve brini, hoće, da svako biće svojim načinom sretno bude. —

Pripusti li On polag svoje odluke, koju čovjek štovati, podnipošto pako shvatiti može, kadkada povodnju, skakavce, škodljivo vrieme, kugu, potres, oluju, da haraju, to ipak nutarnje bogatstvo prirode drži sve ove nepogode u razmierju, i jedno se s drugim na boljku cielosti tako liepo ublažuje, da se nit uztrajni obćeniti gubitak, niti škodljiva obilnost poroditi nemože. —

(Dalje će sliediti.)

Poziv na predplatu

„KNJIŽEVNIKA."

Od nove godine izilaziti će u Zagrebu znanstveni časopis „Književnik", kojega ja zadaća, da njeguje našu poviest i jezik s jedne, a prirodne znanosti s druge strane; sve ove struke uzimamo u što širem obsegu. U poviest razumievamo i one pomoćne znanosti, bez kojih neima podpune i jasne slike narodnjega života; u jezikoslovje brojimo ne samo razprave o jeziku, nego takodjer ugledne prispodobe sa savršeno razvijenimi (starijimi i novijimi) knjigami, izvedene napose još i pomoćju vještih prievodah, koji će naukom dokazane istine prenositi u život, koji će domaći i strani sviet osvjedočiti o bogatstvu i krasoti našega jezika; napokon iz znanostih prirodnih predočivat će se u razgovetnih slikah čitav život naravi, dokle je u bezkonačnom izpitivanju dopro današnji napredak čovječanstva.

U sebi dieliti će se časopis na ove strane: I. Nauka (obširniji članci iz gore spomenutih strukah). II. Kritika (recenzije i kraće iztumačivanje prieporních pitanjah). III. Bibliografija (podpuno hrvatsko-srbska, s obzirom na ine slovjenske i neslovjenske pojave, koji se nas tiču).

Uvjeti predplate: Na godinu ima izaći 35 arakah ili 4 svezka po 8—9 arakah; prvi svezak već se štampa te će izaći početkom mjeseca siečnja. Za predplatnike stoji čitava godina (a drugačije se niti neprima) 4 for. a. vr.; na prijavljivanje bez novacah nemože se nikakov obzir uzeti.

Da olahkotimo predplaćivanje, zamolismo sliedeću gg., koja će nam u pojedinih gradovih kupiti predplatnike, i preko kojih ćemo opet i mi knjige razašiljati:

Za Beč: g. Jurković, perovodja kod kr. dvor. kancelarije;

za Celje: g. Krušić, gim profesor;

„ Djakovo: g. dr. Mihelčić, tajnik nj. preuz. g. biskupa;

za Dubrovnik: g. knez Medo Pucić;

za Karlovac: g. Abel Lukšić, urednik „Glasonoše;"

za Križevce: g. dr. J. Šloser, kr. žup. fizik;

za Ljubljanu: g. dr. E. Kosta;

„ Maribor: g. I. Šuman, prof.;

„ Osiek: g. Živko Vukasović, gimn. ravnatelj;

za Požegu: g. M. Kraljević, ured. „Slavonca";

za Rieku: g. Slamnik, gim. prof.;

„ Senj: g. Petračić, gimn. prof.;

„ Sisak: g. I. Tkalčić;

„ Spljet: g. dr. Konst. Vojnović;

„ Trst: g. dr. Kopač;

„ Varaždin: g. dr. M. Matunci, gimn. ravnatelj;

za Vinkovce: g. G. Babić, gimn. profesor;

za Zadar: sl. uredničt. „Nar. lista";

„ Zelinu: g. Gjuro Kranjčić;

„ Zemun: g. M. Stojanović.

Preko ove gospode moći će se svatko predplatiti, tko nije voljan neposredno novacah šiljati na uredničtvo (V. Jagić).

Ista su gospoda umoljena, da nas polovicom mjeseca prosinca izvieste ob uspjehu.

Svi članovi — utemeljitelji — „Matice ilirske" dobiti će „Književnik" bezplatno na račun istoga družtva.

Uredničtvo „Književnika"

Dr. Fr. Rački, za poviest i starine. **V. Jagić** za jezikoslovje.

J. Torbar, za prirodop. znanosti,

☛ Svi slovjenski časopisi, kojim je do našega napredka, mole se, da ovaj poziv dalje razglase.

Svaštice.

Zapisnik

sastavljen povodom priredjene za 20. i 21. rujna 1863. u Požegi izložbe zemaljskih plodinah i rukotvorinah.

(Dalje.)

Budući da se razsudjivanje njekojih predmetah nemogaše onaj isti dan objaviti, osobito što vinski odbor gotov nebijaše, to je proglašenje na 14. listopada odgodjeno. Tom prigodom bude ujedno ustanovljeno, da se nagrade imadu samo seljačkom stališu dopitati, i to iz razloga onoga, što se predpostavlja, da se vlastelini i ini odlični gospodari odriču nagrade, a s druge strane, da se prosti narod što više potakne na marljivost i proizvadjanje izvrstnijih plodinah, tim ipak dodatkom, da u načelu pripada nagrada proizvodu najizvrstnijem, samo što se u činu prenaša redomice do sliedećeg seljaka, jer kako će se iz iste prociene uviditi, nebi skoro ni jedna nagrada dopala seljačkom stališu.

Odbor za presudjivanje žita preduzeo je procienu točnim mjerenjem na tezulji (Centimalwaag), te je pronašao, da je sliedeće žito od osobite vrstnoće i dobrote.

Pšenica:

1. presv. gosp. grofa Julija Jankovića u Daruvaru važe 90 funtih; 2. gosp. Ivana Valetića iz Vetova važe 90 ft.; 3. g. Nikole Thallera iz Pleternice važe 90 fr.; 4. presv. g. grofa Julija Jankovića iz Badljevine važe 89 ft.; 5. Ivana Vojvodića, seljaka iz Biškupacah važe 89 ft.; 6. prs. g. Miroslava Špun-Strižića važe 88 ft.; 7. od istog važe 87 i pol ft ; 8. presv. g. grofa Julija Jankovića iz Stražem. na važe 87 ft.; 9. posjedateljah vlastelinstva pakračkog važe 87 ft.• 10. Marka Mandića, seljaka iz Doljanacah važe 87 ft.; 11. g. Vatrosl. Peičića iz Požege važe 86 ft.; 12. preč. g. Ernesta Filetića, podjašp. i žup. iz Kutjeve važe 85 ft.; 12. Marina Kraljevića, seljaka iz Drage važe 85 ft.

Opazuje se ovdje, da je pšenica vlastelinstva Daruvara i Badljevine mlatjena na parostroju, i da ona iz Daruvara u čistoći, liepoti i vrstnoći sve druge izložene primjerke nadkriljuje; nadalje, da je ona po g. Ivanu Valetiću i g. Nikoli Thalleru izložena pšenica tako zvana „egipatska pšenica.“

Po izloženom redu pripada prva nagrada presvietlomu g. grofu Juliju Jankoviću, druga g. Ivi Valetiću, a treća g. Nikoli Thalleru; no po gori ustanovljenom načelu prenosi se prva nagrada na broj 5. seljaka Ivu Vojvodića iz Biškupacah sa jednim dukatom u zlatu, druga na broj 10. saljaka Marka Mandića iz Doljanacah sa jednom tvrdom škudom, a treća na Marina Kraljevića iz Drage sa 1 for. u srebrnih cvancigah.

II. Raž:

1. Pres. g. grofa Julija Jankovića iz Daruvara važe 82 i pol funta; 2. posjedateljah vlastelinstva pakračkog važe 82 i pol ft.; 3. presviet. gosp. grf. Julija Jankovića iz Badljevine važe 82 ft.; 4. od istoga iz Stražemana važe 82 ft.; 5. Janoša Kuzmića, seljaka iz Tornja važe 81 ft.; 6. Jakoba Filipčevića, seljaka iz Velike važe 81 ft.; 7. Gjure Budiselića, seljaka iz Bankovacah važe 79 ft.; 8. Marka Mandića, seljaka iz Doljanacah važe 79 ft.; 9. velеč. g. Ivana Valetića, župnika iz Vetova važe 78 ft.; 10. od istoga važe 75 i tri četvrt funta.

Opazka. Raž pres. gosp. grofa Julija Jankovića pod br. 1. iz Daruvara, koja je takodjer na parostroju mlatjena, od osobite je liepote, naročito što se tiče prekrasne zelene boje i čistoće, kano da je zrno po zrno birano.

Po izloženom redu pripada prva nagrada presvietl. g. grofu Juliju Jankoviću, druga posjedateljem vlastelinstva pakračkog, a treća pres. g. grofu Juliju Jankoviću za onu iz Badljevine; no po ustanovljenom načelu prenosi se prva nagrada na seljaka Janoša Kuzmića iz Tornja sa 1 dukatom u zlatu, druga na Jakoba Filipčevića iz Velike sa tvrdom škudom, a treća na Budiselića iz Bankovacah sa 1 for. u srebrnih cvancigah.

III. Ječam ozimac:

1. Pres. g. grofa Julija Jankovića iz Daruvara važe 73 funta; 2. Ive Stanića, seljaka iz Radovanjacah važe 71 ft.; 3. Stjepana Tomaševića, seljaka iz Potočanah važe 70 ft.

Ječam jari:

4. Presv. g. grofa Julija Jankovića iz Stražemana važe 69 funtih; 5. vlastelinstva Kaptola važe 68 funtih.

Po izloženom redu pripada prva nagrada pres. g. grofu Jankoviću; no prenosi se po ustanovljenom načelu na seljaka Ivu Stanića sa 1 dukatom u zlatu, a druga na Stjepana Tomaševića sa jednom tvrdom škudom. Ovdje su samo dvie nagrade dopitane.

IV. Zob:

1. Vlastelinstva Kaptola važe 49 funtih; 2. Gjure Budiselića, seljaka iz Bankovacah važe 48 funtih.

Po ustanovljenom načelu prenosi se jedina nagrada sa jednim dukatom u zlatu na Gjuru Budiselića.

V. Kukuruz u zrnu:

1. Posjednikah vlastelinstva pakračkog važe 88 funtih; 2. preč. g. Ernesta Filetića, podjašp. i župnika kutjevačkog važe 88 ft.; 3. presv. g. grofa Julija Jankovića iz Stražemana važe 86 ft.

U to ime nije nagrada dopitana, već se pohvala izrazuje. Isto tako zaslužuju pohvalu za kukuruz u klipu presv. g. grof Julijo Janković iz Daruvara, posjednici vlastelinstva pakračkog, presv. g. Mir. Špun-Strižić, Janoš Kuzmić, g. Dragutin Galac, Gjuro Gjurić, g. Franjo Lesni; a za kukuruz u stablu posjednici vlastelinstva pakračkog i vlastelinstva alaginačkog.

(Dalje će sliediti.)

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

SLAVONAC.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 10. prosinca 1863. Broj 34.

POZIV NA PREDPLATU.

Koncem tekućega mjeseca iztiče prva godina našeg jedinog narodnog glasila u Slavoniji. Ako i neznamo jesmo li polag našega proglasa štovanomu domorodnomu obćinstvu zadovoljili; to posve mirnom sviesti možemo reći, da smo pomoćju svojih prijateljah sve učinili, što učiniti mogasmo. Sudeć po dosadanjoj podpori, koja nam je u ovoj godini sa svih stranah u dio padala, skoro bi se usudili reći: da je naš podhvat narodu **prilično omilio. Toga radi ćemo i budućeg ljeta nastojati**, da ugodnom zabavom i poukom prosvjetu širimo, na napredak pobudjujemo, i narodni ponos dižemo. Naročito ćemo braniti i krčiti put narodnomu i književnomu jedinstvu južnih Slavenah, buduć smo osvjedočeni da je samo na tom temelju bolja i slavnija budućnost za nas moguća.

Dočim se našim književnim podupirateljem za prošlost zahvaljujemo, oslanjamo se na njihovu podporu i u budućoj godini; i zato pozivljemo sve svoje, i toga našeg poduzeća prijatelje i znance, kao i ino p. n. obćinstvo na obnovu predplate na buduću godinu. Predplata je ove godine na cielo ljeto 5 fr. a. v., a na pol godine 2 fr. 50 nvč., ako se poštom, — ili u kuću — šalje. Ako si ga predbrojnici sami iz odpravničtva nose, tada je ciena 4 fr. 60 nvč. na godinu, a 2 fr. 30 nvč. na pol. Cienu našeg lista s toga za njekoliko novčićah digosmo, što želimo opet oglase uvršćivati, sbog kojih se biljegovina vis. eraru osebice plaćati mora. Da se i mi našim predplatnikom uslužnimi ukažemo, to evo ponudjamo svakomu, koj se predbroji, naš „prvi požežki koledar“ bezplatno, jedino za biljegovinu i poštarinu neka izvoli 10 nvč. poslati. A koji su u mjestu samo 6 novč. — Predbrojiti se može na čitavu ili na pol godine. Predplatu pako primaju sve c. kr. pošte i odpravničtvo ovog lista na trgu sv. Terezije pod kućnim br. 19.

Miroslav Kraljević,
urednik **„Slavonca.“**

Pjesme H. Heine-a.

Preveo ih Edo Iglić.

a)

Šumom bludim tugujući,
Gore sjedi drozdić mlad;
Milo pita pjevajući:
„Koj te, momče, snadjè jad?“

Laste pitaj, tvê sestrice,
Svaka baš ti kazat zna;
Kraj prozora mê ljubice
Saviše si gnjiezdašca.

b)

U moj jadni život tamni
Mile slike zràka padè
Ali slika, vaj potavnì,
Te me noćca kruži sade.

Kad u mraku djeca s' nadju,
Strah ih hvata baš užasno;
Da ih grozni strah taj mine,
Zapjevaju pjesmu glasno.

I ja usried tmine sada
Pjesmu pjevam, dječak ludi,
A nije li pjesma zvučna,
Strah me barem minù hudi.

c)

Ljeta dojdu, ljeta evo prodju,
Rod za rodom u grob hladni pada,
Ali moja trajat baš će viekom
Ljubav, što mi bolnim srcem vlada.

Jednom samo, da te jošte vidim,
Da se bacim na koljena svoja;
Umirući da ti kazat smiem:
„Ja vas ljubim, oj gospojo moja!“

d)

Ljubo mila, na srce mi ruku meti;
Ah, čuješ li, kak mi kucka tu u klieti?
Hudi tesar u nutri mi biesni,
Lies mrtački za me teše tiesni.

Danju, noćju kuca, bije bez prèstanka
S tog odavna neznam već za pokoj sanka.
Žuri, žuri, oj tesaru vrli,
Tvrdi sanak da me skoro grli.

e)

Kad u čarno oko gledam tvoje,
Mah me'minu crne tuge moje,
A kad tvoje ljubim rumen-usti,
Huda bolest taj čas još me pusti.

Kad počivam na tvojim grudima,
Rajska slast mi srce obuzima,
Al kad sboriš: „Ja te ljubim, brače!“
S gorkâ jada duša mi zaplače.

f)

Miruj, miruj srce moje,
Svoj ti nosi udes kleti,
Tà jar novi vratit će ti,
Što ti sjever uzeo je.

Koli još ti ostalo je!
Ej krasan je sviet taj bîli!
Tà sve što t' se godjer mili,
Ljubit smieš, srce moje!

g)

Ej gdje li je krasna ljuba tvoja,
Kû si pjevo njekad toli milo,
Kad ti svetim i čarobnim plamom
Mlado srce silno uzbuktilo?

Plamen oni, vaj, veće utrnù,
Srce moje hladno i pusto je,
A knjižica ova mi je žara*)
Sa pepelom te ljubavi moje.

h)

Ah! to su ti oči baš te iste,
Što me njekad ljubko pozdraviše,
A i usne baš su još te iste,
Što mi život toli osladiše.

A i glas je baš još onaj isti,
Što ga slušah toli rad njekada!
Sám ja ti nisam onaj isti,
Sav promienjen doma s'vratim sada.

Evo gdje me grli u ljubavi
Nje ručica nježna, prebijela,
A ja ti joj na grudih počivam
Trudna duha, sjetna, nevesela.

*) žara — Urne.

VLADISLAV.

Pripoviedka iz naše povjestnice XIV. stoljeća.

(Dalje.)

VI.

Gorjanskom bitkom otvorio se je boj s Magjari. Ban Ivaniša svladao je već Ivana Morovićanina, gospodara Sriema, te je prebacio vojsku u Banat. Pavo Hrvat, Ivan Paližna, Frankopani, Zrinjski i mnogi ini sretno su vojevali u Dalmaciji i proti Mljetčanom, koje su Magjari u pomoć pozvali; a kralj Tvrdko stajao je silnom vojskom na Savi, de može obima, u Banatu i Dalmaciji, u pomoć priteći, bude li samo nuždno. Stjepan Lacković čuvao je Slavoniju od neprijateljskoga haranja. — Nemogavši Magjari svoje sebične želje nad trojednom kraljevinom oživotvoriti, a zdvojivši, da će ikada kraljice iz tvrdoga Novoga grada osloboditi; pozvaše Marijina zaručnika Žigu, brata českoga kralja Većeslava na ugarski prestolj.

Krunisanje Žigino za ugarskoga kralja odveć je pogubno djelovalo na našu državu. Vlastela i narod bijahu do sada, malom iznimkom, jedna duša proti obćemu neprijatelju. Žiga, čim je nastupio vladu, pazvao je stališe i narod trojedne kraljevine na pokornost. Tim svojim pozivom posijao je najveći razdor i neslogu medju nas. Na laskateljne njegove prošnje i lažljiva obećanja priklopi mu se taki Ivan Frankopan, knez modruški i krčki, Budko Gušić, knez krbavski, Vladislav od Lužine; dočim je njegov brat i ban sjeverinski Stjepan još prije vojevao proti narodnoj stranci u Dalmaciji; Pavao Zrinjski, Spljet, Kotor, Zadar, Šibenik, i mnogi drugi dalmatinski gradovi. Jezgra vlastelah i naroda odlučila je ipak svoja prava i svetinje braniti. Žigmund sám udari najprije na gornju Slavoniju, doprvši jedva do Koprivnice. Čuvši da se narodna vojska približuje, odmah natrag pobjegne (mjeseca ožujka 1387). Po tomu bane českom vojskom u Banat; i jedino hrabrost Čehah i domaći odmetnici mogahu Ivanišu prisiliti, da se u Sriem povuče. — Tada se je dakle već posvjedočila ona sto putah izkušena žalostna istina, da Slaveninu jedino njegov jednorodjenik, odtudjivši se krvi, koja mu u žilah teče, i mlieka, kojega je na majčinih prsih sasnuo, dogrditi može; potvrdila se je ona već nebrojeno krat temeljena istina, da nas samo nesloga upropašćuje; dočim složnomu Slavenstvu nebi ni isti pakao dodijao, i da se nebesa nad njime survaju, kao pobjedonosni junačina bi ga na glavah svojih uzdržao.

U svih otih bojevih odlikovao se je Vladislav kao pravi junak. Od kada je izgubio sve, što mu je srce i dušu napunjavalo, njeka divlja hrabrost osvoji mu nutarnju prazninu. Riedko je kada neprijateljski sukob bio, a da su se bez njegovoga mača razkrstili. Borio se je kao lav, a kao sliep srtao je u najveće pogibelji. Zahman su proti njemu strielje i koplja kao oluja letjele, zaludu mačevi sievali kao munje, badava topuzi kao gromovi lupali o njegov slonov štit; kao što silni vjetar i najcrnje oblačine razprši poput lagahne pelenice: i pred njime su bježali neprijatelji kao pred bujicom da ih nepoplavi. Gdje god je on bio, protivnik je nazadovao; već njegovog imena plašili su se kao najgorjega zloguka. Bio je uprav desna ruka banu Ivaniši, koji ga je očinski milovao Kao najvrednijemu povjerio je jedan odjel vojske. Njom je Vladislav čudesa počinio. Njemu su se uklanjali Magjari kao najcrnjemu danu.

No: junačka majka najprije zaplače, veli naš narod. I on je dopao silnih ranah. Kada mu je njegova desnica miloj otačbini najpotrebitija bila, morao je ostaviti junačko polje, gdje su mu još toliki lovor-vienci nikli, da si osakaćena uda izlieči. Težkim je srcem ostavio bojište; ali mu je ubiedjeni narod njegove desnice odveć nuždan bio, komu je jedino po izginuću nezaboravne ljubovce sve svoje sile i ljubav posvetio. Jedino radi nje-

*

ga ostavio je megdan, da se što prije, novimi silami okriepljen, na njega povrati. Pa uprav za njegovoga odsustva dogodi se izdajstvom i hrabrošću Čehah spomenuto nazadovanje.

* * *

Dok su se tako sreća i nesreća naše domovine krvavima rukama grlile; kukala je njeka tužna kukavica gorke dane u jednoj kuli na Palačah. Bio je to grad u nižjeosječkih močvarah nedaleko Držanice, riedko komu danas poznat. I povjestnica nam o njemu šuti; sám Koller na jednom jeditom mjestu svoje povjesti spominje, da je mati kralja Vladislava II. Tomi (Bakaču?) naložila, da mater kneza iločkog Lovrinca na Palače dopremi. On je nalog ovršio, dopeljav ju na trojih kolih iz Iloka 30. prosinca 1495. Taj grad, kojega ogromne razvaline i danas se gledju, okružavaju silne vode i ritine. Jedino s osječke strane moglo se je u njega ogromnim, dugim mostom. Kroz sredinu njegovu sjekao je, kako se i danas poznaje, veliki basen, koji je tvrdju na dva trokuta sa više kulah dielio. Komu je pripadao, nezna se; rado Gorjanovoj obitelji, posjedajućoj mnoga imanja i gradove, kasnije silnomu Lovri iločkomu, komu su se Sriem i skoro sva Slavonija pokoravali, a od njega po svoj prilici da ih je država preuzela (1493.) Kada je i kojom prigodom razoren, nezna se takodjer.

Za dobe naše poviesti bio je jedini taj grad u magjarskih rukuh. Ban Stjepan Lacković uz svu svoju vještinu i hrabrost nije mu mogao naškoditi: velike zidine niesu se dale radi vode samo za čamce dostatne jurišati, a most za napadanje nije dovoljan bio. Što je dakle znao, van gladom ga siliti na predaju: glad bo i vuka iz šume tjera, veli poslovica. Okvarivši most i ostavivši znatnu posadu, odputio se je na gornju Dravu proti Bebeku i odmetničkomu Stjepanu banu sjeverinskomu. Dok se je on tamo s uspjehom borio, postajala je medju posadom u tvrdji sve veća oskudica. I prem su oni kradomice kroz ritine nabavljali si hrane da neskapaju; ipak su često putah nastojali noćju na čamcih, koje su u gradskomu basenu držali, izmaći; no zaludu. Kod takovih prigodah opažavali bi jako zagonetno postupanje s njekima ženskima, doušavali bi i narodnih zvukovah; ali si niesu mnogo zato glave trli. Za veću sjegurnost stesali su množinu čunovah, te su na njimi danju, noćju oko tvrdje križali. Pri takovomu poslu jednoga vedroga dana spaziše na mostu protivnoj strani tvrdje njeko prijateljsko mahanje s kule bielim rubcem. Što bi to značilo? I suprot otrovnim strieljam gradskih vojnikah prikučiše se pod zidine. Na veliko udivljenje uočiše krasotu djevojku dobacujuću jim s najvećim strahom i opreznošću isti rubac. Zaustila je takodjer da jim nješto progovori, od čega ju njeka vika, psovanje i grdenje uzdrža. Razvivši čudnovati, tajinstveni rubac, spaziše na njemu navezano: „Slavka Blažićeva.“ —

„Slavka Blažićeva!“ kliknuše mnogi.
„Što brate, ako Boga znadeš?!“
„Zar nebore?!“
„Tako mi sreće! nije nitko drugi.“
„Eno joj opet nazreh krasno lice, ona je.“
„Ona je, ona!“
„Pripukle sirotice!“
„Veselo Vladislave! kad samo znadeš, gdje ti je zlato.“

Sirota Slavko! to li su ti rajski dvori tvoga vjerenika, to li ono božanstveno razkošje, kojim te je ljuvena mašta u njegovom mehkom naručaju opajala?!

Pobjegavši Bela iz one po nju toli zlokobne bitke u Garovom-dolu, nije se vratio u Gorjane, već je stranputicami k Dravi zaokrenuo. To je on s njome naumio na povratku iz Djakova, sve da nije bilo spomenute krvave zadjevice. Po prije već osnovanom ugovoru i naredbami, pojačala ga je putem prilična četa njegovih pristašah. Kao što su narodne vojskovodje skoro sve čete k sebi povukli, mogao se je lahko protući do Palačah, u namjeri, sutrašnji dan svoj bieg nastaviti. Nu tik za njime pojurio je i Stjepan Lac-

ković put iste tvrdje, da ju ravnim načinom kao i Gorjane posjedne. Našavši ju zatvorenu, okupi joj most. Tako je Bela Zudor i nehotice zapriečen u daljnjem bjeganju, bez da je živa duša posumnjala za Slavku u tvrdji.

Ona je tužne, gorke dane sirotovala na Palačah. A tko bi ino očekivao od njene ljubeće duše? Jesi li vidjeo, kada se dan sa suncem oprašća, kako mu žalost za njime sve većma prozračno, svjetlo lice zamračuje, kako se napokon koprenom tavne noći zastre, da nečuje i nevidi srce mu zledećih uvriedah? Tako je bilo sa Slavkom. — Šest mjesecih su tomu, od kako ju njezin mučitelj dan na dan svojom prisutnošću, svojom ljubavju muči; šest mjesecih su tomu, od kako nije čula za svoga nezaboravnoga vojna, za svoga ljubeznoga, brižljivoga oca. Jadno diete! Nije ni posumnjala, je li joj mili roditelj još u životu; već se je žalostila nad njegovom tugom i brigom, koje su mu očinsku grud radi nje tištile. Šest mjesecih su tomu, od kako sluša tudje ili izdajničke razgovore, od kako slabo čuje blago rominanje materinjega govora; jer je i sobarica njena slabo s njome mogla obćiti; od kako joj nepoznata sudbina miloga naroda, za kojega sreću i napredak svaki se je dan molila.... Često putah je u najskrušenijem molenju klečala, duhom tako zanešena bila, da je motrila ubiedjeni si ród na stazi sloge i sreće napredovati; da je gledala svoga pobjedonosnoga vojna lovori ovjenčana, osjećala nježno stiskivanje snažne mu ruke; da je nasluškivala blagoslov ljubećega ju oca, kako jim sretan i dug život od svevišnjega dobročinitelja prosi; njegovo joj jodanje dušu nježilo, blagosivajuća desnica srce i dušu kriepila, a sretna suza, kojom joj se djevojačko lice orosi razplinila ju u sreći i blaženstvu, da joj móre tih presretnih ćuvstvah niz nevine obrazčiće potokom briznuše — pa u takovih blaženih časovih zatekao bi ju njen podli otmičar, i strmoglavio bi ju s vrhunca najveće slasti i razkošja u dno najgorčije tuge i zdvojenja. Obećavao joj časti i bogatstva, brbljao joj o največoj sreći i ugodnostih, zaklinjao joj se neizmiernom, vječitom ljubavju priznavao i okajivao je svoje griehe, hinio je najiskrenije pobolšanje, hvalio joj hrabrost njenoga naroda, kudio Vladislava, lagao njegovu smrt, prietio joj zdvojenjem, samoubojstvom, progonstvom, mukami — ali nad sve ote varke osta njena stalnost tvrda kao klisura, njena ljubav uzvišena, plemenita, neizmierna kao neizmierni svod nebeski, a ufanje u onoga, koji nad njime stoluje tako silno, neuzkolebivo, kao on sám, koji je toliko ufanje i ljubav u njoj pobudio. Kraj svega toga nije se Bela ni jedanput nasladjivao romonom njenog zadovoljnog, golubinjeg gučanja, nije se divio njenim biser-zubićem, kada bi joj rajsko smiešenje titralo oko koralnih usnah; već bi poniknuo pogledom, kada bi ga njene munje šibale, drhtao bi kao pred srditim serafom, kada bi joj srčba iz ustah grmila, a videći njenu uztalasanu grud, pobledjelo lice, uzdahnuo bi, te bi se kao najveći zločinac iz pred nje pokupio. Ali:

Uklonit se, ne poklonit,
Ohologa ćud je pakla. —

Ne dugo za tiem vratio bi se napastnik opet, dražeći ju još mamljivijimi obećanji i pretvaranjem. Tako je bilo dan da dan.

Mjeseca je travnja 1387. Na zapadu još se žari; jasni čisti nebosklon sve tamniju koprenu navlači, kao da žali za tonećim, svjetlim suncem. Na dalekoj pučini nebeskoj pojavljuju se zvjezdice jedna za drugom, a puni mjesec svojim zlatnim bljedilom strašivo proviruje kroz prozore kule u kojoj je Slavka tužne dane boravila. Sjedila je sirota na naslonjaču, razmatrajući svoje jadno stanje. Nije nju nježila proljetna, svježa večer; već misleći na svoj vrtić u očevom dvoru, u kojemu je nježnimi prstaci najobranije cvieće sadila i odgojivala, koji su ju u njekadanjoj sretnoj dobi svojim dremežnim cvátom nježili — njeka duboka klonulost obhrva joj grudi i dušu. K tomu vodena izhlapa, koja se lagano nad močvarom dizaše, otežčavajući joj disanje; plačljiva breza i brbljava trska talasajuće se u silnih valovih kao nagomilane mračne gromade, iz medju kojih se tvrdja kao smrknuti gorostas dizaše sa svojimi stršećimi kulami; mrtva tišina, koju niti je pjesan

slavuljeva, niti lepršanje listka oživljavala, a naprotiv kobno hukanje noćnih sovurinah, civukanje ćuka, piska galebah, dreka liskih tiem užasnijom činilo — sve to djelovaše na Slavku njekim ubitačnim ćuvstvom. Njekakav zloguk obhrvao joj se cieloga bića; te u toj prevelikoj stisci neznade si odmoći, već po običaju baci se pred sliku onoga, koji je jedini mogao tužne utješiti, žalostne razveseliti, dvojeće svjetovati i spasonosnom nadom kriepiti a nevoljnike pomoći. Tek si je malo pobožnom, skrušenom, iskrenom, odanom molitvom jade ublažila, — eto stare kušnje na njenoj trnatoj, životnoj stazi: Bela posve snižen stupi u sobu. Slavka mu se je činila posve i nevješta, i bila bi uztrajala u svojoj molitvi, da joj nije lisičijom umiljatošću progovorio.

„Štovana gospodjice!“ zausti joj, „Vi si uprav poprieko život kratite! Manite se jednoč tuge i pečali, niesu jadi za vas. U svojih godinah, u cvietu svoje mladosti i ljepote treba da srčete naslade ovoga svieta, a ne da se trujete žalošću i nezadovoljstvom.“

Slavka mučaše dugo. Na jednoč se obrne. Njeno prekrasno, plemenito, mladjahno lišce bijaše zamračeno gnjevom i preziranjem. Slabašna svjetlost lampe slievala joj njeki tajinstveni odsjev njene uzburkane nutrnjosti na zarudjele obrazćiće, a oči joj sievahu poput dva plamena mača. Kao uvriedjeni angjeo stajala je múče pred njime, strieljajući ga skroz i skroz.

Bela je zamuknuo; stajao je kao ukopan.

„Nepravo se žestite, krasna srdo!“ nastavi po tomu. „Nezahtievam ništa, što se nebi s vašom češću slagalo. Obasut ću vas častmi i bogatstvom, učinit ću vas najodličnijom gospom u prostranoj Ugarskoj, vami će se klanjati nadvornici i vladike, štovat će vas veliko i malo, obilovat ćete svim, što vam srce želi, samo mi odvratite ljubav, s koje skapavam, koja će me do bezumja dovesti.“

Slavka je prezirno mučala.

Bela produlji najiskrenijim i najljubeznivijim očitovanjem:

„Priznajem, štovana gospodjice! da sam se na vami vrlo ogriešio, ali me sada zaoto i pravedna kazan muči. Iz mržnje prama vami i vašemu vjereniku turio sam i vas i sebe u vječitu nesreću. Na čemu sam sagriešio, tiem me sada pravedni sudac i kaštiguje. Moja mržnja obratila se sada u najiskreniju ljubav, kakove sámo na svietu može biti. I jer, ljubezna moja, ljubav samo dobro tvori: odrekao sam se svojih mladjahnih stranputicah i hirah; niesam više naprasit, ohol, preuzetan, okrutan — vi surova vuka pretvorili ste me u ponizno, smierno, krotko janje, koje želi samo, za vas živjeti, vami dvoriti, vami se umiljavati i do vieka robovati.“

U tomu lati Slavku za drhćuću ruku. Kao da ju je neman takla, trže se naglo i spusti posve iznemogla od nutarnjej borbe i uzrujanosti ćuvstvah na bližnji stol. Bela se nedade zbuniti, već nastavi:

„Poleg velike krivice, koju sam vam naneo, pripravan sam stostruko nadoknaditi. Da vam je vaš nezaboravni vojno u životu, žrtvovao bih svoj mir, sreću, sve — sve . . . .“

Pa njekim čudnovatim uzhićenjem, njekim neponjatnim i užasnim razvijanjem ljuvene strasti baci joj se pred koljena, i cjelivajući joj iznemogle ruke, šaputao je:

„Smiluj mi se, sunce moje! Vidiš onu vatru na bedemu, čuješ čak ovamo, kako se cmari i pišti surovo drvo od težke žestine: tako mi se srce moje táli, muči, skapava od velike ljubavi. Ni ta silna voda pred gradskimi bedemi, niti onaj, koji je onako divno nakitio svod nebeski, niesu mi mogući ote nečuvene bolje ublažiti, van tvoja jedna melemriečca, tvoj angjeoski pogled. Ti si mi, zlato, srce moje zarobila, s njime si odniela mi sreću i pokoj, pa sve sam to pripravan žrtvovati, samo daj mi u zamjenu tvoga. Ah! ti si mi duša duše moje, bez tebe ni živjeti ni umrieti. Neišćem od tebe časti ni bogatstva, ništa van tvoju ljubav, pa onda razpolaži s tvojim robom po svojoj želji. Tebi dvoriti biti

će mi jedina slast i utjeha; za tebē ću u vatru, vodu, pa mà u sám pakô, i u istoj smrti za tebe sinut će mi sunce blaženstva . . .“

„Slavko, ljubezna Slavko!“ uzdisao je on i dalje; ali Slavka od svega nije polovicu razabrala. Dušom je bila uz svoga Vladislava, slušala je njegovo ljuveno šaporenje, nježila se je u njegovomu ogrljaju, stiskala mu je njegovu ruku, ali ta ruka bijaše preko običaja vlažna, hladna. Kao brižna ljubovca protrnula da joj zlato možebiti neboluje, te upre svoje ljubavne oči u njega, nu . . . Jao! tko ju to grli, tko cjeliva? Kao da ju je zmija ubola, vrisnu što ikad mogaše, pa rinuvši svóm snagom bezobraznoga udvoricu od sebe, sunu na zaključana vrata.

„Bezobrazniče!“ reče mu gnjevno.

„Zaboraviste, krasna zlojko! da ste u mojoj vlasti“, odvrati joj porugljivo Bela.

„Nitko ju nad menom nejma, van ja i onaj gore“, uprvši sićanim prstakom na nebo.

„Ha, ha, ha!“ prodre se otmičar vražjim kesenjem. „Kako je vlastan, tako vas i oslobadja. — Al’ dà! tuj se nije šaliti; morat ću podvostručiti straže; jer će mi vas taj mogući otmičar ukrasti kao Petra iz tamnice jeruzolimske.“

„Neblaznite!“ bijaše Slavkin kratki ukor.

„Nejmam koga blazniti, jer ste u mojoj vlasti. — Nu vi mislite, da mi je nepoznato u koga se vi ufate? da neznam za onaj dobačeni rubac onim vražjim odmetnikom? Neka se taj pakleni izmet slobodno skuplja u silnih čoporih oko tvrdje, neka se pripravljaju ,da ju osvoje; valjano ću ih dočekati; a prije ću si dati ovim nožem dušu iztiskati, nego će mene ili vas žive dobiti.“

Zalupivši vrata, nestade ga u tmini.

Slavka slobodnije odahnu. Obazrevši se u sve četiri sobna kuta, sama je samcata, nit’ joj tko utjehe ni savjeta dati može. Rado bi svoju sobaricu zvala, nu tko znade, da li sama takovoj nuždi nepodlaže. Suze joj briznuše nad njihovom nevoljom. Izplakavši se dovoljno, baci se opet pred propeće, nastavivši svoju molitvu:

„Dobri spasitelju! koji ničiju molbu niesi odbio, koji si bolnima dušama uviek liek i melem darežljivo pružao, koji si nevoljnikom vazda u pomoć priskočio, koji si za nevriednoga, griešnoga čovjeka tolika dragovoljno i strpljivo podnosio; smiluj mi se tvojoj nedostojnoj službenici, te mi udieli tvoju strpljivost i jakost, da ovoj tvojoj težkoj kušnji nepodlegnem. Ublaži ovaj ból, ukloni ovaj strah, odstrani ovu napast — ah! pretežka je oče, ali ipak neka tvoja volja bude.“

„I za svoga te vjerenika molim, ako je u životu. Blagoslovi ga, oče, i čuvaj svojom mogućom desnicom; uzdrži mu njegov plemeniti, uzvišeni duh, njegov kriepki značaj; vodi ga na stazi krieposti i sreće, i podieli mu stalnost u dobrih dielih a napredak na nastupljenoj trnatoj stazi narodne česti i boljka. Ublaži mu tugu i brigu za menom nesretnicom; a osobito mu blagoslovi trud u poslu na narodnoj sreći, i zaštićuj ga svojom desnicom u svetom boju. — A ako si ga — — Oh, oče! blagi oče! neusudjujem se ni pomisliti; srce mi se ciepa — —“ Plače tiho.

„A najviše te molim za ubiedjeni narod svoj“, nastavi obrisavši suze. „Zavadjen, progonjen, zlostavljan, težko li pati narod moj! Podloga svojih nemilosrdnih velikašah, odmetnikah, tudjinacah, nije svoj u svomu. S njegove nesloge i domaćega razdora tudjina mu se u prostranomu domu širi i báni, za tudjinu se trudi i muči, za tudjinu sije i žanje, za tudjinu i krvcu prolieva, a tudjina mu iz zahvalnosti gazi narodna prava, ruši narodne svetinje, oskvrnjuje obiteljsku čest . . . ah! dobri Bože! spasi mi narod moj! Uciepi mu najplemenitiji tvoj dar: slogu, ljubav, bratinstvo; blagoslovi mu ovaj sveti bój da postavši svoj u svomu, postavši slobodan u slobodnomu domu može tebe pobožnijim, iskrenijim, uzvišenijim ćuvstvom hvaliti i slaviti. Ah! svemogući Bože, usliši mi vapaj moj!“

(Konac će sliediti).

TALIJANSKE NOVELETTE.

V.

Jedna noć u Mletcih.

Pr. J. L—n.

Una barghetta in mar Soclando va,
Vi suon due Sposi . . . .

„Hej, gondolieru! mrak se hvata! tvoju gondolu!“

„Nemogu, gospodine, već sam najmljen.“

„Ja moram imati tvoju gondolu. Zar me nepoznaš?“

Muž, koj je to govorio, razgrne sada svoju kabanicu, te odigne malko svoj široki škrljak.

„Corpo di bacco! Nisam znao eccellenza, da ste vi to.“

„Evo ti dva cekina, a sad se nosi!“

„Nemogu, eccellenza! Mladi Niemac, kojega ste jučer sami u Murano odvezli, pa zatim zdrava i vesela natrag dovezli, već me je najmio. Ove večeri želi opet onamo.“

„To znam.“

„I meni se čini, da je nakanio povesti svoju dragu noćas u Mletke; jer —“

„Tko ti je to rekao?“

„Nitko. Ja samo tako mislim. Mladi me Niemac danas upita, je li bi u gondoli mogla još jedna osoba sjedjeti?“

„Pitao te je? — dobro — eto ti još dva cekina, a sad se nosi!“

„Ali vi, gospodine, niste gondolier, — da se što dogodi, sva bi krivnja na mene pala.“

„Umiri se pa hajde!“

„Pazite ali, gospodine!“

Muž u kabanici skoči sada sasma nestrpljivo u gondolu; zatim sbaci kabanicu i škrljak, nasuče si rukave na brodarsku, te postavi na glavu škrljak, koj si skoro do preko očiuh navuče. Osim toga promjeni još koje šta na svom vanjskom obliku, očevidno, da se nespoznatnim učini, te legne u gondolu, kao da će spavati. U istini pako se je duboko zamislio.

Kroz škripeće zube mogao si samo čuti ime: „Anko!“ i rieči: „Prokleti Niemac!“

„Gondolieru, zar nečuješ zvona sa. sv. Marka?“ vikne njeki krupan glas: „Već je kasno u noći! Ustaj, u Murano!“

„Odmah, gospodine, odmah; ja sam pripravan.“

Preobučeni gondolier baci plah pogled na mladoga Niemca, koj je upravo ulazio u gondolu. Bijaše to mladić vitka stasa, plavih vlasih i velikih, modrih očijuh. Na obilnih rudežih nosaše ravnu kapicu. Pri njegovu ulazu mogaše se kroz na pô odgrnutu kabanicu vidjeti sniežnobiela sprava, koja mu je sasvim pristajala tielu, te kraj mrka oblika Talijančeva podieljivala njeku višu ljepotu. U očijuh posljednjega planu divji oganj; on se ni nemaknu; te neodtisnu od žala.

„Hoće li skoro biti?“

„Odmah, gospodine, odmah, odvrati mrki, te se dade na posao.“

„Noć je krasna!“

„Prekrasna, gospodine. Ondie čujem serenadu. Koli liepi glasovi! koli krasna glasbila! Velika je barka s glasbari, koja kroz veliki kanal ovamo plovi. Vi valjda znate, gospodine, da je danas po svih kazalištih krabuljni ples?“

„I ja ću onamo poći.“

„Ali u Muranu ga neima!“ primjeti smiešeći se gondolier.

„Mi ćemo se skoro u Mletke vratiti.“

„Jest, ja se sjećam, vi mi već danas rekoste, kad ste me najmili. Vi ćete se vratiti u Mletke s vašom —"

„Dalje — s vašom? što da to znači?"

„Eccellenca me već razumije!" reče zlorado gondolier.

„Bezsramniče?"

Tobožnji brodar veslaše kriepčije, te škripaše zubmi od srditosti. Oči mu sipahu strielje. Napokon se razabere, te nastavi:

„Mi gondolieri smo, gospodine, privikli na svakojake sgode i pustolovine. Morate znati, da mi o tom, kao o običnih, svakdanjih stvarih govorimo. Ali mi nismo zato niti bezsramni, niti znalični. Ta i naša korist zahtieva, da sve prešutimo, što vidimo. Jer tko bi hotio opet najmiti brbljava gondoliera? Ovakav bi skoro morao svoj zanat s drugim zamieniti, ili od gladi umrieti."

„Gle vraga, ti si cieli filozof."

„Prevelika milost, gospodine."

Sada mučahu, gondola plovila je brzo, naskoro bi u Muranu.

„Eto nas, gospodine, na cilju."

„Dobro. Ti mi dakle daješ poštenu riečč, da još jedna osoba bez pogibelji —"

„To sami ste vidjeli, kako je gondola brzo plovila; i četvorica bi se mogla voziti u njoj."

„Dobro. Čekaj me dakle ovdie. Ali neodalji se ni časa, da, kad se vratim —"

„Dobro, dobro, gospodine."

Lakim skokom skoči mladić na kopno, te upravi svoje korake prama njekoj kući, koja nije jako odaljena bila. Dva puta kucne podosta oštro na kućna vrata, koja se sada oprezno otvore. i gondolier izadje iz gondole, sliedeć drugoga očima. On razabere tih glas, koj mladiću reče:

„Samo unutra, gospodine kavalieru, signora vas očekuje." I vrata se iz nutra zatvore.

Gondolier šetaše se pod prozori ote kuće, koja mu je morala poznata biti. I u istinu bijaše to casino, koj je bogati grof C . . . svojoj supruzi za ljetni stan kupio; ovdie obitavaše ona, dočim je on stanovao u svojoj staroj palači u Mletcih. Gondolier zazrie svjetlo njeke luči, koja je svoju svjetlost kroz prozor bacala; ovdie bijaše soba mlade grofice. Ova luč činjaše mu se čuvarom njene krieposti. Bijaše to njeko praznovierje, koje nad nami vlada, te mu se kadkada nitko oteti nemože. Utrne li se ova luč, mišljaše on, to će se ona iznevjeriti svomu mužu. I tako upiraše on svoj pogled čvrsto i nepomično na onaj kobni prozor. Za dva sata ukažu se dvie sjene na razsvietljenih zastorih. Jedna sjena približi se luči i crna noć vladaše u grofičinoj sobi.

Gondolier se sgrozi. Ova luč rieši sudbu grofičinu. Velikimi koraci koracaše on kraj morskoga žala; moglo se je vidjeti, da mu se puši glava od hudih mislih. Srdito vikne: „Tko se neosveti, taj se neposveti!" Za mala vremena reče muklo i hladno:

„Voziti ću ih natrag u Mletke."

Bijaše umoran; težkom mukom dovuče se do gondole, te se baci u nju smrvljen i uništen. Istom šum, što se je pri otvaranju casina prouzročio, povrati ga u život; običnom svojom snagom podigne se, te poprime prijašnji veseli i bezbrižni glas.

„Hodi, Anko, hodi! Neboj se!" reče mladi Niemac u crninu zavitoj gospoji, koju je pod rukom vodio.

„O, mio Caro!"

„Ovaj gondolier je čestit čovjek, akoprem mrko gledje, te si je škrljakom polovicu lica sakrio. Osim toga je moj gondolier razborit, te nimalo znaličan; zar nije tako prijane?"

„Jest, jest, eccellenza!"

„Sad hajde!“

Gondola se odalji od kopna.

„Ljuvezna Anko, zar nije krasno pri sievanju sitnih zviezdicah ploviti po mletačkom zalievu? Gle kako mirno i liepo je more. Sjajna njegova površina pokazuje nam samo brazde, koje naša gondola po njem brazdi; a lako povjetarce, koje nas ka kopnu goni, kao da nam dopiruje miomirise južnih zemaljah. Mletci su grad ljubećih. Kako je tiho naokolo. Ali zašto ti, Anko, ništa neodvraćaš? Zašto nenalaziš riečih za ova uznosita ćuvstva, koja i tebe okružuju u ovoj prekrasnoj noći, punoj divne, božanske poëzije. Česa se bojiš, ljubezna?“

„O, ničesa, mili moj! Česa da se bojim kraj tebe? Zar te neljubim vrhu sviuh na svietu? Zar nisam tvoja — tvoja — od ovo njekoliko časovah?“

Gondola postane. Izpod brodareva škrljaka kriesiše se dva plamteća oka.

„Ove dakle noći po prvi put luč ugasiše!“ glasilo je iz stegnutih mu prsiuh.

„Zar si umoran, brodaru?“

„Nisam.“ I on veslaše dalje.

„Budi oprezan; mi smo sada na pô puta. najdalje od obiuh obalah. Da nam se što zla dogodi — ja neznam plivati.“

„Kako, eccellenza, vi neznate —“

„Ne. Ti se tomu čudiš; jer je voda tvoj živalj. Ali ti bi me ipak spasio.“

Anka se pritisne iz njeka nedokučiva straha uz svoga ljubovnika.

„Ti dakle neznaš plivati!“ klikne gondolier udariv u divji smieh, te se u svoj svojoj visini predanj stavi, kao kakav duh osvetnik. Ti dakle neznaš plivati strančе!“

Daleko u more baci svoj škrljak, te pokaže prestrašenoj supruzi svoje osvetom plamteće lice.

„Poznaješ li me?“ ručaše on. „Dobro, dobro, neboj se, nećeš dugo trpjeti. Ovdie ćeš s mjesta skupa s njim umrieti.“

„Moj muž!“ krikne Anka.

Mladi Niemac prihvati za svoj bodež, ali grof baci se brzo svom težinom svoga tiela na okrajak gondole; ova se prevrne, a sva trojica padnu u more.

Grof stiže naskoro opet do gondole, te se baci u nju; zatim je zadovoljno motrio obojicu, kako su se uzaludu borili proti morskim valovom.

Glasno udari u smieh.

„Zar ne? Krasno je pri sievanju sitnih zviezdicah po zalievu mletačkom ploviti. Imao si pravo, mladi čovječe, nikada još nisi uznositijih ćuvstvah oćutio. Hej, Anko, zašto mu se nebaciš o ljuvezne grudi? Ta ti se ničesa neimaš bojati — kraj njega! Zar ga neljubiš vrhu sviuh na svietu? Zar nisi njegova dušom i tielom — od ovo njekoliko časovah?“

Za ovih riečih motraše unutarnjim zadovoljstvom ovu dvojicu, kako su se uzaludu proti morskim valovom borili, te u zdvojnosti ruke u zrak pružali, vičuć pomoći; on vidjaše njihovo posljednje trzanje, njihovu strašnu, grozovitu posljednu borbu. A kad ih morski valovi progutnuše, tada reče zadovoljno:

„Osvetio sam se!“ —

I on veslaše natrag u Mletke.

Kućnik ili mali gospodar.

O gospodarstvu za puk.

Napisao Mijat Stojanović.

Gospodariti nije drugo nego vješt biti, umjeti imanje pravično steći, ili već stečeno uzdržati i upotrebljavati na dobro svoga doma.

Ljudi, koji nisu u stanju, ili neumiju steći imanje, uzdržati ga ili upotrebljavati, služiti se imanjem na dobro, nevaljali su gospodari. Uzmimo, da kojigod zemljodjelac svoju njivu priredi i obdjela tako dobro, da mu predstoji najljepša žetva; ali ako on žito svoje nepožanje i nespremi u pravo vrieme, nego mu se pokvari u polju; ako požeto uveze vlažno; ili mu se u žitnici zaguši, ili ga pojedu miševi ili raztoči žižak, ili ako zanemari odvišak prodati u pravo vrieme, zločest je gospodar. Pravo veli poslovica: Bolje je umjeti, nego imati!

Gospodar mora dakle umjeti ne samo steći, zapatiti svojim trudom imanje, nego i uzdržati i napredno upotrebiti.

Umjeti, vješt biti gospodariti svakomu je potrebito; jerbo svatko je dužan raditi i gospodariti, da može izdržavati sebe i svoje.

Svakomu je potrebito jelo, pitje, odjetja i stan, svaka usta ištju jesti i piti; gol, (nag) nemože nitko biti, a tako isto treba svakomu stan. Osim toga svaki čovjek je član gradjanskoga družtva, te kao takov mora po svomu imanju doprinositi zrno do zrna, kako će gradjansko družtvo, obćina, domovina, država moći namirivati svoje potrebštine; zato mora domaćin svaki brinuti se ne samo, kako će steći sve, što treba, da može izdržavati sebe i svoju kuću; nego mora pomišljati i na ono, što mu valja prinositi za obće dobro, valja mu znati, da mora osim svojih i kućevnih potrebštinah platjati i štibru, harač, daću.

Dalje mora domaćin skrbiti, kako će moći svoju djecu udomiti, i siromakom pomagati, bolnim privezivati glavu, bližnjim u nuždi pružati ruku pomoći.

Mora takodjer nastojati, štogod prištediti, da može bolje živiti; da može u priekoj, nenadanoj nuždi, u bolesti i u starosti uzdati se u se i u svoje kljuse, da mu nikada nepogledaju lonci začin iz susjedstva.

Istina svatko je dužan, bio zemljodjelac, zanatnik, tvornik, trgovac, častnik, dostojanstvenik, činovnik ili štamu drago i budi kojeg stališa, svatko brez iznimke dužan je raditi i zasluživati svojim poslom, što mu treba; ali su sredstva različita, kojimi se to čini kao što su različni i stališi; jerbo bogatac i dostojanstvenik mora drugčije gospodariti, nego siromak i prostak; zemljodjelac gospodari drugčije, nego umjetnik i trgovac, a ovaj drugčije nego činovnik. Medjutim ima obćih načelah, kojih se valja držati, po kojih se valja ravnati u svakom stališu, i o ovih ćemo govoriti u ovom članku.

I.

Šta se iziskuje za dobro gospodarenje.

Da tko može gospodariti, treba mu imanje. Dobro se služeć imanjem i shodno ga ravnajući, upravljajući može čovjek steći sve ono, što treba za svoj život i svoje izdržavanje.

Što se naziva imanjem, nije od jedne vrsti. Gospoštine, zemlje, gotovina, gibiv imutak, pristojbine, vještine i povlastice, vještina i zanat, sve je to imanje. Bilo pako naše imanje, naš imutak, ili ono, od čega živimo, čim se hranimo i izdržajemo budi koje vrsti, zahtjeva se od domaćina, gospodara, da to poznaje u oči u glavu, točno, podpuno. Nitko se nerodi gospodarom, kao ni umjetnikom ili vieštakom, nego mora se svatko truditi svakojako, raznim načinom, da pozna, od čega mu je živiti na tom svietu.

Može čovjek to poznati stranom kad sam o stvari razmišljava, stranom pokušavajući, poduzimajući ovo i ono. Ali prvi način za mnoge je dalek pút, a drugi pogibeljan. Svatko nevolji dugo trt si glavu, lupati ju, razmišljavati, a mnogi niti nisu za to, a kupus nesadi se na pokus, od mnogih pokusah bude mućak.

Ali može se čovjek ustmeno ili pismeno naučiti od pametnih, vještih i izkusnih ljudih sve što treba.

Napokon vidimo, šta čine drugi pametni i mudri ljudi, ili šta su činili; pak se ugledamo u njihov dobar primjer.

Valja gledati, kako gospodare pametni, vješti i izkusni ljudi, pak ih nasljedovati.

Dalje mora dobar gospodar ozbiljno htjeti ono činiti i brez oklevanja i zatezanja ovršivati, šta priznaje za dobro. Nije dosta reći: Ta da, tako bi bilo bolje! ili: E, kako je to liepo i dobro! pak onda skrstiti ruke, nego valja raditi, valja povući i poteći.

Ništa nehasni, štogod i najbolje znati i umjeti, ako čovjek neima ozbiljne volje, činiti ono, što poznaje za dobro i nalazi za dobro.

Tko je rada valjano gospodariti, mora to činiti prilježno, pomnjivo, svojski, mora poslovati dragom dušom, voljno, a prilježno radi samo onaj, koj se neprestano trudi, dopuštenimi i poštenimi sredstvi toliko steći, koliko mu je samo moguće. Ali tko se plaši posla, tko ga se kloni, od posla zazira, onaj je lien i mrskoradja.

Lienčina propusti i najzgodnije vrieme i najbolju priliku neupotrebi ih na svoju korist, i ako već unjeke i napokon i radi badava mu rad u nevrieme — u Siečnju neima jagodah na livadi! Melje se u mlinu, kad dodje komu red, a meljuć se uzima ujam (ušur)!

Pri domaćem gospodarstvu nemože svemu stati na kraj, sve uraditi jedan čovjek, bio on najprilježniji i najvještiji. Žene, djeca, sva družina, svi ukućani moraju prionjati k poslu sa domaćinom. U tu svrhu mora domaćin (kućni gazda) kao poglavar doma naredjivati, što trba, i paziti, da li se i kako izpunjuje, što je naredio. Valja mu svakomu izmedju svojih mladjih razgovetno i jasno kazati, šta ima činiti. Kad mladji pogrieše, mora ih opominjati i izpućivati ozbiljno, ali blago; mora biti pravičan i ljubezan prama njih; mora riečju i primjerom upućivati mladje na krotkoću i pobožnost, brez Boga bo nemože ništa uspjevati. Osobito mora se domaćin starati za odhranjenje svoje djece, i starat mu se, ne samo da ju hrani i odjeva, i priteže i priučava k poslu shodnom i primjernom njihovima silama; nego mora takodjer šiljati djecu u učionicu, gdje će se naučiti, što čovjek treba, da bude vremenito i vjekovito srećan.

Svi ukućani moraju ljubiti oca obitelji, domaćina, i biti mu poslušni u svemu, što se neprotivi božjemu i državnomu zakonu, te svi u medjusobnoj slogi i ljubavi unapredjavati obće domaće i posebno blagostanje, boljak.

Neobhodno je potrebito za svakoga domaćina, da je uredan. Gospodar uredan poduzima samo onakove stvari, kojimi se jamačno, za cielo po okolnostih može unapriediti boljak. Sve on mora poduzimati u pravo vrieme. Najprije se snuje, pak onda izpunjuje!

Domaćin mora voditi točan račun o svemu svomu prihodu i razhodu.

Domaćin mora znati mudro štediti. Štednja valja skoro reći više, nego ista radnja. Dobar gospodar neće nikada više izdavati i trošiti, nego je nuždno, i kloni se koliko razsipluka toliko i škrtluka; neće nikada sav prihod potrošiti, nego će uviek čuvati ponješto za izvanredne slučaje. Puno je primjerah u svakom mjestu, kako su ljudi počeli teći s malim, pak razpolažući mudro sa svojim imanjem došli do imućstva, pače do bogatstva. Mudro su i uredno razpolagali sa svojim imanjem, pak se obogatili; čuvali se onoga, što veli pučka poslovica: Što kuc, to muc! Svaki dan nije božić ni pir, da se peče zaoblica; a nismo svi bogatlije i gospoda, da se odjevamo svilom i kadivom, nego čisto i prosto. Zar surina i kožušina, mestve i opanci, surka i proste hlače, zobun i rubina nije liepa odjeća? Netražimo hleba pri pogači! Zar je bolji vrak (Frack), cilinder, pantalone, mantil i Kopfputz? Niti je liepše niti jevtinije ono, što moda izumjeva po tudjinstvu, nego naša domaća nošnja; Istina, nemože živiti izvan svieta; ali možemo svoje voljeti više, nego tudje. Gizda i moda mnogom utrni vatru na domaćem ognjištu.

II.

Pogrieške pri domaćemu gospodarstvu.

Za gospodara je jednako škodljivo, ako odviše domišlja i promišlja, i ako malo promišljava, šta bi činio. Rieč je u nas: Dok se mudri namudrovaše i ludi naludovaše, osta posao neuradjen. Pametan čovjek promišlja i presudjuje, kako bi najboljim načinom

steći mogo imanje i kako bi ga mogo u najbolju ruku upotriebiti. Ali pri tomu neustaje, nego radi, čini ono, što je pronašao za dobro.

Dobar gospodar nesmije propustiti, kadgod ima što činiti, promislit, kako bi se dalo ono najbolje udesiti. Mora promisliti, da li je ono, što čini, zaisto dobro, i shodno i poredno, da li se nebi dalo ono na drugčiji, bolji način učiniti, pak odlučiv, valja mahom raditi.

Ima stvarih, koje su same u sebi dobre, ali u stanovitih okolnostih škode. Iste okolnosti mora gospodar uvažiti, promotriti. Tko žali klinca, izgubi podkovu! Zemljodjelcu imajućem konje, dobro je zaslužiti kirijom koju krajcaru; ali ako pomisli, da bi mu valjalo orati, poarati, priarati, krčiti, ogradjivati, nesmije mu pasti na um ići za kirijom u ono vrieme, kad se obdjelava polje. Kirija često što steče, to i potroši, a njiva traži svoj posao, ako ćeš, da ti naplati trud.

Gospodaru nemora biti mrzko, niti se smije zaplašiti trudom, ako mu je često i potežko. Netreba se miešati u tudje poslove, niti poduzimati stvari, za koje nije čovjek dorastao. Mnogo poslovah nemože čovjek valjano obavljati; zanemaruje se glavni posao, kad se tko zanima mnogo s ugrednimi. Svatko u svomu zvanju nalazi dosta posla.

Mora se čovjek čuvati radeći zanemariti svoje dužnosti prama Bogu, prama sebi i svojim bližnjim.

Protiva Bogu grieši se radeći i u one dane, koji su posvećeni Bogu, kad valja ić u crkvu i starati se za duševno svoje spasenje.

Protiva sebi grieši čovjek, koji trudeći se, steći vremenito imanje, zaboravlja na vječnost; koji iz lakomosti stečeno imanje neuživa niti ikomu pomaže, koji radi prekomjerno, te se radom strovali u bolest i pokrati si život.

Grieši protiva ljubavi, koju smo dužni gojiti u srdcu prama svakom bližnjem, tkogod nastoji obogatiti se tudjom mukom, i to ne samo ako krade i otima tudje imanje, nego ako se služi krivom mjerom i vagom, faličnom robom, krivom trgovinom, ljevarstvom ili ako prosi, a mogo bi se hraniti poslom. Isto tako grieši i svaki onaj, koji štogod uzajmi, pak nevrati i tko zakida najmenike i poslenike svoje u pogodjenoj plaći.

Nu kakogod što je nepravedno, tim načinom umnožavati svoje imanje, isto je tako nepravično, ako domaćin nije pomnjiv, prilježan i trudoljubiv, za moći steći i zapatiti sve ono, što može pravičnim i poštenim načinom u svojih okolnostih steći; ako stečeno nečuva i razborito netroši ili pusti, da mu se pokvari i propada.

Dužan je svaki domačin od svoga pravično stečena imanja prinositi žrtve na oltar mile domovine; podupirati obće polezne zavode, kao što su: učilišta, sirotišta, bolnice itd. kao što je dužan podupirati i narodnu književnost, brez koje se nemože razširiti i učvrstiti obća pučka prosvjeta, brez koje neima i nemože biti pravoga napredka ni u duševnomu ni materialnomu blagostanju.

III.

Još njekoje opomene za gospodare.

Svaki gospodar i radenik može pri svomu poslu biti veseo i dobre volje pomislivši, da nas je Bog odredio za posao, i da se poslom izdržaje zdravlje, a Bog nam blagosliva naš posao i trud, našu radnju i muku, ako samo izpunjujemo radeći njegovu svetu volju.

Istina, vidi se kadšto, da gdjekoji čovjek radi kao crv za korom, rano počima, kasno svršuje, pa opet ništa iz njegova posla, jedva se hlebom hrani. Nastanu zle kobi, protivni slučaji, i kao što se čini, prav, zdrav strada čovjek, na suvomu putu polome se kola; hudom kukavcu i na ledu izgori kuća, što veli poslovica, nadje čovjeka nevidovna napast, požar, potop, tuča, nepogoda vremena, pošast, nevierna služinčad i mnoge druge stvari osujete trud i muku, rad i posao najpomnjivijemu gospodaru. To je nesreća, nedatak, i svakomu se može dogoditi.

Sveti naš vjerozakon uči nas, da Bog vlada, upravlja, ravna svietom; da ni vlas nemože opasti s naše glave brez Božje volje; da Bog boguje, i da je voljan na milosti, te

blagosliva naš rad i daje uspjeh našem poduzimanju, a često nas i kazni nedatkom, da uvidimo, kako neima ništa brez božjeg blagoslova.

Iz toga sliedi, da svaki domaćin i svaki gospodar mora radeći moliti se Bogu, zazivati ga u pomoć, ali prije svega mora se držati krotkoće i krieposti; mora se čuvati od griehah, mora biti Bogu pokoran i činiti se vriednim božjega blagoslova.

Seoski knez.

Pogled u narav.

(Dalje.)

VII.

Kolanje.

Svakomu biću, koje na tjelesni sviet spada, predstoji preobražaj: ona bo postaju, svoju zadaću svrše, pak onda opet nestaju.

Ista počela je premudro Stvoritelj tako ustrojio, da sve moguće oblike primiti, u svaki kalup prileći i kroz sva carstva naravi u neprestanom kolanju proći mogu.

Kod sve te promjene negubi stvorstvo u cielosti ništa; pozorište ostaje posve isto: samo bića, koja se na njem pokažu, opet odstupljuju, i drugima mjesta daju.

Svjetlost se gubi svjetleć; ne tako i narav: jer što ona jednom rukom daje, to drugom otimlje; koj od nje uzimlje, mora opet u obćenito spravište da povrati.

Takvom štednjom sačuva ona uviek svoj imetak, i ostaje kod sve svoje darežljivosti, neizcrpivom.

Da bi mi sva jela, koja živinstvo samo za godinu danah potroši, na jednom kupu ležati uzvidjeli, o kako bi se začudili nad tim golemim briegom! pa zato ipak nepostaje priroda u ničem siromašnijom, akoprem na svakom mjestu tako obilato stere.

Potrošena hrana vraća se različitim putem opet natrag u krioce naravi, te se u njenih djelaonicah opet za nove proizvode izradjuje.

Tja od dana stvaranja nepoginu još nijedan prašak i nepostade nerabnim. Zrak, koji no je poput zastora nad vasionim svietom razapet, bere svaki i najmanji u vis dižući se dielak, pa koleba, razglaba, čisti, mieša i čuva ga za daljnu potriebu.

Na to padne kiša, snieg ili rosa, pa vuče tu smjesu sa sobom dolje; koja prodire zemlju, nju oplodjiva, i čini da bilinstvo raste i napreduje.

Timi plodinami hrane se ljudi i živine, a trusi njihovi postaju tvar novog bilja; tako biva propast jednog, životom drugog, i u tom vjekovitom krugu vrti se čitava vidiva narav.

Ista istovita tvar pojavlja se sad kô živina, sad kô bilina, a sad prianja uz kamen i postaje hridju.

Ono, što je prije trebalo da postane slon, kit, omorika, sad je možebiti prešlo već u bjelutak, ili leti u slici rezavca po zraku, ili pjeva kao slavulj, ili miriši kô ružica ili plazi kao gusjenica.

Što nam mogu toli silna groblja i bojna polja od onolikih biljadah mrtvacah, koji su tudje ukopani, pokazati? priroda jih je izza kratkog vremena raztvorila i svakom življu što ga ide, natrag povratila.

Tko bi se usudio označiti, koliko putah su već oti isti ostanci iz utrobe naše zemlje izneseni bili, i kojimi putevi, i kakvimi sve pripravami su one opet na vidjelo došle?

Tko nam može kazati, kuda svi oni dieli, koji njekoč tjelesa naših viernih prijateljah sačinjavahu, sada tumaraju? po kom moru plivaju? u kojoj životinji dišu? na kojem cvietu sjaju? u kojem plodu smo jih možda već i jeli?

Koli različan je put svih tih strančicah! — što je njekoč na Newtonu bilo, to može sada na majmunu biti, a što prije na carevih, to je sada možda na kojeg roba prešlo.

U kojem li carstvu prirode, po kojoj li strani svieta putuju sada one tvari koje će tjelesa vladaocah budućih stoljećah sačinjavati?

Kako bi hasnovito bilo, poviest svoga vlastitog tiela znati! — znati, kakav put je svaka čestica dosad učinila, prije no je našom svojinom postala.

No, al kako dugo ostaje našom? Je li tielo koje sad imamo posve isto, koje smo prije njekoliko ljetah imali?

Naše tielo neprestano se izpariva, i tim uviek gubi po nješto od svoje bitnosti, i skoro bi poput nepolievana cvieta povehnuli, da nam se taj gubitak svakdanjom hranom nebi nadomieščao.

Ali tko dokučuje, kako biva, da iz tako različite hrane, koju dan na dan jedemo, svakiput samo takvo meso, takav sok, takve žile, i živci postaju, kakve čovječje tielo imati mora?

Po kojih pravilih mekanike biva, da goveda i ovce, koze i svinje, premda se s iste paše hrane, ipak meso raznog teka imadu?

Odkuda dolazi, da na jednom istom slogu raste cvieće, koje se glede oblika, mirisa, i miešnje bojah medju sobom tako razlikuje, kano da je svako pod drugim podnebjem?

Čudnovata naravi! koji bi čovjek mogao svojim pogledom u nutarnjost tvoje djelaonice prodrieti? koji um tvoje tajne shvatiti, i način označiti, kojim iz najjednostavnijih tvarih tako razna i uviek nova bića prenapravljaš?

Samo tvoje oko Svevideći! prati svaki i najmanji dram predmeta kod svakog njegovog putovanja po svietu; Ti jedini znadeš, kakvomu novomu preinačenju je svaki najprikladniji; svako djelovanje i nastojanje, svaki propad i svaka probuda je Tvoje svemogućnosti djelo!

VIII.
Postupnost.

Veličanstvenim korakom stupa narav polagano napried, diže se od stupnja do stupnja, — i neizcrpiva u promjenah, — milione i milione bićah, nam pred oči stavlja. koja kano klini od ljestavah, jedna nad drugim stoje.

Kamen graniči s biljem, bilje sa životinjom, životinja s čovjekom, čovjek pako s duhovnim svietom.

Ali kolika razlika med kremenom i jelom, med jelom i ostrigom med ostrigom i Hotentotom, med Hotentotom i najbielijim čovjekom!

Kod svega toga ipak je narav najsavršenija cielost; — ona djeluje neprestano, nečini ništa poprieko, neostavlja nigdje štrba; spaja biće s bićem, i veže jih tako neopaženo, sutoni jih tako fino, mješa jim granične poteze tako nježno, da naravoslovac sveudilj misli, da je u istom carstvu naravi, kad je u sliedeće već daleko zamakao.

Narav nepoznaje doduše nikakove razredbe, jer svako i pojedino biće je karika njenog neizmiernog lanca, i na cielom svietu nejma dvie sebi posve

slične stvari; jedino ograničeni, čovječji razum si je zasićen razmatranjem nebrojenih bićah njeke stanke označio, te je narav u razna carstva, njezin kućnik u poglavlja, a njezina neizbrojna djela na kupove razdielio, da uzimade obćenito mjesto, gdje bi lava od stabla, kristal od rezavca, ribu od ptice razlučiti, i više pojedinih stvarih skupa spojiti mogao.

Ali ta razredba prirodoslovčeva što je naprama cieloj naravi? kap vode prama moru, zrno pieska prama gori?

Da bi nam se sva stvorenja ovoga svieta, od najnižjeg stepena počam, pa tja do čovjeka, pred oči stavila, da sami razmatramo, kako se svako i pojedino biće s onim, što je pred ili za njim točno spaja; da gledje svaki i najneznatniji opad, svako oplemenjeno dizanje, svaki nježni pretvor ruda u ustrojeno tielo, crva u zarezka, naja u devu, opice u čovjeka, — kako bi nas ta uzvišena slika zaniela i djelo našeg kukavnog sustava uništila!

Tad bi vidjeli hiljade i hiljade kolutah na pravom mjestu kako se cakle u svojoj odnosnoj savršenosti, kako se spajaju na sve strane sa svojimi drugotnimi bići; i naviešćaju onoga, koj kerubine i crve stvorì za dokaz svoje svemogućnosti i premudrosti.

Tada bi spoznali, kako se taj lanac poviš zemlje savija, u utrobu njenu prodire, u dubljinu se morsku spušća, a od onud se u parokrug diže i napokon se u neograničenom prostoru nebeskom gubi, gdje mu trag samo na nekih svjetlih piknjah opažamo.

Kao što on (lanac) ovdje dolje sva stvorenja točno jedno uz drugo niže, isto tako čvrsto veže ondje sve svietove i obavija sva nadzemna, osim jednog bića, bića sviuh bićah, od koga i sam svoje bistvo imade.

Naše slabo oko još nemože da vidi onoga, koji je vriedan, da mu se svi klanjaju, ali je zato nebu i zemlji zapovjedio, da nas oni uče, što je On.

(Konac će sliediti.)

Svaštice.

Iz Požege. Ravnateljstvo družtva strieljačkog i pjevačkog „kola“ u Zagrebu kroz posebni odbor složeno, poslalo je poziv na nas u tom, da će se u Zagrebu 30. prosinca t. g. držat u prostorijah strieljačkih uz ulaznicu od 1 fr. za osobu večerna zabava s koncertom, plesom i vučenjem dobitakah, na korist gladom stradajuće braće u magjarskoj te zamoljava da se na učestvovanje te blagorodne svrhe i ovdašnje obćinstvo potakne. Tim povodom dostavljeno nam je 100 kom. sriećakah. Ove su sriećke u gostioni kod „Danice“ mahom razpačane i iznosak od 10 for. a. vr. družtvu tome odaslan — Ovo do obćeg znanja stavljamo, da u tu svrhu dobrovoljne princeske primamo, bile one u novcu ili u stvarima, koje ćemo na svoje mjesto dostaviti i imena darovateljah i kupacah u našem listu obznaniti.

Iz Vetova, 7. pros. 1863. (Dopis.) Gospodine uredniče! Suglasno mom dopisu mogu i moram da vam javim, pa i vi da objavite sl. štijućem našem obćinstvu one dobrotvore, koji se našim vetovskim pogorielcem smilovaše, kamo spada najprije visokoštovano svećenstvo našega kotara u obće, okolo kojega su oni prosili i mnogostručne milodare zadobili; zatim je opet kod pučanstva našega nakupio naš poglaviti gospodin kotarski sudac Benjamin Kraljević preko 25 mierovah žita, što s ono 83 mierova iznosi više nego 108 mierovah. Nadalje ovih danah desivši se u nas presv. gospodin grof Julij Janković obeća ubogim pogorielcem žita i novacah, što se jučer i izpuni; pošto nam poslà svog jednog stražemanskog činovnika, i po njem pšenice, raži, kukuruza i ječma u vriednosti od 75 stotinjakah skupa s 25 forintih u gotovom novcu, dakle 100 st. darovà. Za marvu je takodjer kao i za družinu ovim seljanom vrlo težko, ali i tu se najde po koja dobra duša i medju seljani, pa uzima na svoj trošak i račun, da prebrani koliko samo više može sitne ili krupne marve, kao što to učini vriedan gospodar Petar Petrić Komarovčan, mnogi gospodari vetovski, a navlastito prečastni pravoslavni samostan Orahovički, koji no je svukoliku rogatu marvu jednoga pogorielca uzeo na ziminu.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i poslednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako

SLAVONAC.

se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 20. prosinca 1863. Broj 35.

POZIV NA PREDPLATU.

Koncem tekućega mjeseca iztiče prva godina našeg jedinog narodnog glasila u Slavoniji. Ako i neznamo jesmo li polag našega proglasa štovanomu domorodnomu obćinstvu zadovoljili; to posve mirnom sviesti možemo reći, da smo pomoćju svojih prijateljah sve učinili, što učiniti mogasmo. Sudeć po dosadanjoj podpori, koja nam je u ovoj godini sa svih stranah u dio padala, skoro bi se usudili reći: da je naš podhvat narodu prilično omilio. Toga radi ćemo i budućeg ljeta nastojati, da ugodnom zabavom i poukom prosvjetu širimo, na napredak pobudjujemo, i narodni ponos dižemo. Naročito ćemo braniti i krčiti put narodnomu i književnomu jedinstvu južnih Slavenah, budući smo osvjedočeni da je samo na tom temelju bolja i slavnija budućnost za nas moguća.

Dočim se našim književnim podupirateljem za prošlost zahvaljujemo, oslanjamo se na njihovu podporu i u budućoj godini; i zato pozivljemo sve svoje, i toga našeg poduzeća prijatelje i znance, kao i ino p. n. obćinstvo na obnovu predplate na buduću godinu. Predplata je ove godine na cielo ljeto 5 fr. a. v., a na pol godine 2 fr. 50 nvč., ako se poštom, — ili u kuću — šalje. Ako si ga predbrojnici sami iz odpravničtva nose, tada je ciena 4 fr. 60 nvč. na godinu, a 2 fr. 30 nvč. na pol. Cienu našeg lista s toga za njekoliko novčićah digosmo, što želimo opet oglase uvršćivati, sbog kojih se biljegovina vis. eraru osebice plaćati mora. Da se i mi našim predplatnikom uslužnimi ukažemo, to evo ponudjamo svakomu, koj se predbroji, naš „prvi požežki koledar“ bezplatno, jedino za biljegovinu i poštarinu neka izvoli 10 nvč. poslati. A koji su u mjestu samo 6 novč. — Predbrojiti se može na čitavu ili na pol godine. Predplatu pako primaju sve c. kr. pošte i odpravničtvo ovog lista na trgu sv. Terezije pod kućnim br. 19.

Miroslav Kraljević,
urednik **„Slavonca.“**

BOŽIĆNICA.

Od Stjepana Iliaševića.

U jaslicah sjajnog
Evo nama gosta,
Komu nije za stan
Cieli svijet dosta.

Vi pastiri njemu
Dajte janje mlado,
Jer s janjići djeca
Igraju se rado.

Pred njim ljudi dragi
Svi padite nice,
On će skoro zemlji
Pomladiti lice.

Iz svetišta dieve
On sad k nama dodje,
Da nas viečne smrti
Strah nemuči odje.

On po umu našem
Svjetlo vjere širi
Srce pako bolno,
Rajskom nadom miri.

On ljubavi svete
Nama zakon kaže,
Dočim bratska srca
U nov savez slaže.

On prijazno k sebi
Zove djecu malu,
Jerbo jim iz ustah
Bog rad čuje hvalu.

On i griešne duše
Rado k sebi prima,
I kad se obrate
Veseli se š njima.

On ljubavi svoje
Težkom žrtvom pada,
Da dúg svieta ocu
Svom izplati sada.

On uzvišen sjedi
U desnice slavi
Dragog Boga oca
Kano sinak pravi.

A kad na nebesih
Svjetlo već nebude,
Doć će u oblacih
Sve nas sudit ljude.

Eto takov gost nam
Narodi se sada,
Pred njim nebo i zemlja
Na koljena páda.

On ostavi svojih
Svieh nebesah slavu,
A sad neima gdje bi
Naslonio glavu.

Poput kralja svoga
Njega zviezde kite,
A sad je u britke
Povit slamne svite.

On za hranu samo
Malo mlieka treba,
A obilno daje
Svakom stvoru hleba.

Rumena mu usta
Ništ nemogu reći,
A iz njih će zlatna
Rieč života teći.

Otvori mu zemljo
Svog mirisa krilo,
A mi slava Bogu
Zapjevajmo milo.

BOŽIĆNE PIESMICE.

Od Vladimira Nikolića.

1.

Kako divno zviezda
Po nebesih brodi,
Ona javlja, da se
Spasitelj nam rodi.

Spas, koji će svimi
Nami bit' utieha,
I koji će sve nas
Izbavit' od grieha.

2.

U jaslicah leži
Na slamici diete,
Koje sviet ugleda
Usred noći svete.

Nad njim majka bdije,
Neporočna dieva,
Koja čedo rodi —
Mati Isuseva.

3.

Da se Isus rodi,
Glas se svud razširi,
I jaslicam hite
Od svuda pastiri.

Da mu se poklone,
Da mu hvalu dadu,
Pak se povratiše
Natrag svomu stadu.

4.

Jz daljine eto
Dodjoše tri kralja,
Noseć dare, spasa
Jer darivat' valja.

Jaslicama hite
Na koljena pasti,
Noseć dare tamjan,
Zlata, svete masti.

5.

Drugi dan tek bjaše
Svuda pun milina',
Svatko bo jer slavi
Božijega sina.

Pobožnost svud vlada,
I Bogu se pjeva,
Molitvom se slavi
Majka Isuseva.

6.

A ljudstvo presretno
Sa toga rodjenja,
Nemože se manit'
Pobožnoga pienja.

Već radostno kliči,
U srca milini:
»Slava budi višnjem
Bogu u visini.«

VLADISLAV.

Pripoviedka iz naše povjestnice XIV. stoljeća.

(Konac.)

VII.

Nu providnosti Svevišnjega nije se svidilo da usliša molbu pravednika. Mjerilo patnjah kao da se još nije navršilo, kojimi je najpravedniji hotjeo pohoditi obrani narod moj. Težko li su te Bože! morali uvriediti praotci moji, dok si ih tako kaštigovao, i još ih kazniš u unucih njihovih! Kad ćeš nam se smilovati? Ah! snimi već jednoč tu svoju ubitačnu desnicu sa obterašenih nam plećah; prestani nas kušati — težka i pretežka je ta kušnja, u pakao će nas survati .... Jao otče! koji si nas iz ljubavi stvorio, stvorio nas kao slobodna bića, podielio nam slobodnu volju, u slobodi nas odgojio: nedaj da otaj tvoj najdragocjeniji dar nečastivi gnjete, izkorenjuje, tamani .... Pomozi! takoti tvoje ljubavi pomozi!... Tko će ako nećeš Ti?!....

Nu, prosti otče! što te tako nevriedno uvriedjujem, čujem već što mi kroz sviest govoriš. Jest, mi smo sami uzrok svoj svojoj nesreći; mi koji smo bratsku ljubav iz srca svoga izagnali, koji jednokrvnika svoga mrzimo, zlobimo, progonimo, koji pod krinkom vjere jedinstva i stotinu inih uzrokah volimo s našimi najvećimi doglavnici šurovati, kopajući sami pod sobom jamu vječite propasti; mi koji o ljubavi i vjeri prodičimo, a sámi ljubavi ni vjere u srcu negojimo, koji neosjećamo u sebi trun sloge, milovanja, koji bi svoga inomislećega brata u kapi vode utopili, a ovamo umijemo o slobodi, jednakosti, vjeri, bratinstvu i pravdi, o slogi, ljubavi, napredku i narodnjemu boljku medeno i na sva usta sboriti. — Mi biednici! Ima li još gdjegod tako nesretnoga naroda?!... Jest, otče! sami smo uzrok svoj svojoj ništavosti; zabacujemo bo sami tvoje svete darove, volimo tudje nego svoje, radije smo tudjini nego sebi, od sebe odtrzamo da tudjinu dvorimo, sve nam je tudje milije: jezik, narod, dom, običaji, sve, samo svoje preziremo, i tudjini volimo robovati, nego u slogi slobodu uživati. — —

Oj neslogo živ te Bog ubio!

Žalostna ota istina najbolje se je za dobe naše pripoviesti posvjedočavala. Nikola, sin pokojnoga Nikole Gorjana navalio je na srednju Slavoniju, te pomoćju izdajnikah, Vladislava i Stjepana od Lužine i Žigmundovog bana Bebeka stjeraše Stjepana Lackovića, Korpada i ine narodnjake pod Požegu i Ivanić-grad; junački Ivan Paležna i Pavao vladika zagrebački borili su se ne samo proti Mljetčanom već ponajviše proti odmetničkim Dalmatincem, Frankopanom i Zrinjskima, a jednorodni Česi, dok ovo pripoviedamo, stiskaše bana Ivanišu pod Ivankovo i Kotroman. Bojna sreća bila se je posve iznevjerila našemu narodu; jer nije znao upotriebiti od Boga mu dano i njegovim doglavnikom najvećma zazorno oružje: ljubav i slogu. Čim su dublje padali, tiem su odmetnici mnogobrojniji bivali. Narodna je bieda najveći vršak postigla.

Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris

— veli Ovid (t. j. dok si sretan, silne ćeš prijatelje brojiti, a potavni l' ti sunce tvoje sreće, svi će te iznevjeriti.)

Vladislav je dotle u Gorjanih cielio rane, zadobljene na bojištu poštenja i slave. Prem mu je to mjesto neizmierne, vječite duševne boli zadavalo, prem je u njemu nadjeralo stare zledi: spomen njekadanjega blaženstva privlačila ga je toliko k sebi, da nije ino mogao, van da si njome tjelesne bóli blaži. Misao na nezaboravnu svoju miljenicu, njena sada pusta soba gdje je tolike slasti uživao, njezin njegda cvietnim mirisom zadišući vrt gdje je prvo milje i slador rajske, nevine ljubavi izkusio — sve je to u njemu preveliku tugu, neopisivu žalost probudjivalo; ali i njeka tajna nada koja čovjeka ni u najcrnjoj biedi neostavlja, koja nam i kroz najtmastije oblake čini sijati dražestne zrake sretnije

budućnosti — otá je nada i njega jadnika tješila, da će se ipak jednoč razgnati guste magluštine njegove sadašnjosti, te da će mu sinuti sunce života njegovoga svom svojom snagom i divotom. I ta sićušna melen-kaplja u tolikomu moru njegovih jadah blažila mu je boli, pospješavala zdravlje; a kada mu je još Slavkin rubac naviestio da mu zaista, i kakav život njegovo lane živi, da mu ona i nesretna domovina njegove desnice potrebuju — kao da si mu rukom rane i bolje nosio. Misao na ubiedjeni narod i nesretnu vjerenicu svoju, na toga andjela dobrodjetelja tužna roda svoga; misao na one lovore koje je već pobrao i koji mu još niču na bojnomu polju narodne česti, slave i sreće, i da će njimi vriednim se učiniti mile si vjerenice koja za ljubav i narod trpi — ta misao okriepila ga je za njekoliko danah tako, da je već oko sebe čete skupljao. Premda mu je njegov vojskovodja Ivaniša — ban jako nazadovao, hotjeo je Vladisav na svaku ruku palače osvojiti, ne samo što mu je njegova ljubovca u njima tugovala; već što su Česi jače tvrdje po Sriemu i Slavoniji u naglosti za Ivanišom mimolazili, a iz njih su mogle opet sreća, neodvisnost i sloboda narodu sinuti. Dok je on tako dovoljnu vojsku za svoje poduzeće skupljao; njegova ljuvena mašta krasila je dvor svoje nesudjenice svimi divotami, njezin vrt pretvorio je u pravi zemaljski raj, sve je kitio, sve je u red stavljao, sve je najotmenije, najsjajnije pripravljao, da čim veličanstvenije svoje zlato poslje junačke pobjede i oslobodjenja u pravo vilinske dvore uvede.

Sretni Vladislave! sretan u tomu što nejmaš knjige staroslavne suvremenoga Jug Bogdana, da u njima vidiš je li Milica Lazi dosudjena. —

Tomu su već osam danah kako Vladislav na Palače napada, a skoro da nije zida okrnio. Voda je okopljenim sniegom i proljetnimi čestimi daždovi silno nabujala, otežčajući znatno zakupljenje. I posada bijaše dosta snažna a prilično i oduševljena; jer se je kadkada kradomice kroz ritine i vodom prišuljao po koji odmetnik ili protivnik, dobivajuć tiem putem i hrane i doznajući napredak ili nazadak narodne stranke. To se je dakako umaljilo odkada je Vladislav tvrdju okružio, i glad ih počeo moriti. Na to siliše većinom domaći, kojim nebijaše milo bratsku krvcu prolievati. Bela o tom ni da čuje. Udvaranjem, obećavanjem, laganjem, oduševljavanjem bijaše on duša posade; a to su iz njega ne hrabrost, već uprav strah, najskrajnja mržnja i otmičarska podlost tvorili. Opazio je medju obsadjenici i Vladislava; a iskusiti vještinu njegove ruke, vrlinu njegovoga mača, biti od njega iznovice ponižen, osramoćen, preziran — voljeo je radje od glada skapati, do zadnje se kapi boriti. Velim: činio se; izgledao je što skoriju pomoć od Nikole Gorjana i saveznikah. Još dan, dva tješio se je zlorado, pa ćemo vidjeti čiji je megdan, čija li su pleća. Bolan! Izza tudjih ledjah lasno se je junačiti, veli poslovica.

I Slavka je znala da joj vjerenik pod tvrdjom: ta njen joj mučitelj sám to izpovjedie. Od njihovog posljednjeg sastanka riedko se dao vidjeti. Izbjegavao ju je kao sòva svjetlost, a sobu joj pretvorio u zatvor. Dospievši Vladislav pod Palače, bezsvjestni bezobraznik na veći njezin jád došao je sám, s njena prozora pokazivao joj njegovu vojsku, njegove vojne sprave, njega samoga; a kada bi ga od tvrdih zidovah odbio, dušu bi joj izpio svojimi ciničkimi porugami, nedoličnim hvastanjem, gadnim svojeljubjem, najsurovijimi pretnjami i narivavanjem svoje živinske strasti. Da i svomu protivniku još većma ogorči, nadu ocrni, na strielji mu je dobacio pisamce pretrpano najodmetnijimi podlostmi, tobožnjim junačtvom i kamen-tvrdimi zakletvami, da će prije iz temelja razoriti tvrdju i preko njegove lešine prieći, no će se svoje ljubovnice žive dokopati. „Ako osvajanje nenapustiš“, prietio se je u listu, „od njenih zlatnih kosah pravim si tetivo, pa te strieljam njenjima žarkima očima, da ti se u njihovomu svjetlu na vieke zamrači.“ — Grozno, ali Magjarom one dobe dolično.

Tužno lane! Koja neprocjenjiva bol ciepala je njeno ljubeće srce, u kolikoj bezkrajnoj pučini jadah i žalostih topila se je njena stravljena duša znajući sve ote pretnje, znajući svoju groznu budućnost! Zlato majčino! Pa ipak nije zdvajala. „Kad je pogibelj

najveća, božja je pomoć najbližja“ tješila se je; a ako i pane žrtvom dušmanske divljači, moljaše se Svevišnjemu, da iz njene nevine krvce pronikne tužnomu rodu i ožalošćenomu vjereniku slava i sreća; obećavaše u svojoj krasnoj plemenitoj duši, da će poput angjela čuvara nad njimi, kao nad svojim najmilijim amanetom bditi, i kod dobrotvornoga nebeskoga otca prosit jim blagoslov i sreću.

Blažena dušo!

Svanuo je krasan dan da si ljepšeg nemožeš poželjeti, žarki, svjetli, prozračni. Po nebu plivahu lagani oblačići. Kroz tanku njihovu mrežu ogledavaše se odskačuće sunce u vodenom zrcalu, a ono odbijaše nebrojenimi milinami njegove divotne zrake. Iz trske prne kadkada po koji golub nad pučinom, ili cvrkne liska, a u jeditom gradskom vrtu umilno trepeću orošena stabalja svim kolikim svojim lišćem, po kojih prsahu njekoliko ptičicah nadmičući se skladnim cvrkutanjem.

Oj ptičice živ vas jád ubio! Zamuknile krasne, te nevidom odletile, kad već to bezćutno sunce neće da se razplače i crnom se noćcom zaodjene, da negledje grdih jadah i nevolje puste gdje se bratska krvca prolieva!

Vladislav je na ogromnimi, od čunovah sklopljenimi mostovi cielu tvrdju okružio. Nejma u njemu danas one ljubke ozbiljnosti kojom bi svakoga vojnika k sebi priljubio, očarao, one sladko-stroge rieči koja bi nesetnoga borioca u vatru nagnala, već mučeći

Nosi munju u pogledu,
Tries u ruci ognjeviti —

Razmišljao je o težkoj sudbini svoje ljubovce, ali — domovina je preča od ljubovce. Oli junački pasti, oli slavno nadvladati, šapnu u sebi, pa zapovjedi mostove k tvrdji primicati.

Na njima je sve najudesnije spremljeno bilo, da se poleg potreboće odriešiti, zakačiti ili kriljke uz zidine prikopčati mogu. Pomanjih šajkih sa ratnom potreboćom: harbami, kopljem, štitovi, strieljami, mačevi, buzdovani šestoperci, noževi, sjekirami, ljestvami, ovnujskimi gredami za razvaljivanje zidovah, paljevinom, smolenimi kotači i inimi spravami bijaše sijaseta. Sam Vladislav kružio je na lahkokrilomu čunčiću, da može svagdje svojom prisutnošću upravljati, pomagati, hrabriti itd.

Boj se već žestok zavrgao. Vika je, vriska, cika, jauk, buka, skripnja, tùka, lupa, prasak, jeka, rika, zveka, zapovjedaju, psuju, ječe, kunu, hrabre, hvale, napućuju. Krv se ljeva da ti duša sane. Bore se kao tigri i veprovi skrajnim zdvojenjem. Izlomljene strielje i luci po svih krajevih lete, prebijeni mačevi stršе u rukama, izlomljena koplja i razlupani štitovi pljuskaju u vodu, šestoperci kidaju junačke grudi, strielje zviždе po zraku, ljestve se lome, sjekire sieku, mači zvekeću, sablje breće, noževi krešu, ovnovi i bici tvrdimi glavami još tvrdje zidine obijaju, goruće baklje i vitilji lete na sve strane, vatra praska, bukti, raztvara, dim suklja, valja se u crne oblačine, strah je i užas. Krovovi su već u plamenu, u zadimljenomu gradu nevidiš prsta; smrt u tvrdji, propast izvan tvrdje, na bedemih i na mostovih kosi nemilosrdna okostnica; pa nitko ni za dlaku da popusti. Od težkoga čuda i tereta ista se voda uztalasala, mostovi pucaju, lupaju, škripe, lome, razpadaju se, tone i mnogu žrtvu skrila je u svoj hladni, vlažni grob. Pa kraj svega toga kao razdraženi tigri i lavovi, kao zloćudni panteri i mahnite hiene bore se medju sobom hitro, vješto, izvrstno ali grozno. Jedan drugoga strielja, ranja, mlati, bije, sieče, drobi, bode, vuče, dávi, grize, zubi i nokti krvavi, i dokle se neusmrte, neće srčbu da ustave. Tamo jedan bez ruke uzdiše, drugi bez noge suze otira; ovdje razciepljenom glavom njeki izdiše, u bok ranjeni tamo opet umire; eno ih u valovih što se smrću i žićem bore, a u gradu se mnogi vatrom prži, cmari, skapava . . . . Vreva je, vriska, jauk, uzdisanje, stenjanje — i studen bi se kamen od tuge i užasa razpao.

Samo Svevišnji kao da nežali krvi i životah svoga nesretnoga stvora. Sve to više uzpinje se svojim svjetlećim, žarkim licem, te svojim pronicavim okom, razgrejanim ne-

brojenimi divotnimi zrakami, kao da se veseli biedi čovječjoj; kao da mu gode rieke prolivene bratske krvi, tako je uzplamtio na jasnomu nebosvodu .... Nu što jadan griešim? Ta on u nami pravednikom, u ugnjetenom ali izabranom narodu svomu ljubav domorodnu samo još većma grije, uzpiruje, razplamćuje, da nepopustimo u svetom boju; on nam hrabri i kriepi desnice naše, da nemalakšemo u spasonosnoj borbi za njegove nam podjeljene svetinje i amanete: vjeru, slobodu, pravdu, jednakost, bratinstvo .... Nezdvoj mi dakle, sladki brajane! već nestrašivo jurišaj na te zlotvore, na ote zidine nepravde, zlobe, obolosti, nenavisti, surovosti, robstva, podle sebičnosti i svojeljublja — ta Bog je s tobom, pa tko proti tebi?! Nežali truda, krvce: sladko ti je za dom umirati! Nežali; proklet bio tko ih žali, tko se uteže na spasonosnomu radu mile domovine.

Ali dočim ja tebe hrabrim i svjetujem: što je to, da se sve povlači na najslabiju zapadnu stranu? Što to sve na jednoč zamuknu, a po tomu zdvojenom, urnebesnom vikom tako te zagluni, da te čami prolaze, da ti ježuri kosti i prsa probijaju? Da li su bikovi bedem razvalili, ili ovni kulu razkopali? Da li je kakova druga prednost, ili čak pobjeda našim zapala? Hodi, rode, ako srce imaš, da se diviš junačkoj borbi svojih sokolovah. Nu što vidim? Je li moguće? Bože! ... Odkuda Slavko dušo moja?! Bježi, rano, sa bojišta, nije megdan za tebe ... Ali ne, ne ... Jao! eto te šuknu težko koplje, eto ti zviždaju strielje oko krasna lišca, eto ti mačem nasjekoše nježnu ruku .... Ah! ah! ... eno ... jao! ... Joj, kùkù meni! onaj šestoperac baš u tvoje hrabre grudi smiera, eto ga ... oh! ... Hvala, brate, ma tko bio! Duši si raja stekô, što ju ukloni sigurnoj smrti ... Hurra! ... Samo hrabro! Živila mi luče! što tako vješto umiješ mačem sjeći. Krči si put ... tako ... dobro je! ... eno već izdiše prokleti izdajica ... Juri, rano, na onu najnižju razvalinu, nije mjesta za tebe u tomu odmetničkomu gniezdu. Brže! eno te i tvoj Vladislav pod njom čeka, diveći se tvomu junačtvu ... Zar nečuješ njegovo milo zvanje, opominjanje? ... Sretni Vladislave! ... Uh, uh! ... Lele! ... Bože! ... Ta brže skoči preko toga kamena, eto ti već tvoj bjesomučni protivnik pruža lakome ruke za razvejane prami ... Oh, Bela, živ te Bog ubio! .... Tako ti ljubavi, zlato! čuj što ... Tako, tako! ... Da Bog prosti! neće ga više želja povući za slavonskimi ljepoticami. Živila! Hrabra ti ruka srećom cvala ... Desno, zlato, desno, tamo gdje ti tvoje sunce sija, gdje te tvoj mio vjerenik razkriljenima rukama čeka. — Nečuješ li kako mogućom riečju koplja, strielje, ubojito orudje ustavlja da mu neomrkne tek pomolivša se danica života njegovoga? Nedopire l' ti do djevičanske duše njegovo željno uzdisanje, njegovo čeznuće za tobom, kao ono žednoga jelena za vrutkom žive vode? ... Ali ti neprijateljski luci, ti oštri mačevi, te strahovite harbe ... Brže, lane, još nižje na onu razvalinu ... Neboj se onog mjedenoga bika, ta vidiš da se na zapovied Vladislavovu i nemiče ... Ah! već je kasno, jer ti doglavnici nepaze njegovih riečih ... Eto stó lukovah na tvoje junačke grudi nategnutih, eto stó mačevah blistaju ti nad krasnom glavicom, eto stó noževah cakću na tvoje nježno tielo, eto stó harbih naperenih za raztrgat ti vitki stas ... Ao, Bože, ljubavi ti tvoje! izbavi mi zlato ... Brže Vladislavo s tvojim ćamcem, da ti duša u vodu nepane ... Jadna! u težkoj borbi, golemoj viki i nečuje tvoga spasonosnog zvanja ... Tako srce! skupo prodaji tvoju krvcu ... I toga, i toga, neka gine izdajnička pasčad ... Tako ... Pusti ih, neka hropću — brže preko te zadnje prepone ... Ah! Boga nevidjeo, duši mjesta nezahvatio ... Kuku lane! ... Jao! Čvrsto Vladislave! ... Držte čamac ... brže vesla ... Uh, uh! ... Bože! sveti Bože! ... Tužni rode! ...

Tako ti bora, mila čitateljko! odvrati tvoje krasno lišce, tvoje rajske oči, da ti neukosi mehko srdašce toli žalostan prizor. Nije krvca za tvoje angjeoske oči, nije bojna vika, zveka, neprijateljsko kreševo za tvoje nježne ćuti, a smrt neka se uklanja bez traga tvomu nadzemnomu biću. — Tako vam milja, krasotice! negledjite tamo, gdje se

smrt i život bore, gdje se u ljuvenomu ogrljaju i najveće muke sláde; jer ćete si razkvasiti nevine obrazčiće u riekami pelin-suzah, jer ćete si srce i dušu strmoglaviti u bezdno tuge i žalosti. Nije za to milo lice, za te razpupane grudi cviliti i jadati; tek da uživate slasti cvjetajuće mladosti, da nam radjate orle i sokole za junački megdan, da nam odgajate vrle sinove i plemenite kćerke, koji će nam biti stup, slava i ponos domovine i naroda.

A ti brate, zdrav mi bio! šta me uviek izkušavaš? Šta? . . . I treba da znadeš . . . Ček, počekaj malo dok si samo tuzi odolim, dok si srce olakšam. Tako. — Nedaj brate duši na volju, pa slušajući smireno, pripoviedaj po cielomu rodu, da li je majka rodila junaka, i da li su ikada sjale takove zviezde na obzorju naše slave kao Vladislav i Slavka. Pripoviedaj svuda nebi li se ubiedjeni ród moj u njih kao u svoje sunce ugledao, te onako domovinu ljubio i za nju revnovao kao oni.

Čuj. Poznato ti je, da je u Slavkinom družtvu i njena sobarica bila. Bog joj duši prostio! Bila je vrlo čeljade. Na nju Bela nije veliki obzir imao. U samotnih časovih tješila je ona i hrabrila svoju gospodju; a kada god bi dospjela, dogovarala bi se njekimi našinci koji su se preko volje u tvrdji nalazili, kako bi joj gospodju i grad iz neprijateljskih šakah iztrgli. Kada je Vladislav Palače obsjeo i velika oskudica medju posadom nastala, upotriebila je ona nezadovoljstvo i bojaz njekih kajućih se odmetnikah, te je u potaji s Vladislavom i njimi dokončala, kojim će načinom tvrdju okupiti. Sve je išlo po želji, da nemože bolje. Većina posade odmetnila se u najnezgodniji čas, udarivši proti svojim drugovom. Slavku je zatvora oslobodila njena sobarica. Bojeći se Beline pretnje, uklopila joj mač u ruke, što je ona jedva dočekala. U boju se nesrećom oddielila od svoga družtva; te dočim je grád na jednoj strani osvajan, divili smo se na protivnoj njenomu borenju. Takovih junakinjah riedko sunce ogrieva. — Već je bila na zadnjoj štrbini od zida, da samo skoči u čamac svoga zaručnika — al' eto ti pusta koplja rani ju u desno ramo, pred očima joj smrče, te sunovratce surva se dole u naručje svoga zaručnika, čamac se uztalasa, on izgubi ravnovjesje ,— te oboje paše u vodeni grob, iz kojega živi neustaše.

Kuku, rode! . . . . Biednici! . . . .
Pokoj plemenitima jim dušama!

Još danas vidja se u Gorjanih na bivšemu groblju kod sv. Petra velika mogila, koju prostota zove „Ladinova humka.“ Zahvalni narod izvukao je iz vode tjelesa svojih milih, zaslužnih, nezaboravnih pokojnikah, te su ih u jednomu grobu spomenute bašče božje sahranili. Jadali su i tugovali dugo nad njimi. — Da jim uspomenu ovječe, podigli su veliku mogilu nad vječnim jim počivalištem. Vriedni jim potomci pripoviedaju i danas o njima, iz čijih sam ustah ovu pripoviest u glavnom i crpio.

Bože daj, takovi značaji rojili nam se kao pčele u sadanje tužno vriemn! I ti, sladki rode! bio mi tako plemenit, kriepostan, revan, stalan, odvažan, junačan, ljubezan kao moji ljubimci; da miluješ svoj narod i domovinu nad sve ino, da si pripravan za njih sva, i istu smrt podnieti, a neslogu i razdor da izbjegavaš nad sve zlo. Nesložna braća, propala kuća; a gdje je ljubav i sloga, tuj je i božji blagoslov, a s njime svako dobro i napredak. —

Pitaš, brate, za Belu?

I on je gadnu dušu izručio, komu? to onaj znade, pred kojim se nemože ništa sakriti, koji znade i najtajnije misli svakoga čovjeka, koji jedini može i imade vlast, nas polег naših zaslugah kazniti i nagraditi. — On je svoju rieč održao. Kada je vidjeo, da će tvrdja pasti, sunio je, gdje je najjače smrt bjesnila, i tuj je zaglavio. To mu bijaše prvi i zadnji plemeniti čin, prvo i zadnje junačtvo od silnih, kojimi se hvastao. Kukavac.

* * *

Dok se je tako pod Palačami borilo, jurili su Česi Posavjem za banom Ivanišom, koji se je pod Požegu povukao, da nebi u Gorjanove ruke zapala. Tuj je s njime o primirju dogovarao, nu neopraviv ništa, povuče se u Bosnu. I brat mu Pavao, vladika zagrebački, u to doba u Napulj da sakupi pomoćnu vojsku, s kojom bi na obranu Hrvatske hitio. — Dobivši od kralja Tvrdka I. željene pomoći, okupio je iznovice Sriem i Slavoniju; ali ne za dugo. Silna česka, njemačka i ugarska vojska nanesoše Ivaniši grdne štete; ipak ga nebi bili porazili, da bijaše u domu sve složno, i da odmetnici kao gljive nerastoše. Ta naša najveća doglavnica, koja se je u našemu domu tako čvrsto udomila, onda nam je najveće štete nanašala. Nikola Gorjan i iz Požege izbavljeni Ivan ban mačvanski osvojiše na skoro Ilok, Kamenicu, Palače (u poviestnici Korog), Djakovo, Gorjane, Ivankovo, Kotroman, Valpovo, Kalnik, Požegu, Ivanić, Cernik sa cielom srednjom Slavonijom (1388). Sa Mure i slovenskih stranah nasrtahu izdajnički Stjepan i Vladislav Lužnički sa nezakonitim banom Bebekom; dočim je odmetnički Frankopan na Počitelj u Lici udarao. Nesretni Ivaniša, da barem štogod od neprijatelja spasi, s ostatkom svoje vojske pohiti u pomoć k Novomu-gradu u Dalmaciji; ali kod istoga Počitelja od Frankopana i njegovih pristašah poražen i zarobljen, jedvimice oslobodio se je robstva obećanjem, da će jim na ruci biti kod izbavljenja kraljice Marije, koja je sa zlosretnom svojom materom Jelisavetom u Novomu-gradu svoje zloće okajivala. Taj je grad junački branio Ivan Paližna priur vranski proti Mljetčanom; dočim su se svi ostali dalmatinski gradovi Žigmundu izdajnički pokorili. Sila je mljetačke vojske zaglavilo pod tvrdimi bedemi, sila jurišah odbijeno, ali sila tare gradove. Kada je Paližna opazio, da će se težko uzdržati, vinovnika svih otih zalah, nesrećah, krvarenjah, zlosretnu kraljicu Jelisavetu, dade zadaviti na očigled njene kćeri, bacivši joj truplo pred jurišeće Mljetčiće. Izručivši po tomu tvrdju pod čestnimi i junaku doličnimi uvjeti, povuče se u Bosnu (4. lipnja 1388). Ivan Barberiko primi tvrdju i kraljicu, koju Frankopan preko Senja odprati u Budim, dobivši za nagradu Cetinje u današnjoj hrvatskoj krajini.

Nu kolo od sreće vrtjeti se neprestaje, te i Sigismundu na brzo ledja okrenu. Paližna, Ivaniša ban i njihovi prijatelji pobjegnuvši u Bosnu, združiše se sa kraljem Tvrdkom, te se iznovice digoše proti Žigmundu. Osvojivši na brzu ruku Kotor, sa kopna i vode obsjedoše Šibenik, Skradin, Spljet, Trogir. Zaludu moliše obsjednici pomoć, kada Žigmundove vojskovodje Bebek, Losonci (Lužnički) nemogahu kroz gornju Slavoniju i Hrvatsku do njih prodrieti. U toj nuždi sklopiše savez proti Tvrdku ali bez uspjeha; jer već u listopadu 1388. podpadala je ciela Dalmacija pod vlast Tvrdkovu. 1389. pade srbsko carstvo izdajstvom Brankovićevim na Kosovu, kojom prigodom Tvrdko poveća i od srbske strane svoju državu, nazvavši se srbskim i raškim kraljem. Kamo sreće po cielo južno Slavenstvo, da su naši oci, kosovskim izkustvom opamećeni, združili se onda posve s bosanskim kraljestvom, nebi ih ona nesreća postigla, koja je ne dugo za tiem Bosnu iz broja državah izbrisala, a nas na brzo zatim dostigla. Nesloga i vjerozakonska mržnja (medju bogumili, iztočnjaci i zapadnjaci) sprtiše tudjini otu brigu, a na nas navali prikor i vječito prokletstvo. Zaoto ipak odolješe hrabri Slavonci 1391. Turkom; navalivši bo na Sriem, potuče ih kod Mandjelosa (više Mitrovice) potonji ban Ivan Morovićki. Sám Žigmund, radujući se toj s njime potaknutoj nesreći, navali osobno sa dvie čete na trojednu kraljevinu, ali lošom srećom. Ban Ivaniša sa svojim bratom Pavlom i Ivanom Paližna potuku bana Bebeka, provalivšeg u sámu Dalmaciju, a Žigmund morade bezobzirce pobjeći u Ugarsku.

Po nesreću našu umre 14. veljače buduće godine neumrli junak Ivan Paližna (Slavonac vinkovčanin) priur vranski, a pet nedjeljah kasnije i Tvrdko I. kralj bosanski. Po smrti njegovoj nastadoše u njegovoj državi borbe radi prestolja: narodna stranka, pomagana od Hrvato-Slavonacah nastojala je Tvrdkovom naravnom sinu pribaviti očevo kraljevstvo, dočim je kukavni Dabiša pomoćju Žigmundovom i inih pristašah prestolj posjeo.

U tih smetnjah navali sultan Bajazid na Bosnu, ali ga Gjoko Mrnjavić porazi i u bieg natjera. — Dok je tako narodna naša stranka u Bosni i proti Turkom vojevala, Žigmund posla iznovice na nas vojsku pod zapovjedničtvom Nikole Gorjana, vojsku samih domaćih odmetnikah. Hrvato-Slavonci boriše se proti otoj vojsci hrabro; ali po nesreći i opet izdajstvom pade Ivaniša po drugi put u robstvo Nikolino, te ga nakon mnogih nepogodah raztrgaše u Pečuhu na konjskih repovih.

Tako žalostnom smrću skonča najveći junak one dobe od naroda nedovoljno oplakan, u povjestnici krivo ocienjen. A ista je sudbina mnoge narodnjake postigla. Dok su u našoj državi sloga i ljubav vladali, nemogoše nam najveće vojske dogrditi; a kada razdor i nesloga u njoj se ugnjezdi, što su izdajnici Magjarom uručili, to su oni u Budimu testerisali, četvorili, na točkovih i konjskih repovih raztrgavali. Dà, silena mi junačtva za izdajničkih plećih!

Ova sam ti, mili rode! zaoto pripoviedao, jer su po osobama i predmetu a savezu s našom pripoviedkom. — Još ti imam to kazati, da se naši rodoljubivi praoci zato ipak nisu podvrgli okrutnoj šibiki divljega silnika, već si izabraše za kralja Vladislava, sina ubijenoga Karle Dračkoga, i pomazaše ga kao takovoga 1403. Vladislav si nije umjeo prisvojiti ljubav svojih podanikah; što više: prodavši 6. lipnja 1409. otoke Rab, Pag, Osoru mljetačkoj republici za 100.000 dukatah, odtudji si srca svojih viernih, navlaš mogućega vojvode i kneza Hrvoje, u toliko, da su iste godine Žigmunda i za kralja trojedne države priznali, nebi li već jednoč mir i poredak povratio. Tiem činom uništi nesloga i mržnja plod džinskih trudovah i nebrojenih žrtavah od 23 godine. Dobro vele naše poslovice, kada bi samo njihov nauk sliedili i pazili:

Kad se s bratom bratac slaže
U svemu jim Bog pomaže;
A kada se mrze i kolju,
Propadaju u nevolju. —
Sloga kuću gradi, nesloga razgradjuje.

* * *

Rado bi znao još za Gorjane, Djakovo, Palače, Kotroman i ine gradove, koji se njekada po našoj domovini sa gospodujuće, plemenite porodice, svoje tvrdoće ili druge važnosti slaviše?

Na njima je jeruzolimsko prokletstvo: kamen na kamenu nije ostao, jedva jim razaznaješ njekadanji obstanak, a na Palačah roče se sove i ogromne zmijurine. Dostojni potomci njekadanjih gospodarah!

Pa što ih je u njihovih čvrstih temeljih toliko uzdrmalo; što jim je njihove ohole kule i svakoj navali prkoseće bedeme i zidine tako razkopalo, i obalilo ih na sadanju ništavost i zaborav?

Nesloga i nju sliedeće prokletstvo. Nesloga, silničtvo i mržnja proti narodu podigli su ih; nesloga, mržnja, razdor, ugnjetavanje, robstvo, nesreća, svako zlo tekli su iz njihovih krvju, suzami, mukom, trudom i znojem osovljenih zidovah medju ubiedjeni, osiroćeni, zamraženi púk; nesloga, mržnja i osveta izravnali su ih opet sa zemljom iz koje su ih podigle. Samo na slogi i ljubavi čvrst se temelj gradi. Ali, tužni rode! njima kao da niesi nikada doma podigao u svojoj sredini. S tvoje nesloge propadoše ti jake države u njihovomu cvietu: hrvatska, srbska, bosanska; nesloga porazi te na Kosovu, Blagaju, Mohaču i silu inih miestah; nesloga uplodi ti Brankovići, Martinčići (kardinal Utješenović), Sokolovići, Omeri; nesloga raztroji te u vjeri i pismeni, te rad Krsta i Muhameda, diže sina proti ocu, brata proti bratu; nesloga upropasti te kod Kamenice, Beograda, 1848—1863; nesloga je uzrok svoj tvojoj ništavosti, ona ti je vječite lance skovala. — — Jadni rode! Pa ti još vjeruješ onim nesretnim sebičnjakom, koji pod krinkom vjere i narodnosti, pod izlikom ljubavi, sloge i napredka siju medju tobom mržnju i razdor, povje-

rujući sve to veću vlast otoj tvojoj staroj doglavnici, da mogu u mutnomu loviti? — Jao rode! kad ćeš progledati? Zar nevidiš da se sve to većma vrši na tebi jadikovanje tvoga obljubljenoga pievca:

Goni dušman kmeta i uboga,
Grabi, globi, prebija i mlati,
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
Nasitit ga neće niedno blago
Niedna tuga neće da ga gane,
Nek je njemu što je srcu drago
A naroda makar da nestane —
Sve ostaje odrto i nago
Gusle, pjesma, svaki glas prestane ....
Od njegove krute divljaćine,
Biela zemlja propada i gine?! *(Pucić.)*

Написао Фердо Филиповић.

DAMAŠSKI PAŠA.

Istočna pripoviest.

Preveo s poljskoga Al. T. Požežanin.

Nijedne zemlje povjestnica nepruža toliko neobičnih primjerah, kao ona turskoga carstva, da bi ljudi, čestoput od najpotlačenijega stanja, naglo uzpeli se na najviši stepen dostojanstva, moći i veličine. Takovim naglim promjenam sreće uzrok su običaji i ustanove turske, te tako biva, da veći dio zemlje, stojeći pod turskom upravom i najviši uredi samom carskom dvoru padaju u ruke smielim, prognanim pustolovom i odpušćenim robovom, ljudem iz najnižjega stanja. Izmedju toliko takovih primjerah, zabilježenih u poviesti turskih znamenitostih, nije ipak nijedan čudnovatiji od uzdignuća Mahomeda, paše i najvišega damašskoga upravitelja.

Mahomed i Murat bijahu sinovi bogatoga carigradskoga trgovca, a u mladjahnoj dobi izgubiše oca, koji im ostavi znameniti imetak. Brzo podvojstruči Murat, marljivo trgujuć, svoju očinsku baštinu. Mahomed pako skupljaše oko sebe bezposlice i ulizavaoce, s kojimi življaše razpušćeno i razuzdano. Tako razuzdan život proguta u jednoj godini cielo imanje Mahomedovo, a njegovi predjašni drugovi ostaviše ga jedan za drugim. Njegov vlastiti brat, pod izlikom, što nehtjede slušati njegovih opomenah, zatvori pred njim vrata, niti ga više htjede viditi. Prem je to obična sudbina bezposlicah, ništanemanje takovo postupanje kosnu se duboko srca njegova; nu ipak neklonu mu odvažni duh, već muževno odluči podnositi uztrpljivo ljutu svoju nevolju. Neimajuć odkuda živiti, sjedjaše pred mošejom, proseć unilazeće za milostinju, a tješaše se nadom, da će možda još i njemu jednoč zasjati sunce ljepše budućnosti.

U to vrieme idjaše sultan jednoga petka klanjati se u glavnu mošeju stolnoga grada. Najviši častnici sprovadjahu ga u dragocienih opravah, a uz njega idjahu dva dvorana, noseć kese s novci, koje je sultan polag hvalevriednoga običaja vlastoručno medju puk razdielivao. Svaki zlatni ili srebreni novac bijaše u papir umotan, medju njimi ipak bilo je mjesto dragoga kova i njekoliko stakalcah; nu zato je svaki takov papir, u kojem je staklo umotano bilo, zadržavao po koji stih i pouku, složenu samim sultanom i pisanu vlastitom njegovom rukom. Obično bijaše smisao takovih redakah hvala siromaštva i oštroumno šibanje bogatašah. Svaki si može misliti, da je gomila ljudstva, goneća za sultanom, mnogo više čeznula za drugim kovom, nego za onimi praznimi riečmi.

I Mahomed umješao se je jednom takvom sgodom medju ljudstvo, što je sliedilo sultana. Pozorno motrio je svaki kretaj sultanov, a kad je turio ruku u kesu i na ubogo množtvo sipao zlatnu kišu, uhvati i on jedan zavinuti papirić. Nije prije razvinuo svoga pliena, nego kad je stopram na samu bio; ali bolno čuvstvo obuze mu grudi, kad mjesto zlatnoga novca ugleda okruglo stakalce. Već ga htjede o kamen šupiti, kad mu u oči pade sliedeći nadpis: „Okretnost i smielost mnogomu je već pripravila put k časti i dostojanstvu.“ Poslovica ova razlikovaše se od običnih takvom sgodom razdielivanih poukah. Mahomed stajaše dugo vas zamišljen, nu najednoč turi brižljivo staklo i papir u džep i ode čvrstim korakom odlučiv nješto pokušati.

U Carigradu ima trgovacah, koji se bave samo pozajmljivanjem različnih opravah, od najdragocienijega diamanti izkićenoga vezirova odiela, do skrovne dervišske odjeće. Takova se skladišta osobito zato drže, jer u Turakah potrebuju osobe nenadano na kakvo dostojanstvo povišene, časti svojoj shodno odielo. S toga obskrbljuju takovi trgovci sve one, koji nenadano kakovu visoku čast postignu, ne samo opravami, nego i konji, slugami, pobočnom stražom, dvorani i svim onim, što gospodskomu veleliepju dolikuje. K jednomu takovih trgovacah unidje Mahomed, pa budući bijaše lica zanimiva i puna dostojanstva, brzo dobi trgovca na svoju ruku, koji ga najbogatijim odielom, krasnimi konji i veleliepo zaodjevenimi slugami obskrbi. Još neprodje ni sat, a biedni prosjak promienio se u znamenitoga pašu, koga važni pogled i plemenito obličje sveobću pozornost probudi.

Sve te skupociene stvari obveza se naš novi paša za veoma kratko vrieme izplatiti. Istinabog, Mahomed nije imao novacah, ali je zato imao glavu, u kojoj je pod krasnim turbanom mnogo pameti ležalo. S cielom svojom pratnjom odabra se k bratu svomu, i čekajuć na dvoru, posla k njemu službenika, da mu javi, da brat njegov Mahomed želi s njim govoriti. Murat htjede već odbiti prošnju njegovu, kad slučajno pogleda van i opazi brata u dragocienu odielu možnoga paše. Mahomed sav u zlatu i dragom kamenju nebijaše više onaj hudi prosjak, zato se požuri pozdraviti ga.

„Murate“, reče mu Mahomed, nesjašiv ni s konja i pozdraviv ga samo slabim naklonom glave, „sultan, naš najmilostiviji gospodar, imenovao me je pašom damašskim. Treba mi dosta novca, da časti svojoj primjereno živiti možem. Pripravi mi sutra novce, a ja ću ti kašnje platiti, kako se bratu i paši dolikuje.“

„O uzmnožalo nebo slavu Padišinu, našega milostivoga gospodara“, odvrati Murat, „tobom proslavi providnost našu rodbinu. Od toga časa pripada ti cielo moje imanje, uzmi što ti se dopada, pašo damašski; neka ti Allah nagradi tvoje zasluge!“

Noćju pripravljaše se Mahomed na polazak, uzeo si tjelesnu stražu od jedno petdeset momakah i najmio njekoliko Tatarah. Zorom posla svoga blagajnika k bratovu domu, da od njega primi dvadeset tisućah dukatah, kojimi je namirio sve one, koji ga čekati nehtjedoše; pak na to prevali Bospor i odputi se ravnom cestom u Damask.

Mahomed nebijaše obični pustolov, um njegov dosizaše daleko. Njegova ugledna osoba u zemlji, gdje tako nagla uzvišenja nisu nikakva riedkost, pa njegova sjajna pratnja obsvjedočiše svakoga, da je to pravi, sultanom na tu čast uzdignuti paša. S početka putovao je u potaji, istom kad se je dobro od stolnoga grada udaljio, a k Damasku se približio, zače svud razglasivati svoje naimenovanje i razdielivati novce po onih mjestih, kroz koja idjaše. Svuda primahu ga dužnim štovanjem, on davaše i primaše darove, od namjestnikah, koje pohadjaše, i koji pogledom na više dostojanstvo paše damašskoga gledahu, da paša štogod nekvariva. Imajuć još tri dana do Damaska, nehtjede dalje ići, već se ustavi i zapovjedi šatore razpeti. Po tom zovnuv svoga tajnika, kazivaše mu list najznamenitijim damašskim emirom, u kojem im javi, da je veliki vezir, iznevjeriv se sultanu, u nemilost pao i glavu izgubio, a da dosadanjega pašu damašskoga, sina njegova, ta sama kazna čeka. Taj list pisao je Mahomed u imenu svom, primjetnuv, da on kao novo-

imenovani paša dolazi izpuniti zapoviød sultanovu, s toga nalaže emirom, da namah uhvate vezirova sina i da ga do njegova dolazka u zatvoru drže.

Nu prije nego je Mahomed taj list poslao, odpravi hitroga glasonošu do Damaska, zapovjediv mu, da ide paši i potajno mu javi svu nesgodu oca njegova, i da mu ujedno naviesti, da i njega sama dolazkom novoga paše ista kazna čeka. Posljedicom toga bijaše, da paša, videć pred sobom sigurnu smrt, a neuzdajuć se u ljubav svojih podanikah, sjede brže bolje na dobroga konja, te ostaviv blago i žene uteče glavom bez obzira.

Primiv emiri list skupiše se ujedno, da se posavjetuju, što da počmu. Dok još tako skupa bijahu, te jedni ovo drugi ono predlagahu, dodje drugi skoroteča s listom podobroga obsega; kašnje dodje i treći i četvrti noseć sve surovije zapoviedi. Napokon skupiše emiri u velikom strahu, da svoju mlitavost i neodvažnost glavom neplate, svoje pristaše i pozvaše gradjanstvo, da dosadanjega pašu uhvate, a novoga što sjajnije prime. Nagomilano ljudstvo odputi se k palači pašinoj, nu nenagazi na nikakov odpor, pregledaše sve kutove, ali zaludu.

Razljućeno ljudstvo vikaše na mlitavost emirah, a digla bi se nedvojbeno i buna u gradu, da se u taj par nezaču radostno klicanje naroda, koji pozdravljaše novoga pašu. Za čas stigne Mahomed na čelu sjajne pratnje, sipajuć na sve strane zlato medju ljude. Prve njegove rieči, kad je s konja pred palačom sišao, bijahu:

„Gdje je uznik?“

To odvažno, gospodsko držanje pomete emire.

„Vaša Visost“, odvrati jedan izmedju njih pokorno „neka nam oprosti; bez dvojbe dobio je tajni glas iz Carigrada, jer kad smo zauzeli palaču, već ga nigdje nebijaše.“

„Utekao dakle!“ povika gromovitim glasom Mahomed, „Jadnici znajte, da su moje zapoviedi, zapoviedi samoga sultana, glavom ćete mi platiti, nedobijem li ga u ruke! Odlazite mi s očiuh, domala postignuti će vas takva kazna, kakvu zaslužuju oni, koji tako kao vi izpunjuju zapoviedi našega najmilostivijega gospodara.“

Takove rieči napuniše emire strahom i skrbju za svoj vlastiti život. Svojom darežljivošću priskrbio si je paša privrženost prostoga pučanstva, rad čega nemogaše se ni pomisliti na odpor. Kad ih je tako valjano prestrašio, naloži im, da jedan za drugim pred njega dodju; al kako se presenetiše emiri, kad ih mjesto ogorčenim srcem, ljubezno primi i dragocienostmi prijašnjega paše bogato obdarene odpusti. Tako promieni se njihov strah u sveobću radost, a emiri, poznavajuć njegovu strogost, nepodufaše se ni najmanjom riečcom spomenuti štogod o fermanu sultanovom, koga je svaki novoimenovani paša višim činovnikom i gospodi pokazati morao, zadovoljni, što ih paša rad mlitavosti njihove kaznio nije. Iza toga poče Mahomed, koji u istinu bijaše muž vrlo uman, vladu svoju umanjenjem daće i drugih bremenah, prijašnjimi vladari uvedenih, povrati puku njekdašnja prava, a poljodjelstvo i obrt uze pod svoju obranu.

Tako si pribavi zasluženu ljubav i uglednost cieloga pučanstva, osobito pako štovahu ga siromasi, medju koje razdielivaše darežljivom rukom blago svoga predšastnika. S ostavljenom rodbinom pobjegavšega paše postupaše veoma plemenito, a mnogimi dobročinstvi i čestimi gostbami pribavi si ljubav i najuglednijih muževah.

U to doba nebijaše uzkoga spojenja medju Carigradom i Damaskom, i tako minu mnogo vremena, prije nego što sultan saznade čudnovati u Syriji slučivši se dogadjaj. Istina dodje na vidjelo po izagnanom paši. Ovaj utekav iz Damaska dodje u Bagdad. Neimajuć odkud živiti, morade najprije prositi oko mošejah, kašnje služaše jednomu poslastičaru, pomno skrivajuć svoje ime i njekdašnju čast, da ga nestigne prieteća mu kazna. Turčin vičan je nagloj promjeni sudbine svoje, nenadano povišenje kao i naglo poniženje podnaša on hladnokrvno. Tako se je i ubogi paša uztrpljivo podvrgao njekoliko mjesecih ljutoj svojoj sudbini, sudbini punoj poniženja i nevolje, neimajuć smjelosti ni izreknuti ime velikoga vezira, svoga oca, niti pokazati se gdjegod na javnomu mjestu, da ga

tkogod nespoznade. Napokon dogodi se ipak, da ga pri poslaticah smotri njeki dvorski činovnik visoke porte, i spoznav pašu damašskoga, povika:

„Kako dodje Vaša Visost do takova stanja! ta zar negovorim s damašskim pašom?“

„Varaš se gospodine“, odvrati očevidnom smetnjom uplašeni paša, „ja sam siromašni obrtnik, poslastičar ovoga grada.“

„Čemu to pritajivanje?“ reče dalje činovnik, „ta ja vas poznam, vi ste sin velikoga vezira, moga milostivoga gospodara. Što bi rekao vaš otac, kad bi vas vidio u takovom stanju?“

„Tako ti Allaha“, prišaptnu mu bivši paša, „ako si bio prijateljem oca moga, zaklinjem te dragimi njegovimi ostanci, šuti i neodaj me!“

„Ostanci?“ reče vas u čudu činovnik „vaš otac živi, istom sinoć primih list od njega.“

Daljni razgovor razjasni cielu stvar. Utješeni sin vezirov ode do stana činovnikova, da se prije svega presvuče u odielo stanju svomu primjereno. Kad se je jasno dokazalo, da je sve to najsramotnija prevara bila, odluče obadva neodvlačno poći do Carigrada, da u sama sultana potraže pravicu. Vezir nemogaše se dosta načuditi, začuv što se je sa sinom njegovim sbilo; sam sultan nehtjede oto vjerovati, kad mu je nesretni prognanik po dobivenoj audienciji cieli taj dogadjaj pripoviedao. Razjaren odluči konac učiniti takovim izgredom i posla namah Kapidži pašu sa četiri stotine janičarah u Damask i zapoviedi mu uhvatiti toga drzovitoga čovjeka i dovesti ga u Carigrad.

Osammjesečna vlada Mahomedova bijaše prava blagodat za obitelje Syrije, koji u njem najdoše pravoga oca. Kad je prišao carski dostojanstvenik, Mahomed poljubi carsku zapovied, pritisnu ju u znak snižene pokornosti na čelo, i moljaše, samo da mu njekoliko satih dopuste, da se na put pripravi. Na to pozva emire i reče im, da ga car u glavni grad zove, i srdačno se s njimi oprosti. Jedva što janičari obkoljen ostavi grad, al emiri odlučiše predati molbenicu sultanu, da im neda drugoga paše izim Mahomeda i bez oklevanja poslaše izvanrednoga poslanika u Carigrad; nu pobojavši se po daljnjem razmišljavanju, da im želja nebi pusta ostala, sgotoviše još drugi spis, u kojem Mahomeda zasluge za blagostanje zemlje obširno nabrojivši očito dadoše razumjeti sultanu, da drugoga paše izim njega neće primiti.

Medjutim dovedoše Mahomeda u Carigrad i staviše ga pred sultana.

„Tko si?“ upita ga sultan.

„Jedan izmedju pašah Vaše carske milosti;“ odvrati Mahomed učtivo, ali bezstraha.

„Tko te je učinio pašom? tko ti je podpisao ferman, biedna varalico?“

„Vaša carska milost“, odvrati smielo Mahomed.

„To je mnogo!“ odgovori sultan; „namah mi ga pokaži, jer te na kolac nabijem.“

„Ovdje je“, odvrati Mahomed i izvadi komadić papira, u koji bijaše staklo zavinuto. Sultan neuztrpljivo uze papir, razmota i spozna svoju ruku. I zamisli se na čas, za koji se je uz njega stojeći vezir tješio brzom osvetom, a Mahomed u nadi da mu odpušćeno bude, na koljeno poklekao.

U tom odlučnom okatrenuću dodju oni listovi iz Damaska, koji kao osobito važni bješe namah sultanu uručeni. Pročitav ih, po kratkom razmišljavanju ove rieči izusti sultan:

„Vezire! kad bi toga čovjeka kaznio, poremetio bi mir cieloga onoga kraja. Tvomu sinu dati ću drugu zemlju. Tebe pako Mahomede imenujem pašom, nu ipak zapamti si, da ti, prem si vještinom svojom i smielošću čast ovu postigao, samo zato praštam i u dostojanstvu te potvrdjujem, jer si pokazao neobičnu mudrost i dobrotu srca.“

Mahomed vladaše dvadeset i pet godinah mudro i sretno u Damasku.

Seoski knez.

Pogled u narav.

(Konac.)

IX.

Pomnja oko svih stvorovah.

U svakom predjelu, na svakom brežuljku, u svakoj dolini ukazuje se blaga narav u drugom odielu: vazda ljubezno i dobrodjeteljno dieli u svakoj strani svieta svoje razne darove.

Ma što ona proizvela, sve je to Božji skupocieni dar, i može se na mnogovrstne svrhe upotriebiti; no ako baš jednomu stvorenju i nekoristi, a ono je ipak k srieći ili napriedku drugoga neobhodno potriebito.

Na svih njezinih poljah vrvi život i radinost, samo da nijedno počelo neostane pusto, nijedno moguće živinče na zemlji neuzfali; svaki list, svaka pukotina drveta, svaka smrdljiva kap vode mora živećih bićah u sebi zadržavati.

Svi ti noizbrojni stvorovi kao glede potreboćah tako glede spodobe različiti, izčikaju svoju hranu od majke naravi: i nuto! ona otvara svoju ruku i sve jih zasićuje; hrana za kita i mrava jest u njezinoj knjigi proračunana.

Ona odieva ovcu, i oruža nosoroga, daje perje ševi, a gusjenici svilene niti, kojimi se na list objesi čekajuć svoj preobražaj.

Prijateljski se brini ona za sve: mudrost i dobrota ju predtiču, a blagoslov za svakim korakom sliedi.

Kao što ona poljskom cvieću njegove končiće odbraja, tako se isto i skrbi, da svaki i najneznatniji stvor, u koliko to odredjenje njegovo dopušća, ugodan život živi.

Mjesto one božanske luči, koja slobodnoga čovjeka vodi i pokazuje mu što je, i što mora da bude, dala je ona živinam vrle i jake nagone.

Ovim nagonom vodjena, pozna svaka svoju hranu, svoga drúga, svoj stan, svoga neprijatelja, njegovo oružje i napadaje, svaka osjeća svoju jakost, i zna, da li bježati, ili se braniti mora.

Predjemo li s brige, koju narav za sve živine nosi, na onu neizkazanu očinsku ljubav, kojom Bog vas narod čovječanski ljubi, o kako nam se tada srce naše razširiti, i najiskrenijom zahvalnošću napuniti mora!

Svagdje nas susreta dobrota njegova; uviek smo na njegovoj svojini: — On blagoslivlje zemlju, a ona se svakog ljeta pomladjuje i pruža nam svoje razne dragocienosti. Al jih nesamo u potriebi nego i za veselje dieli; svaki čovjek ima svoju mjeru veselja, koju mu narav, ako ju neprezire, toliko napunja, koliko se s njegovim stanjem slaže.

Isti Grenlandez, Eskimo, Kamčadal je svojim načinom sretan, i teži da se iz naših blažih predjeljah opet natrag u svoju domovinu vrati.

Proizvodi daljnih pokrajinah tako nam se dobri čine, kano da smo jih s naših zemaljah dobili; ljudi su uviek po svih stranah svieta jedan za drugog u poslu, te dočim jedan misli da samomu sebi radi, doprinaša od svoje strane, što ga ide, k obćemu dobru; pače na istoj prostoj opravi potištenog kolibara radilo je možebiti više od sto rukuh.

Poljodjelac obradjuje zemlju za mudraca, a ovaj opet njemu računa tiek zviezdah: mi se radujemo umjetnim djelom, ako baš umjetnikove sposobnosti i nemamo; jedan jedini čovjek dobrog uma i srca prosvietli kadkad čitav svoj viek, a mnoga iznašašća mudrih glavah još i sliedećim pokoljenjem dobro dodju.

Tako se anda diele darovi naravi, sile i sposobnosti ljudih družtvenom svezom, koju je premudri stvoritelj svezao. Braćo! učite ga poznavati pa ćete i sami mudri postati.

X.
Zaglavak.

Gospodaru naravi! promatranje tvojih djelah najplemenitija je hrana naše neumrle duše; je poziv na najnedužnije veselje i udivljenje; jest usjev, kog ćemo prieko groba žeti.

Ti si velik i klanjanja dostojan kao u neizbrojnih svietovih mliečnog puta, tako i u tišmi najmanjih životinjicah, koje su u kaplji vode.

Tebi uzhićeno hvalu spieva seraf rad krasote svjetla odiela, kojim si ga obukao, Tebi veselo zuji mušica rad sunčanih trakah, a Ti s dopadnošću gledješ na nje, jer su oboje djelo tvojih rukuh.

Premudri i predobri Bože! oprosti što često tvoja djela, i nemisleći o njihovoj božanstvenosti, promatramo.

Nedopusti, da kip Tvoje svemogućnosti, premudrosti i dobrote, koje nam iz svakog Tvog djela u oči pada, u našoj duši igdar izgine.

Misao, da sve očinski upravljaš, neka nas vazda potiče na zahvalnu ljubav; neka bude izvor našega mira. i temelj neuzkolebiva zaufanja.

Svaka ura, koju razmatranju Tvojih djelah žrtvujemo, neka nas oplemenjuje, i pripravlja, da upoznamo vječnost.

Svako novo izkustvo mudrosti i dobrote tvoje Svemogući! koje iz neizmiernih djelah crpimo, neka nam srca naša k Tebi dižu!

Koliko god nam se putah zgoda pruži, da broj dobrih ljudih pomnožamo, neka nam bude uviek dobro došla, i iskreno radujmo se sreći svakog čovjeka.

Blagoslovi ova čuvstva vječni i jedini Bože! i dopusti nam, da s prirodom vazda Tebi skladno hvalu spievamo.

Svaštice.

— **Iz Požege.** Već su Pozor, Agramerica, i Glasonoša obcinstvu obznanili, da je stavljena tužba proti ureduiku „Slavonca“ radi sadržaja što se u napomenutom listu pod br. 28. u stupcu Seoski knez nalazi. Tužba ta je po nazoru državnog odvjetničtva povedena temeljom §§. 63 i 302 k. z. Mi smo u podpunom osvjedočenju da nazori državnog odvjetnika tako obzirom na sadržaj i smisao našeg članka, kako obzirom i na naše ustavno stanje, nemanje obzirom na smisao istih navedenih zakonah neobstoje, i zato nismo glasove u gori spomenutih novinah donešeno u našem listu potvrditeljno priobčili; nu pošto smo doznali da je prerečena tužba ovamo na sl. žup. sud toga radi prispjela da se urednik preslušа; to našim čitateljem do znanja stavljamo, da postupanje suda posve mirno očekujemo, i da ćemo sva, koja se s nami zbila budu našim, i našeg lista prijateljem pod stupcem Seoski knez u svoje vrieme priobćiti.

Zagonetka.

Od Stjepana Siebera.

Il s prieda me, il s traga čitaš,
U svakoj boli za me pitaš.

Odgonetka zagonetke u 30. broju „Slavonca“ jest **para — arap.**

Odgonetnuli su: gg. Ivan Hlafka u Pečuhu, Hugo Quatternik, Franjo Türk i gdčn. Petronella Rumplova u Požegi.

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

Izlazi 10., 20. i posliednjeg u mjesecu. Ciena mu je godišnja sa poštarinom 4 fr. 60 novč., a polugodišnja polovica, za domaće pako, ako

SLAVONAC.

se u kuću nešalje 4 fr. 30 novč., a polugodišnja polovica. Predplatiti se može kod svih c. kr. poštah i kod odpravničtva lista u Požegi.

Vlastnik i urednik: **Miroslav Kraljević.**

Godina I. U Požegi 31. prosinca 1863. Broj 36.

POZIV NA PREDPLATU.

Ovim iztječe posljedni broj prvog godišta ovoga našeg jedinog narodnog glasila u Slavoniji. Ako i neznamo jesmo li polag našega proglasa štovanomu domorodnomu obćinstvu zadovoljili; to posve mirnom sviesti možemo reći, da smo pomoćju svojih prijateljah sve učinili, što učiniti mogasmo. Sudeć po dosadanjoj podpori, koja nam je u ovoj godini sa svih stranah u dio padala, skoro bi se usudili reći: da je naš podhvat narodu prilično omilio. Toga radi ćemo i budućeg ljeta nastojati, da ugodnom zabavom i poukom prosvjetu širimo, na napredak pobudjujemo, i narodni ponos dižemo. Naročito ćemo braniti i krčiti put narodnomu i književnomu jedinstvu južnih Slavenah, buduć smo osvjedočeni da je samo na tom temelju bolja i slavnija budućnost za nas moguća.

Dočim se našim književnim podupirateljem za prošlost zahvaljujemo, oslanjamo se na njihovu podporu i u budućoj godini; i zato pozivljemo sve svoje, i toga našeg poduzeća prijatelje i znance, kao i ino p. n. obćinstvo na obnovu predplate na buduću godinu. Predplata je ove godine na cielo ljeto 5 fr. a. v., a na pol godine 2 fr. 50 nvč., ako se poštom, — ili u kuću — šalje. Ako si ga predbrojnici sami iz odpravničtva nose, tada je ciena 4 fr. 60 nvč. na godinu, a 2 fr. 30 nvč. na pol. Cienu našeg lista s toga za njekoliko novčićah digosmo, što želimo opet oglase uvrščivati, sbog kojih se biljegovina vis. eraru osebice plaćati mora. Da se i mi našim predplatnikom uslužnimi ukažemo, to evo ponudjamo svakomu, koj se predbroji, naš „prvi požežki koledar“ bezplatno, jedino za biljegovinu i poštarinu neka izvoli 10 nvč. poslati. A koji su u mjestu samo 6 novč. — Predbrojiti se može na čitavu ili na pol godine. Predplatu pako primaju sve c. kr. pošte i odpravničtvo ovog lista na trgu sv. Terezije pod kućnim br. 19.

Miroslav Kraljević,
urednik **„Slavonca.“**

I.

DIEVA MAJKA.

Kad prečista dieva mati
Vidi sinka miljena,
Gdje ubožtvo š njome pati
U slamenih pelenah,

Zatrepćeše dvi zvjezdice,
Mio ti jim bješe sjaj!
To joj bjehu dvie očice
Pravi živi zemski raj.

A na licu divna jara
Kano rujna zorica,
Popuznu joj puno čara
Draga biser-suzica.

Pa si sinku cjelov daje,
Cjelov sveti s suzicom,
Da ublaži gorke vaje,
Što ga trape s majčicom.

Pred sobom si majka liepa
U svóm sinu gleda sviet,
A tuga joj srce ciepa,
Da mogaše jedva riet:

„Što mi plačeš zlato moje
U naramku majke tve,
Zar već ćuti srce tvoje
Mog ubožtva jade sve?

Nema majka dvorah drugi'
Do krioca jedinog,
Da u gorkoj svojoj tugi
Nastani te sina svog.

A da bi ti srce moje
Više mogla učinit
Sreću ti mi nebo tvoje
Moralo bi zavidit.“

Na to sinku posmjeh blagi
Orumeni ustnice,
A na oči sanak dragi
Svoje spusti mrežice.

Kô što oblak sjaj sunašcu
Na nebesih múti rád,
Tako brigu u srdašcu
Majci radost smúti sad.

Glavom klone, srcem trene,
Moli, gleda k nebu gor,
Drage oči suze rone,
Da se rajski smili dvor.

Vi angjeli sveti,
Koji gor dol grete,
Eto vjetar prieti
Probudit mi djete.
Recte vjetru mirno stoj,
Dok mi spava sinak moj!

Gledte licah krasnih!
Nisu l' ruže čari?
Gledte očijuh jasnih
Zvjezdicah su jari.
Recte dakle doć nemoj,
Dok mi spava sinak moj!

U pó ljute zime,
Kada sjever brije,
Majka nema čime,
Sinka da pokrije.
Ajte grijat i pjet oj,
Dok mi spava sinak moj!

Kad sirota dankom
Neprestano plače,
Nek mu noćju sankom
Sile se pojače.
Ajte ljuljat i pjet oj,
Dok mi spava sinak moj!

Vi zviezdice, plava
Posred neba, tio!
Da mi nebi slava —
Sin se probudio.
Ti mjeseče liepo sjaj,
Dok mi spava srca raj!

Stjepan Iliašević.

II.

SRCE I MOLITVA.

Majka mi je cjelov dala
Vrući cjelov vriedna zlata,
Imenom me sladkim zvala,
Svila mi se oko vrata,
Na cjelov joj suza pala
Kad je mene svjetovala:

Sinko prije rane zore,
Dok još spava riba u vodi,
I kad noća pada s gore
I večer se zviezda rodi,
Moli Boga, vruće moli,
Jer molitvu on najvoli.

A znadeš li sinko dragi
Što je vruća molitva?
Život ti je duše blagi,
Smožna ti je srca žica:
Dirneš žicu, nebo kreneš,
Raj si odpreš, Bogu zeneš.

Slušah savjet majke svoje,
Te mi žao bilo nije.
U molitvi blago moje
Bujno ti mi vrelo vrije,
Sladko vrelo blaženosti
Sretne moje od mladosti.

Učim knjigu, mudru knjigu,
Nedohitam, što mi sbori,
Magla uma daje brigu
Sa svjetlom se tmina bori.
Srce moli, i kô dima
Nesta tmine pred očima.

Kad miljenke ptice poje
I na tanki led me vabe,
Da zatrave srce moje
Pa da š njime sve mi sgrabe,
Molitvice na kriocu
Eno srca k rajskom otcu.

Težkim mi je putem póći,
Bliešte munje, triešte gromi,
Neda im se k cilju doći,
Biesni strah mi kosti lomi,
Srce štrepi, k nebu vapi
Prošô strah kô pjena kapi.

Bacim zrnce u zemljicu
Da mi zrnce rodom rodi,
Mećem lozu u goricu,
Da mi loza vincem plodi,
Srce moli stvoritelja
I biva mu činom želja.

Kad razbluda slast mi nudi,
Slast omamnu punu čara,
Liepoj zlatnoj u posudi,
U pol silna vatre žara,
Prhne srce kano ptica
Pręd božija sjajna lica.

Grakće na me vran gavrane,
A iz duplja sova huče,
Neće danak da mi svane
Skoro srce meni puče,
Srce vapi, angjeo prosi
Od oca mu ružu nosi.

Na čine mi kô na zlato
Jadna hrdja podlo vreba,
Ter me jadna riva u blato
Pred sjaj-licem blagog neba,
Pošljem srce u visinu
I čini mi svjetlom sinu.

Kad nevjerom mjesto vjere
On kog ljubim meni plaća,
Mjesto ružah trnje stere
I za harnost rug mi vraća,
Molitva za uzdisaje
Slasti svoje meni daje.

Vajme! većkrat za mog žića
Zaniela me pamet luda,
Cutih otrov grešnog bića
Kô da plazi gusja huda,
Pomolih se Bogu svomu
I odlahnu srcu momu.

Dok u sreće sjedjah krilu,
Odkle sunce da me grije
Al eto ti u bjesnilu
Odtle hudi led me bije,
Bolno srce k nebu podje
I zdravo mi natrag dodje.

*

Kad nesložno množtvo ljudih
Krvcu svoju ništ neštuje,
Već (Bog dragi s nama budi!)
Brat prot bratu mač si kuje,
Usried svieta nepokoja
Molitva je luka moja.

Grozan vihar, što se diže,
Buni kopno, mieša more,
I sve plamen dalje liže,
Da krstove shvati dvore,
Srce moli, dvori stoje,
Stoje, ništa se neboje.

Kad u majke Slave krugu
Spasovo se slovo čuje,
Al neharni sinak tugu
Majci daje, majku psuje,
Srce moli, lice plane,
Suza kane, srcu odlahne.

Kad u gustih leži tminah
Sva prezrena zahićena
Draga moja domovina
Božjim blagom nakićena,
Srce puca, srce kliče:
Sini Bože prosvjetniče!

Kad na braću sine Slave,
Što krst častni smielom nose
I za slobod dižu glave,
Divlja neman brusi kose,
Srce plane i što može
Tebi viče: pomoz Bože! —

Kad na svojih drugih grobu
Uspomene suze toči,
Da siroti biednu robu
Srce mi se već ukoči,
Bacih oko u visinu
Utjehe mi zviezda sinu. —

Otče rajskoj u visini!
Kad te srce traži gdje si,
Nisam zemnoj na nizini
Vas se ćutim u nebesih,
Molitve mi tajna sila
Srce mi u nebu pretvorila. —

I kad jednom smrti u čelo
Po zadaći dovršenoj
Budem gledat mirno i smjelo
U ljubavi savršenoj,
Molitva je samo bila
To mi srce naučila.

Stjepan Iliašević.

GIOVANNI GONNELLI.

Bilo je 17. svibnja 1640. godine, kad no u Rimu rano u jutro stožernika Pallotte pozlaćena kola prešav trgom mavonskim pred jednom sa strane trga stojećom kućom — nad koje ulazom bijaše napisano: „Studio da scultore“, — stadoše.

„Tako mi sv. Petra“, poviče jedna od piljarkah, što no su na ovom trgu neznatnu svoju robu prodavale, „taj je visoki posjet siromaku sliepcu namienjen, i uzorita se gle gospoda spominju vrla sadrara!“ — „Kako da se ga nespominju“, reći će druga, „ta on umije toli krasno praviti lutke! gledjite teto eno sad silaze s kolah jedan, dva, tri! Treći, to vam je onaj gospodin, koji veoma krasne sonette gradi, i koji svim umietnikom dobro hoće. Ručica mu cvietom cvala, a dušica raja dopala, što se je i siromašna sliepca sjetio.“

U to izadje njekakova stara služkinja iz iste kuće, i uočiv jedva onu trojicu spopane kvaku od sobnih vratah i zazove: „Signore Giovanni, signore Giovanni evo gostih!“

Malo zatim i ovi unidju u kuću, te ulaze eno u prostranu sobu, gdje je mnogo obrazacah najizvrstnijih umotvorah starijih i novijih vremenah poredano. Sve sviedoči, da tu mora biti kipar. Nu jeli moguće, da je sve te kipove samo jedan čovjek načinio? Jest, jedan samo, i taj je bio u toj sobi; nu tko, da ga tako lahko opazi? Sjedi bo u najskromnijem kutu na povisoku kožom preobučenu stolcu, oborene glave; duge, tanke, nu žalibože prerano pobieljele kose spustile mu se niz obraz do ramenah; odieven je zobuncem od crna baršuna, koga si je remenom pripasô; ljevicom drži ličnjak (Bossirholz), a desnica mu se

na njekoj slici zaustavila. Kad bi ga tko tako vidio, lasno bi pomislio, da vragove zaklinje. Eto vierne slike onoga, koji je sve te umotvore počinio: koji je, rek bi, stvorio jih; ali jao, stvoritelj je njihov — sliep!

„Signore Giovanni!“ reče od stupivših u sobu najmladji, „vaš Serilio danas u liepom družtvu k vam dolazi: Njegova uzoritost gospodin stožernik Pallotta jest ovdje i s njim gospodin komornik Ljudevita, kralja francezkoga!“

Čuvši to Giovanni, ustade, baci ličnjak i sliku, te pohiti razširenih rukuh pram doktoru Seriliju, veleći mu: „Vodite me, da blagodarnu ruku dobročinitelja svoga poljubim, i da takodjer strana gospodina pozdravim.“ Stožernik mu medjutim pruži ruku, a on ju srdačno poljubi. Serilio zatim opet nastavi: „Signore Giovanni! sad vas predstavljam gospodinu komorniku, koji bi vas rado, buduć umjetnosti vrlo ljubi, poznao; te bi si želio, pa ma kako neznatan darak od vas na uspomenu dobiti.“

„A šta, da mu ja siromah sliepac dadem? Bi li se sa svojim glavcem (Büste) zadovoljio?“

„Pak zar“ upane u rieč komornik, „Giovanni i živih ljudih obraze na mekači ličiti znade? A tko mu odkrije lik i značaj ličnih potezah?

„Lik mu“, reče na to Serilio, „odkrije njegov tik, a značaj bistar um.“

Medjutim bio se već stožernik na jedan na pola gotov glavac namjerio i pokazujuć nanj reče:

„Evo dokaza!“

„Što vidim“, uzklikne komornik, „glavac sv. oca pape Urbana! Pak je to njegovo djelo?“

„To učinih“, odgovori smierno sliepac, „u tri dana, još dan, pa mislim, da će glavac biti njegovoj svetosti posvema sličan.“

„Ta već je sad“, odvrati komornik, neprestajuć ga promatrati.“

„Izvolite li“, progovori nakon podulje stanke Giovanni, „ja sam pripravan nacrt započeti; kušati ću, ruka bi me doduše mogla, nu tik me neće prevariti.

Komornik primi ponudu od srdca rado; Serilio donese sve, što je bilo potriebno; a Giovanni rekav prije svomu živomu kalupu, da kao zamišljen stoji; pomno mu opipa glavu od temena do brade, zatim načini iz ilovače lubanju, usječe na čelu tri do četiri vijugasta poteza, te ih za čas u brazgotine preobrati, i to toli umjetno, da se je već opaziti moglo, da će glavac, kao duboko zamišljeni izpasti.

Gledeć ona trojica, gdje ovaj tako brzo radi, nemogahu se dosta načuditi. Jedan je drugoga, negovoreć ni slova, pogledao. Mislili su, da jih oči varaju, videć, da je Giovanni, akoprem samo pomoćju tika, ipak sve lične poteze komornikove točno shvatio, i nje na ilovači vierno izrazio. Činjaše se, kao da njeka skromna moć ruku umjetnikovu ravna. Francezu se nedade više šutiti, već uzhitjeno progovori: „Doista prijatelju, ti vidiš, premda si sliep! Ti se natječeš sa samim stvoriteljem, koji prvoga čovjeka iz zemlje stvori!“

„Sám Bog“, ponizno će na to umjetnik, „može stvarati, a blago nam slabim ljudem, ako ga samo uznasljedujemo.“

„Zaisto“ reče komornik, „nevara se sviet, zovuć vas izvrstnim kiparom!“

Na to će Giovanni: „Moji su mi prijatelji osobito dobri, te se možda varaju; nu hoće li se i potomstvo varati?“

„Giovanni“, uze stožnrnik sad govoriti, „budi uvjeren, da tvoj glas nije od jednoga dana. Mi ćemo svi umrieti, a Giovanni Gonnelli živjeti će, dok bude svieta i vieka u poviesti umjetnostih, kao god što živje Ivan bolonski i tvoj majstor Petar Tacca, koga si već nadkrilio.“

„Gospodo mir“, reče Serilio, „nesmetajmo Giovanna u njegovu poslu.“ Rekav to, zastre i onaj na djelaonici jedini prozor, čim učini, da je u nutri skroz tama nastala.

„Ta što uradiste?“ javi se komornik zaboraviv na opomenu, „kako će majstor u tako tamnoj sobi moći raditi?“

„Meni je vazda tamna“, tužnim glasom reče na to Giovanni. Sad nastade grobna tišina, prekidana jedino črčkanjem ličnjakovim. Nakon jednoga sata reče kipar komorniku, ako mu je možda već dosadno, da izvoli sutra dan opet doći.“

„Kako god vam volja“, reče komornik; ustavši se sa stolca, da razvidi djelo. (Serilio bijaše odastro prozor.)

Koli se nisu divili prisutni videć glavac! Glava bijaše izvorniku podpunoma slična; svaki pojedini značajni potez točno pogodjen. Oči, usta, laneta; jednom rieči, sve bijaše najvećom točnosti izvedeno. „O Giovanni“, uzklikne komornik, „da ti je vidjeti svoje djelo!“ „Onda za stalno“, odvrati Giovaoni, „nebi bio zadovoljan; jer su ljudi razumnici glede na sve, veoma strogi. U ostalom me veseli, što vam se moje djelo toli dopada.“ Nepropustiv ni stožernik, da nebi svoje priznanje izrazio, zamoli ga, nebi li glavac Mandaljenin komorniku htio pokazati.

„Nisam ga još dogotovio;“ reče Giovanni stožerniku, „a nije mi napokon baš ni po volji dosele izpao.“

Komornik, akoprem nepazeć, ipak shvati sadržaj razgovora, te pristupiv bliže, reče: „Oprostite, čini mi se, da se majstor ustručava, da pokaže njeki umotvor; nemojte toga činiti!“ doda, obrativ se k njemu.

Budué su i ostala dvojica stala moliti, sliepac napokon popusti. Serilio odkrije zastorom zastrtu sliku Mandaljene, i on čas se izlanu svim prisutnim glas udivljenja. Mandaljena bijaše uzor-slika savršenosti; o njezinih bi ličnih potezih čovjek rekao, da su s kôga vrhunaravna, a ne naravna bića snimljeni; predstavljahu oni uzor ženske ljepote; jednom rieči: Mandaljena bijaše angjeo u čovječjoj slici; u svih potezih vidio se je znak prave pokore, kojoj Bog oproštenje griehah nije mogô uzkratiti.

„Doista“, uzklikne komornik, „Bog, Bog sám ovoga čovjeka nadahnjiva, kao što je jednom proroke nadahnjivao; moja Eliza ovo djelo, što joj je toli slično, mora vidjeti!“

Sliepac, čuvši rieči pobliedi, sgrozi se; stane drhtati i klecati i jamačno bi se bio na tlo srušio, da ga Serilio neuzdrža.

„Što je, Giovanni?“ zaviknu stožernik i komornik brižno. Serilio im namigne, da šute.

„Pušćajte ga“, reče, ova bol će ga skoro minuti, s podulja je rada onemogao; on će se brzo oporaviti.“

Seriliom poduprt, a od ostalih praćen ode Giovanni u ložnicu, da se malo odpočine. Komornik obrekav, da će drugi dan ujedno sa svojom nećakinjom za sigurno doći, ostavi sa stožernikom sliepčev prag, a Giovanni ostade sám sa svojim viernim prijateljem Serilijem.

II.

Došav Giovanni k sebi, zamoli si prijatelja, da ga izvede na svjež zrak. Serilio mu od srdca rado to učini, te uzevši se pod ruku, odu. Idjahu tako već podulje vrieme razgovarajuć se o neznatnih stvarih. Došavši do velikoga berninskoga vodometa reče Giovanni:

„Kad god ovu vodu čujem žuboriti, vazda se sjetim na žale Ere u svojoj otačbini; onda ćutim pri srdcu radost i bol zajedno. — Sjedimo, pa se razgovarajmo o prošlosti; — osjećam se u ovaj čas više, no ikada prije prinukanim, da priobćim prijatelju tajnosti svoga života.“

„Učinite to, dobri majstore“, reče na to Serilio, „ta vi znate, da ste mi drag i mio!“

Giovanni, mjesto da jedva izčekivajućemu Seriliju namah stane pripoviedati, mu-

čaše časak, stisnuv mu srdačno ruku. Napokon stane pitajuć ovako govoriti: „Nije li vam poznat onaj inostranac, koji me je danas pohodio?“

„Ja sam ga danas prviput kod stožernika vidio“, odvrati Serilio.

„Bijaše li sám ili s kim drugim?“ upita dalje Giovanni.

„Bijaše sám“, odvrati opet Serilio.

„Oprostite, što vas toli znatiželjno izpitkujem; jedna bo rieč onoga inostranca vrlo me je uzbunila.“

„Kako, da vas je njegova ikoja rieč mogla uznemiriti? Inostranac onaj po vas jako dobro misli; on će naime vaše umotvore odnieti u Francezku, te ondje ljude s njimi upoznati, koji će vas onda slaviti, ko što slave i vašega zemljaka Leonarda da Vinci.“

„Oj Serilio! Da vam je znati, koli gorko se moga srdca kosnu to ime: „Francezka;“ zemlja, od mene ni vidjena ni znana.“

Sad istom obuze Serilija još žešća želja, da saznade tajnu, koja njegova prijatelja Giovanna toli muči.

„Da mi svoju prošlost povjerite“, reče mu Serilio, „možda bi mogao štogod za vašu budućnost učiniti.“

„Budućnost! Jao meni; vidim ju eno već unapried: još jedna, dvie godinice, pa sam u krilu blage majke zemlje!“

„Bog zna prijatelju! možda bi vas ja barma ponješto mogao utješiti.“

Sliepac striesav glavom, kao da nevjeruje riečim prijateljevim, reče: „Akoprem sam si svjestan, da meni pomoći već odnikale neima, ipak svomu Seriliju ništa zamučati neću; jerbo sam siguran, da mi sućutja neće uzkratiti.“

„Pripoviedajte dakle povjest svoga žitja; evo ovdje na ovom mjestu smo sami, nigdje nikoga, do ovih niemih kipovah.“

Sliepac poče:

„Ja se rodih, kako znadete, u trgovištu Gambassi, nedaleko od Voltere. Bilo mi jedva dvie godine, kad izgubih mater. Ocu nije vremena doticalo, da se oko moga odhranjenja brine, te bi ja bio sasvim zaostao, da se nebude našla čestita duša — naša susjeda — koja me uzela pod svoje, te se brinula oko moga odhranjenja. Suprug moje odhraniteljice bijaše strielac, te kao takav morao je sa Marijom Medici u Francezku. — U mojoj osmoj godini predadoše me momu ujaku, župniku u Fiorenciji, da on nosi brigu o daljnjem i višem mom naobraženju. Moram vam iskreno izpovjediti, da neimam riečih, kojimi bi mogao opisati onaj utisak, što ga proizvede u meni grad Fiorenca — ta matica umjetnostih. Sve, štogod vidjeh, probudi u meni udivljenje, a najpače prionuh pozorno promatrati kipove. Kao okamenjen stajah često u crkvi gledeć Gibertovog Krunoslava i Matiju; Donatelova Marka, Petra i Gjuru; Verskijevu gromadu sv. Tome; Bolonjeva Luku i mnoge druge. Promatranje navedenih slikah obuze mi dušu i upali maštu. Njeka me neizkazana ćut obuze kadgod pogledah one umotvore; i nehotice bi se ponukanim oćutio, da se slična posla latim. Često bi se u svoju sobicu povukao, te pravio iz ilovače lutke. Ove slučajno dopanu rukuh jednoga od kućnih prijateljah, koji nije prestao nagovarati oca mi i ujaka, da me dadu k Petru Taccu, glasovitomu za ono vrieme kiparu, na nauk.“

„Kod toga majstora bijaše mi vrlo liepo i mogu reći, da mi je ono vrieme, što ga kod njega sprovedoh, najljepši i najugodniji odsjek moga života. Nu žalibože, ta moja sreća nebijaše stalna. Običavao sam ja svake godine po dva mjeseca u Gambassi otići, što mi je majstor uviek rado dopustio. Došav onamo, išao sam dakako k svojoj dobročiniteljici, a ona bi me, kao svoga sina, uviek liepo dočekala. U moje odhraniteljice bijaše kći, imenom Eliza — djevojče liepo i živahno. Nju smatrah inače kao sestru; nu uzprkos tomu obhrva mi srdce njeko novo meni donle nepoznato čuvstvo, koje me je obsviedočilo, da ja neljubim Elizu, kao što brat sestru ljubi. Naskoro sam spoznao, da i ona mene ljubi,

pa to me obodri, da se čim marljivije primim nauka, komu se posvetih, da tako imajuć u umjetnosti dobar glas, mogu njezinu ruku u majke zaprositi. Svaki posao, koga svrših, smatrao sam, kao sve to viši skalin, po kojem sam imô napokon k svom cilju doći. Svoju budućnost bi si kao sretnu i blaženu predstavljao. Ali te budućnosti nesta, kao što je i vida mojih očiuh nestalo!"

Eliza me u listu izvjesti, da mora ujedno s materom u Francezku, jer da je očeva volja, da se ondje sa sinom komornika Heselina zaruči.

Razumiev list, ostavih odmah Fiorencu, te pohitim u Gambassi. Čim me Eliza vidje, ukaza se na sve pripravna; ja dakle odlučih po što, po to, s njom u Mletke uteći s namjerom, da se ondje vjenčamo. Sretno izmakosmo iz kuće; al kad već na žalih Ere bijasmo, puče puška, te mene u zao čas u bok pogodi. Znadem, da sam se ondje srušio; nu kako i kada sam se odanle ustao, toga neznam; samo to se sjećam, da sam se, došav k sebi, našao u sobi, gdje me je otac upravo očinski njegovao. Odatle me sa najvećom opreznošću odvezoše u Volteru, da imadem liečnika i liekarnu pri ruci, te da tako čim prije ozdravim. Odatle opet, čim ozdravih, odoh u jedno s ocem u Mletke. O Elizi poslie te nesreće samo to znam, da je napokon otišla u Francezku. Ostadoh jedva njekoliko mjesecih u Mletcih; jer sam stališ, koji me ni malo već nije veselio, promienio s drugim stališem; odoh naime u vojnike. Ja, budući se je uprav onda izmedju Filipa IV. španjolskoga, kojega je njemački car podupirao, i izmedju Dragutina Gonzage o vojvodini Mantui boj bio, imadoh namah priliku u mletačkoj vojski, koja je za Gonzagu opredieljena bila, u boj poći.

Naša vojska, brojem mnogo manja, bude potučena, a što je preostalo, to se razbjeglo. Jedino ja sa još njekoliko Furlanah prodrosmo njekako do Mantove. Bijaše 18. srpnja, kad je neprijatelj naumio na tvrdju jurišati. Naša posada u tvrdji odluči grad lagunom u zrak dići, a ja se ponudim, da lagum upalim. Otišav posada iz tvrdje, upalim zbilja lagum, ona se digne, a ja stojah onesviešćen. Što je sa mnom dalje bilo neznam."

Došav u bolnici k sebi, nisam ništa vidio, bijaše bo mi njetko oči zavojem omotao. Ovaj bude doduše za kratko s očiuh snimljen, al badava, jer nevidjeh više biela svieta — prah me lišio vida. — Na svu svoju sreću namjerih se tudje na poštena, te do Boga dobra čovjeka. Taj čovjek bijaše otac Marko Franjevac. On se popita za moga oca; nu on bijaše već umro, te bi ja tako od sve biede i nevolje, lišen mile Elize, vida i istoga oca bio morao poginuti, da me nije ta dobra duša tješila i njegovala. Kasnije morade taj moj veliki dobročinac u Rim, te uze i mene sa sobom, i jedino njemu moram zahvaliti, što sam u ovoj umjetnosti tako daleko dotjerao. Mogu iskreno reći, da sam bio, vježbajuć se osobito revan, te mi je stranom i milo, što svojih rukotvorah nevidim. Samo jedno jedino bi rad vidio."

„A koje je to?"

„Glavac pokornice Mandaljene."

„Pak zar nije ono", upita ga opet Serilijo, „posao vaše mašte?"

„Nije, već je proizvod moga srdca, koje izvornik liepo čuva."

„Možda je to vaša Eliza?"

„Jest ona!" —

„Pa kako ste ju stožerniku mogli obećati?" zapita ga Serilio.

„Ja mu je nisam obećao dati, dok živjem; već da si ju istom po mojoj smrti imade pravo uzeti. — Čuvši sve ovo, što vam rekoh, lahko ćete moći razabrati, odkle onaj nemir, ona zabuna, da ona neprisutnost duha, kad sam čuo o podpunom suglasju kipa s Elizom, što ju onaj gospodin pozna."

Ispripoviedav sve Giovanni Seriliju, vratiše se kući.

III.

Seriliju se dade na žao, što njegov prijatelj tako trpí, mišljaše kako da mu pomogne. Kad je tako mislio, netom mu se pričini, da uprav u ono svratište podje, gdje je gospodin Heselin odsjeo. On ode i dodje u dobar čas: gospodina nebijaše naime kod kuće, već sama nećakinja. Došav zamoli, nebi li mu se dozvolilo, da pred nju dodje. To mu bude dozvoljeno. Stupiv u sobu, golemo ti se začudi, kad opazi podpunu sličnost gospodje s onim glavcem.

„Oprostite milostiva, što sam se usudio, kao sasvim tudji čovjek, ovaj posjet učiniti; nu prijatelj sam vašega tasta, te sam se s toga na toliko i uslobodio, da k vam dodjem.“

„Vi ste dakle prijatelj dospodina Heselina?“ upita ona.

Na te rieči se on od srdca obradova; nije već naslućivao, već je bio siguran, da je ona, koju traži.

„Gospojo“, reče on, govoreć već podulje s njome, „imao bi Vas za nješto umoliti!“

„Izvolite samo, biti će mi drago, ako vam mogu u čem poslužiti.“

Na to će Serilio: „Gospodin Heselin namislio vas je sutra dan odvesti u djelaonicu jednoga kipara; nebi li se vi milostiva, sama bez gospodina Heselina usudila onamo poći?“

Na to pitanje namrgodi se gospodja i glasom ozbiljnim reče:

„Ja nikamo, ako ne u družtvu moga tasta.“

„A da to od vas kriepost zahtieva?“

„Krieposti za volju bi to rado učinila.“

„Evala dakle, posjet se jednoga bolestnika tiče“, izpoviedi joj Serilio.

„Bolestnika?“ zapita ona brižljivo.

„Da bolestnika, koga ćete vi jednom rieči zdrava učiniti.“

„Gospodine, ja nodokučujem vaših riečih!“ uzklikne ona.

„Taj bolestnik je vaš zemljak“, nastavi Serilio.

„Iz Gambasse?“ zapita ona.

„Jest; i ako se vaše oči nisu u koga drugoga zagledale, te tako učinile, da zaboravite na milo sebi njekoč ime — morate se ga još živo sjećati.“

„O recite mi ga, ja želim, ja zahtievam!“

„Giovanni, učenik Petra Tacce“, odgovori joj.

„O Bože, dakle Giovanni još živí? Što sam uradila, oh nesretne mene!“

Jecaše ona tužnim glasom. Na to izpripoviedi Seriliju u kratko, kako je bila po ocu prisiljena, da dade ruku Heselinu, koji nije baš najljepše s njom postupao, nu njega već neima, on pade u bitci kod Rosele, te ju tako oprosti okovah, koji su joj već skoro nesnosljivi bili.

„Pa kad ću moći Giovanna opet vidjeti?“

„Sutra“, odvrati joj Serilio, „al istom onda, kad ga bude već vaš tast posjetio i od njega otišao; nemojte dakle s njim onamo poći; on će vas istina zvati, nu vi recite, da vam baš nije dobro, te da nemožete poći. A ja ću sutra već po vas doći.“

„Ja vas neuztrpljivo očekivam“, reče mu ona na odlazku.

Drugi dan zbilja, kako obrekoše, dodjoše stožernik i komornik Heselin; a što nije snaha s njim došla, izpriča veleć, da joj je nješto pofalilo. Došav onamo, nadju glavac Heselinov gotov, tako da je stožernik Pallotta ovomu mogô reći: „Vi ste gospodine komorniče sretniji od mene, dobiste bo u dva dana krasno djelo, dočim ja na sebî obećanu Mandaljenu već mjesece čekam, pa je još dobio nisam.“

„Slutim“ reče na to Giovanni, „da ćete ju uzoriti gospodine skoro dobiti, moj bo se život k željenomu koncu približava.“

Hotio je još govoriti, nu Serilio mu zakrši rieč, veleć: „I ja bih vam uzoriti gospodine rekao, da ćete Mandaljenu prije imati, nego li se nadate.“

„Dao Bog!“ odvrati stožernik, ostaviv skupa s komornikom djelaonicu.

Buduć sami, reče Serilio; „Giovanni, moje se proricanje izpunilo!“

„Nemojte sbijati šale sa mnom nesretnim!“

„A što bi vi, da ja dodjem s onom, koja je slična vašoj Mandaljeni?“

„Otvorio bi joj srce svoje; al nemojte mi oskvrnjivati ovoga kipa neznanim licem!“

„Neću ga oskvrnuti, već posvetiti“, odvrati Serilio.

„To bi samo ona mogla.“

„Ja uprav nju mislim!“

„Za Boga miloga, što izustiste!“

„Izustih istinu. Budite samo mirni, i vidjeti ćete, da sam čovjek od rieči.“

Jedva minù pol sata, al evo otvore se vrata, i jedna koprenom zastrta gospodja stupi u sobu. Njezin glas, čini se, da je djelovao na Giovania, kao što će jednom djelovati zvuk trubaljah angjeoskih na mrtvace. On bo čuvši ga, skoči, pohrli razširenih rukuh prema njoj, te ju sa svom strašću ljubavi zagrli. Nakon dva dana zaprisegoše si pred žrtvenikom bračnu viernost, tja do hladna groba.

Tako dobi Giovanni iznenada Elizu u istini, a stožernik Pallotta njezin kip, koga je držô za kip pokornice Mandaljene.

Seoski knez.

Dovršiv promatranje naravi, eto me zateče i stražnji dan jednogodišnjega moga putovanja i bavljenja medj mojim milim narodom. Mogu kazati, da sam svakomu domorodcu, kamogod dodjoh, mio i drag bio, i zato proveo sam ovu godinu sretno, podpuno uvjeren u duši, da sam jedino dobro svoga miloga naroda pred očima imao, i sva mi je težnja bila ta; da krčim put boljoj budućnosti predrage mi domovine. Ako sam toj vrućoj želji srca svoga štogod dopridoneso, dosta mi je i više netražim, to je utjeha za me. Nu znam dobro, da tomu, što postići želim, nije dovoljna jedna godina, nego više vremena, i zato će knez, ako mu Bog zdravlje dâ, opet u sviet i buduće godine da nastavi krčenje, ništa nemareć za poteżkoće, za trnje i drač, koje treba izkoreniti, prije nego se dojde, kamo želimo. A da će knezu to za rukom pojti, i težki mu se posao olahkotiti, uvjerava ga to, što su svi knezovi njegovi prijatelji, i što jednu istu želju i težnju imaju, da narod svoj sretnim vide; nu sve čovječanske želje, sva trsenja, svi napori bi bili uzaludni bez blagoslova Božjega, pa zato knez moli sve domorodce, da se novorodjenomu kralju s molitvami uteču, kao što i on sa svimi knezovi i pastiri kod jaslicah klečeć moli: smiluj se kralju svih kraljevah! i blagoslovi buduću godinu svim obiljem; mir nam pokloni, razprc uništi, slogu i ljubav ukoreni, slavu možnoga i premilostivoga vladara uzveličaj, a priestolj učvrsti. Učini, da pravica svim narodom bude jedna i ravnopravna, tereti manji, a domovina širja i dičnija; neka nam procvate potomkom bolja budućnost.“ A čemu sve to napominjem, kad Onaj, koga molim, najbolje znade, što nam treba? Dost ako kažem: „Hvala Ti mali kralju, ali jedini i najveći, svega gospodaru za sva dobročinstva, koja si nam prošaste godine podielio, a buduće neka se puni volja Tvoja! Amen.“

To mi je molitva za obće dobro, a sad za me i moga brata Slavonca: „Bože neuvedi nas u napast, dà oslobodi od lukava svieta i prijavah. — — —“

Oviem zaključuje knez godinu 1863. i ujedno javlja, da je baš na dan današnji urednik „Slavonca“ pred sl. požežki žup. sud pozvan na sliedeći način:

Br. 2487. / Kr. 1863.

Poglavitomu gospodinu Miroslavu pl. Kraljeviću,
uredniku „Slavonca“
u
Požegi.

Radi protiva Vami podnešene kárne prijave, imadete se Vi saslušati.
S toga Vas uljudno pozivljem, da u uredovnicu podpisanoga iztražnoga sudca dne 31. prosinca t. g. u 10 satih prie podne dojti izvolite.
U ime kr. žup. sudbenoga stola.
U Požegi dne 31. prosinca 1863.

iztražni sudac:
I. Stražimir, v. r.

Ja sam vazda bio nerazdruživ drug urednikov, koj rad mene sada račun polagati mora, pa zato ga sliedim i u sudnicu, da vam tada na godinu uzmognem pripoviedati, što se je š njime sbilo, a sad ostajte s Bogom! do godine, koja nije daleko, vidit ćemo se opet. Svikoliki dobri prijatelji i čitatelji Slavončevi, zapjevajte s mnom:

„Na tom mladom ljetu veselimo se! itd.“

Brzojavni ured u Požegi

otvoren je dne 27. prosinca 1863. — Može se telegrafirati svaki dan, i to u nedjelju i svetce od 8 do 9 prije podne, u ostale pako dane prije podne od 9 do 12, poslie podne od 2 do 7 satih.

Ciena za pošiljanje brzojavnih vjestih je u sliedećemu pregledu.

Razred	Na daljinu miljah	Za pojedinu viest plaća se					
		Od 1 do 20 riečih		Od 21 do 30 riečih		Od 31 do 40 riečih	
		fr.	nvč.	fr.	nvč.	fr.	nvč.
I.	do 10 miljah	—	40	—	60	—	80
II.	od 10 do 45 miljah	—	80	1	20	1	60
III.	od 45 do 100 miljah	1	20	1	80	2	40
IV.	preko 100 miljah	1	60	2	40	3	20

☞ Kad se više riečih nego što je ovdje naznačeno upotriebi, tada se za svakih deset riečih doplatiti mora u I. Razred 20, u II. 40, u III. 60, a u IV. 80 novčićah.

Ovo za sada našemu obćinstvu na brzu ruku do znanja stavljamo. Buduće godine priobćit ćemo cienovnik, iz koga će se viditi, koliko se naročito od Požege do svake brzojavne postojbine u carevini našoj plaća.

Svaštice.

Zapisnik

sastavljen povodom priredjene za 20. i 21. rujna 1863. u Požegi izložbe zemaljskih plodinah i rukotvorinah.

(Dalje i konac.)

Rassuda groždja:

Rassudjujući odbor prije svega nastojao je pronaći one vrsti, koje su za proizvodjenje vina u obće najbolje, te je sliedeće ovdje izložite vrsti grožđja za najbolje i svakomu vinogradaru za preporučiti vriedne pronašao:

1. za crno vino:

a) modra skadarka, branićevka nazvana, koja se radi osobite slasti, zatim plodnosti preporučuje.

b) Budinka, ovdje crna vrana nazvana (blauer Heiner). Pridonešeno grožđje bilo je skoro sasvim već u suho pretvoreno.

c) modra Imbrina (blauer Portugieser) radi svog ranog prispetja za nižje položaje preporučena.

2. za ruso vino:

a) U ovoj okolici pod imanom Slatinka i Dinka, poznato (rothe Gewürztraube) radi osobite slasti, ugodnog mirisa, i obilatog ploda preporučeno.

3. za bielo vino:

a) biela Branićevka (weisse Skadarka).

b) Moslavac (Mossler).

c) Ranina (Augster oder Zapfner).

d) Talianska graševina (italienischer Reisaling).

e) Francezka graševina.

Bilo je pako sliedeće grožđje izloženo:

za crno vina:

a) Skadarka ovdje Branićevkom nazvana od prs. gg. vel. žup. Špun-Strižića iz požežkih brdah, Julija grofa Jankovića iz daruvarskih i stražemanačkih brdah, vel. žup. sriemskog iz vlastelinstva Blacko; g. Dragutina Cziraky iz požežkog brda Mizerovac; Ive Stančića iz Radovanacah i Filipčevića iz Velike. Za najbolje su pronadjene presv. gg. Špun-Strižića, Julija grofa Jankovića iz stražemanskog brda, i g. Drag. Cziraky.

b) Budinka (blauer Heiner) presv. g. Špun-Strižića i g. Drag. Czirakya, obih vrlo isvrstan.

c) modra Imbrina (blauer Portugieser) pres. gg. Špun-Strižića i Julije grofa Jankovića iz daruvarskog vlastelinstva i g. D. Czirakya, posliednjeg osobito liepa.

d) crna Volovina (blaue Urbani-Traube) prs. gg. Špun-Sttižića i Julija grofa Jankovića iz daruvarskog vlastelinstva, zatim g. D. Czirakya, sviuh radi osobite bujnosti pohvaljena.

e) Peles (blauer Blank) presv. g. Špun-Strižića.

f) modra Klevanjka presv. gg. Špun-Strižića i Julija grofa Jankovića iz Daruvara, zatim g. Josipa Tomaševića.

g) Čavka (Tantovina) presvietl. g. Špun-Strižića i g. Gjure Stručića, obih vrlo liepa.

h) Modrina (blauer Hainisch), prsv. gg. Špun-Strižića i grofa Julija Jankovića iz Daruvara.

za bielo vino:

a) biela Branićevka (weisse Skadarka), presv. g. Špun-Strižića i g. Drag. Czirakia, prvog radi bujnosti, zadnjeg radi zrielosti osobito pohvaljena.

b) Moslavac Strpine (Mossler), presviet. g. Špun-Strižića osobito liepo, i presviet. g. Svetozara Kuševića, zatim g. Drag. Czirakya.

c) Ranina (Augster), presv. g. Špun-Strižića radi obilatosti, i pres. g. Julija grofa Jankovića iz Daruvara, od kud je pod imenom Zapfner ili weisser Orleans poslato, radi osobite zrielosti pohvaljeno. Ova je bila od sviuh najliepša.

d) Talianska graševina, presv. g. Špun-Strižića iz brda Korkutovac, zatim pres. g. Julija grofa Jankovića iz Daruvara, prva radi obilatosti, druga radi zrielosti ugledna i pohvaljena.

e) Franceska graševina (Risling), presvietle gg. Špun-Strižića i Julija grofa Jankovića.

f) Zlatara (weisse Honigtraube), presv. g. Špun-Strižića.

g) Laemmerschwanz, presv. g. Špun-Strižića.

h) Biela Klevanjka, presv. g. Špun-Strižića.

i) Velezar (weisse Eicheltraube), izložili presv. g. Špun-Strižić, gg. Cziraky, Kraljević, Stručić i dr. Jellačić.

j) Biela Volovina (Tokayer), izložio presv. gosp. Špun-Strižić.

k) Lipovlist (Traminer), presv. g. Špun-Strižić i g. Dr. Cziraky.

m) Biela vrana (Bortheiner), presv. g. Špun-Strižića, osobito dobra vrst za vino.

Od crvenog grozdja.

a) Slatinka ili Dinka (rothe Gewürztraube), prsv. gg. Julio grof Janković iz Stražemana. Špun-Strižić, Svetozar Kušević iz Blacka, g. Gjuro Stručić, Dr. Cziraky iz Požege.
b) Kraljevina (rother Portogieser), presv. g. Špun-Strižić.
c) Crvena Klevanjka (rother Klemer), presv. gg. Špun-Strižića i Julija grofa Jankovića iz Daruvara.
d) Ružica (rother Heiner), prsv. g. Špun-Strižića i g. Drag. Czirakya.

Od stolnog grozdja.

a) Biela Plemka (Gutedel), presv. gg. Špun-Strižić i Julio grof Janković iz Daruvara.
b) Crvena Kraljevka plemka, presv. g. Špun-Strižića i Julija grofa Jankovića iz Daruvara.
c) Mohrenlippe, pepeljugasto grozdje, presv. g. Julija grofa Jankovića iz Daruvara. Osobito.
d) Crveni muškat, presv. gg. Špun-Strižića i Svetozara Kuševića.
e) Muskirata plemka, presv. g. Julija grofa Jankovića iz Daruvara.
f) muskirani kozjak, presv. g. Špun-Strižića.
h) Razne vrsti Muškata, žutog, zelenog, crnog, malog i velikog. Presv. gg. Špun-Strižića, Julija grf. Jankovića iz Stražemana, g. Stručića i Czirakya.
i) Prepeličarka (Wachteleier-Traube), presv. g. Špun-Strižića.
j) Kozjaka razne vrsti, modrog, crvenog. zelenog, i žutog, presv. gg. Špun-Strižića, Julija grofa Jankovića, g. Stručića, Czirakya i Miroslava Kraljevića.
k) Volovsko oko, presv. gg. Špun-Strižića, Svetozara Kuševića i g. J. Tomaševića.

Svekoliko izložene fele grozdja pohvalno priznanje stekoše.

Osim toga stekoše pohvalu suhe šljive guljene, g. Mir. Kraljevića i Mije Danilovića, osobito se priznanje daje onim prvim.

Nadalje se sliedećim predmetom osobita pohvala priznaje:

za smokve na deblu osušene, presv. g. Špun-Strižiću i g. Gjuri Stručiću;

za breskve gg. Tureliu i Paulu;

za kruške carevke i Isambert, g. Tureliu;

za jabuke srčike, Miji Kneževiću iz Velike;

za kupus crveni i korabu osobite liepote, prsv. g. Svetozaru Kuševiću;

za kupus bieli, g. Stručiću;

za mesirače turkinje osobite veličine, g. Drag. Csillaghu i vlast. Stražeman;

za burak repe osobite liepote i vrstnoće, vlast. Pakrac, g. Drag. Csillaghu i Ivanu Hahnu iz Kule;

za krumpir vlast. Stražeman za pridonešeni nami holandezki a za domaće od osobite liepote i dobrote g. Mir. Kraljeviću, gspji. Josipi Trdić, g. Dr. Csillaghu, Ferd. Folku i Ivanu Hahnu iz Kule priznanje za krumpir kao krmu;

za krastavce osobite veličine, g. dr. Jelačiću;

za crveni luk, g. Lav. Ožaniću.

Budući da ove godine nije voće urodilo, niti je grozdje onako bilo, kakovo obično vašće biti, nije nagrada izmetnuta niti dopitana nikome.

Vino.

Vina bijaše izloženo 46 felah. Da se razsuda vina što točnije i bezpristrano preduzeti uzmogne, to je odbor za priredjenje izloge svakolika vina popisao i sa brojevi naznačio, da se nije moglo znati tko je šta izložio, evo redomice izložena vina kako ih je razsudjujući odbor u procjenu uzeo.

Vino od god. 1862.

1. Presvietli g. Julio grof Janković, vino ruso iz Stražemanačkih brdah, lagano i ljubko, ima dobar miris.
2. Presvietli g. Julio grof Janković, vino bielo iz Stražemanačkih brdah, vrlo dobro.
3. Stručić Gjuro, vino ruso iz vel. kamena kod Požege, vrlo dobro.
4. Stručić Gjuro, vino bielo iz brda Garevice, obično dobro.
5. Mračić Slavoljub, u zapečaćenoj flaši kao širu iz samo slatinke, trpko.
6. Ivo Valetić, ruso vino iz Podgorja, obično dobro.
7. Marin Kraljević iz Drage, crno vino, obično dobro.
8. Filetić Ernest iz Kutjeve bielo vino sa brda Vidin, vrlo dobro stolno vino.
9. Matiević Josip crno vino sa brda Garevice kod Požege, vrlo dobro.
10. Matiević Josip, crno vino sa brda Sokolovac; dobro.
11. Preuzvišeni g. Nikola grof Sečen iz Kutine, vino crno; dobro i ljubko.
12. Vlastelinstvo Alagince, crno vino iz brda Rudin iz Vučijaka; obično dobro.
13. Vlastelinstvo Alagince, bielo vino; obično dobro stolno vino.
14. Brnić Franjo, vino ruso iz brda Kamen kod Požege; izvrstno, ljubko, lagano i mirisno.
15. Vlastelinstvo Jakšić, crno vino iz brda Bielibrieg u Velikoj; obično dobro.
16. Vlastelinstvo Jakšić, vino ruso; izvrstno.
17. Stručić Gjuro, vino crno iz brda Garevice; vrlo dobro.
18. Valetić Ivo, vino crno iz brda Podgorje; obično dobro.
19. Filipčević Jakob, crno vino iz Velike; obično dobro.
20. Stanić Ivo iz Radovanacah, vino crno; obično dobro.
21. Valetić Ivo, crno vino iz brda Podgorje;
22. Filetić Ernest, vino bielo iz samo mirisavke sa brešće; vrlo dobro.
23. Vlastelinstvo Blacko, vino ruso; obično dobro.
24. Vlastelinstvo Blacko, vino bielo; vrlo dobro.

25. Vlastelinstvo Blacko, vino crno: obično dobro.

26. Vlastelinstvo Kaptol, vino ruso sa brda Stepanovac kod Vetova; obično stolno vino, ima žicu.

27. Vlastelinstvo Kaptol obično stolno vino.

28. Vlastelinstvo Kaptol, vino crno sa brda Kamenjak; obično jako vino, ima osobiti njeki miris.

29. Presv. g. Miroslav Špun-Strižić, vino bielo iz rane graševine i ružice brda Korkutovac; izvrstno i vrlo ljubko vino.

30. Presv. g. Miroslav Špun-Strižić, vino bielo iz domaćeg groždja; izvrstno i elegantno stolno vino.

31. Presv. g. Miroslav Špun-Strižić, ruso vino iz Brda Garevice kod Požege; vrlo dobro.

32. Presv. g. Miroslav Špun-Strižić, ruso vino iz brda Garevice kod Požege; vrlo dobro.

Vina stara.

33. Vlastelinstvo Alagince, vino bielo od god. 1861. iz brda Zakorenje; dobro i lagano vino.

34. Vlastelinstvo Blacko vino ruso, od god. 1861.; vrlo dobro.

35. Vlastelinstvo Blacko, vino ruso, pomiešano s bielim od god. 1861.

36. Presv. g. grof Julio Janković, dvie butelje crnog vina od god. 1822. iz Daruvarskih brdah; izvrstno i ljubko.

37. Presv. g. grof Julio Janković, dvie butelje vina bielog Pakračkog od godine 1839.; odlično.

38. Presv. g. grof Julio Janković, dvie butelje vina bielog Pakračkog od god. 1834.; odlično.

39. Presv. g. grof Julio Janković, dvie butelje vina bielog Daruvarskog od godine 1857.; izvrstno.

40. OO. Franjevci, vino ruso od god. 1857. sa brda Sokolovca; vrlo dobro.

41. OO. Franjevci, vino bielo od god. 1857. iz brda Sokolovca; izvrstno, ljubko.

42. Vlastelinstvo Pleternica, vino crno od god. 1858. iz Drage; vrlo dobro.

43. Vlastelinstvo Pleternica, vino crno od god. 1857. iz brda Paka; vrlo dobro.

Osim toga izložili su gg. Gavro Domjan iz Stražemana i Miroslav Kraljević iz Požege, korenka od godine 1862. a vlastelinstvo Pleternica samotoka (Ausbruch) od godine 1862., koji su svi za vrlo dobro pronadjeni.

Odbor za prosudjenje vina predložio je, da bi se samo vina nova nagradila, jer da odtud ponajviše visi, da budu vina stara izvrstna, ako se sa novim dobro postupa. Uslied toga pronašao je za najbolja i nagrade vriedna vina sliedeća pod br. 14. Franje Bernića pod br. 16. presvietle gospoje barunice Puteani pod br. 29. i 30. presv. gosp. Miroslava Špun-Strižića gdje se pod br. 29. naročito pridodaje, da je ovo proizvedeno iz brda Korkutovca, koje je prije njekoliko godinah sa najplemenitijim inostranim i domaćim groždjem zasadjeno, — svakome od ovih vinah preporuča nagradu od 1 dukata u zlatu.

Od ostalih izloženih felih vina ponajbolja budu proglašena ona pod brojevi 1. 2. 8. 9. 17. 22. 24. 31. 32. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. i zato osobitu pohvalu zaslužuju.

Od izložene šljivovice ponajbolja bila je ona presv. gosp. grofa Julija Jankovića iz Stražemana od šljivah ringlo od god. 1848. i Vatroslava Gabrielia od god. 1861. ove dvie vrsti osobito priznanje zaslužuju; nadalje zaslužuje pohvalu vlastel. Kutjevo za izložene 4 fele šljivovice komovice.

Pivo izložio je ovdašnji gradjanin i pivar Ferdinand Kempf, u velikoj flaši, koje je obću pohvalu steklo.

Od izloženih rukotvorinah razsudjujući odbor predložio je sliedeće za nagradu:

Bošnjaković Teklu iz Velike za košulje.
Klikič Josku iz Male za čenar.
Teslić Joku iz Šumetlice za pokrovac.
Bosanac Josefu iz Požege za čenar.
Miličević Cvietu iz Šumetlice za čilim.
Marinović Rezu iz Drežnika za pregaču.
Gruić Josku iz Giletinaca za pregaču.
Kraljević Jvku iz Drage za peškir.
Bošnjak Julu iz Velike za torbu i
Tomašević Josipa iz Požege za kola, svaki sa jednim dukatom u zlatu, a
Gočić Savicu iz Tornja za lan, sa jednom škudom.

Sliedeći pako predmeti osobitu pohvalu zaslužuju:

G. Franjo Dolaiš, krojač iz Požege, za načinjenu vlastitom rukom 10mal vagu.

G. Miroslav Kraljević, za tiskarski posao — za „Očenaš.“

Kaligrafia g. Zake Ivanovića i gimn. mladeži.

Staklarski posao g. Gjure Trnke iz Duboke.

Za kamenito uglevje, izloženo po Joci Popoviću iz majdana kod Požege, za osobito liepe primierke; zatim vlastelinstvo Kutina preuzvišenog g. grofa Nikole Sečena, takodjer za uglevje iz Kutine.

G. Antunu Szalayu, za liepu zbirku leptiristah.

G. Juliju pl. Jančoviću, tiskaru, za vodoskok priznanje marljivosti i vještine.

Jakovu Zariću, seljaku iz Leskovice, za kepdžiu.

Dana 14. listopada 1863. sazvo je presvietli gosp. Miroslav Špun-Strižić, sjednicu gospodarsku, u kojoj bijahu po predlogu dotičnih razsudjujućih odborah nagrade podieljene. Sliedstvom toga dobio je Ivan Vojvodić 1 dukat; Marko Mandić 1 škudu; Marin Kraljević 1 forint; Janoš Guzmić 1 dukat; Jakov Filipčević 1 škudu; Gjuro Budiselić 1 forint; Ivo Stanić 1 dukat; Stjepan Tomašević 1 škudu; Gjuro Budiselić 1 dukat; Bošnjaković Tekla 1 dukat; Klikić Joska 1 dukat; Teslić Joka 1 dukat; Bosanac Josefa 1 dukat; Miličević Cvieta 1 dukat; Marinović Reza 1 dukat; Gruić Joska 1

Kraljević Joka 1 dukat; Bošnjak Jula 1 dukat; Josip Tomašević 1 dukat; Savica Gačić 1 škudu; g. Franjo Brnić 1 dukat; presv. g. barunica Puteani 1 dukat i presv. g. Miroslav Špun-Strižić odrekao se je nagrade na korist buduće izloge.

Indi je ukupno porazdieljeno 16 dukatah u zlatu, 4 tvrde škude i 2 for. u dvadeseticah; poleg predloženog računa preostaje za buduću izlogu gotovnosti 38 for. 75 novč. u bankah, 1 dukat u zlatu i 2 for. u srebru.

Napokon izrazio je presv. g. predsjednik gg. kot. vel. sudcu Veličkom, Škendru Peičiću i kot. sudcu Cerničkom, Škendru Poši zahvalu za trud, da su jedini prinukali puk, da je kod izloge učestvovao; nemanje takodjer izrazi zahvalnost g. Cziraky, koj je kod uredjenja i priredjenja same izloge svoj trud uložio.

J. Paul,
tajnik gosp. podružnice.

Glavni odbor dal. hrv. slavonske izložbe poslà uredničtvu tog lista sliedeći oglas s molbom da ga uvrsti u svoj list, kojoj želji radostno zadovoljavamo.

Oglas. Kod otvorenja dal. hrvat. slavonske izložbe izdati će se katalog sastavljen u hrvatskom, talianskom i njemačkom jeziku u velikoj osmini sa 8000 odtisakah, koji će sastojati iz 3 glavna diela i to:

1. Iz obćega diela, tičućeg se gospodarskog stanja Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i hrvat. slavonske vojničke krajine.

2. Iz posebnoga diela koji će nuz imenik članovah glavnoga odbora, područnih odborah i porotnikah takodjer i podpuni popis p. n. izložiteljah sadržavati, uz kratko naznačenje izloženih predmetah.

3. Iz uvrstnoga diela, koji će sadržavati svakovrstne oglase u dvostupcima, i na to opredieljen oglasiti imena proizvoditeljah, trgovacah i obrtnikah itd. u udaljenih predjelih. Ovaj dio kataloga pristupan je i onima koji nisu izložili, kano takodjer i inostranim, te pristojba za uvrštenje iznaša za cielu stran 10 for. za polovicu strane 5 for za 1 četvrtstrane 3 for.

Drvorezci računati će se po ovom razmjeru, nu to ipak imaju se pribaviti drvorezi i plosnice po samih uvrstiteljih.

Primljeni iznos za uvrstni dio obratiti će se na pokriće troškovah za tiskanje kataloga, a u svoje doba položiti će se o tom račun. Uvrstnine primaju se po želji uvrstiteljah u jednom ili više jezikàh, a moraju se najdulje do konca ožujka 1864. dostaviti. Po izminuću ovoga roka primiti će se uvrstnine na koliko to moguće bude samo uz ovostruku uvrstnu pristojbu.

Sva priobćenja za katalog imaju se uputiti glavnomu odboru u Zagreb, a u to ime odnosni iznos podjedno franco dostaviti.

Glavni odbor dal. hr. slav. izložbe.

U Zagrebu 11 prosinca 1863.

Iz Požege. Presvietli gospodin: naš vol. župan povratio se je sa konferencie, što je kod vis. hrv. slav. dalm. kancelarije u Beču obdržavana, dne 23. o. m. u povoljnom zdravlju, i bio je pod predvoditeljstvom prvoga podžupana od županinskog častničtva srdačno pozdravljen.

— Ovdašnji veleč. g. pravoslavni župnik, prisjednik duh. stola pakračkoga, Nikola Popović, premješten je na vlastitu prošnju odovud u Majar. On osim što se sa svimi prijatelji bratski oprosti, još zaželi, da se i u Slavoncu cielomu obćinstvu požežkomu srdačni „s Bogom" izrazi. Toj želji rado zadovoljavamo, jer nam je ujedno napomenuti, da si je rečeni g. župnik za 15 godišnjega boravljenja svoga ovdje veliku ljubav i štovanje, ne samo kod svojih jednoviernikah, već i kod cielog obćinstva stekao, radi česa bi jednoglasnó zastupnikom ovoga grada odabran. Gradjanstvo žali što odlazi, nu kad je tečaj sudbine ljudske takav, to mu nemožemo ino već samo želiti, da ga božji blagoslov svuda prati, i kao što ovdje ugodnu uspomenu ostavlja, tako si ju na budućoj svojoj postojbi steče. Sva dobra neka uživa na mlogaja! — Na mjesto njega novoga župnika još do sada dobili nismo.

— Isto tako premješten je nedarno g. Vilim Just, bivši ovogradski nadšumar i mjernik, u svojstvu županinskog mjernika na Rieku. Ovaj muž ima kod nas velikih zaslugah radi promicanja glasbene umjetnosti. Njegovim nastojanjem ustrojeno je ovdje i pjevačko družtvo, koje je kroz 9 godinah svoga obstanka, nesamo u crkvi prigodom većih blagdanah i inih svečanostih kod službe božje u slavu Višnjega sudjelovalo, nego takodjer uz to obćinstvo zabavljalo i za mnoge dobrotvorne svrhe liepi krajcar priskrbilo. Hoćel' se ovo družtvo sada, pokle svoju glavu izgubi i nadalje uzdržati, o tom će nas budućnost osvjedočiti. Isti imenovani gosp. mjernik, bio je u družtvenom životu vrlo prijazan, te zato svagdje ljubezno primljen.

— Dne 24. o. m. preminuo je ovdje c. kr. zem. suda u miru Vilim Antun Peičić u 69. godini svoga života. On je kod županije požežke služio kao žup. odvjetnik, glavni blagajnik, sedrialni prisjednik i napokon, kad je provizorium uveden, kao prisjednik c. kr. zem. suda, pa radi zaslugah i već iznemoglih silah u službi, stavljen je u mir. On bijaše revan službenik i dobar otac, a da su ga i štovali, to nam posvjedoči njegov sprovod, dne 26. o. m., na kom ga je mnogobrojna svietina svakoga stališa do mjesta pravoga mira odpr-tila, i lahku mu zemljicu poželila.

L. U Beču, 20. prosinca. Nemogoh vam dosad nikakav dopis poslati, jer se ovdje ništa nije dogodilo, što bi čitatelje vašega čestitoga lista zanimati moglo. Pomislit će gdjekoj, kako je to moguće, da u tako velikom gradu, kao što je Beč, u metropoli ciele države, gdje se zastupnici svih slavjanskih narodah nalaze, da u takovom, velim,

grada neima ništa vriednoga za opisivati, da u životu ovdješnih Slavjanah neima zanimivih časovah, koji bi pozornost drugog svieta na se navući mogli. Istinabog, da si to pitanje mnogi punim pravom staviti mogu, ali će lje drugčije suditi, kad se ovdje duže nalaze i kad vide, da su ozbiljna i kobna vremena za nas nastala. Nu evo idu poklade, te valja po starom običaju sve brige u zabavi i veselju utopiti! Ovoga je valjda mnienja bilo i ovdješnje slavjansko pjevačko družtvo, dočim je sinoć u Sperlovih prostorijah sjajnu bjesedu priredilo. Program bijaše ovaj: 1. Cyril a Metod, veliki sbor uz pratnju glasbe ed P. Kržižkovskoga. Sbor pjevačah sastojeći od blizu 70 članovah, izveo je ovaj komad krasno, te je i tekst u českom jeziku zaista uzvišen. Skladatelj bi više putah urnebesnim „Slava“ i plieskanjem izazvan. 2. Mačta na slavjanske narodne pjesma, na glasoviru od gospodjice H. Stadlerove. Ne samo sto je ova krasotica graciozpim držanjem svojim oku slušateljah omilila, već je i sve prisutne udobno živahnim i tihim udaranjem po glasoviru očarala. 3. Miserere! iz opere Trovatore od Verdi-a, svirao na rogu uz glasovir g. prof. V. Colasanti. Tu se je očevidno vidila izvanredna umjetnost rečenog gospodina, kojom je tako milozvučne glasove na toj vrsti glasbe izveo. 4. Pomilováni od Čelakovskoga, sbor slavj. pjevačkog družtva od dr. Prochazkoga, vrlo dobro. 5. Mačta na ruske napieve, predavao na rogu g. Bolasanti, isto tako umjetno. 6. Četa, ulomak iz Čengić-Age od I. Mažuranića, govorio g. P. Brany. Premda je ovaj dio krasnoga eposa vrlo dobro predavao, ipak nije to onim naglaskom i onom živahnošću činio, kao što bi trebalo. U ostalom možemo se dosta nadati od našega mladoga Brany-a, koj je za kratko vrieme daleko napredovao. 7. Orle! od J. Veka, sbor od A. Förchtgotta, pjevane od pjevačkog družtva. 8. Srbske narodne pjesme, sastavio g. Förchtgott, a pjevao sbor uz glasovir. Od ovih se najbolje dopala ona: „Kalopero pero, što me zoveš Jelo?“ itd., te bijaše gromkim „živio“ pozdravljena. Svršeno bi krasnim i složnim „mnoga ljeta“ od pjevačah. Sborovi svi bijah sasvim novi. — Poslje duševne hrane razidjosmo se u obližnje prostorije, da si i tielo nječim okriepimo. Medjutim svirala je glasbena kapela Josipa Straussa izvrstne slavjanske komade. Najbolje se dopadahu ovi: Slavjanski ples, četvorka; srbska četvorka i srbski pohod (melodia „rado ide Srbin u vojnike“) svi od Ivana Straussa. Posljednji komad morao se je četiri puta opetovati, te bi bezkrajnim plieskanjem i „živio“ praćen.

Dok je sve plivalo u razkošju, slušajuć melodie svoga naroda, prispješe na družtvo tri brzojavne viesti, i to od pjevačkih družtvah u Lomnici, Brnu i Zagrebu. Posljednje pozdravilo je družtvo sa željom: „Živili Slavjani.“ Usljed toga nehtjede već prestati „živio.“ Od ovdješnjih naših dostojanstvenikah bijahu skoro svi prisutni, kao i ini Slavjani u velikom broju, a dvoranu riesila je velika i skupociena trobojna zastava. Veselja bijaše skoro do pred zore u uzajmnoj bratskoj zabavi.

Eto tako probavismo ugodno i srdčano ovo veče, te se nadamo, da će nas još više putah slavj. pjevačko družtvo kojom besjedom obradovati.

(Književnost.) Pučka knjižica „Šimun Posavac“, što ju je sbor duhovne mladeži djakovačko izdao, i o kojoj je u „Slavoncu“ kritika bila, može se sada istom, pošto je kip „Šimun Posavac“ prispio, dobiti. Ciena joj nije 40 novč., ko što drugdje oglašeno bijaše, nego samo 30 novč.

Brzojavna viest
o tečaju bečke burze
od 29. prosinca.

Papiri: Kovnice 5% 72.50; Narodnoga zajma 5% 80.—; Srećke lutrijskoga zajma od god. 1860. 93.20; Narodne banke 784.—; Vierovnoga zavoda 184.20.

Mienice: London 117.40; Srebro 117.—; Carski cekini 5.62.

Odgonetka zagonetke u 35. broju „Slavonca“ jest **melem.**

☞ **Molimo svu gospodu, koja nam jošte duguju za „Slavonca“ da nam izvole dotični iznosak što prije platiti.**

Odpravničtvo „Slavonca.“

Tisak Miroslava Kraljevića u Požegi.

